

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

HİTİT RİTÜELLERİNDE SAĞALTMA VE ARINDIRMA

DOKTORA TEZİ

Hilal KUTLU ALANCI

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

HİTİT RİTÜELLERİNDE SAĞALTMA VE ARINDIRMA

DOKTORA TEZİ

Hilal KUTLU ALANCI

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Turgut YİĞİT

Ankara, 2023

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

HİTİT RİTÜELLERİNDE SAĞALTMA VE ARINDIRMA

Doktora Tezi

Hilal KUTLU ALANCI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Turgut YİĞİT

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

İmzası

1- Prof. Dr. Turgut YİĞİT

2- Prof. Dr. Leyla MURAT KARAKURT

3- Prof. Dr. Esmâ REYHAN

4- Prof. Dr. İlknur TAŞ

5- Dr. Öğr. Üyesi Sultan Deniz KÜÇÜKER

Tez Savunması Tarihi: 07/12/2023

Tez Doğruluk Beyanı Belgesidir

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Prof. Dr. Turgut YİĞİT danışmanlığında hazırladığım “Hitit Ritüellerinde Sağaltma ve Arındırma (Ankara, 2023)” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

07.12.2023

Hilal KUTLU ALANCI

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
BİBLİYOGRAFİK KISALTMALAR.....	ix
TRANSKRİPSİYON VE DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARET VE KISALTMALAR.....	xvi
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: RİTÜEL.....	12
1. 1. RİTÜEL KAVRAMI VE TERMİNOLOJİSİ.....	12
1.2. RİTÜELİN ARACI UNSURLARI OLAN DİN VE BÜYÜ İLE İLİŞKİSİ.....	21
1.3. HİTİT RİTÜELLERİNDE DİN VE BÜYÜ.....	23
1.4. HİTİT RİTÜELLERİ.....	31
1.4.1. Ritüel Metinlerin Genel Yapısı.....	31
1.4.2. Hitit Ritüellerinin Sınıflandırılması.....	35
2. BÖLÜM: SAĞALTMA VE ARINMA RİTÜELLERİNİN KATILIMCILARI VE GÖREVLİLERİ.....	38
2.1. HASTA, EN/BEL SÍSKUR “RİTÜEL SAHİBİ”.....	38
2.2. RİTÜELLERDEKİ GÖREVLİLER.....	40
2.2.1. ^{MUNUS} ŞU.GI “Yaşlı Kadın”.....	40
2.2.2. Unvansız Ritüel Uygulayıcılar.....	47
2.2.3. ^{LÚ} AZU “kahin”.....	51

2.2.4. LÚHAL “kahin”	54
2.2.5. LÚMUŠEN.DU, LÚIGI.MUŠEN, LÚIGI.DÙ “kuş gözlemcisi, kahin”	55
2.2.6. MUNUSUHUUR.LÁL “kadın hizmetli”	59
2.2.7. LÚA.ZU “doktor”	61
2.2.8. SANGA- Rahibi.....	67
2.2.9. Diğer Uygulayıcılar.....	69
3. BÖLÜM: SAĞALTMA VE ARINDIRMA RİTÜELLERİNDE GÖRÜLEN	
HASTALIKLAR, RAHATSIZLIKLAR VE OLUMSUZLUKLAR.....	71
3.1. HASTALIK KAVRAMI.....	71
3.2. HASTALIKLAR, RAHATSIZLIKLAR VE OLUMSUZLUKLARIN	
SEBEPLERİ.....	74
3.2.1. İlâhi Öfke (DINGIR-aš/šimunaš karpış)	75
3.2.2. Kara Büyü (alwanzatar)	84
3.2.3. Kirlilik (papratar)	91
3.2.4. Ölü Ruhların Rahatsız Etmesi.....	97
3.2.5. Doğaüstü Güçlerin Musallat Olması.....	99
3.3. HASTALIKLAR, RAHATSIZLIKLAR, OLUMSUZLUKLAR VE BUNLARA	
DAİR SEMPTOMLAR.....	103
3.3.1. Kas Rahatsızlıkları.....	104
3.3.1.1. Felç (tinniša-?).....	104
3.3.1.2. Disartri (iššaš damenkuwar)	109

3.3.1.3. Kramp (<i>huitteššar</i>)	119
3.3.1.4. Kas Gücü (GÚ- <i>tar</i> / ^{UZU} <i>kuttar</i>) Kaybı.....	120
3.3.2. Üremeyle İlgili Rahatsızlıklar	121
3.3.2.1. İktidarsızlık.....	121
3.3.2.2. Çocuk Düşürme.....	122
3.3.3. Sindirim Sistemi Rahatsızlıkları.....	123
3.3.3.1. Şişkinlik (<i>alpanza</i>)	123
3.3.3.2. Bir Tür Bağırsak Rahatsızlığı (<i>karātieš adanteš</i>)	125
3.3.4. Göz Hastalıkları.....	129
3.3.5. Ateşlenmeye Bağlı Görülen Rahatsızlıklar.....	130
3.3.5.1. <i>LI'BU</i> , 'Dağ <i>LI'BU</i> 'su ve 'Dağ Tutulması'	130
3.3.5.2. İnflamasyon (<i>pahhur</i>) ve İritasyon (<i>šatar</i>)	134
3.3.6. Veba.....	137
3.3.7. Karşılığı Net Olarak Bilinmeyen Rahatsızlıklar.....	138
3.3.7.1. Kemiğin ve Deri(?)nin <i>witrišša</i> -hastalığı.....	138
3.3.7.2. Boğazın :ahrama-hastalığı.....	141
3.3.7.3. 'Başın <i>hu(wa)ltaramma</i> -hastalığı'	145
3.3.8. Psikolojik Rahatsızlıklar ve onlara İşaret Edebilecek Semptomlar.....	146
3.3.8.1. Koprolali.....	146
3.3.8.2. Depresyon.....	147
3.3.8.3. Semptomlar.....	150

4. BÖLÜM: SAĞALTMA VE ARINDIRMA RİTÜELLERİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER VE UYGULAMALAR.....	156
4.1. SOMUTLAŞTIRMA VE TRANSFER.....	160
4.1.1. Analoji.....	160
4.1.1.1. Hastayı Etkileyen Kötülüğe Bir Eylem veya Nitelik Empoze Etme.....	163
a. Kötülüğü Hastadan Çıkarmaya Çalışan Analogiler.....	163
b. Kötülüğü Yok Etmeye Çalışan Analogiler.....	177
c. Kötülüğü Belirli Bir Mesafeye Koymaya veya Uzak Tutmaya Çalışan Analogiler.....	190
d. Kötülüğü İyi Bir Şeye Dönüştürmeye Çalışan Analogiler.....	196
4.1.1.2. Kötülüğü Yükleyen Büyücüye Bir Eylem veya Nitelik Empoze Etme.....	198
4.1.1.3. Hastaya Bir Eylem veya Nitelik Empoze Etme.....	201
4.1.1.4. Hastanın Niteliklerini Başka Bir Şeye (yani Bir Vekile) Empoze Etme.....	206
4.1.2. Temas Etme	212
4.1.2.1. El(ini) Koymak (<i>QA-TAM / ŠU dai-</i>)	212
4.1.2.2. Ayaklarının Önüne (<i>GİR^{HLA} piran katta dai-</i>) / Yanına Koymak (<i>GİR^{MEŠ} kattan iškär-</i>).....	219
4.1.2.3. Başlarının Üzerine Koymak (<i>SAG.DU-ŠUNU dai- / kitkar=šmet dai</i>)...	221
4.1.2.4. Üzerinde Tutmak (<i>šer ēpp-</i>).....	224
4.1.2.5. Üzerinde Döndürmek (<i>šer arha wahnu-</i>).....	231

4.1.2.6. Ağzına koymak.....	256
4.1.2.6.1. Ağzına gümüş koymak (KU.BABBAR <i>išši anda dai</i> -).....	256
4.1.2.6.2. Ağzına demirden diller koymak (<i>iššaz lalan AN.BAR-aš dai</i>).....	257
4.1.2.7. Tükürmek (<i>allapahh</i> -).....	263
4.1.2.8. Boynuna takmak (^{UZU} GÚ-ŠU ... <i>dai</i> -).....	270
4.1.2.9. Bastırma (<i>tamaš</i> -).....	274
4.1.2.10. Silme (<i>warš</i> -, <i>arha anš</i> -), Ovma (<i>peš</i> -) ve Sürme (<i>išk</i>).....	278
4.1.2.11. Tarama (<i>kišai</i> -).....	282
4.1.2.12. İp bağlama ve ipi kesme.....	285
4.1.3. Arındırma.....	295
4.1.3.1. Suyla Temizleme.....	295
4.1.3.1.1. Üzerine Su Serpme (<i>watar šara papparš</i> -).....	295
4.1.3.1.2. Elini Yıkama (<i>QATI-ŠU arra</i> -).....	296
4.1.3.1.3. Ağzını yıkama (<i>aiš arri</i> -).....	300
4.1.3.1.4. Elbiselerini yıkama (^{TÚG} NÍG.LAM ^{MEŠ} ... <i>arra</i> -).....	302
4.1.3.1.5. Yıkanma (<i>warp</i> -, <i>arra</i> -).....	303
4.1.3.2. Giysi ve Fizyolojik Öğelerin Alınması.....	308
4.1.3.2.1. Elbiselerini Fırlatıp Atma (^{TÚG} NÍG.LAM ^{MEŠ} <i>arha peššiya</i> -).....	309
4.1.3.2.2. Elbise yırtarak çıkarma.....	310
4.1.3.2.3. Kişinin (tırnak, tüy ve kıl gibi) fizyolojik öğelerini alma.....	310
4.1.3.3. Ateşten ve Kapıdan Geçme.....	313

4.1.3.3.1. Ateşten Geçme (IZI ... <i>ištarna arha uwa-</i>).....	313
4.1.3.3.2. Kapıdan Geçme.....	317
4.1.4. Vekil ya da ‘Günah Keçisi’ Tayin Etme.....	330
4.1.4.1. <i>Tarpalli</i>	331
4.1.4.1.1. Hayvan Vekil.....	332
4.1.4.1.2. İnsan Vekil.....	339
4.1.4.1.3. Vekil Figürinler ve Objeler.....	365
4.1.4.2. <i>Nakkušši</i>	382
4.1.4.2.1. Hayvan ‘Günah Keçisi’.....	384
4.1.4.2.2. İnsan ‘Günah Keçisi’.....	418
4.1.4.2.3. ‘Günah Keçisi’ olan Figürinler ve Nesneler.....	423
4.2. İMHA.....	426
4.2.1. Deforme Etme.....	426
4.2.2. Sabitleme.....	429
4.2.2.1. Mühürleme ve Kilitleme.....	429
4.2.2.2. Zemin Çivileme (<i>katta tarmai-</i>).....	430
4.2.2.3. Gömme (<i>hariye-</i>).....	433
4.2.3. Uzaklaştırma.....	438
4.2.3.1. Nehre Bırakma.....	438
4.2.3.2. Gökyüzüne Bırakma.....	439

4.2.3.3. Düşman Ülkesine Gönderme.....	440
4.2.3.4. İssız yerlere Gönderme.....	442
4.2.3.5. Serbest Bırakma (<i>tarna-</i>).....	442
4.2.3.6. Dökme (<i>şuhha-</i>).....	443
4.2.4. Söndürme ve Yakma.....	444
4.2.4.1. Söndürme (<i>kišt-</i>).....	444
4.2.4.2. Yakma (<i>warnu-</i>).....	445
4.3. YAKARMA VE YATIŞTIRMA.....	447
4.3.1. Kefaret Yoluyla Ölü Ruhları Yatıştırma.....	447
4.3.1.1. “Kan Ritüeli” <i>išhanaš</i> SISKUR ve SISKUR zurkiya.....	455
4.3.1.2. Kan Suçu (<i>ešhar iya-</i>) Ritüeli.....	472
4.3.1.3. “ <i>Mantalli-</i> Ritüeli” SISKUR <i>mantalli-</i>	478
4.3.2. Tanrılara Yakarma ve Onları Yatıştırma.....	520
4.3.2.1. Kötülüklerin ve Hastalıkların Uzaklaştırılmasını Dileyen Dualar.....	521
4.3.2.2. Sağlık, Uzun Ömür vs. İstenilen Dualar.....	550
4.3.2.3. Merhamet, Bağışlanma ve Tanrının Sakinleşmesini Dileyen Yakarışlar.....	569
4.3.2.4. Tanrılardan Dostane Davranmalarını İsteyen Yakarışlar.....	583
4.3.2.5. Diğer Tanrılara Yakaranın Hakkında İyi Şeyler Söylenmesini İsteyen Dualar.....	592

4.3.2.6. Gelmeleri için Tanrılara Çağrıda Bulunan Yakarışlar.....	598
4.3.2.7. Tanrılardan Tanıklık Etmelerini Dileyen Yakarışlar.....	600
4.3.2.8. Vekillerin Kabul Edilmesini Dileyen Yakarışlar.....	609
5. BÖLÜM: SAĞALTMA VE ARINDIRMA RİTÜELLERİNDEKİ EDİMLER VE BU EDİMLERİN İŞLEVLERİ VE ETKİLİLİĞİ.....	611
5. 1. EDİMLER VE İŞLEVLERİ.....	611
5. 2. EDİMLERİN İŞLEVLERİNİN ANALİZİ.....	618
5.2.1. Analizin Genel Sonuçları.....	631
5.3. RİTÜELLERİN ETKİLİLİĞİ.....	633
SONUÇ.....	649
BİBLİYOGRAFYA.....	660
ÖZET.....	709
ABSTRACT.....	710
EK: Çalışmaya Kaynaklık Eden Hitit Sağaltma ve Arındırma Ritüelleri.....	711

BİBLİYOGRAFİK KISALTMALAR

- ABoT** Ankara Arkeoloji Müzesinde Bulunan Boğazköy Tabletleri, İstanbul 1948.
- AfO** Archiv für Orientforschung, herausgegeben von Ernst Weidner.
Ältesten Kulturen des Mittelmeerkreises: Die ältesten Kulturen des Mittelmeerkreises.
- ALASPM** Inventarnummern von Tafeln aus Alacahöyük Abhandlungen zur Literatur Alt-Syrien-Palästinas und Mesopotamiens - Münster
- AMD** T. Abusch – K. van der Toorn(Hrsg.), Mesopotamian Magic. Textual, Historical, and Interpretative Perspectives (Ancient Magic and Divination I) (Groningen 1999)
- AOAT 318** Offizielle Religion, lokale Kulte und individuelle Religiosität.
Akten des religionsgeschichtlichen Symposiums "Kleinasien und angrenzende Gebiete vom Beginn des 2. bis zur Mitte des 1. Jahrtausends v. Chr. (Bonn, 20.-22. Februar 2003) – 2004.
- AOAT** Alter Orient und Altes Testament
- AoF** Altorientalische Forschungen.
- ArAn** Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri
- BAM (aka Köcher Medizin)** F. Köcher, Die babylonisch-assyrische Medizin in Texten und Untersuchungen (Berlin 1963 vd.)

BBR	H. Zimmern, Beiträge zur Kenntnis der babylonischen Religion
BCBO 6	José Virgilio García Trabazo, Textos religiosos hititas: mitos, plegarias y rituales - 2002
BiOr	Bibliotheca Orientalis (Leiden 1943/44 ff.)
BM	Museum siglum of the British Museum, London
CAD	The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago.
CHANE	Culture and History of the Ancient Near East.
CHANE 28	Alice Mouton, Rêves hittites. Contribution à une histoire et une anthropologie du rêve en Anatolie ancienne – 2007
CHD	The Hittite Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago, Editors: Hans G. Güterbock, Harry A. Hoffner, and Theo P. J. van den Hout. The Oriental Institute of the University of Chicago,
CHS	Corpus der Hurritischen Sprachdenkmäler.
ChS I/1	Volkert Haas, Die Serien itkaḫi und itkalzi des AZU-Priesters, Rituale für Tašmišarri und Tatuḫepa sowie weitere Texte mit Bezug auf Tašmišarri - 1984
ChS I/5	Volkert Haas und Ilse Wegner, Die Rituale der Beschwörerinnen ^{SAL} ŠU.GI – 1988
CollAn	Colloquium Anatolicum.

CRRAI 60	Fortune and Misfortune in the Ancient Near East. Proceedings of the 60th Rencontre Assyriologique Internationale at Warsaw 21-25 July 2014 – Winona Lake, Indiana 2017
CTH	E. Laroche, Catalogue des Textes Hitites, Paris 1971.
DBH	Dresdner Beitrage zur Hethitologie.
DBH 16	Hanna Roszkowska-Mutschler, Hethitische Texte in Transkription: KBo 45 - 2005
DBH 23	Detlev Groddek, Hethitische Texte in Transkription: IBoT 4 - 2007
DBH 33	Detlev Groddek, Hethitische Texte in Transkription: KBo 47 -2011
DBH 50	Giulia Torri – Francesco G. Barsacchi, Hethitische Texte in Transkription KBo 12 - 2018
DBH 51	Giulia Torri – Francesco G. Barsacchi, Hethitische Texte in Transkription KBo 13 - 2018
DMOA	Documenta et Monumenta Orientis Antiqui
Eothen	Collana di studi sulle civiltà dell’Oriente antico. Firenze LoGisma
FASEB journal	official publication of the Federation of American Societies for Experimental Biology
FsCarruba	Natalicium. Studi di Ittitologia in onore di Onofrio Carruba (OrNS 73 Fasc. 4) - Roma 2004
FsGordon	Orient and Occident: Essays Presented to Cyrus H. Gordon (AOAT

22) - Neukirchen-Vluyn 1973.

FsHoffner	Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr. on the Occasion of His 65th Birthday - Winona Lake, Indiana 2003
FsKoşak	Tabularia Hethaeorum. Hethitologische Beiträge Silvin Koşak zum 65. Geburtstag. Herausgegeben von Detlev Groddek und Marina Zorman (DBH 25) - 2007
FsWegner	AoF 34/1 - 2007
HdO	Handbuch der Orientalistik.
HED	Jaan Puhvel, Hittite Etymological Dictionary – Berlin, New York 1984vd.
HHW	J. Tischler, Hethitisches Handwörterbuch, Innsbruck, 2001.
HKM	S. Alp, Hethitische Keilschrifttexte aus Maşat Höyük, Ankara 1991.
IBoT	İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Boğazköy Tabletleri I-V, İstanbul 1944-1998.
IBS	Innsbrucker Beiträge tur Sprachwissenschaft - Innsbruck
IJDŁ	International Journal of Diachronic Linguistics and Linguistic Reconstruction – München 2004ff.
JANER	Journal of Ancient Near Eastern Religions.
JAOS	Journal of the American Oriental Society.

JCS	Journal of Cuneiform Studies.
JISMOR	Journal of the Interdisciplinary Study of Monotheistic Religions – Kyoto 2005vd.
JNES	Journal of Near Eastern Studies; continuing the American Journal of Semitic Languages and Literatures.
JRAS	Journal of the Royal Asiatic Society – Cambridge 1834ff.
KBo	Keilschrifttexte aus Boghazköi.
KhT	Konkordanz der hethitischen Keilschrifttafeln (www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/)
Ktema	Ktéma: Civilisations de l'Orient, de la Grèce et de Rome Antiques.
KUB	Keilschrifturkunden aus Boghazköi.
LAPO 21	Rites, mythes et prières hittites. Textes édités, traduits et présentés par Alice Mouton (Litératures anciennes du Proche-Orient 21) Paris 2016
MDOG	Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft zu Berlin.
MVAeG	Mitteilungen der Vorderasiatisch-Agyptischen Gesellschaft.
OBO 273	Margaret Jacques, Mon dieu, qu'ai-je fait? Les diğir-ša-dab(5)-ba et la piété en Mesopotamie. Avec une contribution de Daniel Schwemer - 2015
OBO	Orbis Biblicus et Orientalis – Göttingen 1973ff.

OIS 8	Iconoclasm and Text Destruction in the Ancient Near East and Beyond (OIS 8) - 2012
OrNS	Orientalia NOVA SERIES
RHA	Revue Hittite et Asianique.
RHR	Revue de l'histoire des religions - Paris 1880ff.
RLA	Reallexikon der Assyriologie (und Vorderasiatischen Archäologie).
SBo I	Güterbock, Hans Gustav. Siegel aus Boğazköy I (AfO Beiheft 5). Berlin: Selbstverlag, 1940.
SpTU	Spätbabylonische Texte aus Uruk, I: H. Hunger (= ADFU 9, 1976); II-IV: E. von Weiher (= ADFU 10, 1983; 12, 1988; AUWE 12, 1993); V: (= AUWE 13, 1998)
StBoT	Studien zu den Boğazköy-Texten. Wiesbaden
StBoT 3	Hans Martin Kümmel, Ersatzrituale für den hethitischen König - 1967
StBoT 46	Jared L. Miller, Studies in the Origins, Development and Interpretation of the Kizzuwatna Rituals - 2004
StBoT 48	Birgit Christiansen, Die Ritualtradition der Ambazzi. Eine philologische Bearbeitung und entstehungsgeschichtliche Analyse der hethitischen Ritualtexte CTH 391, CTH 429 und CTH 463 - 2006

StBoT Beiheft	Studien zu den Boğazköy Texten Beiheft.
TAD	Tarih Araştırmaları Dergisi
TDP	R. Labat, Traité Akkadien de Diagnostics et Pronostics Médicaux, Paris à Leiden 1951.
THeth	Texte der Hethiter.
THeth 25	Daliah Bawanypeck, Die Rituale der Auguren - 2005
TTK	Türk Tarih Kurumu
TUATNF 4	Band 4: Omina, Orakel, Rituale und Beschwörungen - 2008
VAS	Vorderasiatische Schriftdenkmäler der Staatlichen Museen zu Berlin
VBoT	Verstreute Boghazköi-Texte, hrsg. von A. Götze – Marburg 1930
WdO	Die Welt des Orients
WVDOG	Wissenschaftliche Veröffentlichungen der Deutschen Orient - Gesellschaft.
ZA	Zeitschrift für Assyriologie (und Vorderasiatische Archäologie).

TRANSKRİPSİYON VE DİĞER YERLERDE KULLANILAN İŞARET VE

KISALTMALAR

:	<i>Glossenkeil</i> , köşe çengeli
!	standart olmayan veya hatalı işaret formu
?	işaretin okunması veya restorasyonu belirsiz
...	Yan yana üç ya da üçten fazla nokta o kısmın sağlam olduğunu fakat gerek görülmediğinden alınmadığını gösterir.
( )	Tercümenin daha iyi anlaşılması için kaynak metinde ifade edilmeyen, yazar tarafından yapılan ilaveyi gösterir.
(+?)	”Join” in şüpheli olduğunu gösterir.
(+)	Indirekt joinleri gösterir.
[ ]	kırık kısım
[x]	Kırık metin yerlerinde sayısı hesaplanmayan işaretler için kullanılır.
[( )]	Yuvarlak parantez içindeki kısmın metnin dublikatı veya paralelinden tamamlandığını gösterir.
§	Paragrafın başını belirtir.
* *	silinti üzerine yazılan işaret(ler)
~	kısmen kırık işaret(ler)
+	Direkt joinleri gösterir.

< >	katibin atladığı kısım, eklenecek işaret(ler)
<< >>	katibin hatalı yazımı, yok sayılacak eklenmiş işaret(ler)
ay.	Arka yüz
Bknz.	Bakınız.
dn.	dipnot
Ed.	Editör
et al.	ve diğerleri
Ibid.	adı geçen eser
M.Ö.	Milattan Önce
öy.	ön yüz
passim	(eserin) muhtelif yerlerinde
s.	Sayfa
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı.
vs.	vesaire
x +1	Tabletin ilk satır sayısında görülür. Tabletin baş kısmın tam olmadığını numaralamanın görülen bu ilk satırdan başladığını belirtir.
x	okunamayan işaret veya işaret izleri

GİRİŞ

Hitit İmparatorluğu'ndan (yaklaşık olarak M.Ö. 1650-1190) geriye kalan binlerce çivi yazılı belge saray idaresine aittir. Bu belgelerin çoğu Hititçe yazılmıştır, ancak (kısmen) Hurri, Luwi, Pala, Hatti, Sümer ve Akad dillerinde yazılmış metinler de vardır. Devlet arşivlerindeki bu belgelerin çoğu dini nitelikte olmakla birlikte, çeşitli türlerde metinler de bulunmaktadır. İlahiler, dualar, kült metinleri gibi dini metinlerden sonra Hitit metin külliyyatının sayıca çoğunluğunu ritüeller oluşturmaktadır.¹

Hitit inancına göre, bireyde, toplumda ya da doğada var olan 'normallik' durumundaki herhangi bir sapma, bir tehdit unsuruymuş ve bu sadece bir ritüel eylemle bastırılabilirdi. Bu tür tehditler ise öncelikle fiziksel ya da zihinsel nitelikteki işlevsel bozukluklara sebebiyet verebiliyordu. Aynı şekilde, kuraklık, şiddetli fırtınalar, suç eylemleri, aile sorunları, ekonomik sıkıntılar, askeri saldırılar ve doğal afetler gibi olumsuz ve üzücü olaylar da ritüel bakış açısına göre, normallik durumunun ciddi bir şekilde bozulmasını temsil etmeleri bakımından benzerdi. Sorunlu normallik bir kısıtlanma/bağlanma durumu olarak düşünülürken, normallik serbest olma/çözülme olarak algılanıyordu. Büyüsel düalizmde birbirlerine zıt olan bu durumlar, *lauwar* "serbest olma" ve *hamenkuwar* "bağlı olma" terimleriyle ifade edilmiştir.² Ritüelin görevi, normalliğin (*lauwar*) yeniden tesis edilmesi veya anormalliğin yani, bağlı olma durumunun (*hamenkuwar*) ortadan kaldırılmasıdır. Ritüel, bireyin huzurunu ve sağlığını (Hititçe *hattulatar* "sağlık") bozan, dışarıdan bireye transfer olmuş bir unsur olarak

---

¹ T. van den Hout, "The Hittite Empire from Textual Evidence", *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia (10,000–323 B.C.E.)*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 906 vd.

² V. Haas, "Hittite Rituals against Threats and Other Diseases and Their Relationship to the Mesopotamian Traditions", *Disease in Babylonia*. Cuneiform Monographs 36, Leiden: Brill, 2007a, s. 100.

görülen anormallik halinden bireyi kurtarmayı amaçlar. Bununla birlikte, bireyin hissedilir bir şekilde arınık olarak (Hititçe *parkui*- "saf, kirlilikten arınmış", Hurrice *parn-*) normal durumda kalması için bu durumu tehdit eden patojenik unsurlar vücuttan çıkarılarak dışarı çekilir (Hititçe *huittiya*- “çekip çıkarmak”, Akadca *NASĀHU*). Bunu yaparken ritüel, bedenin kendi kendini iyileştirme gücünü harekete geçiren teatral uygulamalar ve psikolojik etki yaratan yöntemler kullanır.³

Bugün çok farklı türde nedenler olarak varsaydığımız ve dolayısıyla buna uygun olarak farklı türde çareler uyguladığımız kötülöklere karşı koymak için Hititler’in ritüeller yaptıkları görölmektedir. Bu nedenle, modern pratisyenlerin yargısına göre, hastalık için ilaç tedavisi ve aile içi çekişmeler için aile terapisi uygun olabilir. Ancak Hititler için hastalık, viral ya da bakteriyel etkenlerden ve sosyal gerilimler de yalnızca uyumsuz amaçları arzulayan egoların çatışmasından kaynaklanmıyordu. Çoğu ıstırabın nedeni, bir insanın veya tanrının kozmostaki uygun konumundan çıkmasıydı. Bu tür bir yer değıştirme, sosyal ağdaki herkes için orantılı sonuçlarla birlikte, kişinin evren içindeki rolünü yerine getirememesiyle sonuçlandı. Hitit anlayışında sosyal ağ sadece insanları değil, aynı zamanda büyük tanrıları, küçük tanrıları ve ölülerin ruhlarını da kapsıyordu. Eğer önemli bir tanrı uyumsuz olsaydı, durum herkes için felaket olabilirdi. Bu bağlamda da Hitit ritüellerinin genel amacı, kendisi için ritüel icra edilen bireyin düzgün işleyişine olan engelleri tespit etmek ve onları ortadan kaldırmaktı. Bu engellerin kendileri pek çok türdendi ve çeşitli işlev bozukluklarında kendini gösterebilirdi. Ancak bu koşulların tümü ritüeller aracılığıyla tedavi edilmeye elverişliydi.⁴

---

³ V. Haas, *Materia Magica et Medica Hethitica: Ein Beitrag zur Heilkunde im Alten Orient*, Berlin: de Gruyter, 2003a, s. 55; H. Kutlu Alancı, “Hitit Sağaltma ve Arındırma Ritüellerinde Analojiler”, *ArAn* 15/1, 2021, s. 98.

⁴ G. Beckman, “From Cradle to Grave: Women's Role in Hittite Medicine and Magic”, *Journal of Ancient Civilizations* 8, 1993, s. 30-31.

Hitit ritüelleri, bir şahsı veya topluluğu ilgilendiren bir durum söz konusu olduğunda gerçekleştirilmek için tasarlanmıştı. Ritüeller tanrıları çağırmak veya yatıştırmak, tapınakları, evleri, şehirleri veya ilahi heykelleri arındırmak, doğum veya ölüm gibi yaşamsal olayların isabetli olmasını sağlamak, bir tapınağın veya sarayın temelini kutsamak, askeri başarıyı sağlamak veya askeri yenilginin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve kraliyet ailesinin yaşamını, sağlığını, doğurganlığını kolaylaştırmak gibi çok çeşitli amaçlara yöneliktir.⁵

Hititoloji’de ritüel metinler son yıllarda her zamankinden daha fazla akademik ilgi görmüştür. Ancak, birçok ritüel metni yeni düzenlendiği veya baskıları güncellendiği için, Hitit ritüellerinin daha geniş yönleriyle ilgili araştırmalar henüz yeterince yapılmamıştır. Yakın zamana kadar, Hitit ritüel metinleri üzerindeki çalışmalar genellikle iki amaç doğrultusunda yapılmaktaydı: yeni bir metni ya da metin fragmanını tercüme

---

⁵ Ritüellerin düzenlenme amaçlarıyla ilgili detaylı bir liste için bkz. A. Ünal, “The Role of Magic in the Ancient Anatolian Religions According to the Cuneiform Texts from Boğazköy-Hattuša”, *Essays on Anatolian Studies in the Second Millennium B.C.*, Wiesbaden: Harrassowitz, 1988, s. 71–74.

ederek Hititçe dilbilgisi ve kelime dağarcığı anlayışımızı geliştirmek⁶ ve farklı dini veya kültürel geleneklere ait unsurları belirleyerek onların gelişimlerini izlemek.⁷

---

⁶ CTH 409.1, Tunnawi(ya)'nın "Nehir Ritüeli" edisyonu, A. Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, New Haven: American Oriental Society, 1938; CTH 780.II'nin küçük bir fragmanı, Allaiturahhi'nin ritüeli (KUB 17.27), CTH 391'in bölümleri, Ambazzi Ritüeli (KUB 27.67) ve Maštigga'nın aile içi kavgaya karşı ritüelinin (CTH 404.1) çevirisi, A. Goetze, "Hittite Rituals, Incantations, and Description of Festival", *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Princeton: Princeton University Press, 1969a, s. 346-364; Maštigga'nın ritüeli olan CTH 404.1'in yeni edisyonu, L. Rost, "Ein hethitisches Ritual gegen Familienzwist," *Mitteilungen des Instituts für Orientforschung I*, 1953, s. 345-79; Ayatarša, Wattiti ve Šušumanniga ritüelleri olan CTH 390'in edisyonu, H. Kronasser, "Fünf hethitische Rituale," *Die Sprache* 7, 1961, s. 156-62; Huwarlu Ritüeli olan CTH 398'in edisyonu, H. Kronasser, "Das hethitische Ritual KBo IV 2," *Die Sprache* 8, 1962, s. 89-107; kahinler adına av torbasının koruyucu tanrısı için bir ritüel olan CTH 433.1'in edisyonu, B. Rosenkranz, "Ein neues hethitisches Ritual für ^DLAMA ^{KUŠ}kuršaš," *Orientalia* 33, 1964, s. 236-56; CTH 416, Kraliyet Çifti için Eski Hitit Ritüeli'nin edisyonu, H. Otten - V. Souček, *Ein althethitisches Ritual für das Königspaar*, StBoT 8, Wiesbaden: Harrassowitz, 1969; Luwi ritüellerinin transkripsiyonu, F. Starke, *Die keilschriftluwischen Texte in Umschrift*, StBoT 30, Wiesbaden: Harrassowitz, 1985; F. Starke, *Untersuchung zur Stammbildung des keilschrift-luwischen Nomens*, StBoT 31, Wiesbaden: Harrassowitz, 1990.

⁷ Hutter, CTH 409.2'nin edisyonunda, transkripsiyonu ve çeviriyi filolojik yorumlarla sunar ve ardından metnin tarihi, ritüelin yapısı ve çeşitli bölümlerin işlevi (dokuz sayfa), olası tarihsel bağlam hakkında kısa bölümler, ritüeldeki tanrılar ve ritüelin Luwi kült geleneğindeki yerine kısaca değinir; M. Hutter, *Behexung, Entsühnung und Heilung: das Ritual der Tunnawiya für ein Königspaar aus mittelhethitischer Zeit (KBo XXI 1 – KUB IX 34 – KBo XXI 6)*. OBO 82, Göttingen: Vandenhoeck-Ruprecht, 1988. Taracha, CTH 448.4'nun edisyonunda, tarihsel bağlam, kompozisyon, metindeki tanrıların ve ataların işlevi, metnin geleneği ve ardından Hitit metinlerindeki ikame ritüellerin genel geleneği ve kökenleri hakkında bölümlere yer verir, P. Taracha, *Ersetzen und Ensühnen: Das mittelhethitische Ersatzritual für den Großkönig Tuthaliya (CTH *448.4) und verwandte Texte*, CHANE 5, Leiden: Brill, 2000. Haas'ın Allaiturahhi Ritüeli hakkındaki çeşitli çalışmalarının neredeyse tamamı filolojik konulara ve Allaiturahhi Ritüeli gibi ritüellerin Hurro-Mezopotamya kökeninin saptanmasına odaklandılar, V. Haas - H. J. Thiel, *Die Beschwörungsrituale der Allaiturah(h)i und verwandte Texte*, AOAT 31, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1978; V. Haas - I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI, ChS I/5, Rome: Multigrafica Editrice, 1988; V. Haas, "Die hurritisch- hethitischen Rituale der Beschwörerin Allaiturah(h)i und ihr literarhistorischer Hintergrund," *Hurriter und Hurritisch*, Xenia 21, Konstanz, 1988a, s. 117-43; V. Haas, "Notizen zu den Ritualen der Frau Allaiturahhi aus Mukiš," *AoF* 34:1, 2007b, s. 9-36. Strauß, Kizzuwatna kökenli ritüelleri ele alır, R. Strauß, *Reinigungsrituale aus Kizzuwatna: Ein Beitrag zur Erforschung hethitischer Ritualtradition und Kulturgeschichte*, Berlin: de Gruyter, 2006.

Daha yakın zamanlarda ise Hititoloji biliminde yeni bir hedef ortaya çıkmıştır: yazı kültürünün ritüel metinlerle açıklanması. Hitit metin külliyatında yer alan yüzlerce ritüel metni içinde, belirli bir ritüel kompozisyon, genellikle küçük, ama bazen de büyük varyasyonları yansıtan, bir tablette veya kabaca paralel bir düzineden fazla kopyada bulunabilmektedir. Genel olarak, ritüel metinleri arasındaki varyantları, yazı redaksiyonu ve kopyalama gelenekleri olarak görme eğilimi, yani Hititli katiplerin bu metinleri kasıtlı olarak, bilinçli olarak, belki de bir tür bilimsel amaçla değiştirdikleri fikri vardı. Ancak son dönem araştırmacılar, bunun yerine, ritüel metinler arasındaki varyasyonların en azından bir kısmının kasıtlı olmadığını, daha çok kusurlu hafızanın sonucu olduğunu öne sürmekteler. Bu bağlamda ezberlemenin, bilgi aktarımının öncelikle sözlü ve işitsel düzeyde gerçekleştiği, profesyonel ve eğitimsel uygulamanın bir parçası olduğunu savunurlar.⁸

Bu tez, bu hedeflerin hiçbirine odaklanmayacaktır. İncelenmekte olan metinlerin hiçbirisi yeniden düzenlenmeyecek, filolojik sorunlara ise sadece ele alınan ilgili metin kısımlarında rastlanıldığında değinilecektir. Bu çalışmaya konu olan ritüeller, normal düzende meydana gelen bir değişiklik veya tanrılarla insanlar arasında bozulan uyum nedeniyle bireysel düzeyde meydana gelen hastalık, kirlilik ve çeşitli fiziksel ya da ruhsal ıstırapları, herhangi bir tıbbi uygulama ya da ilaç tedavisine başvurmadan iyileştirmeyi

---

⁸ J. L. Miller, *Studies in the Origins, Development and Interpretation of the Kizzuwatna Rituals*. StBoT 46, Wiesbaden: Harrassowitz, 2004; A. Mouton, “Le rituel d’Alli d’Arzawa contre un ensorcellement (CTH 402): texte et contexte,” *CollAn* XI, 2012, s. 247–66; B. Christiansen, *Die Ritualtradition der Ambazzi. Eine philologische Bearbeitung und entstehungsgeschichtliche Analyse der Ritualtexte CTH 391, CTH 429, und CTH 463*. StBoT 48. Wiesbaden: Harrassowitz, 2006; S. Görke, *Das Ritual der Aštu (CTH 490): Rekonstruktion und Tradition eines hurritisch-hethitischen Rituals aus Boğazköy-Hattuša*. CHANE 40, Leiden: Brill, 2010; H. Marcuson – T. van den Hout, “Memorization and Hittite Ritual: New Perspectives on the Transmission of Hittite Ritual Texts”, *JANER* 15, 2015, s. 143–168; Y. Feder, “The Textualization of Priestly Ritual in Light of Hittite Sources”, *Text and Ritual in the Pentateuch: A Systematic and Comparative Approach*, Penn State University Press, 2021, s. 121-150.

amaçlayan sağaltma ve arındırma ritüelleridir. İstisnai olarak, toplumu ilgilendiren ritüellerden, vebayı def etmeye yönelik olanlar da bu çalışmanın kapsamındadır. Söz konusu ritüel metinler ışığında, bu tez çalışması iki temel konuyu ele alır. Bunlardan ilki, Hitit metinlerinde görülen hastalıkların ve rahatsızlıkların semptomlarından yola çıkarak bunların günümüz terminolojisindeki hastalıklarla ilişkilendirilmesidir. Çalışmaya esas teşkil eden diğer konu ise hastalıkların, rahatsızlıkların ve olumsuzlukların sağaltılması ve arındırılmasındaki pratiklerin hangi amaçlarla hangi yöntemlere başvurduğu, bu yöntemler doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamaların edimleri ve bu edimlerin hastanın iyileştirilmesi noktasında sahip oldukları işlevlerini tespit etmektir.

Çalışma beş bölümden oluşmakta olup, ilk bölüm ritüel ve ritüelle ilgili terminolojiyi ele almakla birlikte, Hitit ritüellerinin iki temel aracı unsuru olan din ve büyü kavramları üzerinde durur. Çünkü ritüel metinleri genellikle eylemlere eşlik eden analogik söylemler gibi büyülü ve tanrılara yöneltilen dualar ve kurbanlar gibi dini öğeler içerir. Ancak Hitit ritüellerinde bu unsurlar o denli iç içedir ki kimi zaman neyin büyüsel, neyin dini bir tutum sergilediğini belirlemek zordur. Bu bölümde söz konusu durum bir ritüel metnin analizi doğrultusunda ele alınarak açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölüm, ritüellerin katılımcılarını ele alır. Kendisi üzerinde herhangi bir sağaltma ve arındırma ritüeli yapılması talebinde bulunan “ritüel sahibi” yani hasta, ritüellerde hem büyü hem de dini uygulamalara hakim olan ritüel uygulayıcılar, kehanet soruşturmaları gerçekleştirmekle yükümlü olmanın yanı sıra ritüellerde icracı olarak da rol oynayan kahinler, sorumlu olduğu tıbbi uygulamalardan tamamen bağımsız olarak ritüel gerçekleştiren doktorlar, belli bir unvana sahip olan ya da olmayan çeşitli uzmanlar ve bunların uygulama alanları bu bölümün konusudur. Ritüellerde kendisine yakarılan tanrılar ise ayrı bir başlık altında ele alınmamış, bu tanrılara yeri geldiğinde ilgili ritüel

uygulaması esnasında kendilerine neden yakarıldığına ya da adlarının neden anıldığına, söz konusu ritüelin amacı bağlamında değinilmiştir.

Üçüncü bölüm ise bu çalışmanın amaçlarından biri olan sağaltma ve arındırma ritüelleri aracılığıyla tedavi edilen hastalıkları, rahatsızlıkları ve olumsuzlukları tespit etmeye odaklanır. Öncelikle eski Yakındoğu insanın düşüncesinde hastalık kavramının nasıl algılandığına değinen ve Hititçe’de ‘hastalık’ı ifade etmek için kullanılan çeşitli terimleri ele alan bu bölüm, hastalıkları ve rahatsızlıkları tespit etmeden önce hastalıkların sebeplerine değinir. Hititlerin belirli bir işlev bozukluğunun etiyolojisi (neden bilimi) olarak kabul ettikleri şeyi, bir metinden çıkarmak gerçekten de çoğu zaman zordur. Hititler için belirli bir kötülüğün, belirli bir rahatsızlığa ya da ıstıraba yol açtığını belirlemek nadiren mümkündür. Ancak, ilahi öfke, kirlilik ve kara büyüün, Hitit ritüel külliyatında en sık tedavi edilen insani işlev bozukluğu ve ıstırap nedenleri arasında olduğu söylenebilir. Bu nedenlerin birbirini dışlamadığını ve aralarındaki ayrımların daha yakından incelendiğinde bulanıklaşma eğiliminde olduğunu belirtmek önemlidir. Gary Beckman, bu durumun, bu etmenlerin acı çekenler üzerinde yarattığı benzer etkilerden ve Hitit büyüünün tutarlı bir felsefi sistem değil, iç çelişkilere toleranslı bir halk inançları topluluğu olduğu gerçeğinden kaynaklanmış olabileceğini önermektedir.⁹ Ritüeller aracılığıyla tedavi edilen hastalıkları, rahatsızlıkları ve olumsuzlukları tespit etmeye yönelik, konuyla ilgili uyguladığı metot açısından bu çalışmaya ışık tutan araştırma, bir makale ölçeğinde olduğu için kapsamlı olmayıp, sadece depresyon hastalığını ele alan, G. Beckman’ın “A Hittite Ritual for Depression (CTH 432)” başlıklı çalışmasıdır.¹⁰ Bu

---

⁹ Beckman, 1993, s. 30 vd.

¹⁰ G. Beckman, “A Hittite Ritual for Depression (CTH 432)”, *Tabularia Hethaetorum: Hethitologische Beiträge Silvin Koşak zum 65. Geburtstag* (DBH 25), Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 2007, 69-81.

makalede Beckman, daha önce E. Laroche tarafından “Uykusuzluğa karşı bir ritüel” olarak kategorize edilen, CTH 432 numaralı ritüel metninde geçen, adını bilmediğimiz ancak tanrısal öfkenin neden olduğu hastalığa ait semptomları, modern tıptaki ilgili semptomlar ile karşılaştırarak, bunların depresyon tanısına işaret ettiğini ve ritüelin iyileştirmeyi amaçladığı hastalığın depresyon olduğunu tespit eder. Beckman’a göre bu tespitin sağlamlasının yapılmasında, ritüelin gerçekleştirildiği zaman, ritüel esnasında yakarılan tanrıların mahiyetleri ve edilen duaların içerikleri büyük önem arz etmektedir. Beckman’ın araştırmasında başvurmuş olduğu bu karşılaştırmalı yöntem ve ilgili ritüel öğelerin hastalığın tespitindeki bağlamsal korelasyonu, bu çalışmaya esas teşkil eden konulardan biri olan ritüellerin tedavi ettiği hastalık ve rahatsızlıkların tespit edilmesinde başvurulan araştırma metodunu oluşturmaktadır. Bu yöntemlerle ele alınacak olan Hitit ritüellerindeki ilgili semptomlar, bu zamana dek üzerinde yeterince çalışılmamış olan Hititler’de görülen bazı hastalıkların identife edilmesine katkı sağlayacaktır.

Dördüncü bölüm ise Hitit sağaltma ve arındırma ritüellerinde kullanılan yöntemleri ve bu yöntemler doğrultusunda başvurulan uygulamaları ele alır. Burada öncelikle, Hitit ritüel metodu hakkında konuyu doğrudan ele alan çok az sayıdaki çalışmaya, bu çalışmalarda konunun hangi bakış açısıyla ele alınmış olduğuna değinilir. Ardından ilgili ritüellerde hastanın vücudundaki rahatsızlığa neden olan unsurların etkisiz hale getirilmesi ya da uzaklaştırması için ritüellerin aşama aşama hangi amaç doğrultusunda, hangi yöneme ve uygulamalara başvurduğu ele alınır. Konunun daha kapsamlı ele alınabilmesi ve uygulamanın amacının netleştirilebilmesi adına konu, belli bir yöneme dayalı uygulamalara dair, olabildiğince fazla sayıda veriye yer verilerek analiz edilir.

Hitit ritüeli üzerine yapılan çalışmalardan kimisi bu uygulamaları büyücünün ritüel eylemleri daha etkin kılma çabaları doğrultusunda gerçekleştirdiği, kendine özgü

davranışları olarak değerlendirirken,¹¹ kimi çalışmalar da bunun yanı sıra, bu uygulamaların, tıp tarihinin bilinen en eski psikoterapik uygulamaları olduğunu ifade eder.¹² Ancak, büyüsel uygulamaları psikoterapik uygulamalar olarak görme eğiliminde olan bu çalışmalar, konuya dair, bu ilgi çekici ifadeden daha fazlasını sunmaz. Yalnızca V. Haas, “Magie und Zauberei”¹³ isimli makalesinde, analogiler, ilişki ve nakil ritüelleri, özdeşleme ve vekil ayinleri, bağlama büyüğü ve savunma büyüğü olarak kategorize ettiği büyü teknikleri arasında, büyüünün psikolojik etkilerini de ele alır. Büyü teknikleri adı altında oldukça kısa ve dar kapsamlı olarak ele aldığı bu alt başlıkta, Haas, Hititçe metin korpusunun önemli bir çoğunluğunu teşkil eden Hitit ritüel külliyatından konuya ilişkin yalnızca iki örneğe değinir. Bunlardan ilki, hastanın vücudundaki zararlı unsurların korkutulması için Büyücü Kadın Tunnawiya’nın KUB 7.53 + nolu metinde, ritüelin hemen başlangıcında, ritüel sahibinin kulaklarını yün tıkaçlarla tıkaması (I 16, 18 – II 44-45) ve bu şekilde yaratılmak istenen psikolojik etkinin, “*fakat bu artık görülmesin*” (*aušzi-ma-at UL kuiški* KBo 23.32 ay. 58; KUB 54.1 I 41) gibi ifadeler veya “geriye doğru” *iškizaš* (“ritüel sahibinin arkasında”), “gizlice” (*duddumeli* KBo 17.1 IV 36; KUB 12.44 + III 19’) gibi zarf nitelikli sözcükler sayesinde ifade bulmasıdır.¹⁴ Haas’ın, konuyla ilgili sunduğu bir diğer örnek ise, ritüel sahibinin, üzerine yüklenen kara büyüünün

---

¹¹ E. Reyhan, “Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme”, *ArAn* 6/2, Ankara, 2003a, s. 140; Haas, 2007a, s. 100.

¹² Haas, 2003a, s. 3; G. Şahinbaş Erginöz, *Hititlerde Anatomi ve Tıp*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1999, s. 159.

¹³ V. Haas, “Magie und Zauberei B”, *RLA* 7/3-4, 1988c, s. 251.

¹⁴ KBo 17.1 IV 36-39: 2 MUŠEN *pár-tu-u-ni-uš* [(tu-ut-tu-mi-li har-m)]i [(tu-uš al-ki-i)š-t(a-a-an tar-na)]-ah-hé LUGAL-uš MUNUS.L[(UGAL-ša wa-r)]i-ta-an-zi [(ú)-ga hal-z(i-ih-hi da-a-ah-hu-uš-m)]a-aš-ta a-i-in wa-a-i-in [pít-tu-li-uš-m(u-uš)-ša “Ben iki partuni-kuşunu gizlice yakaladım ve ben bunları bir dalın üzerine bıraktım. Kral ve kraliçe korktular. Fakat ben bağırdım: ‘Ben sizin ağrı, sızı ve [sıkıntı]nızı alıp götürdüm’”; transkripsiyon ve çeviri için bkz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. A, 08.02.2017).

etkisinden kurtarıldığına inandırılması için hem yapılan kara büyünün, hem de bunu yapan kara büyücünün karalanması suretiyle yaratılan psikolojik etkidir: “*O (Büyücü kadın) [der ki]: “Ben onun, Büyücü kadının (büyülü) sözlerinin üstesinden geldim; (büyülü) sözler[im] karşı dursun ki, büyüler[im] onların üstesinden gelsin! Ben (karşı) büyünün büyüünü [...] ile iki defa savdım; [...] ben [büyünün] üzerine tükürdüm ve onu [ayak]la çiğnedim. Şimdi eşek onun üzerine işesin [ve] sığır onun üzerine sıcsın; bunun üzerinde yürüyen insanlar (onun üzerine) [tük]ürsünler!”* (KUB 17.27 III 8-15).¹⁵

Ancak, Hitit ritüelleri hastayı sağaltma ve arındırma konusunda Haas’ın sunduğu bu iki örnektekinden çok daha fazla işlevlere sahiptir. Bu çalışmanın son bölümü bu işlevleri ele alır. Bir önceki bölümde oldukça detaylı bir şekilde ele alınan, ritüellerin amaçları doğrultusunda başvurduğu yöntemler ve bu yöntemlere ait uygulamalar, bu bölümde edimleri göz önüne alınarak analiz edilir. Bu bölüm, ritüellerdeki bu uygulamaların söylemsel ve eylemsel olmak üzere iki edime sahip olduklarını, bu edimlerin de hastaların iyileştirilmesi konusunda psikolojik ve ontolojik olmak üzere çeşitli işlevlere sahip olduğunu iddia eder. Bu zamana kadar Hitit ritüel uygulamaları üzerine yapılan çalışmalarda ritüellerin iyileşmeyi sağlamak adına hasta üzerinde yaratmış olduğu etkilerin yüzeysel bir şekilde ele alınmış ve ritüellerin bu yönüne gereğince değinilmemiş olması, Hititçe metin korpusunun önemli bir çoğunluğunu teşkil eden Hitit ritüel külliyatının bu bağlamda yeniden ve daha kapsamlı olarak ele alınmasını gerekli kılar.

Bu çalışmanın Hitit ritüellerinin tüm yönlerini ele alan kapsamlı bir analizi olmadığını belirtmek gerekir. Hitit ritüellerinin gerçekleştirildiği yer-zaman ve belli bir ritüelde özellikle belirli bazı materyallerin tercih edilmesinin (bu nesnelerin özlerinin bir

---

¹⁵ Haas, 1988c, s. 251.

parçası olarak büyü güce ya da doğaüstü unsurlara sahip olup olmadığı), ritüelin amacı ya da etkililiği konusunda nasıl bir işleve sahip olduğu ya da olmuş olabileceğinin incelenmesi, daha da kapsamlı ve geniş ölçekli bir analiz ve süreç gerektireceğinden bu çalışmanın temel amaçlarından değildir. Kısaca yinelemek gerekirse, bu araştırmada amaçlanan hususlar, söz konusu ritüellerin ne tür hastalıklara yönelik olduğunu, ritüellerin hastayı iyileştirmede hangi edimlere başvurduğunu ve işlevsellik ile etkililik açısından bu edimlerin hastanın iyileşmesine ne boyutta katkı sağlamış olabileceğini tespit etmektir.

Çalışmaya kaynaklık eden metinler temel olarak ritüel metinleri olmakla birlikte, ele alınan meseleleri aydınlatmak, dile getirilen fikirlerin ve kullanılan terimlerin izini sürmek adına, yeri geldiğinde bu meselelere herhangi bir sebepten veya herhangi bir açıdan değinen metinlere de başvurulmuştur. Bu açıdan, kimi Mezopotamya belgelerinin yanı sıra, dua metinleri, kehanet ve fal metinleri, katalog metinleri, kanunlar, toprak bağış belgeleri, direktif metinleri, mektuplar, fermanlar ve tarihi belgeler gibi Hitit arşivlerindeki hemen her türden metne bu çalışmada yer verilmiştir.

1. BÖLÜM: RİTÜEL

1.1. RİTÜEL KAVRAMI VE TERMİNOLOJİSİ

Ritüeller üzerine yapılan araştırmalar son yirmi yılda önemli ölçüde artmış ve ritüeller antropoloji, sosyoloji, teoloji, edebiyat, felsefe, tiyatro, siyaset bilimi ve eğitim çalışmalarında, özellikle performans teorisi açısından analiz edilmiştir. Pek çok disiplin, bu geniş ve karmaşık konuya dair farklı teorik yaklaşımlar benimsemiş ve bu nedenle de çok çeşitli tanımlar önerilmiştir.¹⁶ Bununla birlikte, genel olarak bilimsel literatürde ‘ritüel’, “kültürel olarak inşa edilmiş, kalıplaşmış ve sıralanmış sözcükler ve eylemler dizisinden oluşan sembolik bir iletişim sistemi” olarak tanımlanır.¹⁷

Hititoloji’de ise ‘ritüel’ kelimesi genellikle, bir rahip veya rahibenin çoğunlukla somatik veya zihinsel bir ya da bir dizi sorunla, büyü ve din vasıtasıyla uğraştığı eylem ve söylemleri tanımlayan kompozisyonlar için kullanılmıştır.¹⁸ Genel olarak hayatın güçlükleri belki de ‘bütüncül’ bir yaklaşımı gerektirdiğinden, bu ritüel metinleri ilahi, dua, festival, kehanet ve yemin metinleriyle birlikte, devletin kendini koruması

---

¹⁶ R. Schechner, *Essays on Performance Theory. Drama Books Specialists*, New York, 1977; A. N. Terrin, “Rite/Ritual”, *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Oxford: Blackwell Publishing, 2007, s. 3941-42; K. Schilbrack (ed.), *Thinking through Rituals: Philosophical Perspectives*, New York-London: Routledge, 2004.

¹⁷ J.A.M. Snoek, “Defining ‘Rituals’”, *Theorizing Rituals: Issues, Topics, Approaches, Concepts*, Leiden-Boston: Brill, 2008, s. 6-7.

¹⁸ T. van den Hout, *A History of Hittite Literacy: Writing and Reading in Late Bronze-Age Anatolia (1650-1200 BC)*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020, s. 94.

gerektiğinde başvurulmak üzere Hititler'e ait devlet arşivlerinin bir parçasını oluşturuyordu.¹⁹

Tüm ritüeller, festivaller ve canlandırılan mitlerle kült takvimini sürdürmek, sağlıklı bir denge sağlamak için çok önemliydi. Bu rotadan her sapma, tanrılar ve insanlar arasındaki ilişkilerde bir dengesizlik olarak ele alındı. Ritüeller, festivaller, kehanetler, dualar ve yeminler bu tür durumlarda Hitit tepkisinin tipik bileşenleriydi. Hitit zihnindeki ilk adım, her zaman tanrılarla iletişime geçmek ve sorunun nedeninin ne olduğunu belirlemeye çalışmaktır. İletişim aracı kahindi. Birkaç farklı teknikle tanrılarla görüşleri araştırılabilirdi. Söz konusu olay, ilahi öfkenin açık bir işaretiydi. Peki hangi tanrı neden kızmıştı ve ilahi gücü nasıl yatıştırabilirdi? Yanıt, bir ritüelin icrası olabilirdi.²⁰

Eski Yakın Doğu dillerinde 'ritüel' için özel bir terim bulunmadığına dikkat edilmelidir. Örneğin Akadca'da (Babilce-Asurca) ritüel için kullanılan sözcükler "harekete geçmek, etkin olmak, ilerlemek" anlamlarına gelen *EPĒŠU* fiilinden türetilmiştir.²¹ *EPI/UŠTU* ismi genel olarak "eylem, etkinlik, başarı, üstesinden gelme" anlamlarına gelir ve somut anlamda "ritüel" diyebileceğimiz eylemleri belirtebilir. Ancak terim, "el işi, tarım işi, inşa (süreç olarak), imalat, bitmiş yapı, plan, doğa, durum" gibi ek anlamlara da sahiptir.²² "Ritüel" olarak tercüme ettiğimiz ve sıklıkla karşılaşılan bir başka terim de "etkinlik, üstlenme, işler, prosedür" anlamlarına gelen *NEPEŠU*'dur. Somut anlamda bu kelime aynı zamanda bir "ritüel (işlem)" anlamına da gelmektedir. Bununla

---

¹⁹ Tüm bunlar için bkz. M. Cammarosano, *Hittite Local Cults*, Atlanta GA: Society of Biblical Literature Press, 2018.

²⁰ van den Hout, 2020, s. 155-156.

²¹ *CAD E*, s. 194 vd.

²² *CAD E*, s. 341 vd.

birlikte, "araçlar, aletler, gereçler" anlamlarına da gelebilir.²³ Dolayısıyla Mezopotamyalılar için 'ritüel' daha çok bir teknik veya prosedürdü.²⁴

Hititçe'deki ilgili terminolojiye bakıldığında, Hitit katiplerinin konuya dair genel olarak, "festival" anlamına gelen EZEN ve "ritüel" anlamına gelen SISKUR(.SISKUR)/SÍSKUR olmak üzere iki farklı terim kullandıkları görülmektedir. Eskilerin yaptığı bu ayırım doğrultusunda modern akademisyenler, nadir istisnalar dışında, aslında karmaşık ritüelin yalnızca bir biçimi olan festivallerin, devlet kültürünün törenleri olduğunu ve periyodik olarak - aylık, yıllık veya belirli aralıklarla tekrarlayan doğal olaylar veya tarımsal faaliyetler sebebiyle – yapıldığını, öte yandan ritüellerin ise yalnızca bir bireyi veya grubu etkileyen iktidarsızlık, çocuk düşürme, aile içi çekişme, kaybedilen bir savaş vb. gibi özel krizlere yanıt olarak gerçekleştirildiğini gözlemlemişlerdir.²⁵

Mezopotamya kaynaklarında oldukça geniş anlamlar içeren, ancak Hititçe metinlerde "ritüel"i ifade etmek için kullanılan SISKUR(.SISKUR)/SÍSKUR Sümeogram'ına karşılık gelen Hititçe kelime, aynı zamanda "hizmet ödemesi, dini zorunluluk ve dini uygulama" anlamlarına da gelen *aniur*'dur.²⁶ "Çalışmak, icra etmek, üretmek, uygulamak" gibi anlamlarının yanı sıra, "yazmak ve ekip biçmek" anlamlarına

---

²³ CAD N, s. 166 vd.

²⁴ C. Ambos, "Ritual Healing and the Investiture of the Babylonian King", *The Problem of Ritual Efficacy*, Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 17-18.

²⁵ G. Beckman: *The babilili-Ritual from Hattusa (CTH 718)*. Mesopotamian Civilizations 19, Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2014, s. 1; U. Lorenz-Link, "Uralte Götter und Unterweltsgötter. Religionsgeschichtliche Betrachtungen zu der "Sonnengöttin der Erde" und den "uraltenGöttern" bei den Hethitern", Basılmamış Doktora Tezi, Johannes Gutenberg-Universität, Mainz, 2009, s. 17-18.

²⁶ HED A, s. 70. Ayrıca bkzn. C. Rüster- E. Neu, *Hethitisches Zeichenlexikon, Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*, StBoT, Beiheft 2, Wiesbaden, 1989, No: 156.

da gelen *an(n)iya-* fiilinden türemiş olan *aniur* kelimesi, yukarıda bahsi geçen Akadca *NEPEŠU* kelimesine de karşılık gelmektedir.²⁷ Hititçe metinlerde, *aniur* teriminin dışında ‘ritüel’i ifade etmek için *malteššar* “hitap, dua, ritüel”, *mugawar* “çağırma, yakarma” veya *mukeššar* “adak, yakarma” gibi terimler de kullanılmıştır.²⁸

Hititçe metinlerde genel bir terim olarak kullanılan SISKUR(.SISKUR)/SÍSKUR Sümeogramı, kimi zaman da karmaşık bir ritüelin belirli bir sürecini ifade eden sözcükle birlikte kullanılmıştır. Bu bağlamda SISKUR(.SISKUR)/SÍSKUR’un genel bir fenomen olarak ‘ritüel’i ifade etmenin yanı sıra, zaman zaman geniş bir ‘ritüel’ içindeki belirli bir edimi ifade eden, ‘ritüel’in en küçük anlamlı birimi olarak tanımlanan ve “ayin” olarak tercüme edebileceğimiz *rit/rite*’i²⁹ de ifade edebildiği görülmektedir: SISKUR *appa uppiyauawaš* “geri dönme ayini” (IBoT 3.148 ay. IV 23), SISKUR DINGIR^{MEŠ} ^{UZU}GEŠTU-*aš appannaš* “tanrıların kulağını yakalama ayini” (KUB 39.97 + öy. 2), SISKUR *šara huittiyawaš* “yukarı çekme ayini” (KUB 29.4 I 70-73).³⁰

1.2. RİTÜELİN ARACI UNSURLARI OLAN DİN VE BÜYÜ İLE İLİŞKİSİ

Ritüel metinleri incelendiğinde, ritüellerde başvuru alan eylem ve söylemlerin büyüsel ve dinsel niteliklere sahip oldukları görülmektedir. Ritüelin kendisine aracılık eden bu iki temel unsurla ilişkisini ve bunlara nasıl ve neden başvurduğunu ele almadan önce, bu iki unsurun birbirleriyle olan bağıntısına değinmek yerinde olacaktır.

---

²⁷ V. Haas, "Ritual. B. Bei den Hethitern", *RIA II*, 2006-2008, s. 430 vd.

²⁸ Beckman, 1993, s. 29; Haas, 2006-2008, s. 430; *HED M*, s. 34.

²⁹ Snoek, 2008, s. 8-9; D. P. Wright, "Analogy in Biblical and Hittite Ritual", *Papers from the symposium Religionsgeschichtliche Beziehungen zwischen Nordsyrien, Kleinasien und dem Alten Testament im 2. und 1. Jahrtausend*. OBO 129, Freiburg: Universitätsverlag, 1993, s. 474-475.

³⁰ M.-C. Tremouille, "I rituali magici ittiti", *Res Antiquae I*, 2004, s. 182-183.

Din ve büyü arasındaki karşılıklı ilişki meselesine araştırmacılar tarafından sıklıkla değinilmiştir. Bu, özellikle çözümlemeleri artık kesin olarak kabul edilemese bile sınırların daha net bir şekilde çizilmesine yardımcı olan E. B. Tylor³¹ ve J. G. Frazer³²'in çalışmalarından bu yana böyle olmuştur. Bir antropolog olan Tylor dini "*ruhsal varlıklara inanç*" olarak tanımladı ve ona göre animist olan ilkel insanlar için dünya ruhlarla doluydu. Tylor'a göre animist kültürler, ağaçlar gibi tekil nesnelerin ruhlarını, ardından ormanlar gibi daha çoğul ve soyut kavramların ruhlarını tanıdı. Bu süreç, nihayetinde, animizm evriminin en yüksek ve son aşaması olan yüce bir tanrı fikrinin gelişmesine yol açtı. Ancak Tylor'a göre ruhlara olan bu inanç bir safsataydı ve bu nedenle sonunda bilim tarafından değiştirilecekti; çünkü, din dünyayı açıklama amacını artık yerine getirmeyen, daha önceki bir geleneğin "kalıntısı"ndan başka bir şey değildi. Bu nedenle Tylor için din, olayların nasıl ve neden olduğunu açıklamaya yönelik, yanlış yönlendirilmiş bir girişimdi.

Tylor, büyüü ise *pseudo* "sahte" bilim veya okült bir bilim olarak tanımladı. Okült bilimi anlamaın temel anahtarı, ona göre, onu insan aklının temelinde yatan, bir yeti olan fikirlerin çağrışımına dayalı olarak düşünmekti.³³ Tylor ayrıca, büyüü "*sembolizm ilkesi*"ne dayanan rasyonel bir benzetme süreci olarak görmüş ve büyü uygulamalarında analogi ve sembolizmin önemli bir rol oynadığına dikkat çekmiştir.³⁴ Modern Almanya'da, ruhun kaçabilmesi için ölmekte olan bir adamın evinde kilitlerin açık olması gerektiğine inanılıyordu; Tylor'a göre, buradaki kilit ve ölen adam örneğinde, bedenden kaçan ruh ile ruhun kapana kısılabileceği kapalı bir ev arasında hatalı bir ilişki

---

³¹ E. B. Tylor, *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom*, vol. 2, London: John Murray, 1871.

³² J. G. Frazer, *The Golden Bough: Study in Magic and Religion*, London, 1890.

³³ E. B. Tylor, *Anthropology: An Introduction to the Study of Man and Civilization*, London: Macmillan, 1924, s. 338.

³⁴ E. B. Tylor, *The Origins of Culture*, New York: MacMillan, 1958, s. 117-118.

kurulur ve bu da ölmekte olan adam için sorun yaratır. Tylor aslında evin kilitli olup olmamasının adamın hayatının son anlarını etkilemediğini iddia etti. Tylor'ın bilimsel düşünce olarak gördüğü şey, zihnin gerçeklik dediği şeyde var olan çağrışımları yaratmasıydı. Ona göre büyü, bilimde yalnızca başarısız bir girişimdi ve aynı şey din için de söylenebilirdi. Bu noktada da büyüü dinle yalnızca üstü kapalı bir şekilde karşılaştıran Tylor'ın iki kavram arasındaki ayrımı oldukça bulanıktır.³⁵

Frazer ise yüzyıllar boyunca birçok kültürde var olan iki fenomen arasındaki ilişkinin izini sürmeye çalıştı ve böylece büyüün, zihnin en basit ve en temel süreçlerini temsil ettiğini ve dolayısıyla tarihsel olarak hem dinin hem de bilimin daha eski, “ilkel” bir biçimi olduğunu ileri sürdü.³⁶ Bu “ilkel” uygulamanın genellikle doğal fenomenlerin mükemmel gözlemine dayandığını ve bir nedensellik teorisi içerdiğini gözlemledi. Frazer, büyü uygulamasını “*sempatik büyü sistemi*” olarak adlandırarak, bu sistemi şu iki temel ilkeye dayandırır: Birincisi, “*benzerlik yasası*” - benzer benzeri üretir ya da bir etki onun nedenine benzer. İkincisi, “*temas veya bulaşma yasası*” - bir zamanlar birbirleriyle temas halinde olan şeyler, fiziksel temas kesildikten sonra da birbirlerine etki etmeyi sürdürürler. Bu ilkelerin ilkinde, yani “*benzerlik yasası*”nda, büyücü, istediği herhangi bir etkiyi yalnızca taklit ederek yaratabileceği sonucuna varır. İkinci ilkede ise büyücü, maddi bir nesneye yaptığı her şeyin, nesne kişinin vücudunun bir parçası olsun ya da olmasın, nesnenin bir zamanlar temas kurduğu kişiyi eşit şekilde etkileyeceği sonucuna varır. Benzerlik yasasının uygulanmasına “*homeopatik ya da taklit büyüü*”, temas

---

³⁵ M. Preininger, “Anthropology of Magic I: Darwin, Tylor, and the Origins of Religion and Magic”, 1 Mart 2019, <https://www.coptic-magic.phil.uni-wuerzburg.de/index.php/2019/03/01/anthropology-of-magic-i-darwin-tylor-and-the-origins-of-religion-and-magic/>; erişim: 26.03.2023.

³⁶ J. G. Frazer, *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion*, Auckland: The Floating Press, 2009, s. 121-147.

yasasınıninkine ise "*bulaşma büyüğü*" adı verilir.³⁷ İmgeler aracılığıyla çalışan *homeopatik* veya *taklit büyüğü*, kötü insanları dünyadan uzaklaştırmak gibi kinci bir amaçla uygulanmışsa da, hastalıkları iyileştirmek veya önlemek ya da kısır kadınların çocuk doğurmasını sağlamak gibi iyi niyetlerle de kullanılmıştır.³⁸ Benzer benzeri üretir ilkesine göre sempatik büyü sistemi yalnızca olumlu ilkelerden oluşmaz; çok sayıda olumsuz kural ya da yasak içerir. Size sadece ne yapacağınızı değil, aynı zamanda neleri yapmamanız ya da yarım bırakmanız gerektiğini de söyler. Pozitif büyü veya tılsımın amacı, arzu edilen bir olayı meydana getirmek iken negatif büyü veya tabunun amacı istenmeyen bir olaydan kaçınmaktır.³⁹ *Bulaşma büyüğü* ise uzaktaki nesneleri birleştirdiği ve izlenimleri birinden diğerine aktardığı varsayılan bir tür maddi temsildir. Bulaşma büyüğünün en bilinen örneği, bir insan ile onun saç veya tırnakları gibi herhangi bir kopmuş parçası arasında olduğu varsayılan büyüğü sempatidir; öyle ki, insan saç veya tırnağı aracılığıyla herhangi biri, kesildiği kişi üzerinde istediği mesafeden iradesini uygulayabilir.⁴⁰

Frazer dini ise "*doğanın ve insan yaşamının gidişatını yönlendirip kontrol ettiğine inanılan, insandan üstün güçlerin yatıştırılması veya uzlaşması*" olarak tanımlar. Ona göre, insan merakının bir sonucu olarak, teorik veya bilimsel bir etkinliğin ürünü olan büyü yoluyla, insan nedenleri araştırdı; ancak gerçek nedenleri bulamadığı için uydurma nedenlerle yetinmek zorunda kaldı. Büyünün başarısızlığı ve bozulması da dine giden yolu açtı, yani insanın dini bulması ve onun gerçek anlamını keşfetmesi, büyüden umutsuzluğa kapılmasıyla oldu. Fakat, insanın büyü yoluyla doğanın gidişatını büyük

---

³⁷ *Ibid*, s. 36-37.

³⁸ *Ibid*, s. 42-43, 46.

³⁹ *Ibid*, s. 54-55.

⁴⁰ *Ibid*, s. 96.

ölçüde etkileme konusundaki güçsüzlüğünü kabulü, aniden olmamış ve kadim büyüden dine geçiş kademeli olarak gerçekleşmişti. Öyle ki, daha erken bir aşamada, rahip ve büyücünün işlevleri genellikle birleştirilmiş ya da henüz birbirinden ayrılmamıştı. Amacına hizmet etmek için insan, dua ve kurban yoluyla tanrıların veya ruhların iyi niyetini kazandı. Aynı zamanda, tanrının yardımı olmadan arzu edilen sonucu kendiliğinden getireceğini umduğu törenlere ve sözcük biçimlerine başvurdu. Kısacası rahip dini ve büyüsel ayinleri aynı anda icra etmekteydi; neredeyse aynı nefeste dualar ve büyü sözler söyledi, ne olursa olsun istediğini elde etmeyi başardığı sürece, davranışının teorik tutarsızlığını çok dikkate almıyordu.⁴¹

Frazer'e göre din, dünyanın ikna yoluyla amaçlarından saptırılabilir bilinçli failer, yani insandan üstün olan tanrılar tarafından yönetildiğini varsaydığı sürece, bilime olduğu kadar büyüye de temel bir karşıtlık içindedir. Çünkü büyü ve bilim, doğanın akışının kişisel varlıkların tutkuları veya kaprisleri tarafından değil, mekanik olarak hareket eden değişmez yasaların işleyişi tarafından belirlendiğini kesin olarak kabul eder. Büyünün genellikle din tarafından varsayılan türden, kişisel araçlar olan ruhlarla ilgilendiği doğrudur. Ama bunu uygun biçimde yaptığında, onlara tam olarak cansız varlıklara davrandığı gibi davranır, yani dinin yapacağı gibi onları uzlaştırmak veya yatıştırmak yerine, onları kısıtlar veya zorlar. Bu nedenle ister insan ister ilah olsun, tüm varlıkların son çare olarak her şeyi kontrol eden, o kişisel olmayan güçlere tabi olduğunu varsayar. Ama yine de uygun törenler ve büyülerle onları nasıl manipüle edeceğini bilen herhangi biri tarafından tanrılar hesaba çekilebilir. Örneğin eski Mısır'da büyücüler, en yüksek tanrıları bile emirlerini yerine getirmeye zorlama gücüne sahip olduklarını iddia ettiler ve itaatsizlik durumunda onları yok etmekle tehdit ettiler. Büyücü bazen, o kadar

---

⁴¹ *Ibid*, s. 125, 130, 143-144.

ileri gitmeden, eğer tanrı inatçı çıkarsa, Osiris'in kemiklerini dağıtacağını ya da kutsal efsanesini ortaya çıkaracağını ilan ederdi.⁴²

Hem Frazer hem de Tylor, tanımlarını ve analizlerini çok sayıda etnografik malzemeye dayandırdıklarını iddia ediyordu. Büyü olgusuna ilişkin çalışmaları, karşılaştırmalı bir yönteme dayanıyordu. Yaklaşımları da kendi varsayımlarına bağlı olmaları anlamında psikolojikti. Ancak, bu iki araştırmacı, büyüü dinden "*farklı bir düşünce tarzı ve ritüel performans*" olarak ayıran en etkili bilginlerdir.⁴³

Bu bilginlerin ardından din ve büyü arasındaki ilişki konusu modern bilim insanları tarafından farklı açılardan ele alınmıştır: Büyü ve dine sosyolojik açıdan değinen Marcel Mauss ve Henri Hubert'e göre din, sosyal bir yapının ifadesi olup bir topluluğun bütünlüğünü korumaya hizmet ederken, büyü bireysel bir eylemdir.⁴⁴ Arkeolog Ralph Merrifield, konuyu materyalist bir yaklaşımla inceleyerek din ve büyü arasındaki ayrımıla ilgili olarak, söz konusu kavramları şu şekilde tanımlar: "Din", doğaüstü veya ruhsal varlıklara olan inancı belirtmek için kullanılır; "büyü", okült güçleri kontrol altına almayı ve böylece olayları etkilemeyi amaçlayan uygulamalardır; "ritüel" ise doğaüstü varlıkları yatıştırmayı veya onların gözüne girmeyi amaçlıyorsa 'dinsel', kişisel olmayan sempati güçleri aracılığıyla veya doğaüstü varlıkları kontrol ederek etki etmeyi amaçlıyorsa 'büyüsel', toplumsal bir örgütlenmeyi güçlendirmek veya toplumsal ilişkiyi kolaylaştırmayı amaçlıyorsa 'sosyal' nitelikli, belirlenmiş veya alışlagelmiş davranışlar.⁴⁵ Din tarihi üzerine önemli çalışmaları bulunan Henk Versnel ise büyüün

---

⁴² *Ibid*, s. 127-128.

⁴³ J. Middleton, "Theories of Magic", *Encyclopaedia of Religion*. Volume 9, New York-London: Macmillian Publishing Company, 1987, s. 82-83.

⁴⁴ M. Pasi, "Magic", *The Brill Dictionary of Ancient Religion*. Volume III, Leiden-Boston: Brill, 2006, s. 1134-1140.

⁴⁵ R. Merrifield, *The Archaeology of Ritual and Magic*, London: Guild Publishing, 1987.

ve dinin farklı şekillerde işlediğini ve bunların geniş bir şekilde dört açıdan tanımlanabileceğini savunur: **Amaç** - büyü, bir birey için açık ve acil hedeflere ulaşmak için kullanılırken, din daha az amaca yöneliktir ve taleplerini daha uzun vadeli hedeflere odaklamıştır; **Tutum** – kişisel ve ricacı uzlaşma şeklindeki dini tutumun aksine, büyü manipülatiftir, çünkü süreç kullanıcının elindedir; **Eylem** - büyü, bir eylemi gerçekleştirmek için genellikle profesyonel beceriler gerektiren teknik bir eylemdir, oysa din bu etkenlere değil, tanrıların iradesine ve duygularına bağlıdır; **Sosyal** - büyüünün hedefleri toplumun çıkarlarına aykırıdır (birey için kişisel kazanç, onlara akranlarına göre haksız bir avantaj sağlar), oysa dinin daha yardımsever ve olumlu sosyal işlevleri vardır.⁴⁶ Öte yandan, dinler tarihi üzerine çeşitli çalışmaları olan bir diğer araştırmacı Stephen Ricks ise akademisyenler arasında din ile büyü arasındaki ayrımın eski çağlara ait değil, bize ait olduğunu öne süren güçlü bir eğilime dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, şimdi büyü dediğimiz şeyin aslında, baskın sosyal grubun normlarından keskin bir şekilde sapan ve bu nedenle resmi kültürler tarafından anti-sosyal, yasadışı veya kabul edilemez olarak görülen din olduğunu öne sürerek bu kategorilerin geçerliliğini kısmen varsayar.⁴⁷

1.3. HİTİT RİTÜELLERİNDE DİN VE BÜYÜ

Hitit kültüründe din ve büyü arasındaki karşılıklı ilişki, yukarıda görüşlerine yer verilen bilim insanları tarafından ya yaşadıkları dönemde Hititçe metin tercümelerinin

---

⁴⁶ H. S. Versnel, “Some Reflections on the Relationship Magic-Religion” *Numen* 38/2, 1991, s. 177-195.

⁴⁷ S. Ricks, “The Magician as Outsider in The Hebrew Bible and the New Testament”, *Ancient Magic and Ritual Power*, Leiden-New York-Köln: Brill, 1995, s. 131-143.

Hititolog olmayanlarca erişilebilir olmaması⁴⁸ ya da meselenin ilgi alanlarının dışında kalması nedeniyle ele alınmamıştır. Söz konusu Hititçe metinler incelendiğinde, Hitit yaşamı ve kültüründe önemli bir rol oynamış olan din ve büyü'nün yan yana bulunduğu görülür. Tamamen iç içedirler ve bazen neyin din, neyin büyü olduğunu söylemek zordur. Çözülmesi gereken bazı sorunlar yarattığı için bu durum ikisi arasındaki ilişkiyi daha da ilginç hale getirir.

Hitit dini ve büyü'sü, eski ve oldukça gelişmiş bir kültürün parçalarıdır. Metinler, uzun bir edebi geleneğe sahip bir halktan gelmektedir. Hitit dininde ve büyü'sünde, Sümer-Akad, Hatti, Luwi ve Hurri kültürlerinden belirgin bir yabancı etkinin olması, Hitit katip ve rahiplerinin ilgili metinlere, geleneğin talep ettiği bir biçim verdikleri ve dolayısıyla da Hitit dininde ve büyü'sünde pek çok katman olabileceği anlamına gelir. Bununla birlikte, çoğu durumda, farklı çağlardan ve kültürlerden, farklı gelenekleri seçmek çok zordur. Ayrıca Hitit kültürünün hangi bölümlerinin aslen kendilerine ait olduğu hakkında da pek bir bilgimiz yok.⁴⁹

Hititlerde din ve büyü arasındaki karşılıklı ilişkiyi anlamak için, bu konuda oldukça karakteristik bir sağaltma ve arındırma ritüeli olan CTH 395, Hantitaşsu Ritüeli'ni burada analiz etmek yararlı olacaktır. Ritüelin uygulayıcısı *uddanaš* EN-*aš*⁵⁰

---

⁴⁸ Hititolog olmayanlar tarafından Hititçe metinlerin daha büyük ölçüde erişilebilir hale gelmesi ilk kez açıklamalarıyla birlikte bir dizi çeviri içeren O.R. Gurney'in 1950'lerdeki çalışmasıyla mümkün olmuştur; O. R. Gurney, *The Hittites*, London, 1952.

⁴⁹ A. S. Kapelrud, "The Interrelationship Between Religion and Magic in Hittite Religion", *Numen* 6/1, 1959, s. 32-33; Ünal, 1988, s. 64.

⁵⁰ Bu uzmanların çoğu Eski Hitit dönemine ait metinlerde *uddanaš išhaš*, *uddanaš* EN-*aš*, *uddanaš* EN^{MEŠ}, *uddanaš* BELU^{MEŠ} olarak anılır. *uddanaš išhaš* sadece KUB 17.11 7, KUB 17.18 II 29, KUB 30.31 I 13vd., KUB 32.137 II 18'de bir büyü ritüeli uyguluyor olarak görünür. Bu metinlerde onun işlevi önemsizdir, bu yüzden KBo 11.14 onun işlevinin büyü ritüeli uygulayıcısı olarak net bir şekilde belirlendiği tek metindir. Eski Hitit dönemine ait Zalpa'nın fethiyle ilgili metinde bu ifade bir uzmanlar ya da zanaatkarlar sınıfını belirtiyor olarak görünür. Bunlardan Hitit kralı tarafından ganimet olarak alınan insan gücü olarak bahsedilir. Metin daha sonra

unvanıyla anılır (§§1-5). Metin ritüelin amacının belirtilmesiyle başlar: “[Eğer] erkek ya da kadın [bir insan (varsa)] ve eğer onun yılları [huzu]rsuz ise, ritüel uygulayıcı şöyle yapar:” (KBo 11.14 öy. I 1-2). Bunu, içinde her türden tohum, ekmekler ve çeşitli değerli ve yarı değerli taşlar ve madenlerin yer aldığı ritüel malzemelerinin hazırlanması takip eder. Ardından uygulayıcı sedir ağacı, parfüm yağı ve balmumunu tütsüleyip ocak üzerine un, buğday ve tuz dökerek beraberinde şöyle söyler: “Koyunların tuzu yalaması gibi aynı şekilde Güneş Tanrısı gelsin ve bu büyülerini yalasın (=üstesinden gelsin)!” (I 21-23). İlk etapta bu söylemin bir dua mı, yoksa bir inkantasyon (büyülü söylem, Hititçe *hukmai-*; Akadca *ŠIPTU*) mu olduğu sorusu akla gelebilir. Ancak, bu ritüele bir tanrının dahil olması gerçeğine rağmen, eylem tarzı ve temsil edilen düşünce türü tipik olarak bu eylem ve söylemin büyü olarak adlandırılmasına işaret eder. Bu, yukarıda bahsi geçen, Frazer'in *homeopatik* olarak adlandırdığı, “benzer benzeri üretir” ilkesine dayanan büyü türüdür. Bu söylemle uygulayıcı, doğrudan Güneş Tanrısı'na hitap edip, ondan ricada bulunmak yerine, bir büyücünün işini yaparak, Güneş Tanrısı'nın iradesini hastayı iyileştirmeye yönlendirmek için bir girişimde bulunuyor.⁵¹ Bununla birlikte, Frazer'in din tanımına göre bunu biraz haklı olarak din sınıfına yerleştirecekler olabilir: “Din derken, doğanın ve insan yaşamının gidişatını yönlendirip kontrol ettiğine inanılan, insandan üstün güçlerin yatırılmasını veya uzlaştırılmasını anlıyorum.”⁵² Ancak büyücüler,

---

onlardan isim vermeden NAM.RA'lar olarak bahseder. I. Hattuşili'nin annalarında (KBo 10.1-2) Güneydoğu Anadolu ve Kuzey Suriye şehirlerinden Hattuşa'ya bu kral tarafından sürgün edilen çeşitli uzmanlardan ve zanaatkarlardan bahsedilir. Özellikle Eski Hitit döneminde krallar imparatorluk dönemindeki binlerce yeteneksiz kitlenin sürgününden ziyade, fethedilen bölgelerdeki yetenekli insan gücünün sürgünüyle ilgiliydiler. A. Ünal, *The Hittite Ritual of Hantitassu from the City of Hurma against Troublesome Years*, Ankara: TTK, 1996, s. 37-38.

⁵¹ Öte yandan, Kapelrud bunun bir dua değil, benzetme üzerinden yeni bir durum yaratma çabası olduğunu ifade etmesine rağmen, buna “yaratıcı analogi” demeyi tercih edip, bu fenomene büyüde olduğu kadar dinde de rastlanabileceğini dile getirir; Kapelrud, 1959, s. 36.

⁵² Frazer, 2009, s. 124-125.

"doğanın akışının mekanik olarak hareket eden, değişmez yasaların işleyişiyle belirlendiğini"⁵³ kabul etseler bile, tanrıyla da uğraşmak zorundaydılar. Yukarıda da değinildiği gibi eski Mısır'da büyücüler en yüksek tanrıları bile emirlerini yerine getirmeye zorlama gücüne sahip olup, itaatsizlik durumunda onları yok etmekle tehdit edebiliyorlardı. Ancak A. Goetze'nin de belirttiği gibi, tanrıları büyüsel olarak etkilemekten, büyüsel olarak zorlamaya giden adım her ne kadar küçük olsa da, karakteristik olarak Hitit dininde hiçbir zaman bu denli ileri gidilmemiştir.⁵⁴

Ritüel, uygulayıcının Güneş Tanrısı'na hitaben dile getirdiği bir *historiola*⁵⁵ ile devam eder (I 24-26). "Güneş Tanrısı, sen bir ziyafet düzenledin. Sen (bu ziyafete) bütün tanrıları davet ettin [ve] bütün ölümlülere [(de) davet ettin.]" sözleriyle başlayan bu *historiola*'nın geri kalanı ana metinde kırıktır. Ancak metne ait bir kopya, böyle bir ziyafetin katılımcılarına ve amacına ilişkin bilgi sunar. Buna göre, bu ziyafet, uygulayıcı tarafından, onun ve Güneş Tanrısı arasında geçen bir diyalog formunda kurgulanmış, farazi bir ziyafettir. Ziyafete sadece tanrılar ve ölümler değil, aynı zamanda hastanın kendisi de katılır. Tanrılar hastanın sağlığı konusunda büyük ilgi gösterir ve bu konuda hararetle bir sohbet başlatırlar. Güneş Tanrısı'na hastayı ziyafete davet etmemesi nedeniyle serzenişte bulunurlar. A. Ünal tarafından restore edilen ilgili metin yeri (CTH 395.2.2, A1: KUB 58.94 öy. I 3-18) şöyledir:

---

⁵³ Frazer, 2009, s. 128.

⁵⁴ A. Goetze, *Handbuch der Altertumswissenschaft 3. Abteilung Erster Teil Dritter Band Dritter Abschnitt, Unterabschnitt I*, Münih, 1957a, s. 142.

⁵⁵ *Historiola*, hedeflenen büyü eylem için paradigma sağlayan, kısa bir mitolojik hikaye içeren ve bir tür büyü anlatımı ifade etmek için kullanılan modern bir terimdir; C. Faraone, "Hermes but No Marrow: Another Look at a Puzzling Magical Spell", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 72, 1988, s. 279-286; F. Graf, "Historiola", *Brill's New Pauly*, online erişim: 06.04.2023, http://dx.doi.org/10.1163/1574-9347_bnp_e515850.

“[‘Sen, Güneş Tanrısı bir ziyafet verdin.] Bütün tanrıları [davet ettin. Bütün ölümlülere] davet ettin. Ancak hasta [(davet edilmedi), o bilmeden] onun [içine girdi.] Tanrılar yediler ve içtiler. Sen Güneş Tanrısı, (tanrıların) kalbine [bu sözleri] aktar; sen Güneş Tanrısı (onlara şöyle) söyledim: ‘[Ben] ne [yaptım?] Bütün tanrıları davet e[tt]im. Bütün ölümlülere (de) [davet ettim. Fakat hasta kayboldu. [Uygulayıcı] onu [sakladı].’ [Tanrılar bütünüyle] ayrıldılar (ve) Güneş Tanrısı’na (şöyle) [dediler]: ‘[Neden] hastayı davet et[me]din?’ Güneş Tanrısı cevapladı: ‘[O bir yere saklandı(?); bu nedenle ben] onu da[vet] edemed[im]. (Fakat) şimdi, [o ziyafet]e [bilmeden geldiği] için, [o burada olsun.]’ Tanrılar şöyle dediler: ‘[Güneş Tanrısı o (yani hasta) seni] baş tanrısı [yaptı]! Bırak o ziyafete katılsın. O yesin, [o içsi]n! [O] (tekrar) sana, baş (tanrısına) gi[tsin]. Hasta içeri gelsin, (bizimle) [yesin ve içsin! O sağlığına tekrar kavuşsun]! O gelsin [ve] Güneş Tanrısı, (onun) [baş tanrısı] sana gerçek bir hizmetkar olsun. O sana tekrar kurbanlar getirsin!’”⁵⁶

Hastaya bir ziyafet ortamında, tanrılar arasında misafir olduğu izlenimi veren bu kurgusal anlatı⁵⁷, ona yüksek sesle söylendiğinde hiç kuşkusuz onu cesaretlendirmiştir. Psikolojik yönden hastanın tedavisinin bir parçası olan bu anlatının, söze dökülmeyen mesajı şudur: “İyileşeceksin, çünkü Güneş Tanrısı’nın yanı sıra diğer tanrılar da seni seviyorlar ve senin yanındalar!”⁵⁸

---

⁵⁶ Metnin tercümesi için bkz. Ünal, 1996, s. 52; transkripsiyonu için bkz. *ibid.* s. 95 vd.

⁵⁷ A. Ünal, tanrılar arasında bir ziyafet düzenlenmesinin oldukça yaygın olduğunu belirterek Hattuša’da bulunan Hurrice-Hititçe çift dilli metinlerden bu tür ziyafet anlatılarının Hurri kökenli bir ana motife sahip olabileceğine dikkat çeker; Ünal, 1996, s. 51.

⁵⁸ *Ibid.* s. 52.

Bu *historiola*'da dikkate değer bir diğer olgu ise 'insanlar'ın "ölümlüler" olarak tanımlanarak, tanrılarla aralarında olan farkın ve mesafenin tamamen farkında olunduğunun vurgulanmış olmasıdır. İnsanın tanrılardan daha aşağı bir mertebede olduğunun altını çizen bu "ölümlüler" tanımı keyfi olarak değil, insanın bu üzücü gerçeğin ve acizyetinin bilincinde olduğunu belirtmek için seçilmiştir. Ancak tanrılardan aşağı seviyede olan bu "ölümlüler" tanrılar önünde tamamen de çaresiz değillerdi. Onlar sözleriyle tanrıları etkileyebilir ve böylece geleceklerini fiilen yazabilirlerdi. Nitekim, bu *historiola*'da ritüel uygulayıcının sözleriyle Güneş Tanrısı'nın yanı sıra, dolaylı da olsa, diğer tanrıları hastanın iyileştirilmesi konusunda nasıl manipüle ettiği, çok canlı bir şekilde hikaye edilmiştir. Dolayısıyla, uygulayıcı büyü'nün "benzer benzeri üretir" ilkesi doğrultusunda, istediği şekilde kurgulamış olduğu bu fenomen ile gerçeğin de onu takip edeceğini ve hikaye ettiği gibi olacağını ümit etmiştir.⁵⁹ Bu bağlamda, her ne kadar kült ya da tapınma dair herhangi bir öge yer almasa da tanrıların dahil edilmiş olması nedeniyle dini ve hastayla tanrıların iradesini iyileşmeye odaklayan büyü'nün "benzer benzeri üretir" ilkesi doğrultusunda kurgulanmış bir anlatı olması nedeniyle de büyü motifleri içeren bu *historiola*'da iki unsurun iç içe geçmiş olduğu açıktır.

Yaklaşık elli satırlık bir kırktan sonra ritüel bir duayla devam eder. Nadiren görülen bir şekilde, duada zikredilmesi sayesinde, hastanın adının Maduta olduğunu öğreniyoruz. Dua hasta Maduta'nın annesi tarafından dile getirilir. Anne, Güneş Tanrısı'na çeşitli yiyecek ve içeceklerin yanı sıra değerli ve yarı değerli taşlar ile

---

⁵⁹ Kapelrud, 1959, s. 40.

madenler⁶⁰ sunarak bir tür takas⁶¹ yoluyla, tanrıdan bunları alıp, karşılığında çocuğunun canını bağışlamasını ve çocuğunu ona geri vermesini ister. Anne, ayrıca “*Yorgunları çöz (büyüden kurtar) ve (onun yerine) dinç olanları dizginle!*” sözleriyle de tanrıdan, kendi çocuğu gibi kara büyü nedeniyle ölüm tehlikesi altında olanları iyileştirip, hastalığı onu taşıyabilecek zindelikte olanlara vermesi için yakarır.⁶² Ritüel uygulayıcı annenin bu duayı üç kez söylemesi gerektiğini belirtir.

Bu duayı takiben ritüel uygulayıcı bir inkantasyon dile getirir ve bunu yedi kez tekrar eder: “*Küçük çekirdeklerin (ezilmeden) değirmen taşından kaçması gibi aynı şekilde bırak ritüel sahibi de (Ateş Tanrısı) Agni'nin ağzından kaçsın! (At arabasının) arka tekerleği nasıl öndekine değmez (aynı şekilde) kötü günler de ritüel beyini bulmasın. Benim [kelime]lerim Güneş Tanrısı ve Kamruşepa'nın kelimele[ri] (ile aynı) değil mi? Onlar ölümlü bir insanoğlunun bü[yüleri (inkantasyonları) olsunlar!]*”⁶³ Yine “benzer benzeri üretir” ilkesi doğrultusunda oluşturulan analogiler içeren bu inkantasyonun son cümlesi, tanrı ve büyüün yakından bağlantılı olduğuna işaret etmekte ve insan tarafından kullanılan büyüün gücünün de tanrılardan kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu

---

⁶⁰ A. Ünal değerli ve yarı değerli taşlar ve madenlerin önemli rol oynadığı ritüellerin çoğunlukla Hurri orijinli ritüellerde görüldüğünü ileri sürer; Ünal, 1996, s. 47. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Haas - Thief, 1978, s. 33, 39; V. Haas, *Hethitische Berggötter und hurritische Steindämonen: Riten, Kulte und Mythen: Eine Einführung in die altkleinasiatischen religiösen Vorstellungen*. Kulturgeschichte der antiken Welt 10, Mainz am Rhein: von Zabern, 1982, s. 167; G. Kellerman, *Recherche sur les rituels de fondation hittites*, Paris, 1980, s. 153; A. M. Polvani, *La terminologia dei minerali nei testi ittiti*, EOTHEN 3, Firenze : Elite, 1988; A.M. Polvani, “Mineralien. B. In den hethitischen Texten” *RLA 8-3/4 Lieferung*, 1994, s. 210-212.

⁶¹ Ritüel sahibinin herhangi bir sorununun ya da hastalığının sorumlu tanrılarla yapılan bir tür takas yoluyla giderilmesiyle ilgili benzer örnekler için bkz. KBo 13.161 ay. sağ sütun 1 vd., KUB 12.24 öy. I 2vd., KUB 27.67+ ay. IV 33 vd., KUB 27.1 öy. I 31-34, KBo 17.105+KBo 34.47 ay. III 30 vd., KUB 4.1 II 1-6, KUB 17.30 III 3-5, KBo 22.250 14.

⁶² A: KBo 11.14+ öy. II 4-18 (CTH 395); transkripsiyon ve tercüme için bkz. Ünal, 1996, s. 17-32.

⁶³ KBo 11.14+ öy. II 20-26; transkripsiyon ve tercüme için bkz. Ünal, 1996, s. 20-21, 29.

söylemde din ve büyü arasındaki yakın bağlantıyı belirten bir diğer durum ise desteklerini kazanmak adına, Güneş Tanrısı'nın yanı sıra hem şifa hem de büyüün tanrıçası olan Kamrušepa'nın anılmasıdır. Ritüel metinlere ekli mitolojik anlatılarda Kamrušepa, daha sonradan insanlara aktarılan çeşitli ritüel prosedürlerin yaratıcısı olarak kabul edilmektedir.⁶⁴ Bu nedenledir ki, uygulayıcı büyüü söyleminin etkili olması konusunda Kamrušepa'ya atıfta bulunmaktadır. Uygulayıcının yedi kez tekrarlaması gereken bu büyüü söylemin, her bir dile getirilişine, tanrılara yapılan bir ekmek sunusu eşlik eder.

Ritüel, metnin kısmen kırıklı olduğu bir kısımda (yaklaşık 5-6 satır) tanrılara edilen dualar ve bunlara eşlik eden ekmek ve içki sunularıyla devam eder.

Ritüelin ikinci yarısı bir kapı sürgüsü etrafında gerçekleşir. Ritüel uygulayıcı hava kararır kararmaz kapı sürgüsü altında bir kurban çukuru kazar; bir domuz yavrusunu keserek kanını çukura akıtır. Yeraltı dünyasının tanrılarını çağırmak için kesilen bu domuz yavrusuyla birlikte, çukurun içine un, çeşitli ekmekler ve tahıllar koyar ve şarap döker. Bu tanrılara seslenerek, sunulanları doyasıya yiyip içmelerini diler. Bunu takiben, yağladığı kapı sürgüsüne çeşitli ekmek ve içecek sunularında bulunduktan sonra, analogik bir inkantasyonla kapı sürgüsünün toprağı açarak yeraltı tanrılarını yukarı bırakmasını ister. Böylece yeraltı tanrılarından, sundukları karşılığında istediğı şeyi alabilecektir: *“(Sen), kapı (sürgüsü)! Sen kapı(?) çiftlerini açmaya alışık olduğun [gibi] şimdi aşağı git ve aynı şekilde karanlık top[rağı] aç! Kadim tanrılar yukarı bırak! Bırak onlar orada [onlardan kendileri için] alsın. (Daha sonrasında) bırak (onlar tekrar aşağı) gitsinler. Onlar orada sürekli Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası'nı çağırırlar. Ne kötülük yaptıysam, tanrılar siz onu bana [söyleyin!]”* (III 25-31).⁶⁵

---

⁶⁴ A. Archi, “Kamrušepa and the Sheep of the Sun-God”, *OrNS* 62/4, 1993, s. 407-408.

⁶⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Ünal, 1996, s. 23-24, 30.

Ritüelin devamında ise Frazer'ın büyü'nün bir diğer ilkesi olarak ifade ettiği “*temas ve bulaşma ilkesi*”ne başvurulduğunu görüyoruz. Kurban çukuruna, yeraltı tanrılarını çağırmak için bırakılan sunularla birlikte konulan kesilmiş domuz yavrusunun uzuvları, çukurdan çıkarılarak, ritüelin bu kısmında, kral olduğu ifade edilen hastanın hayatını kurtarmak için dokuz gün boyunca boynuna asılır. Bu şekilde, belki de kurban çukurunda bekletilerek kutsanmış olduğu düşünülen bu hayvan uzuvları, ritüel sahibinin hastalıklarını absorbe eder. Büyünün temas ve bulaşma ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilen bu eyleme uygulayıcının şu duası eşlik eder: “*Sen (yani kral) (domuz yavrusunun uzuvlarını) hayat(ını) kurtarmak için dokuz gündür (boynunun? etrafında) taşıdın. Bütün tanrılar senin adını övsün*” (IV 5-7). Devamında ise ritüel sahibinin hastalığını üzerine almış olan bu hayvan uzuvlarının imhası yer alır. Muhtemelen taşıdığı hastalığın etrafa yayılmaması için parçalanmaması gerektiği belirtilen uzuvların imha yöntemi, onların kıyafetlere sarılarak mühür evine konması ve böylece izole edilmesidir. Bu ritüel malzemelerinin üzerinden alınması ve hemen ardından ritüel olarak yıkanmasıyla, artık ritüel sahibi hastalığından arınmıştır (IV 21-22).

Bu ritüel bağlamında, Hititler’de din ve büyü arasındaki ilişkinin aynı amaca hizmet ettikleri ve hatta aynı alanlarda kullanıldıkları, dinsel ve büyüsel ayinlerin birbirleriyle uyum içinde çalıştıkları, öyle ki kimi zaman ikisi arasında bir sınır çizmenin neredeyse imkansız olduğu görülmektedir. Din ve büyü arasındaki yakın bağlantı, yukarıda bahsedildiği gibi, Hititlerin kendi şifa ve büyü tanrıçalarına sahip olmaları gerçeğiyle de belirtilir. Ritüelin etkililiği açısından Hititler’in tek başına ne büyüsel ne de dini ayinlerin istenen sonuçları elde etme yeteneğine güvenmedikleri görülmektedir. Tanrıların insanın sahip olmadığı güçleri vardı; tanrılar *para handandatar*’larını (“ilahi

güç/rehberlik/lütuf")⁶⁶ kullanabilirlerdi. Goetze, Hititler'in, büyüsel ayinlerin her zaman yeterli olmadığını, özel güçleri olan tanrıların insan büyüünden etkilenebilecek alan içinde olmadıkları için duaların gerekli olduğunun tamamen farkında olduklarını belirtir. Bununla birlikte, insan büyüünün tanrıların eylemleri üzerindeki gücünün, yukarıda da görüldüğü gibi, sadece onların kararlarını etkiyebileceğini, ancak onları zorlayıcı olmadığını vurgular.⁶⁷

Ritüellerde geniş ölçekli kullanımı olan büyü pratiklerinin aynı zamanda yasallaştırıldığını, sıkı kontrol altında ve belirli sınırlar içinde tutulduğunu biliyoruz. Bu yasallaştırılmış büyü, özel uygulayıcıların elindeydi (örneğin ^{MUNUS}ŠU.GI) ve büyüünün başkaları tarafından kullanılması yasadışı kabul edilerek, büyü aracılığıyla güç kazanmaya çalışan kişiler ölümle cezalandırılıyordu (detaylı bilgi için bkzn. bölüm 3.2.2). Gücü bu kadar tehlikeli görülen büyüünün kullanımının sınırlandırılması bağlamında, Hitit metinlerinin nereden geldiğini hatırlamamız gerekecek: kraliyet arşivinden. Hitit ritüel metinlerinin resmi devlet arşivlerindeki varlığı, bize hem Hitit ritüellerinin çoğunun resmi olarak tanınması ve icra edilmesi gerektiğini, hem de devletin tüm ritüel uygulamalarını takip etmekle oldukça ilgili olduğunu hatırlatıyor. Bu arşive ait belgeler kralın otoritesindeki resmi görüşü temsil etmektedir. Bu nedenle Hitit ritüellerindeki dinsel ve büyüsel pratikler üzerinde en yüksek kontrol de kraldadır. Kral, resmi kültün baş rahibiydi ve dini meselelerden sorumlu olanlar da onun gözetimi altında olan rahipler ve dini yetkililerdi. Bu yetkililer, 'eski çağlardan beri' otoriteler tarafından konulan standartlara göre, yalnızca içerikleri (ve üslupları) bakımından uygun metinleri (mitler, ritüeller, dualar, ilahiler) kültte kullanmayı kabul etmişlerdir. Eski Yakın Doğu'daki her yasallık

---

⁶⁶ A. Ünal, *Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük - Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luwicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2016, s. 394.

⁶⁷ Goetze, 1957a, s. 142.

iddiası, burada ortaya konanların önceki nesillerden aktarıldığına dair bir güvence ile desteklenmeliydi. Geleneğin ne kadar geriye gittiğini bilemeyiz. Metinlerin yazılmasından en azından birkaç nesil önce sağlam bir şekilde kurulduğu görünüyor. Her şey o kadar iyi kaynaşmış ki, farklı bakış açıları arasında var olmuş olabilecek çatışmaların şaşırtıcı derecede az iz bırakmış olduğu gözlemlenmiştir.⁶⁸

Hitit ritüelinde din ve büyü'nün sorunsuz ve çelişkisiz bir şekilde bir araya geldiği yukarıda ortaya konulmuştur. İki unsur arasındaki bu uyumun yapay olarak yaratıldığına şüphe yok. Bize resmi bakış açısıyla yansıtılan Hititler'deki büyüye, önde gelen dini çevrelerde kullanıldığı ve resmi kültle yakından bağlantılı uygulayıcılar tarafından kullanılmasına izin verildiği şekliyle sahibiz. Belirlenmiş sınırlar içerisinde ve kontrol altında uygulanmasına izin verilen büyü, zorlayıcı karakterinden yoksun bırakılmıştır. Ehlileştirilerek gerçek güçleri kırılan büyü, dua, sunu ve kurban gibi dini pratiklerle birleştirilerek de toplumsal olarak kabul edilebilir hale getirilmiştir.⁶⁹

1.4. HİTİT RİTÜELLERİ

1.4.1. Ritüel Metinlerinin Genel Yapısı

Hititler'in başkenti Hattuša'da bulunan ritüellerin çoğu, Hitit diyarındaki çeşitli kasabalarda ikamet eden uygulayıcılardan, görünüşe göre, kraliyet ailesi üyelerinden birinin, ilgili sorunlardan herhangi birinden muzdarip olması durumunda, tavsiye edilen prosedürleri, kraliyet ailesine hizmet eden ritüel uygulayıcılarına sunmak için

---

⁶⁸ Goetze, 1957a, s. 142, 150; Kapelrud, 1959, s. 43-44; G. McMahon, "Cultural Boundaries in Hittite Ritual", *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr. on the Occasion of His 65th Birthday*, Winona Lake: Eisenbrauns, 2003, s. 277-278.

⁶⁹ Kapelrud, 1959, s. 46-50.

toplanmıştır. Hatti'nin dört bir yanından toplanan bu ritüeller Orta Anadolu'dan gelmenin yanı sıra, birçok ritüel de batıda Arzawa veya güneydoğuda Kizzuwatna'dan gelmektedir. Bu açıdan da Anadolu'nun sıradan insanların inanç ve uygulamalarına az da olsa bir pencere açmaktadır.⁷⁰

Söz konusu ritüellerin kayda alınması, bu belgelere bir biçim kazandırarak onlara özgü bir üslubun ortaya çıkmasını sağlamıştır. Ritüellerin kayda geçirilmesinin ise ritüel uzmanının ezberinden katiplere dikte etmesi yoluyla gerçekleşmiş olduğu düşünülmektedir.⁷¹ Bu belgelerde dikkat çekici olan unsur, katiplerin belli bir dikte standardına bağlı kalarak, bazı “edebi” kalıplara başvurmuş olmalarıdır. Ritüel prosedürler içinde, genellikle edebi kompozisyonlar olarak kabul edilen dualarda olduğu gibi, analogiler, metaforlar ve şiirsel tasvirler gibi farklı ve bazen karmaşık konuşma biçimleri kullanılarak işlenmiş kutsamalar, lanetler, tanrılara yakarışlar ve mitler bulunabilir. Ritüel metinlerinde kimi zaman birinci ve kimi zaman da üçüncü şahıs ile çekimlenmiş ifadeler yer verilmiş olması, ritüellerin dikte yöntemiyle kayda geçirilmiş olabileceğinin yanı sıra, kimi zaman katiplerin bu sürece doğrudan müdahil olduklarını gösteren en önemli işarettir: Katip, “uzman”ın sözlerini yazıya geçirirken birinci tekil şahıs kullanır; fakat yazacağı şeyler kendisine dolaylı yollarla aktarılmışsa bu durumda üçüncü şahıs kipini kullanmayı tercih eder.⁷²

---

⁷⁰ G. Beckman, “Under the Spell of Babylon: Mesopotamian Influence on the Religion of the Hittites”, *Cultures in Contact: From Mesopotamia to the Mediterranean in the Second Millennium BC*, New York: Metropolitan Museum of Art, 2013, s. 292; van den Hout, 2020, s. 157-159.

⁷¹ Marcuson – van den Hout, 2015, s. 143-168; A. Trameri, “On memorization and copy of Hittite Ritual Texts: A Study of Text Variation in the Purification Ritual for the Netherworld Deities (CTH 446)”, baskıda, *Proceedings of the 10th International Congress of Hittitology Chicago, Aug. 28th-Sept. 1st 2017*.

⁷² N. Veldhuis, “The Poetry of Magic”, *Mesopotamian Magic: Textual, Historical , and Interpretative Perspectives*, Groningen, 1999, s. 35-48; G. Torri, “Common Literary Patterns in

Bu ritüellerin kaydedilmiş olduğu belgeler, genel olarak, belirli bir oranda standart hale getirilmiş şu içerik modelinden oluşmaktadır:

a. Giriş: Belgeler, genellikle, ritüelin uzmanının kökenini ifade eden yer adı, bu kişinin ismi, cinsiyeti ve profesyonelliğini tanımlayan unvan adını belirten bir girişle başlar. Kimi zaman ritüelin uzmanına dair bu bilgilerin hepsi verilirken, kimi zaman da sadece ismi ya da unvanının belirtilmesiyle de yetinilebilir. Bu giriş kısmı, aynı zamanda söz konusu ritüelin hangi amaçla gerçekleştirildiğini ifade eder. Bir “atfetme” kısmı olarak düşünülebilecek olan bu bölüm oldukça önemlidir; çünkü yaratıcılarının ya da sorumlularının belirtilmesi, bu ritüellere aynı zamanda bir geçerlilik, meşruluk ve otorite kazandırır:

“Kahin (^{LÚ}MUŠEN.DÙ) Dandanku şöyle (söyler): Eğer ordunun içinde sürekli ölüm varsa, bu ritüeli yaparlar.” (CTH 425.2, KUB 7.54+ II 7-8)

“Huwaššana’lı kadın Bappi şöyle (söyler): [Eğer] Tanrı Huwaššana (tarafın)dan bir adam kötü bir [hastalığa] yakalanırsa ve o ippiya içindeyse; dahası tekrar tekrar [...] söylerse, dahası Tanrı Huwaššana rüya(sı)na girmişse, ona öfkeli bakmışsa veya Tanrı Huwaššana onu sarı yapmışsa, Huwaššana’lı kadın ona şöyle davranır:” (CTH 431, KBo 29.191+ I 1-6)

“Zuharuwa’dan ‘Yaşlı Kadın’ Hepattarakki şöyle (söyler): Büyülenmiş birini serbest bıraktığımda” (CTH 397, KUB 24.14 I 1-2)

b. Ritüel materyallerin listesi: Ritüelde kullanılacak materyallerin yanı sıra, tanrılara kurban edilecek ya da sunuda bulunulacak hayvan ve yiyecek-içecekler listelenir. Bu listeler, kimi zaman şu ifade kalıplarıyla sonlandırılır: *“Bunların hepsini*

Hittite Magical Rituals and Prayers”, *OrNS* 72/2, 2003b, s. 216-222; Trémouille, 2004, s. 180-181.

alırım” (CTH 425.1, KUB 7.54 I 9), “*Ben bunları hazırlayınca*” (CTH 404.1, §5 KBo 39.8 I 17’). Bu ifadeler aynı zamanda ritüeli oluşturan ayinlerin tarif ve tasvirlerine geçileceği anlamına da gelmektedir.

c. Ritüeli oluşturan ayinlere dair tarif, tasvir ve talimatlar: Ritüeller tek bir işlemiden ziyade, çoğunlukla her birine ezberden okunan bir dua ya da inkantasyon gibi sözlü bir edimin eşlik ettiği bir dizi uygulamadan oluşmaktadır. Bu nedenle ritüel işlemleri, karmaşık ayinler olarak tanımlamanın mümkün olabileceği düşünülebilir: söz konusu ayinler değişken, fakat çoğu zaman benzer bir kalıpta gerçekleştirilmiştir. Ayinlerin, her bir detayın düşünüldüğü bir talimatnameye uygun olarak yerine getirilmesi gerekiyordu. Ritüel metinleri bu ayinleri yerine getiren şahısların jest ve hareketlerini kuralla bağlayan, detaylı açıklamalar içeriyor; örneğin söz konusu metinlerde ritüelde görev alan kimsenin hangi eliyle ne yapması gerektiği, ne zaman oturabileceği, ritüel sırasında hangi yöne doğru yürümesi veya hangi işlemlerin “gizlice” yapılması gerektiğine dair daha pek çok ayrıntıya yer verildiği görülmektedir.⁷³

d. Sona Erme: Ritüeller her zaman olmasa bile, genel olarak bir sonuç cümlesi ile sona ermektedir. Söz konusu kısımda ayine katılan katılımcıların ritüel mahallinden ayrıldığını belirten veya ritüel uygulamaların neticelerinin doğrulandığı bir sonuç cümlesine yer verilmiştir: “*Onlar yerler ve giderler*” (CTH 394); “*Daha sonra şehre gider*” (CTH 409.1); “*Daha sonra ritüel sahibi gider ve temiz [olur].*” (CTH 474.1, KUB 32.129 ay. 11’); “*Ancak [eğer o] (onun) bedenini [görmezse], (eğer) tanrıça rüyada onunla [uyumazsa], (bu ritüeli) yapmaya devam ederim*” (CTH 406, §20 19-21). Kimi zaman ritüelin sonuç kısmında ritüelde kullanılan gereçlerin taksimi hakkında ifadeler de yer alır: “*Ritüel için sahip olduğum çanak çömlek ve hasır malzemeyi ben kendim için*

---

⁷³ V. Haas, *Geschichte der hethitische Religion*. HdO, 1/15 Leiden: Brill, 1994, s.876-911.

alırım. Ritüel sahibi kendisi için hiçbir şeyi geri almaz” (CTH 396, KBo 15.25 ay. 28-29).

e. Kolofon: Ritüel metinlerin en sonunda yer alan bu kısımda, metnin giriş kısmı aşağı yukarı tekrar edilir. Bununla birlikte, söz konusu tabletin ritüelin kaydedildiği kaçınıcı tablet olduğu, ritüelin bitip bitmediği ve ritüeli kayda geçiren kişinin kim olduğuna dair bilgiler de bu kısımda belirtilir.

“Kirlilik Ritüeli’nin ve Nehir Ritüeli’nin ilk tableti – Bu ‘Yaşlı Kadın’ Tunnawiya’nındır. Tam. Onu Pikku yazdı.” (CTH 409.1).

“İlk Tablet, Tamamlandı: Kizzuwatna’lı Kadın Maštigga’nın sözü: “Eğer bir baba ve bir oğul ya da bir koca ve onun eşi ya da bir erkek kardeş ve kız kardeş kavga ederse, onları bir araya getirince ben onlara birlikte davranacağım ve ben onlara şöyle yapacağım.” (CTH 404.1.II.).

“Birinci tablet: bitti. Kanzapida’lı Kadın Hatiya’nın sözü: Bir insan için Tanrıça Wisuriyanza’ya kurban sunduğum zaman” (CTH 396, §12 30-34).

1.4.2. Hitit Ritüellerinin Sınıflandırılması

Hattuşalı arşivcilerin, söz konusu tabletlerin saklanması ve sınıflandırılması için ne tür kriterler kullandıkları tam olarak bilinmemektedir. Ancak, benzer ritüellerin başlıklarını içeren bazı tablet katalogları, tabletlerin belirli kriterlere uygun olarak sınıflandırıldığını düşündürmektedir. Bu kriterler, ritüelin ‘gerekçesi’ veya ilgili etkinliğin yerine getirilmesini gerektiren ‘sebebe’ olabilir; örneğin büyü, kötü kehanet, hastalık veya kirlenme gibi.

Modern çağda bilim insanları tarafından sınıflandırma yapmak neredeyse ‘geleneksel’ bir uygulama haline gelmiştir. Örneğin, E. Laroche, "*Catalogue des Textes*

Hittites" adlı çalışmasında, tabletleri coğrafi ve kültürel özellikleri göz önünde bulundurarak sınıflandırmıştır. Laroche'a göre ritüellerin sınıflandırılmasında, dil ile ilgili öğelerin yanı sıra tanrılar, rahipler veya belirli bir bölgeye özgü yer isimleri gibi diğer unsurlar da dikkate alınmalıdır. Bu sınıflandırma yöntemi zamanla “Anadolu Ritüelleri”, “Hatti Ritüelleri”, “Pala Ritüelleri”, “Luwi Ritüelleri”, “Kizzuwatna Ritüelleri”, “Hurri Ritüelleri”, “Babil Ritüelleri” ve “Sümer Ritüeller” gibi çeşitli kategorilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁷⁴ Burada ise Hitit ritüelleri işlevleri⁷⁵ doğrultusunda ele alınarak, şu şekilde kategorize edilmiştir.⁷⁶

1. Toplulukla ilgili ritüeller:

- döngüsel olarak tekrar eden takvim ritüelleri,
- döngüsel olarak tekrarlanmayan kriz ritüelleri

2. Bireyle ilgili ritüeller:

- döngüsel olarak tekrarlanmayan kriz ritüelleri
- tekrar etmeyen, öngörülebilir yaşam döngüsü ritüelleri

Bu çalışmada konu edilen ritüeller, toplumsal ritüellerden ziyade bireyler için düzenlenenleri, daha da spesifik olarak, bireysel ritüeller içinde de doğum, ölüm ve erginlik gibi bir bireyin yaşam döngülerine yönelik olanların aksine, felç, depresyon, iktidarsızlık gibi çeşitli hastalıkların iyileştirilmesi, uykusuzluk, kabuslar görme, sürekli

---

⁷⁴ Trémouille, 2004, s. 159; D. Schwemer, “Gauging the Influence of Babylonian Magic: The Reception of Mesopotamian Traditions in Hittite Ritual Practice”, *Diversity and Standardization: Perspectives on ancient Near Eastern cultural history*, Berlin: De Gruyter, 2013, s. 145.

⁷⁵ Ritüellere genel olarak hangi durumlarda başvurulduğu hakkında kapsamlı bir liste için bkz. Ünal, 1988, s. 71-74.

⁷⁶ Lorenz-Link, 2009, s. 17.

kaygı ve endişe hali içinde olma gibi rahatsızlıkların giderilmesi, yalan yere yemin etme ve cinayet işleme gibi suçların arındırılması ve bir kişiyi gelecekte olumsuz yönde etkileyeceğine işaret eden kötü kehanetlerin def edilmesi gibi ihtiyaç halinde gerçekleştirilen, bireylerin belirli sorunlarını çözmeye yönelik kriz ritüellerini konu almaktadır. Bu çalışma bu ritüelleri genel olarak “sağaltma ve arındırma ritüelleri” olarak adlandırır.

2. BÖLÜM: SAĞALTMA VE ARINMA RİTÜELLERİNİN KATILIMCILARI VE GÖREVLİLERİ

2.1. HASTA, EN/BEL SÍSKUR “RİTÜEL SAHİBİ”

Hititler'den günümüze kalan tüm metinler gibi ritüel metinlerinin de devlet arşivlerinde bulunduğu hesaba katılırsa, bu ritüellerin kraliyet ailesi ve üst düzey devlet görevlileri için düzenlenmiş olması beklenir. Ancak metinlerde yer alan “*Eğer ritüel sahibi fakirse, onlar kilden eşek yaparlar*” (CTH 425.2, KUB 7.54+ III 12') gibi daha düşük bütçeli ritüel materyallerin kullanımına dair ifadeler, halk arasındaki sıradan bir kimsenin de bu ritüelleri uygulatabileceğine işaret eder.

Ritüel metinlerinde, muzdarip olduğu hastalık, rahatsızlık ya da olumsuzluklardan kurtulacak olan ve sonuç olarak üzerinde ritüel eylemlerin gerçekleştirildiği kişinin EN/BEL SÍSKUR(.SÍSKUR) “*ritüel sahibi*” olarak belirtildiğini görüyoruz. Kimi zaman da bu ifadenin EN^{MEŞ} SÍSKUR şeklinde çoğul olarak ifade edilmesi ise ritüelin iki ya da daha fazla kişi için düzenlendiğini göstermektedir. Hurri kontekstine ait metinlerde ise söz konusu kimseyi tanımlamak için *aşh- “*kurban icra etmek*” fiil kökünden türemiş bir form olan *aşhušikkunni ve *aşhuyašši ifadelerinin kullanıldığı göze çarpmaktadır. “*Ritüel sahibi*” ifadesine karşılık gelen bu terimlerin, ritüelin gerçekleştirildiği şahsın cinsiyetiyle bir ilgisi yoktur.⁷⁷ Nadir durumlarda, özellikle de “*ritüel sahibi*”nin cinsiyetine bağlı olarak değişkenlik gösteren ritüel malzemelerine gereksinim duyulduğunda, ritüel sahibinin cinsiyetine işaret edilmekteydi: “*Eğer ritüel sahibi bir*

---

⁷⁷ Trémouille, 2004, s. 182-184.

erkek ise, ... eğer ritüel sahibi bir kadın ise...”⁷⁸. Söz konusu terimler yerine metinlerde ritüel sahibi kimi zaman “ölümlü” DUMU.LÚ.U₁₉.LU⁷⁹, “çocuk” DUMU-laš⁸⁰, “kral” LUGAL, “kraliçe” MUNUS.LUGAL⁸¹ ve “(ritüel) işlem yapılan kişi” KIN-kanzi UN-an⁸² olarak da nitelendirilmiştir.

Söz konusu ritüeller, ihtiyaç duyulduğunda tekrar başvurulmak için düzenlendiğinden, her seferinde yeni hastanın adını doldurmak için “*ve ritüel uygulayıcı onun adını çağırır*”, “*sonra ‘Yaşlı Kadın’ tedavi ettiği kişinin adını söyler*” ifadeleriyle örneklenen ‘boşluğu doldurma’ formülleri⁸³ içerir. Bu nedenle metinlerde ritüel sahibinin adının belirtilmesi pek yaygın değildir.⁸⁴

Ritüel esnasında ‘ritüel sahibi’, ritüel eylemlerin ve söylemlerin gerçekleştirilmesi konusunda uygulayıcıya nazaran daha pasif olup, ikincil öneme sahiptir. Onun sadece ritüel uygulayıcının talimatlarını yerine getirmesi gereklidir. Yardım istemek için tanrılara kişisel yakarışlarda bulunan ritüel sahibidir ve yakarışın etkinliğini güçlendirmek adına uygulayıcının talimatına bağlı olarak o aynı yakarışı üç ya da yedi kez tekrarlayabilir. Öte yandan ritüel sahibinin üçüncü şahısta ifade edildiği yakarışları dile getirmekten sorumlu olan ritüel uygulayıcıdır. Alışılmadık olmakla birlikte, eylemlerin doğrudan hasta tarafından gerçekleştirildiği ritüel örnekleri de mevcuttur.

---

⁷⁸ CTH 409.1, KUB 7.53+ §3, §10; CTH 471, KBo 5.2 öy. 35-36.

⁷⁹ CTH 390C, KBo 3.8 II 34’, CTH 402.

⁸⁰ CTH 390A.

⁸¹ CTH 398, CTH 416, CTH 433.3, CTH 448.2.1.1, CTH 760.I.2.

⁸² CTH 402 §41.

⁸³ İlgili metin yerleri için bkz. Miller, 2004, s. 505-506 dn: 918-923.

⁸⁴ Konuyla ilgili olarak bkz. Trémouille, 2004, s. 182-184.; Ünal, 1996, s. 57-58.

Sadece hayvanların kesilmesi ve etin pişirilmesi sırasında yardım alarak, ritüeldeki çoğu eylemi, duaları ve büyüleri hastanın kendisi gerçekleştirmiştir.⁸⁵

2.2. RİTÜELLERDEKİ GÖREVLİLER

2.2.1. MUNUSŠU.GI “YAŞLI KADIN”⁸⁶

Eski Hitit dönemine ait metinlerde⁸⁷ görülen ‘Yaşlı Kadın’ın kral, kraliçe ve devletin ileri gelenleriyle olan münasebeti, ‘Yaşlı Kadın’ların Orta Anadolu’da Hitit Krallığı’nın en başından beri faaliyet gösterdiğini ve devlet tarafından resmi olarak istihdam edildiklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Zippalanda’daki “*sarayın Yaşlı Kadını*”nın yanı sıra, “*Arinna’nın Yaşlı Kadını*”, “*Ziparwa Tapınağı’nın Yaşlı Kadını*” ve ayrıca “*Güneş Tanrısı’nın Yaşlı Kadını*”nın varlığı ‘Yaşlı Kadın’ların Hitit anayurdunda, resmi ve dini mevkilerde yer aldıklarını göstermektedir.⁸⁸

‘Yaşlı Kadın’lar kehanet (KIN-orakeli) yorumlama,⁸⁹ çeşitli nedenlerden meydana gelen hastalıkları sağaltma ve ölüyü ebedi yolculuğuna hazırlama konularında aktif olarak görev yapmışlardır. Hem ritüel uygulayıcılar hem de kahinler olarak,

---

⁸⁵ CTH 458.2: KUB 17.28 II 33-61; CTH 470.85: KUB 60.144 öy.? I 4’-8’; detaylı bilgi için bkznz. G. Torri, “A Hittite Magical Ritual to Be Performed In an Emergency”, *JANER* 4, 2004, s. 129-141.

⁸⁶ Konuyla ilgili en kapsamlı ve güncel çalışma H. Marcuson tarafından yapılan ““Word of The Old Woman”: Studies in Female Ritual Practice in Hittite Anatolia” isimli doktora tezi çalışmasıdır. Konuya dair burada sunulan bilgiler büyük ölçüde onun çalışmasının ulaştığı sonuçları temel almaktadır. H. Marcuson, ““Word of The Old Woman”: Studies in Female Ritual Practice in Hittite Anatolia”, Basılmamış Doktora Tezi, The University of Chicago, 2016.

⁸⁷ I. Hattusili’nin çift dilli vasiyetnamesi (CTH 6), “Labarna için Kutsama” (CTH 820.5, KBo13.122+KUB 20.54), Kraliyet çifti için düzenlenen Eski Hitit dönemine ait ritüel (CTH 416), Arkaik dilde bir kehanet metni (CTH 827, KBo 18.151).

⁸⁸ Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bkznz. Marcuson, 2016, s. 40-83.

⁸⁹ Konuyla ilgili olarak bkznz. L. Warbinek, *Il sistema mantico ittita KIN*, Firenze University Press, 2020, s. 75-136.

büyücülük, kirlilik, günah, ilahi öfke, saray ve aile çatışmaları, hastalık, veraset sorunları ve askeri zorlukların tümü onların ritüellerde ve kehanet metinlerinde çözümlemeyi amaçladıkları başlıca sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

‘Yaşlı Kadın’ ritüellerinde yer alan “*Öyleyse [Coğrafi Bölgeden] Kadın [Kişi Adı]: [bir sorun] olduğunda, onu şu şekilde ele alırım*” bu formül, çok açık bir şekilde, ritüel metnin içeriğini, amaçlanan sorunu çözmek için uygun bilgi ve yetkiye sahip bir bireye atfetmeyi amaçlamaktadır. Hitit ritüel külliyatında adı geçen uygulayıcıların üçte birinden fazlasını, diğer tüm mesleklerden daha fazla,⁹⁰ ‘Yaşlı Kadın’ların oluşturuyor olması da onların ritüeller konusunda bilgi ve becerinin ana kaynağı olarak görüldüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

Yaşlı Kadınların ritüelleri genel olarak, doğüstü kökenlere sahip insan sorunlarını ele almıştır. Sorunların ilahi kökenli olması durumunda ritüel, öfkeli veya kötü niyetli tanrıyı yatıştırır veya dikkatini dağıtırdı; eğer faktör suçluluk veya kirlenme ise hastayı arındırırdı. Sorunun kökenleri kara büyü ya da lanetleme gibi başka insanların yaptığı kötülüklerden de kaynaklanıyor olabilirdi; bu durumda ritüel büyüü veya lanetleri etkisiz hale getirir ve bazen onları düşmana geri gönderirdi. Kimi zaman bir ritüel, bu olasılıkların her ikisine aynı anda hitap edebiliyordu (ör., CTH 409.2/409.4/458.1, Tunnawi'nin kral ve kraliçe için ritüeli). İlahi ve insani kökenli bu sorunların her ikisinin de bir kişide hastalığa ya da genel olarak fiziksel veya zihinsel sıkıntıya neden olabileceği düşünülüyordu. Bu nedenle Yaşlı Kadınlar, hastalık sağaltıcılarıydı; ancak, hastaların uzuvlarını, belirli hastalıklar için tedavi

---

⁹⁰ G. Beckman, “The Old Woman: Female Wisdom as a Resource and a Threat in Hittite Anatolia”, *Audias fabulas veteres. Anatolian Studies in Honor of Jana Součková-Siegelová. Culture and History of the Ancient Near East, Volume: 79*, Leiden: Brill, 2016, s. 51; Marcuson, 2016, s. 399.

etmediklerinden, kendi başlarına “tıp” uygulamadılar; bunun yerine suçluluk, kirlilik, büyücülük, lanetler ve/veya hastalığa neden olduğu düşünülen diğer kötülükleri ortadan kaldırdılar.

Esasen, Yaşlı Kadınlar kötülükle (yani büyücülük, ilahi öfke vb.) savaşmak için iki yöntemin bir kombinasyonunu kullandılar: Birincisi, kötülüğü görebildikleri ve dokunabildikleri bir şeye dönüştürmek için onu somut metaforlara yükleyerek ortadan kaldırmaları ve/veya yok etmeleri; diğeri ise soyut güçleri (yani tanrıları, iyicil demonları) kötülükle savaşmaları için çağırmaları. Onlar tarafından uygulanan çoğu ritüel, bu yöntemlerin her ikisini de kullanır.

Yaşlı Kadınlar, kötülüğü somutlaştırırken, genellikle onun almasını istedikleri biçimi kelimelerle ifade edip, bunu fiziksel olarak da canlandırırlardı; mesela, “*Benim bu ateşi söndürdüğüm gibi, kötülük de sönsün!*” diyerek kötülüğü ateşle somutlaştırıp, aynı esnada da ateşi söndürmeleri. Herhangi bir ritüelde, kötülüğün yüklendiği birkaç farklı somut mecazın bir kombinasyonunun olması muhtemeldir. Bunun amacı ise bir sonuca ulaşılacağından emin olmak için kötülüğe olabildiğince çok farklı şekilde hitap etmek gibi görünüyor. Bazı ritüeller, metin boyunca devam eden ve diğer metaforların da kullanılmasını engellemeyen tek bir kapsayıcı metaforla çalışır (özellikle Allî'nin doğaüstü gücün kumaş olarak temsil edildiği ritüeli). Kötülüğün en yaygın fiziksel somutlaştırmaları, belirgin bir model olmaksızın birçok farklı Yaşlı Kadın ritüelinde ortaya çıkar; bununla birlikte, ‘günah keçisi’ hayvanının hastanın rahatsızlığıyla somutlaştırılması mevcut metinlerde görüldüğü kadarıyla, Luwice dil unsurları içeren ritüellerle sınırlıdır.

Bir tanrıyı kötülüğü yok etmeye yardım etmesi için çağırırken, Yaşlı Kadınlar sunulara doğrudan başvurabilir veya sorunun (veya benzerinin) çözüldüğü ya da ilahi dikkatin mevcut duruma çekildiği bir mitologem ya da bir *historiola* resitasyonu

yapabilirlerdi. Böylece doğaüstü dünya, ritüelin fiziksel gerçekliğine empoze edilirdi. *Historiolae* veya mitologem resitasyonu bir gereklilik değildi; Yaşlı Kadın ritüellerinin birçoğu bunları içermiyor. Ancak, bir tanrıya veya tanrılara yapılan doğrudan yakarışlara çoğunlukla başvurulmuştur. Bu nedenle, Yaşlı Kadınların ritüel yönteminin, çeşitli tekniklerin karmaşık bir etkileşimi olduğu, arınık-kirli, verimli-verimsiz, bağlı-serbest gibi katı bir düalizmler dizisinin çok ötesine geçtiği görülebilir. Bunun yerine kötülük, analogik karşılaştırmalar kullanılarak birçok farklı şekilde karakterize edildi ve onunla bir dizi fiziksel teknik aracılığıyla mücadele edilirken eş zamanlı olarak, yine birkaç farklı yöntem yoluyla hastaya pozitif güçler getirildi. Kısacası, Yaşlı Kadınların ritüel yönteminin ardındaki düşünce sistemi çok yönlüydü.

Öte yandan, Yaşlı Kadınlar hiçbir zaman doğum ritüelleri, ordudaki vebayı defetmeye ya da bir bina, şehir veya kasaba gibi yerlerin arındırılmasına yönelik ritüeller gerçekleştirmemişlerdir.⁹¹ Her ne kadar hasta bir bebeği ya da çocuğu iyileştirmek için ritüeller düzenlemiş olmaları, onların aynı zamanda “ebe”⁹² olarak da düşünölmelerine sebep olmuşsa da aslında ebe de değillerdi. Bu düşünceye dayanak oluşturan metin, beş ritüel içeren, bir *Sammeltafel* olan CTH 390 (KBo 3.8+KUB 7.1)’dır. Bu metinde yer alan ritüellerden biri, tabletin kolofonunda ^{MUNUS}*hašauwa* olarak nitelendirilen, Šušumanniga adlı bir kadına aittir. Ancak bu metne dair küçük bir etiket olan KUB 30.48’de, Šušumanniga’nın unvanı, ^{MUNUS}ŠU.GI olarak belirtilmiştir. Ayrıca tabletteki beşinci ritüel olan, Šušumanniga’ya ait ritüel şöyle başlar, *AWAT*^fŠ[*ušumanniga* ^{MUNUS}ŠU.G]I, “Kadın Š[*ušumanniga* ‘Yaşlı [Kadın]’ın sözü”. Tablette GI’nın yalnızca küçük bir kısmı görülebilir, ancak etikete bakıldığında, bunun başka bir şey olması pek olası değildir.

---

⁹¹ Marcuson, 2016, *passim*.

⁹² Beckman, 1993, s. 37-39’da Yaşlı Kadınların ebe olarak tanımlaması, bu da olası bir etimolojiye dayanmaktadır.

Bununla birlikte, KBo 3.8+'daki kolofonda kendisine “*Eğer birine (kötü) ‘diller’ yaklaşırsa*,” ^{MUNUS}ŠU.GI *onu şöyle tedavi eder,*” olarak atıfta bulunan bir başka ritüelde yer alan mitologemde, tanrıçalar Kamrušepa ve Hannahanna hastayı arındırması için ^{MUNUS}ŠU.GI’ye değil, ^{MUNUS}hašauwa’ya talimatta bulunur. Bu nedenle, iki unvan bu metinde birbirinin yerine kullanılmış gibi görünmektedir. Bu durumdan yola çıkarak da H. Otten, Sümerce logogram ^{MUNUS}ŠU.GI’ye karşılık gelen Hititçe kelimenin, "doğurmak" anlamına gelen haš-/heš-fiiliyle ilişkilendirilebilen ^{MUNUS}hašauwa olduğunu öne sürmüştür.⁹³

Mevcut haliyle bu argüman oldukça ikna edicidir ve o zamandan beri Hititoloji literatüründe ‘Yaşlı Kadın’ı tartışmış olan bilim insanlarının çoğu tarafından büyük ya da küçük ölçekli kesinlikte benimsenmiştir. ^{MUNUS}ŠU.GI ve ^{MUNUS}hašauwa denkleminin sonucu olarak, ‘Yaşlı Kadın’ın işlevinin yorumlanmasına etimolojik bir yaklaşım dahil edilmiştir. Otten tarafından belirtildiği gibi, hašauwa, "doğurmak" anlamına gelen haš-/heš- fiilinden türeyen bir isim olduğundan kolaylıkla “ebe” olarak yorumlanabilir. Ancak Otten’in de belirttiği gibi, Hititçe’de açıkça "ebe" anlamına gelen ve aynı fiilden türemiş olan başka bir kelime daha vardır: ^{MUNUS}haš(ša)nupalla-. Otten, ^{MUNUS}haš(ša)nupalla- ve ^{MUNUS}hašauwa terimleri arasındaki farka açıklama getirmezken, Beckman konuyla ilgili şu çıkarımda bulunur: Klasik dönem Hitit metinlerinde “ebe” ^{MUNUS}haš(ša)nupalla-, kelimenin tam anlamıyla “doğurtan kadın” olarak adlandırılmış ve genellikle ^{MUNUS}ŠĀ.ZU Sümerogramı ile yazılmıştır. “Ebe” anlamına gelen bir başka ifade ise ^{MUNUS}harnauwaš’tır ve kelimenin tam anlamıyla “doğum taburesinin kadını” olarak çevrilebilir. “Ebe” anlamına geldiği düşünülen ve ^{MUNUS}ŠU.GI’nin Hititçe karşılığı olan ^{MUNUS}hašauwa ise kelimenin tam anlamıyla ‘Yaşlı Kadın’ değil, “doğumun (kadını)”

---

⁹³ H. Otten, “Beiträge zum hethitischen Lexikon,” *ZA* 50, 1952, s. 230–36.

anlamına gelir. Bu nedenle ^{MUNUS}ŠU.GI muhtemelen başlangıçta geleneksel olarak doğumda bulunan başka bir kadına, yani ‘ebe’ye atıfta bulunmuştur. Hitit metinlerinin çoğunluğunun yazıldığı dönemde ise kadın ritüel uzmanı için genel bir isim haline gelmiş, bazen ek olarak 'süt anne' gibi başka bir unvanla anılan bir kadına da uygulanmıştır. Bu bağlamda ^{MUNUS}ŠU.GI terimi altında, ^{MUNUS}hašauwa gibi çeşitli ve daha uzmanlaşmış meslekleri barındırmış ve kadın ritüel uygulayıcı için genel bir terim haline gelmiş gibi görünüyor.⁹⁴

Bu argüman da her ne kadar nispeten sorunsuz görünse de Marcuson’un dikkat çektiği bir gerçek ele alınmalıdır ki, o da ^{MUNUS}hašauwa teriminin oldukça az sayıda metinde geçmesidir: CTH 390'da, iki doğum ritüelinde (KBo 17.61 ve KBo 24.17) ve biri CTH 390'a atıfta bulunan üç tablet etiketinde. Doğum ritüellerinde ^{MUNUS}hašauwa’nın işlevi hasta bebekleri iyileştirmektir. CTH 390’daki ritüeller ise yine hasta çocukların iyileştirilmesine yöneliktir. Bu bağlamda, hašauwa ve bu kelimenin türediği “doğurmak” anlamına gelen fiil arasındaki etimolojik bağlantı pratikte realize edilmiş gibi görünmektedir: ^{MUNUS}hašauwa, bebeklerin ve çocukların sağaltıcısıdır. Öte yandan, ^{MUNUS}hašauwa'nın aksine, ^{MUNUS}ŠU.GI herhangi bir doğum ritüelinde yer almamıştır ve bu iki terim sadece tek bir metinde, CTH 390'da birbirinin yerine kullanılmıştır; bu aynı zamanda ^{MUNUS}ŠU.GI'nin çocuklarla açık bir şekilde bağlantılı olarak görüldüğü tek metindir. Marcuson tarafından, ^{MUNUS}hašauwa ve ^{MUNUS}ŠU.GI eşitliği konusunda soru işareti uyandıran bu duruma, hašauwa'nın ŠU.GI'nin arkasındaki Hititçe kelime olması yerine, başka açıklamalar getirilmiştir:

---

⁹⁴ G. Beckman, *Hittite Birth Rituals*. StBoT 29, Wiesbaden: Harrassowitz, 1983a, s. 232-235; Beckman, 1993, s. 36-38; Beckman, 2016, s. 51-52.

1) Bir kadın hem ^{MUNUS}*hašauwa* hem de ^{MUNUS}ŠU.GI olabilir (Tunnawiya'nın hem ^{MUNUS}ŠU.GI hem de “ebe” anlamına gelen, ^{MUNUS}*haššanupalla*-'nın logografik okuması olan ^{MUNUS}ŠÀ.ZU olarak nitelendirilmesi gibi.).

2) ^{MUNUS}*hašauwa*'nın görevleri, ^{MUNUS}ŠU.GI'nin görevleri altında toplandı; yani, ^{MUNUS}ŠU.GI daha genel bir terimdi ve herhangi bir ^{MUNUS}*hašauwa* aynı zamanda ^{MUNUS}ŠU.GI olarak da nitelendirilebilirdi.

3) ^{MUNUS}*hašauwa* yaygın kullanımda olmayabilecek daha eski veya daha belirsiz bir terimdi ve ^{MUNUS}ŠU.GI de onun yerine kullanılan daha yaygın ve tanıdık bir terimdi.⁹⁵

CTH 390'da yer alan “bağlama” ve “diller” inkantasyonlarında ^{MUNUS}*hašauwa*'nın, Kamrušepa ve Hannananna tarafından bir hastayı iyileştirmesi için çağırılması, Tunnawiya'nın ritüelinde de (CTH 409.2/CTH 409.4/CTH 458.1) ^{MUNUS}ŠU.GI için söz konusudur. Bununla birlikte, ^{MUNUS}*hašauwa* doğum ritüelinde (KBo 17.61), ^{MUNUS}ŠU.GI'nin ‘günah keçisi’ uygulamasını içeren ritüellerini anımsatan bir sırayla, bir ‘günah keçisi’nin vücut kısımlarını hastanın vücut kısımlarına karşı düzenler. Bu doğrultuda, Marcuson'un sunmuş olduğu açıklamalardan ikincisi daha akla yatkın görünmektedir. Hiçbir şekilde ‘ebe’ olarak işlev göstermemiş bu iki uzmanlıktan biri çocukların, diğeri de yetişkinlerin hastalıklarını sağaltmaya yönelik benzer ritüel eylemler ve söylemler gerçekleştirmişlerdir.

Bu kadın ritüel uygulayıcılarının ‘Yaşlı’ sıfatıyla nitelendirilmesiyle ilgili olarak, bu ayırt edici özelliğin onların menopoz dönemini geçirmiş ve arınık olmasını

---

⁹⁵ Marcuson, 2016, s. 410-413.

engelleyecek dönmşel menşrüel akıntıya tabi olmamalarına yönelik bir atıf olduğu düşünölmüşür.⁹⁶ Ancak, Hitit kadınlarının regl dönemlerinde ‘kirli’ sayıldıklarına dair bir kanıt bulunmamaktadır. Hititçe metinler içinde regl kanından bahseden tek metin Ammihatna Ritüeli’dir ve burada regl kanı, arınık bir kişiyi ‘kirli’ duruma getirmek için, birinin o kişiye yemesi ve içmesi için verebileceğı uygunsuz şeyler arasında sıralanır. Bunun yanı sıra, ritüel uygulayıcılarının ritüel gerçekleştirebilmeleri için arınık bir halde olmaları gerektiğine dair açıkça belirtilen bir talimatın olmayışı da bu görüşü geçersiz kılmaktadır. Ayrıca, bir ritüel sürecinde onların temas ettikleri ‘kirlilik’ler hesaba katılırsa, kendi arınıklıklarını sürdürmelerinin mümkün olamayacağı açıktır. ‘Yaşlı’ nitelendirilmesiyle ifade edilmek istenilen vasfın ne olduğuna dair en makul açıklama ise ilerlemiş yaşları nedeniyle belli bir olgunluğa erişmiş olan bu kadınların, bilgeliğine ve deneyimine işaret ediyor olmasıdır.⁹⁷

2.2.2. UNVANSIZ RİTÜEL UYGULAYICILAR

Kadın uygulayıcıların yer aldığı ve hiçbir yerde "Yaşlı Kadın" kelimesinin geçmediğı bazı ritüel metinleri vardır. Bu metinlerin birçoğunun son derece kırıklı olması nedeniyle karşılaştırılacak çok fazla içerik olmayışı, o ritüelin bir ‘Yaşlı Kadın’ tarafından yapılp yapılmadığını söylemeyi oldukça zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte, metinlerde unvanları belirtilmeksizin ya sadece isimleriyle ya da isimlerine ek olarak cinsiyetlerini belirten MUNUS veya LÚ Sümerogramı ve bazen de bununla birlikte, nereli olduğunu ifade eden coğrafi yer adlarıyla anılan ritüel uygulayıcılar vardır. Görünüşte belli bir uzmanlığı olmayan bu uygulayıcılardan, kadınların ritüelin uzmanı olduğu, nispeten

---

⁹⁶ J. C. Moyer, “Concept of Ritual Purity among the Hittites”, Basılmamış Doktora Tezi, Brandeis University, 1969, s. 70.

⁹⁷ D. H. Engelhard, “Hittite Magical Practices: An Analysis”, Basılmamış Doktora Tezi, Brandeis University, 1970, s. 8.

eksiksiz çok az metin vardır: CTH 453.2, kara büyüye karşı Šehuzzi'nin ritüeli; CTH 393, 'kötü kuş' alametlerine karşı Huwarlu'nun hizmetkarı olan kahin (LÚMUŠEN.DÙ) Armati'nin annesi Anniwiyani'nin ritüel(ler)i; CTH 411, iftiralara karşı Kadın Uruwanda'nın ritüeli; CTH 390, hasta bir çocuğu tedavi etmek için Nawila'nın hizmetkarı Ayatarša'nın ritüeli, CTH 390, hasta birini ya da çocuğu tedavi etmek için Kunašsarwalı Kadın Wattiti'nin ritüeli, CTH 395, 'zorlu yıllara' karşı Hurmalı Kadın Hantitaššu'nun ritüeli; CTH 396, öfkeli bir tanrıçayı yatıştırmak için Kanzapidalı Kadın Hatiya ritüeli; CTH 406, cinsel/üreme işlev bozukluğuna karşı, Parašša'da yaşayan Arzawalı kadın Paškuwatti'nin ritüeli; CTH 412, öfkeli Fırtına Tanrısı'nı yatıştırmak ve hasta bir adamı tedavi etmek için Durmittalı Kadın Zuwi'nin ritüeli.

Belirli bir unvanı olmayan bu kadınların uyguladığı ritüeller, 'Yaşlı Kadın' ritüellerinden farklı görünmektedir. Yaşlı Kadınlar açık ara daha çok analogik ayinler gerçekleştirirler ve tanrılara çok daha az başvururlar. İki grup arasındaki en belirgin fark ise içerdikleri inkantasyonlardır. 'Yaşlı Kadın' ritüelleri, eylemlerde birinci tekil şahıs kullanmaları ve böylece uygulayıcı açısından, aracılığı ifade etmeleri bakımından dikkate değerdir: "*Senden az önce kötülüğü aldım*" vb. Buna ek olarak, yukarıda bahsedilen ritüellerde tanrılara genellikle ritüelin başında, sonunda ve ritüelin belirli bölümlerinde yakarılır ya da sunuda bulunulurken; 'Yaşlı Kadın'lar kötülüğü ortadan kaldırmak veya yok etmek için ritüeller yaptığında, genellikle aynı anda tanrılara yakarmaz veya sunularda bulunmazlar. Bu da Yaşlı Kadınlar'ın profesyonel bir beceriye sahip olduğu kanısını uyandırır: Yaşlı Kadınlar, hiç uğraşmadan, bir tanrıdan yardım istemeye bağımlı olmayıp, kendilerini gerekli yeteneklere sahip uygulayıcılar olarak yansıtır.

Öte yandan, diğer metinlerde yer alan inkantasyonlar, uygulayıcının bu türden bir yeteneğe sahip olduğu kanısını uyandırmaz. Paškuwatti, Hatiya ve Hantitaššu bir tanrıya yapılan sunular konusunda birinci tekil şahıs ifadeleri kullanırlar; bu da açıkça soruna

özüm bulmak için tanrıyla bir bağlantı kurma çabasını yansıtır. Aslında, tanrılara yakarmak ve sunularda bulunmak, tüm bu ritüellerin en büyük bölümünü oluşturur. Bunlar, elbette, Yaşlı Kadınlar'ın da sıklıkla başvurduğu bir şeydir; ancak, bunlar onların ritüellerinin fark edilir derecede daha küçük bir parçasıdır. Yaşlı Kadınlar hastaları tedavi ederken, ritüellerinin içeriğinin büyük bir kısmını, hastadan kötülüğü veya kirliliği uzaklaştırmaya yönelik kendi girişimleri oluşturur. Diğer taraftan, Paşkuwatti'nin ritüelinde, metnin en başında 'kapıdan geçme' ayini yer alır ve metnin geri kalanını tanrıçaya doğrudan yapılan yakarışlar oluştur; bunlar da hastanın tanrıayla bağ kurmasını sağlama girişimleridir. Hatiya'nın bir kişinin bir sorunu (maalesef kırık olduğu için bilinmiyor) olduğunda yaptığı ritüel ise Tanrıça Wişuriyanza'nın yatırılması ve ona yakarılması odaklıdır. Tanrıçanın heykelini yıkar, ona adaklar sunar. Kader-Tanrıçaları ile Ana-Tanrıçaları hastaya göz kulak olmaya ve Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı'nı da Wişuriyanza'nın gelecekte davranışlarını güvence altına alması için çağırır. Kısacası, hastanın direkt tedavisi kesinlikle söz konusu değildir ve her şey tanrılarla etkileşim yoluyla yapılır. Hantitaşšu'nun ritüeli kısmen kırıklı olduğundan süreçlerin sırası hakkında net bir çıkarım yapmak pek mümkün değildir. Ancak önemli ölçüde korunmuş olan kısım, her biri tanrılara yakaran ve onları ağırان inkantasyonları içerir. Aynı durum Anniwiyani'nin ritüeli için de geçerlidir, fakat Anniwiyani'nin ritüeli, Yaşlı Kadın ritüellerini oldukça anımsatan ritüel eylemleri içerir (hastanın yatağına yün bağlanması ve bazı eşyaların bir gece boyunca yatağın altında bir sepet içinde bekletilmesi; kahinlerin bozkıra gitmesi ve alıçtan yapılma bir kapıdan geçmeleri). Bununla birlikte, Paşkuwatti'nin ritüelinde de Yaşlı Kadınlar'inkini anımsatan analogik bir inkantasyon yer alır. Hastanın, elinde kirmen ve öreke tutarak kamıştan yapılma kapıdan geçmesinin ardından, Paşkuwatti bunları hastanın elinden alıp, ona ok ve yay verirken “*böylece senden kadınlığı aldım ve erkekliği sana geri verdim*” (CTH 406, KUB 7.8++ i 26–27)

der. Ancak ritüelde, bu türdeki tek inkantasyon budur ve bunun hemen ardından hastaya yardım etmesi için Tanrıça Uliliyašši'ye yalvaran çok uzun bir dua yer alır.

Uzmanlığı belirtilmeyen erkek uygulayıcılara ait olan ritüellerin ortak özelliği, bunların vebayı def etmeye yönelik ritüeller olmalarıdır: CTH 394, Hapallalı Adam Ašhella'nın ritüeli; CTH 407, Puliša'nın ritüeli; CTH 410, Arzawalı Adam Uhhamuwa'nın ritüeli; CTH 424.1, Arzawalı Adam Tapalazunauli'nin ritüeli; CTH 424.3, Arzawalı Adam Tarhuntapaddu ritüeli. Bu ritüellerin birçoğu benzer tekniklere başvurur: 'günah keçisi' hayvanların kullanımı, tanrılara adaklar sunma, yakarışlarda bulunma ve bazen analogik inkantasyon resitasyonu. Bununla birlikte, 'günah keçisi' tekniği, 'Yaşlı Kadın' ritüellerinde görülene pek benzememektedir: hayvanın ağzına tükürme yoktur, ilgili vücut bölümleri arasındaki benzerlikleri tasvir eden uzun inkantasyonlar yoktur ve kötülüğü insandan hayvana transfer eden inkantasyon yoktur. İnkantasyonlar daha ziyade, ordu kampındaki insanların yerine hayvanları kabul etmeleri için tanrılara yapılan çağrılardır. Örneğin, Uhhamuwa şöyle der: *“Düşman ülkesinin hangi tanrısı bu vebayı yaptıysa, şimdi bu halkayla süslenmiş kısırlaştırılmış koyunu onun barışması için getirdik. Ey tanrı! Kalenin güçlü olması gibi ve onun bu kısırlaştırılmış koyunla barış içinde olması gibi bu vebayı yapan tanrı sen de aynı şekilde Hatti Ülkesi ile barış içinde ol. Tekrar Hatti Ülkesi'ne dost ol.”* (CTH 410, HT 1 II 24-33). Bununla birlikte bu ritüellerde de 'Yaşlı Kadın' ritüellerinde görülen birinci şahıs ifadeleri yoktur. Bu nedenle, bu ritüeller, uygulayıcıların kötülüğü temizleme, dışarı çıkarma ve/veya yok etme konusundaki kendi becerilerinden ziyade, öncelikle uygulayıcıların tanrılarla olan ilişkilerine veya onlarla bağlantı kurma becerilerine bağlı görünmektedir.⁹⁸

---

⁹⁸ Marcuson, 2016, s. 406-408, 415-416.

2.2.3. LÚAZU “KAHİN”

Akadca'daki *BĀRŪ* kelimesine karşılık gelen, Sümerce bir uzmanlık adı olan LÚAZU “*kahin*” anlamına gelmektedir. Ancak bu Akadca kelimeye karşılık gelen bir başka uzmanlık adı daha vardır: LÚHAL. Hititçe metinlerde kimi zaman birbirinin yerine kullanılan bu uzmanlık adlarının, aynı görevliyi ifade edip etmediği ise net değildir.⁹⁹ Örneğin, bir evi arındırmaya yönelik olan CTH 446'da ritüelin ilk yarısında ritüeli gerçekleştiren LÚAZU iken, diğer yarısındaki icracı LÚHAL'dir. Benzer bir durum CTH 715'teki Nineveli İstar için düzenlenen kış festivali metninde de söz konusudur. Bu metin boyunca unvanlar birbirinin yerine kullanılmıştır. Bu durumun unvan karışıklığına mı, yoksa aslında iki ayrı görevliye mi işaret ediyor olduğu ne yazık ki belirgin değildir. Bu nedenle, belki de bu uzmanları benzer işlevlere sahip iki farklı görevli olarak varsaymak en doğrusu olacaktır.

Her ne kadar “kahin” anlamına gelen Sümerogram ile nitelendirilmiş olsa da kehanet yorumlama LÚAZU'nun sorumluluklarında sadece biridir (aynı durum LÚHAL için de geçerlidir). Daha çok festival metinlerinde karşılaşılan LÚAZU, kült uygulamalarının yanı sıra, çeşitli rotalar hazırlayarak tanrıların çağrılması (evokasyon ritüelleri), kadim tanrılarla (*šiuṇēš karūiliēš*) ve yeraltı tanrılarıyla iletişime geçmek için

---

⁹⁹ Öte yandan bazı araştırmacılar tarafından bu unvanlarla anılanların aynı görevli olduğu düşünülmektedir, H. A. Hoffner, “The Institutional ‘Poverty’ of Hurrian Diviners and *entanni*-Women”, *Pax Hethitica: Studies on the Hittites and Their Neighbours in Honour of Itamar Singer*. StBoT 51, Wiesbaden: Harrassowitz, 2010, s. 218; H. Otten, “Eine Beschwörung der Unterirdischen aus Boğazköy”, *ZA* 54, 1961b, s. 147.

düzenlenen *api* (‘çukur’) ayinleri¹⁰⁰ ve MUŠEN HURRI¹⁰¹ kehanetinin yanı sıra karacığer kehaneti ile de yakından ilişkiliydi. Arındırma ve sağaltma ritüelleri konusunda ise LÚAZU, MUNUSŠU.GI’den farklı olarak, insanlardan daha çok, ev, şehir ve tapınak gibi mahallerin yanı sıra tapınak malzemelerini (tanrı figürinleri dahil) arındırmıştır.¹⁰²

LÚAZU’nun, bireyleri arındırmaya yönelik görev aldığı ritüellerden birisi ise bir kişiye yemesi veya içmesi için kirli bir şey verilmesi durumunda bu kişiyi arındırmayı amaçlayan Ammihatna’nın CTH 471 numaralı ritüelidir. Bu ritüel metninin yazarı olan Ammihatna metinde kendisini SANGA-rahibi olarak tanımlar (^m*Ammihatna* LÚSANGA ŠA Dİšhara LÚ URUKizzuwatna); ancak ritüel LÚAZU tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu durum, şu soruyu gündeme getirir: Bir kişi hem SANGA-rahibi olup, hem de LÚAZU olabiliyor muydu? “Dini” düzenle “büyü” düzeni arasında bir kaynaşma var mıdır? Ya da bu durum din ve büyü’nün Hititler’in zihninde net bir şekilde tanımlanmadığına dair bir işaret midir? Ammihatna’nın doğrudan LÚAZU olarak isimlendirildiğine dair bir kanıt olmayışı, bir karşı görüş olarak ileri sürülebilir; fakat, Ammihatna “*bu ritüeli ben gerçekleştiriyorum*” demektedir. Bu nedenle o, ritüelde eylemleri 3. Tekil şahısta ifade ettiğinde ve LÚAZU ifadesini kullandığında, öyle görünüyor ki kendisinin yanı sıra LÚAZU olarak anılan kişi tarafından bu ritüel gerçekleştirilmiş olmalı.¹⁰³ Ritüelde LÚAZU öncelikle gerekli malzemeleri hazırlar ve çeşitli tanrılara kapsamlı bir dizi sunularda

---

¹⁰⁰ Bunlar hakkında detaylı bilgi için bkz. B. J. Collins, “Necromancy, Fertility and the Dark Earth: The Use of Ritual Pits in Hittite Cult”, *Magic and Ritual in the Ancient World*, Leiden-Boston-Köln, 2002, s. 224–241; M. Bachvarova, *From Hittite to Homer: The Anatolian Background of Ancient Greek Epic*, Cambridge: Cambridge University Press, 2016, s. 86-95.

¹⁰¹ MUŠEN HURRI kehanetleri muhtemelen kuşların uçuş şekillerine dair herhangi bir tasvir içermediğinden LÚMUŠEN.DÜ / LÚİGI.MUŠEN tarafından değil de LÚAZU ve LÚHAL tarafından yorumlanmıştır; V. Haas, *Hethitische Orakel, Vorzeichen und Abwehrstrategien: Ein Beitrag zur hethitischen Kulturgeschichte*, Berlin – New York: de Gruyter, 2008, s. 55.

¹⁰² Bununla ilgili olarak bkz. Görke, 2010, s. 247–49.

¹⁰³ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bak Engelhard, 1970, s. 69.

bulunur. Ritüel sahibinin bir kapıdan geçtikten sonra, üzerine tatlı süt ve arınma suyunun serpilmesi söz konusudur ve bu eylem iki LÚAZU tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁰⁴ Ritüelin sonunda ise LÚAZU, ritüel sahibini gümüş ile arındırırken MUNUSŠU.GI'nin inkantasyonlarını andıran bir analogik inkantasyon okur: Ritüel sahibinin ağzına gümüşü koyar ve onun tanrılar önünde gümüş gibi saf olmasını ister. Bundan başka bu metinde iki inkantasyon daha vardır ve bunlar “LÚAZU Hurri dilinde onu (ritüel sahibini) büyüler” (KBo 5.2 III 38, III 53; LÚAZU Hur-li-li ud-na-al-li-iš-ki-iz-zi). Burada “büyülemek” eylemini ifade etmek için kullanılan *udnalliya-* fiili, MUNUSŠU.GI büyülerini için kullanılmamıştır.

LÚAZU'nun, MUNUSŠU.GI ritüellerindekine benzer bir diğer analogik inkantasyonu, içerisinde cinayet işlenmiş bir evi arındırmayı amaçlayan CTH 446'daki ritüelde yer almaktadır. Burada kirlilik her ne kadar kişide değil mekanda olsa da, söylem oldukça benzerdir: “*Koçun koyuna binmesi ve onun (koyunun) gebe kalması gibi bu şehir (ve) ev koç olsun ve o arazideki kara toprağa binsin ve kara toprak kan, kirlilik (ve) günaha gebe kalsın!*”.¹⁰⁵ LÚAZU'nun gerçekleştirdiği bir diğer analogik eylem ise itkalzi “ağız-yıkama” Ritüeli'nde yer almaktadır. Burada (KUB 29.8 II 8-11'de) muhtemelen kirliliğin kişiden uzaklaştırılmasını sembolize etmek amacıyla gerçekleştirilen analogik eylem, yayla ok atılmasıdır. Ritüel sahibinin erkek olması durumunda bu eylem kendisi tarafından icra edilirken, kadın olması durumunda, kadının elini yayın üzerine

---

¹⁰⁴ Bu ritüelin (CTH 471) yanı sıra, itkalzi “ağız-yıkama” Ritüeli ve CTH 491'deki tapınak arındırma ritüelinde, LÚAZU arındırıcı eylemlerde bulunurken çoğunlukla su kullanıyor gibi görünmektedir. Detaylı bilgi için bkz. L. Murat, “Kizzuwatna'lı Rahip Ammihatna'ya ait Bir Ritüel Metin (CTH 471)”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002, s. 122; Haas, 2003b, s. 141vd.

¹⁰⁵ KBo 41.8+ iv 29–32; Transkripsiyon için bkz. G. Torri, *La similitudine nella magia analogica ittita*, Roma, 2003a, s. 136; tercüme için bkz. B. J. Collins, B. J. Collins, “Hittite Canonical Compositions – Purifying a House: A Ritual for the Infernal Deities (1.68)”, *The Context of Scripture I*, Leiden-Boston: Brill, 1997c, s. 171; Marcuson, 2016, s. 414.

koyduğunu, ancak oku onun adına LÚAZU'nun attığını görüyoruz. Ayrıca, yukarıda ele aldığımız Ammihatna'nın ritüelinde olduğu gibi, itkalzi “ağız-yıkama” Ritüeli'nde ve kara büyüü defetmeye yönelik ‘Yaşlı Kadın’ Aštu Ritüeli'nde (CTH 490), LÚAZU Hurrice söylemlerde bulunur. Bu durum da LÚAZU'nun çift dil bildiğine dair bir işaret olabileceği gibi, Hurri bağlamında da zanaatını öğrendiğini göstermektedir.

2.2.4. LÚHAL “KAHİN”

LÚHAL, LÚAZU ile benzer işlevlere ve sorumluluklara sahip olmakla birlikte, ondan farklı olarak, kehanet metinlerinde daha sıklıkla anılmaktadır.¹⁰⁶ Bu kehanet metinlerinde birinde LÚHAL, MUNUSŠU.GI ile birlikte ülkedeki salgına hangi tanrının sebep olduğunu belirlemek için birlikte çalışırlar (CTH 577.II.3.2, KBo 2.2).

LÚHAL'in ritüel uygulayıcı olarak rolü, daha çok bir şehir ya da bir ev olabilecek mahalleri kirlilikten arındırmaktır (CTH 400.1.A, KUB 30.35, burada bu unvanla anılan görevlinin adı Iriya'dır; CTH 446). Bir bireyi arındırmaya yönelik ritüel metinlerinde ise LÚAZU'dan farklı olarak, sadece bir kez anılmaktadır. Bu ritüel kara büyüü uğramış bir kişiyi arındırmak için düzenlenen ve kendisi de LÚMUŠEN.DÙ/LÚIGI.DÙ unvanlı bir kahin olan Banippi'nin ritüelidir (CTH 401.1). Pek de iyi korunmamış olan bu ritüelde, LÚHAL'ın işlevi, kişileştirilmiş dağlara giderek ‘çitlerin ardına atılmış bir sığır’a benzettiği hasta adına onlardan yardım istemektir. Dağlar bu talebe karşılık olarak, doğada paradoksal olarak başka bir şeye tabi olan bir şeyin (parçadan bütüne veya üründen kaynağa) harekete geçtiği ve beklenmedik bir şekilde, diğerine zarar verdiği veya onu yok ettiği örneklerle atıfta bulunan, atasözü türünden bir anlatımda bulunduktan

---

¹⁰⁶ Detaylı bilgi için bkz. A. Kammenhuber, *Orakelpraxis, Träume und Vorzeichenschau bei den Hethitern*, THeth 7, Heidelberg: Carl Winter 1976, s. 131. LÚHAL'ın kahin olarak bahsedildiği metinler hakkında bkz. Engelhard, 1970, s. 24 ve dn. 96.

sonra, hastayı acı, kan ve ‘kalabalığın dili’nden kurtaracaklarını söylerler. Ardından da LÚHAL’dan, bunları yerin altına indirecek olan kadim tanrılara (*karuiliyaš* [DINGIR^{MES}]) teslim etmesini isterler (KUB 30.36 II 1-18).¹⁰⁷

Hitit metinleri ritüel uygulayıcıların fiziksel karakterleri hakkında herhangi bir bilgi vermez. Ancak Akadca bir dini metin Mezopotamya’daki bir LÚHAL’in vasıfları hakkında bize birkaç şey söyler: “Bir LÚHAL, özgür bir adamın soyundan olmayan, vücudu ve uzuvları noksansız olmayan ... Kehanet kararları vermeye iştirak etmemeli.”¹⁰⁸ Benzer bir düzenlemenin Anadolu’da yürürlükte olup olmadığını bilmiyoruz.

2.2.5. LÚMUŠEN.DU, LÚIGI.MUŠEN, LÚIGI.DÙ “KUŞ GÖZLEMCİSİ, KAHİN”

Hitit metinlerinde kuş gözlemine dayalı kehanette bulunan üç uzman karşımıza çıkmaktadır: LÚMUŠEN.DU, LÚIGI.MUŠEN, LÚIGI.DÙ. Bunlardan LÚIGI.MUŠEN birçok kehanet metninde görülmektedir;¹⁰⁹ ancak herhangi bir ritüel metninde geçmemektedir. Bu nedenle o sadece kehanet konusunda uzman olup, ritüellerin gerçekleştirilmesinde herhangi bir işleve sahip olmamıştır. Kuş gözlemi yoluyla kehanette bulunan bir diğer uzman LÚIGI.DÙ, metinlerde nadiren yer almaktadır.¹¹⁰ Bu unvana sahip Banippa, kara büyüye uğramış bir kişiyi arındırmayı amaçlayan CTH

---

¹⁰⁷ Poetik ifadeler içeren bu ve benzer anlatımlar hakkında detaylı bir değerlendirme için bkz. H.C. Melchert, “New Light on Hittite Verse and Meter?”, *Proceedings of the Eighteenth Annual UCLA Indo-European Conference, November 3-4, 2006*, 2007a, s. 117-128.

¹⁰⁸ BBR No. 24: 30 DUMU LÚHAL ŠA ZĀRŪŠU LĀ ELLU U INA GATTI U MINĀTIŠU LĀ ŠUKLULU ... ANA PURUSSĒ BARUTI LĀ ŢEHĒ; CAD B, s. 123.

¹⁰⁹ İlgili metin numaraları için bkz. Engelhard, 1970, s. 246-247 dn. 206-207.

¹¹⁰ CTH 577.II.3.2, KUB 16.78 III 19’; CTH 575.2, KUB 22.38 IV 20’.

401'deki ritüelin yazarıdır. Ancak metnin korunmuş kısmında, ritüel sürecinde bir başka “kahin” olan ^{LÚ}HAL'in de rol oynadığı görülmektedir.

Bu uzmanlar arasında en etkin olanı ise ^{LÚ}MUŠEN.DÙ (kelimenin tam anlamıyla “kuş-yapıcı”)’dur. Çeşitli ritüellerde oldukça aktif olan ^{LÚ}MUŠEN.DÙ’nun bu ritüellerin çoğunda bir ‘kahin’ olarak işlev gördüğü ya doğrudan belirtilmiş ya da ima edilmiştir. Bu ritüellerden biri, ritüelin yazarı olan Anniwiyanni’nin kendisini değil, ancak kızı Armati’nin bir ^{LÚ}MUŠEN.DÙ olduğunu belirttiği ritüelidir (CTH 393, VBoT 24 I 1-3). Bu metinde yer alan “^{LÚ}.MEŠ MUŠEN.DÙ’lar hangi kuşu gözlemliyorlarsa, onlar (onların) hiçbirini(n kaydını) ihmal etmezler.” (I 8-9) ifadesi, açık bir şekilde ^{LÚ}MUŠEN.DÙ’nun kuşları ‘gözlemek’ ve bu gözlemlere dair kehanetleri yorumlamakla sorumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ritüeldeki görevliler arasında unvanıyla bahsedilen tek uzman ^{LÚ}MUŠEN.DÙ’dur. Fakat metindeki fiillerin çoğu 3. çoğul şahıs ve özne de belirtisiz kişi zamiri “onlar” şeklinde ifade edildiğinden, hangi eylemin kim ya da kimler tarafından gerçekleştirildiğini bilemiyoruz. Ancak ritüelin bir aşamasında “Daha sonra şehre gelirler, ancak (ilk olarak) kuşlar aracılığıyla gözlem yaparlar ve (sadece) onlar olumlu işaret verdiklerinde şehre girerler.” (II 23-26) ifadesiyle belirtilen, yapılması gerekli kehanet yorumu ^{LÚ}MUŠEN.DÙ tarafından yapılmış olmalı. Muhtemelen alınacak olan olumlu kehanet de ritüelin bu aşamasına kadar gerçekleştirilen eylemlerin etkililiğine işaret etmesi içindi.¹¹¹ Ritüelde net olarak ^{LÚ}MUŠEN.DÙ’lar tarafından gerçekleştirildiği belirtilen eylemler ise onların Koruyucu Tanrı *kurša* için keçi kurban etmeleri ve aynı tanrı için üç kez dikilerek içmeleridir (IV 22-31). Bu metinden ^{LÚ}MUŠEN.DÙ’lara dair edindiğimiz bir diğer bilgi ise onların köle statüsünde olabilecekleridir. Metinde Anniwiyanni’nin annesi olduğu, ^{LÚ}MUŠEN.DÙ

---

¹¹¹ Engelhard, 1970, s. 52.

unvanlı Armati'nin aynı zamanda Hurlu'nun kölesi olduğu belirtilmiştir. Hitit kanunları da bu ritüel metninde yer alan ifadeyi doğrular nitelikte olup, onların alınabilir ve satılabilir olduklarını belirtir. İlgili maddeye göre (§177) eğer birisi eğitilmiş bir LÚMUŠEN.DÙ almak isterse 25 şekel gümüş ödemelidir.¹¹²

Ordudaki vebayı defetmeye yönelik olan bir ritüelde ise LÚMUŠEN.DÙ'nun kehanet yorumlamayla görevlendirildiği ima edilmiştir (CTH 425.1.A, KUB 7.54). Bu metin, bir salgının birliklerin ve hayvanların ölümüyle orduyu tehdit ettiğinde icra edilmesi için LÚMUŠEN.DÙ unvanıyla anılan Arzawalı Maddunani tarafından yazılmıştır (KUB 7.54 I 1-4). Metnin kolofonu “*Bu ritüeli gerçekleştirmek için LÚŠU.GI ve LÚMUŠEN.DÙ hazır bulunur*” demektedir. Ritüelin başında ve sonunda bir kuşun uçuş şekillerini gözlemleyerek olumlu kehanetler araştırıldığından bahsedilir; kehanetlerin yorumlanmasından sorumlu olan kişi de muhtemelen ritüel görevlileri arasında sayılan LÚMUŠEN.DÙ'dur. Bu tabletin içerdiği ikinci ritüel ise kendisi bir LÚMUŠEN.DÙ olan Dandanku'ya aittir. Ritüelin konusu yine ordudaki salgındır; fakat kehanete dair herhangi bir ima yoktur. Dahası, LÚMUŠEN.DÙ terimi sadece yazarın adıyla birlikte anılır. Ritüelde bahsedilen diğer görevliler (KUB 7.54 III 8 LÚMEŠ GIŠPA ve LÚMEŠ MUHALDIM; III 12 LÚMAŠDA) de olduğundan, ritüelin hangi kısmının LÚMUŠEN.DÙ tarafından gerçekleştirdiğini kestirmek pek mümkün değildir. Ancak, bu metinler aracılığıyla LÚMUŠEN.DÙ'nun sahip olduğu yeteneklerin, ordunun yararına hizmet ettiğini, salgının sebebini belirleyebildiğini ve onu defetmek için LÚMUŠEN.DÙ'nun bir ritüel oluşturduğu kanısına varılır.

---

¹¹² İlgili kanun maddesi için bkz. H. A. Hoffner, *The Laws of the Hittites: A Critical Edition*. Documenta Et Monumenta Orientis Antiqui, Vol 23, Leiden: Brill, 1997a, s. 141.

LÚMUŠEN.DÙ unvanlı bir diğer ritüel yazarı ise Pupuwanni'dir. Hem tanrıları hem de kendisi kara büyüye uğramış olan kişiyi kurtarmayı amaçlayan bu ritüel ait metnin (CTH 408, KUB 7.2), ne yazık ki dörtte üçü kırıktır ve korunan kısımda ritüel süreci hakkında çok az bilgi vardır. Dolayısıyla LÚMUŠEN.DÙ unvanlı Pupuwanni'nin eylemlerin gerçekleştirilmesine ne ölçüde katılım gösterdiğini belirlemek mümkün değil. Ancak, kara büyüü uzaklaştırmak için kullanılan yöntem vekil-figürin kullanımındır ve ritüel sahibinin kilden bir figürini yapılarak onun üzerindeki kara büyü bu vekil-figürine transfer edilir.

LÚMUŠEN.DÙ unvanlı bir başka ritüel yazarı ise Huwarlu'dur. Bir MUNUSŠU.GI eşliğinde ve birden fazla LÚMUŠEN.DÙ tarafından gerçekleştirilen Huwarlu'nun ritüeli (CTH 398), kötü kehanetleri bertaraf etmeyi amaçlar. Ritüelde kullanılacak olan kilden kuşların yapımından LÚMUŠEN.DÙ'lar sorumludurlar (KBo 4.2 I 1-6). Huwarlu ise MUNUSŠU.GI ile birlikte "*kötü söz ve korkunç kuşları (olumsuz kehanetleri)*" saraydan defetmek için analogik bir inkantasyon söyler (I 13-18).

LÚMUŠEN.DÙ unvanlı uzmanlar ayrıca kara büyüü defetmeyi amaçlayan CTH 433.1, CTH 433.2, CTH 433.3 ve CTH 456.2.1 numaralı ritüel metinlerinde, 'Yaşlı Kadın'lara eşlik eden ritüel görevlileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar bu metinlerin kırıklı doğası nedeniyle, onların gerçekleştirdikleri eylemleri kapsamlı olarak ele almak mümkün olmasa da LÚMUŠEN.DÙ'ların ritüellerde kilden kuş yapmak ve kuş gözlemine dayalı kehanetlerde bulunmanın yanı sıra, yardımcı görevliler olarak eylemler de gerçekleştirdiklerini söylemek mümkündür.¹¹³

---

¹¹³ LÚMUŠEN.DÙ'ların rol oynadığı ritüeller hakkında genel olarak bkz. D. Bawanyeck, "Die Rituale der hethitischen Auguren. Zur Bedeutung ihrer Tätigkeit für das Königshaus und zu den Traditionen ihrer Rituale", *Offizielle Religion, lokale Kulte und individuelle Religiosität. Akten des religionsgeschichtlichen Symposiums „Kleinasiens und angrenzende Gebiete vom Beginn des 2. bis zur Mitte des 1. Jahrhunderts v. Chr.“* (Bonn, 20.-22. Februar 2003). AOAT 318, 2004, s.

2.2.6. MUNUS¹¹⁴SUHUR.LÁL “KADIN HİZMETLİ”

MUNUS¹¹⁴SUHUR.LÁL'ın tanımı biraz zordur. Akadca'da “prostitute, hierodule”¹¹⁴ anlamına gelen *KEZERTU* kelimesinin karşılığı olan SUHUR.LÁL, Hitit metinlerinde bu anlamı ifade etmez.¹¹⁵ Örneğin, bir MUNUS¹¹⁵SUHUR.LÁL, Hukkana Antlaşması'nda (CTH 42, §31') saray kadınlarına (“özgür bir kadına ya da bir MUNUS¹¹⁵SUHUR.LÁL'a”) bakılmaması gerektiğine dair öğütte bahsinin geçmesinden yola çıkılarak, “özgür kadın” ile karşılaştırılmış ve “hizmetli kadın” olarak tercüme edilmiştir.¹¹⁶ Ancak, bu ifade aynı zamanda, onun özgür bir kadın olmadığını da işaret eder. Nitekim, bir toprak bağış belgesinde kendisine kraliyet tarafından geniş ölçüde arazi bağışı yapılan, Kuwatalla isimli bir MUNUS¹¹⁵SUHUR.LÁL, Hitit kralı ve kraliçesi Arnuwanda ve Ašmunikkal'in “hizmetkarı/kölesi” (GÉME) olarak anılmaktadır.¹¹⁷ MUNUS¹¹⁵SUHUR.LÁL olan, aynı ya da bir başka Kuwatalla'ya, her ikisi de Luwice inkantasyonlar içeren arındırma ritüelleri olan CTH 759, dupaduparša-ritüelinin ve CTH 761, “Büyük Ritüeli”nin, ‘Yaşlı Kadın’ Šillaluhi ile birlikte yazarı olarak rastlanmaktadır. Her iki Kuwatalla'nın aynı kişi olup olmadığı net değildir; ancak Kuwatalla'nın ortak yazarı olduğu bu ritüellerin en eski kopyaları Orta Hitit dönemine tarihlenir ki, bu da bunların arazi bağışıyla yaklaşık olarak aynı zaman diliminde (paleografik tarihleme doğru olabildiği sürece) yazıldığını

31–46; D. Bawanypeck, *Die Rituale der Auguren*, THeth 25, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 2005; A. Archi, “Remarks on Hittite Augur Rituals and Rituals from Arzawa” *Bibliotheca Orientalis* 72 (3/4), 2015, s. 282–294.

¹¹⁴ CAD K, s. 314 vd.

¹¹⁵ Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. H. G. Güterbock, “A Hurro-Hittite Hymn to Ishtar” *Journal of the American Oriental Society* 103/1, 1983, s. 159.

¹¹⁶ G. Wilhelm (ed.), hethiter.net/: CTH 42 (TX 26.07.2013, TRde 19.02.2014).

¹¹⁷ KBo 5.7 (CTH 222.91); metin (Nr. 91) için bkz. Ch. Rüster - G. Wilhelm, *Landschenkungsurkunden hethitischer Könige*. StBoT Beiheft 4, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2012, s. 231–44

düşündürür; en azından aynı yüzyıl güvenli bir şekilde varsayılabilir.¹¹⁸ Her halükarda, ^{MUNUS}SUHUR.LÁL unvanlı birinin muazzam bir kraliyet arazi hibesinin alıcısı olması, bu unvana sahip kadınların oldukça yüksek bir statüye sahip olduklarına veya olabileceklerine işaret eder.

İsimleri belirtilmeyen ^{MUNUS.MEŠ}SUHUR.LÁL unvanlı kadınlar, bazı arındırma ritüellerinde ‘Yaşlı Kadın’lara yardım eden görevliler olarak görülüyor. Tunnawiya’nın “Nehir Ritüeli”nde (CTH 409.1) ^{MUNUS}SUHUR.LÁL, ritüel sahibini çeşitli kötülüklerden dokuz tarak kullanarak arındırır; ancak eylemle ilgili inkantasyonu ‘Yaşlı Kadın’ dile getirir (KUB 7.53 + KUB 12.58 II 61-67). Allaiturahhi’nin ana ritüeli CTH 780.II’de ise ritüel sahibi üzerinde çeşitli nesneler döndürmek (KUB 17.27++ I 53) ve ritüel sahibinin kabına arınık su dökmek (KUB 27.29 iii 5-7) gibi eylemler gerçekleştirir. Öte yandan, Tunnawiya’nın CTH 409.2/409.4/458.1’deki ritüelinde ise hastayı lanetlemiş kişiler arasında ^{MUNUS}SUHUR.LÁL, DUMU^{MEŠ}É.GAL “saray görevlileri” ve ^{LÚ.MEŠ}MEŠEDI “kraliyet koruması” unvanlı görevlilerle birlikte anılmaktadır. Bazı metinlerde ise onların belirli bir tanrıya bağlı oldukları ve festivallere katıldıkları görülmektedir.¹¹⁹

Sonuç olarak ^{MUNUS}SUHUR.LÁL, Hitit metinlerinde kesinlikle “hierodule” değildir. O, sarayda ve tanrılar arasında bir görevli ve aynı zamanda ‘Yaşlı Kadın’ın da yardımcı bir görevlisidir. Bu bağlamda onları “kadın hizmetli” olarak tanımlamak daha yerinde olacaktır.¹²⁰

---

¹¹⁸ Marcuson 2016, s. 25 ve dn. 81.

¹¹⁹ CTH 717, KUB 24.7 I 12, 22; CTH 706.I, KUB 10.92 VI 7; CTH 345.I.3.1.A, KUB 33.106 II 9; CTH 718.F11, KUB 39.93 öy. 5; CTH 590, KUB 31.67 IV 9, CTH 425.1.A, KUB 7.54 II 19; CTH 780, KBo 31.143+ öy. 32’.

¹²⁰ Marcuson, bu tanıma ek olarak bu unvanlı kadınları “tapınak kadınları” olarak ifade eder; Marcuson, 2016, s. 411.

2.2.7. LÚA.ZU “DOKTOR”

Hitit belgelerinde “*doktor*”, Sümerogram LÚA.ZU veya alternatif olarak Akadogram ASŪ ile ifade edilmiştir.¹²¹ Bu terimlerin arkasına gizlenmiş olan Hititçe kelime henüz bilinmemektedir. Hititçe metinlerde doktorluğa dair, UGULA LÚA.ZU “*denetçi hekim*” (KUB 5.12 ay. 5), GAL LÚ.MEŠA.ZU “*hekimlerin şefi*” (IBoT 2.44: 2’), LÚA.ZU SAG “*baş hekim*” (KBo 21.42 VI 5’) ve LÚA.ZU TUR KAB.ZU.ZU “*asistan/çırak hekim*” (KBo 11.1 ay. 26’) unvanlarının belirtilmiş olması, bu uzmanlığın bir hiyerarşi içinde yapılandığını göstermektedir. Ancak, Hatti'deki tıp doktorlarının bu kademeleri nasıl atladıkları ve hatta eğitimleri hakkında ne yazık ki henüz hiçbir şey bilinmiyor.¹²²

LÚA.ZU, Hitit arşivlerinin en erken dönemine (Eski Krallığı) ait metinlerde, özellikle de saldırganın kurbanı adına doktor ücretini ödemesini şart koşan Hitit Kanunları’nın 10. maddesinde bahsedilmektedir. Orta Hitit (M.Ö. on beşinci yüzyıl) paralel metni (IX. Paragraf), bu ücreti yaralıların sosyal durumuna bağlı olarak 2 veya 3 şekel gümüş olarak belirler.¹²³

Bu mesleği icra eden bireylerin çoğu metinlerde isimsiz olarak anılırken, sekiz doktor adıyla birlikte anılmıştır: Akiya, Hutupi, Lurma, Pariamahu, Piha-Tarhunta, Rabâ-ša-Marduk, Tuwatta-ziti ve Zarpiya.¹²⁴ Bu listeye Hititçe olanların yanı sıra Mısırlı,

---

¹²¹ CAD A-II, s. 344-347. Bu kelimenin geçtiği ilgili metin yerleri için bkz. F. P. Daddi, *Mestieri, professions e dignita nell'Anatolia ittita*, Roma, 1982, s. 119-20.

¹²² Beckman, 1993, s. 27; G. Beckman, “Medizin. B. bei den Hethitern”, *RIA* 7, 1987–1990, s. 630-631.

¹²³ İlgili kanun maddeleri için bkz. Hoffner, 1997a, s. 23-24.

¹²⁴ Metin yerleri için bkz. Daddi, 1982, s. 120; Kammenhuber, 1976, s. 137-142.

Babilli ve Luwili isimleri de dahildir.¹²⁵ Metinlerden anlaşıldığı kadarıyla Hititler kendilerini sadece yerli doktorların yetenekleri ile kısıtlamamış, yabancı ülkelere kendilerine doktorlar gönderilmesi konusunda taleplerde bulunmuşlardır. Bu konuda özellikle tıp konusunda dönemin ileri uygarlığı olan Mısır'dan Hattuša'ya doktorlar gönderilmesinin talep edildiği ve gönderildiği, III. Hattusili ve II. Ramses arasında yapılan yazışmalardan öğrenilmektedir.¹²⁶ Ayrıca aynı Hitit kralı, Kassit kralı II. Kadaşman-Enlil'e gönderdiği bir mektupta, Hattuša'ya biri kendi hükümdarlığı, diğeri ise kardeşi II. Muwatalli döneminde gelen iki Babilli doktordan bahsetmektedir (KBo 1.10 ay. 34-48).¹²⁷ Sonuç olarak, M.Ö. 13. yy. boyunca Hitit kraliyetinde kalıcı olarak ikamet eden Babilli uzmanlar arasında ritüel uygulayıcı (*AŠIPU*) ve doktorların (*AŠU*) olduğu iyi bilinmektedir.¹²⁸ Bu yabancı bilim insanlarının bazıları kendi ülkelerine geri dönmemişler ve Anadolu'da aile kurmuş, onların oğulları Hititçe isimler almış, fakat onların babalarının uzmanlıkları (en azından bir nesilde) nesilden nesile aktarılmıştır. Bu

---

¹²⁵ Bu isimlerin hangi dilde olduğuna hakkında bkzn. Beckman, 1993, s. 28 dn.21, 22 ve 23.

¹²⁶ İlgili yazışmalar için bkzn. E. Edel, *Ägyptische Ärzte und ägyptische Medizin am hethitischen Königshof. Neue Funde von Keilschriftbriefen Ramses' II. aus Bogazköy*, Opladen: Opladen Westdeutscher Verlag, 1976, s. 38 vd., 46-50, 82-91, 261-262; E. Edel, *Die ägyptisch-hethitische Korrespondenz aus Boghazköi in babylonischer und hethitischer Sprache*, vol. II, Opladen: Opladen Westdeutscher Verlag, 1994, s. 171-173, 178-181, 269-270.

¹²⁷ Metin için bkzn. G. Beckman, "Mesopotamians and Mesopotamian Learning at Hattuša, *JCS* 35, 1983b, s. 106 vd.

¹²⁸ Bulgur H. M. Kümmel, *Ersatzrituale für den hethitischen König*. StBoT 3, Wiesbaden, 1967, s. 97 vd. ve daha kapsamlı olarak da Beckman, 1983b, s. 97-114 tarafından bir araya getirilmiştir. En önemli kaynaklar mektuplar KBo 1, 10+ (bakınız G. Beckman, *Hittite Diplomatic Texts*, (2. Basım), SBL Writings from the Ancient World 7, Atlanta, 1999c, no.23) ve KUB 3, 71; dahası ilgili kehanet raporu KBo 16, 99 öy. II 8-13 da bahsedilmeli (bakınız S. Alaura, "Due testi oraculari sulla "malattia degli occhi" di Hattušili III", *Studi e testi II*, Eothen 10, Firenze, 1999, s. 19 vd.) KBo 1, 10+'da bahsi geçen doktor Raba-ša-Marduk hakkında bakınız N. P. HeeBel, "The Babylonian Physician Rabâ-ša-Marduk, Another Look at Physicians and Exorcist in the Ancient Near East", *Advances in Mesopotamian Medicine from Hammurabi to Hippocrates, Proceedings of the International Conference "Oeil malade et mauvais oeil"*, Collège de France, Paris, 23rd June 2006, Cuneiform Monographs 37, Leiden: Brill, 2009, s. 13-28; Schwemer, 2013, s. 146 dn: 7.

da hem Hitit kraliyet yönetimi tarafından kullanılan çivi yazısına, hem de babaları tarafından eğitilirken maruz kaldıkları Mezopotamya yazın geleneğine aşina olan, tamamen çift dilli katiplerden oluşan bir grubun meydana gelmesi ile sonuçlanmıştır.¹²⁹

Hititler arasında doktor, hastayı tıbbi yeteneklerinin yanı sıra, bir kahin ve bir ritüel uygulayıcısı olarak işlev göstererek de tedavi etmiştir. Diğer eski Yakındoğu uygarlıklarında olduğu gibi Hititler’de de tıp ve büyü uygulamaları arasındaki farkı belirlemek oldukça zordur.¹³⁰ Bu nedenledir ki doktor Zarpiya, vebayla tamamen ritüel aracılığıyla savaşı. Söz konusu ritüele ait metin şu şekilde başlar: “*Kizzuwatna’lı doktor (LU A.ZU) [Zarp]iya [şöyle söyler], sene çok zarar verici olduğunda (ve) ülkede sürekli ölümler olduğunda. [Salgın hastalık] hangi şehirde bir yıkıma neden olduysa (her) evin reisi şöyle yapacak*” ve şu şekilde devam eder: “*Ritüel sahibinin kelu’sunu sallarım.*”

---

¹²⁹ Hattuša’ya yerleşen ve burada aileler kuran yabancı katipler KBo 1, 10+ ay. 42-48 (Beckman 1983b)’dan bilinmektedir. Yabancı uzmanların katip olarak işlev gören oğulları, Hanikkuili, Asurlu katip Anu-şar-ilani’nin oğlu (KBo 19, 99 b: 1’-2’, MS, Naramsin’in Akkatça Efsanesi) ve GUR-Şarruma, EN-UR.SAG (KUB 37, 210 ay. 3’-4’, ‘Hititçe olmayan’ yazın, Akadca teşhis (diagnostic) metni). 13. yy katibi Hanikkuili’nin, Asurlu katip Anu-şar-ilani’nin oğlu olan Hanikkuili olduğuna dair ortaya atılan merak uyandırıcı hipotez (Beckman 1983b, s. 103-106 ve Miller 2004, s. 37 vd.) hala kanıtlanmamıştır. Dahası, dikkate alınmalıdır ki onun ismi ve onun oğlunun kolofonunda bahsi geçen tanrılar göz önüne alındığında, Anu-şar-ilani Babilli bir katip değil Asurlu bir katipti (belki de bir tercümandı, bkz. Ch. Rüster - E. Neu, *Hethitisches Zeichenlexikon: Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*, StBoTB 2, Wiesbaden: Harrasowitz, 1989, s. 90). GUR-Şarruma’nın Asurlu elçi EN-UR.SAG’nın oğlu olup olmadığı hala bilinmiyor (I. Singer, “Two Hittite Ring Seals from Southern Canaan” *Vita. Festschrift in Honor of Belkis Dinçol and Ali Dinçol*, İstanbul, 2007, s. 727 vd., Beckman 1983b, s. 108). Hattusa’da ikamet eden bu yabancı katiplerin kendi oğullarını ve genç katipleri eğitmiş olmaları doğal karşılanır; Assur’da ikamet eden Babilli ilim insanı Marduk-nadin-ahhe’nin aktiviteleri mükemmel bir paralellik sağlar (bakınız F. A. M. Wiggermann, “A Babylonian Scholar in Assur,” *Studies in Ancient Near Eastern World View and Society (Fs. Stol)*, Bethesda, 2008, s. 203-34.); Schwemer, 2013, s. 146 dn: 8-9; Naram-Sin’in Akadca efsanelerinin yazıldığı KBo 19,98 ve 99 (Hititçe ductus MS) böyle bir eğitimin tipik bir yan ürününe örnek teşkil eder; Schwemer, 2013, s. 147.

¹³⁰ Engelhard, 1970, s. 45-46; A. L. Oppenheim, *Ancient Mesopotamia. Portrait of a Dead Civilization*, Chicago: The University of Chicago Press, 1977, s. 289-305.

(CTH 757, KUB 9.31 I 1-5).¹³¹ Muhtemelen bu, ^{LÚ}A.ZU olan Zarpiya'nın eylemine gönderme yapıyor olmalıdır. Ancak, metnin geri kalanı üçüncü şahısta yazılmıştır ve ^{LÚ}A.ZU ile EN.É-TIM'in görevleri arasında herhangi bir ayrım yoktur. Bu nedenle, bu ritüelde ^{LÚ}A.ZU'nun ritüelin yazarı olmak ve ritüeldeki ilk eylemi gerçekleştirmek dışında oynadığı rol kesin olarak belirlenememektedir.

^{LÚ}A.ZU'nun ritüel yazarı olduğuna dair bir başka veri ise bir tablet kataloğudur. Kendisi mevcut olmayan bir ritüele ait bu katalog metni, ritüelin yazarının Hutupi¹³² isimli bir ^{LÚ}A.ZU olduğunu ve (tablet kırıklığı nedeniyle pek anlaşılamayan) muhtemelen ruhsal bir sıkıntıya yönelik inkantasyon içerdiğine dair bilgi sunar: *“Kompozisyonu bitmemiş olan bir tablet, [‘Eğer ...] onu ruhu sürekli ...-yorsa, bu inkantasyon onun içindir. Doktor, Hutupi’nin sözü.”* (CTH 276.11, KBo14.70).¹³³

Doktorlara dair katalog metnlerinin sunduğu bir başka bilgi ise bu unvanın kadınlar için de kullanıldığıdır. Söz konusu metinler savaştan önce bir komutanı ve askeri ekipmanları yağlamış olan Hurrili bir kadın doktor, ^{MUNUS}A.ZU Azzari'den bahsetmektedir: *“Hurrili kadın doktor Azzari (tarafından yazılan) iyi yağa ilgili bir tablet. Bir adam düşman ülkesinde herhangi bir yere savaşmak için bir askeri birlik sevk ederse, o yağ için bir inkantasyon söylerken orduyu oraya sevk etmeden önce komutanı yağlar. O (aynı zamanda) onun atlarını, at arabalarını ve tüm silahlarını da yağlar. (O tablet)*

---

¹³¹ Metin için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 757 (TX 05.06.2014, TRde 05.06.2014)

¹³² Hutupi isimli doktor (muhtemelen aynı kişi) bir başka doktor olan Akiya isimli şahısla birlikte bir mahkeme kaydında (KUB 34.45+ öy. 12-13) anılmaktadır. Buradaki bahse göre bu iki doktor, ateşlenen Kukkuwa isimli bir saray görevlisinin iyileşmesine yardımcı olmuşlardır; R. Werner, *Hethitische Gerichtsprotokolle*. StBoT 4, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1967, s. 50 vd.

¹³³ H. A. Hoffner, “Archive Shelf Lists (3.37)” *The Context of the Scripture I. Canonical Inscriptions from the Biblical World*, Leiden – Boston: Brill, 2003b, s. 67 vd.; P. Dardano, *Die hethitischen Tontafelkataloge aus Hattuša (CTH 276-282)*. StBoT 47, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2006, s. 74-80.

tamdır.” (CTH 276.1, KBo 31.8+ öy. I 8-14).¹³⁴ Merhemler ve yağlar sıklıkla tıbbi ve büyüsel amaçlarla kullanılmıştır. Burada kaydedilen eylem görünüşe göre ordunun güvenli bir şekilde geri dönmesini güvence altına almak için yapılan büyüsel bir yağlamadır.¹³⁵

Bir ritüel metninde ise ^{LÚ}A.ZU bir kahin olarak işlev göstermektedir. Bu ritüel CTH 416’da kayıtlı olan, kraliyet çiftinin ve muhtemelen çocuklarının çeşitli olumsuzluklardan arındırılması için düzenlenen bir ritüeldir. Bir *Sammeltafel* olan bu tablet, amaç, teknik ve malzeme bakımından birbiriyle yakından ilişkili dört farklı ritüel içerir. İsimleri bilinmeyen bu ritüellerin esas uygulayıcısı, büyük olasılıkla bir ^{MUNUS}ŠU.GI’dir.¹³⁶ ^{LÚ}A.ZU ise bu ritüellerden üçüncüsünde esas uygulayıcıya kehanet yorumlama konusunda eşlik etmektedir: “*Doktorlar benimledirler ve biz geliriz. Güneş doğduğunda doktor ve ben gideriz. Biz kanlı tarlipa-‘yı, kabı ve ocağı gözlemliyoruz. Ne işaret görünürse, biz onu kral ve kraliçeye söyleriz.*” (KBo 17.1+ IV 6-9).¹³⁷ ‘Yaşlı Kadın’ların aynı zamanda işaretlerin yorumlanmasına dayalı, sadece Hititler’e özgü bir kehanet türünde profesyonel oldukları bilindiğinden,¹³⁸ kehanet yorumlamanın ritüele dahil edilmesi şaşırtıcı değildir. Ancak anlaşılıyor ki bu konuda ^{LÚ}A.ZU da ‘Yaşlı Kadın’a yardımcı olabilecek derecede bir yeterliliğe sahipti.

Doktorlar ayrıca, Nerik kasabasında bir doktorun Hatti dilinde resitasyon yaptığı bir festival (CTH 737, KUB 28.80 I 33 vd.), Tanrı Telipinu için bir doktorun önce bir

---

¹³⁴ Ritüelin ikinci tabletinden bahseden katalog metni A, KUB 30.51++ ay. IV 17’-18’ (CTH 277.4); Dardano, 2006, s. 21-37.

¹³⁵ Engelhard, 1970, s. 47-48.

¹³⁶ C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (INTR 2015-03-03)

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ Konuyla ilgili olarak bkzn. L. Warbinek, *Il sistema mantico ittita KIN*, Firenze University Press, 2020, s. 75-136.

müzik aletine eşlik ederek şarkı söylediği ve ardından kendisini yaraladığı bir dansa girdiği bir ritüel (CTH 470, KUB 53.15+KUB 41+15 I 13 vd.) gibi, sağaltma ve arındırma ile belirgin bir ilgisi olmayan kült etkinliklerine de katılmışlardır.¹³⁹

Hitit metinlerinde ^{LÚ}A.ZU ya da onun Akadca karşılığı olan *ASÚ* teriminin kullanımı, bu terimin Mezopotamya metinlerindeki kullanımıyla karşılaştırıldığında, Hititler'in bu terimi, rolleri Mezopotamya'dakilerle yalnızca kısmen eşleşen bir uygulayıcıya atıfta bulunmak için aldıkları görülmektedir.¹⁴⁰ Mezopotamya metinlerinde bu terimle ifade edilen uzman genellikle hastalıklara “doğal” sebepler atfeden (böcek ısırması, cereyana veya güneş ışığına aşırı maruz kalma vb.) ve onları daha çok karmaşık reçeteler, bitkisel ilaçlar, bandajlar ve lapalar gibi yalnızca rasyonel uygulamalarla tedavi eden kişidir.¹⁴¹ Ancak Hitit metinlerinde görüldüğü kadarıyla, Hititli ^{LÚ}A.ZU bedensel yaralanmalar, salgın hastalıklar, ihlal nedeniyle ilahi ceza vakaları vb. dahil olmak üzere farklı hastalıkları da tedavi ediyor ve hastalığı iyileştirmek veya önlemek için ilaçların yanı sıra dua, adak ve ritüellere başvuruyor veya bunlarda yardımcı uygulayıcı olarak görev alıyordu. Bunlardan başka, kehanet yorumlama işlevine sahipti ve kült etkinliklerine de katılım gösteriyordu.¹⁴²

---

¹³⁹ Beckman, 1993, s. 27.

¹⁴⁰ E. Couto-Ferreira, “The Circulation of Medical Practitioners in The Ancient Near East: The Mesopotamian Perspective”, *Mediterráneos: An Interdisciplinary Approach to the Cultures of the Mediterranean Sea*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2013, s. 409-410.

¹⁴¹ M. J. Geller, *Ancient Babylonian Medicine: Theory and Practice*, Chichester: Wiley-Blackwell, 2010, s. 43; E. Ritter, “Magical-Expert (=ĀŠIPU) and Physician (=ASÚ). Notes on Two Complementary Professions in Babylonian Medicine,” *Studies in Honor of Benno Landsberger on his Seventy-Fifth Birthday, April 21, 1965*, Chicago Oriental Institute: University of Chicago, 1965, s. 299-321; J. Scurlock, “Physician, Exorcist, Conjurer, Magician: A Tale of Two Healing Professionals,” *Mesopotamian Magic: Textual, Historical, and Interpretative Perspectives*. Ancient Magic and Divination 1, Groningen: Styx Publications, 1999, s. 69-79.

¹⁴² Kammenhuber, 1976, s. 137-138; Haas, 2003a, s. 6-10.

2.2.8. SANGA- RAHİBİ

Akadca karşılığı *ŠANGŪ*¹⁴³ olan bu Sümerce terim, Hititçe'ye *šankunni-/šakkunni-* olarak geçmiştir.¹⁴⁴ Ancak bu rahip ya da rahiplerden söz eden dört yüzü aşkın Hititçe metin içinde sadece on tanesinde terimin Hititçe karşılığı görülmektedir.¹⁴⁵ Eski Mezopotamya metinlerinde SANGA Sümerogram'ından önce her zaman erkek için kullanılan LÚ determinatifi kullanılırken, Hititçe metinlerde bunun yanı sıra, MUNUS SANGA olarak yazılan SANGA-rahibesi de bulunmaktadır.¹⁴⁶

SANGA-rahipleri en yüksek rütbeli rahipler olmakla birlikte, merkezi idarenin bir parçasıydılar. Onlara ritüel ve festivallere ilişkin metinlerin yanı sıra, daha çok yeni yapılan ya da yenilenen tapınak ve kült merkezlerine dair kayıtlarda rastlanmaktadır. Sınır garnizonlarındaki komutanlara yönelik olarak hazırlanmış talimatnamelerden, bir kentteki kült faaliyetlerini, o bölgedeki komutanın yanı sıra SANGA-rahibinin de merkezi idareye rapor etmekle sorumlu olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴⁷

Bölgesinde ya da bulunduğu tapındaki kültün baş görevlisi olmalarının yanı sıra SANGA-rahipleri bazı dini metinlerin ve ritüel metinlerinin yazarı olarak da görünmektedirler. Ritüel metinleri konusunda, bu rahiplerin öğrendikleri ritüelleri mi aktardıkları, yoksa kendilerinin mi ritüel oluşturdıkları net değildir.¹⁴⁸ SANGA-rahibinin

---

¹⁴³ CAD Š1, s. 377-382.

¹⁴⁴ Goetze, 1967, s. 8, 59-60.

¹⁴⁵ Bu rahipler hakkındaki hiyerarşik düzen, dini görevler, kült etkinlikleri gibi çeşitli konular ve ilgili metin yerleri için bkz. CHD Š1, s. 181-200; Daddi, 1982, s. 257-259, 343-369; ayrıca CHD Š s. 181-200; ayrıca bu rahipler hakkındaki kapsamlı bir çalışma için bkz. A. Cohen-Taggar, *Hittite Priesthood*, THeth 26. Heidelberg: Carl Winter, 2006, s. 140-228, 312-334.

¹⁴⁶ Cohen-Taggar, 2006, s. 30, 140-141.

¹⁴⁷ Cohen-Taggar, *passim*.

¹⁴⁸ Cohen-Taggar, 2006, s. 173.

ritüel yazarı olduğu iki metin vardır. Her ikisi de birer arındırma ritüeli olan bu metinler “*Kizzuwatna, Išhara’nın SANGA rahibi Ammihatna şöyle (söyler)*” (CTH 471, KBo 5.2 I 1) ve “*Walkui, Gece Tanrıçası’nın SANGA-rahibi şöyle (söyler)*” (CTH 496.1, KBo 32.176 I 1) şeklinde başlamaktadır. Bir başka arındırma ritüeli olan ‘Yaşlı Kadın’ Ammā’nın Nehir Ritüeli’nde ise SANGA-rahipleri, “^{LÚ.MEŠ}SANGA, ^{LÚ.MEŠ}MUŠEN.DÙ, ^{MUNUS}ŠU.GI, ^{MUNUS}ENSI” (CTH 456.2.1, KUB 36.83 öy. I 8-10) olarak listelenen görevliler arasında sayılır.

SANGA-rahiplerinin aktif olarak rol aldıkları tek ritüel, kraliyet ailesi üyelerini günahlardan arındırma amaçlayan *Babilili Ritüeli*’dir (CTH 718.1, KUB 39.71). Kraliyet ailesi üyelerini günahlardan arındırmayı amaçlayan bu ritüelde, bir dizi Akadca inkantasyon yer alır ve bu inkantasyonların hepsi bir SANGA-rahibi tarafından dile getirilir. Ritüel günümüze kısmen ulaşmıştır ve iyi korunan kısmı ikinci gün gerçekleştirilen aktivitelerle başlar. İkinci günün eylemleri Tanrıça Pirinkir’e sunulan yemeğe odaklanır ve bu yemek sunusu, sık aralıklarla faaliyetleri açıklayan ve karşılığında iyilik talep eden SANGA-rahibinin söylediği inkantasyonlarla kesintiye uğramaktadır. Başlangıçta, *katra*-kadını bir pınara sunularda bulunarak, ondan “*arındırma suyu*” (*šehilliyaš wetenaš*) çekmeye gider. Bu su daha sonra SANGA-rahibi ve kraliyet ailesinin herhangi bir üyesi olabilecek ritüel sahibi tarafından, ritüel boyunca kullanılır. Bir tütsü maddesi olan aromatik *lueššar*, aynı zamanda kendisine bira sunusu yapılan tanrıçanın önünde yakılır. Bir koyun kurban edilir, doğranır, pişirilir ve unlu mamuller eşliğinde servis edilir. SANGA-rahibi, önce balıklarla, ardında da çeşitli nesnelerle üzerinde döndürme ayinleri ve sonrasında da model bir kayığın yer aldığı analogik eylem ve inkantasyon gerçekleştirir. Günün sonuna doğru, ritüelin sahnesi bir nehir kıyısına kayar ve burada biri tanrı, diğeri de ritüel sahibi için olan iki koyun, vekil olarak tanıtılır. Ne yazık ki, nihai eğilim, yani bu vekil-koyunların kesilmesi ya da doğaya

bırakılması konusu metindeki bir kopukluk tarafından gizlenmiştir. Metnin kırıklı olması nedeniyle, *babili*-ritüelinin üçüncü gün de devam edip etmediği ya da tam olarak kaç gün sürdüğü belirlenmemektedir.¹⁴⁹

2.2.9. DİĞER UYGULAYICILAR

Yukarıda değinilen ritüel uygulayıcılar dışında, çalışmaya konu olan ritüellerde karşılaşılan, ancak pek de sık anılmayan bazı uygulayıcılar vardır:

MUNUS¹⁵⁰ENSI “rüya yorumcusu, kahin”: Çoğunlukla kehanet metinlerinde karşılaşılan bu uzmanlık adı “kahin” olarak tercüme edilmiştir.¹⁵⁰ Onun aynı zamanda bir rüya yorumcusu olduğu, kralın rüyalar ve MUNUS¹⁵¹ENSI yoluyla ilahi bir mesaj için tanrılara yalvardığı dualarda¹⁵¹ ve üç kehanet metninde¹⁵² açıkça görülmektedir. Bu metin türlerinin yanı sıra MUNUS¹⁵³ENSI, festival ve ritüel metinlerinde de görülmektedir.¹⁵³ CTH 449.4’deki yeraltı tanrılarında bahseden ve vebayı yok etmeye yönelik eylemler içerdiği varsayılan ritüel fragmanında MUNUS¹⁵⁴ENSI anılmaktadır; fakat metin ritüel eylemlerin yanı sıra onun işlevini anlamlandırmaya olanak sağlamayacak derecede kırıklıdır. Bu uzmanlık adının geçtiği iyi korunmuş metinler ise bir evin arındırılması için gerçekleştirilen bir ritüel (CTH 446, KBo 10.45 I 42) ve bir insanı çeşitli kötülüklerden ve kirlilikten arındırmak için olan Yaşlı Kadın Ammā’nın Nehir Ritüeli’ne ait bir fragmandır (CTH 456.2.1, KUB 36.83 I 9). Ancak bu metinler MUNUS¹⁵⁵ENSI’yi sadece

---

¹⁴⁹ Beckman, 2014, s. 4.

¹⁵⁰ CHD Š2, s. 278.

¹⁵¹ KUB 31.127(+), KUB 30.10 ve KUB 30.11.

¹⁵² KUB 48.118, KUB 52.44 ve KUB 50.91.

¹⁵³ Bu unvanın görüldüğü tüm metin yerleri için bkz. L. Warbinek, “Was the Hittite MUNUS¹⁵⁴ENSI a Dream Interpretress?”, *Kaskal: Rivista di storia, ambienti e culture del Vicino Oriente Antico* 16, 2019, s. 56-57.

ritüelde yer alan uygulayıcılar arasında sıralar ve ne tür bir eylem gerçekleştirdiği konusunda herhangi bir ima içermezler.

udannaš EN-aš: Asıl anlamıyla “*Söztün Efendisî*” anlamına gelen bu terimle anılan uzmanların çoğu Eski Hitit dönemine ait metinlerde *uddanaš išhaš*, *uddanaš EN-aš*, *uddanaš EN^{MEŠ}*, *uddanaš BELU^{MEŠ}* olarak anılır.¹⁵⁴ *uddanaš išhaš* bazı festival ve ritüel metinlerinde görünür;¹⁵⁵ ancak bu metinlerde onun işlevi net değildir. Hurmalı Hantutaššu Ritüeli (CTH 395, KBo 11.14) ise *udannaš EN-aš*’ın işlevinin bir ritüelin uygulayıcısı olarak, net bir şekilde belirlendiği tek metindir. Uğradığı kara büyü nedeniyle zor zamanlar geçiren bireyin iyileşmesi için *udannaš EN-aš* ritüel sürecinde yedi kez tekrarlanan inkantasyonlar dile getirir ve Güneş Tanrısı’na yakarışlar, sunular ve libasyonlarda bulunur.

Her bir uygulayıcı ele alınırken, onlara dair pek çok çıkarıma varılmıştır. Bununla birlikte, tüm uygulayıcıların (*udannaš EN-aš* hariç) tek ortak paydasının, hepsinin kehanet yorumlama yeteneğine sahip olduğunun belirtilmesinde fayda var. Bu yetkinliğin nedenini anlamak zor değil. Onların doğa darmadağınık hale geldiğinde, onu yeniden düzenlemeleri gerekiyordu. Bunu gerektiği gibi yapabilmek için, tanrıların iradesini, bir bireyi veya halkı rahatsız eden bozukluğun doğasını bilmek zorundaydılar. Çeşitli alametler sayesinde, hizmetlerini yerine getirmek için gerekli bilgileri tespit edebildiler. Bu bağlamda da bu uygulayıcılar, insanlar ve tanrılar arasındaki bağlantılardan biriydi.

---

¹⁵⁴ Eski Hitit dönemine ait Zalpa’nın fethiyle ilgili metinde bu ifade bir uzmanlar ya da zanaatkarlar sınıfını belirtiyor olarak görünür ve Hitit kralı tarafından ganimet olarak alınan insan gücü olarak bahsedilir. Özellikle Eski Hitit döneminde krallar, İmparatorluk dönemindeki binlerce yeteneksiz kitlenin sürgününden ziyade, fethedilen bölgelerdeki yetenekli insan gücünün sürgünüyle ilgilidiler; Ünal, 1996, s. 37-38.

¹⁵⁵ CTH 631.1, KUB 17.11 7 (Fırtına Ritüeli), CTH 627, KUB 17.18 II 29 (KILAM-Festivali), CTH 479.2.1, KUB 30.31 I 13vd. (Kizzuwatna Ritüeli), CTH 415.A, KUB 32.137 II 18 (Tapınak İnşa Etme Ritüeli).

3. BÖLÜM: SAĞALTMA VE ARINDIRMA RİTÜELLERİNDE GÖRÜLEN HASTALIKLAR, RAHATSIZLIKLAR VE OLUMSUZLUKLAR

3.1. HASTALIK KAVRAMI

Eski Yakındoğu insanı hastalığı, dışarıdan gelerek insan vücuduna girip, burun, ağız ve kulak yoluyla vücuda nüfuz ederek yayılan, burada kendine yer bulup çeşitli ağrıları tetikleyen, zararlı doğaüstü bir güç olarak algılamıştır. Birçok durumdaysa bunun şans eseri değil, hastanın düşmanları tarafından kendisine yapılan kara büyü, lanetler ya da hastanın kendisinin yapmış olduğu ahlaksız eylemler, işlediği cinayetler, yıktığı tabular gibi uygunsuz davranışlar nedeniyle meydana geldiğine inanmıştır.¹⁵⁶ Kişiyi kuruntulu bir zihne sahip olmaya yönlendiren bu korkutucu algının ve böyle ruhsal bir acı çekmenin modern terimle- psikolojik ve psikosomatik- semptomlar doğurmuş olmasına şaşırılmamalıdır.¹⁵⁷

Mezopotamya’da olduğu gibi Hititler’de de fiziksel ve ruhsal hastalıklar arasında herhangi bir ayırım yoktur. Bu hastalıklar arasındaki ayırma, ilk olarak hipokratik korpusta rastlanır. Hipokratik korpus, hastalanmış bir zihni, çok fazla konuşmak ya da hiç konuşmamak, nedensiz yere aşırı tavırlar ve duygusal reaksiyonlar göstermek, çok asabi konuşmak ya da insanlara gereksiz yere çok sıcak davranmak gibi, karakteristik türde davranışlar sergileyen bir zihin olarak tanımlar.¹⁵⁸ Psikosomatik bozukluklar ise,

---

¹⁵⁶ Haas, 2003a, s. 49

¹⁵⁷ H. Kutlu Alancı, “Hitit Sağaltma ve Arındırma Ritüellerinde Analojiler”, *ArAn 15/1*, 2021, s. 98-99.

¹⁵⁸ B. Gundert, “Soma and Psyche in Hippocratic Medicine,” *Psyche and Soma*, Oxford, 2006, s. 34 vd.

gerçekte fiziksel olmakla birlikte, hastalığı ortaya çıkaran fiziksel anormalliklerde psikolojik faktörlerin (stres, aşırı duygusal uyarılma, kaygı vb.) etkili olduğu rahatsızlıklardır.¹⁵⁹ Psikosomatik hastalık kavramının ilk izi ise Plato'ya dek sürülebilir. Plato psikosomatik rahatsızlığa yakalanma halini şöyle tasvir eder: “*Ruh beden için çok güçlüyken, tüm vücudu altüst edip onu içeriden rahatsızlıklar kaplarsa ...*”.¹⁶⁰

Hititçe metinleri incelediğimizde hastalığı ifade eden üç farklı terimle karşılaşırız: *inan-*, *ištarningai-* ve *irma(n)-*, *erma(n)-*, *armn-*. Her ne kadar her biri aynı anlama gelse de farklı köklerden ve seslerden oluşmuş bu terimlerin, taşıdıkları semantik değer noktasında bir nüansa sahip olmaları beklenir. Örneğin, İngilizce’de de patolojik bir durumu belirtmek için üç terim vardır ve anlamsal olarak bazı ince farklara sahiptirler: *illness*, sağlık kaybıyla bağlantılı kişisel duygusal durumu tanımlar; *disease*, hastalığın nesnel, biyolojik ve ölçülebilir boyutuna atıfta bulunur - kesinlikle doktorun faaliyetleriyle bağlantılıdır - ve *sickness*, hastalığın kamusal boyutuna atıfta bulunur ve hastalık ile toplum arasındaki bağı vurgular.¹⁶¹

Söz konusu Hititçe terimleri ele alırsak; *irma(n)-*, *erma(n)-*, *armn-* (Sümerce GIG): Ritüel metinleri içerisinde CTH 416’da *erman-*, kan (dökme), kötülük, kirlilik gibi hastaların (kral ve kraliçe) arındırılması amaçlanan durumlardan biri olarak sıralanır (KBo 17.1 I 12’ [*ir-m*]a-aš-ma-aš; KBo 17.1+ III 11 e-er-ma-aš-me-et; KBo 17.1+ IV 2 e-er-ma-an). Bappi Ritüeli’nde (CTH 431) ise bu kelimenin Sümerce karşılığı GIG ve “hastalanmak” anlamına gelen, *ištarningai-* isminin türediği, *ištark-* fiilinin çekimli hali

---

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Timaeus, çev.: T. M. Robinson, “The Defining Features of Mind–Body Dualism in the Writings of Plato,” *Psyche and Soma*, Oxford, 2006, s. 51.

¹⁶¹ M Rovesti, et al., “Health and Illness in History, Science and Society”, *Science and Society. Open Access Maced J Med Sci.* 6(1), 2018 Jan 25, s. 163-164. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2018.056>

ištarakzi'ye karşılık gelen Sümerce GIG-*zi* kullanılmıştır. Burada bu terimler Tanrı Huwaššana'nın öfkesi nedeniyle meydana gelen hastalığı ve hastalanma halini ifade etmek için kullanılmıştır (KUB 17.12 II 14, III 16'). *Erma(n)*- kelimesinin *inan-* ile yarı-sinonim olduğu ve etimolojik açıdan kelimenin temel anlamının “zayıflık, perişanlık” olabileceği önerilmiştir.¹⁶²

Ritüel metinlerinde pek karşılaşmadığımız *ištarningai-* teriminin¹⁶³ ise hastalığın yanı sıra “dert, bela” gibi anlamları da mevcuttur.¹⁶⁴ Bu kelimenin türediği *ištark-* fiilinin etimolojik kökeni oldukça tartışmalıdır.¹⁶⁵ Konuyla ilgili ortaya atılan son görüşlerden biri, kelimenin etimolojik olarak, Litvanca “kirlenmek/kirletmek” anlamına gelen *teršiù* ve Latince “pislik” anlamına gelen *stercus* ve onun “kirlenmek, kirletmek” anlamına gelen fiil hali **sterk-* ile bağlantılı olduğudur.¹⁶⁶

İlgili metinlerde hastalıkla ilgili en sık karşılaşılan terim ise *inan-* 'dır. Kendisinin yarı-sinonimi olarak düşünülen *irma(n)-*, *erma(n)-*, *armn-* gibi *inan-* da hastanın arındırılmasının amaçlandığı çeşitli türden olumsuzluklar ve kötülüklerle birlikte listelenir.¹⁶⁷ Ancak farklı olarak, *inan-* belirli vücut kısımlarının hastalığı ya da rahatsızlığına daha odaklı bir anlama sahiptir.¹⁶⁸ Puhvel bu terimi Hint-İranca terimlerle karşılaştırarak, *inan-* kelimesini Sanskritçe'deki “suç, günah” anlamına gelen *éna-* ve

---

¹⁶² HED A, s. 157 vd.; ayrıca bkz, HHW, s. 22-23; A. Kloekhorst, *Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon. Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series 5*, Leiden – Boston: Brill, 2008, s. 247 vd.

¹⁶³ Bu kelimenin ve onun türediği fiilin geçtiği metin yerleri için bkz. HED A & E-I, s.475-477; Kloekhorst, 2008, s. 416.

¹⁶⁴ Ünal, 2016, s. 238; HED A & E-I, s. 476vd.

¹⁶⁵ Konuyla ilgili olarak referanslarla birlikte bkz. HED A & E-I, s. 476-477.

¹⁶⁶ Kloekhorst, 2008, s. 418.

¹⁶⁷ CTH 390, CTH 391.1, CTH 401, CTH 402, CTH 404.3.B.

¹⁶⁸ CTH 409.4, KUB 9.4 I 20-21; CTH 412.1.2.A, KUB 35.148 III 17-35.

Farsça'nın en eski formu olan Gatha Avestan dilindeki “şiddet, zarar” anlamına gelen *aēnah*- kelimeleriyle ilişkilendirir.¹⁶⁹

3.2. HASTALIKLAR, RAHATSIZLIKLAR VE OLUMSUZLUKLARIN SEBEPLERİ

Hitit ritüellerinin kökleri, ilahi öfke, kara büyü veya benzeri gibi metafizik bir nedenin, insan varoluşundaki sıkıntıların belirtisi olduğu varsayımına dayanır. Tarif edilmesi zor olan bu metafiziksel güçler, bir dereceye kadar, sorunun altta yatan doğaüstü sebeplerini ele alarak, tehdidi savuşturmayı amaçlayan kefarete ve arındırıcı ritüeller aracılığıyla kontrol edilebilir. Bununla birlikte, gerçek veya potansiyel tehlikenin kesin nedeni, çoğu durumda belirsiz kaldığından, katılımcıları için ritüel, geniş bir potansiyel kötülükler yelpazesini kapsamalıdır. Bu nedenle metinler, lanet (*hurta*-), kan dökme (*ešhar*-), (yalan yere) yemin (*linga*) ve kirlilik (*papratar*) gibi öğeleri içeren çok sayıda olası nedeni listeler.

Bu şeytani güçlerin kendileri belirsiz olmalarına rağmen, olumsuz etkilerini fiziksel nesnelere tutunarak gösterirler. Bu dinamik, bir tür metonimi (benzerinin ismini kullanma) olarak görülebilir; yani bir şeyin ilişkili olduğu, başka bir şeyi temsil ettiği bir ilişkidir (örneğin, kraliyet için taç). Bu durumda, kirletilen nesnenin, ilişkili olmanın etkisiyle sahibini tehlikeye attığı varsayılmıştır.¹⁷⁰ Neyse ki kötülüğün somutlaşmış hali, maddi bir nesneye bağlı olduğu için ritüel tekniklerle yok edilebiliyordu.

Hititler'de hastalıklara neden olduğu düşünülen bu şeytani güçler arasında şu beş öğe öne çıkmaktadır:

---

¹⁶⁹ HED A & E-I, s. 366.

¹⁷⁰ Y. Feder, *Blood Expiation in Hittite and Biblical Ritual Origins, Context, and Meaning*, Atlanta, 2011, s. 8.

3.2.1. İlahi Öfke (DINGIR-aš/šinunaš karpiš)

Eski Yakındoğu toplumlarında olduğu gibi Hititler’de ilahi öfke (*šinunaš karpiš*) ve bunun doğurduğu ilahi gazap, insanoğlunun işlediği günahın doğal bir sonucuydu. Bu toplumlarda her insanın dini inancına göre, yaşamı boyunca onu koruyan kişisel bir tanrısı vardı.¹⁷¹ Hitit metinlerinde bu şahsi tanrı, DINGIR^{LIM} ŠA SAG.DU-YA “başımın tanrısı” ya da *šiummi*¹⁷² “benim tanrım” olarak ifade edilmiştir. Kişinin şahsi tanrısına karşı kusur işlemesi, saygısızlıkta bulunması ve ona karşı yükümlülüklerini yerine getirmemesi gibi durumlarda, hem tanrısı tarafından çeşitli şekillerde cezalandırılacağına, hem de şahsi tanrısının koruyuculuğu üzerinden kalktığı için etraftaki tehlikelere karşı savunmasız hale geleceğine inanılırdı. Kişisel tanrısı veya tanrıları tarafından terk edilen bir kişi, başarısız ritüeller ve etkisiz kehanetler nedeniyle hastalık, mali kayıplar, sosyal dışlanma ve ilahi alanla rahatsız bir iletişim yaşırdı. Babilliler’in fark ettiği gibi, para kaybetmek ve titreme nöbetleri birbiriyle ilişkili olmayan olaylar değil, aynı kaynaktan, yani kişinin koruyucu tanrılarından uzaklaşmasından kaynaklanan, iki farklı semptomdu. Bu, herhangi bir birey için korkunç bir durumdu, çünkü artık önceki sosyal konumunu işgal edemezdi. Bu koşullar altında, bir kral artık hükmedemezdi.¹⁷³

İlginç bir şekilde, Mezopotamya’nın bilgelik edebiyatında ve diğer edebi türlerinde, tanrıları tarafından terk edilmiş bir kişinin durumu, hareket edememe ve hapisahane kalınan esaret durumu olarak tanımlanır. Bilgelik edebiyatı, insanın kozmolojik çerçeve içindeki yeri, insan-tanrı ilişkisi ve etik meseleleri ele alan bir edebî

---

¹⁷¹ Detaylı bilgi için bkz. A. Taggar-Cohen, “Concept of the Divine in Hittite Culture and the Hebrew Bible: Expression of the Divine”, *JISMOR* 9, 2014, s. 29-50.

¹⁷² CHD Š/3, s. 476-477.

¹⁷³ Ambos, 2010, s. 21 vd.

türdür. *Acı Çekenlerin Şiiri* adlı metinde, tanrılarının gazabına uğrayan başkahraman, durumunu şu sözlerle anlatır:¹⁷⁴

Bir esaret yatağına giriyorum; dışarı çıkmak bir acı;

Evim hapishanem oldu.

Kollarım yaralı - bu da etimi prangalıyor;

Ayaklarım gevşek - bu benim şahsımı zincirliyor.

Bu tür durumlarda ilahi aracılardan, yalvaranın kişisel tanrılarına aracılık etmeleri istenirdi. Kral, arabulucu olarak hareket etmesini istediği tanrılara karşı, daha düşük bir sosyal seviyeden bir kişinin, daha yüksek rütbeli bir kişiye davrandığı gibi davrandı. Bir dua ve buna eşlik eden ritüel eylemler, bir dilekçe sahibinin daha üst düzey bir otoriteden iyilik talep ettiği bir şekilde düzenlenirdi.¹⁷⁵

İnsanlar sadece tanrılara karşı değil, birbirlerine karşı suç işlediklerinde de ilahi öfkeyi üzerlerine çekebilirlerdi. Adam öldürme, yalan söyleme, yemin ve anlaşma şartlarına riayet etmeme gibi durumlar bu tür suçlar arasında yer alıyordu. Bu suçların işlenmesi halinde ilahi gazap sel, kıtlık ve depremlerin yanı sıra hastalıklarda da kendini

---

¹⁷⁴ W. G. Lambert, *Babylonian Wisdom Literature*, Oxford: Oxford University Press, 1960 (Reprint), Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 1996, s. 44 vd. (tablet II 11 95–98); ayrıca bkzn. Ambos, 2010, s. 32.

¹⁷⁵ A. Zgoll, “Audienz—Ein Modell zum Verständnis mesopotamischer Handerhebungsrituale. Mit einer Deutung der Novelle vom Armen Mann von Nippur,” *Baghdader Mitteilungen* 34, 2003, s. 181–203; ayrıca bkzn. B. Foster, *Before the Muses: An Anthology of Akkadian Literature*, Bethesda, Md.: CDL Press, 1993.

gösterebilirdi.¹⁷⁶ “Eğer bir tanrı bir insana kızarsa, onu hasta eder” kaydı da bu durumu oldukça belirgin şekilde ifade etmektedir.¹⁷⁷

Öfkeli bir tanrıdan bahseden, geleneksel olarak *Kantuzili'nin Duası* olarak adlandırılan metinden (CTH 373), bir Rahip-Prens olduğu düşünülen¹⁷⁸ Kantuzili'nin, tanrısının kendisine öfkelenmesi ve onu göz ardı etmesi nedeniyle hastalandığını ve umutsuz bir halde olduğunu öğreniyoruz. Kantuzili, öfkelenmesi nedeniyle kendisini terk eden tanrısıyla arasında arabulucu olması için bir başka tanrıya, Güneş Tanrısı İştanu'ya yakararak, ricalarını tanrısına iletmesini ister:

KUB 30.10 öy. (CTH 373.A)¹⁷⁹

^{2'} ku-i[š-še-e]š-ša-an DINGIR-[uš] ha-[tu-ug-ga-a^{2'}] x-x-[a^{2'}] ša-a-[it] n[u-za-kán ša-a-ku-wa-aš-še-et ta-pu-uš-za] ^{3'} da-m[a-a]t-ta na-iš nu A-NA ¹KÁN.-LI i-ya-u-wa Ú-UL pa-[a-i nu-uš]-š-a-an DINGIR-u[š a-pa-a-aš ma-a-an ne-pí-ši] ^{4'} ma-a-na [aš t]ák-ni-i zi-ga ^DUTU-uš kat-ti-ši pa-i-ši nu i-it a-pé-da-ni A-NA DINGIR-IA te-[e-et] [nu-uš-ši] ^{5'} ŠA ¹K[Á]N-TU-ZI-LI ut-ta-a-ar-še-et a-ap-pa tar-ku-mi-ia-i

Tercüme:

---

¹⁷⁶ Şahinbaş Erginöz, 1999, s.153-157; B. J. Collins, “Divine Wrath and Divine Mercy of the Hittite and Hurrian Deities”, *Divine Wrath and Divine Mercy in The World Of Antiquity*, Tübingen, 2008, s. 67-77.

¹⁷⁷ KUB 5.6+ I 45 vd.

¹⁷⁸ I. Singer, *Hittite Prayers*, Writings from the ancient world; no. 11, Atlanta: Society of Biblical Literature, 2002, s. 30 vd.

¹⁷⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. D. Schwemer, “Hittite Prayers to the Sun-God for Appeasing an Angry Personal God: A Critical Edition of CTH 372–74,” *Mon dieu qu’ai-je fait? Les digîr-šà-dab(5)-ba et la piété privée en Mesopotamie*. OBO 273, Fribourgh: Academic Press Fribourgh, 2015, s. 355, 358.

2'-5' [... Ona] çok kızan tanrı,[gözlerini] bir başka [yöne] çevirdi ve Kantuzili'ye hareket etme yeteneği vermiyor, [o] tanrı [ister gökyüzünde olsun], ister yeryüzünde [olsun], sen, ey Güneş Tanrısı, ona gidesin. Git, o tanrıyla konuş [ve ona] Kantuzili'nin sözlerini ilet.

Tanrının öfkesine neden olma konusunda kişi, sadece kendi işlediği suçlardan değil, aynı zamanda ölmüş ataları da dahil olmak üzere, ailesinin diğer üyeleri ve/ya kendine tabi olanlar tarafından işlenen suçlardan da sorumluydu. Bu durum *Tapınak Görevlileri için Talimatlar* metninde (CTH 264) şu şekilde ifade edilmiştir:

KUB 13.4 I (CTH 264)¹⁸⁰

21' UN-aš DINGIR^{MEŠ}-aš-ša ZI-an-za ta-ma-a-iš ku-iš-ki UL ʾkiʾ-i-pát ku-it UL
22' ZI-an-za-ma 1-aš-pát ʾIR-ŠU ʾkuʾ-wa-pi A-NA EN-ŠU pé-ra-ʾanʾ ša-ra-a ar-
ta-ri 23' na-aš wa-ar-pa-an-za nu pár-ku-wa-ia wa-aš-ša-an har-ʾziʾ 24' ʾnuʾ-uš-ši
na-aš-šu a-da-an-na pé-eš-ke-ez-zi na-aš-ma-aš-ši a-ku-wa-an-na ʾpé-ešʾ-ke-ez-
zi 25' nu-za a-pa-a-aš EN-ŠU az-zi-ik-ke-ez-zi ak-ku-uš-ʾkeʾ-ez-zi ku-ʾitʾ 26' na-aš
ZI-an ar-ha la-a-an-za na-at-ši-kán an-da ʾdaʾ-me-en-kiš-ʾke-et-taʾ 27' ma-a-na-
aš an-da-ma ku-wa-pi IGI-wa-an-na-an-za na-aš-ʾkán ULʾ ha-an-ha-ʾni-ia-iʾ
28' ZI DINGIR-LI-ma ta-ma-a-iš ku-iš-ki nu-kán ma-a-an ʾʾIR-ŠUʾʾ ku-wa-pi EN-
ʾŠUʾ 29' TUKU.TUKU-nu-zi na-an-kán na-aš-šu ku-na-an-zi na-aš-ma-
ʾkánʾ KIR₁₄-ŠU IGI^{HLA}-ʾŠUʾ 30' GEŠTU^{HLA}-ŠU i-da-a-la-u-ah-ha-an-zi na-aš-
ma-an-za-an-ʾkánʾ DAM-ŠU DUMU^{MEŠ}-Š[U] 31' ŠEŠ-ŠU NIN-ŠU LÚka-i-na-aš
MÁŠ-ŠU na-aš-šu ʾIR-Š[U] ʾnaʾ-aš-ma GÉME-ŠU x x x 32' na-aš-ta pár-ra-an-da
hal-zi-an-zi-pát na-an UL [k]u-it-ki DÚ-an-zi 33' ma-a-na-aš a-ki-ia ku-wa-pi na-
aš UL 1-aš a-ki MÁŠ-ŠU-ma-aš-ši te-et-ti-ʾan-pátʾ

¹⁸⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2013, s. 248; A. Süel, *Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri ile İlgili Bir Direktif Metni*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1985, s. 22-25.

Tercüme:

^{21'-22'} *İnsanın ve tanrıların ruhu farklı mıdır? Hayır! Bu (mesele)de bile mi? Hayır! Ruh aslında aynıdır. Bir hizmetli, efendisinin önünde durduğunda, ^{23'}o yıkanmıştır ve temiz (kıyafetler) giyinmiştir ^{24'}ve o ona yemesi için (bir şeyler) verir veya o ona içmesi için (bir şeyler) verir. ^{25'}Efendisi yediği ve içtiği için ^{26'}o ruhen rahattır ve o ona (hizmetliye) karşı iyidir. ^{27'}Eğer, ancak o ihmal edilirse(?), tedirginse(?), ^{28'-31'}bir tanrının ruhu farklı mıdır? Ve eğer bir hizmetli efendisinin öfkesine sebep olursa, o ya öldürülür ya da burun, göz ve kulakları sakatlanır. Veya [onlar ...] onu, eşini, çocuklarını, erkek kardeşlerini, kız kardeşlerini, akrabalarını ve ailesini [...] ister erkek ister kadın bir hizmetli olsun. ^{32'}Onlar sadece onu çağırabilir veya ona hiçbir şey yapmayabilir. ^{33'}O öldüğünde yalnız ölmez. Onun ailesi de ona eşlik etsin.*

Burada hem insana, hem de ilaha ait öfkeyi ifade etmek için *kartim(iya)nu-* (TUKU.TUKU-*nu*) "(birini) kızdırmak" fiili kullanılmıştır. Metin, bir tanrının ruhu ile bir insanın ruhu arasında paralellik kurar. Böylece, hem tanrıların, hem de insanların, bir ruha (*istanza(na)-*, ZI) ve bir bedene (*tuekka-*, NÍ.TE) sahip olarak, benzer ontolojik özellikleri paylaştığı fikrinin açıklaması, bir efendi ile hizmetkarı arasındaki ilişkide bulunur: İkincisi işini iyi yaptığı sürece, efendinin ruhu rahat ve iyi niyetlidir. "*Ama hizmetkar herhangi bir şekilde efendisini kızdırırsa*", ceza şu şekildedir: efendi suçluyu ya sakat bırakır ya da bütün ailesiyle birlikte öldürür. O zaman paralellik kurulur: "*eğer biri bir tanrının ruhunu kızdırırsa*" (I 34: *mān=ma=ašta* ZI-TU₄ DINGIR^{LIM} *kuiški* TUKU.TUKU-*yanuzi*); tanrı, yalnızca öfkesinden sorumlu olan kişiye değil, tüm ailesiyle

birlikte onu, ona ait olan hizmetkarları ve sahip olduğu malları, “*her şeyi mahveder*” (I. 37: *hūmandaz harnikzi*).¹⁸¹

II. Muršili’nin Veba Duası’nda (CTH 378.2), babası I. Šuppiluliuma’nın işlemiş olduğu suçlardan dolayı tanrıların sadece II. Muršili’yi değil, aynı zamanda tüm ülkeyi salgın hastalık göndererek cezalandırdığını görüyoruz. Babaların günahlarının bedellerini, oğullarının ödemesiyle ilgili serzenişte bulunan II. Muršili, bu durumu şöyle ifade etmektedir:

KUB 14.8 II (CTH 378.2)¹⁸²

¹⁰’ D^{IM} URU¹⁰ *ha-a[t-ti ... BE]-LU^{MEŠ}-IA ki-ik-ki-iš-ta-ar[i QA-TAM-M]A wa-aš-te-eš-kán-zi* ¹¹’ nu A-BU-IA-i[a wa-aš-t]a-[aš nu]-[kán Š]A D^{IM} URU¹⁰ *ha-at-ti EN-I[A me-m]i-ia-an za-ai-iš* ¹²’ am-mu-uk-ma [Ú-UL] ku-it-[ki] [wa]-aš-da-ah-[hu-un] nu ki-ik-ki-i[š-t]a-ri QA-TAM-MA ¹³’ ŠA A-BU-ŠU -kán [wa]-aš-túl A-NA DUMU-ŠÚ [a]-ri n[u-ká]n am-mu-uq-qa Š[A] A-BI-IA wa-aš-túl ¹⁴’ a-ar-aš na-at-za-kán ka-a-ša A-NA ^{D10} URU¹⁰ [ha]-a[t-t]i EN-IA Û [A]-[N]A DINGIR^{MEŠ} BE-LU^{MEŠ}-IA ¹⁵’ pé-ra-an [tar]-na-an [har]-mi e-eš-zi-ya-at [i]-[i]a-ue-na-at n[u-z]a-kán ŠA A-BI-IA ku-it wa-aš-túl ¹⁶’ tar-na-an har-mi nu A-[NA] ^{D10} URU¹⁰ ha-at-ti EN-IA [Ú A]-NA DINGIR^{MEŠ} [BE]-LU^{MEŠ}-IA ZI-an-za ¹⁷’ nam-ma wa-ar-ši-ia-ad-du nu-mu ge-en-zu nam-ma da-a-at-tén nu-kán IŠ-TU KUR URU¹⁰ ha-at-ti¹⁸’ [h]i-in-kán ar-ha nam-ma u-i-[ia]-at-tén nu-kán ke-e-uš ku-ie-eš LÚ.MEŠ NINDA.GUR₄.RA-[uš] ¹⁹’ LÚ.MEŠ iš-pa-an-tu-uz-zi-ia-[li]-uš te-e-pa-ue-eš a-aš-ša-an-te-it na-at-[mu] [__ ak-ka]-an-zi

¹⁸¹ S. Vanséveren, “Anger and Hatred in Hittite Texts”, *The Routledge Handbook of Emotions in The Ancient Near East*, London-New York: Routledge, 2023, s. 649-650.

¹⁸² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. E. Rieken et al. (ed.), *hethiter.net/*: CTH 378.2 (TX 2017-09-07, TRde 2017-10-18); Singer, 2002, s. 59-60.

Tercüme:

^{10'} Ey Hatti'nin Fırtına Tanrısı, [tanrılar efendilerim (böyle) oluyor. Günah işleniyor.

^{11'} Babam da günah işledi. Hatti'nin Fırtına Tanrısı'nın, efendim[in söz]ünü çiğnedi.

^{12'} Ben ise hiçbir günah işlemedim. Böyle oluyor. ^{13'} Babasının günahı oğluna geçiyor.

Babamın günahı da bana ^{14'} geçti. İşte ben onu, efendim, Hatti'nin Fırtına Tanrısı'na ve

efendilerim tanrılara ^{15'} itiraf ettim. O oldu. Babamın suçunu ^{16'-19'} itiraf ettiğim için,

efendim Hatti'nin Fırtına Tanrısı'nın ve efendilerim tanrılarının içi tekrar yumuşasın!

Bana tekrar acıyın! Vebayı Hatti Ülkesi'nden tekrar kovun! Az kalan kurban ekmeği ve

kurban içkisi sunucuları (artık) benim için [öl]mesinler!

Hititler ilahi memnuniyetsizliğin, pek çok kötülüğün kaynağı olduğuna inandığı için tanrılarıyla iletişime geçmek, onların öfkelerinin nedenini öğrenmek ve gerekli tazmin konusunda anlaşmak amacıyla bir kehanet bilimi geliştirmişlerdir.¹⁸³ Tanrılardan, öfkelerinin kaynağını, yani işlenen suçun ne olduğunu açığa vurmalarını isteyen II. Murşili ise onların bunları ortaya çıkarabilecekleri kehanet araçlarını şöyle listeler:

A.KUB 14.8 II 41'-44'+C.KUB 14.10+KUB 26.86 IV 14'-22' (CTH 378.2)¹⁸⁴

^{41'} [nam-ma-m]a ma-a-an ta-me-e-ta-az-zi-ia ku-e-ez-qa ud-da-a-na-az ak-ki-iş-ke-et-t[a]-r[i] ^{42'} [na-at-za-ká]n na-aş-šu te-eş-hi-it ú-wa-al-lu na-aş-ma-at a-ri-ia-še-eş-na-az ^{43'} [...-a]t-ta-ru na-aş-ma-at LÚDINGIR^{LIM}-ni-an-za-ma me-ma-a-ú na-aş-ma [A-NA] [LÚ.MEŠSANGA] ^{44'} [__ hu-u-ma-an]-[da]-a-aş wa-tar-na-ah-hu-un na-at-ša-ma-aş šu-up-pa-ia še-eş!-k[i-iş-kán-zi]

¹⁸³ G. Beckman, "Excerpt from an Oracle Report (1.78)", *The Context of the Scripture I. Canonical Inscriptions from the Biblical World*, Leiden – Boston: Brill, 1997b, s. 204-206.

¹⁸⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. E. Rieken et al. (ed.), *hethiter.net/*: CTH 378.2 (TX 2017-09-07, TRde 2017-10-18); Singer, 2002, no. 11, § 11, 60.

C IV 14' *nu-mu* D10 URU *ha-at-ti* EN-IA 15' [TI]-*nu-ut nu-za* DINGIR^{MEŠ} BE-LU^{MEŠ}-
 IA *pa-ra-a ha-an-da-a-an-ta-tar* 16' *ti-ik-ku-uš-nu-wa-an-du na-at-za-kán a-pí-ia*
 17' *ku-iš-ki te-eš-hi-it a-uš-du nu ku-e-ez-za* 18' *ud-da-a-na-az ak-ki-iš-ke-et-ta-ri*
 19' *na-at ú-e-mi-ia-[at]-ta-ru nu-kán* URUDU ZI.[KI]N.BAR-aš 20' [GIŠ]šar-pa-az *ku-*
un-ku-u-e-ni nu-mu DI[M UR]U *ha-at-ti* 21' [E]N-IA *hu-iš-nu-ut nu-kán hi-in-kán*
 22' [I]Š-TU KUR URU *Ha-at-ti ar-ha nam-[ma] [ta-ru-u]p-da-a-ru*

Tercüme:

41' *Eğer insanlar başka bir nedenden ötürü ölüyorlarsa, 42' ya bir rüyada görmeme ya da*
bir kehanetle 43'-44' [saptanm]asına ya bir tanrı adamının onu açıklamasına izin ver ya da
tüm rahiplere talimat verdiğim şeye göre, onlar düzenli olarak kutsal uyku uyu[yacaklar.]
 IV14'-16' *Ey Hatti'nin Fırtına Tanrısı, efendim, hayatımı kurtar! Tanrılar, efendilerim, bana*
onların ilahi güçlerini gösterebilirsin! 17'-22' Birisi rüyada görsün. İnsanların ölme nedeninin
bulunmasına izin verin. Biz iğnenin ucunda sallanıyoruz. Hatti'nin Fırtına Tanrısı,
efendim, beni kurtar! Salgın artık Hatti Ülkesi'nde sona ersin!

Kehanet soruşturması yoluyla, Hatti'nin Fırtına Tanrısı'nın öfkesi nedeniyle meydana gelen bu salgın hastalığın, I. Šuppilulima tarafından işlenmiş şu suçlardan dolayı meydana geldiği öğrenilmiştir: Mala (Fırat) nehri tanrılarına yapılan sunuların ihmali, Amka bölgesine (Mısır İmparatorluğu'nun kuzey sınırı) yapılan iki saldırıyla Hitit ve Mısır arasında yapılan Kuruštama Anlaşması'nın ihlali ve I. Šuppiluliuma'nın tahtın yasal varisi Genç Tuthaliya'yı katletmesi.¹⁸⁵

İlahi öfkenin kaynağını belirlemek için yapılan kehanet soruşturmalarında, kahin önce belirli bir soruna neden olan tanrının kimliğini belirlemeye, sonra öfkesinin nedenini

¹⁸⁵ Singer, 2002, s. 47-49.

belirlemeye ve son olarak tanrıyı tatmin etmek için hangi tazminatın gerekli olduğunu tespit etmeye çalışmıştır. Tanrının öfkesini yatıştırmak, yani babası I Šuppiluliuma tarafından işlenen günahları tazmin etmek için II. Muršili, öncelikle işlenen günahları tanrılara itiraf etmiş, günahı kabul etmiş, ardından da Mala nehri tanrıları için ritüel düzenlemiş, tanrılara kurbanlar, içkiler sunmuş ve dualar etmiştir.¹⁸⁶

Bir kehanet metninde ise, kahinler Arušna'nın Tanrısı'nın öfkesi nedeniyle hastalığa yakalanmış olan Büyük Kral'ın, tanrının öfkesini ortaya çıkaran çeşitli suçlarını izole etmek ve tanrıyı yatıştırmak için gereken tazminatı belirlemeye çalışmışlar ve tanrının görkemli bir kıyafet istediğini tespit etmişlerdir:

KUB 22.70 I (CTH 566)¹⁸⁷

⁵⁵ *nu DINGIR^{LIM}-ma TÚG^{te-ir-ma-az[-ma]} ku-it-ki ša-an-ah-ta nu MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru NU.SIG₅ §*

⁵⁶ *nu pa-an-zi A-NA DINGIR^{LIM} IŠ-TU GUŠKIN NA₄ TÚG^{te-ir-ma-az-zi-ia} pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru NU.SIG₅ §*

⁵⁷ *nu pa-a-an-zi A-NA DINGIR^{LIM} TÚG^{te-ir-ma-az} A-NA DINGIR^{LIM} GAD^{za-az-zi-ia} pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru NU.SIG₅ §*

⁵⁸ *ki-i ku-it TÚG^{te-ir-ma-az} SIxSÁ-at nu pa-a-an-zi A-NA DINGIR^{LIM} 1 TÚG^{pí-an-zi} KI.MIN nu MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru NU.SIG₅ §*

⁵⁹ *nu 1^{EN} TÚG^{TUM}-ma 1 TÚG^{ka-ri-ul-li-ia} pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru NU.SIG₅§*

---

¹⁸⁶ Singer, 2002, s. 47-49.

¹⁸⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Ünal, *Ein Orakeltext über die Intrigen am hethitischen Hof*. (KUB XXII 70= Bo 2011). Texte der Hethiter, Vol. 6. Heidelberg: Winter, 1978, s. 72-73.

⁶⁰ nu 1 TÚG^{TUM}-ma 1 TÚGka-ri-ul-li-ia pí-an-zi TÚGki-na-an-ta-ia ŠA MUNUS^{TI}
pí-an-zi KI.MIN nu MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru NU.SIG₅ §

Tercüme:

⁵⁵Ey tanrı, herhangi bir görkemli kıyafet mi istedin? (Öyleyse), ördek kehaneti olumlu olsun. Olumlu.

⁵⁶Tanrıya altın, değerli taşlar ve görkemli bir giysiyi (hediye olarak) verirler. Aynen. Ördek kehaneti olumlu olsun. Olumsuz.

⁵⁷Tanrı'ya görkemli bir giysi ve zazzi-kumaşı(?)nı (hediye olarak) verirler. Aynen. Ördek kehaneti olumlu olsun. Olumsuz.

⁵⁸Görkemli bir giysinin (hediye olarak) tespit edildiği gerçeği ile ilgili olarak: tanrıya bir giysi verirler. Aynen. Ördek kehanet olumlu olsun. Olumsuz.

⁵⁹Bir giysi ve bir rahip cübbesi verirler. Aynen. Ördek kehaneti olumlu olsun. Olumsuz.

⁶⁰Bir giysi, bir rahip cübbesi ve bir kadın kinanta-giysisi verirler. Aynen. Ördek kehanet olumlu olsun. Olumlu.

Arındırma ritüellerinde ilahi öfke, hastanın tanrıya kendisi yerine öfkesini yöneltebileceği bir vekil sunması, hastanın affedilmesi (*arha peššiya-*) için tanrıya yakarması ve bu uğurda ona adaklar adayıp sunularda bulunmasının yanı sıra, tükürerek (*allapahh-*) bedenine nüfuz ettiği düşünülen bu öfkeyi kendinden atmasıyla defedilmiştir.

3.2.2. Kara büyü (*alwanzatar*)

Hititler'de büyü, kesin kurallara bağlı kalarak, belirli bir amaca hizmet edecek şekilde, mevcut koşullar değiştirilmek istendiğinde gerçekleştirilen bir uygulamayı temsil

etmektedir.¹⁸⁸ Bu uygulama, öznenin yararına ve isteklerine uygun şekilde, doğüstü güçleri ritüel aracılığıyla harekete geçiren bir mekanizmadır. Hitit büyüünde esas olarak iki tür büyü vardır: “ak büyü” ve “kara büyü”. Bu iki büyü türünü birbirinden ayıran temel şey ise niyettir. Eğer büyü öznenin yararına ise “ak büyü”, birine ya da bir şeye zarar vermek amacıyla yapılıyorsa “kara büyü” dür.¹⁸⁹

Hititçe metinlerde kara büyü genellikle *alwanzatar* kelimesi ile ifade edilir. Hitit kanunlarında, bir arınma ritüeli gerçekleştiren uzmanın ritüelden sonra, ritüelin kalıntılarını birinin evine koyması kara büyü olarak görülür:

MS A, KBo 6.2 II 34-35 (CTH 291.1),¹⁹⁰

§44 ³⁴ *ták-ku LÚ.U₁₉.LU-an ku-iš-ki ʾpárʾ-ku-nu-uz-zi ʾkuʾ-up-ta-ar-ra ʾukʾ-[tu-u-ri-aš pé-eš-ši-ez-zi]* ³⁵ *ták-ku-wa-ta-an pár-na-ma ku-e-el-ka pé-eš-ši-ez-zi a-lu-[wa-an-za-tar DI-IN LUGAL]*

Tercüme:

§44 ³⁴*Eğer birisi bir insan üzerinde arındırma ritüeli yaparsa, o (ritüelin) kalıntılarını uzaklaştırsın*. ³⁵*Fakat eğer o kişi onları birinin evine atarsa o kara [büyüdür ve kralın (mahkemesi) için bir davadır.]*

Bir başka maddede ise Hitit kanunu birinin kilden bir suret yapmasını kara büyü olarak addeder:

---

¹⁸⁸ V. Haas, “Magie und Zauberei B”, *RLA* 7/3-4, 1988c, s. 234-255.

¹⁸⁹ J. L. Miller, “Practice and Perception of Black Magic among the Hittites”, *Altorientalische Forschungen* 37/ 2, 2010, s. 168.

¹⁹⁰ Hoffner, 1997a, s. 52.

MS d, KBo 6.11 I (CTH 292.II)¹⁹¹

§111 ²⁰ [ták-ku še-e-ni pu-r]u-ut ku-iš-ki e-pa-a-ri al-wa-an-za-tar DI-IN LUGAL

Tercüme:

§111 ²⁰ [Eğer] herhangi biri kile şekil verirse, o kara büyüdür (ve) kralın (mahkemesi) için bir davadır.

Kara büyüü tanımlamanın yanı sıra bu maddelerin ortaya koyduğu bir diğer gerçek ise kara büyüünün suç olduğu ve kralın mahkemesinde yargılanması gerektiğidir. Telipinu Fermanı'nda bu durum daha kati bir şekilde ifade edilir ve kara büyü yapanın Saray Kapısı'na getirilmesini ve yaparı bildiği halde, onu getirmeyeni kötü bir sonun beklediği belirtilerek kara büyü ağır suçlar arasında gösterilir:

KBo 28.124 IV (CTH 19)¹⁹²

§50 ³⁰ [URU]ha-at-tu-ši al-wa-an-za-an-na-aš na-aš-ta ud-da-a-ar pár-ku-nu-uš-kat-tin ³¹ku-iš-za ha-aš-ša-an-na iš-tar-na al-wa-an-za-tar ša-ak-ki šu-me-e-ša-an ³²ha-aš-ša-an-na-an-za e-ep-tin na-an A-NA KÁ É.GAL ú-wa-te-it-tin ³³[ku-i-]ša-an ÚL-ma ú-wa-te-iz-zi nu ú-iz-zi ³⁴a-pí-e-da-ni UN-ši-pát i-da-la-u-e-eš-zi

Tercüme:

§50 ³⁰Hattuša'daki kara büyü (davaları ile ilgili olarak prosedür) şöyledir: (Onun)la ilgili tüm meseleleri temizle! ³¹⁻³²Her kim (kraliyet) ailesi içinde kara büyü bilirse, onu yakala ve Saray Kapısı'na getir. ³³⁻³⁴Fakat [he]r kim onu getirmezse o kişiyi kötü bir son bekliyor.

Hitit kanunları ve Telipinu Fermanı'nın kara büyüü ağır bir suç olarak ele alması

---

¹⁹¹ Hoffner, 1997a, s. 107.

¹⁹² I. Hoffman, *Der Erlass Telipinus*, Theth 11, Heidelberg, 1984, s. 54-55.

bu suçun işlenmesini önlememiş ve kraliyet ailesinde kara büyü yapıldığına dair ithamlarda bulunulmuştur. II. Tuthaliya ablası Ziplantawiya'yı kendisine, karısı Nikalmati'ye ve oğluna büyü yapmakla¹⁹³, II. Murşili Tawananna'yı karısı Gaşulawiya'yı büyü ile öldürmekle¹⁹⁴, III. Hattuşili Hakmiş kralı olduğu dönemde Arma-Tarhunda'yı kendisine büyü yapmakla¹⁹⁵ suçlamıştır.¹⁹⁶

Genellikle ülkenin siyasal anlamda çalkantılı olduğu dönemlerde ortaya çıkmış olan bu suçlamalar dışında, Hitit metinlerinde kara büyüden çoğunlukla, onun sebebiyet verdiği düşünülen durumlardan şikayet edildiğinde ve bu durumları ortadan kaldırmak için ona karşı büyü, yani “ak büyü” yapıldığında bahsedilmektedir. Kara büyüünün etkilerini yok etmek amaçlı, tedaviye yönelik bu “ak büyü” metinlerinden anlaşıldığı kadarıyla kara büyü birbiriyle ilişkili iki tür sıkıntıya neden olur: 1) kirlilik: bir kişi ve tanrıları arasında bir mesafe oluşturan fiziksel ve psişik durum; 2) kişinin vücuduna zarar veren hastalık. Kara büyüünün neden olduğu hastalıklarla ilgili olarak, Allaiturahhi'nin ritüeli büyülenmiş kişinin “ağız bağlı”¹⁹⁷, “gözleri sis (dolu)/ buğulu”,¹⁹⁸ “(toprağa doğru) çivilenmiş” (GIŠ-ruantan) ve tamamen “bağlı” (išhiyantan)¹⁹⁹ olduğunu belirterek, hastanın felç hissinden bahseder. Tunnawi(ya)'nın ritüeli, büyülenmenin üreme

---

¹⁹³ G. Szabo, *Ein hethitisches Entsühnungsritual für das Königspaar Tuthaliia und Nikalmati*, Theth 1, Heidelberg, 1971.

¹⁹⁴ S.R. Bin Nun, *The Tawananna in the Hittite Kingdom*, Theth 5, Heidelberg, 1975, s. 186 vd.

¹⁹⁵ A. Goetze, *Neue Bruchstücke zum grossen Text des Hattusilis und den Paralleltexen*, Leipzig, 1930, s.77 vd.

¹⁹⁶ Bu suçlamalara karşı şüpheli bir yaklaşım için bakınız Miller, 2010, s. 173-176.

¹⁹⁷ iššaš=(š)ta dammenkuwar

¹⁹⁸ IGI^{HÁ}-waš=ma=ta=(k)kan kammaran, KUB 24.13 ii 5-6; V. Haas - I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SALŠU}.GI. ChS I/5, Rome, 1988, s. 109.

¹⁹⁹ KBo 12.85+ i 30-31; Haas-Wegner, 1988, s. 127.

organlarının işlev bozukluğuna ve hatta düşük yapmaya neden olabileceğini gösterir.²⁰⁰ Hebattarakki'nin ritüeli, büyü'nün vücut sıcaklığının artışı yani ateşlenmeyi tetikleyebileceğini ortaya koyar.²⁰¹ Bu hastalıkların dışında, öfkeli tanrılar ve kötü ruhlar tarafından gönderildiğine inanılan kötü rüyalar (*idalueš tešhuš* ya da *idalamuš zašhimuš*) da kimi zaman kara büyü ile ilişkilendirilmiştir.²⁰²

Bu rahatsızlıkları tedavi etmeye yönelik olan 'ak büyü'lerle ilgili olarak, Hebattarakki isimli 'Yaşlı Kadın' tarafından düzenlenen ritüel (CTH 397), bu tür ritüellerin esas özelliklerini geniş çapta göstermesi bakımından konuya dair en iyi örneği teşkil eder. Metin tamamen korunmuş değildir, bu nedenle ritüeli tamamen kara büyü'nün uzaklaştırılması için mi yapıldığını bilmiyoruz. Burada 'Yaşlı Kadın' vekil-figürinler kullanır ve onların amacı kişinin üzerine yüklenen kara büyü'yü çekmektir. İki -figürin kullanıldığı için bunlardan biri kara büyüye yakalanmış kişiyi, diğeri de kara büyücüyü temsil eder. Böylece 'Yaşlı Kadın' kara büyücünün başındaki ateşi tutuşturur (I 21-22) ve kötülüğü çıkarır ve onu kara büyücünün üzerine atar (I 25-28). Hebattarakki'nin kara büyücünün tam formülünü bildiğine dair bir işaret olmadığından, Hebattarakki'nin karşı büyü'sü, o kara büyüye yakalanmış kişinin semptomlarını gözlemledikten sonra oluşturulmuş olmalı. Hebattarakki sembolik eylemleri ve karşı büyü'sü sayesinde kara büyü'nün etkilerini tersine çevirir.

Bir diğer kara büyü karşıtı ritüel olan Alli Ritüeli'nde ise 'Yaşlı Kadın' kara büyü'nün etkisini yok etmek için birçok eylemi birleştirir. Ritüel başlarken, onun çeşitli

---

²⁰⁰ KUB 7.53+ i 4-5; Goetze, 1938, s. 4-5.

²⁰¹ SAG.DU=KA=ma=(d)du=(š)šan pahhur kištanunun ("Senin başı(nın) ateşini söndürdüm").

²⁰² A. Mouton, "Hittite Witchcraft", VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri 2. Cilt (Çorum 25-31 Ağustos 2008), 2010a, s. 517; A. Mouton, *Rêves Hittites, Contribution à une histoire et une anthropologie du rêve en Anatolie ancienne*. CHANE 28, Leiden-Boston: Brill, 2007a, s. 54-55.

renkteki yünlerden iplik tutamları yaptığını gözlemliyoruz. Her bir tutamı yapmayı bitirdikten sonra ‘Yaşlı Kadın’ şöyle söyler:

KUB 24.9 I (CTH 402)²⁰³

⁴² [ku-i-ša k]u-u-un UN-an al-wa-an-za-ah-hi-i-it ku-i-ša ha-ah-la-ah-hi-iš-[ki-it]

⁴³ ki-nu-un a-aš-ši-kán al-wa-an-za-ta SIG₇.SIG₇-ta da-aš-ki-mi na-at EGIR-pa ⁴⁴

[iš-hi-i]š-ši pé-eš-ki-mi ...

Tercüme:

⁴²Bu kişiyi her kim büyülediye, her kim (onu) sarı-yeşil yaptıysa ⁴³⁻⁴⁴şimdi ben onun kara büyüünü ve sarılığını alıyorum ve onu onun [uzman]ına geri veriyorum.

Bu eylem figürinin etrafına iplik sarılması ile sonlanır. Bu şekilde kara büyü iplik yoluyla kara büyüye uğrayan kişiden figürine transfer edilmiş olarak düşünülür. Böylece, hasta kara büyüden kurtulmakla kalmaz, aynı zamanda kara büyücünün kendisi şimdi düşmanı için hazırlamış olduğu lanete tabi olmuş olur. Birden fazla durumda ‘Yaşlı Kadın’ kara büyüü “onun uzmanına” ya da “kara büyücüye” (*alwanzatar UKÜ-ši*) geri döndürdüğünü belirtir. ‘Yaşlı Kadın’, kara büyüünün çıkarılması, ritüel gereçlerin bir çukurda yakılması, onun üzerine çamur dökülmesi, onun düzleştirilmesi ve çivilerle tutturulması ile ritüeli sonlandırır. Bu eylemleri gerçekleştirirken de şu söylemde bulunur:

KUB 24.9 II (CTH 402)²⁰⁴

²¹ ku-iš ku-u-un al-wa-an-za-ah-hi-iš-ki-it ki-nu-na a-pé-e-el al-wa-an-za-ta ²²

EGIR-pa da-ah-hu-un na-at-kán tág-na-i kat-ta-an-da te-e-hu-un ²³ na-at tar-ma-

a-nu-un nu al-wa-an-za-ta i-da-la-u-e-eš te-eš-hu-uš ²⁴ tar-ma-a-an-te-eš a-ša-

---

²⁰³ A. Mouton, “Le rituel d’Allī d’Arzawa contre un ensorcellement (CTH 402): une nouvelle édition”, *Beyond Hatti: A Tribute to Gary Beckman*, Atlanta: Lockwood Press, 2013, s. 201

²⁰⁴ Engelhard, 1970, s. 68.

an-du na-at-kán nam-ma ša-ra-a le-e ú-iz-zi ²⁵ *na-at da-an-ku-i-iš da-ga-an-zi-
pa-aš har-du*

Tercüme:

²¹*Kim bu (kişiye) kara büyü yaptıysa, şimdi ben o kişinin kara büyüünü* ²²*geri alıyorum ve onu toprağa koyuyorum.* ²³⁻²⁴*Ben onu aşağı çaktım; böylece, kara büyü ve kötü rüyalar aşağı çakılsın. Onlar tekrar geri gelmesin.* ²⁵*Kara toprak onları tutsun.*

Burada konuşma sadece eylemi açıklamak için değildir; konuşmanın kendisi de eylemi etkili kılar. Ritüel devam ederken ‘Yaşlı Kadın’, Güneş Tanrısı ile Marwaya ve Ariya tanrıları için yiyecek ve içecek sunar. Her birinde dönüşümlü olarak ‘Yaşlı Kadın’ *ki zik pahši “Bunu (yani kara büyüü) tut!”*²⁰⁵ ya da *ki HUL-lu alwanzata “Bu kötü kara büyüü tut!”*²⁰⁶ ya da *idalu zik pahši na-at EGIR-pa lē tarnatti “Bu kötü kara büyüü tut ve onu tekrar bırakma!”*²⁰⁷ talimatlarında bulunur ve böylece tanrılardan ritüel sahibinden büyüü sonsuza dek uzak tutması istenir.

Ak büyücüler yani sağaltıcılar bir hasta üzerindeki kara büyüü uzaklaştırmak istediğinde, bunu yapmadan önce sıklıkla çeşitli karşı büyüleri tahminde bulunup deneyerek, kara büyücünün metotlarını belirlemeye çalışırdı. Bunu en iyi ‘Yaşlı Kadın’ın bir karşı büyüünden biliyoruz:

KUB 17.27 II (CTH 780.II)²⁰⁸

²⁸ *UH-na-aš UKÜ-aš ut-ta-ar me-mi-eš-ki-it ta-ru-up-pi-ia-at* ²⁹ *ku-e ma-al-ki-ia-at ku-e e-eš-še-iš-ta ku-e-da-ni pé-di* ³⁰ *nu a-pa-a-at-ta Ú-UL I-DI UH-na-aš*

---

²⁰⁵ KUB 24.9 II 30.

²⁰⁶ KUB 24.9 II 32-33.

²⁰⁷ KUB 24.9 II 36.

²⁰⁸ Engelhard, 1970, s. 70.

UKÙ-aš nu UH-tar AN.ZA.GAR GIM-an ³¹ ú-e-te-eš-ki-it na-an iš-ha-mi-na-an
GIM-an an-da ³² ta-ru-up-pé-eš-ki-it na-an-kán IGI-an-da e-ep-mi ³³ UH-na-aš
ut-ta-a-ar-še-et AN.ZA.GAR GIM-an ar-ha pí-ip-pa-ah-hu-un ³⁴ iš-ha-mi-na-an-
ma-an GIM-an ar-ha la-a-nu-un

Tercüme:

²⁸⁻²⁹Kara büyücü hangi kelimeleri söylediye, her neyi birbirine doladıysa, her neyi dokuduysa, her neyi neyin içine koyduysa, ³⁰⁻³²o, kara büyücü bunları (düzgünce) bilmiyor. O direk gibi bir büyü inşa etti, onu bir ip gibi doladı. Ben ona (kara büyücüye) engel oluyorum. ³³⁻³⁴Ben kara büyüünün (bu) sözlerini bir direk gibi alaşağı ettim, bir iplik gibi onları çözdüm.

‘Yaşlı Kadın’ bu metotları geçmiş deneyimlerinden biliyor ya da bunları orakeller aracılığıyla saptıyordu.²⁰⁹ Kara büyücü ritüel sahibini dikey şekilde (direk gibi) ve yatay şekilde (ip gibi) büyülemişti. Bu, hayatın tüm yönlerini ve pozisyonlarını büyüye tabi tutmuş olacaktı. Böylece sadece sembolik olarak kilden bir direği kırmak, onu ateşe atmak ve hem sağdan hem de soldan bir ipi gevşetmek suretiyle ‘Yaşlı Kadın’ ritüel sahibini, onu tamamen kuşatan bu kara büyüden kurtarabiliyordu.

3.2.3. Kirlilik (*papratar*)

Hititçe terim *papratar*’ın karşılığı, *Chicago Hittite Dictionary* tarafından “impurity, defilement, impropriety”²¹⁰ olarak verilmektedir. Bu soyut isim ve onun türevleri ordallarda, ritüellerde ve kült metinlerinde *parkui*- “saf, temiz” kelimesinin zıt anlamlısını temsil eden kök *papr*-’dan türetilmiştir. Kirlilik baskın olarak ritüel

---

²⁰⁹ Engelhard, 1970, s. 70 n: 291.

²¹⁰ CHD P, s. 103.

bağlamlarda görülmekle birlikte, metinlerde kan dökme, çok çeşitli hastalıklar, veba, iktidarsızlık, kısırlık, aile üyeleri arasında uyumsuzluk, hanedeki kötü güçler ve kötü ruhlar, kara büyü, günah, tanrılarının öfkesi, ölüm korkusu ve insanoğlunun günahkarlığı ile birlikte anılır.

Kirlilik terimlerinin kesin kullanımı, göründükleri edebi tür tarafından belirlenir. Kişiye atfedilen suçun ona ait olup olmadığının, tanrısal bir irade tarafından açığa çıkarıldığı ordalarda “saf” ve “kirli” kelimeleri, ordala tabi tutulan kişinin masumiyetine veya suçluluğuna karşılık gelir. Örneğin, *Tapınak Görevlileri için olan Talimatlar*’da (CTH 264), kurban sunanın, kurban yükümlülüğünü doğru bir şekilde yerine getirdiğinden emin olmak için bir içme ordalı gerekir:

KUB 13.4 IV (CTH 264)²¹¹

⁵² ... *na-aš-ta BI-IB-RU DINGIR-LI* ⁵³ *ZI-aš ar-ha e-ku-ut-teni nu-za ma-a-an pár-ku-wa-e-eš* ⁵⁴ *šu-me-el* ^D *LAMMA-KU-NU ták-ku-za *pa*-ap-ra-an-te-eš-ma na-aš-ta QA-DU* ⁵⁵ *DAM^{MEŠ}-KU-NU DUMU^{MEŠ}-KU-NU har-ak-te-ni*

Tercüme:

⁵²⁻⁵⁵ *O zaman tanrının takdirinin ritonundan içeceksin. Eğer safsanız (parkuwaēš), o sizin koruyucu tanrınız (sayesindedir). Ama eğer kirlenmişseniz (papranteš), eşleriniz ve çocuklarınızla birlikte yok olacaksınız.*

İsimden türeyen fiili üretmek için isim köke –eš- ekinin eklenmesiyle oluşan *papreš-* kelimesi ise yasal ifadeler üstlenir ve “suçlu olduğunu kanıtlamak” anlamına gelir. Bu durumlarda fiil, *parkueš-* “masum olduğunu kanıtlamak” ile zıt anlamlıdır:

---

²¹¹ J. L. Miller, *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*. Writings from the Ancient World 31, Atlanta: SBL Press, 2013, s. 262-265.

KUB 13.3 III (CTH 265)²¹²

²⁸ ^mZu-li-ia-aš-wa pa-ra-a ú-wa-an-za e-eš-ta ²⁹ UM-MA LUGAL-MA ^mZu-li-ia-aš-wa ha-pa-a pa-id-du ³⁰ ma-a-an-na-aš pár-ku-e-eš-zi nu-za ZI-ŠU pár-ku-nu-ud-du [ ] ³¹ ma-a-an-na-aš pa-ap-ra-aš-zi-ma nu-wa-ra-aš a-k[u]

Tercüme:

²⁸⁻³¹ Zuliya nehir ordalına gitsin. Eğer o masum (parkuešzi) ise o kendisini temizlesin (parkunuddu). Eğer o suçlu bulunursa (paprashzi) o ölsün

Kurban sunularına atıfta bulunan kültürel bağlamlarda kullanıldığında, *papratar* tanrıların yemeğinin kutsallığını bozan kirliliği ifade eder. Bu farklı kullanım, metinde şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

KUB 13.4 III (CTH 264)²¹³

⁶⁴ ma-a-an Ú-NU[(-TE)]^{MEŠ} GIŠ-ŠI Ú-NU-TE^{MEŠ} GIR₄ ku-e har-te-ni ⁶⁵ na-aš-ta ma-a-an ŠAH-aš UR.GI7-aš ku-wa-pí-ik-ki ab-da ša-a-li-ka₄ ⁶⁶ EN TU7-ma-at ar-ha UL pé-eš-še-ia-zi nu a-pa-a-aš DINGIR^{MEŠ}-aš pa-ap-ra-an-da-za ⁶⁷ a-da-an-na a-ku-wa-an-na pí-an-zi ...

Tercüme:

⁶⁴⁻⁶⁷ Bir domuz ya da köpek, sahip olduğunuz odun ya da kil kaplara dokunursa, ancak mutfak görevlisi onları atmaz ve tanrılara yemesi için yemeği kirli kaplardan (papranda) verirse, tanrılar yemesi ve içmesi için ona dışkı ve idrar verir.

---

²¹² Miller, 2013, s. 82-83.

²¹³ Miller, 2013, s. 260-261.

Bu kirlilik kavramı, antropomorfik olarak tanrılara atfedilen içgüdüsel bir tiksinti duygusunu yansıtır.

Ritüel metinlerinde ise *papr*- hastalıklara ve diğer türden şanssızlıklara neden olan metafiziksel bir tehdidi ifade eder ve genellikle kara büyü (*alwanzatar*), kötü konuşma (*idalu lala*-), lanet (*hurtai*-), kan dökme (*ešhar*) gibi diğer şüpheli sebeplerle birlikte görülür. Bu tür metinlerden anlaşıldığına göre kirlilik, Hititler için soyut bir kavram değildi, aksine bir insanın yaşamındaki etkileri açısından somut olarak görüldü ve çeşitli ritüel eylemlerle transfer edilebilen bir madde olarak algılandı. Kirlilik, metinlerde “arındırılır” ya da “temizlenir” (*parkunu*) olarak bahsedilmenin yanı sıra “uzaklaştırılır” (*arha da*-), “kaldırılır” (*arha tarna*), “koparılır” (*arha šarra*) ve “çıkartılır” (*arha huittiya*) idi. Bu fiiller kesinlikle kirliliğin bir materyal olduğuna işaret etmektedir. Tunnawi ritüelinde, Tunnawi’nin “*kötü kirlilik tahıla dönüşsün*” emri de bunu doğrular (III 44,45).

Hititler’e göre kirliliğin nedenleri çok çeşitlidir. Bunlar kara büyü, lanet²¹⁴, kirletilmiş gıda yedirilmesi²¹⁵ gibi başkalarının neden olduğu durumların yanı sıra, cinsel ilişkiye girdikten sonra yıkanılmaması, cinayet işleme, yalan yere yemin etme²¹⁶, kirli nesnelerle temas etme²¹⁷, ayinleri ihmal etme gibi kişinin kendisinden kaynaklanan durumlardır. Bunlardan birine maruz kalınması sonucu oluşan kirlilik hali, aile üyeleri arasında geçimsizlik, kısırlık, iktidarsızlık, kabus görme, uykusuzluk, veba ve hatta ölüm gibi istenmeyen durumlara yol açmaktadır.²¹⁸

---

²¹⁴ KBo 1.1 ay. 59 vd.

²¹⁵ KBo 5.2 I 3-9.

²¹⁶ KUB 7.41 I 12-17.

²¹⁷ KUB 13.3 III 21-31.

²¹⁸ Moyer, 1969, s. 140; Engelhard, 1970, s. 71-72; Reyhan, 2003a, s. 113-114.

Bir birey ya da ev halkı kirli ise uygun bir ritüele, onların yaşamlarındaki arınlığı ve uyumu yeniden tesis etmesi için bir uygulayıcıya başvurabilirlerdi. İster doğaüstü güçler, tanrılar, insanoğlu, ister kendilerinin ihmalleri bu kirliliğe neden olmuş olsun, onlar bunu düzeltebilir ve ritüellerle yaşamlarını yeniden düzene sokabilirlerdi. Kara büyü ve diğer nedenlerden doğan kirliliğin sebep olduğu, istenmeyen durumları def etmek için yapılan ak büyüler ise arındırma ritüellerinden oluşmaktaydı. En iyi bilinen Hitit arındırma ritüeli Tunnawi isimli bir ‘Yaşlı Kadın’ tarafından yapılmıştır. Bu ritüel spesifik olarak *paprannaš* SISKUR.SISKUR “*kirlilik ritüeli*” olarak (I 8; II 34, 56; IV 43) tanımlanmıştır ve belirgin şekilde hastalıkla ilişkilidir. Bu ritüelin yerine getirilmesini gerektiren sebepler ya da semptomlar metnin giriş kısmında şu şekilde sunulur:

KUB 7.53+KUB 12.58 I (CTH 409.1) ²¹⁹

¹UM-MA MUNUS²Tu₄-un-na-ú-i MUNUSŠU.GI ma-a-an-kán an-tu-uh-haš na-aš-šu ²
LÚ-LÌ na-aš-ma MUNUS-za pa-ap-ra-an-ni ku-e-da-ni-ik-ki an-da ti-an-za ³ na-
aš-ma<-an>-za-an-kán ta-ma-iš ku-iš-ki pa-ap-ra-an-ni še-ir hal-zi-an har-zi ⁴
na-aš-ma-kán MUNUS-ni DUMU^{MEŠ}-ŠU ak-ki-iš-kán-zi na-aš-ma-aš-ši-kán ⁵
^{UZU}šar-hu-u-wa-an-da-ma ma-uš-ki-iz-zi na-aš-šu LÚ-ni na-aš-ma MUNUS-ni
⁶pa-ap-ra-an-na-aš ud-da-na-an-za ^{UZU}ÚR^{HI.A}-ŠA ar-ha šar-ra-an ⁷ nu-za-kán a-
pa-a-aš an-tu-uh-ša-aš pa-ap-ra-tar uš-ki-iz-zi nu-za a-pa-a-aš ⁸an-tu-uh-ša-aš
na-aš-šu LÚ-aš na-aš-ma MUNUS-za pa-ap-ra-an-na-aš SISKUR.SISKUR

Tercüme:

¹⁻³Eğer bir kadın ya da bir erkek herhangi bir papratar’a rastlarsa veya başka biri onu papratar olarak adlandırdıysa ⁴veya papratar nedeniyle kadının çocukları sürekli

---

²¹⁹ Goetze, 1938, s. 4.

<onun> içinde ölüyorsa veya onun ⁵doğmamış çocukları düşüyorsa veya adamın ya da kadının ⁶cinsel organları *papratar* nedeniyle işlevsizleşmişse ⁷⁻⁸ve o insan *papratar* yaşıyorsa, o zaman o insan kadın ya da erkek *papratar*'ın ritüelini yerine getirir.

Bu özel durumda, *papratar*, erkek veya kadında düşük veya üreme bozukluğunun nedeni olarak anlaşılır.

Metinde belirtildiği kadarıyla aslında bu rahatsızlıkların tek nedeni *papratar* değildir. Burada *papratar*, kara büyü, ilahi öfke ve günah ile birlikte anılır. Ancak *papratar* bu ritüelin gerçekleştirilme sebebi olarak giriş kısmında belirtilen en kapsayıcı terimdir:

KUB 7.53+KUB 12.58 II (CTH 409.1)²²⁰

⁵⁶ ka-[a-]ša pa-ap-ra-an-na-aš a-ni-eš-ki-mi ⁵⁷nu [pa-a]p-ra-an-na-aš GE₆-in KIN(?) -an har-mi na-at ar-ha ⁵⁸tar-[n]a i-da-lu pa-ap-ra-tar al-wa-za-a-tar a-aš-ta-ia-ra-tar ⁵⁹DINGIR^{MEŠ}-aš kar-pi-in ag-ga-an-ta-aš ha-tu-ga-tar ⁶⁰DUMU-la-an-na-aš hu-i-pa-ia-la-an na-at ar-ha tar-na

Tercüme:

⁵⁶Ben şimdi kirlilik ritüelini gerçekleştiriyorum. ⁵⁷⁻⁶⁰Kirliliğin siyah malzemesini(?) tutuyorum, onu uzaklaştır! Kötü kirlilik, kara büyü, günah, tanrının öfkesi, ölüm korkusu, insanlığın günahkarlığı bunların (hepsi) uzaklaş!

Kirliliği etkisiz hale getirme sürecinde ritüel, çeşitli arındırma ve analogi ayinleriyle bu kirliliğin neden olduğu ölü doğumlar, erken doğumlar ve cinsel işlevsizlikler (iktidarsızlık ve kısırlık) gibi rahatsızlıkları da etkisiz duruma getirmektedir.

---

²²⁰ Goetze, 1938, s. 14-15.

3.2.4. Ölü ruhların rahatsız etmesi

Ölümün ardından kişinin ruhunun bedenden ayrıldığına ve sonrasında da ölen kişinin ruhsal bir varlık olarak öbür dünyaya intikal ettiğine inanılıyordu. Cenazesi uygun bir şekilde gerçekleştirilmeyen veya kendilerine herhangi bir adak sunulmayan ölülerin ruhları (*akkant-*, Sümerce GIDIM), zararlı ruhlara dönüşerek yaşayan insanların dünyasına girip, onları rahatsız ve hasta edebiliyorlardı. Bunun yanı sıra, haksız yere ve zalimce öldürülmüş kişilerin ruhlarından da korkuyorlar ve bu ruhların, uğradıkları haksız ölüme karşılık bir kefarete elde etme çabası içinde olduklarına inanıyorlardı. Birtakım yollar bularak insanların dünyasına sızmayı başaran bu ruhlar, özellikle de rüyalar aracılığıyla onlara gözükmüşlerdir.²²¹ Ölü ruhların yarattığı tehlikeler, arındırma ritüellerinin yanı sıra, ölü adına bir tür kefarete ödeme işlevi gören *mantalli* ritüellerinin (detaylı bilgi için bknz bölüm 4.3.1.3) yardımıyla def edilmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla düzenlenen ritüellerden birine KUB 39.61 nolu bir ritüel fragmanında rastlıyoruz. Bu ritüelde ^{MUNUS}ŠU.GI, hastayı ölü bir insanın ruhunun rüya yoluyla rahatsız etmesinden kurtarmak için Yeryüzünü' nün Güneş Tanrısı'na koyun kurban edip, kurban çukuruna içkiler sunar:

---

²²¹ L. Murat, “Ammihatna Ritüelinde Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri”, *ArAn* 6/2, 2003, s. 94; A. Ünal, “Hititlerde Ölülere Sunulan Kurban Hakkında Bazı Düşünceler”, *Anatolia XIX* (1975/1976), 1980b, s.167-168; T. van den Hout, “Death as Privilege. The Hittite Royal Funerary Ritual”, *Hidden Futures: Death and Immortality in Ancient Egypt, Anatolia, the Classical, Biblical and Arabic- Islamic World*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 1994, s. 44-45.

KUB 39.61 I-IV (CTH 470)²²²

§1 ... ⁴... *ma-a-an a-ki-ma na-an-za-an-kán* GIDIM-an ⁵𐎶𐎵-it *uš-ki-u-wa-an da-*
a-i na-aš-ma-an-za-an-kán 𐎶𐎵-hi-it ⁶*iš-pa-an-ti iš-pa-an-ti uš-ki-u-wa-an da-a-i*
⁷*na-an-ši-kán* EGIR-an GAM GIM-an *kar-aš-mi* §

---

§3 ¹⁵UDU.ÁŠ] .MUNUS.GÀR *ták-na-aš* ^DUTU-i AN [¹⁶ *x-pí-li* ^D*hi-la-aš-ši* x [¹⁷ *ši-pa-an-ti nu kiš-an* [*me-ma-i* §

§4 ¹⁸ *x ku-u-un* GIDIM¹ x [¹⁹ *x ták-na-aš* ^DUTU-uš [²⁰ *x x x* [§

§5 ^{II 1} *x da-u-wa-al wa-al-ah-hi* [²*an-da-ma-kán ha-at-ti-eš-ni* *ši-pa-[an-ti* §

§6 ³[*nu-u*]^{š?}-*ša-an* ^{MUNUS}ŠU.GI *A-NA* x [⁴*x x* GAM *ki-nu-uš-ri-a*[*n- . . .* ⁵*na-aš-*
^{𐎶𐎵} *ha-at-ti-[eš-ni* ⁶*nam-ma-kán* GEŠTIN [§

---

§10 ^{10'}*hu-u-ra-an-za e-eš-du* [§

Tercüme:

§1 ⁴⁻⁷ ... *Eğer o ölürse ve ona (hastaya) rüyada ölünün ruhu görünürse veya eğer o gecelerce rüyada onu sıklıkla görürse, ben onu (= ölü ruhu) ondan (=hastadan) böyle def ederim:*

---

§3 ¹⁵⁻¹⁷] *genç [koyunu] Yeryüzü'nün Güneş Tanrısı'na [ ] Tanrı Hilašši'ye [ ] kurban eder ve şöyle [söyler]:*

---

²²² Mouton, 2007a, s. 152–55.

§4¹⁸⁻²⁰] bu ölü ruhu [ ] Yeryüzü'nün Güneş Tanrısı [ ] ... [

§5¹¹⁻¹²] tawal içkisini (ve) walhi içkisini [ ] o çukurun içine libasy[on yapar.]

§6³⁻⁶ [ ] 'Yaşlı Kadın' [...]na ... önünde diz çö[kmek ...] ve çuku[run içine] şarap [ ]

---

§10^{6'-10'} ... [ ] sen gelirsın ve [ ] sakinleştirsınler ve [ ] hazır ol! Di[l ...] O hazır olsun!

Oldukça kırıklı olan bir başka ritüel metninden ise kişinin ölü ruhun aklını çelmesinden (*talliyanza*)²²³ muzdarip olduğunu anlıyoruz. Kişiyi bu durumdan kurtarmak ve ölü ruhu geri göndermek için ritüel aracılığıyla bir tanrı yardımı çağrılmıştır:

KBo 41.1b + KBo 41.1a öy. (CTH 453.1)²²⁴

¹ UM-MA fZa-a[r- ...] ma-a-an-kán ak-kán^{an}-za ku-e-da-ni-ik-ki ar-ha² tal-li-ia-a[n-za ... EG]IR-pa mu-ga-a-am-mi ú-i-ia-am-mi

Tercüme:

¹ Za[...] şöyle (söyler): Bir ölü ruhu (akkant-) herhangi birinin ² aklını çel[iyor]sa, [onu] geri göndermek için (büyü aracılığıyla bir tanrıyı) yardıma çağırırım.

3.2.5. Doğaüstü güçlerin musallat olması

Çoğu dinde, tanrılar ve insanlar arasında sıralanan çeşitli doğaüstü varlıklara dair bir inanç vardır. “Demon”lar olarak adlandırabileceğimiz ve ‘iyi’ ya da ‘kötü’ olarak

---

²²³ Bu ifade ilgili detaylı bilgi için bkz. H. C. Melchert, “Hittite *talliye/a*- 'to draw, allure'”, *Pax Hethitica. Studies on the Hittites and their Neighbours in Honour of Itamar Singer*. StBoT 51, Wiesbaden, 2010, s. 226-231.

²²⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. F. Fuscagni (ed.), *hethiter.net/*: CTH 453.1 (TX 08.01.2013, TRde 24.05.2016)

nitelendirilebilen bu doğaüstü varlıklar Akadca *RABISU* ve Sümerce *MASKIM* terimleriyle ifade edilmiştir.²²⁵ Ancak Hititler doğaüstü güçleri tanrılardan ayırt edecek bir kelimeye sahip değillerdi. Fakat, özellikle ritüel metinlerinde tanrı determinatifi ile belirtilen bazı varlıklar var ki, bunlar hastaya sorun çıkaran ve yatıştırılmaktan ziyade başka yöne çekilmesi ve defedilmesi gereken güçler olarak karşımıza çıkıyor.

CTH 391.1'de kaydedilen üç ritüelden ilkinde, Ambazzi bu güçleri hastadan uzaklaştırmak için bir dizi ayin gerçekleştirir. Zarnizza ve Tarpatassa isimli bu doğaüstü güçlerin neden olduğu rahatsızlıklar “kötü kramp” ve “kötü hastalık”tır. Ambazzi bu rahatsızlıkları, hastalardan nesnelere transfer etmek için çeşitli analogi ayinleri aracılığıyla “kötü kramp”ı hastaların vücutlarından çıkarır ve ardından hastalar için uzun yaşam ve güç diler:

KUB 27.67+ I (CTH 391.1)²²⁶

¹⁹ [nu me-ma-i] [ar]-ha-aš-ši-kán i-da-a-lu hu-it-te-eš-šar ²⁰[hu]-[it-ti-ia-<<i>>]l
SAG.DU-it [ŠU]^{MEŠ}-[it GİR^{MEŠ}]-it ²¹[hu-]u-ma-an-[te-et] ^{UZU}ÚR-it n[a-a]t [i-d]a-
[a-la-u-ua-aš] ²²[UN]^{MEŠ} [har-pa-na-al]-li-ia-aš [pé-eš-ki] ²³[A-N]A ^{LÚ}.[^{MEŠ}EN]-
ma TI-tar in-n[a-ra-wa-tar MU^{HLA} GÍD.DA pí-iš-ki]

Tercüme:

¹⁹⁻²² [Ve der ki:] ‘Kötü krampı baştan ellerden, ayaklardan, [t]üm uzuvdan [çı]kar v[e o]nu kötü [insan]lara (ve) düşmanlara [ver!]’. ²³ ‘Beyle[re] yaşam, g[üç ve uzun yıllar ver!]’

---

²²⁵ J. Black – A. Green, *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia: An Illustrated Dictionary*, London: The British Museum Press, (reprinted), 2004, s. 63.

²²⁶ Christiansen, 2006, s. 36-39.

Ambazzi ardından keten kumaşla gerçekleştirilen bir başka analogi ayinle de hastalardan “kötü hastalığı” uzaklaştırır; sonrasında bu doğüstü güçleri hastaları yalnız bırakmaya ve kötülüklerini de kendileriyle birlikte alıp gitmeye teşvik etmek için onlara alternatif bir hedef sunar ve onlardan hastalar yerine saldırı çubuğu (^{GIŠ}tarzu-)²²⁷ ile savaşmalarını ister:

KUB 27.67+ I (CTH 391.1)²²⁸

²⁵ [nu-u]š-ma-aš-kán GADA an-da QA-TAM-M[A ha-ma-ak-zi] ²⁶ [ki]-[i]-kán ma-ah-ha-an ^{LÚ.MEŠ}ÁZLAG ta-an-na-ra-an an-ni-ia-an-zi] ²⁷ [nu-u]š-ši-kán ^{SÍG}ma-r[i-ih-ši-in pá-r-ku-nu-wa-an-zi] ²⁸ [na-a]t [har-ki]-i-š-[zi] [ke-e-el-ma a]n-tu-uh-š[a-aš] ²⁹ [i-da-a-lu i-na-an DINGIR^{MEŠ} NÍ.TE-az ar-ha] QA-TAM-MA pá-r-ku[-nu-wa-an-du] ³⁰ [(^DZa-ar-ni-za)-aš ^DTa(r-pa-at-t)a-aš]-ši-iš le-e-wa-r[u-uš] ³¹ [(nam-ma za-ah-hi-iš-ki-ši i-i)]t-wa-za ku-u-un ^{GIŠ}ta[r-zu-un] ³² [(n)am-m(a za-ah-hi-iš-ki nu-wa-aš-)]ma-aš i-da-a-lu kat-t[a-an ar-ha] ³³ [(n)]a-an-ni

Tercüme:

²⁵⁻²⁹ Onlara aynı şekilde keten kumaş [bağlar: "Yıkayıcı]lar bunu nasıl [temizler ve] tift[iği(?)] ondan nasıl [ayıklarlar]sa, o da öyle kaybolacak. [Tanrılar bu in]san[ın kötü inan hastalığını] da aynı şekilde [bedenden] uzak[laştırsınlar!]" ³⁰⁻³³ "Zarniza, Tarpatassa artık [onlarla] savaşma. Git, bundan sonra bu [saldırı çu]buğu ile savaş. Ve kötülük onlardan [uzak] dursun!"

Aynı metindeki ikinci ritüelde ise Ambazzi'nin uzaklaştırmaya çalıştığı demonun adı Alauwaima'dır. Zarnizza ve Tarpatassa ile aynı rahatsızlıklara neden olmuş olan bu

²²⁷ Ünal bu kelimeyi “kapı sürgüsünün ağaç kısmı” olarak tercüme eder, Ünal, 2016, s. 528.

²²⁸ Christiansen, 2006, s. 36-39.

demon için aynı ayinleri gerçekleştirdikten ve demondan hasta yerine saldırı çubuğu ile savaşmasını istedikten sonra, ilk ritüelden farklı olarak Ambazzi, demon Alauwaima'ya değerli madenler ve taşlar sunar, ondan tanrının huzurunda kendisinden iyi şeyler söylemesini ister ve iyiliği garantilemek için de demon Alauwaima'ya bir keçi kurban eder:

KUB 27.67 II (CTH 391.1)²²⁹

⁶³ [D^A-la-u-wa-i]-mi ka¹-a-ša-at-ta KÙ.BABBAR GUŠKIN^{NA4}ZA.GÌN⁶⁴ [pé-eh-hu-un] zi-ik-mu i-it PA-NI DINGIR^{MEŠ} a-aš-šu me-mi-iš-ki⁶⁵ [_ _-i]a-u-wa-ar pa-a-i IGI^{HLA}-aš-mu ú-wa-a-tar pa-a-i⁶⁶ [ma]-[a]-an pé-ra-an i-da-a-lu da-ma-iš⁶⁷ [me-m]a-i zi-ga-az da-[aš]-šu-uš⁶⁸ ku-it⁶⁸ [nu-mu]-kán hu-u-ma-an-da-aš DINGIR^{MEŠ}-aš⁶⁹ [pé-ra-an] [a]-aš-šu me-mi-iš-ki

Tercüme:

⁶³⁻⁶⁴ “[Alauwai]ma! Az önce sana gümüş, altın ve lapis [verdim]. Şimdi git ve bundan sonra tanrıların huzurunda benim için iyi şeyler söyle! ⁶⁵⁻⁶⁹ Ve [...], gözlerim görsün! Daha önce başka bir kötülük [konuş]malı mıydı? - çünkü sen güçlüsün. Bütün tanrıların [huzurunda benim] için iyi şeyler söyle!”

Bu tür doğaüstü varlıklara yönelik bir başka ritüel ise Hebatarakki'nin ritüelidir. Her ne kadar bu ritüele ait metin oldukça kırıklı durumda olsa da, ilk birkaç paragraf tamamen korunmuştur. Bu ritüelin amacı kara büyü nedeniyle hastaya musallat olmuş olan Agalmati ve Annamiluli adındaki iki demonu defetmek, bunların sebebiyet verdiği “ateşlenme”yi gidermektir. Bunun için Hebatarakki çeşitli şifalı otlardan ve tahıllardan yapmış olduğu hamuru hastanın vücuduna bastırırken şu büyülü sözleri söyler:

---

²²⁹ Christiansen, 2006, s. 48-49.

KUB 24.14 I (CTH 397)²³⁰

¹⁸ D¹⁸A-gal-ma-ti-in-ta a-wa-an ar-ha [ti]-it-ta-nu-nu-un ¹⁹[D] A-an-na-mi-lu-li-in-ma-ták-kán SAG.DU-az a-wa-[an] ar-ha ²⁰[šu]-wa-nu-un A-NA SAG.DU-KA-ma-ad-du-uš-ša-an pa-ah-hur ²¹[k]i-iš-ta-nu-nu-un na-at-ša-an al-wa-<an>-[zé]-ni UN-[ši] ²²SAG.DU-i wa-ar-nu-nu-un ...

Tercüme:

¹⁸⁻²⁴ “Agalmati’yi uzaklaştırdım. Annamiluli’yi, başından defettim. Senin başının ateşini söndürdüm. Onu büyülü insanın başında yaktım.”

Hem Ambazzi hem de Hebatarakki ritüelinde doğaüstü varlıklara hitap eden inkantasyonlar, fiziksel dünyayı ve doğaüstü dünyayı birbirine yakınlaştırır. Anlaşıldığı kadarıyla hastalıklara neden olan bu demonlar, demon Alauwaima örneğinde olduğu gibi, gerekli şekilde teskin edildiklerinde, aynı zamanda insanlar ve tanrılar arasında arabulucu da olabiliyorlardı. Onların neden olduğu fiziksel rahatsızlıklardan ise bu varlıklar uzaklaştırılarak ya da onların dikkati başka yöne çekilerek kurtulmuşlardır.

3.3. HASTALIKLAR, RAHATSIZLIKLAR, OLUMSUZLUKLAR VE BUNLARA DAİR SEMPTOMLAR

Ritüel metinleri, ritüelin tedavi etmeyi amaçladığı hastalıklardan, rahatsızlıklardan ya da olumsuzluklardan, onların özelliklerinden ya da semptomlarından detaylı olarak pek bahsetmez. Genellikle sadece bunların isimlerini vermekle yetinir.

---

²³⁰ S. Melzer - S. Görke (ed.), Hethiter.net/: CTH 397 (Expl. A, 02.29.2016)

Kimi zaman ritüel tek bir rahatsızlığa yönelik iken, kimi zaman da birçok rahatsızlık isminin adı peş peşe sıralanarak, hepsinin sağaltılması için aynı ritüel uygulanır. Bu nedenle söz konusu metinlerde adı geçen rahatsızlıkların tabiatı, hatta kimi zaman sebebi konusunda da net bir bilgiye sahip olamıyoruz. Bu yüzden, belirtmekte fayda var ki, hem metinlerin bu konuda oldukça ketum olması, hem de şu ya da bu hastalığın o dönemde var olup olmadığı sorunsalı nedeniyle, bu metinlerdeki hastalıkları teşhis etme girişimi oldukça varsayımsaldır. Bu çalışmada, ilgili metinlerde adı geçen hastalık, rahatsızlık ve semptom adları, modern tıptaki olası karşılıklarıyla kıyaslanıp eşleştirilerek şu şekilde kategorize edilmiştir:

3.3.1. Kas Rahatsızlıkları

3.3.1.1. Felç (*tinniša*-?)

CTH 390'a ait dördüncü ritüelde olayların akışı mitolojik bir alıntı eşliğinde verilir. §1-5 paragrafları arasındaki olaylar mitolojik dünyaya aittir ve burada aralarında çeşitli hayvanların ve doğaya ait çeşitli cisimlerin ve nesnelerin bulunduğu on beş şeyin büyüsel olarak 'bağlı' olduğu (*hamik*-) bildirilir. Bu durum Tanrıça İstar tarafından Tanrıça Maliya'ya, onun tarafından Tanrı Pirwa'ya ve onun tarafından da Tanrıça Kamrušepa'ya bildirilir. Tanrıça Kamrušepa adı geçen tüm bu canlıları, nesneleri ve cisimleri sırasıyla (ilk ikisi farklı sırada) bağlarından çözer (*la-/lai*-). §6'da maddi dünyaya geçiş yer alır ve burada bir çocuğa ait, muhtemelen mitolojik kısımda yer alan varlık ve nesnelerle özdeşleştirilen on beş vücut kısmının 'bağlı' olduğu (*hamik*-) belirtilir. Bu vücut kısımlarının çözülmesi içinse Tanrıça Nintu, 'Yaşlı Kadın'ı (MUNUS *hāšawa*-) görevlendirir ve ona hangi vücut kısımlarını çözmesi ve canlandırması gerektiği konusunda talimatlarda bulunur (§7-8). Bunun ardından da 'Yaşlı Kadın'

belirtilen vücut kısımlarının her birini çözdüğünü (*la-/lai-*), yani sağalttığını rapor eder (§9-10).

Mitolojik dünyadaki çözüm ‘Şifa Tanrıçası’ Kamrušepa aracılığıyla gerçekleşirken, maddi dünyadaki çözüme (iyileşmeye) ‘Doğum Tanrıçası’ Nintu’nun talimatıyla ‘Yaşlı Kadın’ aracılık eder. Ritüelde alıntılanan mitologem, bütünsel olarak bir analogiyi temsil eder: doğanın ‘bağlı olması’na paralel olarak, hastanın uzuvlarının ‘bağlı olması’ söz konusudur. Dolayısıyla, bahsedilen doğanın paralize olması ve ritüel aracılığıyla tedavi edilen hastanın da çeşitli uzuvlarının bağlı olarak anılması, onun bir tür felce uğramış bir hasta olduğuna işaret eder.²³¹ Burada hastanın durumu metaforik olarak ifade edildiği için felç olma hali *egai-* fiili yerine, *hamik-* “bağlı olmak” ve iyileştirme eylemi de bunun için yaygın olarak kullanılan *lazziyahh-* fiili yerine, *la-/lai-* “çözmek, (büyüden) kurtarmak” olarak ifade edilmiştir. Felçten kurtarılarak iyileştirilen organ ve uzuvlar ise şöyle sıralanır: kafatası, saç, kulak, burun, ağız, dil, yemek borusu, göğüs, akciğer, kasık bölgesi, mesane, bacak, anüs, diz ve eller.

KBo 3.8+ III (CTH 390, A2)²³²

§ 41 ³² [ku]-e-ša DUMU-aš hu-el-pí-iš na-aš šu-up-pí-iš te-e-ta-nu-uš ³³ [h]a-mi-ik-ta-at kat-ta-an-ma-aš hu-pal-la-aš ha-mi-ik-ta-at ³⁴ [_ _ ^{UZ}] ^Uti-i-ti-ta-an ha-mi-ik-ta-at na-aš ^{UZU}GEŠTU^{HI.A}-ŠU A1: KUB 7.1 III ^{1' / 35} ha-mi-[ik-ta] na-aš ^[UZU]KA×U[-i]š ha-mi-ik[-t]a na-aš ^{UZU}EME-ŠU ^{2'} ha-mi-ik-[ta na-aš ^{UZU}hu]-u[h-

²³¹ H. Haroutunian, “Some Speculations on the Function of the Beard among the Hittites”, *Recent Developments in Hittite Archaeology and History: Papers in Memory of Hans G. Güterbock*, Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2002, s. 45; N. Oettinger, “Entstehung von Mythos aus Ritual: Das Beispiel des Hethitischen Textes CTH 390A”, *Offizielle Religion, lokale Kulte und individuelle Religiosität*, Münster: Ugarit-Verlag, 2004, s. 352-353.

²³² Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. F. Fuscagni (ed.), *hethiter.net/*: CTH 390 (TX 20.03.2017, TRde 20.03.2017)

hur-ti][-*in ha*][-*mi-i*]*k*[-*ta*] 3' *na-aš* ^{UZU}*pa-ap-pa-aš-ša-la-an ha-mi-ik-ta kat-ta-ma-*
aš 4' ^{UZU}GABA *ha-mi-ik-ta na-aš* ^{UZU}*ha-ah-ri ha-mi-ik-ta* 5' *na-aš* ^{UZU}NÍG.GÍG
ha-mi-ik-ta na-aš ge-en-zu ha-mi-ik-ta 6' *na-aš* ^{UZU}*pa-an-tu-u-ha-aš-ša-an ha-mi-*
ik-ta-at 7' *na-aš* ^{UZU}*ar-ra-aš-ša-an ha-mi-ik-ta-at na-aš* ^{UZU}*gi-nu-uš-ši-it* 8' *ha-mi-*
ik-ta-at še-er-ma-aš ŠU^{HL.A}-ŠU ha-mi-ik-ta

§42 A1: KUB 7.1+ III

9'(43) *nu A-NA* ^DNIN.TU *ha-lu-ga-aš pa-it GIM-an-wa DÙ-u-e-ni* 10'(44) *ma-a-an-*
wa i-ia-u-e-ni UM-MA ^DNIN.TU *i-it-wa* ^{MUNUS}*ha-a-ša-wa-an* 11'(45) *pé-e-hu-te nu-*
wa-aš-ši-iš-ša-an še-er ^{UZU}*hu-pal-la-aš* **[hu-ik-du]** 12'(46) *na-an šu-up-pa-uš te-*
e-ta-nu-uš hu-ik-du nu ^{UZU}GEŠTU^{HL.A}-ŠU 13'(47) *hu-ik-du na-an* ^{UZU}*ti-i-ti-ta-an*
hu-ik-du *na*-an KA×U-ŠU 14'(48) *hu-ik-du na-an EME-ŠU hu-ik-du*

§43 15'(49) *na-an* ^{UZU}*hu-uh-hur-ti-in hu-ik-du na-an* ^{UZU}*pa-ap-pa-aš-ša-li-in* 16'(50)
hu-ik-du na-an ^{UZU}GABA KI.MIN *na-an* ^{UZU}*ha-ah-ha-ri KI.MIN* 17'(51) *na-an*
^{UZU}NÍG.GÍG KI.MIN *na-an* ^{UZU}ŠÀ KI.MIN *na-an* 18'(52) *na-an* ^{UZU}*pa-an-du-ha-*
an KI.MIN na-an ^{UZU}*ar-ra-aš-ša-an KI.MIN* 19'(53) *na-an* ^{UZU}*ge-e-nu KI.MIN še-*
er-ma-an ŠU^{HL.A}-ŠU KI.MIN

§44 20'(54) *še-e-ra-an* ^{UZU}*hu-pal-la-aš la-a-ú-un na-an šu-up-pa-uš* 21'(55) *te-ta-nu-*
uš la-a-ú-un na-an ^{UZU}GEŠTU^{HL.A}-ŠU *la-a-ú-un* 22'(56) ^{UZU}*ti-i-ti-ta-an la-a-ú-un*
na-an ^{UZU}KA×U-ŠU KI.MIN 23'(57) *na-an* ^{UZU}EME-ŠU KI.MIN ^{UZU}*pa-ap-pa-aš-*
ša-la-an KI.MIN

§45 24'(58) *na-an* ^{UZU}GABA KI.MIN *na-an* ^{UZU}*ha-ah-ha-ri KI.MIN na-an* ^{UZU}*/ge-*
en/-zu 25'(59) KI.MIN *na-an* ^{UZU}*ú-la-an KI.MIN na-an* ^{UZU}*ar-ra-an* ^[KI] ^[.MIN]
26'(60) *na-an* ^{UZU}*ge-e-nu la-a-ú-un še-er-ma-an* ^[ŠU]^{HL.A}-ŠU ^[KI.MIN]

Tercüme:

§41 ³²⁻³³ Her çocuk gençtir. O saf saça bağlanmıştı. Ama aşağıda kafatasına bağlıydı. ^{34-4'} [... b]urnu bağlandı. Kulakları bağlandı. Ağzı bağlandı. Dili bağlıydı. Boğazı bağlıydı. Yemek borusu bağlıydı. Bununla birlikte altındaki göğüs bağlandı. Akciğeri bağlıydı. ^{5'} Karaciğeri bağlıydı. Kasık bölgesi bağlıydı. ^{6'} Mesanesi bağlanmıştı. ^{7'-8'} Anüsü bağlanmıştı. Dizi bağlanmıştı. Bununla birlikte yukarıda elleri bağlıydı.

§42 ^{9'-14'} Tanrıça Nintu'ya gitti. "Nasıl davranmalıyız? Ne zaman harekete geçiyoruz?" Nintu şöyle (yanıtladı): "Yaşlı Kadın"ı alın! Yukarıdaki kafatasını ona (=çocuğa) çağırın. Saf saçlarını çağırın. Kulağını çağırın. Burnunu çağırın. Ağzını çağırın. Dilini çağırın.

§43 ^{15'-19'} Boğazı çağırın. Yemek borusunu çağırın. Onun gibi göğsü ve onun gibi akciğeri ve onun gibi karaciğeri ve onun gibi kalbi ve onun gibi kasık bölgesi ve onun gibi mesane ve onun gibi anüsü ve onun gibi diz ve bununla birlikte onun gibi yukarıda elleri.

§44 ^{20'-23'} ("Yaşlı Kadın" getirilir ve konuşur:) 'Yukarıda kafatasını çözdüm (tedavi ettim / büyüden kurtardım). Saf saçları çözdüm. Kulaklarını çözdüm. Burnu çözdüm. Ağzını çözdüm. Onun gibi dilini ve onun gibi yemek borusunu.

§45 ^{24'-26'} Ve onun gibi göğsünü ve onun gibi akciğeri ve onun gibi kasık bölgesi ve onun gibi mesane ve onun gibi bacak ve onun gibi anüs ve onun gibi diz ve onun gibi yukarıda elleri (çözdüm).

Kısmen korunmuş olan Allaiturrahi Ritüeli'nin anlaşılabilir paragraflarından biri oldukça ilginçtir ve burada Allaiturrahi, tinniša- ismiyle anılan 'kara büyü'den (yani onun neden olduğu bu rahatsızlıktan) hastayı arındırdığını belirtir. Burada kara büyüye eş tutulan bu hastalık, kişide gövde kısımlarını ve başı etkilemenin yanı sıra, ağzın bağlanmasına ve gözlerde bulanıklığa yola açmaktadır. tinniša- olarak adlandırılan bu hastalık adı, Haas ve Wegner tarafından tereddütlü olarak "felç?" şeklinde tercüme

edilmiştir.²³³ Allaiturahi çeşitli inkantasyonlar eşliğinde gerçekleştirdiği eylemlerle bu hastalığı uzaklaştırarak hastayı sağaltır (CTH 780.II.Tf01.G, KUB 17.27++ II 45'-58', III 8-16).

KUB 24.13 II (CTH 780.II.Tf05.B)²³⁴

² [...a]l-wa-an-za-tar NÍ.T[E^{MEŠ}-az] ³ [h]ar-ša-na-za-¹at-kán¹ kat-ta-an pá-r-ku-nu-nu-un ⁴ al-wa-an-za-tar **tin-ni-ša-an** ku-it hal-zi-ia-an d[a²-ah-hu-un²] ⁵ iš-ša-aš-ta dam-me-in-ku-wa-ar ar-ha da-ah-h[u-u]n ⁶ IGI^{HI.A}-wa-aš-ma-ták-kán kam-ma-ra-an ar-ha da-an-du ⁷ e-eš-ša-ri-ta-at-kán da-an-du ...

Tercüme:

II 2-7 “Büyüyü gövd[e kısımlarından] (ve) baştan arındırdım; **felce (?)** denilen büyüyü aldım]. Ağzındaki bağı çıkar[dı]m. Gözlerindeki bulanıklığı alsınlar; bir figürin (vekil) aracılığıyla senden alsınlar! ...

Felce yönelik tedavi içeren bir başka ritüelse CTH 803 nolu Akadca metinde yer alır (CTH 803, A. KUB 37.55 + KBo 36.32 öy. II 2'-29' + C. LKA 160 + BAM 140 öy. 7'-ay. 10', metin yeri için bkz. 4.1.4.1.3). Buradaki felce (Akadca *ŠIMMATUM*) eşlik eden rahatsızlıklar ise ateşlenme, muhtemelen kas kaybına işaret eden uzuvların hasar görme hali ve iktidarsızlıktır. Hastayı temsil eden figürinlerin, mezara konmasıyla gerçekleştirilen kara büyü sonucunda meydana gelen bu felcin tedavisi ise çeşitli ritüel eylemler, vekil-figürin kullanımı ve dua aracılığı ile gerçekleştirilir. Tedavi kilden bir çukura gümüş ve altın tanelerinin konması ile başlar. Ardından kara büyü yapanların

---

²³³ “Lähmung(?)”, V. Haas – I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI. *Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler, I. Abteilung: Die Texte aus*, ChS I/5, Roma, 1988, s. 109.

²³⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Haas – Wegner, 1988, s. 109-113 (Nr. 15). Ayrıca bkz. CHD Š2, s. 311; Marcuson, 2016, s. 318-320.

figürinlerinin üzerlerine onların adları yazılıp, kolları arkadan bağlandıktan sonra, onlar Šamaš'ın önünde mahkum edilir. Devamında hasta bu figürinlerin üzerinde ellerini ve ayaklarını kutsal ile yıkar, hastanın karnı buğday unu ve yumurtadan yapılan hamurla ovalanır ve sonrasında bu hamur bahsi geçen figürinlerin üzerine konarak, hastadaki rahatsızlıklar büyücüleri temsil eden bu figürinlere transfer edilir. Ardından hasta, Šamaš'a çeşitli övgülerle başlayarak dua eder ve halini arz ettikten sonra tanrıdan kendisini hasta eden kara büyüünün def olmasını, onun onu yapanlara yüklenmesini diler.

3.3.1.2. Disartri (*iššaš damenkuwar*)

Hitit metinleri içindeki en iyi bilinen kişisel hikayelerden biri, II. Muršili'nin konuşma bozukluğudur. Bu olaya dair tek kaynak, kralın bu rahatsızlığını sağaltmayı amaçlayan ritüelin kaydedildiği CTH 486 numaralı metindir. Metin, kralın açık bir arabada bir festivali kutlamak için bir şehre giderken meydana gelen şiddetli bir şimşek fırtınasının yarattığı, korkunç bir şoktan ilk kez ve sonrasında da ise tekrarlanan rüyalarda tanrının elinin ağzına dokunmasıyla olmak üzere ikinci kez, konuşma yeteneğini nasıl kaybettiğini ve fala başvurarak bu rahatsızlığa sebep olduğu tespit edilen Manuzziya'nın Fırtına Tanrısı'nı yatıştırmaya ve rahatsızlıktan kurtulmaya nasıl çalıştığını anlattığı, birinci tekil şahısta ifade edilen kendi sözleri ile başlar. Muršili'nin bu anlatısına göre, onun konuşma bozukluğu, Kunnu'nun yıkık höyüğüne giderken meydana gelen korkunç bir fırtına esnasında şu şekilde gerçekleşir:

¹ [(UM-MA ^DUTU^Š)] ^mMur-ši-li LUGAL.GA[(L)] I-NA URU.DU₆ ku-un-nu-^rú^r
² [(na-an-na-ah-hu-un)] nu har-ši-har-ši ú-da-aš nam-ma ^DU ha-^rtu^r-(ga)] ³ [(te-
et-hi-iš-ki-i)]t nu na-a-hu-un nu-mu-kán me-mi-ia-aš KA_xU-i an-d[a] ⁴ [(te-pa-u-
e-eš-t)]a nu-mu-kán me-mi-ia-aš te-pu ku-it-ki ša-ra-a ⁵ [(i-ia-at-ta-)]at nu-kán a-
ši me-mi-ia-an ar-ha-pát pa-aš-ku-wa-nu-un [(ma-ah-ha-an)]-ma ⁶ ú-e-er
MU^{HL.A}-uš EGIR-an-da pa-a-er [(nu-mu ú)]-it ⁷ a-ši me-mi-aš te-eš-ha-ni-iš-ki-u-
wa-an ti-ia-at [(nu-mu-ká)]n ⁸ za-az-hi-i an-d[(a)] ŠU DINGIR^{LIM} a-ar-aš KA_xU-
iš-ša-mu-kán ⁹ [(ta-pu)]-ú-ša pa-it nu a-ri-ia-nu-un nu ^DU ^{URU}ma-nu-uz-zi-i[(a)]
¹⁰ [(SI_xŠÁ-at)] ...

Tercüme:

§1 ¹⁻²Güneşim Büyük Kral Mursili şöyle der: (Ben eskiden) Kunnu('nun) harabesine gittim ve (burada) bir fırtına/şimşek verdi (=çıktı). Sonra Fırtına Tanrısı korkunç bir şekilde ³gürledi ve ben korktum. Benim için ağzımdaki kelime(ler) ⁴⁻⁵azaldı ve (ağzımdan) az kelime çıktı. Bahsedilen olayı unuttum. Ama ⁶⁻¹⁰yıllar ard arda [ge]lip geçtikten sonra bahsedilen olay bana geldi; rüyama girmeye başladı. Ve rüyada tanrının eli bana ulaştı, ağzım yana doğru gitti. Ve fala başvurdum ve Manuzziya'nın Fırtına Tanrısı tespit edildi.

Bu anlatıya göre kralın rahatsızlığına dair semptomlar şöyledir:

- Korku:

“korktum” *nahun*

---

²³⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Mouton, 2007a, s. 161-163; Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 486 (TX 15.12.2015, TRde 17.07.2015); A. Goetze – H. Pedersen, *Muršilis Sprachlähmung. Ein hethitischer Text mit philologischen und linguistischen Erörterungen*, København: Levin – Munksgaard, 1934.

Muršili'nin şimşek çarpmasına karşı verdiği ilk duygusal tepki korkuydu. Kral, olağanüstü şiddetli ve gürültülü olan şimşek ve onun beklenmedikliğinin yarattığı şokla korktu. Şimşek ayrıca, çok kötü alametlere işaret eden, ilahi öfkenin bir tezahürü olarak algılanmış ve bu nedenle de korku yaratmış olabilir.²³⁶

- Konuşmada aksaklık:

“ağzımdaki kelime(ler) azaldı ve (ağzımdan) az kelime çıktı” nu=mu=kan memiyaš KAxU-i and[a] tepawēšta nu=mu=kan memiyaš tepu kuitki šarā iyattat

Metindeki *tepawēšš*- fiili, kuşkusuz, *tēpu-* / *tēpaw-* 'küçük, hafif' sıfatı ile ilintilidir ve “küçük olmak, az olmak, kıt olmak” anlamına gelir.²³⁷

- Travmayı bastırma ve tekrarlayan rüyalar:

“Bahsedilen olayı unuttum (onunla ilgilenmedim). Ama yıllar art arda [ge]lip geçtikten sonra bahsedilen olay bana geldi; rüyama girmeye başladı.” nu=kan aši memiyan arha=pat paškuwanun [(mahhan)]=ma wēr MU^{HLA}-uš EGIR-anda pāer [(nu=mu w)]it aši memiyaš tešhaniškiuwan tiyat

Kralın yaşadığı şoku göz ardı edip bastırması nedeniyle, bu travma rüyalarına girmeye başlamış ve aynı şoku rüyalarında yeniden canlanması nedeniyle defalarca yaşamış olmasının sonucu olarak da, aşağıda ele alacağımız üzere rahatsızlığı tekerrür etmiştir.²³⁸

---

²³⁶ A. Gilan – R. Della Casa, “Emotions and Hittite Kingship: Feeling Like a King”, *The Routledge Handbook of Emotions in the Ancient Near East*, London: Routledge, 2023, s. 363.

²³⁷ CHD M, s. 269; J. Tischler, *Hethitisches etymologisches Glossar III*. T, D/2. IBS 20, Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, 1993, s. 317; J. Tischler, *Hethitisches Handwörterbuch. Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen*. IBS 102, Innsbruck: Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck, 2008: 196; Kloekhorst, 2008, s. 869.

²³⁸ A. L. Oppenheim, *The Interpretation of Dreams in the Ancient Near East. With a Translation of an Assyrian Dream-Book*, Philadelphia: The American Philosophical Society, 1956, s. 230-231;

- Yüz kaslarında deformasyon:

“rüyada tanrının eli bana ulaştı, ağzım yana doğru gitti.”²³⁹ [(nu=mu=ka)]n
zazhi and[(a)] ŠU DINGIR^{LIM} āraš KAxU-iš=ya-mu=kan [(tapu)]ša pait

Yukarıda bahsedilen tekrarlanan rüyaların ardından, yine bir rüyada, bir tanrının eli uzanarak kralın ağzına dokunur ve kralın ağzı yana gider. Bu durum kralın yüzünün bir tarafında kas deformasyonu, kas yetmezliği ya da yüz felci yaşadığını düşündürmektedir. Bununla birlikte, Beckman ve Hoffner, *tapuša pai-* ifadesinin ağız, göz ve dokuz uzuvdaki kusurları açıklayan bir doğum ritüelinde (KUB 44.4 ay. 7-8) de geçmesinden yola çıkarak, bu ifadenin mecazi bir anlam taşıyıp “işlevini yitirmek” anlamına geldiğini belirtmişlerdir²⁴⁰ ki, bu da kaslardaki olası bir deformasyona işaret eder.

Muršili’nin bu rahatsızlığının tanımlanmasına yönelik ortaya atılan çeşitli görüşler vardır. Metnin ilk editörleri hastalığı dikkatli bir şekilde “*dil felci*” olarak tanımlamışlardır²⁴¹ ve bu formülasyon bugün hala birçok araştırmacı için geçerliliğini

---

H. A. Hoffner, ““The King's Speech”: Royal Rhetorical Language”, *Beyond Hatti: A Tribute to Gary Beckman*, Atlanta: Lockwood, 2013, s. 150.

²³⁹ Bu tercüme için bkz. H. Hoffner, “From Head to Toe in Hittite: The Language of the Human Body”, “*Go to the Land I Will Show You*”: *Studies in Honor of Dwight W. Young*, Winona Lake: Eisenbrauns, 1996, s. 253; T. Bryce, *Life and Society in the Hittite World*, Oxford: Oxford University Press, 2002, s. 168, ibid. *The Kingdom of the Hittites*, Oxford: Oxford University Press, 2005, s. 219; Mouton, 2007a, s. 163-164; P. Goedegebuure, *The Hittite Demonstratives. Studies in Deixis, Topic[s] and Focus*. StBoT 55, Wiesbaden: Harrassowitz, 2014, s. 178, 200.

²⁴⁰ Beckman, 1983a, s. 185; Hoffner, 1996, s. 253-254. Ayrıca bkz. CHD P, s. 34-35; T. van den Hout, “Review of T.R. Bryce, *The Kingdom of the Hittites* (Oxford 1998)”, *Bibliotheca Orientalis* 57, 2000, s. 645; ibid, “Some Thoughts on the Composition Known as Muršili’s Aphasia (CTH 486)”, *Antiquus Oriens. Mélanges Offerts au Professeur René Lebrun*, Paris: L’Harmattan, 2004, s. 360; Görke, 2015.

²⁴¹ Goetze – Pedersen, 1934.

korumaktadır.²⁴² Bir diğer taraftan, Oppenheim, ilginç bir şekilde, olayı aşırı sinir uyarılması nedeniyle meydana gelen *afoni* “ses kaybı” olarak tanımlamıştır.²⁴³ Ancak kralın sesini kaybetmediği, sadece konuşma performansında sorunlar yaşadığı metinden anlaşılmaktadır. Oppenheim, daha az olası bir alternatif olarak da “*tanrının eli*”nin vurmasının, kralın yüzünün yarısını felç edecek bir inmeye neden olabileceğini belirtir.²⁴⁴

Bununla birlikte, araştırmacıların çoğu bu rahatsızlığın *afazi* olduğu yönünde görüş ileri sürmektedirler.²⁴⁵ Afazi, beynin konuşmayı ve dilin anlaşılmasını kontrol eden bölümlerinin hasar görmesinden kaynaklanan bir dil bozukluğudur ve kişinin başkalarıyla etkili bir şekilde iletişim kuramamasına neden olur. Genellikle beynin sol tarafındaki, dilin baskın olduğu bölgede yaşanan hasardan kaynaklanır. Bunun yanı sıra felç, kafa travması, beyin tümörü, enfeksiyon ve bunama gibi rahatsızlıklar da bir kişide afazi gelişmesine sebep olabilmektedir. Bunlar arasında ise en çok felç sonucu, birçok insan afazi yaşamaktadır. Beyindeki dilin baskın olduğu bölgenin hangi kısmının etkilendiğine bağlı olarak, çeşitli afazi türleri görülür. Bunların en belli başlıları spontan konuşmanın akıcı olduğu Wernicke afazisi, transkortikal duyusal afazi ve anomik afazi, dilbilgisi

---

²⁴² H. M. Kümmel, “Rituale in hethitischer Sprache”, *Rituale und Beschwörungen I*, TUAT II/2, Gütersloh: Mohn, 1987, s. 289–92; Bryce, 2005, s. 219; Bryce, 2002, s. 167, 283 ve dn: 14; B. J. Collins, *The Hittites and Their World*, Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007, s. 52, 186; J. Lorenz, “Kontrastierung und Variation: Zur Verwendung von Logogrammschreibungen und des Zeichens LI besonders in hethitischen Königsnamen”, *Journal of Cuneiform Studies* 65, 2013, s. 165; Görke, 2015.

²⁴³ Oppenheim, 1956, s. 230.

²⁴⁴ Ibid. s. 231.

²⁴⁵ H. Otten – C. Rüster, “Textanschlüsse von Boğazköy-Tafeln (21-30)”, *ZA* 63, 1973, s. 90; R. Lebrun, “L’aphasie de Mursili II = CTH 486”, *Hethitica* 6, 1985, s. 103-137; Hoffner, 1996, s. 254, ibid. 2013, s. 150; T. van den Hout, “Some Thoughts on the Composition Known as Mursili’s Aphasia (CTH 486)”, *Antiquus Oriens. Melanges offerts au Professeur Lebrun*. Vol. I, Paris 2004, s. 359; Mouton, 2007a, s. 161; Haas, 2008, s. 152; H. C. Melchert, “Luwian Language in „Luwian“ Rituals in Hattuša”, *Beyond Hatti. A Tribute to Gary M. Beckman*, Atlanta: Lockwood, 2013, s. 162.

kurallarına uymayan ifadelere yol açan Broca afazisi, iletim afazisi ve tüm dil işlevlerinde ciddi bozuklukların görüldüğü global afazidir.²⁴⁶ Metne göre ise kralın sorunu yanlış, yani dilbilgisine aykırı konuşmuş olması değil, az ve güçlkle konuşmasıdır. Diğer bir deyişle, araştırmalarda yaygın olarak inanılanın aksine, semptomları arasında genel olarak dilin ‘bilişsel düzeyde’ kullanılmasının sınırlanması olan afaziden, Murşili'nin muzdarip olduğuna dair belirgin bir kanıt bulunmamaktadır.

Kralın hastalığının ne olduğuna dair ileri sürülen bir diğer görüş ise *kekemeliktir*. Z. Simon, kralın travmatik deneyim(ler) nedeniyle kısmen ve geçici olarak sınırlanan dil yeteneği sorununun tipik olarak kekemelik olabileceğini önerir. Simon, kralın durumuna karşılık gelen kekemeliğin, yani psikolojik nedenlerle edinilen kekemeliğin öncelikle ilk veya vurgulanan hecenin tekrarı ile karakterize edildiğini belirtir ve metinde yer alan “*kelime ağzımda çok azdı*” ifadesinin, kralın kendini ifade etmesinin zaman aldığını belirtmenin yanı sıra, bu tür bir kekemeliğe atıfta bulunduğunu ileri sürer.²⁴⁷ Ancak metinde kaydedilen semptomlar oldukça genel olduğundan, belirtileri spesifik olarak kelime tekrarı ve duraksayarak konuşma olan kekemelikle, Murşili'nin bu konuşma bozukluğunu eşleştirmek biraz abartılı bir çıkarım gibi görünmektedir.

Kralın rahatsızlığını, Latince bir hastalık adı ile teşhis etmek yerine, onu genel olarak “konuşma bozukluğu” şeklinde tanımlamayı tercih eden M. Alparslan ise, bu durumun illa ki bir tıp terimiyle ifade edilmesinin gerekliliği halinde, ‘konuşma

---

²⁴⁶ <https://www.hopkinsmedicine.org/health/conditions-and-diseases/aphasia> (erişim: 30.09.2022). Ayrıca bkz. R. Lesser, “Aphasia”, *Concise Encyclopedia of Language Pathology*, Amsterdam: Elsevier, 1999, s. 294-305; I. Papathanasiou et al., *Aphasia and Related Neurogenic Communication Disorders*, 2022, s. 4 vd.

²⁴⁷ Z. Simon, “„The king’s speech“ – die angebliche Aphasie des hethitischen Großkönigs Murşili II”, *Le Journal des Médecines Cunéiformes* 30, 2017, s. 77. Benzer bir görüş için bkz. A. Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu I*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 2002, s. 78.

bozukluğu'nun tıbben eş anlamlısı olan *disartri*'yi düşünmenin daha yerinde olacağını belirtir. Beyindeki hareket kaslarına ait sinir sisteminin etkilenmesiyle ortaya çıkan disartri rahatsızlığında, kişi konuşma bozukluğunun yanı sıra mimik, yutkunma ve çiğneme gibi hareketlerde de zorluklar yaşamaktadır.²⁴⁸ KAxU-iš=ya-mu=kan [(tapu)]ša pait “Ağzım yana gitti” mecazi ifadesiyle belirtilen ağzın işlevini yitirme hali de kas gücü kaybına işaret ettiği için Alparslan'ın ileri sürdüğü bu görüş oldukça yerindedir.

Murşili'nin bu hastalığını tedavi etmek için başvurulacak yöntem fal aracılığıyla belirlenmiştir. Öncelikle bu hastalığa neden olan gücendirilmiş tanrının Manuzziya'nın Fırtına Tanrısı olduğu, ardında da hem bu tanrıyı yatıştırmak, hem de kralı iyileştirmek için başvurulacak prosedür tespit edilir. Buna göre yapılacak ritüel uygulamalar şöyledir: Kralın yerine vekil (Hurrice ‘puhugari’) olarak tanrıya sunulacak olan sığırın hazırlanması, kralın bu sığırın üzerine elini koyarak hastalığını ona transfer etmesi, kralın kendisinde psikosomatik etki yaratan bu olayın gerçekleştiği gün üzerinde bulunan giysiler, eşyalar, bindiği araba ve atlarla birlikte bu vekil sığırın Kummani şehrindeki tapınağa gönderilmesi, kralın vekilin ardından reverans yapması, bunu takip eden yedi gün boyunca arındırıcı banyo yapması, sekizinci gün (muhtemelen vekil sığırın ve beraberinde gönderilenlerin belirtilen tapınağa ulaştığı gün) ayrı ayrı türleri belirtilen on üç kuşun ve iki koyunun tanrılara kurban olarak yakılması, ardından da vekil sığırın ve krala ait olan eşyaların, arabanın ve atların yakılması. Böylece bu travmatik olayın izlerini taşıyan her şey ve hastalığı taşıyan vekil sığır imha edilerek olayın izleri silinmiş, hastalık bertaraf edilmiş, sunulan kurbanlarla gücendirilmiş tanrı yatıştırılmıştı. Böyle bir ‘psikolojik’ tedavinin sağaltım etkisi başarılı olduğu kadar kalıcı da olabilirdi. Nitekim, Murşili'nin yaşamının hangi döneminde ya da dönemlerinde muzdarip olduğu tespit

---

²⁴⁸ M. Alparslan, “II. Murşili ve Dönemi”, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2006, s. 115-116.

edilemeyen ve iki kez yaşamış olduğu anlaşılan bu konuşma bozukluğuna ya da modern tıptaki adıyla *disartri* olarak adlandırılabilcek olan bu rahatsızlığına değinen başka bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak, icra edilen bu ritüelin kralın iyileşmesine ne ölçüde yarar sağladığı veya bunu takiben başka ya da ek ritüeller gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini bilemiyoruz. Fakat, Hoffner'e göre bu olayı ve kaybı gidermek için atılan adımları kaydeden bu metin, aslında kralın kendisi tarafından, konuşması düzeltildikten sonra yazdırılmıştır.²⁴⁹

II. Murşili'nin hayatının hangi döneminde yaşadığını bilmediğimiz bu konuşma bozukluğunu, eğer krallığı döneminde yaşadığını farz edersek, bu rahatsızlık onu zor bir duruma sokmuş ve kendisini yetersiz hissetmesine neden olmuş olmalıdır. Çünkü Hitit krallık ideolojisinin en önemli unsurlarından biri, bilgece sözler söylemek ve ikna edici konuşmalar yapmaktır. Krallar bu yeteneklerini, düzensiz veya şüpheli haleflik durumlarında taht haklarını korumak, politikalarını ve yabancı krallarla yazışmalarda önceki eylemlerini savunmak, tebaalarının davranışlarını azarlamak ve düzeltmek, savaş alanında düşmanı korkutmak ve moralini bozmak ve hatta dualarda tanrıları ikna etmek için kullanırlar. II. Murşili'nin tahta geçişi, Telipinu veya III. Hattuşili'ninki gibi herhangi bir şekilde "düzensiz" olmadığından, onun krallığını meşrulaştırmak için bir apologya oluşturmaya gerek yoktu. Ancak, gerçek bir kral olamayacak kadar genç olduğu ve etkileyici olmadığı eleştirileri, bunları açılış paragraflarında belirttiği On Yıllık Annallar'ını oluşturma gerekçesiydi. Bu yıllıklara, sadece kendi katıldığı başarılı askeri seferlerini konu etmiştir.²⁵⁰ Fakat, bu askeri seferlerin yazılı kayıtlarının, düşman

---

²⁴⁹ Hoffner, 2013, s. 150 ve dn: 42; benzer bir görüş için ayrıca bkzn. van den Hout, 2004, s. 359-380.

²⁵⁰ KBo 3.4 IV 45-47 (CTH 61.IA), metin edisyonu için bkzn. A. Goetze, *Die Annalen des Murşiliş*, MVAeG 38, Leipzig: Hinrichs, 1933; çeviri için bkzn. R. Beal, "The Ten-Year Annals of Great King Murşili II", *The Context of Scripture, vol. II*, Leiden: Brill, 2000, s. 82-90.

eleştirmenlere ve başta Arinna'nın Güneş Tanrıçası olmak üzere tüm tanrılar önünde onun aklanmasına karşı bir argüman haline geldiği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle metnin sonunda, muhtemelen kral statüsünün bir tür devam eden meşrulaştırılması olarak, tanrıça tarafından kendisine verilen herhangi bir görevi gelecekte de yerine getireceğini belirtmeye özen gösterir.²⁵¹ Murşili'nin konuşma bozukluğuna dönecek olursak, bu durum her ne kadar kralın askeri ve siyasi liderlik sağlama yeteneğini etkilememiş gibi görünse de onun saltanatına ilişkin kayıtlara ilginç bir kişisel boyut eklemiştir. Askeri kayıtları, onu geleneksel kraliyet savaşçısı kalıbında kararlı ve bazen acımasız bir savaşçı olarak ortaya koyarken, hükümdarlığı esnasında yaşadığı sıkıntılar nedeniyle başına gelen hem fiziksel hem duygusal hasarlar neticesinde, tanrılara yaptığı dualar ve yalvarışlar onu her zaman vicdanının emirlerine ve ilahi irade olarak algıladığı şeye göre hareket etmeye çalışan insani ve duyarlı bir adam olarak gösterir.²⁵²

Burada değinilmeden geçilemeyecek ilginç bir durum var ki, hakimiyetinin üçüncü yılında II. Murşili, Arzawa kralı Uhhaziti'ye karşı yaptığı askeri sefer esnasında, başka bir Fırtına Tanrısı'nın neden olduğu, bir dereceye kadar karşılaştırılabilir bir yıldırım çarpması olayına tanık olmuştur. Ancak bu defa bunun etkisi, kendisi için tamamen farklıdır. Bu olay II. Murşili'ye ait iki tarihi belgede, *On Yıllık Annallar* ve *Kapsamlı Annallar*'da nakledilmiştir. Murşili, Fırtına Tanrısı'nı iki düşman arasında yargılamaya çağıran savaş ilanını kelimesi kelimesine aktardıktan (KBo 3.4 II 10-14) sonra, kendisinin lehine, ancak düşmanın hastalanıp sonra da ölümüne neden olan bu şimşek çarpması olayını şöyle tasvir eder:

---

²⁵¹ KBo 3.4 IV 47-49 (CTH 61.I.A).

²⁵² Hoffner, 2013, s. 150-152; Bryce, 2005, s. 219-220.

KBo 3.4 II 15-22 (CTH 61.I.A)²⁵³

¹⁵ *ma-ah-ha-an-ma i-ya-ah-ha-at nu GIM-an I-NA^{HUR.SAG}La-wa-ša a-ar-hu-un¹⁶*
nu-za^{DU} NIR.GÁL EN-YA pa-ra-a ha-an-da-a-tar te-ek-ku-ša-nu-ut¹⁷ nu^{GIŠ}kal-
mi-ša-na-an ši-ya-a-it nu^{GIŠ}[kal]-mi-ša-na-an am-me-el KARAŠ.HI.A-ya¹⁸ uš-
[ke]-et KUR^{URU}Ar-za-u-wa-ya-an uš-ke-et nu^{GIŠ}kal-mi-ša-na-aš pa-it¹⁹ nu KUR
^{URU}Ar-za-u-wa GUL-ah-ta ŠA^mU-uh-ha-LÚ-ya^{URU}A-pa-a-ša-an URU-an GUL-
ah-ta²⁰ ^mU-uh-ha-LÚ-na gi-nu-uš-šu-uš a-še-eš-ta na-aš ir-ma-li-ya-at-ta-at²¹
nu ma-ah-ha-an^mU-uh-ha-LÚ-iš GIG-at na-aš-mu nam-ma za-ah-hi-ya²² me-na-
ah-ha-an-da Ú-UL ú-it ...

Tercüme:

¹⁵⁻²² *Ben gittiğimde ve Lawaša'ya vardığımda, Güçlü Fırtına tanrısı, efendim, ilahi gücünü gösterdi ve bir yıldırım demeti savurdu. Askerlerim yıldırımı gördü ve Arzawa ülkesi gördü. Yıldırım gitti ve Arzawa'ya çarptı. Uhhaziti'nin şehri Apaša'yı vurdu. Uhhaziti'yi dizlerinin üzerine çöktürdü ve o hastalandı. Uhhaziti hastalanınca savaş için bana karşı gelmedi.*

Anlaşılan Muršili'nin yıkık Kunnu höyüğünde karşılaştığı fırtına gibi, Fırtına Tanrısı tarafından Lawasa dağında gerçekleşen yıldırım da güçlü bir psikosomatik etkiye sahipti ve Arzawa kralı Uhhaziti'yi hasta ederek dizleri üzerine çöktürmüştü. *Kapsamlı Annallar*'daki paralel versiyona (KUB 14.15 II 6) göre Uhhaziti'nin bu rahatsızlığı oldukça ciddiye.²⁵⁴

²⁵³ Transkripsiyon için bkz. Goetze, 1933, s. 46-49; tercüme için bkz. Beal, 2000, s. 85. *Kapsamlı Annallar*'daki ilgili kısım, KUB 14.15 II 6 için bkz. Goetze 1933, 46-49.

²⁵⁴ Gilan – Della Casa, 2023, s. 362-363.

3.3.1.3. Kramp (*huitteššar*)

Ambazzi Ritüeli’nde hastanın ellerini, ayaklarını ve tüm uzuvlarını etkileyen bir rahatsızlık (*idalu*) *huitteššar* olarak anılmaktadır. Anlamı net olarak bilinmeyen ve sadece bu metinde karşılaşılan *huitteššar* kelimesi Goetze tarafından “*gerginlik, zihin yorgunluğu*”²⁵⁵ olarak tercüme edilirken, G. Şahinbaş Erginöz’ün çalışmasında bu rahatsızlık sindirim sistemi hastalıkları altında kategorize edilir ve kelimenin karşılığı “(bir hastalık semptomu olarak) kabızlık, peklik”²⁵⁶ olarak verilir. Ünal ise bu kelimenin “*kramp*” ya da “*kulunç*” anlamına gelebileceğini ileri sürer.²⁵⁷ Bu ismin “*çekmek*” anlamına gelen *huittiya-* fiilinden türediği düşünülürse, Ünal’ın kelimeye atfettiği bu anlam oldukça yerindedir.

KUB 27.67+ öy. I (CTH 391.1, A2)²⁵⁸

§5¹⁹ [nu me-ma-i] [ar^l-ha-aš-ši-kán i-da-a-lu hu-it-te-eš-šar²⁵⁹ 20 [hu]- [it-ti-ia-
<<i>>] SAG.DU-it [ŠU]^{MEŠ}-[it GİR^{MEŠ}]-it²¹ [hu-]u-ma-an-[te-et] UZU^{ÚR}-it n[a-
a]t [i-d]a-[a-la-u-ua-aš] 22 [UN]^{MEŠ} [har-pa-na-al]-li-ia-aš [pé-eš-ki]

Tercüme:

§5¹⁹⁻²² [Ve der ki:] ‘Kötü krampı? baştan ellerden, ayaklardan, [t]üm uzuvdan [çı]kar
v[e o]nu kötü [insan]lara (ve) düşmanlara [ver!].’

---

²⁵⁵ Goetze, 1971, s. 348.

²⁵⁶ Şahinbaş Erginöz, 1999, s. 129.

²⁵⁷ A. Ünal, “Hitit Tıbbının Ana Hatları”, *Belleten* 44/175, 1980a, s. 490 ve dn. 98; ibid., “Review of J. Tischler, “Hethitisch-Deutsches Wörterverzeichnis mit einem semasiologischen Index, 1982”, *Journal of Near Eastern Studies* 49/4, 1990, s. 359.

²⁵⁸ B Transkripsiyon ve tercüme için bkz.. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 391.1 (Expl. A, 27.03.2017)

²⁵⁹ “çekme, gerilme”; bir hastalık olarak “kramp, felç, kasılma”, Ünal, 2016, s. 195.

Demonların neden olduğu bu rahatsızlık, Ambazzi tarafından ipe sarılı bir kalayın hastaya bağlanıp çıkarıldıktan sonra da bir fareye bağlanmasıyla, somutlaştırılarak fareye transfer edilir. Hastalık, farenin serbest bırakılmasıyla hastadan tamamen uzaklaştırılarak ve çeşitli tanrı ve demonlara sunu ve kurbanlarda bulunularak tedavi edilir.

Tunnawi'nin 'Nehir Ritüeli'nde ise kara büyü nedeniyle meydana gelen kirlilik sonucu, hastada görülen “*şeklin, kemiğin, etin sıkışması ve sıkıntı vermesi*” gibi semptomlar, bu hastanın kramptan muzdarip olduğuna işaret etmektedir (CTH 409.1, KUB 7.53 + KUB 12.58 §14 8-13, ilgili metin yeri için bkz. 4.1.2.4). Bu rahatsızlık, muhtemelen yatıştırıcı bir ilaç olarak kullanılan, *TIYADU*²⁶⁰ adlı tıbbi bir bitkinin hasta üzerinde tutulup bu bitkinin şifalandırıcılığının hastaya aktarılması ile tedavi edilir.

3.3.1.4. Kas Gücü (GÚ-tar / ^{UZU}kuttar) Kaybı

Kanzapıdalı Hatiya Ritüeli'nde kötücül bir tanrıça ya da demon olan Wişuriyanza'nın neden olduğu rahatsızlıklar, görme gücü eksikliği ve halsizliğin yanı sıra, kas gücü (GÚ-tar / ^{UZU}kuttar) kaybıdır. Bu rahatsızlıklar çeşitli ritüel eylemler, sunular ve dualar aracılığıyla tedavi edilir.

KBo 15.25 öy. (CTH 396, A)²⁶¹

§2⁹ ... [zi]-ga ^{DÚ}-i-šu-ri-ia-an-za¹⁰ A-NA EN.SISKUR.S[ISKUR E]GIR-pa TI-tar ha-ad-du-la-a-tar in-[na]-ra-u-wa-tar MU^{HLA} GÍD.DA¹¹ [IG]I^{HLA} -wa<-aš> uš-[ki-u]-ar GÚ-tar ša-ra-a ap-pa-a-tar-ra pí-iš-ki

---

²⁶⁰ Bknz. Hoffner, 1974, s. 110.

²⁶¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. O. Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wisurijanzena*. StBoT 2, Wiesbaden: Harrassowitz, 1966, s. 2-7.

§4 ... ²³ šu-me-ša-wa [^DGul-ša-aš ^{DM}]AH^{MEŠ} A-NA EN SÍSKUR TI-tar ha-ad-
du-la-a-tar ²⁴ [i]n-na-ra-u-u[a-tar MU^{HLA} GÌD.DA IG]I^{HLA}-aš uš-ki-ia-u-wa-ar
GÚ-tar ša-ra-a ap-pa-a-tar-ra ²⁵ [I-N]A EGIR [UD-^{MI} pi-iš-kat-tén]

Tercüme:

§2 ⁹ ... sen, Tanrıça Wišuriyanza, ¹⁰ r[itüel] beyine hayat, sağlık, zindelik, uzun yıllar, ¹¹
görme gücü, kas kuvveti ve ellerini kaldırma (gücü) ver!"

§4 ... ²³⁻²⁵ Siz, [Ka]der Tanrıçası [Gulšaš] ve DINGIR.MAH.MEŠ (Ana Tanrıçalar)
ritüel beyine hayat, sağlık, zindeli[k, uzun yıllar, görme gücü, kas kuvveti ve gelecek
günlerde ellerini kaldırma (gücü) ver!"

3.3.2. Üremeyle İlgili Rahatsızlıklar

3.3.2.1. İktidarsızlık

İktidarsızlığı ya da üreme gücü (*haššatar*) yoksunluğunu sağıltmak için Paškuwatti Ritüeli'nde (CTH 406) yıkama, renkli ipler bağlama, kapıdan geçme gibi ritüel eylemlerin yanı sıra analogik söylemlere başvurulmuştur. Ancak, ritüelin merkezi ögesini, nadiren karşılaştığımız istiare uygulaması teşkil eder. Bir tanrıyı yardım etmesi, iyileştirmesi, kendini göstermesi ve kendine ibadet eden kimseyle ilişkiye girmesi amacıyla cesaretlendirmek için, hastanın geceyi kutsal bir yerde geçirme pratiği olan istiare, diğer eski kültürlerden de bilinmektedir.²⁶² Burada hastalığının iyileştiğinden, yani üreme gücünü kazandığından emin olmak için rüyada hastaya görünmesi ve onunla

---

²⁶² Bknz. H. A. Hoffner, "Paskuwatti's Ritual against Sexual Impotence (CTH 406)", *Aula Orientalis* 5/2, 1987, s. 282, dn: 75.

cinsel ilişkiye girmesi istenen Tanrıça Uliliyassi'dir. Hattuša arşivlerinde bulunan Akad dilindeki bir Mezopotamya ritüelinde (CTH 803, KUB 37, 55 + KBo 36, 32+ §2 38''-70''; ilgili metin yeri için bkz. 4.1.4.1.3) ise bir kara büyü nedeniyle meydana geldiği anlaşılan, bir erkeğin bir kadınla ilişkiye girememesi durumu, felç olma, sürekli ateşli olma ve tenin eciş bücüş olması gibi rahatsızlıklarla birlikte anılmıştır. Tüm bunların sağaltılması için gerekli görülen ritüel tedavi yöntemi, kara büyüyü yapan ve yaptıran şahısların kilden birer figürinlerinin yapıp çeşitli işlemlerden geçirilerek, bunların Tanrı Šamaš önünde suçlu bulunmaları ve tanrıdan, yapılan kötülüklerin hastadan alınıp buna sebep olanlara yüklenmesinin istenmesidir.

3.3.2.2. Çocuk Düşürme

Tunnawi'nin 'Nehir Ritüeli'nde (CTH 409.1) karşılaştığımız bu durum, ölü çocuk doğurma ve cinsel uzuvların sakatlanmasıyla²⁶³ birlikte anılmış ve bunların temel sebebinin de kirlilik olduğu belirtilmiştir. Bu rahatsızlıkları iyileştirmek için gerekli görülen tedavi ise tanrılara sunuda bulunma ve dua etmenin yanı sıra üzerinde tutma, üzerinde döndürme, ayaklarının yanına koyma, renkli ipler bağlama-çözme, kıyafet yırtma, tarama, yıkama, vekil-hayvan kullanımı gibi eylemler ve analogik söylemler içeren, çok aşamalı, oldukça karışık ve teferruatlı çeşitli ritüel uygulamaların gerçekleştirilmesidir.

---

²⁶³ KUB 7.53 + KUB 12.58 I 4-6: *našma=kán MUNUS-ni DUMU^{MEŠ}-ŠU akkiškanzi našma=šši=kán UZUšarhuwanda=ma mauškiZZi naššu LÚ-ni našma MUNUS-ni paprannaš uddanza* ^{UZU}UR^{HI.A}-ŠA arha šarran; Goetze, 1938, s. 4.

3.3.3. Sindirim Sistemi Rahatsızlıkları

3.3.3.1. Şişkinlik (*alpanza*)

alpant- kelimesi ile ifade edilen rahatsızlık halinin geçtiği ilgili metin yerleri şöyledir:²⁶⁴

- CTH 390, A1: KUB 7.1 I 1-2; CTH 390, A1: KUB 7.1 IV 8; CTH 390, D: KUB 30. 48 öy. 2-3; CTH 277.2 (tablet kataloğu), KUB 30.49 IV 16-17: *man DUMU-laš alpanza našma-šši-kan karātieš adanteš* “Eğer bir çocuk baygın halde ise ya da onun bağırsakları yenmişse”

- CTH 390, A1: KUB 7.1 I 39-40: *nu kuiš DUMU-aš alpanza našma-šši-kan karātieš adanteš* “Hangi çocuk baygın halde ise ya da (hangi çocuğ)un bağırsakları yenmişse”

- CTH 628.Tf11.D ((H)işuwa Festivali metni), KBo 25.163 V 10-11: 10 GA.KIN.AG *al-pa-a-a[n]* 10 GA.KIN.AG TUR “on tane ‘yumuşak’ peynir (ve) 10 tane küçük peynir”

- CTH 628.Tf12.N, KBo 24.40 öy. 7-8: ... I GA[.KIN.AG] *al-pa-a-an* ...“... bir ‘yumuşak’ peynir ... ”

Ayatarša Ritüeli’nde karşılaştığımız bu rahatsızlık adı ile ilgili olarak, Goetze *alpant-*’ın, *alwanza-* “büyülenmiş”in bir varyantı ya da hatalı bir yazımı olduğunu varsayar.²⁶⁵ Ancak J. Puhvel, *našma* “veya”nın kullanımının, kara büyü fikrinden ziyade iç hastalık şikayetine dair bulgusal bir tıbbi alternatifi işaret ettiğine dikkat çekerek,

---

²⁶⁴ Metin alıntılarının transkripsiyon ve tercümesi için bkz. HED A & E - I, s. 38-39.

²⁶⁵ A. Goetze, *Madduwattas* (= Mitteilungen der Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesellschaft 32.1), Leipzig, 1927, s. 112; A. Goetze, “Hittite *šipant-*”, *JCS* 23/3, 1970, s. 92.

alpent- kelimesinin *alpa-* ‘halsiz’den türeyen bir isim-fiil olduğunu belirtir ve ilgili ifadeyi “*swooned, weak, mild*” (“*baygınlık geçirmiş, halsiz, zayıf*”) olarak tercüme eder. Puhvel kelimeye bu anlamı atfederken, ağırlıklı olarak Lith. *alpti* “bayılmak”, *alpus* “zayıf” vb. ile varsayılan bir etimolojik bağ temeline dayanır.²⁶⁶ A. Kloekhorst, Goetze’nin *alpent-*’in *alwant-* “büyülenmiş” kelimesinin bir türevi olduğu varsayımı hakkında, her ne kadar semantik olarak anlamlı görünse de “büyülenmiş” kelimesinin kökünün *alwant-* değil de *alwanz-* olması nedeniyle, bunun biçimsel olarak zor olduğunu belirtir. İlgili ifadenin geçtiği tüm metinleri içeriksel açıdan ele alan Kloekhorst, *alpent-*’in tam olarak neyi ifade ettiğini belirlemenin mümkün olmadığını, çocuk söz konusu olduğunda, çocuğun hastalığına işaret ediyor gibi görünse de, böyle bir çağrışımın, kelimenin peyniri nitelediği durumlara uymadığına dikkat çeker.²⁶⁷ Öte yandan Haas, *alpent-*’in **alp-* fiil kökünden türemiş olan *alpa-* “wolke” (‘bulut’) adı ilişkili olabileceğine, bu bağlamda da *alpent-*’in “aufgebläht, geballt” (‘şişkin, yığınlanmış’) anlamına geldiğini ve bu anlamında peyniri nitelemeye uygun olduğunu belirtir.²⁶⁸ Bu doğrultuda, Haas tarafından kelimeye atfedilen anlamı ve kelimedenden sonra zikredilen bağırsak rahatsızlığını dikkate alırsak, kelimenin, fiziksel bir rahatsızlık olarak kişinin karın ve bağırsaklarında meydana gelen “*şişkinlik hali*”ni ifade ettiği düşünülebilir.

Bir bağırsak hastalığı ile birlikte anılan bu rahatsızlığı tedavi etmeyi amaçlayan Ayatarša Ritüeli’nde, rahatsızlığın sebebi belirtilmemiştir. Tedavi süreci ise “hastalığın Güneş Tanrısı’na yapılan bir koyun kurbanı ile başlar. Bu kurbanın kimi organları

---

²⁶⁶ HED A & E - I, s. 38-39.

²⁶⁷ Kloekhorst, 2008, s. 170.

²⁶⁸ V. Haas, “Ein jatro-magisches Ritual gegen einen Fluchzwang”, *Pax Hethitica: Studies on the Hittites and their Neighbours in Honour of Itamar Singer*. StBot 51, Wiesbaden: Harrassowitz, 2010, s. 179 dn: 5. Ayrıca bkzn. J. J. S. Weitenberg, *Die hethitischen u-Stämme* (Amsterdamer Publikationen zur Sprache und Literatur 52), Amsterdam, 1984, s. 88 (§173).

pişirilerek ya da çiğ olarak, ekmek ve libasyon eşliğinde bahsi geçen tanrıya sunulur ve tanrıdan çocuğun hastalığını uzaklaştırması istenir. Tanrının önüne konulan kurban parçaları, sabah vaktinde çocuğa yedirilir. Öğütülen çeşitli bahçe bitkilerinin maya, malt ve su ile karıştırılması sonucu elde edilen ilacın bir kısmı, ağzı yıkandıktan sonra çocuğa içirilir ve kalan kısmı da çocuğun başından tüm vücuduna doğru dökülür. Ardından çocuk yıkanır ve kendini sabun otu ile ovalar. Yıkandıktan sonra ritüel uygulayıcı tarafından çocuğun üzerinde bir kaz döndürülür ve sonrasında Güneş Tanrısı'na gitmesi için bu kaz serbest bırakılır. *šana(-)kukkulla* bitkisinin (ve) marulun koyun yağının içinde parçalanmasıyla elde edilen merhem, çocuğun vücuduna sürülür ve çocuk delikli bir sandalyeye oturtulur (CTH 390 §1-15). Ritüelin devamında yer alan tedavi ise, *karateš adanteš* olarak anılan bir tür bağırsak bozukluğuna yöneliktir.

3.3.3.2. Bir tür Bağırsak Rahatsızlığı (*karātieš adanteš* “bağırsakları yenmiş”)

Yukarıdaki metinlerde “*alpant-* olmak” ile birlikte anılan “*bağırsakları yenmiş*” olma hali arasındaki ilişkinin, tam olarak ne olduğunu söylemek mümkün değildir. Burada *ed-/ad-* “yemek, tüketmek” fiilinin çoğul haldeki partisip (sıfat-fiil) formunda karşımıza çıkan *adanteš* “yenmiş, tükenmiş” olarak tercüme edilir²⁶⁹ ve bağırsakları (*ka-ra-a-ti-eš*) niteleyen bu ifade, bir tür bağırsak rahatsızlığına işaret eder.

Wattiti Ritüeli bu rahatsızlığın tedavisine yönelik olsa da, onun sebebi hakkında herhangi bir bilgi içermez. Bu nedenle konuyla ilgili bir spekülasyonda bulunan H. Kronasser, bu duruma hastalık demonlarının sebep olmuş olabileceğine ve onların solucanlar ya da gece kuşları formunda insanların bağırsaklarını yiyerek karın ağrılarına sebep olduklarının, başka metinlerden bilindiğine dikkat çeker. Bu bağlamda Kronasser,

---

²⁶⁹ HED A & E-I, s. 315-317; HHW, s. 33; F. Sommer - A. Falkenstein, *Die hethitisch-akkadische Bilingue des Hattusili. I (Labarna II)*, München, 1938, s. 185; Haas, 2010, s. 179 dn: 5.

ünlü Romalı şair Ovidius'un *Fasti* eserinde hikaye edilen, görece benzer bir sağaltma ritüeline atıfta bulunur. Ovidius'un masalındaki ritüelde *strigae*, yırtıcı kuşlar gibi geceleri bir bebeğe yaklaşır. Bir tanrıça bebeği kurtarmaya gelir ve bir Hitit ritüelinden esinlenmiş olabilecek eylemleri gerçekleştirir. Çilek ağacının yapraklarıyla üç kez kapı sövelerine ve pervazına dokunur, girişe su serper, eline iki aylık bir domuz yavrusunun exta'sını ("bağırsakları") alır ve şu inkantasyonu söyler (*atque ita*). ... *inquit "nu kiššan temi/tezzi"*):

atque ita „noctis aves, extis puerilibus" inquit, „parcite. Pro parvo victima parva cadit. Cor pro corde, precor, pro fibris sumite fibras.

Hanc animam vobis pro meliore damus.“ Sic ubi libavit, prosecta sub aethere ponit etc.

Ve böylece, "Gecenin kuşlarını durdurun" dedi, "çocuksu bağırsaklarınızı boş verin. Küçük bir kurban için küçük bir tanesi düşer. Kalp için kalbe dua ediyorum, lifleri lifler için alıyorum. Bu ruhu sana daha iyisi için veriyoruz." (Fasti IV, s. 131 vd.)

Kronasser, ele aldığımız ritüelle bu ritüelin doğrudan ilişkili olduğu iddiasında bulunmamakla birlikte, Ovidius'un hikayesinde işlenen bu ritüelin kuşkusuz eski bir halk geleneğine dayandığını ve bunun, Doğu Akdeniz'de M.Ö. 2. binyıldan Helenistik Dönem'e kadar çeşitli açılardan görülebilen sürekliliğini gösterebileceğini belirtir.²⁷⁰ Bu bakış açısıyla, Wattiti Ritüeli'nde sebebi belirtilmeyen bu bağırsak rahatsızlığına demonların sebep olmuş olabileceği düşünülebilir.

---

²⁷⁰ H. Kronasser, "Fünf hethitische Rituale," *Die Sprache* 7, 1961, s. 142-146.

Bununla birlikte, Hititlerin askeri yeminlerini içeren CTH 427 numaralı metinde yer alan bir lanet, konuya dair bir referans içerir. Buna göre ‘karnı şişiren’ ve ‘iç organları yiyen’ “*Tanrıça Išhara’nın çocuk(ları)*”dır; ilgili metin yeri şöyledir:

KBo 6.34 III (CTH 427, A)²⁷¹

§11 ¹² n[u-uš-m]a-aš-kán AL[AM ... Š]À-ŠÚ ú-i-da-an-<da> šu-u ¹³ [I-NA Q]A-TI-ŠU-NU da-a[-i] nu kiš-an te-iz-zi ¹⁴ [ka]-a-aš-wa ku-iš Ú-[UL-wa] li-in-kiš-ki-it ¹⁵ [nu] DINGIR^{MEŠ}-aš pí-ra-an [li-in-k]at-ta ¹⁶ nam-ma-kán NI-IŠ DINGIR^L[^{IM} šar]-ra-ad-da na-an li-in-ki-an-te-eš ¹⁷ e-ip-pir na-aš-ša-an ŠÀ-ŠÚ šu-ut-ta-ru ¹⁸ nu-za šar-hu-wa-an-da-an QA-TI-ŠÚ pí-ra-an UGU-a ¹⁹ kar-pa-an har-zi na-aš-ta ku-iš ku-u-uš NI-IŠ DINGIR^{LIM} ²⁰ šar-ri-iz-zi na-an ki-e NI-IŠ DINGIR^{MEŠ} ²¹ ap-pa-an-du na-[a]š-ša-an ŠÀ-ŠÚ šu-ut-ta-ru ²² an-dur-za-ma-[ ]-kán I-NA ŠÀ-ŠÚ DUMU ^DIš-ha-a-ra ²³ [ ]-d]u na-an ka-ri-pa-an-du

Tercüme:

§11 ¹²⁻¹³ Onların ellerinin [içine], içi tamamen suyla dolu [...] figü[rini] koya[r] ve şöyle söyler: ¹⁴⁻¹⁶ “Bu kimdir? O yemin etmemiş midir? O tanrıların önünde [bir yemin] etti. Sonrasında yemini [çi]ğnedi ve yemin tanrıları onu ¹⁷ yakaladı. Onun iç organları (suyla) doldu. ¹⁸⁻²¹ Elleriyle midesini öne doğru kaldırıyor. Bu yemin tanrıları her kim bu yeminleri çiğnerse onu yakalasın. Onun iç organları (suyla) dolsun. ²²⁻²³ Onun iç

---

²⁷¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz., N. Oettinger, *Die militärischen Eide der Hethiter*. StBoT 22, Wiesbaden: Harrassowitz, 1976, s. 12-13; Haas, 2003a, s. 586-587; B. J. Collins, “Hittite Canonical Compositions – The First Soliders’ Oath (1.66)”, *The Context of Scripture I*, Leiden-Boston: Brill, 1997b, s. 165-166.

organlarına İşhara'nın ocuk(ları?) (yani hastalık) [yerleşsin?] ve onlar onu yiyip bitirsin."²⁷²

Bir tür bağırsak rahatsızlığı olduğunu anladığımız, *karātieř adanteş* olarak ifade edilen durumun, ne tür bir bağırsak hastalığı olabileceğini söylemek mümkün değil. Bununla birlikte, söz konusu rahatsızlığın, trematodlar, akciğer, bağırsak ve karaciğer parazitlerinin neden olduğu bir parazit enfestasyonu, örneğin bir akciğer, karaciğer veya bağırsak distomatozu gibi son derece sık görülen solucan hastalıkları olabileceği sylenabilir.²⁷³

Ritüelde bu rahatsızlığın tedavisi ise şöyledir: On dört adet *şalakar* ekmeği pişirilir, '*bağırsakları yenmiş*' birinden alınan bir şişle, ocaktan alınır ve hasta çocuğa yedirilir. Koyunun bağırsakları pişirilerek hasta çocuğa yedirilir. Bağırsakları yedikten on dört gün sonra hasta "*Bağırsakların üstesinden bağırsaklar gelir.*" der. Hastanın fakir biri olması durumundaysa, o bağırsakları bulduğunda iki kez, üç kez yer ve sonrasında yemin ederek artık bağırsak yemez. Çeşitli renklerden oluşan yn iplikler geriye doğru rlp, birbirinin içinden geçirildikten sonra, bir ok mili ve [...]ne bağlanır ve kalın bir ekmeğin üzerine konularak, yıldızların altında beklemesi için çatıdaki yağmur oluğuna bırakılır. Sabah olduğunda bu ekmek Güneş Tanrısı için bölünür. Analogik inkantasyonlar eşliğinde, önce ağırşak, ardından da ok mili ile gerçekleştirilen ritüel eylemler aracılığıyla, hastalık çocuktan uzaklaştırılır (CTH 390, A1 II ř1-9). Metnin devam eden kısmı kırıklı olup, takip eden tedavinin tam olarak anlaşılması için yeterince korunmuş

---

²⁷² B. J. Collins, İşhara'nın, alanı tıp ve hastalık olan bir yeraltı tanrıçası olmasından yola çıkarak "İşhara'nın ocuk(ları)" ifadesini bu kontekste uygun olarak "hastalık(lar)" olarak tercüme eder ve yorumlar; ibid.

²⁷³ Haas, 2010, s. 179 dn: 5; Haas, 2003a, s. 586-587. Bu tür rahatsızlıklarla ilgili detaylı bilgi için bkzn. M. Abd El Bagi et al., "Gastrointestinal parasite infestation", *European Radiology* 14/3, 2004, s. 116-131.

değildir (§10-11). Burada, ‘*bağırsakları yenmiş*’ birinden alınan şişle çevrilmiş ekmeklerin ve pişirilen koyun bağırsaklarının, hastaya yedirilmesinin tıbbi bir reçete ya da perhizden ziyade, ritüel eylemlerin önemli bir kısmını oluşturduğu ve “homeopatik tedavi amacıyla” yedirildiği düşünülür.²⁷⁴

3.3.4. Göz Hastalıkları

Ritüel metinlerinde göz hastalıklarıyla iki yerde karşılaşırız. Demon ya da kötücül bir tanrıça olan Wişuriyanza’nın öfkesini bertaraf etmek için gerçekleştirilen Hatiya’nın ritüelinde (CTH 396), hem Wişuriyanza’dan hem de (garantör konumunda olan) Kader Tanrıçası Gulšaš ve DINGIR.MAH.MEŠ (Büyük Tanrıçalar)’den hastaya görme gücünün (IGI^{HL.A}-*waš uškiyawar*) yanı sıra uzun ömür, sağlık, kas kuvveti ve zindelik vermeleri istenir. Bu da hastanın sıhhatinin yerinde olmadığına, ölüm korkusu yaşadığına ve görme yetisinin azaldığına işaret etmektedir. Tedavisi ise bu tanrılara yapılan çeşitli sunular, dualar ve balığın kullanıldığı ritüel bir eylemden oluşur. Göz hastalığına dair bir diğer bahis ise kısmen kırıklı bir ritüel fragmanında (CTH 458.1.1, A3: KBo 20.73+ ay. IV 3-4) kırıklı olarak yer aldığı için ne tür bir göz hastalığı olduğu bilinmemektedir: IGI^{HL.A}-*aš* [...] *inan* “gözlerin [...] hastalığı”. Kendisiyle birlikte anılan birçok hastalıkla, aynı şekilde tedavisi yapılan bu hastalık, metnin korunan kısımlarından anlaşıldığı kadarıyla, tükürme, el yıkama, analogik söylem ve eylemler aracılığıyla sağaltılır.

---

²⁷⁴ Sommer – Falkenstein, 1938, s. 185.

3.3.5. Ateşlenmeye Bağlı Görülen Rahatsızlıklar

3.3.5.1. *LI'BU*, ‘dağ *LI'BU*’su ve ‘dağ tutulması’

Mezopotamya’ dan ithal edilen Akadca sağaltma ritüellerinden birinde (CTH 811) tedavi, “*LI'BU*”²⁷⁵, “*dağ LI'BU*’su”²⁷⁶ ve “*dağ tutulması*”²⁷⁷ adlarıyla anılan rahatsızlıklara yöneliktir. *LI'BU* terimi (Sümerce DIH) “enfekte etmek” ya da kimi zaman demonlar için kullanılan, “kovalamak” anlamına gelen *LA'ĀBU* fiilinden türemiştir.²⁷⁸ *LI'BU* terimi her ne kadar, kendi başına ‘ateşlenme’ anlamına gelmese de bazı referanslarda, ‘yakıcı ateşlenme’ (*UMMU ŠARHU*)²⁷⁹, ‘şiddetli ateşlenme’ (*UMMU DANNU*)²⁸⁰ ve ‘vücut sıcaklığı’ (*UMMU*)²⁸¹ gibi vücut ısının artışına yönelik çeşitli terimlerle birlikte anılmaktadır. Bir terapötik reçetede *LI'BU* ‘şiddetli ateşlenme’ (*UMMU DANNU*)²⁸² ile eş anlamlı olarak kullanılırken, üç reçetede de ‘şiddetli ateşlenme’ ile ilişkilendirilebilecek şekilde ‘şiddetli *LI'BU*’ (*LI'BU DANNU*)²⁸³ olarak geçmektedir. Bununla birlikte, ‘dağ *LI'BU*’su’nu (*LI-I-BI ŠÁ-DI-I*) def etmeyi amaçlayan K 2581 numaralı metindeki sağaltma ritüelinde de *LI'BU* ve ‘vücut ısısı’ (*UMMU*) arasındaki yakın bağlantı görülmektedir.²⁸⁴ Bunların ışığında, Scurlock ve Andersen

---

²⁷⁵ CTH 811, KUB 37.84 + KUB 29 58+59+ III 35, IV 19, V 24 (*LI-BU*).

²⁷⁶ CTH 811, KUB 37.84 + KUB 29 58+59+ IV 21 (*LI-BU KUR.RA-I*).

²⁷⁷ CTH 811, KUB 37.84 + KUB 29 58+59+ VI 14 [*ŠI-BI(T KUR-I)*].

²⁷⁸ CAD L, s. 6.

²⁷⁹ BAM 66 öy. 21, KUB 37, 84+ v 17-18 ve dublikesi.

²⁸⁰ BAM 147 öy. 12.

²⁸¹ BAM 240 ay. 59.

²⁸² BAM 147 öy. 1-4.

²⁸³ BM 42431+, KUB 37, 84+ v 18 ve dublikesinde.

²⁸⁴ A. Bacskey, *Therapeutic Prescriptions against Fever in Ancient Mesopotamia*. AOAT 447, Münster: Ugarit-Verlag, 2018, s. 5-6; M. Stol, “Fevers in Babylonia”, *Disease in Babylonia*, Cuneiform Monographs 36, Leiden: Brill, 2007, s. 11 vd. Metin için bkz. K. van der Toorn, *Sin*

LI'BU'yu, genel olarak bir ateşlenme türü ve bu tür ateşlenmeyle karakterize edilen infeksiyöz hastalık grubuyla ilgili medikal bir terim olarak yorumlarlar.²⁸⁵

LI'BU -hastalığının, ayrıca “*dağ LI'BU'su*” olarak nitelendirilmesi ve yer yer “*dağ tutulması*” olarak adlandırılan rahatsızlıkla birlikte anılmasının, diğer bir deyişle bu hastalığın *dağ* ile ilişkilendirilmesinin nedeni belirsizdir. Ancak, bunların belirli bir bölgeyle ilişkilendirilen, yaygın birer hastalığa işaret etmiş olabileceği düşünülmüştür.²⁸⁶ Bazı eski Mezopotamyalı doktorlar tarafından ‘*dağ LI'BU'su* (DIH KUR) kişinin başının sıcak, fakat burnunun ucunun, ellerinin ve ayaklarının soğuk olması durumu (TDP 24:51)²⁸⁷ olarak tasvir edilmiştir.

Ayrıca Hammurabi Kanunları'nın 148. maddesi, eşi *LA'BU* hastalığına yakalanan bir adam için başka bir kadınla evlenmeye karar verse bile, onunla boşanmaması ve ona ayrı bir ev sağlayarak tüm masraflarını üstlenmesi hükmünü verir.²⁸⁸ “*LI'BU*

---

and Sanction in Israel and Mesopotamia: A Comparative Study, Assen: Van Gorcum, 1985, Plate I öy. 20-21.

²⁸⁵ J. Scurlock – B. R. Andersen, *Diagnoses in Assyrian and Babylonian Medicine: Ancient Sources, Translations, and Modern Medical Analyses*, Urbana-Chicago: University of Illinois Press, 2005, s. 29-32.

²⁸⁶ M. J. Geller, *Ancient Babylonian Medicine: Theory and Practice*, Oxford: Wiley-Blackwell, 2010, s. 195 dn. 191.

²⁸⁷ Tercüme için bkz. Stol, 2007, s. 13.

²⁸⁸ §148: ŠUM-MA A-WI-LUM AŠ-ŠA-TAM I-HU-UZ-MA **LA-A-BU-UM** IŠ-ŠA-BA-AS-SÍ A-NA ŠA-NI-TIM A-HA-ZI-IM PA-NI-ŠU IŠ-TA-KA-AN I-IH-HA-AZ AŠ-ŠA-SÚ ŠA LA-AH-BU-UM IŠ-BA-TU Ú-UL I-IZ-ZI-IB-ŠI I-NA É I-PU-ŠU UŠ-ŠA-AM-MA A-DI BA-AL-ŦA-AT IT-TA-NA-AŠ-ŠI-ŠI

“Eğer bir adam bir kadınla evlenirse ve sonra kadın ‘la’bu hastalığına yakalanırsa ve o (adam) bir başka kadınla evlenmeye karar verirse, o evlensin; (ancak) o la’bu hastalığına yakalanan eşinden boşanmayacak. O (hasta eş) onun inşa ettiği konutta yaşasın ve yaşadığı sürece o onu geçindirsin.”

Transkripsiyon ve tercüme için bkz. M. T. Roth, *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor* (Vol. 6). Society of Biblical Literature, Atlanta: Scholars Press, 1997, s. 109.

hastalığından muzdarip olma” hali olarak tanımlanan²⁸⁹ bu hastalığın buradaki anlatımı, onun kişinin görüntüsünü etkilemenin yanı sıra, bulaşıcı olan bir cilt hastalığı olabileceğini düşündürür.²⁹⁰ Öte yandan bu maddeyle ilgili olarak Kinnier Wilson, *LI'BU* hastalığına yakalanmış olan bir kadının çocuk sahibi olamayacağı için böyle bir hükmün verilmiş olacağını; çünkü bu hastalığın kadının doğum yapmasını engelleyen ve bağırsaklarda yaşayan kancalı kurda sebep olduğunu ileri sürer.²⁹¹ Ancak Wilson tarafından herhangi bir temele dayandırılmayan bu görüş, pek de ikna edici değildir. Öte yandan *LI'BU*'ya dair pek çok referans ateşlenmeden bahsederken, leksikal eşdeğerler *LI'BU*'nun bazı formlarının, Akadca *ZI'PU* ya da *ŠĪPU* olarak adlandırılan ve tüm vücudu saran, kırmızı lekeler olarak bilinen, bir deri lezyonu ile ilişkili olduğunu gösterir (SpTU 1.30 öy. 8, 1.38 10). (Ateşli) kurdeşen olarak düşünebileceğimiz bu deri lezyonuyla birlikte görülen *LI'BU* türü ateşlenme, özellikle **karahumma** olarak da bilinen tifo ateşiyle uyumludur (BAM 146 ay. 43'-46').²⁹² Kanun maddesinde bahsi geçen *LI'BU*-hastalığı da böyle bir klinik tabloya gönderme yapıyor olabilir.

Burada ele alacağımız ritüel metninde ise ilgili rahatsızlıklar şöyle tasvir edilmektedir:

---

²⁸⁹ CAD L, s. 34.

²⁹⁰ H. Avalos, *Illness and Health Care in the Ancient Near East: The Role of the Temple in Greece, Mesopotamia, and Israel*. Harvard Semitic Monographs 54, Atlanta: Scholars Press, 1995, s. 175; P. B. Adamson, “Anatomical and Pathological Terms in Akkadian: Part IV”, *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 1, 1984, s. 12; Stol, 2007, s. 11 vd.; M. Stol, *Epilepsy in Babylonia*. Cuneiform Monographs, Volume: 2, Groningen: Styx Publications, 1993, s. 143.

²⁹¹ J. V. Kinnier Wilson, “Diseases of Babylon: an examination of selected texts”, *Journal of The Royal Society of Medicine* 89, 1996, s. 137.

²⁹² Scurlock – Andersen, 2005, s. 30, 220, 436.

¹⁵ [DIŠ *LI'(-BU Š)*]*I-BIT KUR-I* DAB-SU-MA ¹⁶ [*Ú-MAŠ-ŠAR-Š(U-MA)*] *I-NA*
U4-3-KÁM DAB-SU ¹⁷ [... *I(R-TE-DÁ-A)*]*Š-ŠU UM-MA ŠA-AR-HA* ¹⁸ [*L(I-'-BA*
DÁ-A)]*N-NA Ú ZU- '-TA-AM* ¹⁹ [*(MA-A-TAM TUKU.TUKU-Š)*]*I* ²⁰ [*(SI-LI- '-TA-*
ŠU)] *Ú-TA-AR-RI-IK-MA* ²¹ [...] *IT-TA-DIM-ŠU*

Tercüme:

¹⁵ [Eğer *LI*] *'BU* hastalığı, 'dağ tutulması' (bir adamı) yakaladıysa ve ¹⁶ (aynı gün) [onu
biraktıysa, fakat] üçüncü gün onu (tekrar) yakaladıysa ¹⁷ (ve) sürekli olarak onu [...] ¹⁸
tutuyorsa, onun yakıcı ateşlenmesi, ¹⁹ şiddetli *LI'BU* hastalığı ve çok terlemesi vardır. ²⁰
²⁰ Onun hastalığı devam edecek ve ²¹ onu [yatağa] düşürecek.

Bu anlatımdan yola çıkarak Stol, burada tasvir edilen 'dağ tutulması' ([*(Š)*]*I-BIT*
KUR-I) hastalığının 'remittan ateşlenme' (semptomların düzenli aralıklarla geçici olarak
azaldığı, ancak tamamen durmadığı bir ateşlenme) ya da sıtma olabileceğini önerir.²⁹⁴
Nitekim klasik anlamda sıtma ve tifoda görülen, ancak enfeksiyonla ortaya çıkabilen bir
ateşlenme seyri, üşüme ve ürperme ile başlar. Bunu yüksek ateşi üretmek için ısı üreten
şiddetli kas kasılmaları takip eder. Hasta daha sonra vücut ısısı normale düşene kadar
bolca terler; bu da hastayı rahatlamış ve bitkin hale getirerek uykuya daldırır.²⁹⁵ *LI'BU*
ise burada, **sıtma ya da tifoya** tekabül eden 'dağ tutulması' hastalığı nedeniyle meydana
gelen ateşlenmeyi ifade etmek için kullanılmıştır.²⁹⁶

---

²⁹³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bácskay, 2018, s. 164-167.

²⁹⁴ Stol, 2007, s. 12-13; aynı görüş için ayrıca bkz. Bácskay 2018, s. 3-4; H. Stadhouders, "The Unfortunate Frog: On Animal and Human Bondage in K 2581 and Related Fragments with Excursuses on BM64526 and YOS XI, 3", *Revue d'assyriologie et d'archéologie Orientale* 112, 2018, s. 161-164.

²⁹⁵ Scurlock – B. R. Andersen, 2005, s. 29.

²⁹⁶ Scurlock – B. R. Andersen, 2005, s. 29

Metinde *LI'BU* ve onunla birlikte anılan bu rahatsızlıkların nedenleri, net olarak belirtilmese de, bunlara genel olarak ölü ya da kötü ruhların, ya da kötücül demonların neden olduğu anlaşıyor (CTH 811, KUB 37.84+KUB 29.58+59 III 22-35 IV 1-22; metin yeri için bkznz. 4.1.4.1.3.) Hastalığın tedavisi ise ele aldığımız metinde 3 terapötik reçete (IV 27-29, V 14-29, VI 1-4) ve 2 amulet (V 30-36, VI 5-7) kullanımının yanı sıra, temel olarak vekil-figürin kullanımı (I 10-30, II 9-18, III 1-35, IV 1-22), başta Šamaš olmak üzere çeşitli tanrılara yapılan dualar (I 31-37, II 1-8, II 26-33, III 1-13, III 22-35, IV 1-32), sunu (IV 33-V 13) ve inkantasyonların (II 19-20, V 25-29) söz konusu olduğu ritüel yöntemlerle gerçekleştiriliyor. Söz konusu rahatsızlıklarla ilgili olarak eski Mezopotamya metinlerine baktığımızda, sağaltma için benzer ritüel yöntemlere başvurulduğunu görüyoruz. Örneğin; '*dağ li 'bu*' su hastalığının tedavisinin konu olduğu K 2581 nolu ritüel metinde, vekil olarak bir kurbağa kullanıldığını²⁹⁷ ve *dağ tutulması* ile *LI'BU* hastalıklarının iyileştirilmesi için ise BM 64526 nolu metinde, birer terapötik reçete ve amulet kullanımının yanı sıra, farklı olarak karantina uygulamasına başvurulduğunu görülür.²⁹⁸

3.3.5.2. İnflamasyon (*pahhur*) ve İritasyon (*šatar*)

Tunnawi'nin bir ritüelinde ve bu ritüele ait paralel metinlerde karşılaştığımız, deri(?)de meydana gelen bazı rahatsızlıkları ifade eden *pahhur* ve *šatar* terimleri yer almaktadır. İlgili metin yerleri şöyledir:

KUB 9.34+ I (CTH 409.2): ^{26'} ... [^{UZU}*me-i-li-ya-aš*] ^{27'} [*pa-ah-(hur š)*]*a-a-tar*
“[tenin (?) *pah*]*hur* ve *šatar*'ı”

---

²⁹⁷ Stadhouders, 2018, s. 162-163.

²⁹⁸ Ibid. s. 164-166.

KUB 9.34 IV (CTH 409.2): ^{3'} [^{UZU}*me-i-li-ya-aš pa-ah*]-hur *ša-a-tar mu-ta-iz-zi*

“[tenin (?) *pah*]-hur ve *šātar*’ını def eder.”

KBo 17.54 I (CTH 458.1.1.A): ^{15'} [... *pa-ah-hu*]-r *ša-a-tar* “[... ate]ş ve *šātar*”

KUB 9.4 III (CTH 409.4.Tf02.A): ⁴⁷ ... ^{UZU}*me-i-<lu->li-ya-aš pa-ah-hur* ⁴⁸ *ša-a-tar mu¹²-da-a-iz-zi* “... tenin(?) *pahhur* (ve) *šātar*’ını def eder.”

CHD’de ilk anlamı “ateş” olarak verilen *pahhur* kelimesinin, burada ele aldığımız metinler bağlamında tercümesi “*fever, inflammation, burning pain*” olarak verilir.²⁹⁹ Deride inflamasyon, tahriş edici etmenler (patojenler, kimyasallar, sıyrıklar gibi dış yaralanmalar veya parmağa diken batması gibi yabancı cisimler vb.) nedeniyle vücut ısısının yükselmesi sonucu, deride meydana gelen kızarıklık, döküntü, kaşıntı ve kuruluk gibi durumlardır. Bu tür durumların belirti teşkil ettiği, en yaygın olarak bilinen inflamatuvar cilt hastalığı ise dermatittir.³⁰⁰ Dolayısıyla *pahhur* da dermatit gibi bir cilt hastalığına işaret edebilecek bir semptomu ifade edebilir.

Pahhur terimiyle karşılaştığımız bir başka ritüel ise Hebattarakki Ritüeli’dir (CTH 397, KUB 24.14 I 14-22). Burada kişinin başındaki ateşlenmeyi ifade eden *pahhur*, ritüel uygulayıcının, şifalı otlarla karıştırılan arpa unundan hamuru kişiye (muhtemelen başına) bastırmasıyla tedavi edilir. Bu eyleme ritüel uygulayıcının, bu ateşlenmeyi büyücünün başına gönderdiğini ifade eden inkantasyonu eşlik eder: “²⁰... *Senin başının ateşini* ²¹*söndürdüm. Onu büyülü insanın (büyü yapanın)* ²²*kafasında yaktım.*” (Metin yeri için bkz. 4.1.2.9).

---

²⁹⁹ CHD P, s. 12, 16.

³⁰⁰ <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK279298/> (Erişim: 1.12.2022); <https://my.clevelandclinic.org/health/articles/4089-dermatitis> (Erişim: 1.12.2022).

Ritüel metinleri dışında, bir kraliçenin rüyasını hikaye eden bir anlatımda karşılaştığımız, IZI Sümeogramı ile belirten *pahhur* terimi, ayaklarda görülen inflamasyonu ifade etmektedir: CTH 584, KUB 15.3 I 18-19: *mān=wa ANA DUTUŠI eni IZI ŠA GİR^{MEŠ}=ŠU nuntaraš SIG₅-ri* “Eğer Majesteleri’nin ayaklarındaki inflamasyon hızlı bir şekilde geçerse, ...”³⁰¹. Bundan başka, bir tablet katalogunda yer alan anlatımda ise aynı terim boğazda meydana gelen inflamasyonu ifade eder: CTH 279.3, KUB 8, 36 III 1-2: *[mān] antuhš[an] huwahh[urtin] [pah^l]-[h]u-e-na-aš ēpzi* “[Eğer] bir ins[an]ın boğ[azını] inflamasyon yakalarsa, ...”³⁰²

Yukarıda alıntılanan ve *pahhur* ile birlikte anılıp, deri(?)deki bir başka rahatsızlığı ifade eden *šātar* ile ilgili olarak, muhtemelen Goetze’nin ^{UZU}*mīluliya-* için yaptığı “*Weichteile*”³⁰³ (1. “ten, yumuşak doku”, 2. “edep yerleri”) Almanca tercümesinin ikinci anlamı tarafından yönlendirilmiş olan Ünal³⁰⁴ ve Erginöz³⁰⁵, *šātar*’ın ^{UZU}*mīluli* ile olan kombinasyonuna dayanarak, *šātar*’ın “cinsi uzuvlardaki bir rahatsızlık?” olduğunu belirtirler. Buna ek olarak, Erginöz bunun kısırlık ya da iktidarsızlık olarak düşünülebilecek, bir ürogenital sistem hastalığı olduğunu ileri sürer. Ancak, sınırlı sayıda metinde ve hep aynı ifade şekliyle görülen bu kelimenin kısırlık ya da iktidarsızlık gibi daha spesifik bir hastalığı ima ettiğine dair elimizde yeterli veri yoktur.

Öte yandan, *šātar*’ın, “öfkelenmek” anlamına gelen *šai-* fiilinden türediğini hesaba katarsak, bu ismin “iritasyon” olarak tercüme edilmesi, anlamsal olarak yerinde

---

³⁰¹ Metnin transliterasyonu için bkz. CHD p, s. 16; tercüme için bkz. Oppenheim, 1956, s. 255.

³⁰² Metnin edisyonu için bkz. C. Burde, *Hethitische Medizinische Texte*. StBoT 19, Wiesbaden: Harrassowitz, 1974, s. 38 vd.; metindeki restorasyon için bkz. CHD P, s. 16.

³⁰³ Goetze, 1938, s. 77, 115.

³⁰⁴ Ünal, 1980a, s. 491 ve dn. 100.

³⁰⁵ G. Şahinbaş Erginöz, “Hitit Dönemi Anadolu’sunda Tıbbî Faaliyetler”, *Anadolu Tıbbî Dergisi* 1, 2022, s. 34; Şahinbaş Erginöz, 1999, s. 140 vd.

olacaktır.³⁰⁶ Akadca tıp metinlerinde karşılaşılan *ŞIRIHTU* “inflamasyon” teriminin, bu ismin türediği *ŞARĀHU* “öfkelenmek”³⁰⁷ fiiliyle olan semantik bağlantısı, bu bağlamda fikir vericidir.³⁰⁸

Derideki inflamasyonun (*pahhur*) ve iritasyonun (*šātar*) giderilmesi, ritüel metinlerde bunlarla birlikte anılan pek çok hastalıktan biri olan *witrišša*-hastalığı ile aynı şekilde olup, bunun için bazı farmakolojik uygulamaların ve amulet kullanımlarının yanı sıra çeşitli ritüel eylemler ve yöntemlere başvurulmasıyla sağlanmıştır.

3.3.6. Veba

Bulaşıcı olmasıyla nedeniyle kitleler halinde insanların ölümüne sebep olan veba, bakteriyel bir zoonotik (hayvanlardan insanlara geçen) hastalıktır. İnsanlarda görülen birincil veba sendromları ise hıyarcıklı (vebanın en yaygın şeklidir ve ağırlı şişmiş lenf düğümleri ile karakterize edilir), *septisemik* (kan dolaşımında dolaşan bakterilerin neden olduğu sistemik enfeksiyon) ve *pnömonik* olmak üzere üç türdür.³⁰⁹ Veba, özellikle septisemik ve pnömonik biçimleriyle çok ciddi bir hastalıktır ve tedavi edilmediği takdirde %30 ila %100 vaka-ölüm oranı vardır.

---

³⁰⁶ CHD Ş2, s. 312-313; Kloekhorst, 2008, s. 692-693; A. Mouton, “Nommer les dieux hittites : au sujet de quelques épithètes divines”, *Archiv für Religionsgeschichte* 21/22 (issue: 1), 2020, s. 229 ve dn.13, 231 ve dn. 24.

³⁰⁷ CAD Ş, s. 98-99, 207; J. Black et al., *A Concise Dictionary of Akkadian*. SANTAG: Arbeiten und Untersuchungen zur Keilschriftkunde 5, Wiesbaden: Harrassowitz, 2000, s. 334, 339.

³⁰⁸ Puhvel aynı fikirden yolar çıkarak *šātar* kelimesini bir hastalıkla ilintili olabilecek “flareup, rage” şeklinde tercüme eder. HED SA, s. 15.

³⁰⁹ R. L. Dillard - L. J. Andrew, “Plague” *StatPearls*, StatPearls Publishing [Internet, PMID: 31751045], 2022; <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/plague> erişim: 21.12.2022.

Ritüel metinlerinde veba, Hititçe *hinkan-* ya da Sümerce ÚŠ kelimeleriyle ifade edilmiştir. Ancak metinlerde karşılaştığımız veba hastalıklarının semptomları hakkında herhangi bir bilgi yer almadığından, bunların ne tür vebalar olduğu bilinmemektedir. Ritüellerde sağaltılması amaçlanan vebalar ya ülke genelinde, ya da ordugahta görülen vebalardır. Bunları def etmek için gerçekleştirilen ritüeller genel olarak ritüellerin uygulayıcılarının adlarıyla anılan, Ašhella (CTH 394), Puliša (CTH 407), Uhhamuwa (CTH 410), Tapalazunauli (CTH 424.1), Tarhuntapaddu (CTH 424.3) Maddunani (CTH 425.1), Dandanku (CTH 425.2), Zarpiya (CTH 757) ritüelleridir. Genel olarak düşman ülkesinin öfkeli bir tanrı ya da tanrıçasının neden olduğu bu vebaların sağaltılmasında başvurulanan ritüel yöntem, sebep olan tanrının cinsiyetine uygun olarak seçilen bir insan veya bir hayvanın ya da her ikisinin, *vekil* ya da ‘*günah keçisi*’ olarak düşman ülkesine gönderilmesidir. Cinsiyetin bilinmediği durumlarda ise her bir cinsiyetten birer tane gönderilmiştir. Buna ek olarak sunulara, inkantasyon ve dualara da başvurulmuştur.

3.3.7. Karşılığı Net Olarak Bilinmeyen Rahatsızlıklar

3.3.7.1. Kemiğin ve deri(?)nin *witrišša-* hastalığı

Tunnawi’nin *taknaz da-* (“topraktan alma”) ritüelinde (CTH 409.2 // 409.4 // 458.1.1) kişinin kemiğini ve derisini(?) etkileyen, *witrišša* olarak anılan bir hastalıkla karşılaşıyoruz: *ha-aš-ti-ya-aš me-lu-[li-ya-aš ú-it-ri-iš-ša]* (CTH 409.2 KUB 9.34 I 23’)³¹⁰, *ha-aš-ti-ya-aš* (silinti) *ma-a-lu-li-ya-aš ú-it-ri-iš-ša* (CTH 409.4 KUB 9.4 III 42-43)³¹¹, *ha-aš-ti-ia-aš mi-i-lu-li-ia-aš [ú-it-ri-i]š-ša* (CTH 458.1.1, KBo 17.54 I 11’-

---

³¹⁰ Hutter, 1988, s. 26.

³¹¹ G. Beckman, “The Hittite "Ritual of the Ox" (CTH 760.1.2-3)”, *OrNS*, 59/1, 1990, s. 39.

12')³¹² “kemiğin ve derinin (?) *witrišša*-hastalığı”. Bu hastalık adı burada, hastanın ıstırabına sebep olmuş olabilecek, yaklaşık olarak kırk farklı olası hastalıkların, talihsizliklerin, kötü kehanetlerin ve insanların “dilleri”nin sayıldığı, bir inkantasyonda dile getirilen uzun bir listede³¹³ geçmektedir.

Bu hastalık adıyla karşılaştığımız bir başka metin ise “Ruhun Yeraltı Dünyasına Yolculuğu” (*Die Reise der Seele in die Unterwelt*) olarak isimlendirilen (CTH 457.7.2, A: KBo 22.178+) ve oldukça kırıklı olan bir metindir. Söz konusu metnin ilk kısmı (II 1'-9') aile üyelerinin birbirini tanımadığı, olağanüstü bir durumun tasviriyle başlar. Metnin ikinci kısmı (III 1-7), ölümler diyarının sakinlerini, sadece çamur parçası yiyip pis su içiyor olarak betimler.³¹⁴ Metnin son kısmında (III 8-11 IV 1'-4') ise sadece birkaç kelime korunmuş haldedir. Bunlardan biri de herhangi bir kontekste bağlanamayan bu hastalık adı *ú-e-et-ri-i[š(-)]*'dir. Ancak Hoffner, bu kelime için olası anlamın “aşırı zayıflık” olabileceğini ve bu anlamın kelimedenden önce gelen ve ölümler diyarında yaşayanları tarif eden pasajla uyum içinde olduğunu ileri sürer. Bu bağlamda da hastalık adını takip eden satırlardan birinde (III 11) yer alan *ha-az[- ...]*'ın, “kurumak” anlamına gelen *hat-* fiiline ait olabileceğini ve bu hastalıkla ilintili olarak da bu fiilin ölünün kurumuş derisini ifade

---

³¹² F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 458.1.1 (TX 06.01.2017, TRde 06.01.2017).

³¹³ Bu liste genel hatlarıyla şöyledir: Başın *hulturamma*-hastalığı, boğazın *ahraman*-hastalığı, ruhun yükü, vücudun ağırlığı, *witrišša*-kemiğin (ve) derinin (?) hastalığı, yılın (ve) ayın eziciliği (=yaşlılık?), ani ölüm, *šarkiwalēš nakkiwēš*-iblisleri, kanlı Nergal, *meiliyaš*'ın ateşi, öfke, pislik, yalan yere yemin, büyücülük, kavga, kötü rüyalar, kötü kuş alametleri, vücudun tapaşsa-ateşi, kısa yıllar, ilahi öfke, kalabalığın dili, saray hizmetkarının dili, tapınak kadınının dili, kraliyet muhafızının dili, GUDÚ-rahibinin dili, SANGA rahibinin dili, AMA DINGIR-LIM-rahibesinin dili, ordunun dili, birliklerin dili, sarayın dili, mahkeme dili, meclisin dili, *awišiyala*-görevlilerinin dili, soyguncuların (^{LÚ.MEŠ}*lulahiyaš*) dili, çapulcuların (^{LÚ.MEŠ}*hapiriyaš*) dili, ölümlerin ve yaşayanların dili, erkek (ve) kadın hizmetlilerin dili, yiyen (ve) içenlerin dili, aç kalanın dili, ^{LÚ.MEŠ}*šarikuwa*-nın dilleri, büyü konuşmasının dili.

(CTH 409.2, KUB 9.34 I 21'-36'; II 1-11) Metnin edisyonu için bkz Hutter, 1988, s. 24-42.

³¹⁴ F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 457.7.2 (INTR 2012-12-19)

ediyor olabileceğini belirtir.³¹⁵ Ne yazık ki Hoffner'in bu görüşü metnin kırıklı doğası nedeniyle oldukça farazidir.

Witrišša kelimesiyle ilgili olarak Hutter ise bu kelimenin muhtemelen Luwice :hapišša- (Hititçe *happešar*) veya :kuppišša- (Hititçe *kuppešar*) ile karşılaştırılabilecek, '-ışša' ekiyle türeyen nötr bir Luwi sözcüğü olabileceğini iddia eder; fakat :witr- kökünden gelen bu kelimeyle ilgili ne yazık ki daha fazla bağlantı, ya da onun anlamı hakkında herhangi bir görüş sunamaz.³¹⁶

Her ne kadar bu hastalığın tam olarak ne tür bir hastalık olduğu bilinmese de, bazı araştırmacılar tarafından bu kelimeyle ifade edilen hastalık hakkında, genel olarak ileri sürülen görüşler onun "zayıflık, halsizlik?"³¹⁷, "aşırı zayıflık?"³¹⁸ ya da "kronik zayıflama hastalığı?"³¹⁹ olabileceği yönündedir. Ritüel metinlerdeki pasajlarda *witrišša*, *maluli(ya)- / miluli(ya)-* (bir vücut dokusu?)³²⁰ ve *haštiya-* (kemik)'nın istenmeyen bir durumunu ifade ediyor gibi görünmesi, söz konusu görüşlerin yerinde olduğunun yanı sıra, bu kelimeyle ifade edilen hastalığın bir tür 'ani zayıflama' ya da 'aşırı zayıflık' olarak düşünülebileceğine işaret etmektedir.

Witrišša-hastalığının tedavisi ise üzerinde tutma (bir koç, bir koyun; CTH 409. II, KUB 9.34 I 7-10, III 5'-17') ve tükürme (koyunun ağzına; III 20'-23') gibi ritüel

---

³¹⁵ H. A. Hoffner, "A Scene in the Realm of the Dead", *A Scientific Humanist: Studies in Memory of Abraham Sachs*, Philadelphia: University Museum, 1988, s. 199.

³¹⁶ Hutter, 1988, s. 70.

³¹⁷ Ünal, 2016, s. 594.

³¹⁸ F. Fuscagni (ed.), *hethiter.net/*: CTH 458.1.1 (INTR 2016-06-13); Hoffner, 1988, s. 199.

³¹⁹ HHW, s. 202.

³²⁰ CHD L-N, s. 253.

eylemlerin yanı sıra analogik inkantasyonlar (II 22-47) ve hastanın uzuvlarının bir koçun uzuvlarıyla eşleştirildiği ‘günah keçisi’ (II 35-47) uygulamasıyla gerçekleştirilir.

3.3.7.2. Boğazın :ahrama-hastalığı

Boğazda görülen bir rahatsızlığı ifade eden bu terimin Luwice olup, “ağrı, acı” anlamına gelen :ahra- kelimesinden türediği düşünülür ve söz konusu terime “ağrı/acı hali” anlamı atfedilir.³²¹ Bu terim, Tunnawî’nin *taknaz dā-* (CTH 409.2) ritüelinde, sağaltılması amaçlanan bir hastalıklar listesinde geçmektedir. Bu ritüel metninin paraleli olduğu düşünülen metinlerde (CTH 458.1.1 // CTH 409.4 // CTH 760.I.2 // CTH 760.I.3), söz konusu hastalıklar listesi küçük varyantlar göstermekle birlikte temelde aynıdır:

KUB 9.34+ I (CTH 409.2)³²²

§6 ...²¹ ... SAG.DU-aš [*hu-u-ul-ta-ra-am-ma-an*]²² *tar-na-aš-ša-an a-ah-ra-ma-an* ZI-aš i[m-pa-an NÍ.TE-aš]²³ [*t*]*a-aš-ši-ya-ma-an ha-aš-ti-ya-aš me-lu-[li-ya-aš ú-it-ri-iš-ša]*²⁴ [*Ú-U*]*L-ma-za tar-ah-ta* MU-aš ITU-aš wa-[*al-h(i-eš-šar)* KI.MIN]

§7²⁵ [*mar-ki*]-iš-da-u-wa-aš *hi-in-kán* KI.MIN *šar-ki-[(wa-li-i-e-e)]š*²⁶ [*na-ak-k*]*i-u-e-eš iš-har-wa-an-da-an*^{DU.GUR} [KI.MIN^{UZU} *me-i-li-ya-aš*]²⁷ [*pa-ah-(hur š)*]*a-a-tar* KI.MIN *pa-ap-ra-tar li-in[-ga-in U+KAK-tar]*²⁸ [*hu-(ul-la)*]-an-za-tar KI.MIN HUL-mu-uš *Ù^{MEŠ}-uš [(HUL-lu-uš MUŠEN^{HL.A}-uš)]*²⁹ [(NÍ.TE-aš)]

---

³²¹ H. C. Melchert, *Cuneiform Luwian Lexicon*, Lexica Anatolica Volume 2, Chapel Hill: N.C., 1993, s. 4-5.

³²² Transkripsiyon, M. Hutter, *Behexung, Entsöhnung und Heilung: das Ritual der Tunnawiya für ein Königspaar aus mittelhethitischer Zeit (KBo XXI 1 – KUB IX 34 – KBo XXI 6)*. OBO 82, Freiburg (Schweiz): Göttingen, 1988, s. 24-42.

t]a-pa-aš-ša-an ma-ni-in-ku-wa-an-da-an MU-an [(DINGIR^{MEŠ}-aš)]^{30'} [(ka)]r-
pí-in pa-an-ga-u-wa-aš EME-an KI.MIN

Tercüme:

§6^{21'} ... Başın [hultaramma-(hastalığı)]^{22'} boğazın ahrama-(hastalığı), ruhun y[ükü]
[bedenin^{23'} a]ğırlığı, kemiğin (ve) de[ri(?)nin witrišša-hastalığı],^{24'} yılın (ve) ayın
ez[ic]iliğinin üstesinden gel[me]di [aynı şekilde].

§7^{25'} [ani] bastıran veba aynı şekilde, intikamcı (?)^{26'} yeraltı tanrısını (šarkuwalēš
nakkiweš)! Kanlı Nergal [aynı şekilde. Deri(?)nin]^{27'} [pah]hur (ve) şatar'ı aynı şekilde.
Kirlilik, yalancı [şahitlik, kara büyü]^{28'} [ka]vga, aynı şekilde. Kötü rüyalar, kötü kuşlar,
^{29'} vücudun ateşi, kısa yıl, tanrıların^{30'} öfkesi, kalabalığın 'dili' aynı şekilde.

KBo 17.54+ I (CTH 458.1.1)³²³

9' [SAG].DU-aš [h]u-wa-al-ta-ra-ma-an la-a-ú tar-aš-ša-*na-aš*³²⁴ 10' [ta]-a-aš-
ku-pí-l-ma-an la-a-ú ZI-na-aš im-pa-an la-a-ú § 11' [tu-i]g-ga-aš da-aš-ši-ia-[tar]
ha-aš-ti-ia-aš mi-i-lu-li-ia-aš [ ] 12' [ú-it-ri-i]š-ša la-a-ú MU-aš ITU-aš wa-al-he-
eš-šar KI.MIN [ ] 13' [_ _ _ _ -w]a-aš hi-in-kán KI.MIN šar-ki-wa-li-e-eš [ ] 14'
[...] la-a-ú iš-har-nu-wa-an-da-aš^DU.GUR KI.MIN [ ] 15' [... pa-ah-hu]r ša-
a-tar KI.MIN pa-ap-ra-tar li-in-ga-i[n] 16' [a]l-w[a]-a[n-za-tar h]u-u[l-l]a-a-an-
za-tar la-a-ú [ ] §

Tercüme:

³²³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 458.1.1 (TX 06.01.2017, TRde 06.01.2017)

³²⁴ Buradaki taršna- “boğaz” tercümesiyle ilgili olarak bkz. Goetze, 1938, s. 42.

^{9'} Başın [h]uwalltarama-(hastalığını) tedavi et! Boğazın ^{10'} bağırmasını tedavi et! Ruhun yükünü tedavi et! ^{11'} [Be]denin ağırlığını, kemiğin (ve) deri(?)nin ^{12'} [witri]šša-hastalığını tedavi et! Yılın (ve) ayın eziciliğini aynı şekilde. ^{13'} [...] vebayı aynı şekilde. İntikamcı (?) [yeraltı tanrısını (šarkuwalīēš nakkiweš) ^{14'} ...] tedavi et! Kanlı Nergal'ı aynı şekilde. ^{15'} [... pahhu]r (ve) šatar aynı şekilde. Kirlilik, yalan[ıcı şahitlik], ^{16'} [k]ara [b]üy[üyü (ve) k]av[g]ayı tedavi et!”

KUB 55.20+KUB 9.4+Bo 7125+Bo 8057 III (CTH 760.I.2)³²⁵

§25 ³⁹ SAG.DU-aš hu-u-ul-ta-ra-am-ma-an ⁴⁰ mu-ú-da-id-du tar-aš-na-aš ta-aš-ku-pí-ma-an ⁴¹ ZI-aš im-pa-an NÍ.TE-aš-{ta-aš} ⁴² ta-aš-ši-ya-u-wa-ar ha-aš-ti-ya-aš (silinti) ⁴³ ma-a-lu-li-ya-aš ú-id-ri-iš-ša KI.MIN ⁴⁴ MU.HI.A-aš ITU-aš wa-al-hi-iš-šar KI.MIN ⁴⁵ mar-ki-iš-ta-u-wa-aš hi-in-kán šar-ki-u-wa-li-i-e-eš ⁴⁶ na-ak-ki-u-e-eš KI.MIN iš-har-nu-wa-an-da-<an> ⁴⁷ DUGUR KI.MIN ^{UZU} me-i-<lu->li-ya-aš pa-ah-hur ⁴⁸ ša-a-tar mu![?]-da-a-iz-zi

Tercüme:

§25 ³⁹ Başın hultaramma-(hastalığını) ⁴⁰ uzaklaştırsın! (Aynı şekilde) boğazın bağırmasını, ⁴¹ ruhun yükünü, beden ⁴² ağırlığı (ve) kemik ⁴³ (ile) deri(?)nin witrišša-hastalığını! Aynı şekilde ⁴⁴ yılların (ve) ayların eziciliği! Aynı şekilde ⁴⁵ ani veba (ve) intikamcı(?) ⁴⁶ yeraltı tanrısını (šarkuwalīēš nakkiweš)! Aynı şekilde Kanlı ⁴⁷ Nergal'i! O derinin(?) pahhur (ve) šatar'ını uzaklaştırsın!”

³²⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Beckman, 1990, s. 36-49.

§2 ^{4'} [o o tar-aš-n]a-aš! da-aš-[ku-pí-ma-an ZI-aš im-pa-an NÍ.TE-aš] ^{5'} [ta-aš-
ši-ya-u-]wa-ar KI.MIN [... mar-ki-iš-da-u-wa-aš] ^{6'} [hi-in-kán] KI.MIN šar-ki-
[wa-li-i-e-eš na-ak-ki-u-e-eš KI.MIN iš-har-wa-an-da-an] ^{7'} [DU.GUR K]I.MIN
mi-i-lu-l[i-ya-aš pa-ah-hur ša-a-tar KI.MIN pa-ap-ra-tar] ^{8'} [KI.MIN li-in-g]a-in
KI.MIN al-[wa-an-za-tar hu-ul-la-an-za-tar KI.MIN] §

§3 ^{9'} [o o o] x-u-wa ha-an-da i-d[a-a-lu ha-du-ga-tar KI.MIN i-da-a-lu-uš] ^{10'}
[U^{MEŠ}]-uš KI.MIN i-da-a-lu-u[š MUŠEN^{HI.A}-uš KI.MIN] ^{11'} [ma-ni-i]n-ku-wa-
an-da-an MU^{HI.A}-an [KI.MIN DINGIR^{MEŠ}-aš] kar-pí-in KI.MIN ^{12'} [pa-an-]ga-
u-wa-aš EME-an [KI.MIN/li-ip-du] §

Tercüme:

§2 ... ^{4'} [o o] boğ[azın bağırmasını, ruhun yükünü, bedeninin ^{5'} ağırlı]ğını aynı şekilde [...
ani ^{6'} vebayı] aynı şekilde, intikam[cı(?) yeraltı tanrısını (šarkuwalīēš nakkiweš)! aynı
şekilde, Kanlı ^{7'} Nergal ay]nı şekilde, der[i(?)(nin) pahhur ve šatar'ı aynı şekilde, kirliliği
^{8'} aynı şekilde yalancı şah]itlik aynı şekilde ka[rabüüyü, kavgayı aynı şekilde] §

§3 ^{9'} [o o o] ... kö[tü paniği aynı şekilde, kötü ^{10'} rüyalar]ı aynı şekilde, kötü[(ye işaret
eden) kuşları aynı şekilde ^{11'} kı]sa yılları [aynı şekilde, tanrıların] öfkesini aynı şekilde,
^{12'} [kal]abalığın dilini [aynı şekilde] §

Metinlerin kimi kısımlarının kırıklı olmasına rağmen, sayılan hastalık adları ve kötülüklerin aynı sıra ile anıldığı görülmektedir. Ancak, KUB 9.34+'de boğazın ahrama-
'sı olarak belirtilen hastalığa karşılık, diğer metinlerde kullanılan ifade boğazın
taškupima-'sı olarak anılır. Bu durum, Luwice kelime :ahramma-'nın Hititçe karşılığının

³²⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Beckman, 1990, s. 36-49.

“bağırma”³²⁷ anlamına gelen *taškupima-* olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda da boğazda görülen bu :ahramma-hastalığının ağırlı olması nedeniyle ‘öksürük’ olabileceğini düşünebiliriz. Öteye yandan, metinlere bakıldığında boğaza dair bir rahatsızlık olduğu aşıkâr olan bu :ahrama-hastalığı, Erginöz tarafından, *Hethitische Wörterbuch*³²⁸’de bu kelimeye dair “Krankheit oder unangenehmer Zustand der Seele”³²⁸ (hastalık veya daha nahoş ruh hali) olarak yapılan açıklamaya gönderme yapılarak, isabetsiz bir şekilde, “bir ruh hastalığı?” olarak tanımlanır.³²⁹

3.3.7.3. ‘Başın *hu(wa)ltaramma-* hastalığı’

inan SAG.DU-*aš hu-wa-al-ta-ra-am-ma-an* (KBo 20.73 IV 2), SAG.DU-*aš hu-wa-al-ta-ra-ma-an* (KBo 17.54 I 9), SAG.DU-*aš hu-u-ul-ta-ra-am-ma-an* (KUB 9.4 III 35), *hu-ul-da-ra-am-ma-an* (Bo 4664 ay. 4), şeklindeki yazımları ile karşılaştığımız bu hastalığın baş ile ilgili bir rahatsızlık olduğu açıktır. Luwi kökenli olduğu düşünülen³³⁰ ve az sayıda metinde karşılaştığımız bu terimin ifade ettiği hastalığı net bir şekilde belirlemek pek mümkün görünmüyor. Ancak Puhvel, bu terimin bir baş hastalığıyla olan en yakın bağlantısının “baskın (*dominator*), ezici (*oppressor*)” anlamlarına gelen **huwaltara-* ismiyle olabileceğini ve bu terimin de bu isimden türeyen *huwaltarai-* fiilinden isimleşmiş, bir eylemsi (*participle*) olabileceğini önerir.³³¹ Bu bağlamda da *hu(wa)ltaramma-* ile ifade edilen rahatsızlığı ‘şiddetli bir baş ağrısı’, belki biraz daha

---

³²⁷ HHW, s.172.

³²⁸ J. Friedrich - A. Kammenhuber, *Hethitisches Wörterbuch. Zweite, völlig neubearbeitete Auflage auf der Grundlage der edierten hethitischen Texte*. Band I: A, Heidelberg: Winter, 1984, s. 46.

³²⁹ Şahinbaş-Erginöz, 1999, s. 132-133.

³³⁰ HHW, s. 54; Melchert, 1993, s. 80.

³³¹ HED H, s. 426.

ileri giderek ‘bir migren türü’ olarak düşünebiliriz. Tedavisi ise, yukarıda ele alınan, kendisiyle birlikte anılan hastalıklardan biri olan *witrišša*-hastalığının tedavisiyle aynıdır.

3.3.8. Psikolojik Rahatsızlıklar ve Onlara İşaret Edebilecek Semptomlar

3.3.8.1. Koprolali

“*Diller’in İnkantasyonu*” olarak anılan ve oldukça kısa olan (19 satırdan oluşur ve yarıdan fazlası da oldukça kırıklıdır) CTH 390’daki üçüncü ritüelde yer alan tedavi, dedikodudan etkilenen ve bu nedenle yemeden içmeden kesilerek iştahsızlık yaşayan bir hastaya yöneliktir.

KBo 3.8+ II (CTH 390, A2)³³²

§ 33^{18'} *ma-a-an-kán* EM[E^{HL.A} *ku-e-da-(ni ú-wa-an-zi na-a)n-kán*] EME-ŠU^{19'}
BAPPIR-it *ša[r-ta-a-mi n(am-ma-an IŠ-TU Ì)]*.NUN^{20'} *iš-ga-a-mi* [... (*na-an kiš-*)]-ša-an^{21'} *nam-ma hu-u-u[k-ki-iš-ki-mi ... -(at)]-kán A-NA LÚ.U₁₉.LU^{22'} ú-e-er nu-za x[...]-zi Ú-UL^{23'} nu e-ku-uz-zi [(Ú-UL ...) ...] ...*

Tercüme:

§33^{18'-25'} (Kötü) diller (yani, dedikodu)³³³ birine yaklaşırsa, ben onun diline bira şırası süre[ceğim[?]. Ondan sonra, onu sade yağ]a bulayacağım. [... (ve) ...] Ardından ona (şöyle) söyleyerek yaka(racağım ...) insanlara geldi [...] O [yemek ye]mez, O içmez.

Burada hastanın yaşadığı iştahsızlığın sebebini Haas, hastanın maruz kaldığı dedikodudan ziyade, hastanın kendisinin zoraki bir durumda gerçekleştirdiği küfür,

---

³³² Transkripsiyon ve tercüme için bkz., F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (TX 20.03.2017, TRde 20.03.2017). Ayrıca bkz. Otten, 1952, s. 232.

³³³ Kronasser’e göre burada “(kötü) diller” ile ifade edilen şey ‘dedikodu’ değil ‘dil demonları’dır. İlgili görüş hakkında bkz. Kronasser, 1961, s. 156.

hakaret ve dedikodu eylemi olarak görür.³³⁴ Bu durum metinde net olarak belirtilmemiştir. Ancak ritüelde, iştahsızlığa yönelik gerçekleştirilen tedavide, hastanın dili bira şırası ve bal sürülerek temizlenir ve arındırılır ki, bu da Haas'ın tespitinin doğruluğuna işaret eder. Bunun yanı sıra tedavi, hastanın uzuvlarının sadeyağ ile ovulmasını ve son olarak da hastanın diline iki kez tükürülmesini içerir (§3 31'-35'). Hastanın uzuvlarının da tedavi edilmesi, kas seğirmesi gibi fiziksel fenomenlerin de onun iştahsızlığına eşlik etmiş olabileceğine dair ipucu sunar. Böyle bir klinik tablo ışığında, konvülsiyonlarla (vücuttaki istemsiz kasılmalar) ilişkili olarak, bu hastalığın nevrotik ve psikotik bir hastalık olduğunu ve anlamsız ya da aşağılayıcı kelimelerin engellenemez şekilde söylenmesi olan koprolali'ye karşılık geldiği varsayılabilir.³³⁵

3.3.8.2. Depresyon

E. Laroche tarafından *Catalogue des Textes Hittites*'ta “Uykusuzluğa karşı bir ritüel” (No. 342) olarak kategorize edilen, CTH 432 nolu ritüel metninde, ilahi öfke nedeniyle kişinin yaşadığı semptomlar şunlardır (KUB 4.47+ §1 2-6):

- “gece boyunca uyuyamamak” GE₆-andaz ŪL šup-
- “ruhu durmadan değişmek” ZI-anza ukturi=pat anda [o -d]azatta
- “gündüz [ve] gece kötü haldeyse” UD^{KAM}-[t]i išpant[iya] idālawi anda hanteški-
- “kötü rüyalar görmek” tešhuš idalamuš uški-
- “bütün gün dehşet vericiyse” hūman [UD^{KAM}-ti] KALA.GA
- “suçuna merhamet (edilmesi) için yakarmak” wašduli duddu halzai-

---

³³⁴ Haas, 2010, s. 181.

³³⁵ Haas, 2010, s. 181; Koprolalia rahatsızlığı ile ilgili olarak bkz. D. M. Kaufman, *Clinical Neurology for Psychiatrists*, Philadelphia: Elsevier, 2007, s. 432-433.

- “rüya yüzünden uyuyamıyorsa” *namma=za=kān teṣhan Ū[L šuppariya-]*

- “sürekli öfkel olmak” *kartimmiški-*

Semptomlara bakıldığında ritüelin tedavi etmeyi amaçladığı rahatsızlığın uykusuzluktan daha ciddi olduğu, uykusuzluğun ise bu rahatsızlığın semptomlarından sadece biri olduğu açıktır. Ritüelde geçen bu semptomları, modern tıptaki depresyon semptomlarıyla karşılaştıran Beckman, bunların depresyon tanısına işaret ettiğini tespit eder. Modern tıptaki semptomları “sürekli üzgün, endişeli olma veya ‘boşluk’ hali; umutsuzluk hissi; suçluluk, değersizlik, savunmasızlık hisleri; önceden keyif veren hobi ve uğraşlara olan ilgi kaybı; enerji düşmesi, yorgunluk; konsantre olmada, hatırlamada, karar vermede zorluklar; uykusuzluk, sabahları erkenden uyanma veya aşırı uyuma; iştah ve/veya kilo kaybı; ölüm ve intihar düşünceleri; huzursuzluk; asabiyet; baş ağrısı, sindirim bozuklukları ve kronik ağrı gibi tedaviye cevap vermeyen devamlı fiziki semptomlar” olan depresyonun,³³⁶ ritüelde tedavi edilen rahatsızlığıinkiyle olan benzerlikleri bu tespiti doğrulamaktadır.

Bu rahatsızlığın tedavisi için ise hastanın kesilen bazı saç, kıl, tüy ve tırnaklarının konduğu kabın bir büyü halkası içine alınarak Tanrı Šamaš’ın önüne konması, hastanın yıkanıp yağlandıktan sonra kıyafetlerini değiştirmesi ve hastanın alını ile sağ el ve ayağına hurma bağlanması gibi arındırma ayinlerinin ardından, her birine sunu ve libasyonun eşlik ettiği ve her birinde hastanın bilinen ve bilinmeyen günahlarının affedilerek, bu acıdan azat edilmesini dilediği dualar ile gerçekleştirilir. Tanrı Šamaš’a yapılan dua ile başlayan bu dualar dizisi gece tanrılarına yapılan dua ile sona erer.

---

³³⁶ Beckman, 2007, s. 78; ayrıca bkz. M. Strock, “Depression”, NIH Publication No. 00-3561, online erişim: www.nimh.nih.gov/publicat/depression.cfm, erişim: 03.02.20223.

Depresyon vakasına işaret eden bir başka anlatıma ise bir dua metninde rastlıyoruz. Her ne kadar bu çalışmanın kapsamında olmayan bir metin türü olsa da, bu türden rahatsızlığa dair bahsedilmeye değer semptomları içermektedir. Bu duada muhtemelen bir Rahip-Prens olan Kantuzili³³⁷, Güneş Tanrısı İştanu'dan, kendisine öfkelenmesi nedeniyle hastalanmasına sebep olduğunu düşündüğü tanrısı ile arasında arbuluculuk yapmasını ister ve yakalandığı hastalığı şu şekilde tarif eder:

KUB 30.10 ay. (CTH 373.A)³³⁸

¹⁴ nu-mu É-IA i-na-ni pé-ra-an pít-tu-li-ia-aš É-er ki-ša-at nu-mu pít-tu-li-ya-i pé-ra-an ¹⁵ iš-ta-an-za-aš-mi-iš ta-ma-at-ta pé-e-di za-ap-pli-iš-ki-iz-zi nu MU-ti mi-e-ni-ia-aš ar-ma-la-aš ¹⁶ ma-ah-ha-an nu-za ú-uk-ka QA-TAM-MA ki-iš-ha-at ki-nu-na-mu-uš-ša-an i-na-an pít-tu-ul-li-ia-aš-ša ¹⁷ ma-ak-ke-e-eš-ta na-at ši-i-ú-ni-mi tu-uk me-e-mi-iš-ki-mi §
¹⁸ iš-pa-an-ti-mu-uš-ša-an ša-aš-ti-mi ša-a-ne-ez-zi-iš te-eš-ha-aš [na]-at-ta e-ep-[z]i ¹⁹ nu-mu-uš-ša-an še-e-er aš-šu-ul na-at-ta iš-du-wa-ri ...

Tercüme:

¹⁴⁻¹⁷ Hastalık yüzünden evim bana ıstırap evi oldu ve ıstıraptan ruhum benden başka bir yere sızıyor. Yıllardır hasta olan biri nasılsa, ben de öyle oldum. Ve şimdi hastalık ve ıstırap bana çok geldi ve bunu sana anlatmaya devam ediyorum, tanrım.

¹⁸ Geceleri yatağında tatlı bir uyku beni yakalamıyor ¹⁹ ve bu nedenle (rüyamda) bana hiçbir olumlu (ilahi mesaj) ifşa edilmiyor.

---

³³⁷ Singer, 2002, s. 30vd.; Hitit metinlerinde aynı isimle anılan kişiler hakkında bkzn. O. Soysal, “Kantuzili: “Genç” Tuthaliya İçin Kral Naibi?”, *Colloquium Anatolicum. Anadolu Sohbetleri XI*, 2012, s. 309-346.

³³⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. Schwemer, 2015, s. 355, 357.

Tanrısı tarafından terk edilen Kantuzili, bu pasajda uzun zamandır geçirdiği hastalığın (*inan-*) ve yaşadığı anksiyetenin (*pittuliya-*) artık üstesinden gelemediğini, “ruhum benden başka bir yere sızıyor” ifadesiyle karmaşık bir ruh hali içinde olduğunu belirterek depresif bir durumda olduğu izlenimi bırakıyor.

Bu metne ait olduğu düşünülebilecek³³⁹ “*Bir Kralın Duası*” (CTH 374) adlı metinde ise yaşanan anksiyetenin uykusuzluğa sebep olduğu dile getirilmiştir: KUB 36.75+ III 6' ¹ki-nu²l-[un] 7' pít-tu-li-[ya-ia-a]š pé-ra-an UD^{HI.A}-uš GE6^{HI}[-uš] 8' la-ak-nu-u[š-ki]-mi “*Şim[di] anksiyete yüzünden uykusuz günler gecel[er] geçir[iyor]um*”³⁴⁰. Aynı metinde, dua eden kişinin yaşadığı ruhsal karmaşayı ifade eden şiirsel metaforlar da yer almaktadır. Dua eden kişinin umutsuz durumunu yansıtan bu anlatımlar, onun başına ne geleceğini, hastalığının ne kadar süreceğini, iyileşip iyileşmeyeceğini bilmediğini ifade eder: 19' nu wa-a-tar ma-a-ah-ha-an ¹ku¹-wa-a-pí ar-aš-mi 20' nu pé-e-da-mi-it Ú-UL ša-ak-ka₄-ah-hi 21' nu ^{GIŠ}MÁ ma-a-ah-ha-an ku-it-ma-an 22' ha-ta-an-ti-ia a-¹ar¹-hi silinti 23' [(nu Ú-UL)] ¹T-DI-I “*Su gibi nereye aksam, yerimi bilmiyorum. Bir kayak gibi, karaya ne zaman varacağımı bil[mi]yorum.*”³⁴¹

3.3.8.3. Semptomlar

Bazı rahatsızlıklar, çok az sayıda metinde kimi zaman sadece ismen, kimi zaman da oldukça yüzeysel bir şekilde anılmaları nedeniyle, modern terminolojide anlaşılır bir tanıya ulaşmamızda yeterli bilgiyi sağlamaz. Kişinin daha çok iç dünyasına, duyumsal

---

³³⁹ Schwemer, 2015, s. 349 vd.

³⁴⁰ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Schwemer, 2015, s. 368, 372.

³⁴¹ Schwemer, 2015, s. 369, 372.

yaşantısına ait olan bu huzursuzlukların, psikopatolojik hastalıklara işaret edebilecek sübjektif semptomlar oldukları düşünülebilir.³⁴² Bu belirtiler şunlardır:

- Kötü Rüyalar (*idalaweš tešhuš*)

Kötü rüya yani kabus, modern tıpta genellikle REM uykusu sırasında ortaya çıkan, sıklıkla kaygılı şekilde uyanmayla sonuçlanan, bireyi tehdit eden, tekrarlayan, canlı ve oldukça disforik rüyalar olarak tanımlanır ve travma sonrası stres bozukluğunun ayırt edici bir özelliği olarak kabul edilir.³⁴³ Bu tanım II. Muršili'nin disartri hastalığına dair semptomlarda yer alan ve kendisine yaşadığı travmayı sürekli hatırlatan 'tekrarlayan rüyalar' (CTH 486) olgusuyla çok iyi örtüşmektedir.

Yukarıda ele aldığımız depresyon tedavisine yönelik metinde (CTH 432), depresyonun semptomlarından biri olarak bahsedilen kötü rüya, Alli Ritüeli'nde (CTH 402) ve Tunnawi'nin *taknaz dā*- ritüelinde (CTH 409.2) de karşımıza çıkmaktadır. Ancak bunların hiçbirinde rüyaların içeriği, tekrarlanma sıklığı ya da kişide yarattığı etki hakkında herhangi bir bilgi yer almaz. Her iki metinde de bir dizi hastalık, rahatsızlık ve iftira, kavga ve kara büyü gibi çeşitli olumsuzluklarla birlikte anılan bu durum, pek çok ritüel eylemin yanı sıra, genel olarak vekil-figürin kullanımı ve analogi yoluyla, hastanın uzuvlarının bir hayvanınkiyle eşleştirilerek, hastanın rahatsızlıklarının hayvana transfer edilmesi yöntemiyle tedavi edilmektedir.

---

³⁴² Haas, 2003a, s. 56.

³⁴³ <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/1900730309>, Erişim: 07.12.2022; A. A. El-Solh, "Management of nightmares in patients with posttraumatic stress disorder: current perspectives", *Nature and science of sleep*, 10, 2018, s. 409–420. <https://doi.org/10.2147/NSS.S166089>.

- “Acı ve keder” *ai-* ve *wai-* (Luwice :ahra- ve :wahra-)

Geleneksel olarak “acı ve keder” olarak tercüme edilen bu ifadenin, metinlerde daha sık karşılaştığımız şekli, onun Luwice hali olan :ahra- ve :wahra-‘dır.³⁴⁴ Bu ifade aslında yansıyan (onomatopoetik) sözcüklerden oluşur ve dilimizde sızlanma ya da pişmanlığı dile getirmek için kullanılan “*ay vay*” ya da *ah vah*” ifadesine karşılık geldiği düşünülebilir. Metinlerde genellikle anksiyete (*pittuliya-*) ile birlikte geçen bu durum, hastanın bir nesne ya da bir hayvan üzerine tükürüp, bunu onlara transfer etmesiyle tedavi edilir.³⁴⁵

Ritüel metinlerinde isimleri geçen bazı semptomlar ise duygudurum bozukluklarına yöneliktir:

- “Ruhun Yüğü” *ZI-aš / ištanzanaš (a)impa-*³⁴⁶
- “Anksiyete, ıstırap” *pittuliya-*³⁴⁷
- “Dehşet, korkunçluk, terör” *hatugātar / hatugann-* (Luwice :attaštari-)³⁴⁸

---

³⁴⁴ Melchert, 1993, s. 4, 249; HED A & E-I, s. 13-14; M. Hutter, “Aspects of Luwian Religion”, *The Luwians*. HdO 68, Leiden: Brill, 2003, s. 262-263.

³⁴⁵ CTH 416, KBo 17.1 IV 14, 40, KBo 17.7+ IV 5’, 9’; CTH 458.1.1, KBo 20.73 IV 14; CTH 409. II, KUB 9.34 III 22’; CTH 788.1, KBo 19.145+ 4.

³⁴⁶ Bu ifadeye sadece Tunnawi’nin *taknaz dā-* ritüelinde (CTH 409.2, KUB 9.34 I 22’) ve bu ritüele ait paralel metinlerde (CTH 458.1.1, KBo 17.54 I 10; CTH 409.4, KUB 9.4 III 26) rastlıyoruz. Burada pek çok hastalık ve kötülüklerin sıralandığı listede anılmaktadır. İfadenin tercümesiyle ilgili olarak bkz. Haas, 2007a, s. 100; Haas, 2003a, s. 56.

³⁴⁷ HED PE-PI-PU, s. 111-112; Kloekhorst, 2008, s. 680. CTH 416, KBo 17.1 IV 31, 40, KUB 17.7+ IV. 5’; CTH 373, KUB 30.10 ay. 14 (Kantuzili duasında hastalık yüzünden evinin *pittuliyaš É-ir* “ıstırap evine” dönüştüğünü dile getirir.)

³⁴⁸ HED H, s. 274-275; Kloekhorst, 2008, s. 336. CTH 456.2.1, A1: KUB 36.83 I 19 (*hatuganni*), D: KBo 54.36+ II 8 (*hatugatar*); CTH 409.2, KUB 9.34 IV 5 (HUL-lu *hatugatar* “kötü terör”), CTH 409.4, KUB 9.4 II 20-21 (*idālu hatugatar*); CTH 416, A1: KBo 17.1 III 12 (*hatuka=šmet* “onların dehşeti”).

- “Korku, panik” *weritema*-³⁴⁹
- “Korkmak” *werite-* / *warite*-³⁵⁰
- “Korkutmak” *weritenu*-³⁵¹
- “Endişe” *lahlahhima*-³⁵²
- “Telaşa düşürmek” *lahlahhinu*-³⁵³
- “Korku” *nahšaratt*-³⁵⁴
- “Yürek çarpıntısı” *tupra*-³⁵⁵

Bunlardan başka, ritüellerde hastanın arındırılmasının amaçlandığı çeşitli olumsuzluklar da karşılaşıyoruz. Bunların arasında hastanın işlemiş olduğu suç ya da günahların yanı sıra başkalarının sebep olduğu kötülükler ve bunların doğurduğu olumsuzluklar da bulunmaktadır:

---

³⁴⁹ KUB 60.157 II (CTH 458.113), ⁹ *nu-wa ke-el an-tu-uh-ša-aš i-da-a-lu i-na-an i-da-a-[lu-un]*
¹⁰ *ú-ri-te-ma-an na-ah-šar-at-ta<-an> la-ah-la-ah-hi[-ma-an]* ¹¹ *tu-up-ra-an nu-wa-ra-an-kán*
an-da A+NA UDU^{DIDL.HLA} [^{LÚ}KÚR] ¹² *pé-e-da-at-te-en₆ ...* ⁹ *Bu adamın kötü hastal[ığı], kö[tü]*
¹⁰ *paniği, korkusu, endi[şe]si,* ¹¹ *yürek çarpıntısı, bunlar (şimdi) [düşman] ülkelerine* ¹²
nakledilsinler!

Transkripsiyon için bkz. D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription: KUB 60*. DBH 20, Wiesbaden, 2006, s. 166; tercüme için bkz. Haas, 2003a, s. 57.

³⁵⁰ KBo 17.1 IV 37-39 (CTH 416), ³⁷ ... 2 MUŠEN [^{pár-tu}l-u-ni-uš [(tu-ut-tu-mi-li)] ³⁸ *har-mi tu-uš al-ki-i[š-t]a-a-an tar-na-[ah-hé]* LUGAL-uš MUNUS.[LUGAL-(ša) ³⁹ *wa-ri-ta-an-zi* “Gizlice iki partuni-kuşu tutarım ve onları dala bırakırım. Kral ve kraliçe korkarlar.”. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. A, 08.02.2017).

³⁵¹ CTH 409, KUB 9.34 III 30, *(i-na-na-aš la-a-la-aš ku-iš-ša-an u-e-ri-te-nu-ir* “(Büyücünün) hastalığa (sebepe olan) dilleri onu korkuttular.”), Goetze, 1938.

³⁵² CTH 458.113, KUB 60.157 II 10, Groddek, 2006, s. 165-169.

³⁵³ CTH 409, KUB 9.34 III 31, *(ku-e-ša-an-kán la-ah-la-ah-hi-nu-e-<<nu-e>>-er* “Bunlar (yani büyücünün hastalığa sebep olan dilleri) onu dehşete düşürdüler.”), Goetze, 1938.

³⁵⁴ CTH 458.113, KUB 60.157 II 10, Groddek, 2006, s. 165-169.

³⁵⁵ CTH 458.113, KUB 60.157 II 11. Kelimenin bu tercümesi için bkz. Haas, 2003a, s. 56; Oettinger 2001, s. 461 dn: 15.

- “Uğursuzluk” *kallar*³⁵⁶
- “Gözyaşı” *išhahru*-³⁵⁷
- Ömrün kısalması (*maninkuwandan* MU-*an* “kısık yıl”) ³⁵⁸
- “İlahi öfke” DINGIR-*aš karpi*-³⁵⁹
- “(Kara) büyü” U+KAK-*tar*, UH₇-*tar*, *alwanzatar*³⁶⁰
- “Kirlilik” *papratar*³⁶¹
- “Kan (dökme)” *ešhar/išhar/eššar*³⁶²
- “(Yalan yere) yemin” *lingai*-³⁶³
- “Lanet” *hurtai*-³⁶⁴ (Luwice taparu)³⁶⁵

³⁵⁶ CTH 398, KBo 4.2 I 67; CTH 717, KUB 24.7 IV 33.

³⁵⁷ CTH 401.2; CTH 404.3; CTH 408; CTH 448.2.1.1; CTH 456.3.

³⁵⁸ CTH 409.2; CTH 419.

³⁵⁹ CTH 456.3; CTH 409.2; CTH 443; CTH 456.2.1; CTH 456.3; CTH 458.1.1// CTH 760.I.2 // CTH 760.I.3; CTH 432.

³⁶⁰ CTH 448.2.1.1; CTH 456.3; CTH 402 (HUL UH₇-*tar* “kötü büyü”); CTH 443; CTH 448.2.1.1// CTH 760.I.2 // CTH 760.I.3; CTH 456.2.1; CTH 456.3; CTH 458.1.1; CTH 759.2; CTH 411.

³⁶¹ CTH 448.2.1.1; CTH 402; CTH 409.2; CTH 448.2.1.1; CTH 456.2.1; CTH 458.1.1// CTH 760.I.2 // CTH 760.I.3; CTH 416; CTH 399.

³⁶² CTH 401.2; CTH 404.3; CTH 408; CTH 448.2.1.1; CTH 456.3; CTH 448.2.1.1; CTH 456.2.1; CTH 456.3; CTH 416; CTH 399; CTH 401.

³⁶³ CTH 401.2; CTH 408; CTH 448.2.1.1; CTH 456.3; CTH 409.2; CTH 440; CTH 448.2.1.1; CTH 456.2.1; CTH 456.3; CTH 458.1.1// CTH 760.I.2 // CTH 760.I.3; CTH 401.

³⁶⁴ CTH 408; CTH 404.1.II; CTH 440; CTH 759.2. Konuyla ilgili genel olarak bkncz. K. M. Reichardt, “Linguistic structures of Hittite and Luwian curse formulae”, Basılmamış Doktora Tezi, University of North Carolina at Chapel Hill, 1998.

³⁶⁵ Hutter, 2003, s. 262.

- İftira³⁶⁶ (“Kötü dil” HUL-*un/idalun* EME)³⁶⁷
- “Kötü söz”³⁶⁸ *kal-la-ar* INIM-*tar*, *kal-la-ar ut-tar*, *i-da-a-lu ut-tar*
- Kötü kehanet (HUL-*lu-uš* MUŠEN^{HLA}-*uš* “kötü kuşlar”)³⁶⁹
- “Kavga” *hullanzatar*,³⁷⁰
- Dedikodu³⁷¹ (*pangawaš* EME/*lala-* “toplumun dili”, *utniyandan lālūš* “memleketin dilleri”)³⁷²

---

³⁶⁶ CHD L-N, s. 23; ayrıca bkzn. Haas, 1987—1990, s. 239- vd.

³⁶⁷ CTH 402; CTH 404.1.II; CTH 409.2; CTH 443; CTH 456.3.

³⁶⁸ CTH 398; CTH 404.1.II, CTH 448.2.1.1; CTH 453.2.

³⁶⁹ CTH 409.2; CTH 398 (*lha-tu-l-ga-uš* MUŠEN^{HLA}, *ha-tu-ga-e-eš wa-at-ta-e-eš* “korkunç kuşlar”); CTH 760.I.2 // CTH 760.I.3 // CTH 458.1.1.

³⁷⁰ CTH 402; CTH 409.2; CTH 456.2.1; CTH 458.1.1// CTH 760.I.2 // CTH 760.I.3.

³⁷¹ Beckman bu tabirin “yaygın dedikodu”yu (“common gossip”) ifade ettiğini belirtir, G. Beckman, “The Hittite Assembly” *Journal of the American Oriental Society* 102, 1982, s. 437.

³⁷² CTH 401.2; CTH 401; CTH 409.2; CTH 411; CTH 416; CTH 458.1.1// CTH 760.I.2 // CTH 760.I.3; CTH 760.II.1; CTH 759.2; CTH 761.2.

4. BÖLÜM: SAĞALTMA ve ARINDIRMA RİTÜELLERİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER ve UYGULAMALAR

Hitit ritüel metodu üzerine çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Konuyu doğrudan ele alan çok az çalışma, ya oldukça genel ve kısa olmuştur,³⁷³ ya da yaygın olduğu üzere, soruna aşırı filolojik bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Filoloji bilimi, olguları ifade edildiği sözlere göre kategorize etmeye yatkındır. Bu, Hititologlar tarafından ritüel metinlere sürekli olarak uygulanan bir yöntemdir: yani, çeşitli ayinler ya kullanılan materyale göre (örneğin, "yün ayinleri", "ekmek ayini", "kavrulmuş tahıl ayinleri")³⁷⁴ veya ayinde gerçekleştirilen eylemi ifade eden fiillere göre (örneğin, "taramak", "bağlamak", "bastırmak") kategorize edilir.³⁷⁵ Ritüel metinler, bu isimlerin veya fiillerin karşılıklı

---

³⁷³ M. Hutter, "Die wirkmächtige Reden der Ritualexperten in hethitischen Texten: Anrufung der Götter, "Historiolae" und performative Funktion", *Wenn Götter und Propheten reden – Erzählen für Ewigkeit*, Berlin, 2012, s. 153–71; A. Mouton, "Sorcellerie hittite," *JCS* 62, 2010b, s. 105–25; Trémouille, 2004, s. 157-203; M.-C. Trémouille, "Les rituels magiques hittites: aspects formels et techniques," *La Magie: Du monde babylonien au monde hellénistique*, Vol. I, Montpellier, 2000, s. 77–92; V. Haas, "Magie und Beschwörungsrituale," *Geschichte der hethitische Religion*, Leiden: Brill, 1994, s. 876–911; M. Vieyra, "Le sorcier hittite," *Le Monde due Sorcier, Sources Orientales* 7, Paris, 1966, s. 99–125.

³⁷⁴ Görke, 2010, s. 172-174, 190-244; Christiansen, 2006, s. 139-154; Bawanypeck, 2005, s. 158-163; Trémouille, 2000, s. 77–92; Haas, 1994, s. 876–911. Bu eğilim, ritüel metinlerde geçen belirli bir Hititçe kelimeyi veya kelime grubunu doğru bir şekilde tanımlamak için tasarlanmış, anlamlarını ritüel etkinliklerle ilgili olarak tartışan, burada alıntılanamayacak kadar çok sayıda kısa filolojik makalede de görülür.

³⁷⁵ Haas'ın ritüel materyaller üzerine oluşturduğu kataloğu içeren *Materia Magica et Medica Hethitica* isimli eseri genel olarak Hitit ritüelini kapsamlı bir konu olarak ele alan yayınlanmış neredeyse tek monografıdır. Bu eserde Haas'ın ayrıca, esas olarak fiillere göre sınıflandırılan çeşitli ritüel teknikleri ele aldığı bir bölüm vardır; Haas, , 2003, s. 70-79. Haas konuyu kısmen ele aldığı daha önceki çalışmalarında ritüel tekniklerini yine ağırlıklı olarak fiiller göre kategorize eder; Haas, 1994, s. 891-906; Haas, 1987-1990, s. 244-251. E. Reyhan ise ritüel yöntemler konusunda Haas'ın 1987-1990'daki çalışmasına refere ederek, kısmen ona benzer bir şekilde, ritüel yöntemleri büyük ölçüde fiillere göre kategorize eder; Reyhan, 2003a, s. 118-136. Strauß ise farklı olarak, Kizzuwatna ritüellerinde kullanılan yöntemleri hem kullanılan materyallerin isimlerine hem de ritüel eylemleri ifade eden fiillere göre sınıflandırır, Strauß, 2006, s. 56-148. Yukarıda

kullanımına dayalı olarak birbirleriyle karşılaştırılır. Bir Hitit ritüel metninin hemen hemen her baskısının yorumunda bu durum görülür: örneğin tahıl kullanan bir ayin, diğer metinlerde tahılla yapılan ayinlerin geçtiği alıntılara yol açar. Tüm bu çalışmalar, Hitit ritüelinin nasıl işlediğine dair çok az sayıda örneğe dayanarak, geniş açıklamalar yapmaktadır.

Öte yandan, ritüel etkililikleri açısından ayinlere atıfta bulunurken, bilimsel terimler geniştir ve her zaman iyi tanımlanmamıştır: "bağlantı kurma ayini", "özdeşleştirme ayini", "çevirme ayini", "aktarım ayini" gibi terimlerin Hitit ritüeli çerçevesinde ne anlama geldiğine kapsamlı bir şekilde dikkat edilmemiştir.³⁷⁶ Bu, ritüel eylemlerin hatalı tanımlanmasına neden olabilir; örneğin, bir şey aslında öyle olmadığı halde "aktarım ayini" olarak sınıflandırılabilir.³⁷⁷ Aslında, aynı fiil veya isim, bağlamına bağlı olarak farklı ritüel eylemleri gerçekleştirmek için kullanılabilir. Bununla birlikte, bir kelime, materyal/isim ya da eylem olsun, bağlamdan bağımsız olarak sınıflandırıldığında veya bir ayinin önemi, bu önemi değiştirebilecek farklı hedefler veya parametreler dikkate alınmadan yüzeysel olarak, benzer bir ayine atfedildiğinde, sorunlar ortaya çıkabilir. Bu, ritüel öğelerle kolayca gerçekleşebilir, özellikle de ritüellerde kullanılan ortak öğelerin çoğu birkaç farklı şey için kullanıldığından: su, arındırmak, imha etmek ve söndürmek için kullanılabilir; arpa hem beslemek için (sembolik ve kelimenin tam anlamıyla) hem de verimsizliğin bir analogisi olarak iktidarsızlığı ifade etmek için; kıyafet, zenginlik veya kirliliği ima etmek için; kuşlar kurban olarak

---

Hititçe kelime ya da kelime grupları ile ilgili olarak belirtilen eğilim gibi, ritüel metinlerinde geçen fiiller baz alınarak uygulanan ritüel tekniklere yönelik sınıflandırmalar da burada alıntılanamayacak kadar çok sayıda kısa filolojik makalede de görülür.

³⁷⁶ Bknz. Görke, 2010, s. 172–74; Christiansen, 2006, s. 139–54; Haas, 1994, s. 889–98.

³⁷⁷ Görke, 2010, s. 173’de ‘transfer ayinleri’ ve ‘arınma ayinleri’ arasında bir ikilik yaratır ve ‘geçiş ayini’nin transfer ve arınma ayinleri arasında bir ara aşama olduğunu düşünür ki bu oldukça kafa karıştırıcı bir yaklaşımdır.

kesilebilir, yakılabilir veya elçi ya da haberci olarak serbest bırakılabilir; köpekler sembolik koruyucular, kurbanlar veya imha etme yöntemleri olabilir; domuzlar, kötülüğün yuvası veya doğurganlığın sembolü olabilir. Kısacası, ritüel uygulayıcıları, olumsuz doğaüstü etkileri önlemek için çok çeşitli fiziksel araçlara komuta ediyorlardı ve aynı hedefe ulaşmak için farklı öğeler kullandıkları gibi farklı hedeflere ulaşmak için de aynı öğeleri kullanabiliyorlardı.

Bu çok değerlilik, ritüel eylemleri temsil eden fiillerde de görülebilir; örneğin, tükürme (*allapahh-*) eylemi fiziksel olarak hastanın içindeki kötülüğü dışarı çıkarması için ya da Allaiturahi Ritüeli'nde olduğu gibi tiksinti ifade etmek için gerçekleştirilebilir. CTH 402'deki Alli Ritüeli, hem büyücülere (negatif) büyücülüğün nasıl bağlandığını³⁷⁸ hem de hastayı (pozitif) koruyucu güçlerin nasıl çevrelediğini³⁷⁹ göstermek için aynı fiili (*hulaliya-* “sarmak”) kullanır. Bu durumlar nispeten basittir; ancak bazen kafa karışıklığı ortaya çıkabilir. Bunu önlemek için de konuyla ilgili çalışmaların daha kapsamlı ve konuyu ele alırken çok daha fazla sayıda örneğe başvurması gerekir.

Ritüel yöntemlerin ve uygulamaların tanımlanması ile ilgili olarak Beckman tarafından yapılan şu açıklama, üzerinde düşünülmüş ve doğruya en yakın olan tanımlamadır: *Hitit büyü şifasının altında yatan en önemli kavramlar somutlaştırma ve analogiydi. Birinci ilkeye göre, bir kötülük, hastadan yıkama ve tahliye etme yoluyla sıradan kirlenmeye çok benzer şekilde çıkarılabilen ya da sihirli bir figüre aktarılabilen madde benzeri bir şey olarak düşünülmüştür. Ayrıca başka bir kişiyi fiziksel olarak kontamine edebilir. Bu nedenle, uygun şekilde elden çıkarılması, ağır bir sosyal sorumluluk meselesiydi. İkinci ilkeye göre kötülük, ritüelde kullanılan bir malzeme veya*

---

³⁷⁸ KBo 12.126 I §9: 31-36 (CTH 402).

³⁷⁹ KUB 24.10 III §35: 29'-31' (CTH 402).

nesne ile özdeşleştirilebilir ve nesnenin yok edilmesiyle de kötülük ortadan kaldırılmış olacaktır.³⁸⁰ Ancak Beckman'ın bu tanımlamasına yer verdiği çalışması sınırlandırılmış yapısı gereği, kadınların büyüsel otoritesinin kaynağı olarak ebeliğe odaklandığı için ele almış olduğumuz konuyla ilgili daha detaylı, aydınlatıcı kanıtlar ve bilgiler sunmaz.

Hastalıkları, rahatsızlıkları ve olumsuzlukları iyileştirmeye ve onları ortadan kaldırmaya yönelik olan sağaltma ve arındırma ritüellerini etraflıca incelediğimizde, bu ritüeller üç kapsamlı ritüel eylem kategorisini ortaya koymaktadır. Bunlardan **ilki** hastada bulunan kötülüğün, çeşitli inkantasyonlara ya da eylemlere başvurarak bir nesneye, bir hayvana ve kimi zaman da bir insana transfer edilip somutlaştırılarak, hastanın bedeninden dışarı çıkarılmasıdır. **İkincisi**, kötülüğün transfer edildiği ve böylece somutlaştırıldığı canlı ya da cansız varlığın, diğer insanlara bulaşmasını önlemek için çeşitli yollarla imha edilmesidir. **Sonuncusu** ise iki boyutludur: Bunlardan ilki, bireyde bulunan hastalığa ya da kötülüğe sebep olan tanrılara veya ölü ruhlara çeşitli kurbanlar, hediyeler, yiyecek ve içecekler sunup, onların öfkesini yatıştırarak hastalığı bertaraf etmek; diğeri de kötülüğe doğrudan ulaşabilen ve onu engelleyebilen bir güç olarak görülen tanrılara, adak ve sunulara ek olarak, yakarışlarda bulunarak, onlara kötülüğü yenmeleri talimatını vermektir. Bu bağlamda, bu çalışmada konuyla ilgili ritüellerde görülen yöntemler ve bu yöntemlere tabi olan uygulamalar şu üç kategori altında ele alınacaktır: (1) Somutlaştırma ve Transfer, (2) İmha, (3) Yatıştırma ve Yakarma.

---

³⁸⁰ “... the most important concepts underlying Hittite magical healing were those of reification and of analogy. By the first principle, an evil was conceived of as a quasi-substance which could be removed from the patient much like ordinary soiling through bathing and scraping, or transferred to a magic figure. It could also physically contaminate another person. Its proper disposal was thus a matter of weighty social responsibility. By the second principle, evil could be identified with a material or an object employed in ritual, and the destruction of the object would bring about the removal of the evil.” Beckman, 1993, s. 35.

4.1. SOMUTLAŞTIRMA VE TRANSFER

Ritüel metinlerin çoğu, ritüelde çoğu kez çok iyi tanımlanmayan bir tür kötülük veya kötü güç tarafından getirilen hastadaki rahatsızlığa karşı koymak için tasarlandı. Kirlenme, büyücülük ve ilahi öfke gibi görülemeyen veya dokunulamayan sorunları ele alan ve bazen sorunu sadece bu öğelerden biri olarak adlandıramayan bu metinlerin belirgin bir ortak sorunu, ele alınan kötülüğe dair var olan somutluk eksikliğidir. Ritüel uygulayıcıların bu bilmeceyi çözmek için kullandıkları yöntemlerden biri de eylemin kötülüğe aktarılması ümidiyle; görülebilen, dokunulabilen ve aksiyon alabilen bir metafor yaratmaktır- örneğin, kötülüğü bir ateş olarak tasavvur etmek ve sonra ateşi söndürmek. Böylece kötülüğü somutlaştırdılar.³⁸¹ Büyük ölçüde inkantasyonlara (büyülü sözlere) ve transfer eylemlerine başvuran bu yöntem, kötülüğün hastanın bedeninden çekip çıkarılabilecek ve başka bir nesne ya da canlıya aktararak temsili olarak somutlaştırılabilecek bir mevhum olarak düşünüldüğü durumlarda kullanıldı. Bu yöntemin başvurduğu uygulamalar şöyledir:

4.1.1. Analoji³⁸²

Homoeopatik veya sempatik büyü olarak da adlandırılan analoji, taklit yoluyla istenilen sonucu elde etme yöntemidir. Analoji metodunun özünü benzerlikler ve

---

³⁸¹ Bu terim 1966'da M. Vieyra (1966, s. 99–125) tarafından önerilmiş ve bu öneri D. P. Wright tarafından da ele alınmıştır (*The Disposal of Impurity: Elimination Rites in the Bible and in Hittite and Mesopotamian Literature*, SBL Dissertation Series 101, Atlanta: Scholars Press, 1987, s. 41). Ancak her ikisi de bu terimi diğer birçok ayinle birlikte bir ayin kategorisi olarak ele alırlar. Oysaki bu terim Hitit ritüellerinin büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Öte yandan konuyu buradakinden daha farklı bir biçimde ve 'Yaşlı Kadın' ritüelleri özelinde ele alan H. Marcuson'un çalışması için bkz. Marcuson, 2016, s. 328-381.

³⁸² Tezin bu kısmı 2021 yılında *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri* dergisinin 15. Sayısında, aynen yayınlanmıştır; bkz. H. Kutlu Alancı, "Hitit Sağaltma ve Arındırma Ritüellerinde Analojiler", *ArAn 15/1*, 2021, s. 97-136.

farklılıklar meydana getirir. Bu yöntemin temelinde *similia similibus evocantur* yani ‘benzer benzeri yaratır’ ve *contraria contrariis curantur* yani ‘zıtlar zıddıyla tedavi edilir’ düşüncesi yatmaktadır. Gerçekleşmesi istenen şeyin büyü sözle (inkantasyon) ifade edilmesi ya da sembolik bir eylemin yerine getirilmesi veya her ikisinin birlikte icra edilmesi yoluyla, doğada gözlemlenen durumlarla benzerlik kurularak olumsuzluk uzaklaştırılmaya ya da ortadan kaldırılmaya çalışılır.³⁸³

Analoji, esasında hastalıkları ve rahatsızlıkları insan dünyasında ele alınabilmeleri için fiziksel dünyaya somutlaştırmada kullanılmıştır. Örneğin, CTH 391’deki Ambazzi Ritüeli’nde, Ambazzi tahılları bir kabın içine boşaltır ve onları kızartır. O onları suyla söndürür ve der ki “*Bunu söndürdüğüm gibi hastanın üzerindeki kötülük de aynı şekilde sönsün!*” Bu örnekte görüldüğü üzere analogiler belirli bir söz dizimsel tasarıma sahiptir ve standart bir ifade kalıbını kullanır: “gibi ... aynı şekilde” (Hititçe *man / mahhan / GIM ... =ia apeniššan / QATAMMA*). Hitit literatüründe bu ifadeler oldukça yaygındır ki, bunlar üzerine Giulia Torri tarafından *La similitudine nella magia analogica ittita* isimli bir kitap kaleme alınmıştır.³⁸⁴ Torri bu kitapta bu ifade kalıbını kullanan inkantasyonların sintaks (söz dizim) ve edebi karakterleri üzerine odaklanır; onların linguistik yapılarına dayanarak çok sayıda analogiyi kategorize eder. Ancak kitapta benzetmelerin linguistik ve edebi öğelerine odaklandığından Torri, analogi formülünü kullanmadan, analogik ilişkiyi ima eden birçok analogiyi içermez; örneğin, Alli Ritüeli (CTH 402) bu türden bir imalı analogi içerir:

---

³⁸³ E. Reyhan, “Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük” *Gazi Akademik Bakış* 2/3, 2008, S. 233; Reyhan, 2003a, s. 118; Ünal, 1988, s. 74; S. Çilingir Cesur, *Hititlerde Ritüel ve Büyü*, Vakıf Kültür Yayınları, 2020, s. 162.

³⁸⁴ G. Torri, *La similitudine nella magia analogica ittita*, Roma, 2003a.

§5 ¹⁶[ma]-a-na-an [MUNUS-z]a-[m]a i-ia-an har-zi na-an zi-ik ^DUTU-uš ša-ak-
ti ¹⁷[na]-an<-ši> ^{TUG}ku-re-eš-šar e-eš-du na-at-ša-an I-NA SAG.DU-ŠU ši-ia-an
har-du ¹⁸[ne-z]a EGIR-pa da-a-ú iš-hu-zi-ša-at-ši e-eš-du ¹⁹[ne]-ez iš-hu-zi-id-du
^{KUŠ}E.SIR'(MUŠ)-ma-at-ši e-eš-du na-at-za šar-ku-ud-du

Tercüme:

§5 ¹⁶Eğer bir [kadın] ona (karşı ritüel eylemler) gerçekleştirirse – sen, ey Güneş Tanrısı, onu bil – ¹⁷o onun için bir başörtüsü olsun; o onları başına giysin. ¹⁸O onları geri kendine alsın! Onlar onun için kemer olsun ¹⁹ve o onlarla kendini kuşatsın. Onlar ona ayakkabı olsun ve onları kendi giysin!

Buradaki analogik ilişki nettir, “Bir kadının başına başlık giymesi gibi büyücü de aynı şekilde kendi büyüünü başına giysin”, fakat metin o bilinen ifade kalıbını kullanmadan metaforu kurar. Sağaltma ve arındırma ritüellerinde böyle yuvarlanan birçok analogi vardır.

Bu çalışma sağaltma ve arındırma ritüellerinde kullanılan analogileri, Torri’nin kategorilerinin temeli olan, analogilerin dilinin edebi analizine bakmak yerine, onların işlevlerini göz önüne alıp, dört analogi türüne ayırarak inceler: ³⁸⁶

1. Hastayı etkileyen kötülüğe bir eylem veya nitelik empoze etme
2. Kötülüğü yükleyen büyücüye bir eylem veya nitelik empoze etme
3. Hastaya bir eylem veya nitelik empoze etme

---

³⁸⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013).

³⁸⁶ Bu kategorizasyon ‘Yaşlı Kadın’ ritüellerini inceleyen Hannah Marcuson tarafından önerilmiştir; Marcuson, 2016, s. 239.

4. Hastanın niteliklerini başka bir şeye (yani bir vekile) empoze etme

4.1.1.1. Hastayı Etkileyen Kötülüğe Bir Eylem veya Nitelik Empoze Etme

Bu madde ayrıca (a) kötülüğü hastadan çıkarmaya çalışan analogiler, (b) kötülüğü yok etmeye çalışan analogiler, (c) kötülüğü belirli bir mesafeye koymaya veya uzak tutmaya çalışan analogiler ve (d) kötülüğü iyi bir şeye dönüştürmeye çalışan analogiler olarak dört alt kategoriye ayrılabilir.

a. Kötülüğü Hastadan Çıkarmaya Çalışan Analogiler

Ayatarša ritüelinde (CTH 390) kötülük bağırsaklardaki rahatsızlıktır ve ağırşak mili ile somutlaştırılmıştır. Kötülüğü uzaklaştırmak için gerçekleştirilen eylem ise ağırşak milini dışarıya doğru döndürmektir.

KUB 7.1+ öy. II (CTH 390)³⁸⁷

§8 ³⁰ ... na-at ³¹ šu-uh-ha-az kat-ta ú-da-i na-at-kán DUMU-li ku-ut-ta-ni-eš-ši
na-a-i ³² nu te-ez-zi hu-i-ša-aš-wa pa-an-za-ki-it-ti-iš GIM-an ³³ ú-eha-at-ta
DUMU-li-ia ida-a-la-u-eš ka-ra-a-te-eš ³⁴ kat-ta-an ar-ha a-pé-ni-eš-ša-an wa-
ha-an-du

Tercüme:

§8 ³⁰⁻³¹ Onları çatıdan aşağı indirir, onları çocuğun omzundan döndürür ³²(ve) der ki:
"Ağırşak mili nasıl ³³⁻³⁴dönüyorsa1, kötü bağırsaklar da çocuktan (dışarıya doğru)
dönsünler/ uzaklaşsınlar".

---

³⁸⁷ Transkripsiyon, F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (TX 20.03.2017, TRde 20.03.2017).

Pupuwanni Ritüeli'nde, CTH 408'de kötülük kara büyüdür ve değirmen taşı ile eş tutulur. Kötülüğü çıkarma yöntemi ise değirmen taşını geriye doğru döndürmektir.

HT 35 öy. I (CTH 408, A6)³⁸⁸

⁴ [an-d]a-ma ^{NA4}ARA₅ ú-da-an-zi na-an x [⁵ [nu] EN SISKUR ^{NA4}ARA₅ šar¹-li-
in EGIR-pa pár-za [ma-al-la-i^(?) ⁶ [HU]L-uš UN-aš UH₇-aš ku-i-e INIM^{MEŠ} [me-
mi-iš-ki-it^(?) nu-wa-ra-at] ⁷ [EGI]R-pa pár-za ma-al-la¹-nu-un

Tercüme:

⁴ [İçer]i değirmen taşı getirirler ve onu [...] ⁵ [ve] ritüel sahibi mükemmel değirmen taşı
arkaya doğru [öğütür(?).] ⁶ [“Kö]tü adam, kara büyücü onlara konuşurken hangi
kelimeleri kullandıysa onları ⁷ [ger]iye doğru öğüttüm.”

Metnin kırıklı olması nedeniyle ne ile eş tutulduğunu öğrenemediğimiz kötülük
CTH 433.2'de yağ ile somutlaştırılmış ve ağızdan akarak uzaklaşması istenmiştir.

KBo 17.105+ ay. IV (CTH 433.2)³⁸⁹

¹ [...] KA_xU-az pa-ra-a i-¹da-a-lu¹ ² [...KA_xU-a]z pa-ra-a Ì-an ar-aš-du

Tercüme:

¹ [...] kötülük ağızdan dışarı ² [...] yağ [ağız]dan dışarı aksın!

Tunnawi'nin “Nehir Ritüeli” (CTH 409.1), analojinin birden fazla kez
uygulandığı bir ritüeldir. Bunlardan birinde, kötülük olarak kabul edilen şey ritüel
sahibinin uzuvlarındaki kirliliktir ve bu, pınardan fışkıran çamur ile eş tutulmuştur.
Kötülüğün de fışkıran çamurun yukarı çıkması gibi ortadan kaldırılması istenir.

---

³⁸⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanyeck, 2005, s. 281.

³⁸⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. D. Bawanyeck (ed.), hethiter.net/: CTH 433.2 (TX
30.10.2008, TRde 29.10.2008).

KUB 7.53 + KUB 12.58 öy. I (CTH 409.1)³⁹⁰

§38 ³⁶ *zi-ik-kán ma-ah-ha-an ša-ku<-ni>-iš GE₆-az KI-az pu-ru-ut EGIR ša-ra-a*
³⁷ *ša-ku-ni-eš-ki-ši nu e-da-ni an-tu-uh-ši A-NA EN SISKUR IŠ-TU^{UZU}ÚR^{HLA}-ŠU*
³⁸ *i-da-lu pa-ap-ra-tar ar-ha QA-TAM-MA mu-ta-a-i ...*

Tercüme:

§38 ³⁶ “Ey pınar senin fışkıran çamuru karanlık dünyadan yukarıda tutman ³⁷⁻³⁸ gibi, aynı şekilde bu insanın, ritüel sahibinin uzuvlarından kötü kirliliği kaldır!”...

Kötülüğü hastadan çıkarma doğrultusunda en sık başvurulmuş eylem ise temizleme ve arındırmadır. Ambazzi Ritüeli’nde (CTH 391.1), *inan* hastalığı ile eş tutulan kötülük keten kumaştaki tiftiğe benzetilmiş ve temizlenerek uzaklaştırılmıştır. Ritüel boyunca bu eylem ritüel etkililik açısından üç kez tekrarlanmıştır.

KUB 9.25 + KUB 27.67 ay. III (CTH 391.1)³⁹¹

§36 ³⁰ *nu nam-ma GADA-an QA-TAM-MA i-ia-zi nu me-ma-i [ki-i-kán GADA-*
an] ³¹ *ma-ah-ha-an LÚ.MEŠ ÁZLAG ta-an-na-ra-an a-ni-ia-a[n]-z[i]* ³² *nu-uš-ši-kán*
^{síG} *ma-ri-ih-ši-in pár-ku-nu-wa-an-lzi na-a[t har-ki-iš-z]i* ³³ *ke-e-da-aš-ša-kán i-*
da-a-lu i-na-an NÍ.TE-az QA-TAM-<MA> pár-lku-nu-wa-l-an-du

Tercüme:

§36 ³⁰⁻³² Sonra aynı şekilde keten kumaş bağlar ve der ki: “Yıkayıcılar [bu keten kumaşı] nasıl temizlerler ve tiftiği^(?) ondan nasıl ayıklararsa, o da öyle [kaybolaca]k. ³³ (Tanrılar) bunların (bu insanların) kötü inan hastalığını aynı şekilde bedenden temizlesinler!”

---

³⁹⁰ Transkripsiyon Goetze, 1938, s. 6, 8.

³⁹¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. Christiansen, 2006, s. 50, 52.

Ambazzi Ritüeli'nin kırıklı versiyonu CTH 391.2'de kötülük, kötü insanların yasakları çiğnemesi, ahlaksızlık, kirlilik ve *mulatar*'dır. Bunların kraldan uzaklaştırılması keten kumaşın temizlenerek tiftikten arındırılmasına benzetilmiştir.

KBo 13.109 öy. II (CTH 391.2)³⁹²

5' EGIR-ŠÚ-kán GADA an-da QA-TAM-MA ha-ma-ak-zi 6' nu te-ez-zi GADA
GIM-an LÚ.MEŠŠÀ.TAM 7' ta-an-na-ra-an-tan KIN-zi nu-uš-ši-kán 8' ma-ri-ih-ši-
in ar-ha pár-ku-<nu>uz-zi 9' na-at har-ki-e-eš-zi 10' HUL-u-wa-aš-ša UN^{MEŠ}-aš
AN-ZE-EL-LU 11' hur-ki-la-za pa-ap-ra-an-na-za 12' mu-la-at-na-za 13' [X] NÍ.TE
LUGAL QA-TAM-MA pár-ku-eš-du

Tercüme:

5'Sonrasında aynı şekilde keten kumaş bağlar 6'-9' ve (şöyle) söyler: “Mabeynci keten kumaşı nasıl temizler ve tiftiği ondan nasıl uzaklaştırırsa ve o nasıl beyaz olursa, 10'-13' kralın vücudunu da kötü insanların yasakları çiğnemesinden, ahlaksızlığından, kirliliğinden ve mulatar'ından aynı şekilde temizlesin!”

Huvarlu Ritüeli'ndeki (CTH 398 §8) analogide kral, kraliçe ve prenslerin vücutlarında ve sarayda bulunan kötülüğün çıkarılması lekeli kıyafetlerin sabunla temizlenmesine benzetilmiştir “Bu sabun nasıl lekeli kıyafetleri temizliyorsa ve onları beyazlatıyorsa, aynı şekilde kral, kraliçe ve prenslerin vücutlarını ve kralın sarayını da temizlesin!”; ilgili metin yeri için bkz. 4.1.2.9).

Alli Ritüeli, kötülüğü temizleyerek çıkarma konusunda iki örnek içerir. Bunlardan ilkinde (§19) kötülük, yani büyü ve kirlilik, düşmanlığı sakinleştirme özelliği olan beyaz

---

³⁹² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Christiansen, 2006, s. 155.

yünle arındırılarak yok edilir. İkinci örnekte (§29), kötülük yine kara büyü ve kirliliktir.

Çam fıstığı tozuyla somutlaştırılıp temizlenerek yok edilir.

KUB 24.9+ (CTH 402, A2)³⁹³

§19 öy. II ^{8'} EGIR-an-da-ma SÍG BABBAR da-a-i nu te-ez-zi k[a-a-aš SÍG BABBAR[?]] ^{9'} GIM-an na-ak-ki ku-ru-ur ták-šu-la-iz-zi ^{10'} ki-i-ia al-wa-an-za-ta pa-ap-ra-ta ^{11'} ka-a-aš SÍG BABBAR QA-TAM-MA pár-ku-nu-ud-du na-aš-šu-wa-an A-N[A PA-NI DINGIR^{MEŠ}] ^{12'} ku-iš-ki i-da-lu i-e-et na-aš-ma-an A-NA PA-NI DUMU.LÚ.U₁₉L[U^{MEŠ} ku-iš-ki] ^{13'} HUL-lu i-e-et ki-nu-na-aš-ši-kán ka-a-aš SÍG BABBAR hu-u-ma-a[n-da-az] ^{14'} UZUÚR^{HIA}-az da-a-ú na-at al-wa-ze-ni UN-ši pa-a-ú ^{15'} ka-a-aš UN-aš pé-ra-an pár-ku-iš e-eš-du

-----

§29 ay. III ^{4'} ma-a-an lu-uk-kat-ta-ma nu ALAM^{HIA} DÍLIM.[GAL MUŠEN kat-ta-an] ^{5'} [a]r-da da-a-i GADA-aš šu-ú-el túh[-ša] ^{6'} [na-a]t-ša-an A-NA ALAM^{HIA} še-er da-a-[i] ^{7'} [nu-za Š]A GIŠLAM.HAL SAHAR^{HIA}-aš da-a-lu-up-pa-an [da-a-i] ^{1'/8'} [na-at]-ši-pa an-da ap-pí-iš-ke-ez-zi nu te-ez-[zi] ^{2'/9'} ka-a-aš SAHAR^{HIA} GIM-an kat-ta pár-ku-nu-z[i] ^{3'/10'} [nu k]u-u-un UN-an UZUÚR^{HIA} hu-u-ma-an-da QA-TAM-MA [pár-ku-nu-ud-du] ^{4'/11'} nu-uš-ši É-ZU [iš-ta]-[na-na-a]n [GUNNI] QA-DU DAM-[ŠU] ^{5'/12'} LÚMU-DI-ŠU DUMU^{MEŠ}-ŠU Q[A-TAM-MA] pár-ku-nu-ud-du

Tercüme:

---

³⁹³ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013).

§19 ^{8'-9'} *Daha sonra o beyaz yünü alır ve der ki: “B[u beyaz yünün] güçlü düşmanlığı sakınleştirmesi gibi, ^{10'}bu büyü (ve bu) kirliliği ^{11'-14'}bu beyaz yün aynı şekilde arındırsın! İster herhangi biri ona [tanrıların önü]nde kötülük yapmış olsun, ister [herhangi biri] ona ölümlü[lerin] önünde kötülük yapmış olsun, şimdi bu beyaz yün tüm uzuvlardan onu alsın! O onu büyü yapan kişiye versin! ^{15'}Bu insan (herkesin) önünde arınık olsun!”*

-----

§29 ^{4'-6'} *Sabah olduğunda figürinleri (ve) bir kuşla (süslenmiş) geniş leğeni aşağıdan alır. Kumaş ipliğini keser ve onu figürinlerin üzerine koyar. ^{7'}Ufalanmış çam fıstığı tozları [alır]. ^{1'/8'} Onu ona ilave eder ve der ki: ^{2'/9'} “Bu tozların temizlemesi gibi, ^{3'/10'}bu insanı ve onun tüm uzuvlarını aynı şekilde [temizlesin!] ^{4'/11'-5'/12'}O onun karısı (veya) onun kocası (ve) onun çocukları ile birlikte onun evini, sunağını (ve) ocağını aynı şekilde temizlesin!”*

Maštigga'nın aile içi geçimsizliğe yönelik olan ritüeli CTH 404.1'de, kötülük ağızdan ve dilden çıkan kötü sözlerdir ve bunlar silme eylemi ile uzaklaştırılır. Ancak burada analojinin klasik ifade kalıbı kullanılmamış olup, yapılan sembolik eylem ve söylenen inkantasyon ile bir ima söz konusudur.

KBo 39.8 ay. IV (CTH 404.1)³⁹⁴

§43 ¹⁷ nu ^{MUNUS}ŠU.GI ^{PUTU}-aš ú-el-ku da-a-i na-at-za ti-wa-ri-ia ¹⁸ hal-zi-iš-ša-i nu 2 [B]E-EL SÍSKUR tu-ek-ku-uš wa-ar-ši ¹⁹ nu ki-iš-ša-an me-ma-i kat-ta-wa-ra-aš-ma-aš-kán wa-ar-ša-an ²⁰ e-eš-tu i-da-a-lu ud-da-a-ar KA_xU-aš EME-aš

Tercüme:

---

³⁹⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. Miller, 2004, s. 102 vd.

§43 ¹⁷⁻¹⁸ ‘Yaşlı Kadın’ Güneş Tanrısı’nın bir bitkisini alır ve o ona tiwariya der. O (onunla) iki ritüel sahibinin bedenlerini siler ¹⁹⁻²⁰ ve şöyle söyler: “Ağzın (ve) dilin kötü sözleri de siz ikinizden silinmiş olsun!”

Tunnawi’nin “Nehir Ritüeli” (CTH 409.1) kötülüğün hastadan çıkarılmasıyla ilgili olarak iki örnek içerir. Ritüeldeki her iki örnekte de kötülük kirlilik, büyücülük, günah, tanrıların öfkesi ve ölüm korkusudur. Bunlardan ilkinde (§23-24) Maštigga Ritüeli’ndeki örnekte olduğu gibi inkantasyon ve sembolik eylem arasında andırma söz konusudur (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.2.11.). İlk örnekte kötülükler kilden bir figürle somutlaştırılmış ve bu, kilden figürün taranması ile uzaklaştırılmıştır. İkinci örnekte ise (§32) kötülüklerin temizlenmesi çoban ve sığır çobanının *alanza* odunuyla temizlenmesine eş tutulmuştur (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.3.3.2).

CTH 429’daki ritüelde, konuyla ilgili analogide, metnin kırıklı olması nedeniyle kötülüğün ne oluşu belli değildir; ancak o bezle somutlaştırılır ve külle temizlenerek yok edilir.

KBo 10.37 öy. I (CTH 429.1)³⁹⁵

§8 ⁴⁴ ... E[(GI)]R-[(a)]n-da-ma ŠA [(GAD)]A šu-ú-i-il ⁴⁵ [da-a-i nu ki]š-an [te-
ez-z]i ki-i GADA-a[(n) G]IM-an GE₆-i e-eš-ta ⁴⁶ [na-at GIM-an] ha-aš-ša-aš
pár-ku-nu[-ut (n)]a-at har-ga-nu-ut ⁴⁷ [DU]MU-an QA-TAM-MA pár-ku-
[nu-u]d-du

Tercüme:

---

³⁹⁵ Christiansen, 2006, s. 188.

§8 ⁴⁴... *Fakat daha sonra bezden bir iplik* ⁴⁵*[alır ve şöyle]yle [söyle]r: “Bu bez nasıl siyahsa* ⁴⁶*[ve nasıl] kül [onu] temizlediyse ve onu beyaz yaptıysa* ⁴⁷*[... ço]cuğu da aynı şekilde temizlesin!”*

Punawušta Ritüeli’nde kötülüklerin, yani kan, gözyaşı, yalancı şahitlik, lanet ve kötü dillerin *ali* yünü gibi arınık ve temizlenmiş olması dilenir.

KUB 41.22 + KBo 51.50 + KBo 47.23 ay. IV (CTH 456.3)³⁹⁶

§4 ¹² [... ^{síG}a]-li-in pá-r-ku-in [...] ¹³ [...] ... e-ep-zi ¹⁴ nu t[e-ez-zi] ¹⁵ [ka-a-aš ... ^{síG}al-li-i]š? GIM-an *pár-ku-iš* wa-wa-ar-ša-an-za ¹⁶ DINGIR^{MEŠ}-ia [... iš-h]a-na-za iš-ha-ah-ru-wa-za [li-in-]ki-ia-az hur-di-i[a-az pa-an-ga-wa-z]a HUL-lu-wa-za EME-za [... ka-ru-u-i-l]i-ia-az [k]i-nu-un-tar-ia-la-az [pa-ri-ia-na-al-la-az ŠA A-B]I ŠA AMA ŠA ŠEŠ ŠA NIN [... ŠA MÁŠ ŠA NUMU]N ŠA İR ŠA GÉME a-ra-a[h-ze-na-aš an-tu-ri-ia-aš-ša KUR-]e-aš DI-eš-na-za tu-li-ia-az pá-r-k[u-wa-e-eš aš-š]a-an-du

Tercüme:

§4 ¹²[...] arınık [a]li yünü ¹³[...] ... [...] tutar ¹⁴ve (şöyle) s[öyler]: ¹⁵[... ali yünü] nasıl arınık (ve) temizlenmiş ise ¹⁶tanrılar da [...] ka]nı, gözyaşını, [yalancı şah]itliği, lanet[i, bütü]n kötü dilleri, [...geçmiş]ten (ve) gelecekte babanın, annenin, erkek kardeşin, kız kardeşin, [...] akrabasının, çocukların] erkek hizmetlinin, kadın hizmetlinin, yakının ve kendi ülkesinin davasından, meclisin davasından arındırsınlar!

Aynı ritüeldeki (CTH 456.3) bir başka analogide ise kötülük arpa sapıyla somutlaştırılmış ve elenerek uzaklaştırılmıştır.

---

³⁹⁶ Transkripsiyon, F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 456.3 (TX 11.01.2016, TRde 17.02.2015)

§5 ¹⁹ EGIR-ŠU-ma-za ^{MUNUS}ŠU.GI kar-ša[-an-ta-aš BA.BA.]ZA wa-ar-hu-in da-
ai ²⁰ na-an ANA DINGIR^{MEŠ} ... [...] ... da-a-i ²¹ nu te-ez-zi ²² ka-a-aš
BA.BA.ZA [GI]M[-an kar-ša-an-za] ²³ [n]u-uš-ši-kán pa-ak-šu-wa-da [an-da
NU.GÁL] ²⁴ na-aš UL NUMUN-aš i-wa-ar ²⁵ [... U]L da-a-li-i[a-z]i ²⁶ UL-ma-
an ^{GIŠ}APIN-aš GİR-it wa-al-ah-[zi] ²⁷ [...] kar-ša-an-za ²⁸ na-aš [- ... QA-TAM-
M]A^(?) kar-aš-ša-ru

Tercüme:

§5 ¹⁹Fakat sonrasında ‘Yaşlı Kadın’ ayr[ılan arpada]n sapı alır. ²⁰Onu tanrılara [...] ...
[...] koyar ²¹ve der ki: ²²“Bu arpa n[asıl ayrılmışsa], ²³onda da toprak [olmasın!] ²⁴O
tohum gibi değil. ²⁵[...] ... bırak[m]az ²⁶Fakat saban ayaktan vurmaz. ²⁵[...] ayrılmış, ²⁸o
[... aynı şekild]e elensin!”

Kötülüğü hastadan çıkarmada kullanılan bir başka eylem grubu ise hastanın vücuduna dolanarak ondaki kötülüklerin aktarıldığı yün ipliklerin hastadan çekilerek ya da kesilerek uzaklaştırılması veya hastanın üzerindeki kötülüğün giydiği kıyafetlere yüklenmesi ve bu kıyafetlerin çıkarılarak kötülüğün de çıkarılmasıdır. Ambazzi Ritüeli’nde, CTH 391.1’de kötülük yani baş, el, ayak ve tüm uzuvlardaki kramp, ritüel sahibinin etrafına dolanan beyaz yünle somutlaştırılır ve bu kötülükler de ipin çekilmesiyle kişiden uzaklaştırılır. Ritüel esnasında bu eylem üç kez tekrarlanarak ritüel etkililik arttırılır.

---

³⁹⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 456.3 (TX 11.01.2016, TRde 17.02.2015)

KUB 27.67 ay. III (CTH 391.1)³⁹⁸

§34 ¹⁹ nu SÍG [a-ra]-ša-an da-a-i na-an-ša-an A-NA BE-L[U]-TIM ²⁰ IŠ-TU
GÌR^{MEŠ}-ŠU-NU ke-e-ez ke-e-ez-zi-i[a] ²¹ A-NA SAG.DU-ŠU ša-ra-a hu-it-ti-ia-i
²² EGIR-an kat-ta-ia-aš-ma-ša-an-kán iš-ki-ša-az h[u-i]t-ti-ia-i ²³ nam-ma-at-ša-
ma-ša-at-kán ar-ha da-a-i ²⁴ na-an-ša-an ^{G1}pád-da-ni-i da-a-i nu me-ma-i §
§35 ²⁵ ar-ha-aš-ma-aš-kán i-da-a-lu hu-it-te-eš hu-it-t[i-ia] ²⁶ SAG.DU^{MEŠ}-it
ŠU^{MEŠ}-it GÌR^{MEŠ}-it hu-u-ma-an-ti-[it] ²⁷ UZUÚR-it na-at i-da-a-la-u-wa-aš har-
pa-n[a-al-li-ia-aš p]é-eš-ki

Tercüme:

§34 ¹⁹Beyaz yünü alır ve onu beyin etrafında ²⁰⁻²¹ayağından başına bu taraftan ve öteki
taraftan çeker. ²²Arkadan onları geriye doğru çeker. ²³Sonra onları çı[ka]rır. ²⁴Onları
sepete koyar ve der ki:

§35 ²⁵⁻²⁷“Kötü kr[am]pı başından, ellerinden, ayaklarından, tüm uzuv[dan] çık[ar] ve
onu kötü düşma[nlara v]er!”

Tunnawi'nin “Nehir Ritüeli” (CTH 409.1) birden fazla kez analogiye başvurulmuştur. Analoginin sembolik bir eylemle ifade edildiği bir durumda, kişinin vücudunun on iki kısmında bulunan kötü kirlilik, büyü, günah, tanrı öfkesi, ölüm korkusu ve insanlığın kötü dedikodusu, kişinin vücuduna dolanan mavi ve kırmızı yünle eşleştirilmiş ve bu yünlerin kişinin vücudundan çıkarılmasıyla kötülüğün uzaklaştırılması arasında benzerlik kurulmuştur.

---

³⁹⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Christiansen, 2006, s. 50.

KUB 7.53 + KUB 12.58 öy. II (CTH 409.1)³⁹⁹

§17 ²⁸... EGIR-an-da-ma-aš-ši-kán SÍG ZA.GÌN SÍG SA₅ NÍ.TE-az ar-ha ²⁹ da-aš-ki-iz-zi nu ki-iš-ša-an me-mi-iš-ki-iz-zi §

§18 ³⁰ ku-i-e-ša-an da-an-ku-ni-eš-kir ha-ah-ta-n[i-eš-k]ir ³¹ pa-ap-ra-ah<-hi>-ir na-aš-šu-wa-an PA-NI DINGIR^{MEŠ} ku-iš-ki ³² pa-ap-ra-ah-ta na-aš-ma-an ag-ga-an-da-aš ku-iš-ki pí-ra-an ³³ pa-ap-ra-ah-ta na-aš-ma-an PA-NI DUMU.LÚ.GÀL.LU ku-iš-ki pa-ap-ra-ah-ta ³⁴ na-an ka-a-ša pa-ap-ra-an-na-aš SISKUR.SISKUR a-ni-iš-ki-mi §

§19 ³⁵ na-at-ši-kán ar-ha da-aš-ki-mi IŠ-TU 12 ^{UZU}ÚR-ŠU ³⁶ i-da-lu pa-ap-ra-tar al-wa-an-za-tar a-aš-ta-ia-ra-tar ³⁷ ŠA DINGIR^{LI} lar-pi-in da-aš-ki-mi ag-ga-an-ta-aš-ši-kán ³⁸ ha-tu-ga-tar da-aš-ki-mi ŠA DUMU.LÚ.GÀL.LU-ma-aš-ši-kán ³⁹ pa-an-ga-u-wa-aš i-da-lu-un EME-an da-aš-ki-mi ⁴⁰ nam-ma-aš-ša-an SÍG ZA.GÌN SÍG SA₅ pí-da-ni kat-ta da-a-i

Terüme:

§17 ²⁸⁻²⁹... Fakat daha sonrasında o mavi yünü (ve) kırmızı yünü onun vücudundan çıkartır ve o şöyle söyler:

§18 ³⁰“Onu karartanlar, katılaştıranlar (ve) ³¹kirli yapanlar- herhangi biri onu ister tanrılarının önünde ³²kirli yapmış olsun, herhangi biri onu ister ölünün önünde ³³kirli yapmış olsun, herhangi biri onu ister insanlığın önünde kirli yapmış olsun, ³⁴onun için şu an burada kirlilik ritüeli gerçekleştiriyorum.”

§19 ³⁵“Ve ben onu ondan uzaklaştırıyorum; onun vücudunun on iki kısmından ³⁶⁻³⁷kötü kirliliği, büyüüyü, günahı, tanrının öfkesini alıyorum; ondan ³⁸⁻³⁹ölüm korkusunu alıyorum

---

³⁹⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Goetze, 1938, s. 12-15.

ve ondan tüm insanlığın kötü dedikodusunu alıyorum.”⁴⁰Daha sonra o mavi yünü ve kırmızı yünü sepete koyar.

Aynı ritüeldeki (CTH 409.1, §20, 21) bir başka örnekte ise kişiyi karartan ve katılaştıran kirlilik ve günah uzaklaştırılması gereken kötülüklerdir. Bunlar kişinin bedenine giydiği siyah tişört, siyah tozluk (?) ve siyah kulak tıkaçlarıyla eş değer görülmüş ve bunların kişinin bedeninden çıkarılmasıyla uzaklaştırılmışlardır (ilgili metin yeri için bkzn. 4.1.2.7.).

Ritüelin bir diğer örneğinde ise (§30-31) kötülük olarak addedilen kirlilik, büyücülük, günah, tanrıların öfkesi, lanetler, kalabalığın dedikodusu ve erken ölüm bir koyun ve bir boğanın kılıyla somutlaştırılır ve kötülüğün de bu kılların hayvanlardan çekilip sökülmesi gibi çekilerek uzaklaştırılması istenir (ilgili metin yeri için bkzn. 4.1.3.3.2.).

Maštigga'nın CTH 404.1'deki aile içindeki geçimsizliği arındırma ritüelinde kullanılan bir analogide, analoginin klasik ifade kalıbı olan “gibi ... aynı şekilde” kullanılmamış ve burada ‘tartışmanın dili’ olan kötülük Tunnawi'nin “Nehir Ritüeli”nde olduğu gibi, kişilerin bedenlerine dolanan mavi ve kırmızı yün ile eşleştirilmiştir. Bu yünlerin kesilmesiyle de kötülük bertaraf edilmiştir.

KBo 39.8 öy. I (CTH 404.1)⁴⁰⁰

§9³¹ *tu-eg-ga-ša-aš-m[(a)-aš-(ká)]n SÍG ZA.GIN SÍG SA₅ šu-ú-il an-da³² i-ia-az-zi n[(a-at-š)]a-ma-aš-kán da-a-i §*

§10³³ *nu SÍG mi-it-ta-an da-a-i na-at-ša-<aš>-[(ma)-aš-(kán I)]Š-T[(U G)]ÍR³⁴ še-er ar-ha ku-er-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i a-pé-da-^[ni]wa-aš-ma-aš-kán³⁵ UD-*

---

⁴⁰⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Miller, 2004, s. 65.

*ti ku-it ha-aš-ši-ik-ke-du-ma-at ki-nu-na-wa-aš-[ma]-aš-kán³⁶ ka-a-[š]a a-pé-da-
aš UD-aš EME^{HLA} D A-an-da-a-li-ia-aš³⁷ IŠ-[T]U GÍR kar-aš-ta*

Tercüme:

§9³¹⁻³² *Onların bedenlerine mavi ve kırmızı yün ipi dolar ve onlar (ipler) onlarda kalır.*

§10³³ *Kırmızı yünü alır ve onu bıçakla onlardan³⁴⁻³⁵ keser ve o şöyle söyler: “Siz o gün birbirinizle ne hakkında tartıştıysanız, şimdi³⁶⁻³⁷ Tanrıça Antaliya bir bıçakla o günün dillerini sizin için kesti”.*

Hantitaššu Ritüeli’nde ise kötülük büyülerdir. Tuz ile eş tutulan bu büyüler Güneş Tanrısı’nın yalaması ile uzaklaştırılır.

KBo 11.14 öy. I (CTH 395)⁴⁰¹

§5²⁰ *še-ir-ra-aš-ša-an ZÍD.DA ZÍZ MUN-ia šu-uh-ha-i nu k[iš]-an me-ma-i²¹
[(MU)]N GIM-an UDU^{HLA} li-li-pa-an-ti nu ú-id-du ku-u-uš²² hu-u-uk-ma-uš²²
DUTU-uš QA-TAM-MA li-li-pa-iš-ki-id-du*

Tercüme:

§5²⁰ *Onun (yani pişirme ocağının) üzerine un, kızılca buğday ve tuz döker ve der ki: ²¹⁻
²²“Koyunların tuzu yalaması gibi aynı şekilde Güneş Tanrısı gelsin ve bu büyülerini yalasın!”*

Maštigga Ritüeli’ndeki bir diğer analogide ‘tartışmanın dilleri’ ve lanetler olan kötülük, ritüel sahibi üzerinde döndürülen balıkla bir tutulmuştur. Bu kötülüklerin uzaklaştırılması da balığın denizden ayrılmasına benzetilmiştir.

---

⁴⁰¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Ünal, 1996, s. 18.

KBo 39.8 öy. I (CTH 404.1)⁴⁰²

§11 ³⁸ nu MUNUSŠU.GI KU₆ da-a-i na-an-kán A-NA 2 BE-EL SÍSKUR ³⁹ [tú]k-ša-an še-er ar-ha wa-ah-nu-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i ⁴⁰ [k]a-a-aš-wa KU₆-uš a-ru-na-aš GU₄.MAH-aš nu-wa-kán ka-a-aš KU₆ ⁴¹ [m]a-a-ah-ha-an a-ru-na-[a]z túh-hu-uš-ta-at ki-nu-na túh-ša-an-du ⁴² [a-p]é-da-aš UD-aš EME^{[HI.]A} hu-u-ur-ta-a-uš nu-kán KU₆-un ⁴³ [ha-aš]-ši-i pé-eš-ši-ia-az-zi

Tercüme:

§11 ³⁸ Daha sonra ‘Yaşlı Kadın’ bir balık alır ve onu iki ritüel sahibinin ³⁹ üzerinde birlikte döndürür ve şöyle söyler: ⁴⁰⁻⁴³ “Bu balık ‘denizin boğası(dır)’. Bu balığın denizden ayrılması gibi şimdi o günlerin dilleri (ve) lanetleri ayrılınsınlar.” Ve balığı ocağa atar.

CTH 416’daki örnek, analojinin klasik ifade kalıbını içermez ve analogi, yapılan sembolik bir eylemle ima edilmiştir. Burada kral ve kraliçenin üzerindeki kötülükler kuşların uçurulmasıyla uzaklaştırılmıştır.

KBo 17.1 ay. IV (CTH 416)⁴⁰³

§46 ³⁷ ... 2 MUŠEN [pár-tu]^l-u-ni-uš [...] ³⁸ har-mi tu-uš al-ki-i[š-t]a-a-an tar-na-[ah-hé] LUGAL-uš MUNUS.[LUGAL- ...] ³⁹ wa-ri-ta-an-zi ú-[ga hal-z]i-ih-hi d[a]-a-ah-hu-uš-ma-[aš-ta] ⁴⁰ a-i-in wa-a-i-[in ... -m]u-uš-[ša]

Tercüme:

---

⁴⁰² Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Miller, 2004, s. 66.

⁴⁰³ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (TX 08.02.2017, TRit 24.07.2015).

§46 ³⁷⁻³⁸... *Gizlice iki partuni- kuşu [...] tutarım ve onları dala sala[rım]. Kral (ve) kra[liçe] ³⁹⁻⁴⁰korkarlar ve ben (şöyle) çağırırım: “Ben sizin ağrınızı, acınızı ve sıkıntınızı [al]dım”*

b. Kötülüğü Yok Etmeye Çalışan Analogiler

Kötülüğü ortadan kaldırmaya çalışan analogilerde sıklıkla başvurulanan eylemlerden biri söndürme eylemdir. Ambazzi Ritüeli’nde kötülük yani *inan* hastalığı çam kozalağıyla somutlaştırılmış ve kızartılan bu çam kozalağının söndürülmesiyle hastalık yok edilmiştir. Ritüel etkililiği artırma adına, eylem ritüel esnasında üç kez tekrarlanmıştır.

KUB 9.25 + KUB 27.67 ay. III (CTH 391.1)⁴⁰⁴

⁷ [nu-uš-ša-an A-NA ^{DUG}DÍLIM.GAL SA₅ h]u-ul-li-iš šu-uh-ha-a-i ⁸ [še-ra-aš-ša-an hal-ki]-[in kar-aš iš¹-hu-wa-a-i ⁹ [na-at-kán ša-an-h]u-[wa]-an-zi nam-ma-kán hu-ul-li-iš ¹⁰ [ú-i-te-ni-i]t ki-iš-ta-nu-zi nu me-ma-i ¹¹ [ma-ah-h]a-an-kán ki-i ki-iš-ta-nu-un i-da-lu-ia-aš-ša-an ¹² [i-na]-an A-NA BE-LU-TIM še-er QA-TAM-MA ki-iš-ta-ru

Tercüme:

⁷ [Ve kırmızı bir kaba kırmızı ç]am kozalağı(?) serper. ⁸[Onun üzerine arpa] (ve) kızıl buğday(?) döker. ⁹Onlar [onu kızart]ırlar. Daha sonra o çam kozalağını(?) ¹⁰[suy]la söndürür ve der ki: ¹¹⁻¹²“Bunu [nas]ıl söndürdüysem beydeki kötü inan hastalığı da aynı şekilde sönsün / yok olsun!”

CTH 393’deki Anniwiyani Ritüeli’nde yer alan örnekte kötülük, öfke, hiddet ve kızgınlıktır ve çakıl taşlarıyla nesneleştirilmiştir. Bunların yok edilmesi ya da

---

⁴⁰⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Christiansen, 2006, s. 34-61.

etkisizleştirilmesi çakıl taşlarının birayla söndürülmesine benzetilmiş ve tanrının susuzluğunu dinmesi gibi, aynı şekilde kötülüklerin de tükenmiş olması istenmiştir.

VBoT 24 ay. IV (CTH 393)⁴⁰⁵

§25 ¹ [na-aš-ta] [^{NA4}pa-aš-ši-lu-uš IŠ-TU KAŠ ki-iš-ta-nu-mi ² [nu ki-i]š-ša-an
me-ma-ah-hi ke-e-ez ma-ah-ha-an ³ [ni-i]n-kir zi-ga-az ^DLAMMA ^{KUŠ}Kur-ša-aš ⁴
[QA-TAM-M]A ni-¹ik¹ nu-ut-ták-kán kar-pí-iš ⁵ [kar-tim]-mi-az ša-a-u-wa-ar ¹ar¹-
ha me-er-du

Tercüme:

§25 ¹[Daha sonra] çakıl taşlarını birayla söndürürüm ²⁻⁵[ve şö]yle söylerim: “Bunların susuzluğunu gidermesi gibi Koruyucu Tanrı Kurša, sen de susuzluğunu gider! Senin öfken, [hid]detin ve kızgınlığın tükensin!”

Huwarlu Ritüeli’nde ‘kötü söz’ ve ‘korkutucu kuşlar’ (yani kötü kehanet bildiren kuşlar) olan kötülüğün yok edilmesi kızartılan çekirdeklerin⁴⁰⁶ suyla söndürülmesine benzetilmiştir.

KBo 4.2 öy. I (CTH 398)⁴⁰⁷

§2 ⁹ nu ZÍZ-tar ŠE zé-e-na-an-ta-aš ŠE ha-aš-šar-na-an-za še-pí-it kar-aš ¹⁰ [pá]r-
hu-e-na-aš e-wa-an GÚ.TUR GÚ.GAL GÚ.GAL.GAL nu-kán ki-i NUMUN^{H1.A}
¹¹ hu-u-ma-an-da ŠE.LÚ^{SAR}-ia IŠ-TU ^{DUG}DÍLIM.GAL ša-an-hu-un-zi ¹² nu-kán
IZI še-er ú-e-te-ni-it ki-iš-ta-nu-an-zi §

⁴⁰⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. D. Bawanyeck (ed.), hethiter.net/: CTH 393 (TX 23.03.2016, TRde 23.03.2016).

⁴⁰⁶ Ritüellerde tohumların kavrulması hakkında, bkz. Christiansen, 2006, 139–43.

⁴⁰⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanyeck, 2005, s. 22-37.

§3 ¹³ nu ^{LÚ} MUŠEN.DÙ ^{MUNUS} ŠU.GI-ia ki-iš-ša-an me-mi-ia-an-zi ¹⁴ ka-a-ša-wa-an-na-aš [pí-i-le-er DINGIR^{MEŠ} ne-pí-ša-az LÚ^{MEŠ} GIŠ GIDRU ¹⁵ it-tén-wa-kán IŠ-TU É.GAL-LIM kal-la-ar INIM-tar pa-ra-a šu-u-wa-at-tén ¹⁶ nu-wa i-it-tén [ha-tu]-ga-uš MUŠEN^{HIA} ki-iš-ta'-nu-ut-te-en ¹⁷ nu-kán ke-e NUMUN^{[HI].[A]} ma-ah-ha-an ki-iš-ta-ri kal-la-a-ra-ia«-ra-ia»-kán ¹⁸ ud-da-a-ar ha-tu-ga-ú-ša MUŠEN^{HIA} QA-TAM-MA ki-iš-ta-ru

Tercüme:

§2 ⁹⁻¹¹ Buğday, güz arpası, haşşarnant-arpası, şepit-tahılı, kızılca buğday(?), parhuena, ewan-tahılı, mercimek, nohut, kuru bakla- onlar tüm bu çekirdekleri ve kişnişi tavada kızartırlar. ¹² Ateşi üzerine su ile söndürürler.

§3 ¹³ Kahin ve Yaşlı Kadın şöyle konuşur: ¹⁴ ‘Tanrılar bize cennetten haberciler gönderdiler. ¹⁵ Gidin ve saraydan kötü sözü def edin! ¹⁶ Gidin ve korkutucu kuşların kökünü kurutun! ¹⁷⁻¹⁸ Bu çekirdeklerin sönmesi gibi kötü söz ve korkutucu kuşlar da aynı şekilde sönsün!

Kötülüğü yok etme metodu olarak söndürme eylemine başvuran bir başka örnek ise CTH 458.1.1’de yer alır. Burada kötülük ve düşmanlar mangalda ısıtılan çakıl taşlarıyla somutlaştırılmıştır.

CTH 458.1.1,⁴⁰⁸

§9 KBo 20.73 +KBo 17.54 ay. IV

¹⁶ nu-za [_ _ .G]I ^{DUG} pa-ah-hu-na-al-li da-a-i ^{16/2'} nu-uš-ša-an ^{17/3'} ^{DUG} p[a- _ _ - n]a-al-li-ia ^{GIŠ} e-ia-an ki-it-[ta-ri] ^{18/4'} [_ _]x-aš-ša-an še-er a-a-an-du-uš ^{NA4} [pa]-

⁴⁰⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 458.1.1 (TX 06.01.2017, TRde 06.01.2017).

aš-ši-lu-uš^{19/5'} [n]u^{DUG}KU-KU-UB GEŠTIN har-zi^{20/6'} [_ _ _ _ -n]a-al-li ki-iš-ša-[ra]-aš kat-ta-an e-ep-zi^{21/7'} [...]x-an ki-iš-ša-ra-aš pa-ra-a la-a-hu-i nu-za-kán QA-TI-ŠU^{22/8'} [...]x kat-ta-an-<ma->az-kán^{DUG}pa-ah-hu-na-al-li^{23/9'} [... -a]r-ri na-aš-kán ki-iš-<ta->nu-uz-zi^{25/10'} [...] te-ez-zi

§10 KBo 17.54 ay. IV

^{11'}[_] X HUR.SAG-[aš] [_ (_)-i]a-an še-er-ma-aš-ša-an ÍD-aš^{NA4}pa-aš-ši-l[i- ...] ^{12'}[(_)_]x-an-te-eš še-e[r-ma-]-[aš]-ši^DTe-li-pí-nu-un har-mi^{13'}[_] ki-i ma-ah-ha-a[n] ki-iš-ta-a-ri i-da-a-lu-ša har-pa-na-al-l[i-iš ...] ^{14'}[_] QA-TAM-MA ki-i[š-t]a-ru

Tercüme:

§9 ^{16'}[‘Yaşlı Ka]dın’ mangalı alır. ... ^{17/3'}M[ang]alda eya ağacı(nın dalı) vardır. ^{18/4'}[...] çakıl taşlarını üzerinde ısıtır. ^{19/5'}[...] Şarapla (dolu) bir KUKUB testisi tutar. ^{20/6'}O (adam) ellerini [mang]alın üzerinde tutar. ^{21/7'}[...] ... ellerine [...] döker. O ellerini ^{22/8'}[...] O (‘Yaşlı Kadın’) mangalın üzerinde ^{23/9'}[... y]ıkar. O (mangalı) söndürür. ^{25/10'}[...] söyler:

§10 ^{11'}“Dağların [...]... fakat üzerinde nehrin çakıl taş[ları ...] ^{12'}... onun (ritüel sahibinin) üzerinde ben Tanrı Telipinu(‘nun heykelini) tutarım. ^{13'}Bunlar nasıl söndüyse, kötülük (ve) düşman[lar ^{14'}...] aynı şekilde sönsün!

Analojilerde kötülüğü yok etme doğrultusunda gerçekleştirilen bir diğer eylem grubu da kırma, ezme ve devirmedir. Maštigga Ritüeli (CTH 404.1) konuyla ilgili birden fazla örnek içerir. Bu örneklerde analogi, klasik ifade kalıbı kullanılmadan, andıran sembolik bir eylemle ima edilmiştir. Bunlardan birinde (§16) kötülük, yani ‘tartışmanın dilleri’, hamurdan iki el ve dil ile, diğerinde (§42) ise kötü sözler ve lanetler, tencere ve kaseyle eşleştirilmiş ve kırılarak uzaklaştırılmışlardır.

KBo 39.8+ öy. II (CTH 404.1)⁴⁰⁹

§16 ¹⁰ ... iš-na-ša 2 ŠU^{HL.A} [(EM)]E^{HL.A} ¹¹ [(MUNUSŠ)]U.GI du-wa-ar-na-i nam-
ma-aš-ma-ša-at še-er a[(r-ha wa-ah-nu-zi)] ¹² nu ki-iš-ša-an me-ma-i §

§17 ¹³ [tú(h-š)]a-ru a-pé-el UD-aš EME^{HL.A} túh-ša-ru-wa [(a-pé-el)] ¹⁴ UD-a[š
h]u-u-ur-ta-a-uš

Tercüme:

§16 ¹⁰⁻¹¹... Ayrıca ‘Yaşlı Kadın’ hamurdan iki eli ve dili kırar. Sonra onları onların
üzerinde döndürür ¹²ve şöyle söyler:

§17 ¹³⁻¹⁴“O günün dilleri ayrılsın! O günün lanetleri ayrılsın!”

KBo 39.8+ ay. IV (CTH 404.1)⁴¹⁰

§42 ⁹ [(nu-u)]š-ma-aš-kán DUGÚTUL še-er ar-ha wa-ah-nu-zi DUGDÍLIM.GAL-
[(ma-aš-ma-aš)] ¹⁰ [(GÌR)^{HL}]^A-aš kat-ta-an da-a-i nu ki-iš-ša-an me-ma-i ¹¹ [(ka-
a-š)]a-[wa] DUGÚTUL SAG.DU-KU-NU tar-pa-al-li-iš k[(a-a-ša-wa)] ¹²
[(DUGDÍLIM.G)]AL nu-wa-aš-ma-aš hu-u-ma-an-da ud-da-a-ar IŠ-TU ¹³
GÌR^{HL.A}-KU-NU ar-[(te-ni)] nu DUGÚTUL MUNUSŠU.GI tu-wa-ar-ni-iz-zi ¹⁴
DUGDÍLIM.GAL-ma 2 BE-E[L (SÍS)]KUR GÌR-it tu-wa-ar-na-an-zi ¹⁵ nu ki-iš-
ša-an me-ma-i tu-wa-ar-na-at-ta-ru-wa-ra-at ¹⁶ hu-u-ma-an-da ud-[(d)]a-a-ar
hu-ur-ta-a-uš-ša

Tercüme:

§42 ⁹⁻¹⁰O (‘Yaşlı Kadın’) onların üzerinde bir tencere döndürür, fakat onların ayaklarının
yanına bir kase koyar ve şöyle söyler: ¹¹⁻¹³“İşte bu tencere sizin başınız için bir vekil

⁴⁰⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. Miller, 2004, s. 70-71.

⁴¹⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. ibid. s. 100-101.

(tarpalli)dir. İşte bir kase. Siz tüm meseleleri ayaklarınızla kıracaksınız.” ‘Yaşlı Kadın’ tencereyi kırar, ¹⁴iki ritüel sahibi ayaklarıyla kaseyi kırarlar ¹⁵⁻¹⁶ve o şöyle söyler: “Tüm sözler ve lanetler kırılsın!”

Bir başka örnekte ise (§18) kötülük, yani ‘tartışmanın dili’, kilden yapılmış yedi dille nesneleştirilmiş ve yere çakılarak etkisiz hale getirilmiştir.

KBo 39.8+ öy. II (CTH 404.1)⁴¹¹

§18 ¹⁵nu EGIR-a[(n-d)]a [(^{MUNUS}ŠU.G)I IM-a]n da-a-i nu-uš-ša-an še-er [(ar-ha 7 EME^{HL.A})] ¹⁶i-ia-az-zi na-aš-kán kat-ta tar-ma-a-iz-zi n[a-aš-(kán)] ¹⁷A-NA 2 BE-EL SÍSKUR še-er ar-ha wa-ah-nu-z[(i nu ki-iš-ša)-an] ¹⁸me-ma-i ha-aš-ši-ik-ke-et-te-en ku-e-da-ni [(UD-ti nu-wa ka-a-ša)] ¹⁹a-pé-el UD-aš EME^{HL.A}-eš ki-nu-na-wa-ra-aš k[(a-a-ša ad-da-a-aš)] ²⁰DUTU-uš tar-ma-a-it

Tercüme:

§18 ¹⁵⁻¹⁶Sonrasında ‘Yaşlı Kadın’ tuzu alır, onu yedi dilin üzerine eker, onları yere çakar ve onları ¹⁷iki ritüel sahibi üzerinde döndürür ve şöyle ¹⁸⁻¹⁹söyler: “Hangi günde birbirinizi suçladıysanız, şimdi o günün dillerini bundan sonra baba, ²⁰Güneş Tanrısı çaktı.”

Bir diğer örnekte (§34) kötülük olarak addedilen ağız ve dil(den çıkan kötü sözler) hupuwai kaplarıyla bir tutulmuş ve bu kapların kırılmasıyla da uzaklaştırılmıştır.

KBo 39.8+ III (CTH 404.1)⁴¹²

§34 ²⁹EGIR-an-da-ma 7 ^{DUG}hu-pu-wa-i da-a-i na-at-kán GEŠTIN-it ³⁰Ì SE₂₀-ER-DU₄ pít-tal-wa-ni-it LÁL šu-un-na-i ^{GIŠ}PÈŠ ^{GIŠ}GEŠTIN HÁD.DU.A ³¹UZU₅SA

⁴¹¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. ibid. s. 72.

⁴¹² Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. ibid. s. 88-89.

MUN *ap-pu-uz-zi an-da da-a-i nu-kán* ^{MUNUS}ŠU.GI ³² DUG *hu-pu-[wa-ia]* ¹ *ha-aš-ši-*
i an-da la-hu-uš-ke-ez-zi ^{DUG} *hu-pu-wa-ia-ma* ³³ *tu-wa-ar-ni-iš-ke-ez-zi* §
§35 ³⁴ *nu ki-iš-ša-an me-ma-iš-ke-ez-zi tu-wa-ar-na-at-ta-ru-wa-ra-at* ³⁵ DUG *hu-*
pu-wa-ia KAxU-it EME-it

Tercüme:

§34 ²⁹ Sonrasında o ('Yaşlı Kadın') yedi hupuwai kabı alır ve onları şarap, ³⁰ saf zeytin yağı (ve) bal ile doldurur. İçine hurma, kuru üzüm, ³¹ sinir, tuz (ve) iç yağı koyar. Daha sonra 'Yaşlı Kadın' ³² hupuwai kaplarını birer birer ocağa döker ve o hupuwai kaplarını ³³ birer birer kırar.

§35 ³⁴⁻³⁵ Ve o şöyle söyler: "hupuwai kabı ağız ve dil ile birlikte kırılsın!"

Ağız ve dilden çıkan (kötü) sözlerin *huwaši* taşı ile somutlaştırıldığı ve devrilerek ortadan kaldırıldığı örnek ise şöyledir:

KBo 39.8+ ay. IV (CTH 404.1)⁴¹³

§40 ¹ [(*ku-iš-wa-ra-at ú-e-te-eš-ke-et* ^{NA4} *hu-wa-a-ši*^{HL.A})] ² [(*ta-a-ni-ta ki-nu-na-wa-ra-at-kán ka-a-ša la-ga-a-ri*)] ³ [(*nu-wa-kán A-NA 2*) BE-EL (SÍSKUR *a-pé-e-da-ni UD-ti ku-it KAxU-az*)] ⁴ [EME²¹]-[(*az ú-it nu-wa-kán*)] [*a-pé-e ud-da-a*]-
a[(*r QA-TAM-MA la-a-ga-a-ru*)] §

§41 ⁵ *nu-kán 2 BE-EL SÍSKUR* ^{NA4} *h*[(*u-w*)]*a*-(*š*)]^{HL.A} GİR^{HL.A}-*az* [*šu-en-(zi)*]

Tercüme:

§40 ¹⁻² "Her kim *huwaši* taşlarını diktiyse, bak şimdi onlar yıkılacaklar. ³⁻⁴ O gün iki ritüel sahibinin ağzından ve dilinden çıkan o sözler de aynı şekilde yıkılsın!"

⁴¹³ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. ibid. s. 98-99.

§41 ⁵Daha sonra iki ritüel sahibi huwaši taşlarını ayakları ile [dev]irirler.

CTH 759.2'deki ritüelde ise ritüel sahibine yapılan kötülük kamış kapla nesneleştirilmiş ve kırılarak yok edilmiştir.

KUB 9.6 + KUB 35.39 ay. III (CTH 759.2)⁴¹⁴

²⁰"nu 2 ^{GI}ŠPISAN^{HI.A} ŠA GI ap-pí-iz-z[i-ia]-az ²¹"MUNUSŠU.GI har-zi EN SISKUR-
ma-aš-ši-ia-aš me-na-a[h-h]a-an-da ²²"IŠ-TU QA-TI-ŠU e-ep-zi nu-uš an-da ²³"ú-
e-šu-ri-ia-an-zi nu-uš ar-ha du-wa-ar-na-an-zi ²⁴"MUNUSŠU.GI-ma ki-iš-ša-an me-
ma-i ²⁵"ku-iš-tar mal-ha-aš-ša-aš-ša-an-<<za-an>> EN-ia ²⁶"a-ad-du-wa-la a-an-
ni-ti a-an DINGIR^{MEŠ}-in-zi ²⁷"a-ah-ha na-a-ta-at-ta ta-ta-ar-ha-an-du ²⁸"ú-i-it-pa-
ni-im-pa-an ú-i-da-a-in-du ²⁹"a-du-w[a-a]n an-na-a-an pa-a-ta-an-za du-ú-wa-an-
du

Tercüme:

²⁰"-²³" 'Yaşlı Kadın' arkada iki kamış kap tutar ve onun önündeki ritüel sahibi onları eliyle tutar. Onları ezerler ve kırarlar. ²⁴" 'Yaşlı Kadın' (Luwice) şöyle söyler: ²⁵"²⁹" "Ritüel sahibine karşı her kim kötülük yaptıysa, tanrılar onu kamışlar gibi kırsın! Onlar onu wītpani ezsınler ve ayak altına koysunlar!"

CTH 788.1'deki ritüelde kötülük, büyü, kavga, tanrıların dehşeti, öfkeli acı ve kederdir. Bunlar *hupuwai* kabıyla bir tutulmuş ve yine kırılarak ortadan kaldırılmıştır.

---

⁴¹⁴ Trankripsiyon için bkz. Starke, 1985, s. 111-116; çeviri için bkz. F. Kaynar, "Kizzuwatnean Rituals under The Influence of The Luwian And Hurrian Cultures", *OLBA* 27, 2019, s. 107.

KBo 19.145 öy. I (CTH 788.1)⁴¹⁵

§1 ¹ [nu]-uš-ši-kán ^{DUG}hu-u-p[u-wa]-a-i š[e-e]r ar-ha wa-ah-nu-mi na-aš-t[a ki-
iš-ša-an me-ma-ah-hi] §

§2 ² hu-up-le-e-eš hu-ú-pu-[wa-aš-]šē-ni^l-en-na ti-ie ³ zu-lu-u-pa-te a-a-ri ni-r[u]-
pa-a-te a-a-ri ga-du-qar-ni ⁴ ku-u-ri ku-u-ur-ku-re-e-[ma]-ae[?]-[e]n^l-na-a^l-š[e] hu-
up-le-e-eš ⁵ hu-ú-pu-wa-aš-še-ni-e[n-na]

Tercüme:

§1 ¹ *Hupuwai kabını onun üzerinde döndürürüm ve (Hurrice) [şöyle söylerim]:*

§2 ²⁻⁵ *Hupuwai kabı gibi kırıldı. Kötü büyü, kavga, tanrıların dehşeti, öfkeli acı, keder
hupuwai kabı gibi kırıldı.*

Analojilerde kötülüğü yok etme doğrultusunda gerçekleştirilen bir diğer eylem grubu ise dökme ve boşaltmadır. CTH 429.1'daki 'kötü diller', bir tür imha alanı olarak düşünebileceğimiz *mariyana* alanına dökülerek yok edilmiştir (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.2.5.).

Kral Tuthaliya, eşi Nikkalmati ve onların çocuklarına Tuthaliya'nın kızkardeşi Ziplawantiya tarafından yapılan kara büyüyü def etmeye yönelik yapılan CTH 443.1'deki ritüelde kara büyü ve 'kötü diller'in yok olması, yağ ve balla dolu olan *kurtāli* kaplarının boşaltılmasına benzetilmiştir.

---

⁴¹⁵ Transkripsiyon ve çeviri bkz. F. Kaynar, "I rituali magici ittiti: struttura, classificazione e il ruolo di Kizzuwatna" Basılmamış Doktora Tezi, Università degli Studi di Torino, 2017, s. 62-74.

KBo 15.10 öy. II (CTH 443.1)⁴¹⁶

§9¹² [nu QA-D]U ku-úr-da-a-li i-da-a-la-mu-uš EME^{HL.A} ar-ha šu-uh-ha-ir¹³ [nu
k]i-iš-ša-an me-e-mi-ir ke-e ma-a-ah-ha-an har-kán-zi¹⁴ [fZ]i-ša BE-LAM QA-
DU DAM-ŠU DUMU^{M[ES]-Š}]U ku-it iš-ši-iš-¹⁵ [nu Š]A^fZi al-wa-an-za-tar-še-
et i-da-a-lu ud-da-a-ar-še-et QA-TAM-MA¹⁶ [har-a]k-du na-ta-pa¹ EGIR^l-pa le-
e ú-iz-zi

Tercüme:

§9¹² Kurtāli kabı ile birlikte kötü dilleri boşalttılar¹³ ve şöyle söylediler: Bunların yok
olmaları gibi¹⁴ Zi tarafından beyime, eşine ve çocuklarıma yapılan¹⁵⁻¹⁶ Zi'nin kara
büyüsü (ve) kötü sözleri de aynı şekilde yok olsun! O geri gelmesin!"

Anniwiyani Ritüeli'nde kötülük öfke, hiddet ve kızgınlıktır. Samanla
nesneleştirilen bu kötülüklerin yok olması ise çiftçi için samanın tükenmiş olmasına
benzetilmiştir.

VBoT 24 ay. III (CTH 393)⁴¹⁷

§23 ...³⁵ nu ú-i-e-eš-ki-iz-zi an-da-ma-kán³⁶ ki-iš-ša-an me-mi-iš-ki-iz-zi §

§24³⁷ an-da-kán e-hu^DLAMMA^{KUŠ} Kur-ša-aš³⁸ nu-un-na-aš-ša-an an-da mi-i-
e-eš³⁹ nu-un-na-aš-ša-an an-da tal-li-i-e-eš⁴⁰ kar-pí-in-na kar-tim-mi-ia-at-ta-
an⁴¹ ša-a-u-wa-ar ar-ha tar-na⁴² ke-e-ma-kán ha-aš-du-er ma-ah-ha-an

LÚ⁴³ APIN.LÁ-li⁴³ ar-ha me-er-ta tu-ga-kán A-NA^DLAMMA^{KUŠ} kur-ša-aš⁴⁴ kar-
piš kar-tim-mi-az ša-a-u-wa-ar⁴⁵ ar-ha QA-TAM-MA me-er-tu⁴

⁴¹⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 443.1 (TX 11.12.2013, TRde 19.12.2013).

⁴¹⁷ D. Bawanyeck (ed.), hethiter.net/: CTH 393 (TX 23.03.2016, TRde 23.03.2016).

Tercüme:

§23 ... ³⁵⁻³⁶ *O (kutsanmış kız) ağıt yakar ve şöyle der:*

§24 ³⁷⁻⁴¹ “*Koruyucu Tanrı Kurša içeri gel ve bize karşı nazik ol! Bize karşı hoş ol! Öfke, hiddet, kızgınlık uzak ol!* ⁴²⁻⁴⁵ *Bu samanın çiftçi için tükenmiş olması gibi aynı şekilde öfke, hiddet, kızgınlık da senin için tükenmiş olsun, ey Koruyucu Tanrı Kurša*”

Banippa Ritüeli’nde kötülük acı, kan, gözyaşı ve kalabalığın dedikodusudur. Metnin kırıklı olması nedeniyle ne ile somutlaştırıldığını öğrenemediğimiz bu kötülüklerin yok edilme yöntemi ise net değildir.

KUB 30.33 öy. I (CTH 401.2)⁴¹⁸

§5 ¹² [LUGAL-uš A-NA] HUR.SAG^{MEŠ} kiš-an [te]-ez-zi HUR.SAG^{MEŠ} [GAL]-
TI[M ...] ¹³ ku-it ú-wa-nu-un ku-wa-at [ta]-ri-ia-nu-un
DUMU.NAM.L[Ú.U₁₉.LU GU₄-un ma-a-an ha-li-ia-aš ha-ap-pu-i] ¹⁴ EGIR-an
pí-iš-<ši>-<eš>-ia-at nu-mu-kán šu-meš-ša HUR.[SAG]^{MEŠ} [ha-ra-ap-te-en]
§

§6 ¹⁵ [U]M-MA HUR.SAG^{MEŠ} le-e-ta na-a-hi ú-e-eš-ta har-pí-ia-[u]-[e-ni] ¹⁶
[GIŠK]A-PÁR-RU ar-ha du-[wa]-ar-na-i GIŠwa-ar-ša-ma-[ša] ¹⁷ [a-li]-ia-<na>-an-
kán a-l[ia-a]n-zi-na-aš a-pé-e-el me-ia-aš ku[?]-[en-zi] ¹⁸ [i-i]a-u-wa-an [iš]-[har iš-
ha-a]h-ru pa-an-qa-u-wa-aš EME[?]-an a[n-ni-ia-uw-ni] ¹⁹ [na-a]t ka-r[u[?]-i-li-ia-
aš] DINGIR^{MEŠ}-aš pí-ia-u-e-ni na-[at]-kán [kat]-t[a an-da ...] §

⁴¹⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. S. Melzer – S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 401.2 (TX 20.04.2017, TRde 20.04.2017).

§7 ²⁰ [EGIR]-[ŠU²]-ma-k[án A-NA PÚ^{HLA} GA]L PÚ^{HLA} TUR pa-iz-zi nu [te²]-[ez-
zi ku-it ú-wa-nu-un] ²¹ [x x (x)]-[it]¹[... .LU]-[UT-TI-mu]-GU₄-u[n ma-a-an ...] ²²
[...] x [...] §

§8 KBo 13.131 II

^{14'} [nu-mu-uš-ša-an šu-me-eš-š]a har-ap-tén UMMA [P]Ú^{HLA} le-e-ia-aš na-a-hi
^{15'} [ú-i-e-eš-ta har-ap-pu-u]-[e]¹-ni BIL.ZA.ZA KA[xU]-za da-a-i ^{16'} [... kat-ta pa-
aš]-zi har-zi-ia-al-la-aš-ša-at ^{17'} [ša-ap-pu-it ... B]IL.ZA.ZA-at k[a]n hal-lu-u-
wa-aš ^{18'} [A^{HLA}-aš ... Í]D-at [a]¹-ru-ni pé-da-i ^{19'} [...] x^{HLA} [(x)] GAM-an-da pé-
da-i ^{20'} [...] [x-ma]¹-EG[IR-pa] UL ú-iz-zi §

§9 KBo 13.131 III

¹ [... a]r-ha la-a- [hu]¹-u-wa-i nu [kiš]¹-an [t]e-ez-zi ² [... G]IM-an ar-ha har-ak-ta
na-at EG[IR-pa] PÚ-i UL pa-iz-zi ³ [...] -x pa-an-ga-u-wa<-aš> EME-aš ar-ha
[QA-TAM-M]A har-ak-du ⁴ [...-n]i-i le-e nam-ma [a]¹-ri

Tercüme:

§5 ¹²Kral dağlara şöyle söyler: “Büyük dağlar [...] ¹³⁻¹⁴Ben neden geldim? Neden çaba gösterdim? İn[san] evladı [bir sığır gibi çitlerin] ardına [ahıra] atıldı. Ve siz, dağlar da bana [yardım edin!]”

§6 ¹⁵Dağlar [ş]öyle (söyler): “Korkma! Biz sana yardım edece[ğiz]. ¹⁶⁻¹⁸Ağacın ucu odunu tamamiyle koparacak. Onun waršima-‘sı, onun kendi miya-‘sı onu bağlar. Erkek geyik aliyanzina-‘sına, onun kendi miya-‘sına vurdu. [...] biz de vurduk. Biz [ac]ıyı, ka[nı, gözy]aşını, kalabalığın konuşmasını tedavi ederiz. ¹⁹Onları kadim tanrılara versinler! Onları aşağıya [...]!”

§7 ²⁰Onun [ardından] o büyük pınarlara ve küçük pınarlara gider ve (şöyle) söy[ler]: “Ben neden geldim?” ²¹⁻²²[...] ... [...]

§8¹⁴ “[Ve sizler de bana] yardım edin!” Pınarlar şöyle (söylerler): Korkma!¹⁵ Biz [sana yardım edec]eğiz. Kurbağa ağz[ı] ile alır. ¹⁶⁻²⁰[... aşağı yut]ar. Harziyalla- onu [... K]urbağa onu derin [sulara ...]. [Ne]hir onu denizin içine taşır. [...] ... aşağı taşır. Fakat [...] ge[ri] gelmez.”

§9¹[... u]zağa akıtır ve şöyle [s]öyler: ²“[... na]sıl kaybolduysa, o ge[ri] pınarın içine gitmez. ³[...] kalabalığın dili [aynı şekil]de kaybolsun! ⁴[...] o artık gelmesin!”

Aynı ritüeldeki bir başka örnekte ise kan ve yemin, oluğa dökülen suya benzetilmiş ve suyun dökülmesiyle bu kötülükler yok edilmiştir.

KUB 30.33 ay. IV (CTH 401.2)⁴¹⁹

§16² [nu^{GI}]ŠEN-i A-tar EGIR-an la-hu-u-wa-an-zi nu t[e-ez-zi ki-i A-tar GIM-an]³ ar-ha har-ak-zi ka-a-ša-wa e-eš-har l[i-in-ga-iš ...]⁴ ar-ha QA-TAM-MA har-ak-du

Tercüme:

§16²Suyu tekrar oluğa dökerler ve (şöyle) söyler: “[Bu su nasıl]³kayboluyorsa, şimdi kan, y[emin ...]⁴aynı şekilde kaybolsun!”

Aynı ritüelin bir başka versiyonunda (CTH 401.3) kötülük kan, yemin tanrısı, hastalık ve kalabalığın dedikodusudur. Bunların yok edilmesi, bir tekenin yakılması ve bir kuşun gömülmesine benzetilir.

---

⁴¹⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. S. Melzer – S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 401.2 (TX 20.04.2017, TRde 20.04.2017).

KBo 12.91 ay. IV (CTH 401.3)⁴²⁰

§3^{x+1} x x x x [...] 2' nu MÁŠ.GAL-an ar-[ha wa-ar-nu]-[wa-an-zi] 3' [šu-u-ra] L
aš-šu-u-ra-an-ma MUŠEN ha-a-ri-[ia]-an-z[i] 4' nu te-ez-zi ka-a-[aš] GIM-an [šu-
u-ra-aš-šu]-[u-ra-aš MUŠEN] 5' MÁŠ.GAL-aš-ša [GE₆-i] ták-ni-i GAM-an-ta
[pa]-[a-ir] 6' ki-i-ia-kán iš-har NI-EŠ DINGIR-LI [i]-n[a-an] 7' pa-an-ga-u-wa-aš
[EME-aš] GE₆-[i ták-ni-i] [...] 8' GAM-an-ta QA-TAM-MA [pa]-i[d-du]

Tercüme:

§3^{x+1}[...] 2' ve tekeyi tamamen yakar[lar], 3' fakat şuraşura kuşunu gömerler 4' ve (şöyle)
söyler: “Nasıl bu şuraşura kuşu 5' ve teke karanlık toprağa gittilerse, 6' bunlar da (yani)
kan, yemin tanrısı, hast[alık], 7'-8' kalabalığın dili de aynı şekilde karanlık toprağa
git[sin!]”

c. Kötülüğü Belirli Bir Mesafeye Koymaya veya Uzak Tutmaya Çalışan

Analojiler

Ayatarša Ritüeli'nde bağırsaklardaki rahatsızlık, ok sapına benzetilerek metafor
kurulmuş ve bu rahatsızlığın kişiyi bulmaması, ok saplarının birbirine çarpıp çarpmamasına
benzetilmiştir.

KUB 7.1+ KBo 3.8 öy. II (CTH 390)⁴²¹

§9³⁵ ŠA GI-ma-wa ha-pu-ša-aš-ša-an-za ma-ah-ha-an ha-pu-ša-aš-ša³⁶ EGIR-
an-da Ú-UL ú-[e]-mi-az-zi DUMU-an-na i-da-la-u-e-eš³⁷ ka-ra-a-te-eš QA-TAM-
MA le-e ú-e-mi-ia-an-zi na-at-ši-kán ne-an-za

⁴²⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 401.3 (TX 20.05.2016, TRde 20.05.2016).

⁴²¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (TX 20.03.2017, TRde 20.03.2017)

Tercüme:

§9 ³⁵⁻³⁷ “Bir okun sapının arkadan (diğer) bir sapa çarpmaması gibi, aynı şekilde kötü bağırsaklar da çocuğa çarpmasın (ve) o (= ok sapı) ona doğru dönmüş olsun.”

Ambazzi Ritüeli’nin ikinci versiyonu CTH 391.2’de kötülük, kötü insanların yasakları çiğnemesi, ahlaksızlık, kirlilik ve *mulatar*’dır ve kapı sürgüsü ile somutlaştırılmıştır. Kötülük ise bu kapı sürgüsünün geri döndürülmesiyle engellenmiştir.

KBo 13.109 ay. III (CTH 391.2)⁴²²

§4 ¹ EGIR-ŠŪ-ma-kán ^{GIŠ}ha-at-ta-la tar-za-wa-an ² pád-da-a-ni da-a-i na-at
LUGAL-i ³ še-er ar-ha BAL-zi nu te-ez-zi §

§5 ⁴ ^DZa-ar-ni-za-aš ^DTar-pa-ad-da-aš-ši-iš ⁵ ^DA-la-a-ú-wa-i-mi-iš ^DMa-am-ma-a-i-mi-iš ⁶ DINGIR^{MEŠ}.LÚ^{MEŠ} ^{GIŠ}ha-at-tal-wa-an-za GIM-an ⁷ ^{GIŠ}SAG.KUL
EGIR-pa na-an-na-a-i ⁸ ^{GIŠ}IG-ia EGIR-pa hé-eš-ki-iz-zi ⁹ LUGAL-i-ia HUL-u-wa-aš UN^{MEŠ} AN-ZE-EL-LU¹⁰ hur-ki-il pa-ap-ra-tar mu-la-a-tar ¹¹ QA-TAM-MA
ar-ha a-ra-id-du

Tercüme:

§4 ¹⁻³ Sonrasında sepetin içine kapı sürgüsü ve kapı sürgüsünün ağaç kısmını koyar. Onu kralın üzerinde döndürür ve der ki:

§5 ⁴⁻⁶ “Zarniza, Tarpatassa, Alauwaima, Mamma (ve) erkek tanrılar: kapı sürgüsü nasıl ⁷kapı sürgüsü tahtasının yönünü değiştirirse ⁸ve böylece nasıl kapı açılırsa, ⁹⁻¹¹aynı şekilde kraldan da kötü insanların yasakları çiğnemesi, ahlaksızlığı, kirliliği ve *mulatar*’ı geri dönsün!”

---

⁴²² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Christiansen, 2006, s. 155-157.

Maštigga Ritüeli'nde kötülüğü engellemeye yönelik birden fazla analogi yer alır. Bunlardan ilkinde (§24-25) kötülük, yani lanetlerin ritüel sahiplerine ulaşması, kurban edilecek bir domuz yavrusunun, bir daha gökyüzünü ve diğer domuz yavrularını görme imkansızlığına benzetilerek engellenir.

KBo 39.8+ öy. II (CTH 404.1)⁴²³

§24 ⁴⁴ *n[(u)] MUNUSŠU.GI ŠAH.TUR [(da)]-a-i na-an-ša-ma-aš-kán še-er e-ep-zi*
⁴⁵ *nu ki-iš-ša-an me-m[(a-i ka-a-ša-w)]a-ra-aš Ú-it hal-ki-it* ⁴⁶ *wa-ar-kán-za nu-*
wa-az [(ka-a-aš EGI)]R ne-pí-iš Ú-UL a-uš-zi ⁴⁷ *a-ap-pa-ma-wa-az-kán*
[(ŠAH.TUR^{HL.A})] Ú-UL a-uš-zi nu ku-u-ša ⁴⁸ *BE-EL SÍSKUR i-da-a-[(lu-u-e-eš)]*
hu-ur-ta-uš QA-TAM-MA ⁴⁹ *le-e ú-w[(a-an)]-zi §*

§25 ⁵⁰ *nu-uš-ma-aš-kán ŠAH.[(TUR še-er ar)]-ha wa-⟨(ah)⟩-nu-wa-an-zi* ⁵¹
nam-ma-an-kán ku-[(na-an-zi n)]u te-e-kán pád-da-an-zi ⁵² *na-aš-ta ŠAH.TUR*
[(kat-ta-an-d)]a ti-an-zi nu-uš-ši ⁵³ *NINDA.GUR₄.RA KU₇ a-w[(a-a)]n k[(at-ta*
ti)]-an-zi GEŠTIN-ia ⁵⁴ *ši-pa-an-ti nu te-e-kán še-er an-da ap-pa-an-zi*

Tercüme:

§24 ⁴⁴ ‘Yaşlı Kadın’ domuz yavrusunu alır, onu onların üzerinde tutar ⁴⁵ve şöyle söyler:
“İşte, bu ot ve tahıl ile ⁴⁶beslenmiş (domuz yavrusu) nasıl gökyüzünü tekrar
göremeyecekse ⁴⁷⁻⁴⁹(ve) (diğer) domuz yavrularını tekrar göremeyecekse, aynı şekilde
kötü lanetler de bu ritüel beylerini görmesinler!”

§25 ⁵⁰O (‘Yaşlı Kadın’) domuz yavrusunu onların üzerinde döndürür. ⁵¹Sonrasında onu
öldürürler, toprağı kazarlar ⁵²⁻⁵⁴ve domuz yavrusunu aşağıya koyarlar. Daha sonra onlar
onun üzerine tatlı kalın ekmek koyarlar, o şarap libasyonu yapar ve toprağı kapatırlar.

---

⁴²³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 76-77.

Diğer örnekte ise ‘kötü dil’in ritüel sahibinin bedenine girmesi, yine olma ihtimali imkansız olan birden çok senaryo çizilerek, güçlendirilmiş bir metaforla engellenmiştir.

KBo 39.8+ (CTH 404.1)⁴²⁴

§26 II ⁵⁵ nu ^{MUNUS}ŠU.GI IM-[aš] hu-pu-wa-a-i i-ia-az-zi nu-kán ⁵⁶ [iš]-na-an te-
[(pu a)]n-da da-a-i kap-pa-ni-ia-k[(án GE₆)] ⁵⁷ an-da [šu-uh]-ha-a-i §

§27 III ¹ [(na-at-kán ^{MUNUS}ŠU.GI A-NA 2 BE-EL SÍSKUR še-er ar-ha)] ² [wa-
ah]-nu-zi nu [ki-iš-ša-an me-ma-i] ka-a-aš-wa [(IM-aš)] ³ ma-a-ah-ha-an wa-ap-
pu-[(i)] EGIR-pa Ú-UL [(pa-iz-zi)] ⁴ kap-pa-ni-ia-wa har-ki-i-e-eš-zi Ú-UL nu-
wa-ra-at-z[(a)] ⁵ da-ma-i NUMUN-an Ú-UL ki-ša-ri iš-na-aš-ma-wa-[kán] ⁶ ka-
a-aš DINGIR^{MEŠ}-aš ^{NINDA}[(h)]ar-ši Ú-UL pa-iz-zi ke-e-da-ša-wa-aš-ša-an ⁷ i-da-
a-lu-uš la-a-la-aš QA-TAM-MA tu-e-ek-ki le-e pa-iz-zi

Tercüme:

§26 ⁵⁵⁻⁵⁷ ‘Yaşlı Kadın’ kilden bir hupuwai kabı yapar ve içine bir hamur koyar ve içine siyah kimyon döker.

§27 ¹ ‘Yaşlı Kadın’ onu iki ritüel sahibinin üzerinde ²döndürür ve şöyle söyler: “Bu kil ³nasıl nehir yatağına dönmeyecekse (ve) ⁴kimyon (nasıl) beyaz olmayacaksa, ⁵⁻⁷başka bir tohum olmayacaksa ve bu hamur (nasıl) tanrıların kalın ekmeğine girmeyecekse, aynı şekilde kötü dil de bu (ritüel beylerinin) bedenine gitmesin!”

Ritüeldeki bir başka örnekte ise kötülüğün, yani ağız ve dil(den çıkan kötü sözün)in engellenmesi, yedi bakır çivinin toprağa çakılmasına benzetilmiştir.

---

⁴²⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. Miller, 2004, s. 79-80.

KBo 39.8+ ay. III (CTH 404.1)⁴²⁵

§37 ⁴⁴ nu-za ^{MUNUSŠ}[(U.GI 7 GAG^H)]^{LA} URUDU da-a-i NINDA.GUR₄.RA
[(KU₇-ia-za tar-na-aš)] ⁴⁵ 1 GA.KIN.AG [(1 ^{DUG}KU-KU-UB GEŠTI)]N da-a-i nu
NINDA.GUR₄.RA G[(A.KIN.AG-ia)] ⁴⁶ ^DUTU-i pár-šī¹-ia¹ [(GEŠTIN-ia)] šī-pa-
an-ti nam-ma [(7 GAG^{HLA} URUDU)] ⁴⁷ [(da)]-a-i nu-te-kán [(tar-ma-a-i)]z-zi nu
ki-iš-ša-[(an me-ma-i)] ⁴⁸ [(tar-m)]a-a-an-wa-ra-at e-eš-tu [(KAx)]U-it EME-it
^D[(UTU-i kat-ta-an)]

Tercüme:

§37 ⁴⁴ ‘Yaşlı Kadın’ yedi bakır çiviği alır ve bir tarna ölçüsünde tatlı kalın ekmek, ⁴⁵ bir
peynir (ve) bir testi şarap alır. Kalın ekmeği ve peyniri ⁴⁶ Güneş Tanrısı için böler ve
şarabı sunar. Sonrasında yedi bakır çiviği ⁴⁷ alır, (onları) toprağa çakar ve şöyle söyler:
⁴⁸ “Güneş Tanrısı için o (yani toprak) ağız (ve) dil ile çivilensin!”

Kötülüğü toprağa sabitleyerek engelleme pratiğiyle, Pupuwanni Ritüeli’nde
(CTH 408) de karşılaşırız. Burada kötülük, yani kralın yemini, laneti, kanlı işi ve
gözyaşları kırmızı yünle somutlaştırılmış ve bu kırmızı yünün sarılı olduğu kazıklar
toprağa dikilerek kötülükler engellenmiştir.

IBoT 4.14+KBo 24.4 ay. III (CTH 408)⁴²⁶

§7 ¹¹ [E]GIR-ŠÚ-[m]a-kán ^{GIŠ}GAG^{HLA} mi-ti-it ar-ša-a-iz-zi ¹² [nu te-ez¹-zi ŠA
LUGAL-wa-kán li-in-ga-iš h[ur-da-iš] ¹³ [e¹-eš-ha[r] e-eš-ha-ah-ru mi-ti-it ar-ša-
a[n] ¹⁴ [e¹-eš-¹du] nu-wa-ra-at-kán pé-di le-e ni-ni-i[k-ta-ri]

Tercüme:

---

⁴²⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Miller, 2004, s. 93.

⁴²⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Bawanypeck, 2005, s. 273-289.

§7 ^{11'} *Ardından kırmızı yünle kazıkları diker* ^{12'} *ve (şöyle) söyler: “Kralın yemini, la[neti],*
^{13'} kanlı işi ve gözyaşları kırmızı yünle dikilmiş ^{14'} *oldu, onlar yerinden hareket etmesin!”*

CTH 760.I.3'teki ritüelde ise kötü günler, kısa yıllar, tanrılarının öfkesi ve toplumun iftirası gibi kötülüklerin ritüel sahibini bulmaması, yeni doğan bir köpek yavrusunun gökyüzünün ve annesinin memesini hiç görmemiş olmasına benzetilmiştir.

HT 6 + KBo 9.125 (CTH 760.I.3)⁴²⁷

§6 ^{21'} *ka-a-aš-ma* UR[!].TUR *ma-ah-ha-an* IGI^{H(LA-wa an-da)]} *da-me-in-kán-za*
na-a-ú-i ne-pí-iš a-u[(š-zi)] ^{22'} *na-a-ú-i-ma ta-ga-an-zi-pa-a[n]* *a-uš-zi na-a-ú-i-*
ma-za an-na-aš ^{23'} *ti-i-ta-an hu-u-da-a-a[k]* *a-uš-zi §*

§7 ^{24'} *[n]u an-ni-eš-ki-iz-zi ku-i[n an-t]u-uh-ša-an na-an-kán ŠUM-ŠU te-ez-zi* ^{25'}
[k]u-u-un-na-wa an-tu-uh-š[a-a]n i-da-a-lu-uš UD-az ma-ni-in-ku-wa-a-an-za
MU^{H(LA-za)} 26' *[DIN]GIR^{MEŠ}-aš kar-pí-iš pa-a[n-ga-]u-wa-aš EME-aš le-e ku-wa-*
pí-ik-ki a-uš-zi ^{27'} *[A-N]A 12 UZU'UR^{H(LA)} [ma-i]a-an-da-an gi-nu-uš-ši-in*

Tercüme:

§6 ^{21'-23'} “*Bu (yeni doğan) köpek yavrusunun gözlerinin kapalı olması ve henüz gökyüzünü görmemiş ve henüz yeryüzünü görmemiş ve henüz hemen annesinin memesini görmemiş olması gibi*”

§7 ^{24'} *Tedavi ettiği [ki]şiden ismiyle bahseder, (devam eder:)* ^{25'-27'} “*Bırak kötü günler, kısa yıllar, tanrılarının öfkesi ve toplumun iftirası (aynı şekilde) bu insanı hiç görmesin – on iki vücut kısmı ya da [ku]vvetli diz bağı ile ilgili olarak!*”

---

⁴²⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. Beckman, 1990, s. 34-55.

d. Kötülüğü İyi Bir Şeye Dönüştürmeye Çalışan Analogiler

Daha önce kötülüğün hastadan çıkarılması bağlamında ele almış olduğumuz Tunlawi'nin "Nehir Ritüeli"ndeki bir örnek, devamında kötülüğün, kötü kirliliğin iyi bir şeye, yani tahıla dönüşmesine yönelik bir analogi ima eder.

KUB 7.53 + KUB 12.58 ay. III (CTH 409.1)⁴²⁸

§31 ⁴³ ... nu ^{MUNUS}ŠU.GI ⁴⁴ me-ma-i i-da-lu-uš-ši pa-ap-ra<-tar> EGIR-an ar-
ha ⁴⁵ hal-ki-iš na-a-ú

Tercüme:

§31 ⁴³... 'Yaşlı Kadın' ⁴⁴(şöyle) söyler: "Kötü kirlilik (onun) arkasından ⁴⁵tahıla dönüşsün!"

Vebaya karşı düzenlenmiş olan Uhhamuwa Ritüeli'nde (CTH 410) bir kirlilik taşıyıcısı, bir yatıştırma hediyesi ve bir vekil olarak kullanılan koç, analoginin konusu olarak kullanılmaktadır. Koç, sürüdeki barışçıl davranış alıcısı olduğu için, onun Hatti ülkesinin öfkeli tanrısından gelecek olan barışçıl davranışın da alıcısı olacağı umulmaktadır.

HT 1 öy. II (CTH 410)⁴²⁹

§2 ²⁰ 1 UDU.NÍTA u-ni-ia-an-zi nu SÍG ZA.GÌN SÍG SA₅ SÍG SIG₇.SIG₇ ²¹ SÍG
GE₆ SÍG BABBAR-ia an-da tar-na-an-zi na-at ^{SÍG}KI-I-LI-LU ²² i-ia-an-zi nu 1
UDU.NÍTA har-ša-na-la-an-zi nu UDU.NÍTA ²³ A-NA KASKAL ^{LÚ}KÚR pa-ra-
a pé-en-ni-ia-an-zi ²⁴ nu-uš-ši-kán an-da ki-iš-[š]a-an me-ma-an-zi ku-iš-wa

⁴²⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Goetze, 1938, s. 18-21.

⁴²⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 410 (TX 09.12.2013, TRde 20.07.2012).

DINGIR-LÌ²⁵ KUR LÚKÚR ki-i ÚŠ-an i-[i]a-an har-zi nu ka-a-ša ku-u-un²⁶
 UDU.NÍTA har-ša-na-al-la-an-t[a]-an tu-uk A-NA DINGIR-LÌ²⁷ ták-šu-la-an-ni
 u-un-nu-um-me-en nu KÉŠ ma-ah-ha-an da-aš-šu-wa-an-za²⁸ ke-e-da-ni-ia A-NA
 UDU.NÍTA me-na-ah-ha-an-da ták-šu-la-a-iz-zi²⁹ zi-ik-ka₄ ku-iš DINGIR-LUM
 ki-i he-en-kán i-ia-an har-ti³⁰ nu A-NA KUR URUKÚ.BABBAR-ti me-na-ah-ha-
 an-da QA-TAM-MA ták-šu-la-a-i³¹ nu-uš-ša-an KUR URUHa-at-ti aš-šu-li an-da
 nam-ma³² na-a-iš-hu-ut nu 1 UDU.NÍTA har-ša-an-na-la-an-ta-an³³ I-NA KUR
 LÚKÚR ar-ha pé-en-na-an-zi

Tercüme:

§2²⁰⁻²³ Bir koç getirirler ve mavi yünü, kırmızı yünü, sarı-yeşil yünü, siyah yünü ve beyaz yünü birleştirirler ve onu bir halka yaparlar ve koçu halkayla süslerler ve düşman ülkesine giden yolda koçu öne sürerler²⁴⁻²⁵ ve ona (tanrıya) şöyle söylerler: “Düşman ülkesinin hangi tanrısı bu vebayı yaptıysa, şimdi bu²⁶⁻²⁹ halkayla süslenmiş koçu tanrıya barışması için getirdik. Kalenin güçlü olması gibi ve onun bu koçu barış içinde olması gibi bu vebayı yapan tanrı sen de³⁰ aynı şekilde Hatti Ülkesi ile barış içinde ol.³¹⁻³³ Tekrar Hatti Ülkesi’ne dost ol.” Daha sonra halkayla süslenmiş koçu düşman bölgesine sürerler.

Hamrişhara Ritüeli’nde ise kırıklı olması nedeniyle yalancı şahitlik, lanet gibi kısmen öğrenebildiğimiz kötülüklerin bala dönüşmesi istenir.

KUB 35.92 + KBo 9.146 (CTH 440)⁴³⁰

§17⁷ ... ka-a-ša-wa-ra-at wa-ra-a-ni li-in-ki-ia-aš hu-u-wa-a[r ...]⁸ [_ _ _]
 KAxU-aš nu-wa-ra-a[t-š]i LÁL ki-ša-ru nu-wa-ra-[at]ar-[ha wa]-ar-nu-wa-an-du

Tercüme:

⁴³⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni, hethiter.net/: CTH 440, 2011.

§17 7'... “Şimdi yanan şeyler: yalancı şahitlik, lane[t ...] 8'[...] ...Onlar onun için bal olsun! Bunlar yansınlar!

CTH 759.2'deki ritüelde de kötülüğün yani *taparu*, lanet, ölüm ve iftiranın yağ ve bala dönüşmesi dilenir.

KUB 9.6 + KUB 35.39 öy. I (CTH 759.2)⁴³¹

²³ ku-iş hi-i-ru-ta-ni[-ia-at-t]a ti-wa-ta-ni-ia-at-ta ²⁴ na-a-nu-um-pa-ta ma-a[d-du-
ú-]in-zi ma-al-li-ti-in-zi ²⁵ da-a-i-ni-in-zi x[ ]x-al-la-an-zi a-ar-ši-ia-an-du ²⁶
[t]a-a-i-in-ti-ia[-ta ma-al-li a-i-]ia-ru ta-pa-a-ru-wa ²⁷ [hi-ru-]ú-ta [ta-ta-ar-ri-ia-
am-na u-w]a-la-an-te-ia ²⁸ hu-u-i-it-wa[-li-e-ia -h]i-e-ia na-a-ni-e-ia ²⁹
na-a-na-aş-ri[-e-ia] ³⁰ lu-u-la-hi-e-ia h[a-pí-ri-e-ia ku-wa-ar-ş]a-
aş-şa-an ³¹ tu-ú-li-ia-aş-şa-a[n (-)]ta-ri-ia-a-al

Tercüme:

²³⁻³¹ “Her kim lanetlediye lanet ... şimdi şarap, bal, yağ (gibi) aksın ... *taparu*, lanet, ölüm, yaşayan insanların, annenin, babanın, erkek kardeşlerin, kız kardeşlerin, dağ sakinlerinin, habiru'nun meclisin iftirası yağ ve bal olsun!

4.1.1.2. Kötülüğü Yükleyen Büyücüye Bir Eylem veya Nitelik Empoze Etme

Büyünün, kıyafet olarak giyilmesini daha önce kötülüğün uzaklaştırılması bağlamında ele almıştık. CTH 409.1, Tunnnawi'nin “Nehir Ritüeli”nde hasta koyu renk kıyafetler giyer, bu da büyüünün çözülmesi sürecinde onun büyülenmiş halini, bu kıyafetlerin hasta tarafından çıkarılması da büyüünün uzaklaştırılmasını sembolize etmek içindi. Ancak Allı Ritüeli'nde (CTH 402) büyü, bir başkasına giydirilerek uzaklaştırılır.

---

⁴³¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Starke, 1985, s. 111-116; çeviri, Kaynar, 2017, 171.

Burada büyücünün kötülüğü, yani kendi yaptığı büyüyü giyerek kendi üzerine çekmesi istenmektedir. Alli Ritüeli, bununla ilgili bir analogiler dizisi içererek, güçlü bir metafor oluşturur. Burada büyüyü yapan kişinin kadın olması durumunda, onu başörtüsü, kemer ve ayakkabı olarak giymesi istenmiştir.

KBo 12.126 öy. I (CTH 402)⁴³²

§5 ¹⁶ [ma]-a-na-an [MUNUS-z]a[?]-[m]a i-ia-an har-zi na-an zi-ik ^DUTU-uš ša-ak-ti ¹⁷ [na]-an<-ši> ^{TUG}ku-re-eš-šar e-eš-du na-at-ša-an I-NA SAG.DU-ŠU ši-ia-an har-du ¹⁸ [ne-z]a EGIR-pa da-a-ú iš-hu-zi-ša-at-ši e-eš-du ¹⁹ [ne]-ez iš-hu-zi-id-du ^{KUŠ}E.SIR'(MUŠ)-ma-at-ši e-eš-du na-at-za šar-ku-ud-du §

§6 ²⁰ [_ a]l-wa-an-za-ta du-kán-zi x [_] e-eš-du na-an ha-aš-ša-an-ni-it da-a-ú ²¹ [ŠA]H-ma-aš-kán ^{GIŠ}GAG-az iš-pár-za-aš-du na-at EGIR-pa BE-LÍ-ŠU pa-id-du

Tercüme:

§5 ¹⁶ “[Eğ]er ona (ritüel olarak) muamele eden bir [kadın]sa, Güneş Tanrısı, sen onu tanırırsın. ¹⁷O onun başörtüsü olsun! O onu başında taşıyor olsun! ¹⁸Onları geri kendine alsın! (Hepsi) ona kemer olsun, ¹⁹onu kemerle kendine bağlasın! Onun (hepsi) ona ayakkabısı olsun, o onları kendi giysin!”

§6 ²⁰ “[B]üyü [...] dukanzi olsun! O (=büyü) onu aile(si) ile birlikte alsın! ²¹O domuz çubuğundan kaçsın! O sahibine geri dönsün!”.

---

⁴³² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013).

Aynı ritüeldeki bir başka örnekte ise Avcı'nın büyüyü kıyafet gibi düşmanların üzerine giydirmesi ve hastayı koruması istenir. Son iki satır ise Avcı'yı büyüyü tırmık ve kürekle yok etmek konusunda cesaretlendirir.

KUB 24.9 ay. III (CTH 402)⁴³³

§31 ¹⁷ *nu-kán* UN-an ^DUTU-i IGI-an-da^l_a-[ša-a-ši ...] ¹⁸ ALAM^{HLA} DUH.LÀL
pa-ra-a ap-[pé-eš-ke-ez-zí] ¹⁹ *nu me-ma-i ku-i-e-eš ku-i-e-e[š al-wa-a]n-za-ta*
[...] ²⁰ *ki-nu-na-at i-e-er na-at k[a]-^l_a-ša pé-ra-an-ti* [...] ²¹ UM-MA
DUMU.LÚ.U₁₉.LU-MA *ta-a-r[i-i]a-u-e-ni UM-MA AL[AM^{HLA}]* ²² *ú-da-at-tén*
pé-e-du-mi-ni IGI-a[n-d]a-ma-aš-ši ^{LÚ}[UR.GI₇]_a[š] ²³ *wa-aš-ši-id-du na-at-ša-*
ma-š[a-p]a šar-^l_{ku}-i[a-ad-du] ²⁴ *na-an pa-ah-ša-nu-ud-du*

Tercüme:

§31 ¹⁷ *Kişi Güneş Tanrısı'nın karşısına o[turtulur].* ¹⁸ *(‘Yaşlı Kadın’) balmumu*
figürinleri ona uzatır ¹⁹ *ve der ki: “Her kim her kimi büyülediyse, [...]”* ²⁰ *şimdi onlara*
(ritüel olarak) muamele edildi. Onlar şimdi önünde dikiliyorlar. [...]” ²¹ *Ölümlü şöyle*
(söyler): “Biz yorgunuz.” Figürinler şöyle (söyler): ²² *“(Büyüyü) getir! Biz (onu)*
uzaklaştıracamız.” Onun önünde avcı (onunla) ²³ *giyinsin! O onları ayakkabı (gibi)*
gi[ysin!] ²⁴ *O onlara göz kulak olsun!*

Alli Ritüeli'ndeki bir başka örnekte (CTH 402 §19) beyaz yünle dışarı çekilen kötülüğün, onu yapan büyücüye aktarılmasıdır (ilgili metin yeri için bkznz. 4.1.1.1.).

Analoji üzerinden kötülüğün onu yapan kişiye aktarılmasının bir başka pratiği de balmumundan ve yağdan yapılan antropomorfik figürinlerin (*šena-*) kullanılmasıdır.

---

⁴³³ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013).

Tunnawi Ritüeli'ndeki (CTH 409.1) bir analogide, mum ve yağdan yapılan figürinler ezilerek kötülüğü, yani kirliliği yapanların da aynı şekilde ezilmesi istenmiştir.

KUB 7.53 + KUB 12.58 öy. II (CTH 409.1)⁴³⁴

§15 ¹⁴ EGIR-ŠU-ma-aš-ši-ša-an ŠA GAB.LÀL ŠA ^{UZU}LÀ.UDU še-e-nu-uš še-ir
¹⁵ e-ip-zi nu me-ma-i ku-u-un an-ta-uh-ša-an ku-i-e-eš ¹⁶ pa-ap-ra-ah-hi-iš-kir ki-
nu-na ka-a-ša al-wa-zé-nu-uš 2 še-e-nu-uš ¹⁷ har-mi nu ka-a-ša ku-u-un ti-ia-ni-
eš-ki-mi e-la-ni-eš-ki-mi ¹⁸ nam-ma-aš ar-ha šal-la-nu-uz-zi nu me-ma-i i-da-la-
u-e-ša-an ¹⁹ ku-i-e-eš an-tu-uh-ši-iš pa-ap-ra-ah-hi-iš<-ki>-ir ²⁰ na-at ar-ha QA-
TAM-MA šal-la-an-ta-ru

Tercüme:

§15 ¹⁴Daha sonrasında mumdan (ve) koyun donyağından (yapılma) figürleri onun
üzerinde ¹⁵tutar ve (şöyle) söyler: “Her (kim/ne) bu kişiyi ¹⁶kirli yapıyorsa – şimdi iki
büyük figürü ¹⁷tutuyorum ve şimdi bunu sıkıştırıp buna sıkıntı veriyorum.” ¹⁸⁻¹⁹Daha sonra
o onları ezer ve (şöyle) söyler: “Hangi kötü niyetli insanlar onu kirli yapıyorsa, ²⁰bırak
onlar da aynı şekilde ezilsinler!”

4.1.1.3. Hastaya Bir Eylem veya Nitelik Empoze Etme

Buraya kadar ele almış olduğumuz analogi tiplerindeki benzetmelerde kötülüğün somutlaştırıldığını gördük. Ancak 3. tip analogilerde durum tam tersi olup somutlaştırılan olumsuzluk değil, olumlu kuvvettir. Örneğin Huwarlu Ritüeli'nde olumlu kuvvet yaşayan her şeyin hayatta kalmasıdır ve bu, tahılla somutlaştırılmıştır (“Tahılın insanlık alemini, sığırları, koyunları ve yaşayan her şeyi hayatta tutması gibi, bu (tahıl) kral, kraliçe ve

---

⁴³⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. Goetze, 1938, s. 12-13.

sarayı aynı şekilde kötü sözlerden kurtarsın/hayatta tutsun!” (ilgili metin yeri için bkznz. 4.1.2.9).

Paškuwatti Ritüeli’nde (CTH 406) klasik analogi ifadesi kullanılmadan, ritüel sahibinden uzaklaştırılmak istenen kadınlık, iğne ve kirman, ona verilmek istenen erkeklik de yay ve oklarla sembolize edilmiştir.

KUB 9.27 + KUB 7.5 öy. I (CTH 406)⁴³⁵

§4 ²⁰ [nu A-N]A EN [SÍSKUR] ^{GIŠ}[hu-u-íl-ša-an ^{GIŠ}hu-u-la-li-i[a] ²¹ [ŠU-i] an-da te-eh-hi na-aš-kán KÁ.GAL^{HI.A}-TIM kat-t[a]-an ²² [ar-ha] ú-iz-zi na-aš-kan GIM-an KÁ.GAL^{HI.A}-TIM ²³ [pa-r]a-a ti-ia-zi nu-uš-ši-iš-ša-an ^{GIŠ}hu-u-e-ša[-an] ²⁴ [^{GIŠ}]hu-u-la-li-ia ar-ha da-ah-hi nu-uš-ši ^{GIŠ}PAN [GI^{HI.A}] ²⁵ [p]í-ih-hi na-aš-ta an-da ki-iš-ša-an me-ma-ah-hi ²⁶ ka-a-ša-[wa]-ták-kán MUNUS-tar ar-ha da-ah-hu-un ²⁷ nu-wa-at-ta EGIR-pa LÚ-tar pí-ih-hu-un nu-wa[-za MUNUS-aš] ²⁸ ša-ak-li-in ar-ha [n]am-ma pé-eš-ši[-ia] ²⁹ nu-wa-za ša-ra-a LÚ-aš š[a-ak]-li-in [da-a]

Tercüme:

§4 ²⁰⁻²⁵Ritüel sahibinin [eline] bir iğne ve bir kirman⁴³⁶ veririm ve o kapıdan gelir. O kapının altından çıkınca iğne ve kirmanı ondan alırım. Ona bir yay ve [oklar] veririm ve şöyle söylerim: ²⁶“Bak! kadınlığı senden aldım ²⁷⁻²⁸ve erkekliği sana geri verdim. [Kadın] davranışlarını bundan sonra bırak ²⁹ve erkek [davran]ışlarını [al!]”

Alli Ritüeli’nde pozitiflik iyileşmedir ve hamurla somutlaştırılmıştır. Ritüel sahibinin tüm uzuvlarının hamur gibi iyileşmesi istenmiştir.

---

⁴³⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 406 (TX 07.05.2012, TRfr 15.02.2012)

⁴³⁶ Kadınlık sembolü; H. A. Hoffner, “Symbols of Masculinity and Femininity: Their Use in Ancient Near Eastern Sympathetic Magic Rituals.” *Journal of Biblical Literature* 85, 1966, s. 326–34.

KUB 24.9 + JCS 24:37+ KBo 52.26 ay. III (CTH 402)⁴³⁷

§30 ^{6/13'} EGIR-an-da iš-ša-na-aš da-a-[lu-up-pí-in] ¹da-a-i¹ na-an-š[i-kán an-da]
^{7/14'} ap-pí-iš-ke-ez-zi nu te-ez-[zi ...] ¹GIM¹-an UN-an ^{8/15'} hu-iš-nu-uš-ke-ez-zi
ku-u-u[n DUMU.L]Ú.U₁₉.LU-UT-TI hu-u-ma-an-da ^{9/16'} UZUÚR^{HL.A}-ŠÚ QA-
TAM-MA TI-ud-du

Tercüme:

§30 ^{6/13'} *Daha sonra o hamuru alır. Onu o[na] ^{7/14'-9/16'} ilave eder ve de[r ki]: “... (Bu hamur) gibi kişi de iyileşir. Bu ölümlü, onun tüm uzuvları aynı şekilde iyileşsin!”*

Tunnawi'nin Nehir Ritüeli'nde konuyla ilgili analogiler ise doğurganlığı ele alır. Bu örneklerden biri (§34) doğurganlığı inek diğeri (§35) ise meyve kaplanmış ağaç ile somutlaştırır.

KUB 7.53 + KUB 12.58 ay. IV (CTH 409.1)⁴³⁸

§34 ⁷ nam-ma-za-kán GUD u-ša-an-ta-ri-in SI e-ip-zi nu me-ma-i ⁸ DUTU BE-LÍ-
IA ka-a-aš ma-ah-ha-an GUD-uš u-ša-an-ta-ri-iš ⁹ na-aš-kán u-ša-an-ta-ri ha-li-
ia an-da nu-za-kán ha-a-li(-it) ¹⁰ GUD.NITÁ-it DUB.ÁB-it šu-un-ni-eš-ki-iz-zi
ka-a-ša ¹¹ EN SISKUR QA-TAM-MA u-ša-an-da-ri-iš e-eš-du nu-za-kán É-ir ¹²
IŠ-TU DUMU.NITA^{MEŠ} DUMU.MUNUS^{MEŠ} ha-aš-še-it ha-an-za-aš-ši-it [har-
tu-wa-aš-(?) har-t]u-[u-w]a[-az²] ¹³ har-tu-u-wa-har-tu-wa-ti QA-TAM-MA šu-
un-ni-id-du ...

⁴³⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013).

⁴³⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. Goetze, 1938, s. 20-22.

Tercüme:

§35 ¹⁵[Daha sonra] nerede meyvelerle kaplanmış bir ağaç varsa ¹⁶[o ora]ya gider. O gidip onu tu[tar ¹⁷ve der ki]: “Güneş Tanrısı, benim Efendim, bu ağacın kapl[an]ması gibi ¹⁸[ve onun] filiz sürmesi [gibi ¹⁹...] canlılık, iyilik, sağlık, din[çlık ²⁰⁻²¹...] ... ²²aynı şekilde [bu ritüel bey]ini de kaplansın [ve o da evini] ²³torunlarla [ve torunlarının çocuklarıyla doldursun!”]

204

KBo 17.1 ay. III (CTH 416)⁴³⁹

§29 ³ nam-ma ^{MUŠEN} ha-a-ra-na-an ne-e-pí-ša tar-na-ah-hi ⁴ a-ap-pa-an-an-da-
ma-aš-še ke-e me-e-ma-ah-hi na-at-ta-an ú-uk ⁵ t[ar-na-ah]-[hu-un LUGAL]-ša-
an MUNUS.LUGAL-ša tar-na-aš nu i-it ^{DUTU-i} ⁶ ^{DIM}ia me-e-[mi-iš]-ki ^{DUTU}-
uš ^{DIM}aš ma-a-an uk-tu-u-re-eš ⁷ LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša QA-TAM-
MA uk-tu-u-re-eš a-ša-an-tu

Tercüme:

§29 ³Daha sonra kartalı gökyüzüne bırakırım. ⁴⁻⁵Onun arkasından şöyle söylerim: “Ben onu s[erbest bira]kmadım, onu serbest bırakan kral ve kraliçe idi. Şimdi git ve Güneş Tanrısı ⁶ile Fırtına Tanrısı’na tekrarla: ‘Güneş Tanrısı (ve) Fırtına Tanrısı’nın sonsuz olması gibi ⁷aynı şekilde kral ve kraliçe de sonsuz olsunlar!’”

Ziplantawiya’nın Tuthaliya ve ailesine karşı yaptığı büyüü ve onun etkilerini yok etmeye yönelik CTH 443’teki ritüel, ebediyeti kaya ile somutlaştırır ve kral ile ailesinin kaya gibi ebedi olmasını diler.

KBo 15.10 öy. II (CTH 443.1)⁴⁴⁰

§7 ⁵ k[i-i] ^{NA4} pé-e-ru ma-a-ah-ha-an uk-tu-ri BE-LU Û DAM-SÚ ⁶ DUM[U^{MEŠ}-
Š]U QA-TAM-MA uk-tu-u-ri-eš a-ša-an-du nu ^{GIŠ}TUKUL-ŠU pa-ra-a ni-e-an-za
⁷ e-eš[-t]u

Tercüme:

---

⁴³⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (TX 08.02.2017, TRit 24.07.2015).

⁴⁴⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 443.1 (TX 11.12.2013, TRde 19.12.2013).

§7⁵ “Bu kayanın ebedi olması gibi beyim ve onun eşi⁶ ile çocukları da aynı şekilde ebedi olsunlar! Onun silahı kınından çekilmiş⁷ olsun!”

Ammihatna Ritüeli’nde (CTH 471) ise arınık olma hali gümüşle somutlaştırılmış ve ritüel sahibinin gümüş gibi arınık olması dilenmiştir.

KBo 5.2 ay. IV (CTH 471)⁴⁴¹

§77⁵⁸ nu-za^{LÚ} AZU NINDA.SIG ga-an-ga-a-ti-ia da-a-i nu-ut-ta DINGIR^{MEŠ} 59
ša-a-an-da-aš me-na-ah-ha-an-da ga-an-ga-da-a-iz-zi⁶⁰ nu-kán A-NA EN
SÍSKUR KÙ.BABBAR iš-ši-i an-da da-a-i⁶¹ nu^{LÚ} AZU ki-iš-ša-an te-ez-zi
KÙ.BABBAR-aš-wa-az l^{wa-ar} 62 PA-NI DINGIR^{MEŠ} DINGIR.LÚ^{MEŠ}
MUNUS^{MEŠ} pá-ar-ku-iš e-eš §

Tercüme:

§77⁵⁸⁻⁵⁹ AZU rahibi ince ekmeği ve gangati bitkisini alır. Onlarla öfkeli tanrıları doyurur.
⁶⁰Gümüşü ritüel sahibinin ağzına koyar⁶¹⁻⁶² ve AZU rahibi şöyle söyler: “Gümüş gibi tanrıların, erkek ve kadın tanrıların huzurunda arınık ol!”

4.1.1.4. Hastanın Niteliklerini Başka Bir Şeye (yani Bir Vekile) Empoze Etme

Nadiren karşılaştığımız bu tip analogilerde ise hastalık ya da rahatsızlık hayvan vücuduna nakledilir. Bu tipte benzetmeler klasik ifade kalıbı ile belirtilmemiş, ima edilmiştir. Bu örneklerden biri, CTH 458.1.1’deki ritüelde, ritüel sahibinin ayaklarında ve on iki vücut kısmında bulunan rahatsızlıklar, bir eşeğin ilgili uzuvlarına nakledilir.

---

⁴⁴¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (TX 03.11.2010, TRde 03.11.2010).

KBo 20.73 ay. IV (CTH 458.1.1)⁴⁴²

§8 ⁵ [na-a]t-ta-at-za tar-¹ah¹-ta ka-a-aš an-tu-wa-ah-ha-aš 2 GİR^{MEŠ}-ŠU ⁶ [n]a-at-za ANŠE-aš 4 GİR^{MEŠ}-ŠU tar-uh-zi 12 ^{UZU}ÚR^{HI.A}-at-za tar-ru-uh-zi ⁷ ar-ha-ma-at tar-na-an-du ke-e-el DUMU.LÚ.U₁₉.LU 12 ^{UZU}ÚR^{HI.A} ⁸ ku-i-e-eš ši-wa-an-ni-e-eš ku-i-e-eš ha-ti-iš-ta-an-ti-ia-aš ⁹ na-at EGIR-an ŠA ANŠE 12 ^{UZU}ÚR^{HI.A} pa-a-an-du

Tercüme:

§8 ⁵ “Bu insanoğlu iki ayağını basamıyor. ⁶Eşek dört ayağını basıyor. O on iki uzvunu kontrol edebiliyor. ⁷Onlar bu insanoğlunun on iki uzvunun (hastalıklarını) bıraksınlar, ⁸hem ilahi gücün (neden olduğu) hem de kara büyüünün (neden olduğu). ⁹Onlar eşeğin vücudunun on iki kısmının peşinden gitsinler!”

CTH 760.I.2'deki ritüelde ise insan vücudunun çeşitli uzuvları bir koyunun vücut kısımlarıyla eşleştirilerek, hastalıklar hayvana aktarılır.

KUB 55.20 + KUB 9.4 + Bo 7125 + Bo 8057 öy. I (CTH 760.I.2)⁴⁴³

§1 ² 12 ^{UZU}ÚR^{HI.A}-ia an-da ha-an-da-a-mi ³ SAG.DU-aš-kán SAG.DU-i ha-an-da-an-za tar-aš-ma-kán ⁴ tar-aš-ša-ni ha-an-da-an-za ^{UZU}iš-ta-ma-na-aš-kán ⁵ ^{UZU}iš-ta-ma-na-aš-ni ha-an-da-an-[za] ^{UZU}ZAG.LU-kán ⁶ A-NA ^{UZU}ZAG.LU ha-an-da-[an-za] §

§2 ⁷ ^{[U]ZU}iš-hu-n[a-u-wa-ar-ma-kán ^{UZU}iš-]hu-na-ú-<i> KI.MIN ⁸ ^{[U]ZU}k[a-lu-lu-pa-aš-k]án ^{UZU}ka-lu-lu-pi KI.MIN ⁹ [ša-an-ku-wa-ia-aš-ká]n ša-an-ku-wa-ia-aš KI.[MIN] ¹⁰ ^[UZU]t[a-a-p[u-w]a-aš-ša-kán ta-a-pu-u-wa-aš-<ši> KI.MIN ¹¹

⁴⁴² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 458.1.1 (TX 06.01.2017, TRde 06.01.2017).

⁴⁴³ Trankripsiyon için bkz. Beckman, 1990, s. 34-55.

[UZU^U]R-kán A-NA UZU^UÚR ha-an-da-an ¹² [hu-u-up-p]a-ra-at-ti-ia-ti-iš-kán hu-u-up-pa-<ra>at-ti-ia-ti ¹³ ha-an-da-an ta-aš-ku-uš-kán ta-aš-ku-i KI.MIN §

§3 ¹⁴ [ha-]a-pu-ú-ša-kán ha-a-pu-ú-ša-aš-ši ha-an-da-an ¹⁵ [GÌR-i]š-kán GÌR-i KI.MIN har-ga-na-ú-kán har-ga-na-ú-i ¹⁶ [KI.MIN h]a-aš-ta-i-kán ha-aš-ta-i ha-an-da-an ¹⁷ U[ZU^USA-ká]n A-NA UZU^USA ha-an-da-an e-eš-har-kán ¹⁸ e-eš-ha-n[i] ha-an-da-an §

§4 ¹⁹ A-NA 12 UZU^UÚR^{HLA}-ia-aš-ši-kán ha-an-da-nu-un ²⁰ ki-nu-na ka-a-[š]a ŠA UD[U.ŠI]R-aš ha-ap-pí-iš-na-an-[t]e-eš ²¹ ke-e-el ŠA DU[MU.NA]M.LÚ.ULÛ.LU ha-ap-pí-iš-na-aš ²² i-na-an ú-e-w[a-a]g-ga-an-zi §

§5 ²³ SAG.DU-iš-kán S[AG.D]U-aš GIG-an kar-ap-zi ²⁴ tar-aš-na-aš tar-aš-na-aš GIG-an kar-ap-zi ²⁵ HA-AS-SÍ-SÚ HA-AS-SÍ-IS-SÍ-ia-aš GIG-an KI.MIN ²⁶ iš-hu-na-u-wa-an-za iš-hu-u-na-u-wa-aš GIG-an KI.MIN §

§6 ²⁷ ša-an-ku-wa-ia-aš ša-an-ku-wa-<ia>aš GIG-an kar-ap-zi ²⁸ ta-a-pu-u-wa-aš-ša-an-za t[a-]a-pu-u-wa-aš-ša-aš GIG-an KI.MIN ²⁹ ta-aš-ku-uš ta-aš-ku-wa-[aš GI]G-an kar-ap-zi ³⁰ hu-up-pár-ra-at-ti-ia-t[i-iš] hu-up-pár-ra-at-ti-ia-ti-<aš> ³¹ GIG-an kar-ap-zi [ha-a-p]u-ša-an-za ³² ha-a-pu-ú-ša-aš GIG-[an kar-ap-zi] ³³ har-ga-na-u-wa-an-za har-ga-n[a-u-wa-aš] GIG-an [kar-ap-zi] §

§7 ³⁴ GÌR-iš GÌR-aš GIG-an [kar-ap-zi] ³⁵ ka-lu-lu-u-pa-an-za ka-lu-lu-p[i-ia-aš GIG-an kar-ap-zi] ³⁶ ša-an-ku-wa-ia-an-za ša-an-ku-w[a-ia-aš GIG-an kar-ap-zi] §

§8 ³⁷ UZU^USA UZU^USA-aš GIG-an kar-[ap-zi] ³⁸ ha-aš-ti-an-za ha-aš-ti-ia-aš [GIG-an kar-ap-zi] ³⁹ e-eš-ha-na-an-za e-[eš-h]a-na-a[š GIG-an kar-ap-zi]

Tercüme:

§1 ²On iki vücut kısmını birlikte düzenledim. ³Baş başa karşı düzenlendi. Boğaz ⁴boğaza karşı düzenlendi. Kulak ⁵kulağa karşı düzenlendi. Omuz ⁶omuza karşı düzenlendi.

§2 ⁷Sinir kası aynı şekilde sinir kasına karşı. ⁸Parmak aynı şekilde parmağa karşı. ⁹[Tırnak] aynı şekilde tırnağa karşı. ¹⁰Kaburga kemiği aynı şekilde kaburga kemiğine karşı. ¹¹[Üre]me organları üreme organlarına karşı düzenlendi. ¹²[Le]ğen kemiği leğen kemiğine karşı ¹³düzenlendi. Taşku aynı şekilde taşku'ya karşı.

§3 ¹⁴Penis penise karşı düzenlendi. ¹⁵⁻¹⁶[Ayak] aynı şekilde ayağa karşı. Ayak tabanı [aynı şekilde] ayak tabanına karşı. Kemik kemiğe karşı düzenlendi. ¹⁷[Tendon] tendona karşı düzenlendi. Kan ¹⁸kana karşı düzenlendi.

§4 ¹⁹Onun iki vücut kısmına düzenledim. ²⁰⁻²²Şimdi koyunun vücut kısımları bu ölümlünün vücut kısımlarının hastalığını istiyor.

§5 ²³Baş başın hastalığını kaldıracak. ²⁴Boğaz boğazın hastalığını kaldıracak. ²⁵Kulak aynı şekilde kulağın hastalığını. ²⁶Sinir kası aynı şekilde sinir kasının hastalığını.

§6 ²⁷Tırnak tırnağın hastalığını kaldıracak. ²⁸Kaburga kemiği aynı şekilde kaburga kemiğinin hastalığını. ²⁹Taşku, taşku'nun hastalığını kaldıracak. ³⁰Leğen kemiği leğen kemiğinin ³¹hastalığını kaldıracak. [Pe]nis ³²penisin hastalığını kaldıracak. ³³Ayak tabanı ayak tabanının hastalığını [kaldıracak].

§7 ³⁴Ayak ayağın hastalığını [kaldıracak]. ³⁵Ayak parmağı ayak parmağı[nın hastalığını kaldıracak].

§8 ³⁶Ayak tırnağı ayak tırnağı[nın hastalığını kaldıracak.] ³⁷Tendon tendonun hastalığını kald[ıracak]. ³⁸Kemik kemiğin [hastalığını kaldıracak]. ³⁹Kan kanın [hastalığını kaldıracak].

İnsanın hasta olan uzuvlarının üzerine, kesilen hayvan uzuvları yerleştirilerek, insandaki hastalığın (kirliliğin) hayvanın bu uzuvlarına büyüsel yolla geçeceği

düşünülmüş olmalıdır. Babil’de buna benzer bir yöntemin uygulandığı bilinmektedir. Babil tıbbında hastalık nedeni olan kötü gücün bir kişiden diğerine geçebileceğinin düşünülməsi sebebiyle, bu kötü ruhun ailenin diğer bireylerini rahat bırakması için kötü ruha, geçebileceği başka bir ortam oluşturulurdu. Bu düşünce ile hastanın yanına koyun ve keçi gibi bir hayvan konulur ve hastalığın ona geçmesi istenirdi. Daha sonra bu hayvan kesilerek muayene edilir, eğer iç organlarında o hastalıktan varsa, kötü ruhun bu yeni ortama geçtiğine inanılırdı.⁴⁴⁴

Yukarıdaki örneklerden anlaşıldığı kadarıyla, sağaltma ve arındırma ritüellerinde kullanılan analogilerde kötülük olarak addedilen durumlar, yani tedavi edilmesi amaçlanan hastalıklar, rahatsızlıklar ve olumsuzluklar şunlardır: bağırsaklardaki rahatsızlıklar, baş, el, ayak ve tüm uzuvlardaki kramp, *inan* hastalığı, yasakların çiğnenmesi, ahlaksızlık, kişiyi karartan ve katılaştıran manevi kirlilik, *mulatar*, büyü, lanetler, ağız ve dil(den çıkan kötü sözler), günah, tanrı öfkesi, ölüm korkusu, kalabalığın dedikodusu, iftira, *taparu*, kötü rüyalar, öfke, hiddet ve kızgınlık, korkutucu kuşlar (yani kötü kehanet bildiren kuşlar), acı ve keder, kan, yemin, hastalık, gözyaşı, yalancı şahitlik, kavga, kötü günler, kısa yıllar ve on iki vücut uzvundaki rahatsızlıklar.

Bu kötülükler ise şunlarla somutlaştırılmıştır: ağırşak mili, beyaz yün, keten kumaştaki tiftik, tuz, kırmızı yün, balık, *hupuwai* kabı, çamur, mavi ve kırmızı yün, siyak renkteki kıyafetler, kilden, hamurdan, yağdan ve mumdan yapılmış figürler, ayak bağı(?), köstek(?), sığır çobanı, arpa sapı, kızartılmış çam kozalağı ve çekirdekler, çakıl taşı, lekeli kıyafetler, su, çamfıstığı tozu, hamur, ayakkabı, kemer, başörtüsü, *huwaşi* taşı, değirmen taşı, tencere, *kurtali* kabı, *hupuwai* kabı, bez, *ali* yünü, kamışlar, ok sapı, kapı sürgüsü,

---

⁴⁴⁴ E. Chiera, *Kilden kitaplar*, Çev.: A. M. Dinçol, İstanbul, 1964, s. 87; Şahinbaş Erginöz, 1999, s. 159-161.

kil, kimyon, tohum, çivi, ve on iki hayvan uzvu. Bu analogilerde somutlaştırılan kötülüklerin yanı sıra, somutlaştırılan olumlu güçlerle de karşılaşırız. Bunlar ise tahıl (hayatta tutma özelliğiyle), kısırlaştırılmış koyun (sürüdeki barışçıl davranışın alıcısı olarak), yağ ve bal, doğurgan inek ve meyvelerle kaplanmış ağaçtır. Görüldüğü üzere Hitit sağaltma ve arındırma ritüellerinde karşılaştırma nesneleri olarak kullanılan eşyalar, sıradan ev eşyaları veya doğal dünyada bulunan şeyler olma eğilimindedir. Tanrılar, sadece analoginin nesnesinin hasta olduğu durumlarda analogik referans olarak görünürler; yani, hasta, tanrılar gibi sonsuzdur (CTH 416). Aksi takdirde, karşılaştırmalar erişilebilir fiziksel öğeler veya bitkiler ve hayvanlar ile yapılmıştır.

Analoji kategorileri içerisinde en yaygın olanı tip 1 analogileridir. Analoji esasında hastalıkları ve rahatsızlıkları, insan dünyasında ele alınabilmeleri için fiziksel dünyaya somutlaştırmada kullanılmıştır. Ritüel uygulayıcıları bunları etkili bir şekilde somutlaştırmak için metaforlara başvurmak zorunda kalmışlardır. Tip 1 analogileri bunu yapmak için tasarlanmıştır; yukarıda belirtildiği gibi, analogiler için kullanılan nesnelerin neredeyse tamamı tanınabilir, doğadan veya evden gelen ortak öğelerdi. Bu nedenle kötülük, uygulayıcıya ve hastaya mantıklı gelen şekillerde düşünülebilir. Tip 1 analogilerde kötülüğü uzaklaştırma, yok etme ve engelleme doğrultusunda başvuru eylemler ise şöyledir: kötülükleri hastadan çıkarmak için dışarı doğru döndürme, geriye doğru öğütme, ağızdan akıtma, temizleme, arındırma, bağlanan yünleri çekme, ipleri kesme, kıyafet çıkarma, tarama, gizlice kuş uçurma, eleme gibi eylemlere başvurulurken, kötülükleri yok etmek için söndürme, kırma, ezme, devirme, oluktan su dökme, hayvan yakma ya da gömme gibi eylemler gerçekleştirilmiştir. Kötülükleri engellemek için ise geriye döndürme, çivileme ve toprağa dikme eylemleri icra edilmiştir.

Bir düşmana odaklanan Tip 2 analogilerde ise büyücünün kötülüğü, yani kendi yaptığı büyüyü giyerek kendi üzerine çekmesi istenmiş ya da Tunnawi'nin yukarıda

alıntılanan ritüelindeki örnekte olduğu gibi, yağ ve mumdan yapılan antropomorfik figürinler kullanılarak gerçekleştirilen sembolik eylemlerle büyücüye zarar verilmeye çalışılmıştır. Tip 3 analogileri ise hastaya yöneliktir. Bunlar Tip 1 analogilerinin tersidir; olumsuz kuvvetin, hükümsüz kılınmak için somutlaştırılması yerine, kullanılabilmesi için pozitif kuvvet somutlaştırılır. Bunlar önceki türlerden çok daha az yaygındır, çünkü sağaltma ve arındırma ritüelleri öncelikli olarak kötülüğün ortadan kaldırılmasına odaklanmıştır. Nadiren karşılaştığımız tip 4 analogilerinde ise hastalıklı olan uzuvların hayvan uzuvları üzerine yerleştirilmesiyle, hastalığın hayvanlara nakledildiği analogilerdir.

4.1.2. Temas Etme

Hastanın çeşitli materyallere temas etmesiyle, üzerinde bulunan kötülükler bu ritüel materyallere transfer edilip, onlarla somutlaştırılarak hastanın bedeninden dışarı çekilir.

4.1.2.1. El(ini) koymak (*QA-TAM* / *ŠU dai-*)

Hitit metinlerinde bu eylem iki şekilde ifade edilmiştir: *-šan QATAM dai-*⁴⁴⁵ “el(ini) üzerine koymak” ve *-kan QATAM dai-*⁴⁴⁶ “el(ini) koymak”. Kimi zaman ‘el(ini) koyma’ eylemi *tuwaz* “uzaktan” zarfı ile birlikte ifade edilmiştir ki, bu da eylemin nesneye göreceli olarak uzak bir pozisyondan gerçekleştirildiğini belirtmektedir: *-šan tuwaz QATAM dai* ya da *-šan QATAM tuwaz dai-*⁴⁴⁷

---

⁴⁴⁵ İlgili metin yerleri için bkz. D. P. Wright, “The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature.” *JAOS* 106, 1986, s. 440 dn: 39.

⁴⁴⁶ İlgili metin yerleri için bkz. Wright, 1986, s. 440 dn: 40.

⁴⁴⁷ İlgili metin yerleri için bkz. Wright, 1986, s. 440 dn: 45.

Hitit metin korpusunda ‘*el(ini) koyma*’ eylemi ile ilgili olan bu ifadelerin çoğunlukla sunu yapma bağlamında kullanılmış ve çeşitli sunu materyalleri üzerinde gerçekleştirilmiş olduğu gözlemlenmiştir.⁴⁴⁸ Ekmek, peynir ve tahıl ürünleri üzerinde gerçekleştirilen bu eylem sonrasında, bu sunu materyalleri bölünerek, parçalara ayrılarak ya da serpilerek çeşitli tanrılara sunulmuştur. Benzer şekilde şarap ve diğer içeceklerin libasyonu da bu eylem sonrasında yapılmıştır. Kesilen hayvanlar ve etler üzerinde de bu ayin gerçekleştirilmiş ve ardından bunlar dağıtılmıştır. Bu yiyecek maddelerine ek olarak, bunları içeren tepsi ve sepetler üzerinde de ilgili eylem yerine getirilmiştir.⁴⁴⁹ Söz konusu eylem aynı zamanda, bir şekilde adak olarak sunulan canlı hayvanlar üzerinde de yapılmıştır. Burada, bu eylemin amacını, bu çalışmanın konusu gereği, sadece sağaltma ve arındırma ritüellerinde görülen ‘*el(ini) koyma*’ eylemlerini ele alarak değerlendireceğiz.

Maštigga’nın aile geçimsizliğine yönelik olan ritüelinin (CTH 404.1) çeşitli aşamalarında, ritüel sahipleri sunu materyalleri olan ekmek, peynir ve şarap üzerine ellerini koyarlar.

KBo 39.8+ I (CTH 404.1)⁴⁵⁰

§6¹⁸ *nu* MUNUSŠU.GI 2 [(BE-EL SÍ)]SKUR A-NA SÍSKUR *t[(i-i)t-ta-nu-zi]*¹⁹ *nu*
MUNUSŠU.GI 1 NI[(NDA.GUR₄.RA E)]M-ŠA ŠA UP-NI 1 GA.[(KI)N.AG] 1
DUGKU-KU-UB GEŠTIN²⁰ *da-a-i na-at A-NA BE-EL SÍSKUR*^{TIM} *pa-ra-[a (e-e)p-*
*zi]*²¹ *nu-uš-ša-an QA-TAM ti-an-zi* §

---

⁴⁴⁸ Wright, 1986, s. 441.

⁴⁴⁹ İlgili metin yerleri için bkzn. Wright, 1986, s. 442 dn: 55.

⁴⁵⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Miller, 2004, s. 63-64.

§7 ²² nu 1 [(NINDA.GU)]R₄.RA G[(A.K)]IN.AG-ia pár-ši-ia GEŠTIN-i[(a)] ši-
pa-an-ti ²³ nu k[(i-i)]š-ša-an te-ez-zi ^DUTU-i iš-ha-a-mi ka-a-ša-wa-at-ta ²⁴ pa-ra-
[(a)] ti-it-[(t)]a-nu-nu-un ma-an-ta-al-li-e-eš ²⁵ EME^{HLA}-eš nu-wa-aš-ma-aš ka-a-
ša ke-e-da-ni UD-ti ^DUTU-i ²⁶ k[(at-ta-an)] EME^{HLA} a-[(ni)]-ia-an-zi

-----

§38 KBo 39.8 III⁴⁵¹

⁴⁹ [(EGI)]R-an-da-ma ^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.GUR₄.R[(A)] 1 [(G)]A.KIN.AG
GA[(L.GEŠTIN-ia da-a-i)] ⁵⁰ [(n)]u A-NA 2 BE-EL SÍSKUR pa-ra-a [(e-e)]p-zi
n[(u-uš-ša-an)] ⁵¹ [(Q)]A-TAM ti-an-zi nu ^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.G[(UR₄.RA
GA)].K[(IN.AG-ia)] ⁵² ^DUTU-i pár-ši-ia GEŠTIN-ia ši-pa-an-ti ¹nu ki-iš-ša-an⁵³
te-ez-zi šar-la-a-an-za-wa ^DUTU-uš KA_xU-<(i)> EME-i ¹EGIR-ŠU¹

§39 ⁵⁶ [(nu)] ^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.GUR₄.RA KU₇ tar-na-aš GAL.GEŠTIN-ia A-
NA 2 BE-EL SÍSKUR ⁵⁷ [(pa-r)]a-a e-ep-zi nu-uš-ša-an QA-TAM ti-an-zi ⁵⁸ [(nu)]
^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.GUR₄.RA KU₇ pár-ši-ia-az-zi ⁵⁹ [(GEŠTIN)]-ia ši-pa-an-ti
...

Tercüme:

§6 ¹⁸ ‘Yaşlı Kadın’ iki ritüel sahibini ritüel için (yerlerine) alır ¹⁹ve ‘Yaşlı Kadın’ bir upnu
ölçüsünde kalın ekşi hamur ekmeği, bir peynir (ve) bir testi şarap ²⁰alır ve onları ritüel
sahibine uzatır ²¹ve onlar ellerini koyarlar.

§7 ²² Bir kalın ekmeği ve peyniri böler ve şarabı sunar ²³⁻²⁶ve şöyle söyler: “Ey Güneş
Tanrısı, efendim, kötü dilleri böylece sana teslim ettim ve onlar Güneş Tanrısı ile birlikte
böylece bugün dilleri tedavi edecekler.”

⁴⁵¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 95-97 vd.

-----

§38 ⁴⁹Sonrasında ‘Yaşlı Kadın’ kalın ekmeği, peyniri ve bir testi şarabı alır ⁵⁰ve iki ritüel sahibine uzatır ve ⁵¹onlar onun üzerine ellerini koyarlar. ‘Yaşlı Kadın’ kalın ekmeği ve peyniri ⁵²Güneş Tanrısı için böler, şarap sunar ve şöyle ⁵³söyler: “Yüce Güneş Tanrısı ağız (ve) dilin arkasında.”

39 ⁵⁶‘Yaşlı Kadın’ bir tarna ölçüsünde bir tatlı kalın ekmeği ve bir testi şarabı iki ritüel sahibine ⁵⁷uzatır ve onlar üzerine ellerini koyarlar. ⁵⁸‘Yaşlı Kadın’ tatlı kalın ekmeği böler ve şarabı sunar ...

Bu örneklerden anlaşıldığı kadarıyla “*el(ini) koyma*” eylemi yapılan sunuya ait materyallerin, ritüel sahipleriyle ilişkili olduklarını vurgulamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Diğer bir deyişle eylem, bu sunu materyallerinin kime ait olduğunu ve tanrıya kim tarafından sunulduğunu ima etmeyi amaçlar.

Aynı ritüelin bir başka versiyonunda, ritüel sahibi kendisinin vekili (*nakkušši*) olarak tayin edilen hayvan üzerine elini koyar.

KBo 24.1+KUB 32.113 I (CTH 404.2)⁴⁵²

§5’ ²¹’ [nu UDU u-un-ni-ia-an]-zi na-an-za na-ak-ku-uš-ši-in ²²’ [hal-za-i nam-ma-za-kán ^{MUNUS}ŠU].*GI* NINDA.GUR₄.RA KU₇ ŠA UP-NI da-a-i ²³’ [na-an pá-r-ši-az-zi nu ^{DUG}x-x-]x-az GEŠTIN da-a-i na-aš-ta UDU ši-pa-an-ti ²⁴’ [nu BE-EL SÍSKUR A-NA SAG.DU ŠA] UDU QA-TAM da-a-i nu UDU pa-ra-a tar-na-an-zi ²⁵’ [nu ki-iš-ša-an te-ez-zi ^{DUTU}-i i]š-ha-mi ka-a-ša-wa ke-e-da-ni [UD-ti] ²⁶’ [EME^{HIA} pa-ra-a ti-it-ta-nu-nu-u]n ki-nu-na-wa-ra-at ka-a-ša [ ] ²⁷’ [ ] x x-iš nu-za UDU ^{MUNUS}ŠU.GI da-a-i §

⁴⁵² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 126 vd.

Tercüme:

§5' ^{21'-22'} [Bir koyunu sürerl]er. Onu vekil (olarak) [tanımlar. Ardından 'Yaşlı] Kadın' bir upnu-ölçüsünde tatlı kalın ekmek alır ve ^{23'} [ve onu böler. Bir x-testisi] şarabı alır ve koyuna libasyon yapar. ^{24'} [Ritüel sahibi] koyun[un başına] elini koyar. ^{25'-26'} [Şöyle söyler: "Güneş Tanrısı, e]fendim, ben şimdi bugün dilleri ortaya koydum; şimdi böylece ... onları ... ." ^{27'} ... 'Yaşlı Kadın' koyunu kendisi için alır.

Benzer bir durumla II. Murşili'nin dil felcini bertaraf etmeye yönelik olan ritüelde (CTH 486) de karşılaşıyoruz. Burada kral, bu hastalığı def etmek için yapması gerekenleri bir fala danışarak, hastalığa sebep olan Manuzziya'nın Fırtına Tanrısı'na bir boğanın vekil olarak verilmesi ve kuşların yakılması gerektiğini öğrenir. Bunu yerine getirmek doğrultusunda hazırlanan vekil boğa, Kummani şehrine gönderilmeden önce kral vekil (*puhugari-*) boğanın üzerine eline koyar.

KUB 43.50+ öy. (CTH 486, A)⁴⁵³

¹⁴ ... GUD *pu-u-hu-ga-ri-in* ¹⁵ [(*ú-nu-e-ir nu-uš-ša-an* ^DUTU^{ŠI} ŠU-an da-)]i^š na-an-[(*ká*)]n ¹⁶ [(*I-NA KUR* ^{URU}*Kum-ma-an-ni pa-ra-a na*)]-a-ir ^DUTU^{ŠI}[(*-ma*)] ¹⁷ [(*EGIR-an hi-in-kat-ta*)] ...

Tercüme:

¹⁴... vekil boğayı ¹⁵[(hazırladılar ve Güneşim onun üzerine elini koy)]du ve onu ¹⁶[(Kummani şehrine gönder)]diler. Güneşim [(ise ¹⁷arkasından reverans yaptı)].

Bu son iki örnekte yer alan 'elini koyma' eyleminin ritüel sahibinin kirliliği ya da hastalığını vekil hayvana transfer etmek için mi gerçekleştirildiği şüphelidir. Bu

---

⁴⁵³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Mouton, 2007a, s. 161-163; Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 486 (TX 15.12.2015, TRde 17.07.2015).

örneklerdeki ilgili eylem, hayvanın ritüel sahibinin vekili olarak tayin edildiğini onamak için olabileceği gibi, özellikle son örnekte, hastalığın, tanrının belirlediği bölgeye taşınmasıyla yükümlü vekil hayvana aktarılması için de gerçekleştirilmiş olabilir. Konuyla ilgili olarak D. P. Wright ise bu eylemin, ritüel sahibinin vekil hayvanın ritüel olarak kendisine ait olduğunu belirtmek için gerçekleştirmiş olabileceğini ileri sürer.⁴⁵⁴

Ordudaki vebayı defetmeye yönelik olarak gerçekleştirilen Ašhella Ritüeli'nde de benzer bir örneğe rastlıyoruz. Burada ordu komutanlarının her biri bir koç hazırlar. Bu hayvanlar çeşitli iplerle, demirden ve kurşundan halkalarla süslendikten sonra açık araziye bırakılır ve vebanın bu hayvanları bulan kişilere geçmesi dilenir. Ancak hayvanlar gönderilmeden önce her bir ordu komutanı onların üzerine elini koyar.

KUB 9.31 III (CTH 394)⁴⁵⁵

§4 ³⁵[n]am-ma-kán A-NA UDU.ŠIR^{HLA} EN^{MEŠ} QA-TI-ŠU-NU pa-r[a-a ti-ia-a]n-
zi ³⁶[nu]-kán an-da ki-iš-ša-an me-ma-an-zi ku-iš-wa DINGIR^{LIM} ³⁷ki-i ÚŠ-kán i-
ia-at ki-nu-na-wa ka-a-ša UDU.ŠIR^{HLA} a-ra-an-ta-ri ³⁸nu-wa-ra-at IŠ-TU
UZU NÍG.GIG UZU ŠÀ Û IŠ-TU UZU ÚR ³⁹me-ek-ki wa-ar-kán-te-eš nu-wa-aš-ši-kán
ŠA A-MI-LU-UT-TI UZU ⁴⁰pu-ug-ta-r[u nam-m]a nu-wa-aš-ša-an kat-ta ke-e-
da-aš UDU.ŠIR^{HLA} ⁴¹wa-ar-ši-i[a-ah-hu-u]t nu EN^{MEŠ} KARAŠ A-NA
UDU.ŠIR^{HLA} EGIR-an ⁴²kat-ta hi-in-kán-zi...

Tercüme:

§4 ³⁵Daha sonra (ordu) komutanları ellerini koçların üzerine [koyar]lar ³⁶ve şöyle söylerler: “Hangi tanrı ³⁷bu vebaya neden olduysa, şimdi bak, koçlar burada. ³⁸⁻⁴²Onlar,

⁴⁵⁴ Wright, 1986, s. 445 ve dn: 79.

⁴⁵⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (Expl. A, 13.07.2016)

karaciğerleri, yürekleri ve uzuvları ile çok besilidirler. Ona insan etinden nefret gelsin!
Artık bu koçlarla tatmin [olsu]n!” Ve ordu komutanları koçlara reverans yaparlar.

Bu örnekte yer alan ‘*elini koyma*’ eylemi birçok araştırmacı tarafından ordu komutanları aracılığıyla ordudaki vebanın hayvanlara transfer edilmesi olarak değerlendirilmiştir.⁴⁵⁶ Ancak, Wright bu eylemin ritüel sahipliğini tayin etmek için olduğunu ve bu eyleminin amacının bu şekilde yorumlanmasında, eyleme eşlik eden şu sözlü ifadenin açıklayıcı olduğunu belirtir: “*Hangi tanrı bu vebaya neden olduysa, şimdi bak, koçlar burada. Onlar karaciğerleri, yürekleri ve uzuvları ile çok besilidirler. Ona insan etinden nefret gelsin! Artık bu koçlarla tatmin olsun!*” Wright, bu ifadede kötülüğün transfer edildiğine dair bir beyanat olmadığına ve bu ifadeyle tanrının insanlara değil de bu hayvanlara saldırmasının dilendiğine dikkat çeker. Hayvanların, sinirli tanrının neden olduğu ordudaki vebanın defedilmesi için tanrıya sunulan yatıştırma sunuları olduğunu ve bu hayvanlar üzerinde gerçekleştirilen ‘*el(ini) koyma*’ hareketiyle, ordu komutanlarının tanrıya kendilerine karşı sundukları vekil sunular olan bu hayvanlar üzerindeki ritüel aidiyetlerini belirttiğini ileri sürer.⁴⁵⁷ Öte yandan, ele almış olduğumuz son üç örnekte yer alan ‘*el(ini) koyma*’ eyleminin her iki amaç için de gerçekleştirilmiş olması düşünülebilir: hem bu hayvanların ritüel sahibinin vekili olarak tayin edildiğini belirtmek, hem de ritüel sahibi üzerindeki kirlilik veya hastalığı bu hayvanlara aktarmak.

Bir başka arındırma ritüeli olan ‘ağız yıkama’ (itkalzi/itkahi) ritüelinde, muhtemelen kötülüğün uzağa gönderilmesini sembolize eden bir ok atma eylemi söz konusudur. Burada ritüel sahibinin erkek olması durumunda oku kendisinin atabileceği, ancak kadın olması durumunda ise bunun onun adına LÚAZU tarafından yapılacağı

---

⁴⁵⁶ O. R. Gurney, *Some Aspects of Hittite Religion*, Oxford, 1977, s. 49; Kümmel, 1967, s. 192.

⁴⁵⁷ Wright, 1986, s. 446.

belirtilir. Fakat ^{LÚ}AZU oku atmadan önce kadın okun üzerine elini koyar. Burada da ‘*elini koyma*’ eyleminin yine her iki amacı gerçekleştirmek için yerine getirildiği düşünülebilir: hem ritüel sahibi üzerinde bulunan kötülükleri oka aktarmak, hem de onu bu nesneyi ritüel sahibi ile ilişkilendirmek.

KUB 29.8 II (CTH 777 Tf10.2.A)⁴⁵⁸

⁸ ... nu EN SISKUR.SISKUR *ma-a-an* ^{LÚ} nu x[ ] ⁹ *a-pa-a-ši-la ši-i-e-iz-zi ma-a-na-aš* MUNUS-*ma* ¹⁰ *nu-uš-ša-an A-NA* ^{GIŠ}BAN *QA-TAM da-a-i* ^{LÚ}AZU-*ma* ¹¹ *ši-i-e-iz-zi*

Tercüme:

⁸ ... Ritüel sahibi eğer bir erkekse, ... [...] ⁹ (oku) o kendisi atar. Fakat eğer bir kadınsa, ¹⁰ o elini okun üzerine koyar ve ^{LÚ}AZU ¹¹ (oku) atar.

4.1.2.2. Ayaklarının önüne (GİR^{HLA} *piran katta dai-*) / yanına koymak (GİR^{MEŠ} *kattan iškär-*)

Maštigga’nın aile içi geçimsizliği önlemeye yönelik ritüelinde birbiriyle tartışan ritüel sahiplerini temsil eden figürinler, ritüel sahipleriyle ilişkilendirilmek için onların ayaklarının önüne konur.

---

⁴⁵⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. V. Haas, *Die Serien itkahi und itkalzi des AZU-Priesters, Rituale für Tašmišarri und Tatuhepa sowie weitere Texte mit Bezug auf Tašmišarri. (ChS I/1)*, Roma, 1984, s. 85-100 (Nr.9).

KBo 39.8 I (CTH 404.1)⁴⁵⁹

§8 ²⁷ nu ^{MUNUS}ŠU.[(G)]I i[(š-n)]a-[(aš A)]LAM^{HLA} 2 ALAM GIŠ TÚG wa-aš-ša-
an-da ²⁸ na-at-kán SAG.[(DU^{HLA})]-ŠU-NU ka-ri-ia-an-te-eš nu-uš ²⁹ A-NA 2 BE-
EL SÍ[(SKUR G)]İR^{HLA}-aš pé-ra-an- kat-ta da-a-i ...

Tercüme:

§8 ²⁷ ‘Yaşlı Kadın’ hamurdan figürinleri (ve) iki ahşaptan figürini (yerleştirir). Onlar
giydirilmiştir ²⁸ ve başları örtülmüştür. Onları ²⁹ iki ritüel sahibinin ayaklarının önüne
koyar ...

Aynı ritüelde (§42) ritüel sahiplerindeki kötü sözleri ve lanetleri üzerine çekmesi
için onların ayaklarına bir kase konur (GİR^{HLA} katta dai-) ve bu kötülükler sonrasında
aktarıldıkları kaseyi kırılmasıyla bertaraf edilir (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.1.1.b).

Tunnawi Ritüeli’nde ise bu eylem kırma işleminden sonra gerçekleşir; yani
kötülükleri üzerine çekmesi için kullanılan boş bir çanak kırıldıktan sonra ritüel sahibinin
ayağının yanına konur.

KUB 7.53+KUB 12.58 II (CTH 409.1)⁴⁶⁰

§22 ⁵² [EGIR-Š]U-ma-aš-ši-kán ^{DUG}UTÚL da-an-na-ra-an še-ir ar-ha ⁵³ wa[-ah-
n]u-zi na-an ar-ha du-wa-ar-ni-iz-zi ⁵⁴ nu h[u-u]k-zi nam-ma-aš-ši GİR^{MEŠ} kat-
ta-an ⁵⁵ ^{DUG}[hu]-u-pu-wa-i-ia iš-ka-a-ri nu me-ma-i ⁵⁶ ka-[a-]ša pa-ap-ra-an-na-
aš a-ni-eš-ki-mi ⁵⁷ nu [pa-a]p-ra-an-na-aš GE₆-in KIN(?) -an har-mi na-at ar-ha
⁵⁸ tar-[n]a i-da-lu pa-ap-ra-tar al-wa-za-a-tar a-aš-ta-ia-ra-tar ⁵⁹ DINGIR^{MEŠ}-aš

⁴⁵⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 64-65.

⁴⁶⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Goetze, 1938, s. 14 vd.

kar-pi-in ag-ga-an-ta-aš ha-tu-ga-tar ⁶⁰ DUMU-la-an-na-aš hu-i-pa-ia-la-an na-
at ar-ha tar-na

Tercüme:

§22 ⁵²[Daha sonra]sında boş tencereyi onun üzerinde ⁵³döndürür, onu kırar ⁵⁴⁻⁵⁵ve büyü yapar. Daha sonra çanağı onun (hastanın) ayaklarının yanına dizer ve (şöyle) söyler: ⁵⁶“Ben şimdi kirlilik ritüelini gerçekleştiriyorum. ⁵⁷Kirliliğin siyah malzemesini(?) tutuyorum, onu ⁵⁸uzaklaştır! Kötü kirlilik, büyücülük, günah, ⁵⁹⁻⁶⁰tanrılarının öfkesi, ölüm korkusu, insanlığın günahkarlığı, bunların (hepsini) uzaklaştır!”

4.1.2.3. Başlarının üzerine koymak (SAG.DU-ŠUNU dai- / kitkar=šmet dai-)

CTH 456.2.1'deki ritüelde, ritüel sahibinin başının üzerine konan obje başörtülü bir kurbağa figürinidir. Bu eylemle, hastadan bu kurbağa figürinine, hastada bulunan köt[ü kir]lilik, kara büyü, kav[ga, k]an, [in]cinme, erkek evlada gaddarlık, [tanrılarının öfkesi]i (ve) sıkıntı transfer edilir.

KBo 54.36+ II (CTH 456.2.1, D)⁴⁶¹

§18 ⁵[ka-a-š]a A-NA E[N.SISKUR] ⁶[(i-da-a)-lu pa-a]p-ra-tar [a]l[-[wa-][an]-za-tar [h]u-ul-la-an-[-za]l[-tar] ⁷[i-e(š-šar) ha-p]al-<li->ia-tar DUMU-an-na-aš h[u-
][i]l-pa-at-ta-aš ⁸[DINGIR^{MEŠ}-aš kar-pi-i]š? ha-tu-ga-tar an-da ma-a-na-aš
L^ÚKUŠ⁷-ma] ⁹[...] [a-li-ia]-na-aš LÍL-aš UN-aš LÍL-aš [ha-t(u-g)a-tar ...] ¹⁰
[... ^fAm-ma-][a]l-aš ŠA ^DUTU ^{MUNUS}ŠU.GI [... na-a(n^(?)) pâr-ku-n)u-uz-zi] ¹¹[_
_]x-e-na-an kat-ta da-a-[i]

⁴⁶¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 456.2.1 (TX 13.10.2014, TRde 28.02.2014)

B: KBo 34.49 III + D: KBo 54.36 II

^{3/12} nu-za BIL.ZA.ZA ^{TUG}k[u-re-eš-n]a-an-ta-a[n] še-e-na-an da-a-i ^{4/13} na-an-ši-
iš-ša-an pa-ra-a SA[G.D]U-i da-a-i ^{5/13} nu me-ma-i ^{5/14} ku-it-ši-iš-ša-an [^fAm-
]ma-a-aš ^{MUNUS}ŠU.GI še-er da-a-li-eš-ta ^{6/15} na-at-ši-ká[n ^fA]m-ma-a-aš ŠA
^DUTU ^{MUNUS}ŠU.GI kat-ta ú-da-ú

Tercüme:

§18 ... ⁵ Şu an ritüel sahibinde ⁶ köt[ü kir]lilik, kara büyü, kav[ga, ⁷ k]an, [in]cinme, erkek
evlada gaddarlık, ⁸ [tanrılarının öfkesi] (ve) sıkıntı (var). Eğer o bir a[rabacı (^{LÜ}KUŠ₇)]
ise ⁹ [...] arazi geyiği (ve) arazi adamının [ko]rk[usu ... ¹⁰ ...] Güneş Tanrısı'nın 'Yaşlı
Kadın'ı [Amm]ā [... o]nu arındı[rır...] ¹⁰ ... [...] aşağı koyar.

B: KBo 34.49 III + D: KBo 54.36 II ^{3/12}Ba[şörtü]lü kurbağa figürünü alır. ^{4/13}Onu onun
(=ritüel sahibinin) başına koyar ^{5/13}ve der ki: ^{5/14}“[Güneş Tanrısı'nın] 'Yaşlı Kadın'ı
Ammā onun (=ritüel sahibinin) üzerinde bıraktı. ^{6/15}Güneş Tanrısı'nın 'Yaşlı Kadın'ı
[A]mmā onu ondan alıp getirsin!

CTH 416'daki ritüelin §24. paragrafında ritüel sahipleri olan kral ve kraliçenin başlarına konan nesneler (kilden) askeri birlik, kaplar ve bronz mızraklardır (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.2.5). Ritüelin ilerleyen satırlarından (§30) öğrendiğimiz kadarıyla bu eylemle bu nesnelere aktarılan kötülükler, toprağa gömülerek uzaklaştırılır. Ritüelin bir başka safhasında (§43) ise kral ve kraliçenin başlarına konanlar, bir sepetin içindeki arpa ve buğday başlarıdır. Metnin ilgili kısmının (§48) kırıklı olması nedeniyle bunların nasıl imha edildiğini öğrenemiyoruz.

KBo 17.1 IV (CTH 416)⁴⁶²

§43 ¹⁹ [x x x^l-it-ta a-ra-um-mi hal-ki-aš har-ša-[a-a]r iš-hi-ia-an-da ²⁰ [Z]ÍZ^{HI.A}-
aš-[ša] har-ša-a-ar iš-hi-ia-an-da ke-[eš]-ša-an hu-u-ma-an-da ²¹[pá]d-da-ni-i te-
e-eh-hi ne LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-ša [ki-i]t-kar-ša-me-et te-e-eh-hi

Tercüme:

§43 ¹⁹... Arpanın başları bağlıdır ²⁰ve buğdayların başları bağlıdır ve bunların hepsini
²¹sepete koyarım ve onları kral ve kraliçenin başlarının üzerine koyarım. ...

Alli Ritüeli’nde ise ritüel sahibinin başına konan siyah yündür ve bu eylemle ritüel sahibindeki büyü bu yüne transfer edilir.

KBo 12.126 I (CTH 402)⁴⁶³

§9 ³¹ [nu-uš-ša]-an^{MUNUS}ŠU.GI UN-ši gi-nu-wa-aš-ša-aš SÍG d[a-an-ku-in] da-
a-i ³² [na-an^{MUNUS}Š]U.GI I-NA SAG.DU-ŠU ša-ra-[a da-a-i] ³³ ku-iš-wa-ra-an
d[a-an-ku-ú-ia-nu-uš-ki-iz-zi] ³⁴ [al-wa-a]n-za-ah-hi-iš-ki-iz-zi ki-nu-na-aš-š[i-
kán al-wa-an-za-ta] ³⁵ [da-aš-k]i-mi na-at EGIR-pa iš-hi-iš-[š]i pé-[eš-ki-mi] ³⁶
[ka]-a-pí-na-an IT-TI ALAM^{HI.A} hu-u-la-[le-e-ez-zi]

Tercüme:

§9 ³¹ ‘Yaşlı Kadın’ siyah yünü insanın dizlerine koyar. ³² ‘Yaşlı Ka[dın]’ onu] onun başının
üstün[e koyar] ve (şöyle söyler): ³³ “Her kim onu k[aranlık yapıyorsa ³⁴⁻³⁵(ve)
bü]yülüüyorsa, şimdi ben on[dan büyüü alı]yorum ve onu sahibine geri veriyorum.”
(Ardından) o yün yumağını figürinlerin etrafına sa[rar.]

---

⁴⁶² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. A, 08.02.2017)

⁴⁶³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (Expl. A, 10.11.2014)

4.1.2.4. Üzerinde tutmak (*šer ēpp-*)

Ritüellerdeki *šer ēpp-* “üzerinde tutma” eylemi nesneyi hastayla ve onun sıkıntıları ile ilişkilendirir ve genel olarak daha büyük ritüel eylemlerin daha küçük bir bileşeni gibi görünür. Bu eylem çoğunlukla hayvanlarla gerçekleştirilmiştir. Bu hayvanlar genellikle hastalığı ya da rahatsızlığı kendisine çekmesi için kullanılan hayvan vekilleridir. CTH 760.I.2’deki ritüelde kişinin on iki vücut kısmında bulunan rahatsızlığı kendisine çekmesi için koyun kullanılmış ve bu hayvan hastanın sırtı, göğsü, sağ ve solu gibi çeşitli bölgelerin üzerinde tutulmuştur. Hastanın on iki uzvu hayvanın ilişkili uzuvlarıyla eşleştirildikten sonra ve tükürme eyleminden önce “üzerinde tutma” eylemi gerçekleştirilmiştir.

KUB 55.20 + KUB 9.4 + I (CTH 760.I.2)⁴⁶⁴

§11 ¹⁰ [nu] an-ni-iš-ki-iz-zi ku-in an-tu-uh-ša-an ¹¹ [na-aš-ká]n ta-pu-ša ne-ia-ri
¹² [na-aš x x] ta-a-ra-u-wa-ar še-er hu-u-nu-zi ¹³ [nu-uš-ši-ká]n ^{MUNUS}ŠU.GI
UDU-un še-er e-ep-zi ¹⁴ [nu ki-iš-ša-a]n te-ez-zi §

§12 ¹⁵ š[a-ra-a-]an hu-it-ti-[i]a-nu-un nu-uš-ši-kán ¹⁶ ^{UZ}[U x] e-ep-ta kat-t[a-a]n-
ma kat-ta-ma-an ¹⁷ hu-[it-t]i-ia-nu-un nu-uš-ši-kán <...> kat-ta IŠ-BAT §

§13 ¹⁸ GÜB-la-[a]z-za-an-ta hu-u-i-nu-nu-un ¹⁹ nu-uš-ši-kán GÜB-la-tar da-a-aš
ZAG-na-ma-an-da ²⁰ hu-u-i-nu-nu-un nu-ut-ták-kán i-da-a-lu ²¹ ha-tu-ga-tar da-
a-aš §

§14 ²² nu-za nam-ma ki-i hu-u-uk-ma-i e-ep-zi ²³ nu hu-u-uk-ki-iš-ki-u-wa-a[n] da-
a-i ²⁴ nu ¹² ^{UZU}ÚR^{HI.A} QA-TAM-MA ir-ha-iz-zi ²⁵ ú-iz-[z]i-ma-za pa-ra-a tar-ru-u

⁴⁶⁴ Trankripsiyon ve çeviri için bkzn. Beckman, 1990, s. 37-38.

še-eš-zi ²⁶na-[at-š]i-kán [iš-]ki-ša-aš še-er e-ep-zi ²⁷h[u-uk-ki-i]š-ki-iz-zi-ma QA-TAM-MA-pát §

§15 ²⁸12 ^{UZU}ÚR^{HL.A}-ia-an QA-TAM-MA-pát ²⁹ir-ha-iz-zi na-aš-za ú-iz-zi EGIR-pa pár-aš-za ³⁰še-eš-zi nu-uš-ši-iš-ša-an UDU ^{UZU}GAB-i ³¹[š]e-er e-ep-zi nu MUNUSŠU.GI ki-iš-ša-an ³²[t]e-ez-zi A.SÀ te-ri-ip^{HL.A}-wa ³³[3-]ia-ah-ha-an-zi 4-ia-ah-ha-an-zi ³⁴[ku-]un-na-wa DUMU.NAM.LÚ.ULÙ.LU-an ³⁵[3-]ia-ah-ha-ah-hu-wa-ni 4-ia-ah-ha-ah-hu-wa-i ³⁶[hu-u]k-ki-iš-ki-iz-zi-ma-an QA-TAM-MA-pát ³⁷[nu 12 ^{UZU}ÚR^{HL.A} QA-TAM-MA-pát ir-ha-iz-zi §

Tercüme:

§11 ¹⁰⁻¹¹[Daha sonra] onun tedavi ettiği kişi yana doğru döner ¹²[ve ...] bir ölçü kabını yukarıya koyar. ¹³‘Yaşlı Kadın’ koyunu [onun] üzerinde tutar ¹⁴[ve şöyle] söyler:

§12 ¹⁵“Ben onu (koyunu) y[ukarı doğru] çektim ve o onun ¹⁶⁻¹⁷[...] yakaladı. Ben onu aşağıya çektim ve o onun <...> aşağıda yakaladı.

§13 ¹⁸“Ben onu onun soluna ilerlettim ¹⁹⁻²¹ve o onun solunu aldı. Ben onu sağına ilerlettim ve o senin korkunu aldı.”

§14 ²²Daha sonra o bu inkantasyonu yapar ²³ve resitasyona başlar. ²⁴O aynı şekilde on iki vücut kısmına sırasıyla bitirir. ²⁵O (hasta) gelir ve yüzü koyun yatar ²⁶ve o (uygulayıcı) [onu (koyunu)] onun sırtının üzerinde tutar. ²⁷O tam olarak aynı şekilde resitasyona devam eder.

§15 ²⁸Tam olarak aynı şekilde on iki vücut kısmını sırasıyla ²⁹bitirir. Daha sonra o (hasta) gelir ve sırtüstü ³⁰yatar ve o koyunu onun göğsünün ³¹üzerinde tutar. ‘Yaşlı Kadın’ şöyle ³²⁻³³söyler: “Birileri sürülmüş araziye üç katına çıkarırlar (ve) dört katına çıkarırlar. ³⁴Biz bu ölümlüyü üç katına çıkarıyoruz (ve) dört katına çıkarıyoruz.” ³⁶O tam

olarak aynı şekilde resitasyona devam eder ³⁷ve o vücudun [on iki] kısmını aynı şekilde sırasıyla bitirir.

Maštigga Ritüeli'nde (CTH 404.1 §20, §22-23) ise bu eylemde kullanılan hayvanların vekil olduğu açıkça belirtilmiştir. “*Üzerinde tutma*” eylemi bu hayvanların vekil olmalarını sağlamak için gerçekleştirilmiştir. Bunun beyan edilmesi ise “*üzerinde tutma*” eyleminden hemen sonradır. Takip eden eylem ise yine tükürme eylemidir (ilgili metin yeri için bkznz. 4.1.2.7.).

Tunnawi'nin “Nehir Ritüeli”nde ise ‘Yaşlı Kadın’ hasta üzerinde siyah bir koyun tutar ve ardında da Luwice olan “*üzerinde tutma*” (*šer appanaš*) inkantasyonunu söyler: “... *Fırtına Tanrısı, ... çabuk ziyarete gel! Yaşadığın yerden, ..., çabuk buraya gel!*” Bu muhtemelen Goetze'nin önerdiği gibi, Fırtına Tanrısı'nı ritüeli gözlemlemesi için yapılan bir davettir.⁴⁶⁵ Bunun ardından (§12, §13), yavru domuz, yavru köpek, kilden dil, iki figür, kilden öküzler, kapı menteşesi, hamur, kanat gibi çeşitli nesnelerle yapılan bir seri “*üzerinde tutma*” eyleminin bir özeti yer alır. Bu eylemlere dair inkantasyonların bir tablette olduğu belirtilir; ancak bu tablet mevcut değildir. Tunnawi'nin diğer metinleri ele alınarak, bazı çıkarımlarda bulunulabilir: burada kullanılan hayvanlarla ilgili olarak, CTH 760.I.2'de olduğu gibi, hayvanın vücut uzuvlarının hastanın uzuvlarıyla eşleştirildiği ve kötülüğün bu şekilde insandan hayvana aktarıldığı bir ‘günah keçisi’ inkantasyonu beklenebilir. Böyle bir inkantasyon Tunnawi'nin *taknaz da-* ritüelinde yer almaktadır. Bu ritüelin ilgili kısımları şöyledir:

---

⁴⁶⁵ Goetze, 1938, s. 99.

KUB 9.34 II (CTH 409.2)⁴⁶⁶

§6 ²² [ki-nu-na-an an-ni-iš-ki-mi ku-u-un] UD.KAM-an ¹² ^{UZU}ÚR^{HI.A} ²³ [ha-an-da-a-mi SAG.DU-aš-kán SAG.DU-i] ha-an-da-an-za tar-na-aš-ma-kán ²⁴ [tar-ni ha-an-da-an-za ^{UZU}GEŠTU-aš-ma-ká]n ^{UZU}GEŠTU-ni KI.MIN ²⁵ [^{UZU}ZAG.LU-kán ^{UZU}ZAG.LU-ni KI.MIN] ^{UZU}iš-hu-na-aš-ma-kán ²⁶ [^{UZU}iš-hu-ni h]a-an-da-an-za ŠU-aš-ma-kán ŠU^{HI.A} KI.MIN ²⁷ [UMBIN-aš-kán A-NA UM]BIN^{HI.A} ha-an-da-an-za §

§7 ²⁸ [^{UZU}TI A-NA ^{UZU}TI] ha-an-da-an-za ^{UZU}ÚR^{HI.A}-ma-kán ²⁹ [A-NA ^{UZU}ÚR ha]-an-da-za ^{UZU}hu-up-pa-ra-ti-ya-<ti>-iš'-ma-kán ³⁰ [^{UZU}hu-up-pa-ra-ti-ya-ti] KI.MIN ^{UZU}ta-aš-ku-uš-kán ^{UZU}ta-aš-ku-wa-ya KI.MIN ³¹ [ha-a-pu-ú-ša]-kán ha-pu-š{ša}-ši KI.MIN GÌR-kán GÌR-i KI.MIN ³² [har-ga-na-ú]-kán har-ga-na-[ú-i] KI.MIN UMBIN-[aš-kán A-NA UMB]IN^{HI.A} KI.MIN ³³ [h]ar-kán ha-[ ]x ^{UZU}[SA-k(án A-NA ^{UZU}SA)] ³⁴ iš-har-ma-kán iš-ha-[ni (KI.MIN)] §

§8 ³⁵ ¹² ^{UZU}ÚR^{HI.A}-ši-iš-ša-[an ha-an-da-(a-nu-un) ki-nu-na ka-a-ša] ³⁶ ŠA UDU.ŠIR ha-ap-[pí-iš-(na-an)]-te-eš ³⁷ ki-e-el DUMU.LÚ-iš-[na-aš ^{UZU}ÚR]^{MEŠ}-aš i-na-an ú- e-wa-kán-zi §

§9 ³⁸ S[AG.DU-aš-kán SAG.DU-aš GIG-an] kar-ap-du tar-na-aš tar-na-aš-ša GIG-an KI.MIN ³⁹ [^{UZU}GEŠTU-aš-ma-kán ^{UZU}GEŠTU-aš KI.MIN ^{UZU}ZAG.LU] ^{UZU}ZAG.LU-ni KI.MIN ⁴⁰ [iš-hu-na-u-wa-an-(za iš-hu-u-na-wa)-aš] KI.MIN ^{UZU}ka-lu-lu-pa-aš ^{UZU}ka-lu-lu-pi KI.MIN ⁴¹ [UMBIN-aš-ma-kán A-NA UMBIN^{HI.A} KI].MIN ^{UZU}TI-an-za ^{UZU}TI-i KI.MIN §

---

⁴⁶⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. M. Hutter, *Behexung, Entsühnung und Heilung: das Ritual der Tunnawiya für ein K nigspaar aus mittelhethitischer Zeit (KBo XXI 1 – KUB IX 34 – KBo XXI 6)*, OBO 82, Freiburg [Schweiz]: Göttingen, 1988, s. 32-34.

§10 ⁴² [UZU'UR^{HI.A}-ma-kán UZU'UR^{HI.A}-n]a-aš KI.MIN hu-up-par-ti-iš ⁴³ [hu-up-pár-ti KI.MIN har]-ga-na-u-wa-an-za har-ga-na-u-wa-aš KI.MIN ⁴⁴ [GİR-iš GİR-an KI.MIN] ka-lu-lu-pí-eš ŠU.<SI>^{HI.A}-aš ha-an-da-an ⁴⁵ [UMBIN-aš A-NA UMBIN^{HI.A}] KI.MIN UZU^{SA}-aš UZU^{SA}-aš-ša-an KI.MIN ⁴⁶ [ha-aš-ti-an-za ha-aš-ti-y]a-aš KI.MIN iš-ha-na-za ⁴⁷ [iš-ha-na-aš KI.MIN 12] UZU'UR^{HI.A}-az §

§11 ⁴⁸ [Š]AH-za hu-un-t[ar-r]i-am-ma-za ⁴⁹ [y]a [ ]

Tercüme:

§6 ²² [Şimdi onu bu]gün [tedavi ediyorum]: 12 uzvu ²³ [düzenliyorum: baş başa düzenlenmiştir], kafatası ²⁴ [kafatasına düzenlenmiştir; kulak] kulağa aynı şekilde, ²⁵ [omuz omuza aynı şekilde], üst kol ²⁶ [üst kola dü]zenlenmiştir, el ellere aynı şekilde ²⁷ [tırnak] tırnaklara düzenlenmiştir.

§7 ²⁸ [Kaburga kaburgaya düzenlenmiştir], cinsel organlar ²⁹ [cinsel organa dü]zenlenmiştir, pelvis ³⁰ [pelvise] aynı şekilde, testis testise aynı şekilde, ³¹ [penis] penise aynı şekilde, ayak ayağa aynı şekilde, ³² [ayak tabanı] ayak taban[ına] aynı şekilde, tırnak [tırnak]lara aynı şekilde ³³ [d]iz di[ze], kas kasa ³⁴ kan kan[a] aynı şekilde.

§8 ³⁵ 12 vücut parçasını [düzen]ledim. [Şimdi bak] ³⁶ koçun uzuvları ³⁷ o kişinin [vücut kısım]larının hastalığını isterler.

§9 ³⁸ B[aş, başın hastalığını] uzaklaştırsın, kafatası kafatasının hastalığını aynı şekilde. ³⁹ [Kulak kulağinkini aynı şekilde, omuz] omzun aynı şekilde, ⁴⁰ [üst kol] üst kolun aynı şekilde, ayak parmağı ayak parmağına aynı şekilde, ⁴¹ [tırnak tırnaklara aynı] şekilde, kaburga kaburgaya aynı şekilde.

§10 ⁴² [Cinsel organlar cinsel organlarinkini] aynı şekilde, pelvis ⁴³ [pelvise aynı şekilde, ayak ta]banı ayak tabaninkini aynı şekilde ⁴⁴ [ayak ayağı aynı şekilde] ayak parmakları

ayak parmaklarına göre düzenlenmiştir.⁴⁵ [Tırnak tırnaklara] aynı şekilde, kas kasa aynı şekilde⁴⁶ [kemik kemiğin]kini aynı şekilde, kan⁴⁷ [kanı aynı şekilde 12] vücut kısmından.

§11⁴⁸ homurdanan [do]muz⁴⁹ (anlaşılmaz)

Kapı menteşesi ve diğer bazı nesnelerle ilgili olarak ise Tunnawi'nin *taknaz da-*ritüelindeki, CTH 409.2'deki kısmen kırıklı bir analogik inkantasyon uygun düşebilir: “Kapının kapı menteşesinde dönmesi gibi [kötü gü]n, kısa yıl, tanrıların öfkesi (ve) kalabalığın dili yoldan dönsün.”.⁴⁶⁷ Benzer bir inkantasyon burada da söylenmiş olabilir. Kilden öküzler, hamur ve kanat, onların buradaki kullanım amaçları hakkında sağlam bir öneri de bulunmak için çok farklı nesnelerdir.⁴⁶⁸

KUB 7.53 + KUB 12.58 I-II (CTH 409.1)⁴⁶⁹

§11⁵⁶ ... nam-ma 1 UDU GE₆ da-a-i na-an-ši-ša-an⁵⁷ še-ir e-ip-zi nu^{MUNUS}ŠU.GI
še-ir ap-pa-an-na-aš hu-uk-ma-in hu-uk-zi⁵⁸ a-ri-ia-ad⁷-da-li-iš^{DIM}-an-za šar-ri
ku-ši-i hu-u-e-hu-u-i-ia⁵⁹ tap-pa-aš-ša-it šar-ri hu-i-hu-i-ia §

§12⁶⁰ EGIR-an-da-ma-aš-ši-iš-ša-an ŠAH.TUR še-ir e-ip-zi nu ŠA ŠAH.TUR⁶¹
hu<-uk>-ma-in hu-uk-zi EGIR-an-da-ma-aš-ši-iš-ša-an UR.TUR še-ir⁶² e-ip-zi
nu ŠA UR.TUR hu-uk-ma-in hu-uk-zi §

§13⁶³ EGIR-an-da-ma-aš-ši-iš-ša-an EME IM še-ir e-ip-zi nu ŠA EME⁶⁴ hu-uk-
ma-in hu-uk-zi EGIR-an-da-ma-aš-ši-iš-ša-an^{II 1 2} še-e-nu-uš še-ir e-ip-zi EGIR-

---

⁴⁶⁷ KBo 21.6 (CTH 409.2): ⁶ [m]a-ah-ha-an-ma-aš-ša-an^{GIŠ}IG^{GIŠ}wa—wa-ar-ki-mi ú-e-e[(h-zi) i-da-a-lu-uš] ⁷ [U]D-az ma-ni-in-ku-wa-an-za MU-za DINGIR^{MEŠ}-aš kar-pí-iš pa-an-[ga-u-wa-aš EME-aš] ⁸ KASKAL-az EGIR-pa ne-i[(a-ru)]; Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Hutter, 1988, s. 44-45.

⁴⁶⁸ Bunların kullanım amaçları ile ilgili olarak bkz. Haas, 2003a, (öküzler için) s. 426-431; (hamur için) s. 386-391; (kanat için) s. 484-485.

⁴⁶⁹ Metnin transkripsiyon ve tercümesi için bkz. Goetze, 1938, s. 10-11.

an<-da>-ma-aš-ši-iš-ša-an ² wa-wa-ar-ki-ma-an še-ir e-ip-zi EGIR-an-da-ma-aš-ši-iš-ša-an ³ GUD^{HIA} IM še-ir e-ip-zi EGIR-ŠU-ma iš-ša-na-an ⁴ EGIR-ŠU-ma šu-um-ma-an-za-na-an EGIR-ŠU-ma pít-tar ⁵ da-a-i na-at-kán še-ir ar-ha wa-ah-nu-zi ⁶ hu-uk-ma-iš-ma hu-uk-ki-iš-ki-iz-zi na-at dup-pí-za ⁷ ka-ru-ú i-ia-an

Tercüme:

§11 ⁵⁶⁻⁵⁷ ... Daha sonra o bir siyah koyunu alır ve onu onun üzerinde tutar ve ‘Yaşlı Kadın’ üzerinde tutmanın büyüünü yapar. ⁵⁸⁻⁵⁹“(Luwice) ... Fırtına Tanrısı, ... çabuk ziyarete gel! Yaşadığın yerden, ..., çabuk buraya gel!”⁴⁷⁰

§12 ⁶⁰Daha sonrasında küçük domuzu onun üzerinde tutar ve küçük domuzun ⁶¹büyüsünü yapar. Daha sonrasında küçük köpeği onun üzerinde ⁶²tutar ve küçük köpeğin büyüünü yapar.

§13 ⁶³Daha sonrasında kilden dili onun üzerinde tutar ve dilin ⁶⁴⁻⁷büyüsünü yapar. Daha sonrasında iki figürü onun üzerinde tutar. Daha sonrasında kapı menteşesini onun üzerinde tutar. Daha sonrasında kilden öküzleri onun üzerinde tutar. Daha sonrasında hamuru, daha sonrasında ipi, daha sonrasında kanadı alır ve onu (onun) üzerinde döndürür ve o ilgili büyüleri yapar- bunlar bir tablete zaten koyuldu.

Bu işlemi takiben hasta üzerinde tutulan nesne TIYADU’dur. TIYADU muhtemelen Akadca’da tıbbi bir bitki, yatıştırıcı bir ilaç olarak kullanılan TĪYATU (“şeytancersi”)’dur.⁴⁷¹ Burada bu eylem farklı olarak kötülüğün transfer edilmesi amacıyla değil, tam tersine tutulan nesnenin şifalandırıcılığını hastaya aktarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

---

⁴⁷⁰ Goetze, 1938, s. 75-77.

⁴⁷¹ Hoffner, 1974, s. 110.

KUB 7.53 + KUB 12.58 II (CTH 409.1)⁴⁷²

§14 ⁸ EGIR-ŠU-ma-aš-ši-kán 2 TI-IA-DU še-ir e-ip-zi nu ki-iš-ša-an ⁹ me-ma-i ku-i-e-eš-ša-an ALAN-ŠU ha-aš-ta-i mi-i-lu-li ki-e-iz ¹⁰ pa-ap-ra-an-na-az ti-ia-ni-eš-kir e-la-ni-eš-kir ki-nu-na ¹¹ pa-ap-ra-an-na-aš al-wa-zé-na-aš ALAN-ŠU ha-aš-ta-i mi-i-lu-ú-li ¹² ka-a-ša EGIR-pa ti-ia-ni-eš-ki-mi e-la-ni-eš-ki-mi ¹³ nu-uš-ša-an TI-YA-DU pid-da-ni da-a-i

Tercüme:

§14 ⁸Daha sonrasında iki TIYADU'yu onun üzerinde tutar ve şöyle ⁹söyler: “Herhangi bir şey onun şeklini, kemiğini (ve) etini bu ¹⁰⁻¹²kirlilikle sıkıştırıp sıkıntı veriyorsa, o halde (o insan) kirlilikle büyülenmiştir. Onun şeklini, kemiğini (ve) etini şu an boşaltıyorum(?) ve rahatlatıyorum(?)”.¹³Ve o TIYADU'yu sepete koyar.

Ritüelin devamında (§15) ise vekil-figürler olarak kullanılan mum ve koyun yağından yapılma iki figürinin hasta üzerinde tutulduğunu görüyoruz. Farazi düşmanları temsil eden bu figürinler “üzerinde tutma” eylemi sonrasında ‘Yaşlı Kadın’ tarafından ezilir ve kötü niyetli insanların da aynı şekilde ezilmesi dilenir. Böylece kötülerin ve onların yaptıkları kötülüklerin üstesinden gelinmiş olunur (ilgili metin yeri CTH 409.1, KUB 7.53 + KUB 12.58 II §15 için bkz. 4.1.1.2.).

4.1.2.5. Üzerinde döndürmek (šer arha wahnu-)

Sağaltma ve arındırma ritüellerinde başvurulan en yaygın eylemlerden biri, genellikle “üzerinde döndürmek” olarak çevrilen šer arha wahnu-’ dur.⁴⁷³ Bu eylem, yirmi bir sağaltma ve arındırma ritüelinde görülmüştür. Rita Strauß bu eylemi,

---

⁴⁷² Goetze, 1938, s. 10.

⁴⁷³ CHD Š3, s. 431- 432 bu ifadeyi şöyle çevirir: “waves over (and) away (from)”.

*temizlenecek kişi veya temizlenecek nesne üzerinde sallayarak veya onu daire içine alarak, ondaki kirlilik maddelerinin döndürülen maddeye yönlendirilmesi ve transfer edilmesi*⁴⁷⁴ olarak tanımlar.

*şer arha wahn*u etkinliğinin bir analizi yapılmadan önce, bu ifadeyle ilgili bazı eviri sorunları ele alınmalıdır. Jared Miller, Maştigga'nın aile içi tartışmalara karşı yapılan ritüelinde (CTH 404.1 ř22) ‘Yaşlı Kadın’ın bir koyunu *şer arha wahn*- (ve Maştigga ve Tunnawi'nin *taknaz d*- ve ‘Nehir’ ritüelleri CTH 409.1, CTH 409.2’de ayrıca *şer pp*-, ‘zerinde tutma’) yapmasının fiziksel olarak olası olmadığını söyleyerek ifadenin ‘‘zerinde döndürme’’ olarak tercüme edilmesine itiraz eder. Onun nerisi, eğer ritüel metinler yazıya dayalı yaratımlar ise, Luwi veya Hurri dilindeki mecazi bir ifadenin, edebi bir Hitit ifadesine çevrilmesinin, bir garipliğe neden olabileceğine dair olasılığı kabul edilerek, akla yatkınlığın hesaba katılması gerekmediğidir.⁴⁷⁵ CHD'nin ř cildi, fasikül 3 ise bunun yerine koyunların ölçekli modeller olabileceğini önermektedir.⁴⁷⁶

Bu olasılıkların hiçbiri ikna edici görünmüyor: CTH 404.1 ř22'de imkansız görünen başka hiçbir şey ya da metnin başka bir dilden çevrildiğine dair bir gösterge yok. Hitit ritüel kllyatının başka yerlerinde, katipler bir şeyin ne zaman bir model olduğunu ya da ne zaman gerçek olduğunu belirtmekten çekinmiyor gibi görünmektedir. Koyunun bir model olarak yorumlanması, ritüeldeki koyunun içeri sokulması, kesilmesi, parçalara ayrılması ve yakılması sekanslarının tümünün, metinde böyle bir açıklama olmaksızın, ayrıntılı bir tören olarak anlaşılmasını gerektirecektir; bu imkansız değil, ancak başka bir açıklamanın olması beklenir. H. Marcuson tarafından önerilen ve bana makul görünen

---

⁴⁷⁴ Strauş, 2006, s. 72

⁴⁷⁵ Miller, 2004, s. 110–12.

⁴⁷⁶ CHD ř3, s. 432.

tek şey, bu eylemin icra edilmesinde ‘Yaşlı Kadın’ların yardım almış olmasıdır.⁴⁷⁷ CTH 416'da, kral ve kraliçenin üzerinde kartalı döndüren ‘Yaşlı Kadın’ değil, saray hizmetkarlarıdır (DUMU^{MEŠ} É.GAL)⁴⁷⁸; ama daha sonra ‘Yaşlı Kadın’, “*Kartalı döndürdüğümde ...*” der⁴⁷⁹; fakat önceki paragrafta bu eylemi yapan açıkça o değildi. ‘Yaşlı Kadın’ ritüellerinde sıklıkla adı geçmeyen "destek personeli"nin varlığına dair kanıtlar vardır. Maštigga Ritüeli'nde, ‘Yaşlı Kadın’ın sonrasında hasta üzerinde döndüreceği koyun “onlar” tarafından sürülür: ““*Onlar*” siyah bir koyun sürerler.” (nu UDU GE₆ u-un-na-an-zi). Bu ifadedeki “onlar” tanımlanmamıştır; ama “onlar”ın ‘Yaşlı Kadın’ın koyunları kaldırmasına yardım etmemiş olmaları için hiçbir neden göremiyorum. Tunnawi’nin “Nehir Ritüeli”nde, bir aracı olarak tanımlanamayan “onlar” bile olmadan, bozkırda ‘Yaşlı Kadın’ için bir çadır kurulur ve bu durum edilgen bir fiille ifade edilir.⁴⁸⁰ Bu nedenle, “*o onu (koyunu) (ritüel sahibinin) üzerine döndürür*” (na-an-ša-[an]-ma-aš-kán še-er ar-ha wa-ah-nu-zi) cümlesi, eğer biri sürece katılan birkaç kişiyi resmederse, ancak bahsetmek için yeterince önemli değilse, canlı bir koyunun kaldırılıp hasta üzerinde ileri geri hareketini temsil ediyor olabilir. ‘Yaşlı Kadın’, kendi katılımını sembolize etmek için onun ağırlığını hiç taşımadan ellerini koyunun üzerine koyabilirdi.

---

⁴⁷⁷ Marcuson, 2016, s. 333.

⁴⁷⁸ **KBo 17.1 II (CTH 416):** ^{31'} ... DUMU.É.[GAL] [^{MUŠEN}ha]-a-ra-[na-an] ^{32'} LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-[aš]-ša še-e-er-[ša-m]e-et wa-a[h-n]u-uz-zi 3-[ŠU] ^{33'} [a]pé-e ^{MUŠEN}ha-a-ra-na-an wa-a[h-nu-uš]-[kán-zi], “Saray görevlisi kartalı kral ve kraliçenin üzerinde döndürür, bu kartalı 3 kez döndürürler.”. Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416, 2015.

⁴⁷⁹ **KBo 17.1 II (CTH 416):** ^{37'} ma-a-an ^{MUŠEN}ha-a-ra-na-an ERÍN^{MEŠ}-an-na 3-[ŠU] wa-ah-nu-mi, “Ben kartalı ve askeri birliği 3 kez döndürdüğümde, ...”. Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416, 2015.

⁴⁸⁰ **KUB 7.53 + KUB 12.58 I (CTH 409.1):** ³⁹ ... ku-e-it-ma-an-ma MUNUS.ŠU.GI ki-e da-aš-ki-iz-zi EGIR-an-ma-aš-ša-an ⁴⁰ ÍD-i pí-ra-an ^{GIŠ}ZA.LAM.GAR^{HIA} ŠA GI ka-ru-ú i-ia-an-ta i-ia-an-zi-ma, “Fakat ‘Yaşlı Kadın’ bunu (kili) alırken, bu arada nehrin yanına önceden kamış çadırlar yapılır.”. Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Goetze, 1938, s. 8.

Šer arha wahnu eylemi CTH 391.2 §4-5, CTH 404.1 §11, CTH 404.1 §18, CTH 404.1 §24 CTH 404.1 §26 ve CTH 788.1 §1'de analogik inkantasyonlardan önce çeşitli nesnelerle kullanılır: örneğin CTH 404.1 §11'de Maštigga, hastaların birbirlerine karşı söylediği münakaşa sözlerini bir balıkla sembolize eder, balığı hastaların üzerinde *šer arha wahnu* eder ve balığın denizden ayrılmasını da tartışmadaki sözlerin bu hastalardan uzaklaşmasıyla özdeşleştirildiği kısa bir inkantasyon söyler (bu örneklerin transkripsiyon ve çevirileri için analogjilerin ele alındığı kısma bakınız). Bu durumlarda, *šer arha wahnu*'nun niteliği çok açık görünüyor.

CTH 404.1 §22, CTH 404.1 §30'da ise bu eylem hayvanın ağzına tükürmeden önce, bir hayvanla gerçekleştirilir; tükürme fiziksel olarak hastanın bir kısmını ve içindeki kötülüğü hayvana aktarır. Daha önce ele almış olduğumuz CTH 404.1 §22'de *šer arha wahnu* edilen hayvan koyun iken, CTH 404.1 §30'da bu bir köpek yavrusudur. Her iki durumda da *šer arha wahnu*, tükürme eyleminden önce yapılır.

KBo 39.8+ III (CTH 404.1)⁴⁸¹

§30 ¹⁴ [(EGIR-*an-da-ma-za* UR.TUR *da*)]-*a-i na-an-kán A-NA 2 BE-EL SÍSKUR*
¹⁵ [(*še-er ar-ha wa-ah-nu-zi*)] [*nu ki-iš*]¹-*ša-an m[(e-m)]a-i tar-pa-al-li-iš-wa* ¹⁶ [(*tu-eg-ga-aš hu-u-ma-a*)]*n-da-a-aš nu-uš-ši-kán i[(š-ši)]-i an-da* ¹⁷ [(*al-la-pa-ah-ha-an-z*)]*i nu ki-iš-ša-an* [*te-ez-zi*]¹ [(*pa-r*)]*a-a-wa-ra-an-kán* ¹⁸ [(*al-la-pa-ah-te-e*)]*n a-pé-el UD-aš hu-ur-ti-ia-aš nu-kán* ¹⁹ [(UR.TUR *ku-na-an-z*)]*i nam-ma ha-ri-ia-an-zi*

Tercüme:

---

⁴⁸¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 83.

§30 ¹⁴Sonrasında o ('Yaşlı Kadın') bir köpek yavrusu alır, onu iki ritüel sahibi ¹⁵⁻
¹⁶üzerinde döndürür ve şöyle söyler: "(O, sizin) tüm bedenleriniz için bir vekildir
(tarpalli)." Onlar onun ağzının içine ¹⁷⁻¹⁸tükürürler ve o şöyle söyler: "Siz o günün
lanetlerini tükürdünüz." ¹⁹Onlar köpek yavrusunu öldürürler ve sonra onu gömerler.

Šer arha wahnu eylemiyle kötülüğün hayvana aktarıldığı bir başka örnek, CTH 404.1 §28-29'dur. Burada šer arha wahnu edilen hayvan bir kertenkeledir. Kertenkele sadece kötülüğü üzerine çekmesi için değil, aynı zamanda onu uzaklara taşıması için de kullanılmıştır.

KBo 39.8+ III (CTH 404.1)⁴⁸²

§28 ⁸nu ^{MUNUS}ŠU.GI ha-ar-zi-ia-al-la-an da-a-i nu-uš-ši-kán ⁹SÍG ZA.GÌN SÍG
SA₅ an-da hu-u-la-a-li-ia-az-zi na-an-kán ¹⁰[(A-N)]A 2 [BE]-EL SÍSKUR še-er
ar-ha wa-ah-nu-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i §

§29 ¹¹[(kar-ap-du-wa píd-da)]-al-li-iš GÌR-aš i-da-a-lu-un EME-an ¹²[(nu-wa-
ra-an iš-ki-ša-a)]z kar-ap-du ZU₉-ia-wa-ra-at ¹³[(kar-ap-du i-da-a-lu)] KA_xU-iš
i-da-a-lu-(<un>) EME-an

Tercüme:

§28 ⁸Daha sonra 'Yaşlı Kadın' bir kertenkele alır, onun ⁹etrafına mavi yün (ve) kırmızı
yün sarar, onu ¹⁰iki ritüel sahibinin üzerinde döndürür ve şöyle söyler:

§29 ¹¹⁻¹³"Hızlı ayak kötü dili taşıyın! Onu sırtıyla taşıyın! (Onun) diş(ler)i kötü ağzı (ve)
kötü dili taşıyın!"

Hastadan kötülüğü çıkarmayı amaçlayan başka šer arha wahnu örnekleri de vardır. CTH 404.1 §13-14'te 'Yaşlı Kadın' hastaların üzerinde önce balmumundan

---

⁴⁸² Transkripsiyon ve çeviri için bkz Miller, 2004, s. 82.

yapılma diller ve ardından da tuz, içyağı, sinir ve kişniş *šer arha wahnū* eder. Kötülüğün hastalardan bu nesnelere aktarılmasını pekiştirmek için olsa gerek, bu eylemin ardından hastalar bunlara ellerini bastırırlar.

KBo 39.8 I-II (CTH 404.1)⁴⁸³

§13 ⁵⁰ [(nu^{MUN})]^{US}ŠU.GI EGIR-an-da MUN ap-pu-^luz-zi^l [(U^Z)]^USA (tar-pa-tar-pa-an)] ⁵¹ [(DU)]H. ^lLÀL^l da-a-i nu DUH.[(L)]ÀL EME^{HL.A} i-ia-[az-(zi n)a-at-kán] ⁵² [A-N]A 2 BE-EL SÍSKUR SAG.DU-ŠU-NU še-er a[(r-ha wa-ah-nu-zi)] ⁵³ [(MUN-i)]a-aš-ma-aš-kán ap-pu-uz-zi [(U^Z)]^USA tar-pa-tar-pa-an-na (še-er ar-ha)] ⁵⁴ [(wa-ah)]-nu-zi na[m-ma]-aš-ma-[(ša-a)]t pa-ra-[a e-ep-z(i)] ⁵⁵ [(na-at GÜB-la-az ki-iš)]-ša-ra-a[(z an-d)]a wa-ah-nu-wa-an-z(i)] §

§14 II ¹ nu^{MUNUS}ŠU.GI ki-iš-ša-an me-ma-i ku-it-[(wa-za-kán)] ² ku-it iš-tar-na hu-u-ur-za-ke-et-te-en ki-n[(u-na-wa)] ³ a-pu-uš hu-u-ur-ta-uš EME^{HL.A} DUTU-uš GÜB-la w[(a-ah-nu-ud-du)] ⁴ na-at-kán ha-aš-ši-i pé-eš-ši-ia-az-zi

Tercüme:

§13 ⁵⁰⁻⁵¹ Sonrasında ‘Yaşlı Kadın’ tuz, içyağı, sinir, kişniş (ve) balmumu alır. O balmumundan diller yapar ve onları ⁵²iki ritüel sahibinin başları üzerinde döndürür. ⁵³O ayrıca tuz, içyağı, sinir ve kişnişi de onların üzerinde ⁵⁴döndürür ve daha sonra onları onlara uzatır ⁵⁵ve onlar ona sol eliyle bastırırlar.

§14 ¹⁻³ ‘Yaşlı Kadın’ şöyle söyler: “Siz aranızda her ne lanetleri söylediyse şimdi Güneş Tanrısı o lanetleri (ve) dilleri sol (tarafa) çevirsin (yani onları güçsüz hale getirsin)!” ⁴Ve o onu ocağa atar.

---

⁴⁸³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 68-69.

Tunnawî'nin Nehir Ritüeli'nde (§22) hasta üzerinde *šer arha wahnu* edilen nesne boş bir çanakadır. Bu örnekte ise çanağa aktarılan kötülükler *šer arha wahnu* eyleminden sonra gerçekleştirilen, çanağın kırılmasıyla uzaklaştırılır ve sonrasında bunu dileyen bir inkantasyona yer verilir (ilgili metin yeri için bkznz. 4.1.2.2.).

Aynı amaçla gerçekleştirilen bazı *šer arha wahnu* örneklerinde kullanılan nesne ise sepettir. Ancak bu örneklerde işlemlerin sırası farklıdır. Bunlarda, içerisinde çeşitli sunu nesneleri, absorbe edici objeler ve analogik eylemlerde kullanılan malzemelerin bulunan bir sepet hasta üzerinde *šer arha wahnu* edilir. Örneğin CTH 398'deki Huwarlu Ritüeli'nde 'Yaşlı Kadın', uygun ayinler yapıldıktan sonra tümü içine bırakılan absorbe edici ve analogik eylemlerde kullanılan malzemelerle dolu bir sepete sahiptir ve son eylem olarak o sepeti kral ve kraliçenin üzerinde *šer arha wahnu* eder, Fırtına Tanrısı'nın müjdecilerini sarayı korumaları için çağırır ve sepet saraydan çıkarılır, içindekiler daha sonra bozkırda imha edilecektir. Buradaki anlam son bir temizlik, kötülüğün son bir kez daha transfer edilmesi gibi görünüyor; her bir parça bedenlere veya duvarlara ya bastırılır ya bağlanır ya da bir gece yatağın altında bırakılır ve en sonunda, toplanan her şey birlikte son bir kez sarayın etrafında döndürülür.

KBo 4.2 I (CTH 398)⁴⁸⁴

§13 ⁶² *nu* NUMUN^{HLA} *ku-e hu-u-ma-an ša-an-hu-ta* NINDA.GUR₄.RA^{HLA} *hu-u-ri-i-e-eš* ⁶³ *pu-u-úr-pu-re-e-eš iš-na-aš* NINDA IM *pa-du-di-le-e-eš a-ša-ra-aš* ⁶⁴ *mi-ti-e-eš* ^{GI} *pád-da-ni-iš-ša-an ku-e ki-it-ta na-at-kán še-er ar-ha* ⁶⁵ 3-ŠU *wa-ah-nu-wa-an-zi I-NA É-TIM-at-kán an-da wa-ah-nu-zi* ⁶⁶ *ka-a-ša-wa ŠA* ^{DIM} LÚ^{MEŠ} ^{GIŠ} *GIDRU ú-wa-an-te-eš* ₁₇ *nu-wa-kán ku-it ku-it* ⁶⁷ *kal-la-ar i-da-a-lu ut-tar ke-e-*

---

⁴⁸⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 398 (TX 24.03.2016, TRde 24.03.2016)

da-ni É-ri an-da ⁶⁸ nu-wa-ra-at-kán pa-ra-a šu-u-wa-an-du nu-wa-kán i-da-a-lu
ud-da-a-ar ⁶⁹ pa-ra-a pé-e-da-an-du nu-wa-az ^{GIŠ}tu-u-ri-in ku-wa-an-na-na-aš
da-an-du ⁷⁰ nu-wa-kán kal-la-ar ut-tar pa-ra-a šu-u-wa-an-du

Tercüme:

§13 ⁶²Çekirdeklerin hepsini kızarttı, kalın huri- ekmeği, ⁶³⁻⁶⁴hamur topakları, ekmek (ve) kil, paduileler, sepete konulan beyaz ve kırmızı iplikler – onlar onları (kral ve kraliçe) üzerinde ⁶⁵üç kez döndürürler. Onları sarayda döndürür (ve şöyle söyler): ⁶⁶⁻⁷⁰“Şimdi Fırtına Tanrısı’nın habercileri geldi. Bu sarayın içinde her ne uğursuzluk, kötü işaret (varsa), onları kovsunlar ve onlar kötü sözleri alıp götürsünler! Onlar bakırdan bir mızrak alsınlar ve kötü sözü kovsunlar!”.

Benzer şekilde CTH 429’daki ritüelde de hastaya bağlanan ve absorbe edici malzeme olarak kullanılan ipler çözüldükten sonra sepete konur, sepet hasta üzerinde *šer arha wahnu* edilir ve tanrılardan hastaya merhamet etmeleri istenir. Sepetin içindekiler sonrasında (§18-20) bir imha alanı olarak düşünebileceğimiz *mariyana* alanına dökülerek kötülüğün kaybolması dilenir.

KBo 10.37 I-III (CTH 429.1)⁴⁸⁵

§8 ^{48’}[nu iš-ták-ka-aš-]ša-an kat-ta TUKU.TU[KU]-aš ^{GIŠ}pád-[du]^l-ni-i ^{49’}[pé-eš-ši-ia-az-z]i §

§9 ^{50’}[ki-nu-un-x š]u-ú-i-li-it [d]a-a-an ir-ha[-a-i]z-zi ^{51’}[nu-uš-ša-an šu-ú-]i-il
[kat]^l-t[a S]IG₅-u-i ^{GIŠ}pád-d[u-ni-]i ^{52’}[zi-ik-ki-iz-zi] nu-za TUKU.TUKU-a[š
^{GIŠ}pád-[d]ur da-a-i ^{53’}nu-at [DUMU-li] še-er [wa-a]h-nu-uz-zi nu kiš-an me-ma-

---

⁴⁸⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 429.1 (TX 27.03.2017, TRde 08.02.2017)

i^{54'} [^DUTU-uš ^D10-aš ^DLAMMA-aš DINGIR^{MEŠ} *da-pí-an-te-*]eš HUL-lu UN-aš
^{55'} [*pé-ra-an*] x *ku-u-un* UN-an HU[L] ^{56'} [...] TUKU.TUKU-aš GIŠ^{57'} *pád-dur*
[^DUTU-uš ^D10-aš ^DLAMMA-aš DINGIR^{MEŠ} *da-pí-an-te-eš* ^{58'} [*nu da-pí-an-*
...]*x-tén ka-a-aš DUMU-RU* ^{59'} [*Ú-UL i-ia-at ku-it-ki*] *Ú-UL-ma wa-aš-ta-aš ku-*
it-ki ^{60'} [*Ú-UL-ma-kán da-a-aš ku-e-da-ni-ik-ki ku-i*]t-ki *ka-a-aš ka-li-li-ia-an-za*
^{61'} [*DUMU-aš a-iš-mi-it tar-aš-g*]a-ni-ia-<u-wa->*an-za ar-ri-iš-ša* ^{62'} [*še-e-hu-*
ga-ni-ia-u-wa-an-za] *nu-uš-ši* DINGIR^{MEŠ} *ge-en-zu* §

§10 II ^{x+1'} *nu-za* GADA-a[n ...] ^{2'} *na-lal*t x [...] ^{3'} *na-lal*t *pár-k*[u- ...] ^{4'} HUL-
lu-un EME-a[n ...] ^{5'} HUL-la-mu-uš EME^{MEŠ} [...] ^{6'} *ki-iš-ta-nu-me*[-e-ni] §

§11 ^{7'} *nu* ^DUTU-uš ^D10-aš ^DLAMMA-aš DI[NGIR^{MEŠ} *da-pí-an-te-eš*] ^{8'} *nu*
GIŠ^{9'} *PAN-it* GI-it *ši-i-e*[- ...] ^{9'} *a-wa-an ar-ha pár-ah-tén* EME^{MEŠ} HU[L-la-mu-uš]
^{10'} *ša-am-me-na-an-du-uš nu-u*[š] ^{A.ŠA}ma-r[i-ia- ...] ^{11'} *pé-e-tum-me-e-ni nu-uš a-*
pí-ia ha-r[i-ia-u-e-ni] ^{12'} *na-at-kán A-NA* DINGIR^{MEŠ} *ar-ha me-er-ra-an-t*[a-ru]
^{13'} ^DUTU-i ^D10-ni ^DLA[MM]A-i A-NA LI-IM DINGIR^{MEŠ} -[ia]-at-kán ^{14'} *ar-ha me-*
er-ra-a-an-ta-ru

-----

§14 ^{34'} *nu* TUKU.TUKU-aš HUL-lu GIŠ^{35'} *pád-du*[r] *kat-ta da-a-i* ^{35'} *nu-za a-aš-šu*
GIŠ^{36'} *pád-dur* [d]a-a-i *na-at DUMU-*[l]i *še-er* ^{36'} *ar-ha wa-ah-nu-uz-z*[i] *nu te-ez-zi*
^D[UT]U ^D10 ^{37'} ^D[LAMMA] x x x x [... k]a-a-ša a-aš-ša-lu-e-leš EME^{MEŠ} ^{38'} x [...]
x [... -]li-it-ta(-)x [...] ^{39'} [...] x(-)x(-)ni x [...] x x ^{40'} [...] x(-)na [...]
GI[Š^{41'} *pá*[d²-dur² ...] ^{41'} [... -]kán-te-eš a-ša[- ...] x [...] ^{42'} [... -]ši *nu-za* AMAR-
ŠU ti-i[t- ...] ^{43'} [a-]pé-e-pát INIM^{MEŠ} *ar-h*[a ...] ^{44'} [D]Ū-zi GIŠ^{44'} *pát-tu-ni-i* [...]
^{45'} *a-pí-ia-ia QA-TAM-MA* [...]

-----

§18 III ¹² H[U]L-lu-un U4.KAM-an HUL-lu-u[n] ¹³ *me^l-mi-an ku-iš A-NA DU[MU[?]-RI[?]]* ¹⁴ *me-[mi-]iš-ta na-at-ša-an [EG]IR-pa a-pé-e-da-ni [pé-e]-[di ...]* ¹⁵ *A-NA DUMU-[RI[?]]-ma EGIR-pa a[-aš-šu] TI-tar ha-[ad]-du-la-tar MU^H[^{1A} GÍD.DA]* ¹⁶ *[EGIR.U₄]-MI ma-ia-[an-da-tar] UR.SAG-tar ha-aš-ta-li-ia-ta[r]* ¹⁷ *[i]n-na-[r]a-u-wa-a-[tar pé-eš-k]at-tén* ¹⁸ *GIŠpád-dur-ma-kán a-pí-i[a]* ¹⁹ *[A-N]A A.Š[?]ma-r[i-ia-n]i-i šu-uh-ha-i §*

§19 ¹⁸ *[1 NIN]DA.GUR₄.RA G[ÍD.DA ták-na-a]š DINGIR^{MEŠ}.LÚ^{MEŠ} [pár]-ši-ia* ¹⁹ *1 NINDA.GUR₄.RA gu[l]-la-an-ti-in* ²⁰ *[D]UTU-i pá[r-ši-ia 1 NINDA.GU]R₄.RA* ²¹ *A-NA ^DMa-am-ma pár-ši-ia* ²² *[n]a-an [...] da-a-i nu te-ez-zi §*

§20 ²¹ *k[a-a-ša HUL-la-]mu-uš EME^{MEŠ} A.Š[?]ma-ri-[ia]-ni-i šu-uh-h[a]-i* ²² *nu-mu* ²³ *[HUL-lu ku-it] A-NA PA-NI DINGIR-LIM HUL-uš UN-aš me-mi-eš-ki-i[t]* ²⁴ *ma-a-an [DUTU-i m]a-a-an ^D10-ni ma-a-an A-NA ^DLAMMA* ²⁵ *ki-nu-na x[...]x* ²⁶ *HUL-lu-uš EME^{MEŠ}-uš I-NA A.Š[?][ma]-ri-[ia]-ni-i* ²⁷ *šu-uh-ha-u-[e]-[ni ... -][ia]-* ²⁸ *kán HUL-lu-uš EME-aš* ²⁹ *QA-TAM-MA me-er-du*

Tercüme:

§8 ⁴⁸⁻⁴⁹ Onun [ipl]iğini öfkeyle aşağıya sepete [fırlat]ır.

§9 ⁵⁰ [Şimdi ...] ikinci kez çevirir ⁵¹ [ve] ip[i] aşağı kaliteli sepetin içine ⁵² [koyar]. Sepeti öfkeyle alır. ⁵³ Onu çocuğun üzerinde [dö]ndürür ve şöyle söyler: ⁵⁴ “[Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı, siz tüm tanrılar!] İnsanın kötülüğü ⁵⁵ [önde ...] bu insan kötülük [...] ⁵⁶ öfkeyle sepet [...] ... ⁵⁷ [... Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu] Tanrı, siz tüm tanrılar! ⁵⁸ [...] ... Bu çocuk, ⁵⁹ [hiçbir şey yapmadı] ve hiçbir suç işlemedi ⁶⁰ [ve o hiç kimseden hiçbir şey almadı.] Bu düğümlü. ⁶¹ [Çocuğun ağzı balgamla] kaplı(?) ve arka tarafı ⁶² [idrarla kaplı]. Tanrılar ona merhamet edin!”

§10 ^{x+1'-6'} *Ve bez [...] ve onu ... [...] onu temiz[ler ...] kötü dili [...] kötü dilleri [...] söndüre[lim].*

§11 ^{7'} *“Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı, [siz tüm tanrılar!]* ^{8'-10'} *Yay (ve) okla vu[r- ...] yaratılan kö[tü] dilleri kovalayıp uzaklaştırdınız.” Onları mar[iyana arazisine ...]* ^{11'} *taşıyoruz. Orada onları yaka[rız.]* ^{12'} *“Onlar tanrılar için kaybol[sun!]* ^{13'-14'} *Onlar Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı ve bin tanrı için kaybolsun!”*

-----

§14 ^{34'} *Öfkeyle kötülüğü aşağı sepete koyar.* ^{35'} *Kaliteli sepeti alır ve onu çocuğun üzerinde* ^{36'} *döndürür ve (şöyle) söyler: “[Güneş] Tanrısı, Fırtına Tanrısı, ^{37'} Koruyucu Tanrı [...] Şimdi iyi dilleri ^{38'-45'} ... [...] ... sepet [...] Onun buzağısı ... [...] bu kelimeler [... y]apar. Sepetin içine [...] ve orada aynı şekilde [...]*

-----

§18 ¹²⁻¹³ *Çocuk hakkında kim kötü gün ve kötü söz söylediye, o yerde geri o [...]* ¹⁴ *Fakat çocuğa i[yi] bir yaşam, sağlık, [uzun] yıll[ar], ¹⁵ gelecek, olgunluk, kahramanlık, cesaret, ¹⁶ gü[ç verin!]] O sepeti oraya, ¹⁷ mar[iyana] alanının[içi]ne döker.*

§19 ¹⁸ *[1 uzun] kalın [ek]meği [yeryüzün]ün erkek tanrıları için böler. 1 delikli kalın ekmeği ¹⁹ Güneş Tanrısı için bö[ler. 1 kalın ekme]ği Tanrıça Mamma için böler ²⁰ [ve] onu [...] koyar ve (şöyle) söyler:*

§20 ²¹ *“O ş[imdi köt]ü dilleri mariyana alanına döküyor. ²² Benim için hangi tanrının önünde kötü insan [kötü] konuştuysa, ²³ ister [Güneş Tanrısı'nın önünde is]ter Fırtına Tanrısı'nın önünde ister Koruyucu Tanrı'nın önünde olsun: ²⁴⁻²⁶ Fakat şimdi ... [...] kötü dilleri mari[ya]na alanına döküyoruz. [...] ve kötü dil aynı şekilde kaybolsun!”*

CTH 453.2'deki ritüelde ise ağız ve dil figürlerinin içine konduğu bir sepet hasta üzerinde *şer arha wahn*u edilir. Bu işlemin ardından söylenen ve kısmen kırıklı olan

inkantasyondan anladığımız kadarıyla, hastanın rahatsız olan uzuvlarının tekrar eski işlevine sahip olması ve kötülüklerin de onları yapan kişiye dönmesi istenir.

KUB 43.59+ KUB 9.39 I (CTH 453.2)⁴⁸⁶

§1 ^{2'} [n]u-za šal-ú-i-na-aš pu-ru-ut ^{3'} la-la-ú-i-iš-na-aš pu-ru-ut wa-ap-pu-wa-aš
IM-an ^{4'} NUMUN^{HLA} hu-u-ma-an-da MUNU₈ [BAPPIR] na-at EGIR-pa pár-aš-
za ^{5'} ma-al-la-an-zi na-at IM-ni IGI-an-da im-mi-an-zi ^{6'} [nu] ALAM^{HLA} KA_xU
EME^{HLA} DÜ-mi na-an KA_xU-iš ha-aš-ši-it ^{7'} [šu]-un-na-ah-hi na-at IM-ni-it [iš]-
tap-pí ^{8'} [na]-at ši-ia-mi na-at-ša-an [GI]pad-da-ni te^l-eh-hi ^{9'} am-mi-ia-an pát-tar
na-at-kán hu-r[a- -A]H-hi ^{10'} na-at GAL-li pád-da-ni te-eh-[hi ...] ^{11'} [še-er ar-
ha wa-ah-nu-um-mi]^l[...] ar-h[a ...] [nu kiš-an]^l[...] §

§2 ^{12'} LÚ^{MEŠ} HUL-u-aš-kán IGI^{HLA} [...] ^{13'} ne-ia-an-te-eš a-ša-an-du x[...] ^{14'}
EGIR-pa tar-ni-eš-ši ne-ia-a[n- ...] ^{15'} ŠU.SI^{HLA}-eš EGIR-pa kal-kal-t[a ...] ^{16'} ne-
ia-an-te-eš a-ša-an-d[u ...] ^{17'} EGIR-pa pár-še-na-aš-ša-aš n[e- ...] ^{18'} [H]UL^{HLA}-
wa-ma-kán INIM^[HLA] [...] ^{19'} [EGI]R-pa ^{UZU}ŠÀ-ši [...]

Tercüme:

§1 ^{2'} Šalwina-toprağı, ^{3'} karınca toprağı, nehir kenarından kil, ^{4'} tüm (çeşitli) çekirdekler, malt (ve) bira mayası (alırım). Daha sonra onları bölerek ^{5'} parçalarlar (ve) onları kil ile karıştırırlar. ^{6'} Ben ağız ve dil figürleri yaparım. Ağzı kül ile ^{7'} doldururum ve onu kil ile kapatır ^{8'} ve onu mühürlerim. Onları sepetin içine koyarım. ^{9'} (O) küçük bir sepet(tir). ... [...] ^{10'} Onu (yani sepeti) büyük bir sepete koya[rım. ...] Onu ^{11'} üzerinde döndürürüm ve şöyle [...]:

---

⁴⁸⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 453.2 (TX 06.05.2014, TRde 14.01.2013)

§2 ^{12'} “Kötü adamların gözleri [...] ^{13'} dönmüş olsun! [...] ^{14'} onun kafasına geri dön[müş olsun!] ^{15'} Ellerin parmakları ... [...] ^{16'} geri dönmüş olsun! [...] ^{17'} onun erkeklik organlarına geri dö[nmüş] olsun! ^{18'} Fakat kötü kelime[ler ...] ^{19'} Onun kalbine [ge]ri [dönmüş olsun]!”

Alli Ritüeli’nde ise sepetin içine konan nesneler ki bunlar arpa, pašša- ekmekleri, bir kase ve üç tane ok, bir gece hastanın yatağının altında bekletildikten sonra hastanın üzerinde šer arha wahnu edilir.

KUB 24.9 + JCS 24:37 + KBo 52.26 II (CTH 402)⁴⁸⁷

§24 ^{44'} nu-uš-ša-an kar-aš hal-ki-in ^{NINDA} pa-aš-šu-uš ^{GIŠ}[PAN 3 ^{GIŠ}GI^{HÁ}] ^{45'} pád-da-ni an-da da-a-i na-at ^{GIŠ}NÁ-aš ka[t-ta-an da-a-i] ^{46'/1'} [n]a-at-ši kat-ta-an še-eš-zi ^{GIŠ}NÁ-ša-[aš]-ša-an ^{SIG}[e-ša-ra]-[an ...] ^{47'/2'} Û I-NA RA-AP-ŠI ha-ma-ak-zi
§

§25 ^{48'/3'} I-NA U4.2.KAM ma-a-an lu-uk-kat-ta nu pá[t]-tar ^{GIŠ}NÁ-az kat-t[a-an] ^{49'/4'} ar-ha da-a-i na-at-kán UN-ši [š]e-er ar-ha wa-ah-nu-[uz-zi] ^{50'/5'} nu me-ma-i ^{LÚ}UR.GI₇-aš LÚ-aš ke-e al-wa-an-za-ta ^{51'/6'} al-wa-an-ze-ni UN-ši EG[IR-pa zi-ik pa-a-i] ^{52'/44'} na-at tu-e-el wa-aš-ši^{HÁ} e-eš-du ^{45'} na-aš-ta ^{GIŠ}NÁ-az ^{SIG}a-ša-ra-a[n] túh-š[a-i] ^{46'} [n]a-at-ša-an pád-da-a-ni da-a-i

Tercüme:

§24 ^{44'} O karaş-buğdayını, arpayı, pašša-ekmeklerini, bir [kase (ve) 3 oku] ^{45'} sepetin içine koyar. Onu yatağın al[tına koyar.] ^{46'/1'-47'/2'} O aşağıda kalır. O yatağın baş tarafına ve ayağına yün ip bağlar.

⁴⁸⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013).

§25 ^{48'/3'}İkinci gün, sabah olduğunda yatağın altından sepeti ^{49'/4'}alır. O onu kişinin üzerinde döndürür ^{50'/5'-51'/6'} ve der ki: “Avcı, [sen] adamın bu kara büyüünü kara büyü yapan kişiye ge[ri ver!] ^{52'/44'}Bu senin ilacın olsun!” ^{45'}O yataktan yün ipliği keser ^{46'}ve onu sepete koyar.

CTH 441'deki ritüelde ise bir hastadan kötülük çıkarmayı değil, onu olumlu bir şeyle ilişkilendirmeyi içeren *šer arha wahnū* örneği yer alır. Burada sunu materyalleri bir sepetin içine konarak, bir sunu inkantasyonundan önce hastanın üzerinde *šer arha wahnū* edilir. Bunun amacı muhtemelen, onu uygulayan uygulayıcı olsa bile, hastanın sunudan faydalanması gerektiğini açıklığa kavuşturmak içindir.

KUB 12.26 III (CTH 441.1)⁴⁸⁸

§11 ^{9'}ku-it-ma-an-na-kán DUMU-an an-da na-a-wi₅ ^{10'}a-ša-ši nu-uš-ša-an pád-da-ni NINDA.ÉRIN^{MEŠ} ^{11'}NINDA_{wa-ge-eš-šar te-pu da-a-i} BAPPIR ^{12'}DIM₄ GA.KIN.AG ^{UZU}İ ^{GIŠ}SE₂₀-ER-DUM ^{13'}GIŠPÈŠ ^{GIŠ}GEŠTIN HÁD.DU.A ^{GIŠ}ha-aš-ši-ik-kán ^{14'}GIŠša-am-ma-ma iš-hu-wa-i ^{15'}na-at-ši-iš-ša-an še-er ar-[ha] ^{16'}3-ŠÚ wa-ah-nu-zi §

§12 ^{17'}EGIR-an-da-ma-kán nam-ma pád-da-ni ^{18'}GÚ.GAL GÚ.GAL.GAL GÚ.TUR GÚ.ŠEŠ ^{19'}NINDA EM-ŠA da-a-i na-at-ši-at ^{20'}še-er ar-ha wa-ah-nu-zi nu kiš-an me-ma-i §

§13 ^{21'}ku-iš ŠA ^{GIŠ}SE₂₀-ER-TI ^{22'}nu-za ^{GIŠ}SE₂₀-ER-TUM da-a-ú ^{23'}ku-iš ŠA ^{GIŠ}PÈŠ nu-za ^{GIŠ}PÈŠ da-a-u ^{24'}ku-iš ŠA ^{GIŠ}GEŠTIN HÁD.DU.A ^{25'}nu-za ^{GIŠ}GEŠTIN HÁD.DU.A da-a-ú

---

⁴⁸⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 441.1 (TX 15.12.2015, TRde 15.12.2015).

Tercüme:

§11 ^{9'-11'} “*O çocuğun oturmasına izin vermediği sürece, asker ekmeğini (ve) küçük wageššar ekmeğini sepete koyar. Bira ekmeği, ^{12'} malt, peynir, yağ, zeytin, ^{13'} incir, kuru üzüm, haššika- ^{14'} (ve) šammama-, (bunları) serer. ^{15'} Bunları onun üzerinde ^{16'} üç kez döndürür.*

§12 ^{17'-20'} *Sonrasında o sepete nohut, fasulye, küçük bezelye, burçak? (ve) ekşi ekmek koyar. Onu onun üzerinde döndürür ve şöyle söyler:*

§13 ^{21'-25'} “*Hangi biri zeytin, zeytini al! Hangi biri incir, inciri al! Hangi biri kuru üzüm, kuru üzümü al!”*

Ayatarša Ritüeli’nde bir kuş Güneş Tanrısı’na gönderilmeden önce, CTH 416’daki ritüelde ise Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı’na sunuda bulunulmadan önce hasta üzerinde *šer arha wahnu* edilir.

KUB 7.1 I (CTH 390A)⁴⁸⁹

§13 ³⁵ *ma-a-an-kán DUMU-an-ma ú-e-te-na-az-za ša-ra-a kar-ap-zi ³⁶ nu-uš-ši-kán MUŠEN HUR-RI še-e-er ar-ha wa-ah-nu-uz-zi na-an ^DUTU-i EGIR-an tar-na-a-i*

Tercüme:

§13 ³⁵ *O çocuğu sudan çıkardığında, ³⁶ onun üzerinde bir Hurri kuşu döndürür. (Daha sonra) onu Güneş Tanrısı’na bırakır.*

---

⁴⁸⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (TX 20.03.2017, TRde 20.03.2017)

KBo 17.1 II (CTH 416)⁴⁹⁰

§23 ^{16'} MUŠEN *ha-a-ra-na-an* [...]x ¹še-e¹-er-ša-me-et¹ 3¹-[ŠU] ^{17'} DUMU.É.GAL-aš
wa-ah-nu-[zi ú-g]a-aš-ma-aš-ša-an ERÍN^{MEŠ}-an še-e-[er] ^{18'} 3-ŠU *wa-ah-nu-ú-mi*
[...] 3-ŠU MUNUS.LUGAL-aš-ša 3-ŠU ERÍN^{MEŠ}-an ^{19'} *al-la-ap-pa-ah-ha-an-z[i*
x x]-ti ma-aš-ša-an š[e]-e-er GÍR ZA[BAR] ^{20'} *ki-it-ta* MUŠEN *ha-a-ra-n[a-an]*
[ERÍN^{MEŠ}-an-na¹ LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-ša še-e-[er ...] ^{21'} *wa-ah-nu-*
me-ni 2 DUMU^{MEŠ}.É.GAL [*a-r]a-a[n-da-r]i ka-a-aš-ša* GIŠŠUKUR ZA[BAR] ^{22'}
ka-a-aš-ša GIŠŠUKUR ZABAR [...] *ne* 3-ŠU *wa-al-ha-an-zi* §

§24 ^{23'} MUŠEN *ha-a-ra-na-an-na-aš-ta* [*pa-ra-a pé*]-¹e-ta¹-an-zi DUMU.É.GA[L]
^{24'} [LUGAL¹-aš MUNUS.LUGAL-aš-ša ¹ki-iš-ša-r¹]-[*a- ... te-e*]š-šu-um-mi-uš *da-*
a-[i] ^{25'} [hal-ma¹-aš-šu-it-ta-az *ha-aš-š[a-az ... da]-a-i ta-aš-ša-an* ^{26'} NINDA *šar-ru-*
wa-an-ti ERÍN^{MEŠ}-ti še-¹e-er¹ d[*a-a-i ...*] ^{MEŠ}-an *te-eš-šu-mi-uš-š[a]* ^{27'} Û
GIŠŠUKUR ZABAR *A-NA É.ŠÀ-na pé-e-[ta-i t]a* LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-
aš-[ša] ^{28'} *ki-it-kar-ša-me-et da-a-i* MUŠEN *ha-a-ra-na-an-na pa-ra¹-a hi-lam-[ni]*
^{29'} *pé-e-tu-me-ni ta ša-šu-e-ni* §

§25 ^{30'} *ma-a-an lu-uk-kat-ta-ma* [LUGAL¹-uš *a-ra-ah-za na-a¹-ú-i p[a-iz-zi]* ^{31'} *ú-*
ga-an nam-ma¹ an-da [*pa*]-i-mi DUMU.É.[GAL] [MUŠEN *ha¹-a-ra-[na-an]* ^{32'}
LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-[*aš*]-ša še-e-er-[*ša-m*]e-et *wa-a[h-n]u-uz-zi* 3-[ŠU]
^{33'} [*a*]pé-e¹ MUŠEN *ha-a-ra-na-an wa-a[h-nu-uš]-¹kán-zi¹ IŠ-TU É.[ŠÀ ...]* ^{34'} [*t*]e-eš-
šu-mi-uš-ša Û GIŠŠUKUR ZABAR *ú-da-an-zi* [LUGAL¹-uš MUNUS.LUGAL-aš-
[*ša*] ^{35'} [*t*]e-eš-šu-mi-uš *da-an-zi hal-ma-aš-šu-it-[ti] ha-¹aš-ši¹-ia-[aš-ša]-an* ^{36'} *ti-*
an-zi GIŠŠUKUR ZABAR *wa-al-ha-an-ni-an-zi* 3-ŠU §

⁴⁹⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (TX 08.02.2017, TRit 24.07.2015)

§26 ^{37'} *ma-a-an* ^{MUŠEN} *ha-a-ra-na-an* *ERÍN^{MEŠ}-an-na* 3-^[ŠU] *wa-ah-nu-mi* ^{38'} *[pa-ra-a pé-e-ta-an]* ¹ *zi* *ERÍN^{MEŠ}-ta-an* *te-eš-šu-mi-uš-ša* *Ù* ^{GIŠ} *ŠUKUR ZABAR* ^{39'} [...]*x pa-ra-a pé-e-tu-me-ni* §

§27 B2: KBo 17.3 II ^{11'} *ta* *HURSAG-a* ^{DUTU-i} *me-e-na-ah-ha-an-da* *pa-i-mi* *ta* ^{DUTU-i} ^{DIM-[ia]} ^{12'} *ki-iš-ša-an* *me-e-ma-ah-hé* *tu-wa-at-tu* ^{DUTU} ^{DIM} *ha-a-ra-aš* ^{13'} *[x]-ri-ia-la-aš-mi-iš* *LUGAL-uš* *ku-ul-lu-pí* *har-zi* *MUNUS.LUGAL-ša* ^{NA4} *ARÀ-an* ^{14'} [... *š*]*u-ma-a-aš uk-tu-u-ri* ^{NINDA} *har-ši-in* *iš-pa-an-tu-uz-zi-ia* [...] §

§28 ^{15'} *ma-a-an* ^{DUTU} ^{DIM} *ne-e-pí-iš* *te-e-kán-na* III ¹ *[uk-tu-u]-re-eš* *LUGAL-uš* *MUNUS.LUGAL-ša* ¹ *DUMU^{MEŠ}-eš-ša* ² *[(uk-tu-u-re-eš)] a-ša-an-tu* §

§29 A1: KUB 7.1 III ³ *ta* *nam-ma* ^{MUŠEN} *ha-a-ra-na-an* *ne-e-pí-ša* *tar-na-ah-hi* ⁴ *a-ap-pa-an-an-da-ma-aš-še* *ke-e* *me-e-ma-ah-hi* *na-at-ta-an* *ú-uk* ⁵ *t[ar-na-ah]-[hu-un LUGAL]* *ša-an* *MUNUS.LUGAL-ša* *tar-na-aš* *nu* *i-it* ^{DUTU-i} ⁶ ^{DIM-ia} *me-e-[mi-iš]-ki* ^{DUTU-uš} ^{DIM-aš} *ma-a-an* *uk-tu-u-re-eš* ⁷ *LUGAL-uš* *MUNUS.LUGAL-aš-ša* *QA-TAM-MA* *uk-tu-u-re-eš* *a-ša-an-tu* §

§30 ⁸ *ú-i-il-na-aš* *ERÍN^{MEŠ}-an* *te-eš-šu-um-mi-uš-ša* *ta-ak-na-a* ⁹ *ha-ri-e-mi* *tu-uš* *[tar-ma]-e-mi* *ta* *ki-iš-ša-an* *te-e-mi* ¹⁰ ^{DUTU-uš} ^{DIM-aš} *ka-a-š[a LU]GAL-i* *MUNUS.LUGAL-ri* *DUMU^{MEŠ}-ma-aš-ša* ^{URU} *Ha-at-tu-ši* ¹¹ *e-er-ma-aš-me-et* *e-eš-[har-ša]-me-et* *i-da-a-lu-uš-me-et* ¹² *ha-tu-ka-aš-me-et* *ha-ri-[e-nu-u]* *n ta-at a-ap-pa* *ša-ra-a* ¹³ *le-e* *ú-e-iz-zi* *[(^{LÚ}KÚR-na))]-ša-at* *pé-e-ta[?]-<ú>* §

Tercüme:

§23 ^{16'-17'} *Saray görevlisi kartalı [...]* üç kez (kral ve kraliçe)nin üzerinde döndü[rür. Be]*n askeri birliği onların üzerin[de]* ^{18'} üç kez döndürürüm. *[Kral üç] kez ve kraliçe de üç kez askeri birliğe* ^{19'} *tükürürler. [Askeri birliğin] üzerinde bronz bir hançer* ^{20'} *vardır. Kartalı*

ve askeri birliği kral ve kraliçenin üzerinde ^{21'-22'} döndürürüz. İki saray görevlisi orada dikilir ve bu bronz mızrağı ve o bronz mızrağı tutar [... ve onları üç] kez birbirine vururlar.

§24 ^{23'} Kartalı alıp götürürler. Saray görevlisi ^{24'} kral ve kraliçenin ellerinden kapları alır ^{25'} (ve) bunları tahttan ve kalp[ten de al]ır ve onları ^{26'} şarruwa- ekmeğinin üzerindeki askeri birliğin üzerine k[oyar. ... Askeri birliği,] kapları ^{27'} ve bronz mızrakları iç odaya getirir. (Onları) kral ve kraliçenin ^{28'} başlarına koyar. Biz kartalı kapıya ^{29'} götürürüz ve biz uyuruz.

§25 ^{30'} Gün ağardığında kral hala (iç odadan) dışarı ç[ıkmaz] ^{31'} (ve) ben tekrar içeri [gi]rerim. Saray görevlisi kartalı ^{32'} üç kez kral ve kraliçenin üzerinde döndürür, ^{33'} bu kartalı döndürmeye devam ederler. [İç] odadan [askeri birliği], ^{34'} kapları ve mızrakları getirirler. Kral ve kraliçe ^{35'} kapları alırlar (ve onları) tahtın ve kalbin yanına ^{36'} koyarlar. Bronz mızrakları üç kez birbirine vururlar.

§26 ^{37'} Ben kartalı ve askeri birliği üç kez döndürünce, ^{38'} onlar (kartalı) dışarı çıkarırlar. Askeri birliği, kapları ve bronz mızrakları ^{39'} [alırlar] ve biz dışarı çıkarız.

§27 ^{11'} Daha sonra ben dağa Güneş Tanrısı'nın karşısına giderim ve Güneş Tanrısı [ve] Fırtına Tanrısı'na ^{12'} şöyle söylerim: “Güneş Tanrısı (ve) Fırtına Tanrısı merhametli olun! Kartal ^{13'} onların [yerine] (geçiyor mu?)” Kral tırpan tutar ve kraliçe de değirmen taşını ^{14'} [tutar]. Onlar sürekli ekmek ve içki [sunarlar.]

§28 ^{15'} “Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı gibi cennet ve yeryüzü ^{III 1} de sonsuzdur. (Böylece) kral, kraliçe ve çocuklar da ² sonsuzdurlar!”

§29 ^{A1 III 3} Daha sonra kartalı gökyüzüne bırakırım ⁴⁻⁶ ve onun arkasından şöyle söylerim: “Ben onu serbest bırakmadım, onu serbest bırakan kral ve kraliçe idi. Şimdi git ve Güneş

Tanrısı ile Fırtına Tanrısı'na (şöyle) söyle: 'Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı'nın sonsuz olması gibi ⁷ aynı şekilde kral ve kraliçe de sonsuzdur!'”

§30 ⁸ *Kilden askeri birliği ve kapları toprağa ⁹ gömerim ve onları çivilerim. Daha sonra şöyle söylerim: ¹⁰ “Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı, burada Hattuša'daki kral, kraliçe ve çocuklar için ¹¹ onların hastalığını, onların kanını, onların kötülüğünü (ve) ¹²⁻¹³ onların korkusunu göm[dü]m. Bu bundan sonra tekrar gelmesin. Düşmanı uzak tut!”*

Benzer şekilde Ammihatna Ritüeli'nde de çeşitli tanrılara yapılan tütsü sunularından önce, hasta üzerinde bir kuş *şer arha wahnu* edilir. Bu örneklerdeki *şer arha wahnu* eyleminin amacı net olmamakla birlikte, bunun tanrının hastaya olan sempatisini artırmak için yapılmış olduğu varsayılabilir.

KBo 5.2 II-III (CTH 471)⁴⁹¹

§35 ⁵² *nu* ^{LÚ} *AZU* ¹ *MUŠEN.TUR* *da-[a]-i na-an-kán A-NA* ^{GIŠŠÚ.A} ⁵³ *hu-ub-ru-uš-hi* ^{GIŠ} *la-ah-hu-u-ri* *EN.SÍSKUR-ia* ⁵⁴ *še-er ar-ha wa-ah-nu-uz-zi* §

§36 ⁵⁵ *nu* *EN.SÍSKUR* *ha-an-te-ez-zi hu-ub-ru-uš-hi* ⁵⁶ *EGIR-an ar-ta-ri* §

§37 ⁵⁷ *nu* *ha-an-te-ez-zi-in hu-ub-ru-uš-hi-in* ⁵⁸ *DIM-ni ku-up-ti ši-pa-an-ti* §

§38 ⁵⁹ *2-an-na KI.MIN ŠA* ^{DIM} *[Š]EŠ-ni šu-up-pí ši-pa-an-ti* §

§39 ⁶⁰ *3-an-na hu-ub-ru-uš-hi-in A-NA* ^D *Ku-mar^l-w[e ši-pa-an-ti]* §

§40 ⁶¹ *4-in KI.MIN A-NA* ^{DÉ-A} *ši-pa-^lan-ti* §

§41 **III** ¹ *5-na KI.MIN A-NA* ^D *EN.ZU ši-pa-a[n-ti]* §

§42 ² *6-na KI.MIN A-NA* ^D *[UT]U ši-pa-an-ti* §

---

⁴⁹¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Strauß, 2006, s. 226-227; Murat, 2002, s. 39-43.

- §43 ³ 7-na KI.MIN *ad-da-aš* DINGIR^{MEŠ}-*aš* ^D*Aš-ta-a-w[e X]* ⁴ ^D*Nu-pa-ti-ik* ^D*Wi-i-ša-i-ša-ab-hi* ^D*x[...]* ⁵ *ne-pí-ši ták-ni-i hu-u-ma-an-da-aš-ša* DINGIR^{MEŠ}-*aš* [X]
- ⁶ ^Ù *A-NA* DINGIR.LÚ^{MEŠ}-*aš* *ši-pa-an-ti* §
- §44 ⁷ 8-na KI.MIN *A-NA* ^D*Hé-pát* *ši-pa-an-ti* §
- §45 ⁸ 9-na KI.MIN *A-NA* ^D*Iš-ha-a-ra* *ši-pa-an-ti* §
- §46 ⁹ 10-na KI.MIN *A-NA* ^D*Al-la-a-ni* *ši-pa-an-ti* §
- §47 ¹⁰ 11-ma KI.MIN *A-NA* ^D*Ni-ig-ga-lu* *ši-pa-an-ti* §
- §48 ¹¹ 12-ma KI.MIN *A-NA* ^D*IŠTAR* *ši-pa-an-ti* §
- §49 ¹² 13-ma KI.MIN *A-NA* ^D*Gul-ša-aš* ^D*MAH* *ši-pa-an-ti* §
- §50 ¹³ 14-ma *hu-ub-ru-uš-hi-in A-NA* ^D*Na-a-pár-wi* ^D*Šu-u-wa-u-la* ¹⁴ ^D*A-i-ú-un E-kal-du* ^D*Ša-a-lu-uš* *Pí-te-in-hi* ¹⁵ ^D*A-dam-ma* ^D*Ku-pa-wa* ^D*Ha-šu-un-tar-hi* DINGIR^{MEŠ}-*na* ¹⁶ *hé-e-ia-<ru>-un-na aš-tu-uh-hi-na* *ši-pa-an-ti*§

Tercüme:

- §35 ⁵²⁻⁵³ AZU rahibi 1 küçük kuş alır ve onu sandalyenin, tütsülüğün, kurban masasını ve ritüel sahibinin ⁵⁴üzerinde döndürür.
- §36 ⁵⁵Ritüel sahibi ilk tütsülüğün ⁵⁶arkasında durur.
- §37 ⁵⁷İlk tütsülüğü ⁵⁸kupti 'de (altarın ortasında) Fırtına Tanrısı 'na sunar.
- §38 ⁵⁹İkincisini aynı şekilde Fırtına Tanrısı 'nın temiz/arınık kardeşine sunar.
- §39 ⁶⁰Üçüncüsünü Tanrı Kumarbi 'ye [sunar.]
- §40 ⁶¹Dördüncüsünü aynı şekilde Tanrı Ea 'ya sunar.
- §41 ¹Beşincisini aynı şekilde Ay Tanrısı 'na sun[ar].
- §42 ²Altıncısını aynı şekilde [Gü]neş Tanrısı 'na sunar.

§43 ³⁻⁶Yedincisini aynı şekilde Tanrı'nın tanrılarına Aštabi, Nupatik, Wišaišaphi, [...], cennet (ve) yeryüzü ve tüm tanrılar (yani) erkek tanrılara sunar.

§44 ⁷Sekizinciği aynı şekilde Tanrı Hepat'a sunar.

§45 ⁸Dokuzuncuyu aynı şekilde Tanrı Išhara'ya sunar.

§46 ⁹Onuncuyu aynı şekilde Tanrı Allani'ye sunar.

§47 ¹⁰On birinciği aynı şekilde Tanrı Nikkal'e sunar.

§48 ¹¹On ikinciği aynı şekilde Tanrı Ištar'a sunar.

§49 ¹²On üçüncüyü aynı şekilde Tanrı Gulšaš (Kader Tanrıçası) ve Tanrı MAH'a (Ana Tanrıça) sunar.

§50 ¹³⁻¹⁶On dördüncü tütsülüğü Tanrı Naparwi, Tanrı Šuwalu, Tanrı Ayun, Tanrı Ekaldu, Tanrı Šaluš Pitinhi, Tanrı Adamma, Tanrı Kubaba, Tanrı Hašuntarhi (ve) tüm kadın tanrılara sunar.

Daha anlaşılabilir olan ise CTH 433.2'de 'Yaşlı Kadın'ın kavrulmuş tahılın üzerine un serpip onu tanrının (tanrı heykelciğinin) üzerinde, sonra da kahinlerin (LÚ.MEŠ MUŠEN.DÙ) üzerinde *šer arha wahnu* etmesidir. Eyleme eşlik eden inkantasyon ise kötülüklerin uzaklaşmasını ve iyiliklerin gelmesini diler.

KBo 17.105+ KBo 34.47 III (CTH 433.2)⁴⁹²

§17 ¹[lu-uk-kat-ta-ma I-NA] U₄.3KAM ka-ru-ú-wa-ri-wa-ri MUNUSŠU.GI PA-NI
D¹LAMMA K^{UŠ}kur-ša-aš ²pa-iz-zi nu kar-aš ŠÉ-AM te-pu [da]¹-a-i na-at-kán pa-
ah-hu-ni-i ³ša-an-hu-uz-zi na-an-ša-an QÉ-MA-AN-NAM iš-hu-u-wa-a-i ⁴na-aš-

---

⁴⁹² Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 433.2 (Expl. A, 30.10.2008)

ta A-NA ^DLAMMA ^{KUŠ}kur-ša-aš še-er ar-ha wa-ah-nu-zi A-NA
^{LÚ.MEŠ}MUŠEN.DU^{HLA}-ia-kán ⁵ hu-u-ma-an-da-a-aš še-er ar-ha wa-ah-nu-zi §
§18 ⁶ na-aš-ta an-da ki-iš-ša-an me-ma-i i-da-a-la-u-wa ha-du-ga ku-e ud-da-a-
ar ⁷ na-at-[kán] pa-ra-a- pa-id-[du an]-da-ma-kán a-aš-ša-u-wa mi-i-ia-u-wa ⁸ ha-
at-[ta]-an-ta ú-id-[du] [nam]-ma kar-aš ^{MUNUS}ŠU.GI pa-ra-a pé-e-da-i ⁹ nu k[u-
wa-p]i ^{NA4}hé-kur^{HLA}-aš [na-an] a-pí-[ia ar]-ha iš-hu-wa-a-i

Tercüme:

§17 ¹Gün ağardığında, üçüncü gün sabah erken, ‘Yaşlı Kadın’ Koruyucu Tanrı Kurša-
‘nın önüne ²gider. Biraz karš- tahılı ve arpa alır. Onları ateşte ³kızartır. Onun üzerine un
döker. ⁴⁻⁵ Onu Koruyucu Tanrı Kurša -‘nın üzerinde döndürür ve bütün
^{LÚ}MUŠEN.DU’ların üzerinde de döndürür.

§18 ⁶Şöyle söyler: “Kötü (ve) korkunç olan sözler, ⁷onlar dışarı çıksın! Fakat iyi, zarif
(ve) ⁸bilge (olanlar) gel[sin!]” Daha sonra ‘Yaşlı Kadın’ karš- tahılını dışarı getirir ⁹ve
nerede kaya varsa onu oraya döker.

Bu durum, farklı bir uygulayıcının bir nesneyi önce bir tanrı üzerinde, sonra aynı
ya da özdeş bir nesneyi hastanın üzerinde *šer arha wahnu* ettiği başka bir durumla
paraleldir; CTH 718’deki *Babilili* Ritüeli’nde *šankunni*-rahibi bir balık alır, onu tanrı
üzerinde döndürür, ardından başka bir balık alarak onu da hasta üzerinde döndürür. Amaç
hiçbir zaman açık değildir, ancak burada da genel amacın tanrının hastaya olan
sempatisini artırmak olduğu düşünülebilir.

KUB 37.71 II (CTH 718)⁴⁹³

§12' ³⁴ E[GIR-ŠU-ma (1 K)]U₆ da-a-i [na-an-kán] A-NA DINGIR^{LIM} še-er ar-ha
³⁵ wa-ah-n[(u-uz-zi)] n[a-an-ká]n ^{GIŠ}lu-u-e-eš-ni še-er da-a-i ³⁶ [E]GIR-Š[U-ma-
ká]n [nam]-ma 1 KU₆ da-a-i na-an-kán A-NA EN.SISKUR ³⁷ še-er ar-ha wa-ah-
nu-uz-zi nu-uš-ša-an a-pu-u-un-na ³⁸ ^{GIŠ}lu-u-e-eš-ni še-er da-a-i nu ^{DUG}PUR-ŠÍ-
TU₄ ša-ra-a ³⁹ da-a-i kat-ta-an-ma ^{SÍG}ki-iš-ri-in e-ep-zi ⁴⁰ na-an A-NA
EN.SISKUR pa-ra-a e-ep-zi

Tercüme:

§12' ³⁴S[onrasında] 1 balık alır [ve onu] tanrının üzerinde ³⁵döndürür, daha sonra onu
luešar üzerine koyar. ³⁶Sonrasında o bir başka balık alır ve onu ritüel sahibinin
³⁷üzerinde döndürür, (daha sonra) onu da ³⁸luešar üzerine koyar. PURSĪTU-kabını (1B:
KUB 39.85+ I 21'de bu luešar'dır.) ³⁹⁻⁴⁰alır, aşağıda kišri tutarak onu ritüel sahibine
tutar.

Bu örnekte dikkat çekilmesi gereken bir başka unsur da *šer arha wahnu* edilen nesnenin *luešar* üzerine konması ve sonrasında da onun hastaya tutulmasıdır. Kırıklı olması nedeniyle sadece kısmen benzer olan, tanrı üzerinde *šer arha wahnu* edilen bir balığın *luešar* üzerine konması durumuyla, CTH 496.1'deki Walkui Ritüeli'nde de karşılaşıyoruz.

KBo 32.176 (CTH 496.1)⁴⁹⁴

§3 ¹³ nu KU₆ hu-iš-wa-an-da-an da-a-ah-hi na-an-kán A-NA DINGIR^{LIM} še-er
[ar-ha] wa-ah-nu-mi ¹⁴ na-an-ša-an I-NA ^{DUG}DĪLIM.GAL IZI ^{GIŠ}lu-u-e-eš-ni še-er

⁴⁹³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Beckman, 2014, s. 12.

⁴⁹⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 496.1 (Expl. A, 04.03.2014)

te-eh-hi nu 3 ^[NINDA]X-x-an li-x [...] ¹⁵ pá-r-ši-ia-mi na-at-kán A-NA Ì LÀL an-
da šu-ú-ni-e-mi na-^[at] ^[I-N]A ^{DUG}DÍLIM.GAL IZI ¹⁶ kat-ta te-eh-hi Ì-ia LÀL
EGIR-an-da la-a-hu-mi §

§4 ¹⁷ nu BE-EL SÍSKUR ki-iš-še-ru-uš ma-a-an ^[TÚG]ku¹-re-eš-ni-it ma-a-an IŠ-
T[U] ^[E].ÍB ¹⁸ iš-hi-ih-hi ^[ki-iš]-ša-ra-aš-ma ^[iš]-x-x ^[ki-iš]-ri-in te-eh-hi nu x ¹⁹ IŠ-
TU [...]

Tercüme:

§3 ¹³Canlı bir balık alırım ve onu tanrının üzerinde döndürürüm. ¹⁴Onu tütsülüğün
içindeki luešar üzerine koyarım. 3 ekmek ... [...] ¹⁵bölerim. Onu yağa (ve) bala batırırım.
Onu tütsülüğün içine ¹⁶koyarım. (Sonrasında) yağ ve balı dökerim.

§4 ¹⁷Ritüel sahibinin ellerini ya kadın başörtüsü ya da kemer(?) ile ¹⁸⁻¹⁹bağlarım. Fakat
elleri [... kiš]ri koyarım ve ... [...] ile ... [...]

Bu örneklerde *šer arha wahn*u edilen nesnenin, tütsülük içinde bulunan ve muhtemelen etrafa koku yayan bir madde olan *luešar* üzerine konduğunu görüyoruz. Bu da bizi *šer arha wahn*u'nun tek başına kötülüğü çıkarmak için değil aynı zamanda bir nesnenin etkisini etrafa yaymak için de kullanılabileceğini gösterir. Bunu daha belirgin olarak *hušt*-⁴⁹⁵ adı verilen ve arındırıcı bir madde olarak kullanılan bir tütsü malzemesinin hasta üzerinde *šer arha wahn*u edildiği CTH 490'daki Aštu Ritüeli'nde ve CTH 780'deki Allaiturahhi Ritüeli'nde yer alan örneklerde görüyoruz. Bu örnekler, *šer arha wahn*u'nun, örneğin bir buhurdan ile yapılabileceği gibi, nesnenin etkisini bir alan etrafına yaymak için de gerçekleştirilebileceğini göstermektedir.

---

⁴⁹⁵ Tütsü ya da temizlik malzemesi olarak kullanılan bir mineral, Ünal, 2016, s. 209-210.

KUB 47.51 IV (CTH 490)⁴⁹⁶

^{17'} *na-aš-ta* ^{LÚ}[AZU] *A-NA EN SÍSK*[(UR *hu-u-uš-ta-an še-er*)] ^{18'} *ar-ha <<wa-ar-ha>> wa-ah-nu-zi*

Tercüme:

^{17'} *AZU-adamı hušt- maddesini ritüel sahibinin üzerinde* ^{18'} *döndürür.*

KUB 25.21+ (CTH 780.I A)⁴⁹⁷

^{82'} [*nu-za* ^{MUNUS}Š(U.GI *hu*)]-*u-da-ak a-ar-ri na-aš a-a*[*p-(pa)*] *ú-iz-zi I-NA É.HI.ÚS.SA A-NA BE-EL SISKUR.SISKUR* ^{83'} [(^{NA4}*hu-up-p*)]*a-an-ni-in hu-uš-ta-an-n*[(*a še*)]-*e-er ar-ha wa-ah-nu-zi ...*

Tercüme:

^{82'} [*'Yaşlı K*]adın' aceleyle yıkanır ve geri döner. Hamamda ritüel sahibi ^{83'} üzerinde *huppanni-taşı* ve *hušt maddesi* döndürür.

Genel olarak, *šer arha wahnu*, datif bir nesnenin (kişi veya alan) yakınına akuzatif bir nesneyi ("döndürülen" öge) fiziksel olarak yerleştirmeyi ifade eder ve bu nesneleri kişiyle ilişkilendirir; bu nedenle bu nesnelerin ne olduğunu hesaba katmak gerekir. Bunun da ötesinde, genellikle daha uzun bir ayinde başlangıç veya araya giren eylem olarak kullanılır. *šer arha wahnu* Strauß'un önerdiği gibi her zaman döndürülen nesneye kötülüğü çekmeyi amaçlamaz. Hastanın yapılan sunudan faydalanabilmesi için sunu materyalleriyle, muhtemelen tanrının hastaya olan sempatisini arttırmak amacıyla sunu yapılmadan önce bir kuşla, bir nesnenin etkisini etrafa yaymak için sonrasında *luešar*

---

⁴⁹⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkz Görke, 2010, s. 127.

⁴⁹⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. V. Haas - I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI: *Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler 1/5*, Teil 1: Die Texte, Roma, 1988, s. 61-62.

üzerine konan nesne ile ve *hušt-* adı verilen arındırıcı bir maddeyle de icra edilir. Strauß'un bu terim için tek bir ritüel role bağlılığı, onun karşılaştırmalı kanıtlarından bazılarını yanlış yorumlamasına neden oluyor: örneğin, CTH 416'daki ritüelde, bir kartal önce çiftin üzerinde *šer arha wahnū* edildi, sonra Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı'na uçmak ve iyi dilekler istemek için serbest bırakıldı. Strauß kartalı “*Unreinheitsträger*”⁴⁹⁸ (“kirlilik taşıyıcısı”) olarak adlandırır, ancak metnin hiçbir yerinde kartalın tanrılara kirlilik taşıdığı öne sürülmez; daha ziyade, bir haberci işlevi görüyor, merhamet ve iyi niyet istiyor. Bu örnekte *šer arha wahnū*'nun rolü, hastanın yakınlığını, sunuyla arttırdığı pasajlardaki kullanımıyla karşılaştırılmalıdır.

4.1.2.6. Ağzına koymak

Hastanın ağzına gümüş ve demir gibi temizlik sembolleri⁴⁹⁹ ve ekmek konarak hastada bulunan kötülükler ve kirlilikler bu nesnelere transfer edilmiştir.

4.1.2.6.1. Ağzına gümüş koymak (KÜ.BABBAR *išši anda dai-*)

Hitit çivi yazılı metinlerinde Sümerce KÜ.BABBAR kelimesi ile ifade edilen gümüş, muhtemelen rengi ile bağlantılı olarak, arınlık ve temizlik ile ilişkilendirilmiş ve bu maddenin arındırıcı bir güce sahip olduğu düşünülmüştür.⁵⁰⁰ Kraliyet ailesi ve tapınak üzerindeki laneti defetmeye yönelik olan CTH 480'deki Šamuha Ritüeli'nde tanrı ve ritüel sahibinin eşyaları gümüşle arındırılmıştır. CTH 481'de ise Gece Tanrıçası

---

⁴⁹⁸ Strauß, 2006, s. 73.

⁴⁹⁹ Murat, 2003, s. 103; V. Haas - G. Wilhelm, *Hurritische und Luwische Riten aus Kizzuwatna*, AOAT 3, Kevelaer/Neukirchen-Vluyn, 1974, s. 38-41.

⁵⁰⁰ J. Siegelová – H. Tsumoto, “Metals and Metallurgy in Hittite Anatolia”, *Insights into Hittite History and Archaeology*, Leuven: Peeters, 2011, s. 276; A. Arroyo, “Some Remarks on Hittite Rituals: The Relation Between Word and Object”, *AoF* 37/2, 2010, s. 365; Murat, 2003, s. 103.

kültünün taşınması ile ilgili olarak gerçekleştirilen ritüelde de tanrıça ve ritüel sahibi gümüş ile birlikte *gangati*- bitkisi kullanılarak arındırılmıştır.

KUB 29.7+ II (CTH 480)⁵⁰¹

⁷³*nu* DINGIR^{LUM} IŠ-TU KÙ.BABBAR *ga-an-ga-da-a-iz-zi*⁵⁰² Ú-NU-UT
EN.SÍSKUR-in IT-TI DINGIR^{LIM} IŠ-TU KÙ.BABBAR *ga-an-ga-da-a-iz-zi*

Tercüme:

⁷³ Tanrıyı gümüşle arındırır (ve) tanrıyla birlikte ritüel sahibinin eşyalarını gümüşle arındırır.

KUB 29.4+ II (CTH 481)⁵⁰³

³⁶... *nam-m[a E]N SÍSKUR IT-TI DINGIR-LIM* ³⁷*IŠ-TU KÙ.BABBAR ga-an-*
ga-[ti-ia-zi]-ia [ga]-an-ga-da-an-zi

Tercüme:

§15 ³⁶⁻³⁷ Ritüel sahibini tanrıyla birlikte gümüş ve *gangati*- bitkisi kullanarak arındırırlar.

Hastadaki kirliliği arındırmaya yönelik olan Ammihatna Ritüeli'nde (CTH 471, §77) de gümüş ve muhtemelen arındırıcı özelliğe sahip bir bitki olan *gangati*- bitkisi⁵⁰⁴

---

⁵⁰¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. R. Lebrun, *Šamuha: Foyer Religieux de l'empire hittite*, Publications de l'Institut Orientaliste de Louvain 11, Louvain, 1976, s. 117–43.

⁵⁰² H. Hoffner, H. G. Güterbock'un aksine “ritüel olarak arınık hale getirmek”, “yatıştırmak” anlamlarına gelen *gangatā(i)*- fiilinin ‘*ganganti*-bitkisi’ *gangāti*^{SAR} ismi ile ilişkili olmadığını ileri sürer. H. G. Güterbock, “Review of Friedrich 1952”, *Oriens* 10, 1957, s. 353–4; H. Hoffner, *Alimenta Hethaeorum: Food Production in Hittite Asia Minor*, New Haven: American Oriental Society, 1974, s.112. Meselenin genel bir değerlendirmesi için bkz. HED K, s. 52-54.

⁵⁰³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 283

⁵⁰⁴ Bu bitkinin hangi bitki olduğu bilinmemektedir. Yukarıda bahsi geçen arındırma ritüellerinde karşımıza çıkan bu bitkiden Babilili Ritüeli'nde ‘arınık’ olarak bahsedilir: **KBo 7.29+ II (CTH 718.1):** ⁹... *ki-i-wa kán-ga-ti* GIM-an [*pár-ku-i*] ¹⁰ [DINGIR^{LUM}-ia QA]-tam-ma *pár-ku-iš e-eš-du nu-wa-ra-aš A-N[(A EN.SISKUR)]* ¹¹ [*me-na-ah-ha-a*]n-ta *ták-šu-la-a-an-za kán-ga-ta-an-za-aš-ša [(e-eš-du)]* “... Bu *gangati*- bitkisi nasıl [arınıksa, tanrı da ay]nı şekilde arınık olsun! Ritüel

birlikte kullanılır. Burada hastayı arındırmak için ağzına gümüş konulmuştur (ilgili metin yeri için bkzn. 4.1.1.3).

4.1.2.6.2. Ağzına demirden diller koymak (*iššaz lalan AN.BAR-aš dai-*)

Hitit ritüel düşüncesinde kötülük, genellikle ritüelin hitap ettiği lanetleri, büyücülüğü veya kötü konuşmayı temsil eden "diller" olarak tasarlanmıştır. "Dil", Hitit ritüelinde 'kötü konuşma' için kullanılan genel bir terimdir⁵⁰⁵ ve bu konuşmadan kaynaklanan kötülük, gerçek dilin bir figürini ile somutlaştırılabilir. Bu dil figürinleri hamur, balmumu, kil, demir veya kurşundan yapılmış olabilir ve onlara yönelik eylemler her zaman iyi korunmamış veya anlaşılabilir olmasa da, CTH 402, CTH 404.1, 404.2, 404.4, CTH 409.1, CTH 416, CTH 760.II gibi çeşitli ritüel fragmanlarında mevcuttur. Dillerin amacı, Maštigga'nın hane içindeki kavgayı önlemeye yönelik olan ritüeli CTH 404.1'de en net şekilde görülmektedir. Burada hamur, balmumu ve kilden yapılma dil figürinleri kullanılmıştır. Ritüel boyunca, hastaların birbirlerine karşı kötü sözlerinin yenilgisini sembolize etmek için, bunların onların üzerine ve yakınına konulur, uzaklaştırılır ve nihayetinde bükülür, kırılır, yakılır ve çivilerle sabitlenir. CTH 416'daki, kraliyet çiftini kirlilikten ve hastalıktan arındırmak için gerçekleştirilen ritüelde ise kral ve kraliçenin ağızlarına demirden diller konulmuştur. Kral ve kraliçe ağızlarında demirden diller varken vekil figürlere ve vekil öküze tükürürler. Bu tükürme eyleminin ardından uygulayıcı kraliyet çiftinden 'memleketin iftirası'nı ve hastalığı aldığını dile getirir. Kraliyet çifti sonrasında ağız yıkama eylemini gerçekleştirir ve ardından da

---

sahibine karşı barışçıl ve yatışmış olsun!" Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Beckman, 2014, s. 31. Bu bitki ile ilgili olarak ayrıca bkzn. Strauß, 2006, s. 106; H. Ertem, *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası*, Ankara, 1974, s. 40-42.

⁵⁰⁵ 'Kötü dil' ve kötü konuşma ile ilgili olarak bkzn. Mouton, 2010b, s. 113-14; Hutter, 1988, s. 113-115.

demirden diller kraliyet çiftinin ağzından çıkarılır. Burada yapılan eylemler ve bu eylemler sonrası uygulayıcının beyanı göz önünde bulundurulduğunda, kullanılan bu demirden dillerin dışarıdan gelen büyücülüğü ya da kral ve kraliçenin kötü konuşmasını simgelemekten ziyade, koruyucu ve arındırıcı bir işleve sahip olduğunu söylenebilir.⁵⁰⁶

KBo 17.2 + I (CTH 416, B1)⁵⁰⁷

§4^{4'} ... *nam-ma* 2 GAL *la-a-le-eš* AN.B[AR-aš (...)]^{5'} *an-da* DUMU.É.GAL *pé-e-ta-i* 1-EN A-NA LU[GAL 1-EN A-NA MUNUS.LUGAL]^{6'} *ta* LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-ša *iš-ša-a-aš-ma* [(*da-a-an-zi*)]^{7'} [*m*]a-a-an-kán *ka-lu-lu-pí-iš-mi* *ka-a-an-k[i]*^{8'} [*iš-š*]a-a-aš-ma [...] §

§5^{9'} [*ú*]-uk *an-da pa-i-mi ha-a-ra-n[a-an² ...]*^{10'} [...š*i*]-[*i*]-na-an-na *ú-[il]-n[a-...]*^{11'} [... MJEŠ *ka-an-ká[n-...]* ^{12'} [...x-*e²-et*]¹ [...] §

§6 A1: KBo 17.1+ I^{1'} [...] x x x [*ta*]² x x *ki* x [...] ^{2'} [*al-la-ap*]-*pa-ah-ha-an-z[i]* §

§7^{3'} [*3-i*]š LUGAL-un MUNUS.LUGAL-an-na *hu-ia-an-zi 3-ki-ša-aš-ma-aš ši-i-[na-a]n*^{4'} [*pa*]-*ra-a e-ep-zi* GU₄-*na-aš-ma-aš 3-iš pa-ra-a e-ep-zi* LUGAL-uš^{5'} [*3*]-iš GU₄-un 1 *ši-i-na-an-na al-la-ap-pa-ah-hi* MUNUS.LUGAL-aš-ša-an 3-iš^{6'} [*al*]-*la-ap-pa-ah-hi pár-ta-ú-ni-tu-uš* LUGAL-un MUNUS.LUGAL-an-na a-ša-aš-ki-iz-zi §

§8^{7'} [*ú-g*]a *ar-ha-ri nu hu-ur-ti-ia-al-la-an har-mi hu-ur-ti-ia-li-ma*^{8'} [AN.BA]R-aš *ne-e-pí-iš* 1^{EN} *ki-it-ta* URUDU-aš-ša 1^{EN} *ki-it-ta*^{9'} [*tar-m*]a-aš-ša-an 9-an *an-da-an ki-it-ta ta* LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ia^{10'} [*ki-iš*]-ša-an *me-e-ma-ah-hi* §

⁵⁰⁶ Marcuson, 2016, s. 56, ayrıca bkznz. s. 379.

⁵⁰⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (TX 08.02.2017, TRit 24.07.2015)

§9 ^{11'} [ka]-a-ša-ta-aš-ma-aš-kán ut-ni-ia-an-da-an la-a-lu-uš da-a-ah-hu-[un] ^{12'}
 [ir-m]a-aš-ma-aš-kán da-a-ah-hu-un kar-di-iš-mi-ia-at-kán da-a-ah-hu-[un] ^{13'}
 [har-ša]-ni-iš-mi-ia-at-kán da-a-ah-hu-un ta-aš-ma-aš hu-ur-ti-ia-[al-la-an] ^{14'}
 [pa-r]a-a e-ep-mi DUMU.É.[GA]L šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-[zi] ^{15'}
 [LUGAL]-i MUNUS.LUGAL-ia LUGAL-uš 3-ŠU a-i-iš-še-et a-ar-ri ^{16'} [ta-a]t
 h[u-u]r-t[i-ia-li]-ia la-a-hu-i MUNUS.LUGAL-ša 3-ŠU a-i-iš-še-et ^{17'} [a-a]r-ri
 na-at hu-ur-[ti]-ia-li-ia la-a-hu-i §

§10 ^{18'} [DUMU].É.GAL LUGAL-aš [MUNUS.LUGAL]-aš-ša iš-ša-[az]-mi-it la-
 a-la-an AN.BAR-aš ^{19'} [d]a-a-i ka-lu-lu-pi-iš-mi-ta-aš-ta iš-g[a-ra]-an-ta da-a-i
^{20'} [n]e-en ki-iš-ša-ri-<iš>-mi da-a-i na-aš-ta pa-ra-a pa-i-wa-n[i] §

Tercüme:

§4 ^{4'-5'} Daha sonra saray görevlisi dem[irden] iki büyük dil getirir. Biri kral için [ve biri de kraliçe için]. ^{6'}Kral ve kraliçe [(onları)] ağızlarına [(koyarlar)]. ^{7'}Onların parmağında o sallanınca [...] ^{8'}ağızlarında [...] (fiil 3 tekil kişi)]

§5 ^{9'}Ben içeri giderim. Kar[tal ...] ^{10'}ve kilden bir figür [...] ^{11'}[...] sallanı[rılar...] ^{12'}[...]

§6 ^{1'}[...] ^{2'}[...tükü]rür[er...]

§7 ^{3'}[Üç] kez onlar kral ve kraliçeye koşarlar ve o figürini üç kez onlara ^{4'}tutar. O onlara üç kez bir öküz tutar. Kral ^{5'}[üç] kez öküze ve bir kez figürine tükürür, kraliçe üç kez ^{6'}tükürür. O, kanat tüyü ile kral ve kraliçeyi oturmaya teşvik eder.

§8 ^{7'}[Be]n ilerlerim ve bir leğen^{2'} tutarım. Leğenin^{2'} içinde ^{8'}[demi]rden bir gökyüzü vardır. Bir tane de bakırdan vardır. ^{9'}Çiviler ve dokuz rakamı içinde vardır ve kral ve kraliçeye ^{10'}[şöy]le söylerim:

§9 ^{11'}“[Bu]rada, sizden memleketin dillerini (yani iftirasını) ald[ım], ^{12'}[has]talığı sizden aldım. Onu onların kalbinden ald[ım], ^{13'}onu onların [ba]şından aldım.” Leğ[eni]

onların önünde ^{14'-15'}tutarım. Saray görevlisi [kral] ve kraliçeye kutsal su tutar. Kral ağzını üç kez yıkar ^{16'}ve onu (suyu) leğene döker. Kraliçe de üç kez ağzını ^{17'}[yı]kar ve onu (suyu) leğene döker.

§10 ^{18'}Saray görevlisi kral ve kraliçenin ağzından demirden dili ^{19'}alır. Ayrıca onların parmaklarındaki dizilmiş (nesneleri) alır ^{20'}ve onları benim elime koyar. Daha sonra biz uzaklaşırız.

4.1.2.6.3. Ağzına ekmek koymak (NINDA.Ì.E.DÉ.A PŪ-i-šmi dai-)

Bu eylemle CTH 433.2 ve CTH 406'daki ritüellerde karşılaşıyoruz. Koruyucu Tanrı *Kurša* için olan CTH 433.2'deki ritüelde 'Yaşlı Kadın' kahinlerin ağızlarına yağlı ekmek (koyun yağıyla karıştırılmış tatlı ekmek) koyar ve eğer bir kahin (^{LÚ}MUŠEN.DÙ), Koruyucu Tanrı *Kurša* ve Tanrıça Heptad önünde kötü konuşmuşsa ya da onu kızdırmışsa, yağlı ekmeğin bu kahinlerin ağızlarını temizlemesini diler. Sonrasında kahinler ağızlarındaki ekmekleri ateşe atarlar. Buradaki amaç nettir: kahinlerin ağızları söyledikleri veya yaptıkları bir şeyle kirlenmiştir ve şimdi ağızlar temizlenmektedir. Ancak, cinsel iktidarsızlığı gidermeye yönelik gerçekleştirilen CTH 406'daki Paskuwatti Ritüeli'nde, hasta istiareye yatmadan önce hastanın ağzına neden ekmek konulduğu belirtilmemiştir.

KBo 17.105 + KBo 34.47 II (CTH 433.2)⁵⁰⁸

§14 ^{26'}nu 1 NINDA.KU₇ TUR ^{MUNUS}ŠU.GI *da-a-i na-an-za-kán ki-iš-ša-ri-i* ^{27'}
pár-ša-i-iz-zi na-an IŠ-TU Ì.UDU šal-ki-iz-zi na-an NINDA.Ì.^[E].DÉ.A ^{28'}*i-e-ez-*
zi na-an-za-kán ^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.Ì.E.DÉ.A *ki-iš-ša-ra-az te-pu* ^{29'}*da-a-i nu-*
uš-ša-an A-NA ^DLAMMA ^{KUŠ}*Kur-ša-aš* EGIR-pa *da-a-i* ^{30'}*A-NA*

⁵⁰⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 433.2 (TX 30.10.2008, TRde 29.10.2008)

LÚ.MEŠ MUŠEN.DÙ-ia-kán NINDA.Ì.E.DÉ.A PU-U-i-iš-mi da-a-i ^{31'} nu ki-iš-ša-an me-ma-i ^DLAMMA ^{KUŠ}Kur-ša-aš ^DIMIN.IMIN.BI-aš-ša §

§15 ^{32'} i-da-a-lu-un kar-di-mi-ia-at-ta-an ša-a-u-wa-ar ar-ha nam-ma ^{33'} pé-eš-ši-ia-at-tén nu-uš-ma-aš-kán PU-U-i-ia-aš-mi NINDA.Ì.E.DÉ.A nam-ma ki-it-ta-ru ^{34'} na-aš-ma-aš-kán KA_xU-az pa-ra-a Ì-an ar-aš-du ma-a-an ^{LÚ}MUŠEN.DÙ ^{35'} ku-iš-ki PA-NI DINGIR^{LIM} i-da-a-lu ut-tar me-mi-an har-zi na-aš-ma-du-kán ^{36'} kar-di-ma-nu-wa-an ku-iš-ki har-zi §

§16 ^{37'} na-aš-ta ^{LÚ.MEŠ}MUŠEN.DÙ-ia ^{UZU}KA_xU-ŠU-NU İŞ-TU NINDA.Ì.E.DÉ.A ar-ha ^{38'} a-an-ša-an-te-eš a-ša-an-du nu NINDA.Ì.E.DÉ.A ku-iš A-NA ^DLAMMA ^{KUŠ}Kur-ša-aš ^{39'} pé-ra-an ki-it-ta na-an ^{MUNUS}ŠU.GI ša-ra-a da-a-i na-an-[kán] ^{40'} an-da ha-aš-ši-i pé-eš-ši-e-ez-zi A-NA ^{LÚ.MEŠ}MUŠEN.DÙ-ia-kán ku-iš ^{41'} NINDA.Ì.E.DÉ.A KA_xU-iš-mi ki-it-ta na-an-za pa-ra-a da-an-zi na-an-[kán] ^{42'} an-da ha-aš-ši-i pé-eš-ši-ia-an-zi ...

Tercüme:

§14 ^{26'} ‘Yaşlı Kadın’ küçük tatlı ekmeği alır. Onu elinde ^{27'} ufalar ve onu koyun yağı ile yoğurur ve onu yağlı ekmek ^{28'} yapar. ‘Yaşlı Kadın’ eliyle yağlı ekmekten biraz ^{29'} alır ve Koruyucu Tanrı Kursa için onu geriye koyar ^{30'} ve kahinlerin (^{LÚ}MUŠEN.DÙ’ların) ağzına yağlı ekmek koyar ^{31'} ve şöyle söyler: “Koruyucu Tanrı Kursa ve Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI),

§15 ^{32'} “kötülüğü, öfkeyi ve kızgınlığı bundan böyle siz ^{33'} uzağa atın! Onların ağzında artık yağlı ekmek olsun! ^{34'-36'} Yağ ağızdan aksın! Eğer herhangi bir kahin (^{LÚ}MUŠEN.DÙ) tanrının önünde kötü bir söz söylemişse veya eğer herhangi biri sana öfkelenmişse,”

§16^{37'} “kahinlerin (^{LÚ}MUŠEN.DÙ 'ların) ağızlarını da yağlı ekmek ile ^{38'-39'}temizlensin!”

Koruyucu Tanrı Kursa 'nın önünde duran yağlı ekmeği 'Yaşlı Kadın' yukarı koyar ve onu ^{40'-41'}ocağa atar. Kahinler (^{LÚ}MUŠEN.DÙ 'lar) de ağızlarındaki yağlı ekmeleri yukarı koyarlar ve onu ^{42'}ocağa atarlar.

KUB 7.5 II (CTH 406)⁵⁰⁹

§11 ^{9'} nu-uš-ša-an pá-r-ši-ia-an-du-uš NINDA.GUR₄.RA^{HL.A} ^{10'} ku-i-e-eš A-NA
NINDA.ERÍN^{MEŠ} ki-an-ta na-aš-ta te-pu ^{11'} da-ah-hi nu LÚ-i BE-EL SÍSKUR pí-
ih-hi ^{12'} na-at-za-kán iš-ši-iš-ši da-a-i ^{13'} e-ku-zi-ia 3-ŠU^{DÚ} li-li-ia-aš-ši-in

Tercüme:

§11 ^{9'-13'} Asker ekmeği üzerine konulan bölünmüş kalın ekmekten biraz alırım ve (onu) ritüel sahibi olan kişiye veririm. O onu ağzına koyar ve Tanrı Uliliyassi 'yi üç kez içer.

4.1.2.7. Tükürmek (allapahh-)

“Tükürme” eylemi fiziksel olarak hastanın içindeki kötülüğü dışarı çıkarmasıdır. Ritüellerde bu eylemle kötülüğün aktarıldığı şey genellikle bir hayvandır. CTH 760.I.2 (§16; metin yeri için bkz. 4.1.4.2.1), CTH 458.1.1, CTH 409.2 ve CTH 760.I.3'teki ritüellerin ortak noktası hastanın tükürme eylemiyle 'acı, keder, tanrıların öfkesi ve toplumun iftirası'ndan kurtulmasıdır. Bu ritüellerden ilk üçünde bir hayvanın ağzına tükürülürken, CTH 760.I.3'te tükürülen şey tahıldır. Bu metinlerde tükürme yoluyla kötülüğün transfer edildiği bu nesnelerin sonrasında nasıl imha edildiğine dair bir bilgi yer almamaktadır.

---

⁵⁰⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 406 (Expl. A, 07.05.2012)

KBo 20.73 IV (CTH 458.1.1)⁵¹⁰

§9 ¹⁰ nu e-eš-har ak-ku-uš-kán-du ^{UZU}İ.UDU a'-az-za-ku-wa-an-du ^{UZU}SA-ma ¹¹
túh-ša-an-ni-ia-an-du ha-aš-ta-i-ma du-wa-ar-ni-iš-kán-du ¹² [na-an]kán a-ra-
ah-za-an-da 3-ŠU wa-ah-nu-wa-an-zi I-NA 4 KASKAL-ma-an ¹³ pa-ra-[a] ap-pa-
an-zi na-an 3-ŠU al-la-pa-ah-hi na-an-kán pa-ra-a ¹⁴ pé-en-n[i-a]n-zi
^{MUNUS}ŠU.GI-ma me-ma-i a-ah-ra-an wa-ah-ra-an al-l[a-__] ¹⁵ DINGIR^{MEŠ}[-aš
k]ar-pí-in pa-an-ga-u-wa-aš EME-an 3-ŠU 4-ŠU a[l-l]a-p[a-ah]

Tercüme:

§9 ¹⁰Onlar (eşeğin) kanı(nı) içsin, yağ yesin. Fakat kası ¹¹kessinler ve kemiği kırsınlar.
¹²(Daha sonra) onu (eşeği) üç kez etrafta döndürürler. Fakat dördüncü kez onu ¹³tutarlar.
O ona üç kez tükürür. Onu alıp ¹⁴götürürler. ‘Yaşlı Kadın’ (şöyle) söyler: “Acıyı, kederi
tü[kür], ¹⁰⁵tanrılarının öfkesini, toplumun iftirasını üç kez dört kez t[ü]k[ür].”

KUB 9.34 III (CTH 409.2)⁵¹¹

§7 ²⁰ nam-ma-an-ši pa-ra-a ap-pa-an-zi nu-uš-ši-kán ²¹ KA_xU-i an-da 2-ŠÚ al-
la-pa-ah-hi ^{MUNUS}ŠU.GI kiš-an me-ma-i ²² a-ah-ra wa-ah-ra-an al-la-pa-ah
DINGIR^{MEŠ} kar-pí-in ²³ pa-an-ga-u-wa-aš EME-an 3-ŠÚ 4-ŠÚ al-la-pa-ah

Tercüme:

§7 ²⁰⁻²¹ Daha sonra ondan çıkarırlar ve onun (=koyunun) ağzına iki kez tükürür, ‘Yaşlı
Kadın’ şöyle söyler: ²²”Acıyı kederi tükür, tanrılarının öfkesini, ²³toplumun iftirasını üç,
dört kez tükür.”

⁵¹⁰ Transkripsiyon, F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 458.1.1 (TX 06.01.2017, TRde 06.01.2017).

⁵¹¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Hutter, 1988, s. 89.

§8 ¹ [n]a²-aš-ma' IGI^{HI.A}-i[t k]u-it-ki a-uš-ta na-aš-ma ŠU-it ku-it-ki e-ep-t[a] ²
na-[aš-ma-aš-]ša-an [in-n]a-ra-u-wa-an-te-et GİR-it ku-it-ki ti-ia-at ³ na-[aš-ma
o] x É L[Ú² o -a]z É LÚ.TÚG-az ku-it-ki ú-da-aš hal-ki-iš ⁴ ta-m[e-]tar-wa-an-za
n[a'-a]t-ša-an zi-ik da-a-i §

§9 ⁵ nu-uš-ši^{MUNUS} ŠU.GI iš-[ši-i š]a-ra-a e-ep-zi na-at 2-ŠU al-la-ap-[pa-ah-hi]
⁶ MUNUS ŠU.GI ki-iš-ša-[an me-m]a-i a-ah-ra-an wa-ah-ra-an al-la-p[a-ah] ⁷
[DINGIR^{MEŠ}-]na-aš kar-pi-in [a]l-la-pa-ah pa-an-ga-u-aš EME-an ³ -[ŠU 4- ŠU
KI.MIN²]

Tercüme:

§8 ¹ “Veya (eğer) o gözleriyle bir şeye baktıysa veya o elleriyle bir şey tuttuysa ²ve[ya]
[g]üçlü ayakla bir şeyin üstüne bastıysa ³⁻⁴ve[ya ...] ev (veya) terzinin evinden bir şey
getirdiyse – sen ey bereketli tahıl, onu (suçunu), (başka bir yere) ver!”

§9 ⁵ Daha sonra ‘Yaşlı Kadın’ (onu, tahılı) onun ağ[zı]na doğru tutar ve o onlara iki kez
tükürür. ⁶ ‘Yaşlı Kadın’ şöy[le sö]yler: “Tük[ür] acıyı kederi! ⁷ [Tanrı]ların öfkesini tükür,
toplumun iftirasını üç [kez, dört kez tükür]!”

CTH 404.1'deki Maštigga Ritüeli'nde ise kötülüğün tükürme eylemiyle bir
tarpalli-vekile aktarıldığı örneklerle karşılaşyoruz. Burada hastalar tükürerek, lanetleri
ağızlarından vekil hayvanların ağızlarına aktarmışlardır. Lanetlerin aktarıldığı bu vekil
hayvanlar sonrasında kesilip gömülerek ya da yakılarak imha edilmiştir.

⁵¹² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Beckman, 1990, s. 34-55.

KBo 39.8+ II (CTH 404.1)⁵¹³

§20²⁶ nu UDU u-un-na-an-zi na-an-kán^{MUNUS}ŠU.GI A-NA 2 BE-EL SÍSKUR²⁷
še-er e-ep-zi nu ki-iš-ša-an te-ez-zi ka-a-ša-wa-aš-ma-aš²⁸ tar-pa-al-li-iš nu-wa-
aš-ma-aš tu-eg-ga-aš tar-pa-al-li-iš²⁹ e-eš-tu KA_xU-i EME-i hu-u-ur-ta-a-uš nu-
uš-ši-kán iš-ši-i³⁰ an-da al-la-pa-ah-ha-an-zi §

§21³¹ i-da-a-la-u-e-eš-wa-kán hu-u-ur-ta-a-uš pa-ra-a al-la-pa-ah-te-en³² nu te-
e-kán pád-da-an-zi nu-kán UDU kat-ta-an-da ha-at-ta-an-zi³³ nam-ma-an-kán
kat-ta-an-da ti-an-zi nu-uš-ši NINDA.GUR₄.RA KU₇³⁴ a-wa-an kat-ta ti-an-zi
GEŠTIN-ia ši-pa-an-ti nu še-er an-da ap-pa-an-zi §

§22³⁵ nu UDU GE₆ u-un-na-an-zi na-an-ša-ma-aš-kán^{MUNUS}ŠU.GI še-er e-ep-zi³⁶
nu ki-iš-ša-an me-ma-i SAG^{HI.A}-aš-ma-aš tu-eg-ga-aš hu-u-ma-an-da-a-aš³⁷
tar-pa-al-li-iš UDU GE₆ KA_xU-i EME-i hu-u-ur-ta-uš EGIR-an §

§23³⁸ na-an-ša-[an]-ma-aš-kán še-er ar-ha wa-ah-nu-zi nu-uš-ši-kán³⁹ 2 BE-EL
SÍSKUR iš-ši-i an-da al-la-pa-ah-ha-an-zi nu UDU ha-at-ta-an-zi⁴⁰ nam-ma-an
ar-ha ha-ap-pé-eš-na-a-an-zi nu GUNNI i-ia-an-zi⁴¹ na-an ar-ha wa-ar-nu-wa-
an-zi LÀL-ia-aš-ši-kán⁴² Ì SE₂₀ [ER-DU₄] pìt-tal-wa-an še-er la-a-hu-wa-an-zi
NINDA.GUR₄.[RA KU₇ pár -[(ši)]-ia⁴³ na-an-kán ha-aš-ši-i pé-eš-ši-ia-az-zi
GEŠTIN-ia ši-pa-an-ti

Tercüme:

§20²⁶ Bir koyunu sürerler ve ‘Yaşlı Kadın’ onu iki ritüel sahibin²⁷⁻²⁸ üzerinde tutar ve
şöyle söyler: “İşte sizin için bir vekil (tarpalli). Sizin bedenleriniz için bir vekil (tarpalli)

---

⁵¹³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 73-75.

²⁹olsun. Ağzın içindeki ve dilin üstündeki lanetler (olsun)!” Ve onlar onun ağzına ³⁰tükürürler (ve o şöyle söyler):

§21 ³¹“(Siz) kötü lanetleri tükürdünüz.” ³²Daha sonra onlar toprağı kazarlar, aşağıda koyunu keserler. ³³Sonra onu (çukurun içine) aşağıya koyarlar ve onun yanına tatlı kalın ekmek ³⁴koyarlar. O da şarap libasyonu yapar ve (çukurun) üzerini kapatırlar.

§22 ³⁵Daha sonra bir siyah koyun sürerler ve ‘Yaşlı Kadın’ onu onların üzerinde tutar ³⁶ve şöyle söyler: “Sizin başlarınız için, sizin tüm bedeniniz için ³⁷vekil (tarpalli) bir siyah koyundur. Lanetler ağzın ve dilin arkasındadırlar.”

§23 ³⁸⁻³⁹Onu onların üzerinde döndürür ve iki ritüel sahibi onun ağzına tükürürler. Daha sonra koyunu keserler. ⁴⁰Sonra onu parçalarlar, bir ocak yaparlar ve ⁴¹⁻⁴²onu yakarlar. Onun üzerine bal ve saf zeytin yağı dökerler. O (Yaşlı Kadın) tatlı kalın ekmek böler, ⁴³onu ocağa atar ve şarap libasyonu yapar.

Aynı ritüelin ilerleyen paragraflarında (§30) bu eylemin yine bir tarpalli-vekil olan köpek yavrusuyla tekrarlandığını görüyoruz. Burada da vekil hayvan “tükürme” eyleminden sonra gömülerek imha edilmiştir (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.2.5).

CTH 416’daki ritüelde, ritüel sahipleri olan kral ve kraliçenin üzerine tükürdüğü şeyler ise çeşitlilik gösterir: (§7) öküz ve figürin, (§23) askeri birlik ve (§46) kilden bir kap. Bu ritüelde gerçekleştirilen “tükürme” eylemlerini takip eden bir inkantasyon olmadığı için bu eylemle hastalardaki hangi kötülüklerin bu nesnelere aktarılmış olduğunu öğrenemiyoruz.

KBo 17.1 (CTH 416)⁵¹⁴

§7 I ^{3'} [3-i]š LUGAL-un MUNUS.LUGAL-an-na hu-ia-an-zi 3-ki-ša-aš-ma-aš
ši-i-[na-a]n ^{4'} [pa]-ra-a e-ep-zi GU₄-na-aš-ma-aš 3-iš pa-ra-a e-ep-zi LUGAL-uš
^{5'} [3]-iš GU₄-un 1 ši-i-na-an-na al-la-ap-pa-ah-hi MUNUS.LUGAL-aš-ša-an 3-
iš ^{6'} [al]-la-ap-pa-ah-hi ...

-----

§23 II ^{16'} MUŠEN^{16'} ha-a-ra-na-an [...]x [še-e]-er-ša-me-et [3]-[ŠU] ^{17'}
DUMU.É.GAL-aš wa-ah-nu-[zi ú-g]a-aš-ma-aš-ša-an ERÍN^{MEŠ}-an še-e-[er] ^{18'}
3-ŠU wa-ah-nu-ú-mi [...] 3]-ŠU MUNUS.LUGAL-aš-ša 3-ŠU ERÍN^{MEŠ}-an ^{19'} al-
la-ap-pa-ah-ha-an-z[i x x]-ti ma-aš-ša-an š[e]-e-er GÍR ZA[BAR] ^{20'} ki-it-ta
MUŠEN^{16'} ha-a-ra-n[a-an] [ERÍN^{MEŠ}-an-na] LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-ša še-
e-[er ...] ^{21'} wa-ah-nu-me-ni ...

-----

§46 IV ³¹ ha-li-i-na-aš zi-e-ri har-mi ta-an an-da 3-iš LUGAL-uš
MUNUS.LUGAL-ša ³² zi-e-ri-ya al-la-ap-pa-ah-ha-an-zi ³³ iš-tap-pu-ul-li-še-ta
šu-li-i-aš ³⁴ [ta iš]-ta-a-ap-hé

Tercüme:

§7 ^{3'} [Üç] kez kral ve kraliçeye koşarlar ve o figürini üç kez onlara ^{4'} tutar. O onlara üç
kez bir öküz verir. Kral ^{5'} [üç] kez öküz ve bir kez figürine tükürür, kraliçe üç kez
^{6'} tükürür.

---

⁵¹⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. A, 08.02.2017)

§23 ^{16'-17'} *Saray görevlisi kartalı [...] üç kez (kral ve kraliçe)nin üzerinde döndü[rür. Be]n askeri birliği onların üzerin[de] ^{18'} üç kez döndürürüm. [Kral üç] kez ve kraliçe de üç kez askeri birliğe ^{19'} tükürürler. [Askeri birliğin] üzerinde bronz bir hançer ^{20'} vardır. Kartalı ve askeri birliği kral ve kraliçenin üzerinde ^{21'} döndürürüz.*

-----

§46 ... ³¹⁻³² *Kilden bir kap tutarım ve kral ve kraliçe kabın içine üç kez tükürürler. ³³ Onun kapağı kurşundandır ³⁴ ve kilitlerim.*

Öte yandan, “tükürme” eylemi her zaman hastadaki kötülüğü dışarı çıkarmayı hedeflemez. CTH 780.II'deki Allaiturahhi Ritüeli'nde, Allaiturahhi “tükürme” eylemini bir aşağılama ifadesi olarak gerçekleştirir.

KUB 17.27++ III (CTH 780.II.Tf01.G)⁵¹⁵

^{8'} [nu me-m]a-i tar-uh-hu na-at-za UH₇-na-aš ¹ud-da-a-ar¹ [ku]-¹e ud-da-a-ar¹ ^{9'} ¹ša¹-[ra-a]z-zi na-at-za am-me-el ud-¹da¹-na-a-an-te-¹eš tar¹-[hu]-¹e-er¹ ^{10'} ut-tar-[še]-¹et¹ 2-e-pát UH₇-na-aš UH₇-tar pé-eš-ši-ia-nu-un ^{11'} nu-uš-[m]a-aš-kán še-er al-la-pa-ah-hu-un na-at an-¹da¹ ^{12'} GİR-[i]t iš-pár-ra-ah-hu-un na-at-kán ANŠE-aš eš-hur-re-eš-¹ki-id-du¹ ^{13'} na-[at]-kán GU₄-uš kam-mar-ši-eš-ki-id-du DUMU.LÚ.U₁₉.LU-uš-ša-an ^{14'} ku-i[š] še-er ar-ha i-ia-at-ta-ri nu-uš-ša-an še-er ^{15'} a[l-l]a-ap-pa-ah-hi-iš-ki-id-du al-¹la¹-ap-pa-ah-ha-an-wa-¹ra-at¹ [e]-¹eš-du¹ ^{16'} U[H₇-n]a-aš ud-da-a-ar UH₇-na-aš-ša UN-aš

Tercüme:

---

⁵¹⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. J. Lorenz - I. Taş “Neue Zusatzstücke zur ersten Tafel der Rituale der Frau Allaiturahi aus Mukiš,” *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie* 102, 2012, s. 120.

^{8'-9'} O der ki: “Ben onların üstesinden geldim, kara büyücünün sözlerinin. Yukarıda bulunan sözler, benim sözlerim onların üstesinden geldiler. ^{10'} [On]un sözlerini ikinci kez geri kara büyücünün üzerine fırlattım, ^{11'} onların üzerine tükürdüm, onları ^{12'} ayaklarım[la] çiğnedim. Bir at onların (üzerine) idrarını yapsın, ^{13'-14'} bir öküz [onların] (üzerine) dışkılansın. (Onların) hepsinin (üzerinde) yürüyen kişi (onların) üzerine ^{15'-16'} [tü]kürsün. Onlara, [kara büyücünün] sözlerine ve kara büyüünün adamına tükürülmüş olunsun!”

4.1.2.8. Boynuna takmak (^{UZU}GÚ-ŠU ... *dai-*)

Ritüellerde karşılaştığımız “boynuna takma/dolama” eyleminin, hasta üzerinde bulunan kötülüklerin boyuna takılan nesneyle absorbe edilerek hastanın arındırılmasını sağlamak amacıyla gerçekleştirildiğini görüyoruz. Bunlardan biri hastanın hayatını kurtarmak amacıyla, hayvan uzuvlarının hastanın boynuna dolanmasıdır. CTH 395'teki Hantitaššu Ritüeli'nde rastladığımız bu uygulama, kesilen kurban hayvanının uzuvlarıyla gerçekleştirilir. Ritüel sahibi olan kral, kanı kurban çukura akıtılan domuzun kesilmiş uzuvları Güneş Tanrısı'nın önüne konulduktan sonra onları alır, boynuna dolar ve bunları dokuz gün boyunca boynunda taşır. Bu süre sonunda hastanın boynundan çıkarılan bu uzuvlar, hasta üzerindeki kötülükleri ve olumsuzlukları absorbe etmiştir ve artık kötülüğü taşıyan bu uzuvlar mühür evine konularak insanlardan izole edilmiştir.

KBo 11.14 IV (CTH 395)⁵¹⁶

§16 ¹ ku-e x-x x-x ku?-an LUGAL-i p[a-a-i ...] ² LUGAL-uš ^DUTU-i me-na-ah-ha-an-da [ti-ia-z]i² ne da-a-i ³ ne-iz-za-an I-NA GÚ-ŠU na-a-i §

⁵¹⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Ünal, 1996, s. 17-32.

§17 ⁴ *ud-da-na-aš-ša* EN-aš *ki-iš-ša-an me-ma-i zi-ik-za-an* ⁵ *ma-ah-ha-an I-NA*
UD.9.KAM *hu-iš-wa-a[n-]ta-aš hu-u-kán-ta* ⁶ *na-a-it-ta tu-uq-qa* DINGIR^{MEŠ} *hu-*
u-m[a-]an-te-eš-pát hal-zi-ia-an-du ⁷ *ud-da-a-na-aš* EN-aš LUGAL-*i ar-ku[-wa-*
i]z-zi ⁸ *[na-a]š-kán pa-ra-a ú-iz-zi* UD.9[.KAM *tú]h-hu-uš-ta* §

§18 ⁹ *[nu-za? S]I?* ŠA GUD.MAH EGIR-*pa* LU[GAL-uš] *da-a-i ku-wa-ad-da-*
an-za ¹⁰ [EGIR-*p*]a LUGAL-uš *da-a-i na-an-za [(da-a?)i NINDA.]*ERÍN^{MEŠ}-*ma*
NINDA.KUR₄.RA-*ia* ¹¹ *[iš-tap-p]u-ul-li-ia-an-ta-an [ar-ha a-d]a-an-zi* ¹²
[GİŠBA]NŠUR.AD.KID-*ma-za ud-da-na-[aš EN-aš d]a-a-i* §

§19 ¹³ *[nu-z]a* LUGAL-uš *hu-u-ga-an-ta I-NA* UD.9.KAM *ne-ia-an har-zi* ¹⁴
[GIM]-*an* UD.9.KAM *pa-iz-zi na-at-za-kán ar-ha da-a-i* ¹⁵ *[na-a]t-ša-an an-da*
A-NA GİPIŠAN TÚG-ŠU *da-a-i ku-in Ú-UL* ¹⁶ *[ki-n]u-uš-kán-zi na-an-ša-an I-NA*
É.NA⁴KİŠIB *an-da* ¹⁷ *ti-an-zi na-at nam-ma Ú-UL ku-iš-ki ki-nu-zi*

Tercüme:

§16 ¹[O] *krala her ne x-x-x-x-ku?-an ve[rir]se*, ²*kral Güneş Tanrısı'nın karşısında*
[dur]ur ve o onları alır. ³*O (daha sonra) onları boynuna dolar.*

§17 ⁴*Ritüel uygulayıcı şöyle söyler: 'Sen (yani kral) (domuz yavrusunun uzuvlarını)*
⁵*hayat(ını) kurtarmak için dokuz gündür (boynunun? etrafında) taşıdın.* ⁶*Bütün tanrılar*
senin adını övsün'. ⁷*Ritüel uygulayıcısı kraldan ricada bulunur* ⁸[*ve*] *o ritüel mahallini*
terk eder. Dokuzuncu [gün so]na erer.

§18 ⁹⁻¹⁰*Kr[al kendisi için] boğanın [boy]nuzunu? geri alır. Kralın kendisi için (onun)*
hangi (kısmı)ndan [ger]i aldığı (önemli değil)? Onlar [karşı]lık olarak (sunulan) asker
[ekmeğini] ve kalın ekmeği ¹¹[*tamamen ye*]rler. ¹²*Ritüel [uygulayıcı] hasırdan yapılmış*
kurban masasını kendi için alır.

§19¹³ Kral (kurbanlık hayvanın) kesilen (uzuvlarını) dokuz gündür (boynunun) etrafında taşıyor. ¹⁴Dokuzuncu gün gelir [gelmez], onları (oradan yani boynundan) alır ¹⁵⁻¹⁷ve [on]ları göğse (sarılı olarak) kıyafetlerinin içine koyar ki onlar asla parçalanmasın. Onlar onu (yani göğsü) mühür evine koyarlar. Bundan sonra hiç kimse onu parçalayamaz.

CTH 474.1'deki ritüelde hastanın boynuna bir gümüş kolye, CTH 788.2'deki ritüelde ise hamurdan bir köstek takılarak hasta üzerindeki kötülükler bu nesneler tarafından absorbe edilmiş ve böylece de hastalar arındırılmıştır.

KBo 33.123 II (+) FHG 13 II (CTH 474.1)⁵¹⁷

§8^{6'/20} ma-ah-ha-an-ma-ká[n ... š]a-aš-ti^{7'/21} EGIR-pa pa-iz-zi [...]x ku-e i-ia-an^{8'/22} na-at-kán A-NA E[N SISKUR ...] x A-NA^{UZU} GÚ-ŠU-ma-aš-ši-kán^{9'/23} SI.GAR KÙ.BABBAR ti-an-z[i ... I]Š-TU^{GIŠ} HAL^{? 10'/24} ú-da-an-zi na-an x[...]i-ia-mi

Tercüme:

§8^{6'/20-7'/21} O geri yatağa [...] gider gitmez [...] yapılan şeyler^{8'/22} [... Ritüel] sahibine [...] onun boyunun etrafına^{9'/23} gümüş bir kolye takarlar. [...] ... ile^{10'/24} getirirler. [...] yürürüm.

KBo 11.19 + KBo 14.22 (CTH 788.2)⁵¹⁸

§6^{x+1} [nu ku-u-un hu-uk-ma-in] hu-u-uk-mi^I nam-ma^I kán A-NA EN SÍSK[UR ku]-i-eš² [ma-ah-ha-an] iš-na-a-aš pa-tal-ha-an TUR I-NA^{UZU} GÚ-ŠU³ [kat-ta-an te-eh-hi] QA-TAM-MA me-ma-ah-hi §

⁵¹⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 474.1 (Expl. A, 14.08.2015)

⁵¹⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Kaynar, 2017, s. 91-98.

§7⁴ [he-eli-li] aš-hi-ia-aš-še / ne-e-ia-an / i[ti]-ta-an pa-a-hi-i-ta-an še-el-[li]-ta-an
§5 [e-en]-na-a-še-ne-en ha-a-ši-re-en

Tercüme:

§6^{x+1-2} Ben [büyüyü] yaparım. Daha sonra ritüel sahibine [...] hamurdan kösteği onun boynuna³ [koyun]ca aynı şekilde söylerim (Hurrice):

§7⁴⁻⁵ “[...] onun vücudundan, onun başından onun evinden tanrılar arındırsın.”

“Boynuna takma” eyleminin Hitit ritüellerinde nadiren görülen bir başka amacı da boyna takılan nesnenin bir tür nazarlık işlevi görerek, kişiye kötülüklerin yaklaşmasını önlemektir. Soğuk algınlığına bağlı “yüksek ateşi” (UMMU DANNU) önlemeye yönelik CTH 811’deki Akadca metinde ise hastanın boynuna takılan nesnelerin bir tür tılsım oluşturarak, hastalığı uzak tutmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

KUB 37.84+KUB 29.58+59(+) (CTH 811)⁵¹⁹

V³⁰ [...] x x [...] ³¹ NA⁴ MU-ŠU IS-QÚ-QÚ [...] ³² SAHAR ZABAR ŠA¹ IGI
ALAN_x ŠA?¹ [...] ³³ Û^{GIŠ} MA.NU INA SÍG SILA₄ GİŠ¹ NU ZU ³⁴ NIGIN-MA INA
TÚG¹ Û-LI-IN-NI ŠA¹ MUNUS¹ EŠGAR ³⁵ GİŠ NU ZU BABBAR U GE₆ TÀRA-KAS₄-
MA³⁶ INA GÚ-ŠÁ GAR-AN-MA TI-UṬ

VI⁵ DIŠ KIMIN A.RI.A A.ZA.LU TI-QÉ-MA⁶ INA SÍGAKÀ NIGIN INA KUŠ
UDU RI.RI.GA TA₄-ŠAP-PI⁷ INA GÚ-ŠÁ GAR-AN-MA TI-UṬ

Tercüme:

⁵¹⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bácskay, 2018, s. 164-176.

³⁰[Eğer aynı şekilde ...] ³¹MŪSU taşını, ISQŪQU ununu [...] ³²⁻³⁶vekil figürden bronz tozu [...] ve ERU ağacını eşleştirilmemiş kuzunun saçına sararsın ve onu eşleştirilmemiş dişi keçinin beyaz ve siyah kılından (yapılma) ipe bağlarsın. (Onu) onun boynuna yerleştirirsin ve o iyileşecektir.

VI⁵⁻⁷Eğer aynı şekilde, sen ‘insan spermini’ alırsan ve (onu) yün öbeğinin içine sararsan, (onu) ölü bir koyunun derisine zarflarsın, (daha sonra, onu) onun boynuna koyarsın ve o iyileşecektir.

4.1.2.9. Bastırma (tamaš-)

CTH 397’deki ritüelde Hebattarakki, demonların neden olduğu ateşlenmeyi önlemek için şifalı otlar ve arpa unundan yapılan hamuru hastaya (muhtemelen başına) bastırır. “Bastırma” eylemiyle hamur hastalığı, yani ateşlenmeyi hastadan absorbe eder.

KUB 24.14 I (CTH 397)⁵²⁰

§3 ¹⁴ ... ŠA ZÌ.DA ŠE-ma iš-ni ku-e-[da]-ni ¹⁵ [m]e-na-ah-ha-an-da wa-aš-ši^{HI.A} im-mi-ia-an na-at da-ah-hi ¹⁶ [n]a-at-ša-an UN-ši an-da **ta-ma-aš-[mi]** nu ki-iš-[ša]-an ¹⁷ [h]u-uk-ki-iš-ki-mi §

§4 ¹⁸ ^DA-gal-ma-ti-in a-wa-an ar-ha [ti]-it-ta-nu-nu-un ¹⁹ ^DA-an-na-mi-lu-li-in-ma-ták-kán SAG.DU-az a-wa-[an] ar-ha ²⁰ [šu]-wa-nu-un A-NA SAG.DU-KA-ma-ad-du-uš-ša-an pa-ah-hur ²¹ [k]i-iš-ta-nu-nu-un na-at-ša-an al-wa-<an>-[zé]-ni UN-[ši]²² SAG.DU-i wa-ar-nu-nu-un ŠA UR.GI₇-ma-[at-ta] wa-ar-šu-la-an ²³ a-

---

⁵²⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. S. Melzer – S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 397 (Expl. A, 29.02.2016)

wa-an ar-ha pár-hu-un ŠA UR.GI₇-ma [šal-pa]^l-aš UZU UR.GI₇ ²⁴
UZU GÌR.PAD.DU UR.GI₇-ia ši-mi-ši-ia-nu-<<nu->>un §

§5 ²⁵ nu-uš-du-uš-[ša]^l-an i-da-lu-wa-tar ku-iš ša-ra-a pí-ip-pa-aš ²⁶ ki-nu-na-ták-
kán ar-ha hu-it-ti-[ia]^l-an-ni-i[š]-ki-mi ²⁷ na-at ar-ha pé-eš-ši-iš-ki-mi na-at-ša-an
ša-ra-a ²⁸ al-wa-an-zé-ni UN-ši pé-[eš]^l-[š]i-iš-ki-mi ...

Tercüme:

§3 ¹⁴⁻¹⁵ Şifalı otlarla karıştırılan arpa unundan hamuru alırım, ¹⁶onu adama **bastırırım** ve
şöyle ¹⁷büyü yaparım:

§4 ¹⁸ “Demon Agalmati’yi uzaklaştırdım. ¹⁹Demon Annamiluli’yi, başından ²⁰defettim.
Senin başının ateşini ²¹söndürdüm. Onu büyüülü insanın (büyü yapanın) ²²kafasında
yaktım. Köpeğin kokusunu senden ²³uzağa sürdüm. Ama köpeğin dışkısını, köpeğin
kemiğini (ve) ²⁴köpeğin etini tütsüledim!”

§5 ²⁵ “Ve sana kim kötülük yükledi, ²⁶şimdi seni çekip çıkarıyorum ²⁷ve onu kaldırıp
atıyorum. Onu ²⁸büyüülü insandan uzağa atıyorum.”

CTH 433.1’deki ritüelde, ritüel sahibine kilden bir topak bastırılır. Ancak metnin
kırıklı olması ve eylemin devamında bir inkantasyon bulunmaması nedeniyle tam olarak
anlaşılmasa da burada da hastaya bastırılan nesne absorbe edici olarak düşünülebilir.

KBo 12.96 I (CTH 433.1)⁵²¹

§2 ² [..]-[ga]² l-x [GIpát-t]a-ni-i še-er kar-aš ša-an-hu-wa-a[n] ³ [šu-u]h-ha-a[h-hi
nam]-ma 1 ta-lu-up-pí-in IM d-ah-hi na-an-[kán]⁴ [an-d]a ta-ma-aš-[mi]^l ša-an-
hu-wa-an-ta-[ia]^l-aš-ši-kán še-er ar-ha ⁵ [wa-a]h-nu-mi ...

⁵²¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanypeck, 2005, s.72-77.

Tercüme:

§2^{2'} [...] ... [sepe]tin içine kızartılmış kızılca(?) tahılı^{3'} dök[erim. Daha] sonra kilden bir topak alırım. (Onu) ona (=ritüel sahibine)^{4'} bastırırım ve kızarmış olanı onun üzerinde^{5'} döndürürüm.

Huwarlu Ritüeli'nde ise bir dizi bastırma eylemi ardı ardına yer alır. Bunlardan ilki (§8) Huwarlu'nun kral ile kraliçenin tüm bedenine ve sarayın çeşitli yerlerine sabun topağı bastırmasıdır. Bu eyleme eşlik eden analogik inkantasyondan anlaşıldığı kadarıyla sabun burada sembolik olarak temizleme işlemini yerine getiren bir arındırıcıdır. Ritüelin devamında (§9) Huwarlu bu sefer kral, kraliçe ve saraya aynı şekilde kilden bir topak bastırır. Eyleme eşlik eden inkantasyona göre kilden topak absorbe edicidir. Son olarak (§10-11) kral, kraliçe ve saraya hamurdan bir topak bastırılır. Bu eyleme eşlik eden analogik inkantasyona göre ise hamurdan topak absorbe edici bir nesne değil, içerdiği tahıl nedeniyle, hayatın devamlılığını sağlayıcıdır ve bastırılmasıyla metaforik olarak kral, kraliçe ve sarayın devamlılığı sağlanır.

KBo 4.2, I (CTH 398)⁵²²

§8³⁸ *ma-ah-ha-an-na lu-uk-kat-ta na-an-kán ar-ha túh-hu-uš-zi*³⁹ *na-an-kán kat-ta*^{G1} *pád-da-ni da-a-i nu ha-aš-ša-an*^{GIŠ} *kar-aš-ša-ni-ia-aš*⁴⁰ *da-a-i na-an-kán pu-u-wa-ti na-an-kán iš-tal-ga-iz-zi*⁴¹ *na-an pu-u-ur-pu-ra-an 1-EN DÜ-an-zi na-an-[ša]-an A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL*⁴² *NÍ.TE-aš-ša-aš hu-u-ma-an-ta-aš an-da da-ma-aš-zi*⁴ *hal-hal-tu-ma-ri-ia-aš-ša-an*⁴³ *KÁ-aš*^{GIŠ} *kat-ta-lu-uz-zi kat-te-ri ša-ra-az-zi*^{GIŠ} *ha-tal-wa-aš [GIŠ]-ru*⁴⁴ *da-ma-aš-zi me-mi-iš-ki-iz-zi-ma ki-iš-ša-an ka-a-aš-wa GIM-an*⁴⁵ *ha-a-aš GAD^{HI.A} iš-ku-na-an-ta' pár-ku-nu-uz-zi nu-*

⁵²² Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 398 (Expl. A, 24.03.2016)

wa-ra-at har-ke-e-eš-zi ⁴⁶ ŠA LUGAL MUNUS.LUGAL DUMU^{MEŠ}.LUGAL
 NÍ.TE-aš-ši-iš É^{HI.A} LUGAL QA-TAM-MA pár-ku-nu-ud-du §
 §9 ⁴⁷ *nu ma-ah-ha-an ze-en-na-i nu-uš-ša-an pu-u-ur-pu-ra-an še-er* ^{G1}pád-da-ni
⁴⁸ *da-a-i nu wa-ap-pu-u-wa-aš IM da-a-i na-an pu-u-úr-pu-ra-an* ⁴⁹ *i-ia-an-zi na-*
an-kán A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL É^{HI.A} hu-u-ma-an-da KI.MIN ⁵⁰ *me-mi-*
iš-ki-iz-zi-ma ki-iš-ša-an ku-it-wa-kán ku-it DINGIR^{MEŠ} ⁵¹ *I-NA É-TIM kal-la-ar*
ut-tar EGIR-an uš-kán-zi nu-wa-ra-at-za É-TIM ⁵² DUMU.LÚ.U₁₉.LU-ia Ú-UL
tar-ah-zi na-at-za ka-a-aš wa-ap-pu-wa-aš IM-aš ⁵³ *tar-ah-ha-an har-zi na-at-za*
 EGIR-pa wa-ap-pu-i pé-e-da-ú ⁵⁴ *na-at-za da-an-ku-i-iš KI-aš tar-hu-du* §
 §10 ⁵⁵ *nu-uš-ša-an ŠA IM pu-u-ur-pu-ra-an kat-ta* ^{G1}pád-da-ni *da-a-i* ⁵⁶ *nu iš-na-*
aš pu-u-úr-pu-ra-an i-ia-an-zi na-an A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL ⁵⁷ *A-NA É-*
 TIM KI.MIN *an-da ta-ma-aš-ki-iz-zi* §
 §11 ⁵⁸ *me-mi-iš-ki-iz-zi-ma kiš-an hal-ki-iš-wa ma-ah-ha-an NAM.LÚ.U₁₉.LU*
 GU₄ UDU ⁵⁹ *hu-i-ta-ar-ra hu-u-ma-an hu-iš-nu-uš-ki-iz-zi LUGAL*
 MUNUS.LUGAL *ki-i-ia* ⁶⁰ É-er *ka-a-aš hal-ki-iš kal-la-ri-it ud-da-na-az QA-*
 TAM-MA *hu-iš-nu-ud-du*

Tercüme:

§8 ³⁸ (Hava) aydınlandığında, o onu (kırmızı ipi) keser ³⁹ ve onu sepetin içine koyar. O
 çöven⁵²³ sabununu ⁴⁰ alır, onu toz haline getirir ve onu yoğurur. ⁴¹ Onlar onu bir topak
 yaparlar. O onu kral ve kraliçenin ⁴² bütün vücuduna bastırır. (Onu) dört köşeye, ⁴³ kapı
 eşiğine, aşağıya ve yukarıya, tahta kapı sürgüsüne ⁴⁴⁻⁴⁵ bastırır (ve) şöyle söyler: “Bu

⁵²³ Külü sabun yapımında kullanılan alkalik bir bitki, Ünal, 2016, s. 264-265.

sabun nasıl lekeli kıyafetleri temizliyorsa ve onları beyazlatıyorsa, o ⁴⁶aynı şekilde kral, kraliçe ve prenslerin vücutlarını ve kralın sarayını da temizlesin!”.

§9 ⁴⁷*O bitirir bitirmez, sepetin üzerine topağı ⁴⁸koyar. Nehir kenarından kil alır ve ondan topak ⁴⁹yapar. O onu krala, kraliçeye ve saraya, hepsine (önceki gibi) aynı şekilde (bastırır) ve ⁵⁰⁻⁵³şöyle söyler: “Sarayda tanrıların gözlemlediği her kötü sözün üstesinden ne saray ne de insan/ölümlü gelebilir. Nehir kenarından gelen bu kil onun üstesinden geldi. O geri nehir kenarına dönsün! ⁵⁴Kara toprak onun üstesinden gelsin!”*

§10 ⁵⁵*O kilden topağı sepete koyar. ⁵⁶⁻⁵⁷Hamurdan bir topak yapar ve onu aynı şekilde krala, kraliçeye ve saraya bastırır.*

§11 ⁵⁸⁻⁶⁰*Ve şöyle söyler: “Tahılın insanlık alemini, sığırları, koyunları ve yaşayan her şeyi hayatta tutması gibi, bu (tahıl) kral, kraliçe ve sarayı aynı şekilde kötü sözlerden kurtarsın/esirgesin/hayatta tutsun!”.*

4.1.2.10. Silme (warš-, arha anš-), Ovma (peš-) ve Sürme (išk-)

Silme, sürme ve ovma eylemleriyle fiziksel bir kirlilik olarak düşünülen hastadaki kötülükler uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Bu eylemlerde kullanılan nesnelerin insan vücudundaki kötülüğü absorbe edeceğine inanılmıştır.⁵²⁴ Bu doğrultuda, CTH 404.1'deki ritüelde (§43) ‘Yaşlı Kadın’ *tiwariya* denilen Güneş-Tanrısı'nın bitkisini hastaların vücuduna sürer ve ardından kötü sözlerin de aynı şekilde hastalardan silinmesini dileyen analogik bir inkantasyon dile getirir: “*Ağzın (ve) dilin kötü sözleri de siz ikinizden silinmiş olsun!*” (ilgili metin yeri için bknz. 4.1.1.1.a). Bu örnek, hastayı kötülükten kurtarmak için bir metafor olarak fiziksel, yani gerçek dünya temizliğinin oldukça basit bir örneğidir ve kötülük kir metaforu ile tanımlanmıştır.

---

⁵²⁴ Haas, 1987-1990, s. 249.

Allaiturahhi'nin Ritüeli'nde, ritüel uygulayıcı temizleyici bir madde⁵²⁵ olduğu düşünülen *parneški*⁵²⁶ ile hasta üzerinde bulunan 'öfkeli gözleri' siler.

KUB 24.13 III (CTH 780.II.Tf05.B)⁵²⁷

¹¹ ... MUNUSŠU.GI ¹² nam-ma 2 pá-r-ne-eš-ki IŠ-TU 2 ŠU^{MEŠ}-ŠÚ da-a-i ¹³ na-aš-ši
EGIR-an nam-ma ¹⁴ UZU iš-ki-ša-az hu-u-wa-a-i na-an-za-an nam-ma še-er kat-ta
SAG.DU-az e-ep-zi ¹⁵ na-an-ši-pa nam-ma ¹⁶ UZUÚR UZUÚR an-da ap-pé-eš-ki-iz-
zi na-an ar-ha a-an-ši-iš-ki-iz-zi ¹⁷ hu-uk-zi-ma ki-iš-ša-an ¹⁸ ar-ha-ma-at-ši-kán
da-ah-hu-un MUNUSŠU.GI ¹⁹ na-at-ši-kán ar-ha an-šu-un KUR-e-an-da-aš tar-ku-
wa-an-da-¹aš ²⁰ IGI^{HI.A}-wa LUGAL MUNUS.LUGAL URU-aš ¹É¹ ad-da-aš an-
na-aš ²¹ LÚ.MEŠ RA-BU-TIM ²² LÚ HA-AZ-¹ZI¹-YA-AN-NI ma-ni-ia-ah-hi-ia-aš
EN-aš ²³ LÚ.MEŠ DUMU É.GAL tar-ku-wa-an-da IGI^{HI.A}-wa da-ah-hu-un pa-ga-u-
wa-aš ²⁴ [m]a-ni-in-ku-wa-an-da tar-¹ku¹-wa-an-da IGI^{HI.A}-wa ²⁵ ŠA É^{TIM}
SAG.GÉME.İR^{MEŠ} tar-ku-wa-an-da ²⁶ [I]GI^{HI.A}-wa da-ah-hu-un

Tercüme:

¹¹⁻¹²Sonra 'Yaşlı Kadın' iki eliyle iki *parneški* nesnesini alır ¹³ve onun arkasından koşar
¹⁴ve onu başından aşağıya doğru yakalar. ¹⁵⁻¹⁶Ve vücudunun tüm kısımlarını
kendisinininkine bastırır ve onu siler ¹⁷ve bu sırada şöyle söyler: ¹⁸"Ben, Yaşlı Kadın,
onları ondan aldım! ¹⁹Onları ondan sildim, ülkenin öfkeli ²⁰gözlerini, kralın, kraliçenin,
şehrin, evin, babanın, annenin, ²¹ileri gelenlerin, HAZZIYANNU'nun, ²²valinin, beyin,
saray görevlilerinin ²³⁻²⁴öfkeli gözlerini aldım. Yakın kalabalığın öfkeli gözlerini, ²⁵⁻
²⁶saray hizmetlilerinin öfkeli gözlerini aldım."

⁵²⁵ Reyhan, 2003a, s. 126.

⁵²⁶ Öte yandan, Haas bunun 'firça' olabileceğini önerir; Haas, 2003a, s. 732.

⁵²⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Haas – Wegner, 1988, s. 112-113.

CTH 390'daki '*Diller İnkantasyonu*'nda ise hastayı kötü sözlerden arındırmak için hastanın vücuduna sadeyağ sürülmesi ve hastanın ağzının balla silinmesi söylenir.

KBo 3.8 II (CTH 390, A2)⁵²⁸

§35 ^{32'} *na-an-kán* EME-ŠU *šar-ta-a-id-du* ÚR-uš-*ma-an* ^{33'} *IŠ-TU* İ.NUN *iš-ki-id-du* *nam-ma-an* *IŠ-TU* LÀL-it ^{34'} EME-ŠU *ar-ha* *a-an-aš-du* *nu* DUMU.LÚ.U₁₉.LU SIG₅-*ru*

Tercüme:

§35 ^{32'-34'} *O dilini temizlesin, fakat uzuvlarını sadeyağ ile yağlasın. Sonra dilini bal ile silsin ve insan evladı (=ritüel sahibi) sağlıklı olsun.*

Ayatarša Ritüeli'nde ise arınmak için hasta yıkanırken kendini sabun otuyla ovalar.

KUB 7.1 I (CTH 390A)⁵²⁹

§12 ³² ... *nu-za* DUMU-*aš a-ar-ri* *IŠ-TU* ŠE.NAGA-*ma-za* ³³ *pé-eš-zi* ...

Tercüme:

§12 ³²⁻³³ *Çocuk kendini yıkar (ve) sabun otu ile ovalar.*

CTH 803'te (§7 ve §8) kara büyüü bertaraf etmeye yönelik olarak, yıkandıktan sonra hastanın vücudu yağ ve ne olduğunu bilmediğimiz *BURRISANU* maddesiyle ovulur.

---

⁵²⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (Expl. A, 20.03.2017)

⁵²⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (TX 20.03.2017, TRde 20.03.2017)

§7^{24'} BAD LÚ KA-ŠI-IP QA-AN-[N]I ŠA-BĪ-TI^{25'} TU-UR-RA-AR T[A]-SĀ-AK^{26'}
I-NA ME-E KI-MA Ú-HU-LI [TU]-RA-AM-MA-AK-ŠU^{27'} U AR-KI-I-ŠU UH-
[H]U-UL-TA^{28'} I-RA-AM-MU-UK-MA ŠA-AM-NA^{29'} IP-PA-AŠ-ŠI-IŠ-MA TI.LA

-----
§8^{30'} BAD LÚ KA-ŠI-IP [(Ú-KAŠ-ŠI-PU-NIN-N)I][?] ...] BU-UR-I-ŠA-NA^{31'} TU-
UB-BÁ-[AL]TA-HA-AŠ-ŠA-[AL]^{32'} [UL]-TU ME-E U Ú-HU-[UL]-T[E]^{33'} [IR-T]A-
AM-KU [(U)] ŠA-A-ŠÚ^{34'} [(KI-MA)] ŠA-AM-NI TA-PA-AŠ-ŠA-AS-[SÚ]^{35'} [Ú?
K]I-MA Ì.GIŠ IP-PA-AŠ-ŠI-IŠ-[MA]^{36'} [A-DI[?] BA[?]-A]L-ṬÚ KI-IŠ-PU^{37'} [(LA I-
ṬE-E)]H-HU-Ú-ŠU

Tercüme:

§7^{24'-29'} Eğer bir adam karabüyye uğramışsa, sen bir ceylan boynuzunu kurutursun (ve) ezersin. Sen potasyum tuzu ile olduğu gibi onu (ezilmiş ceylan boynuzu içeren) su ile yıkarsın ve sonrasında o kendisini soda külü ile yıkar ve kendini yağ ile ovalar; o zaman o iyileşir.

-----
§8^{30'-37'} Eğer bir adam karabüyye uğramışsa, sen BURRISANU kurutur (ve) ezersin. Sonra [o] kendisini su ve soda külü ile yıkar. Sen onu yağ (ile olduğu) gibi (ezilmiş BURRISANU ile) ovalarsın. O kendini yağ (ile olduğu) gibi (ezilmiş BURRISANU ile) ovalar. [O] yaşadığı [sürece] karabüyye ona yaklaşmaz.

---

⁵³⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Tz. Abusch - D. Schwemer, *Corpus of Mesopotamian Anti-Witchcraft Rituals*. AMD 8/1, Leiden-Boston: Brill, 2011, s. 74, 79.

Depresyonu iyileştirmeyi amaçlayan CTH 432'deki ritüelde de yıkandıktan sonra hasta vücuduna saf yağ sürer.

KUB 4.47 I (CTH 432)⁵³¹

¹⁷ ... šu-up-pa-ia-az-zi-i[a-za Ì.GIŠ-it iš-ki-i]z-zi

Tercüme:

¹⁷... (hasta) [kendini] arındırmak [için]saf [yağ ile sü]rer.

4.1.2.11. Tarama (kišai-)

Kara büyüünün etkilerini bertaraf etmeye yönelik olan CTH 402'deki Alli Ritüeli'nde kötülükler taranarak uzaklaştırılır.

(I) KBo 21.8 III + (B) KUB 24.10 (CTH 402)⁵³²

§34 ^{13'} ... ku-e-ez-zi-ia ^{GIŠ}GA.ZUM 1-ŠU ša-li-ga ^{14'} [nu ki-iš-ša-a]n me-ma-i kat-ta-wa-kán ki-i-ša-a-id-du

B III ^{25'} ka-a-ša-aš-ši-kán HUL-un EM[E-an ...] ^{26'} [HU]L hu-u-ul-la-an-za-tar
HUL UH₇-tar [...] ^{27'} [...]x kar-ta-a-nu-un

Tercüme:

§34 ^{13'}... Tarak onun her tarafına bir kez değer ^{14'-27'} [ve] o [şöyl]e söyler: “Şimdi ben onda bulunan kötü di[li ... köt]ü kavgayı, kötü büyüüyü [...] uzaklaştırdım.

---

⁵³¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Beckman, 2007, s. 70.

⁵³² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (Expl. A, 10.11.2014.

CTH 409.1'deki Tunnawi'nin 'Nehir Ritüeli'nde ise ritüel sahibi yıkandıktan sonra, onu temsil eden kilden yapılma vekil-figürin dokuz tane şimşir tarakla taranarak hastadan kötülükler uzaklaştırılır.

KUB 7.53 + KUB 12.58 II-III (CTH 409.1)⁵³³

§23 ⁶¹ *na-aš-ta* EN SISKUR.SISKUR *wa-ar-pa-wa-an-zi pa-iz-zi* ⁶² *na-aš-ta*
MUNUSŠU.GI 9 ^{GIŠ}GA.ZUM ŠA ^{GIŠ}TÚG *an-da up-pa-a-i* ⁶³ 1 *še-e-na-an* IM-aš *an-*
da up-pa-a-i nu-za še-e-na-an [I]M-[aš] ⁶⁴ *wa-ar-pu-u-wa-an-zi kat-ta-an*
GİR^{MEŠ}-aš *da-a-i* ⁶⁵ *nu-za še-ir wa-ar-ap-zi* ^{GIŠ}GA.ZUM^{HIA}-ma
MUNUS^{SUHUR}.LAL <*da-a-i*> ⁶⁶ *na-an* MUNUS^{SUHUR}.LAL *ku-e-iz-zi-ia IŠ-TU*
^{GIŠ}GA.ZUM ⁶⁷ *kat-ta 1-ŠU ki-ša-a-iz-zi* §

§24 III ¹ *na-aš-ta* MUNUSŠU.GI *an-da ki-iš-ša-an me-ma-i* ² *ka-a-ša-kán* NÍ.TE *hu-*
u-ma-an-da ša-ah-hi-iš-ki-mi ³ *nu-uš-ši-kán kat-ta ki-ša-a-an e-eš-du i-da-lu* ⁴ *pa-*
ap-ra-tar al-wa-za-tar a-aš-ta-i-ra-tar DINGIR^{MEŠ}-aš ⁵ *kar-pí-iš ag-ga-an-ta-aš*
ha-tu-ga-tar §

§25 ⁶ *ka-a-ša* ^{GIŠ}šar-ra-an *har-mi nu-za ku-iš* 12 ^{UZU}[ÚR] ⁷ *i-da-la-u-wa-az pa-*
ap-ra-an-na-az ar-ha šar-ri-[iš]-ki-it ⁸ *ki-nu-na-at-ta IŠ-TU* 12 ^{UZU}ÚR *i-da-lu* ⁹
pa-ap-ra-tar al-wa-za-tar a-aš-ta-ia-ra-tar DINGIR^{MEŠ}-aš *kar-pí-in* ¹⁰ *ag-ga-an-*
da-aš ha-tu-ga-tar a-wa-an ar-ha šar-ri-iš-ki-mi ¹¹ [*na-a*]t-ši *a-wa-an ar-ha šar-*
ra-an e-eš-du

Tercüme:

§23 ⁶¹Daha sonra ritüel sahibi yıkanmaya gider. ⁶²'Yaşlı Kadın' şimşirden dokuz tarağı getirir; ⁶³kilden bir figürü getirir ve kilden figürü ⁶⁴yıkamak için ayaklarının yanına koyar

---

⁵³³ Goetze, 1938, s. 14,16.

⁶⁵ve onu (onların) üzerinde yıkar. Fakat bir ^{MUNUS}SUHUR.LAL “kadın hizmetli” tarakları <alır>. ⁶⁶⁻⁶⁷MUNUS SUHUR.LAL “kadın hizmetli” onu her bir tarakla birer kez **tarar**.

§24 ¹‘Yaşlı Kadın’ şöyle söyler: ²“Şimdi bütün uzuvları fırçalıyorum. ³⁻⁵Ondan kötü kirlilik, büyüculük, günah, tanrılarının öfkesi (ve) ölüm korkusu aşağı **taransın!**”

§25 ⁶⁻⁷“Şimdi bir fırça² tutuyorum. (Onun vücudunun) on iki [uzvunu] kötü kirlilikle sakatlayan (kişi)- ⁸şimdi senin (vücudunun) on iki kısmından kötü ⁹kirlilik, büyüculük, günah, tanrılarının öfkesi ¹⁰(ve) ölüm korkusundan ayırıyorum, onlar ondan ayrılmış olsun!”

CTH 765.1’deki, bir çocuğun hastalıklardan arındırılmasını konu alan ritüelde, yine dokuz tane tarak kullanılarak, çocuğun baş, göz, kulak, ağız, boğaz ve ellerindeki hastalıklar taranarak uzaklaştırılır.

KUB 35.88+ III (CTH 765.1)⁵³⁴

¹³ ša-ar-ri-wa-tar DUMU-in wa-al-li-it-ta la-la-a-i-wa [(9-un-za)] ¹⁴
GIŠGA.ZUM-za ^DKam-ru-ši-pa-aš za-an-ta-wa-tar mi-el-ta-an-za-[ti] ¹⁵ki-ša-am-
ma-an a-aš-du SAG.DU-za GIG-za IGI^{HL.A}-za GIG-z[(a)] ¹⁶UZUGEŠTU-za GIG-
za ^{UZU}KAXU-za GIG-za ^{UZU}hu-har-ta-a[š-ši-in-za] ¹⁷GIG-za ŠU^{HL.A}-za GIG-za
nu ÚR^{HL.A} hu-u-ma-an-ta ir-h[(a-a-iz-z)]i

Tercüme:

¹³⁻¹⁴O çocuğu yukarı kaldırdı (şöyle söyleyerek): Kamrušepa dokuz tarağı alsın ¹⁵⁻¹⁷(ve) şu hastalıklar (çocuktan) taranmış olsun: Başın hastalığı, gözlerin hastalığı, kulağın

⁵³⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Starke, 1985, s. 226.

hastalığı, ağzın hastalığı, boğazın hastalığı (ve) ellerin hastalığı. O tüm uzuvlara sırasıyla uygular.

4.1.2.12. İp bağlama ve ipi kesme

Hastadaki kötülüğün ip, yün ve yumak gibi nesnelere, bağlama ve dolama gibi eylemlerle aktarılması ve aktarılan bu kötülüğün kesme, çekme, çıkartma ve çözme gibi eylemlerle de hastadan uzaklaştırılmıştır. Yün iplerin hastaya bağlanması *hamank-*, *hulaliya-* ve *işhiya-*, dolanması da *anda iya-* fiilleri ile ifade edilmiştir. Bağlanan yün iplerin kesilmesi *tuhşai-* ve *arha kuer*, çözülmesi *mark-* ve *partai-*, çıkarılması *arha dai-*, çekilmesi de *huittiya-* fiilleri ile belirtilmiştir.

Bu eylemlerle ilgili olarak değinilmesi gereken bir konu da bağlanan iplerin renkleridir. Renklerle ilgili genel olarak, beyaza saflık ve temizliği, sarıya tanrısal kavramları, yeşile huzuru ve diriliği, maviye kötülöklere karşı korumayı, siyaha kötü ruhu ve kırmızıya da koruyucu ruh gibi varlıkları simgelediğine dair anlamlar atfedilmiştir.⁵³⁵ Ancak ritüellerde kullanıldıklarında bu renklerin neyi sembolize ettikleri net değildir. Y. Kılıç ve S. Başol “Hitit Büyülerinde Sayı ve Renk Sembolizmi” başlıklı çalışmalarında dahi kullanılan ipliklerin renginin neyi sembolize ettiğini net olarak aydınlatamamış ve “siyah dışında, kullanılan renklerin tam olarak ne anlama geldiği bilinmemektedir” notunu düşmüşlerdir.⁵³⁶ Öte yandan H. Marcuson, CTH 409.1’deki Tunnawi Ritüeli’nde yer alan mavi ve kırmızı yün iplerin kullanımlarından yola çıkarak konuyla ilgili bazı görüşler ileri sürer. Ritüelin §10. paragrafında hasta üzerinde bulunan mavi ve kırmızı

---

⁵³⁵ Ö. Mazlum, “Rengin Kültürel Çağrışımları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31, 2011, s. 129-134. Ayrıca bkzn. İ. Çetinkaya, “Aşı Boyası ve Kırmızı Rengin Ritüellerde Kullanımı”, *Tematik Arkeoloji Sempozyumu* 5, 2019, s. 204.

⁵³⁶ Y. Kılıç – S. Başol, “Hitit Büyülerinde Sayı ve Renk Sembolizmi”, *Turkish Studies* 9/7, 2014, s. 58.

yünlerin çözülmesinin, hastanın ona dolaşmış olan kötülüklerden özgürleşmesini sembolize etmiş olabileceğini önerir.⁵³⁷

KUB 7.53 + KUB 12.58 I (CTH 409.1)⁵³⁸

§10 ⁵³*ma-ah-ha-an-ma lu-uk-kit-ta nu* EN SISKUR.SISKUR ^{GIŠ}ZA.LAM.GAR
ú-iz-zi ⁵⁴*na-aš ma-ah-ha-an ari nu* GE₆-TĪ *wa-aš-še-iz-zi nam-ma* ^{MUNUSŠU}[.GI
SÍG ZA.GÌN] ⁵⁵SÍG SA₅ *da-a-i na-at pá-r-ta-a-iz-zi*

Tercüme:

§10 ⁵³*Şafak söktüğünde, ritüel sahibi çadıra gelir* ⁵⁴*ve o geldiğinde siyah kıyafetleri giyer.*
Daha sonra ‘Yaşlı Kadın’ [mavi yünü] ⁵⁵*(ve) kırmızı yünü alır ve onları çözer.*

Ritüelin ilerleyen paragraflarında vücudundan mavi ve kırmızı yün iplik çıkarılan hastanın genel olarak kirlilikten muzdarip olmasından hareketle, mavi ve kırmızı rengin kirliliği değil, tam tersine kirliliğe karşıt durumu sembolize etmiş olabileceğini ileri sürer. Böylece Marcuson, zıt kutupların birbirini çekmesi ve nötralize etmesi gibi pozitif gücü temsil eden mavi ve kırmızı renkli yün iplerin olumsuzlukları absorbe ettiğini ya da etkisiz hale getirdiğini ima etmektedir ⁵³⁹ (ilgili metin yeri için bkzn. 4.1.1.1.a)

Maštigga Ritüeli’nde (§§9-10) tartışmada söylenen kötü sözlerin ve buna sebep olan kötü ağız ve dillerin, hastaya bağlanan mavi ve kırmızı yün ipliklere transfer edildiğini ve sonrasında hastadan çıkarılan bu yün ipliklerin de ocağa atılarak imha edildiğini görüyoruz (ilgili metin yeri için bkzn. 4.1.1.1.a). Ritüelin ilerleyen paragraflarında (§§28-29) ise mavi ve kırmızı yün ipliklerin çoklu bir transfer işleminde kullanıldığını görülür. Öncesinde ritüel sahibi üzerinde döndürülerek hastadaki kötülüğün

---

⁵³⁷ Marcuson, 2016, s. 344-345.

⁵³⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Goetze, 1938, s. 8.

⁵³⁹ Marcuson, 2016, s. 344-345.

aktarıldığı bu yün iplikler, sonrasında serbest bırakılan bir kertenkele aracılığıyla uzaklaştırılarak imha edilmiştir (ilgili metin yeri için bkznz. 4.1.2.5).

CTH 760.I.3'teki Öküz Ritüeli'nde, Maštigga Ritüeli'nin ilerleyen safhalarında olduğu gibi (CTH 404.1, KBo 39.8 III §28) aktarım yün ipliğin hasta üzerinde döndürülmesi ile gerçekleştirilir. Bunu takiben metinde oldukça kırıklı durumda olan bir *historiola*'da ("Büyüsel söyleme dahil edilen kısaltmış bir anlatı")⁵⁴⁰ ve devamında yer alan inkantasyonda, uygulayıcı kırmızı yünü çekip onu keserken, hastadan kesip uzaklaştırdığı kötülükleri, yani hastanın maruz kaldığı iftiralara sıralar ve ardında da düşmanın vücudunun çeşitli yerlerini iple hareketsizleştirdiğini söyler. Metnin geri kalan kısmı ise kırıktır. Burada hastanın üzerindeki kötülüklerin ve bunların hastada meydana getirmiş olduğu rahatsızlıkların transfer edildiği yün iplik imha edilmek yerine, belki de düşmanı sembolize eden bir figür üzerine sarılarak, hastanın muzdarip olduğu durumları düşmana aktarmada kullanılmıştır.

KBo 24.3+ I (CTH 760.I.3)⁵⁴¹

§10 ¹ [EGIR-*a*]n-da-ma-az šu-ma-an-za-an da-a-i na-[(at-ši)]-ká[(n)] ² [(še-er)]
ar-ha wa-ah-nu-zi hu-uk-ki-iš-ki-iz-z[i] ki-i[(š-ša-an)] ³ a-ru-na-aš a-ah-ri-ia -at-
ta a-ru-ni-ma-kán an-da ⁴ šu-ma-an-za-an ta-aš-ku-pa-a-it a-ru-na-az-kán šu-ma-
an-za ⁵ hu-it-ti-ia -mi §

§11 ⁶ ha-an-da-ni-ma-az-kán mi-i-da-ni-ma-az SÍG mi-it-in ⁷ hu-it-ti-ia -mi nam-
ma-at IŠ-TU GÍR ku-wa-ar-aš-ki-iz-zi ⁸ me-mi-iš-ki-iz-zi-ma ki-iš-ša-an §

---

⁵⁴⁰ Bu terim ayrıca "Gücün, anlatıda ifade edilen mitsel bir alemde insanın şimdiki zamanına edimsel aktarımı" olarak da tanımlanır ve ritüellerde yer alan bu anlatıların temel amacı ritüelin etkililiğini arttırmaktır; bkznz. D. Frankfurter, "Narrating Power: The Theory and Practice of the Magical *Historiola* in Ritual Spells" *Ancient Magic and Ritual Power*. Religions in the Graeco-Roman World 129, Leiden: Brill, 1995, s. 455–76.

⁵⁴¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. Beckman, 1990, s. 43.

§12 ⁹ [(i-d)]a-a-lu-un har-pa-na-al-la-aš EME-an kur-aš-ki-mi ¹⁰ DUMU.É.GAL-aš EME-an KI.MIN ŠA ^{MUNUS}SUHUR.LAL EME-an KI.MIN ¹¹ ŠA L[Ú (M)]E-ŠE-DI EME-an KI.MIN ŠA ^{LÚ}GUDÚ EME-an KI.MIN ¹² ŠA ^{LÚ}SANGA ^{MUNUS}AM[(A.DINGI)]R.LIM ERÍN^{MEŠ} KARAŠ ŠA DI-NIM ¹³ tu-li-ia -aš EM[E-a]n KI.MIN hu-u-ma-an-da-aš ¹⁴ al-wa-an-zé-na-aš EME-an kur-aš-ki-mi §

§13 ¹⁵ na-an-kán ĠİR^{MEŠ}-ŠU šu-ma-an-za-na-az ar-ša-a-mi ¹⁶ KA_xU^{HLA}-ma-an-kán x [... a]r-ša-a-mi

Tercüme:

§10 ¹ [Son]rasında o ipi kendine alır ve onu onun ²⁻⁵ üzerinde döndürür: Şöyle büyü yapar:

³⁻⁵ “Deniz ... Denizde ip bağırdı. Ben ipi denizden çektim.”

§11 ⁶⁻⁸ “...-den kırmızı yünü çektim...” Daha sonra bir bıçakla onu kesti ve şöyle söyledi:

§12 ⁹ “Ben fesatçı(ları)n kötü iftirasını kesiyorum. ¹⁰ Aynı şekilde saray hizmetlisinin

(DUMU.É.GAL) iftirası; aynı şekilde saray kadınının (^{MUNUS}SUHUR.LAL) iftirası;

¹¹ aynı şekilde kraliyet koruyucusunun iftirası; aynı şekilde ‘merhemli’ rahibin (^{LÚ}GUDÚ)

iftirası; ¹² SANGA rahibinin iftirası; ‘tanrıların-anası’nın rahibesinin, ordugahın (ve)

¹³ mahkemenin iftirası aynı şekilde. Her ¹⁴ büyücünün iftirasını kesiyorum.

§13 ¹⁵ “Onun ayaklarını iple hareketsiz hale getirdim. ¹⁶ Onun dişlerini [... ile] hareketsiz

hale getirdim.”

Benzer bir uygulama kral ve kraliçeyi kirlilikten ve hastalıktan arındırmaya yönelik olan CTH 416’daki ritüelde de yer alır. Burada kral ve kraliçenin el parmaklarına çeşitli renklerden oluşan bir yün yumak bağlanır. Bu yün yumak aracılığıyla kral ve kraliçe üzerinde bulunan kötülükler bir figüre aktarılır ve bu figürden de kral ve kraliçenin ağrı, acı ve sızısını alması istendikten sonra bu yumak çözülür.

§43 ¹⁴ [ma]-a-an [a]-i-in wa-a-i-in pít-tu-li-u[š-ša LU]GAL-i MUNUS.LUGAL-
ia ¹⁵ [da]-aš-k[i-e-m]i nu-mu MUNUS.LUGAL 5 ga-a-pí-na-an [TUR.TUR] pa-
a-i 1 BABBAR [1 GE₆ 1 SA₅]¹⁶ [1] SIG₇.SI[G₇] Û SÍG ZA.GÌN ta GIŠ-ru kat-ta-
an ^{1EN} 5 al-ki-iš-ta-aš-ši-iš ¹⁷ [tá]k-kán [g]a-a-pí-na-an ku-wa-a-pí-it-ta 1-an ga-
a-an-ga-ah-hi ¹⁸ 2[?] GIŠ[x-pa] TUR.TUR ^{1EN} ši-i-na-an ú-i-il-[na]-aš ša-lu-i-ni-it
¹⁹ [x x x]-it-ta a-ra-um-mi hal-ki-aš har-ša-[a-a]r iš-hi-ia -an-da ²⁰ [Z]ÍZ^{HLA}-aš-
[ša] har-ša-a-ar iš-hi-ia -an-da ke-[eš]-ša-an hu-u-ma-an-da ²¹ [pá]d-da-ni-i te-
e-eh-hi ne LUGAL-aš MUNUS.LUGAL-aš-ša [ki-i]t-kar-ša-me-et te-e-eh-hi ²²
še-e-ra-aš-ša-an GAD-an pé-eš-ši-e-mi šu-uš [(LÚ-aš)] na-at-ta a-uš-zi §

§44 ²³ 3 ^{NINDA} har-ša-[e]-eš iš-pa-an-tu-uz-zi-ia [(mar-nu-an)] ki-it-ta ²⁴ ma-a-an
lu-[(uk-k)]at-ta-ma nu ^{LÚ}Ú.HÚB-za [(ú-ug-ga a)]n-da pa-i-wa-ni ²⁵ tu-uš-ta [ša]-
ra-a tu-me-e-ni [LUGAL-uš] MU[(NUS.LUGAL-ša)] a-ša-[an-zi] ²⁶ [ta ka-lu]-
[(lu-p)]u-[uš-mu-uš] ga-a-pí-ni-it [(hu-la-a-li-e-mi)] ²⁷ [(ŠA QA)]-TI-ŠU¹-NU [(ú-
ga ha]-a-ah-ha-al har-mi [(ši-i-na-an-na har-mi)] ²⁸ [(GIŠhar)]-pa-ma 1-an-[(ta
LUGAL-aš)] [GÌR-ši] ki-it-ta [(MUNUS.LUGAL 1-an-ta)] ²⁹ [(ki)]-it-[(ta)] §

§45 ³⁰ ta ši-i-ni te-e-[(mi da-a LUGAL-aš)] [MUNUS.LUGAL-aš-ša] [(a-i-in wa-
a-i-in)] ³¹ pít-tu-li-uš-mu-uš-š[(a ta ha-a-ah-ha-al-li-it ga-a-pí-na-an)] ³² da-a-
ah-hé ka-lu-lu-p[(i-iš-mi hu-la-li-an)] ³³ hal-ki-ia-ša ZÍZ^{HLA}-aš-ša har-ša-a-[ar-
ra nu a-pa-at-ta GÌR-ŠU-NU ki-it-ta)] §

§46 ³⁴ ga-a-pí-na-an ka-lu-lu-pí-iz-me-e[t (ha-ah-ha-al-li-it)] ³⁵ ma-a-ar-ka-ah-hi

Tercüme:

⁵⁴² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. A, 08.02.2017)

§43 ¹⁴⁻¹⁷Ben kral ve kraliçenin üzerindeki ağrı, acı ve sıkıntıyı aldı[ğım]da, kraliçe bana beş küçük yumak verir: bir beyaz, bir siyah, bir kırmızı, bir sarı ve bir mavi. Altında bir ağaç (vardır) ve onun beş dalı (vardır) ve her taraftan bir yumak asarım. ¹⁸⁻²¹İki küçük [odun yığın]ı, bir kilden figürü şalwina- ile ve [...] ile düzenlerim. Arpanın başları bağlıdır ve buğdayların başları bağlıdır. Bunların hepsini sepete koyarım ve onları kral ve kraliçenin başlarının üzerine koyarım. ²²Üzerine bir kıyafet atarım ve kimse onları görmez.

§44 ²³Üç kalın ekmek ve marnuwa içkisi sunusu vardır. ²⁴Güneş doğduğunda, sağır bir adam ve ben gideriz. ²⁵Onları (oraya) taşıyoruz. Kral ve kraliçe oradadırlar. ²⁶⁻²⁷Onların ellerinin parmaklarını yumakla bağlarım. Ben (bir elde) çalı çırpı tutarım ve (diğerinde) bir figür tutarım. ²⁸Kralın ayaklarında bir odun yığını vardır ve kraliçe(nin ayaklarında da) bir (diğer odun yığını) ²⁹vardır.

§45 ³⁰⁻³²Daha sonra figüre (şöyle) söylerim: “Kralın ve kraliçenin ağrısını, acısını ve sıkıntısını al!” Çalı çırpı ile onların parmaklarına bağlı olan yumağı alırım. ³³Ayrıca arpanın ve buğdayın başları (vardır) ve bunlar da onların ayaklarındadır.

§46 ³⁴⁻³⁵Çalı çırpı ile onların parmaklarından yumağı çözerim.

CTH 407'deki Puliša Ritüeli'nde de kralın vücudunda bulunan hastalık/lar CTH 416 (§43-46)'dekine benzer bir şekilde, bir vekile aktarılmış olabilir. Burada çeşitli renkteki ipler kralın ağzından çekilir. İpliklerin çekilmesini takip eden inkantasyon, bu iplerin kralı etkileyen kötülüğü temsil ettiklerini gösterir (27-29. satırlar). Metnin kırıklı olması nedeniyle tam olarak emin olamıyoruz ancak, aktarım eylemi öncesinde bahsedilen ve ülkedeki vebayı düşman ülkesine taşımada 'zaten bir günah keçisi' işlevi gören boğa üzerine, kötülüğün somutlaştırıldığı ipler konularak, kralın rahatsızlığı da bu boğaya aktarılmış olabilir (§4; metin yeri için bkz. 4.1.4.2.1).

CTH 393, CTH 398 ve CTH 391.1'deki ritüellerde hastadaki kötülüğün transfer edildiği yün ipliklerin hastadan çıkarıldıktan sonra bir sepet içine konulduğunu görüyoruz. Hastanın erkekliğinin yeniden tesis edilmesine yönelik olan CTH 393'deki Anniwiyani Ritüeli'nde hastaya bağlanan, sabaha kadar kaldıktan sonra kesilerek hastadan alınıp bir sepetin içine konan mavi ve kırmızı yün ipliklerin amacının, hastanın iktidarsızlığını etkisizleştirmek olduğu varsayılabilir.

VBoT 24 I (CTH 393)⁵⁴³

§3 ¹⁰ *nu ma-ah-ha-an ne-ku-zi nu-[uš]-ša-an A-NA EN SISKUR* ¹¹ *ha-an-te-ez-zi pal-ši A-[NA] GİR^{MEŠ}-ŠU ŠU^{MEŠ}-ŠU* ¹² *UZU GÚ-ŠÚ iš-tar-na pé-di A-NA GIŠ.NÁ-ŠU* ¹³ ⁴ *GIŠ^{pa-ti-ia} -al-le-e-eš ha-an-te-ez-zi pal-ši* ¹⁴ *SÍG a-an-da-ra-an ha-ma-an-ki A-NA* ^{GIŠ^{GÍGIR-ia-aš-ša-an}} ¹⁵ *GIŠ^{PAN-ŠU} GIŠ^{MÁ.URU.URU}5-ŠU QA-TAM-MA-pát ha-ma-an-ki* §

§4 ¹⁶ *EGIR-an-da-ma-aš-ša-an [SÍG] mi-da-a-an QA-TAM-MA ha-ma-an-ki* ¹⁷ *nam-ma-aš-ša-an ša-an-hu-un-da NINDA.GUR₄.RA^{HI.A}* ¹⁸ *Ú-NU-UT GIR₄* ^{GIŠ^{GAG^{HI}[A]-ia} MUŠEN^{HI.A}-ia ŠA IM ¹⁹ *DUG^{KU-KU-BI}HI.A [TUR]-TIM kat-ta pád-da-ni-i* ²⁰ *ha-an-da-a-iz-zi na-at A-NA EN SISKUR ŠA-PAL GIŠ.NÁ* ²¹ *da-a-i [na]-at-ši ŠA-PAL GIŠ.NÁ še-eš-zi* §}

§5 ²² *ma-a-an lu-uk-kat-ta na-aš-ta A-NA EN SÍSKUR* ²³ *hu-u-ma-an-da-zi-ia SÍG a-an-da-ra-an SÍG mi-da-an-na* ²⁴ *ar-ha túh-ša-an-zi na-at-ša-an kat-ta pád-da-ni-i* ²⁵ *da-a-i ...*

Tercüme:

⁵⁴³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 393 (Expl. A, 23.03.2016)

§3 ¹⁰Karanlık basar basmaz, ritüel sahibini (bağlar). ¹¹⁻¹⁵İlk olarak ayaklarına, ellerine, boynuna, orta kısmına (bellerine); yatağına (ve) dört yatak direğine ilk sefer için mavi yünü bağlar. Ayrıca savaş arabasına, yayına ve ok kılıfına da aynı şekilde bağlar.

§4 ¹⁶Devamında kırmızı yünü aynı şekilde bağlar. ¹⁷Sonrasında kızartılmış kalın ekmekleri, ¹⁸pişmiş toprak kapları, kazıkları, kilden kuşları, ¹⁹küçük testileri sepetin içinde ²⁰düzene sokar. Onu ritüel sahibinin yatağının altına ²¹koyar. O onun (ritüel sahibi) için yatağın altında kahr.

§5 ²²⁻²⁵Gün ağarırken ritüel sahibinden mavi yünün ve kırmızı yünün hepsini keserler ve o onları sepetin içine koyar.

Uğursuz kuş orakeli nedeniyle gelen kötülüğe karşı kralı, kraliçeyi ve sarayı arındırmak amacıyla düzenlenen CTH 398'deki Huwarlu Ritüeli'nde ise kral ve kraliçe ile sarayın çeşitli kısımlarına kırmızı ve beyaz yün ipler bağlandığını ve hemen ardından beyaz yün iplik kesilirken, kırmızı yün ipliğin sabaha kadar kaldıktan sonra kesilerek bir sepet içine konduğunu görüyoruz.

KBo 4.2 I (CTH 398)⁵⁴⁴

§6 ²⁷nu-uš-ša-an A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL ŠU^{HI.A}-ŠU GÌR^{MEŠ}-ŠU iš-tar-na pé-e-ti ²⁸A-NA GÚ-ŠU-ia a-ša-ra-an 2-ŠU ha-ma-an-ki ar-ha-ia -an-kán ²⁹[2-Š]U túh-hu-uš-zi A-NA 4 hal-hal-tu-ma-ri-ia -aš-ša-an ŠA É-TIM ³⁰[KÁ-š]a GÌŠkat-ta-lu-uz-zi GÌŠha-at-tal-wa-aš GÌŠ-ru kat-te-ri ša-ra-az-zi ³¹[SÍG]a-ša-a-ra-an ku-wa-pi-ia 2-ŠU ha-ma-an-ki ar-ha-ia -at-kán ³²[túh-hu]-uš-zi na-at-ša-an kat-ta¹ GÌpád-da-ni zi-ik-ki-iz-zi §

---

⁵⁴⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 398 (Expl. A, 24.03.2016)

§7 ³³ [mi-ti-i]n-na-kán A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL ŠU^{HLA}-ŠU GÌR^{MEŠ}-ŠU
iř-tar-na pé-di ³⁴ [A-NA G]Ú-ŠU 1-ŠU ha-ma-an-ki 4 hal-hal-tu-ma-ri-ia -aš ŠA
É^{TIM} ³⁵ [K]Á-aš ^{GIŠ}kat-ta-lu-uz-zi kat-te-ri ša-ra-a-az-zi ^{GIŠ}ha-tal-wa-aš GÌŠ-ru ³⁶
[1⁷]-ŠU ha-ma-an-ki na-an-kán ar-ha Ú-UL túh-hu-uš-zi ³⁷ GE₆-an-ta-az-«aš»-
ma-aš-kán an-da-pát še-eš-zi UR.TUR-ia -kán TI-an-za ŠA É-pát KI.MIN §
§8 ³⁸ ma-ah-ha-an-na lu-uk-kat-ta na-an-kán ar-ha túh-hu-uš-zi ³⁹ na-an-kán kat-
ta ^{GI}pád-da-ni da-a-i ...

Tercüme:

§6 ²⁷⁻²⁸O beyaz (yün ipliği) iki kez kral ve kraliçeye –ellerine, ayaklarına, orta kısımlarına (bellerine) ve boyunlarına bağlar ve onu ²⁹[iki k]ez keser. Sarayın dört köşesine, ³⁰kapı eşiğe, tahta kapı sürgüsüne, aşağıya (ve) yukarıya ³¹her yere beyaz [ipi] o iki kez bağlar ve onu ³²iki kez keser. Onları sepete koyar.

§7 ³³O kırmızı yünü de kral ve kraliçeye –ellerine, ayaklarına, orta kısımlarına (bellerine) (ve) ³⁴boyunlarına- bir kez bağlar. (Onu) bir kez sarayın dört köşesine, ³⁵kapı eşiğine, aşağıya (ve) yukarıya, tahta kapı sürgüsüne ³⁶bir kez bağlar. Onu kesmez. ³⁷O geceyi orada sarayda kendi kendine ve (onunla kalan) canlı bir köpek yavrusu ile geçirir.

§8 ³⁸⁻³⁹(Hava) aydınlandığında, o onu (kırmızı ipi) keser ve onu sepetin içine koyar.

Ambazzi Ritüeli'nde, Ambazzi beyaz yünü hastanın başına ve ayaklarına bağlayıp, bu yünü geri çekerek hastanın baş, eller, ayaklar ve tüm uzuvlarındaki krampı hastadan uzaklaştırır. Ambazzi, ritüelin çeşitli evrelerinde, bu işlemi ritüel etkililiği arttırmak açısından üç kez tekrarlar.

KUB 27.67 I (CTH 391.1)⁵⁴⁵

§4 ¹⁴ [nu-za SÍG a-ša-ra-an da-a-i] na-an-ša-an A-NA B[E-LU-TI] ¹⁵ [IŠ-TU
GİR^{MEŠ}-ŠU-NU ke-e-e]z ke-e-ez-zi-ia ¹⁶ [A-NA SAG.DU-ŠU ša-ra-a h]u-it-ti-ia-i
EGIR-an ka[t-ta-ia-aš-ma-ša-an-k]án ¹⁷ [iš-ki-ša-az hu-it-ti-ia]a-i nam-ma-at-ša-
[at-kán] ¹⁸ [ar-ha da-a-i na-an]-[ša-an] ^{G1}pád-da-ni-i da-a-i §

§5 ¹⁹ [nu me-ma-i] [ar]-ha-aš-ši-kán i-da-a-lu hu-it-te-eš-šar ²⁰ [hu]-[it-ti-ia-
<<i>>] SAG.DU-it [ŠU]^{MEŠ}-[it GİR^{MEŠ}]-it ²¹ [hu-]u-ma-an-[te-et] ^{UZU}ÚR-it n[a-
a]t [i-d]a-[a-la-u-ya-aš] ²² [UN]^{MEŠ} [har-pa-na-al]-li-ia-aš [pé-eš-ki] §

§6 ²³ [A-N]A ^{LÚ}.[^{MEŠ}EN]-ma TI-tar in-n[a-ra-wa-tar MU^{HI.A} GÍD.DA pí-iš-ki] ²⁴
[S]^{IG}iš-tág-[ga]-an-na QA-TAM-MA [i]-[ia-zi me-ma-ia QA-TAM-MA-pát]

Tercüme:

§4 ¹⁴[Beyaz yünü alır] ve onu b[eylerin ¹⁵ayaklarından bu taraft]an ve o taraftan ¹⁶-
¹⁸[yukarıya başına ç]eker. Arkadan [onları geriye doğru çeke]r. Sonra onları [çıkarır ve]
sepete koyar.

§5 ¹⁹⁻²²[Ve der ki:] ‘Kötü krampı baştan, ellerden, ayaklardan, [t]üm uzuvdan [çı]kar v[e
o]nu kötü [insan]lara (ve) düşmanlara [ver!]’.

§6 ²³‘Beyle[re] yaşam, g[üç ve uzun yıllar ver!]’ ²⁴ve iple aynı şekilde d[avranır ve aynı
şekilde konuşur].

---

⁵⁴⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Christiansen, 2006, s. 36.

4.1.3. Arındırma

Hastadan çıkarılmaya çalışılan kötülük, zihinlerde fiziksel kirlilik olarak düşünülüp bu şekilde somutlaştırılmanın yanı sıra, ona ait olan fiziksel öğeler ya da kıyafetlerle de nesnelleştirilmiş ve hastanın kendisinin temizlenmesi ya da ona ait olan bu unsurların veya eşyaların temizlenmesi, kesilmesi ve ondan uzaklaştırılması gibi çeşitli eylemlerle gerçekleştirilir.

4.1.3.1. Suyla Temizleme

Kötülüğün yaygın bir metaforu da kirdir. Hastada bulunan bazı kötülüklerin suyla uzaklaştırılabilen bir kir ya da toz olarak düşünülmesi nedeniyle hasta hem manen hem de madden suyla temizlenerek arındırılmıştır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen eylemler şöyledir:

4.1.3.1.1. Üzerine su serpmeye (*watar šara papparš-*)

Ritüel uygulayıcılar kimi zaman hastalara arındırıcı bir madde olan su serpebilir. CTH 404.1'deki Maštigga Ritüeli'nde “*su serpmeye*” eylemini “*üzerinde döndürme*” eylemi takip eder. Maštigga ritüel sahiplerine su serptikten sonra onların üzerinde hamur döndürür ve ardından da onların ağız ve dilleri ile arınmış olduğunun ifade eden bir inkantasyon söyler.

KBo 39.8+ (CTH 404.1)⁵⁴⁶

§19 II ²¹ nu ^{MUNUS}ŠU.GI wa-a-tar iš-na-an-na da-a-i na-[at-(ša-ma-aš-kán)] ²²
ša-ra-a pa-ap-pár-aš-zi na-aš šu-up-pi-ia-[ah-hi] n[(am-ma-aš-ma-aš-kán)] ²³ iš-

---

⁵⁴⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 73, 85.

na-an še-er ar-[h(a)] wa-ah-nu-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i ²⁴ pá-r-ku-wa-e-eš-wa-
aš-ma-aš¹ nam-ma¹ e-eš-te-en KAxU-it EME-it ²⁵ nu-kán iš-na-an ha-aš-ši da-a-i

-----

§31 III ²⁰ [nu-kán^{MUNUS}ŠU.GI A-NA] 2 BE-EL SÍSKUR wa-a-tar ša-ra-a pa-ap-
pa-ar-aš-zi ²¹ na-aš pá-r-ku-nu-zi iš-na-na-aš-ma-aš-kán še-er ar-ha wa-ah-nu-zi

Tercüme:

§19 ²¹ ‘Yaşlı Kadın’ suyu ve hamuru alır. [Onları] onların (=ritüel sahiplerinin) ²²üzerine
serper ve onları temizler. Sonrasında ²³hamuru onların üzerinde döndürür ve şöyle
söyler: ²⁴“Böylece ağzınızla (ve) dilinizle (tekrar) temizlenmiş olunuz.” ²⁵Ve hamuru
ocağa koyar.

-----

§31 ²⁰[‘Yaşlı Kadın’] iki ritüel sahibi[ne] su serper ²¹ve onları temizler. O onların
üzerinde hamuru döndürür.

CTH 490’daki Aštu Ritüeli’nde ‘Yaşlı Kadın’ hasta üzerine su serper. Eylemi
takip eden inkantasyon Hurrice ve anlaşılması zor olduğu için bu eylemle ‘Yaşlı Kadın’ın
neyi arındırdığını öğrenemiyoruz. Ancak bu eylemden sonra ritüel sahibi yıkanmaya
gider.

KBo 19.144 + KBo 27.154 I (CTH 490)⁵⁴⁷

¹³ na-aš pa-ah-hu-e-na-aš e-di-iz pé-ra-a[n ti-ia-iz-zi] ¹⁴ [ma]-ah-ha-an-ma-kán
EN SÍSKUR pa-ah-hur [pé-ra-an ti-ia-iz-zi] ¹⁵ [nu-u]š-ši-kán^{MUNUS}ŠU.GI šu-
wa-ru-az w[a-a-tar pa-pár-aš-zi]

⁵⁴⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Görke, 2010, s. 123-124.

Tercüme:

¹³ *O tarafa, ateşin önü[ne yürür.]* ¹⁴ *Ritüel sahibi ateşin [önüne yürü]duğünde* ¹⁵ *‘Yaşlı Kadın’ ona şuvaru- ‘dan s[u serper].*

Nadiren görülen bir eylemle Ammihatna Ritüeli’nde (§62) karşılaşıyoruz. AZU rahipleri “kapıdan geçme” ayininin ardından, arındırma amacıyla ritüel sahibinin üzerine su ile birlikte tatlı süt (GA.KU₇ *šihelliyaš watar šara papparš-*) serperler (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.3.2.1).

4.1.3.1.2. Elini yıkama (*QATI-ŠU arra-*)

CTH 404.1’deki Maštigga Ritüeli’nde suya doğal sodyum karbonat (^{NA4}*nitri*) katılarak su hastaların başları üzerine dökülmüş (*watar SAG.DU-ŠU-NU šara lahui-*) ve hastalar sadece ellerini değil, aynı zamanda gözlerini de yıkamışlardır.

KBo 39.8 IV (CTH 404.1)⁵⁴⁸

§44 ²¹ *nu* ^{MUNUS}ŠU.GI *wa-a-tar GAL-az na-aš-ma hu-u-up-pa-ra-az* ²² *A-NA 2 BE-EL SÍSKUR pa-ra-a e-ep-zi* ^{NA4}*ni-it-ri-ia-kán* ²³ *an-da šu-uh-ha-an nu-za-kán*
2 BE-EL SÍSKUR wa-a-tar I-NA ²⁴ *SAG.DU-ŠU-NU ša-ra-a la-a-hu-wa-an-zi*
ŠU^{HLA}-ia-za-kán ²⁵ *IGI^{HLA} ar-[ra]-an-zi*

Tercüme:

§44 ²¹⁻²⁵ *‘Yaşlı Kadın’ iki ritüel sahibine bir testiden ya da bir huppara kabından su uzatır, içine nitri dökülmüştür. İki ritüel sahibi suyu başlarının üzerinden dökerler ve ellerini ve gözlerini yıkarlar.*

---

⁵⁴⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 104.

CTH 394'te veba salgınına def etmeye yönelik olan Ašhella Ritüeli'nde ise vebanın yüklendiği vekiller gönderildikten sonra tanrılara sunulan kurbanların ardından, suya tuz (MUN) katılarak, bu suyla el yıkanır.

HT 1+ ay. VI (CTH 394, B1)⁵⁴⁹

§7 ⁸ [ma-ah-h]a-an-ma-at-kán IŠ-TU SÍSKUR ar-ha a-ra-an-zi ⁹ [nu-za-kán] ú-e-te-ni an-da MUN iš-hu-u-wa-an-zi ¹⁰ [nu-za-ká]n QA-TI-ŠU-NU a-pé-ez a-ar-ri

Tercüme:

§7 ⁸⁻¹⁰ *Kurban (yerin)den ayrılır ayrılmaz, suyun içine tuz serperler ve ellerini onunla yıkar.*

CTH 476'daki Papanikri Ritüeli'nde hastanın elini yıkama eylemi, tanrılara ve toprağa yapılan sunu ve libasyon işlemlerinden sonra gerçekleştirilmiştir.

KBo 5.1 III (CTH 476)⁵⁵⁰

§28 ¹⁷ NINDA har-aš-pa-u-wa-an-du-uš-ša ^{NINDA} a-la-at-ta-ri-in-na ¹⁸ pár-ši-ia na-aš-ta a-na-a-hi pé-ra-an ar-ha da-a-i ¹⁹ IŠ-TU ^{DUG} DÍLIM.GAL-ia ^{TU7} ša-am-pu-uk-ki ²⁰ a-na-a-hi da-a-i na-at-ša-an IZI pé-eš-ši-ia-zi ²¹ a-pé-e-ma-aš-ša<-an> EGIR-pa A-NA DINGIR^{LIM} da-a-i ²² nu DINGIR^{MEŠ} IŠ-TU NINDA.SIG ka-lu-ti-iz-zi GEŠTIN-ia ²³ ši-pa-an-ti EGIR-an-da-ma ku-ri-im-pa-aš ²⁴ da-ga-an ši-pa-an-ti nu-za-kán ^{LÚ} pa-ti-li-iš ²⁵ BE-EL SÍSKUR ŠU^{HIA}-ŠU-NU a-ar-ra-an-zi

Tercüme:

---

⁵⁴⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (TX 13.07.2016, TRde 23.03.2016)

⁵⁵⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 476 (Expl. A, 07.05.2012)

§28 ¹⁷Harašpawant ekmeklerini ve aladdari ekmeğini ¹⁸böler. Bir parça alır ¹⁹⁻²⁰ve çanaktan bir parça šampukki- alır. Onu ateşe fırlatır. ²¹Bunları geri tanrının (önüne) koyar. ²²Tanrılara sırasıyla ince ekmekten sunar ve şarap ²³libasyonu yapar. Sonrasında kalanları ²⁴toprağa sunar. Patili rahibi ²⁵(ve) ritüel sahibi ellerini yıkarlar.

CTH 409.1'deki Tunnawi Ritüeli'nde ise 'Yaşlı Kadın' çeşitli nesnelerle "üzerinde tutma" eylemini gerçekleştirdikten sonra ellerini şarapla yıkar. Sıcak çakıl taşları üzerinde ellerini kuruttuktan sonra da su ile yıkar.

KUB 7.53 + KUB 12.58 II (CTH 409.1)⁵⁵¹

§16 ²¹ma-ah-ha-an-ma zi-in-na-i na-aš a-ra-i nu-za-kán ŠU^{HL.A} GEŠTIN-it ²²a-ar-ri kat-ta-an-ma-aš-ši ^{NA4}pa-aš-ši-lu-uš a-a-an-du-uš ²³DUGpa-ah-hu-na-li-az har-kán-zi nu hu-uk-ki-iš-ki-iz-zi ²⁴na-at ka-ru-ú a-ni-ia-an-ta §

§17 ²⁵EGIR-ŠU-ma-za-kán ú-e-te-ni-it a-ar-ri kat-ta-an-ma-aš-ši ²⁶hu-u-wa-al-li-iš ^{DUG}pa-ah-hu-na-li-az har-kán-zi ²⁷nu hu-uk-ki-iš-ki-iz-zi na-at ka-ru-ú a-ni-ia-an-[ta]

Tercüme:

§16 ²¹O bitirdiğinde, o dikilir ve ellerini şarapla ²²⁻²³yıkar. Aşağıda onlar (bir) mangal içinde ona sıcak çakıl taşları tutarlar ve eşzamanlı olarak o büyü yapar- ²⁴o zaten gerçekleştirildi.

§17 ²⁵⁻²⁶Daha sonrasında o suyla yıkar. Aşağıda onlar (bir başka) mangal içinde ona kozalak tutarlar ²⁷ve eşzamanlı olarak o büyü yapar – o zaten gerçekleştirildi.

---

⁵⁵¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Goetze, 1938, s. 12.

CTH 458.1.1'de ayrıca, hastanın ellerini, üzerinde küçük taşlar bulunan bir mangal üzerine Yaşlı Kadın'ın şarap dökmesiyle yıkadığı kısmen kırıklı bir bölüm de vardır.

KBo 20.73 +KBo 17.54 ay. IV (CTH 458.1.1)⁵⁵²

§9¹⁶ *nu-za* [__ .G]I^{DUG} *pa-ah-hu-na-al-li da-a-i*^{16/2'} *nu-uš-ša-an*^{17/3'} *p[a-__*
-n]a-al-li-ia^{GIŠ} *e-ia-an ki-it-[ta-ri]*^{18/4'} [__] *x-aš-ša-an še-er a-a-an-du-uš*^{NA4} *[pa]-*
aš-ši-lu-uš^{19/5'} [__] *n]u*^{DUG} *KU-KU-UB GEŠTIN har-zi*^{20/6'} [__ -n] *a-al-*
li ki-iš-ša-[ra]-aš kat-ta-an e-ep-zi^{21/7'} [...] *x-an ki-iš-ša-ra-aš pa-ra-a la-a-hu-i*
nu-za-kán QA-TI-ŠU^{22/8'} [...] *x kat-ta-an-<ma>az-kán*^{DUG} *pa-ah-hu-na-al-li*^{23/9'}
[... -a] *r-ri na-aš-kán ki-iš-<ta>nu-uz-zi*

Tercüme:

§9¹⁶ [‘Yaşlı Ka]dın’ mangalı alır. ...^{17/3'} M[ang]alda eya ağacı(nın dalı) vardır.^{18/4'} [...] çakıl taşlarını üzerinde ısıtır.^{19/5'} [...] Şarapla (dolu) bir KUKUB testisi tutar.^{20/6'} O (adam) ellerini [mang]alın üzerinde tutar.^{21/7'} [...] ... ellerine [...] döker. O ellerini^{22/8'} [...] O (‘Yaşlı Kadın’) mangalın üzerinde^{23/9'} [...] y]ıkar. O (mangalı) söndürür.

4.1.3.1.3. Ağzını yıkama (aiš arri-)

CTH 416'daki ritüelde, ritüel sahipleri olan kraliyet çifti, içerisinde çeşitli semboller bulunan bir leğen(?)deki su ile ağızlarını üç kez yıkarlar. Bu eylem öncesinde uygulayıcı onlarda bulunan iftirayı ve hastalığı onlardan aldığını belirten bir inkantasyon söyler.

---

⁵⁵² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 458.1.1 (TX 06.01.2017, TRde 06.01.2017).

KBo 17.1 I (CTH 416)⁵⁵³

§8^{7'} [ú-g]a ar-ha-ri nu hu-ur-ti-ia-al-la-an har-mi hu-ur-ti-ia-li-ma^{8'} [AN.BA]R-
aš ne-e-pí-iš^{1^{EN}} ki-it-ta URUDU-aš-ša^{1^{EN}} ki-it-ta^{9'} [tar-m]a-aš-ša-an 9-an an-
da-an ki-it-ta ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ia^{10'} [ki-iš]-ša-an me-e-ma-ah-hi §
§9^{11'} [ka]-a-ša-ta-aš-ma-aš-kán ut-ni-ia-an-da-an la-a-lu-uš da-a-ah-hu-[un]^{12'}
[ir-m]a-aš-ma-aš-kán da-a-ah-hu-un kar-di-iš-mi-ia-at-kán da-a-ah-hu-[un]^{13'}
[har-ša]-ni-iš-mi-ia-at-kán da-a-ah-hu-un ta-aš-ma-aš hu-ur-ti-ia-[al-la-an]^{14'}
[pa-r]a-a e-ep-mi DUMU.É.[GA]L šu-up-pí wa-a-tar pa-ra-a e-ep-[zi]^{15'}
[LUGAL]-i MUNUS.LUGAL-ia LUGAL-uš 3-ŠU a-i-iš-še-et a-ar-ri^{16'} [ta-a]t
h[u-u]r-t[i-ia-li]-ia la-a-hu-i MUNUS.LUGAL-ša 3-ŠU a-i-iš-še-et^{17'} [a-a]r-ri
na-at hu-ur-[ti]-ia-li-ia la-a-hu-i

Tercüme:

§8^{7'} [Be]n ilerlerim ve bir leğen^{7'} tutarım. Leğenin^{8'} içinde demirden bir gökyüzü vardır.
Ayrıca bakırdan bir tane vardır. ^{9'}İçinde [çiv]iler ve dokuz rakamı vardır ve kral ve
kraliçeye^{10'} [şö]yle söylerim:

§9^{11'} “Burada, sizden memleketin dillerini (yani iftirasını) al[dım], ^{12'}[ha]stalığı sizden
aldım. Onu onların kalbinden ald[ım]^{13'-15'} ve onu onların [ba]şından aldım.” Leğ[eni]
onların önünde tutarım. Saray gör[evli]si, [kral] ve kraliçeye kutsal su tutar. Kral ağzını
üç kez yıkar^{16'} ve onu (suyu) leğene döker. Kraliçe ağzını üç kez^{17'} [yı]kar ve onu (suyu)
leğene döker.

---

⁵⁵³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. A, 08.02.2017)

Ayatarša Ritüeli'nde bu eylem hastanın kendisi tarafından değil, uygulayıcı tarafından gerçekleştirilir. Uygulayıcı ilacı hastanın ağzına dökmeden önce hastanın ağzını yıkar.

KUB 7.1 I (CTH 390A)⁵⁵⁴

§11 ²⁹ *na-aš-ta DUMU-an a-i-iš-ši-iš pa-ra-a ar-ra-ah-hi EGIR-an-da-ma-aš-ši-kán* ³⁰ *iš-ši-iš-ši la-hu-uh-hi na-at kat-ta pa-aš-zi ...*

Tercüme:

§11 ²⁹ *(İlk olarak) çocuğun ağzını yıkarım. Sonra onun* ³⁰ *ağzına (yukarıdan karışımı) dökerim (ve) o onu yutar.*

4.1.3.1.4. Elbiselerini yıkama (TÚG NÍG.LAM^{MEŠ} ... arra-)

Hastayı arındırmak için onunla ilişkili olan bir nesnenin yıkanması, ritüellerde nadiren görülen bir eylemdir ve uygulamayla Ammihatna Ritüeli'nde karşılaşırız.

KBo 5.2 III (CTH 471)⁵⁵⁵

§64 ⁵⁴ *nu har-wa-a-ši pé-di* ^{GIŠ} [ZA.LAM.GA]R *tar-na-an* ⁵⁵ *na-aš a-pí-ia pa-iz-zi* [n] *a-aš-ta ši-hi-il-li-ia-aš* ⁵⁶ *wa-a-tar IŠ-TU DUG ME-E še-er ar-ha la-a-hu-i* ⁵⁷ *nu* ^{DUG} GAL *šu-un-na-i na-at É-ŠU pé-e-da-i* ⁵⁸ *nu-za* ^{TÚG NÍG.LAM^{MEŠ}} *ar-ha pé-eš-ši-ia-zi* ⁵⁹ *nu-za ši-hi-il-li-ia-aš ú-i-te-ni-it a-ar-ri* ⁶⁰ ^{TÚG NÍG.LAM^{MEŠ}} *ma-az* ^{LÚ} AZU *da-a-i* §

Tercüme:

---

⁵⁵⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (TX 20.03.2017, TRde 20.03.2017)

⁵⁵⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Strauß, 2006, s. 229; Murat, 2002, s. 49, 51.

§64 ⁵⁴Gizli bir yerde bir [çadı]r kuruludur. ⁵⁵⁻⁵⁶O oraya gider. Su testisinden arınma suyunu döker, ⁵⁷bir kadehi doldurur ve onu evine getirir. ⁵⁸Gösterişli kıyafetleri fırlatır ⁵⁹ve arınma suyuyla yıkar. ⁶⁰Fakat AZU rahibi gösterişli kıyafetleri alır.

4.1.3.1.5. Yıkanma (warp-, arra-)

Bazı ritüellerde arınık olmak için yapılan “yıkanma” eyleminin ritüelden önce ya da ritüelin başında gerçekleştirildiğini görüyoruz.

KUB 4.47 I (CTH 432)⁵⁵⁶

§3 ¹¹ nu ne-ku-uz me-hur ku-it-ma-an-kán ^DUTU-uš na-a-wi u-up-zi nu-za a-pa-a-aš ^{LÚ}-aš ¹² wa-ar-ap-zi na-an ^{LÚ}ŠU.I ga-ru-up-zi dan-na-re-eš-na-aš te-e-da-ni-iš ¹³ gal-gal-ta-ni-iš-ša te-e-da-ni-iš GÜB-la-aš da-a-i GÜB-la-aš-ša ŠU^{MEŠ}-aš ¹⁴ GİR^{MEŠ}-aš-ša ša-an-ku-wa-i da-a-i na-at-kán A-NA BUR.ZI Ú-UL za-nu-wa-an-ti ¹⁵ an-da da-a-i na-at-kán še-er ka-a-ri-ia-a[z-zi na-at-kán A-NA P]A-NI ^DMA-DA-NI₇ ¹⁶ da-a-i nu-kán a-ra-ah-za-an-da IŠ-TU ZÌ.DA [gul-aš-zi nu-]za EGIR-an-da ¹⁷ šu-up-pa wa-ar-ap-zi ...

Tercüme:

§3 ¹¹Gece vakti, güneş doğmadan önce, o adam ¹²**yıkanır** ve berber koltuk altı kılını tıraş eder. ¹³⁻¹⁴(Uygulayıcı) onun solundaki koltuk altı kılını almanın yanı sıra onun sol tarafındaki el ve ayak tırnaklarını alır ve onları pişmemiş kilden bir kabın ¹⁵içine koyar. O onun üstünü ör[ter ve onu] Tanrı Madanu (=Marduk?)’nun önü[ne] ¹⁶koyar. Onun etrafına unla (bir çember) [çizer]. Sonrasında ¹⁷(hasta) **arındırma banyosu** yapar.

---

⁵⁵⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Beckman, 2007, s. 70.

KUB 9.27 (+) KUB 7.8 I (CTH 406)⁵⁵⁷

§3 ¹⁴ [na-a]t DUMU.MUNUS šu-up-pé-eš-šar-aš kar-ap-zi EN SÍSK[UR-m]a ¹⁵
[wa-a]r-pa-an-za na-aš EGIR-an i-ia-at-ta-ri

Tercüme:

§3 ¹⁴⁻¹⁵ *Kutsanmış bir kız [on]ları taşır ve banyo yapmış olan ritüel sahibi (onların) arkasından gider.*

II. Muršili'nin yüz felci rahatsızlığını def etmeye yönelik ritüelde ise kral ritüelden önce yıkanmanın yanı sıra, hastalığın aktarılması için seçilen vekil sığır gönderildikten sonra da yıkanmıştır.

KUB 43.50+ öy. (CTH 486, A)⁵⁵⁸

§1 ¹⁷ ... [(GUD pu-u-hu-ga-ri-)]in-ma ku-e-da-ni [UD-ti] ¹⁸ [(ú-nu-e-ir nu-za
DUTUŠI a-pí-e-da-)]ni UD-ti wa-ar-ap-ta ¹⁹ [(pí-ra-an pa-ra-a-ia-az-zi)] a-pu-u-
un GE₆-an IŠ-TU MUNUS ²⁰ [(ti-eš-ha-aš ka-ru-ú-wa-r)]i-wa-ar-ma-za ma-ah-
ha-an wa-ar-ap-ta ²¹ nu-kán A-NA [(GUD pu-u-hu-g)]a-ri ŠU-an QA-TAM-MA
da-a-iš ma-ah-ha-an-ma-kán ²² GUD pu-u-hu-g[(a-ri-i)]n pa-ra-a na-a-ir
DUTUŠI-ma-za GUD pu-u-hu[(-ga-ri)] ²³ EGIR-an-da [(I-NA)] UD 7 KAM šu-up-
pa wa-ar-ap-zi ...

Tercüme:

§1 ¹⁷⁻¹⁸ ... *Vekil sığırı hazırladıkları gün, Güneşim o gün yıkandı* ¹⁹⁻²⁰ *(çünkü) önceki geceyi*
bir kadın ile geçirdi. Sabahleyin (Güneşim) yıkandıktan sonra ²¹⁻²³ *vekil sığıra elini aynı*

---

⁵⁵⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 406 (Expl. A, 07.05.2012)

⁵⁵⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Mouton, 2007a, s. 161-163; Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 486 (TX 15.12.2015, TRde 17.07.2015).

şekilde koydu. Vekil sığırı gönderdikten sonra ise Güneşim vekil sığırın arkasından 7 gün (boyunca) arındırıcı banyo yapar.

Benzer durum CTH 448.2.1.1 ve CTH 419'daki (§5 25'-27'; metin yeri için bkz. 4.1.4.1.2) ritüellerde de görülmüş, ritüel sahibi kendisi yerine vekil tayin edildikten ya da vekil gönderildikten sonra yıkanma çadırına giderek banyo etmiştir.

KUB 17.18 (+) III (CTH 448.2.1.1)⁵⁵⁹

§7 ¹ [...] x x x [(i-da-la)- ...] x-u-wa DINGIR^{MEŠ}-aš-ša an-tu[-u-u]h-ša-aš ² [(ha-tu-ga-an)-ni ...] x EGIR-an ku-u-uš [še-e]k[-ten A-NA] EN^{MEŠ} SÍSKUR-ma M[U^{HI.A}] [(GÍD.DA)] ³ [(x x) ŠA EGIR U₄-MI] TI-tar ha-at-tu-l[a-tar EGI]R-an tar-na-an har-ak ⁴ [_ _ _ ka-a-ša a]-[pé-e-da]-aš ku[-it i-da-l]a-u-wa-aš ud-da-na-aš pé-di ⁵ [ku-u-uš tar-pa-al]-[li-uš] ti-it-[ta]-nu-[um]-me-en nu-za zi-ik ták-na-aš ^DUTU-uš ⁶ [ták-na-aš-ša DINGIR^{MEŠ}] ku-ut-[ru-ša-ni]-eš e-eš-tén nu-za a-pé-e-da-aš i-da-la-u-wa-aš ⁷ [ud-da-na-aš ku-u-uš EGIR-a]n še-ek-tén nu-za pé-di le-e ku-it-ki ⁸ [kap-pu-u-wa-at-te-n]i nam-ma-kán EN SÍSKUR IŠ-TU ^{GIŠ}KUN ša-ra-a ⁹ [ú-iz-zi nu] A-[NA] MUNUS.MEŠŠU.GI GIM-an ut-tar nu QA-TAM-MA DÙ-an-zi ¹⁰ [tar-pa-al-li-u]š-ma hu-i-iš-wa-an-du-uš EGIR-pa a-pu-u-un-pát KASKAL-an ¹¹ [pé-i-ia-a]n-zi nu EN^{MEŠ} SÍSKUR wa-ar-pu-u-wa-aš ¹² [A-NA ^{GIŠ}ZA.LA]M.GAR^{HI.A} pa-a-an-zi nu-za [wa]-ar-[pa]-an-zi

Tercüme:

§7 ¹[...] ... kötü ... tanrıların ve insanların ²⁻³dehşetini [ta]nıyın! Fakat ritüel sahiplerine [... geleceğin] uzun y[ılla]r, hayat (ve) sağl[ık] için müsaade edin! ⁴[... Şimdi] b[u kö]tü sözlerin yerine ⁵[bu vekil]lerin (tarpalli) konulmasına siz Yeryüzü'nün Güneş Tanrısı ⁶[ve

---

⁵⁵⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 448.2.1.1 (Expl. A, 15.07.2016)

yeryüzünün tanrıları] şahit olun! O kötü ⁷⁻⁸[sözlerde bunları] tanıyın! Hiçbir şeyi [hesaba katmayı]n!” Daha sonra ritüel sahibi merdivenden yukarı ⁹[gelir.] ‘Yaşlı Kadın’lara aynı şekilde hitap ettiklerinde ¹⁰canlı [vekiller]i (tarpalli) o yola geri ¹¹[gönderir]ler. Ritüel sahipleri yıkanma ¹²[çadırına] giderler ve yıkanırılar.

Ammihatna Ritüeli’nde ise hasta ilaç içmeden önce yıkanır.

KBo 5.2 IV (CTH 471)⁵⁶⁰

§72 ³⁶ [nu-za] ^{GIŠ}KA-AN-NU-UN-it DUG-iš [ši-hi-il-li-ia-aš ú-i-te-ni-it] ³⁷ šu-u-wa-an-za ar-ta-ri nu-kán ^{LÚ}AZU a-pé-e-ez [še-er ar-ha] ³⁸ la-a-hu-i nu ^{DUG}GAL.GIR₄ šu-un-na-i na-aš-ta A-NA [DUG->za<] ³⁹ ši-he-el-li-ia-aš wa-a-tar ku-it an-da nu-za a-pé-e-ez a-[ar-ri] ⁴⁰ ^{DUG}GAL-ma ku-iš šu-u-wa-an-za na-at A-NA wa-aš-ši^{HI.A} da-a-i ⁴¹ nu wa-aš-ši^{HI.A} ku-uš-ku-uš-ša-an-zi na-aš-kán A-NA ^{D[EN.ZU]} ⁴² me-na-ah-ha-an-da ti-i-e-ez-zi na-at a-da-an-za e-ku-zi

Tercüme:

§72 ³⁶Ayaklığı olan testi arınma suyu ile ³⁷doludur. AZU rahibi üzerine ³⁸döker ve pişmiş topraktan yapılmış kabı doldurur. Ayaklı testideki ³⁹arınma suyu ile kendini yıkar. ⁴⁰İlacın olduğu kabı alır ⁴¹ve ilaçları havanda döver. (Daha sonra) Ay Tanrısı’na ⁴²döner ve onu (ilacı) tok karnına içer.

Bazı ritüellerde ise yıkanma eylemi kimi ritüel eylemlerden sonra gerçekleştirilmiştir. CTH 490’daki Aštu Ritüeli’nde “su serpme”, CTH 409.1’deki Tunnawiya Ritüeli’nde de “üzerinde tutma” eylemlerinden sonra hasta yıkanmaya gitmiştir.

---

⁵⁶⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Strauß, 2006, s. 231-232; Murat, 2002, s. 57,59.

KBo 19.144 + KBo 27.154 (CTH 490)⁵⁶¹

^{13'} *na-aš pa-ah-hu-e-na-aš e-di-iz pé-ra-a[n ti-ia-iz-zi]* ^{14'} *[ma]-ah-ha-an-ma-kán*
EN SÍSKUR *pa-ah-hur x [ti-ia-iz-zi]* ^{15'} *[nu-u]š-ši-kán* ^{MUNUS}ŠU.GI *šu-wa-ru-az*
w[a-a-tar pa-pár-aš-zi] ^{16'} *nu* ^{MUNUS}ŠU.GI ...§

^{21'} *ma-ah-ha-an-ma* ^{MUNUS}ŠU.GI *me-mi-ia-[u-wa-an-zi zi-in-na-i]* ^{22'} *na-aš-ta* EN
SÍSKUR *wa-[ar-pu]-w[a-aš* ^{GIŠ}ZA.LAM.GAR] ^{23'} *an-da pa-iz-zi nu-za [wa-ar-ap-*
zi]

Tercüme:

^{13'} *O tarafa ateşin önü[ne yürür.]* ^{14'} *Ritüel sahibi ateşin [önüne yürü]düğünde* ^{15'} *‘Yaşlı Kadın’ ona şuwaru- ‘dan s[u serper].* ^{16'-20'} *‘Yaşlı Kadın’ Hurrice [şöyle söyler.] ...*

^{21'} *‘Yaşlı Kadın’ konuş[masını bitir]ince,* ^{22'} *ritüel sahibi ban[yo çadırına]* ^{23'} *gider ve [yıkılır].*

KUB 7.53 + KUB 12.58 II (CTH 409.1)⁵⁶²

§22 ⁵² *[EGIR-Š]U-ma-aš-ši-kán* ^{DUG}UTÚL *da-an-na-ra-an še-ir ar-ha* ⁵³ *wa[-ah-*
n]u-zi na-an ar-ha du-wa-ar-ni-iz-zi ⁵⁴ *nu h[u-u]k-zi nam-ma-aš-ši* ^{GIŠ}MEŠ *kat-ta-*
an ⁵⁵ ^{DUG}*[hu]-u-pu-wa-i-ia iš-ga-a-ri nu me-ma-i* ⁵⁶ *ka-[a-]ša pa-ap-ra-an-na-aš*
a-ni-eš-ki-mi ⁵⁷ *nu [pa-a]p-ra-an-na-aš* ^{GE₆-in} KIN[?]-*an har-mi na-at ar-ha* ⁵⁸ *tar-*
[n]a i-da-lu pa-ap-ra-tar al-wa-za-a-tar a-aš-ta-ia-ra-tar ⁵⁹ ^{DINGIR}MEŠ-*aš kar-*
pí-in ag-ga-an-ta-aš ha-tu-ga-tar ⁶⁰ ^{DUMU}-*la-an-na-aš hu-i-pa-ia-la-an na-at*
ar-ha tar-na §

§23 ⁶¹ *na-aš-ta* EN SISKUR.SISKUR *wa-ar-pa-wa-an-zi pa-iz-zi*

⁵⁶¹ Transkripsiyon Görke, 2010, s. 123-124.

⁵⁶² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Goetze, 1938, s. 14-15.

Tercüme:

§22 ⁵²[Daha sonra]sında boş tencereyi onun üzerinde ⁵³dö[ndür]ür, onu kırar ⁵⁴⁻⁵⁵ve bü[yü ya]par. Daha sonra çanağı onun (hastanın) ayaklarının yanına koyar ve (şöyle) söyler: ⁵⁶“Ben ş[im]di kirlilik ritüelini gerçekleştiriyorum. ⁵⁷Kirliliğin siyah malzemesini(?) tutuyorum, onu ⁵⁸uzaklaştır! Kötü kirlilik, büyücülük, günah, ⁵⁹tanrılarının öfkesi, ölüm korkusu, ⁶⁰insanlığın günahkarlığı, bunların (hepsini) uzaklaştır!”

§23 ⁶¹Daha sonra ritüel sahibi yıkanmaya gider.

Kimi zaman yıkanma suyuna çeşitli maddelerin katıldığını görüyoruz. CTH 803 §7’de (metin yeri için bkz.4.1.2.7) hastayı kara büyüden kurtarmak için yıkanma suyuna potasyum tuzu ve yine aynı amaca yönelik düzenlenmiş olan CTH 402’deki Alli Ritüeli’nde de suya arpa katılmıştır. CTH 803 §8’de ise yine kara büyüü bertaraf etmek için hasta su ve soda külü ile yıkanır (metin yeri için bkz.4.1.2.7).

KBo 21.8 III + KUB 24.10 III (CTH 402)⁵⁶³

§33 ¹⁰ nu LÚ.U₁₉.LU I-NA É.DU₁₀.ÚS.SA ¹¹ [pa-iz-zi IGI-z]i pal-ši NISABA-it wa-ar-ap-zi

Tercüme:

§33 ¹⁰ Ölümlü yıkanma evine ¹¹ [gider. İlk] olarak, arpa ile yıkanır.

4.1.3.2. Giysi ve fizyolojik öğelerin alınması

Kirlilikten etkilendiğine inanılan kişinin saç, kaş, kirpik, tırnak gibi fizyolojik öğelerinin yanı sıra, kıyafeti ya da günlük yaşamda kullandığı eşyaların ondan alınması,

---

⁵⁶³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013)

kesilmesi ve çıkarılması gibi çeşitli eylemlerle, hastanın bedeninde bulunan kirliliğin de tamamen çekilip çıkarıldığına inanılmıştır. Bu doğrultuda şu eylemler gerçekleştirilmiştir:

4.1.3.2.1. Elbiselerini fırlatıp atma (^{TÚG}NÍG.LAM^{MEŠ} *arha peššiya-*)

Ritüellerde giysiler kimi zaman hastanın vücudunu kaplayan kötülüğün bir temsili olarak görülür. Kummanni rahibesinin Kuwanni Ritüeli'nde, ritüel sahibi sadece kıyafetini değil, aynı zamanda kullandığı takıları da çıkarıp atarak üzerinde bulunan kötülüğü atar.

FHG 13(+) III (CTH 474.1)⁵⁶⁴

§15''' ³ [... ki-iš-š]a-an me-ma-ah-hi NÍ.TE-az-wa ^{TÚG}NÍG.LAM^{MEŠ} ⁴ [pé-eš-ši-i]a-at ŠU^{MEŠ}-az-ma-wa GÌR^{MEŠ}-az ^{UZU}ku-ut-ta-n[a-az-]ma-wa ⁵ [... ku-ut-ta-na-a]l-li ar-ha pé-eš-ši-ia-at ŠU^{MEŠ}-az-ma-w[a] ⁶ [... ^{URUD}JUŠÈR.ŠÈR^{HI.A} pé-eš-ši-ia-at ...

Tercüme:

§15''' ³[... şöy]le söylerim: “Vücuttan görkemli kıyafeti ⁴[at]tı. Ellerden, ayaklardan, boğazdan ⁵[... koly]eyi attı. Ellerden ⁶[... z]incirleri attı.

Ritüel sahibi tarafından çıkarılan kıyafetler Ammihatna Ritüeli'nde (CTH 471, §64) AZU rahibi (ilgili metin yeri için bkzn. 4.1.3.1.2), Maštigga Ritüeli'nde (CTH 404.1) de ‘Yaşlı Kadın’ tarafından alınmıştır. Bunlar ritüel sahibi tarafından ritüel karşılığında bu uygulayıcılara ödenen kısmi bir bedel olarak düşünülebilir.

---

⁵⁶⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 474.1 (Expl. A, 14.08.2015)

KBo 39.8 IV (CTH 404.1)⁵⁶⁵

§41 ⁵ *nu-kán 2 BE-EL SÍSKUR* ^{NA4}*h[(u-w)]a-[(š)]i^{HL.A} GÌR^{HL.A}-az [šu-en-(zi)]* ⁶
na-aš-kán pa-ah-hur iš-tar-na a[r-h]a pa-iz-zi nu ^{TÚG}*[(NÍG.LÁM^{MEŠ})]* ⁷*ku-e wa-*
aš-ša-an har-kán-zi na-at-za ar-ha pé-eš-š[(i-ia-an-zi)] ⁸ *[(n)]a-at-za* ^{MUNUS}*ŠU.GI*
da-a-i §

Tercüme:

§41 ⁵ *İki ritüel sahibi huwaşi taşlarını ayakları ile devirirler* ⁶⁻⁷*ve o ateş ortasında yürür.*
Ve onlar giydikleri elbiseleri atarlar ⁸*ve ‘Yaşlı Kadın’ onları kendisi için alır.*

4.1.3.2.2. Elbise yırtarak çıkarma

Tunnawiya Ritüeli’nde (CTH 409.1) hastanın giymiş olduğu siyah tişört, siyah tozluklar(?) ve siyah yün kulak tıkaçları, hastadaki kirliliğin taşıyıcısı olmakla ilişkilendirilmiş ve bunların ‘Yaşlı Kadın’ tarafından hastanın üzerinden çekip çıkarılması ya da yırtılmasıyla kirlilik hastadan uzaklaştırılır (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.1.1.a).

4.1.3.2.3. Kişinin (tırnak, tüy ve kıl gibi) fizyolojik öğelerini alma

CTH 762.3’teki *šalli aniur* fragmanlarında ‘Yaşlı Kadın’ hastanın başından mavi yünü alır ve onu bal ve zeytinyağı dolu bir kaba koyar; yünü aldıktan sonra, hastanın ayrıca saç kılı, kaş, kirpik ve el ile ayak tırnağını alır ve mavi yünle birlikte aynı kaba koyar. Kap daha sonra ateşe verilir. Ne yazık ki, bu pasaj kırıklı bir fragmanda yer aldığından daha fazla bağlam mevcut değil. Ancak, vücut parçalarının yok edilmesi *tükürme* ile aynı kavramsal çerçeveye uyuyor gibi görünüyor: başka bir deyişle, enfekte

---

⁵⁶⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 99.

olmuş vücudun bir kısmı metonimik olarak (parçanın bütün yerine geçmesiyle) rahatsızlığın tamamını sembolize eder. Böylece hastanın bu fizyolojik öğelerinin imha edilmesiyle birlikte kötülükler de hastadan uzaklaştırılmış olur.

KUB 32.8 + KUB 32.5 III (CTH 762.3)⁵⁶⁶

§1 ^{x+1} *nu-uš-ša-an A-NA GAL GIR₄ LÁL [Ì^{GIŠ}SE₂₀-ER-DÌ]* ^{2'} *la-a-hu-u-wa-an na-at-kán an-da a-pí-ia* ^{3'} *da-a-i* ^{MUNUS}ŠU.GI-*ia-aš-ši-iš-ša-an* ^{4'} *IŠ-TU SAG.DU-ŠU SÍG ZA.GÌN ar-ha da-a-i* ^{5'} *na-at-kán A-NA GAL GIR₄ an-da da-a-i* ^{6'} *ku-it-ma-an-ma-za-an BE-EL SISKUR.SISKUR* ^{7'} *IŠ-TU SAG.DU-ŠU te-e-ta<-na>-an la-ap-li-e[-pa-an]* ^{8'} *e-ni-e-ra-an-na hu-u-i-it-ti-ia-an-na-i* ^{9'} ^{MUNUS}ŠU.GI-*ma lu-u-i-li ki-iš-ša-an* ^{10'} *hu-u-uk-ki-iš-ki-iz-zi* §

§2 ^{11'} *har-ma-a-ha-ti-ti-ia-an-ta tap-pa-a-ni-in* ^{12'} *la-a-at-ta za-an-da du-ú-pa-i-mi-in* ^{13'} *iš-ša-ri-in za-an-da du-ú-pa-i-mi-in* ^{14'} *EME-in la-al-pí-i-in-ti-it-ta* ^{15'} *la-a-ad-da ku-wa-an-na-ni-in-ti-it-ta* ^{16'} *la-a-ad-da iš-ša-ra<-aš-ša>-an-za-ti-it-ta* ^{17'} *pa-a-ta-aš-ša-an-za ta-am-mu-u-ga la-a-at-ta* ^{18'} *za-an-da du-ú-pa-i-mi-in iš-ša-ri-in* ^{19'} *za-an-da du-ú-pa-i-mi-in EME-in* §

§3 ^{20'} *nu-kán A-NA GAL GIR₄ ku-e-da-ni LÁL* ^{21'} *Ì^{GIŠ}SE₂₀-ER-DÌ la-a-hu-u-wa-an* ^{22'} *nu-uš-ša-an* ^{GIŠ}*wa-ar-ša-ma-an še-e-ir* ^{23'} *lu-uk-ki-iz-zi na-at ar-ha ú-ra-a-ni* ^{24'} ^{MUNUS}ŠU.GI-*ma lu-u-i-li ki-iš-ša-an* ^{25'} *hu-u-uk-ki-iš-ki-iz-zi* §

§4 ^{26'} *ta-a-in-ti-ia-aš a-a-ia-ru* ^{27'} *ma-al<-li>-i-ti-ia<-aš> a-a-ia-ru za-an[-da]* ^{28'} *du-ú-pa-i-mi-i-iš iš-ša-r[i-iš]* ^{29'} *za-an-d[a] du-ú-pa-i[m-mi-iš EME-iš]*

Tercüme:

---

⁵⁶⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Starke, 1985, s. 118-119; çeviri için bkz. Kaynar, 2017, s. 173.

§1^{x+1-4} (Ritüel sahibi) kil kabın içine balı (ve) [zeytinyağını] dökerek koyar. ‘Yaşlı Kadın’ onun başından mavi yünü alır⁵ ve onu kil kabın içine koyar.⁶⁻⁸ Daha sonra ritüel sahibinin başından bir kıl, kaş ve kirpik çeker.⁹⁻¹⁰ Yaşlı Kadın’ Luwice şöyle büyü yapar.

§2¹¹⁻¹⁹ (Luwice): “O başından rahatsızlanan eli ve dili için (vekil olan) kılı aldı. O, rahatsızlanan eli ve dili için (vekil olan) kaş, kirpik, parmak tırnağı, ayak tırnağını aldı.

§3²⁰⁻²³ Yağ ve bal ile dolu olan kil kabın üzerindeki odunu yakar. Onlar yanar.²⁴⁻²⁵ ‘Yaşlı Kadın’ Luwice şöyle büyü yapar.

§4²⁶⁻²⁷ (Luwice) Rahatsızlanan el ve rahatsızlanan dil, her ikisi de yağ ve bal olsun!

Depresyon tedavisine yönelik olan CTH 432’deki ritüelde de (A: KUB 4.47 öy. §3) benzer şekilde hastanın koltuk altı kılı, sol el ve ayak tırnakları gibi fizyolojik öğeleri alınır ve pişmemiş kilden bir kaba konur. Daha sonrasında bu kap Tanrı Madanu (=Marduk?) önüne konur. G. Beckman’ın önerisine göre bu uygulama hem hastayı arındırmaya hem de hasta ve tanrı arasında samimi bir bağ kurmaya hizmet eder.⁵⁶⁷ Ardından bu kabın etrafına unla (bir çember) çizilir. Devamında bu tanrının ve onun eşinin tapınakları yere unla çizilerek onlara sunular yapılır (İlgili metin yeri için bkz. 4.1.3.1.5). Gözlemlendiğine göre, unla büyü halkası çizme uygulaması Anadolu’ya değil, Mezopotamya’ya ait bir uygulamadır.⁵⁶⁸ Burada gördüğümüz büyü halkası tekniği, bu ritüelin (CTH 432) dışında Mezopotamya’dan adapte edilmiş ritüellerden olan CTH 811’de de kullanılmıştır.⁵⁶⁹

---

⁵⁶⁷ Beckman, 2007, s.79, n:9.

⁵⁶⁸ Beckman, 2007, s. 81 dn: 22.

⁵⁶⁹ Detaylı bilgi için bkz. Haas, 2003a, s. 385.

Kötülüğün vücudun içinde olduğu düşünüldüğünde, hastanın cildiyle temas eden kıyafet ya da takıdan ziyade, tırnak ya da saç gibi hastanın kendi vücudunun bazı öğeleri alınarak kötülüğün hastadan çıkarılabileceği düşünülmüştür.

4.1.3.3. Ateşten ve Kapıdan Geçme

4.1.3.3.1. Ateşten Geçme (IZI ... *ištarna arha uwa-*)

Ritüellerde ateşin arındırıcı özelliğinden de faydalanılarak ritüel sahibi ateşin içinden geçirilmiş veya ateş üzerinde yürütülmüştür.⁵⁷⁰ Hitit çivi yazılı belgelerinde IZI ve *pahhur-* kelimeleri ile ifade edilen ateş, ritüellerde hem kötülüklerin aktarıldığı nesneleri imha etme,⁵⁷¹ hem de arındırma amacıyla kullanılmıştır. Bir asker arındırma ritüeli olan CTH 730'daki ritüelde 'kapıdan geçme ayini' için yapılan kapının her iki yanına ateş yakılır ve askerler bu iki ateşin arasından geçmişlerdir.

---

⁵⁷⁰ D. P. Wright, "The Disposal of Impurity in the Priestly Writings of the Bible with Reference to Similar Phenomena in Hittite and Mesopotamian Cultures", Basılmamış Doktora Tezi, University of California, Berkeley, 1984, s. 32, 287 n: 55; Reyhan, 2003a, s. 127-128; E. Reyhan, "The Missing God Telipinu Myth: A Chapter from the Ancient Anatolian Mythology", *TAD* 28 / 45, 2009, s. 101.

⁵⁷¹ Örneğin, Tunnawi'nin 'Nehir Ritüeli'nde arınmanın tam olarak yerine gelebilmesi için ritüelde kullanılan malzemelerinin bir kısmı nehre atılırken bir kısmı da yakılır. Burada hasta üzerinde kaldırılarak hastadaki kirliliğin kendilerine aktarıldığı köpek ve domuz yavrusu ateşte yakılarak imha edilir. **KUB 7.53 + KUB 12.58 III (CTH 409.1):** ¹⁷ [nu UR.TU]R? ŠAH.TUR *dam-mi-li pi-e-da-an-zi* ¹⁸ [na-aš IZI-i]t wa-ar-nu-wa-an-zi ... "[Ve küçük köpeği(?)] (ve) küçük domuzu başka bir yere taşırlar; [ve onları ateşte] yakarlar.", Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Goetze, 1938, s. 16.

Benzer uygulamalar eski Mezopotamya'ya ait *Šurpu* inkantasyon serisinde de görülür. E. Reiner *Šurpu*'da gerçekleştirilen yakmaların birer 'arındırma ayini' olduğunu, yakılan objelerle hastanın günahlarının ve acılarının yakılmış ve böylece hastanın arınmış olduğunu belirtir; E. Reidner, *Šurpu: A Collection of Sumerian and Akkadian Incantations*. Archiv für Orientforschung, Beiheft 11, Graz, 1958, s. 3. Eski Mezopotamya kaynaklarında ateşin arındırıcılığı ile ilgili bazı referanslar için ayrıca bkz. V. Hurowitz, "Isaiah's Impure Lips and Their Purification in Light of Akkadian Sources", *Hebrew Union College Annual* 60, 1989, s. 39-89.

KUB 17.28 IV (CTH 730)⁵⁷²

⁵¹ *nam-ma KÁ.GAL pi-ra-an ki-iz-za pa-ah-hur wa-ar-nu-wa-wa-an-zi* ⁵² *ki-iz-za-ia pa-ah-hur wa-ar-nu-wa-an-zi* ⁵³ *nu-kán ERÍN^{MEŠ} iš-tar-na ar-ha pa-an-zi* ⁵⁴ *ÍD-an ta-p[u-š]a a-ri nu-uš-ma-aš-kán wa-a-tar* ⁵⁵ *ša-ra-a pa-ap-pár-aš-kán-zi ...*

Tercüme:

⁵¹*Sonra kapının önünün bir tarafında ateş yakarlar* ⁵²*ve diğer tarafında da ateş yakarlar.*

⁵³*Askerler arasından geçerler.* ⁵⁴⁻⁵⁵*Nehri kenarına varınca, üzerlerine su serperler.*

CTH 644'teki bir başka askeri ritüele ait olan bir fragmanda ise atlar arındırılmak için iki ateş arasından geçirilmiştir.

KBo 10.44+ I (CTH 644.1.A)⁵⁷³

¹⁷ *[(nam-ma ke-e-ez k)e-e-e]z-zi-ia pa-[ah-hur] wa-ar-nu-w[a-(an-zi)]* ¹⁸ *[nu-kán ANŠE.KUR.R]A^{MEŠ} iš-tar-na ar-[ha] pé-e-hu-d[(a-an)-zi]*

Tercüme:

¹⁷⁻¹⁸*Daha sonra bu tarafta ve diğer tarafta ateş yakarlar ve atları (onların) arasından sürerler.*

Ülke ya da orduda baş gösteren vebayı defetmek amacıyla gerçekleştirilen Ašhella Ritüeli'nde insanlar arınmak amacıyla iki yerde yakılan ateş arasından geçmişlerdir.

---

⁵⁷² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Kümmel, 1967, s. 151.

⁵⁷³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. G. Beckman, "The Goddess Pirinkir and Her Ritual from Hattuša (CTH 644)", *Ktoma* 24, 1999a, s. 31.

HT 1+ ay. VI (CTH 394, B1)⁵⁷⁴

§7 ⁸ [ma-ah-h]a-an-ma-at-kán IŠ-TU SÍSKUR ar-ha a-ra-an-zi ⁹ [nu-za-kán] ú-e-te-ni an-da MUN iš-hu-u-wa-an-zi ¹⁰ [(nu-za-k)]án QA-TI-ŠU-NU a-pé-ez a-ar-ri nam-ma IZI 2 AŠ-RA ¹¹ [(wa-ar-n)]u-wa-an-zi na-at-kán iš-tar-na ar-ha ú-wa-an-zi

Tercüme:

§7 ⁸Ritüel (yerin)den ayrılır ayrıl[maz], ⁹onlar suyun içine tuz serperler ve ¹⁰o ellerini onunla yıkar. Sonra iki yerde ¹¹ateş yakarlar (ve) arasından geçerler.

Aile içindeki kavgayı önlemeye yönelik Maštigga Ritüeli'nde ise iki tarafta ateş yakılır ve ortasına da *huwaši* taşları dizilir. Çeşitli sunu ve *huwaši* taşlarıyla ilgili analogik bir inkantasyonun ardından ritüel sahibi ateşin arasından yürür (*pahhur ištarna arha pai-*)

KBo 39.8+ ay. III-IV (CTH 404.1)⁵⁷⁵

§39 ⁵⁴ [(n)]u pa-ah-hur ZAG-az GÜB-la-az-zi-ia wa-ar-nu-wa-an-zi ⁵⁵ [nu]-kán iš-tar-na ⁷ ^{NA4}hu-wa-ši iš-ga-ra-an-zi ⁵⁶ [(nu)] ^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.GUR4.RA KU₇ tar-na-aš GAL.GEŠTIN-ia A-NA 2 BE-EL SÍSKUR ⁵⁷ [(pa-r)]a-a e-ep-zi nu-uš-ša-an QA-TAM ti-an-zi ⁵⁸ [(nu)] ^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.GUR4.RA KU₇ pá-r-ši-ia-az-zi ⁵⁹ [(GEŠTIN)]-ia ši-pa-an-ti nu ki-iš-ša-an me-ma-i §

§40 IV¹ [(ku-iš-wa-ra-at ú-e-te-eš-ke-et ^{NA4}hu-wa-a-ši^{HLA})] ² [(ta-a-ni-ta ki-nu-na-wa-ra-at-kán ka-a-ša la-ga-a-ri)] ³ [(nu-wa-kán A-NA 2) BE-EL (SÍSKUR a-

⁵⁷⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (TX 13.07.2016, TRde 23.03.2016)

⁵⁷⁵ Transkripsiyon Miller, 2004, s. 97-99.

pé-e-da-ni UD-ti ku-it KAxU-az ⁴[EME²¹]-[(az ú-it nu-wa-kán)] [a-pé-e ud-da-a¹-a[(r QA-TAM-MA la-a-ga-a-ru)] §

§41 ⁵ nu-kán 2 BE-EL SÍSKUR ^{NA4}h[(u-w)]a-[(š)]i^{HLA} GÌR^{HLA}-az [šu-en-(zi)] ⁶
na-aš-kán pa-ah-hur iš-tar-na a[r-h]a pa-iz-zi ...

Tercüme:

§39 ⁵⁴Sağa (ve) sola bir ateş yakarlar (ve) ⁵⁵onların arasına yedi huwaşi taşı koyarlar.

⁵⁶‘Yaşlı Kadın’ bir tarna ölçüsünde bir tatlı kalın ekmeği ve bir testi şarabı iki ritüel sahibine ⁵⁷uzatır ve onlar üzerine ellerini koyarlar. ⁵⁸‘Yaşlı Kadın’ tatlı kalın ekmeği böler ⁵⁹ve şarabı sunar ve şöyle söyler:

§40 ¹⁻²“Her kim huwaşi taşlarını diktiyse, bak şimdi onlar yıkılacaklar. ³⁻⁴O gün iki ritüel sahibinin ağzından ve dilinden çıkan o sözler de aynı şekilde yıkılsın!”

§41 ⁵İki ritüel sahibi huwaşi taşlarını ayakları ile devirirler ⁶ve o ateşin arasından yürür.

Kaybolan Tanrı Telipinu Mitosu’nda da tanrının üzerindeki kötülüğü, suç, öfkeyi ve hiddeti arındırmak için onun iki tarafında ateş yakıldığını görüyoruz.⁵⁷⁶

KUB 17.10+ III (CTH 324.1)⁵⁷⁷

§27’ ⁸ nu ^DTe-li-pí-nu-i še-e-er ar-ha du-wa-a-an wa-ar-nu-nu-un ⁹ tu-wa-an-na wa-ar-nu-nu-un na-aš-ta ^DTe-li-pí-nu-i ¹⁰ tu-ug-ga-az-še-e-et i-da-a-lu-uš-ši-it da-a-ah-hu-un uš-^[túl²¹]-ul-še-et ¹¹ da-a-ah-hu-un kar-pi-iš-ša-an da-a-ah-hu-un kar-di-mi-ia-^[at-ta-aš-ša-an] ¹² da-a-ah-hu-un :wa-ar-ku-uš-ša-an da-a-ah-hu-un ša-a-u-wa-ar da-a-a[h-hu-un]

⁵⁷⁶ Reyhan, 2009, s. 101.

⁵⁷⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.1 (INTR 2012-05-10)

Tercüme:

§27' ⁸Tanrı Telipinu üzerinde bu tarafta ateş yaktım ⁹ve (diğer) tarafta ateş yaktım. Tanrı Telipinu'nun ¹⁰bedeninden onun kötülüğünü aldım. Onun suçunu ¹¹aldım. Onun öfkesini aldım. Onun hiddetini ¹²aldım. Onun gazabını aldım. Şiddeti aldım.

4.1.3.3.2. Kapıdan Geçme

Bu eylem, KÁ.GAL-az para uwate- “kapıdan dışarı çıkarmak”, KÁ.GAL kattan arha pai- “kapı boyunca gitmek”, KÁ.GAL kattan arha uwa- “kapıdan gelmek” ve KÁ.GAL para tiya- “kapıdan dışarı çıkmak” fiil kalıpları ile ifade edilmiştir. Kapıdan geçiş ayininde kapı, kirlilik ve arınlılık arasında bir eşik rolü görmüştür. Ritüel sahibinin kapıdan geçerek üzerindeki kötülükleri/kirlilikleri kapının ardında bıraktığına ve böylece arındığına inanılmıştır.⁵⁷⁸

Tunnawi'nin ‘Nehir Ritüeli’nde bu durum net bir şekilde görülür. Burada hatalkeššar “alıç/ak diken” ağacı ve alanza ağacından iki kapı yapılır ve bu kapıların her iki yanına muhtemelen tanrıları çekmek amacıyla çeşitli sunu malzemeleri yerleştirilir. Hasta önce hatalkeššar “alıç/ak diken” ağacının odunundan yapılan kapıdan geçer. Bu geçiş esnasında ‘Yaşlı Kadın’ kapının yapılmış olduğu hatalkeššar “alıç/ak diken” odununa yönelik olarak bir inkantasyonu söyler ve bu odunun, onun altından geçen koyunun ve boğanın kıllarını çekip alması gibi hastadaki kötülük, kara büyü, kirlilik, günah, tanrı öfkesi, lanet, kalabalığın dedikodusu ve erken ölümü, hastadan çekip

---

⁵⁷⁸ Moyer, 1969, s. 135; Hoffner, 1987, s. 277; B. J. Collins, “The Puppy in Hittite Ritual” *Journal of Cuneiform Studies* 42/2, 1990, s. 219; Reyhan, 2003a, s. 128. Kapıdan Geçiş ayini Hittitoloji literatürünün başka yerlerinde kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır; Haas, 2003a, s. 297; Bawanyeck, 2005, 175; Görke, 2010, s. 277.

çıkarmasını diler. Burada açık ki, *hatalkeššar* “alıç/ak diken” ağacı kötülükleri bünyesine alabildiği ve arınmayı sembolize ettiği için, kapı bu odundan yapılmıştır. Hasta ardından *alanza* ağacının odunundan yapılmış olan kapıdan geçer. Bu *alanza* ağacı muhtemelen *hatalkeššar* “alıç/ak diken” ağacı ile benzer özelliklere sahiptir. Bu geçiş esnasında ise ‘Yaşlı Kadın’ kapının yapılmış olduğu *alanza* ağacının odununa yönelik bir inkantasyon söyler ve bu odunun binlerce çobanı temizlemesi gibi hastayı da kötülüklerden temizlemesini diler.

KUB 7.53 + KUB 12.58 III (CTH 409.1)⁵⁷⁹

§27¹⁹ ... MUNUSŠU.GI-*ma*^{GIŠ}ZA.LAM.GAR-*aš*²⁰ [*pí-ra-an ša-ra-*]az-zi-ia-az
^{GIŠ}*ha-at-tal-ki-eš-na-aš*²¹ [KÁ.GAL-*aš i-ia-zi*] *na-at še-ir an-da IŠ-TU SÍG*
 BABBAR²² [*iš-ha-a-*]i §

§28²³ [*na-aš-ta ha-an-te-iz-z*]i-ia-az 3 NINDA.KIR₄.RA *me-ma-al-la-aš*²⁴ [...
ki-e-iz iš-hu-]u-wa-i *ki-e-iz-zi-ia*²⁵ [*iš-hu-u-wa-i kat-ta-an-m*]a^{GIŠ}*a-la-an-za-na-*
*aš KÁ.GAL-aš i-ia-zi*²⁶ [*na-at še-ir an-da IŠ<-TU> SÍG GE₆ iš-ha-a-i*²⁷ [...]x
*-aš-ša QA-TAM-MA da-a-i*²⁸ [*ma-ah-ha-an-ma ki-i hu-ma-an*] *ha-an-da-an-zi*²⁹
 [nu^{MUNUS}ŠU.GI ... -w]a-a-ša-an *pí-e-di ú-wa-an-zi*³⁰ [*A-NA ... tar-kum-*]mi-i-e-
eš-ki-iz-zi §

§29³¹ [...] x *pár-ku-i*^{GIŠ}ZA.LAM.GAR³² [... EN SISKUR *na-aš-šu LÚ-aš na-*
aš-m]a MUNUS-za³³ [... *na-aš-kán*^{GIŠ}*ha-tal-kiš-na-aš KÁ.GAL*³⁴ [*kat-ta-an*
ar-ha pa-iz-zi nu ki-ša-an m]e-ma-i §

⁵⁷⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Goetze, 1938, s. 16, 18, 20. 35-38. satırların transkripsiyonu ve çevirisi için bkz. H. Otten, “Ein Reinigungsritual im Hethitischen: ^{GIŠ}hatalkišna-”, *Afo 16*, 1952-1953, s. 70; ayrıca bkz. CHD Š4, s. 567

§30 ³⁵ [UD]U-uš-ták-kán kat-ta-an ar-ha pa-iz-zi ³⁶ nu-uš<-ši>-kán ^{SIG}pu-ut-tar
hu-it<-ti>-ia-ši GUD-u[š-ták-ká]n ³⁷ kat-ta-an ar-ha pa-iz-zi ³⁸ nu-uš-ši-kán šu-
uq-šu-qa-an hu-it-ti-ia-š[i] §

§31 ³⁹ ki-e-da-ni-ia-kán A-NA EN SISKUR i-da-lu ⁴⁰ pa-ap-ra-tar al-wa-za-tar
a-aš-ta-ia-ra-tar ⁴¹ DINGIR^{MEŠ}-aš kar-pí-in NI-IŠ DINGIR^{LÍ} pa-an-ga-u-wa-aš
EME-an ⁴² ma-ni-in-ku-u-wa-an-da-an MU-an ar-ha QA-TAM-MA hui-it-ti-ia ⁴³
nam-ma-za-kán NINDA SIG EGIR-pa ši-i-e-iz-zi nu ^{MUNUS}ŠU.GI ⁴⁴ me-ma-i i-
da-lu-uš-ši pa-ap-ra<-tar> EGIR-an ar-ha ⁴⁵ hal-ki-iš na-a-ú §

§32 ⁴⁶ pa-ra-a-ma-aš-kán ^{GIŠ}a-la-an-za-aš KÁ.GAL kat-ta-an ar-ha ⁴⁷ pa-iz-zi nu
me-ma-i ka-a-aš ^{GIŠ}a-la-an-za ma-ah-ha-an ⁴⁸ LI-IM 10000 ^{LÚ}SIPAD.UDU
^{LÚ}SIPAD.GUD pár-ku-nu-uš-ki-iz-zi ⁴⁹ ki-e-da-ni-ia-kán A-NA EN SISKUR IŠ-
TU 12 ^{UZU}ÚR ⁵⁰ i-da-lu pa-ap-ra-tar al-wa-an-za-tar a-aš-ta-ia-ra-tar ⁵¹ NI<IŠ>
DINGIR-LÍ i-da-la-mu-uš za-aš-hi-mu-uš DINGIR^{MEŠ}-aš ⁵² kar-pí-in ag-ga-an-
ta-aš ha-tu-ga-tar a-wa-an ⁵³ ar-ha QA-TAM-MA pár-ku-nu-ut

Tercüme:

§27 ¹⁹... ‘Yaşlı Kadın’ çadırın ²⁰önüne yukarı kısma hatalkeşşar odunundan ²¹[kapı
yapar] ve onu beyaz yünle [kapla]r.

§28 ²³[Ve ön]de üç kalın ekmek (ve) yemek ²⁴[... bu tarafta da]ğtır ve (diğer) tarafa
²⁵[dağtır. Aşağı tarafta] alanza odunundan bir kapı yapar ²⁶[ve onu] siyah yünle kaplar.
²⁷[...] ... aynı şekilde yerleştirir. ²⁸[Fakat], onlar [bunların hepsini] düzenler[ken], ²⁹-
³⁰onlar [...] gelirler [...] ... yerde [...] ‘Yaşlı Kadın’ il]an eder.

§29 ³¹[...] arınık çadır ³²[... ritüel sahibi, ister erkek ister] kadın ³³[... ve] hatalkeşşar
odunundan **kapı** ³⁴[boyunca gider ve (‘Yaşlı Kadın’) şöyle] söyler:

§30 ³⁵ “[Koy]un senin altından geçer ³⁶⁻³⁷ve sen ondan onun kılını çekersin/sökersin. Boğa [senin] altından geçer ve ³⁸sen ondan onun şukšuk(k)a kılını çekersin/sökersin. ”

§31 ³⁹⁻⁴³ “Bu ritüel sahibinden aynı şekilde kötü kirliliği, büyücülüğü, günahı, tanrılarının öfkesini, lanetleri, kalabalığın dedikodusunu, erken ölümü çıkar!” ⁴⁴⁻⁴⁵ Daha sonra ince bir somunu uzağa atar ve ‘Yaşlı Kadın’ (şöyle) söyler: “Kötü kirlilik (onun) arkasından tahıla dönüşsün!”

§32 ⁴⁶⁻⁴⁸ O alanza odunundan yapılan **kapı boyunca gider** ve (şöyle) söyler: “Bu alanza odununun binlerce (ya da) on binlerce çobanı (ve) sığır çobanını temizlemesi gibi, ⁴⁹⁻⁵³bu ritüel sahibinin (vücudunun) on iki kısmından kötü kirliliği, büyücülüğü, günahı, lanetleri, kötü rüyaları, tanrılarının öfkesini (ve) ölüm korkusunu aynı şekilde temizle!”

Bu ayin için kullanılan kapıların *hatalkeššar* “alıç/ak diken” ağacından yapılmış olduğu başka ritüellerde vardır: CTH 393, CTH 398, CTH 433.1, CTH 490 ve CTH 730. Bunlardan CTH 398 ve CTH 433.1’deki kapıdan geçiş ayinleri oldukça kırıklıdır. CTH 398’deki Huwarlu Ritüeli, inşa edilmiş üç kapı olduğunu ve bunlardan en az birinin *hatalkeššar* “alıç/ak diken” ağacından olduğunu bildirecek kadar korunmuştur.

KBo 4.2 II-III (CTH 398)⁵⁸⁰

§23 ⁷¹ nu 3 KÁ.GAL^{TIM} D[Û-an-zi ...] ⁷² nu-uš-ša-an mi-i-[ti- ...] ⁷³ 1-NU-TIM-
ma KÁ.G[AL ...] ^{III 1} še-er ar-ha hu-u-i[t-ti-an-zi ...] ² GIŠ^{ha-at-tal-ki-iš-ša-na-}
[aš KÁ.GAL ...] ³ hu-u-i-it-ti-an-za pa-ah[-hur wa-ar-nu-wa-an-zi] ⁴ GÙB-la-az
ZAG-az 2 x[...]

Tercüme:

---

⁵⁸⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 398 (Expl. A, 24.03.2016)

§23 ⁷¹⁻⁴[Onlar] 3 kapı ya[ptılar]. Ve kır[mızı ...] Ancak bir ka[pı ...] üzerine çeke[rler ...] Alıç ağacınd[an kapıyı ...] At[eş yakarlar]. Sol ve sağdan 2 [...].

CTH 433.1'deki ritüelde ise her iki tarafında bir fırın bulunan kapıya bir şey bağlıdır. Anlamlandırmak için metin ne yazık ki çok kırıklıdır. Bu durumda, *hatalkeššar* “alıç/ak diken” ağacından yapılmış kapıları olan kırıklı metinlerin çoğunda olduğu gibi, benzer şekilde burada da bu kapının, içinden hastanın geçirilmesiyle, vücudundan kötülüğün dikenler tarafından çekilmesi için kullanıldığını varsaymak nispeten güvenli görünüyor.

KBo 12.96 I (CTH 433.1)⁵⁸¹

§7 ^{19'} nam-ma ^{GİS}[ha]^l-[tal-ke-eš-na]-aš KÁ.GAL ti-it-ta-nu-um-mi ^{20'} nam-ma x-
[... an-da h]a-ma-an-ga-ah-hi A-NA KÁ.GAL-ma ^{21'} [GIR₄ ZAG-na-az] x
GIR₄-ia GÜB-la-az-zi-ia ^{22'} [ ] te-eh-hi ^{23'} [
] x A-NA KÁ.GAL ^{TIM}^{24'} [te-eh²]-hi

Tercüme:

§7 ^{19'}Daha sonra al[ıçtan (ak dikenden yapılma)] kapıyı koyarım. ^{20'-24'}Daha sonra [...] bağlarım ve kapıya [...] ve sağda ocak [...] koyarım. [...] kapıya [...] koya]rım.

Aštu Ritüeli'nde yer alan kapıdan geçiş ayininde hasta, etrafından bir kazan (*palhi*-) bulunan ve kuşların bağlı olduğu alıçtan yapılma bir kapıdan geçer. Sonrasında ‘Yaşlı Kadın’ kapıyı kırar, kuşları öldürür ve ardından çok kısa, zor ve çevrilemeyen Hurrice bir inkantasyon söyler. *Palhi*- kabının yer aldığı, paralel bir ritüel ne yazık ki Hitit külliyatında yer almıyor ve bu ayine eşlik eden Hurrice inkantasyonun ne ifade

⁵⁸¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanypeck, 2005, s.72-77.

ettiğini çözmeden bu ayini anlamlandırmak zor. Ne yazık ki kapıdan geçiş ayinine eşlik eden Hurrice inkantasyonunun sonrasında yer alan metin kısmı da kırıktır.

KUB 48.70 + ay. III (CTH 490)⁵⁸²

8' [n]u ^{D[UG]}pal-hi-aš pu-u-ri-ia-aš pé-ra-an ku-e 9' ^[GIŠ]ha-ta[l-k]i-iš-na-aš
KÁ.GAL ar-ta-ri 10' MUŠEN^{HLA}-ia-aš-ša-an an-da ha-*ma*-an-kán-te-eš §
11' na-aš-ta EN SÍSKUR a-pé-e-a KÁ.GAL^{HLA} 12' **kat-ta-an ar-ha** ^[pa]iz-zi §
13' MUNUSŠU.GI-ma KÁ.GAL ^[ar-ha]du-wa-ar-ni-iz-zi 14' MUŠEN^{HLA}-ia-kán ku-
en-zi nu hur-li-li me-ma-i §

Tercüme:

8'-10' *Kazanın kenarının önündeki alıç kapıda dikilir. Kuşlar da bağlıdır.*

11'-12' *Ritüel sahibi de o kapı boyunca gider.*

13' *'Yaşlı Kadın' kapıyı kırar, 14' kuşları öldürür ve Hurrice (şöyle) söyler:*

Anniwiyanni Ritüeli'nde *hatalkeššar* "alıç/ak diken" ağacından bir kapı yapılır ve çeşitli sunu malzemeleriyle birlikte, kesilen bir köpeğin yarısı bu kapının bir yanına diğer bir yarısı da diğer yanına konur. Hastalar bu kapıdan geçer ve kapı en son geçen hasta tarafından yıkılır. Ritüelin gerçekleştirildiği alanı terk ederler ve kavak ağacından yapılmış kazıkları yola çakarlar. Burada kapı kötülüğe karşı bariyer görevi görür. Hepsinin geçmesinin ardından kapının yıkılmasıyla da kötülük artık onları takip edemez.⁵⁸³

⁵⁸² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Görke, 2010, s. 64.

⁵⁸³ Bknz. O. R. Gurney, "The Hittite Ritual of Tunnawī [Review of Goetze and Sturtevant, 1938]." *JRAS*, 1941, s. 57; A. Goetze, *Kulturgeschichte Kleinasiens*. 2nd edition, München: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1957b, s.156; Kronasser, 1962, s. 106.

§7 (A i 36–39; B i 7'–10') ³⁶ [nu a-ra-a]h-za KÁ.GA ^{GIŠ}ha-tal'-ke-eš-na-aš i-ia-u-e-ni ³⁷ [nu UR.TUR] ar-ha ku-ra-an-zi nu A-NA KÁ.GAL^{TIM} ³⁸ [h(a-an-te-ez)]-zi-ya-az ke-e-ez MAŠ-AM ti-an-zi ³⁹ [(ke-e-ez-z)]i-ia MAŠ-AM ti-an-zi §

§8 (A i 40–44; B i 11'–14') ⁴⁰ [A-NA KÁ.GAL^T]^{IM}-ma ap-pé-ez-zi-ya-az ⁴¹ [(ke-e-ez) ke]-[e]-ez-zi-ya ^{GIŠ}la-ah-hur-nu-zi ⁴² [(ti-an-zi) še-er]-ma ke-e-ez 7 NINDA.GUR₄.RA da-a-i ⁴³ [(ke-e-ez-zi-y)]a 7 NINDA.GUR₄.RA da-a-i ⁴⁴ [2 NINDA.GUR₄.RA-m]a² kur-kán-zi na-aš har-zi §

§9 (A i 45–48, ii 1; B i 15') ⁴⁵ [nu ke-e-e]z 7 ^{DUG}GAL iš-ka₄-a-ri ⁴⁶ [ke-ez-zi-y]a 7 ^{DUG}GAL iš-ka₄-a-ri ⁴⁷ [na-aš KAŠ[?] š]u-un-na-i a-wa-an kat-ta-ma ⁴⁸ [ke-e-ez 6 ^{DUG}KU-KU-UB da-a-i ^{II 1} ke-e-ez-zi-ya 6 ^{DUG}KU-KU-UB da-a-i §

§10 (A ii 2–5) ² na-aš-ta MÁŠ.GAL A-NA ^DLAMMA lu-ú-li-mi ³ ši-pa-an-ti nam-ma-an ar-ha ha-ap-pé-eš-na-an-zi ⁴ nu-uš-ša-an A-NA NINDA.GUR₄.RA še-er ⁵ ke-e-ez ke-e-ez-zi-ya zi-ik-ki-iz-zi §

§11 (A ii 6–14) ⁶ te-kán-ma pád-da-an-zi nu MUŠEN^{HI.A} IM ⁷ ku-i-e-eš i-ya-an-te-eš na-aš-kán kat-ta-an-ta ⁸ da-a-i ša-an-hu-un-da-ma ar-ha šu-uh-ha-i ⁹ na-aš-ta hu-u-ma-an-za KÁ.GAL^{TIM} kat-ta-an ¹⁰ ar-ha ú-iz-zi ap-pé-ez-zi-ya-az-ma ¹¹ ku-iš hu-ya-an-za nu KÁ.GAL^{TIM} ar-ha ¹² du-wa-ar-ni-iz-zi na-at ar-ha ¹³ pé-eš-ši-ya-i nu ta-aš-ku-pa-iz-zi ¹⁴ na-at-kán ar-ha pít-ti-ya-an-zi §

---

⁵⁸⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 393 (Expl. A, 23.03.2016)

§12 (A ii 15–18) ¹⁵ *ma-ah-ha-an-ma-at pa-ra-a a-ra-an-zi* ¹⁶ *a-pa-a-at-ša-ma-aš-
kán pé-e-da-an* ¹⁷ *mu-un-na-at-ta-ri nu* ^{GIŠ}GAG^{HI.A} ^{GIŠ}ILDAG *da-an-zi* ¹⁸ *nu-za*
KASKAL-an EGIR-an tar-ma-a-an-zi

Tercüme:

§7 ³⁶⁻³⁹ [Dışar]ıda biz alıçtan (ak dikenden) bir kapı yaparız ve onlar [köpek yavrusunu] keserler. Onlar kapının önünde yarısını bu tarafa yarısını da öteki tarafa yerleştirirler.

§8 ⁴⁰⁻⁴³ Ancak [kapı]nın arkasın[da] her iki tarafa da yeşillik koyarlar. O (Anniwiyani) her iki yana (yeşilliklerin) [üzerine] 7’şer tane kalın ekmek koyar. ⁴⁴ An[cak 2 kalın ekmeği] saklarlar ve onları o tutar.

§9 ^{45-II 1} [Bu tarafa] 7 kap dizer ve o [tarafa] da 7 kap dizer [ve] onlara [bira? d]oldurur. Ancak [6] testiyi [bu tarafa] ve 6 testiyi de o tarafa koyar.

§10 ²⁻³ Keçiye Koruyucu Tanrı Lulimi’ye kurban eder. Sonra onu parçalarlar. ⁴⁻⁵ O onları bu tarafa ve o tarafa kalın ekmeklerin üzerine yerleştirir.

§11 ⁶⁻⁸ Toprağı kazarlar ve o hazırlanmış olan kilden kuşları yerleştirir. Kızartılmış olanları (çekirdekleri) serper. ⁹⁻¹³ Daha sonra (kahinlerin?) **hepsi kapıdan gelir**. Ancak her kim buradan koşarsa, o kapıyı kırar, onu fırlatır ve bağırır. ¹⁴ Onlar oradan kaçarlar.

§12 ¹⁵⁻¹⁸ Onlar dışarı gelir gelmez, o yer onlar için görünmez hale gelir. Kavak ağacından yapılmış kazıkları alırlar ve sonra (onları) yola çakarlar.

Yenilgiye uğramış bir orduyu arındırmak için düzenlenen CTH 730’daki ritüelde de Anniwiyanni Ritüeli’nde olduğu gibi alıç/ak dikenden yapılma kapının her iki yanına kesilen hayvan parçaları⁵⁸⁵ konur. Ancak, Anniwiyanni Ritüeli’nden farklı olarak burada

---

⁵⁸⁵ Hitit, Grek ve Roma ritüellerinde, Anniwiyanni Ritüeli’nde ve CTH 730’daki askeri arınma ritüelinde yer alan örnekte olduğu gibi kesilen hayvan parçalarının arasından geçme ayini için bkz. S. Eitrem, "A Purificatory Rite and Some Allied ‘Rites de Passage’", *Symbolae Osloenses*

hem çeşitli hayvanlar, hem de bir insan ikiye bölünerek kapının iki yanına konulmuştur. Ardından her iki tarafında ateşler yakılmış olan kapıdan askerler geçip, sonrasında da üzerlerine nehirden su serperek arınmış olurlar. O. Masson'un önerisine göre bu ritüel aracılığıyla sadece yenilgiye uğramış bir ordu arındırılmamıştır; savaş esnasından kan dökmenin ya da kan veya ölü bedenlerle temasa geçmenin insan üzerinde meydana getirdiği kirlilik, arındırılması gereken en önemli unsurlardan biridir.⁵⁸⁶ Bu nedenle savaş ister yenilgiyle, ister zaferle sonuçlansın, kan dökme nedeniyle savaşlardan sonra bu tür arındırma ayinlerinin yapılmış olabileceği düşünülür.

KUB 17.28 IV (CTH 730)⁵⁸⁷

⁴⁵ *ma-a-an* ERÍN^{MEŠ.HI.A} *IŠ-TU*^{LÚ} *KÚR hu-ul-la-an-ta-ri* ⁴⁶ *nu* SISKUR.SISIKUR
EGIR ÍD *kiš-an ha-an-da-an-zi nu* EGIR ÍD ⁴⁷ *UKÙ-an MÁŠ.GAL UR.TUR*
ŠAH.TUR *iš-tar-na ar-ha ku-ra-an-zi* ⁴⁸ *nu ke-e-ez* MÁŠ^{HI.A} *ti-ia-an-zi ki-i-iz-zi-*
ia MÁŠ^{HI.A} *ti-an-zi* ⁴⁹ *pí-ra-an-ma* ^{GIŠ} *ha-at-tal-ki-iš-na-aš* KÁ.GAL-*aš i-ia-an-zi*
⁵⁰ *nu-uš-ša-an ti-ia-mar še-er ar-ha hu-it-ti-ia-an-zi* ⁵¹ *nam-ma* KÁ.GAL *pi-ra-an*
ki-iz-za pa-ah-hur wa-ar-nu-wa-wa-an-zi ⁵² *ki-iz-za-ia pa-ah-hur wa-ar-nu-wa-*
an-zi ⁵³ *nu-kán* ERÍN^{MEŠ} *iš-tar-na ar-ha pa-an-zi* ⁵⁴ *ÍD-an ta-p[u-š]a a-ri nu-uš-*
ma-aš-kán wa-a-tar ⁵⁵ *ša-ra-a pa-ap-pár-aš-kán-zi ...*

Tercüme:

25, 1947, s. 36-53; O. Masson, "A propos d'un rituel hittite pour la lustration d'une armée: Le rite de purification par le passage entre les deux parties d'une victime" *RHR* 137, 1950, s: 5-25; Kümmel, 1967, s. 151 v.d.; R. Parker, *Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion*, Oxford: Clarendon Press, 1983, s. 225 v.d.

⁵⁸⁶ Masson, 1950, s. 6-8.

⁵⁸⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Kümmel, 1967, s. 151.

⁴⁵⁻⁴⁶Eğer askerler düşman tarafından yenilgiye uğratıldıysa, nehrin arkasında şu sunuları hazırlarlar. Nehrin arkasında ⁴⁷bir insanı, bir oğlağı, bir köpek yavrusunu (ve) bir domuz yavrusunu ikiye ayırırlar. ⁴⁸Bir tarafa bir yarısını ve diğer tarafa da diğer yarısını koyarlar. ⁴⁹Fakat (bunların) önüne alıç/ak dikenden bir kapı yaparlar ⁵⁰ve onun üzerine tiyamar çekerler. ⁵¹Sonra kapının önünün bir tarafında ateş yakarlar ⁵²ve diğer tarafında da ateş yakarlar. ⁵³Askerler arasından geçerler. ⁵⁴⁻⁵⁵Nehri kenarına varınca, üzerlerine su serperler.

Hastanın üreme gücünü kazanması ve kadınsı tavırları bırakması için gerçekleştirilen Paškuwatti Ritüeli'nde ise geçiş ayni için kullanılan kapılar kamıştan yapılmıştır. Kapılara kırmızı ve beyaz yün bağlanır. H.C. Melchert'a göre bu renkteki yünler sırasıyla adet kanını ve spermi sembolize eder.⁵⁸⁸ Eline bir iğne ve kirman verilen hasta bu kapılardan geçer, ritüel uygulayıcı hastanın elinden kadınlığı sembolize eden bu nesneleri alır ve ona erkekliği sembolize eden yay ve ok verir; hastanın kadınlık tavırlarından çıktığını ve kendisine erkekliğin verildiğini söyler.

KUB 9.27 +KUB 7.8 I (CTH 406)⁵⁸⁹

§3 ¹⁸ ... nu KÁ.GAL^{HL.A}-TIM ŠA GI^{HL.A} i-ya-mi §

§4 ¹⁹ [nam-m]a-at IŠ-TU SÍG SA₅ SÍG BABBAR an-da iš-hi-iš-[k]i-i-mi ²⁰ [nu A-N]A EN [SÍSKUR] GIŠ[hu-u-i]-ša-an GIŠhu-u-la-li-y[a] ²¹ [ŠU-i] an-da te-eh-hi na-aš-kán KÁ.GAL^{HL.A}-TIM kat-t[a]-an ²² [ar-ha] ú-iz-zi na-aš-kan GIM-an KÁ.GAL^{HL.A}-TIM ²³ [pa-r]a-a ti-ya-zi nu-uš-ši-iš-ša-an GIŠhu-u-e-ša[-an] ²⁴

---

⁵⁸⁸ H. C. Melchert, "A Hittite Fertility Rite?", *Actes des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, Würzburg, 4.-8. Oktober 1999. Herausgegeben von Gernot Wilhelm – 2001*. StBoT 45, 2001, s. 406-408; H. C. Melchert, "Hittite antaka- "loins" and an Overlooked Myth about Fire", *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr. on the Occasion of His 65th Birthday*, Winona Lake, Ind. Eisenbrauns, 2003b, s. 283.

⁵⁸⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Hoffner, 1987, s. 277.

[^{GIŠ}]hu-u-la-li-ya ar-ha da-ah-hi nu-uš-ši ^{GIŠ}PAN [^{GI^{HL.A}}] ²⁵ [p]i-ih-hi na-aš-ta
an-da ki-iš-ša-an me-ma-ah-hi ²⁶ ka-a-ša-[wa]-ták-kán MUNUS-tar ar-ha da-ah-
hu-un ²⁷ nu-wa-at-ta EGIR-pa LÚ-tar pí-ih-hu-un nu-wa[-za MUNUS-aš] ²⁸ ša-
ak-li-in ar-ha [n]am-ma pé-eš-ši[-ya] ²⁹ nu-wa-za ša-ra-a LÚ-aš š[a-ak]-li-in [da-
a]

Tercüme:

§3 ¹⁸ ... kamışlardan kapılar yaparım.

§4 ¹⁹ [Daha sonr]a onları (kapıları) kırmızı ve beyaz yün ile bağlarım. ²⁰⁻²⁵ Ritüel
sahibinin [eline] bir iğne ve bir kirman veririm ve o kapılardan gelir. O **kapılardan**
çıkınca iğne ve kirmanı ondan alırım. Ona bir yay ve [oklar] veririm ve şöyle söylerim:
²⁶⁻²⁹ “Bak! kadınlığı senden aldım ve erkekliği sana geri verdim. [Kadın] davranışlarını
bundan sonra bırak ve erkek [davran]ışlarını [al!]”

Büyülü ya da kirli şeylerin yenilip içilmesi nedeniyle meydana gelen kirlenmeyi
arındırmaya yönelik gerçekleştirilen Ammihatna Ritüeli’nde ise hasta hangi malzemeden
yapılmış olduğu belirtilmeyen kapıdan geçtikten sonra, kapının iki yanından dikilen
AZU-rahipleri hastanın üzerine içinde ılgın ağacı bulunan kaptan arınık su ve içinde
zeytin ağacı bulunan bir diğer kaptan da tatlı süt serperler.

KBo 5.2 ay. III (CTH 471)⁵⁹⁰

§57 ³⁶ [nu ^{LÚ}AZU] pa-ra-a ša-li-ik-zi nu EN.SÍSKUR ³⁷ [ŠU-an e-ep] ^{LÚ}zi na-aš-ša-
an ŠA ^{DU} ^{GIŠ}ŠÚ.A ³⁸ a-ša-ši na-an ^{LÚ}AZU hur-li-li ud-na-al-li-iš-ki-iz-zi §

§58 ³⁹ na-an ša-ra-a ti-it-ta-nu-zi na-an-kán KÁ.GAL-az pa-ra-a ú-wa-te-ez-zi §

⁵⁹⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Strauß, 2006, s. 228-229; Murat, 2002, s. 47.

§59 ⁴⁰ nu PA-NI KÁ.GAL^{HLA} ŠA HUR.SAG GIŠ-ru 2 ^{GIŠ}ku-la-a-ši-e-eš ⁴¹ ke-e-ez 1-iš ke-e-ez-zi-ia 1-iš a-ra-an-da-ri §

§60 ⁴² nu PA-NI KÁ.GAL ZAG-az ši-hi-i-il-ia-aš ú-i-da-a-ar ⁴³ IŠ-TU GAL ar-ta-ri nu-kán ^{GIŠ}ŠINIG an-da ki-it-ta-ri ⁴⁴ GÜB-la-az-ma 1 ^{DUG}GAL GA KU₇ ar-ta-ri ⁴⁵ na-aš-ta ^{GIŠ}SE₂₀-ER-DUM an-da ki-it-ta-ri §

§61 ⁴⁶ nu 1 ^{LÚ}AZU ha-an-te-ez-zi-ia-az A-NA KÁ.GAL ZAG-za ⁴⁷ ar-ta-ri ^{DUG}GAL ši-i-hi-il-ia-aš-ša ú-i-te-ni-it ⁴⁸ har-zi 1 ^{LÚ}AZU-ma A-NA KÁ.GAL GÜB-la-az ar-ta-ri ⁴⁹ [^{DUG}]GAL GA.KU₇-ia har-zi §

§62 ⁵⁰ na-aš-ta ma-ah-ha-an EN.SÍSKUR IŠ-TU KÁ.GAL^{HLA} ⁵¹ pa-ra-a ú-iz-zi ^{LÚ.MEŠ}[AZU]^L-ma-aš-ši-kán GA.KU₇ ⁵² ši-hi-il-li-ia-aš-ša ú-i-da-a-ar ša-ra-a pa-ap-pár-aš-kán-zi §

Tercüme:

§57 ³⁶⁻³⁸ AZU rahibi yaklaşır. Ritüel sahibinin elini tutar, onu Fırtına Tanrısı'nın sandalyesine oturtur ve AZU rahibi ona Hurrice (konuşarak) büyü yapar.

§58 ³⁹ (Daha sonra) onu doğrultur ve onu kapıdan çıkarır.

§59 ⁴⁰ Kapının önünde tahtadan 2 kulaşı nesnesi vardır- ⁴¹ biri bir tarafta ve biri diğer tarafta.

§60 ⁴²⁻⁴³ Kapının sağ tarafında bir kapta arınık su vardır. İçinde ilgin ağacı vardır. ⁴⁴ ⁴⁵ Solda bir kapta tatlı süt vardır ve içinde zeytin ağacı vardır.

§61 ⁴⁶⁻⁴⁹ AZU rahibi önde kapının sağında dikilir ve arınık su dolu olan kabı tutar. Bir (diğer) AZU rahibi kapının solunda dikilir ve tatlı sütle dolu olan kabı tutar.

§62 ⁵⁰⁻⁵² Ritüel sahibi kapıdan çıkar çıkmaz AZU rahipleri tatlı sütü ve arınık suyu onun üzerine serperler.

CTH 811'deki Akadca bir Mezopotamya ritüelinde ise hasta, kapıdan geçmeden önce kapının etrafında çeşitli çizimler yapar ve çizim yaptığı yerlere kurumuş ekmekler yerleştirir. Kapıdan geçerken, kapının her iki yanına ve ortasına un serper. Kapıdan geçtikten sonra ise uygulayıcı tarafından kendisine hastalığın onu kapıdan geçerek takip edemeyeceği söylenir.

KUB 37.84+KUB 29.58+59 IV-V (CTH 811)⁵⁹¹

³³ INA IGI GARZA PA-ṬA-RI-KA [... NINDA[?] A]B-LA ŠÁ 1 ³⁴ GAR-AN-MA 2
ŠÁ KÙŠ TE-EŠ-ŠI-I[R-M]A Û ³⁵ 7 GIŠ.HUR^{MEŠ} ANA IGI 7 TE-EŠ-ŠI-IR^{V 1} E-
MA Ú-ŠU-RA-A-TI NINDA AB-LA ŠA GAR-AN² ANA EGIR-KA LA-A TA-PAL-
LA-AS³ NI-İŠ DINGIR^{MEŠ} GAL-TI ANA PÍ-ŠU GAR-AN⁴ ABUL I-NA E-RE-BI-
KA⁵ I-TA-NA-I-TI ZÌ.DA⁶ ŠUB-DI Û ŠI-IR-KA INA MURUB₄-TI₄ ŠUB-DI⁷ Û
ANA 2 GIŠIG^{MEŠ} ŠA ABUL I-TA⁸ ANA I-TI TA-AT-TA-NA-AN-DI-MA⁹ Ú-TAM-
MI-KA DINGIR^{MEŠ} GAL.GAL ŠÁ ŠÀ-Ú E-ŠE-GI₅¹⁰ KÁ PÉ-TE-TAM LA-A I-
RU-UB-AM-MA

Tercüme:

³³⁻³⁴[Sen], *senin serbest bırakma ritüelini [bitirmeden] önce, bir (kübit) ölçüsündeki kurumuş [ekmeğin yedi parçasını] yerleştirirsin ve iki kübit ölçüsünde (demonun²) çizimini yaparsın, daha sonra ³⁵yedi (tanrı?)nin önünde yedi çizim yaparsın (ve) ¹sen çizimleri her nereye (çiziyorsan, oraya) kurumuş ekmek koyarsın. ²Arkana bakma! ³Sen büyük tanrıların yeminini onun (yani hastanın) ağzına koyarsın. ⁴Kapıdan girdiğinde, ⁵-
⁶sen (kapının) bir yanından diğer yanına un serpersin ve (kapının) ortasına SERQU (unu) koyarsın ⁷⁻⁸ tekrar ve tekrar kapının her iki yanına kenardan kenara (un) serpersin ve*

⁵⁹¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bácskay, 2018, s. 169, 173-174.

⁹ben AŠĀGU dikenine ait olan büyük tanrılar aracılığıyla sana dua ederim, ¹⁰(hastalık) açık kapıdan girmeyecek.

4.1.4. Vekil ya da ‘Günah Keçisi’ Tayin Etme

İkame ayinleri, hasta üzerinde bulunan hastalık, kötülük, kirlilik ve çeşitli musibetlerin hastayla özdeşleştirilen, ‘vekil’ ya da ‘günah keçisi’ olarak hastanın yerine geçen, canlı ya da cansız varlıklara aktarılması ve bu aktarılan varlıkların da çeşitli yollarla hastadan uzaklaştırılması esasına dayanır. Bu yöntemin ritüellerde temel olarak iki şekilde uygulandığı görülür. Ritüellerde kullanılan terimler itibariyle temel olarak *tarballi* ve *nakkušši* olmak üzere iki tür yerine geçme uygulaması vardır. Esas itibariyle her ikisi de hastadaki kötülüğü bir vekile aktaran bu uygulamalar, kullanılan varlıkların üstlendikleri görevlerin şekli itibariyle farklılık gösterirler. *Tarballi* olarak işlev gören ‘vekiller’ kendilerine aktarılan kötülüğün yerine geçip ritüel esnasında bir şekilde ortadan kaldırılırken, *nakkušši* olarak işlev gören ‘günah keçileri’ kendilerine aktarılan kötülüğü taşıyarak uzaklaştırırlar.⁵⁹² Her durumda, bu terimlerin her ikisi de iki amaç kullanılır: olumsuz ilahi dikkatin hastadan bazı harcanabilen kişilere, hayvanlara veya nesnelere saptırılması ve olumsuz etkilerin imha yoluyla atılması için birer araç. Bu iki uygulama eski Yakındoğu edebiyatında köklü geleneklere sahiptir.⁵⁹³

---

⁵⁹² N. van Brock, "Substitution rituelle", *RHA* 17/65, 1959, s. 117-139; Kümmel, 1967, s. 146-149.

⁵⁹³ P. Taracha, *Ersetzen und entschulden: das mittelhethitische ersatzritual für den grosskönig Tuthalija (CTH *448.4) und verwandte texte*, Leiden: Brill, 2000, s. 207 vd.; Kümmel, 1967, s. 188 vd.; T. R. Bryce, *Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum*, Çeviren: Müfit Günay, Ankara, 2003, s. 221; J. Bottéro, "The Substitute King and His Fate," *Mesopotamia: Writing, Reasoning, and the Gods*, Çeviren: Zainab Bahrani ve Marc van De Mieroop, Chicago: University of Chicago Press, 1992, s. 138-155; C. Carmichael, "The Origin of the Scapegoat Ritual", *Vetus Testamentum* 50/2, 2000, s. 167-182.

4.1.4.1. *Tarpalli*

Hitit ritüel metinlerinde, birbiriyle ilişkili Hititçe *tarpalli*- ve Luwice :tarpašša- kelimelerine rastlıyoruz. Nadia van Brock tarafından bu kelimelerin her ikisinin de “ritüel vekil” anlamına geldiği ve bu kelimelerin birbirlerinin eş anlamlısı oldukları değerlendirilmiştir.⁵⁹⁴ Ayrıca, van Brock bu kelimeyi Homeros kahramanlarının “alter egosu”nu tanımlamak için kullanılan Yunanca θεραπων (terapon) kelimesinin orijini olarak görmeyi önerir.⁵⁹⁵ Akadca *PŪHU* kelimesi ve bu kelimedenden türetilmiş olan Hurrice :puhugari kelimesi, Hitit metinlerinin bazılarında *tarpalli*- yerine kullanılabilmektedir. *Tarpalli*- ifadesiyle ima edilen anlam, kötü güçlerin hedefi olan kişiyle onun ‘ritüel vekili’nin özdeşleştirilmesidir ve burada kötü güçlerin hedefi olan kişinin yerine, tanrılara onun ‘vekil’i sunulur.⁵⁹⁶ İnsanların yanı sıra hayvanlar ve cansız nesneler de *tarpalli* olabilmektedir. Bu vekiller ritüel sırasında üzerlerine aldıkları kötülüklerle birlikte yok edilmektedirler. *Tarpalli*- olarak kullanılan nesneler yakılarak ya da kırılarak, canlılar ise öldürülüp toprağa gömülerek ya da kesilip yakılarak yok edilirken, ritüel metinler, *tarpalli*- olarak anılan insanların akıbeti ile ilgili olarak çok da fazla bilgi içermemektedir.⁵⁹⁷ Ritüel metinlerinde konuyla ilgili karşılaşılan örnekler, burada hayvan vekil, insan vekil, vekil figürinler ve nesneler başlıkları altında incelenecektir.

---

⁵⁹⁴ van Brock, 1959, s. 117.

⁵⁹⁵ Ibid, s. 126.

⁵⁹⁶ O. R. Gurney, *Some Aspects of Hittite Religion*. Schweich Lectures of the British Academy, Oxford: Clarendon, 1977, s. 52.

⁵⁹⁷ Reyhan, 2003a, s. 132.

4.1.4.1.1. Hayvan Vekil

Aile içi geçimsizliği önlemeye yönelik CTH 404.1'deki Maštigga Ritüeli'nde ilk olarak, iki koyunlu bir sekans yer alır: ritüel personel bir koyun getirir ve onu hastalar üzerinde tutar. Böylece hastalar üzerindeki kötülükler bu koyuna aktarılmıştır. Sonrasında 'Yaşlı Kadın', hastaların söylemiş olduğu lanetli sözlerle ilgili olarak, bu koyunun onların vücutları için bir *tarballi*- 'vekil' olduğunu beyan eder ve ardında da hastalar koyunun ağzına tükürerek üzerlerinde bulunan kötülüğü ikinci kez hayvana aktarırlar. Sonrasında koyun kesilir ve bir çukura konur. Yapılan ekmek ve şarap sunularının sonrasında çukurun üzeri kapatılır. Bunun ardından siyah bir koyun getirilir. 'Yaşlı Kadın', siyah koyunu onların üzerlerinde tutarak bu koyunun onların başları ve bedenleri için bir *tarballi*- 'vekil' olduğunu beyan eder ve hastalarda bulunan kötülüklerin bu hayvana aktarılması için hayvanı onların üzerinde döndürür. İlk sekansta olduğu gibi bu defa da hastalar hayvanın ağzına tükürerek kötülüğü hayvana ikinci kez aktarırlar. İlk koyundan farklı olarak siyah koyun kesildikten sonra gömülmez, parçalara ayrılarak ocağa atılıp yakılır, üzerine bal ve zeytinyağı dökülür ve ardından da ekmek ve şarap sunuları yapılır. Burada hayvanların hiçbir organı bir ritüel öğün olarak yenmeden koyunlar tamamen yok edilir. Böylece, her koyun lanetlerin olumsuz etkilerini ve hastaların suçunu, onların üzerlerinden alarak üstlenir ve gömülme ya da yakılma yoluyla imha edilirler (§20-23). Aynı ayin esnasında birden fazla ritüel metoduna başvurulması ve hem beyaz hem de siyah koyun kullanılması, ritüelin verimliliğini arttırmaya yönelik bir girişim olabilir (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.2.7.). Aynı ritüelin ilerleyen paragraflarında (§30) ise bir köpek yavrusunun *tarballi*- rolünü üstlendiğini görüyoruz. Bu *tarballi*- için de 'Yaşlı Kadın' aynı ritüel işlemleri uygulamıştır. Ayin sonrasında ise hastaların bedenleri için *tarballi*- olan ve onların üzerindeki lanetleri kendisine çeken köpek yavrusu gömülerek imha edilmiştir (ilgili metin yeri için bkz. 4.1.2.5).

II. Muršili'nin gök gürültüsü nedeniyle meydana gelen konuşma bozukluğunu tedavi etmeye yönelik olan ritüel gerçekleştirilmeden önce, kahinlere danışılarak bu hastalığa hangi tanrının neden olduğu ve tedavi için neler yapılması gerektiği öğrenilir. Manuzziya'nın Fırtına Tanrısı'nın sebep olduğu öğrenilen bu hastalığı uzaklaştırmak için kullanılan yöntemlerden biri de Kummanni şehrine bir vekil sığır gönderilmesidir. Hitit metinlerinde çoğunlukla *tarpalli* kelimesi yerine kullanıldığını ifade ettiğimiz Hurrice :puhugari kelimesiyle nitelenen bu hayvanın, Kummani şehrine ulaştığında yakılarak imha edilmesi gerektiği belirtilir.

A: KUB 43.50+ öy. (CTH 486)⁵⁹⁸

§1⁹ ... nu a-ri-ia-nu-un nu^{DU} URU^{ma-nu-uz-zi-i[(a)]} ¹⁰ [(SIxSÁ-at)]^{DU} URU^{ma-nu-uz-zi-ia-ma kat-ta a-ri-ia-nu-un} ¹¹ [(nu-uš-ši)] GU₄ **pu-u-hu-ga-ri-iš** pí-ia-u-an-zi [(IZI-it)] wa-ah-nu-ma-an-zi ¹² MUŠEN^{HLA} wa-ah-nu-um-ma-an-zi SIxSÁ-at [(GUD pu-u)]-hu-ga-[(ri)]-in-ma ¹³ a-ri-ia-nu-un na-aš pé-di-iš-ši [(I-N)]A KUR^{URU} **kum-ma-an-ni** ¹⁴ I-N[A (É)].DINGIR^{LIM} pí-ia-u-wa-an-zi [(SIxSÁ)]-at GUD pu-u-hu-ga-ri-in ¹⁵ [(ú-nu-e-ir nu-u)]š-ša-an^{DU} UTU^{ŠI} ŠU-an da-iš na-an-kán ¹⁶ I-NA KUR^{URU} **Kum-[(ma-an-ni pa)]-ra-a na-a-ir** ^{DU} UTU^{ŠI}-ma EGIR-an ¹⁷ [(hi-in-kat-ta GUD pu-u-hu-ga-ri-)]in-ma ku-e-da-ni [UD-ti] ¹⁸ [(ú-nu-e-ir nu-za^{DU} UTU^{ŠI} a-pí-e-da-)]ni UD-ti wa-ar-ap-ta ¹⁹ [(pí-ra-an pa-ra-a-ia-az-zi)] a-pu-u-un GE₆-an IŠ-TU MUNUS ²⁰ [(ti-eš-ha-aš ka-ru-ú-wa-r)]i-wa-ar-ma-za ma-ah-ha-an wa-ar-ap-ta ²¹ nu-kán A-NA [(GUD pu-u-hu-g)]a-ri ŠU-an QA-TAM-MA da-a-iš ma-ah-ha-an-ma-kán ²² GUD pu-u-hu-g[(a-ri-i)]n pa-ra-a na-a-ir

⁵⁹⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. Mouton, 2007a, s. 161-163; Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 486 (TX 15.12.2015, TRde 17.07.2015).

^DUTU^{ŠI}-ma-za GUD pu-u-hu[(-ga-ri)]²³ EGIR-an-da [(I-NA)] UD 7 KAM šu-up-
pa wa-ar-ap-zi ...

-----

§4 B3: KUB 12.31+ ay.⁵⁹⁹ ^{1'} [(A-NA GU₄p)]u-u-hu-ga-ri-ma-kán ku-e-da-[(ni)]
UD-ti ŠU-an [(te-eh-hu-un)] ^{2'} [(pa-ra-a-an-k)]án ku-wa-pí na-a-er nu a[m-mu-
uk (TÚG^{NÍG}.LÁM^{MEŠ})] ^{3'} [(a-pé-e-d)]a-ni UD-ti wa-aš-ša-an har-ku-un nu-ká[(n
a-pé-e-ia)] ^{4'} [(TÚG^{NÍG}.LÁM^{MEŠ})] an-da ap-pa-an-da QA-[(D)]U
TÚG^E.ÍB.G[(ÍR)] ^{5'} [(KUŠ^E.SIR IT-TI Š)]U-ti pa-ra-a na-[a-e]r [(na)]-at pé-e-te-er
[(GIŠ^{GIGIR}-ia-kán)] ^{6'} tu-u-ri-ia-an QA-DU GIŠ^{BAN} KUŠ^{MÁ}[(URU.UR)]U₅
ANŠE.KUR.R[(A^{ME})]š p[(a-ra-a na-a-er)] ^{7'} na-at pé-en-nir IŠ-TU GIŠ^{BAN}ŠUR-
ma-za-kán [(ku-e-ez-za az-zi-ik-ki-nu-un)] ^{8'} IŠ-TU GAL-ia-kán ku-e-ez ak-ku-uš-
ki-nu-un [(ša-aš-ti-ia-az-za-kán)] ku-e-da-ni še-eš-ki-eš-ki-nu-un ^{9'} IŠ-TU
URUDU^{ÁBx}A-ia-za-kán k[(u-i-e-ez-za)] ar-iš-ri-ki-nu-un ^{10'} ku-it-ta-ia im-ma Ú-
NU-TUM an-da ú-[(e-ri-ia-an e-eš-ta)] ^{11'} nu Ú-UL ku-it-ki da-at-ta-at IŠ-TU
DINGIR^{LIM} QA-TAM-MA S[(IxSÁ-at)] ^{12'} TÚG^{NÍG}.LÁM^{MEŠ} GIŠ^{GIGIR}
ANŠE.KUR.RA^{MEŠ}-ia ke-e-da-ni me-mi-ia-ni ta-[(at-ta-at)] ^{13'} ^DU-aš ku-e-da-ni
UD-ti ha-tu-ga te-et-hi-iš-ki-it ^{14'} har-ši-har-ši-ia ú-da-aš nu TÚG^{NÍG}.LÁM^{MEŠ}
ku-e a-pé-e-da-ni UD-ti ^{15'} wa-aš-ša-an har-ku-un A-NA GIŠ^{GIGIR}-ia-kán ku-e-
da-ni a-pé-e-da-ni UD-ti ^{16'} a-ar-ha-ha-at nu ke-e TÚG^{NÍG}.LÁM^{MEŠ} an-da ap-pa-
an-da GIŠ^{GIGIR}-ia ^{17'} tu-u-ri-ia-an a-pa-a-at-ta da-a-er §

---

⁵⁹⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 486 (TX 15.12.2015, TRde 17.07.2015)

§5 B3: KUB 12.31+ ay.

^{22'} ... *ma-a-an* GU₄ *pu-u-u-hu-ga-ri-iš-ma* ^{23'} [(EGIR.KASKAL *a*)-*ki*]
[(KASKAL-*aš ku*-)]*it tu-u-wa na-at ma-ah-ha-an a-p[(é-e-ia) pí-a]n-zi* ^{24'} [(*nu ta-*
ma-in GU₄ *pu-u-hu-g*)]*a-ri-in a-pé-ez-za ú-nu-wa-aš-ha-za* ^{25'} [(*ú-nu*)-*wa-an-da-*
an n(a-an-na-an)]-*zi nu a-pu-u-uš ú-na-aš-hu-uš* ^{26'} [... *a-p(-e-da-ni IT-TI* GU)]₄
pu-u-hu-ga-ri wa-ar-nu-wa-an-zi §

Tercüme:

§1 ⁹ ... *Ve fala başvurdum ve Manuzziya'nın Fırtına Tanrısı tespit edildi. Manuzziya'nın Fırtına Tanrısı ile ilgili fala başvurdum.* ¹¹*Ona vekil (puhugari) sığır verilmesi, ateş ile yakılması,* ¹²⁻¹³*kuşların yakılması tespit edildi. Vekil (puhugari) sığırı fala sordum ve onun Kummanni şehrindeki yerinde,* ¹⁴*tapınakta verilmesi tespit edildi. Vekil sığırı* ¹⁵*hazırladılar ve Güneşim elini koy))du ve onu* ¹⁶*Kummani şehrine gönder))diler. Güneşim ise* ¹⁷⁻¹⁸*arkasından reverans yaptı).* *Vekil (puhugari) sığırı hazırladıkları gün, Güneşim o gün yıkandı* ¹⁹⁻²⁰*(çünkü) önceki geceyi bir kadın ile geçirdi. Sabahleyin (Güneşim) yıkandıktan sonra* ²¹⁻²³*vekil (puhugari) sığıra elini aynı şekilde koydu. Vekil (puhugari) sığırı gönderdikten sonra ise Güneşim vekil (puhugari) sığırın arkasından 7 gün (boyunca) arındırıcı banyo yapar.*

-----

§4 ^{1'-3'}*Vekil (puhugari) sığıra elime koyduğum o gün, onu gönderdikleri zaman, b[en] tören kıyafetlerimi o gün giymiştim ve o* ^{4'-6'}*giysilerle birlikte kemer, hançer (ve) ayakkabıyı da gönder[dile]r ve onları götürdüler. Koşumlanmış araba ile birlikte yayı, sadağı (ve) atları gönderdiler.* ^{7'}*Onları götürdüler. Yemek yediğim masa,* ^{8'}*içtiğim kadeh, uyuduğum yatak,* ^{9'-10'}*yıkandığım bronz su teknesi bu eşyaların hepsi sayıldı;* ^{11'}*hiçbiri alınmadı. Tanrıdan böyle tespit edildi.* ^{12'}*Tören giysileri, araba ve atlar bu olayda alındı.* ^{13'-17'}*Fırtına Tanrısı'nın korkunç bir şekilde gürllediği ve fırtına getirdiği gün giymiş*

olduğum giysileri, o gün üzerinde durduğum arabayı, o giysilerin hepsini ve koşumlanmış arabayı aldılar.

-----

§5 ^{22'-26'} ..., yol uzun olduğu için eğer vekil (puhugari) sığır yolda ölürse ve onları orada verdikleri zaman, bu süs ile süslenmiş başka bir vekil (puhugari) sığır götürürler. Bu süsleri [...] o vekil (puhugari) sığır ile yakarlar.

Bir kişiye ölü bir ruhun musallat olmasını önlemek için gerçekleştirilen bir ritüele ait fragmanda, hastanın cinsiyetine göre, *tarpalli*- vazifesi gören hayvanın cinsiyetinin de uyum gösterdiğini görüyoruz.

KBo 9.129 öy. (CTH 470.1138)⁶⁰⁰

⁵ nu ma-a-an LÚ-aš nu-uš-ši GU₄.MAH [⁶ tar-pa-al-li-in i-ia-an-zi na-[an-kán ⁷ I-NA É-ŠÚ [x] an-da ha-at-ta-a-an[-zi] ⁸ ma-a-na-aš MUNUS-za-ma ^{GU₄}ÁB tar-pa-al-li-[in ⁹ [i]-ia-an-zi na-an ha-at-ta-an[-zi

Tercüme:

⁵⁻⁷Eğer erkek ise ona bir boğayı [ ] vekil (*tarpalli*) yaparlar ve [onu ...] onun evinin içinde keserl[er]. ⁸⁻⁹Fakat, eğer o bir kadın ise bir ineği vekil [ ] yaparlar ve onu keserl[er].

Aynı durum Tunnawi'nin 'Nehir Ritüeli'nde de söz konusudur. Ancak burada bu hayvanlar için *tarpalli*- ifadesi kullanılmamıştır. Fakat metnin ilerleyen paragraflarından (koyun için §11, küçük domuz için §12) bu hayvanların hastanın üzerinde döndürülerek hastada bulunan kötülükleri üzerlerine çekmeleri için kullanıldıklarını ve dolayısıyla bir

---

⁶⁰⁰ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Haas, 2003a, s. 427.

vekil hayvan işlevi gördüklerini öğreniyoruz. Metinde koyunun akıbetiyle ilgili bir bilgi yer almazken, küçük domuz ve köpeğin (§27) yakılarak imha edildiğini öğreniyoruz.

KUB 7.53 + KUB 12.58 I (CTH 409.1)⁶⁰¹

§3 ¹¹ *ma-a-an LÚ-aš nu UDU.ŠIR GE₆ da-an-zi ma-a-an MUNUS-za-ma nu*
UDU.GANA₆ GE₆ ¹² da-an-zi 1 ŠAH.TUR GE₆ 1 UR.TUR GE₆ nu ma-a-an LÚ-
aš nu ŠAH.TUR NITÁ ma-a-an MUNUS-za-ma ¹³ na-at MUNUS^{ti}...

Tercüme:

§3 ¹¹ *Eğer o bir erkekse, siyah bir koç alırlar; fakat eğer o bir kadınsa siyah bir koyun*
¹²alırlar. Küçük siyah bir domuz, küçük siyah bir köpek – eğer o bir erkekse, küçük domuz
erkektir, ancak o bir kadınsa ¹³o dişidir.

Uğursuz kuş orakeli nedeniyle gelen kötülüğe karşı kralı, kraliçeyi ve sarayı arındırmak için düzenlenen Huwarlu Ritüeli’nde, üzerinde döndürülmek suretiyle kötülüğü kendisine çekmesi amaçlanan ve bu nedenle de vekil-hayvan işlevi gören bir köpek yavrusundan bahsedilir. Alice Mouton, metinde *tarballi-* ya da *nakkušši* olarak belirtilmemiş olan bu köpek yavrusunu, bir *nakkušši* olarak değerlendirir.⁶⁰² Ancak metnin ilerleyen paragraflarından (§21) kesilerek imha edilen bu hayvanın, bir *tarballi-* olarak işlev gördüğü oldukça nettir.

KBo 4.2 II (CTH 398)⁶⁰³

§14 ⁵ ... *nu UR.TUR TI-an-ta-an da-an-zi [...]* ⁶ *na-an-kán A-NA LUGAL*

---

⁶⁰¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Goetze, 1938, s. 4.

⁶⁰² A. Mouton, “Rituels de ‘boucs’emissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011*, Warsaw: Agade, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 2, 6.

⁶⁰³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. D. Bawanypeck (ed.), *hethiter.net/*: CTH 398 (Expl. A, 24.03.2016)

MUNUS.LUGAL *še-er ar-ha wa-a[h-nu-zi]* ⁷ *A-NA É-TI-ia-an-kán an-da wa-ah-nu-zi nu* ^{MUN[USŠU.GI ki-iš-ša-an]} ⁸ *me-mi-iš-ki-iz-zi A-NA LUGAL MUNUS.LUGAL-wa-kán ku-it [ku-it kal-la-ar i-da-a-lu]* ⁹ *ut-tar NÍ.TE-ši an-da I-NA É-TI-ia-wa nu ka-a-[aš UR.TUR]* ¹⁰ **UZUÚR-za šal-li-iš ŠÀ*-ŠU-wa šal-li nam-ma-wa-ra-aš ANŠE-aš kar-pí-ia-[zi]* ¹¹ *nu-wa-ra-at-za tar-ah-ha-an har-zi nu-wa-kán i-da-a-lu ka[l-la-ar]* ¹² *pé-e-da-a-ú nu-wa-ra-at ku-wa-pí DINGIR^{MEŠ} lam-ni-ia-an* ¹³ *har-kán-zi nu-wa-ra-at a-pí-ia ar-nu-ud-du ...*

KBo 4.2+ II (CTH 398)⁶⁰⁴

§21 II ⁵⁹ UR.TUR-**kán A*-[(NA LUGAL MUNUS.LUGA) L še-er ar-ha wa-ah-nu-wa-an-zi]* ⁶⁰ *nu a-pu-u-na a[(r-ha k)u-ra-an-zi ...]* ⁶¹ *ZAG-az A-NA NINDA.[(GUR₄.R) A ...]* ⁶² *ti-an-zi na[m-ma ...]* ⁶³ *ši-ip-pa-an-ti [...]*

Tercüme:

§14 ⁵... *Onlar canlı köpek yavrusunu alırlar [...]* ⁶*Onu kral (ve) kraliçenin üzerinde dön[dürür.]* ⁷*Onu sarayda da döndürür. Yaş[lı Kadın şöyle]* ⁸⁻⁹*söyler: “Kral (ve) kraliçe (için) vücutta ve sarayda her nere[de uğursuzluk, kötü] söz (varsa), b[u köpek yavrusu-¹⁰onun penisi büyük, onun kalbi büyük. Bundan sonra eşek⁶⁰⁵ (onu) taşıyacak. ¹¹O onun*

---

⁶⁰⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 398 (Expl. A, 24.03.2016)

⁶⁰⁵ Eşeğin metafor olarak kullanılması ile ilgili olarak bkz. Wright, 1987, s. 59. Öte yandan A. Mouton, eşek ve köpek yavrusunu değiştiren bu metinsel tutarsızlığı tamamen yazıya dayalı bir fenomen olarak görme eğilimindedir ve bu inkantasyonun, ritüelin bağlamına uyarlanmadan başka bir dini kompozisyonundan adapte edilerek yeniden üretilmiş olabileceğini önerir; A. Mouton, “Rituels de ‘boucs’emissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011*, Warsaw: Agade, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 3-4.

üstesinden geldi. Kötülüğü, uğu[rsuzluğu]¹²⁻¹⁷ alıp götürsün. Tanrılar onu nereye tayin ettiyse, o onu oraya taşısin!” ...

-----

§21⁵⁹⁻⁶³ Köpek yavrusunu kral ve krali[çeye doğru döndürürler]ve [onlar] onu k[eserler ...] Sağdan kalın ekmeğin üzerine [...] koyarlar. Bu[ndan sonra ...] onlar sunarlar [...]

4.1.4.1.2. İnsan Vekil

Kralın yaşamına yönelik bir tehdidin var olduğu, rüyada görülmüşse ya da kehanet yoluyla kralın kendisine bildirilmişse, bu tehdidi önleyici bir tedbir olarak vekil-kral ritüelleri gerçekleştirilirdi. Bu doğrultuda, kötü kehnatin etkilerini ve ölüm tehlikesini bertaraf etmek için düzenlenen CTH 419’daki ritüel, bu duruma bir örnek teşkil eder. Bu metnin başlangıç kısmı kırık olup, geri kalanı kral tarafından Ay Tanrısı’na yapılan bir dua ile başlar. Duada kral ne olduklarını (muhtemelen metnin kırıklı kısmında bahsedilmiş olan) bilmediğimiz vekillerden bahseder ve Ay Tanrısı’nın kralın kendi cesedinden çıkan duman⁶⁰⁶ yerine, bu vekillerden çıkan dumanı görmesini ve kendi canı yerine bu vekilleri almasını diler. Devam eden satırlar kırıklıdır; metin tekrar başladığında bir figürine yapılan referans yer alır ve ardından da bir savaş esiri (^{LÜ}ŠU.DAB) kralın vekili (*tarpalli*-) olarak tanıtılır. Vekil-kral olan (*tarpalli*-) bu savaş esiri için yapılan bir taç giyme seremonisinin ardından kral, kötü kehanetin, (hayatın) kısa yılları ve kısa günlerinin bu vekile yüklenmesini diler. Burada, kralın *tarpalli*-‘si olan insan vekilin akıbeti hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz. O diğer *tarpalli*-‘lerin aksine, yok edilmek

---

⁶⁰⁶ Hititlerde kremasyonla ilgili olarak bkz. I. Rutherford, “Achilles and the Sallis Wastais Ritual. Performing Death in Greece and Anatolia”, *Performing Death. Social Analyses of Funerary Traditions in the Ancient Near East and Mediterranean*, Chicago, 2007, s. 223-228; O. R. Gurney, *The Hittites*, Harmondsworth, 1981, s. 168-173.

yerine bir *nakkušši* gibi ülkesine gönderilir (§5). Diğer Hitit vekil-kral ritüellerinde vekile ne olduğuna dair kısımlar ne yazık ki korunmuş olmadığı için, bütün vekil-kral ritüellerinin, vekilin serbest bırakılması ile bitip bitmediği net değildir. Ancak, eski Mezopotamya'ya ait vekil-kral ritüelleri bazı durumlarda yeni vekil-kralın ölmesini gerekli kılabilirdi.⁶⁰⁷

Metin bir kurban ayini ile devam eder. Kral, Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı'na, Ay Tanrısı'na ve Lelwani'ye koyunlar kurban eder ve her seferinde kurbanı sunduğu tanrının *tarpalli*-leri kabul edip onu serbest bırakması için dua eder. Burada yeraltı dünyasının tanrıçası olan Lelwani'ye yapılan kurban, yeraltı dünyasının tanrılarını yatıştırmak ve onların kralın ruhunu almaya yönelik isteklerini önlemek amacıyla yapılmış olmalıdır.⁶⁰⁸

KUB 24.5 + KUB 9.13+ I-II (CTH 419)⁶⁰⁹

§3^{6'} [GIM-an-ma (GE₆-za ki-š)a-ri nu ka-ru-ú-i-l]i-^luš la-bar^l-nu-uš da-a-i na-aš
ŠA ^DSÎN har-pí pa-iz-zi^{7'} [(nu) ki-iš-š]a te-ez-zi ka-a-ša-wa me-mi-
ia-an-ni ku-e-^lda^l-ni^{8'} [še-er (ar-ku-wa-ar ti-)]ia-u-wa-an-zi ú-wa-nu-un nu-mu
^DSÎN EN-IA iš-dam-ma-aš §

§4^{9'} [zi-ik-wa ^DSÎN ku-it (GISKI)]M-ah-ta nu-wa ma-a-an am-me-el HUL-lu i-
ši-ih-ta^{10'} [(nu-wa-za ka-a-ša) :tar-pa-al]-li-uš pí-di SUM-^lih^l-hu-un nu-wa-
za ku-u-uš da-a^{11'} [am-mu-uk-ma-wa ar-ha tar-ni (n)]u-kán GU₄.MAH TI-an

---

⁶⁰⁷ Collins, 2007, s. 186 dn. 58. Eski Mezopotamya'da vekil-kral ritüelleri ile ilişkili olarak gerçekleştirilen insan kurbanı için ayrıca bkzn. L. Siddall, "Ritual Killing and Human Sacrifice in the Ancient Near East", *The Cambridge World History of Violence*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020, s. 460-474.

⁶⁰⁸ T. van den Hout, "Death as a Privilege. The Hittite Royal Funerary Ritual", *Hidden Futures: Death and Immortality in Ancient Egypt, Anatolia, the Classical, Biblical and Arabic-Islamic World*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 1994, s. 46.

⁶⁰⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. J. V. García Trabazo, "CTH 419, Ritual de sustitución real: edición crítica y traducción", *Historiae* 7, 2010, s. 30-45.

har-pí UGU pé-en-ni-ia-an-zi ^{12'} [na-an (har^l-pí š)e-er ši-pa-an]-da-an-zi
 LUGAL-uš^lma^l-kán har-pí UGU pa-iz-zi ^{13'} [nu kiš-(an te-ez-zi) ka-a-ša-wa k]u-
 it ^DSÎN GISKIM-ah^lta^l nu-wa ma-a-an am-me-el HUL-[lu GIS]KIM-ah-ta ^{14'} [
 am-me-el] túh-hu-u-wa-in IGI^{HL.A}-it^l ú-wa-an-na ša-na-ah-t[a] ^{15'} [-š(a?-at^l
 nu-wa-kán ka-a-ša) ú]-ki-la UGU ú-wa-nu-un nu-wa-at-ta ku-u^luš^l [:tar-pa-]al-
 li-uš §

§5 ^{16'} [AD-DIN ke]-e^lel a-ú nu-wa ku-u-uš ak-kán-du am-mu-uk-
 ma-w[a le]-e ak-mi ^{17'} [tar-na-an-zi ne-za ar-ha ú-da-a-i ^{18'} nu-
 za[še²]-e-na-an-na GAM-an DAB^lzi^l nu-kán la-a-u-wa-a[r] ša-ra-a ^{19'} na-
 aš-k[án]-zi nu ^{LÚ}ŠU.DAB IŠ-TU Ì.DÙG.GA LUGAL-UT-TI^l ^{20'} nu kiš-
^lan^l [t(e-ez-zi ka-a)]-ša-wa ka-a-aš LUGAL-uš ŠUM LUGAL-UT-TI-ia-w[a]-kán
^{21'} ke-e-da-ni [te-eh-hu-un TÚG LU]GAL-UT-TI-ia ke-e-da-ni wa-aš-ši-ia-nu-un
 [(TÚG)]lu-pa-an-ni-na-wa-kán §

§6 ^{22'} ke-e-da-ni ši-ya-n[u-u]n n[u-w]a HUL^llu^l-uš GISKIM-iš ma-an-ni-[i]n-
^lku^l-wa-an-te-eš MU^{HL.A}-uš ^{23'} ma-a-an-ni-ku-wa-an-te-eš UD^{HL.A}[-uš? ku-u-un]
^lše-ek^l-tén nu^lwa^l ke-e-[d]a-ni :tar-pa-al-li EGIR-an ^{24'} [pa^l-it-tén nu-za-kán
 [UR]U^{LIM} ar-ha [pa-iš]-ga-at-ta-ri 1 GÍN [KÙ.BABBAR] 1 GÍN GUŠKIN 1
 MA.NA URUDU ^{25'} 1 MA.NA NAGGA 1 [MA^l.NA AN.BAR 1 MA.NA A.BÁR
 nu A-NA ^{LÚ}ŠU.DAB [1^{LÚ}]SIG₅ pí-ra-an ne-ia-an-zi ^{26'} na-an-kán EGIR-pa I-NA
 KUR-ŠU pé-e-hu-te-ez-zi LUGAL-u[(š-ma-za)] UGU ap-pa-tar DÙ-zi ^{27'} nam-
 ma LUGAL-uš EGIR-an-da wa-ar-pu-wa-an-zi pa-i[z-z]i §

§7 ^{28'} GIM-an lu-uk-zi nu-za LUGAL-uš UGU ap-pa-tar DÙ-z[i EGIR-an]-da-
 ma-az pár-na-aš KIN^lur^l §

§8 ^{29'} pá-r-ku-u-i KIN-ur DÛ-zi lu-uk-kat-ti-ma-za LUGAL-uš SISKUR [ha-la-le-e-i]n-zi ^{30'} na-aš-kán GIM-an ar-ha ú-ez-zi nu-za wa-ar-a[p-zi nu]-kán 1 UDU wa-ar-pa-an-na-la-an ^{31'} A-NA ^DUTU ne-pí-ši kat-an ši-pa-an-ti §

§9 ^{32'} [nu ke-e] INIM^{HL.A} an-da kiš-an me-ma-i ^DUTU AN^E EN-[(IA)] iš-dam-ma-a]š ku-it ^DSÎN-aš GISKIM-ah-ta ^{33'} [(nu-wa ma)]-a-an am-me-el HUL-lu i-ši-ih-ta nu-wa k[a-(a-ša am-mu)]-uk ^DUTU AN^E DINGIR^{MEŠ} KI-ia ^{34'} [pé-d]i' :tar-pa-al-li-uš AD-DIN nu-w[a-za ku-u-uš da-a]t-tén §

§10 ^{35'} [(a)]m-mu-uk-ma ar-ha tar-ni-[iš-tén nu-wa-za-kán tu-uk ^DUTU] ^{URU}A-ri-in-na §

§11 ^{II 1} ú-wa-an-na ha-aš-ši-ik-lu [an]-da pa-iz-zi ² nu-kán A-NA ^DEREŠ.KI.GAL [UD(U.NÍTA BAL-an)]-ti ³ nu-za ar-ku-wa-ar ki-iš-ša-a[(n DÛ-zi) ka-a-ša-wa ^D]EREŠ.KI.GAL GAŠAN.IA ⁴ ki-i-wa ku-it ^DSÎN-aš G[(ISKIM-ah-ta) nu-w]a ma-a-an am-me-el⁵ HUL-lu i-ši-ih-ta nu-wa-ták-kán UG[U-az-ze-eš DIN]GIR^{MEŠ} am-mu-uk ⁶ ŠU-i ti-i-e-er am-mu-uk-ma-wa-ták-[(kán)] :tar-pa-al-li-uš ku-i-e-eš⁷ ŠU-i te-eh-hu-un nu-wa-za a-pu-u-uš da-a am-[mu]-uk-ma-wa ar-ha tar-ni ⁸ nu-wa ^DUTU AN^E IGI^{HL.A}-it uš-gal-lu šu-u[(p-p)]a hu-u-i-ša-wa-za §

§12 ⁹ zé-ia-an-da-za EGIR-pa ma-ni-ia-ah-ha-an-zi ¹⁰ GAL^{HL.A}-kán LUGAL-uš a-pa-ši-la aš-ša-nu-uz-z[i] §

§13 ¹¹ GIM-an-ma GE₆-za k[i-i]š-ša-ri nu-kán [ne]-pí-ši GAM-an ¹² A-NA ^DSÎN 1 UDU wa-a-[r-p]a-na-la-an ši-p[a-an-t]i nu ki-iš-ša me-ma-i ¹³ ^DSÎN EN-IA i-ši-ih-[ta-wa ku'-it] nu-wa ma-[a-an] am-me-el HUL-lu ¹⁴ i-ši-ih-ta nu-mu-kán tá[k-na-aš DINGIR^{MEŠ}]-aš ^DEREŠ.KI.GAL ¹⁵ ŠU-i da-a-iš nu-wa-za [ ] DINGIR^{MEŠ} -aš wa-aš-ši-[ia-ah]-ha-ha-at ¹⁶ :tar-pa-na-al-li-in-za p[(é-eh-hu-

u)n nu-wa]-aš-ma-aš a-pu-u-[u]š da-at-tén¹⁷ am-mu-uk-ma-wa [ar-ha] [tar-(ni-
iš-tén nu-w)]a-za-kán tu-uk^{DUTU AN^E 18} ú-wa-an-na ha-aš-[ši]-[ik-lu šu]-up-
pa hu-u-i-ša-wa-za¹⁹ zé-ia-an-da-za EGIR-pa [ma-ni-ia-a]h-zi²⁰ [GAL^{HLA}-(kán
LUGAL-uš)] aš-š[a-nu-uz]-zi

Tercüme:

§3^{6'-8'} Hava kararınca, o eski Labarna'yı alır ve Ay Tanrısı'nın tepesine gider ve şöyle söyler: "Şimdi neden dua etmeye geldiğim hakkında beni dinle, Ay Tanrısı, Efendim!"

§4^{9'} "[Ay Tanrısı, senin] gösterdiğin [işaret], eğer (onda) benim için kötülük gördüysen,
^{10'}şimdi ben yeri(me) [veki]ller (tarpalli) verdim. Onları al, ^{11'}[fakat beni serbest bırak!]"
Tepeye canlı bir boğa sürerler ^{12'}[ve onu] tepede [kurban eder]ler. Kral tepeye gider
^{13'}[ve şö]yle söyler: "[Şimdi] Ay Tanrısı senin gösterdiğin işaret, eğer (onda) benim için
kötülük gösterdiysen, ^{14'}[...] gözler(in)le [benden] (cesedimden çıkan) dumanı görmeyi
denedin mi? ^{15'}[...] Şimdi ben kendim yukarı geldim ve sana bu [vek]illeri (tarpallius)
verdim."

§5^{16'} [...] bunlarınkini (dumanını) gör! Onlar ölsünler! Fakat ben ölmeyeyim!" ^{17'}[...] serbest bıraktılar ve o onları uzaklaştırdı. ... [...] figürini de [...] aşağıda tutar nu-kan lauwar šara. ^{19'}... savaş esiri (^{LÜŠU.DAB}) krallığın kaliteli yağı ile (yağlar) ^{20'-21'}ve şöyle söyler: "Şimdi bu kral! Ben buna krallığın adını [verdim] buna kraliyet [giysisi] giydirdim ve buna başörtüsü

§6^{22'} (taç) de giydirdim. Kötü kehaneti, (hayatın) kısa yılları, ^{23'}(hayatın) kısa günleri, [bunları] bilin! Bu vekile (tarpalli) ^{24'}gidin!" Şehre gider. 1 shekel [gümüş], 1 shekel altın, 1 mina bakır, ^{25'}1 mina kalay, 1 mina demir, 1 mina kurşun. Savaş esirine [bir]

personel (^{LÜ}SIG₅)⁶¹⁰ gönderirler ²⁶ve o onu geri ülkesine alıp götürür. Kral (ellerini) yukarı kaldırmayı gerçekleştirir. ²⁷Sonrasında kral hemen yıkanmaya gi[de]r.

§7 ²⁸Gün ağardığında, kral (ellerini) yukarı kaldırmayı gerçekleşt[irir ve ardı]ndan “ev ritüeli”ni gerçekleştirir.

§8 ²⁹⁻³⁰Gün ağarırken, kral “arınma ritüeli”ni [gerçekleştir]ir. O dışarı gelince, yık[ar] ve 1 yıkanmış koyunu Gökyüzü’nün Güneş Tanrısı için kurban eder.

§9 ³²⁻³⁴[Bu] kelimeleri şöyle söyler: “Gökyüzü’nün Güneş Tanrısı, Efendi[m! Dinle]! Ay Tanrısı’nın gösterdiği işaret, [e]ğer (onda) benim için kötülük gördüysen, şimdi benim yeri(me) Gökyüzü’nün Güneş Tanrısı’na ve yeryüzünün tanrılarına vekiller (tarpalliuš) verdim. Bunları alın!”

§10 ³⁵“Fakat beni serbest bırakın! Sen, Arinna’nın Güneş Tanrıçası,”

§11 ¹⁻²“seni görmek için doyayım!” [...] o [iç]eri gelir ve Lelwani (^DEREŠ.KI.GAL) için [... ko]yun kurban eder. ³Duayı şöyle yapar: [“Şimdi,] Lelwani, Hanımefendim: ⁴⁻⁷Ay Tanrısı’nın göstermiş olduğu işaret, eğer (onda) o benim için kötülük gördüyse, benim üze[rimdeki tanr]ılar senin için eline koydular. Ben senin için (senin) eline [...] vekiller (tarpalliuš) koydum, onları al! Fakat beni serbest bırak! ⁸⁻¹⁰Gözleri(m)le Gökyüzü’nün Güneş Tanrısı’nı göreyim!” Kutsal eti çiğ olarak dağıtırlar. Kralın kendisi kapları hazırlar.

§12 ⁹⁻¹⁰ çiğ olarak dağıtırlar. Kralın kendisi kapları hazırlar.

§13 ¹¹⁻¹²Fakat hava karadığında, Ay Tanrsı’na yıkanmış bir koyun kurban eder ve şöyle söyler: ¹³⁻¹⁶“Ay Tanrısı, Efendim, gördüğün, eğer (onda) benim için kötülük gördüysen

---

⁶¹⁰ “Aşağı sınıf bir subay rütbesi”, A. Ünal, *Hititçe-Türkçe Türkçe Hititçe Büyük Sözlük. Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luwicesi, Çivi Yazısı Luwicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2016, s. 435.

ve beni yer[yüzünün tanrıla]rının ve Lelwani'nin eline koyduysan, şimdi tanrılar için giyindim [...], sana vekiller (tarpanalli) verdim. Onları alın! ¹⁷⁻²⁰Fakat beni serbest bırakın! Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı, seni görmek için doyayım!" Kutsal eti çiğ olarak dağıtır. Kral kapları hazırlar.

Kralın yaşamına yönelik tehdidi önlemek için gerçekleştirilen bir başka vekil-kral ritüeli CTH 421.1 numaralı metindir. Metnin başında kralın yeraltındaki vekili olacak ahşap bir figürinin hazırlığından bahsedilir. Sonrasında ise kral, bir savaş esirini kendisinin yer yüzündeki vekili olarak tayin eder. Bu ritüel metninde vekiller, *tarpalli* ifadesine karşılık gelen Akadca *PUHU* kelimesi ile belirtilmiştir. Kralın savaş esirini, yerine vekil olarak tayin etmesi ve tanrıların onu kendisinin vekili olarak tanınmasını istemesinin ardından, kral ve vekil-kral, yani savaş esiri arasında bir diyalog gerçekleşir. Metnin kırıklı olması nedeniyle tam olarak anlaşılamayan bu diyalog esnasında vekil-kral, gerçek kralın saraydan ayrılmasını ister. Saraydan ayrıldıktan sonraki süreçte, kral her gün Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı'na yakarır. Bu yakarış esnasında kral, tahtın kendisinden alınıp başkasına verilmesinden ve kendisinin artık ölmüşlerin ruhlarıyla çevrili olmasından yakınarak, krallığa tekrar kabul edilmek için tanrıya yalvarır. Kral bu yakarışı her gün gerçekleştirirken, vekil-kral için krallık törenleri gerçekleştirilir ve o gerçek bir kral gibi muamele görür. Metnin geri kalanı oldukça kırıklı olduğu için vekil-kral olan savaş esirine ne olduğunu öğrenemiyoruz; ancak, Gurney tarafından onun öldürülmüş olabileceği önerilir.⁶¹¹

---

⁶¹¹ Gurney, 1977, s. 58.

C: KUB 17.14+ ay. (CTH 421.1)⁶¹²

^{14'} [ ] LUGAL-un ku-e-da-ni UD-ti ^{LÚŠU}.DAB pa-ra-a u-i-ia-zi ^{15'} nu-kán a-pé-
e-da-ni UD-ti LUGAL-uš kiš-an an-da me-ma-i ^{16'} ka-a-aš-wa-mu UGU-zi-iš TI-
an-za PU-UH-ŠU ka-a-aš-ma-wa-mu še-e-na-aš ^{17'} kat-te-er-ra-aš PU-UH-ŠU
nu-mu ma-a-an UGU-az-zi-iš DINGIR^{MEŠ} ^{18'} ku-it-ki HUL-lu ša-an-ah-ten nu-mu
UD^{HIA} ITU^{HIA} MU^{HIA}-ia ^{19'} ma-ni-in-ku-wa-ah-ten nu-mu ka-a-aš TI-an-za PU-
UH-ŠU pí-di ar[-ta-ru] ^{20'} nu-uš-ma-aš UGU-zi-uš DINGIR^{MEŠ} ku-u-un še-ek-ten
^{21'} ma-a-an-mu ták-na-aš ^{DUTU}-uš kat-te-er-ru-uš-ša DINGIR^{MEŠ} ku-it-ki ^{22'}
HUL-lu ša-an-a[h-ten (nu-mu ka)]-a-aš še-e-na-aš pí-di ar[-ta-ru] ^{23'} [nu-uš-ma-
aš ták-na-aš ^{DUTU}-(uš kat-te-er-ru-uš)]-ša DINGIR^{MEŠ} k[(u-u-u)n še-ek-ten] §

A: KUB 15.9 öy. I⁶¹³

^{22'} [ ] ki pí-ra-an x[ ] nu-za LU]GAL-uš e-
ša-ri ^{23'} [nu-uš-ši ^{LÚŠU}.DAB an-d]a ú-wa-da-an-z[i na-an?] LUGAL-i pí-ra-an
^{24'} [ ]-zi nu A-NA LUGAL kiš-an me-ma-i ^{25'} [ ]
]-wa-kán pa-ra-a i-it UM-MA LUGAL-MA ^{26'} [ ]
pa-]a-i-mi UM-MA ^{LÚŠU}.DAB-MA ^{27'} [ ] MU^{HIA}-
TI]^{M?}UD^{HIA}-TIM ku-i-e-eš IŠ-TU DINGIR^{LIM} ^{28'} [ ]
pa/ša-r]a-a ka-ru-ú ti-ia-at ^{29'} [ ]ma-ni-ia-ah-
hi-ir ^{30'} [ ]-an-ma-an EGIR-an UGU ka-ri-ia-
zi ^{31'} [ ] ^{LÚŠU}.DA]B-ma-za-kán A-NA ^{GIŠŠÚ}.A ^{32'} [ ]
pa-r]a-a pa-a-iz-zi ^{33'} [ ]x ti-

⁶¹² Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kümmel, 1967, s. 56, 58.

⁶¹³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kümmel, 1967, s. 58.

ia-[an]-zi^{34'} [^DUTU-i[?]]IGI-an-da kiš-[an me-m]a-i^{35'} [
 ]wa-aš-da-ah-h[u-un^{36'} [
 ar-h]a da-a[t-ten[?]] §

C: KUB 17.14 öy. ^{614 21'} [GIM]-an-ma ke-e INIM^{MEŠ} ^DUTU-i me-na-ah-ha-an-
 da^{22'} [me-mi]-ia-u-wa-an-zi zi-in-na-i^{23'} [IŠ-TU[?]] É.GAL^{LIM} kat-ta i-
 ia-an-na-i [^{24'} [ŠU]M[?]-an Ú-U[L k]u-iš-ki hal-za-a-[i
^{25'} [p]a-iz-zi [

B: KBo 15.2+ ay. ^{615 8'} nam-ma-kán ma-a-an URU-ri ku-iš-ki a[(n-da-an ú-iz-z)i]
^{9'} nu-uš-ši kiš-an Ú-[UL] me-ma-an-zi LU[(GAL-wa-kán ku-e-da-ni URU-ri Ú-
 UL)] ^{10'} LUGAL GIBIL-wa ku-e-da-ni URU-ri nu me-m[(i-iš-kán-zi a-pí-i)a] ^{11'}
 nam-ma LUGAL-uš UD-at UD-at ka-ru-ú-wa-[(ri-w)a-ar] ^{12'} AN-aš ^DUTU-i gi-
 nu-uš-ša-re-eš-ki-iz-z[i] ^{13'} nu A-NA ^DUTU AN^E IGI-an-da kiš-an [(m)e-ma-i] ^{14'}
^DUTU AN^E EN-IA ku-it i-ia-nu-u[(n nu-mu-kán ^{GIŠ}G)U.ZA] ^{15'} [a]r-ha da-at-ten
 na-[(at)] ta-me-e-d[(a-ni pé-eš-ten na-at x)] ^{16'} [am-m]u-uk-ma-kán
 GIDIM^{HLA}-aš an-da ú-[(e-ri-ia-at-ten nu-za-kán ka)-a-ša] ^{17'} [GIDIM^H]LA-aš an-
 da nu-kán A-NA ^DUTU AN [(EN-IA u-wa-ah-ha)-at] ^{18'} [nu-m]u-kán am-me-el A-
 NA ^DŠI-IM-T[(I-IA A-NA DINGIR^{MEŠ} ŠA ŠA-ME)-E] ^{19'} [an-d]a? tar-ni nu-mu-
 kán GIDIM^{HLA}-aš iš-[(tar-na ar-ha) tar-ni] §

⁶¹⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kümmel, 1967, s. 60.

⁶¹⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kümmel, 1967, s. 60, 62.

^{20'} [(EGIR-az)]-ma A-NA LUGAL GIBIL ŠA LUGAL-UT-TI š[(a-ak-la-uš)] ^{21'}
 [...] ku-e-ez-zi-ia IŠ-TU I ^{GIŠ}TUKUL II E[(N^{MEŠ} KAŠ?)] ^{22'} [(II ^{LÚ})]^{MEŠ}ŠÀ.TAM
 II ^{LÚ}.^{MEŠ}MUHALDIM II ^{LÚ}.^{MEŠ} ^{GIŠ}BANŠUR [...] ^{23'} [... -a]n-te-eš nu-uš-ši a-da-
 an-na a-ku-wa-an-na ^{24'} [pi]-iš-kán-zi ^{TÚG}MA-IA-LU-ma-aš-ši ša-aš-t[(a-aš
 É.ŠÀ-ni iš-pár-ra-an)-za] ^{25'} [nu]-kán BE-LU^{HLA} ku-i-e-eš kat-ti-iš-ši da-an-t[(e-
 eš nu-uš-ši GE₆-az ha-a-li)] ^{26'} [(še)]-er uš-kán-zi nam-ma-aš-ši
^{LÚ}SÌLA.ŠU.DU₈.A-[(aš a-ku-wa-an-na ku-wa-pí pa-a-i)] ^{27'} [(nu)] A-NA GAL
^{GIŠ}še-er-tap-pí-la-an še-er har-kán-z[i (nam-ma LUGAL-uš ku-e-da)-aš (ku-e-da-
 aš)] ^{28'} [(A-N)]A AŠ-RI^{HLA} a-še-eš-kat-ta-ri nu-za a-pa-[a-ša a-pé-e-da-aš A-NA
 AŠ-RI^{HLA?}] ^{29'} [a-š]e-eš-kat-ta-ri na-aš-kán I-NA UD.VII.KAM a[- ....] §

Tercüme:

C ay. ^{14'-15'} [ ] **Savaş esirinin** krala getirildiği o gün kral şöyle söyler: ^{16'-19'} “Bu benim yeryüzündeki canlı vekilimdir (PUHIŠU). Bu **figürin** de benim yer altındaki vekilimdir. Eğer şimdi siz kutsal tanrılar benim için herhangi bir kötülük istediyseniz ve benim için günleri, ayları ve yılları kısalttıysanız, şimdi benim yerime bu canlı vekil geçsin! ^{20'} Siz kutsal tanrılar bunu tanıyın! ^{21'-22'} Yeryüzü’nün Güneş Tanrıçası ve yeraltı (dünyasının) tanrıları, eğer (siz) benim için herhangi bir kötülük istediyseniz bu figürin benim yerime geç[sin!] ^{23'} [Yeryüzü’nün Güneş Tanrıçası] ve yeraltı (dünyasının) tanrıları, [siz] bunu [tanıyın!]

A öy. I ^{22'} [...] ... [...k]ral oturur. ^{23'} Savaş esirini ona getirirle[r. Onu] kralın önüne ^{24'} [...]. Krala şöyle söyler: ^{25'} “[...] ... git!” Kral şöyle (söyler): ^{26'} “[.... gi]deceğim.” Savaş esiri şöyle (söyler): ^{27'} “[.... yıllar?], günler ... tanrılardan ^{28'} [....] eskiden dikilirdi. ^{29'} [...] yönetirlerdi.” ^{30'} [...] ... ... ^{31'} [... savaş esi]ri tahta ^{32'} [...] gider. ^{33'-36'} [...] ... [...]

C öy. 21'-25' *Güneş Tanrısı önünde söylenilen [sö]zleri bitirdik[ten] sonra [...]
saray[dan] gider. [...] Hiç kimse [... ad]ını anmaz. [... g]ider. [...]*

B ay. 8'-10' *Eğer herhangi biri şehrin içine gelirse, ona şunu demezler: 'Gerçek kralın
olduğu şehir' (demezler). 'Yeni kralın olduğu şehir, kralın olduğu yer' derler. 11'-13' Kral,
her gün, sabah erken Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı'na diz çöker ve Gökyüzü'nün Güneş
Tanrısı'nın önünde şöyle söyler: 14'-19' "Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı, efendim, ben ne
yaptım? Tahtı benden aldınız, onu başkasına verdiniz. ... Beni ölümlerin ruhlarına
çağırdınız. Şim[di ölümlerin ruhl]arı içerdeler. Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı'na, efendime
göründ[üm]. Şimdi benim ilahi kaderimle gökyüzünün tanrıları ile temas etmeme izin ver
ve ölümlerin ruhlarının arasından kurtulmama izin ver!"*

20' *Ardından yeni kral için krallık töreni (yapılır). 21'-29' ... Her bir meslek grubundan iki
kişi, iki yönetici, iki aşçı, iki masa görevlisi, ... ve ona yiyecek ve içecek (bir şeyler)
[ve]rirler. Onun için yatak iç yatak odasına serilidir. (Hizmet için) onun yanına alınan
adamlar gece boyu onu izlerler. Dahası, bardak taşıyıcısı ona içecek bir şey verdiğinde,
bardak üzerinde şertappila- tutarlar. (Gerçek) kral her nereye oturmaya alışık ise o
(=vekil-kral) da o yerlere oturur. Yedinci gün ...*

Hitit 'yerine geçme' ya da 'vekil-kral' ritüellerinin, Mezopotamya geleneğine ait,
bu tür 'yerine geçme' ritüellerine yakından paralellik gösterdiği gözlemlenmiştir.⁶¹⁶
Mezopotamya'da vekil-kral yani *ŠAR PŪHI* ataması, kötü kehaneti defetmek amacıyla
yapılmıştır. Mezopotamya'da bu ritüeller, kehanet metinleri doğrultusunda, kralın
ölümüyle sonuçlanacak bir eklips meydana geldiğinde gerçekleştirilir ve tahta, gerçek

---

⁶¹⁶ Gurney, 1977, s. 58; Kümmel, 1967, s. 188 vd.

kralın yerine ölmesi için bir vekil-kral oturtularak, gerçek kral ölümden kurtarılırdı.⁶¹⁷ Bu *ŠAR PŪHI* geleneğinin kökeninin Sümer dönemine dek uzandığı iddia edilmektedir.⁶¹⁸ *ŠAR PŪHI* geleneğine dair pek çok detaya Ninova’da bulunan bir mektup arşivinin keşfiyle ulaşılmıştır. S. Parpola⁶¹⁹ tarafından çalışılan bu mektuplardan öğrendiğimize göre, *ŠAR PŪHI*’nin tahtta kalma süresi, gök cisimlerinin durumlarına ya da gerçek kralın hükmüne göre, 100, 47, 20 ve 7 gün olmak üzere farklılık gösterebiliyordu ve bu süre en fazla 100 gündü.⁶²⁰ Belirlenen süre sona erdiğinde *ŠAR PŪHI* öldürülerek, kral ve buna bağlı olarak da ülke kurtarılıyordu.⁶²¹ Bu durum W. G. Lambert tarafından yayımlanan ve M.Ö. 7. yüzyıla tarihlenen Geç Asur dönemine ait bir vekil-kral ritüelinde şöyle ifade edilmiştir:

---

⁶¹⁷ W. G. Lambert, “A part of the ritual for substitute king”, *Afo* 18, 1957, s. 109; J. N. Lawson, *The Concept of Fate in Ancient Mesopotamia of the First Millenium: Toward an Understanding of Šimtu*, Wiesbaden: Harrassowitz, 1994, s. 111-114.

⁶¹⁸ H. Frankfort, *Kingship and the Gods: A Study of Ancient Near Eastern Religion as the Integration of Society & Nature*, Chicago: The University of Chicago Press, 1948, s. 264; M. A. Beek, “Der Ersatzkönig als Erzählungsmotiv in der altisraelitischen Literatur”, *Volume du Congrès International pour l’étude de l’Ancien Testament, Genève 1966*. Supplements to Vetus Testamentum 15, Leiden: Brill, 1966, s. 24.

⁶¹⁹ S. Parpola, *Letters from Assyrian Scholars to the Kings Esarhaddon and Ashurbanipal, Part I*, Kevelaer - Neukirchen Vluyn: Verlag Butzon&Bercker, 1970; S. Parpola, *Letters from Assyrian Scholars to the Kings Esarhaddon and Ashurbanipal, Part II*, Kevelaer - Neukirchen Vluyn: Verlag Butzon&Bercker, 1983. Bu mektupların pek çoğunun ne zaman, kim tarafından ve kime yazıldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Fakat, mektupların içeriğinde yer alan detaylar ve özellikle de ay ve güneş tutulmasına dair veriler temel alınarak bu mektupların çoğunun Asur kralları Esarhaddon (M.Ö. 681-669) ve Asurbanipal (M.Ö. 668-627) dönemlerinde kaydedilmiş olduğu düşünülmektedir; Parpola, 1983, s. XII-XIII.

⁶²⁰ Parpola, 1983, s. XII-XIII.

⁶²¹ Frankfort, 1948, s. 262-265; Oppenheim, 1977, s. 100.

K. 2600 + 9512 + 10216, Kolon A öy.(?)⁶²²

⁶ [...] x AMĒLU ŠA A-NA PU-U-HI ŠARRI INNADNU (SUM-NU) IMÂT(ÚŠ)-
MA ⁷ [...] ŠA]RRU ŠU-A-TÚ IDĀTU (Á.MEŠ) LEMNĒTU^{MEŠ} LĀ
IṬEHĤĀ(TE.MEŠ)-ŠÚ ⁸ [ŠARRU] ŠŪ(BI) IŠALLIM(SILIM)-MA U MÂT-SU
IŠŠER(SI.SÁ)

Tercüme:

⁶ [...]. Kralın vekili olarak verilen adam ölsün ve ⁷ [...] kötü kehanetler kralı etkilemeyecek. ⁸ [Kral]ın işleri yolunda gidecek ve onun ülkesi refaha erecek.

Vekil-kralın öldürülmesinin ardındansa gerçek kral tahta geçiyordu. Vekil-kral gömülürken, vekil-kralın teması nedeniyle üzerinde kötü kehanetle ilintili olarak kalan kötülükleri uzaklaştırmak için asa, taht, masa ve benzeri gibi kraliyete ait tüm semboller ve eşyalar yakılarak külleri gömülüyordu. Ardından da ülkeyi ve kralı arındırmak için bir dizi arındırma ayini gerçekleştiriliyordu.⁶²³

Hititlerde'ki bir başka yerine geçme ritüeline ise CTH 380.1'de yer alan bir dua metninde değinilmiştir. Burada ölümcül hasta olan Gaššuliyawiya'nın iyileşmesi için, onun yerine iyi görünümlü bir kadın, tanrıya vekil (*tarpalli-* veya *tarpašša-*) olarak sunulmuştur. Eğer hastanın olası bir ölüm tehlikesi varsa ve hangi tanrının buna sebep olduğu bilinmiyorsa, vekil, ilk kez 'Inanna'nın Yeraltı Dünyası'na İnişi' isimli Sumer

---

⁶²² W. G. Lambert, 1957, s. 110.

⁶²³ K. 2600 + 9512 + 10216, Kolon B, 2-8; Lambert, 1957, s. 109-110. Bu tür ayinlerle ilgili daha detaylı bilgi için bkz. M. Guichard – L. Marti, "Purity in Ancient Mesopotamia: The Paleo-Babylonian and Neo-Assyrian Periods", *Purity and the Forming of Religious Traditions in the Ancient Mediterranean World and Ancient Judaism*, Leiden-Boston: Brill, 2013, s. 103-104; C. Ambos, "Rites of Passage in Ancient Mesopotamia: Changing Status by Moving through Space: Bit rimki and the Ritual of the Substitute King", *Approaching Rituals in Ancient Cultures*, RSO NS 86, Pisa: Fabrizio Serra, 2013, s. 39-54.

mitinde görülen inanca göre, Yeraltı Kraliçesi'ne sunuluyordu. Bu mite göre, Yeraltı Dünyası tarafından talep edilen bir kurban, ancak bir vekil sağlanmasıyla kurtarılabilirdi. Bu doğrultuda, Gaššuliyawiya'yı ölümcül hastalıktan kurtarması için kendisine vekil sunulan ve yakarılan tanrı, yeraltı dünyasının tanrıçası olarak bilinen, Mezopotamyalı 'Yeraltı Dünyası'nın Kraliçesi' ünvanlı Tanrıça Ereškigal /Allatum ile özdeşleştirilen ve eski bir Hatti tanrısı olan Lelwani'dir.⁶²⁴ Tanrıya, kadın vekilin yanı sıra, Gaššuliyawiya'nın yerine hizmet etmesi için besili hayvanlar da sunulmuştur.

Burada bahsi geçen Gaššuliyawiya'nın kimliği tartışmalıdır;⁶²⁵ ancak çoğu araştırmacı onu III. Hattušili ve Puduhepa'nın Amurru'lu Bentešina ile evlenen kızı değil, II. Muršili'nin karısı olarak görmektedir.⁶²⁶ Bununla beraber, II. Muršili'nin karısı Gaššuliyawiya'nın hasta olma durumu başka metinlerde de karşımıza çıkarken, III. Hattušili'nin kızının hasta olduğuna dair bir belge bulunmamaktadır.⁶²⁷ Gaššuliyawiya'nın hasta olduğundan bahseden metinlerden biri II. Muršili tarafından Arinna'nın Güneş Tanrısı'na yapılan bir duanın metnidir (CTH 376.F).⁶²⁸ Metin oldukça

---

⁶²⁴ H. Otten, "Die Gottheit Lelvani der Boğazköy-Texte." *JCS* 4, 1950, s. 119–136; E. Laroche, "Les dénominations des dieux 'antiques' dans les textes hittites", *Anatolian Studies Presented to Hans Gustav Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday*, Istanbul: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut in het Nabije Oosten, 1974, s. 184 vd.; H. A. Hoffner, "Review of Tischler 1981", *JNES* 44, 1985, s. 156–159; V. Haas, *Geschichte der hethitischen Religion. Handbuch der Orientalistik*. 1/15. Leiden: Brill, 1994, s. 420vd.

⁶²⁵ Tartışma ile ilgili referanslar için bkz. J. Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht*. StBoT 37, Wiesbaden: Harrassowitz, 1996, s. 215, dn. 349–350; T. Bryce, *The Kingdom of the Hittites*, Oxford: Clarendon Press, 1998, s. 227, dn. 69; Alparslan, 2007, s. 26–30.

⁶²⁶ I. Singer, "The Title 'Great Princess' in the Hittite Empire", *Ugarit-Forschungen* 23, 1991, s. 328–338; J. Klinger, *Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht*. StBoT 37, Wiesbaden: Harrassowitz, 1996, s. 215, n. 349; Ph. H. J. Houwink ten Cate, "The Hittite Dynastic Marriages of the Period between ca.1258 and 1244 B.C." *AoF* 23, 1996, s. 47 vd.

⁶²⁷ Alparslan, 2007, s. 27–28.

⁶²⁸ KUB 36.81, metnin çevirisi için bkz. Singer, 2002, s. 73. Bu metnin önyüzünün, II. Muršili'nin veba dualarından biri olan KUB 26.3'ün dublikasyonu olduğunun Tischler tarafından

kırıklı olmasına rağmen, metnin tek sütunlu arka yüzünde Gaššuliyawiya'nın ismi bir hastalıkla ilişkili olarak iki kez geçmektedir. Ayrıca, yine oldukça kırıklı durumdaki bir kehanet metni CTH 578⁶²⁹'de Gaššuliyawiya'nın ismi ateşli bir hastalıkla anılmaktadır.

Ele alınan ritüel metninde, hastalığı kendi üzerine çekmesi ve Gaššuliyawiya'nın hastalıktan kurtulması için sunulan kadın vekilin akıbeti hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Ancak, II. Muršili'nin, babası I. Šuppiluliuma'nın eşi Babilli dul Tawananna'ya yönelik suçlamalarını dile getirdiği CTH 70 numaralı metinden⁶³⁰, Gaššuliyawiya'nın Tawananna'nın yapmış olduğu kara büyüler nedeniyle hastalanarak öldüğünü ve dolayısıyla da gerçekleştirilen bu ritüelin amacına ulaşmadığını öğreniyoruz. Öyle ki, II. Muršili bu iddiasını bir fal soruşturmasıyla⁶³¹ kanıtlamış ve Tawananna'ya karşı bir dava açmıştır.⁶³²

KBo 4.6+ I öy. (CTH 380.1) ⁶³³

§2 ^{10'} *nu ma-a-an* DINGIR^{LIM} EN-IA *am-me-el ku-it-ki Š[A* ^{MUN}(^{US}*Ta-wa-an-na*)-
] ^{11'} *HUL-lu ša-an-he'-eš-ke-ši nu-ut-ta ka-a-aš-ma am-[me-el ta]r-pa-aš-[ša]-[an]*
^{12'} *ú-nu-wa-an-da-an up-pa-ah-hu-un na-aš-kán am-mu-uk kat-ta-an SIG₅-an-za*
^{13'} *pár-ku-i-ša-aš a-pa-a-aš mi-iš-ri-wa-an-za a-pa-a-aš har-ki-ša-aš a-pa-a-aš* ^{14'}

---

belirtilmiş olmasıyla metin kesin olarak II. Muršili dönemine tarihlenebilmektedir; J. Tischler, *Das hethitische Gebet der Gassulijawija* IBS 39, Innsbruck, 1981, s. 50.

⁶²⁹ KUB 50.103, Tischler, 1981, s. 56 vd.

⁶³⁰ KUB 14.14+ III 18-20; KUB 14.14+ IV 22-23.

⁶³¹ CTH 71: KBo 4.8+ II 1-9; II 24-III 3.

⁶³² CTH 383: KUB 21.19 I 20-23.

⁶³³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. E. Rieken et al. (ed.), *hethiter.net*/: CTH 380.1 (Expl. A, 29.08.2015); Tischler, 1981.

[na]-aš-[kán] hu-u-ma-an-da-az a-ša-nu-wa-an-za nu-kán DINGIR^{LIM} EN-IA a-
 pu-u-un ^{15'} me-na-ah-ha-an-da uš-ki nu PA-NI DINGIR^{LIM} EN-IA ka-a-aš
 MUNUS-aš ú-e-ha-at-ta-[ru] ^{16'} A-NA DUMU.MUNUS.GAL-ma-kán an-da aš-
 šu-li nam-ma ne-eš-hu-ut na-an ke-e-ez ^{17'} GIG-za TI-nu-ut nu-uš-ši e-ni GIG a-
 wa-an ar-ha nam-ma ti-it-ta-nu-ut ^{18'} na-aš ha-ad-du-le-eš-du nam-ma nu ú-ez-zi
 DUMU.MUNUS.GAL zi-la-ti-ia ^{19'} tu-uk DINGIR^{LAM} wa-al-li-iš-ke-ez-zi ŠUM-
 an-na tu-e-el-pát ^{20'} ŠA DINGIR^{LAM} me-mi-iš-ke-ez-zi §

§3 ^{21'} I-NA ^{URU}Ša-mu-u-ha ku-wa-pí tu-uk ^DLi-el-wa-ni-in ^{MUNUS}Gaš-šu-li-ia-wi-
 aš ^{22'} tu-e-el GÉME^{TUM} Û-az a-uš-ta nu tu-uk A-NA DINGIR^{LIM} a-pí-e-da-aš
 UD.KAM^{HIA}-aš ^{23'} ^{MUNUS}Gaš-šu-la-wi-aš tu-e-el GÉME^{TUM} SISKUR.SISKUR
 Ú-UL ku-it-ki pí-eš-ta ^{24'} [k]i-nu-na ka-a-ša ^{MUNUS}Gaš-šu-li-ia-wi-aš tu-e-el
 GÉME^{TUM} iš-tar-ki-at' ^{25'} [n]a-an GIG-an-za ta-ma-aš-ta-at nam-ma-aš-ši a-pa-
 a-at ut-tar ^{26'} [n]a-ak-ki-ia-ah-ta-at nu DINGIR^{MEŠ}-az a-ri-ia-ir na-at
 DINGIR^{MEŠ}-az-zi-ia ^{27'} [ha-an-da-i]t-ta-at ki-nu-na ka-a-ša tu-uk A-NA
 DINGIR^{LIM} ^{MUNUS}Gaš-šu-la-wi-aš ^{28'} [tu-e-el GÉME^{TUM} A-]NA GIG še-er a-pí-e-
 el tar-pa-al-li-uš ^{29'} [1 GUD.ÁB ŠE 1UD(U.SÍGXMUNUS Š)]E-ia IŠ-TU
 TÚG^{NÍG}.LÁM^{MEŠ} wa-aš-ša-an-du-uš ^{30'} [... S]AG.DU-i ku-i-e-eš ha-an-da-an-
 te-eš ^{31'} [ar-ha-ia-an (wa-ar-nu-wa-an-z)]i up-pí-eš-ta §

§4 ay. ^{7'} [...] nu-za zi-ik ^DLi-e[l-w]a-ni-ia ^{8'} [...] ŠA UDU ŠE MÁŠ-ia ^{UZU}Ī e-
 et ^{9'} [...] a-pa-a-at e-ku nu-za ni-in-ga ^{UZU}Ī ^{10'} [...] ŠA GUD.ÁB ŠE ki-e-el ŠA
 UDU.SÍG+MUNUS MÁŠ-ia ^{11'} [...] ka-a-ša tu-e-el A-NA DINGIR^{LIM} ^{12'}
 [^{MUNUS}Gaš-šu-la-w]i-aš tu-e-el GÉME^{TUM} ku-u-un MUNUS-an ^{13'} [up-pí-eš-ta]
 IŠ-TU TÚG^{NÍG}.LÁM^{MEŠ} wa-aš-ši-ia-at nu-za a-pí-e-el ^{14'} [tar-pa-al-]li-in up-pí-
 eš-ta nu ma-a-an DINGIR^{LIM} ku-it-ki ^{15'} kap-pu-u-it nu-ut-ta ka-a-aš MUNUS^{TUM}

pí-di ar-ta-ru ^{16'} DINGIR^{LIM}-ma-kán EN-IA ir-ma-an A-NA ^{MUNUS} Gaš-šu-li-ia-wí-ia ^{17'} EGIR-an ar-ha nam-ma kar-aš §

§5 ^{18'} ar-ha-ia-an-ma-at-ta tu-e-el A-NA DINGIR^{LIM} ^{MUNUS} Gaš-šu-li-ia-wí-aš ^{19'} tu-el GÉME^{TUM} MÁ[Š.GA]L IŠ-TU GUD.ÁB ŠE UDU ŠE NINDA KAŠ.GEŠTIN-ia ^{20'} aš-šu-li up-pí-eš-ta nu-za DINGIR^{LIM} ki-e-ia SISKUR aš-šu-li da-a ^{21'} DINGIR^{LIM}-ma-kán A-NA ^{MUNUS} Gaš-šu-li-ia-wí-ia an-da aš-šu-li nam-ma ^{22'} na-a-iš-hu-ut na-an ki¹-e¹-iz GIG-za TI-nu-ut ^{23'} na-at-ši kar-ša-at-ti nam-ma da-a-i na-aš ha-at-tu-li-eš-du ^{24'} nam-ma ú-iz-zi ^{MUNUS} Gaš-šu-li-ia-wí-ia-aš zi-la-ti-ia ^{25'} tu-uk DINGIR^{LAM} wa-al-li-iš-ki-iz-zi ŠUM¹-an-n[a tu-e-el-pát] ^{26'} ŠA DINGIR^{LIM} me-mi-iš-ki-iz-zi [ ]

Tercüme:

§2 ^{10'-12'} Tanrı, benim efendim, eğer sen Tawananna'nın herhangi bir kötülüğünü istiyorsan, şimdi sana be[nim] süslenmiş [bir **ve**]kilimi (**tarpašša**) gönderdim. O benim nazarımda iyidir. ^{13'} O arındır, o parlaktır, o aydınlıktır. ^{14'-15'} O her şeyle donatılmıştır. Tanrı, efendim, (benim yerime) ona bak! Tanrı'nın, efendimin huzurunda **bu kadın** dolaşsın! ^{16'-17'} Büyük kız evladına karşı iyilikle dön ve onu bu hastalıktan kurtar! Ondan bu hastalığı uzaklaştır! ^{18'-20'} O sağlığına kavuşsun! Sonrasında şöyle olur ki gelecekte büyük kız evlat sürekli seni tanrıyı övecek ve o sürekli Tanrı'nın, senin ismini söyleyecek.

§3 ^{21'-23'} Gaššulawiya, senin hizmetkarın Šamuha'da Tanrı Lehwani, seni rüyada gördüğü zaman, Gaššulawiya, senin hizmetkarın o günlerde Tanrı'ya, sana hiçbir kurban vermedi. ^{24'-30'} Şimdi Gaššulawiya, senin hizmetkarın hasta oldu ve hastalık ona sıkıntı verdi. Sonra o mesele ona zor geldi ve (kehanet yoluyla) tanrılardan sordular ve o tanrılar (kehanet yoluyla) tespit edildi. Şimdi Gaššulawiya, [senin hizmetkarın] hastalığı için Tanrı'ya, sana kendi **vekillerini (tarpalliuš)** gönderdi: [1 besili sığır, 1 besili dişi koyun] tören

kıyafetleri giyinmiş [...] ki o [Gaššulawiya'nın] başı için tespit edildi.^{31'} [Bundan başka] yakmak için gönderdi.

§4 ^{7'-8'} [...] Tanrı Lelwani, sen [...] besili koyun ve keçinin yağını ye! ^{9'} [...] onu doyasıya iç! Yağı ^{10'} [...] besili sığırın, bu koyunun ve keçinin ^{11'-15'} [...] Şimdi [Gaššulaw]iya, senin hizmetkarın Tanrı'ya **bu kadını** [gönderdi.] (Onu) tören kıyafetleriyle giydirdi ve [veki]lini (tarpalli) gönderdi. Eğer Tanrı, sen herhangi bir şeyi (suç) saydıysan, senin için bu kadın (onun) yerini tutsun! ^{16'-17'} Tanrı, efendim böylece Gaššulawiya'dan hastalığı uzaklaştır!

§5 ^{18'-22'} Dahası, Tanrı'ya, sana, iyi niyetle, Gaššulawiya, senin hizmetkarın keçiyle birlikte 1 besili sığır, 1 besili koyun, ekmek ve şarap gönderdi. Tanrı bu sunuları iyi niyetle al ve Gaššulawiya'ya karşı iyilikle dön! Onu bu hastalıktan kurtar! ^{23'} Onu ondan al ve o iyileşsin! ^{24'-26'} Sonrasında şöyle olur ki gelecekte Gaššulawiya sürekli seni tanrıyı övecek ve o sürekli Tanrı'nın, senin ismini söyleyecek.

Yeryüzünün Güneş Tanrıçası için düzenlenen CTH 448.2.1.1'deki ritüelde, kraliyet çiftinin vekilleri olarak sunulan, biri erkek diğeri kadın iki canlı vekilden bahsedilir. Burada bu vekiller hem *tarpalli*- (KUB 17.18 II 17'), hem de Hititçe "nakkušši statüsü" anlamına gelen *nakkuššatar* kelimesinin, Luwice formu olan *nakkuššahit*-⁶³⁴ (KUB 17.18 II 24') olarak anılırlar. Nitekim, ritüelin sonunda da bu vekiller *nakkušši* muamelesi görerek serbest bırakılırlar (KUB 17.18 III 10'-11'). Ritüelde yer alan ve kırıklı olması nedeniyle burada metnin bir diğeri nüshasındaki (CTH 448.2.1.4) versiyonuna da yer verilen inkantasyonda bu vekillerin amacı net olarak belirtilmiştir. İnkantasyon, Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası ve yeryüzü tanrılarının nazarında bu vekillerin, özellikle de 'kötü sözler' meselesinde, hastalara (kral ve kraliçeye) denk

---

⁶³⁴ CHD L-N, s. 375.

olduğunu vurgular ve tanrıların bundan sonra bu konuda hastaların yerine bu vekilleri tanınması gerektiğini belirtir. Böylece bu meseleler yüzünden tanrıların ilahi gazabına uğrayacak olan artık hastalar değil, bu vekillerdir.

A1. KUB 17.18 II-III + A2. Bo 8146+ (CTH 448.2.1.1)⁶³⁵

§5 ¹⁷ *nu hu-u-iš-wa-an-du-uš ʿnam-maʿ tar-pa-al-li-uš* LÚ MUNUS-ia š[a-ra-a]
¹⁸ *ú-wa-da-an-zi nu* LÚ 1 ʿTÚG 1-NUʿ-TIM TÚG.GÚ.È.A HUR-RI ¹⁹ 1-NU-TIM
TÚG.GÚ.È.A 1 TÚGE.ÍB MAŠ-LU 1-NU-TIM TÚG GADA.DAM^{MEŠ} ²⁰ QA-DU
TÚG ŠA-TÚR-RA-TI 1-NU-TIM TÚG GADA.DAM^{MEŠ} 1-NU-TIM KUŠ^ʿEʿ.[SIR^{HLA}]
²¹ QA-DU KUŠ MAR-ŠUM wa-aš-ša-an har-zi MUNUS-ma 1 TÚG 1 TÚG ga-ri-u[l-
li] ²² 1 TÚG ga-lu-up-pa-an TÚG BAR.SI 1 TÚGE.ÍB MAŠ-LU 1-NU-TIM 1 TÚG KÁ-
BAL-ʿLIʿ ²³ 1-NU-TIM KUŠ E.SIR MUNUS-ti wa-aš[!]-ša-an har-zi §

§6 ²⁴ [na-aš] PA-NI ták-na-aš DUTU-i na-ak-ku-uš-ša-hi-ti A-NA EN^{MEŠ} SÍSKUR
²⁵ [ú-wa-d]a-[a]n-zi me-mi-ia-nu-uš-ma-kán an-da ke-e-el-pát TUP-PA^{HLA}-aš ^{A2}
^{1/26} [ki-iš-š]a[?]-an me-ʿmi-anʿ-zi ták-na-aš DUTU-uš ták-na-aš-ša DINGIR^{MEŠ}
^{2/27} [...]x LUGAL MUNUS.LUGAL ku-e-da-ni ud-da-ni-i tar-pa-al-le-e-eš
^{3/28} [... -n]i[?] nu-za zi-i[k] ták-na-aš DUTU-uš ták-na-aš-ša DINGIR^{MEŠ} ^{4/29} [...]
[x-ni^{??}-a[?] i-da-la[-u-]ʿwa ʿ-aš ud-da-a-na-aš iš-ha-a-na-aš ^{5/30} [...]ʿu[?]-wa-aš
li-i[n-k]i-ia-aš hu-u-ur-ti-ia-aš ^{6/31} [al-wa-an-z]é-ʿna-aš ʿp[a[?]-ap]-ra-an-na-aš i-
e-eš-na-aš §§

§7 ^{A1 III 1} [...] x x x x-u-wa DINGIR^{MEŠ}-aš-ša an-tu[-u-u]h-ša-aš ² [(ha-tu-ga-
an)-ni] EGIR-an ku-u-uš [še-e]k-ʿtén A-NAʿ EN^{MEŠ} SÍSKUR-ma M[U^{HLA}]
GÍD.DA ³ [(x x) ŠA EGIR U₄-MI] TI-tar ha-at-tu-l[a-tar EGI]R-an tar-na-an

⁶³⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 448.2.1.1 (Expl. A, 15.07.2016)

*har-ak*⁴ [_ _ _ *ka-a-ša a*]-⁵ *pé-e-da* ⁶ *ku*[-*it i-da-l*]*a-u-wa-aš ud-da-na-aš pé-di*
⁵ [*ku-u-uš tar-pa-al*]-⁶ *li-uš* ⁷ *ti-it*-⁸ *ta*-⁹ *nu*-¹⁰ *um*-¹¹ *me-en nu-za zi-ik ták-na-aš* ¹² *DUTU*-
¹³ *uš* ¹⁴ [*ták-na-aš-ša DINGIR*^{MEŠ}] *ku-ut*-¹⁵ *ru-wa-ni*-¹⁶ *eš e-eš-tén nu-za a-pé-e-da-aš i-*
¹⁷ *da-la-u-wa-aš* ¹⁸ [*ud-da-na-aš ku-u-uš EGIR-a*]*n še-ek-tén nu-za pé-di le-e ku-it-*
¹⁹ *ki* ²⁰ [*kap-pu-u-wa-at-te-n*]*i nam-ma-kán EN SÍSKUR IŠ-TU* ²¹ *GIŠKUN ša-ra-a* ²² [*ú-*
²³ *iz-zi nu*] *A-NA* ²⁴ *MUNUS*.²⁵ *MEŠŠU.GI GIM-an ut-tar nu QA-TAM-MA DÙ-an-zi* ²⁶ ²⁷
²⁸ [*tar-pa-al-li-u*]*š-ma hu-i-iš-wa-an-du-uš EGIR-pa a-pu-u-un-pát KASKAL-an* ²⁹ ³⁰
³¹ [*pé-i-ia-a*]*n-zi nu EN*^{MEŠ} *SÍSKUR wa-ar-pu-u-wa-aš* ³² [*A-NA*
³³ *GIŠZA.LA*]*M.GAR*^{HIA} *pa-a-an-zi nu-za wa*-³⁴ *ar*-³⁵ *pa*-³⁶ *an-zi U₄ 2.KAM QA-TI §*
³⁷ **§8** ³⁸ [*lu-uk-ka-ta*]-*ma I-NA U₄ 3.KAM QA-TAM-MA-pát [I-NA] U₄ 4.KAM-ia*
³⁹ *QA-TAM-MA-pát* ⁴⁰ [*a-ni-ia-a*]*n-zi GIM-an-ma ze-en*-⁴¹ *na-an-zi nam-ma* ⁴² *la-at-ti-*
⁴³ *en-š*[*i²-in²*] ⁴⁴ [*I-NA 2 GIŠHUR gu*]*l-ša-an-zi nu*-⁴⁵ *uš-ša-an* ⁴⁶ ⁴⁷ *GIŠHUR* ⁴⁸ *A-NA*
⁴⁹ *UDU* ⁵⁰ ⁵¹ *GIŠHUR-ma A-N[A]* ⁵² [*MÀŠ.GAL an-da h*]*a-ma-an-kán-zi nu*
⁵³ *ÉSAG*^{HIA} *an*-⁵⁴ *da ap-pa-a*[*n-z*]*i* ⁵⁵ [...]*x ták-na-aš DUTU-aš A-NA ÉSAG UDU*
⁵⁶ *DINGIR*^{MEŠ} ⁵⁷ *LÚ*^{MEŠ} *A-NA ÉSAG MÀŠ.GA[L]* ⁵⁸ [*ap-pa*]-*an-du*<*-uš*> *hu-iš*!-*wa-*
⁵⁹ *an-du-uš an-da ha-a-ri-ya-an-zi* ⁶⁰ [*nu GIM*]-*an ÉSAG*^{HIA} *an-da ap-pa-an-na ze-*
⁶¹ *en-na-an-zi* ⁶² [*a-pa-a*]-*at-kán ták-na-za da-a-u-wa-aš SÍSKUR ši-e-na-aš-ša*
⁶³ *S[ÍSKUR]* ⁶⁴ [*kar-a*]*p-ta-ri nam-ma MUNUS-iš ku-iš TÙR* ⁶⁵ *i-ia-an-za* ⁶⁶ [*nu IŠ-*
⁶⁷ *T*]*U DINGIR*^{LIM} *ki-iš-ša-an ha-an-da-it-ta-at* ⁶⁸ [*ku-e-d*]*a-ni-pát-kán U₄-ti a-pé-*
⁶⁹ *e-da-ni A-NA [U₄.KAM]* ⁷⁰ [*1 ÉSAG GAL pád*]-*da-an-zi nu DUTU AN-E ták-na-*
⁷¹ *aš DUTU-un [(x)]* ⁷² [*2 tar-pa-a*]*l-li-uš-ša ki-iš-ša-an a-še*-⁷³ *ša*-⁷⁴ *an*[-*zi*] ⁷⁵ [...] *a-*
⁷⁶ *pí-ia-pát ma-an-ni-in-ku-wa-an ú*-⁷⁷ *e*[-*da-an-te-eš*] ⁷⁸ [... *ša-ra*]-*az-zi-iš ku-iš*
⁷⁹ *É.ŠÀ na-aš-t*[*a DUTU ŠA-ME-E*] ⁸⁰ [*an-da-a*]*n a-še-ša-an-zi DUTU AN-E*
⁸¹ *A[LAM-ŠU]* ⁸² [*1 ALAM GI*]*Š KÙ.BABBAR GAR.RA HUB.B[I ...]* ⁸³ [...]
⁸⁴ *ki-it-ta-r*[*i*] §

Tercüme:

§5 ¹⁷Canlı vekilleri (tarpalli) yani bir erkek ve bir kadını ^{18'-23'} getirirler. Erkek 1 elbise, 1 Hurri üstlüğü, 1 üstlük, 1 nakışlı kemer, ŠATURRATU kumaşından 1 çift tozluk, 1 çift tozluk, MARŠU kürkünden 1 çift ayakkabı giymiştir. Fakat kadın, 1 elbise, 1 başlık, 1 iç gömleği, 1 baş bandı, 1 nakışlı kemer, 1 çift tozluk (ve) 1 çift kadın ayakkabısı giymiştir.

§6 ²⁴Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası'nın önüne ritüel beyleri için vekil (nakkuššahit-) ²⁵[get]irirler. Bu tabletlerin sözlerini ^{1'/26'}[şöy]le söylerler: “Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası ve yeryüzünün tanrıları ^{2'/27'}[...] kral (ve) kraliçeye bu meselede vekil (tarpalleš) olarak ^{3'/28'}[...] Siz Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası ve yeryüzünün tanrıları ^{4'/29'}[...] o kötü sözlerin, kanın, ^{5'/30'}[...] ... yeminin, lanetin, ^{6'/31'}[kara bü]yünün, k[ir]liliğin, kan

§7 ¹[...] ... tanrıların ve insanların ²⁻³dehşetini [ta]nıyın! Fakat ritüel beylerine [... geleceğin] uzun y[ılla]rı, hayat (ve) sağl[ık] için müsaade edin! ⁴[... Şimdi] b[u kö]tü sözlerin yerine ⁵[bu vekil]lerin (tarpalli) konulmasına siz Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası ⁶[ve yeryüzünün tanrıları] şahit olun! O kötü ⁷⁻⁸[sözlerde bunları] tanıyın! Hiçbir şeyi [hesaba katmayı]n!” Daha sonra ritüel sahibi merdivenden yukarı ⁹[gelir.] ‘Yaşlı Kadın’lara aynı şekilde hitap ettiklerinde ¹⁰canlı [vekiller]i (tarpalli) o yola geri ¹¹[gönderir]ler. Ritüel beyleri yıkanma ¹²[çadırına] giderler ve yıkanır. 2. Gün bitti.

§8 ¹³⁻³⁰Gün ağardığında, 3. gün ve 4. gün aynı şekilde yaparlar. Bitirdiklerinde ... [... 2 ahşap tablete ya]zarlar. 1 tableti 1 koyuna ve 1 (diğer) tableti de [erkek keçi]ye bağlarlar. Kurban çukurlarının içine alır[lar]. Koyunu Yeryüzü'nün Güneş Tanrısı'nın kurban çukuruna, erkek keçiye de erkek tanrıların kurban çukuruna gömerler. Her ikisi de yakalanmış ve canlıdır. Kurban çukurlarına almaları bittiğinde, o topraktan alma ritüeli ve (vekil) figür ritüeli biter. Kurbanı yapan kadındır. O tam olarak o günde tanrı tarafından belirlendi. O günde geniş bir kurban çukuru kazarlar. Gökyüzü'nün Güneş

Tanrısı, Yeryüzü'nün Güneş Tanrısı ve 2 vekil şu şekilde yerleştirirler: [...] o yakına inşa edilen yüksek iç oda, Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı'nı yerleştirirler. Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı'nın heykeli gümüş levha kaplı ahşap heykel, süslenmiş küfpe ...] vardır.

KUB 60.161 II (CTH 448.2.1.4)⁶³⁶

§2 ¹ tar-pa-a[l-le-e-eš ... t]ák-na-aš ^D[UT]U-uš ták-na-aš-ša DINGIR^{MEŠ} ² a-pé-
e'[-da-aš HUL-lu-wa-aš ud-da-a-n]a-aš e-eš[-ha-a]-na-aš iš-ha-ah-ru-wa-aš ³
li-in-ki-ia'-aš hu'-[ur-ti-ia-aš a]l-wa-an-zé-[n]a-aš pa-ap-ra-an-na-aš ⁴ i-e-eš-
na-aš DINGIR^{MEŠ}-ká[n _ _ _]x HUL-lu me-mi-ia-u-wa-aš ud-da-ni-i ⁵
DINGIR^{MEŠ}-aš an-tu-uh-ša-aš-š[a ud-da-a-a]n-ni EGIR-an ku-u-uš tar-pa-al-li-
uš še-ek-tén ⁶ A-NA EN^{MEŠ} SÍSKUR MU^[HI.A] GÌD.D]A ŠA EGIR U₄-MI TI-tar
ha-at-tu-la-tar ⁷ EGIR-an tar-na-an har-tén ka-^ra'-š[a] a-pé-e-da-aš ku-it i-da-
la-u-wa-aš ⁸ ud-da-a-na-aš pé-di ku-u-uš tar-[p]a-al-li-uš ti-it-ta-nu-um-me-en ⁹
nu-za zi-ik ták-na-aš ^DUTU-uš ták-na-aš-ša DINGIR^{MEŠ} ku-ut-ru-e-eš e-eš-tén ¹⁰
nu-za a-pé-e-da-aš i-da-la-u-wa-aš ud-da-na-aš ku-u-uš EGIR-an še-ek-tén

Tercüme:

§2 ¹⁻² Veki[l]ler ... Y]eryüzü'nün Güneş Tanrıçası ve yeryüzü tanrıları, b[u kötü
kelime]ler, k[a]n, gözyaşı, ³yemin, la[net, kara b]üyü, kirlilik, ⁴iešsar-kötülüğü,
tanrılar[a karşı] kötü konuşma (meselelerinde), ⁵tanrıların ve insanların [mesele]sinde,
bundan böyle bu vekilleri (tarpalliuš) tanıyın! ⁶Ritüel sahiplerine geleceğin [uzu]n
yıl[ları], hayat (ve) sağlık ⁷⁻⁸müsaade edin! Şimdi, bu vekillerin (tarpalliuš) kötü sözlerin
yerine konulmasına, ⁹siz, Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası ve yeryüzü tanrıları tanık olun!
¹⁰O kötü sözlerde bunları tanıyın!

⁶³⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 448.2.1.4 (Expl. A, 01.07.2016)

Düşman ülkesinin öfkeli bir tanrı ya da tanrıçasının ülkede neden olduğu vebayı defetmeyi hedefleyen Puliša Ritüeli'nde ise insan vekil olarak, düşman ülkesinde ele geçirilmiş esir bir erkek ve bir kadın kullanılmıştır. Erkeğe kralın çıkardığı kıyafetler giydirilirken, kadına herhangi bir kadının kıyafetleri giydirilir. Kral vebaya neden olan tanrının erkek olması durumunda ona vekil (*PUHU*) olarak bu adamı verdiğini söyler. Kral ayrıca, yalnızca ülkedeki vebayı düşman ülkesine taşımakla kalmayıp, aynı zamanda bir uzlaş hediyesi olması beklenen bu adamın süslendiğini ve üstün fiziksel niteliklere sahip olduğunu belirtir. Kadın, erkekle aynı şekilde muamele görür. Bilindiği üzere, kötülüğün kaynağı bilinmediği zaman, eril mi dişil mi hangi tanrının sorumlu olup olmadığını belirlemek için bir kehanete başvurmak yerine, ritüel uygulayıcıları tüm olasılıkları karşılamak adına hem erkek hem de kadın kullanmıştır. Metinde insan vekil kavramı her ne kadar *tarpalli*'ye denk gelen Akadca *PUHU* kelimesiyle ifade edilmiş olsa da vebayı düşman ülkesine götürmeleri için serbest bırakılarak bu esir erkek ve kadın tam olarak bir *nakkušši* işlevi görmüşlerdir.

KBo 15.1+ I (CTH 407)⁶³⁷

§1 ¹ [U]M-MA ^mPu-li-ša [ma-a-an LUGAL-uš] ²
 [KU]R ^{LÚ}KÚR GUL-ah-zi n[a-aš-kán IŠ-TU ZAG KUR ^{LÚ}KÚR ar-ha] ³ i-ia-at-
 ta-ri [ŠA KUR ^{LÚ}KÚR] ⁴ [n]a-aš-šu
 DINGIR^{LUM} ku-iš-ki [LÚ na-aš-ma DINGIR MÍ ... nu ŠA?] ⁵
 DUMU.NAM.LÚ.ULÙ^{LU} ÚŠ-an ki-ša-r[i §
 §2 ⁶ ma-ah-ha-an-na-aš-kán IŠ-TU ZAG KUR ^{LÚ}KÚR ar-h[a i-ia-at-ta-ri] ⁷
 [Š]A? KUR^{TI} ¹ ^{LÚ}ŠU.DAB ¹ MÍ^{TUM}-ia ap-pa-an-zi nu LUG[AL-uš ku-e-da-ni
 KASKAL-ši] ⁸ IŠ-TU KUR ^{LÚ}KÚR ú-it nu-kán LUGAL-uš a-pé-e-da-ni

⁶³⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kümmel, 1967, s. 112-114.

KASKAL-ši t[i-ia-zi] ⁹ EN^{MEŠ-TI}-ia-aš-ši kat-ta-an hu-u-ma-an-te-eš ti-ia-an-zi 1
 LÚŠU.DAB-ia-ši ¹⁰ 1 MÍ^{TUM}-ia pí-ra-an ú-e-da-an-zi nu-za-kán NÍ.TE-ŠU
 TÚGNÍG.LÁM^{MEŠ} ¹¹ ar-ha da-a-i na-at A-NA LÚ wa-aš-ši-ia-an-zi A-NA MÍ^{TUM}-
 ma ¹² TÚGNÍG.LÁM^{MEŠ} ŠA MÍ^{TI} [wa-aš-š]i-ia-an-zi nu-kán A-NA LÚ LUGAL-uš
 an-da kiš-an ¹³ me-ma-i ma-a-an LUGAL-i-m[a Ú-UL] a-aš-šu nu ta-ma-in u-ia-
 z[i] nu EGIR ¹⁴ SISKUR a-pa-aš ti-ia-zi [nu-kán A-N]A LÚ a-pa-a-aš an-da kiš-
 an [me-ma]-i ma-ma-an-wa ¹⁵ ki-i ÚŠ-an ŠA KUR LÚKÚR ku-iš-ki DINGIR^{LIM}
 LÚ DÙ-at nu-wa-aš-ši k[a-a-š]a LÚ ú-nu-wa-an-ta-an ¹⁶ A-NA LÚ PU-HI-ŠU pi-
 ih-hu-un IŠ-TU SAG.DU-ŠU-wa ka-a-[aš šal-l]i-iš ¹⁷ UZUŠÀ-za-wa ka-a-aš šal-
 li-iš ÚR-az-za-ia-wa ka-[a-aš šal-li]-iš ¹⁸ nu-wa-kán zi-ik DINGIR^{LIM} LÚ k[e-e-
 ez] LÚ ú-nu-wa-an-[ti-it pa-ra-a] ga-la-an-ga-za ¹⁹ e-eš A-NA LUGAL-i-ma-wa
 A-NA [EN^{MEŠ}] A-NA K[ARAŠ Û A-NA] ²⁰ KUR URUHA-AT-TI an-da aš-šu-l[i
 nam-m]a ne-[iš-hu-ut]-ma-wa ²¹ ÚŠ-an ka-a-aš LÚŠU.DAB ka[r-ap-du]
 EGIR-[pa-wa I-NA KUR LÚKÚR p]é-e-da-ú §

§3 ²² [A-N]A MÍ^{TI}-ma-kán an-da ŠA DIN[GIR MÍ^T] me-ma-[i- -m]a QA-TAM-
 MA-pát §

§4 ³⁴ ... ku-iš-wa DINGIR^{LUM} ku-u-[ru-ra-aš ki-i ÚŠ-an DÙ-at] ³⁵ [n(u-wa-ra-aš
 m)]a-a-an DINGIR^{LIM} LÚ nu-wa-at-ta [GUD.MAH ú-nu-wa-a(n-da-an)] ³⁶ [(a-
 šu-ša)-an]-ta-an ma-a-la-an-ta-an AD-[DIN nu-wa-ká(n zi-ik DINGIR^{LIM} L)Ú] ³⁷
 [pa-ra-a] ga-la-an-ga-an-za e-eš nu-w[a ki-i ÚŠ-an ka-(a-aš GUD.MAH)] ³⁸
 [(EGIR)-pa] I-NA KUR LÚKÚR pé-e-da-ú [A-NA LUGAL-ma-wa A-NA
 DUMU^{ME(Š)LUGAL}] ³⁹[(E)]N^{MEŠ} A-NA KARAŠ Û A-NA K[UR URUHA-AT-TI
 an-da aš-šu-li nam-ma ne-iš-hu-ut] §

§5 ⁴⁰ EGIR-an-da-ma UDU.ÁŠ.SAL.QAR ú-nu-[wa-an-ta-an ...] ⁴¹ an-da ŠA
 DINGIR MÍ^{TUM} me-ma-i [§

§6 ⁴² nam-ma GUD.MAH a-šu-ša-an-ta-[an UDU.ÁŠ.SAL.QAR-ia A-NA
LÚŠU.DAB] ⁴³ MÍ^{TI}-ia pí-ra-an hu-i-nu-w[a-an-zi §

Tercüme:

§1 ¹⁻⁵ Puliša [ş]öyle (söyler): [... . Kral] bir düşman [ülk]esine saldırdığında ve [düşman sınırından dön]düğünde [eğer] erkek tanrılar [ya da kadın tanrılar sinirliyse ve (sonuç olarak)] halk [arasında] veba olursa (ben şöyle yaparım:)

§2 ⁶⁻⁸ O düşman ülkesinden [döne]rken, (düşman) ülkesinden **bir (savaş) esirini ve bir kadını** yakalarlar. Kr[al] düşman ülkesinden gelirken [hangi yoldan] geldiyse, kral o yolda di[kilir]. ⁹⁻¹² Tüm beyler onunla dikilir. Onlar esiri ve kadını onun önüne getirirler. O (kral) bedeninden kıyafetleri çıkarır. Onlar onları adama giydirirler. Fakat kadına bir kadının kıyafetleri [giydiri]rler. Kral adama şöyle ¹³⁻¹⁷ söyler: “Eğer kral için o uygun [değilse], o bir başkasını gönderir ve ritüelle o ilgilenir”. O kişi adama şöyle s[öyl]er: “Eğer düşman ülkesinin bir erkek tanrısı bu vebaya neden olduysa, ben şimdi ona vekil olarak (PUHU) süslenmiş bir adam gönderdim. Bu kişi başı konusunda mükemmel, bu kişi kalbi konusunda mükemmel (ve) bu kişi uzuvu konusunda mükemmel. ¹⁸⁻²¹ Sen, erkek tanrı bu donatılmış adamla sakinleştirilmiş ol. Krala, beylere, orduya ve Hatti Ülkesi’ne karşı tekrar dost ol. [...] Fakat [bırak] savaş esiri vebayı taşıсын ve (onu) [düşman ülkesine] geri götürsün”.

§3 ²² O tanrının kadın olması durumunda kadına da aynı şekilde konuşur.

§4 ³⁴⁻³⁹ ... “[Vebaya sebep] olan düşman[ın] tanrısı, eğer erkekse sana ben [süs]lenmiş, halkalı ve güçlü bir boğa ve[receğim]. Sen ey erkek tanrı sakinleşmiş ol. [B]u boğa [vebayı] düşman ülkesine geri götürsün. [Krala, pren]slere, beylere, orduya ve [Hatti ülke]sine [tekrar dost ol].”

§5 ⁴⁰⁻⁴¹ Sonrasında, tanrının kadın olması (durumunda), süs[lenmiş] dişi koyun (hakkında) [da aynı şekilde konuşur].

§6 ⁴²⁻⁴³ Daha sonra halkalı boğa [ve dişi koyun savaş esirinin] ve kadının önünden gön[derilir].

Tüm bu metinlerde de gördüğümüz gibi, *tarpalli* olarak anılan insan vekillerin, metin CTH 407, CTH 419 ve CTH 448.2.1.1’de yer alanlar dışında, akıbetleri hakkında herhangi bir bilgiye sahip olamıyoruz. Bahsettiğimiz bu metinlerde geçen insan vekiller, her ne kadar *tarpalli* olarak belirtilmiş olsalar da öldürülerek yok edilmeyip, birer *nakkušši* işlevi görmüşler ve serbest bırakılmışlardır. Hititler’de insan kurbanı olduğuna dair şimdiye kadar, genellikle kesin olarak kabul edilen tek kanıt⁶³⁸, yenilgiye uğramış bir orduyu arındırmak için gerçekleştirilen (yukarıda daha önce ele alınan) CTH 730’daki ritüel metnidir.⁶³⁹ Bu metni hatırlayacak olursak, ritüel esnasında bir insan, çeşitli hayvanlarla birlikte ikiye bölünerek, parçaları arındırma ayininde kullanılan kapının her iki yanına konmuştu.⁶⁴⁰

---

⁶³⁸ E. H. Sturtevant – G. Bechtel, *A Hittite Chrestomathy*, Philadelphia, 1935, s. 120 vd.; G. Furlani, *La religione degli Hittiti*, Bologna: Zanichelli, 1936, s. 310; H. Th. Bossert, *Asia*, İstanbul, 1946, s. 102 vd.; Gurney, 1962, s. 151; H. Otten, “Die Religion des Alten Kleinasien”, *Handbuch der Orientalistik* HdO 8/1, Leiden-Köln: Brill, 1964, s. 112 vd.; H. Otten, “Das Hethiterreich”, *Kulturgeschichte des alten Orient: Mesopotamien, Hethiterreich, Syrien-Palästina, Urartu*, Stuttgart, 1961a, s. 437 vd.; O. Masson, “A propos d'un rituel hittite pour la lustration d'une armée: Le rite de purification par le passage entre les deux parties d'une victime” *RHR* 137, 1950, s. 5 vd.

⁶³⁹ KUB 17.28 IV 45-48 (CTH 730).

⁶⁴⁰ Hititler bu tür ayinlerde çoğunlukla hayvan kullanırken, onlara nazaran daha uygar bir toplum olan ve dolayısıyla daha insancıl olması beklenen antik Grekler’in ikame ayinlerinde insan kullanmasının ve kurban etmesinin yaygın olması oldukça şaşırtıcıdır; konuyla ilgili olarak bkzn. J. Bremmer, “Scapegoat Rituals in Ancient Greece”, *Harvard Studies in Classical Philology* 87, 1983, s.299-320.

4.1.4.1.3. Vekil Figürinler ve Objeler

Aile içi geçimsizliğe yönelik olan Maštigga Ritüeli'nde (§42) *tarpalli* olarak anılan vekil bir tenceredir. Maštigga hastaların üzerinde bu tencereyi döndürerek, bunun onların başları için bir vekil olduğunu beyan eder. Üzerinde döndürülme eylemiyle hastaların kafalarının içindeki kötülüğün bu tencereye aktarılmasının ardından tencere kırılarak imha edilir (ilgili metin yeri için bkzn. 4.1.1.1.b).

Maštigga'nın cinayeti arındırmaya yönelik olan bir başka ritüelinde ise ritüel sahibi Tanrıça Apritta'ya⁶⁴¹ yaptığı sunular esnasında, tanrıçaya *tarpalli* olarak hamurdan yapılmış iki figürin sunar. Ancak metinde, kırıldıktan sonra tanrıçanın önüne konulan bu figürinlerin vekil olarak neyi ya da kimleri temsil ettiklerine dair net bir bilgi yoktur.

KBo 43.319+ IV (CTH 404.3)⁶⁴²

§13 ^{6'} [2] *še-e-ni-eš-ša-an iš-na-aš* NINDA.GUR₄.RA^{HI.A} [(ti)-an-zi] ^{7'} *nu-uš* ^DAp-ri-it-ta-aš *pé-ra-an da-a-i* [ ] ^{8'} *nu me-ma-i ka-a-ša-wa-at-ta* EN SISKUR *tar-pa-[(al-le-e-eš)]* ^{9'} *up-pé-eš-[ta]* §

§14 ^{10'} *nu 2 še-e-ni-eš-ša-an iš-na-aš* PA-NI DINGIR^{LIM} x [ ] ^{11'} *pár-ši-ia-an-zi nu-uš* PA-NI DINGIR^{LIM} [ti-an-zi]

Tercüme:

§13 ^{6'-9'} *Kalın ekmeğin (üzerine) hamurdan iki figürin koyarlar ve o onları Tanrıça Apritta'nın önüne koyar ve o şöyle söyler: "Böylece ritüel sahibi sana vekiller (tarpalli) gönderdi!"*

---

⁶⁴¹ Metinlerde nadiren karşımıza çıkan, Kizzuwatna bölgesine ait bu tanrıça, bir başka metinde (KBo 20.111, 12') "tanrıların kraliçesi" (MUNUS.LUGAL [DINGIR^{MEŠ}]) olarak anılır. Bknz. Beckman, 1983a, s.168; Miller, 2004, s. 141.

⁶⁴² Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. Miller, 2004, s. 138-139.

§14 ^{10'-11'} *Daha sonra onlar hamurdan iki figürini tanrının önünde [ ] kırarlar ve onları tanrının önüne [koyarlar.]*

Yukarıda kısmen değinmiş olduğumuz CTH 421.1'deki vekil-kral ritüelinde, Akadca *PUHU* kelimesiyle ifade edilen bir vekil figürinin bahsi geçmektedir. Ahşaptan yapılmış, altından gözleri ve küpeleri olan bu figürinin kralın yeraltındaki vekili olduğu beyan edilmiştir. Bir kral gibi donatılmış olan ve kendisi için her gün bir koyun kurban edilen bu figürine, ayrıca her gün bir lokma uzatılır. Metnin geri kalanının kırıklı olması nedeniyle, bir canlıymışçasına muamele görmüş olan bu figürine akabinde ne olduğunu öğrenemiyoruz.

B: KBo 15.2+ öy. (CTH 421.1)⁶⁴³

^{5'} *ar-ha-ia-an-ma a-pí-ia-pát ma-an-ni-in-ku-wa-an* ^É*kip-[(pa-an)]* ^{6'} *i-ia-an-zi nu-kán še-e-na-an* *GIŠ^{ŠÍ} IGI^{HLA} GUŠKIN GAR.R[(A)]* ^{7'} *HUP-PÍ^{HLA} GUŠKIN-kán ki-it-ta-ri nu-uš-ši* *I^{NU-TI}[^M TÚG LU(GAL-UT-TI)]* ^{8'} *wa-aš-ši-an-zi* *I^{NU-TIM} TÚG^{NÍG}.LÁM^{MEŠ}-ma-aš-ši [(a-wa-an kat-ta)]* ^{9'} *ki-it-ta-ri* *I GAD EGIR-an ar-ha hu-it-[ti-i(a-wa-aš)]* ^{10'} *I GAD gi-nu-wa-aš* *I GAD IGI^{HLA}-aš* *I TÚG^{SAG}.DU[(L I^{NU-TIM} GIŠ^{NÁ})]* ^{11'} *IŠ-TU TÚG^{MA-IA-LI} iš-pár-ra-an-[(da)]* *I^{NU-TIM} TÚG^{GUZ.ZA} I^{NU-TIM} TÚG^{TUM} ta-a-an)-?]* §

C: KUB 17.14+ ay.

^{5'} *[(I TÚG^{in-t})]a-an-ni-iš* *II TA-PAL HUB^{HLA} KÙ.BABBAR ŠA I GÍN.GÍN [?]* ^{6'} *[(A-NA TÚG^{NÍG})].LÁM^{MEŠ} an-da ki-it-ta-ri* *II GIŠ^{BANŠUR}^{HLA}-ma-aš-ši* *Z[AG-za]* ^{7'} *[GÙB-(la-za)] ti-an-zi nu-kán A-NA GIŠ^{BANŠUR} ZAG-za* *VII^{NINDA} har-pa-nu-(uš-ša)]* ^{8'} *[(GÙB-la)]-az-zi-ia* *VII^{NINDA} har-pa-nu-uš-ša har-pa-a-an-zi* ^{9'}

⁶⁴³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kümmel, 1967, s. 56, 58.

[nu-uš]-ši II-ŠU VII et-ri^{HL.A} UD-ti-li ti-iš-kán-zi ^{10'} [(I UDU-ši-kán)] UD-ti-li ši-
ip-pa-an-za-kán-zi LUGAL-uš-ša-za UD-ti[(li)] ^{11'} [(az-zi-ik-)]ki-iz-zi nu wa-ga-
an-da še-e-ni UD-ti-li pé-e har-[(kán-zi)] ^{12'} [pé-]e-ma-at ku-wa-pí har-kán-zi na-
at Ú-UL ku-iš-ki a-u[(š-zi)] ^{13'} [(an-da)]-at-za-kán ka-ri-iš-kán-zi na-at PA-NI še-
e-ni ti-iš-ká[(n)-zi] §

^{14'} [ ] LUGAL-un ku-e-da-ni UD-ti ^{LÚ}ŠU.DAB pa-ra-a u-i-ia-zi ^{15'} nu-kán a-pé-
e-da-ni UD-ti LUGAL-uš kiš-an an-da me-ma-i ^{16'} ka-a-aš-wa-mu UGU-zi-iš TI-
an-za PU-UH-ŠU ka-a-aš-ma-wa-mu še-e-na-aš ^{17'} kat-te-er-ra-aš PU-UH-ŠU
nu-mu ma-a-an UGU-az-zi-iš DINGIR^{MEŠ} ^{18'} ku-it-ki HUL-lu ša-an-ah-ten nu-mu
UD^{HL.A} ITU^{HL.A} MU^{HL.A}-ia ^{19'} ma-ni-in-ku-wa-ah-ten nu-mu ka-a-aš TI-an-za PU-
UH-ŠU pí-di ar[-ta-ru] ^{20'} nu-uš-ma-aš UGU-zi-uš DINGIR^{MEŠ} ku-u-un še-ek-ten
^{21'} ma-a-an-mu ták-na-aš ^{DUTU}-uš kat-te-er-ru-uš-ša DINGIR^{MEŠ} ku-it-ki ^{22'}
HUL-lu ša-an-a[h-ten (nu-mu ka)]-a-aš še-e-na-aš pí-di ar[-ta-ru] ^{23'} [nu-uš-ma-
aš ták-na-aš ^{DUTU}-(uš kat-te-er-ru-uš)]-ša DINGIR^{MEŠ} k[(u-u-u)n še-ek-ten] §

Tercüme:

B öy. ^{5'} Ayrıca oraya yakın bir (yere) bir kulübe ^{6'-7'} yaparlar. (Buraya) gözleri altınla süslenmiş (ve) altından küpeleri (olan) **ahşaptan bir figürin** koyarlar. Ona kraliyet [giysisi] ^{8'} giydirebilirler. Onun önünde bir takım tören kıyafeti ^{9'} durur. Arkadan öne doğru çekilen bir keten bezi, ^{10'-11'} diz için bir keten bezi, gözler için bir keten bezi, bir fes, yatma kıyafeti ile (birlikte) hazırlanmış bir yatak, bir GUZ.ZA kıyafeti, bir ... kıyafeti.

C ay. ^{5'} Bir intanni-kıyafeti, bir şekel (ağırlığında) iki çift gümüş halka ^{6'} tören elbiselerine takılıdır. İki masa onun sağına ve ^{7'} soluna koyarlar. Sağ taraftaki masaya yedi tane harpanušša-ekmeği koyulur ^{8'} ve sol taraftakine de yedi tane harpanušša-ekmeği koyarlar. ^{9'} Onun için günlük iki kere yedi yiyecek koyarlar. ^{10'} Onun için günlük bir koyun kurban ederler. Kral her gün (oradan) ^{11'} yer. **Figürine** her gün lokma uzatırlar. ^{12'} Fakat

onlar onu uzattıkları zaman hiç kimse ona bakmaz. ^{13'}Ardından onu örterler ve onu figürinin önüne koyarlar.

^{14'-15'} [ ] **Savaş esirinin** krala getirildiği o gün kral şöyle söyler: ^{16'-19'} “Bu benim yer üzerinde canlı vekilimdir. Bu **figürin** de benim yer altındaki vekilimdir (PUHIŠU). Eğer şimdi siz kutsal tanrılar benim için herhangi bir kötülük istediyseniz ve benim için günleri, ayları ve yılları kısalttıysanız, şimdi benim yerime bu canlı vekil geçsin! ^{20'}Siz kutsal tanrılar bunu tanıyın! ^{21'-22'}Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası ve yeraltı (dünyasının) tanrıları, eğer (siz) benim için herhangi bir kötülük istediyseniz **bu figürin** benim yerime geç[sin!] ^{23'}[Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası] ve yeraltı (dünyasının) tanrıları, [siz] bunu [tanıyın!]

Tunnawi'nin Nehir Ritüeli'nde, hastayı kara büyüden kurtarmak için gerçekleştirilen bir ayin esnasında, biri hamur ve diğeri koyun yağından olmak üzere iki figürin kullanılmıştır. Ritüel sahibi üzerinde tutulan ve bu eyleme eşlik eden inkantasyondan ritüel sahibine büyü yapan büyücüyü temsil ettiklerini anladığımız bu figürinler, metinde her ne kadar *tarballi* olarak anılmasa da sonrasında ezilerek yok edilmiş ve *tarballi* işlevi görmüşlerdir. Büyücüyü temsilen iki figürin yapılmış olmasının sebebiyse, muhtemelen büyücünün cinsiyetinin bilinmiyor olması nedeniyle, her iki ihtimale karşın birinin kadın diğeri de erkek büyücüyü temsil etmesidir.

KUB 7.53 + KUB 12.58 II (CTH 409.1)⁶⁴⁴

§15 ¹⁴ EGIR-ŠU-ma-aš-ši-iš-ša-an ŠA GAB.LÀL ŠA ^{UZU}IA.UDU še-e-nu-uš še-ir ¹⁵ e-ip-zi nu me-ma-i ku-u-un an-tu-uh-ša-an ku-i-e-eš ¹⁶ pa-ap-ra-ah-hi-iš-kir ki-nu-na ka-a-ša al-wa-zé-nu-uš 2 še-e-nu-uš ¹⁷ har-mi nu ka-a-ša ku-u-un ti-ia-

---

⁶⁴⁴ Goetze, 1938, s. 12.

ni-eš-ki-mi e-la-ni-eš-ki-mi ¹⁸ nam-ma-aš ar-ha šal-la-nu-uz-zi nu me-ma-i i-da-
la-u-e-ša-an ¹⁹ ku-i-e-eš an-tu-uh-ši-iš pa-ap-ra-ah-hi-iš<-ki>-ir ²⁰ na-at ar-ha
QA-TAM-MA šal-la-an-ta-ru

Tercüme:

§15 ¹⁴Daha sonrasında mumdan (ve) koyun donyağından (yapılma) figürinleri onun
üzerinde ¹⁵tutar ve (şöyle) söyler: “Her (kim/ne) bu kişiyi ¹⁶kirli yapıyorsa – ben şimdi
iki büyü figürü ¹⁷tutuyorum ve şimdi bunu sıkıştırıp buna sıkıntı veriyorum.” ¹⁸⁻²⁰Daha
sonra o onları gerdirir ve (şöyle) söyler: “Hangi kötü niyetli insanlar onu kirli yapıyorsa,
bırak onlar da aynı şekilde gerilsinler!”

Aynı amaçla gerçekleştirilen Allaiturahi Ritüeli’nde yer alan bir pasajda ise
tarpalli, düşmanın, hastaya kara büyü yapmak için, hipotetik olarak kullandığı bir figürin
gibi görünüyor. Bu durumda kötülüğün transferi aksi yönde olmuş olmalı: hastadan vekile
olmak yerine vekilden hastaya. Oldukça kırıklı olan bu metnin ilerleyen paragraflarında
ise ritüel uygulayıcının hem ritüel sahibini iyileştirmek, hem de ritüel sahibine yapılan
kara büyüü nötralize etmek için gerçekleştirdiği ritüel eylemler ve kara büyüü yapan
kişiye yönelttiği lanetlemeler yer alır.

KUB 17.27++ öy. I (CTH 780.II.Tf01.G)⁶⁴⁵

¹³ [(nu)] [e-iz]-za-i e-ku-zi ^{MUNUS}ŠU.GI-ma dan-na-at-ti URU-ri pa-iz-zi ¹⁴ [(1
NINDA.S)IG h]ar-zi nu ŠA URU^{KI} ŠA É-TI ŠA GUNNI ŠA UDUN[!] ¹⁵ [(^{TÚL}ša-ru-
u)]n-ta-aš ŠA PA₅ ŠA ^{GIŠ}KIRI₆ Û ŠA (silinti) KISLAH ¹⁶ [hu(-u-ma-a)]n-da-aš
dan-na-at-ta-aš pí-e-da-aš ha-aš-šu-uš da-a-i §

---

⁶⁴⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. J. Lorenz - I. Taş “Neue Zusatzstücke zur ersten Tafel der Rituale der Frau Allaiturahi aus Mukiš,” *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie* 102, 2012, s. 117.

^{17'} [nu^{MUNUS}ŠU.G]I NINDA.SIG pár-ši-ia nu ku-e-da-aš pí-e-da-aš SAHAR^{HI.A}-
uš^{18'} [ú-wa-te-i]t pí-di-ši-ma NINDA pár-ša-an zi-ik-ki-iz-zi nu kiš-an me-mi-eš-
k[i-iz-zi] §

^{19'} [ki-e-el] UN-aš LA-A-AN-ŠU ma-a-iš tar-pa-an tar-pa-al-li-ma-an ^{20'} [ku-it
(al-wa-zé-na)]-aš da-a-aš na-at ku-wa-pí da-a-iš na-at Ú-UL ^{21'} [(I-DI ma-a-na-
at)] URU-ri a-še-eš-ni da-a-iš [...] §

öy. III⁶⁴⁶ ^{8'} [nu me-m]a-i tar-uh-hu na-at-za UH₇-na-aš¹ [ku]-¹e ud-
da-a-ar¹ ^{9'} [ša¹-[ra-a]z-zi na-at-za am-me-el ud-¹da¹-na-a-an-te-¹eš tar¹-[hu]-¹e-
er¹ ^{10'} ut-tar-[še]-¹et¹ 2-e-pát UH₇-na-aš UH₇-tar pé-eš-ši-ia-nu-un ^{11'} nu-uš-[m]a-
aš-kán še-er al-la-pa-ah-hu-un na-at an-¹da¹ ^{12'} GİR-[i]t iš-pár-ra-ah-hu-un na-
at-kán ANŠE-aš eš-hur-re-eš-¹ki-id-du¹ ^{13'} na-[at]-kán GU₄-uš kam-mar-ši-eš-ki-
id-du DUMU.LÚ.U₁₉.LU-uš-ša-an ^{14'} ku-i[š] še-er ar-ha i-ia-at-ta-ri nu-uš-ša-an
še-er ^{15'} a[l-l]a-ap-pa-ah-hi-iš-ki-id-du al-¹la¹-ap-pa-ah-ha-an-wa-¹ra-at¹ [e]-¹eš-
du¹ ^{16'} U[H₇-n]a-aš ud-da-a-ar UH₇-na-aš-ša UN-aš

Tercüme:

¹ ^{13'} (Ritüel sahibi) yer (ve) içer. ‘Yaşlı Kadın’ terkedilmiş bir şehre gider. ^{14'}-^{16'} Bir ince
ekmek tutar. Şehrin, evin, ocağın, sobanın, kuyunun, kanalın, bahçenin ve harman yerinin
(tozları). Bütün ıssız yerlerin tozunu alır.

^{17'}-^{18'} [‘Yaşlı Kadın’] ince ekmeği böler ve tozlarını getirdiği tüm yerlerin yerine
bölünmüş ekmeği koyar ve şöyle söyler:

⁶⁴⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Lorenz – Taş, 2012, s. 120.

19'-21' “Bu insanın figürü (LĀNU) gelişti/dünyaya geldi. Fakat büyücünün tarpalli-vekili için hangi vekili aldığını ve onu nereye koyduğunu bilmiyorum. Ama eğer onu bu şehre koyduysa [...]

III 8'-9' O der ki: “Ben onların üstesinden geldim, kara büyücünün sözlerinin. Yukarıda bulunan sözler, benim sözlerim onların üstesinden geldiler. ^{10'} [On]un sözlerini ikinci kez kara büyücünün üzerine geri fırlattım, ^{11'} onların üzerine tükürdüm, onları ^{12'} ayaklarım[la] çiğnedim. Bir at onların (üzerine) idrarını yapsın, ^{13'-14'} bir öküz [onların] (üzerine) dışkılansın. (Onların) hepsinin (üzerinde) yürüyen kişi (onların) üzerine ^{15'-16'} [tü]kürsün. Onlara, [kara büyücünün] sözlerine ve kara büyüünün adamına tükürülmüş olunsun!”

Hattuša arşivlerinde bulunmuş Akad dilindeki Mezopotamya ritüellerinde de benzer işlevlerle kullanılmış vekil figürinlerle karşılaşırız. Bunlardan CTH 811'deki ritüelde, ‘LI’BU’ olarak adlandırılan hastalığın defedilmesinde, hastalığı temsil eden vekil figürinin yanı sıra eşek figürinleri de kullanır. Metin, her ikisi de kilden yapılmasına rağmen, gerçek bir insanın ve gerçek bir eşeğin bazı fiziksel öğelerini taşıyan vekil figürinin (ALAN ANDUNĀNI) ve onu taşıyacak olan eşek figürinin yapımına dair detaylı bir anlatımla başlar. Yapımı biten figürinler Güneş Tanrısı Šamaš’ın önüne konulur. Gideceği yolda vekil figürine erzak olması için iki un torbası doldurulur ve bunlar binek eşeğinin önüne konulan, kilden iki eşek figürinine yerleştirilir. Ritüel uygulayıcı, Šamaš’a övgüyle başlayan bir inkantasyon dile getirir ve hastanın halini tanrıya arz eder. Bunun ardından hasta, vekil figürin önünde durup hastalığa seslenir ve hastalığa, vekil figürini kendisinin temsili olarak verdiğini belirttikten sonra onun uzaklaşmasını ister.

I¹ ANA *ŠI-BIT LI-’-[BI K]UR-I NA-SA-HI-IM* ² *ŠI-NA-AT ANŠE BAL-TI-IM*
DÌR-RA-TAM ³ *Ù SÍG KUN-ŠU TI-[QE]-[M]A* ⁴ *ŠI-NA-AT ANŠE I-NA IM ŠÁ É*
ṬUP-PI-[HI.HI] ⁵ *TA-RA-A-AK* ² *ANŠE^{HI.A} DÙ-UŠ* ⁶ *DÌR-RA-TAM ANA DÌR-RA-*
TI SÍG KUN-’ ⁷ *ANA SÍG KUN-ŠU GAR-AN* ^{GIŠ} *GU.ZA ANŠE.Ù ŠA IM* ⁸ *I-ŠA-*
RI-IM DÙ-UŠ I-NA MUH-HI ANŠE.Ù ALAN_x [x x[?]] ⁹ *AN-DU-NA-A-NI GAR-*
AN ¹⁰ *ALAN_x AN-DU-NA-A-NI ŠA ŠI-NA-AT LÚ-LIM* ¹¹ *ŠA NAM.TAR DAB-*
ŠU SÍG SU-HA-TI-ŠÚ SÍG GABA-ŠÚ ¹² *Ù LI-QIT UMBIN-ŠÚ IT-TI IM ŠU-A-*
TUM ¹³ *TU-BAL-LAL-MA ALAN TE-EP-PÚŠ* ¹⁴ *TÚG TU-LA-AB-BÁ-SU*
^{TÚG} *BAR.SI TU-AP-PÁR-ŠU* ¹⁵ *INA MUH-HI TÙ-ŠAR-KAB-ŠU* ² *ANŠE^{HI.A} SU-*
RU-DU ¹⁶ *[Š]A I-NA PA-AN ANŠE.Ù DU-KU 1-EN A-ZA-MIL-LA* ¹⁷ *[ŠA ZÌ].*
^[DA] *MA-AL-LA I-NA MUH-HI GAR-AN* ¹⁸ *[1-EN[?]] [A]-ZA-NIL-LA ŠA ZÌ.DA*
MA-LA-AT ¹⁹ *[I-NA] MUH-HI ŠA-NI-I GAR-AN* ²⁰ *[ALAN] [ŠA] IM TE-EP-PÚŠ-*
MA ²¹ *[TÚ]G TU-LA-AB-BÁ-SU* ^{GIŠ} *ŠÚ.KIN ŠU-ŠÚ GAR-AN* ²² *EGIR ANŠE^{HI.A}*
TUL-ZA-SÚ ^{TÚG} *BAR.SI TU-AP-PÁR-ŠU* ²³ *ALAN AN-DU-NA-NI ŠA ANŠE.Ù*
RA-AK-BU ²⁴ *A-NA ANŠE^{HI.A} TUL-ZA-SÚ Ù ALAN ANŠE^{MEŠ}* ²⁵ *I-NA ÙR ANA*
PA-AN ^{D20} *TU-ŠE-EL-LI-MA* ²⁶ *ZÌ.DA ZÚ.LUM ZÌ.A.TIR SÌR-QA [...]* ²⁷ *ANA*
PA-AN ^{D20} *TA-SAR-RA-AQ EGIR-QÍ SÌR-QÍ* ²⁸ *2 ANŠE^{MEŠ} A-NA IGI* ^{D20} *TUL-*
ZA-AZ ²⁹ *EGIR ANŠE^{MEŠ} GIŠ TUKUL TUL-ZA-AZ* ³⁰ *LÚ A-ŠI-PU A-NA IGI* ^{D20}
KI-A-AM I-QAB-BI ³¹ ^{D20} *BE-EL ŠI-IP-ṬÌ Ù DI-NIM AT-TA* ³² *[I-NA] [UGU]*
<MIL-KI> MA-AL-KI MA-HAR MA-AL-KI ³³ *[RA-B]U-TI RA-BA-TA DI-IN*
AN.TA-TI ANA ŠAP-LA-TI ³⁴ *[DI]-IN ŠAP-LA-TI ANA AN.TA-TI TÙ-UB-BAL*
³⁵ *[A-N]A NENNI DUMU NENNI ŠA DINGIR-ŠÚ NENNI* ³⁶ *[PINNIN]-ŠÚ*

⁶⁴⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bácskay, 2018, s. 164-167.

NENNI-TUM ŠA LI-BU ŠA-AB-TÙ-ŠÚ LA-A I-DU-Ú³⁷ [MI-TUM BAL-ṬU₄] ŠA-
AB-TÙ-ŠU LA-A I-DU-Ú

II¹ [^DGEDIM DAB-UŠ^DGEDIM IM.RI.RA ŠAB-TÙ-UŠ]² [...] [³ [...] [⁴ [A-A I-
DU-Ú^DGEDIM MU-UT TÁG-G]I-ŠU⁵ [DAB-UŠ LA-A I-DU-Ú^DGEDIM MUR-
TAP-PI-DU₄ DAB-UŠ]⁶ LA-A [I-DU-Ú NAM-TAR-RU A-ŠA-AK-KU ŠU-RU-
UP-PU-U TÁ-NI-HI]⁷ DAB-[UŠ LA-A I-DU-Ú ...]⁸ [x x]⁹ U₄-MU MA-LA
ak²-[.....ALAN ANŠE^{MEŠ}]¹⁰ IŠ-TU ÛR TU-[ŠE-ER-RED
.....]-[MA]¹¹ ANA KI-DI-IM TÙ-ŠE-E[Š-ŠI Û ANA UGU
ALAN] AN-DU-N[A]-[A]-[NU]¹² LÚ.GIG KI-A-AM [IQABBI LI'BU ATTA ŠA²]
¹³ I-NA UZU-IA TAB-BA-Š[I-A ... l]i¹⁴ A-NA DI-NA-NI-IA A-NA-A[M-DIN-KA
KA-A-Š]A¹⁵ LU TA-AT-TA-AL-LA-[AK LA TAKALLA]¹⁶ ANA^DUTU TA-QAB-BI
ANA AN-DU-NA-A-NI¹⁷ NENNI DUMU NENNI NA-AD-NA-KU ŠÚ-UD-DÁ-
KU¹⁸ LU TA-AT-TAL-LAK ANA UGU LÚ.GIG¹⁹ KI-A-AM TA-QAB-BI²⁰ 7
NINDA HÁD.DA 7-ŠÁ¹TU¹-KAP-[PÁR]-ŠU²¹ ANA IGI^DUTU ALAN_x [(Û)]
ANŠE^{MEŠ}²² I-NA GI.MA.SÁ.AB GAR-A[(N)]²³ 7 SÌLA ZÌ.DA 7 SÌLA
ZÌ.A.[(TIR)]²⁴ 7 SÌLA ZÚ.LUM 7 SÌLA Ì.G[IŠ]²⁵ ANA KI TA-RA-A-AK LÚ.BI
UR₅.G[IM] TÙ-ŠAD-BAB-ŠU²⁶ ^DNISABA EL-LE-TA ŠÁ I-NA KU-[ZU]-UB NI-
ŠI²⁷ ŠA-AK-NA-AT DINGIR-LUM ANA NAM.ÉR[IM]²⁸ PA-ŠA-RI I-ŠI-RÙ ŠI-
MA-AT-KI²⁹ I-NA U₄-MI AN-NI-I³⁰ ŠÁ ANA É AN-NI-I I-RU-BÁ³¹ NI-İŠ
DINGIR-LIM AŠ-KU-UN³² TÁ-AR-DÁ-TA TA-AT-TA-LAK³³ LA TA-KÁL-LA Û
EGIR ANŠE^{MEŠ} ŠU-NU-TI³⁴ GI.IZI.LÁ DUG.SAG TÙ-UŠ-BÁ-‘A³⁵ A-MI-LU-
TI TA-AT-TA-NA-AN-DI³⁶ Ú-ŞUR-TA TE-EŞ-ŞAR KI-A-AM TA-QAB-BI

III¹ [... TU-UM-MA-T]A² LA [...] [^D]EN.[LÍL x x²] [x x x]³ ^DNIN.LÍ[L
KI]MIN K[IMIN]⁴ ^DASAL.[LÚ.HI]¹KIMIN [KIMIN²]⁵ ^DBA.BA₉ KÁL-LA-TUM
[KIMIN]⁶ ^DNIN.GI₅.ZI.A GI¹[ŠG]U.ZA G[AL KIMIN²]⁷ LU-Ú ŠU-ŠA-A-T[A]

LU-Ú KU-[UŠ²-ŠU²-DA²-TA²] ⁸ LU-Ú ȚAR-DA-TÁ LU-Ú TA-[AT-TAL-LAK] ⁹
 IŠ-TU U₄-MI AN-NI-I **PU-U**[H AMĒLI²] ¹⁰ Û MU-UŠ-ŠU-LI-ŠU zu[...] ¹¹
 KASKAL-KA ŠU-ŠU-RAT LI-QI [PADANKA²] ¹² [ZU²-UM²]-[RU¹]-ŠU I-SI RI-
 I-IQ A[T-LAK²] ¹³ NI-ÍŠ DINGIR^{MEŠ} GAL.GAL LU ŠU-US-[SA-A²-T]A ¹⁴ ŠA Ú-
 ŠUR-TI ŠA I-NA ŠU-KA [X²] ¹⁵ E-BI-IT-MA LA-A TA-TÙ-ÚR-RA ¹⁶ LA-A TA-SÀ-
 AH-HA-RA ¹⁷ A-ŠAR ȚAR-DÁ-TA LU-Ú TA-AT-TA-LAK ¹⁸ IŠ-TU É-TI TE-LEQ-
 QÉ-MA ¹⁹ ANA KI-I-DÌ TÙ-ŠE-ŠI ²⁰ IŠ-TU KI-I-DÌ ANA E-ŠE-GI₅ ²¹ WA-ŠI-I
 ZÌ.KUM ZÚ.LUM ZÌ.A.TIR ²² TA-SÀ-RAQ EGIR RI-IK-SI ²³ 2 ANŠE^{MEŠ} ANA
 IGI ^DUTU TUL-ZA-AZ ²⁴ EGIR ANŠE^{MEŠ} GIŠTUKUL TUL-ZA-AZ ²⁵ ANŠE ŠA
 ALAN_x AN-DU-NI-NA-NI RA-AK-BU ²⁶ EGIR-KI GIŠTUKUL TUL-ZA-AZ ²⁷
^DUTU ANA MAH-RI-KA AŠ-LIM ²⁸ ANA EGIR-KA Ú-UL AŠ-LIM ²⁹ ^DUTU BE-
 EL ŠI-IP-ȚÍ DI-NIM AT-TA ³⁰ MU-UH MIL-KI MA-AL-KI MA-HAR MA-AL-KI ³¹
 RA-BU-TI RA-BA-TA DI-IN AN.TA-[TIM] ³² ANA KI.TA-TIM DI-IN KI.TA-TIM
³³ ANA AN.TA-TIM TÙ-UB-BAL ³⁴[A-NA] NENNI DUMU NENNI ŠA DINGIR-
 ŠÚ NENNI ³⁵ [P]INNIN-ŠÚ NENNI-TUM ŠA **LI-BU** ŠA-AB-TÙ-UŠ[NU] Z[U]

IV ¹ [M]I-TUM BAL-ȚU₄ ŠA-AB-TÙ-UŠ NU I-DU-[Ú] ² ^DGEDIM DAB-UŠ
^DGEDIM IM.RI.A ŠAB-TÙ-UŠ ³ NU ZU.A ^DGEDIM MU-UT-TÁG-GI₅-ŠU ŠAB-
 TÙ-UŠ ⁴ NU ZU.A ^DGEDIM MUR-TAP-PÍ-DU₄ DAB-UŠ ⁵ NU ZU.A NAM-
 TAR-RU A-ŠA-AK-KU ŠU-RU-UP-PU-U TÁ-[NI-HI] ⁶ DAB-UŠ NU ZU.A AR-
 DÁ-NA-NU MI-TÙ⁷ ^DGEDIM LEM-NU ŠA-AB-TÙ-UŠ NU ZU ⁸ ^DLA-MA-AŠ-TÙ
^DLA-BÁ-ŠU ^DAH-HA-ZU ⁹ DAB-UŠ E-NU-UN-GAL QÍ-ŠA-TI MA-HI-IS ¹⁰ MU-
 UH-HI MU-RA-AM-MU-U sa MU-UB-BI-IL ¹¹ LI-IQ PÍ-I NA-SÀ-AH LIB-BI ¹²
 MU-UŠ-TE-MI-DU KA-LA-TE-ŠU ¹³ ANA TÙ-UK-LA-AT ^DUTU ¹⁴ NI-ÍŠ
 DINGIR-IM GAL-TI ANA KA-ŠÚ AŠ-KU-UN ¹⁵ ANA IGI ^D20 LÚA-ŠI-PU
 UR₅.GIM I'-QAB-BI-MA ¹⁶ E-ŠE-GU₅ ŠI-IT ^DEN.LÍL AT-TA ¹⁷ AŠ-ŠU-UM'

NENNI DUMU NENNI ¹⁸ ŠÁ DINGIR-ŠÚ NENNI ^DINNIN-ŠÚ NENNI-TUM ¹⁹
ŠA NAM.TAR A-ŠA-AK-KU **LI-BU** ²⁰ ^DGEDIM MU-UT-TÁG-GI₅-ŠU ^DGEDIM
MUR-TAP-PÍ-DU₄ ²¹ **LI-BU KUR.RA-I** ŠA-AB-TUŠ ²² ANA-KU KA-A-ŠA A-ŠA-
BAT-KA

Tercüme:

I ¹⁻³⁰ ‘Dağ felcini ve LI’BU hastalığını def etmek için: yaşayan bir eşekten idrar, tutam (saç) ve onun kuyruğunun kılını al; daha sonra eşeğin idrarını tablet evinden alınan kil ile karıştır, (onu) dök (ve) 2 eşek figürini yap. (Canlı eşeğin) tutam saçını (eşek figürininin) saçının (olduğu) yere yerleştirirsin (ve yaşayan eşeğin kuyruk kılını eşek figürininin) kuyruğuna yerleştirirsin. Sıradan kil ile bir oturak (ve) bir AGALU-eşeği yaparsın (ve) AGALU-eşeğinin üzerine bir vekil (**ANDUNĀNU**) figürin koyarsın. Bir vekil (**ANDUNĀNU**) figür (yapmak için) Namtar demonu tarafından ele geçirilen adamın idrarını, onun koltuk altından kılı, göğsünden kılı, onun tırnağının kabuklarını o kil ile karıştırırsın ve bir vekil (**ANDUNĀNU**) figürin yaparsın. (Onu) giydirirsin, onu PARŠIGU başlığı ile donatırsın ve onu (vekil figürini) ona (AGALU-eşeğine) bindirirsin. AGALU eşeğinin önünde giden iki eşeğin üzerine her biri [un] ile dolu AZAMILLU torbası koyarsın. Sen unla dolu AZAMILLU torbasını (eşek figürünün) diğer (yanına) koyarsın. Kilden yaptığın [vekil figürü] kıyafetle kaplarsın (ve) eline bir kamış demeti koyarsın; (daha sonra) onu eşek (figürinlerinin) arkasına yerleştirirsin (ve) onu PARŠIGU başlığı ile kaplarsın. AGALU-eşeğine binen vekil figürü eşek figürini üzerine yerleştirirsin. Eşek figürinlerini Šamaš’ın önünde çatıya koyarlar ve Šamaš’ın önünde hurma unu ve SASQŪ unu [...] serpersin. Sunudan sonra, Šamaš’ın önünde iki eşek figürinini koyarsın (ve Šamaš’ın silahını) eşek figürinlerinin arkasına koyarsın; (daha sonra) inkantasyon rahibi Šamaš’ın önünde şöyle söyler:

I ³¹⁻³⁷ - **II** ¹⁻⁸ “Ey Šamaš, sen hüküm ve kararın efendisisin. Sen (tüm) büyük yöneticiler arasında zekanla büyüksün. Sen hükmü yukarı dünyadan aşağı dünyaya ve aşağı dünyadan yukarı dünyaya, filan kişiye, filan kişinin oğlu olana, tanrısı filan tanrı olana, tanrıçası filan tanrıça olana, LI’BU hastalığına yakalanmış olduğunu bilmeyen kişiye, [canlı (ya da) ölü] onu yakaladığını bilmeyen kişiye, [hayaletin onu ele geçirdiğini] bilmeyen kişiye, (onun) ailesinin hayaletinin onu yakaladığını bilmeyen kişiye], [...] [...], onu [uğuldayam hayaletin ele geçirdiğini] bilmeyen kişiye, [gezgin hayaletin onu ele geçirdiğini] bilmyene kişiye, Namtar’ın, Asukku’nun, soğukluğun ve sıkıntının] onu ele geçirdiğini [bilmeyen kişiye ...] [...] taşırsın.”

II ⁹⁻³⁶ ... [...] eşek figürleri] sen çatıdan aşağı getirirsin [...] ve (şehrin) kırsal kesimine gitmesine izin verirsin ve **vekil (ANDUNĀNU)** [figür önünde] hasta adam şöyle [söyler]: “[sen li’bu hastalığısın], sen benim benimde var ola geldin [...]. Ben sana (yani li’bu hastalığına) (figürü, benim temsilim olarak) bana vekil (**ANDUNĀNU**) olarak veriyorum. Sen çıkıp gidesin (ve) [durma!] Sen Šamaš’ın önünde (şöyle) konuş: “Bana filanın oğlu olan filanın vekili olarak verildi (ve) koşullar verildi. Uzaklaş!” Sen (yani inkantasyon rahibi) hasta adama (şöyle) söylersin: “Ey yedi kurutulmuş (sunu) ekmegi! Onu (bu) yedi ekmekle temizle!” Sen vekil figürleri ve eşek figürlerini masabba-sepeti içinde Šamaš’ın önüne koyasın. [...]. Sen yere yedi litre un, yedi litre sasqû-unu, yedi litre hurma suyu (ve) yedi litre yağ dökersin. O adama şöyle söyletirsın: “Ey arınık Nisaba ki o insanların refahını sağladı, tanrıça ki o laneti kaldırmak için senin kaderini belirlerdi. O gün, [...] o (yani hastalık) bu eve girince, ben tanrılara yemin ettim: ‘Sen defedilesin! Sen uzaklaşasın! Sen durmayasın!’” ...

III ¹⁻¹³ “[... sana övgüler yapıly]or ... [...] Ey Enlil sen methedilirsin [...] ... Ey Ninlil aynı şekilde aynı şekilde! Ey Marduk, aynı şekilde [aynı şekilde!] Ey Baba, gelin aynı şekilde! Ey Ningizida, büyük taht aynı şekilde! Sen uzaklaşasın! Sen kovalanasın! Sen defedilesin!

Sen uzaklaşsın!” Bundan böyle, [adamın] bu vekili ve onun tasviri [...] Sen yolunda düz gidersin. [Yolunu] al! Onun bedeninden dışarı çık, ayrıl, uzaklaş! Büyük tanrıların hayatıyla sen ortadan kaldırılarsın! ...

III ¹⁴⁻²¹ *Senin elinde olan [...] (hastalığın) çizim sebebiyle [...], o (yani hastalık) bağlasın (ve söylesin) “geri dönme (ve) geri gelme!” Sen (yani hastalık) (o) yer(den) defedilirsin, uzaklaş! (Hastalığı, hastanın) evinden götür ve onu (şehrin) dışına taşı. (Sen şehrin) dışında olur olmaz, AŞAGU-dikenini bırakarak ISQUQU unu, hurma ve SASQÛ unu serpersin.*

III ²²⁻³⁵ – **IV** ¹⁻²² *Sunu düzeninin ardına, Šamaš’ın önüne 2 eşek figürini koyarsın (ve) eşek figürinlerinin arkasına Šamaš’ın asasını yerleştirirsin. Binen vekil figürinle birlikte eşek figürinini silahın arkasına koyarsın. (Hasta şöyle söyler:) Šamaš, senin önünde ben iyiyim (fakat) senin ardında ben iyi değilim. Ey Šamaš, sen hükmün ve kararın efendisisin. (Tüm) büyük yöneticilerin içinde zekanla sen büyüksün. Sen yukarı dünyanın adaletini yeraltı dünyasına (ve) yeraltı dünyasının adaletini yukarı dünyaya taşırsın. Filanın oğlu filana, tanrısı filan olan kimseye tanrıçası filan olan kimseye, LI’BU’nun onu ele geçirdiğini bilmeyene, canlı (ya da) ölünün onu ele geçirdiğini bilmeyene, hayaletin onu ele geçirdiğini (ve) ailesinin hayaletinin [onu] ele geçirdiğini bilmeyene, uğuldayan hayaletin onu ele geçirdiğini bilmeyene, gezgin hayaletin onu ele geçirdiğini bilmeyene, Namtar’ın, Asakku demonunun, soğukluğun (ve) sıkıntının onu ele geçirdiğini bilmeyene, hayal (veya) ölü (veya) kötü hayaletin onu ele geçirdiğini (bilmeyene veya) Lamaštu demonuna, Labašu demonuna, Ahhazu demonuna (veya hastanın) kafatasına vuran ormanın baş bekçisine, (hastanın) kaslarını yumuşatana, (hastanın) damağını kurutana, (hastanın) kalbini yerinden sökene, onun böbreklerinin düğümle birbirine bağlanmasına neden olana taşı. Šamaš’a istinaden sen onu büyük tanrılara yemin ettirdin. Rahibin Šamaš’ın önünde söylediği inkantasyon şöyledir: “Sen aşāgu-dikenisin, Enlil’in soyusun.*

Filan, filanın oğlu filan, tanrısı filan olan kimse, tanrıçası filan olan kimse, Namtar demonu, Asakku demonu, li'bu-hastalığı, uğuldayan hayalet, gezgin hayalet (veya) dağ li'busu-hastalığına yakalanan yüzünden. Sana (yani ašāgu-dikenine) el koyacağım!”

Hattuša arşivlerinde bulunmuş, Mezopotamya'ya ait Akad dilindeki bir başka (CTH 803) ritüel metni ise biraz daha karmaşıktır. Metin, semptomların tanımı, yorumlanması (teşhis) ve ardından da hastalığın nedeniyle onun nasıl ortadan kaldırılacağına dair talimatlardan oluşur. Ritüel, üzerlerinde bir dizi işlemin gerçekleştirildiği, kötülük yapanların figürinlerinin hazırlanmasıyla başlar ve Šamaš'a yapılan bir yakarışla sona erer. İlk olarak üzerlerine adları yazılarak figürinler hastaya zarar veren erkek ya da kadın büyücüyle ilişkilendirilir. Ardından ritüel uygulayıcı, kara büyüünün yarattığı hastalıkları ve rahatsızlıkları onu yapana yöneltmek için figürinlerin üzerinde çeşitli işlemler yapar. Öncelikle, kötülük yapan kişinin, üzerinde işlem yaptığı, yani felç ettiği vücut uzvu etkisiz hale getirilir; bunun için de figürinlerin kolları arkadan bir iple bağlanır.⁶⁴⁸ Daha sonra figürinler taranmış saça sarılarak ve üzerlerine sepilme sıvısı dökülerek hareketsiz hale getirilir. Figürinler bir kaseye atıldıktan sonra, Šamaš'ın önünde mahkum edilir. Ritüel uygulayıcı daha sonra ellerini ve ayaklarını yıkayarak kendini temizler ve yıkadığı suyu da figürinler üzerinden akıtarak kirliliği figürinlere aktarır. Ardından, hastanın karın bölgesinin ovulduğu hamurun figürinler üzerine konulması yoluyla da bu defa, hastayı etkileyen kötülük bu figürinlere aktarılır. Sonrasında Šamaš'a yapılan yakarış yedi kez tekrarlanır; bu da yapılan kara büyüünün geri alınması ve onun onu yapanlara yüklenmesi için ritüeli daha etkin hale getirir.

---

⁶⁴⁸ L. Verdareme'nin belirttiğine göre, metinler ve arkeolojik buluntular göz önünde bulundurulduğunda, bu durum, kara büyüü defetmeye yönelik ritüellerde kullanılan bu tür vekil-figürinler üzerinde yaygın olarak gerçekleştirilen bir eylemdir; L. Verdareme, “Means Of Substitution: The Use of Figurines, Animals, and Human Beings as Substitutes in Assyrian Rituals”, *Approaching Rituals in Ancient Cultures*, Pisa, 2013, s. 303 dn.11.

A. KUB 37.55 + KBo 36.32 öy. II 2'-29' + C. LKA 160 + BAM 140 öy. 7'-ay.

10' (CTH 803)⁶⁴⁹

^{38''} ŠUMMA AMĒLU ZUMRŪŠU ŠIMMATU UKALLŪ ĪTENEMMIM-[MA] ^{39''}
[Š]ĪRŪŠU UTABBATŪ U ANA SINNIŠTI ^{40''} ALĀKA LĀ ILE''I Š[ALMŪŠU] ŠA
TĪDI ŠUNULLŪ ^{41''} ANA KULLATI TALLAK((-MA)) ^{42''} UṬṬET KASPA UṬṬET
HURĀŠA ^{43''} ANA KULLATI TANADDĪ-MA ^{44''} TĪDA TAŠĀM((-MA)) ^{45''} ŠALAM
KAŠŠĀPI ^{46''} U KAŠŠĀPTI TEPPUŠ-MA ^{47''} ŠUMŠUNU INA ^{48''} AHĪŠUNU
TAŠAṬṬAR ^{49''} ((IDĪŠUNU ANA ARKĪŠUNU INA AŠLI TAKASSU)) ^{50''} MUŠĀṬĪ
TALAMMĪŠUNŪTI ^{51''} KURRA ANA MUHHĪŠUNU TURĀK ^{52''} ((INA)) ... LĀ
ŠARIPTI ^{53''} TANAŠŠĪŠUNŪTI MAHAR ŠAMAŠ ^{54''} TADĀNŠUNŪTI INA MĒ
EGUBBĒ ^{55''} QĀTĪKA U ŠĒPĪKA ^{56''} ANA MUHHĪŠUNU TAŠAHHAT ^{57''} INA
LĪŠ(I) QĒM KIBTI PELĪ ^{58''} RĒŠ LIBBĪŠU TUKAPPAR-MA ^{59''} ANA
MUHHĪŠUNU TANADDI ^{60''} ANA PĀN ŠAMAŠ KĪAM TUŠADBABŠU ((UMMA
ATTĀ-MA)) ^{61''} ŠAMAŠ ŠAR ŠAMĒ U ERŠETE ^{62''} DAYYĀN ILI U AMĒLI ATTĀ-
MA ^{63''} ŠAMAŠ ((ŠA)) ANA YĀTI KIŠPĪ RUHĒ ^{64''} RUSĪ UPŠĀŠĒ LĀ ṬĀBŪTI ^{65''}
ĪPUŠA ISHURA IŠĪA ^{66''} ULTU ŪMI [ŠA?] ^{67''} INA MAH[RĪ-K]A AQABBŪ ^{68''} LŪ
PAṬRĀNI LŪ RAKSĀ-MA ^{69''} DALĪLĪKA LUDLUL ^{70''} SEBĪŠU I[QABB]Ī-MA
PAŠER

Tercüme:

^{38''} Eğer bir adamın vücudu felce uğramışsa, o sürekli ateşli ise, ^{39''} onun [e]ti/teni eciş
bücüş oluyorsa, ^{40''-43''} o bir kadınla cinsel ilişkiye giremiyorsa, (o zaman) onu temsil eden
kilden f[igürinler] (bir mezara) gömülmüştür. Sen bir kil çukuruna gidersin ve kil
çukuruna bir gümüş tanesi (ve) bir altın tanesi koyarsın. ^{44''-49''} Kil alırsın (ve) falcı ile

⁶⁴⁹ Transliterasyon ve çeviri için bkz. Abusch - Schwemer, 2011, s. 77-78.

büyücünün figürinlerini yaparsın. Daha sonra onların isimlerini onların kenarına yazarsın. ((Onların kollarını bir iple arkalarına bağlarsın.)) ⁵⁰”Onları taranmış saçla sararsın. ⁵¹”Onların üzerine sepileme sıvısı dökersin. ⁵²”-⁵⁹”-Onları pişmemiş ... çanak içinde kaldırırsın. Šamaš’ın önünde onları suçlu bulursun/mahkum edersin. Onların üzerinde ellerini ve ayaklarını kutsal su kasesindeki su ile yıkarsın. Buğday unu (ve) yumurtadan yapılmış hamur ile onun üst karnını ovalarsın; daha sonra (hamuru) onların üzerine koyarsın. ⁶⁰”Šamaš’ın önünde ona şöyle söyletirsın: ⁶¹”Šamaš, cennetin ve yeryüzünün efendisi, ⁶²”sen tek başına tanrının ve insanın hakimisin! ⁶³”-⁶⁹”Šamaš, o bana karşı büyü, sihir, kara büyü (ve) kötü entrikalar yaptı, çevirdi, peşinden koştu. Onlar benden def olsunlar, onlar (ona, bunları yapana) yüklensin. (O) günden beri senin önünde (bu duayı) söylüyorum, senin görkemini ilan ediyorum!” ⁷⁰”O (bunu) 7 kere söyler ve o (büyü) yapılmamış olacak.

Bir diğer Mezopotamya ritüeli (CTH 804, *ANA PIŠERTI KIŠPĪ*) ise yine kara büyü defetmeye yönelik kısa bir ritüeli tarif eder. Balmumundan yapılan figürinler, burada da hastaya zarar veren erkek ve kadın büyücüyü temsil eder. Yasal bir prosedürde olduğu gibi, kötülük yapanlara karşı suçlamalar bu figürinlere atfedilir. Son olarak, bunlar önce ateşte yakılarak yok edilir, daha sonra da külleri ritüel gereçlerin geri kalanıyla birlikte nehre atılarak tamamen imha edilir. Metinde balmumundan yapılan bu figürinler büyü yapan kişilerin vekili olarak işlev görmelerine rağmen, bu durum metinde herhangi bir terimle ifade edilmemiştir. Ancak, büyücülerin yaptığı kötülükler bu figürinlere yüklendikten sonra, vekil görevi gören bu figürinlerin yok edilmesi, bunların her ne kadar bu terimle anılmış olmasalar da birer *tarpalli* olarak muamele gördüklerini göstermektedir.

A. KBo 9.47 // B. KUB 4.99 // C. BAM 317 ay. 4-8 // D1: KAL 2.43 m. kol. 1'-7' // E. KAR 275+ KAL 2.45 // F. VAT 12153 (CTH 804, ANA PIŠERTI KIŠPĪ)⁶⁵⁰

11' ANA PIŠERTI KIŠPĪ ŠA LĀ TĪDŪ 12' ŠALAM ((IŠKŪRI ŠA)) KAŠŠĀPI U KAŠŠĀPTI 13' (([ZIK]ARI U [SIN]NIŠTI)) TEPPUŠ ((ANA)) MAHAR ŠAMAŠ 14' TADĀNŠUNŪTI LIPĀ TULABBISSUNŪTI 15' INA HUPÊ TAŠAKKANŠUNŪTI TAQALLŪŠUNŪTI 16' ŠAMAŠ UPİŠŪŠUNU ANA MUHHİŠUNU LITŪRŪ 17' ŠA ((ANA)) YĀŠI IDI LEMUTT[Ī] IZZĪZŪNI 18' ((KĪAM)) ((ŠALĀŠİŠU)) TAQABBİ((-MA)) ((U)) HUPĀ 19' ADI QILŪ[T]I ANA NĀRI [TANADDI]

Tercüme:

11' *Senin bilmediğin kara büyüü çözmek/feshetmek için* 12'-14' *erkek büyücünün ve kadın büyücünün (balmumundan) figürinlerini yaparsın. Onları Šamaš'ın önünde suçlu çıkarırsın. Onları donyağı ile kaplarsın.* 15' *Onları kullanıldıktan sonra atılan bir çanağa koyarsın. Onları yakarsın.* 16'-17' *“Šamaš kötülüğü bana çevirenlere onların büyücülük aletlerini döndürsün!”* 18'-19' *Sen (3 kez böyle) söylersin. Daha sonra yanan matery[al]e (figürinlerle) birlikte kullanılan çanağı nehre [atarsın.]*

Yukarıda ele alına, Hattuša arşivlerindeki bu Mezopotamya ritüellerinde iki ortak özellik dikkati çeker. Bunlardan biri vekil figürinlerin kara büyüü ortadan kaldırmada, daha doğrusu kara büyüü ona yapana yönlendirmede kullanılmış olmalarıdır. Ritüellerde büyüün tüm olası formları listelendikten sonra hastadaki kötülük, büyüü yapan kişinin fiziksel olarak orada olmaması nedeniyle, onu temsil eden vekil figürine aktarılır. Sonrasında bu figürin bir şekilde yok edilir ve böylece hem kötülüğü yapan kişi hem de

⁶⁵⁰ Transliterasyon ve çeviri için bkz. Abusch - Schwemer, 2011, s. 50.

onun yapmış olduğu büyü ortadan kaldırılır. Lorenzo Verderame, bu durumun Mezopotamya ritüellerinde oldukça yaygın olduğunu vurgular ve vekil figürinlerin sadece büyü karşıtı ritüellerde değil, aynı zamanda kara büyüünün yapılmasında, zarar verilmek istenen insanı temsilen de kullanıldığını belirtir. Bu durumda ise vekil figürin yok edilmek yerine bulunmaması ve böylece de etkinliğini yitirmemesi için büyücü tarafından gizli bir yere saklanır.⁶⁵¹ Ele almış olduğumuz Mezopotamya ritüellerindeki bir diğer ortak yönse, büyücülerini temsil eden vekil figürinlerin Güneş Tanrısı Šamaš'ın karşısında yargılanmasıdır. Kara büyüye uğramış kişi, Šamaš'tan meseleyi yargılamasını ve büyücülerini tespit ederek onları cezalandırmasını ister. Bunu yapabilecek tek tanrı Šamaš'tır; çünkü o aynı zamanda adil bir yargıç ve her şeyi bilen kehanet tanrısıdır. Bu nedenle de kötülüğün kökenini tespit edebilir.⁶⁵²

4.1.4.2. *Nakkušši*

J. Friedrich⁶⁵³ ve ardından N. van Brock⁶⁵⁴, *nakkušši* kelimesinde Hurri kökenli bir terim görmeyi önermiş ve van Brock bu keilmeyi, “göndermek, serbest bırakmak” anlamına gelen Hurrice :**nak**- fiiliyle ilişkilendirmiştir. Sonrasında ise E. Laroche⁶⁵⁵ ve

---

⁶⁵¹ Verderame, 2013, s. 304. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. C. Daxelmüller - M. L. Thomsen, “Bildzauber im alten Mesopotamien”, *Anthropos* 77 (1/2), 1982, s. 27-64.

⁶⁵² Guichard – Marti, 2013, s. 100.

⁶⁵³ J. Friedrich, *Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefaßte kritische Sammlung der Deutungen hethitischer Wörter*. 1 st ed. Heidelberg: Carl Winter, 1952, s. 148.

⁶⁵⁴ van Brock, 1959, s. 136.

⁶⁵⁵ E. Laroche, “Hittite *nakkuš- nakkušši*”, *Kaniššuwat: A Tribute to Hans G. Güterbock on His Seventy-Fifth Birthday*, Chicago, 1986, s. 137-140.

J. Catsanicos⁶⁵⁶ bu tanımlamayı reddetmiş ve kelimenin “mahvetmek, yok olmak” anlamına gelen, bir Proto-Hint-Avrupa kökü olan :nek-‘ten geldiğini önermişlerdir. Öte yandan, F. Starke⁶⁵⁷ *nakkušši*’nin, Kuwatalla’nın Kizzuwatnalı dupaduparša ritüelinin Luwice inkantasyonlarında görüldüğüne dikkat çekip, kelimenin Luwice kökenini çıkararak, ismin Luwice biçimlerini vurgulamıştır.⁶⁵⁸ Bu görüşü takiben, A. Kloekhorst⁶⁵⁹ *nakku-* kelime kökünün yanı sıra, bu köke eklenen genitif sıfat suffiksi *-šša/i-*’nin de Luwice olduğunu ileri sürmüştür. Her ne kadar kimi Hint-Avrupalılar bugün *nakkušša/i-* ‘yi bir Hint-Avrupa terimi, genellikle Luwice olarak tanımada hemfikir⁶⁶⁰ görünse de bu yorum geniş çapta kabul görmemektedir; çünkü J. Friedrich ve van Brock’un yanı sıra, V. Haas⁶⁶¹ ve H. C. Melchert⁶⁶² gibi önde gelen araştırmacılar bu isme Hurrice bir köken atfetmenin daha yerinde olduğuna dikkate çekerler.

Nakkušši kelimesi CHD tarafından “günah keçisi, taşıyıcı (kötülükleri uzaklaştırmak için)” olarak tanımlanır.⁶⁶³ Gurney ve van Brock *nakkušši*’nin ritüel sahibi üzerindeki günahların, kötülüklerin aktarılmasından sonra, bunları taşıması için serbest bırakılan canlı varlıkları ifade ettiğini belirtirler.⁶⁶⁴ *Nakkušši*’nin üzerine yüklenen

---

⁶⁵⁶ J. Catsanicos, “À propos des adjectifs hitt. *šu-hmili-* et véd. *sū-māya-*: quelques remarques sur le traitement du groupe *V-H_xC° à la jointure des composés”, *Bulletin de la société de linguistique* 81/1, 1986, s. 167.

⁶⁵⁷ Starke, 1985, s. 125 ve 127.

⁶⁵⁸ Starke, 1990, s. 168-169.

⁶⁵⁹ Kloekhorst, 2008, s. 594.

⁶⁶⁰ E. Rieken, *Untersuchungen zur nominalen Stammbildung des Hethitischen*, Studien zu den Boğazköy-Texten 44, Wiesbaden, 1999, s. 202-204; J. Tischler, *Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil II, Lieferung 7. N*, Innsbruck, 1991a, s. 264-266; HED N, s. 53-55.

⁶⁶¹ Haas, 2003a, s. 401.

⁶⁶² H. C. Melchert, “Hittite *nakku(wa)-* ‘(spirits of) the dead.’”, *Munus amicitiae: Norbert Oettinger a collegis et amicis dicatum*, Ann Arbor: Beech Stave Press, 2014, s. 225.

⁶⁶³ CHD L-N, 1989, s. 376.

⁶⁶⁴ Gurney, 1977, s. 51; van Brock, 1959, s. 132-139.

kötülükleri, günahları hastadan uzağa taşımaları için *tarballi*'lerin aksine, öldürülmek ya da ortadan kaldırılmak yerine, serbest bırakılması gerekiyordu. Bu durum *nakkušši* kelimesinin metinlerde sıklıkla *tarna-* “bırakmak” fiiliyle birlikte geçmesinden de anlaşılmaktadır.⁶⁶⁵ Metinlerde *nakkušši* kelimesiyle ilişkili olarak karşımıza çıkan, bu kelimeye Luwice -ahit suffiksinin eklenmesiyle soyut bir isme dönüştürülmüş olan *nakkuššahit-* kelimesi ise, Hititçe *nakkuššatar* kelimesine karşılık gelir ve “bir günahı/suçu üstlenme hali, *nakkušši* statüsü, vekillik” olarak tanımlanır.⁶⁶⁶ Ritüel metinlerini incelediğimizde *nakkušši*'nin sadece kurtulunmak istenen kötülük ya da kirliliğin taşıyıcısı değil, kimi zaman bu işlevle birlikte tanrıya sunulan bir adak olarak da hizmet ettiğini görüyoruz. Ritüel metinlerinde *nakkušši* görevi üstlenen canlıların cinsiyetinin, çoğunlukla ritüel sahibinin ya da adak olarak sunuluyorlarsa sunulan tanrının cinsiyetine göre seçilmesine dikkat edildiği gözlemlenmektedir. Ayrıca metinlerde *nakkušši*'nin sadece canlı varlıkları değil, aynı zamanda figürinleri ve nesneleri de ifade ettiği görülüyor. *Tarballi* kısmında olduğu gibi burada da ritüel metinlerde *nakkušši* ile ilgili karşılaşılan örnekleri, hayvan ‘günah keçisi’, insan ‘günah keçisi’, ‘günah keçisi’ olan figürinler ve nesneler başlıkları altında incelenecektir.

4.1.4.2.1. Hayvan ‘Günah Keçisi’

Metinlerde *nakkušši* olarak koyun, kuş, oğlak, boğa, inek, keçi, sığır, fare, kartal, eşek ve teke gibi çeşitli hayvanların kullanıldığını görüyoruz. Maštigga'nın aile içi geçimsizliği önlemeye yönelik olan ritüelinde bir koyun, bireyler arasında kötü sözlerin

---

⁶⁶⁵ E. Reyhan, “Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna'lı Kadın Maštigga'ya Ait Ritüel Metinler”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002, s. 112-113; A. Mouton, “Rituels de ‘boucs’emissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011*, Warsaw: Agade, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 1.

⁶⁶⁶ CHD L-N, s. 375. Ayrıca bkzn. Kümmel, 1967, s. 146-147.

söylenmesinde aracı olan ‘ağız’ ve ‘dil’ için *nakkušši* olarak tayin edilir. Güneş Tanrısı’na öldürülmeden sunulduktan (*šipant-*) sonra *nakkušši* olarak anılan bu koyun, ritüel uygulayıcı tarafından alınır. Bunun ritüel uygulayıcıya yapılan bir ödeme olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğinin net olmaması gibi, bir *nakkušši* olarak kendisine aktarılan kötücül elementleri serbest bırakılarak uzağa taşınması beklenen bu koyunun akıbeti de net değildir.

KBo 39.8+ III (CTH 404.1)⁶⁶⁷

§36³⁸ nu UDU u-un-na-an-zi [(na-an-za n)]a-ak-ku-uš-ši-in hal-zi-iš-ša-i³⁹ nu-za^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.GUR₄.R[(A K)]U₇ tar-na-aš^{DUG}KU-KU GEŠTIN-ia da-a-i⁴⁰ nu UDU^DUTU-i hi-ik-zi [(nu)]^{[MUNUS}ŠU.GI]ki-iš-ša-a[(n m)]e-[(ma-i)]⁴¹
^DUTU-i ka-a-ša-wa-[(aš)]-ma-aš na-ak-ku-uš-ši-iš [(KAxU-it EME-it)]⁴² nu-kán UDU ši-pa-an-[(t)]i NINDA.GUR₄.RA-ia [(pár-ši-ia GEŠTIN-ia ši-pa-an-ti)]⁴³
UDU-ma-kán Ú-UL ku-na-an-zi na-an-za^{MUNUS}ŠU.G[(I-pát da-a-i)] §

Tercüme:

§36³⁸ Onlar bir koyun sürerler ve o ona **vekil (nakkušši)** der.³⁹ ‘Yaşlı Kadın’ bir tarna ölçüsünde bir tatlı kalın ekmeği alır ve bir şarap testisi alır.⁴⁰ Koyunu Güneş Tanrısı’na sunar ve ‘Yaşlı Kadın’ şöyle söyler:⁴¹ “Ey Güneş Tanrısı! Onlara (onların ikisi yerine) ağız ve dil için bir vekil (nakkušši)dir.”⁴² Koyunu sunar, kalın ekmek böler ve şarap sunar.⁴³ Fakat koyunu öldürmezler. ‘Yaşlı Kadın’ onu kendisi için alır.

Cinayet işleyen bir bireyi arındırmaya amaçlayan bir başka Maštigga ritüelinde, *nakkušši* olarak, muhtemelen maktulün cinsiyetiyle bağlantılı olarak bir koyun ya da bir keçi kullanılır. Ritüel esnasında bu *nakkušši*’nin ritüel sahibinin günahı, suçu ve

⁶⁶⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Miller, 2004, s. 91.

gözyaşlarını uzağa taşıması dilendikten sonra, ritüel sahibi üzerindeki bu kötülüklerin, hastalığın ve kan dökmenin bu hayvana aktarılması için hayvan, ritüel sahibi üzerinde tutulur. Her ne kadar metinde akıbeti belirtilmese de ritüel esnasında, ritüel sahibinin arınık hale gelmesi için, onun üzerindeki kötücül öğeleri uzaklara taşıması istenen *nakkušši*'nin serbest bırakılmış olması beklenir.

B2: KBo 43.319 I (CTH 404.3)⁶⁶⁸

§5 ^{1'} nu UDU [ ] ^{2'} ^DHe-bat x x [ ]
^{3'} at^{2'}-ta-aš DINGIR^{MEŠ!?} DINGIR M^{EŠ?} [ ] ^{4'} ^DUTU-uš DINGIR GAL
da-ga-a[n-zi-pa-aš] ^{5'} na-ak-ku-uš-ši-iš EN SISKUR [R nu ki-iš-ša-an
me-ma-i] §
§6 ^{6'} nu-wa ŠA EN SISKUR wa-aš-túl ha-ra-a-[tar] ^{7'} iš-ha-ah-ru na-ak-
ku-uš-ši-iš d[a-a-ú] ^{8'} pé-e-da-a-ú UDU-ma-wa-ra-at ^{siG}pu-u[t-tar
] ^{9'} pá-r-ku-iš-wa-ra-aš nam-ma e-eš-du pá[r-ku-iš-wa-ra-aš?] §
§7 ^{10'} nu-za UDU UZ₆ ^{MUNUS}ŠU.GI da-a-i EGIR-an-da-ma A-M[A[?] EN SISKUR?
pa-ra-a e-e(p-zi)] ^{11'} nu ^{MUNUS}ŠU.GI ki-iš-ša-an me-ma-i ku-iš-wa-aš-ši [ ]
^{12'} ha-an-ta-an-za Ú-UL ka-ni-iš-ta nu-wa-ra-an-kán ku-u-un
[(NINDA.GUR₄.RA KU₇)] ^{13'} e-eš-ha-na-aš iš-ha-ah-ru-wa-aš ha-ra-at-na-aš a-
pád-da da-ah-h[(u-un nu)] ^{14'} ku-u-un EN SISKUR nam-ma e-eš-ha-na-an-za iš-
ha-ah-ru-wa-an-za [ ] ^{15'} i-na-na-an-za le-e ú-e-u-mi-an har-zi §

Tercüme:

§5 ^{1'-5'} Koyun ... Tanrıça Hepat ... babaların tanrıları ... tanrılar ... Yeryüzü'nün Büyük
Güneş Tanrısı ... vekil (nakkuši) ... ritüel sahi[bi ... şöyle söyler:]

⁶⁶⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Miller, 2014, s. 135-136

§6^{6'-9'} “*Vekil (nakkušši) ritüel sahibinin günahını, suçu[nu, ...] gözyaşlarını ... al[sın ... uzağa] taşısun! Koyun ... puttar-yünü ... o da arınık olsun! ... o arınık olsun!*”

§7^{10'-15'} *Daha sonra ‘Yaşlı Kadın’ bir koyun (ya da) bir keçi alır, ardından onu ritüel sahibinin üzerinde tutar ve ‘Yaşlı Kadın’ şöyle söyler: O onun için belirlenen şeyi ... bilemedi ve ben böylece dökülen kanların, gözyaşlarının (ve) öfkenin bu tatlı kalın ekmeğini aldım. Kan dökme, gözyaşları (ve) hastalık bu ritüel sahibini artık bulmayacak!*

Büyülü ya da kirli şeylerin yenilip içilmesi nedeniyle kişide meydana gelen kirlenmeyi arındırmaya yönelik Ammihatna Ritüeli’nde, *nakkuššahit-* olarak tanrılara bir oğlak bırakılır. Metin aynı zamanda, ritüel sahibinin sosyal statüsü doğrultusunda ‘günah keçisi’ olarak bir sığır ya da bir insan seçebileceğini de belirtir. Ritüel metnin aynı pasajı ‘günah keçisi’nin salıverilmesinin, bu bağlamda tanrılara yapılan bir adak olarak görüldüğünü bize bildirir. Metin bu eylemi aslında *šipant-* "adak/kurban sunmak" ifadesiyle açıklamaktadır. Aynı zamanda ‘günah keçisi’nin “tanrılar için” serbest bırakıldığını da belirtir. Dolayısıyla *nakkuššahit-*’in bu ritüel metnindeki bahsi, onun sadece bir kötülük ya da kirlilik taşıyıcısı olmadığını, onun aynı zamanda bir sunu olarak da işlev gördüğünü ve öfkeli bir tanrıya yiyecek olarak sunulabildiğini göstermesi açısından önemlidir.⁶⁶⁹

---

⁶⁶⁹ A. Mouton, “Rituels de ‘boucs’emissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011*, Warsaw: Agade, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 9.

KBo 5.2 III (CTH 471)⁶⁷⁰

§55 ³⁰ [na-aš-ta MÁŠ.TUR] na-ak-ku-uš-ša-hi-ti A-NA DINGIR^{MEŠ}
DINGIR.LÚ^{MEŠ} ³¹ [DINGIR^{MEŠ} MUNUS^{MEŠ}] tar-na-i §

§56 ³² [ma-an-za] ki-i-ma SÍSKUR BE-LUM GAL ku-iš-ki ši-pa-an-ti ³³ [nu-uš-
ši] ma-an-za ZI-ŠU na-aš-ta na-ak-ku-uš-ša-hi-ti ³⁴ [pa-ra-a] UN-an tar-na-i ma-
<a>-an-ši ZI-ŠU-ma ³⁵ [na-aš-ta] pa-ra-a GUD-un tar-na-i §

Tercüme:

§55 ... ³⁰Sonra oğlağı **vekil (nakkuššahit)** olarak tanrılara, erkek tanrılara ³¹(ve) kadın tanrılara bırakır.

§56 ³²Fakat eğer ritüelin büyük sahibi, bu kurbanları birine sunarsa, ³³ona isterse **vekil olarak (nakuššahit olarak)** ³⁴⁻³⁵insanı bırakır, ona isterse sığırı bırakır.

Bir ritüel metninin fragmanı olan CTH 456.5'te yer alan kolofondan anlaşıldığı üzere, bu metin zoofiliyi arındırmaya yönelik bir ritüeli içerir: “[Bir adam bir koyun] ya da bir dişi keçi ile günah işlediği [zaman] ([ma-a-an LÚ-aš UDU-]i? na-aš-ma ÛZ GAM-an wa-aš-ta-i).” Metnin 3. ve 4. paragraflarında, çeyiz olarak sunulan eşyaların bahsi yer alır. Öyle görünüyor ki, suçlunun ilişkiye girmiş olduğu hayvan, bir gelin olarak muamele görmüştür. Nitekim, metnin başında gelin gibi örtülen de bu hayvan olmalıdır (§1 satır 3: [n-an-kán^{MUNUS}]É.GE4.A-aš i-wa-ar an-[d]a ka[-ri-ia-an-zi x x x]). Bu hayvan şehirden gönderilirken tıpkı bir insan evliliğinde olduğu gibi, karısından boşanan kocanın, karısının çeyizini ailesinin evine geri götürmesi için ona geri vermesi gibi, onun yani bu

---

⁶⁷⁰ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. R. Strauß (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (Expl. A, 03.11.2010).

hayvanın çeyizi (*iwaru*) de böylece geri ödenmiş olmalıdır.⁶⁷¹ Çeyiz içeriği itibariyle oldukça istisnai olup, bilindiği kadarıyla hiçbir Hitit metninde bu türden bir çeyize rastlanmamıştır.⁶⁷² Bu ritüelde *nakkušši* olarak bir koyun ve bir kuş kullanılmış ve suçlu olan kişinin tüm suçunun ve günahının serbest bırakılan koyunu bulan kişiye geçmesi ve böylece suçlunun arınık olması dilenmiştir.

KUB 41.11 (CTH 456.5)⁶⁷³

§2¹² ... [1 U]DU 1 MUŠEN *na-ak-ku-uš-ša-an tar-na-a[n-zi]* §

§3¹³ [III GÍN KÙ.BABBAR III GÍ]N GUŠKIN I[II GÍ]N AN.NA III GÍN
URUDU I TÚG^{TUM} 14 [x x x x x x x] I TÚG ŠÀ.GA.DÙ I TÚG^{TUM} *ku-re-eš-šar*
SÍG.BABBAR SÍG.G[E₆] 15 [x x x x x x x] QA-DU TÚG^{TUM} KA-PAL-LI I DUG^{TUM} *tal-la-i*
x [x x] 16 [x x x x x TU-T]I-IT-TÙ KÙ.BABBAR I *a-šu-ša-aš* KÙ.BABBAR x
[x x] 17 [x x x x x G]ÍN.GÍN KÙ.BABBAR I PA ŠE I PA ZÍZ I BÁN GÚ. x [x x]
18 [x x x x x LÀ]L I DUG GEŠTIN *i-wa-ar-wa-an-ni[-eš²-kán²-zi²]* §

§4¹⁹ [x x x x x x x] x *pé-di ar-ha pé-en-ni-an-zi ki-i* [x x x] 20 [x x x x x x x] x
pé-e-da-an-zi nu UDU *ar-ha tar-na-[a]n-zi* 21 [x x x x x x x] *kiš-an me-ma-an-zi*
ka-a-ša-wa-ra-aš a-pa-a-aš 22 [x x x x x x x] 23 [x x x x x x -an]-*kán ka-a-ša i-*
wa-ru-wa-za IŠ-TU KÙ.BABBAR GUŠKIN 24 [AN.NA URUDU *hu-u-ma-an-*

⁶⁷¹ Öte yandan, Amir Gilan burada koyunun bir gelin muamelesi gördüğü ve suçlu ile evlendirildiği görüşüne katılmaz. Bu hayvana çeyiz olarak yüklenen materyallerin diğer hayvan-vekil ritüellerinde (vabaya karşı gerçekleştirilen Ašhella, Hapalla, Uhhamuwa ve Puliša gibi ritüellerde olduğu gibi) gördüğümüz hayvanın, çeşitli mücevherlerle, renkli iplerle ve halkalarla/küpelerle donatılmış olması gibi, bu materyallerin de onu süslemek amacıyla olduğunu ileri sürer. A. Gilan, “The Ewe that was a Scapegoat Bride: A New Look at the Hittite Bestiality Purification Ritual KUB 41, 11+”, *Zeitschrift für Assyriologie* 108/2, 2018, s. 226–234.

⁶⁷² H. A. Hoffner, “Incest, Sodomy, and Bestiality in the Ancient Near East”, *Orient and Occident: Essays presented to Cyrus H. Gordon on the Occasion of his Sixty-fifth Birthday*. AOAT 22, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1973, s. 88.

⁶⁷³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Hoffner, 1973, s. 86-87.

d]a-za aš-ša-nu-nu-un NUMUN^{HLA}-wa-aš-ši a-ni-ia-nu-un²⁵ [x x x x x x]-x-x-
uš pa-iz-zi DINGIR^{LUM} pa-ra-an-da-aš-ša-an x[x x]²⁶ [x x x x x x]x nu-za ku-
iš ka-a-aš UDU-un KAR-zi²⁷ [x x x x x x] ha-ra-tar wa-aš-túl a-pa-aš da-a-u EN
SISKUR-m[a- x]²⁸ [ke-e-da-az wa-aš-túl]l-az pá-r-ku-iš e-eš-du §
§5²⁹ [x x x x x x x] x UN-aš nu-za wa-ar-ap-zi [x x x x x x]³⁰ [x x x x x x x] UN-
aš nu-za EGIR-ŠÚ SISKUR^{MEŠ} DÙ-x[x x x] §

Tercüme:

§2 ...¹² Vekil (nakkušši) olarak [1 k]oyun ve 1 kuşu serbest bırakıl[ar.]

§3¹³ [Üç şekel gümüş, üç şe]kel altın, ü[ç şe]kel kalay, üç şekel bakır, bir kıyafet,¹⁴ [...],
bir şagadu-kıyafeti, bir kadın başlığı, beyaz yün, si[yah] yün,¹⁵ [...], çorapla birlikte bir
tallai-kabı,¹⁶ [...] gümüştən [göğ]üslük, bir gümüş ašušaš⁶⁷⁴,¹⁷ [...] gümüş şekel, bir
parīsu arpa, bir parīsu buğday, bir BAN m[ercimek]²², ...¹⁸ ba]l, bir testi şarap. [Onlar
geleneksel şekilde] çeyiz olarak [verirler].

§4¹⁹ [...] ... yerine uzağa sürerler. Bu [...] ²⁰ [...] ... götürürler. Koyunu serbest
bırakırlar.²¹⁻²⁵ [...] şöyle söylerler: “Bak! O [...] ... ben [t]üm bu gümüş, altın, [kalay
ve bakır] çeyiz (ödemesi) ile onu iyi yaptım. Onun için tohum ekim. [...] ...²⁶ Her kim bu
koyunu bulursa,²⁷ o kişi [tüm ...] suçu (ve) günahı alsın! Fakat ritüel sahibi²⁸ [bu
güna]htan arınık olsun!”

§5²⁹ [...] ... adam kendini yıkar³⁰ [...] adam diğer ayinleri yap[ar. ...]

Kraliyet çiftini arındırmak için gerçekleştirilen Šamuha Ritüeli’nde, nakkušši
olarak çeşitli hayvanlar kullanılmıştır. Kral için bir boğa ve kraliçenin eşyaları için de bir

⁶⁷⁴ ašuša-, kadın mücevheratının bir parçasıdır, bkznz. H. Otten, *Hethitische Totenrituale*, Berlin, 1958, s. 112; Otten, 1961b, s. 150; J. Friedrich, *Hethitisches Wörterbuch* (2. Ergänzungsheft), Heidelberg, 1961, s. 9.

inek, bir koyun ve bir keçi serbest bırakılır. Bu hayvanların tanrının önünde işlenen kötülükleri ve suçları uzağa taşımasıyla sadece ritüel sahipleri değil, aynı zamanda tanrı da arındırılmış olur.

KUB 29.7+ ay. (CTH 480)⁶⁷⁵

§22 ⁵⁸ [na-a]k-ku-uš-[ša]⁷-h[i-ti-ma] 'A-NA' [LUGAL 1 GU₄.MAH A-N]A Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL-ma 1 GU₄ÁB 1 UDU.SÍG.MUNUS 1 UZ₆-ia tar-na-i ⁵⁹ [an-d]a-ma-kán ki-iš-ša-an me-ma-[i ku-it] ku-it [i]-da-a-lu ut-tar NI-IŠ DINGIR^{LIM} hu-u-ur-ta-iš ⁶⁰ [pa-ap-]ra-a-tar PA-NI DINGIR^{LIM} i-ia-an na-at ke-e na-ak-ku-uš-ši-e-eš A-NA DINGIR^{LIM} pé-ra-an [ar]-ha ⁶¹ [p]é-e-da-an-du DINGIR^{LUM}-ma EN SÍSKUR-ia a-pé-e-ez ud-da-a-na-az pár-ku-wa-e-eš a-ša-an-du ⁶² EGIR-ŠU-ma-za EN SÍSKUR IŠ-TU NINDA.GUR₄.RA TUR GA.KIN.AG TUR-ia 'šar'-la-a-iz-zi

Tercüme:

§22 ⁵⁸ (O, yani ritüel uygulayıcı) [kral] için vekil (nakkuššahiti) olarak [1 boğa] ve kraliçenin eşyaları [i]çin 1 inek, 1 dişi koyun ve 1 keçiyi serbest bırakır. ⁵⁹⁻⁶⁰ Aynı zamanda o şöyle söyler: “Tanrının önünde her ne kötü söz, yalancı şahitlik, beddua, kötülük işlendiyse, bu vekiller (nakkušši) onları tanrının huzurundan uzağa ⁶¹⁻⁶²taşınsınlar! Bundan sonra Tanrı ve ritüel sahibi bu meseleden arınık olsun!”

Aynı amaca yönelik olan İtkalzi Ritüeli’ndeki bir ayinde de hem kraliyet çiftinin hem de tanrıların arınıklığı gözetilmiştir. Erkek ve kadın tanrılar adına birer keçi *nakkušši* olarak, tanrıların gümüş, altın, taş veya kumaş eşyalarına yapılan saygısızlığı ve kirliliği

---

⁶⁷⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. S. Görke – S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (Expl. A, 15.02.2016). Ayrıca bkz. R. Lebrun, *Samuha. Foyer religieux de l’Empire hittite*, Publications de l’Institut Orientaliste de Louvain 11, Louvain-la-Neuve, 1976, s. 125-132.

uzaklaştırırken, tanrılarının eşyalarına yapılan bu saygısızlıktan sorumlu olduğu düşünülen kraliyet çiftinin, bu sebeple üzerlerine çekecekleri tanrısal öfkeyi de bir kadın, bir inek, bir koyun ve bir keçi uzaklaştırır.

KUB 29.8+ I (CTH 777)⁶⁷⁶

²⁸ *na-aš-ta ma-ah-ha-an ku-[up-ti-uš] w[a-a]l-[hi]-[iš]-[ki-u-wa-an-zi zi-in-na-an-zi]* ²⁹ *nu EGIR-an-da A-NA DINGIR^{MEŠ} LÚ^{MEŠ} na-[ak-ku-uš]-š[i-hi-ti-in]* ³⁰ *1 MÁŠ.GAL tar-na-an-zi A-NA DINGIR^{MEŠ} MUNUS^{MEŠ}-ma [1 UZ₆] [tar-na-an]-zi §*

³¹ *A-NA EN SISKUR.SISKUR-ma 1 MUNUS 1 GUD.ÁB 1 UDU.SÍG.MUNUS 1 UZ₆-ia tar-na-an-z[i]*

-----

³⁷ *an-da-ma-kán ki-iš-ša-an me-mi-an-zi ma-a-an-wa ŠA DINGIR^{MEŠ}* ³⁸ *KÙ.BABBAR KÙ.GI na-aš-ma NA⁴^{HLA} na-aš-ma Ú-NU-UT TÚG ku-iš-ki* ³⁹ *mar-ša-a-ah-ha-an na-aš-ma pa-ap-ra-ah-ha-an ku-e-ez im-ma* ⁴⁰ *ku-e-ez ud-da-na-az mar-ša-a-ah-ha-an har-zi §*

⁴¹ *nu-uš-ša-an a-pa-a-aš mar-ša-aš-tar-ri-iš pa-ap-ra-a-tar-ra* ⁴² *ke-e-da-aš e-eš-du ŠA DINGIR^{MEŠ}-ma-wa KÙ.BABBAR KÙ.GI NA⁴^{HLA}* ⁴³ *Ú-NU-UT TÚG^{HLA}-ia par-ku-wa-e e-eš-du §*

Tercüme:

---

⁶⁷⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. V. Haas, *Die Serien itkahi und itkalzi des AZU-Priesters, Rituale für Tašmišarri und Tatuhepa sowie weitere Texte mit Bezug auf Tašmišarri*. ChS I/1, Roma, 1984, s. 87-88.

²⁸*Kupti'ye vurmayı [bitirdiğimizde], ²⁹erkek tanrılar için na[kkuš]ši- olarak ³⁰bir keçiyi serbest bırakırlar ve tanrıçalar için de [bir keçi] serbest bırakırlar.*

³¹*Ritüel sahibi için için bir kadın, bir inek, bir koyun ve bir keçiyi serbest bırakırlar.*

-----

³⁷⁻⁴⁰*Aynı zamanda şöyle söylerler: “Bir kimse tanrılarının gümüş, altın, taş veya kumaş eşyalarına saygısızlık etmiş veya kirletmişse- bir şekilde saygısızlık etmişse,*

⁴¹⁻⁴³*bu saygısızlık ve pislik bunların (nakkušši'lerin) üzerine olsun! Tanrılarının gümüş, altın, taş (ve) kumaş eşyaları saf olsun!”*

Kraliyet ailesini arındırmak amacındaki bir başka ritüel ise Eski Hitit Ritüeli'dir. CTH 416'daki bu ritüelde bir kartal, kral ve kraliçenin üzerinde birkaç kez döndürüldükten sonra serbest bırakılır. Ancak bu hayvan açıkça geleneksel bir 'günah keçisi' olarak işlev görmez: onun rolü inkantasyonlarda ortaya konan 'ilahi elçi' olma rolüdür.⁶⁷⁷ Daha sonra, aynı ritüel içinde iki *partuni*-kuşu serbest bırakılır. Bu ikinci pasajda serbest bırakılan kuşlar, kraliyet çiftinin ağrısı, acısı ve ıstırapı ile özdeşleştirilir. Ritüel uygulayıcısı, özdeşleşmenin eksiksiz olduğundan emin olmak istercesine, daha önce gizlenmiş olan kuşları beklenmedik bir anda serbest bırakarak, kralı ve kraliçeyi korkutur. Bu kuşlar her ne kadar metinde *nakkušši* olarak anılmamış olsalar da kötülüğün taşıyıcıları olarak, bu işlevi görmüşlerdir.

---

⁶⁷⁷ A. Mouton, “Rituels de ‘boucs’emissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011*, Warsaw: Agade, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 14.

KBo 17.1+ (CTH 416)⁶⁷⁸

§29 III ³ *ta nam-ma* ^{MUŠEN} *ha-a-ra-na-an ne-e-pí-ša tar-na-ah-hi* ⁴ *a-ap-pa-an-an-da-ma-aš-še ke-e me-e-ma-ah-hi na-at-ta-an ú-uk* ⁵ *t[(ar-na-ah)]-hu-un LUGAL-ša-an MUNUS.LUGAL-ša tar-na-aš nu i-it* ^{DUTU-i} ⁶ *DIM-ia me-e-[(mi-iš)]-ki* ^{DUTU-uš} ^{DIM-aš} *ma-a-an uk-tu-u-re-eš* ⁷ *LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša QA-TAM-MA uk-tu-u-re-eš a-ša-an-tu* §

-----

§46 IV ³⁷ *šu-li-i-ia-aš ta iš-ta-a-ap-hé* ² ^{MUŠEN} *[pár-tu]-u-ni-uš* ³⁸ *har-mi tu-uš al-ki-i[š-t]a-a-an tar-na-[ah-hé] LUGAL-uš MUNUS.L[(UGAL-ša)]* ³⁹ *wa-ri-ta-an-zi ú-[(ga hal-z)]i-ih-hi d[a]-a-ah-hu-uš-ma-[(aš-ta)* ⁴⁰ *a-i-in wa-a-i-[(in) pi-it-tu-li-uš-m]u-uš-[ša]*

Tercüme:

§29 ³ *Sonra kartalı gökyüzüne bırakırım* ⁴⁻⁵ *sonrasında ona şunu söylerim: “Onu ben serbest bırakmadım. Onu kral ve kraliçe serbest bıraktı. (Şimdi) git, Güneş Tanrısı* ⁶⁻⁷ *ve Fırtına Tanrısı’na söyle: ‘Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı nasıl ebedi ise kral ve kraliçe de aynı şekilde ebedi olsunlar!’”*

-----

§46 ... ³⁷⁻⁴⁰ *Gizlice iki partuni- kuşu tutarım ve onları dala salarım. Kral ve kraliçe korkarlar ve (şöyle) çağırırım: “Ben sizin ağrınızı, acınızı ve sıkıntınızı aldım”*

Yalancı şahitliği arındırmaya yönelik olan Kuwatalla’nın dupadupaşa ritüelinde, bir keçi *nakkušši* olarak sunulmadan önce, onun başına ekmek koyulur. Bu eylem, ekmek

---

⁶⁷⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (TX 08.02.2017, TRit 24.07.2015).

ve keçiyi yakından ilişkilendirmekle birlikte, keçinin sadece bir ‘günah keçisi’ değil, aynı zamanda onun tanrıya yapılan bir sunu olduğunu düşündürmektedir.

KBo 9.141+ IV (CTH 762.2)⁶⁷⁹

§3 ^{10'} *a-pu-u-un* 1 NINDA LA-A[(B-KU da-a-i A-NA N)]A₄^{HL.A} ^{11'} *a-wa-an kat-ta*
ki-i[t?- (na-an-ša-an A-NA MÁŠ.GAL)] ^{12'} A-NA SAG.DU-ŠU *kat-t*[a (da-
*a-i*² *nam-ma-kán* EGIR-an-da)] ^{13'} BE-EL SÍSKUR *ši-pa-an*-[ti] §

§4 ^{14'} a-a-ri-in wa-ar-x [^{15'} ta-ta-ri-ia-am-ma [^{16'} na-a-nu-un-tar-ri-ia-la [^{17'} na-
a-nu-um-pa **na-ak-ku-u**[(š-ša-a-ú-un-ta)] ^{18'} pa-a na-ak-ku-uš-ša-a-hi-t[i ku-wa-
an-zu-ni-im-ma-an a-aš-du] §

§5 ^{19'} nu MÁŠ.GAL *ar-ha* p[(i-en-ni-ia-an-zi na-an-za^{MUNUS}ŠU.GI) da-a-i²]

Tercüme:

§3 ^{10'-13'} (‘Yaşlı Kadın’) *bu ıslak ekmeği alır – (o) taşların altındadır.* Onu bir keçinin başına koyar. Sonra ritüel sahibi (şunları söyleyerek) onu sunar.

§4 ^{14'-18'} (Luwice) *Zaman (acc.) [...]* mevcut lanetler (nom-acc.) [...] Şimdi bir vekil (nakkušši-) verdik. O vekil (nakkušši-) gibi güçlü olsun!

§5 ^{19'} Keçiyi götürürler ve onu ‘Yaşlı Kadın’ [alır].

Ritüel metinlerinde her ne kadar *nakkušši* ya da *nakkuššahit*- olarak anılmasa da bu işlevi görmüş çeşitli hayvanlarla karşılaşırız. Bunlardan bazıları, demonların (ya da benzer varlıkların) neden olduğu hastalıktan muzdarip bir insanı tedavi etmeye yönelik olan Ambazzi Ritüeli’nde kullanılan farelerdir. Bu ritüelde Ambazzi küçük bir kalayı bir

---

⁶⁷⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Starke, 1985, s. 126-127. Çeviri için bkz. A. Mouton, “Rituels de ‘boucs’emissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011*, Warsaw: Agade, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 27 (Texte 12).

ipe sarar, onu hastanın eline ve ayağına bağlar, sonra çıkarır ve bir fareye (*mašhuil-* / PÉŠ.TUR) bağlar, ardından da “Kötülüğü onlardan uzaklaştırdım ve onu fareye bağladım. Bu fare onu yüksek dağlara, derin vadilere (ve) uzak yollara götürsün!” der ve farenin gitmesine izin verir. Böylece hastadan çıkarılan kötülük fare aracılığıyla uzaklara taşınmış olur.

KUB 27.67+ KBo 53.21 I (CTH 391.1)⁶⁸⁰

§9³⁴ [nu-u]š-[ša]-[(an NAGGA te-pu)]^{SIG}iš-tág-ga-i an-da hu-u-[la-a-li-e]-ez-zi
³⁵ [n]a-at'-š[(a-an A-NA)^{LÚ.MEŠ}]^IEN]-TIM ku-un-ni A-NA QA-TI-ŠU³⁶ [GÌ]R-ŠU
na-a-i §

§10³⁷ [n]am-ma-at-[ša]-[(ma-ša-at-kán d)] a-a-i na-at-kán³⁸ [A]-NA PÉŠ.TUR
n[(a-a-i ar-ha-wa-aš-ma-aš-ká)]n da-ah-hu-un³⁹ [i]-da-a-lu nu-wa-ra-[(at-kán
A-NA PÉŠ.TUR n)] e-eh-hu-un⁴⁰ [nu]-wa-ra-at ka[-a-aš PÉŠ.(TUR-aš pár-ga-u-
wa-aš H)]UR.SAG^{HL.A}-aš⁴¹ [(hal-)]lu-u-wa-aš ha-a-r[i-ia-aš da-a-lu-(ga-u-wa-
aš KASKAL)]^[HL.A]-aš pé-e-da-a-ú §

§11⁴² [nu PÉ]Š.TUR [ar-ha] t[(ar-na-an-zi^DZa-ar-n)i-za-aš^D]^ITar-pa]-at-ta-aš-
ši-iš⁴³ [ku-u]-[un-za zi]-i[(k da-a a-da-an-na-ma-a)t-ta da-ma-]^Ii-in⁴⁴ [pi-i]-ú-e-
ni

Tercüme:

§9³⁴⁻³⁶ Bir ipe küçük bir kalay sarar [v]e sağdan bey[lerin] ellerine ve [aya]klarına
(onların etrafında) döndürür.

⁶⁸⁰ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Christiansen, 2006, s. 38, 40.

§10³⁷⁻⁴¹ [S]onra onu onlardan alır ve onu bir *farey*[e] sarar. "[K]ötülüğü onlardan aldım ve bir fareye sardım! Şimdi bu fare onu yüksek dağlara, derin vadilere uzak yollara taşısın!"

§11⁴²⁻⁴⁴ [Ve fa]reyi bırakır. 'Zarniz[a], Tarpatassa, sen [bu]nu al! Ama [sana] yemen için sana [baş]ka bir tane [ve]receğiz!'

KUB 27.67 II (CTH 391.1)⁶⁸¹

§19'³⁴ [nu-uš-ša]-an NAGGA te-pu^{siG} iš-tág-ga-i an-da hu-u-la-li-i-e-ez-zi³⁵ na-at-ša-an A-NA BE-LU-TIM ku-un-ni A-NA QA-TI-ŠU GÌR-ŠU na-a-i §

§20'³⁶ nam-ma-at-ša-ma-ša-at-kán ar-ha da-a-i³⁷ na-at-kán A-NA PÉŠ.TUR na-a-i ar-ha-wa-aš-ma-aš-kán³⁸ da-ah-hu-un i-da-a-lu nu-wa-ra-at-kán A-NA PÉŠ.TUR³⁹ ne-eh-hu-un nu-wa-ra-at ka-a-aš PÉŠ.TUR pár-ga-u-wa-aš HUR.SAG^{MEŠ}-aš⁴⁰ hal-lu-u-wa-a-aš ha-a-ri-ia-aš da-a-lu-ga-u-wa-aš KASKAL^{HL.A}-aš pé-e-da-a-ú §

§21'⁴¹ nu PÉŠ.TUR ar-ha tar-na-a-i^D A-la-u-wa-i-mi ku-u-un-za⁴² [zi]-ik pé-en-ni a-da-an-na-ma-at-ta UZ₆-an pé-eh-hi §

Tercüme:

§19'³⁴⁻³⁵ Bir ipe küçük bir kalay sarar ve sağdan beyin elinin ve ayağının etrafında döndürür.

§20'³⁶⁻⁴⁰ Sonra onu onlardan alır ve onu bir fareye sarar. "Kötülüğü onlardan aldım ve bir fareye sardım! Şimdi bu fare onu yüksek dağlara, derin vadilere uzak yollara taşısın!"

---

⁶⁸¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Christiansen, 2006, s. 44.

§21' ⁴¹⁻⁴²Fareyi bırakır. 'Alauwaima, sen bunu al! Ama yemen için sana bir keçi vereceğim.'

KUB 27.67 III (CTH 391.1)⁶⁸²

§39' ³⁸ [n]u-uš-[ša]-an NAGG[A] [te-pu ^{síG}i[š-tág-g]a-i hu-u-la-a-li-ia-zi ³⁹ na-at-[kán A]-NA BE-[LU] ZAG-ni A-NA [QA-TI-ŠU GİR-ŠU na-a-i] ⁴⁰ nam-ma-a[t-š]a-ma-ša-at-kán ar-ha da-a-i na-at-kán ⁴¹ A-NA [PÉŠ].TUR [na-a]-i nu me-ma-ah-hi ar-ha-<aš->ma-aš-kán da-ah-hu-un i-da-lu ⁴² na-[at-kán] A-NA [PÉŠ].TUR ne-eh-hu-un na-at ka-a-aš PÉŠ.TUR ⁴³ pár-ga-a-u-wa-aš HUR.SAG^{MEŠ}-aš [hal-lu]-u-wa-a-aš ha-a-ri-aš ⁴⁴ da-a-[lu]-ga-u-wa-aš KASKAL-aš pé-e-[da]-ú nu PÉŠ.TUR ar-ha tar-na-a-i §

§40' ⁴⁵ ^DTar-pa-at-ta-aš-ša-aš ku-iš pé-ra-an [ú] [-e-h]a-at-ta ⁴⁶ ku-u-un-za da-a a-da-an-na-ma-at-ta da-m[a-i-i]n ⁴⁷ pí-i-ú-e-ni

Tercüme:

§39' ³⁸⁻³⁹Bir ipe küçük bir kalay sarar ve sağdan beyin elinin ve ayağının etrafında döndürür. ⁴⁰⁻⁴⁴Daha sonra onlardan onu çıkarır ve onu bir fareye sarar ve derim ki: "Kötülüğü onlardan aldım ve bir fareye sardım! Şimdi bu fare onu yüksek dağlara, derin vadilere, uzak yollara taşısın!" Ve fareyi salıverir.

§40' ⁴⁵⁻⁴⁷'Tarpattassa, önünde kim varsa, al bunu (fareyi)! Ama sana yenecek başka bir tane vereceğiz!'

Ordudaki ya da ülkedeki vebayı defetmeyi yönelik ritüellerde sıklıkla 'günah keçisi' uygulamasına başvurulduğunu görüyoruz. Bunlardan biri olan Ašhella Ritüeli'nde *nakkušši* olarak anılmasa da bu işlevi görenler, koçlar ve bir kadındır. Koçlar için ritüel

---

⁶⁸² Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. Christiansen, 2006, s. 52.

süreç şu şekildedir: 1) çeşitli iplerin yanı sıra demir ve kurşun halkalarla süslenirler 2) çadırların önüne bağlanırlar 3) ekmek ve bir içecek bozkıra götürülürler 4) ordu komutanları ellerini onların üzerlerine koyarlar (ritüel vekillik tayini ve fiziksel temasla transfer) ve aynı zamanda, vebadan sorumlu tanrıyı yatıştırmaya yönelik sunulara ilişkin bir inkantasyon telaffuz edilir 5) ordu komutanları koçların önünde eğilir/reverans yapar (ikinci kez ritüel vekillik tayini hareketi) 6) koçlar ordudan alınır 7) bir düşman ülkenin sınırında serbest bırakılırlar. Bu son aşamaya, vebanın sınır dışı edilmesine ve onun bu koçları bulanlara geçmesine odaklanan ikinci bir inkantasyon eşlik eder.

İlk inkantasyonda koçlar, yiyecek sunumu olarak öfkeli tanrıya adanmıştır. Elini kurban edilen hayvanın üzerine koyma hareketi ve kişinin hayvan önünde reverans yapma hareketi, ritüel sahibinin koç sunusu ile ilgili aidiyetini onaylar. Koçların ilahi menüde, insan etinin yerini alması gerektiğinden, kasıtlı olarak iştah açıcı olarak tanımlanırlar. Bundan hemen sonra koçlar, onları düşman diyarına gönderilecek olan kötü vebayla yakından ilişkilendiren, ikinci bir inkantasyonla tam olarak ‘günah keçisi’ olurlar. Böylece koçlar, insanların yerini ikiye katlar: Tanrı insan etine aç olduğunda önce yiyecek olarak, sonra da hastaların kirliliğinin taşıyıcısı olarak. Bu ritüelde gördüğümüz gibi, bir ‘günah keçisi’ hem öfkeli tanrıya yiyecek olarak sunulabilir, hem de hastaların kirliliğini alıp götürebilir.

KUB 9.31 III (CTH 394)⁶⁸³

§2 ¹⁶ *nu ki-i da-ah-hi ma-ah-ha-an* UD.KAM-az *ne-ku-uz* ¹⁷ *me-hu-u-ni ki-ša-ri*
nu ku-i-e-eš ku-i-e-eš EN^{MEŠ}[KAR]AŠ ¹⁸ *hu-u-ma-[an-te]-eš nu-za hu-u-ma-an-*

---

⁶⁸³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (Expl. A, 13.07.2016)

za UDU.ŠIR *ha-an-[da]-iz-zi* ¹⁹ UDU.ŠIR^{HLA}-*ma ma-a-an har-ga-e-eš ma-a-an ta-an-ku-e-eš* ²⁰ Ú-UL *ku-it-ki* [tu-uq-qa-ri] [nu šu-ú-][el-él] SÍG.BABBAR ²¹ SÍG.SA₅ SÍG.SIG₇.SIG₇ *an-[da tar-na-ah-hi na-]at 1-an an-da* ²² *da-ru-pa-iz-zi nu-kán 1-EN* [_ _ KAM-KAM-]MA-TU₄ AN.BAR ²³ ŠA A.GAR₅-*ia an-da ne-eh-hi na-at-[kán A]-NA* UDU.ŠIR^{HLA} UZU GÚ-ŠU-NU ²⁴ SI^{HLA}-[ŠU]-NU-*ia an-da ha-ma-an-ga-mi na-aš* GE₆-*az* ²⁵ [A-NA PA-NI] GIŠZA.LAM.GAR^{HLA} *ha-ma-an-ga-an-zi nu-kán an-da* ²⁶ [ki-iš-ša-a]n *me-ma-an-zi ku-iš-wa-kán* DINGIR^{LUM} [kat]-*ta-an* ²⁷ [ú-e-ha-at]-*ta-ri ku-iš-wa* DINGIR^{LUM} *ki-i ÚŠ-kán i-ia-at* ²⁸ [...] *ka-a-ša ku-u-uš* UDU.ŠIR^{HLA} *kat-ta-an i[š-hi]-ia-nu-un* ²⁹ [... kat]-*ta wa-ar-ši-ia-ah-hu-ut* §

§3 ³⁰ [lu-uk-kat]-*ti-ma-aš* LÍL-*ri pé-en-na-ah-hi nu ku-e-da-ni-[ia]*? ³¹ [_ _ UDU.ŠI]R *kat-ta-an 1* ^{DUG}KU-KU-BI <1> NINDA.GUR₄.RA 1 GAL.G[IR₄] ³² [píd-da-a]n-*zi A-NA* GIŠZA.LAM.GAR LUGAL-*ma pé-ra-an* MUNUS^[TU₄] ³³ [ú-nu]-*wa-an-da-an a-ša-ši 1* ^{DUG}hu-u-up-pár KAŠ 3 NINDA.[GUR₄.RA] ³⁴ [_ _ MUNU]S^{TI} *kat-ta-an da-a-i* §

§4 ³⁵ [n]am-*ma-kán A-NA* UDU.ŠIR^{HLA} EN^{MEŠ} QA-TI-ŠU-NU *pa-r[a-a ti-ia-a]n-zi* ³⁶ [nu]-*kán an-da ki-iš-ša-an me-ma-an-zi ku-iš-wa* DINGIR^{LIM} ³⁷ *ki-i ÚŠ-kán i-ia-at ki-nu-na-wa ka-a-ša* UDU.ŠIR^{HLA} *a-ra-an-ta-ri* ³⁸ *nu-wa-ra-at IŠ-TU* UZU NÍG.GIG UZU ŠÀ Û IŠ-TU UZU ÚR ³⁹ *me-ek-ki wa-ar-kán-te-eš nu-wa-aš-ši-kán ŠA A-MI-LU-UT-TI* UZU ⁴⁰ *pu-ug-ta-r[u nam-m]a nu-wa-aš-ša-an kat-ta ke-e-da-aš* UDU.ŠIR^{HLA} ⁴¹ *wa-ar-ši-i[a-ah-hu-u]t nu* EN^{MEŠ} KARAŠ A-NA UDU.ŠIR^{HLA} EGIR-*an* ⁴² *kat-ta hi-in-kán-zi* LUGAL-*ia A-NA* MUNUS^{TI} *ú-nu-wa-an-ti* EGIR-*an* ⁴³ *hi-in-ga<-an>-zi* §

§5 ⁴⁴ nam-*ma-kán* UDU.ŠIR^{HLA} MUNUS-*an* NINDA.GUR₄.R[A] KAŠ-*ia A-NA* KARAŠ ⁴⁵ *iš-tar-na ar-ha pé-e-da-an-zi* [n]a-aš LÍL-*ri pé-en-ni-an-zi* ⁴⁶ *na-aš-*

kán pa-a-an-zi A-NA ZAG^{LÚ}KÚR an-da ar-ha pít-ta-la-an-zi⁴⁷ ku-e-da-ni pí-di
an-ze-el Ú-UL a-ra-an-zi⁴⁸ nu-kán an-da QA-TAM-MA-pát me-mi-iš-kán-zi ka-
a-ša-wa-aš-ša-an⁴⁹ ku-it ke-e-el ŠA KARAŠ i-da-a-lu A-NA A-MI-LU-UT-TI⁵⁰
GU⁴HI.A UDU^{HI.A} ANŠE.KUR.RA^{MEŠ} ANŠE.GÌR.NUN.NA Û A-NA ANŠE^{HI.A}⁵¹
an-da e-eš-ta ki-nu-na-wa-ra-at-kán ka-a-ša IŠ-T[U KARAŠ]⁵² ku-u-uš
UDU.ŠIR^{HI.A} MUNUS^{TUM}-ia ar-ha ú-te-er nu-wa-ra-at-za [ku-iš]⁵³ ú-e-mi-ia-az-
zi nu-wa-za ki-i i-da-a-lu ÚŠ-an⁵⁴ a-pa-a-aš KUR-e-an-za da-a-ú

Tercüme:

§2¹⁶⁻¹⁸ Bunları alırım: Gün akşam vakti olduğunda her kim olursa olsun, ordunun beylerinin hepsi (oradadır) ve hepsi bir koç hazırlar.¹⁹ **Koçlar** ister beyaz ister siyah olsun.²⁰⁻²⁴ Bu önemli değildir. Beyaz, kırmızı, sarı/yeşil yünden ipliği iç içe bükürüm ve o onları bir yumak haline getirir. Bir inci(?)yi ve kurşunlu bir demir halkayı birleştiririm ve onu koçların boyunlarına ve boğazlarına bağlarım. Onları gece,²⁵ çadırın önüne bağlarlar ve²⁶⁻²⁷ [şöyl]e derler: “Hangi tanrı [yüz çe]virdiyse, hangi tanrı bu vebaya sebep olduysa,²⁸⁻²⁹ [...] şimdi bu koçları senin için bağladım. Tatmin ol!”

§3³⁰⁻³¹ [Gün ağardığın]da, onu (açık) araziye sürerim. Her bir koç için onlar bir testi, bir kalın ekmek (ve) pişmiş kilden bir ka[deh³²⁻³⁴ getirir]ler. Kralın çadırının önüne süslenmiş bir kadın oturtur. 1 huppar kabı birayı (ve) üç kalın ekmeği kadının yanına koyar.

§4³⁵ Daha sonra (ordu) komutanları ellerini koçların üzerine [koyar]lar³⁶ ve şöyle söylerler: “Hangi tanrı³⁷ bu vebaya neden olduysa, şimdi bak, koçlar burada.³⁸⁻⁴³ Onlar, karaciğerleri, yürekleri ve uzuvları ile çok besilidirler. Ona insan etinden nefret gelsin[! Artı]k bu koçlarla tatmin [olsu]n!” Ve ordu komutanları koçlara reverans yaparlar. Krala ve süslenmiş kadına da reverans yaparlar.

§5 ⁴⁴⁻⁴⁵Sonra koçları (ve) kadını, kalın ekmeği ve birayı ordugahın içinden dışarı götürürler. Ve onları (açık) araziye sürerler. ⁴⁶Giderler ve onları düşman ülkesinin sınırları içine bırakırlar; ⁴⁷bizim (insanımızın) olduğu yere gelmezler. ⁴⁸⁻⁵⁴Bu sırada tekrar tekrar (şöyle) söylerler: “Bak! Bu ordunun insanları, koyunları, atları, katırları ve eşekleri içinde kötü olan ne varsa, şimdi onları ordugahtan **bu koçlar ve (bu) kadın** götürdüler. Onları kim bulursa bu kötü salgını o ülke alsın!”

Benzer bir durum Uhhamuwa Ritüeli’nde (CTH 410, HT 1 öy. II §2) kullanılan koç için de geçerlidir. Düşman ülkesinin neden olduğu veba salgınını, ülkeden defetmek için çeşitli iplerle ve halkayla süslenmiş koç, vebaya neden olan düşman ülkesinin öfkeli tanrısına hem yiyecek olarak sunulur, hem de vebayı düşman ülkesine taşır (İlgili metin yeri için bkz. 4.1.1.1.d). CTH 424.2’de yer alan ritüelde de aynı amaçla ‘günah keçisi’ olarak süslenmiş bir koç ve bir koyun kullanılmıştır. Burada da ‘günah keçisi’ olan bu hayvanlar hem tanrıya bir sunu, hem de veba taşıyıcısıdır.

KUB 41.17+ II (CTH 424.2)⁶⁸⁴

§2 ³ UDU.NÍTA IŠ-TU SÍG ZA.GÍN/SÍG SA5 SÍG BABBAR SÍG G[(E6-ia ta-pa-na-an-zi)] ⁴ nu-kán ma-a-an hé-e[n-ká]n [ku-]ru-ra-aš KUR-az [...] x ú-iz-zi ⁵ nu [UDU].NÍTA pé-en-ni-ia-an-zi na-an-kán k[u²- ru-ra-aš² (KUR-e ZAG-ši)] ⁶ ir-hi iš-hi-ia-an-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-a[n-zí] ⁷ u-uk A-NA DINGIR^{LIM} IŠ-TU UDU me-na-ah-ha-an-da [u-wa-we-en²] ⁸ nu zi-ik ku-iš DINGIR^{LIM} ÚŠ-an i-ia-at nu-wa-[za]-k[án EGIR-pa na-iš-hu-ut²] ⁹ *nu*-wa *A-NA* KUR^{LÚ}KÚR i-*it* A-NA *KUR*.KUR^{*MEŠ*}-wa ma-a-*an-ma* x x ¹⁰ [ma]-a-an-[kán] *HAL*-*ŠÍ-ma *ku-e-da-ni*-[ik-ki ak¹-ki-iš¹-kán]-da-ri ¹¹ nu ta-pa'-na-an-da-an

⁶⁸⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 424.2 (TX 09.08.2016, TRde 02.08.2016)

UDU a-pé-e-da-ni [A-NA] HAL-ŠI me-na-ah-ha-an-[da] ^{12'} pé-[en-ni]-ia-an-zi na-
an A-NA ZAG HAL-ŠI GIŠ-ru-i ^{13'} an-[da iš]-[hi-i]a-an-zi nu a-pí-ia-ia QA-TAM-
MA me-ma-i §

§3 ^{14'} [ka]-a-ša-wa tu-uk A-NA DINGIR^{LIM} me-na-ah-ha-an-da IŠ-TU UDU ^{15'}
[ú]-wa-nu-un nu-wa zi-ik ku-iš DINGIR^{LIM} hé-en-kán i-ia-at nu-wa-za-kán EGIR-
pa na-a-iš-hu-ut ^{16'} A-NA KUR^{TI}-ia-ma-wa-kán an-da ^{17'} le-e ú-wa-a-ši

Tercüme:

§2 ^{3'} Bir koçu [kırmızı yün, beyaz yün] ve siyah [yü]n ile süslerler. ^{4'} Eğer v[eb]a [dü]şman
ülkesinden gelirse [...] ^{5'-6'} koçu oraya (düşman ülkesine) götürürler. Onu dü[şman]
ülkesine, sınıra bağlarlar ve şöyle söyle[rler]: ^{7'} “Tanrı, sana koçla [geldik]; ^{8'} sen,
vabaya sebep olan tanrı [geri dön!] ^{9'} Düşman ülkesine git! Ve ülkeye (Hatti Ülkesi’ne)
[gelme!]” ^{10'} Eğer herhangi bir yerde birileri sürekli ölüyorsa, ^{11'} o bölgenin önüne süslü
bir koyun ^{12'} götürürler. Onu bölgenin sınırındaki bir ağaca ^{13'} ba[ğlar]lar ve o orada da
aynı şeyi söyler:

§3 ^{14'} “Şimdi tanrı, sana bir koyunla ^{15'} geldim. Sen bu vabaya sebep olan tanrı, geri dön!
^{16'-17'} Ama ülkeye (Hatti Ülkesi’ne) gelme!”

Aynı amaçla düzenlenen Arzawalı Tarhuntapaddu Ritüeli’nde, ‘günah keçisi’
olarak yaygın olanın aksine, koç yerine teke kullanılmış, vabaya sebep olan tanrının
öfkesi ve hiddeti bu tekeyle düşman ülkesine gönderilmiştir.

KBo 64.14 IV (CTH 424.3)⁶⁸⁵

§2^{28'} [...] ... GUŠKIN-*ma* KÙ.BABBAR-*ia* *kar-a*[*p-mi*]^{29'} [...]^{GI}*ir-hu-i-ti*
kat-ta-an ha-an-t[*a-a-mi*]^{30'} [*ma-ah-ha-an-ma* GE₆-*a*]*n-za ki-ša-ri nu MÁŠ.GAL*
pé-en-na-ah-hi na-an-kán A-NA^É*A-BU-UŠ-ŠI LUGAL x* [...] ^{31'} [*an-da i*]*š-hi-ia-*
mi nam-ma DUMU^{MEŠ}.*LUGAL EN*^{MEŠ}-*i*[*a NIND*]*A.GUR₄.RA hu-u-ma-an-te-eš*
^{32'} *ú-d*[*a*]-*an-zi na-an-*[*kán*] *A-NA*^{GI}*MA.SÁ.AB IT-TI NINDA.GUR₄.RA*^{HLA} *te-*
eh-hi^{33'} [_ _ Š]*A?* *LUGAL ú-izl-zi na-aš EGIR-an hi-in-ga-zi nu k*[*i-iš-ša-an me-*
ma-i]^{34'} [*ku*]-*iš-wa DINGIR*^{LIM} [*ki*]-*i ÚŠ-kán DÙ-at nu-wa-kán kar-pí-i*[*n*
DINGIR^{LIM} ...]^{35'} *kar-tim-mi-ia-at-ta-an ke-e-da-ni A-NA MÁŠ.GAL kat-t*[*a tar-*
na?]^{36'} KÙ.BABBAR-*ma-wa-at-ta* [*GUŠKIN*] *A-NA IGI.DU₈.A AD-*[*DIN*]*nu-wa-*
mu-ká[*n ...*]^{37'} *ne-eš-h*[*u-u*]*t nu-wa ku-e KUR.KUR*^{MEŠ} *LÚKÚR šu-u*[*l?- ...*]

Tercüme:

§2^{28'-32'} [...] ... *Ancak altın ve gümüşü götür*[ürüm. ... *hepsi*]*ni sepete koy*[arım. *Akşam*]
ol[unca] *bir teke getiririm ve onu kralın deposuna* [...] *bağlarım. Daha sonra saray*
görevlileri ve beylerin hepsi kalın [*ekm*]*ek getirirler. Onu (diğer) kalın ekmeklerle sepete*
koyarım. ^{33'} [...] *kral gelir. Onları (kalın ekmekleri) dağıtır ve şö*[yle söyler]: ^{34'-35'} “*Ey*
tanrı, sen bu vebaya sebep oldun, öfkeyi (=tanrının öfkesini) (ve) hiddeti bu tekeye [*ver!*]
^{36'} *Senin için hediye olarak gümüş (ve) altın verdim. Bana* [...] ^{37'} *dön! Düşman ülkeleri*
[... b]u [*düşman ülkeleri*]*ne* [...]

Puliša Ritüeli de ülkeyi vebadan kurtarmayı amaçlayan bir başka ritüel olup, burada ‘günah keçisi’ olarak kullanılan hayvanlar boğa ve koyundur. Bu hayvanlar vebaya neden olan tanrının kadın ya da erkek olması durumunda cinsiyet özdeşleşmesini

---

⁶⁸⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 424.3 (TX 02.08.2016, TRde 02.08.2016)

sağlamak için iki tanedir: erkek bir tanrıyı yatıştırmak için bir boğa ve tanrıçayı yatıştırmak için bir koyun. Hem tanrıyı yatıştıracı bir yiyecek, hem de vebayı düşman ülkesine taşıyacak olan bu ‘günah keçisi’ hayvanlar, düşman topraklarına doğru serbest bırakılmadan önce, tanrıya daha cazip görünmeleri için burada da süslenmiş ve onlara halkalar takılmıştır.

KBo 15.1+ I (CTH 407)⁶⁸⁶

§4 ²³ EGIR-*an-ta-ma* 1 GUD.MAH 1 UD[U.ÁŠ.MUNUS.QAR-*ia u-un-na-an-zi*
nu ... ŠA K]UR ^{LÚ}KÚR-*pát* ²⁴ *na-an* GEŠTU^{HL.A}-ŠU *a-šu-ša-an-[ta-an ...]-zi* ²⁵
SÍG SA₅ SÍG SIG₇.SIG₇ SÍG G[E₆ SÍG BABBAR A]-NA LUGAL ²⁶ KA_xU-*az*
pa-ra-a hu-it-ti-[ia]-z[i nu kiš-an an-da me-ma-i] ²⁷ [LUG]AL-*uš-wa ku-it e-eš-*
har-wa-ah-[he-eš-ki-it-ta ha-ah-la-ah-he-eš-ki-it-ta] ²⁸ [*da*]-*an-ku-wa-ah-he-eš-*
ki-it-ta [har-ga-nu-uš-ki-it-ta-ia] ²⁹ [*nu a-p*]*a-a-at* EGIR-*pa A-NA* KUR ^{LÚ}K[ÚR
] x x [...] ³⁰ [*A-NA* LUGAL]-*ia-wa* NÍ.TE-ŠU EN^{MEŠ} E[RÍN^{MEŠ}
[ANŠ]E.KUR.RA^{H[LA](?)} ³¹ [Ú-UL(?)] *I-DI na-at ŠA* KUR ^{LÚ}KÚR *ša-ak [ ]* ³² [
] *da-a-i na-at-kán A-NA ZÍZ [ ]* ³³ [*nu* GUD.MAH *a*]-*šu-ša-an-ta-an [ ]* ³⁴ [*nu*
(*kiš-an*) *m*]*e-ma-i ku-iš-wa* DINGIR^{LUM} *ku-u-[ru-ra-aš ki-i ÚŠ-an DÙ-at]* ³⁵ [*n(u-*
wa-ra-aš m)]*a-a-an* DINGIR^{LIM} ^{LÚ} *nu-wa-at-ta [GUD.MAH ú-nu-wa-a(n-da-*
an)] ³⁶ [(*a-šu-ša*)-*an*]-*ta-an ma-a-la-an-ta-an AD-[DIN nu-wa-ká(n zi-ik*
DINGIR^{LIM} L)Ú] ³⁷ [*pa-ra-a*] *ga-la-an-ga-an-za e-eš nu-w[a ki-i ÚŠ-an ka-(a-aš*
GUD.MAH)] ³⁸ [(EGIR)-*pa*] *I-NA* KUR ^{LÚ}KÚR *pé-e-da-ú [A-NA LUGAL-ma-*
wa A-NA DUMU^{ME(Š)}LUGAL] ³⁹ [(E)]N^{MEŠ} *A-NA KARAŠ Û A-NA K[UR*
^{URU}*HA-AT-TI an-da aš-šu-li nam-ma ne-iš-hu-ut]* §

⁶⁸⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kümmel, 1967, s. 112-114.

§5 ⁴⁰ EGIR-an-da-ma UDU.ÁŠ.SAL.QAR ú-nu-[wa-an-ta-an ...] ⁴¹ an-da ŠA
DINGIR MUNUS^{TUM} me-ma-i [QA-TAM-MA-pát] §
§6 ⁴² nam-ma GUD.MAH a-šu-ša-an-ta-[an UDU.ÁŠ.SAL.QAR-ia A-NA
LÚŠU.DAB] ⁴³ MUNUS^{TI}-ia pí-ra-an hu-i-nu-w[a-an-zi §

Tercüme:

§4 ²³Daha sonrasında, bir boğa ve bir [dişi] ko[yun getirirler ve ...] düşman ülkesi[nin ...]. ²⁴Onun (boğanın) kulaklarına (halka) takılıdır [...]. [...]o/onlar [...] ²⁵Kırmızı yünü, sarı-yeşil yünü, siyah yünü, [beyaz yünü ...] kralın ²⁶ağzından öne çeke[r. Şöyle söyler:] ²⁷⁻²⁹“Çünkü [kr]al kan [kırmızı, sarı-yeşil, si]yah [ve beyaz ...] olup duruyor. [Bırak o ... düşm]an ülkesine geri [...] ³⁰ve [kral]ın şahsı [ile ilgili olarak], beyler, pi[yadel]er ve [ara]balılar ³¹farket[mediler]; (fakat) düşman ülkesi far[ketti!]” ³²[...] o alır. Ve buğday için [...] ³³Halkalı [boğayı getirirler ³⁴ve] o [şöyle söy]ler: “[Vebaya sebep] olan düşm[anın] tanrısı, ³⁵⁻³⁹eğer tanrı erkekse, sana ben [süs]lenmiş, halkalı (ve) [güçlü bir boğa] ve[rdim]. Sen ey erkek tanrı sakinleşmiş ol. [B]u boğa [vebayı] düşman ülkesine geri götürsün! [Krala, pren]slere, beylere, orduya ve [Hatti ülke]sine [tekrar dost ol].”

§5 ⁴⁰⁻⁴¹Sonrasında, tanrının kadın olması (durumunda), süs[lenmiş] dişi koyun (hakkında) [da aynı şekilde konuşur].

§6 ⁴²⁻⁴³Daha sonra halkalı boğa [ve dişi koyun savaş esirinin] ve kadının önünden gön[derilir].

Arzawalı Tapalazunauli'nin ülkede veya orduda bir veba olması durumunda gerçekleştirilen ritüelinde, ‘günah keçisi’ olarak vebayı düşman ülkesine taşıyan hayvanlar boğa, koç, koç yavrusu ve bir eşektir.

§2^{6'} *nu-wa ku-u-uš* GU₄.MAH UDU.ŠIR MÁŠ.T[AR-ŠU-i]a⁷ [... i-i]t^{7'} *nu-za*
iš-pa-a-i [na-aš-kán]-wa e-ku *nu-za ni-lin*-i[k _ _ _ _ _ n]e-[eš]-hu-ut^{8'} *nu-wa*
A-NA KUR LÚKÚR [i-it] *A-NA KUR* URUHa-at-ti-kán-w[a _ _ _ -]e ú-wa-a-šil §
§3^{9'} EGIR-an-da-ma ANŠE u-[un]-ni-ia-an-zi *nu-uš-ša-an* [... ša-r]a-a^{10'} *da-a-*
i nu [ki]-iš-ša-an me-ma-i' *da-a-aš-wa* AN[ŠE ...]x-aš^{11'} [n]u-wa i-[da-a]-lu ka-
a-aš kar-ap-du [n]u-wa-ra-a[t I-NA KUR LÚKÚR pé]-[e-da-a-ú]^{12'} [am]-mu-uk-
ma-wa i-da-la-u-wa-an-za le-e ú-iz[-zi ...] ANŠE^{13'} [un-n]i-ia-an-zi [...] na-
an-kán I-NA KUR.KUR LÚK[ÚR an-da pé-e-da-a]n-zi §

Tercüme:

§2^{6'-8'} “Şu hayvanlar: boğa, koç [ve onun yay]rusu [...]. Doyasıya ye ve iç! Hareket e[*t*
ve geriye d]ön! Düşman ülkesine git! Hatti ülkesine gel[m]e!”

§3^{9'} Ardından bir *eşek* getirirler. [... yukar]ı^{10'-11'} alır ve şöyle söyler: “Eş[ek ...] bu
(yani eşek) kötülüğü alıp götürsün! O[nu düşman ülkesine ta]şısın!^{12'-13'} Kötülük asla
[ba]na gelme[sin! ...] eşiği [getir]irler [...] ve onu dü[şman ülkesinin içine sürer]ler

Tunnawi'nin doğum ritüelinde ise doğum yapan bir kadının onu etkileyen
kötülüklerden azat olması için bir koyun onun başında döndürülerek, bu kötülükler ona
aktarılmıştır. Ancak metinde *nakkušši* terimiyle anılmayan bu koyunun, metnin kırıklı
olması nedeniyle, sonrasında serbest bırakılıp bırakılmadığını öğrenemiyoruz.

---

⁶⁸⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 424.1 (TX
09.08.2016, TRde 02.08.2016)

KBo 17.62 I (CTH 409.3)⁶⁸⁸

^{18'} [k]u-it-ma-an-ma-az [MUN]US-za nu-u-wa ú-i-ú-i-iš-ki-iz-z[i] ^{19'} nu UDU.U_x
(“SÍG.MUNUS”) ku-iš ha-an-da-a-an-za ma-a-an ar-ma-u-wa-a[n-za] ^{20'} [m]a-
a-an ša-an-na-pí-li-iš na-an-kán É.ŠÀ-ni ^{21'} an-da-an u-un-ni-ia-an-zi ma-ah-ha-
an-ma-az MUNUS-za ha-a-[ši] ^{22'} DUMU-aš ma-uš-zi a-pu-u-un-ma-kán
UDU.U_x A-NA MUNUS A-[NA SAG.DU-ŠU?] ^{23'} 3-ŠU wa-ah-nu-an-zi
MUNUS ŠÀ.ZU-ma-kán an-da [ki-iš-ša-an] ^{24'} [me-m]i-iš-ki-iz-zi §

^{25'} [a-pu-]un²-wa-kán MUNUS-an ku-i-e-eš kat-ta [^{26'} [ ] x-an-za-an-kán ar-ha[
^{27'} [na-a]t² MUNUS-an ar-ha tar-na-a[n-du]

Tercüme:

^{18'-19'} [Kad]ın ağlarken, hazırlanan koyunu -ister ge[be] ^{20'-21'} ister gebe değil- iç odaya
getirirler. Kadın doğ[um] yaparken ve ^{22'-23'} çocuk düşerken, onlar bu koyunu kadının
(üzerinde), [onun başında] döndürürler. Bu sırada ebe kadın ^{24'} [şöyle söyler]:

^{25'-26'} “[B]u kadını her ne [kötülük etkilediyse?], ... uzak [... ^{27'} ve onlar] kadını serbest
bırak[sın!]”

‘Vekil’ ya da ‘günah keçisi’ olan hayvan, kimi zaman hasta ile analogik söylemler
aracılığıyla sözlü olarak özdeşleştirilebilir. Bu, ritüel uygulayıcı tarafından insanın
hastalıklı uzuvlarının, söz konusu hayvanın ilgili uzuvlarına tekabül ettiğinin telaffuz
edilmesiyle gerçekleşir ve böylece hastalıklar, kötülükler ya da kirlilik hastadan hayvana
aktarılmış olur. Bu durum, Babil büyü metinlerinde sıklıkla karşılaşılan bir
uygulamadır⁶⁸⁹ ve Hititler’de, muhtemelen Kizzuwatna aracılığıyla Hattuša’ya gelmiş

⁶⁸⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Beckman, 1983a, s. 32.

⁶⁸⁹ V. Haas, “Ein hethitisches Beschwörungsmotif aus Kizzuwatna seine Herkunft und
Wanderung”, *OrNS40*, 1971, s. 410—430.

olan Luwi kökenli ritüellerde görülür.⁶⁹⁰ Hastalıklı vücut uzuvları geleneksel olarak on iki parça olarak belirtilir; ancak bu sayı değişkendir. CTH 370.I.16A numaralı bir mitoloji fragmanında, bir koyunun sadece yedi uzvunun hastanın ilgili uzuvları ile özdeşleştirildiğini görüyoruz.

KBo 8.73 öy. II (CTH 370.I.16A)⁶⁹¹

^{x+1} ^DKam-ru-še-pa-aš-ša DINGIR^{MEŠ}-aš EGI[(R-pa te-ez-zi i-it-ten-wa
DINGIR^{MEŠ})] ^{2'} ka-a-aš-ma ^DHa-pa-an-ta-l[(i ^DUTU-aš UDU^{HL.A}-ŠU ú-e-ši-ia[?])]
^{3'} nu-kán 12 UDU.NITÁ^{MEŠ} kar-aš-te-e[(n nu ^DTe-li-pí-nu-wa-aš k)ar-aš-š(u-uš)]
^{4'} a-ni-ya-at §
^{5'} [S]AG.DU-ZU ha-la-aš-ša-an ta-[a-ak-ki ^{6'} [SA]G.KI-ša-aš-ša-an ha-an-za-
[an ta-a-ak-ki ^{UZU}KIR₁₄-ŠU] ^{7'} [UZ]^UKIR₁₄ ^{UZU}a-iš-ši-it [^{UZU}a-iš-ši-it ta-a-ak-ki] ^{8'}
[hur-h]u-uš-šu-uš hu-ur-hu-[ur- ta-a-ak-ki] ^{9'} [^{UZU}h]a-ah-ri-iš-ši ^{UZU}[ha-ah-ri-
in ta-a-ak-ki ^{UZU}ge-e-nu-uš-] ^{10'} [^{UZU}ge-e]-nu-uš-ši-it ta-[ak-ki]

Tercüme:

^{x+1} Kamrušepa tanrılara dedi ki: “Gidin ey tanrılar! ^{2'} Bak, Hapantali Güneş Tanrısı’nın koyunlarını otlatıyor[?]. ^{3'} On iki koyun seçin! Telipinu tarafından onlar kırpıldı. ^{4'} O (ritüel olarak) tedavi etti.

^{5'} Onun [b]aşı başına tek[abül eder. ^{6'} Al]nı aln[a tekabül eder. Burnu] ^{7'} burna, ağız [ağıza tekabül eder.] ^{8'} [Bo]ğazı boğaz[a tekabül eder. ^{9'} Diy]aframı [diyaframa tekabül eder. Cinsel organı ^{10'} cinsel organ]ına tek[abül eder].

⁶⁹⁰ Hutter, 1988, s. 131; Haas, 2003a, s. 71-75.

⁶⁹¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. Haas, 1971, s. 423. Haas metni KUB 17.10 III 3-5’e göre restore etmiştir.

CTH 412.3.1’de yer alan Zuvi Ritüeli ve Efsanesi’nde kişinin uzuvlarıyla neyin ya da hangi hayvanın uzuvlarının uyumlandığı belirtilmemiştir. Fakat, hastayı temsil eden bu şeyin uzuvlarının, hastanın uzuvlarından daha büyük ve dolaylı olarak da hastalıkları üzerine almak için daha dirayetli olduğu vurgulanmıştır. Özdeşleştirilen uzuv sayısı ise yirmi ikidir.

KUB 43.53 I (CTH 412.3.1.B)⁶⁹²

^{x+1} [e-eš-ša-ri-ši-ta-pa] e-eš-ša-ri[-ši da-a-ak-k]i SAG.DU-ZU ² [A-NA SA]G.DU-ŠU da-[a-a]k-ki KIR₁₄ A[NA KI]R₁₄-ši da-a-ak-ki ³ [IGI^{HL.A}-Š]U A-NA IGI^{HL.A}-ša-aš da-a-ak-ki GEŠT[U^{HL.A}-]ŠU A-NA GEŠTU^{HL.A}-ŠU ⁴ [da-a-ak-k]i a-i-iš-ši-ta-pa KAxU-i da-a-a[k]-ki ⁵ [EME-Š]U A-NA EME da-ak-ki kap-ru-še-ta-pa kap-ru-i da-a-ak¹-ki ⁶ m[i-e-li-]ia-aš-ši-iš mi-e-li-aš iš-ki-še-ta iš-ki-ši da-a-ak-ki ⁷ pal-t[a-n]a-aš-ša-pa pal-ta-ni-i da-a-ak-ki GAB-ŠU A-NA GAB-ŠU da-a-ak-ki ⁸ ŠÀ-SU A-NA ŠÀ-SU da-a-ak-ki ^{UZU}NÍG.GIG A-NA ^{UZU}NÍG.GIG §

⁹ da-a-ak-ki ha-ah-ri-iš-še-ta ha-ah-ri-iš-ni da-a-ak-ki ¹⁰ ^{UZU}KALÁM.DAR.A-ŠU A-NA ^{UZU}KALÁM.DAR.A-ŠU da-a-ak-ki ¹¹ gi-en-zu-uš-še-ta gi-<en>-zu-wa-aš da[-a]-ak-ki KAR-ŠA-ŠU ¹² A-NA KAR-ŠI-ŠU da-a-ak-ki ^{UZU}Ú[R-Š]U A-NA ^{UZU}<ÚR>-ŠU da-a-ak-ki ¹³ <<KAR-ŠA-ŠU A-NA KAR-ŠI-ŠU da-a-ak-ki ^{UZU}ÚR-ŠU da-a-ak-ki>> ¹⁴ [mi-]e-u-ra-aš-ši mi-u-ra-aš gi-nu-še-ta gi-nu-aš da-a-ak-ki ¹⁵ GÌR^{MEŠ} A-NA GÌR^{MEŠ} tak-[k]án-zi ŠU[^{HL.A}-]ša-pa ŠU^{HL.A}-aš tak-kán-zi §

⁶⁹² Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. S. Hırçın, “Zuwi Ritüeli (CTH 412)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1989, s. 31.

16' DINGIR^{MEŠ}-na-an DUTU-i ka-a-ša DINGIR^{MEŠ}-aš a-ši pe-eš-ki-mi 17' DUTU-
 šum-ma-an la-ba-a[r-na-an] DINGIR^{MEŠ}-aš a-ši pí-eš-ki-mi 18' nu a-a-an-da-aš-
 ša-an pí-iš-[o-o]x-za-aš-ši-iš TI-wa-an-za-aš-ši-iš ka-a-ša §
 19' e-eš-ša-ri-še-i-ta e-eš-ša-ri GAL-li SAG.DU-ZU A-NA SAG.DU-Š[U GAL-li]
 20' [KI]R₁₄-ŠU A-NA KIR₁₄ GAL-li IGI^{HI.A}-ŠU A-NA IGI^{HI.A}-ŠU GAL-li 21' [a-]i-
 iš-še-ta iš-ši-i GAL-li EME-ŠU A-NA EME-ŠU GAL-li 22' [kap]-ru-še-ta-aš-ta
 kap-ru-az GAL-li mi-e-li-iš-še-ta 23' [mi]-e-li-aš GAL-li iš-ki-še-ta-aš-ta iš-ki-ši
 GAL-li 24' [pal-t]a-<na>-aš-ši'-ta-aš-ta pal-ta-ni-i ša-al-li-iš GAB-ŠU 25' [A-NA
 GAB-ŠU GA]L-li ŠÀ-ŠU A-NA ŠÀ-ŠU GAL-li ^{UZU}[26' [A-
 N]A [^{UZU}]NÍG.GIG-ŠU GAL-li 27' [^{UZU}]KALAM.DAR.A-
 ŠU A-N[A ^{UZU}]KALAM.DAR.A-ŠU 28' [GAL-li]x[

Tercüme:

^{x+1} [Onun temsili], temsil [ettiğine (hastaninkine) tekabül eder]r. Onun başı 2' [onun baş]ına teka[bül ed]er. Burun [buru]na tekabül eder. 3' [Onun gözler]i gözlerine tekabül eder. Onun kula[kları] onun kulaklarına 4' [tekabül eder]r. Onun ağzı ağza tekabül eder. 5' Onun dili dile tekabül eder. Onun gırtlak[?] gırtlak[?] tekabül eder. 6' Onun yumuşak dokusu yumuşak dokuya, onun sırtı onun sırtına tekabül eder. 7' Onun kolu kola tekabül eder. Onun göğsü onun göğsüne tekabül eder. 8' Onun kalbi onun kalbine tekabül eder. Ciğeri ciğere 9' tekabül eder. Onun akciğeri akciğerine tekabül eder. 10' Onun omzu onun omzuna tekabül eder. 11' Onun cinsel organları cinsel organlara tekabül eder. Onun karnı 12' onun karnına tekabül eder. Onun pe[ni]si onun [penis]ine tekabül eder. 13' <<Onun karnı onun karnına tekabül eder. Onun penisine tekabül eder.>> 14' Onun miura'ları/yumuşak kısımları[?] miura'lara/yumuşak kısımlara[?] tekabül eder. Onun dizleri dizlere tekabül eder. 15' Ayaklar ayaklara tekabül ederler. Onun el[ler]i ellere tekabül ederler.

^{16'} *Tanrıların Güneş Tanrısı, bak! (Yukarıda) anılanları tanrılara vereceğim.* ^{17'} *(Yukarıda) anılanları bizim Güneşimiz Laba[rna'nın] tanrılarına vereceğim.* ^{18'} *Sıcak olanları pí-iş-[o-o]x-za-aş-ši-iş, onun varoluşu, bak!*

^{19'} *Onun temsilleri temsil ettiğinkine (hastaninkine oranla) büyüktür. Onun başı o[nun] başına (oranla) [büyüktür.]* ^{20'} *Onun [bur]nu burna (oranla) büyüktür. Onun gözleri onun gözlerine (oranla) büyüktür.* ^{21'} *Onun [ağ]zı ağza (oranla) büyüktür. Onun dili onun diline (oranla) büyüktür.* ^{22'} *Onun gırtlacı² gırtlaktan² büyüktür. Onun yumuşak dokusu ^{23'} yumuşak dokuya (oranla) büyüktür. Onun sırtı onun sırtına (oranla) büyüktür.* ^{24'} *Onun [ko]lu kola (oranla) büyüktür. Onun göğsü ^{25'} [onun göğsüne (oranla) büyü]ktür. Onun kalbi onun kalbine (oranla) büyüktür. [ ] uzvu [ ] ^{26'} [ ] onun ciğerine (oranla) büyüktür.* ^{27'} *[onun] omzu onun omzuna ^{28'} [(oranla) büyüktür.] x [*

Bir çocuğun annesiyle uzlaşması için düzenlendiği düşünülen⁶⁹³ CTH 441.1'deki ritüelde ise, özellikle Şifa ve Büyü Tanrıça Kamrušepa'ya atıfta bulunan mitolojik bir anlatımla, ritüele tanrısal bir otoritenin katılımı istenmiştir. Kaybolan Tanrı Telipinu mitinde, aynı tanrıça, Güneş Tanrısı'nın öfkesini yok etmek için bu tanrının sürüsünde yer alan bir koyundan istifade eder.⁶⁹⁴ Aynı mitologemenin burada da kullanılıyor olması, metne bir Luwi görüntüsü katmaktadır.⁶⁹⁵ Burada çocuğu tedavi etmek için arınık bir koyun kullanılmış ve onun aracılığıyla çocuğun on iki uzvunun tedavi edildiği belirtilmiştir. Ancak, ele alınan diğer ritüellerin aksine, burada bu uzuvların hangileri olduğu sayılmamıştır.

---

⁶⁹³ Archi, 1993, s. 407.

⁶⁹⁴ CTH 324, KUB 17.10+ III 3-7.

⁶⁹⁵ Gurney, 1977, s. 54; Haas, 1971, s. 423.

KUB 12.26 II (CTH 441.1)⁶⁹⁶

¹ DUTU-uš-wa ^DKam-ru-ši-pa-aš-ša UDU^{HL.A} ki-iš-kán-zi ² nu-wa-ra-at-za-kán
ha-an-na-an-ta-ti nu-wa-ra-at-za-kán ³ ša-a-an-ta-ti nu-wa-za ^DKam-ru-ši-pa-aš
ŠA AN.BAR ^{GIŠ}GU.ZA ⁴ da-a-iš nu-wa-aš-ša-an A.BÁR ^{GIŠ}GA.ZUM SÍG ⁵ da-
a-iš nu-wa-kán šu-up-pí-{x}-in <UDU>.ÁŠ.MUNUS.GÀR-an ⁶ ki-iš-ši-ir nu-wa-
ra-an pí-iš-ši-ir ⁷ nu-wa-ra-an-kán ar-ri-ir nu-wa-ra-an ⁸ :am-ma-aš-ša-an-da nu-
wa-ra-an A-NA DUMU.LÚ.U₁₉.LU ⁹ a-ni-ia-u-wa-an-zi har-kir nu
DUMU.LÚ.U₁₉.LU ¹⁰ ¹² UZUÚR^{HL.A}-ŠU an-ni-eš-kán-zi

Tercüme:

¹ “Güneş tanrısı ve Kamrušepa koyunları tararlar. ² (Orada) birbirleriyle münakaşa ettiler ve birbirlerine ³ öfkelen-diler. Kamrušepa demirden bir tahtın üzerinde ⁴ durdu ve üzerine kurşundan bir yün tarak ⁵ koydu. Arınık bir koyunu ⁶ taradılar ve onu fırçaladılar. ⁷ Onu yıkadılar. O ⁸⁻⁹ silindi. Onu insan evladını tedavi etmek için (hazır) tuttular. ¹⁰ (Şimdi) insan evladının on iki uzvunu tedavi ediyorlar.”

Tunnawi'nin CTH 409.2'de yer alan ritüelinde ise, hastayı çeşitli psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklardan kurtarmak için hastanın uzuvları, bir koçun uzuvlarıyla özdeşleştirilir ve koçun uzuvlarının kişinin ilgili vücut kısımlarındaki hastalığı “talep ettiği” (wewak-) dile getirilir. Metinde, Tunnawi, hastanın on iki uzvunun hayvaninkilerle uyumlandığını belirtir; ancak, tek tek belirtilen bu uzuvların sayısı on yedidir.

---

⁶⁹⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. E. Laroche, “Mythologie Anatolienne (Textes mythologiques hittites en transcription I)”, *RHA* 77, 1965, s. 168.

KUB 9.34 II (CTH 409.2.Tf02.A)⁶⁹⁷

³⁵ 12 UZUÚR^{HI.A}-š*i-iš-ša*-[*an ha-an-da-(a-nu-un) ki-nu-na ka-a-ša*] ³⁶ ŠA
UDU.ŠIR *ha-ap*-[*pí-iš-(na-an)-te-eš*] ³⁷ *ki-e-el* DUMU.LÚ-*iš*-[*na-aš* UZUÚR]^{MEŠ}-
aš i-na-an ú-e-wa-kán-zi §

³⁸ S[AG.DU-*aš-kán* SAG.DU-*aš* GIG-*an*] *kar-ap-du tar-na-aš tar-na-aš-ša* GIG-
an KI.MIN ³⁹ [UZUGEŠTU-*aš-ma-kán* UZUGEŠTU-*aš* KI.MIN UZUZAG.LU
UZUZAGLU-*ni* KI.MIN] ⁴⁰ [*iš-hu-na-u-wa-an-(za iš-hu-u-na-wa)-aš*] KI.MIN
UZU*ka-lu-lu-pa-aš* UZU*ka-lu-lu-pí* KI.MIN ⁴¹ [UMBIN-*aš-ma-kán* A-NA
UMBIN^{HI.A} KI].MIN UZUTI-*an-za* UZUTI-*i* KI.MIN §

⁴² [UZUÚR^{HI.A}-*ma-kán* UZUÚR^{HI.A}-*n*]-*a-aš* KI.MIN *hu-up-pár-ti-iš* ⁴³ [*hu-up-pár-ti-*
iš KI.MIN *har*]-*ga-na-u-wa-an-za har-ga-na-u-wa-aš* KI.MIN ⁴⁴ [GÌR-*iš* GÌR-*an*
KI.MIN] *ka-lu-lu-pí-eš* ŠU.<SI>^{HI.A}-*aš ha-an-da-an* ⁴⁵ [UMBIN-*aš* A-NA
UMBIN^{HI.A}] KI.MIN UZUSA-*aš* UZUSA-*aš-ša-an* KI.MIN ⁴⁶ [*ha-aš-ti-an-za ha-aš-*
ti-i]-*a-aš* KI.MIN *iš-ha-na-za* ⁴⁷ [*iš-ha-na-za* KI.MIN 12] UZUÚR^{HI.A}-*az*

Tercüme:

³⁵ *Vücudunun on iki uzvunu [düzene ko]ydum. Şimdi bak!* ³⁶ *Koçun uz[uvları]* ³⁷ *o*
kişi[nin uzuv]larının hastalığını (inan) istiyorlar.

³⁸ *B[aş başın hastalığını] alıp götürsün! Kafatası kafatasının hastalığını aynı şekilde.* ³⁹
[Kulak kulağinkini aynı şekilde. Kol kolda aynı şekilde. ⁴⁰ *Yukarı kol] yukarı kol[unkini]*
aynı şekilde. Parmak parmağa aynı şekilde. ⁴¹ *[Tırnaklar tırnaklara ay]nı şekilde.*
Kaburga kaburgaya aynı şekilde.

---

⁶⁹⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. M. Hutter, *Entsühnung und Heilung: Das Ritual der Tunnawija für ein Königspaar aus Mittelhethitischer Zeit* (KBoXXI 1- KUB IX 34-KBo XXI 6), Göttingen, 1988, s. 32-34.

⁴² [Cinsel organlar cinsel organ]arinkini aynı şekilde. Pelvis ⁴³ [pelvisi aynı şekilde. Ay]ak tabanı? ayak tabaninkini? aynı şekilde. ⁴⁴ [Ayak ayağı aynı şekilde.] Ayak parmakları ayak parmaklarıninkine uyşur. ⁴⁵ [Ayak tırnakları ayak tırnaklarına] aynı şekilde. Kas kasına aynı şekilde. ⁴⁶ [Kemikler kemikl]erinkini aynı şekilde. Kan ⁴⁷ [kana aynı şekilde. On iki] uzuvdan.

Daha önce “Analoji” kısmında ele alınan CTH 458.1.1’deki ritüel, yukarıda değinilen CTH 409.2’de yer alan Tunnawi ritüeliyle kısmen aynıdır. Her iki ritüelde de hastanın sahip olduğı rahatsızlıklar ve hastalıklar aynıdır.⁶⁹⁸ CTH 458.1.1’deki ritüelde, hastadaki hem ilahi öfkenin hem de kara büyüünün neden olduğı çeşitli fizyolojik ve psikolojik hastalıkları taşıyan on iki uzuvdan, bu hastalıkları bir eşeğin uzuvlarına bırakması istenir. Ayrıca, iki ayağı üzerine basamayan bu hastaya oranla, dört ayağı üzerinde duran eşeğin bir ‘günah keçisi’ olarak bu hastalıkları taşımak için daha sağlam ve dayanıklı olduğı dolaylı olarak ima edilir (CTH 458.1.1, KBo 40.25+KBo 20.73+ IV 5-9). Bunu takip eden inkantasyondan (CTH 458.1.1, KBo 40.25+KBo 20.73+ IV 12-15) anlaşıldığı kadarıyla ‘tükürme’ eylemi yoluyla hastadan kendisine transfer edilen kötülükleri ortadan kaldırmak için eşek aslında ‘günah keçisi’dir ve bu eylemden sonra da üzerine yüklenen kötülüklerle birlikte uzaklaştırılır.

CTH 409.2 ile kısmen aynı olan bir diğer ritüel ise CTH 760.I.2’de yer alan ritüeldir. Her iki metinde ve dolayısıyla CTH 458.1.1’de de hastanın yakalandığı rahatsızlıklar ve hastalıklar aynıdır. CTH 760.I.2’de insan vücudunun hastalıklı kısımlarının eşleştirildiğı uzuvlar bir koyuna aittir. CTH 409.2’de olduğı gibi, metinde her ne kadar on iki uzvun uyumlandığı ifade edilmiş olsa da tek tek belirtilen bu uzuvların

---

⁶⁹⁸ KBo 20.73, CTH 409.2.Tf02.A, KUB 9.34’ün dublikasıdır: F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 458.1.1 (INTR 2016-06-13)

sayısı on yedidir ve burada da hayvanın uzuvların hastanın uzuvlarındaki hastalığı ‘istediği’ (*wewak-*) dile getirilmiştir (§§1-8; ilgili metin yeri için bkznz. 4.1.1.4). Metnin bu eşleştirmeden sonraki kısmı oldukça kırıklıdır (yaklaşık yirmi satır kadar). Metin ritüel uygulayıcısının bir konuşmasının ortasından yeniden devam eder. Burada (II §11-14) uygulayıcı koyunu ritüel sahibinin dört bir yanında ve ayrıca sırtı ve göğsü üzerinde tutarak, vücudun on iki kısmını sırasıyla tamamlar ve hastalıkları kişiden hayvana çeker. Ardından hastanın koyunun ağzına tükürmesiyle aktarım ikinci kez gerçekleştirilmiş olur (§§15-16).

KUB 55.20 + KUB 9.4 + Bo 7125 + Bo 8057 II (CTH 760.I.2)⁶⁹⁹

§15²⁸ 12^{UZU}ÚR^{HL.A}-ia-an QA-TAM-MA-pát²⁹ ir-ha-iz-zi na-aš-za ú-iz-zi EGIR-pa pár-aš-za³⁰ še-eš-zi nu-uš-ši-iš-ša-an UDU^{UZU}GAB-i³¹ [š]e-er e-ep-zi nu MUNUSŠU.GI ki-iš-ša-an³² [t]e-ez-zi A.SÀ te-ri-ip^{HL.A}-wa³³ [3-]ia-ah-ha-an-zi 4-ia-ah-ha-an-zi³⁴ [ku-]un-na-wa DUMU.NAM.LÚ.ULÙ.LU-an³⁵ [3-]ia-ah-ha-ah-hu-wa-ni 4-ia-ah-ha-ah-hu-wa-i³⁶ [hu-u]k-ki-iš-ki-iz-zi-ma-an QA-TAM-MA-pát³⁷ [nu 12^{UZU}ÚR^{HL.A} QA-TAM-MA-pát ir-ha-iz-zi §

§16³⁸ [nam-ma-]ši UDU pa-ra-a ap-pa-an-zi³⁹ [nu-uš-ši-i]š-ša-an KAxU-i an-da⁴⁰ [2-ŠU al-l]a-pa-ah-hi MUNUSŠU.GI-ma ki-iš-ša-an⁴¹ [me-ma-i a-ah-]ra wa-ah-ra-an al-la-pa-ah⁴² [DINGIR^{MEŠ}-aš kar-pí-in pa-an-g]a-u-wa-<aš> EME-an⁴³ [3-ŠU 4-ŠU al-la-pa-ah]

Tercüme:

§15 II²⁸⁻³⁷ Tam olarak aynı şekilde on iki vücut kısmını sırasıyla bitirir. Daha sonra o (hasta) gelir ve sırtüstü yatar ve o koyunu onun göğsünün üzerinde tutar. ‘Yaşlı Kadın’

⁶⁹⁹ Trankripsiyon ve tercüme için bkznz. Beckman, 1990, s. 34-55.

şöyle söyler: “Biri sürülmüş araziye üç katına çıkarır (ve) dört katına çıkarır. Biz bu ölümlüyü üç katına çıkarıyoruz (ve) dört katına çıkarıyoruz.” O tam olarak aynı şekilde resitasyona devam eder ve o vücudun [on iki] kısmını aynı şekilde sırasıyla bitirir.

§16 ³⁸⁻⁴³[Dahası] koyunu ona uzatırlar ve o [onun] ağzının içine [iki kez] [tü]kürür. ‘Yaşlı Kadın’ şöyle [söyler]: “Tükür [āh]ra wahan! [Tanrıların öfkesini (ve) top]lumun iftirasını [üç kez, dört kez tükür!/]”

Yukarıda ele almış olduğumuz, hastanın vücut kısımlarının bir hayvanın ilgili vücut kısımlarıyla eşleştirilmesi sayesinde, hastalığın kişiden hayvana aktarılmasını amaçlayan bu ritüellerde, bir sorun ile karşılaşyoruz. Bu konu her ne kadar burada “günah keçisi hayvanlar” başlığı altında ele alınmış olsa da bu ritüellerdeki hayvanların, birer *tarpalli* ‘vekil’ mi, yoksa *nakkušši* ‘günah keçisi’ mi olarak değerlendirilmesi gerektiği biraz muğlaktır. Bu metinlerin hiçbirinde bu hayvanlar bu terimlerden herhangi biriyle nitelendirilmemiş, ancak bir insandaki hastalıkları üzerlerine aldıkları için bu terimlerin ifade ettiği işlevleri kısmen yerini getirmişlerdir. Daha öncede değinildiği gibi, bu iki kavram arasındaki en büyük ayrım, birinde ‘vekil’ olan öldürülerek ya da başka bir şekilde ortadan kaldırılırken, ‘günah keçisi’ olanın, kötülükleri uzaklara taşınması için serbest bırakılmasıdır. Ele alınan söz konusu metinlerden sadece CTH 458.1.1’deki ritüelde kullanılan hayvan (eşek) eylemler sonrasında götürülüyor ve muhtemelen serbest bırakılıyor. Diğerlerinde ise bu hayvanlara ne olduğu konusunda net bir bilgi yoktur. Bu nedenle bu hayvanlara bu kavramlardan herhangi birini atfetmek zor görünüyor. Bu durumda bu terimlerin her ikisinin de iki şekilde kullanılabileceğini varsaymak kısmen yerinde olabilir. Çünkü daha önce “*Tarpalli*” başlığı altında ele alınan “İnsan Vekil” kısmındaki örnekleri hatırlarsak, bunlardan CTH 407, CTH 419 ve CTH 448.2.1.1’de yer alanlar dışındaki *tarpalli*’lerin akıbetleri hakkında herhangi bir bilgiye sahip olamıyoruz. Bahsedilen bu metinlerde geçen insan vekiller de her ne kadar *tarpalli* olarak belirtilmiş

olsalar da öldürülerek yok edilmeyip, birer *nakkušši* işlevi görmüşler ve serbest bırakılmışlardır. Dolayısıyla, bu iki terim arasındaki ayrım her zaman çok açık değildir. Bu da bu terimlerin kimi zaman birbirlerinin yerine de kullanılabildiğini düşündürmektedir.⁷⁰⁰

4.1.4.2.2 İnsan ‘Günah Keçisi’

Yukarıda *tarpalli* olarak anılmasına rağmen, *nakkušši* işlevi görmüş ve böylece öldürülmek yerine serbest bırakılmış olan insan vekillerden bahsedilmiştir. Şimdi *nakkušši* terimiyle anılmış insan ‘günah keçisi’leri ele alınacaktır.

Cinsel ilişki nedeniyle meydana gelen kirliliği uzaklaştırmayı hedeflediği düşünülen⁷⁰¹ CTH 452.1’deki ritüelde, hastanın ‘günah keçisi’ olarak seçilenler, genç bir erkek ve genç bir kadındır. Kirliliğin transferi fiziksel temasla, ritüel sahibinin iki gencin elinden tutmasıyla gerçekleşir. Kirlilik transferinin bir diğer yolu da önerilen cinsel eylem

---

⁷⁰⁰ Benzer bir görüş H. Marcuson tarafından sunulmuştur. Ancak, Marcuson’un savı burada ele alınmış durumdan farklı olarak, ‘vekil’ ya da ‘günah keçisi’ olarak işlev gören canlı ya da cansız varlıkların bir tanrıya itaf edilip edilmemesi ile ilişkilidir. Marcuson bu savında Haas’ın bu iki terim için yaptığı tanımlamadan yola çıkar. İlgili tanımlama şöyledir: “Man unterscheidet je nach Funktion zwei verschiedene Arten von Substituten: Wird das Substitut einem Unheilsdämonen oder einer erzürnten Gottheit, von denen das Unheil bzw. die Erkrankung ausgehen, angeboten, so ist es hethitisch-luwisch als *tarpašša* oder *tarpalli* und hurritisch als *puhugari* ‘Tausch, Ersatz’ bezeichnet.” (İşlevlerine bağlı olarak iki farklı ikame türü arasında bir ayrım yapılır: Vekil, felaket veya hastalığın kaynağı olan feci bir iblise veya öfkeli bir tanrıya sunulursa, bu Hitit-Luwi *tarpašša* veya *tarpalli* ve Hurrice olarak *puhugari*’dir (‘Değişim, değiştirme’). Vekil, yalnızca kötülüğü güvenli bir yere taşıma görevine sahipse, buna *nakušši* (Hurrice) denir. V. Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*. HdO I:15, Leiden: Brill, 1994, s. 896). Marcuson, CTH 404.1’deki inkantasyonlarda yer alan *tarpalli*-vekil’lerin ne ilahi dikkati yönlendirmek amacıyla olduklarının ne de bunların belirli bir tanrı/tanrıçaya adak ya da sunu olduklarının belirtilmediğine dikkat çekerek *tarpalli*’lerin sadece ‘vekil’ değil, aynı zamanda ‘günah keçisi’ anlamına da gelebileceğini önerir. Marcuson, 2016, s. 266-268.

⁷⁰¹ A. Mouton, “Rituels de ‘boucs’emissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011*, Warsaw: Agade, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 15.

aracılığıyla; ancak bu durum yalnızca genç kız cinsel açıdan olgunsa gerçekleşir. Ardından iki genç *nakkušši* olarak serbest bırakılırlar.

KUB 7.6 (CTH 452.1)⁷⁰²

§2 ^{4'} [DUMU.N]ITA DUMU.MUNUS-ia ú-wa-da-an-zi x[o o] ^{5'} [nu]-[za]-kán
EN.SÍSKUR ZAG-na-za ŠU-za D[UMU.NITA an-da] ^{6'} [e]-ep-zi nu me-ma-i LÚ-
aš-wa-ra-[at LÚ-ni-li] ^{7'} kar-ap-du nu-wa-ra-at LÚ-ni p[é-e-da-ú] ^{8'}
DUMU.MUNUS-ma-za-kán GÜB-za ŠU-za an-da [e-ep-zi] ^{9'} nu me-ma-i
MUNUS-aš-wa-ra-at MUNUS-ni-li [kar-ap-du] ^{10'} nu-wa-ra-at MUNUS-ni-i pé-
e-d[a-ú] §

§3 ^{11'} nu ma-a-an DUMU.MUNUS LÚ-ni da-an-na k[a-ru-ú] ^{12'} nu-uš-ši
EN.SÍSKUR GAM-an še-eš-z[i] ^{13'} ma-a-na-aš na-a-ú-i-ma a-ra-a-an-za ^{14'} Ú-
UL-aš-ši GAM-an še-eš-zi ku-wa-[pí o o] §

§4 ^{15'} nam-ma DUMU.NITA DUMU.MUNUS-ia na-ak-ku-[uš-še-eš] ^{16'} ku-e-eš
tar-na-i nu A-NA [EN].SÍSKUR o o] ^{17'} [i]-[en]-zi ...

Tercüme:

§2 ^{4'-5'} [Bir erkek ço]cuğu ve bir kız çocuğu getirirler. [...] Ritüel sahibi er[kek çocuğun]
sağ elinden ^{6'} tutar ve (şöyle) söyler: “Adam [onu erkekçe] ^{7'} taşısin ve onu adama
g[ötürsün!]” ^{8'} Ama kızı sol elinden [tutar] ^{9'} ve (şöyle) söyler: “Kadın onu kadınca
[taşısin] ^{10'} ve onu kadına götü[rsün!]

§3 ^{11'-12'} Eğer kız bir erkeğe alınmışsa, ritüel sahibi onunla uyur. ^{13'-14'} Ama eğer o henüz
olgunlaşmamışsa, o onunla uyumaz. Ne zaman [...].

---

⁷⁰² Transkripsiyon ve tercüme için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 452.1 (Expl. A, 28.06.2016)

§4 ^{15'-17'} *Sonra erkek çocuğu ve kız çocuğu nakku[šši] (olarak) serbest bırakır. Ritüel sahi[bine ...] yaparlar.*

Bir ritüel fragmanında *nakkušši* olarak serbest bırakılan bir kadın ve bir rahipten bahsedilir. Ancak fragmanın pek çok satırı korunmamış halde olduğu için, böyle bir ritüelin ne amaçla ve 'günah keçisi' olan bu insanların kimin ya da neyin yerine serbest bırakıldığını bilemiyoruz.

KUB 39.87 (CTH 452.3)⁷⁰³

^{12'} *nu-za na-ak-ku-u[š-šu/i?]-uš* MUNUS^{TUM} ^{13'} ^{LÚ'} *ša-ku-un-ni-iš-ša ar-ha t[ar-na-an-zi?]*

Tercüme:

^{12'-13'} *Bir kadını ve bir rahibi nakkušši olarak serbest bırakırlar.*

Oldukça kırıklı durumdaki bir başka ritüel fragmanı olan CTH 452.4'te yer alan birkaç satır, bir erkeğin kralın ve bir kadının da kraliçenin yerine geçtiğine ve kısmen korunmuş olan satırlar da muhtemelen onların kral ve kraliçe için *nakkuš[šahit-]* olduklarına işaret ediyor.

KUB 7.21 (CTH 452.4)⁷⁰⁴

^{2'} [...] ^{x-ʿzi'} *nu* ^{A-N'} [A LUGAL 1 LÚ?] ^{3'} [a] *p-pa-an-zi A-NA*
MUNUS.LUG[AL-*ma* 1 MUNUS] ^{4'} *ap-pa-an-zi nu-uš-ma-aš-ká[n ...]* ^{5'} *nam-*
ma-kán a-pé-e-el [...] ^{6'} *an-da me-ma-an-zi ú-nu[- ...]* ^{7'} *na-aš-ta GIM-an aš-*

⁷⁰³ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 452.3 (Expl. A, 04.07.2016)

⁷⁰⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 452.4 (Expl. A, 06.07.2016)

ša-nu-wa[-an-zi ...] ⁸ 1 LÚ A-NA LUGAL na-ak-ku-uš[-ša-hi-ti] ⁹ IŠ-TU Ēiṣ-
hu-nu-ul-l[i³ ...]

Tercüme:

² [Kral i] için [bir adam ³ e] le geçirilir [ve] kraliçe için [bir kadın] ⁴ ele geçirilir ve onlara
[...] ⁵ Ayrıca oradan [...] ⁶ söylerler. “ ... [...]” ⁷ Onu hazırladık[ları] zaman [...] ⁸-
⁹ iṣhunulli-evinden bir adam krala nakkuš[šahit-] olarak [...]

Daha önce yukarıda kısmen ele alınan İtkalzi Ritüeli’nde (CTH 777, I 28-31, 37-43), tanrıların eşyalarına yapılan saygısızlıktan sorumlu olduğu düşünülen kraliyet çiftinin arındırılması için çeşitli hayvanların yanı sıra, bir kadın da ‘günah keçisi’ olarak serbest bırakılmıştır (ilgili metin yeri için bkznz. 4.1.4.2.1).

Yukarıda, yine kısmen ele alınan ve ordudaki vebayı defetmeyi amaçlayan Ašhella Ritüeli’nde (CTH 394, KUB 9.31 III §4-5) koçlarla birlikte, süslenmiş bir kadın da vebayı düşman ülkesine taşıyanlar arasındadır. Bu ritüelde bu kadın her ne kadar *nakkušši* olarak anılmamış olsa da, bir *nakkušši* işlevi gördüğü oldukça açıktır. Öte yandan, ordu komutanları tarafından, kralın yanı sıra, kendisi önünde de reverans yapılan bu kadın, kralı temsil ediyor gibi görünmektedir (İlgili metin yeri için bkznz. 4.1.4.2.1.). Bir insanın ritüel amaçla kullanılmasının en zahmetli yol olarak kabul edildiği açıktır. Bu nedenle, çok yüksek rütbeli ritüel sahipleri için ayrılmalıdır.⁷⁰⁵ Burada ayrıca kralın yerine geçen kişinin kralla aynı cinsiyetten olmadığını görüldüğü ki, bu Hitit ritüellerinde pek yaygın değildir.⁷⁰⁶

---

⁷⁰⁵ A. Mouton, “Rituels de ‘boucs’emissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011*, Warsaw: Agade, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 5.

⁷⁰⁶ Benzer görüş için bkznz. V. Haas, “Betrachtungen zur Traditionsgeschichte hethitischer Rituale am Beispiel des “Sündenbock”-Motivs”, *Hittite Studies in Honor of H. A. Hoffner Jr. on the Occasion of His Sixty-Fifth Birthday*, Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 2003b, s. 139; N. Oettinger,

Ülkedeki ‘kötü bir yılı’ ve ‘sürekli ölümleri’ önlemeyi amaçlayan Kizzuwatna’lı doktor Zarpiya’ya ait ritüel, Luwice kelimeler ve inkantasyonlar içermektedir. Bu nedenle çevirisi oldukça zor olan bu ritüelde, “*henüz kadına gitmemiş*” dokuz erkekten bahsedilir. Dinsel açıdan temizliği gösteren bu nitelikle anılmış bu dokuz delikanlıdan birisine, ritüel esnasında keçi postu giydirilir ve ardından o bir kurt gibi bağırır. Ne anlama geldiği bilinmeyen bu gizemli gösteriden sonra, genç adamların masaları çevreleyerek kesilmiş hayvanların kol ve göğüslerini yedikleri belirtilmektedir. Akıbeti belirtilmeyen ve fonksiyonu net olarak anlaşılamayan bu dokuz genç erkeğin, B. J. Collins tarafından ‘günah keçisi’ olarak işlev gördükleri ileri sürülmüştür.⁷⁰⁷

KUB 9.31+ II (CTH 757)⁷⁰⁸

§13 ⁵ nu EGIR-an-da GEŠTIN 9-ŠU ši-pa-an-ti PA-NI ^{GIŠ}BANŠUR ^{6D}In-na-ra-
ú-wa-an-da-aš nu-uš-ša-an ^{UZU}ZAG.UDU ^{UZU}GABA-ia ⁷ da-a-i nu 9-at
NINDA.GUR₄.RA^{HLA} aha pa-ar-ši §

§14 ⁸ na-at-ša-an ^{GIŠ}la-ah-hu-ri šu-uh-ha-i nu me-na-ah-ha-an-da ⁹ GEŠTIN la-
ah-hu-u-wa-i nu ⁸¹ DUMU^{MEŠ}.NITA ú-wa-da-an-zi ¹⁰ MUNUS-ni-iš-ša-an ku-i-
e-eš na-a-ú-i pa-a-an-zi ¹¹ nu A-NA 1 DUMU.NITA KUŠ MÁŠ.GAL wa-aš-ši-
ia-an-zi nu pé-ra-an a-pa-a-aš ¹² i-ia-[a]t¹ nu UR.BAR.RA-i-li hal-zi-iš-ša-i

---

“Sündenbock, Pandora und hethitisch *dammeli pedi*”, *Hethitica* 16, 2010, s. 112; A. Mouton, “Rituels de ‘boucs’emissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011*, Warsaw: Agade, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 5.

⁷⁰⁷ B. J. Collins, “Hittite Canonical Compositions - Zarpiya's Ritual (1.64)”, *The Context of the Scripture I*, Leiden – Boston: Brill, 1997a, s. 162-163.

⁷⁰⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. B. Schwartz, “The Hittite and Luwian Ritual of Zarpiya of Kezzuwatna” *Journal of the American Oriental Society* 58/2, 1938, s. 340. Ayrıca bkzn. S. Görke (ed.), *hethiter.net/*: CTH 757 (Expl. A, 05.06.2014)

¹³ nu ^{GIŠ}B[ANŠUR^{HI}.]^A-uš wa-ah-nu-an-zi nu ^{UZU}ZAG.UDU ^{UZU}GABA ¹⁴ ar-ha
a-d[a-an]-zi §

Tercüme:

§13 ...⁵⁻⁷Ardından Innarawantes tanrılarının masasının önünde dokuz kez şarap libasyonu yapar. O (kurbanın) kolunu ve göğsünü alır ve dokuz somun ekmek böler.

§14 ⁸⁻⁹Onları kurban masasının üzerine dağıtır ve karşısına şarap döker. Daha sonra onlar henüz bir kadına gitmemiş dokuz(!)⁷⁰⁹ oğlan getirirler. ¹⁰⁻¹²Bir oğlana keçi postu giydirirler ve o oğlan önde yürür ve bir kurt gibi bağırır. ¹³⁻¹⁴Masaları çevrelerler ve kol ile göğsü yiyip bitirirler.

4.1.4.2.3. ‘Günah Keçisi’ olan Figürinler ve Nesneler

Ordudaki vebayı uzaklaştırmak için gerçekleştirilen Dandanku Ritüeli’nde, ritüel sahibinin fakir olması durumunda, vebayı düşman ülkesine götürecek ‘günah keçisi’nin gerçek bir eşek yerine, kilden bir eşek de olabileceğini öğreniyoruz.

A: KUB 7.54+ III (CTH 425.2)⁷¹⁰

§8 ^{10’} [(nu ma-ah-ha-)]an a-da-an-na a-ku-wa-an-na aš-ša-nu-wa-an-zi ^{11’} [nu
E(N SISKU)]R ša-ra-a ti-ia-zi nu ANŠE u-un-ni-ia-an-zi ^{12’} ma-a-an ^{LÚ}MAŠDA-
ma nu ANŠE ŠA IM-ti DÜ-an-zi ^{13’} nam-ma-an-kán IGI^{HI.A}-wa A-NA KUR
^{LÚ}KÚR an-da-an ^{14’} ne-ia-an-zi nu kiš-an me-ma-an-zi ^{15’} zi-ik-wa ^DI-ia-ar-ri-iš

⁷⁰⁹ Metinde bu rakam 8 olarak belirtilir; ancak B. Schwartz bunun bir katip hatası olduğunu bu rakamın 9 olması gerektiğini belirtir; Schwartz, 1938, s. 349. Ayrıca B. J. Collins bu metnin çevirisinde bu rakamı 9 olarak verir; Collins, 1997a, s. 162-163.

⁷¹⁰ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 425.2 (TX 09.08.2016, TRde 01.08.2016)

ke-e-da-ni ^{16'} KUR-e KARAŠ^{HL.A}-ia i-da-lu i-ia-at ^{17'} nu-wa-ra-at ka-a-aš ANŠE
kar-ap-du ^{18'} nu-wa-ra-at I-NA KUR ^{LÚ}KÚR pé-e-da-a-u

Tercüme:

§8 ... ^{10'} Onların yemesi ve içmesi bitince, ^{11'} [ri]tüel sahibi yukarı yürür. Eşegi getirirler.
^{12'} Eğer (ritüel sahibi) fakirse, onlar **kilden eşek** yaparlar. ^{13'-14'} Ardından gözlerini
düşman ülkesine çevirirler ve şöyle söylerler: ^{15'-16'} “Tanrı Iyarri, sen bu ülkede ve orduda
kötülük yaptın. ^{17'} Bu eşek onu taşıсын! ^{18'} Onu düşman ülkesine götürsün!”

Kraliyet çiftini arındırmak için gerçekleştirilen Šamuha Ritüeli’nde ise her ne kadar *nakkušši* terimiyle anılmasa da bir kayığın ‘günah keçisi’ işlevi taşıdığı görülür. Burada ırmağa ulaşan bir su yolu yapılarak, içine etrafı gümüş ve altınla kaplanmış bir kayık koyulur. Bu kayığın içineyse gümüş ve altından yapılmış olan sembolik yemin ve lanet koyulur. Su yolu, kayığı ırmağa kadar taşıyıp, kayık gözden kaybolurken biraz bal ve yağ akıtılarak, ırmağın kayığı uzaklara götürmesi ve arkada hiçbir iz bırakmaması gibi, tanrının önünde kötü söz, yalancı şahitlik, lanet, kirlilik yapan kişinin de aynı şekilde uzaklaşması, tanrı ile ritüel sahibi önünde hiçbir kötü sözün kalmaması ve böylece tanrının ve ritüel sahibinin arınık olması dilenir.

KUB 29.7 ay. (CTH 480.1)⁷¹¹

§20 ³⁹ EGIR-ŠU-ma-aš-[ša]-an A-NA PA-N[I DINGIR^{LJIM}] iš-tap-pé-eš-šar i-en-
zi iš-tap-pé-eš-na-az-ma-kán PA₅-a[ni-]ia-an ⁴⁰ [I-N]A ÍD-kán an-da i-en-z[i
n]am-ma-kán ^{GIŠ}MÁ.TUR IŠ-TU KÙ.BABBAR GUŠKIN te-pu ha-li-iš-š[i-ia-
an-]da-an ⁴¹ a[n-d]a tar-na-an-zi li-in-g[a-i]š[?]-ma hu-ur-ta-iš-ša ŠA
KÙ.BABBAR GUŠKIN TUR^{TIM} i-ia-a[n-te-eš[?]] ⁴² na-[at]-kán A-NA ^{GIŠ}MÁ.TUR

---

⁷¹¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. S. Görke – S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (Expl. A, 15.02.2016).

an-d[a] ti-an-zi na-aš-ta ^{GIŠ}MÁ iš-tap-pé-eš-na-aš PA₅-aš iš-[tap-pé-eš]-[n]a-[az]
⁴³ pa-ra-a [ÍD]-kán an-da pé-e[-en-na]-[i] nam-ma EGIR-an-[da] Í.DÙG.GA LÁL-
ia te-pu [la-a-hu]-i ⁴⁴ an-da-ma-kán ki-iš-ša-an me-m[a-i k]u-u-un ma-a-ah-ha-an
^{GIŠ}MÁ ÍD-aš pa-r[a-a p]é-e-da-aš ⁴⁵ nu-uš-ši nam-ma u-ur-ke-eš EGIR-an Ú-UL
du-uq-qa-a-ri ku-iš-ša PA-NI DINGIR^{LIM} i]-da-a-lu ut-tar NI-IŠ DINGIR^{LIM} ⁴⁶
hu-ur-ta-in pa-ap-ra-a-tar i-ia-an har-zi nu a-pa-a-at-ta ÍD-aš? pa-[ra-a] QA-
TAM-MA pé-e-da-ú ⁴⁷ nu ke-e-da-ni ma-a-ah-ha-an A-NA ^{GIŠ}MÁ u-ur-ke-eš
E[GIR?-a]n? /Ú/-UL du-u[q-qa]-a-ri nu nam-ma i-da-a-lu ut-tar ⁴⁸ A-NA PA-NI
DINGIR^{LIM}-ia le-e A-NA EN SÍSKUR-at-ša-an t[u-]e-ek-ki-iš-ši le-e nu
DINGIR^{LUM} EN SÍSKUR-ia a-pé-e-ez ud-da-na-az pár-ku'-e-eš a-ša-an-du

Tercüme:

§20 ³⁹⁻⁴⁰ Ardından tanrının önünde su bendi kapağı yaparlar. Su bendi kapağından ırmağın içine (giden) su yolu yaparla[r. S]onra etrafı biraz gümüş (ve) altın ile kaplanmış bir kayığı ⁴¹⁻⁴² içine bırakırlar. Biraz gümüş (ve) altından yapılmış olan yemin ve laneti kayığın içine koyarlar. Su yolu kayığı su bendi kapağından ⁴³ ırmağın içine taşır. Sonra içine biraz kaliteli yağ ve bal döker. ⁴⁴⁻⁴⁵ Bunun dışında şöyle söyler: “Irmak bu kayığı nasıl götürdü ise ve artık onun arkasındaki izler nasıl görülemiyorsa, her kim tanrının önünde kötü söz, yalancı şahitlik, ⁴⁶ lanet, kirlilik yaptıysa bu ırmak onu da aynı şekilde götürsün! ⁴⁷⁻⁴⁸ Bu kayığın arkasından izler nasıl görünmüyorsa, bundan böyle kötü söz ne tanrının önünde ne de ritüel sahibinin şahsında olmasın. Tanrı ve ritüel sahibi o meseleden arınık olsunlar!

4.2. İMHA

Hastadan, analogi ya da transfer yoluyla somutlaştırılarak çıkarılan kötülüklerin bu aşamadan sonra, hastanın arınık duruma gelmesini sağlama almak adına, yok edilmesi ya da bir şekilde ortadan kaldırılması gerekiyordu. Aksi takdirde, kötülüklerin, nesnelleştirildiği ritüel gereçler aracılığıyla başka insanlara ya da hastanın kendisine yeniden sirayet etmesi söz konusu olabilirdi. Bu durum o kadar ciddiydi ki arındırma ritüellerinde kullanılan gereçlerin imha edilmesi gerekliliği bir kanun maddesiyle hükme bağlanmıştı: §44b: “Eğer herhangi biri, birini (ritüel aracılığıyla) arındırırsa, o (ritüel) kalıntıları(nı) yakma yerine götürür. Eğer o, onları birinin tarlasına ya da evine g[ötürür]se, (bu) büyü(dür) ve kralın (mahkemesinin) davası(dır).”⁷¹² Bu maddede yer alan “kralın (mahkemesinin) davası(dır)” ifadesi, bu durumun ölüm cezasını gerektirebilecek ağır bir suç olduğunu göstermektedir.⁷¹³

Somitlaştırılan kötülüğün etkisiz hale getirilmesi ve geri dönmesinin önlenmesi doğrultusunda ritüellerde gerçekleştirilen çeşitli imha uygulamalarıyla karşılaşırız. Bunlar şu şekilde kategorize edilebilir (Burada bahsi geçen metinlerin ilgili kısımlarının transkripsiyon ve tercümeleleri için Analoji kısmına bakınız):

4.2.1. Deforme Etme

Kötülüğün aktarıldığı nesnelerin kırma (*d/tuwarnai-*) ve devirme (*laknu-*) eylemleriyle şeklinde deformasyon meydana getirerek imha edildiklerini görüyoruz.

---

⁷¹² KBo 6.5 IV ¹⁷ *ták-ku UN-an ku-iš-[ki]* ¹⁸ *pár-ku-nu-uz-zi ku-up-tar-ra [uk-t]u-ri-ya-aš pé-e-da-a-[i]* ¹⁹ *ták-ku-at A.ŠÀ-ni na-aš-ma pár-n[i ku]-e-il-ka p[é-e-da-a-i]* ²⁰ *al-wa-an-za-tar* DI.KUD LUGAL; Hoffner, 1997a, s. 53.

⁷¹³ H. Hoffner, “Legal and Social Institutions in Hittite Anatolia”, *Civilizations of the Ancient Near East* I/4, 1995, s. 555 vd.

CTH 404.1'deki Maštigga'nın aile içi geçimsizliği önlemeye yönelik ritüelinde bu uygulamaya birden çok kez başvurulmuştur. KBo 39.8 II §16-17 10-14'te kötülük, yani hamurdan iki el ve dil hastanın üzerinde döndürülerek hastadan bu nesnelere transfer edilmiş ve nesneler, eyleme eşlik eden analogik bir inkantasyon ("*O günün dilleri ayrılсын! O günün lanetleri ayrılсын!*") eşliğinde kırılarak kötülük de imha edilmiştir. KBo 39.8 III §34-35 29-36'da kötülük, hastaların birbirlerine tartışma esnasında söylediği lanetli sözleri temsil eden 'dil' (EME) ve 'ağız' (KAxU)'dır ve analogik bir söylemle ("*hupuwai kabı ağız ve dil ile birlikte kırılсын!*"), öncesinde içine çeşitli sunu malzemelerinin konulup ocağa boşaltılmasından ardından kırılan *hupuwai*-kabıyla nesnelleştirilip, bu kabın kırılmasıyla imha edilir. CTH 788'deki Šalašu Ritüeli'nde, KBo 19.145 I 1-5'te de *hupuwai*-kabıyla yapılan benzer bir uygulamayı görüyoruz. Burada Hurrice analogik bir inkantasyon ("*hup[uwai kabı gibi kırıldı]: kö[tü] büyü, kavga, tanrıların dehşe]ti, öfk[eli acı (ah]raš), keder (wahra) hupuw[ai- kabı gibi kırıldı.*") eşliğinde hasta üzerinde döndürülen bu kapla hasta üzerindeki büyü, kavga, tanrıların dehşeti, öfkeli acı ve keder nesnelleştirilip hastadan çıkarılmış ve kabın kırılmasıyla da bu kötülükler imha edilmiştir.

Maštigga'nın söz konusu ritüeline tekrar dönersek, KBo 39.8 ay. IV § 40-41 1-5'te *huwaši* taşlarıyla nesnelleştirilen hastanın ağzından ve dilinden çıkan (kötü) sözler, analogik bir inkantasyon eşliğinde ("*Her kim huwaši taşlarını diktiyse, bak şimdi onlar yıkılacaklar. O gün iki ritüel sahibinin ağzından ve dilinden çıkan o sözler de aynı şekilde yıkılсын!*"), bu taşların devrilmesiyle etkisiz hale getirilmiştir. KBo 39.8 IV §42 9-16'da ise hastaların başının üzerinde döndürülen bir tencere ve onların ayaklarının yanına konan bir kaseyle somutlaştırılan kötülük, yani kötü söz ve diller, Maštigga'nın tencereyi ve hastaların da kaseyi ayaklarıyla kırmalarıyla yok edilir. Eyleme eşlik eden analogik inkantasyonla ("*İşte bu tencere sizin başınız için bir vekil (tarpalli)dir. İşte bir kase. Siz*

tüm sözleri ayaklarınızla kıracaksınız.”) da Maštigga, tüm lanetlerin ve sözlerin kırıldığını dile getirir. CTH 409.1’deki Tunnawi’nin ‘Nehir Ritüeli’nde de hasta üzerinde bulunan kötü kirlilik, büyücülük, günah, tanrıların öfkesi, ölüm korkusu, insanlığın günahkarlığı gibi kötülükler, hasta üzerinde döndürülen bir tencere ile somutlaştırılmış ve kırılarak imha edilmişlerdir (KUB 7.53+KUB 12.58 II §22 52-60).

Maštigga’nın cinayet suçunu arındırmaya yönelik CTH 404.3’teki bir başka ritüelinde, hastanın vekili (*tarpalli*) olarak, Tanrıça Apritta’ya sunulan ve hastada bulunan kan dökme, gözyaşları ve hastalık gibi kötülüklerin, hasta üzerinde döndürülmesiyle transfer edildiği iki figürin kırılarak kötülükler yok edilmiştir (KBo 43.319+ IV 1’-9’).

CTH 393’deki amacı genel olarak üreme gücünü attırmak olan Anniwiyanni Ritüeli’nde (VBoT 24 II §11, ilgili metin yeri için bkz. 4.1.3.3.2.) ve CTH 490’daki büyülenmiş bir insanı iyileştirmeyi amaçlayan Aštu Ritüeli’nde (KUB 48.70 III 8’-13’) ‘kapıdan geçme’ ayini ile kötülüklerin sembolik olarak aktarıldığı bu kapılar kırılarak imha edilir (İlgili metin yeri için bkz. 4.1.3.3.2.).

CTH 759.2’deki kara büyüye uğramış birini arındırmak amacıyla gerçekleştirilen dupaduparša-ritüelinde metaforik olarak kırılan, hasta üzerindeki kötülükler değil, bu kötülükleri yapan kişidir. Önce hastanın ellerine tutturulup sonra ayağının altına konan iki kamış kapla somutlaştırılan büyücü, hastanın bu kapları ezip kırmasıyla, eyleme eşlik eden inkantasyondan (*“Ritüel sahibine karşı her kim kötülük yaptıysa, tanrılar onu kamışlar gibi kırsın! Onlar onu wīṭpani ezsinler ve ayak altına koysunlar!”*) anlaşıldığı üzere, etkisiz hale getirilmiştir (KUB 9.6 + KUB 35.39 III 20’’-31’’).

4.2.2. Sabitleme

4.2.2.1. Mühürleme ve Kilitleme

CTH 404.1'deki Maštigga Ritüeli'nde ağzın ve dilin kötü sözlerinden arınmak için hastaların el ve gözlerini yıkayarak arındıkları suyun bir boğa boynuzu içine konup, ardından hastalar tarafından mühürlendiğini (šiya-) görüyoruz. Yıkama eylemiyle hastalardaki olumsuzluğun aktarıldığı su, bu şekilde imha edilmiş ve bu imhanın bozulmasının imkansızlığı da 'Yaşlı Kadın'ın *"Eski krallar döndüğünde ve ülkenin durumunu denetlediklerinde, sadece o zaman bu mühür kırılsın."* sözleriyle ifade edilmiştir.

KBo 39.8 IV (CTH 404.1)⁷¹⁴

§44²³ ... nu-za-kán 2 BE-EL SÍSKUR wa-a-tar I-NA²⁴ SAG.DU-ŠU-NU ša-ra-a la-a-hu-wa-an-zi ŠU^{HL.A}-ia-za-kán²⁵ IGI^{HL.A} ar-[ra]-an-zi §

§45²⁶ nam-ma-kán wa-a-tar A-NA SI.GU₄ an-da la-hu-wa-an-zi²⁷ na-at 2 BE-EL SÍSKUR še-er ši-ya-an-zi nu^{MUNUS}ŠU.GI²⁸ ki-iš-ša-an me-ma-i ku-wa-pí-wa ka-ru-ú-i-le-e-eš²⁹ LUGAL^{MEŠ} EGIR-pa ú-wa-an-zi nu-wa-az KUR-e ša-ak-li-in-na³⁰ EGIR-an kap-pu-u-wa-an-zi ki-i-i[(a-w)]a^{NA4}KIŠIB a-pí-ya-ak-ku³¹ ni-ni-[ik]-ta-[(r)]u §§

Tercüme:

§44²³⁻²⁵ ... İki ritüel sahibi suyu başlarının üzerinden dökerler ve ellerini ve gözlerini yıkarlar.

---

⁷¹⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 104-106.

§45²⁶ Sonrasında onlar suyu bir boğanın boynuzunun içine dökerler.²⁷ İki ritüel sahibi onun üzerini mühürlerler ve ‘Yaşlı Kadın’²⁸⁻³¹ şöyle söyler: “Eski krallar döndüğünde ve ülkenin durumunu denetlediklerinde, sadece o zaman bu mühür kırılsın.”

CTH 416’daki kraliyet çiftini kirlilik ve hastalıktan arındırmaya yönelik Eski Hitit Ritüeli’nde kral ve kraliçenin içine tükürdükleri kabın ağzı kilitlenir ve tükürme eylemiyle kraliyet çiftinin bedenlerinden çıkan kötülükler kabın içine kilitlenerek (*iştap-*) bloke edilir.

KBo 17.1+ IV (CTH 416)⁷¹⁵

§46³⁵ ... *ha-[li]-i-na-aš GAL-ri h[ar-mi]*³⁶ *LUGAL-uš MUNUS.LUGAL-aš-ša GA[L-i]a al-la-ap-pa-ah-[ha-an-zi]*³⁷ [*(išt-pu-ul-li-še-ta)*] *šu-li-i-ia-aš ta išt-a-ap-hé*

Tercüme:

§46³⁵ ... *Kilden bir kap t[utarım] (ve)*³⁶ *kral ve kraliçe kaba tükürü[rler].*³⁷ *Onun kapağı kurşundandır ve kilitlerim.*

4.2.2.2. Zemine Çivileme (*katta tarmai-*)

CTH 404.1’deki ritüelde, Maštigga, ritüelin bir aşamasında üzerine tuz serptikten sonra hastalar üzerinde döndürdüğü yedi dili yere çiviler (*tarmai-*). Eylem sırasında dile getirilen inkantasyondan (“*Hangi günde birbirinizi suçladıysanız, şimdi o günün dillerini bundan sonra baba,*²⁰*Güneş Tanrısı çiviledi.*”) bu diller aracılığıyla somutlaştırılan ‘tartışma dilleri’nin çivilenerek etkisiz hale getirildiğini anlıyoruz (CTH 404.1 KBo 39.8+ öy. II §18 15-18). Aynı ritüelin bir başka kesitinde ise tartışma esnasında söylenen kötü

---

⁷¹⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. A, 08.02.2017)

sözleri temsil eden ağız ve dil, yedi bakır çivi ile nesnelleştirilir. Bu çivilerin, “Güneş Tanrısı için o (yani toprak) ağız (ve) dil ile çivilensin!” diyen bir analogik inkantasyon eşliğinde toprağa çakılması (*tarmai-*) ile söylenen kötü sözler hükümsüz kılınarak imha edilir (KBo 39.8+ ay. III §37 44-48).

CTH 408’deki Pupuwanni Ritüeli’nde ise kralın yemini, laneti, kanlı işi ve gözyaşları gibi olumsuzluklar önce kalın ekmeklerle, sonrasında ise kırmızı yünle (sarılmış) çivilerle somutlaştırılır. Bu nesnelerin yere çivilenmesiyle de bu olumsuzluklar bloke edilir. Çivileme eylemlerine eşlik eden inkantasyonlarda bunların tekrar yukarı gelmemesi ve yerinden hareket etmemesi dlenir.

B2: IBoT 4.14+KBo 24.4 ay. III (CTH 408)⁷¹⁶

§6^{5'} [...] ... *na-aš-ta* NINDA.GUR₄.RA^{MEŠ} IŠ-TU 9^{GIŠ}G[AGH^{HLA}] 6' [...] x x-*ma nu ka-ta tar-ma-a-iz-zi nu te-ez-zi* 7' [k]a-[a-ša]^l-wa ŠA LUGAL *li-in-ga-in hur-da-a-in* 8' [e]^l-eš-[har]^l e-eš-ha-ah-ru *tar-ma-a-nu-un* 9' [nu]^l-wa-[ra]^l-at-kán UGU *le-e ú-iz-zi* 10' *pé-di-ši-ya-wa-ra-at-kán le-e ni-ni-ik-ta-ri* §

§7^{11'} [E]GIR-ŠÚ-[m]a-kán^{GIŠ}GAG^{HLA} *mi-ti-it ar-ša-a-iz-zi* 12' [nu te-ez]^l-zi ŠA LUGAL-wa-kán *li-in-ga-iš h[ur-da-iš]* 13' [e]^l-eš-ha[r]^l e-eš-ha-ah-ru *mi-ti-it ar-ša-a[n]* 14' [e]^l-eš-[du]^l *nu-wa-ra-at-kán pé-di le-e ni-ni-i[k-ta-ri]*

Tercüme:

§6 ... 5' [...] ... *alır ve daha sonra dokuz ç[ivi] ile kalın ekmekleri* 6' [...] ... *yere çiviler ve (şöyle) söyler:* 7' “[Ş]imdi kralın yemini, laneti, 8' *kanlı işi ve akan gözyaşlarını çiviledim.* 9' *O yukarı gelmesin!* 10' *O yerinden hareket etmesin!*”

---

⁷¹⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. Bawanyeck, 2005, s. 273-289.

§7 ^{11'} *Ardından kırmızı yünle çivileri çıkar* ^{12'} *ve (şöyle) söyler: “Kralın yemini, la[neti],*
^{13'} kanlı işi ve gözyaşları kırmızı yünle çakılmış ^{14'} *oldu, onlar yerinden hareket etmesin!”*

Büyülenmiş bir insanı tedavi etmek amacıyla gerçekleştirilen CTH 402'deki Arzawa'lı Alli Ritüeli'nde ise hastaya rahatsızlık veren kara büyü ve kötü rüyalar ritüelde kullanılan malzemeler (*a-ni-ur-aš* KIN^{HL.A}) ile somutlaştırılmıştır. Bu rahatsızlıklar ritüel malzemelerin (başörtüsü giyen üç kadın figürin, kilden diller, sepet, bir eşek, kürek, tırmık, kaplar ve çeşitli renklerdeki yün yumakları) kazılan toprağın içine konup çivilenmesiyle imha edilir. Bu eylemden sonra çeşitli tanrılara yapılan bira ve ekmek sunularının ardından tanrılara bu kötülükleri çivili tutmaları için dua edilir (A2: KUB 24.9+ II §21 26'-33').

A2: KUB 24.9+ II (CTH 402)⁷¹⁷

§20 ^{17'} MUNUSŠU.GI *ša-ra-a da-a-i* 5 NINDA^{HL.A} 1 DUG *KU-KU-UB KAŠ* GIŠGAG
GIŠ*kar-ša-ni-[ya-aš]* ^{18'} *na-aš a-ra-ah-za pa-iz-zi ma-an-ni-in-ku-wa-ah-hi te-e-*
kán pád-da-a-i ^{19'} *nu-kán a-ni-ur-aš* KIN^{HL.A} *an-da da-a-i pu-u-ru-ut še-er iš-hu-*
wa-i ^{20'} *nu iš-tal-ak-zi nu-za* GIŠGAG^{HL.A} *wa-al-ah-zi nu kiš-an te-ez-zi* ^{21'} *ku-iš ku-*
u-un al-wa-an-za-ah-hi-iš-ke-et ki-nu-na a-pé-e-el al-wa-an-za-ta ^{22'} EGIR-*pa da-*
ah-hu-un na-at-kán ták-na-i kat-ta-an-da te-e-hu-un ^{23'} *na-at tar-ma-a-nu-un nu*
al-wa-an-za-ta i-da-la-u-e-eš te-eš-hu-uš ^{24'} *tar-ma-a-an-te-eš a-ša-an-du na-at-*
kán nam-ma ša-ra-a le-e [ú]-[i]z-zi ^{25'} *na-at da-an-ku-i-iš da-ga-an-zi-pa-aš har-*
du §

Tercüme:

---

⁷¹⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013).

§20¹⁷ ‘Yaşlı Kadın’ beş ekmek, bir testi bira (ve) çöven çivisi alır¹⁸ ve etrafında dolaşır. Yakınlarda toprağı kazar¹⁹ ve ritüel malzemelerini (çukurun) içine koyar. Üzerine kil/kireç döker²⁰ ve düzleştirir. Çivileri vurur ve şöyle söyler: 21’-22’ “Her kim bu (kişiyi) büyülediye, şimdi ben o büyüü geri aldım, onu toprağa koydum²³ ve onu çiviledim. Büyü (ve) kötü rüyalar²⁴ (oraya) çivilenmiş olsun! Onlar geri yukarı gelmesin!²⁵ Karanlık toprak onları tutsun!”

4.2.2.3. Gömme (hariye-)

Kara büyüye uğramış birini tedavi etmeye yönelik CTH 401.3’teki Banippa Ritüeli’nde (KBo 12.91 ay. IV 2’-8’) hastanın muzdarip olduğu kan, hastalık, yemin ve ‘kalabalığın dili’ (dedikodu) analogik bir inkantasyon (“Nasıl bu şuraşura kuşu ve teke karanlık toprağa gittilerse, bunlar da (yani) kan, yemin tanrısı, hast[alık], kalabalığın dili de aynı şekilde karanlık toprağa git[sin!]”) ile bir teke ve bir şuraşura-kuşuyla somutlaştırılır. Bu hayvanların toprağa gömülmesiyle kötülükler de toprağın altına girerek izole edilmiştir.

Maštigga’nın CTH 404.1’deki ritüelinde gömme yoluyla gerçekleştirilen üç imha uygulaması yer alır. Her üçünde de uygulamada da biri koyun, biri domuz yavrusu ve diğeri de bir köpek yavrusu olmak üzere, hastaların *tarpalli*’si işlevini gören hayvanlar kullanılmıştır. İlkinde koyuna hastaların tükürmesiyle (KBo 39.8 II §20-21 26-34), ikincisinde domuz yavrusunun hastalar üzerinde döndürülmesi (KBo 39.8 II §24-25 44-54) ve sonuncusunda ise köpek yavrusunun hem hastalar üzerinde döndürülmesi hem de hastaların hayvanın ağzına tükürmesiyle (KBo 39.8 III §30 14-19), hastaların ağızları ve dilleri üzerindeki lanetlerin transfer edildiği kötülükler, bu vekiller öldürülüp toprağa gömülmesiyle imha edilmiştir.

CTH 416'daki Eski Hitit Ritüeli'nde gömerek yapılan imha uygulaması iki kez gerçekleştirilir. İlkinde, kraliyet çiftini arındırmak için yapılan uygulamalar esnasında kullanılan iki adet ahşaptan Hantašepa tanrılarının figürinleri, askeri birlik ve kaplar kazılan toprağa içine gömülür. Ritüelde transfer aracı olarak kullanılan bu materyallerden askeri birliğe, hastalardaki kötülükler tükürme yoluyla aktarılırken, kraliyet çiftinin bu eylem esnasında ellerinde tuttukları Hantašepa tanrılarının figürinlerine ve kaplara ise temas yoluyla aktarılmıştır (KBo 17.1 I §12-14). Metnin ilgili kısımlarının kırıklı olması nedeniyle, bu nesnelerin kraliyet çifti üzerindeki hangi tür kötülükleri temsil ettiğini öğrenemiyoruz. Ritüeldeki ikinci imha uygulamasında ise gömülen ritüel malzemeler askeri birlik ve kaplardır. Burada hastalar üzerindeki kötülükler onların askeri birliğin onların üzerinde döndürülmeleri, onların ona tükürmeleri ve bu eylem esnasında kapları ellerinde tutmalarıyla transfer edilmiştir (KBo 17.1 II §22-23). Bu nesnelerin toprağa gömülmesiyle etkisiz hale getirilen kötülükler ise kraliyet çiftinin ve onların çocuklarının hastalığı, kanı, kötülüğü ve korkularıdır.

CTH 416,⁷¹⁸

§16 C1: KBo 17.5 II ^{1'} [... ^DHa-an-t]a-še-pu-uš te-eš-šum-mi-uš-ša ERÍN^{MEŠ}-an
^{2'} [... -a]n² pád-da-ah-hi tu-uš ha-ri-e-mi ^{3'} [...]

-----

§30 A1: KBo 17.1 III ⁸ ú-i-il-na-aš ERÍN^{MEŠ}-an te-eš-šu-um-mi-uš-ša ta-ak-na-
⁹ a ha-ri-e-mi tu-uš [tar-ma]-e-mi ta ki-iš-ša-an te-e-mi ¹⁰ ^DUTU-uš ^DIM-aš ka-a-
š[a LU]GAL-i MUNUS.LUGAL-ri DUMU^{MEŠ}-ma-aš-ša ^{URU}Ha-at-tu-ši ¹¹ e-er-

⁷¹⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (TX 08.02.2017, TRit 24.07.2015).

ma-aš-me-et e-eš-[har-ša]-me-et i-da-a-lu-uš-me-et ¹² ha-tu-ka-aš-me-et ha-ri-[e-nu-u]n ta-at a-ap-pa ša-ra-a ¹³ le-e ú-e-iz-zi [(^{LÚ}KÚR-na))]-ša-at pé-e-ta²-<ú> §

Tercüme:

§16 ^{1'-3'} [...Hant]ašepa tanrıları, kaplar ve askeri birliği alırım. [... yer]i kazarım ve onları gömerim. [...]

-----

§30 ⁸⁻⁹ Kilden askeri birliği ve kapları toprağa gömerim ve onları çivilerim. Daha sonra şöyle söylerim: ¹⁰ “Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı, burada Hattuša’daki [kr]al, kraliçe ve çocukları için ¹¹ onların hastalığını, onların kanını, onların kötülüğünü (ve) ¹²⁻¹³ onların korkusunu göm[dü]m. Bu bundan sonra onlar geri yukarı gelmesin. Düşmanı uzak tut!”

Hastaların bedenlerinden çıkarılan kötülüklerin nesnelleştirildiği objelerin mühürlenmesi, kurşundan kapaklı bir kaba konması, toprağa çivilenmesi, çukura gömülmesi ve bunların geri açılmaması, yeraltından geri yukarı çıkmamaları için sağlam bir şekilde kapatılması, Tanrı Telipinu ve Tanrıça Hannahanna’nın Kayboluş mitoslarında bahsi geçen metal kapaklı *palhi*-kaplarını anımsatmaktadır. Yeraltında bulunan ve içine giren şeyin asla geri yukarı çıkamayıp orada yok olduğu, bu geniş ve kapaklı *palhi*-kaplarına, mitoslardaki anlatılarda, hem Tanrı Telipinu’nun hem de Tanrıça Hannahanna’nın kızgınlıkları, öfkeleri, günahları ve aksilikleri konur ve bu kapların bunları sonsuza dek içinde tutmaları dilenir. Ele aldığımız ritüellerde kötülüklerin hapsedildikleri yerler, buralara sabitlenme şekilleri ve bu eylemleri takip eden dualar, bu mitoslarda yer alan *palhi*-kaplarının amaçlarını ve kullanımalarını çağrıştırmaktadır.

A: KUB 17.10+ ay. IV (CTH 324.1)⁷¹⁹

§37''' ¹⁴ ha-a-aš-ta ^{LÚ}NI.DUH 7 ^{GIŠ}IG a-ap-pa hu-it-ti-ya-at 7 ^{GIŠ}ha-at-ta-lu ¹⁵
kat-ta-an da-an-ku-i ták-ni-i ZABAR pal-hi ar-ta iš-tap-pu-ul-li-iš-me-et ¹⁶
A.BÁR¹-aš za-ak-ki-iš-me-iš AN.BAR-aš ku-it an-da-an pa-iz-zi na-aš-ta ¹⁷ nam-
ma ša-ra-a Ú-UL ú-ez-zi an-da-da-an har-ak-zi ¹⁸ Ú ŠA ^DTe-li-pí-nu kar-pí-in kar-
di-mi-ya-at-ta-an ¹⁹ wa-aš-du-ul ša-a-u-ar an-da e-ep-du na-at a-ap-pa le-e ú-ez-
zi

Tercüme:

§37''' ¹⁴ Kapı bekçisi yedi kapıyı açtı. Yedi kapı sürgüsünü ¹⁵ çekti. Karanlık toprağın
içinde bronz palhi-kapları durmaktadır. Onların kapakları ¹⁶ kurşundandır. Onların
kulpları demirdendir. Her ne onun içine giderse, ¹⁷ tekrar yukarı çıkamaz. O içerisinde
yok olur. ¹⁸ Böylece onlar Telipinu'nun kızgınlığını, öfkesini, ¹⁹ günahını ve aksiliğini
içinde tutsun ve onlar (buraya) geri gelsin.

A: KUB 33.54+ öy. II (CTH 334.1.1)⁷²⁰

§5'' ⁵ [... pal-h]e-e-eš ki-ya-an-ta-ri [...] ⁶ [...] ku-it-kán an-da pa-iz-z[i] ⁷ n[a-
aš-ta ...] [ú]-ez-zi an-da-at-kán har-[ak-zi] §
§6'' ⁸ DINGIR.MA[H-aš-ša ... ka]r-tim-mi-ya-az wa-aš-túl ⁹ ša-a-u-wa-a[r ...]
na-at-kán an-da har-ak-du

Tercüme:

⁷¹⁹ E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.1 (TX 2012-06-08, TRde 2012-06-08)

⁷²⁰ E. Rieken ve ark. (ed.), hithiter.net/: CTH 334.1.1 (TX 2009-08-26, TRde 2009-08-26)

§5’’⁵ [*Karanlık toprağın içinde bronz palh*]i-kapları durmaktadır. [*Onların*⁶ kapakları kurşundandır.] Her ne onların içine giderse, ⁷ [*tekrar geri*] gel[emez], o içinde yok [olur].

§6’’⁸ *Hannahanna*’nın [*kızgınlığı*], *öfkesi*, *günahı* ve ⁹ *aksiliği* [*onların içine gitsin*] ve onlar içinde tutsun ve onlar içinde yok olsun!

Benzer bir durum ‘*Lihzina*’daki *Fırtına Tanrısı*’nın *Mitosu*’ isimli, kısmen kırıklı olan mitoloji metninde (CTH 331) de söz konusudur.⁷²¹ Burada kara toprağa taşınan kötülükler (ki bu durum şöyle ifade edilir: “*Avuç içleri onu parmaklara verdi, parmaklar onu tırnaklara verdi, tırnaklar onu kara toprağa verdi*”), Güneş Tanrısı tarafından denize nakledilir ve denizde yüzen, kurşundan kapakları olan bakır kazanlara konur. Bu kazanlara taşınan, aralarında bazı hastalıkların da bulunduğu bu kötülükler şu şekilde sıralanır: *tarpi-demonu*(nın neden olduğu rahatsızlık), *par[ninka-]*, *kan dökme*, *uğursuzluk* (*hapanzi*), *kırmızı*, *gözyaşları*, *göz[le]rin h[astalığı]*, *irin*, (*görüş*) *bulanıklığı*, (*gözü*n *kornea tabakasında meydana gelen*) *beyaz lekeler*, *hastalık* (*inan*). Bunların denizdeki bu kazanlara konmasının ardından da kişinin tüm bedeninde, başında, gözlerinde, *walulaša*’larında, gözlerinin beyazlarında, alnında, kaşlarında, kirpiklerinde aydınlanma olduğu ve bu kişinin önceden olduğu hale geri döndüğü belirtilir.

---

⁷²¹ Metnin edisyonu için bkz. D. Grodek, “CTH 331: Mythos vom verschwundenen Wettergott oder Aitiologie der Zerstörung Lihzinas?”, *ZA* 89, 1999, s. 36-49. İlgili kısmın tercümesi için ayrıca bkz. Haas, 2003a, s. 62; B. J. Collins, “The Storm God at Lihzina (1.69)”, *The Context of the Scripture I*, Leiden – Boston: Brill, 1997d, s. 171.

4.2.3. Uzaklaştırma

4.2.3.1. Nehre Bırakma

Tunnawi'nin 'Nehir Ritüeli'nde hastayı kirlilikten arındırmak için çeşitli uygulamalarla hastadaki kirliliğin transfer edildiği ve metinde genel olarak *kuptar* "artık" olarak anılan nesneler, sonrasında nehre atılarak imha edilmiştir.

KUB 7.53 + KUB 12.58 III (CTH 409.1)⁷²²

§26¹² [nu]-kán^{GIŠ}GA.ZUM^{HI.A}GIŠšar-ra-an pít-tar TÚG.GÚ.È.[A GE₆]¹³
[TÚGAD.DA]M GE₆ ku-it-ši-iš-ša-an ku-it an-da e-eš-[ta]¹⁴ [na-a]t EGIR-pa
ÍD-i tar-na-i ku-up-tar-ra-kán^G[ÍŠZA.LAM.GA]R-a[z]¹⁵ [kat-t]a ú-da-an-zi še-
e-na-an-na na-an ÍD-i¹⁶ [iš-hu-un]-na-an-zi

Tercüme:

§26¹²⁻¹³ [Ve] taraklar, fırça(?), kanat, [siyah] tişört, siyah [tozluk(?)], onun üzerinde her ne vardıysa,¹⁴ [onları] arkasından nehrin içine bırakır. Ve onlar kalıntıları ç[adırd]an¹⁵ dışarı çıkarırlar ve figürü de; onları nehre¹⁶ [ite]rler.

CTH 456.2.1'deki ritüelde, ritüel sahibinde bulunan köt[ü kir]lilik, kara büyü, kav[ga, k]an, [in]cinme, erkek evlada gaddarlık, [tanrıların öfkesi] (ve) sıkıntının çeşitli uygulamalarla transfer edildiği nesneler nehre bırakılarak imha edilmiştir.

---

⁷²² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Goetze, 1938, s. 12, 14.

B: KBo 34.49 III + D: KBo 54.36 II (CTH 456.2.1)⁷²³

§19 ^{10/19} *nam-ma a-pa-a-at pé-e-da-an pád-da-an-zi* ¹¹ *nu ha-aš-šu-uš ÍD-i EGIR-*
an tar-na-an-zi ¹² *BIL.ZA.ZA še-e-na-aš IM UR.TUR QA-TAM-MA*
TÚG.GÚ.È.A TÚG *iš-hi-ia-li ú-e-ru-uš EGIR ÍD-i tar-na-an-zi*

Tercüme:

§19 ^{10/19} *Daha sonra o yeri kazarlar* ¹¹ *ve toprağı? nehre bırakırlar.* ¹² *Kurbağa figürü,*
kilden köpek yavrusu, elbise, kemer ve tepsiyi nehre bırakır[lar].

CTH 480.1'deki kraliyet çiftini arındırmaya yönelik Šamuha Ritüeli'nde her ne kadar *nakkušši* terimi ile anılmasa da 'günah keçisi' işlevi gören bir kayık, nehre ulaşan bir su yolu içine bırakılarak nehre gönderilir. Tanrının önünde kötü söz, yalancı şahitlik, lanet ve kirlilik yapan kişiyi temsil eden bu kayığın, eyleme eşlik eden analogik bir inkantasyon ile, kayığın nehirde iz bırakmadan gitmesi gibi bu kötülüklerin de uzaklaşması ve ritüel sahibinin de böylece arınık hale gelmesi dilenir (KUB 29.7 ay. §20 39-48).

4.2.3.2. Gökyüzüne Bırakma

Bir çocuğun uğradığı kara büyüü defetmeyi amaçlayan CTH 390A'daki Ayatarša'nın Ritüeli'nde bir *HURRI*-kuşu çocuk üzerinde döndürölüp, kara büyü ve onun etkileri bu kuşa transfer edildikten sonra, kuşun gökyüzüne bırakılmasıyla bu sıkıntı etkisiz hale getirilmiş olur (CTH 390A, KUB 17.1 I §13).

Eski Hitit Ritüeli'nde ise bu uygulama ile iki kez karşılaşırız. İlkinde kraliyet çifti üzerinde üç kez döndüröldükten (CTH 416, A1: KBo 17.1+ ay. III §25) sonra serbest

---

⁷²³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 456.2.1 (TX 13.10.2014, TRde 28.02.2014)

bırakılan kartalla ilgili olarak, ritüel uygulayıcı onu serbest bırakanın kendisi değil, kral ve kraliçe olduğunu belirtir ve bu kartaldan Güneş Tanrısı'na ve Fırtına Tanrısı'na şunu iletmesini ister: “*Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı'nın sonsuz olması gibi aynı şekilde kral ve kraliçe de sonsuzdur!*” (CTH 416, A1: KBo 17.1+ ay. III §29). Burada kartalın sadece kraliyet çifti üzerinde bulunan kirlilik ve hastalığı uzaklaştırmayıp, aynı zamanda bir elçi görevi üstlendiği söylenebilir. Ritüeldeki ikinci ilgili uygulama ise uygulayıcının kraliyet çiftini korkutarak, aniden gizli bir şekilde iki *partuni*-kuşunu gökyüzüne salıvermesidir. Eyleme eşlik eden inkantasyondan (“*Ben sizin ağrınızı, acınızı ve sıkıntınızı [al]dım*”), uygulayıcının bu kuşlarla birlikte kraliyet çiftinin rahatsızlıklarını da uzaklaştırdığını düşünülür (CTH 416, A1: KBo 17.1+ ay. IV §46).

4.2.3.3. Düşman Ülkesine Gönderme

Ritüellerde düşman ülkesine gitmeleri için serbest bırakılan canlıların, ülkedeki ya da ordudaki vebayı düşman ülkesine taşımak için gönderildiklerini görüyoruz. Böylece Hititler yalnızca hastalıktan kurtulmamış, aynı zamanda düşmana da zarar vermiş oluyorlardı. Ašhella Ritüeli'nde hastaların ‘günah keçisi’ işlevi gören bir kadın ve koçlar, bu amaçla düşman ülkesine bir inkantasyon eşliğinde (“*Bak! Bu ordunun insanları, koyunları, atları, katırları ve eşekleri içinde kötü olan ne varsa, şimdi onları ordugahtan bu koçlar ve (bu) kadın götürdüler. Onları kim bulursa bu kötü salgını o ülke alsın!*”) gönderilmiştir (CTH 394, KUB 9.31 III §5).

Aynı amaca yönelik olan CTH 407'deki Puliša Ritüeli'nde biri kadın diğeri erkek iki savaş esirinin *tarballi* olarak anılmalarına rağmen, vebayı düşman ülkesine taşımaları için serbest bırakıldıklarını görüyoruz. Onlarla birlikte ‘günah keçisi’ olan biri boğa, diğeri koyun olmak üzere iki hayvan da düşman ülkesine gönderilmiştir. İnsanlar gönderilirken vebaya neden olan tanrıya “*Eğer düşman ülkesinin bir erkek tanrısı bu*

vebaya neden olduysa, ben şimdi ona vekil olarak süslenmiş bir adam gönderdim. Bu kişi başı konusunda mükemmel, bu kişi kalbi konusunda mükemmel (ve) bu kişi uzvu konusunda mükemmel. Sen, erkek tanrı bu donatılmış adamla sakinleştirilmiş ol. Krala, beylere, orduya ve Hatti Ülkesi'ne karşı tekrar dost ol. [...] Fakat [bırak] tutsak vebayı taşıyın ve (onu) [düşman ülkesine] geri götürsün" (CTH 407, KBo 15.1+ I §2) diye seslenilmiştir. Süslenmiş 'günah keçileri' gönderilirken de söz konusu tanrıdan benzer şeyler istenmiştir: *"[Vebaya sebep] olan düşman[ın] tanrısı, eğer erkekse sana ben [süs]lenmiş, halkalı ve güçlü bir boğa ve[receğim]. Sen ey erkek tanrı sakinleşmiş ol. [B]u boğa [vebayı] düşman ülkesine geri götürsün. [Krala, pren]slere, beylere, orduya ve [Hatti ülke]sine [tekrar dost ol]"* (CTH 407, KBo 15.1+ I §4).

Benzer şekilde Uhhamuwa Ritüeli'nde de çeşitli iplerle ve halkayla süslenmiş koç, vebaya neden olan düşman ülkesinin öfkeli tanrısına hem yiyecek, olması hem de vebayı düşman ülkesine taşıması için serbest bırakılır ve böylece tanrının tekrar Hatti Ülkesi'ne dost olması istenir (CTH 410, HT 1 öy. II §2).

Yine aynı amaçla gerçekleştirilen Arzawalı Tapalazunauli Ritüeli'nde (CTH 424.1, KUB 41.17 +KBo 64.14 I §2-3) hem vebayı düşman ülkesine taşıması, hem de öfkeli tanrıya hediye olması için boğa, koç, koç yavrusu ve bir eşek; Arzawalı Tarhuntapaddu Ritüeli'nde (CTH 424.2, KUB 41.17+ II §3-4) ise süslenmiş bir koç ve koyun, CTH 424.3'teki ritüelde (CTH 424.3, KBo 64.14 IV §2) ise bir teke düşman ülkesine gitmeleri için serbest bırakılmışlardır.

CTH 419'daki ritüelde ise kötü kehaneti defetmesi için kralın *tarpalli*'si olarak anılan esir, bir görevlinin ona yol göstermesiyle ülkesine gönderilerek "(hayatın) kısa yılları, (hayatın) kısa günleri" onunla birlikte uzaklaştırılıp imha edilir (CTH 419, KUB 24.5 + KUB 9.13+ I §5).

4.2.3.4. Issız yerlere Gönderme

Demonların (ya da benzer varlıkların) neden olduğu hastalıktan muzdarip bir insanı tedavi etmeye yönelik Ambazzi Ritüeli'nde (CTH 391.1, KUB 27.67+ KBo 53.21 III 38-44) çeşitli uygulamalarla hasta üzerinde bulunan kötülüğün transfer edildiği bir fare, sonrasında serbest bırakılarak uzaklaştırılır ve kötülüğün de onunla birlikte uzaklaşması istenir ("*Kötülüğü onlardan aldım ve bir fareye sardım! Şimdi bu fare onu yüksek dağlara, derin vadilere, uzak yollara taşısın!*").

Maštigga Ritüeli'nde (CTH 404.1, KBo 39.8 III §28-29) ise etrafına mavi ve kırmızı yün sarılıp, hastalar üzerinde döndürüldükten sonra serbest bırakılan bir kertenkelenin, hastalardaki 'kötü dili' uzaklara taşınması istenir ("*Hızlı ayak kötü dili taşısın! Onu sırtıyla taşısın! (Onun) diş(ler)i kötü ağzı (ve) kötü dili taşısın!*").

İtkalzi Ritüeli'nde ise kötülüğün uzağa gönderilmesini sembolize etmek için gökyüzüne doğru bir ok atılması söz konusudur. Burada ritüel sahibinin erkek olması durumunda oku kendisinin atabileceği, ancak kadın olması durumunda ise bunun onun adına ^{LÜ}AZU-rahibi tarafından yapılacağı belirtilir (CTH 777 Tf10.2.A, KUB 29.8 II 8-11).

4.2.3.5. Serbest Bırakma (*tarna-*)

CTH CTH 448.2.1.1'deki ritüelde (A1. KUB 17.18 II-III + A2. Bo 8146+ §5-7) kraliyet çiftinin vekilleri olarak sunulan ve hem *tarpalli* hem de *nakkušši* olarak nitelenen biri erkek diğeri kadın olan vekiller ayın sonrasında serbest bırakılarak kraliyet çifti üzerindeki kötülük ve CTH 452.1'deki ritüelde (KUB 7.6 §2-4) genç bir erkek ve genç bir kadın *nakkušši* olarak serbest bırakılarak cinsel ilişki nedeniyle hastada meydana gelen kirliliği uzaklaştırmışlardır. CTH 456.5'deki ritüelde (KUB 41.11 §2-4) ise bir koyun *nakkušši* olarak serbest bırakılmış, hastanın tüm suçunun ve günahının serbest

birakılan koyunu bulan kişiye geçmesi istenmiştir. CTH 458.1.1'deki ritüelde (KBo 40.25+KBo 20.73+ IV 12-15) bir eşek tükürme eylemiyle kendisine transfer edilen kötölükleri serbest bırakılarak uzaklaştırmıştır. Büyülü ya da kirli şeylerin yenilip içilmesi nedeniyle kişide meydana gelen kirlenmeyi arındıran Ammihatna Ritüeli'nde (CTH 471, KBo 5.2 III §55-56) ise *nakkuşşahit-* olarak kirliliği uzaklaştırması için tanrılara bir oğlak serbest bırakılır. Kraliyet çiftini arındırmak için geręekleřtirilen şamuha Ritüeli'nde (CTH 480, KUB 29.7+ ay. §22), kralın üzerindeki kötölükleri taşıması için bir boğa ve kraliçenin eşyalarında bulunan kötölüğü taşıması bir inek, bir koyun ve bir keçi *nakkuşşi* olarak serbest bırakılmışlardır. İtkalzi Ritüeli'nde, tanrıların eşyalarına yapılan saygısızlıktan sorumlu olduğu düşünölen kraliyet çiftinin üzerindeki kirliliği taşıması için ise keşilerin yanı sıra, bir kadın da 'günah keçisi' olarak serbest bırakılmışlardır (CTH 777, KUB 29.8+ I 28-31, 37-43).

4.2.3.6. Dökme (*şuhha-*)

Huwarlu Ritüeli'nde kötölüğü dışarı çekmek için yapılan çeşitli uygulamalarda kullanılan kavrulmuş tohumlar, ekmek, tahıl, bez ve çeşitli maddelerden yapılmış topakların hepsi, leř hayvanlarına bırakılmak üzere bozkıra dökölerek imha edilmiştir (CTH 398, KBo 4.2 öy. II §16 27-35). CTH 429'daki ritüelde hastaya bağlanarak hastadaki laneti absorbe etmesi için kullanılan ipler, çözöldükten sonra sepete konmuş ve bu sepet hasta üzerinde döndöröldükten sonra sepetin içindekiler bir imha alanı olarak düşünöbileceğimiz *mariyana* alanına dökölerek kötölüğün kaybolması dilenmiştir (CTH 429.1, KBo 10.37 III §18-20). CTH 433.2'deki ritüelde (KBo 17.105+ KBo 34.47 III §17-18) ateşte kızartıldıktan sonra üzerine un dökölen *karř*-tahılı, önce ritüel esnasında kötölüğü, öfkeyi ve kızgınlığı uzağa taşıması istenen tanrılar arasında yer alan Tanrı *Kurşa*, ardından da ritüel sahipleri olan kraliyet çifti ve onların çocuklarıyla birlikte anılan ^{LÚ}MUşEN.DU'lar üzerinde döndörölür ve sonrasında da bir kaya üzerine dökölerek kötü

ve korkunç sözlerin uzaklaşması istenir (“*Kötü (ve) korkunç olan sözler, onlar dışarı çıksın! Fakat iyi, zarif (ve) bilge (olanlar) gel[sin!]*”). Ziplantawiya’nın kardeşi Tuthaliya ve ailesine yapılan kara büyüü uzaklaştırmak için yapılan CTH 443.1’deki ritüelde (KBo 15.10 öy. II §912-16), içlerinde yedişer tane hamurdan diller bulunan *kurtāli* kaplarına yağ ve bal döküldükten sonra boşaltılan bu kaplarla birlikte, büyüünün neden olduğu kötü sözlerin de uzaklaşması istenir (“*Bunların yok olmaları gibi Zi tarafından beyime eşi ve çocuklarına yapılan Zi’nin kara büyüü (ve) kötü sözleri de yok olsun! O geri gelmesin!*”). Ambazzi Ritüeli’nde ne içerdiği ve nereye döküldüğü belirtilmeden *kuptar*’ın, yani (ritüel) kalıntıların dökülmesinden bahsedilmiştir (CTH 391.1, KUB 27.67+ KBo 53.21 I 44).

4.2.4. Söndürme ve Yakma

4.2.4.1. Söndürme (*kišt-*)

Söndürerek imha etme uygulaması Ambazzi Ritüeli’nde, ritüelin farklı safhalarında üç kez gerçekleştirilir. İlk ikisinde kızartılan çam kozalağı, hasta üzerindeki kötülükle, üçüncü eylemde de hastadaki şeytani hastalıkla nesnelleştirilmiştir. Suyla yapılan söndürme eylemleri, bu eylemler esnasında sırasıyla dile getirilen analogik inkantasyonlar “*Bunu nasıl söndürdüysem, beylerle ilgili kötülük de aynı şekil[de sō]nsün / dışarı çıksın / yok olsun!*” (CTH 391.1, KUB 9.25 + KUB 27.67 öy. I 4-7), “*Bunu nasıl söndürdüysem aynı şekilde kötülük de beylerde sönsün / yok olsun!*” (CTH 391.1, KUB 9.25 + KUB 27.67 öy. II 5-8) ve “*Bunu [nas]ıl söndürdüysem beydeki şeytani inan hastalığı da aynı şekilde sönsün / yok olsun!*” (CTH 391.1, KUB 9.25 + KUB 27.67 öy. II ay. III 7-12) eşliğinde gerçekleştirilerek kötülükler etkisiz hale getirilmiştir. Anniwiyani Ritüeli’nde hasta üzerindeki tanrısal öfkeyle somutlaştırılan çakıl taşları, birayla söndürülerek ve ilgili tanrının öfkesinin tükenmesi dilenerek (“*Bunların*

susuzluğunu gidermesi gibi Koruyucu Tanrı kurşa, sen de susuzluğunu gider! Senin öfken, [hid]detin ve kızgınlığın tükensin!”) bertaraf edilmiştir (CTH 393, VBoT 24 ay. IV 1-5). CTH 458’de de mangalda ısıtılan çakıl taşları hastanın düşmanları ve üzerindeki kötülükle nesnelleştirilmiş ve bu taşların suyla söndürülmesiyle imha edilmişlerdir (CTH 458.1.1, KBo 17.54 ay. IV 2’-14’). Huwarlu Ritüeli’nde ise kötü söz ve ürkütücü kuşlar (kötü alamet getiren) tavada kızartılan çekirdekler ve kişnişle somutlaştırılmış, bunların suyla söndürülmesiyle de yok edilmişlerdir (CTH 398, KBo 4.2 öy. I 9-18).

4.2.4.2. Yakma (*warnu-*)

Tunnawi’nin ‘Nehir Ritüeli’nde hasta üzerindeki kirliliğin aktarıldığı diğer ritüel materyaller nehre atılarak imha edilirken, hasta üzerinde tutularak kirliliğin transfer edildiği küçük siyah bir domuz ve köpek yakılarak imha edilmişlerdir (“[*Ve küçük köpeği(?)*] (*ve*) *küçük domuzu başka bir yere taşırlar; [ve onları ateşte] yakarlar.*”, CTH 409.1, KUB 7.53 + KUB 12.58 III §27).

II. Murşili’nin konuşma bozukluğunu tedavi etmeyi amaçlayan ritüelde, II. Murşili’nin vekili olma (*puhugari) işlevi gören sığır, ulaştığında yakılarak imha edileceği Kummani şehrindeki tapınağa gitmesi için serbest bırakılmıştır (CTH 486, A. KUB 43.50+ öy. §1 - B3. KUB 12.31+ ay. §4).

Maštigga’nın aile içi geçimsizliğe yönelik olan ritüeli bir istisnadır ve bu ritüel bir ocağın yanında gerçekleşir. Ritüel uygulamaların her biri bittiğinde ritüel malzemeler imha edilir; örneğin, bir balık alır, balığın denizden çıkarılmasını hastalardan lanetlerin kaldırılmasına benzeten bir inkantasyon okur ve ardından balığı ocağa atar. İmha analoginin bir parçası değildir; “*Bu balık nasıl helâk ediliyorsa, kötülük de helâk olsun*” demez (CTH 404.1, KBo 39.8 I §11). Ritüel esnasında buna benzer şekilde, çeşitli uygulamalarda kullanılan ve hasta üzerindeki tartışma, kötü dil, lanet gibi kötülüklerle

somutlaştırılan kırmızı yün (CTH 404.1, KBo 39.8 I §10), *tiššatwa* (§12), balmumundan yapılma diller ve ardından da tuz, içyağı, sinir ve kişniş gibi nesneler (I-II §13-14), hamurdan iki figürin (II §15-17) ve hamur (II §19) gibi malzemeleri ateşe atarak imha eder. Ritüelde *tarpalli* işlevi gören, üzerinde tutma ve tükürme eylemleriyle hasta üzerindeki kötülüğün kendisine aktarıldığı siyah bir koyun da kesilip parçalandıktan sonra ateşe atılarak imha edilir (II §22-23 35-42). Maštigga, tüm metin boyunca kendi bireysel ayinlerinin çoğunu bu şekilde noktalamaktadır. Maštigga'nın metninin sonunda daha büyük ve genel bir imha ayini yoktur- tıpkı daha büyük bir kurban töreni olmadığı gibi, yalnızca daha küçük sunular vardır. Bu nedenle Maštigga'nın ritüeli, CTH 391, CTH 398, CTH 402 ve CTH 409.1'de görülen, daha büyük yapısal benzerlikleri paylaşmaz. Tam olarak korunmuş ritüellerin hiçbirinde, son kurban yemeğinin ardından, son bir analogik ayin yer alamaz. Bu yapıdan bir başka sapma CTH 433.2'de görülmektedir; burada Yaşlı Kadın kahinleri arındırmak için, kahinlerin ağızlarına yağlı ekmeği yerleştirir, bu ekmeği koruyucu tanrının önüne koyar, inkantasyon okur ve sonra da yağlı ekmeği ocağa atar. Bunu bir adak sekansı izlemiyor, daha çok Maštigga'nın her uygulamadan sonra ilgili ritüel materyali imha etmesini hatırlatıyor.

İmha uygulamaları genel olarak ritüel esnasında belirli aşamalarda gerçekleşir: kötülüğü dışarı çekmek ve somutlaştırmak için yapılan ayinlerden hemen sonra ve adak/sunu sekansından da hemen önce. Örneğin, CTH 398'da, eşyalar saraydan ayrıldıktan sonra, ayinin ikinci yarısında, bozkıra gelindiğinde ve yine adak/sunu sekansından önce imha edilirler. CTH 416'da, imha her bir ayin sonunda gerçekleşir ve bunu bir kurban yemeği izler. CTH 409.1'de ise, imha, geçiş ayininin hemen öncesinde gerçekleşir ve bunları adaklar/sunular izlemektedir. Böylece, imhaların sunulardan önce yapılmasının gerekli olduğu görülüyor ki bu da birkaç açıdan anlaşılabilir: (1) Tanrılara yalvarmadan önce katılımcıların çevresinden kirliliğin temizlenmesi gerekiyor; (2)

ritüelde imhanın, bulaşmanın ortadan kaldırılması için yapılması gereken en son şey olduğu ve bu nedenle mantıksal olarak sunudan önce geldiği; (3) tanrıların yardımının özellikle kötülüğün geri dönmesini önlemek için gerekli olduğu ve bu nedenle, kötülüğün ortadan kaldırılmasının tamamlanmış görüldüğü an da en çok adaklara ihtiyaç duyulduğu andır (en iyi CTH 402 ve CTH 416'daki inkantasyonlarla desteklenir).

4.3. YAKARMA VE YATIŞTIRMA

4.3.1. Kefaret Yoluyla Ölü Ruhları Yatıştırma

Kefaret, işlenen bir suçun ya da günahın affedilmesi için ödenmesi gereken tazminat, verilmesi gereken yatıştırıcı/teskin edici hediye ya da gerçekleştirilmesi gereken eylem olarak ifade edilebilir. Hititçe metinlerde kefaretle ilgili olarak geçen anahtar terim *šarni(n)k*-'dir. Bu terimin kullanımları arasında şunlar vardır: “to compensate, to replace, to make restitution, to make/pay compensation for”.⁷²⁴ Bu fiilden türeyen isim *šarnikzil* ise şöyle açıklanabilir: “compensation, compensatory damages, substitutionary payment”.⁷²⁵ Açıkça görüldüğü gibi, bu terimlerin kullanımı öncelikle kelimenin somut hukuki anlamı ile ilgilidir. Bununla birlikte, sonraki döneme ait metinlerde bu ifadelerin mecazen, özellikle de tanrılarla mutabakat yapma deyimleri olarak dini bağlamlarda kullanılmasında artan bir eğilim görülür.⁷²⁶

Erken dönem kaynaklarında, bu terminolojiyle kan intikamı ve kralı öldürmek için bir komplo durumunda ölüm cezasının uygulanmasıyla ilgili olarak karşılaşırız.

---

⁷²⁴ CHD Š, s. 282-286.

⁷²⁵ CHD Š, s. 279-281.

⁷²⁶ Feder, 2011, s. 216.

En eski belgelerden biri olan Telipinu Fermanı'nda (CTH 19; M.Ö. 16. yüzyılın sonu), tanrılar bu borcun gayretli tahsildarları olarak tasvir edilmiştir. Bu metindeki ana motif, Hatti'nin hastalıklarının, kraliyet tahtını gasp edenlerin işlediği kan suçuna atfedilmesidir. Kan dökülmesine yapılan birçok referanstan daha kritik olan, bu belgedeki tanrısal intikam kavramının tasviridir. Telipinu birçok pasajda, tanrıların katilden öldürülen tarafın “kanını talep ettiği”ni (*ešhar šanh-*) belirtir:

KBo 12.7+ I (CTH 19)⁷²⁷

§13⁴² [*na-pa* ¹*Mur-ši-i-li-ya-aš*] *eš-har* DINGIR^{MEŠ} *ša-an-h[i-ir]* §

-----
§18⁶³ [(*ma-a-an* ¹*Ha-an-ti-i-li-iš-ša* ^{LÚ}ŠU.G)I *ki-ša-a(t na-aš* DINGIR^{LI})^M-iš (*ki-ik-ki-iš'-š-u-wa-an*)]⁶⁴ [(*da-a-iš nu-kan* ¹*Zi-dan-ta-a*)š ¹*Pi-še-ni-in* (DUMU ¹*Ha-an-ti-i-li QA-DU* DUMU^{MEŠ}-ŠU)]⁶⁵ [(*ku-en-ta ha-an-te-iz-z*)i-uš-ta (^{İR}MEŠ-ŠU *ku-en-ta*)] §

§19⁶⁶ [(¹*Zi-dan-ta-aš-ša* LUGAL-)u(-e-it *na-pa* DINGIR^{MEŠ}) ¹(*Pi-še-ni-ya-aš eš-har* *ša-an-hi-ir*)]⁶⁷ [(*nu-uš-ši* ¹*Am-mu-na-an ha-aš-ša-an-ta-an* DINGIR^{MEŠ} ^{LÚ}KÚR^{MEŠ}-ŠU *i-e-ir*)]⁶⁸ [(*nu-kán* ¹*Zi-dan-ta-an ad-da-aš-ša-an ku-en-ta*)] §

§20⁶⁹ [(¹*Am-mu-na-aš-ša* LUGAL-u-e-it *na-pa* DINGIR^{MEŠ} *at-ta-aš-ša-aš* ¹*Zi-dan-ta-aš*)]⁷⁰ [(*e-eš-har-še-et* *ša-an-hi-ir* ...)]

Tercüme:

§13⁴² Tanrılar (intikam için) [Muršili'nin] kanını aradılar.

---

⁷²⁷ Transkripsiyon için bkz. I. Hoffmann, *Der Erlass Telipinus*. TdH 11, Heidelberg: Winter, 1984, s. 20-24. Çeviri için bkz. T. van den Hout, “The Proclamation of Telipinu (1.76)”, *The Context of the Scripture I*, Leiden – Boston: Brill, 1997, s. 195-196.

-----
§18 ⁶³⁻⁶⁴*Hantili [yaş]lanınca ve tanrı olmaya başlayınca, Zidanta, Hantili'nin oğlu [Pišeni]'yi oğulları ile birlikte ⁶⁵öldürdü [ve] onun [ba]ş görevlilerini de öldürdü.*

§19 ⁶⁶*Zidanta kral o[ld]u. Tanrılar (intikam için) Pišeni'nin kanını aradılar. ⁶⁷(Böylece) tanrılar onun dünyaya getirdiği (oğlu olan) Ammuna'yı ona düşman yaptılar ⁶⁸ve o babası Zidanta'yı öldürdü.*

§20 ⁶⁹*Ve Ammuna kral oldu. Tanrılar (intikam için) babası Zidanta'nın ⁷⁰kanını aradılar. ...*

Telipinu Fermanı bir dizi kararnameyle sona ermektedir. Bunlardan birinde Telipinu, cinayet (*ešhar iya-*) suçuyla ilgili yeni bir hüküm getirerek, dökülen kanın kefaretinin ödenmesine dair bir tazminat seçeneği sunar. Bu defa tazminatın tahsildarları tanrılar değil, “kanın efendisi” (*ešhanaš išhaš*) olarak anılan maktulün akrabalarıdır.

KBo 12.7+ ay. IV (CTH 19)⁷²⁸

§49 ²⁷*iš-ha-na-aš-ša ut-tar ki-iš-ša-an ku-iš e-eš-har i-e-iz-zi nu ku-it e-eš-ha-na-aš-pát ²⁸iš-ha-a-aš te-iz-zi ták-ku te-iz-zi a-ku-wa-ra-aš na-aš a-ku ták-ku te-iz-zi-ma ²⁹šar-ni-ik-du-wa nu šar-ni-ik-du LUGAL-i-ma-pa li-e ku-it-ki*

Tercüme:

§49 ²⁷⁻²⁸*“Kan dökülmesi meselesi şöyledir: Kim kan akıtırsa, “kanın efendisi” ne derse o (olur): Eğer 'ölecek' derse ölsün, ²⁹'tazmin edecek' derse tazmin etsin. Ancak kral için hiçbir şey (olmayacaktır).⁷²⁹”*

---

⁷²⁸ Transkripsiyon için bkz. Hoffmann, 1984, s. 52. Çeviri için bkz. van den Hout, 2003, s. 198.

⁷²⁹ Pasajın bu son ifadesi ile kastedilmek istenen Westbrook'a göre kralın ödenecek olan tazminattan hiçbir pay almayacağı iken, Hoffner'e göre hüküm verme sürecinde kralın hiçbir rolünün olmamasıdır; R. Westbrook, *Studies in Biblical and Cuneiform Law*, Paris: Gabalda,

Böylece, Telipinu bir cinayet işlenmesi durumunda, kan kefaretinin tazminine dair karar yetkisini “kanın efendisi”ne (*ešhanaš išhaš*) tanımaktadır; ferman “kanın efendisi”nin, tazminatın failin ölümü şeklinde mi, yoksa maddi tazminat olarak mı ödeneceğine karar vermesi gerektiğini açıkça belirtir. Bu fermanın düzenlenmesiyle cinayet işlenmesi durumunda, ceza önceden tanrılar tarafından verilirken ve kanın intikamı onlar tarafından alınırken, bu hak artık maktulün yakınlarına geçmiştir.⁷³⁰ Bu pasajda *šarnink-* sadece terimin somut hukuki anlamıyla tutarlı parasal tazminat seçeneğine uygulanmıştır.

Terimin benzer bir kullanımı ile I/II Tuthaliya (CTH 258.1) Fermanı⁷³¹,’nda da karşılaşıyoruz. Fermana adam öldürmekle ilgili bir düzenleme yer almaktadır. Ancak ilgili pasaj kısmen kırık olduğu için cinayetin türü bilinmiyor. Hükmün korunmuş kısmı, adam öldürme suçu için *ešhanašša šarnikzil* “kan kefareti” istenildiğini ve ödenecek olan ‘kan kefareti’nin bir tarla ya da bir insan şeklinde olması durumunda katilin sadece kendisini değil, ailesini de kölelikten kurtarmış olacağını belirtir.

1988, s. 49–50; H. A. Hoffner, “On Homicide in Hittite Law”, *Crossing Boundaries and Linking Horizons: Studies in Honor of Michael C. Astour on His 80th Birthdays*, Bethesda, Maryland: CDL Press, 1997b, s. 311.

⁷³⁰ Feder, 2011, s. 217; E. Reyhan, “Hitit Toplumunda “Öldürme” Eylemi Üzerine Bir İnceleme”, *XVII. Türk Tarih Kongresi, 15-17 Eylül 2014. I. Cilt: Eski Anadolu Uygarlıkları*, Ankara, 2018, s. 73-74.

⁷³¹ Bu metin her ne kadar R. Westbrook ve R. D. Woodard tarafından IV. Tuthaliya'ya (on üçüncü yüzyılın sonları) atfedilse de, Hititologlar onu Orta Hitit döneminin bir Tuthaliya'sına, yani daha önce Otten tarafından gösterildiği gibi Tudhaliya I veya III'e atfetme konusunda hemfikirlerdir; H. Otten, “Original oder Abschrift — zur Datierung von CTH 258”, *Florilegium Anatolicum: Mélanges offerts à Emmanuel Laroche*, Paris: Boccard, 1979, s. 273–76; M. Giorgieri, *I testi ittiti di giuramento. Tesi di dottorato*, Firenze, 1995, s. 132-134; M. Marazzi, “Gli editti reali hittiti: definizione del genere e delimitazione del corpus”, *Tabularia Hethaeorum: Hethitologische Beiträge Silvin Koşak zum 65. Geburtstag*, DBH 25. Wiesbaden: Harrassowitz, 2007, s. 487–502; Miller, 2013, s. 135 ve dn. 16. R. Westbrook ve R. D. Woodard, “The Edict of Tudhaliya IV”, *Journal of the American Oriental Society* 110/4, 1990, s. 641-659.

KUB 13.9 II (CTH 258.1)⁷³²

§5' ³ ma-a-an e-eš-ha-na-aš-ša ku-iš-ki šar-ni-ik-zi-il ⁴ pi-ia-an har-zi nu-za-ta
SAG.DU-ZU wa-aš-ta⁷³³ ⁵ na-aš-šu A.ŠÀ-LA₁₂ na-aš-ma LÚ.U₁₉LU ⁶ na-aš-ta
pa-ra-a Ú-UL ku-iš-ki tar-na-i ⁷ ma-a-na-aš-za QA-DU DAM^{MEŠ}-ŠU DUMU^{MEŠ}-
ŠU da-a-an har-zi ⁸ na-an-ši-iš-ta pa-ra-a tar-na-i ...

Tercüme:

§5' ³⁻⁵ Eğer biri kan (suçu)nun tazminatını öderse, - (tazminat) ister bir tarla ya da ister bir insan (olsun)- böylece o kendini (kendi başını) kurtarır. ⁶ O zaman kimse onu (yani, katili) (mağdur tarafa) teslim etmez. ⁷ Eğer o (mağdur taraf) (tazminat öğelerini), (katilin) eşleri (ve) oğulları ile birlikte almışsa, ⁸ sonra o (mağdur taraf) onu/onları ona (katile) teslim edecektir.

Hitit İmparatorluk Dönemi'nin sonlarına doğru metinlerde *šarnink-* ve *šarnikzil'*in metaforik kullanımı büyük ölçüde genişletilmiştir. Bu terimler, özellikle önceki yöneticilerin entrikalarının ve kötülüklerinin doğurduğu “borç”un zaten “ödenmiş” olduğuna tanrıları ikna etmeye çalışan dualarda görülür. Bu dualarda, her zaman rica sahibi olan kral ya da kraliçe, mevcut sıkıntının genellikle bir önceki neslin bazı suçları nedeniyle verilen ilahi cezadan kaynaklandığını iddia eder. III. Hattuşili'ye ait olan bu türden bir duada, III. Hattuşili Kraliçe Danuhepa'nın sürgün edilmesi günahının doğurduğu ilahi cezadan kaçınmaya çalışmaktadır:

---

⁷³² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2013, s. 136-137.

⁷³³ Melchert'in yorumuna dayanarak, J. Miller, *wašta*'yı, *waš-*: “satın almak, para ödeyerek rehinden kurtarmak” fiilinin 3. tekil şahıs, preterite formu olarak yorumlamıştır; Miller, 2013, s. 136 dn. 24. Melchert'in bu yorumu ilk olarak R. Westbrook ve R. D. Woodard tarafından alıntılanmıştır; Westbrook ve Woodard, 1990, s. 644-45 ve dn. 5.

KUB 21.19+ II (CTH 383)⁷³⁴

¹⁰ ... nu-kán ma-a-an ^DUTU ^{URU}A-ri-in-na GAŠAN-YA ¹¹ A-NA [INIM ^f]Da-nu-
hé-pa še-er TUKU.TUKU-iš-ta ku-it-ki ¹² nu a-pa-a-at-ta-ia ut-tar ŠA ^fDa-nu-hé-
pa i-ia-a[t k]u[-iš ¹³ nu-za a-pa-a-aš-ša DINGIR^{LIM}-iš ka-ru-ú ki-ša-at[ ] ¹⁴ na-aš-
kán KASKAL-az ar-ha ti-ia-at ¹⁵ na-at IŠ-TU SAG.D[U-Š]Ú ka-ru-ú pa-ra-a šar-
ni-ik-ta ¹⁶ nu ^DUTU ^{URU}A-ri-in-[n]a GAŠAN-YA ŠA ^fDa-nu-hé-pa ut-tar ¹⁷ am-
me-el U₄^{HIA}-aš am-mu-uk A-NA KUR ^{URU}Ha-at-ti-ia ¹⁸ me-na-ah-ha-an-da
EGIR-pa le-e [h]u-it-ti-ia-at-[ti] ¹⁹ a-pé-e-ni-iš-šu-wa-an ut-tar am-mu-uk [me-
n]a-ah-h[a-an-da] ²⁰ am-me-el U₄^{HIA}-aš EGIR-pa hu-it-ti-ia-u-wa-an-z[i] ²¹ Ú-
UL a-ra-a-an ŠA ^fDa-nu-hé-pa-ma ut-tar [ku-iš] ²² pa-ra-a i-ia-at ka-ru-ú a-pa-
a-aš-pát šar-ni-ik-t[a]

Tercüme:

¹⁰... “Arinna'nın Güneş Tanrıçası, hanımefendim, ¹¹⁻¹³Danuhepa [meselesine] herhangi bir şekilde kızdıysan, o Danuhepa meselesini gerçekleştiren kişi zaten bir tanrı olmuştur (yani öldü). ¹⁴Yoldan çıktı ¹⁵ve zaten bedelini kendi başıyla tazmin etti (ödedi). ¹⁶Ey Arinna'nın Güneş Tanrıçası, hanımefendim, Danuhepa meselesini ¹⁷benim günlerimde bana ve Hatti ülkesine ¹⁸karşı tekrar gündeme getirme. ¹⁹⁻²⁰Benim günlerimde böyle bir konuyu tekrar gündeme getirmen ²¹⁻²²doğru değil. Danuhepa meselesini gerçekleştiren, zaten kendisi tazminat ödedi.”

Diğer dualarda olduğu gibi bu duada da failin ölümü, günahın “tazmin edilmesi” olarak tasvir edilir. Burada ve başka yerlerde ortaya çıkan, failin bunun bedelini kendisinin ödediği, yani “başıyla” ödediği (IŠ-TU SAG.DU-ŠÚ para šarnikta) ifadesi,

⁷³⁴ Transkripsiyon için bkz. D. Sürenhagen, “Zwei Gebete Hattušilis und der Puduhepa.” *AoF* 8, 1981, s. 92; çeviri için bkz. Singer, 2002, s. 98-99'dan uyarlanmıştır.

daha önceki yasal geleneklerden açık bir şekilde ödünç alınmıştır. Bu deyim Telipinu Fermanı'nda (§31) ölüm cezasını talep eden bir suçla, görünüşe göre kralı öldürmeye yönelik bir suçla ilgili olarak zaten bulunmaktadır.

KBo 12.7+ öy. II (CTH 19)⁷³⁵

§31 ⁵⁰ *ku-iš ŠEŠ^{MEŠ}-na NIN^{MEŠ}-na iš-tar-na i-da-a-lu i-ya-zi nu LUGAL-wa-aš*
⁵¹ *har-aš-ša-na-a su-wa-a-i-e-iz-zi nu tu-li-ya-an hal-zi-iš-tin ma-a-na-pa ut-tar-*
š[e-i]t pa-iz-zi ⁵² *nu SAG.DU-na-az šar-ni-ik-du du-ud-du-mi-li-ma ^mZu-ru-wa-*
aš ⁵³ *^mDa-a-nu-wa-aš ^mTa-hur-wa-i-li-ya-aš ^mTa-ru-uh-šu-uš-ša i-wa-ar li-e [k]u-*
na-an-zi ⁵⁴ *É-ri-iš-ši-iš-ši A-NA DAM-ŠU DUMU^{MEŠ}-ŠU i-da-a-lu li-e ták-ki-iš-*
ša-an-zi ⁵⁵ *ták-ku DUMU.LUGAL-ma wa-aš-ta-i nu SAG.DU-az-pát šar-ni-ik-du*
A-NA É-ŠU-ma-aš-ši-iš-ša-an ⁵⁶ *Ú A-NA DUMU^{MEŠ}-ŠU i-da-a-lu li-e ták-ki-iš-*
ša-an-zi DUMU^{MEŠ}.LUGAL-ma ku-e-da-ni ⁵⁷ *[(še-e)]r har-ki-iš-kán-ta-ri Ú-UL*
A-NA É^{MEŠ}-ŠU-NU A.ŠÀ^{HI.A}-ŠU-NU ^{GIŠ}SAR.GEŠTIN^{HI.A}-ŠU-NU ⁵⁸ *[AR-]DI^{HI.A}-*
ŠU-NU SAG.GÉME.İR^{MEŠ}-ŠU-NU GUD^{HI.A}-ŠU-NU UDU^{HI.A}-ŠU-NU

Tercüme:

§31 ⁵⁰ *Her kim erkek kardeşleri ve kız kardeşleri arasında kötülük yaparsa ve kralın* ⁵¹
başını gözüne kestirirse, meclisi çağırın. Eğer o kendi sözüne giderse, ⁵²⁻⁵³ *o kendi başıyla*
tazmin etsin/ödesin! Ama Zuruwa, Tanuwa, Tahurwaili ve Taruhšu gibi gizlice
öldürmesinler. ⁵⁴ *Onun evine, karısına, çocuklarına kötülük yapmasınlar.* ⁵⁵⁻⁵⁸ *Eğer prens*
günah işlerse, kendi başıyla tazmin etsin/ödesin! Ancak onun evine, çocuklarına kötülük
yapmasınlar. Prenslerin ölmesinden onların evleri, arsaları, bağları, erkek ve kadın
hizmetlileri, öküzleri ve koyunları (etkilen)mez.

⁷³⁵ Transkripsiyon için bkz. Hoffmann, 1984, s. 34. Çeviri için bkz. van den Hout, 2003, s. 197.

Böylece, daha sonraki Hitit dualarında günahın telafisi olarak birinin hayatını kaybetmesi fikri, cinayetle ilgili daha önceki yasal geleneklerin mecazi bir uzantısı gibi görünmektedir. Bu gelişme, Hititlerin tanrılarla ilişkilerini hukuki terimlerle tasvir etme yönündeki genel eğiliminin bir parçası olarak görülebilir.

Geç döneme ait kehanet metinlerinde, kefarete teklifiyle ilgili olarak, *šarnikzil* adı verilen, biraz farklı ama bağlantılı bir kavram buluyoruz. CTH 569'daki kehanet metninde (metnin ilgili kısımları aşağıda ele alınacaktır) krallıkla ilişkili nesnelerden laneti kaldırmak için bir ritüel öngörülmüştür. Bu ritüelin doğası belirsiz olsa da ritüel gücendirilmiş ölümlere (ikonlarla temsil edilen) tazminat (*šarnikzil*) olarak hediye veya adak sunulmasını içeriyor gibi görünüyor. Benzer bir kullanım, Kraliçe Puduhepa'nın Zippalanda'nın Fırtına Tanrısı'na olan bir duasında (CTH 384, metnin ilgili kısmı aşağıda ele alınacaktır) da ifade edilir. Burada da *šarnikzil* terimi, tanrıları yatıştırmayı amaçlayan bir adak sunusu için kullanılmıştır.

Her ne kadar *šarnink-* ve *šarnikzil*, tazminatı ifade eden başlıca terimler olsa da, benzer bir metaforik kullanım, *maškan-* (“rüşvet”; “teselli edici hediye”) ve *zankilatar* (“para cezası”; “ceza”) gibi terimler için de geçerlidir. *Maškan* ile ilgili olarak, kelimenin hukuki bağlamlarda kullanımı “rüşvet” ile sınırlıdır ve karşı tarafın beğenisini kazanmaya çalışan gayri meşru bir hediyeği ifade eder. Buna karşılık, dini bağlamlarda kullanımı, tanrılara adak ve teselli edici hediyelere atıfta bulunur ve hiçbir aşağılayıcı çağrışım taşımaz. Metinsel kanıtlar, bu terimin dini alanla ilgili metaforik kullanımının daha sonra meydana geldiğini ve dolaylı olarak yasal kullanımın türevi olduğunu göstermektedir.⁷³⁶

Kısacası, imparatorluğun sonundan kalma Hitit kaynakları, günah ve kefarete ile ilgili dini nosyonları, zararların tazmininin yasal metaforu üzerinden kavramsallaştırmaya

---

⁷³⁶ *maškan-* kelimesinin anlam genişlemesi ile ilgili olarak bkz. CHD L–N, s. 209–10.

yönelik artan bir eğilim göstermektedir. Bu eğilim en açık şekilde dua ve kehanet kayıtlarında *šarnink-*, *šarnikzil* ve ilgili terimlerin kullanılmasında kendini göstermektedir.⁷³⁷ Şimdi bu kayıtlardan da yola çıkarak Hitit ritüellerinde işlenen suçların doğurduğu kirlilik, tanrısal öfke ve hastalıklardan arınmak için kefarete ödeme yöntemine başvuran ritüeller ve buradaki uygulamalar ele alınacaktır.

4.3.1.1. “Kan Ritüeli” *išhanaš* SISKUR ve SISKUR zurkiya

II. Muršili “Birinci Veba Duası”nda, babası Šuppiluliuma’nın Genç Tuthaliya’yı öldürmesinin kefareti olarak düzenlenen bir “kan ritüeli”ne (*išhanaš* SISKUR) atıfta bulunur. Muršili’ye göre Hatti’ye musallat olan vebanın nedeni Tuthaliya’nın dökülen kanıdır:

KUB 14.14+ öy. (CTH 378.1)⁷³⁸

³³ ...nu-kán ú-wa-at-ten DINGIR[^{MEŠ} EN^{MEŠ}-YA] ³⁴ a-pu-un A-WA-AT ^mTu-ut-ha-li-ia DUMU^{RI} A-NA A-BI-YA ki-nu-un ap-pé-ez-z[i ³⁵ an-da ša-an-ha-at-ten nu-kán A-BU-YA IŠ-TU ŠA ^mTu-ut-ha-li-ia iš-ha-na-[az ak-ta A-NA A-BI-YA-ma] ³⁶ ku-e-eš DUMU^{MEŠ}.LUGAL BE-LU^{MEŠ} PA LÚ^{MEŠ} LI-IM LÚ^{MEŠ} DUGUD an-da ki-ša-an-da-at nu a[-pu-u-uš-ša a-pé-e-ez] ³⁷ me-mi-ia-na-az a-kir A-NA KUR ^{URU}Hat-ti-ia-kán a-pa-a-aš-pát me-mi-aš a-ar-aš nu KUR [^{URU}Hat-ti-ia a-pé-e-ez] ³⁸ me-mi-ia-na-az ak-ki-iš-ki-u-an ti-i-[ia]-at

⁷³⁷ Feder, 2011, s. 219-222 ve dn. 39.

⁷³⁸ Transkripsiyon ve rekonstrüksiyon için bkz. A. Goetze, “Die Pestgebete des Mursilis”, *Kleinasiatische Forschungen I*, Weimar 1929, s. 164–77; çeviri için bkz. Singer, 2002, s. 61-64; T. van den Hout, “Muršili II’s ‘First’ Plague Prayer”, *The Ancient Near East: Historical Texts in Translation*, Malden, Mass.: Blackwell, 2006, s. 259-263; G. Beckman, “Plague Prayers of Muršili II”, *The Context of Scripture I*, Leiden-Boston: Brill, 1997a, s. 156-160.

Tercüme:

³³⁻³⁸ *Ey tanrılar, [efendilerim] siz geldiniz ve şimdi Genç Tuthaliya'nın bu olayı için babamdan intikam aldınız. Babam Tuthaliya'nın kanı [yüzünden öldü (?)] ve prensler, soylular, binlerin komutanları ve [babamı] inceleyen memurlar [onlar] da [bu] mesele yüzünden öldüler. Aynı mesele Hatti ülkesine de geldi ve [Hatti] ülkesinin halkı [o] olay yüzünden helak olmaya başladı.*

Muršili'nin, ülkenin Tuthaliya cinayeti nedeniyle ilahi bir cezayla karşı karşıya olduğundan hiç şüphesi yoktur; çünkü, bir kehanet araştırması, Tuthaliya'nın kan lekesinin, tanrıların gazabını uyandırdığına dair şüphesini zaten doğrulamıştır (KUB 14.14+ ay. 14'-16'). Muršili, duasının devamında hem babası Šuppiluliuma'nın hem de kendisinin kan suçunu kraliyet soyundan kaldırmak için 'kan ritüeli'ni (*išhanaš* SISKUR) gerçekleştirdiğini belirtir.

KUB 14.14+ ay. (CTH 378.1)⁷³⁹

^{8'} ...[n]u A-BI-YA ku-[it ^{9'} [^mTu]-ut-ha-li-ia-an [. . . . .] nu-za A-BI-YA a-pád-da-an EGIR[-anda ^{10'} [nu] iš-ha-na-aš SISKUR [i-ia-at ^{URU}H]a-at-tu-ša-aš-ma-za Ú-UL ku-itki [i-ia-at] ^{11'} [ú-w]a-nu-un-ma-za X [iš-ha-na-aš SISKUR] am-mu-uk-ka i-ia-nu-un KUR-e-an-za-ma ^{12'} [Ú-UL] ku-it-ki i-ia-[at Ú-UL-ma-kán A-NA] KUR^{II} ku-it-ki še-er i-e-er

Tercüme:

^{8'-9'} *Çü[nkü] babam [...] Tuthaliya [...], bu nedenle babam daha sonra kendisi için ^{10'} 'kan ritüeli' [gerçekleştirdi]. Ama Hatti [ülkesi] kendisi için hiçbir şey [yap]madı. ^{11'} Ben*

---

⁷³⁹ Transkripsiyon ve rekonstrüksiyon için bkz. Goetze, 1930, s. 164–77; çeviri için bkz. Singer, 2002, s. 61–64; van den Hout, 2006, s. 259–263; Beckman, 1997a, s. 156–160.

[gel]dim ve ['kan ritüeli'] yaptım, ama ülke ^{12'} hiçbir şey yap[madı]. Onlar ülke [adına] hiçbir şey yap[ma]dılar.

Metinden anlaşıldığı üzere, kan Hatti Ülkesi'nde döküldüğü için ülkenin kendisinin de bu kan suçunun kefaretni ödemesi gereklidir. Duanın ilerleyen satırlarından ülkenin de sonradan bu tazminatı ödediğini öğreniyoruz.

KUB 14.14+ ay. (CTH 378.1)⁷⁴⁰

^{21'} DINGIR^{MEŠ} BE-LU^{MEŠ}-YA ŠA ^mTu-ut-ha-li-ia ku-it e-eš-har EGIR-an ša-an-ha-at[-te-ni] ^{22'} nu-kán ^mTu-ut-ha-li-ia-an ku-i-e-eš ku-en-nir nu e-eš-har a-pu-u-uš šarni-in-[ki-ir] ^{23'} nu KUR^{URU} Ha-at-ti-ia a-pa-a-aš iš-ha-na-an-za ar-ha nam-ma zi-in-ni-e[š-ta] ^{24'} na-at KUR^{URU} Hat-ti-ia ka-ru-ú šar-ni-ik-ta...

Tercüme:

^{21'} Ey tanrılar, efendilerim, Tuthaliya'nın kanını ara[dınız] (intikamını aldınız). ^{22'} Tuthaliya'yı öldürenler, kanın karşılığını [verdi]. ^{23'} Ama bu kan Hatti Ülkesi'nde dökülmüştür: ^{24'} Hatti Ülkesi de bunun tazminatını ödemiştir.

Bu metindeki diğer pasajlarda olduğu gibi, burada da Šuppiluliliuma'nın soyundan ve bir bütün olarak Hatti Ülkesi'nden, tanrıların Tuthaliya'nın dökülen kanının ödenmesini talep etmeleri *ešhar šanh-* deyiimiyle ifade edilir. Ama aynı zamanda kan borcunun, özellikle faillerin ölümüyle ve 'kan ritüeli' yoluyla zaten ödenmiş olduğu fikrinin ifade edilmesiyle ilgili olarak da *šarnink-* ifadesini buluyoruz. Metne göre, *ešhar iya-* deyiimiyle ifade edilen 'cinayet işlemek, kan dökmek' eylemi gerçekleştiğinde, bunun günahının, suçlunun üzerinden uzaklaştırılması için, diğer bir deyişle işlenen suça

---

⁷⁴⁰ Transkripsiyon ve rekonstrüksiyon için bkz. Goetze, 1930, s. 164–77; çeviri için bkz. Singer, 2002, s. 61-64; van den Hout, 2006, s. 259-263; Beckman, 1997a, s. 156-160.

kefaret etmesi⁷⁴¹ için ‘Kan Ritüeli’ne (*išhanaš* SISKUR) başvurulduğunu görüyoruz. Ancak metin, varlığından sadece ismen haberdar olduğumuz bu *išhanaš* SISKUR “Kan Ritüeli”nin nasıl gerçekleştirildiği ve ritüelde gerçek kanın kullanılıp kullanılmadığı konusunda ne yazık ki herhangi bir bilgi sunmuyor.

Kan (*ešhar*)’ın kutsama, arındırma ve kefaret aracı olarak kullanıldığı ritüeller Hatti’ye M.Ö. on dördüncü ve on üçüncü yüzyıllar arasında, güçlü Hurri ve Luwi etkileri gösteren bir kültüre ev sahipliği yapmış bölgeden, Kizzuwatna’dan ihraç edilmiştir.⁷⁴² *išhanaš* SISKUR ifadesinin, Kizzuwatna külliyyatında, Hurrice’de ‘kan’ için kullanılan *zurki terimiyle⁷⁴³ atıfta bulunulan, SISKUR zurkiya “kan ritüeli” ile aynı anlama gelmesi çok olasıdır.⁷⁴⁴ Kizzuwatna külliyyatında karşılaştığımız, günahı arındırmak amacıyla yerine getirilen SISKUR zurkiya “kan ritüeli”ndeki temel öğelerden biri kan sürme eylemidir (*ešharnumai-*). Murşili tarafından bahsi geçen “kan ritüeli”nin, Kizzuwatna külliyyatında açıklanan prosedürle özdeşleştirilmesi, Kummanili Papanikri Ritüeli’nde benzer terminolojinin kullanılmasında destek bulmaktadır. Bu ritüel, gebenin doğum yapmak üzere olduğu anda, iki çivili bir leğenden oluşan doğum sandalyesinin, uğursuz bir şekilde kırılmasının işaret ettiği tehdidi etkisiz hale getirmeyi amaçlar.

---

⁷⁴¹ Y. Feder, “The Mechanics of Retribution in Hittite, Mesopotamian and Ancient Israelite Sources”, *JANER* 10, 2010, s. 137.

⁷⁴² Feder, 2011, s. 7.

⁷⁴³ V. Haas, “Ein hurritischer Blutritus und die Deponierung der Ritualrückstände nach hethitischen Quellen”, *Religionsgeschichtliche Beziehungen zwischen Kleinasien, Nordsyrien und dem Alten Testament. Internationales Symposium Hamburg 17.-21. März 1990 (Orbis Biblicus et Orientalis 129)*, Göttingen, 1993, s. 73, 76.

⁷⁴⁴ Feder, 2011, s. 226-227 ve dn: 50.

KBo 5.1 öy. I (CTH 476)⁷⁴⁵

§3¹² *nam-ma har-na-a-ú Ú-NU-TE^{MEŠ}-ia ši-na-ap-ši-ia¹³ pé-e-da-a-i na-at a-ra-ah-za dam-mi-li pé-di da-a-i¹⁴ nu-za-kán MUNUS^{TUM} an-da-an-pát ha-a-ši^{LÚ} pa-ti-li-iš-ša¹⁵ A-NA MUNUS^{TUM} ki-iš-ša-an te-ez-zi ar-ha-wa-za¹⁶ a-ri-ia I-NA^É ka-ri-im-mi-wa-at-ták-kan ku-it¹⁷ an-da ša-ga-a-iš ki-ša-at §*

§4¹⁸ *nu-za ar-ha a-ri-ia-zi nu-uš-ši ma-a-an DINGIR^{LUM} ku-iš-ki¹⁹ kar-tim-mi-ia-u-wa-an-za na-an-za ši-pa-an-ti nam-ma 2^{DUG} DÍLIM.GAL²⁰ har-na-a-ú-wa-aš i-ia-zi NA-AK-TÁ-MA-ia-aš-ma-aš²¹ 2^{DUG} DÍLIM.GAL i-ia-zi 4^{GIŠ} GAG^{HI.A}-ia i-ia-zi §*

§5²² *nu 2^{GIŠ} BANŠUR da-a-i nu-uš-ša-an A-NA 1^{GIŠ} BANŠUR²³ 1^{DUG} DÍLIM.GAL har-na-a-ú-i 2^{GIŠ} GAG^{HI.A}-ia da-a-i nam-ma-ia-aš-ša-an²⁴ A-NA 1^{GIŠ} BANŠUR 1^{DUG} DÍLIM.GAL har-na-a-ú-i 2^{GIŠ} GAG^{HI.A}-ia da-a-i §*

§6²⁵ *nam-ma IŠ-TU 2 MUŠEN har-na-a-ú-i^{GIŠ} GAG^{HI.A}-ia ku-i-uš-ša²⁶ ar-ha-ia-an iš-har-nu-ma-iz-zi u-uz-zi-ia-ia har-na-a-ú²⁷ pí-ra-an 2-ŠU IŠ-TU 2 UDU 4 MUŠEN-ia ši-pa-an-ti §*

§7²⁸ *na-aš-ta UDU^{HI.A} mar-kán-zi ma-ah-ha-an-ma^{UZU} Ī²⁹ zé-e-a-ri nu zé-e-ia-an-ti-it ši-pa-an-ti³⁰ nu DINGIR^{MEŠ} 2 TÁ.ÀM ka-lu-te-ez-zi §*

§8³¹ *nam-ma har-na-a-ú UZU.UDU NINDA^{HI.A}-ia ku-e-uš pár-ši-ia-an-ni-iš-ki-it³² na-aš ša-ra-a da-a-i na-aš ši-na-ap-ši-ia pé-e-da-a-i³³ na-aš hu-u-up-ru-uš-hi-ia ZAG-az da-pu-ša da-a-i §*

---

⁷⁴⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Strauß, 2006, s. 284-303.

§9 ³⁴ nu ši-na-ap-ši-ia 2-TA.ÀM u-uz-zi-ia IŠ-TU 2 UDU ³⁵ 4 MUŠEN-ia ši-pa-an-ti na-aš-ta UDU^{HLA} mar-kán-zi ³⁶ ma-ah-ha-an-ma ^{UZU}Ì zé-e-a-ri nu zé-e-a-an-te-et ³⁷ ši-pa-an-ti nu DINGIR^{MEŠ} 2-TA.ÀM ka-lu-te-ez-zi §

§10 ³⁸ nu ŠA 4 UDU^{HLA} ^{UZU}Ì NINDA^{HLA}-ia ku-e-uš pár-ši-ia-an-ni-iš-ki-it ³⁹ na-aš A-NA DINGIR-LIM EGIR-pa hi-in-ga-zi har-na-a-ú-wa ⁴⁰ A-NA DINGIR-LIM EGIR-pa hi-in-ga-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i ⁴¹ ma-a-an-wa AMA-KA na-aš-ma A-BU-KA ap-pé-ez-zi-az ⁴² ku-it-ki wa-aš-ta-nu-wa-an har-kán-zi na-aš-ma-wa zi-ik ⁴³ ka-a pa-ra-a ha-an-da-an-ni na-aš-ma za-aš-hi-it ku-it-ki ⁴⁴ wa-aš-ta-nu-wa-an har-ta nu har-na-a-uš hu-u-ni-ik-ta-at ⁴⁵ GIŠGAG^{HLA}-ma-wa du-wa-ar-na-ad-da-at ki-nu-na-wa ⁴⁶ ka-a-ša DINGIR^{LUM} 2 TÁ.ÀM šar-ni-ik-ta ⁴⁷ nu BE-EL SÍSKUR pár-ku-iš nam-ma e-eš-du

Tercüme:

§3 ¹² Sonra o (yani, patili rahip) doğum taburesini ve ekipmanı šinapši'ye ¹³ getirir. Onları dışarıda ıssız bir yere yerleştirir. ¹⁴ Kadın orada doğurur. Patili-rahibi ¹⁵⁻¹⁷ kadınla şöyle konuşur: "Tapınakta başına gelen işareti kehanet yoluyla araştır."

§4 ¹⁸ O kehanet sorgulaması yapar: Herhangi bir tanrı ona ¹⁹⁻²⁰ öfkeliyse, o ona kurban keser. Sonra o (rahip) doğum sandalyesinin (içine) iki leğen ve (her biri) için bir kapak yapar. ²¹ İki leğen ve dört çivi yapar.

§5 ²² İki masa alır. Bir masaya ²³ doğum taburesi için bir leğen ve iki çivi yerleştirir, ardından ²⁴ (diğer) bir masaya bir doğum sandalyesi için bir leğen ve iki çivil yerleştirir.

§6 ²⁵⁻²⁷ Sonra her doğum sandalyesine ve çivilere ayrı ayrı iki kuşun kanını bulaştırır. Ve doğum sandalyesinin önünde iki kez iki koyun ve dört kuştan oluşan sunu yapar.

§7 ²⁸⁻²⁹ Koyunları keserler. Yağ pişer pişmez pişirileni (yağı) sunar. ³⁰ Tanrılar için kurban ritüelini iki kez gerçekleştirir.

§8 ³¹ Daha sonra doğum sandalyesi, koyun yağı ve böldüğü ekmekleri ³² yukarı koyar.

Onları iç odaya götürür. ³³ Onları hūpruši-kabının sağına koyar.

§9 ³⁴ İç odada sırasıyla iki kez iki koyun ³⁵ ve dört kuşun etini (tanrılara) sunar. Koyunları parçalarlar. ³⁶ Yağ pişince, o pişenleri ³⁷ sunar. O tanrılara sırasıyla iki kez sunar.

§10 ³⁸ Dört koyunun yağını ve ekmekleri böler. ³⁹ O onları tekrar tanrılara sunar. Doğum sandalyesini de ⁴⁰ tanrılara sunar ve şöyle söyler: ⁴¹ “Eğer senin annen ya da baban orada ⁴²⁻⁴³ herhangi bir şekilde suç işlemişse ya da sen burada kazara ya da rüyada herhangi bir ⁴⁴ suç işlediysen, (bu yüzden) doğum sandalyesi kırıldı ⁴⁵ ve bacaklar da kırıldı. Ve işte ⁴⁶ şimdi, o tanrılara iki kez kefareti verdi. ⁴⁷ Ritüel sahibi artık arınmış olsun!”

Ritüelin ilk günü, kusurlu doğum sandalyesinin çıkarılması ve iki yeni doğum sandalyesinin yapımına odaklanır. Patili-rahibi kırık doğum sandalyesini ıssız bir yere çıkardıktan sonra (böylece onun tehlikeli kirliliğini uzaklaştırır), iki yeni doğum ekipmanı yapar. Doğum sandalyelerinin her birini ayrı bir masaya koyar ve iki kuş alarak her bir doğum sandalyesine ayrı ayrı bir kuşun kanını sürer. Çarpıcı bir şekilde, Papanikri Ritüeli, günahın kefaretinin ödenmesiyle ilgili olarak *šarnink*- terimini kullanır. Doğum sandalyesine kan sürme eyleminin bir tür “tazminat” olarak kabul edilmesini kafa karıştırıcı bulabiliriz. Ancak, suçların, tanrılara failin kanı şeklinde ödenebilecek borçlar olarak düşünülmesi gibi, sembolik kan sunma hareketi de suçun ortadan kaldırılması için bir ödeme işlevi görebilir.⁷⁴⁶

Bir kefareti ödeme yöntemi olarak gerçekleştirilen kan-sürme ayininden sonra, bu kez de öfkeli tanrılar yatıştırmak adına bir *uziya- “et sunma” ayini yerine getirilir. Et

---

⁷⁴⁶ Feder, 2011, s. 227.

sunusu (*uzi-) sayısız Kizzuwatna ritüelinde ‘kan ayini’yle bağlantılı olarak ortaya çıkar: “uzia zurkia *šipanti*” (=“et ve kan sunar”).⁷⁴⁷ Ugarit’te ele geçen RS 20.149 numaralı leksikografik metin uzi-’nin anlamını "et" olarak saptar: [S]U (Sümerce) = *ŠĪRU* (Akadca) = uzi (Hurrice) = *šīru* (Ugaritçe).⁷⁴⁸ Hurri terimi uzi-, görünüşe göre Sümerce’de "et" anlamına gelen UZU’dan türetilmiştir.⁷⁴⁹ R. Strauß tarafından da kabul edildiği gibi, Papanikri Ritüeli, özellikle et sunusu prosedürüyle ilgili olarak bu ifadeyi anlamamanın anahtarını sağlar.⁷⁵⁰ Uzi-ayininde rahipler hayvanı (bu durumda bir koyun) keser ve sonra onun pişmiş yağın tanrılara sunarlar. I 27’deki ifade, et sunusunun iki koyun ve dört kuştan oluştuğunu varsayar. Bu dört kuş, ‘kan ayini’nde kullanılanlar gibi görünmektedir. Metinde et sunusu başlığı altında kuşlara atıfta bulunulmasına rağmen, yağlarının gerçekten ayinde kullanıldığı şüphelidir. Bir kuşun içerdiği yağ miktarının önemsiz olduğu şeklindeki pratik düşüncenin yanı sıra, I 28-29. satırlarındaki talimatlar sadece koyun yağına atıfta bulunmaktadır. Y. Feder’e göre, katipin uzi- ve zurki- ayinleri için kullanılan hayvanlara bir bütün olarak atıfta bulunma pratiği, birbirinden bağımsız, ancak iç içe geçmiş uzi ve zurki ayinleri arasında biçimsel bir birliğin var olduğunu göstermektedir.⁷⁵¹

Kan-sürme ve et-sunusu ayinlerinin yürütülmesinden sonra rahip, hamile kadına karşı ilahi öfkenin iki olası nedenini ifade eder. Kadın ya kendi işlediği bir günahı ya da ana-babasının işlediği bir suçtan dolayı acı çekiyordur. Tanrıların hamile kadına olan

---

⁷⁴⁷ u-zi-ia’da yer alan –a soneki ile ilgili olarak bkz. Strauß, 2006, s. 92–93, 112 ve dn. 444.

⁷⁴⁸ J. Nougayrol, “Textes Suméro-Accadiens des archives et bibliothèques privées d’Ugarit,” *Ugaritica* 5, 1968, s. 232–33; J. Huehnergard, *Ugaritic Vocabulary in Syllabic Transcription*. HSS 32. Atlanta: Scholars Press, 1987, s. 46–47.

⁷⁴⁹ E. Laroche, “Études de Linguistique Anatolienne.” *RHA* 31, 1973, s. 96, dn. 30.

⁷⁵⁰ Strauß, 2006, s. 95.

⁷⁵¹ Feder, 2011, s.11-12.

öfkelerini ifade eden kırık doğum sandalyesine karşılık, hamile kadın onları yatıştırma arzusunu göstermek için sağlam olan kanlı doğum sandalyelerini onlara adar. Başka bir deyişle, tanrıların kaygı verici yargısını ortaya koyan vasıta aynı zamanda, gebenin tanrılara başvurabileceği ve onları, kararlarını değiştirmeye ikna edebileceği araçları da sağlar.

Doğum sandalyesinin kırılmasının bir önsezi olarak nitelendirildiği ritüelin girişinden, ilk eğilim, ritüelin doğum sırasında kadın ve/veya çocuğa yönelik tehlikeyi önlemeye yönelik olduğunu varsaymaktır. Bununla birlikte, doğumun esasen ritüel başlamadan önce gerçekleşmesinden yola çıkarak, ayinin amacının, yakın olmayan bir gelecekte çocuğa yönelik tehlikeyi başka yöne çevirmek olduğu görülmektedir. Cezalandırma yolları henüz ortaya konmamış olsa da, affedilmemiş günah gerçeği yine de hayati bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, doğum sandalyesine kan sürülmesinin, kadının günahını ortadan kaldırmaya ve böylece çocuğa geçmesini önlemeye yönelik olduğu görülmektedir.⁷⁵²

Zurki- “kan” ayini ile tapınaktan, tanrıdan ve kraliyet çiftinden, tanrının önünde konuşulan laneti ve onun doğurduğu kirliliği kaldırmayı amaçlayan Šamuha Ritüeli’nde de karşılaşıyoruz. Ne yazık ki, bu ritüelin yalnızca on bir ila yirminci günlerini kapsayan, ikinci ve üçüncü tabletine sahibiz ve metnin çoğunu kaçıırız. Metnin konumuzla ilgili olan korunmuş kısımları ise şöyledir:

---

⁷⁵² Feder, 2011, s. 13.

§1 ¹ EGIR-ŠU-ma KIR₁₄-ŠU ha-at-ta-an-za A-NA PA-NI KÁ É.DINGIR^{LI[M]} t]i-i-e-zi nu hu-u-da-a-ak ² DINGIR^{LUM} IŠ-TU ŠA LUGAL hu-u-ma-an-da-a-aš hu-u-ur-di-ia-aš [ud]-da-ni-i ga-an-ga-ta-a-iz-zi ³ Ú-NU-UT LUGAL-ma EGIR-an Ú-UL ku-wa-at-qa [ha]r-kán-zi ŠA ^DUTU^{ŠL}-kán im-ma KAxU-az ⁴ an-da a-pé-ni-iš-ša-an me-mi-iš-kán-zi [ma]-[a]-an-wa ^DUTU^{Š[II]} ku-iš-ki [A-NA PA-NI] DINGIR^{LIM} ⁵ i-da-a-la-u-an-ni me-mi-an har-zi nu-za DINGIR^{LU[M]} a-pé-e-ez ud-[da]-a-na-az pár-ku-iš e-eš ⁶ ^DUTU^{ŠL}-ia A-NA PA-NI DINGIR^{LIM} pár-ku-iš e-eš[-t]u §

§2 ⁷ EGIR-ŠU-ma IŠ-TU LUGAL^{RI} A-NA Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL me-na-ah-ha-an-[da] hu-u-ma-an-da-a-aš hu-u-ur-di-ia-aš ⁸ ud-da-ni-i ga-an-ga-ta-a-iz-zi EGIR-ŠU-ma DINGIR^{LUM} IŠ-TU Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL A-NA LUGAL^{RI} me-na-ah-ha-an-da ⁹ ga-an-ga-ta-a-iz-zi EGIR-ŠU-ma DINGIR^{LUM} IŠ-TU LUGAL A-NA [Ú]-[NU-U]T MUNUS.LUGAL me-na-ah-ha-an-da ták-ša-an ¹⁰ [g]a-an-ga-ta-a-iz-zi an-da-ma-kán ki-iš-ša-an me-ma-i [ma-a]-an PA-NI DINGIR^{LIM} ku-iš-ki LUGAL MUNUS.LUGAL ¹¹ [i]-[da-l]a-u-an-ni me-mi-an har-zi ki-nu-na-az DINGIR^{LUM} a-pé-e-[ez] ud-da-a-na-az pár-ku-iš ga-an-ga-ta-a-an-za-aš-ša e-eš ¹² LUGAL-ia MUNUS.LUGAL A-NA PA-NI DINGIR^{LIM} ga-an-ga-ta-a-an-te-eš p[ár-k]u-wa-e-eš-ša a-ša-an-du §

-----

§7 öy. ⁴³ [EGIR]-ŠU-ma DINGIR^{LUM} hu-u-ma-an-da-a-aš hu-u-ur-di-i[a]-aš ud-da-ni-i ku-i-e-eš ku-i-e-eš i-da-a-la-u-e-eš ⁴⁴ [an]-tu-[uh-še]-eš [ta]-pu-ša-kán ku-i-e-eš a-ra-ah-zé-ni KUR-ia x-x[-d]a-an-te-eš (Silinti) ⁴⁵ at-ta-aš-ša da-a-an at-ta-

---

⁷⁵³ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. S. Görke – S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (Expl. A, 15.02.2016); S. Görke – S. Melzer (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (TRde 10.02.2016).

aš-ša ud-da-ni-i ŠA BA.BA.ZA iš-ni-it ^{SÍG}a-li-it-ta ⁴⁶ a[r]-^ˈha^ˈ ˈa-ni-ia-azl-zi
EGIR-an-ma Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL har-kán-zi ˈnu-za ˈwa-ar-pa-an-zi
É.DINGIR^{LIM}-[ia]-kán har-nu-an-zi

-----

§16 ay. ^{12ˈ} ne-ku-za me-h[ur m]a-a-ah-ha-an a-pé-e-da-ni-pát UD-ti MUL-aš wa-
at-[ku]-zi nu-uš-[ša]-an DINGIR^{LUM} Í[D-i kat-ta pé]-[e]-da-an-zi ^{13ˈ} nu-uš-ša-an A-
[NA] PA-NI ÍD SÍSKUR zu-úr-ki-ia-an-za du-u[p-š]a-hi-ia-aš hu-ur-di-ia-aš x[
...] ^{14ˈ} A-NA Ú-NU-UT MUNUS.LUGAL [I]Š-TU KU₆ SILA₄-ia ši-pa-an-da-an-
zi ...

-----

§23 ay. ⁶³ EGIR-an-da-ma zu-úr-ki-ia-aš UZU zé-e-ia-an-ti-it ši-pa-an-ti nam-
ma ar-na-mi-it-ti ⁶⁴ nu DINGIR^{LUM} IŠ-TU KÚ.BABBAR ga-an-ga-da-a-iz-zi ˈÚ-
NU-UT ˈEN SÍSKUR-[ia] IT-TI DINGIR^{LIM} IŠ-TU KÚ.BABBAR ga-an-ga-da-a-
iz-zi

Tercüme:

§1 ¹ Ardından burnu delinmiş olan (kişi) tapınağın kapısı önünde durur. Aceleyle ² kralın tüm lanetleriyle ilgili meselede tanrıyı yatıştırır. ³ Kralın eşyaları hiçbir şekilde geride tutulmaz. Bunun yerine Majesteleri'nin (varlığını), bahsedildiği ⁴ gibi sözlü olarak tekrar tekrar duyururlar. _“Eğer herhangi bir kimse tanrının önünde Majesteleri hakkında ⁵ kötülükten konuştuysa, tanrı bu meselede arınık ol! ⁶ Majesteleri de tanrının önünde arınık olsun!”

§2 ⁷⁻¹² Ardından (tanrıyı) kraliçenin eşyasının karşısındaki kralla birlikte tüm lanetlerle (ilgili olan) meselede yatıştırır. Ama sonra tanrıyı kralın karşısındaki kraliçenin eşyası ile (birlikte) yatıştırır. Ama şöyle söyler: "Kral (ve) kraliçe hakkında, tanrının önünde

kötülükle konuşan varsa, şimdi tanrım, bu konudan arınık ve yatışmış ol! Kral ve kraliçe de tanrının önünde teskin edilmiş ve arınık olsunlar!”

-----

§7 ...⁴³⁻⁴⁶ *Ama sonrasında, tanrıyı arpa hamuru ve ali-yünü ile, yakınlardaki veya çevredeki bir ülkeye getirilen kötü adamların tüm lanetleri konusunda ve babası ya da büyükbabası konusunda temizlerler. Kraliçenin eşyasını geride tutarlar ve yıkarlar ve tapınağa su serperler.*

-----

§16^{12'} *O günün akşamı olduğunda ve bir yıldız kaydığında, tanrıyı nehre indirirler.*^{13'} *Nehrin önünde [...] zurki ayini [...] dupšahi'nin laneti [...].*^{14'} *Kraliçenin eşyası için bir balık ve bir kuzu kurban ederler. ...*

-----

§23⁶³ *Ama sonra zurki (ayini)nin pişmiş etini sunar. Sonra arnamitti.*^{754 64} *Tanrıyı gümüş aracılığıyla arındırır ve tanrıyla birlikte ritüel sahibinin eşyasını gümüş aracılığıyla arındırır.*

---

⁷⁵⁴ Anlamı belirsiz olan fiil *arnamitti*, yalnızca Kizzuwatna külliyatında bulunur ve bunların neredeyse tamamı Gece Tanrıçası ile ilişkili ritüellerde yer alır (KUB 29.4+ II, 34; KUB 29.7 öy. 72; KBo 32.176 öy. 6; Bo 4951 ay. 12). İlginçtir ki her zaman uzi ve zurki ayinleri sonrasında yer alır. Ele aldığımız bu ritüelde, fiil zurki ayininde kanı sürülen koyunun etinin pişirilmesiyle ilişkilendirilir. Walkui Ritüeli'nde (ay. 6), fiile *IŠTU BA.BA.ZA* (“lapa aracılığıyla”) enstrümental ifade eşlik eder ve fiil refleksif *-za* ekiyle görünür. Kült Yayılma Ritüeli'nde (CTH 481), ritüel sahibinin bu eylemin hemen ardından ayağa kalktığı (*šara tiyanzi*) belirtilmektedir. Buna göre, bu terim, sürekli olarak *šipanti*-'den ("sunmak") sonra gelen bir yiyecek sunusu anlamına gelebilir. Alternatif olarak, uzi sunusuna katılmayı da içerebilen “kurban yemeğine katılmak” anlamına da gelebilir. Bu olasılık, fiilin refleksif *-za* ekiyle birlikte görünmesiyle desteklenir. Ne yazık ki, sunulan tek etimoloji (bkz. HED A & E-I, s. 162.) kanıtlara uymamakta ve daha kesin bir çeviriyi şimdilik imkansız kılmaktadır; Feder, 2011, s. 17 dn. 39. Ayrıca bkz. H. Kronasser, *Die Umsiedelung der Schwarzen Gottheit: Das hethitische Ritual KUB XX IX 4 (des Ulippi)*, Vienna: Boehlaus, 1963, s. 49; Beckman, 1983a, s. 129; Miller, 2004, s. 304; A.

Korunan metin, tanrıyı kralla ilgili lanetlerden arındırmayı (*gangatai-*) amaçlayan, on birinci günde tapınağın kapılarında gerçekleştirilen bir dizi ayinle açılır. Metnin ilk kısmı, kralın huzurunda ve kraliçenin eşyalarının önünde, *gangati*-bitkisiyle gerçekleştirilen bir dizi yatıştırma ve arındırma ayiniyle ilgilidir.⁷⁵⁵ Kralın tören için hazır bulunmasına rağmen, kraliçenin eşyalarıyla temsil edilmesi şaşırtıcıdır. *Gangati*-bitkisinin kullanıldığı ayinler sonrasında, katılımcılar yıkanır ve tapınak arındırılır (öy. 1-36). On ikinci ve on üçüncü günlerde, görevli, *ali*-yünü ve arpa hamuru kullanarak tapınağın kapılarında benzer bir dizi ayin gerçekleştirir.⁷⁵⁶ Metin kötülüklerin kökeniyle ilgili bir olasılık ortaya koymaktadır (öy. 43-46); bu da, kraliyet çiftinin karşı karşıya kaldıkları kötü durumun illa kendi yaptıkları bir hata nedeniyle olmadığı, bir düşmanın lanetlerinden ya da kendilerine babalarından kalan, babalarının tanrılara karşı işlemiş oldukları bir kusurdan dolayı olmuş olabileceğidir. Hamur ve yün ayinlerini her gün katılımcıların yıkanması ve tapınağa su serpilmesi izler (38-56).

On üçüncü ve on dördüncü günlerin akşamları Gece Tanrıçası ve Tanrıça Pirinkir için ayinler yapılır. On üçüncü gece, ayinler kraliçenin eşyaları adına yapılırken, on dördüncü geceler kral içindir. Bir imge veya sembol biçimindeki Gece Tanrıçası ve Tanrıça Pirinkir için *šarā huittiyauar SÍSKUR* “Yukarı Çekme Ayini” ve *dupšahi*⁷⁵⁷

Mouton, “Le rituel de Walkui (KBo 32.176): quelques réflexions sur la déesse de la nuit et l’image du porc dans le monde Hittite.” *ZA* 94, 2004, s. 86, dn. 86.

⁷⁵⁵ Bu ayinlerle ilgili olarak bkz. Strauß, 2006, s. 101-108.

⁷⁵⁶ Bu ayinlerle ilgili olarak bkz. Strauß, 2006, s. 56–60.

⁷⁵⁷ Anlamı belirsiz olan Luwice formdaki ‘dupšahi’ terimi ile ilgili olarak bkz. H. C. Melchert, *Cuneiform Luwian Lexicon*. Lexica Anatolica Volume 2, Chapel Hill, N.C., 1993, s. 235; F. Starke, *Untersuchungen zur Stammbildung des keilschriftluwischen Nomens*, StBoT 31, Wiesbaden, 1990, s. 175; J. Tischler, *Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil III, Lieferung 8: T, D/I*, Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 1991b, s. 453-454; M. C. Trémouille, *^dHebat: Une Divinité Syro-Anatolienne*, Eothen 7. Firenze: LoGisma, 1997, s. 179–83.

ayinleri gerçekleştirilir. Bunlar, yeraltı dünyasından lanetleri çekmek ve bu lanetleri ateşe atmakla ilgilidir (öy. 58–ay. 18).

On beşinci günün akşamı, kan bulaştırma ayini (zurkiyanza)⁷⁵⁸ gerçekleştirilir ve bu doğrultuda bir balık ve bir kuzu kurban edilir. Zurki ayini için bir balığın kullanılması, Gece Tanrıçası ile ilgili iki metinde de görülür (aşağıda ele alınacaktır). Y. Feder, bu durumu Gece Tanrıçası kültünün kendine özgü bir özelliğini sergilediği şeklinde yorumlar ve zurki ayininin de ilgili uzi ayini gibi kurbanlık olarak görülmesi ve bu nedenle bu hayvanın ilgili tanrının “zevkine” göre ayarlanmış olabileceğini belirtir.⁷⁵⁹ Haas’a göre ise bu durum, Šamuha civarından gelen metinlerde ifade edilen ve balıkların kirliliğin yok edilmesi için bir araç işlevi gördüğü, belirli bir ritüel gelenek akışını tanımlar.⁷⁶⁰ Bu açıdan bakıldığında, zurki ayininde bir balığın kullanılmasının kirlilikten arındırma işlevi görmesi mümkündür.

Ritüel, tapınaktan, tanrıdan ve kraliyet çiftinden laneti ve kirliliği ortadan kaldırmak için bir dizi analogik ayinle devam eder. Bunlardan ilkinde rahibe *hašuwai*-bitkisini alır ve öğütterek onu sabun haline getirir. Daha sonra laneti tapınakta hızla büyüyen bu *hašuwai*-bitkisine benzetir (§16-17). Bunu bir soğanın soyulmasına (§18), bir kordonun gevşetilmesine (§19) ve küçük bir gemiye (§20-21) atıfta bulunan birkaç analogi izler. Bunlar, “kötü konuşma” (*idalu uttar*), “yalan yemin” (*NĪŠ DINGIR^{LIM}*), ve “[lan]etin kirliliği”ni (*hurtaiš [pap]ratar*) ortadan kaldırmak için bir inek, bir dişi koyun ve bir keçinin *nakkušši* olarak gönderilmesiyle sona erer (§22).

---

⁷⁵⁸ zurkiyanza, Luwi etkisi yansıtarak akusatif tekil formda yer alır; bkzn. Miller, 2004, s. 309, ayrıca bkzn. Strauß, 2006, s. 96, dn. 368.

⁷⁵⁹ Feder, 2011, s. 16.

⁷⁶⁰ Bknz. Haas, 2003a, s. 491–94; Strauß, 2006, s. 199–201.

Korunmuş metin, bir kurban yemeğiyle sona ermektedir. Burada (ay. 63) kullanılan zurki-*aš* UZU *zēyantit šipanti* ifadesi, daha önce bahsedilen, zurki ayinlerinde kanı kullanılan kuzu ve balığın etiyle yapılacak uzi ayinini anlatmaktadır (ay. 12'-14'). Bu yorum, Papanikri Ritüeli'nin ilk gününden itibaren uzi ve zurki ayinlerine yapılan atıflarda destek bulur (I, 25-35); uzi ayininin “pişirilmiş (yağ) (*nu zeyantit šipanti*) ile yapıldığı”nı açıkça belirtir. Dolayısıyla bu pasaj, uzi ve zurki ayinlerinin bir bütün olarak kabul edildiği sonucunu pekiştirmektedir.⁷⁶¹

Özetlemek gerekirse, Šamuha Ritüeli, kötülüğü ortadan kaldırmak için kan-sürme eylemine başvurulmasına dair daha fazla kanıt sağlar. Bu durumda, kötülük öncelikle kraliyet çiftini ve tapınağı tehdit eden bir lanet olarak tanımlanır. Metin, hangi nesnelerin kan bulaşması için konum olarak hizmet ettiğini açıkça belirtmese de, en olası adaylar tanrıların imgeleri veya sembolleridir. Ritüel, bu lanetlerin kökeniyle ilgili olarak, kraliyet çiftinin bir eyleminden mi, yoksa başkalarının işlemiş olduğu suçlardan mı kaynaklandığı konusunda belirsizlik sergiler. Ancak ritüel, soruna kişisellikten uzak bir şekilde yaklaşarak, suçu kimin işlediğiyle değil, bu suçun doğurmuş olduğu kötülükleri ve kirliliği etkisiz hale getirmeye odaklanmaktadır. Bu doğrultuda da, bir kefarete ayini olan “kan ritüeli”ne başvurup, suçun tazminini, yani kefaretinin ödenmesini sağlayarak suçu ortadan kaldırır.

Šamuha Ritüeli gibi, Walkui Ritüeli de Gece Tanrıçası kültüyle bağlantılıdır. Bu ritüele ait metin, sadece bir tableti kısmen korunmuş olmasına rağmen, zurki ayinini anlamamıza önemli bir katkı sağlar. Metnin başlangıcı şöyledir:

---

⁷⁶¹ Feder, 2011, s. 17-18.

KBo 32.176 öy. (CTH 496.1)⁷⁶²

¹ UM-MA ^mWa-al-ku-i ^{LÚ}SANGA ŠA DINGIR^{LIM} MU-ŠI ma-a-an an-du-wa-ah-
h[a-aš] ² za-aš-hi-ia u-ru-ra-a-an^{SAR} na-aš-ma UZU.ŠAH e-ez-za-zi na-aš-ma-aš-
[ša-an] ³ pa-ra-a ha-an-da-a-an-ni-ma A-NA UZU.ŠAH an-da tar-na-at-ta-ri ⁴
na-aš-ma-kán I-NA É. DINGIR^{LIM} an-da pa-ra-a ha-an-da-a-an-ni A-NA
SAR^[HI.A] ⁵ u-ru-ra-a-[an^{SAR}] an-da ú-e-mi-i-e-ez-zi nu zu-ur-ki-ia IŠ-TU K[U₆] ⁶
ši-pa-an-[ti a]r-na-mi-it-ti-ma-za IŠ-TU BA.BA.ZA

Tercüme:

¹ Gece Tanrıçası'nın SANGA rahibi Walkui şöyle der: Eğer bir kişi ² bir rüyada bir urura-bitkisi veya domuz eti yerse veya ³ ilahi takdirle domuz etiyle karşılaşırsa ⁴ veya tapınakta ilahi takdirle bitkiler arasında ⁵ bir urura-bitkisi bulursa, o bir b[alık] ile bir kan ⁶ ayını gerçekleştirir. Sonra yulaf lapası ile arnamitti.

Bu ritüel, kültürel olarak arınık olmayan maddelerle çeşitli şekillerde temastan kaynaklanan kirlilikten arınma prosedürünü özetlemektedir. Rüyada domuz eti veya urura-bitkisi yemek ritüelin yapılmasını gerektiren durumlar arasındadır. Domuzların kullanımı ve tüketimi, Hitit kültürünün hem dünyevi hem de ritüel alanlarıyla ilgili olarak tespit edilmiş olsa da, metnimiz domuzu kirletici olarak ele alır.⁷⁶³ Domuzun antik Anadolu'daki betiminin iki zıt yönü vardır: bir yandan bu hayvan doğurganlık kavramıyla ilişkilidir ve Hitit nüfusunun bir kısmı tarafından yetiştirilip yenir; öte yandan, Yeraltı Dünyası ile bağlantılı bir hayvan olarak, domuz kirli olarak kabul edilir ve bazı

---

⁷⁶² Transkripsiyon için bkz. A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 496.1 (Expl. A, 04.03.2014); çeviri için bkz. Mouton, 2004, s. 86.

⁷⁶³ Hititlerin domuzla karşı çelişkili olan tutumunun bir analizi için bkz. Mouton, 2004, s. 92–100 ve B. J. Collins, “Pigs at the Gate: Hittite Pig Sacrifice in its Eastern Mediterranean Context”, *JANER* 6, 2006, s. 155-88.

durumlarda tabu olarak görülür - en azından Walkui'nin ritüelinin geldiği Kizzuwatna'da. Aksi kanıtlanmasa da, bu son durum *urura*-bitkisi için de geçerlidir.

İlginç bir şekilde, bu metin failin asgari iradeye sahip olduğu iki duruma odaklanmaktadır: biri rüya, diğeri de genellikle “ilahi koruma” anlamına gelen *parā handatar* durumuna.⁷⁶⁴ Bu durumlar şu şekilde özetlenebilir: bir rüyada ya da *parā handatar* durumunda tabu bir yiyecek olan domuz eti ya da *urura*-bitkisini yemek, domuz etiyle temas etmek ve *urura*-bitkisi bulmak. Bunlardan ilki ile ilgili olarak A. Mouton, ritüelin, rüyada bile domuz eti yemenin insanı kirli hale getirebileceği inancını yansıttığını öne sürer.⁷⁶⁵ *Parā handatar* ile ilgili olarak ise Mouton, Hititlerin, bir kişinin eylemleri kendi iradesinden kaynaklansa bile, kişinin kötülöklere ancak onun koruyucu tanrısı tarafından geçici veya kalıcı olarak terk edilmesi durumunda maruz kalınacağına inandıklarını öne sürer.⁷⁶⁶ Bu anlayışa göre, bu bağlamlardaki *parā handatar*’ın anlamı, alışılmış “ilahi koruma” anlayışının tersidir ve tanrıların insanı kaderine terk ettiğı bir duruma işaret eder. Alternatif olarak, bu pasajların ilahi düzenlemenin bir sonucu olarak meydana gelen ihlallere atıfta bulunduğı anlaşılabilir. Bu ikinci yoruma göre ise *parā handatar* en iyi şekilde “ilahi zorlama” olarak çevrilebilir.

Altta yatan inançları anlayabilsek de, ritüelin istem dışı eylemlere odaklandığı açıktır. İlginç bir şekilde, "rüya" ve "ilahi takdir" terimleri Papanikri Ritüeli'nde de geçer. Yukarıda belirtildiğı gibi, rahip şunları beyan eder: “*Annen veya baban sonunda bir günah işlediyse veya sen ilahi zorlama sonucu veya bir rüyada bir günah işlediysen ve doğum taburesi zarar gördüyse veya çiviler kırıldıysa, ey tanrı, o kendi adına kefareti iki*

---

⁷⁶⁴ CHD P, s. 130–33.

⁷⁶⁵ Mouton, 2004, s. 90, 101.

⁷⁶⁶ A. Mouton, “Sur la différenciation entre rêve et *pāra handandatar* dans les textes hittites”, *Vita. Festschrift in Honor of Belkıs Dinçol and Ali Dinçol*, İstanbul, 2007b, s. 523–31.

deša ödedi” (I, 41-46). Papanikri ve Walkui ritüelleri, yalnızca Papanikri'nin açıkça ihlale (*waštuwant*) atıfta bulunması bakımından farklılık gösterse de, her iki metin de kirlilik ya da suç için birincil çarenin ‘kan ayini’ olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Walkui ve Papanikri ritüelleri, ister kirlletme ister günah olsun, eylemin içsel motivasyonlarıyla değil, resmi sonuçlarıyla ilgilenir. Bu nedenle, kötülüğün kesin nedeninden ziyade, etkilerine odaklanan Šamuha Ritüeli’yle belirli bir oranda benzerlik buluyoruz. Bununla birlikte, Walkui örneğinde, istemeden gerçekleştirilmesine rağmen kötü eylem bilinmektedir. Tüm bu metinlerde, kötülüğün çeşitli biçimlerini ortadan kaldırmanın başlıca yollarından biri ‘kan ayini’ yoluyla ödenecek olan kefarettir.⁷⁶⁷

4.3.1.2. Kan suçu (*ešhar iya-*) Ritüeli

Hitit ritüel külliyatında, kan suçu yani cinayet işleme kavramı, genellikle *ešhar* terimi ile belirtilir ve kirlilik (*papratar*), yalan yere yemin (*NĪŠ DINGIR^{LIM}*), büyücülük (*alwanzatar*) ve benzeri kavramlarla birlikte anılır. Bu kaynaklarda kan, ritüel sahiplerini tehlikeye atan birkaç tür nesnelleştirilmiş kötülükten biri olarak ele alınır. Açıkça tanrıları intikam aracı olarak tasvir eden tarihsel metinlerin aksine, ritüel metinler kan lekesini bir tehdit olarak ele alır ve ritüel sahibinin tehdidi ortadan kaldırmak için ritüel önlemler almasını gerektirir.

Daha önce, yukarıda ele alındığı gibi, kral II. Muršili'nin 'İlk Veba Duası'nda bahsi geçen kan suçuyla ilgili olarak, Šuppiluliuma'nın soyundan ve bir bütün olarak Hatti ülkesinden “kan talep eden” (*ešhar šanh-*) tanrılara atfen, Muršili, faillerin ölümü ve “*kan*

---

⁷⁶⁷ Feder, 2011, s. 19-20.

ayini” yoluyla Tuthaliya’nın kanının “tazmin edildiği”ni (*šarnink-*) belirtmişti. Ancak ritüel metinleri incelendiğinde kan suçunun doğurduğu tehdidi önlemek için ‘*kan ayini*’nin tek kefarete yolu olmadığı görülür.

Kizzuwatnalı Maštigga tarafından cinayet işleyen kişiyi, bu eylemin günahından arındırmaya yönelik bir *ešhar iya-* ritüeli gerçekleştirilmiştir. Maštigga korpusunda yer alan *ešhar iya-* ritüeline ait metinler ve metin kopyaları üzerine detaylı bir çalışma yürütmüş olan E. Reyhan, bu ritüel metinlerini, ritüelde kullanılan metotları temel alarak *ešhar iya-* 1 (A. KBo 43.319, B. 2083/g, C. KBo 12.107) ve *ešhar iya-* 2 olmak üzere iki gruba ayırır. Reyhan, *ešhar iya-* 1 grubuna ait ritüelde, ‘özdeşleştirme ve vekil tayin etme’ yöntemi kullanılıp, ritüel sahibinin günahının *nakkušši* olarak nitelenen bir hayvana aktararak ritüel sahibinden uzaklaştırıldığını, *ešhar iya-* 2’de ise bunun için ‘kefarete’ ödeme metoduna başvurulduğunu belirtir.⁷⁶⁸ Ancak, dikkat edilmesi gereken bir nokta var ki “özdeşleştirme ve vekil tayin etme” yöntemi, *ešhar iya-* 1 (A. KBo 43.319)’de başvuru olan tek yöntem değildir. *ešhar iya-* 1 (A. KBo 43.319) bu yöntemle ek olarak, *ešhar iya-* 2 (KUB 17.26+ I)’de yer alan ‘kefarete’ ödeme yöntemini de uygular (KBo 43.319 I 16’-19’). Reyhan, ayrıca, *ešhar iya-* 2 grubuna ait ritüelleri de kullandıkları malzemelerde görülen farklılıklar çerçevesinde değerlendirerek *ešhar iya-* 2 I (A. KUB 17.26, B. KUB 17.25) ve *ešhar iya-* 2 II (A. Bo 3485) olmak üzere iki sınıfta kategorize eder ve ^{GI}*lahhura*, KÜ.BABBAR, GUŠKIN, GA.KIN.AG *IMZU* gibi malzemelerin ve bunlarla yapılan işlemlerin *ešhar iya-* 2 II’de yer almasına rağmen *ešhar iya-* 2 I’de bulunmadığına dikkat çeker.⁷⁶⁹ Maštigga’nın ‘kefarete’ ödeme yöntemine başvuran *ešhar iya-* ritüeline ait ilgili metin kısımları şöyledir:

---

⁷⁶⁸ E. Reyhan, “Kizzuwatna’lı Maštigga’ya ait Ritüel Metinler Üzerine”, *ArAn* 6/1, 2003b, s. 184-186.

⁷⁶⁹ Ibid.

B2: KBo 43.319 I (CTH 404.3)⁷⁷⁰

(ešhar iya- 1)

§8 ^{16'} an-tu-uh-ša-an na-aš-šu LÚ-an na-aš-ma-an MUNUS-an ti-it-ta-nu-an-[zi
] ^{17'} nu ^{MUNUS}ŠU.GI ki-iš-ša-an me-ma-i ka-a-¹ša EN¹ SISKUR ku-it e-eš-[(har i-
ia)-at] ^{18'} na-at ne-pí-ši da-ga-an-zi-pí [pa-id-du] pár-ku-eš-wa-ra-a[(t a-š)a-an-
d(u)] ^{19'} ne-pí-ša'-aš' da-ga-an-zi-pa-aš-ša [ ] DINGIR^{MEŠ} [ ] §

§9 ^{20'} ka-a-ša šar-ni-ik-ta at-ta-aš DINGIR^{MEŠ} ¹kat'-ta¹ ha-ra-at-na-aš x [ ] ^{21'}
EN SISKUR pár-ku-e-eš-wa-ra-at a-ša-an-du ^DUTU ^D10 pár-ku-e-[eš-wa-ra-at]
^{22'} a-ša-an-du ^D30-uh ^DIš-ha-ra-aš-ša pár-ku-e-eš-wa-ra-a[t a-ša-an-du] ^{23'}
^DHé-bat ^DMu-šu-ni-iš-ša pár-ku-iš-wa-ra-aš e-[eš-du] §

§10 ^{24'} pár-ku-e-eš-wa-ra-at a-ša-an-du at-ta-aš DINGIR-na-[aš] ^{25'}
DINGIR^{MEŠ} É-ia-wa pár-ku-e-eš a-ša-an-du A BA[L] ^{26'} pár-ku-iš e-eš-
du ^DAl-la-a-ni-iš ták-na-aš [ ] ^{27'} iš-ha-ah-ru-wa-aš ŠA
DUMU.LÚ^{MEŠ}.U₁₉.LU pár-ku-e'-[eš-wa-ra-at a-ša-an-du] ^{28'} DINGIR^{MEŠ} URU Ki-
iz-zu-wa-at-na e-eš-ha-n[a-aš-wa ut-tar le-e] ^{29'} a-ú nu-wa ka-a-ša
DINGIR^{MEŠ} E[N? SISKUR?] §

A1: KUB 17.26+ I (CTH 404.3)⁷⁷¹

(ešhar iya- 2 I)

⁷⁷⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 137-138.

⁷⁷¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Miller, 2004, s. 134-135.

§3¹² nu EGIR UDU an-tu-uh-ša-an t[(i-i)t-ta-nu-an-zi ma-a-an]¹³ LÚ-iš ku-na-an-za nu LÚ-an [(ti-it-ta-nu-a)n-zi ma-a-an-ma MUNUS-za]¹⁴ [ku-n]a-an-za nu MUNUS-an ti-it-[(ta-nu-an-z)i]

C1: Bo 3485 I (CTH 404.3)⁷⁷²

(ešhar iya- 2 II)

¹ nu GIŠ¹² la-ah-hu-ra-an [² nu GA.KIN.AG I EM-ŠU [³ da-a-i I DUG¹² DÍLIM.GAL ti-ia-an-z[i ⁴ A-NA GIŠ¹² la-ah-hu-ri-ma-aš-ša-an x[⁵ KÙ.BABBAR GUŠKIN da-a-i nu ŠA SÍ[G ⁶ pí-ra-an EGIR-pa <ha>-pu-uš-zi nu hu[r-ta-a-al-li ⁷ li-in-ga-uš SÍG-aš an-da [⁸ iš-ga-ra-an-te-[eš] §
⁹ [EGI]R-pa an-tu-uh-ša-an ti-it-[(ta-nu-an-zi LÚ-iš ku-na-an-za] ¹⁰ [n]u LÚ-an ti-it-ta-nu-a[n-zi nu MUNUS-an ti-it-ta-nu-an-zi] ¹¹ [ ] EGIR-an ti-it-ta-[nu-an-zi ¹² [ti-an-z)i nu UZ₆ ti[-it-ta-nu-an-zi

Tercüme:

§8^{16'} İster bir adam ister bir kadın olsun, onlar (oraya) bir insan koyarl[ar.]^{17'} ‘Yaşlı Kadın’ şöyle söyler: “Şimdi ritüel sahibinin işlediği kan suçu^{18'-19'} göğ'e (ve) yere [gitsin!] Göğün ve yerin tanrıları arınık olsunlar!”

§9^{20'-23'} “Şimdi ritüel sahibi, babanın tanrılarına ... suçun(?) tazminatını ödedi. Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı (ve) Fırtına Tanrısı arınık olsunlar! Kuşuh ve İshara arınık olsunlar! Hepat ve Muşuni arınık olsunlar! [ ] arınık olsun!”

§10^{24'} “Babanın tanrısı ... arınık olsun!^{25'} Tapınaklar arınık olsun! ...^{26'} Yeryüzünü'nün Allani'si arınık olsun! ...^{27'} insanlığın gözyaşları arın[ık olsun!] ^{28'-29'} Kizzuwatna

---

⁷⁷² Transkripsiyon ve çeviri için bkznz. E. Reyhan, “Kizzuwatna’lı Kadın Maštigga’ya ait Ritüel Metinler”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002, s. 175-176.

tanrıları kan (dökme) meseles[ini] gör[me]yin ...! Ve böylece ... [ritüel] sa[hibi] ...
tanrılar ...

A1: KUB 17.26+ I

§3 ¹²Onlar koyunun arkasına bir insan k[oyarlar- eğer] ¹³bir adam öldürüldüyse o zaman onlar oraya bir adam koyarl[ar, fakat eğer bir kadın ¹⁴öldü]rülüyse onlar oraya bir kadın koyarlar.

Bo 3485 I ¹ Sunak masası [ ] ² peynir, bir ekşi [ ] ³ koyar. Bir ^{DUG}DÍLIM.GAL koyarla[r.] ⁴ Sunak masasına x[ ] ⁵ gümüş, altın koyar. Y[ün]ün [ ] ⁶ önüne tekrar, bir kez daha sunar ve ez[me] ⁷ yeminler, yünler [ ] ⁸ dizilm[iş] §
⁹ [Ölmüş bir adamın] arkasından bir insanı koy[arlar]. ¹⁰ Bir adamı koyarl[ar ve bir kadını koyarlar.] ¹¹ [ ] arkasından koya[r]lar.] ¹² [koyarla]r ve bir keçi ko[yarlar.]

Ritüelde bir kişiyi öldürmenin kefareti olarak, öldürülen şahsın yerine sembolik olarak bir insan verildiğini görüyoruz. Günahın kefareti için kullanılan terim ise *šarnink-*'tir (KBo 43.319 I 20'). Maštigga'nın gerçekleştirmiş olduğu bu ritüelde başvuru bu kefaret yönteminin, Hitit kanunlarının cinayetle ilgili maddesinde⁷⁷³ yer alan yaptırımla paralellik gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu durum, Reyhan tarafından da

---

⁷⁷³ §1 (KBo 6.3 I): ¹ [ták-ku LÚ-an n]a-aš-ma MUNUS-an š[u-ul-la-a]n-na-[a]z ku-iš-ki kuen-zi ² [a-pu-u-un ar-nu-z]i Û 4 SAG.DU pa-a-i LÚ-na-ku MUNUS-na-ku “¹ Eğer biri [bir adamı y]a da bir kadını bir kavga esnasında öldürürse, ² o onu (gömmek için) teslim etsin ve erkek ya da kadın dört kişi versin”; Hoffner, 1997a, s. 17.

belirtildiği gibi, Hititler’de işlenen bir suça karşı, ahlaki ve hukuki tutumun aynı olduğunu ortaya koymaktadır.⁷⁷⁴ Hitit kanununun ilgili maddesi, katilin, tazminat (=kefare) olarak, öldürdüğü kişiyle aynı cinsiyetten olan bir ya da daha fazla kişiyi mağdur tarafa vermesini hükmederek, faili finansal olarak cezalandırmayı ve ölen kişi yerine bir ya da daha fazla insan vererek zarar gören tarafın mağduriyetini gidermeyi amaçlar. Ancak, bunları yaparak hukuki sorumluluğunu yerine getiren failin aynı zamanda, ruhsal olarak da sıkıntısının hafifletilmesi, yani işlediği cürümün günahından kurtulması gerekmektedir. Çünkü fail kan dökerek kendini ‘kirletmiş’ ve ‘tanrıların öfkesi’ni üzerine çekmiştir. Bu bağlamda, kefare ritüelleri failerin ruhsal anlamda da refaha ulaşması için sosyopsikolojik bir işleve sahiptir.⁷⁷⁵

Yukarıda belirtildiği gibi, hastalık ve tehlike durumlarını hafifletmeye çalışan ritüel uygulayıcılar, yeminler ve kan suçu da dahil olmak üzere insanlığı tehdit eden çok sayıda nesnelleştirilmiş kötülüğü tanımlayarak, bu doğaüstü tehditleri ortadan kaldırmak için onlara benzer bir yaklaşımla karşılık verdiler. Bu eğilim, Hitit metinlerinde dökülen kanın telafi edilmesi şeklinde metaforik bir anlayışla temsil edilir; bu da suçu nesnelleştirilmiş ve geri ödenebilir bir borç olarak görür. Böylece suçu işleyen kişi, kefare ritüelleri aracılığıyla, aksi takdirde tanrılar tarafından alınacak olan intikam sürecinden kaçınabilirdi.⁷⁷⁶

---

⁷⁷⁴ E. Reyhan, “Hitit Toplumunda ‘Öldürme’ Eylemi Üzerine Bir İnceleme”, *17. Türk Tarih Kongresi 15-17 Eylül Bildiri Kitabı, 1. Eski Anadolu Uygarlıkları*, 2018, s. 96.

⁷⁷⁵ Reyhan, 2003b, s. 184.

⁷⁷⁶ Feder, 2010, s. 155-156.

4.3.1.3. “*Mantalli*- Ritüeli” SISKUR*mantalli*-

Anlamı kesin olarak saptanamayan *mantalli*- sözcüğüyle ilgili olarak, J. Tischler bu kelimenin “düşmanca, zararlı” anlamlarına karşılık gelebileceğini önermiş ve kimi metinlerde kelimenin *maltalli*- olarak yazılmış olmasını hesaba katarak, bu kelimenin “dua, adak, ritüel” anlamlarına gelen *malteššar* sözcüğü ile bağlantılı olabileceğine dikkat çekmiştir.⁷⁷⁷ Öte yandan, bazı araştırmacılar tarafından sözcük Eski Batı Anadolu dillerindeki kimi kelimelerle mukayese edilerek, kelimenin negatif imalar içeren bir anlam ifade ediyor olabileceği çıkarımı yapılmıştır.⁷⁷⁸ Metinlerde bu kelimenin başına getirilen ‘köşe çengeli’nin ifade ettiği üzere, bu sözcüğün Hititçe olmadığı anlaşılmaktadır. Köşe çengellerinin, genel itibariyle Luwice sözcüklerden önce yer almasından yola çıkılarak, bu sözcüğün Luwice bir kelime olma ihtimali üzerinde durulmuş ve bu doğrultuda da Eski Batı Anadolu dillerinin araştırılmasına odaklanılmıştır.⁷⁷⁹ Fakat, A. Ünal sadece Luwice değil, diğer yabancı kelimelerden önce de köşe çengelinin yer aldığını vurgulayarak, söz konusu kelimenin Luwice ‘-alli’ soneki alan, Hurri kökenli bir sözcük olabileceğini ileri sürmüştür; ancak sözcüğün Hurrice’de hangi anlama karşılık geldiği ya da gelebileceği noktasında bir görüş belirtmemiştir.⁷⁸⁰ Bu sözcüğe her ne kadar anlam itibariyle açıklık getirilemese de, sözcüğün metinlerde geçtiği bağlamlar göz önünde bulundurularak, *mantalli*- ritüelinin amacı hakkında bir fikir oluşmuştur. Bu doğrultuda *mantalli*-ritüelinin, iki taraftan biri ya da her ikisi ölmüş olan, iki kişi arasındaki bir yabancılaşmayı veya düşmanlığı iyileştirmek, onların ruhlarını

---

⁷⁷⁷ J. Tischler, *Hethitisches Etymologisches Glossar*, Lieferung 5-6: L-M, Innsbruck, 1990, s. 126 vd.

⁷⁷⁸ İlgili bibliyografya için bkz. Tischler, 1990, s. 127.

⁷⁷⁹ İlgili bibliyografya için bkz. F. Sevinç, “Hititlerde Ölülere ve Yeraltı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar” Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007, s. 222 dn. 731.

⁷⁸⁰ Ünal, 1980b, s. 174.

arındırmak, yatıştırmak ve onlara kefarete vermek amacıyla gerçekleştirildiği düşünülmektedir.⁷⁸¹

M.Ö. 13. yüzyıldan itibaren, başta kehanet metinleri olmak üzere, az sayıdaki diğer bazı Hitit metin türlerinde de karşılaştığımız ^{SISKUR}*mantalli*-, taraflardan biri kesinlikle ölü olduğu için, önceleri bir çeşit ‘ölü kurbanı’ ya da ölümlere dair bir ayin olarak yorumlanmıştır.⁷⁸² Fakat, ^{SISKUR}*mantalli*-‘nin ölümler dışında kimi kült objelerini (CTH 569, KUB 16.32 II 8vd.) ve tanrıları (CTH 578, KUB 16.17 II 15vd.) kapsadığı durumlar da mevcuttur.⁷⁸³ Bu nedenle ^{SISKUR}*mantalli*-‘yi ‘ölü kurbanı’ olarak değil, belli sebeplerle, belli bir zamanda ortaya çıkmış bir uygulama olarak görmekte fayda vardır; çünkü bu uygulama, III. Hattuşili ve Puduhepa kraliyet çiftinin, siyasi iktidara legal olmayan yollarla el koymuş olmalarının yarattığı vicdan azabını elimine etmek ve onların iktidarlarına karşı meydana gelebilecek bir aleyhtarlığı bertaraf etmek amacıyla gündeme alınmıştır.⁷⁸⁴ Bu doğrultuda, ölü ruhların, yaşayanların dünyasına yapacağı kötülöklere karşı duyulan korkuyu ortadan kaldırmak, öfkeli ölü ruhları yatıştırmak ve onlara kefarete (*şarnikzil*) vermek için düzenlenen *mantalli*-ritüelleri, çoğunlukla III. Hattuşili döneminde, bu kral tarafından hayatta oldukları süreçte büyük haksızlıklara uğratılmış ya

---

⁷⁸¹ CHD L–N, s. 178; I. Singer, “‘In Hattusa the Royal House Declined.’ Royal Mortuary Cult in 13th Century Hatti”, *Central-North Anatolia in the Hittite Period. New Perspectives in the Light of Recent Research. Acts of the International Conference held at the University of Florence (7-9 February 2007)*, Rome, 2009, s. 177-182; van den Hout 1998a, s. 5; P. Goedegebuure, “Hittite Iconoclasm. Disconnecting the Icon, Disempowering the Referent”, *Iconoclasm and Text Destruction in the Ancient Near East and Beyond*, OIS 8. Chicago: Oriental Institute, 2012, s. 434; Ünal, 1980b, s. 172.

⁷⁸² E. Laroche, “Heinrich OTTEN, Hethitische Totenrituale. Berlin, Akademie-Verlag, 1958 (English literature - 156 pages)=Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Institut für Orientforschung, Veröff. Nr. 37.”, *Bibliotheca Orientalis XVIII*, Leiden, 1961, s. 84; Tischler, 1990, s. 126.

⁷⁸³ A. Ünal, *Hattuşili III: Hattuşili bis zu seiner Thronbesteigung I*, Theth 3, Heidelberg, 1974, s. 171.

⁷⁸⁴ Ünal, 1980b, s. 172-173; Sevinç, 2007, s. 222-223.

da siyasi entrikalara kurban gitmiş kimseler için düzenlenmiştir. Bu ritüelin, büyük bir olasılıkla III. Hattuşili ya da oğlu IV. Tuthaliya tarafından gerçekleştirildiğini belirten A. Ünal, ritüelin yalnızca bu iki kral tarafından icra edilmesi ve daha önceki dönemlerde bu ritüele rastlanılmamış olmasıyla ilgili olarak, Puduhepa'nın etkisiyle Luwi-Hurri bölgesi olan Kizzuwatna'dan Hattuša'ya yapılan büyük kült aktarımları sırasında, bu ritüelin Hititler tarafından benimsenmiş olabileceğini ileri sürer.⁷⁸⁵

Mantalli-ritüelleri her ne kadar bu iki kral tarafından düzenlenmiş olsa da bu ritüeller, ölümler adına yaşayanlar tarafından da icra edilebildiği için, I. Šuppiluliuma dönemine dek uzanmış ve uzak olmayan bir geçmişte, yani M.Ö. 14. yüzyılda yaşamış olup, bu türden bir kefareti ritüeli gerçekleştirmesi gerekli görülmüş şahısların ruhları da yeni adapte edilen bu yöntemle rehabilite edilmiştir.⁷⁸⁶ Bunun temel nedeni Hititler'de günahın babadan oğula geçtiğine dair var olagelen inanıştır.⁷⁸⁷ Bu bağlamda, SISKUR *mantalli*- aracılığıyla, III. Hattuşili büyükbabası Šuppiluliuma tarafından haksızlığı uğramış şahısların kefareti öderken, IV. Tuthaliya da babası III. Hattuşili tarafından mağdur edilmiş olan insanların kefareti ödemiştir.⁷⁸⁸

Mantalli-ritüellerine çoğunlukla kehanet soruşturmalarında rastlanıldığına yukarıda değinilmişti. Bunlardan en önemlisi, edisyonu T. van den Hout tarafından

---

⁷⁸⁵ Ünal, 1980b, s. 172-173.

⁷⁸⁶ Ibid.

⁷⁸⁷ Bu konuyla ilgili olarak bkznz. H. A. Hoffner, "Theodicy in Hittite Texts", *Theodicy in the World of the Bible*, Leiden-Boston, 2003a, s. 106; I. Singer, "Sin and Punishment in Hittite Prayers", *An Experienced Scribe Who Neglects Nothing': Ancient Near Eastern Studies in Honor of Jacob Klein*, Bethesda, 2005, s. 557-567 ve G. Beckman, "Hittite Canonical Compositions-Proverbs: Hittite Proverbs", *The Contexts of Scripture I*, Leiden-New York-Köln: Brill, 1997c, s. 215.

⁷⁸⁸ Ünal, 1980b, s. 172-173.

yapılan CTH 569'dur.⁷⁸⁹ Van den Hout'un da dikkat çektiği üzere, III. Hattuşili'nin oğlu olan "yeni" Büyük Kral IV. Tuthaliya'nın tahta çıkışı büyük bir tedirginlik ve belirsizlikle çevriliydi.⁷⁹⁰ Çok yakın olmayan bir geçmişte, bazı kişiler ya yöneten krallara ya da kral olacak kişilere karşı lanetler yağdırmıştı. Bunların hatırası şimdi bir şekilde canlanmıştı ve geçmişin lanetleri Tuthaliya'nın egemenliğini etkiliyor ve tehlikeye atıyordu. Bu nedenle, tahta çıkışını güvence altına almak, sorumlu kişileri belirlemek, onların ölü ruhlarını yatıştırmak ve lanetlerini bertaraf etmek için gerekli çareleri belirlemek amacıyla o dönemde kapsamlı kehanet soruşturmaları yapıldı.⁷⁹¹ CTH 569'a dahil olan metinler, gerçekleştirilen bu kehanet soruşturmalarının önemli bir kısmını kapsamaktadır.

IV. Tuthaliya döneminde kayda geçirilen CTH 569 kapsamındaki metinlerin tarihlendirilmesi⁷⁹² ile ilgili olarak van den Hout, soruşturmanın yapısı ve metinlerde geçen şahıs adlarını göz önünde bulundurarak, bu metinlerdeki soruşturmaların iki aşamada gerçekleştirilmiş olabileceğini ileri sürer. Ona göre, metinde (KUB 16.32+) Urhi-Teşup ve Arma-Tarhunta'nın oğullarına kötülük yapan kişinin o sırada hala hayatta olduğunun belirtilmesi, soruşturmanın ilk aşamasına, yani IV. Tuthaliya'nın, III. Hattuşili'nin hayatta olduğu zamandaki ilk hükümdarlık yıllarına işaret eder. İkinci aşama ise daha sonraki bir zamana, yaklaşık yirmi yıl sonraya, KUB 22.35 III ve onun paraleli olan KUB 52.92 IV'te değinilen Halpaziti'nin ölümünden hareketle, Tarhuntaşša'lı Ulmi-

---

⁷⁸⁹ T. van den Hout, *The Purity of Kingship: An Edition of CTH 569 and Related Hittite Oracle Inquiries of Tuthaliya IV*. DMOA 25, Leiden-Boston: Brill, 1998a.

⁷⁹⁰ Konuyla ilgili olarak Bknz. T. van den Hout, "Hethitische Thronbesteigungsorakel und die Inauguration Tudhalijas IV", *ZA 81*, 1991, s. 298-300.

⁷⁹¹ van den Hout, 1998a, s. 5-6.

⁷⁹² CTH 569'a dahil olan metinlerden KUB 16.32 (II 27)'de Urhi-Teşup meselesiyle ilgili olarak bahsi geçen "Majesteleri'nin babasının yemini"nden yola çıkarak H. G. Güterbock bu metni 1940 yılında IV. Tuthaliya dönemine tarihlendirmiştir; H. G. Güterbock, *Siegel aus Boğazköy I*, Archiv für Orientforschung, Beiheft 5, Berlin: Im Selbstverlage des Herausgebers, 1940, s. 15.

Tešup ile KBo 4.10+’da yapılan anlaşmadan sonra, yani Išuwa’da Ehlišarruma’nın babası Arišarruma’dan sonra tahta geçtiği döneme, yaklaşık olarak M.Ö. 1220’li yıllara tarihlendirilir.⁷⁹³ Altı tabletten oluşan CTH 569’un 1 ila 4. tabletlerinde yer alan *mantalli*-ritüeline ilişkin pasajlar şu şekildedir:

II.3.A: KUB 16.32+ II (CTH 569)⁷⁹⁴

§1’^{x+1} ŠA fTa-nu-hé-pa ku-i-e-eš URU.DIDLI^{HL.A} pa^{1?}[-ra-a SUM-an-z(i)]^{2’} nu-kán IŠ-TU 1 URU^{LUM} 1 É^{TUM} da-aš-^lki^l[-u-an ti-ya-an-(zi)]^{3’} na-at A-NA GIDIM pí-an-zi nu-uš-ma-aš 1 URU^{LUM} (x x x)]^{4’} na-an a-še-ša-an-zi nu-kán DINGIR^{MEŠ} fTa-nu-^lhé^l[-pa]^{5’} EGIR-pa an-da pé-e-da-an-zi §

§2’^{6’} nu URU.DIDLI^{HL.A}-ma ku-i-e-eš har-kán-zi na-aš ar-kam-^lma^l[-(x-ti)]^{7’} nu A-NA GIDIM ar-kam-ma-an BAL-eš-ki-u-wa-an ^lti^l[-ya-an-z(i)] §§

§3’^{8’} ki-nu-na-kán GIM-an ŠA DINGIR^{MEŠ} URU Hal-pa ú-li-hi-uš UGU ú[-da-an-zi]^{9’} nu-uš-ma-aš-za DUTU^{ŠI} SISKUR ma-an-tal-li-ya IGI-an-da ar-ha B[AL-an-ti]^{10’} GIM-an-ma-kán LUGAL KUR Kar-ga-miš UGU ú-iz-zi nu-uš-ši-kán x[...] ^{11’} GAM-an-ma-kán pa-ra-a ne-ya-an-zi nu DINGIR^{LUM} pi-di-ši GIM-an a[-še-ša-an-zi]^{12’} na-an-kán KASKAL-ši ti-ya-an-zi LÚ SANGA^{UT-TA}-ya a-pí-y[a t(i²-^lya^l-an-zi)]^{13’} ku-iš SIxSÁ-ri §

§4’^{14’} A-NA DUTU^{ŠI} ku-it A-NA DUMU^{MEŠ} mÚr-hi-DU-up^{SISKUR} ma-an-tal-[li-ya]^{15’} IGI-an-da ar-ha BAL-u-an-zi UL SIxSÁ-at UL-aš ku-it H[UL-ah-hu-un]^{16’} HUL-ah-ta-aš ku-iš UN-aš na-aš nu-u-wa ku-it TI-za nu [a-pí-(el ku-it)]^{17’} ZI-za

⁷⁹³ van den Hout, 1998a, s. 36-37; ayrıca bkz. T. van de Hout, 1991, s. 274-300.

⁷⁹⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. van den Hout, 1998a, s. 178-193.

UL wa-ar-ši-ya-an-za nu ^{SISKUR}ma-an-tal-li ar-ha B[AL-(an-zi)] ^{18'} a-pí-iz UL
SIXSÁ-at §

§5' ^{19'} A-NA ^{DUTUŠI}ku-it A-NA DUMU^{MEŠ mD}SIN.^{DU} ^{SISKUR}ma-an-tal-l[i-ya] ^{20'}
IGI-an-da ar-ha BAL-u-an-zi UL SIXSÁ-at UL-aš k[u-it] ^{21'} HUL-ah-hu-un
HUL-ah-ta-aš ku-iš UN-aš na-aš nu-u-w[(a ku-it)] ^{22'} TI-za nu a-pí-el ku-it ZI<-
za> UL wa-ar-ši-ya-a[n-za] ^{23'} [nu] ^{SISKUR}ma-an-tal-li-ya ar-ha BAL-[u]-an-zi a-
pí-iz U[L SIXSÁ-at] §

§6' ^{24'} [^{UR}]^UK-i-ú-ta-an-kán URU-an A-NA ^{mGAL-DU}ar-h[(a ME-an-zi)] ^{25'} [n]a-
an A-NA GIDIM SUM-an-zi ^{mKa-ta-pa-DINGIR^{LIM}}iš [(ka-ru-ú)] ^{26'} [w]a-tar-na-
ah-ha-an-za nu GIDIM a-pa-a-aš :ar-šu-l[a-(iz-zi)] §

§7' ^{27'} MA-ME-TUM ŠA A-BI ^{DUTUŠI}ku-it A-NA INIM ^{mÚr-hi-D}[(U-ub še-er)]
^{28'} [SI]xSÁ-at nu GIM-an MA-ME-TUM ar-ha KIN-an-zi nu A-N[(A DUMU^{MEŠ})]
^{29'} [^{mÚ}]r-hi-^{DU}ub I-NA ^{URU}Ne-i-ya 1 URU^L[^{UM} ^{30'} [pa-ra]-a SUM-an-zi

§8' II.3.B: KUB 50.6+ KUB 16.41+7/v II

³¹ [^{MUNUS}ta-wa-an-na-na] ku-it pí-ra-an ti-ya-an-na SIXSÁ-at ³² [GAM a-ri-ya-u-
e]n na-aš A-NA EME ³³ [še-er SIXSÁ-a]t zi-la-aš IŠ-TU ^{LÚ}HAL ³⁴ [^{MUNUS}Š]U.GI
^{LÚ}IGI.MUŠEN-ia [^{SIG₅}] §

§9' ³⁵ EME ^{MUNUS}ta-wa-an-na-na ku-iš SIXSÁ-at ³⁶ nu EME ^{MUNUS}ta-wa-an-na-
na ka-ru-ú GIM-an ³⁷ pí-an ar-ha an-ni-iš-ki-ir ³⁸ ki-nu-na-ya-an A-NA
DINGIR^{MEŠ} LUGAL^{UT-TI} QA-TAM-MA ³⁹ pí-an ar-ha a-ni-an-zi AŠ-RI^{HLA}
[LUG]AL^{UT-TI} ⁴⁰ GIŠ^{DAG^{HLA}}-ya pár-ku-nu-an-zi ^{DUTUŠI}[-ya-]za⁴¹ IŠ-TU EME
^{MUNUS}ta-wa-an-na-na pár-ku-^Inu^I-zi ⁴² ma-a-an-ma-za DINGIR^{LUM} QA-TAM-MA
ma-la-a-an har-ti ⁴³ INIM ^{MUNUS}ta-wa-an-na-na-kán a-pé-ez INIM-za DUH-ri ⁴⁴
zi-la-ti-an-na-aš INIM ^{MUNUS}ta-wa-an-na-na ⁴⁵ ^{TÚG}še-ek-nu-un HUL-u-an-ni

EGIR-pa UL ⁴⁶ nam-ma SUD-ya-zi IŠ-TU^{MUNUS}ŠU.GI ⁴⁷ LÚHAL LÚIGI.MUŠEN-
ya SIG₅ §

§10' ⁴⁸ INIM ^fTa-nu-hé-pa ku-iš SIxSÁ-at ⁴⁹ GAM a-ri-ya-u-en na-aš A-NA EME
TI ⁵⁰ še-er SIxSÁ-at GIDIM-ya TUKU.TUKU-ti SIxSÁ-^lat^l ⁵¹ A-NA É^{TI}-aš še-er
SIxSÁ-at É-ir-ši [ku-it²] ⁵² ar-ha ša'-ak-ku-ri-an DINGIR^{MEŠ}-aš-ši-k[án] ⁵³ ku!-it
EGIR-pa iš-tap-pa-an-te-eš É[-ir-ma] ⁵⁴ ku-it ta-me-e-da-aš pa-ra-a [SUM][-an]
⁵⁵ na-aš a-pé-da-ni-ya EGIR-an S[IXSÁ-at] §

§11' ⁵⁶ GAM a-ri-ya-u-en INIM ^fTa-nu[-hé-pa ku-iš A-NA] ⁵⁷ EME TI SIxSÁ-at
nu INIM ^f[Ta-nu-hé-pa] III ¹ [ka-ru-ú GIM-]an A-NA DINGIR^{MEŠ} LUGAL^{U[T-TI]}
² [p]í-an [^lar^l-ha an-ni-iš-ki-ir ³ ki-nu-na-ya-an QA-TAM-MA pí^l-an^l] [^lar-ha] ⁴ a-
ni-an-zi AŠ-R^{HLA} LUGAL^{UT-TI} [^{GIŠ}DAG^{HLA}-ya] ⁵ pár-ku-nu-an-zi ^DUTU^{ŠI}-ya
pár[-ku-nu-zi] ⁶ KI.MIN [^lIŠ-TU^l] ^{MUNUS}ŠU.GI LÚHAL L[ÚIGI.MUŠEN-ya SIG₅] §

§12' ⁷ A-NA É^{TI}-ma-aš še-er ku-it SIxSÁ-a[t] ⁸ nu-kán UN-an ú-e-ri-an-zi nu-uš-
š[i-kán] ⁹ an-da ar-nu-an-zi GIDIM-ya-kán ŠÀ [^É] ¹⁰ a-ri-ya-zi nu-uš-ši ma-a-an
EZEN₄ ku[-iš-ki] ¹¹ na-aš-ma NINDA.GUR₄.RA UD.KAM-MI kar-ša-an-za x[¹²
ti-ya-an-zi GIŠ.HUR gul-za-at-ta-ra-pát' [ú-wa-a]n-zi ¹³ nu-uš-ši ma-a-an kar-
ša-an ku-it-ki ¹⁴ na-at :za-ap-pa-an-ta-la-an-zi GAM-a[n] ¹⁵ za-an-ki-la-tar
SUM-an-zi IŠ-TU 3 ^{GIŠ}! [TUKUL] SIG₅ §

§13' ¹⁶ GIDIM-ma ku-it A-NA DINGIR^{MEŠ} še-er [^lSIxSÁ^l-at ¹⁷ DINGIR^{MEŠ}-ši-kán
ku-it EGIR-pa iš-tap-pa-an-te-eš ¹⁸ nu GIŠ.HUR gul-za-at-tar ú-wa-an-zi ¹⁹ [n]u-
[u]š-ma-aš-kán A-BI ^DUTU^{ŠI} ku-it ²⁰ [SISKUR M]E-iš nu-uš-ma-ša-^lat^l EGIR-pa
²¹ [pé-eš]-ki-u-wa-an ti[-ya]-an-zi ²² [^lIŠ-T^l]U 3 ^{GIŠ}! [TUKUL] SIG₅ §

§14' ²³ [GIDIM-ma ku-it] URU.[DI]DLA^{HLA} pa-ra-a SUM-an-ta-aš ²⁴ [še-er
TUKU.TUKU-t]i SIxSÁ-at nu ^DUTU^{ŠI} hu-u-^luš-ku^l-u-e-ni ²⁵ [

]x.MEŠ URU.DIDLA^{HI.A} *ar-kam-ma-an* ²⁶ [ ]x-an GIM-an me-
ma-an-zi ²⁷ [-wa(-) wa-aš-] ^[ku]wa-na KAR-u-en ²⁸ [ ]x
 GIM-an SIxSÁ-at ²⁹ [IŠ-TU] ^[3]GIŠTUKUL SIG₅ §
§15' ³⁰ [I-NA ^{URU}*Hal-pa(?)* ^{DUT}U^{ŠI} SISKUR *ma-an-tal-li-ya* ³¹ [BAL-u-an-zi(?)]
 ] SIxSÁ-at §
§16' ³² [INIM ^mÚr-hi-] ^{DU}up *ku-iš* SIxSÁ-at *a-ri-ya-u-en* ³³ [nu EME] ^[m]Úr-hi-
^{DU}up SIxSÁ-at DUMU^{MEŠ}-ŠU-ši-kán *ku-it* ³⁴ [KASKAL-ši] (silinti) *ti-ya-an-te-*
eš ar-ra-ah-ha-ni-ya-aš ³⁵ [ti-wa-t] *a-ni-ya še-er* SIxSÁ-at *nu-kán A-BI* ^{DUTU}U^{ŠI} ³⁶
 [o]x²-x *ku-it-ki še-er ar-ha pa-it na-at-kán za-a-iš* ³⁷ [a-pád-] ^[da]SIxSÁ-at *nu*
A-BI ^{DUTU}U^{ŠI} *a-pád-da še-er* ³⁸ [A-NA] DINGIR^{LIM}-ma *ku-e-da-ni-ik-ki ku-it-ki*
me-ma-an har-ta ³⁹ [na-a]t² *na-wi₅ pé-eš-ta* SIxSÁ-at *zi-la-aš IŠ-TU* 3 ^{GIŠ}TUKUL
 SIG₅ §
§17' ⁴⁰ [GAM *kiš-an*] ^[a]l-ri-ya-u-en *pa-a-an-zi A-NA* ^mÚr-hi-^{DU}up ⁴¹ [LÚ]TE-MU
*u-i-y]*a-an-zi *nu ut-tar* GIM-an¹ ⁴² [na-at Q]A-TAM-MA *ha-at-ra-a-an-zi* ⁴³ [nu-
*un-na-a]*š *a-pé-ez* INIM-za HUL-lu UL *ni-in-ku-u-e-ni* ⁴⁴ [ ] Ú-UL hé-
e-šu-u-e-ni ⁴⁵ [IŠ-TU ^{MUNUS}ŠU.G]I (silinti) ^{LÚ}IGI.MUŠEN NU.SIG₅ IŠ-TU
^{LÚ}HAL ^{[SU²HI.A} 4-ŠU¹] NU.SIG₅? §
§18' ⁴⁶ [A-NA ^mÚ]r²[-hi-^{DU}-] ^[up²]l-m[a u]-i-ya-u-an-zi ⁴⁷ [Ú-U]L ^[SIxSÁ-at] *nu*
^[kiš]l-a[n D]Ú-ir ⁴⁸ [I]Š-TU EME ^mÚr-hi-^[D]l[^DU-up DINGI]R^{MEŠ} LUGAL^{UT-TI} ⁴⁹ AŠ-
^RHI.A LUGAL^{UT-TI} ^{GIŠ}DAG^{HI.A} ^[A]l[pá]r-ku-nu-an-zi ⁵⁰ ^{DUTU}U^{ŠI}-ya-za *pár-ku-nu-* ^[zi]
^[šar-]ni-ik-ze!-e¹ ^{MEŠ}-kán ⁵¹ *da-an-zi na-aš-kán IŠ-* ^[TU]l LUG[AL^{?U}] ^{T?-TI} *ar-ha* ⁵²
ar-nu-an-zi DUMU^{MEŠ}-iš-ši ^{MUNUS}MEŠ-ya *ka-ni-iš-ša-an-zi* ⁵³ [A]l-NA
 DUMU^{MEŠ}-ma A-NA ^{DUTU}U^{ŠI} IGI-an-da SISKUR *ma-an-tal-li-ya* ⁵⁴ *a-ri-ya-u-e-*
ni nu ma-a-an SIxSÁ-ri *nu-za* BAL-an-zi ⁵⁵ *ma-a-an Ú-UL-ma* SIxSÁ-ri *nu-za*

Ú-¹UL¹ [B]AL-an-zi ⁵⁶ A-NA ^mÚr¹-hi-^DU-up-ma ^{LÚ}TE-MU Ú-UL ¹u-i-ya-u-e-ni¹
⁵⁷ na-an ^{TÚG}še-ek¹-nu-un EGIR-pa Ú-UL-pát SUD-u-e-ni ⁵⁸ ma-a-an-ma-an-na-
 aš ŠA ^mÚr-hi-^DU-up HUL-lu a-pé-ez ⁵⁹ INIM-za DUH-ri HUL-lu-na-aš-kán É-ir-
 za pa-ra-a ⁶⁰ ta-ru-up-ta-ri zi-la-du-wa-an-na-aš ŠA ^mÚr-hi-^DU-up ⁶¹ HUL-u-an-
 za ^{TÚG}še-ek-nu-un EGIR-pa Ú-UL nam-ma SUD-ia-z[i] ⁶² ¹IS¹-TU 3 ^{GIŠ}TUKUL
 SIG₅ §§

§19' ⁶³ [DUMU^{MEŠ} ^mÚr¹-hi-^DU-up-za IT-TI ^DUTU^{ŠI} SISKUR ma-an-tal-li-ya ⁶⁴
 [BAL-an-zi m]a-a-an-ma-kán A-NA ^DUTU^{ŠI} HUL-lu ⁶⁵ [a-pé-ez[?] Ú-U]L ku-it-ki
 pé-e-da-an-zi ŠA 3 ^{GIŠ}TUKUL S[IG₅] §

§20' II.1.A: KUB 22.35 III

^{x+1} [^mHa]l-pa-¹LÚ¹ ² [^{ti-}
 wa-]ta-ni-ya-za ³ [<sup>]x-ya-za pár-ku-nu-wa-an-zi ⁴
 [AŠ-RI^{HIA} LUGAL ^{UT-TI}GIŠDA]G^{HIA}-ya ⁵ [pár-ku-nu-wa-an-z]i ¹GIDIM¹-ya SUD-
 an-zi] ⁶ [nu-za ^D] ¹UTU^{ŠI} A-NA GIDIM (silinti) IGI-an-da ⁷ ¹SISKUR¹ ma-an-tal-
 li-ya-an-za ¹BAL¹-an-ti ⁸ A-BI ^DUTU^{ŠI}-ya SUD-an-zi ⁹ nu-za A-BI ^DUTU^{ŠI} ^mHal-
 pa-LÚ-iš-ša ¹⁰ 1-aš 1-e-da-ni IGI-an-da ¹¹ SISKUR ma-an-tal-li-ya-an-za BAL-
 an-ti ¹² šar-ni-ik-ze-el A-NA GIDIM SUM-an-zi ¹³ A-NA DINGIR^{MEŠ} ^{URU}Hal-pa-
 ya šar-ni-ik-ze-el ¹⁴ ša-ak-nu-wa-an-da-za pár-ku-wa-ya-za ¹⁵ SUM-an-zi
 DUMU^{MEŠ}-ŠU-ya-aš-[šī-]kán ¹⁶ KASKAL-ši ti-ya-¹an¹-z[i I-NA ^{URU}Hal-pa-y]a[?]
¹⁷ GIM-an ki-i[t-ta-ri ¹⁸ pí-di-¹iš¹[-šī? ¹⁹ ¹a-pa¹-x[</sup>

§20' II.4: KUB 52.92 IV

II.4 IV 2' [SISK]UR ma-an-tal-li-ya-an-za A-BI ^DUTU^{ŠI} 3' [^mHal-p]a-LÚ- iš-š[a II.4
 IV [3'?] [1-aš 1-e-da-ni IGI-an-da] II.4 IV [3'?] [BAL-an-ti] II.4 IV 4' [ša]r-ni-ik-z[e-el A-
 NA GIDIM II.4 IV 4' [DINGIR^{MEŠ}-ya(?) II.4 IV 5' [š]a-ak-nu-wa-an[-da-za pár-ku-

wa-ya-za II.4 IV [5'] [SUM-an-zi] 6' DUMU^{MEŠ}-ŠU-ya[-aš-ši-kán II.4 IV [6']
 [KASKAL-ši ti-ya-an-zi] 7' I-NA URUHal[-pa(-) II.4 IV [7'] [
 QA-TAM-MA(?)] II.4 IV 8' GAR-ru ma-a-an [II.4 IV 9' ma-a-
 na-aš^Ú[-UL(?)]

Tercüme:

§1' ^{x+1-2'} [Onla]rın [teslim edeceği] Danuhepa'nın şehirleri, her şehirden onlar bir aile almaya [başlayacaklar] ^{3'} ve onu ölüye (ölünün hizmetine) verecekler. Onlara bir şehir [...] ^{4'} Onlar ona (oraya) yerleştirecekler. Danuhe[pa]'nın tanrılarını ^{5'} geri getirecekler.

§2' ^{6'} Fakat sahip oldukları şehirlere verg[i ödeyecekler] ^{7'} ve ölüye vergi sunusu vermeye başlayacaklar.

§3' ^{8'} Ancak şimdi onlar Halpa'nın şehir tanrılarının ulihis'ini yukarı t[aşdıklarında], ^{9'} Majesteleri onlara mantalli- ritüeli s[unacaktır]. ¹⁰ Kargamış Ülkesi kralı yukarı gelince ona [...] ^{11'} aşağıya gönderirler ve onlar tanrıyı yerine y[erleştirdikleri]nde, ^{12'} onu yola koyarlar (yani, onu memnun ederler) ve onlar orad[a] rahiplik makamı vaziyeti alırlar ^{13'} (ve) herkes sırasıyla hizada durur.

§4' ^{14'-15'} Majesteleri için Urhi-Tešup'un oğullarına mantal[li] ritüeli yapmak tespit edilmedi. Çünkü [ben (Majesteleri)] onlara kötü[lük yap]ma[dım]. ^{16'} Kötülük yapan kişi hala hayatta ve onun ^{17'-18'} ruhu yatıştırılmadı. (Bu nedenle) mantalli ritüelinin (Majesteleri tarafından) yapılması tespit edilmedi.

§5' ^{19'-20'} Majesteleri için Arma-Tarhunta'nın oğullarına mantall[iya] ritüeli sunulması belirlenmedi. Çünkü ben (Majesteleri) ki[mseye] ^{21'} kötülük yapmadım. Kötülük yapan kişi hala ^{22'} hayattadır ve onun ruhu yatıştırılma[dı]. ^{23'} (Bu nedenle) mantalli-ritüelinin (Majesteleri tarafından) yapılması tespit edilmedi.

§6' ^{24'} Onlar şehri, Kiuta şehrini Talmi-Teşup'tan alacaklar ^{25'} ve onu ölüye (muhtemelen Arma-Tarhunta'ya) verecekler. Halihazırda Katapaili ^{26'} görevlendirildi. O ölüyü ...-ecek.

§7' ^{27'-30'} Majestelerinin babasının (= III. Hattusili'nin) Urhi-Teşup'a vermiş olduğu sözle ilgili olarak, ki onun Urhi-Teşup meselesi ile alakalı olduğu [fal aracılığıyla tes]pit edildi, eğer onlar yemini bozacaklarsa, Niya şehrindeki Urhi-Teşup'un oğullarına bir şehi[r ...] verecekler.

§8' ^{31'} [Tawananna]'nın öne çıktığı tespit edildiği için ^{32'} b[iz kehanet soruşturmasına devam etti]k ve lanetle ilgili olarak o (= Tawananna) ^{33'} [tespit edild]i. Netice: kahin (^{LÚ}HAL,) ^{34'} ['Yaş]lı Kadın' ve kuş kahini (^{LÚ}IGI.MUŞEN) aracılığıyla: Olumlu.

§9' ^{35'} Tespit edilen Tawananna'nın laneti ile ilgili olarak ^{36'-37'} Tawananna'nın lanetini önceden <krallığın tanrılarının> önünde bertaraf ettikleri gibi ^{38'-39'} onlar şimdi de onu krallığın tanrılarının önünde aynı şekilde bertaraf edecekler. Krallığın arazilerini ^{40'} ve tahtları arındıracaklar mı ve Majesteleri (= IV. Tuthaliya) kendini ^{41'} Tawananna'nın lanetinden arındıracak mı? ^{42'} Şimdi, ey tanrı, sen aynı şekilde onayladıysan, ^{43'} Tawananna'nın meselesi bu eylemle çözülecek mi? ^{44'-47'} Gelecekte, Tawananna'nın meselesini herhangi bir şekilde bize kötülük içinde açığa çıkarmayacak mısın?⁷⁹⁵ 'Yaşlı Kadın', kahin (^{LÚ}HAL) ve kuş kahini (^{LÚ}IGI.MUŞEN) aracılığıyla: Olumlu.

§10' ^{48'} Tespit edilen Danuhepa meselesi ile ilgili olarak ^{49'} biz kehanet soruşturmasına devam ettik. Lanetle ilgili olarak onun (o) hayatta (iken olduğu) ^{50'} tespit edildi ve ölü

---

⁷⁹⁵ Kelimenin tam anlamıyla, "Tawananna'nın meselesi üzerindeki pelerini bize geri çekeceksen", pek de sık rastlanılmayan bu deyimle ilgili olarak bkznz. G. C. Moore, "GIŠTUKUL as "Oracle Procedure" in Hittite Oracle Texts", *Journal of Near Eastern Studies* 40/1, 1981, s. 51 dn. 20; G. F. del Monte, "Il terrore dei morti," *Annali dell'Istituto Orientale di Napoli* 33, 1973, s. 379-83; A. Archi, "The Propaganda of Hattušili III", *Studi Micenei ed Egeo-anatolici* 14, 1971, s. 213.

öfke içinde (olarak) tespit edildi. ^{51'} (Bunun sebebinin) mülk ile ilgili olduğu tespit edildi. Çünkü onun mülkü ^{52'} al aşağı edildi, çünkü onun tanrıları ^{53'-54'} kilitlendi, çünkü mülk başkalarına verildi ^{55'} ve bundan dolayı da o tekrar t[espit edildi.]

§11' ^{56'-57'} Biz kehanet soruşturmasına devam ettik. (O) hayatta (iken olan) lanet [yüzünden (olduğu)] tespit edilen Danu[hapa'nın] meselesi ile ilgili olarak, Danuhepa'nın meselesini, ^{III 1-2} önceden onlar nasıl krallığın tanrılarının önünde bertaraf ettilerse, ³⁻⁴ şimdi de aynı şekilde <krallığın tanrılarının> önünde bertaraf edecekler. Krallığın arazilerini ve tahtları ⁵ arındıracaklar ve Majesteleri arı[nacak.] ⁶ Aynı şekilde 'Yaşlı Kadın', kahin (^{LÜ}HAL) ve k[uş kahini (^{LÜ}IGI.MUŞEN)] aracılığıyla: [Olumlu.]

§12' ⁷ (Onun, yani Danuhepa'nın) mülk sebebiyle tespit edilmesiyle ilgili olarak, ⁸ onlar bir adamı çağıracaklar ve on[a ...] ⁹ içeri getirecekler ve o, mülkün içinde ölüyü ¹⁰ kehanet aracılığıyla soruşturacak. Eğer onun için kimi festivalin ¹¹ ya da günlük ekmek (sunusun yapılması) ihmal edildiyse, ¹² onlar (onu) verecekler mi ve de gulzattar-tabletini [kontrol edecek]ler mi? ¹³ Eğer o herhangi bir şeyden ihmal edildiyse, ¹⁴ onlar onu ... (ve) ek olarak ¹⁵ kefarete (zankilatar) verecekler. Üç kehanet [türü] aracılığıyla: Olumlu.

§13' ¹⁶ Ölü tanrılarla ilgili olarak tespit edildiği için, ¹⁷ (yani) onun tanrıları kilitli oldukları için, ¹⁸ onlar gulzattar-tabletini kontrol edecekler mi? ¹⁹⁻²¹ Majestelerinin babasının onlar için [tayin et]tiği [ritüeli] onlar onlara tekrar vermeye başlayacaklar mı? ²² Üç kehanet [türü aracılığıyla]: Olumlu.

§14' ²³⁻²⁵ [Ölünün] teslim edilen şehirler [nedeniyle öfke içinde olduğunun] tespit edilmesi[yle ilgili olarak] biz Majesteleri'ni bekleyeceğiz. ²⁵⁻²⁹ [...] ... şehirler, vergi, [...] eğer onlar [şöyl]e? söylerse, "Bizim bulduğumuz [...kus]ur [...]" ... [...] tespit edildiği gibi [...] Üç kehanet türü [aracılığıyla]: Olumlu.

§15' ³⁰⁻³¹ [Halpa(?) şehrinde Maje]steleri'nin mantalli-ritüeli yapması tespit edildi.

§16' ³² Tespit edilen [Urhi-]Tešup [meselesi] ile ilgili olarak kehanet soruşturması yaptık. ³³⁻³⁵ Urhi-Tešup'un [laneti] tespit edildi. Onun oğulları onun için ['yoluna] koy'duklarından, o yalan yemin' (ve) [lane]tleme ile bağlantılı olarak tespit edildi. Majestelerinin babası ³⁶ [...] ... terk etti [...] ... ve onu çiğnedi. ³⁷ [O zam]an tespit edildi. Majesteleri'nin babası o zamanlar ³⁸ bir tanrıya bir şeyi söz verdi ³⁹ (ve) [o]nu vermedi mi? O belirlendi. Netice: Üç kehanet türü aracılığıyla: Olumlu.

§17' ⁴⁰⁻⁴¹ Kehanet soruşturmasına [şöyle] devam ettik: Onlar Urhi-Tešup'a [haberci gön]dermeye devam edecekler. Mesele (devam etti)ği sürece, ⁴² onlar [onu söy]lendiği gibi yazacaklar. ⁴³⁻⁴⁴ Biz [kendimiz içi]n kötülüğü bu eylemle harekete geçirmeyecek miyiz, biz [meseleyi?] açmayacak mıyız? ⁴⁵ ['Yaşlı Kadı]n' (ve) kuş kahini (^LÚIGI.MUŠEN) [aracılığıyla]: Olumsuz. Kahin (^LÚHAL) aracılığıyla: işaretler² dört kez² olumsuz.

§18' ⁴⁶ [U]r[hi-Tešup'a] gönderme ⁴⁷ [te]spit edil[m]edi ve şöy[le ya]ptılar: ⁴⁸⁻⁴⁹ Urhi-Tešup'un lanetin[d]en krallığın [tanr]ılarını, krallığın arazilerini (ve) tahtları [arı]ndıracaklar ⁵⁰ ve Majesteleri kendini arındıracak. Kefaretleri (šarnikzil^{MEŠ}) ⁵¹ alacaklar ve onları kr[all]ıktan uzağa ⁵² götürecekler. Onun oğulları ve eşleri kabul görecekler. ⁵³⁻⁵⁴ Onun oğulları (ve) Majesteleri için yüz yüze mantalli-ritüeli (yapılmasını) fal aracılığıyla öğreneceğiz. Eğer tespit edilirse, yapacaklar. ⁵⁵ Ancak, eğer tespit edilmezse, yapmayacaklar. ⁵⁶ Fakat biz Urhi-Tešup'a elçi göndermeyeceğiz ⁵⁷ ve onu tekrar açığa çıkarmayacağız. ⁵⁸⁻⁶¹ Eğer bu eylemle Urhi-Tešup'un kötülüğü bizim için çözülecekse, kötülük evimizden uzak olacak mı? Gelecekte Urhi-Tešup'un kötülüğü bize tekrar açığa çıkacak mı? ⁶² Üç kehanet türü aracılığıyla: Olumlu.

§19' ⁶³ [Ur]hi-Tešup['un oğulları?] Majesteleri ile (birlikte) mantalli-ritüeli ⁶⁴⁻⁶⁵ [gerçekleştirecekler. E]ğer Majesteleri'ne bundan herhangi bir kötülük getirmeyeceklerse, üç kehanet türünün (sonucu): Ol[umlu].

§20' ^{x+1} [... Ha]lpaziti ² [... la]net[ten ³...] ... onlar arındıracaklar, ⁴ [krallığın arazilerini] ve [tah]tları ⁵⁻⁷ [onl]ar [arındıracaklar] ve Majestelerinin ölüyle yüz yüze mantalli-ritüeli gerçekleştirmesi için onlar ölüyü çağıracaklar. ⁸⁻¹¹ Onlar, Majesteleri'nin babasının ve Halpaziti'nin birbirleriyle yüz yüze mantalli-ritüeli yapmaları(nı sağlamak) için, Majesteleri'nin babasını çağıracaklar. ¹² Tazminat (böylece) ölüye verilmiş olacak ¹³ ve Halpa şehrinin tanrılarına tazminat ¹⁴ kirliden ve arınıktan ¹⁵⁻¹⁶ verilecek ve onun oğulları onun için yoluna koyacaklar v[e Halpa'da], ¹⁷⁻ ¹⁹ dur[duğu] gibi [aynı şekilde] yerine [konulsun.] O [...] ...

CTH 569'un son iki tableti olan 5 ve 6. tabletlerde yer alan *mantalli-* ritüeliyle ilişkili pasajlar ise şu şekildedir:

KBo 2.6+KBo 18.51 I (CTH 569.I)⁷⁹⁶

§4' ^{6'} [A-N]A EME ku-it-ki ta-li-ya-an ^{7'} [ku-it-ma-na-aš TI-]an¹-za e-eš-ta nu a-pi-ya ku-it ^{8'} [E]ME e-eš-ši-¹iš¹-ta nu MUŠEN HUR-RI NU.SIG₅-du NU.SIG₅ §

§5' ^{9'} [I]Š-TU MUNUS²ŠU.GI IR-TUM QA-TAM-MA-pát nu KIN NU.SIG₅[-du ^{10'} ŠA DINGIR^{MEŠ} kar-pi-uš ME-an-te-eš¹ na-at DINGIR.MAH-ni SUM-an-te-eš¹ N[U⁷.SIG₅] §

§6' ^{11'} ma-a-an GIDIM-pát ku-it-ki TUKU.TUKU-u-an-za DINGIR^{MEŠ}-ŠU-ya-aš-ši ku-it kat-ta ^{12'} iš-hu-u-wa-an-te-eš DUMU.DUMU-ŠU ŠA ^{mD}SÎN-^DU-ya EME e-eš-ša-an-zi ^{13'} A-NA GIDIM-ya-kán IGI-zi A-NA¹EME¹ ta-li-ya-an ^{14'} nu-za ma-a-an GIDIM ke-e-da-aš-pát wa-aš-ku-wa-aš še-er TUKU.TUKU-u-an-za ^{15'} nam-ma-ma-za GIDIM da-me-e-da-ni me-mi-ni še-er Ú-UL ^{16'} ku-e-da-ni-ik-

⁷⁹⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. van den Hout, 1998a, s. 196-215.

ki TUKU.TUKU-*u-an-za nu* IGI-*zi* SU^{MEŠ} SIG₅-*ru* ^{17'} EGIR-*ma* NU.SIG₅-*du* IGI-
zi SU^{MEŠ} *ni ši ke*^{HL.A}-*uš pu-ru-un-du(-)kar-ri-ta* ^{18'} GIŠTUKUL ŠA DU ZAG-*aš*
 GÙB-*za* RA-IŠ 12 ŠÀ DIR SIG₅ ^{19'} EGIR SU^{MEŠ} *ta* UGU *a-uš-ta* NU.SIG₅ §
 §7' ^{20'} IŠ-TU^{MUNUS}ŠU.GI IR-TUM QA-TAM-MA-*pát nu* KIN SIG₅-*ru* ^{21'} DUTU
 AN-E GUB-*iš* ŠA DINGIR^{MEŠ} *kar-pí-uš* ME-*an-te-eš* ^{22'} *na-at A-NA* DUTU AN-
 E SUM-*an-te-eš* INA UD.2.KAM LUGAL-*uš-za* ZAG-*tar* ^{23'} A-DAM-MA-*ya* ME-
aš na-at pa-an-ga-u-i pa-iš ^{24'} I-NA UD.3.KAM HUL-*lu* ME-*an nu-kán an-da*
 SUD-*li*₁₂ SIG₅ §

-----
 §9' ^{31'} EME^{mD}ŠÎN-DU *ku-iš* SIxSÁ-*at nu kiš-an* DÙ-*an-zi* ^{32'} EME^{mD}ŠÎN-DU A-
 NA DINGIR^{MEŠ} LUGAL^{UT-TI} *pí-an ar-ha a-ni-ya-an-zi* ^{33'} AŠ-RI^{HL.A} LUGAL^{UT-TI}
 GIŠDAG^{HL.A}-*ya pár-ku-nu-wa-an-zi* ^{34'} DUTU^{ŠI}-*ya-az pár-ku-nu-[uz]-zi šar-ni-[ik]-*
ze-el-la ^{35'} ŠA É^{TI} ME-*an-zi nu ku-it dam-me-li pí-di ti-an-zi* ^{36'} *ku-it-ma A-NA*
 GIDIM SUM-*an-zi* DUMU.DUMU-ŠU-*ya ta-me-da-za* ^{37'} *ka-ni-iš-ša-an-zi ma-*
a-an-ma-za DINGIR^{LUM} QA-TAM-MA *ma-la-a-an har-te-ni* ^{38'} INIM^{mD}ŠÎN-DU-
kán ke-e-ez INIM-*za* DUH-*ta-ri* (silinti) ^{39'} DINGIR^{LUM}-*na-aš A-NA* INIM^{mD}ŠÎN-
 DU *še-er* TÚG^{še-ek-nu-un} EGIR-*pa* Ú-UL ^{40'} SUD-*ya-ši nu* IGI-*zi-iš* MUŠEN
 HUR-RI SIG₅-*ru* EGIR-*ma* NU.SIG₅-*du* ^{41'} IGI-*zi-iš* MUŠEN HUR-RI SIG₅-*ru*
 EGIR NU.SIG₅-*du* §

-----
 §18' II ³⁷ DINGIR^{LUM} *ku-it* ŠA^{fd} IŠTAR-*at-ti ut-tar* EGIR-*pa* SUD-*at* ³⁸ EME ŠA
^{fd} IŠTAR-*at-ti-pát* TI-*an-ta-aš ku-it-ma-na-aš* TI-*an-za e-eš-ta* ³⁹ *nu a-pí-ya ku-it*
ar-ra-ah-ha-ni-iš-ki-it nu KIN NU.SIG₅-*du* ⁴⁰ DINGIR^{MEŠ} GUB-*ir mu-kiš-šar*
šal-li wa-aš-túl IZI-*ya* ME-*ir* ⁴¹ *nu-kán A-NA* GIG GAL NU.SIG₅-*du* §

-----
 §20' ⁴³ *ma-a-an* EME ^{fd}*IŠTAR-at-ti-pát* TI-an-ta-aš-pát ⁴⁴ *ku-it-ma-na-aš* TI-an-za e-eš-ta nu a-pí-ya ku-it ⁴⁵ *ar-ra-ah-ha-ni-iš-ki-it* nam-ma-ma KI.MIN nu MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru NU.SIG₅ §

§21' ⁴⁶ *nu-kán* GIDIM-ma [*k*]u-[*i*]t-ki TUKU.TUKU-nu-an-za nu KIN NU.SIG₅-du ⁴⁷ DINGIR^{LUM}-za da-pí[-an Z]I-an HUL-lu-ya ME-aš (silinti) ⁴⁸ *na-at pa-an-g[a-u-i] pa-iš* NU.SIG₅ §

§22' ⁴⁹ *IŠ-TU* ^{LÚ}HAL IR^{TUM} QA-TAM-MA-pát nu MUŠEN HUR-RI NU.SIG₅-du NU.SIG₅ §

§23' ⁵⁰ *ma-a-an* EME ŠA ^{fd}*IŠTAR-at-ti-pát* TI-an-da-aš ⁵¹ *ku-it-ma-na-aš* TI-an-za e-eš-ta nu a-pí-ya ku-it ⁵² *ar-ra-ah-ha-ni-iš-ki-it* GIDIM-ya-kán ku-it TUKU.TUKU-nu-an-za ⁵³ *nam-ma-ma-za* GIDIM da-me-e-da-ni me-mi-ni še-er Ú-UL ⁵⁴ *ku-it-ki* TUKU.TUKU-u-an-za nu MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru NU.SIG₅ §

§24' ⁵⁵ *nu* DUMU^{MEŠ}-ŠU-ma EME e-eš-ša-an-zi nu GIDIM ni-ni-^[in-kiš]-kán-zi ⁵⁶ *nu* KIN NU.SIG₅-du *IŠ-TU* MU^{HI.A} GÍD.DA ŠA ^[LUGAL]A-^[DAM][-MA] ME-an ⁵⁷ *na-at^l pa-an-ga-u-i* SUM-an I-NA UD.2.KAM HUL-l[*u* ME-an]

-----
 §26' III ⁴ *ma-a-an* EME ŠA ^{fd}*IŠTAR-at-ti-pát* TI-an-da-aš *ku-it-ma-na-aš* ⁵ TI-an-za e-eš-ta nu ^[a]pí-ya ku-it *ar-ra-ah-ha-ni-iš-ki-it* ⁶ GIDIM-ya-kán ku-it TUKU.TUKU-u-an-za DUMU^{MEŠ}-ŠU-ya-aš-ši EME e-eš-ša-an-zi ⁷ *nu-za ma-a-an* GIDIM ke-e-da-aš-pát wa-aš-ku-wa-aš še-er TUKU.TUKU-u-an-za ⁸ *nam-ma-ma-za* GIDIM da-me-e-da-ni me-mi-ni še-er Ú-UL ⁹ *ku-it-ki* TUKU.TUKU-u-an-za nu IGI-zi-iš MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru ¹⁰ EGIR-ma NU.SIG₅-du IGI-zi-iš MUŠEN^l HUR-RI SIG₅ EGIR NU.SIG₅ §

§27' ¹¹ IŠ-TU ^{MUNUS}ŠU.GI IR ^{TUM}QA-TAM-MA-pát nu KIN SIG₅-ru ¹²
DINGIR ^{LUM}-za da-pí-an ZI-an aš-šu-ul-la ME-aš ¹³ na-at DINGIR.MAH-ni pa-
iš I-NA UD.2.KAM HUL-lu ME-an ¹⁴ nu-kán A-NA GIG TUR¹ I-NA UD.3.KAM
DINGIR ^{LUM}-za da-pí-an ZI-an ¹⁵ TI-tar-ra ME-aš nu-kán an-da SIG₅-u-i SIG₅ §

§28' ¹⁶ IŠ-TU ^{LÚ}IGI.MUŠEN IR ^{TUM}QA-TAM-MA-pát nu MUŠEN^{HLA} ar-ha pé-
eš-ši-an-du §

§29' ¹⁷ ^{HD}IŠTAR-at-ti-iš ku-wa-at-ta im-ma ku-wa-at-ta ¹⁸ še-er TUKU.TUKU-u-
an-za na-an a-ri-ya-u-e-ni ¹⁹ na-an-kán KASKAL-ši ti-ya-u-e-ni ma-a-an-ma
GIDIM ²⁰ Ú-UL ^{SISKUR}ma-an-tal-la-aš-ša-am-mi-iš ²¹ ^{SISKUR}ma-an-tal-li-ya-za Ú-
UL BAL¹-an-ti ²² ma-a-an-ma-at GIDIM Ú-UL ša-an-ah-ti (silinti) ²³ nu SU^{MEŠ}
SIG₅-ru ZAG-za RA-IŠ NU.SIG₅ §

§30' ²⁴ IŠ-TU ^{MUNUS}ŠU.GI IR ^{TUM}QA-TAM-MA-pát nu KIN SIG₅-ru ²⁵ pa-an-ku-
uš ZAG-tar ŠA LUGAL-ya A-DA-MA ME-aš na-at A-NA LUGAL¹ ZAG-za ME-
iš¹ ²⁶ I-NA UD.2.KAM DINGIR.MAH GUB-iš aš-šu-ul ME-aš ²⁷ nu-kán EGIR-
pa ^DDAG-ti I-NA UD.3.KAM pa-an-ku-uš-za-kán ²⁸ ŠÀ-za pa-ah-hur wa-aš-du-
la ME-aš¹ ²⁹ nu-kán an-da SUD-li₁₂ SIG₅ §

§31' ³⁰ ^{HD}IŠTAR-at-ti¹-iš ku-it IT-TI ^DUTU^{ŠI} ^{SISKUR}ma-an-tal-li-ya<<-aš>> ³¹
BAL¹-u-wa-an-zi SIxSÁ-at nu-za ^DUTU^{ŠI} IT-TI¹ GIDIM¹ ^{SISKUR}ma-an-tal-li-ya ³²
BAL-an-ti ma-a-an-ma-za DINGIR^{MEŠ} ŠA ^{HD}IŠTAR-at¹-ti¹-iš ^{SISKUR}ma-an-tal-li¹-
ya ³³ IT-TI^DUTU^{ŠI} BAL-u-wa-an-zi ma-la-a-an¹ har¹-te-ni ³⁴ nu IGI-zi-iš MUŠEN
HUR-RI SIG₅-ru EGIR-ma NU.SIG₅-du ³⁵ IGI-zi-iš SIG₅ EGIR NU.SIG₅-
<<du>> §

§32' ³⁶ IŠ-TU ^{MUNUS}ŠU.GI IR ^{TUM}QA-TAM-MA-pát nu KIN SIG₅-ru ³⁷ LUG[AL-
]uš-za ZAG-tar ME-aš¹ na-at¹ kán¹ A-NA ^{HD}IŠTAR-at-ti ³⁸ ZAG-za ME-iš (silinti)

I-NA UD.2.KAM GIG TUR ME-an ³⁹ nu-kán an-da SIG₅-u-i I-NA UD.3.KAM
ŠA DINGIR^{MEŠ} kar-pí-uš ⁴⁰ ME-an-te-eš na-at A-NA ^DUTU AN-E SUM-an-te-
eš SIG₅ §

§33' ⁴¹ GAM kiš-an a-ri-ya-u-en ⁴² EME ^{TD}IŠTAR-at-ti ku-it TI-an-da-aš SIxSÁ-
at ⁴³ nu kiš-an DÙ-an-zi EME ^{TD}IŠTAR-at-ti A-NA DINGIR^{MEŠ} [LUGAL-UT-TI]
⁴⁴ pí-ra-an ar-ha a-ni-ya-an-zi GIDIM-ya ša-ra-a ⁴⁵ a-še-ša-nu-wa-an-zi šar-ni-
ik-ze-el-la ME-an-zi ⁴⁶ na-at A-NA GIDIM SUM-an-zi ma-a-an-ma-za
DINGIR^{LUM} KI.MIN ⁴⁷ <<ŠA>> INIM ^{TD}IŠTAR-at-ti-na-aš-kán a-pé-ez m[e]-mi-
na-[za] ⁴⁸ la-it-ta-ri DINGIR^{LUM}-na-aš A-NA INIM ^{TD}IŠTAR-at-ti ⁴⁹ TÚGše-ek-nu-
un EGIR-pa Ú-UL ku-it-ki SUD-ya-ši ⁵⁰ nu KIN SIG₅-ru ^DUTU AN-E GUB-iš ŠA
LUGAL ZAG-[t]ar ME[-aš] ⁵¹ na-at-ši-kán wa-aš-du-li ME-iš NU.SIG₅ §

-----
§36' ⁶⁰ nu ki-i-ma kiš-an DÙ-an-zi (silinti) ⁶¹ GIDIM-ya ša-ra-a a-še-ša-an-zi
[šar] [-ni-] [ik-ze] [-el ME-an-zi] ⁶² na-at A-NA GIDIM SUM-an-zi A-NA
DUMU[^{MEŠ}-ŠU] ⁶³ ma-a-an-za DINGIR^{LUM} QA-TAM-MA ma-la-a-an [ha]r-
[ši] ⁶⁴ INIM ^{TD}IŠTAR-at-ti-na-aš-kán a-pé-[e]-ez me-mi-na-za ⁶⁵ la-it-ta-ri
DINGIR^{LUM}-na-aš [A-NA] INIM ^{TD}IŠTAR-at-ti ⁶⁶ TÚGše-ek-nu-un EGIR-pa Ú-UL
nam-ma ku-it-ki SUD-ya-ši IV ¹ [nu IGI]-zi-iš MUŠEN HUR-[RI SIG₅]-ru EGIR-
ma NU.[SIG₅-du] ² IGI-zi-iš MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru EGIR-ma NU.SIG₅-du §

Tercüme:

§4' ^{6'-8'} [Eğer ...] o [hay]atta [iken], lanet bir şekilde göz ardı edildiyse ve o bu yüzden
lanet ettiyse, (o zaman) HURRI-kuşu kehaneti olumsuz olsun. Olumsuz.

§5' ^{9'} 'Yaşlı Kadın' aracılığıyla aynı soru; KIN-kehaneti olumsuz [olsun] ^{10'} Tanrıların
öfkesi alındı ve onlar Ana Tanrıça'ya verildi; o[lumsuz.]

§6' 11'-13' Eđer ölü bir şekilde öfkeliyse ve onun tanrıları bir şekilde terk edilmişse (?) ve Arma-Tarhunta'nın soyu lanet ediyorsa ve ölü (ve onun) laneti ilk önce göz ardı edildiyse, 14'-16' eđer sen, ey ölü sadece bu hatalar yüzünden öfkeliysen, ancak başka bir meseleden dolayı öfkeli değilsen ilk işaretler olumlu olsun. 17'-19' (Şunlar) olumsuz olsun. İlk işaretleri (paşuri), ši(ntahi), ke(ldi), purundi(-)karitta(?), Fırtına Tanrısı'nın silahı sağda, soldaki hasarlı, on iki bağırsak kıvrımı; olumlu. Sonraki işaretler ta(nani) o yukarıda gördü; olumsuz.

§7' 20'-24' 'Yaşlı Kadın' aracılığıyla aynı soru; KIN-kehaneti olumlu olsun. Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı yükseldi. Tanrıların öfkesi alındı ve onlar Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı'na verildi. İkinci gün kral doğruluğu ve kanı kendine aldı ve onu panku'ya verdi. Üçüncü gün kötülük alındı ve (o) boşluk(?) içinde; olumlu.

-----

§9' 31' Tespit edilen Arma-Tarhunta'nın laneti ile ilgili olarak şöyle yapacaklar: 32' Arma-Tarhunta'nın lanetini krallığın tanrıları önünde bertaraf edilecekler. 33' Krallığın arazilerini ve tahtları arındıracaklar 34'-35' ve Majesteleri kendilerini arındıracak ve evin tazminatını alacaklar. Başka bir yere gidecekler 36'-37' bunun için ölüye verecekler. Onun soyunu bir şekilde tanıyacaklar. Tanrı(lar) (bunu) aynı şekilde onayladığınızda 38' Arma-Tarhunta'nın meselesi bu eylemle çözülecek mi? 39'-40' Ey tanrı Arma-Tarhunta'nın meselesini bizim için açığa çıkarmayacak mısın? 41' (O zaman) ilk HURRI-kuşu kehaneti olumlu olsun, ancak sonraki olumsuz olsun.

-----

§18' II 37-39 Tanrı Šaušgatti meselesini yeniden ortaya çıkardığı için, Šaušgatti'nin laneti o hayat(ta iken) ve o yaşadığı sürece, o zaman lanet ettiği için mi var? (O zaman) KIN-kehaneti olumsuz olsun. 40-41 Tanrılar yükseldi; onlar duayı, büyük günahı(?) ve ateşi aldılar ve o büyük hastalık içinde olumsuz.

-----
§20' ⁴³⁻⁴⁵ Eğer (o) Šaušgatti'nin laneti ise, sadece hayatta (iken ve) yaşadığı sürece o dönemde lanet ettiği için ise ancak dahası aynı şekilde, (o zaman) HURRI-kuşu olumlu olsun; olumsuz.

§21' ⁴⁶⁻⁴⁸ Ölü bir sebepten öfkeli mi? (O zaman) KIN-kehaneti olumsuz olsun. Tanrı kendini, t[üm ru]hunu ve kötülüğü aldı ve onu pank[u'ya] verdi; olumsuz.

§22' ⁴⁹ Kahin (^{LÜ}HAL) aracılığıyla aynı soru; HURRI-kuşu olumsuz olsun; olumsuz.

§23' ⁵⁰⁻⁵² Eğer (o) Šaušgatti'nin kendi laneti ise, yaşar (iken ve) hayatta olduğu süreçte o sürekli lanet ettiği için ve ölü öfkeli olduğu için ⁵³⁻⁵⁴ ama bundan başka, ey ölü, sen başka bir sebepten öfkeli değilsen, o zaman HURRI-kuşu olumlu olsun. Olumsuz. §

§24' ⁵⁵ Onun çocukları lanet ediyorlar mı ve ölüyü rahatsız ediyorlar mı? ⁵⁶ O zaman KIN olumsuz olsun. Kral'ın kanının alındığı uzun yıllarla birlikte ⁵⁷ ve o panku'ya verildi. İkinci gün kötülük alındı].

-----
§26' ^{III 4-5} Eğer (o) Šaušgatti'nin kendi laneti ise yaşar (iken ve) hayatta olduğu süreçte o sürekli lanet ettiği için ⁶ ve ölü öfkeli olduğu ve onun çocukları ona lanet ettikleri için ⁷ eğer, ey ölü sadece bu kusurlar nedeniyle öfkeliysen, ⁸⁻⁹ ama, bundan başka, ey ölü, sen başka bir sebepten öfkeli değilsen, o zaman ilk HURRI-kuşu olumlu olsun. ¹⁰ Sonraki olumsuz olsun. İlk HURRI-kuşu olumlu, sonraki olumsuz. §

§27' ¹¹ 'Yaşlı Kadın' tarafından aynı soru (soruldu): KIN olumlu olsun. ¹² Tanrı tüm ruhu ve iyiliği kendine aldı ¹³ ve onları Ana Tanrıça'ya verdi. İkinci gün kötülük alındı. ¹⁴ (O) küçük bir hastalık içinde. Üçüncü gün tanrı tüm ruhu ¹⁵ ve yaşamı aldı ve o olumlu durumda. Olumlu. §

§28' ¹⁶ Kuş falı kahini tarafından aynı soru (soruldu): Onlar kuşları fırlatsınlar.

§29' ¹⁷⁻¹⁸ Šaušgatti her ne sebepten öfkeliyse, biz onu kehanet aracılığıyla araştıracağız ¹⁹⁻²⁰ ve biz onu yoluna koyacağız (yani, onu memnun edeceğiz). Eğer, şimdi ölü mantalli-ritüeli için tespit edilirse, ²¹ o (kral?) mantalli-ritüeli gerçekleştirmeyecek. ²² Şimdi eğer sen, ey ölü onun peşine düşmeyeceksen, ²³ o zaman et falı işareti olumlu olsun. Sağ taraf hasarlı; olumsuz. §

§30' ²⁴ 'Yaşlı Kadın' tarafından aynı soru (soruldu): KIN olumlu olsun. ²⁵ Panku doğruluğu ve kralın kanını kendine aldı ve onu kralın sağına koydu. ²⁶ İkinci gün Ana Tanrıça yükseldi, iyiliği aldı ²⁷ ve (o) Taht Tanrısı ile geri (geldi). Üçüncü gün panku kendini ²⁸ kalp ateşinden (ve) günahlardan aldı ²⁹ ve (o) boşlukta; olumlu. §

§31' ³⁰⁻³³ Šaušgatti'nin, Majesteleri ile (birlikte) mantalli-ritüelleri gerçekleştireceğinin belirlenmesi ile ilgili olarak, Majesteleri mantalli-ritüellerini ölü ile (birlikte) mi gerçekleştirecek? Eğer, siz, ey tanrılar, Šaušgatti'nin mantalli-ritüellerini Majesteleri ile (birlikte) gerçekleştirmesini onaylıyorsanız, ³⁴ o zaman ilk HURRI-kuşu olumlu olsun; fakat sonraki olumsuz olsun. ³⁵ İlki olumlu, sonraki olumsuz. §

§32' ³⁶ 'Yaşlı Kadın' tarafından aynı soru (soruldu): KIN olumlu olsun. ³⁷⁻³⁸ K[ra]l doğruluğu kendine aldı ve onu Šaušgatti'nin sağına koydu. İkinci gün küçük hastalık alındı ³⁹ ve (o) iyi durumda. Üçüncü gün tanrıların öfkesi ⁴⁰ alındı ve onlar Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı'na verildi. Olumlu. §

§33' ⁴¹ Soruşturmaya şöyle devam ettik: ⁴² Šaušgatti'nin lanetinin (kelimenin tam anlamıyla "dil") hayatta olduğu tespit edildiği için, ⁴³⁻⁴⁴ onlar şöyle yapacaklar: [krallığın] tanrılarının önündeki Šaušgatti'nin lanetini onlar bertaraf edecekler ve ölü(nün temsili heykelini)yü yukarı ⁴⁵ yerleştirecekler ve kefareti (šarnikzil) alacaklar ⁴⁶ ve onu ölüye verecekler. Şimdi eğer sen, ey tanrı aynı şekilde, (=eylemin bu sürecini

onayladın);^{797 47} (eğer) Šaušgatti'nin meselesini bu ey[le]mle bizim için⁴⁸ çözeceksen (ve
eğer) sen, ey tanrı Šaušgatti'nin meselesini bize⁴⁹ hiçbir şekilde tekrar açığa
çıkarmayacaksan,⁵⁰ KIN olumlu olsun. Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı yükseldi, kralın
doğr[ul]uğunu al[dı]⁵¹ ve onun için (kral için) onu günaha koydu. Olumsuz.

-----

§36'⁶⁰⁻⁶¹ Onlar bunu şöyle mi yapacaklar: Onlar ölüyü (= ölünün heykelini)
yerleştirecekler, ta[zm]in[at] alacaklar⁶² ve onu ölüye verecekler? [Onun] çocuklarına
[...] ⁶³ Eğer, tanrı sen bu şekilde onayladıysan, ⁶⁴⁻⁶⁶ Šaušgatti'nin meselesi bu eylemle
bizim için çözülecek mi? Tanrı, sen Šaušgatti'nin meselesini herhangi bir şekilde bize
açığa çıkarmayacak mısın? ^{IV 1} (O zaman) ilk HURRI-kuşu kehaneti olumlu olsun, fakat
sonraki olumsuz olsun. ² İlk HURRI-kuşu kehaneti olumlu, sonraki olumsuz.

Manttali-ritüellerinden bahseden diğer kehanet soruşturmalarının bazıları da CTH
570 ve 577 numaralı metinlerdir. Bu metinlerin net olarak tarihlendirilmesi oldukça zor
olmakla birlikte, van den Hout⁷⁹⁸ bu soruşturmaların CTH 569'dan önceye
tarihlendirilebileceğini önerir. Metinlerin ilgili pasajları şöyledir:

KUB 5.6+ ay. III (CTH 570)⁷⁹⁹

^{17'} nu GAM a-ri-iš-kir nu-za-kán hur-ta-uš me-iq-qa-uš tar-na-aš na-at IŠ-TU
tup-pí a-ni-i-ir ^{18'} zi-la-aš-ma kal-la-re-eš-kat-ta-ri nu DINGIR^{LUM} ma-aš-ši al-
wa-an-za-ah-ha-an-za a-pa-a-aš-ša ^{19'} al-wa-an-za-ah-ha-an-za nu ki-iš-ša-an a-
ri-i-e-ir ^{mPÉŠ}.TUR-aš-wa I-NA ^{URU}Ku-wa-at-na ^{20'} a-pa-ši-la pa-iz-zi Ú-NU-UT

⁷⁹⁷ Bknz. III 32-33.

⁷⁹⁸ van den Hout, 1998a, s. 93.

⁷⁹⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bknz. A. Ünal, "Hatti'de Yabancı Tanrılar. Hatti'ye Bir Babil Tanrısının Getirilmesi ve KUB 5.6 Fal Metnine Göre Kültünün Uyarlanması Sırasında Karşılaşılan Güçlükler", *ArAn* 8/2, 2005, s. 66-67, 78-79; van den Hout, 1998a, s. 3-5.

LUGAL-ya pé-e-da-an-zi na-at šu-up-pa-ya-za har-kán-zi ^{21'} mPÉŠ.TUR-ma
 mZa-pár-ti-ŠEŠ-ša tu-u-wa-a a-ra-an-ta-ri Ú-NU-UT fNÍG.GA.GUŠKIN-ya ^{22'}
 har-ga-an-zi nu DINGIR^{MEŠ} fZu-wa-hal-la-ti-iš fMa-pi-li-iš-ša a-ni-ya-an-zi ^{23'}
 EGIR-an-da-ma Ú-NU-UT LUGAL a-ni-ya-an-zi nam-ma ar-ha da-a-li-ya-an-zi
^{24'} ku-it-ma-an-kán mPÉŠ.TUR-aš mZa-pár-ti-ŠEŠ-ša IŠ-TU SISKUR a-ra-an-zi
^{25'} ku-it-ma-an-ma-aš SISKUR^{MEŠ} ma-an-tal-li-ya URUKÙ.BABBAR-aš URUAr-za-wa-
 aš-ša i-wa-ar ^{26'} IT-TI DUTU^{ŠI} i-ya-an-zi nu ú-wa-an-zi DINGIR^{LUM} DUTU^{ŠI}-ya
 da-a-an EGIR-pa a-ni-ya-an-zi ^{27'} A-NA DUTU^{ŠI}-ya-kán DINGIR^{LUM} a-pi-ya tar-
 na-an-zi ar-ha-ya-za-an-kán a-pi-ya ša-ri-ya-an-zi ^{28'} KI.MIN nu KUŠ^{MEŠ} SIG₅-
 ru ni ši ki KI.LÚ-ti-iš-kán ZAG-ni al-la-i-ti SIG₅ §
^{29'} nu pa-i-u-e-ni ki-iš-ša-an-ma i-ya-u-e-ni I-NA URUKu-wa-at-na UKÙ-aš pa-iz-
 zi ^{30'} ku-iš-kán ŠA DINGIR^{LIM} a-ni-ú-ri kat-ta da-a-i nu-kán DINGIR^{LUM}
 MÁŠ.GAL IZI-ya iš-tar-na ar-ha ^{31'} pé-e-da-an-zi na-ma-[a]n a-ni-ya-an-zi
 mMaš-hu-i-lu-wa-ma mZa-pár-ti-ŠEŠ-ša ^{32'} Ú-NU-UT fNÍ[G.G]A.GUŠKIN tu-u-
 wa-az har-kán-zi nu DINGIR^{LUM} pí-di-ši pár-ku-nu-wa-an-za ^{33'} nam-ma-an MA-
 HAR ú-da-an-zi DUTU^{ŠI}-ya ka-a a-ni-ya-an-zi A-NA DUTU^{ŠI}-ya-kán ^{34'} e-ni ud-
 dar DÙ-zi MÁŠ.GAL-ya-aš-ši še-er a[p-p]a-[an-z]i nam-ma-aš-ši DINGIR^{LUM}
 še-er hal-za-a-i ^{35'} nam-ma ar-ha da-a-li-ya-zi ku-it-ma-a[n mPÉŠ.TUR-]aš IŠ-TU
 SISKUR a-ri ku-it-ma-an-za ^{36'} [SISKU]^Rma-al-t[a-l]i-ya URUKÙ.BABBAR-aš
 URUAr-za-u-wa-aš-š[a i-wa-ar l]T-TI DUTU^{ŠI} DÙ-zi ^{37'} [...-]x-x-x EGIR-pa a-ni-
 ya-an-zi

Tercüme:

^{17'} Sürekli ve kapsamlı bir şekilde araştırdılar ve o (Mašhuiluwa) çok fazla lanet etti ve onları (kil) tablette kaydettiler. ^{18'-19'} Fakat kehanet işareti her zaman olumsuzdur. Onun (yani Mašhuiluwa'nın Zawalli-) tanrısı büyülendi mi ve diğeri (yani MAjesteleri)

büyüldü mi? Kehanet sorusunu şöyle sordular: Mašhuiluwa Kuwatna şehrine²⁰ şahsen gitmeli mi? Kraliyet eşyasını (sembolünü) (oraya da) getirmeli ve onu temiz tutmalılar mı? ²¹ Mašhuiluwa ve Zaparti-ŠEŠ (böylece kült sahnesinden) uzak durmalılar mı? Bayan NÍG.GA.GUŠKIN'in ekipmanını ²² yok etmeliler mi? Bayan Zuwahallati ve Bayan Mapili tanrılara ritüel icra edebilirler mi? ²³ Daha sonra kraliyet eşyasını (sembolünü) (ayrıca) işlemiden geçirmeliler mi? Yoksa (olduğu gibi) orada mı bırakmalılar? ²⁴ Mašhuiluwa ve Zaparti-ŠEŠ, ritüelle meşgul oldukları²⁵⁻²⁶ ve mantalli-ritüelini Hattuša ve Arzawa tarzında Majesteleri ile icra ettikleri sürece, onlar (buraya) gelip kralın (kişisel) tanrısına ikinci kez ritüel olarak muamele edebilirler mi? ²⁷ Majestelerinin (kişisel) tanrısını orada bırakıp orada birbirlerinden ayrılmalılar mı? ²⁸ Aynı şekilde. Et falı işaretleri olumlu olsun. ni(pašuri) ši(ntahi) ki(eldi), ... allaiti'nin sağ tarafı olumlu. §

²⁹ Şunları yapmaya hazırlanıyoruz: Kuwatna'ya giden ³⁰⁻³¹ kişi (aynı zamanda) tanrının (kült) aletini de yanına alır. Tanrı (ile birlikte) tekeyi ateşin içinden geçirirler ve ona ritüel olarak muamele ederler. Mašhuiluwa ve Zaparti-ŠEŠ, ³² Bayan NÍG.GA.GUŠKIN'in ekipmanını uzaktan tutarlar. Tanrı yerinde arındırılır. ³³ Sonra onu (kralın) huzuruna getirirler. Burada da krala ritüel olarak muamele ederler. Kral için ³⁴ şu işlem yapılır: Tekeyi onun üzerinde t[u]tar[la]r, ardından tanrıyı onun için çağırır. ³⁵⁻³⁷ Sonra (ona) dokunmaz. [Mašhuiluw]a ritüelle meşgul olduğu ve mantalli-ritüelini Hattuša ve Arzawa tarzında Majesteleri ile icra ettiği sürece, [...] ... tekrar ritüel olarak muamele ederler.

öy. II ⁵⁹ [^mPí-iš-ši-li-i]n ^mHa-it-ti-li-in-na :a-ra-an-da-az ⁶⁰ [n]u-za
^DUTU^{ŠI} IT-TI ^mPí-iš-ši-li ⁶¹ [Ù IT-TI] ^mHa-it-ti-li ar-ha BAL-an-ti ⁶² [GIDIM-ya?
 š]a-ra-a a-še-ša-an-zi nu-uš-ma-aš ŠU-TI te-pa-u-wa-az ⁶³ [ ]-zi nam-
 ma-aš za-ap-pa-an-ta-la-an-zi ⁶⁴ [ma-a-an-k]án a-ši INIM ^mPí-iš-ši-li Ù ^mHa-it-
 ti-li ⁶⁵ [ke-e-e]z INIM-za la-a-it-ta-ri nu IGI-zi-iš MUŠEN HUR-RI ⁶⁶ [SIG₅-ru
 EG]IR-ma NU.SIG₅-du IGI-zi-iš MUŠEN HUR-RI NU.SIG₅ ⁶⁷ [ ] EGIR
 SIG₅

ay. III ⁵ [ma-a-an Š]A ^mPí-ya-aš-ši-li Ù ŠA ^mHa-it-ti-li' ⁶ [e-eš-har] šar-ni-in-ku-
 u-wa-an-zi ša-an-he-eš-ki-ši ⁷ [nu KIN N]U. SIG₅-du NU. SIG₅ §

⁸ [nu DINGIR^{LU}]M e-eš-har-pát šar-ni-in-ku-wa-an-zi ša-an-he-eš-ki-ši ⁹ [nam-
 ma-ma K]I.MIN nu IGI-zi-iš MUŠEN HUR-RI NU.SIG₅ EGIR SIG₅ §

¹⁰ [nu GIDIM^{HI.A} U]GU a-še-ša-nu-wa-an-zi nu-uš-ma-aš ŠU^{TUM} za-az-ki-tal-la-
 an ¹¹ [-z]i ^DUTU^{ŠI}-ma-za da-pí-aš GIM-an UN^{MEŠ}-aš ¹² [iš-ha-
 a]h-ru-wa-za pár-ku-nu-zi a-pé-el-la-za QA-TAM-MA ¹³ [KI.MIN nam-ma-]ma
 EGIR-an UL-pát ša-an-ha-an-zi ¹⁴ [nu-kán? INIM-z]a? a-ši INIM ^mPí-iš-ši-li Ù
^mHa-it-ti-li ¹⁵ [la-la-it-ta-r]i nu SU^{MEŠ} SIG₅-ru zé-hi-li-ip-ši-ma-an NU.SIG₅ §

¹⁶ [Š]A NUMUN EME e-eš-ša-an-zi nu MUŠEN HUR-RI ¹⁷ [ ]
 NU.[SIG₅] §

¹⁸ [a-p]é-el pa-an-ku-na-aš ú-wa-da-an-zi ¹⁹ [ ][e]-eš-ha-
 na-az šar-ni-ik-ze-el te-pa-u-wa-az ²⁰ [SUM-an-zi na-]aš-kán EME GAM ap-pa-

⁸⁰⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. van den Hout, 1998a, s. 246-253

an-zi ^DUTU^{šl}-ma-za a-pé-el-pát<<za>>[?] ²¹ [iš-ha-ah-ru-w]a-za ar-ha pár-ku-
nu-zi a-pu-u-uš-ša ²² [ ]x-an-zi nu-uš-ma-aš ŠU^{TUM} za-az-ki-tal-la-an
²³ [-a]n-zi na-aš KASKAL-ši-ah-ha-an-zi ma-a-an-ma-an-na-aš-kán ²⁴
[a-ši INIM ^m] Pí-iš-ši-li ^mHa-it-ti-li a-pé-ez-za INIM-za DUH-ri ²⁵ [nu IGI-zi-i]š
MUŠEN HUR-RI SIG₅-ru EGIR-ma NU.SIG₅-du ²⁶ [nu IGI-zi-iš] MUŠEN HUR-
RI SIG₅ EGIR NU.SIG₅ §

III ³⁷ [ ]x ku-it e-ni me-ek-ka₄-uš UN^{MEŠ}-uš dam-me-eš-ha-an har-ta ³⁸
[GIDIM^{Hl.A} š]a-ra-a a-še-ša-nu-wa-an-zi na-aš :za-ap-pa-an-tal-la-en-ti ³⁹ [na-
aš dam-me-l]i pí-di KASKAL-ši-ah-ha-an-zi TI-an-da-aš-ma EME ⁴⁰ [ar-ha pár-
]ku-nu-wa-an-zi ^DUTU^{šl}-ya-za pár-ku-nu-zi ⁴¹ [K]IN SIG₅-ru DINGIR^{LUM}-
za EGIR-an ar-ha kar-pí-in ME-aš ⁴² [nu-kán an-da] SIG₅-u-i I-NA UD.2.KAM
HUL-lu ME-an (silinti) ⁴³ [na-at A-NA] ^DUTU AN SUM-an I-NA UD.3.KAM pa-
an-ku-uš-za ZAG-tar ⁴⁴ [TI-tar[?] iš-pa-a]n-du-zi-ya ME-aš na-at DINGIR.MAH
pa-iš SIG₅ §

Tercüme:

II ⁵⁹ [Piššil]i ve Hattili :arandaz ⁶⁰ [... v]e Majesteleri Piššili ile birlikte ⁶¹ [ve Hattili ile
birlikte] ritüeli yapacak ⁶² [ve ölü(nün temsili heykelini)] yukarı yerleştirecekler ve onlara
... az miktarda ⁶³ [...], daha sonra onlar onlara haklarını ödeyecekler[?]. ⁶⁴ [Eğer] Piššili
ve Hattili'nin meselesi ⁶⁵ [bu] eylemle çözülürse, ilk HURRI-kuşu ⁶⁶ [olumlu olsun.]
Fakat [son]raki olumsuz olsun. İlk HURRI-kuşu olumsuz ⁶⁷ [...] sonraki olumlu.

III ⁵ [Eğer] Piššili ve Hattili'nin ⁶ [kanının] kefarecini (ešhar šarninkuwanzi) arayacaksan,
⁷ [KIN olums]uz olsun. Olumsuz.

⁸ [Ey tanr]ı, sürekli olarak sadece kanın kefareti (ešhar šarninkuwanzi) mi arıyorsun?
⁹ [Ancak, daha sonra a]ynı şekilde, ilk Hurri-kuşu olumsuz, sonraki olumlu.¹⁰ [Ölüler(in
temsili heykellerini) yu]kari koyarlar ve onlar için el? zazkitallan¹¹ [...]. Majesteleri gibi
tüm insanların¹² [... gözy]aşlarından kendini arındıracak, kendini bundan bunun gibi.¹³
[Aynı şekilde], fakat [daha sonra] onlar bir daha (hiçbir şey) aramayacaklar.¹⁴⁻¹⁵ Bu
[eylemle] Piššili ve Hattili'nin meselesi [çözülecek] mi? Et işaretleri olumlu olsun. ...
olumsuz.

¹⁶ [...] insan nesline karşı? lanet ediyorlar, HURRI-kuşu¹⁷ [...] Olumsuz.

¹⁸ [...] o]nun panku'sunu getirirler.¹⁹ [...] **kan kefareti (ešhanaz šarnikzil)** az miktarda
²⁰ [onlar verecekler v]e onları lanet altında tutacaklar². Ancak, Majesteleri bu²¹
[gözy]aşlarından sadece kendisini arındıracak ve bunlar²² [...] onlar için el? zazkitallan
²³ onlar [...]caklar ve onlar onları yola koyacaklar. Şimdi eğer bizim için²⁴ Piššili (ve)
Hattili'nin [bu meselesi] bu eylemle çözülrse,²⁵ [o zaman i]lk HURRI-kuşu olumlu
olsun; fakat sonraki olumsuz olsun.²⁶ [İlk] HURRI-kuşu olumlu, sonraki olumsuz.

III ³⁷ O birçok insana zarar verdiği için [...].³⁸ [ölüler((in temsili heykellerini)] yukarı
koyacaklar ve onlara haklarını verecekler³⁹ [ve onları kutsal (tam anlamıyla 'meskun')]
yerde yola koyacaklar. Yaşayanın lanetini⁴⁰ [arın]dıracaklar ve Majesteleri kendini
arındıracak.⁴¹ [...] K]IN olumlu olsun. Tanrı, öfkeyi kendisi için aldı⁴² [ve (o)] olumlu
(durum içinde). İkinci gün kötülük alındı⁴³⁻⁴⁴ [ve o] Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı[na]
verildi. Üçüncü gün panku doğruluğu, [yaşamı?] ve [libasyon şar]abını kendisi için aldı
ve onu Ana Tanrıça'ya verdi. Olumlu.

Ele alınan bu metinlerden yola çıkarak, o dönemde hayatta olmayıp, kendileri için *mantalli*- ritüeli düzenlenmiş ya da düzenlenmesinin gerekli olup olmadığı kehanet soruşturması yoluyla araştırılmış olan bu şahıslar arasında Tawananna, Danuhepa, Arma-Tarhunta, Šaušgatti, Urhi-Tešup, Halpaziti, Mašhuiluwa, Zaparti-ŠEŠ, Piyaššili ve Haittili gibi isimlerin olduğu görülmektedir. *Mantalli*-ritüellerinin mahiyetini daha iyi anlamak açısından, tarihi metinler ışığında bu şahıslara biraz daha yakından bakmak faydalı olacaktır.

- **Tawananna**

CTH 569'da bahsedilen Tawananna'nın kimliğinin saptanması, III. Hattušili ve Puduhepa'nın Arinna'nın Güneş Tanrısı'na olan duada (CTH 383, KUB 21.19+) değinilen olayların, bu kehanet soruşturmasındaki olaylarla aynı kronolojik sıralamada anılıyor olmasına dayandırılmaktadır. Bu duada III. Hattušili babası Muršili'nin sarayda Tawananna'ya karşı olan davada Tawananna'yı nasıl aşağıladığından, kendisinin ise bu sırada küçük bir çocuk olup, olaya hiçbir dahilinin olmadığından ve Tawananna'ya karşı bu suçu işleyenin artık hayatta olmayıp, hatasının bedelini başıyla ödediğinden bahseder (KUB 21.19+ 15-34). Bu dua metnindeki bahisten yola çıkarak van den Hout CTH 569'da anılan bu Tawananna'nın, I. Šuppiluliuma'nın son eşi, II. Arnuwanda ve II. Muršili'nin üvey annesi olan Babilli prenses olduğunu ileri sürer.⁸⁰¹

Tawananna meselesi çoğunlukla II. Muršili'nin oldukça kişisel ve duygusal olan iki dua metninden de (CTH 70 ve 71) bilinmektedir. Bu dualarda II. Muršili, onu eşinin ölümünden sorumlu tuttuğu için, Tawananna'nın Hattuša'daki saraydan kovulmasını ve onun *šiwanzanni*-rahibeliliğinden azledilmesini haklı göstermeye çalışmaktadır. Ancak Hattuša'dan gönderilmesine rağmen Tawananna Muršili'ye lanet okumaya devam

---

⁸⁰¹ van den Hout, 1998a, s. 41-42.

etmiştir (*hurkaizzi* ‘o lanet etmeye devam eder’; CTH 70.2.A, KBo 4.8+ III 16, 24). CTH 569’daki kehanet soruşturmasında da daha önce bertaraf edilmeye çalışılan bu lanetlerin hala devam ettiğini ve bunu önlemeye yönelik alınması gereken önlemler konusunda soruşturma yapıldığı görülmektedir.

- **Danuhepa**

Kraliçe Danuhepa’nın adı mühürlerde Muršili, Muwatalli ve Urhi-Tešup ile birlikte anılmaktadır. Danuhepa isminin, bir adak metninde (KUB 15.5+ I 7-17)⁸⁰² yer alan bahsinden yola çıkılarak, bu kraliçenin II. Muršili’nin son eşi olduğu ve II. Muwatalli’nin de bu kraliçenin üvey oğlu olduğu düşünülmektedir.⁸⁰³ Kimi metinlerden bu kraliçeye karşı açılmış olan bir davanın var olduğunu öğrenmekteyiz. Onun isminin *mantalli*- ritüelleri bağlamında geçmesi de bu davada kendisi hakkında verilen hükümle onun haksızlığa uğratılmış olduğunu akla getirmektedir. Bu davadan bahseden metinlerden biri, yukarıda da kısaca değindiğimiz, Hattušili ve Puduhepa’ya ait bir dua metnidir. Bu dua metninde her ne kadar davanın içeriği, işlenen suç ve verilen kesin hüküm hakkında bir bilgi yer almasa da Danuhepa’nın sarayda görülen bu davada aşağılandığını ve verilen hüküm sonucunda onun, çocukları ve yakın çevresiyle birlikte kötü koşullara maruz bırakıldığını öğreniyoruz.

---

⁸⁰² Metin edisyonu için bkz. J. de Roos, *Hettitische Geloften: Een teksteditie van Hettitisch geloften met inleiding, vertaling en critische noten*, Amsterdam, 1984, s. 203, 341-342; ayrıca bkz. Ph. H. J. Houwink ten Cate, "Urhi-Tessup revisited", *Bibliotheca Orientalis* 51, 1994, s. 251-255.

⁸⁰³ Houwink ten Cate, 1994, s. 252; T. van den Hout, 1998a, s. 48-49.

§4' KUB 14.7 I ^{16'} *ma-a-an-ma-kán ú-et ŠÀ* [É] LUGAL DI-NU ŠA ^f*Da-n[u-hé-pa]* ^{17'} ŠA ^{MUNUS}[AMA].DINGIR^{LIM}-KA *ki-ša-at* ^f*Da-nu-hé-pa-an* G[IM-an *te-ep-nu-ut nu*] ^{18'} QA-DU DUMU^{MEŠ}-ŠÚ UN^{MEŠ}-tar-ra *hu-u-ma-an* BE-LU^{MEŠ}-[ya] ^{19'} EGIR-ez-zi-uš-ša UN^{MEŠ}-tar *ku-wa-pí har-ak-t[a]* ^{20'} ŠA ^f*Da-nu-hé-pa-ma har-ga-aš* A-NA ^{DUTU} URU PÚ-na [GAŠAN-YA] ^{21'} [ma-a-an] ZI-an-[za] e-eš-ta §

§5' KUB 21.19+KBo 52.17 II

¹ *ma-a-an-ši-ya-aš Ú-UL* ZI-an-za e-eš-ta ² *nu-kán a-pád-da-ya* [A]-NA ZI DINGIR^{LIM} GAŠAN-YA an-da ³ Ú-UL *ku-iš-ki ša-ak-ta am-mu-uk-ma-za-kán* ⁴ *a-pé-e-da-ni* ŠA ^f*Da-nu-hé-pa* DUMU-ŠU ⁵ *har-ga-an-na-aš me-mi-ni an-da Ú-UL* e-šu-un ⁶ *še-er-ši im-ma ha-an-ne-iš-ke-nu-un* ⁷ *ge-en-zu-ya-[aš]-mu* e-eš-ta *am-me-el-ma* KA^xU-aš ⁸ *me-mi-ya-ni-it ta-pár-ri-ya-az Ú-UL* ⁹ *ku-iš-ki har-[ak]-ta a-pa-a-at-ma* HUL-lu ut-tar ¹⁰ [i]-ya-at *ku-iš nu-kán ma-a-an* ^{DUTU} URU A-ri-in-na [GAŠAN-YA] ¹¹ A-NA INIM ^f*Da-nu-hé-pa* *še-er* TUKU.TUKU-iš-ta *ku-it-ki* ¹² *nu a-pa-a-at-ta-ya ut-tar* ŠA ^f*Da-nu-hé-pa i-[ya-at ku-iš]* ¹³ *nu-za a-pa-a-aš-ša* DINGIR^{LIM}-iš *ka-ru-ú ki-ša-at* ¹⁴ *na-aš-kán* KASKAL-az [ar]-ha ti-ya-at ¹⁵ *na-at IŠ-TU* SAG.D[U-Š]Ú *ka-ru-ú pa-ra-a šar-ni-[ik-ta]* ¹⁶ *nu* ^{DUTU} URU A-ri-in-[n]a GAŠAN-YA ŠA ^f*Da-nu-hé-pa ut-tar* ¹⁷ *am-me-el* UD^{HI.A}-aš [am]-mu-uk A-NA KUR ^{URU} Ha-at-ti-[ya] ¹⁸ *me-na-ah-ha-an-[da]* EGIR-pa *le-e [h]u-[it]-ti-at-[ta-ri]* ¹⁹ *a-pé-e-ni-[iš]-šu-wa-an ut-tar am-mu-uk m[e-n]a-[ah]-h[a-an-da]* ²⁰ *am-me-el*

⁸⁰⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 383.1 (Expl. A, 28.08.2015); ayrıca bkzn. D. Sürenhagen, “Zwei Gebete Hattušilis und der Puduhepa”, *AoF* 8, 1981, s. 90-91.

UD^{HI.A}-aš EGIR-pa hu-it-ti-ya-u-wa-[an]-z[i] Ú-UL a-ra-a-an ²¹ ŠA ^fDa-nu-hé-
pa-ma ut-tar [ku-iš] ²² pa-ra-a i-[ya]-at ka-ru-ú a-pa-a-aš-pát šar-ni-ik-t[a]

Tercüme:

§4' ^{16'-21'} Senin šiwanzanni-rahiben Dan[uhepa]'ya karşı olan dava sarayda gerçekleştiğinde, o zaman [o] Danuhepa'yı çocukları, tüm yakın çevresi [ve] beyleri ve en genç yakınları ile birlikte [nasıl aşağıladı]. Arinna'nın Güneş Tanrıçası, [benim hanımefendim], Danuhepa'nın yıkımı senin isteğin miydi,

§5' ¹⁻⁵ ya da onun isteği değil miydi? O zamanlar tanrının, hanımımın isteğini de hiç kimse bilmiyordu. Ancak ben Danuhepa'nın oğlunun yıkımı meselesine dahil değildim. ⁶ Aslında onun hakkında yargıda bulundum ⁷⁻⁹ ve onun bana karşı dostane bir yaklaşımı vardı. Ancak benim ağzımdan çıkan sözle (veya) emrimle hiç kimse helak olmadı. Ama bu kötü işi ¹⁰ yapan kişi, eğer Arinna'nın Güneş Tanrıçası, hanımım, ¹¹ Danuhepa meselesine kızdıysa, ¹² ve bu Danuhepa meselesini yapan kişi ¹³ o zaten çoktan 'Tanrı oldu' (yani, vefat etti) ve ¹⁴ o yoldan çıktı ¹⁵ ve o bunu başıyla tazmin etti. ¹⁶⁻¹⁸ Arinna'nın Güneş Tanrıçası, hanımım, benim günlerimde bana (ve) Hatti Ülkesi'ne karşı Danuhepa meselesini gündeme getirme! ¹⁹⁻²⁰ Benim günlerimde bu meseleyi bana geri getirmek doğru değil. ²¹⁻²² Ama Danuhepa meselesini yapan [kişi] onu zaten çoktan tazmin etti.

Burada III. Hattuşili, Danuhepa, onun oğlu ve maiyetindekilerle ilgili verilen kararda, kendisinin hiçbir şekilde söz sahibi olmadığını ve bu kararı verip, onlara kötülük yapan kişinin de çoktan ölüp, hatasının bedelini başıyla ödediğini, yani tazmin ettiğini belirtiyor. Urhi-Teşup, III. Hattuşili döneminde hala hayatta olduğu için Danuhepa'ya kötülük yapan bu kişinin Urhi-Teşup olabileceğini düşünülemez. Bu dua metninin, ele alınan konudan bahseden paragrafından sonraki paragraf, II. Muwatalli'nin ölümü ve Urhi-Teşup'un tahta geçişiyle ilgilidir. Olayların burada kronolojik olarak ele alındığını

hesaba katarsak, Danuhepa'yı aşağılayan ve ona kötülük yapan kişi II. Muwatalli'den başkası olamaz.⁸⁰⁵

Danuhepa hakkındaki davadan bahseden bir başka metin ise Urhi-Teşup'a ait olan bir dua metnidir.

KUB 31.66+ III (CTH 387.1)⁸⁰⁶

§3' ⁴ ú-uq-[ya]-[za me]-[mi]-iś-ke-nu-[un] ⁵ A-[BU]-YA-[ma-an-wa-kán]
MUNUS.LUGAL-ya ⁶ le-e ha-an-ne-tal-wa-né-e-eś ⁷ am-mu-uq-qa-ma-an-wa le-
e ku-it-ki ⁸ [HUL]-u-e-eś-zi am-mu-uk-ma-an ⁹ a-pé-e DI^{HI.A} ku-wa-at ¹⁰ ha-an-ne-
iś-ke-nu-u[n] ¹¹ a-pa-a-at ŠA DINGIR^{LIM} DI-NU [e]-[eś-ta] ¹² nu ma-a-an A-BU-
YA A-NA MUNUS.LUG[AL] ¹³ IŠ-TU DI-NI ša-ra-a-z[i Ú-UL] ¹⁴ ku-it-ki e-eś-ta
am-mu-uk-m[a-na-an] ¹⁵ A-NA ^fDa-nu-hé-pa MUNUS.[LUGAL IŠ]-TU D[I-NI]
¹⁶ kat-te-er-ra-ah-he-eś-ke-nu-un ¹⁷ ku-u-un me-mi-an A-NA ZI-YA ¹⁸ še-er e-eś-
[ša]-ah-hu-un ¹⁹ le-e-ma-an-wa-mu ku-it-ki HUL-u-[e-eś-zi] ²⁰ i-ya-nu-un-ma-at-
kán da-me-e-da-az ²¹ [IŠ]-TU KA^xU p[a-r]a-a

Tercüme:

§3' ⁴ Ben sürekli [sö]yledim: ⁵ “Babam ve kraliçe ⁶ (mahkemede) karşı tarafta olmasınlar ve ⁷⁻¹⁰ bana karşı herhangi bir kötü şey olmasın!” Neden bu süreçte ben karar vermeliydim? ¹¹ O tanrı ile ilgili bir mahkemeyd[i]. ¹²⁻¹⁶ Eğer babam kraliçeye karşı bir şekilde mahkeme sürecinde üstün olmasaydı, ben mah[keme] sürecinde onu kraliçe Danuhepa'ya karşı yenik mi düşürecektim? ¹⁷⁻¹⁹ Şu sözü içimden geçirdim: “Bana

⁸⁰⁵ van den Hout, 1998a, s. 50; Houwink ten Cate, 1994, s. 243.

⁸⁰⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. E. Rieken et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 387.1 (Expl. A, 24.08.2015).

herhangi bir zarar vermesin!”²⁰⁻²¹ Ama onu bir başkasının ağzından (yani, başka birinin iradesinde/emriyle) yaptım.

Burada babası ve kraliçe Danuhepa arasındaki davadan bahseden Urhi-Tešup, bu meselede taraf tutmaya zorlatıldığını belirtir. Her ne kadar bu konuda isteksiz olduğu açık olsa da onun tam olarak ne yaptığı net değildir. Ancak sıklıkla meselenin kendisi için kötü bir sonuç doğurmamasını dilemektedir.

Bu davaya gönderme yapan bir başka metin ise Urhi-Tešup’a ait olan bir memorandumdur. Oldukça kırıklı olan bu metnin ilgili kısmının van den Hout tarafından tereddütlü olarak önerilen restore edilmiş versiyonu şöyledir:

KUB 21.33 (CTH 79)⁸⁰⁷

^{x+18} [MUNUS.LUGAL-*ma-za ku-w*]a-[*pi*l SISKUR^{MEŠ} I-NA [^{URU}lPé-*le*]-ra-na e-
eš-ši-eš-ta¹⁹ [*nu-za* LUGAL.GAL EN-Y]A^fDa-nu-hé-pa-aš-ša SISKUR^{MEŠ} ma-
an-ta-al-li-ya²⁰ [BAL-aš^mMur-ši-DINGIR^L]^{IM?}-[iš-ma]l in-na-ra-a<<-aš>>²¹
[pár-ku-nu-ut nu LUGAL.GAL EN-]YA IŠ-TU DI-NI (silinti)²² [ša-ra-a-zi-ya-
ah-ta / kat-te-ra-ah-ta]

Tercüme:

^{x+18} [Kraliçe] Perana şehirde ritüeller gerçekleştirdi[ğinde],¹⁹⁻²² [Büyük Kral, efendi]dim ve Danuhepa (birbirlerine²) mantalli-ritüelleri [yaptılar.] Ancak [Muršili] kendi başına meseleyi lanetten arındırdı [ve Büyük Kral’a, efendi]me davayı [kazandırdı / kaybettirdi.]

Bu restorasyon ile van den Hout, Danuhepa meselesiyle ilgili olarak, Danuhepa’nın kendi oğlunun, üvey oğlu olan II. Muwatalli’nin yerine geçmesi

---

⁸⁰⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. van den Hout, 1994, s. 51-52. Benzer bir restorasyon için ayrıca bkz. M. Cammarosano, “A Coregency for Muršili III?”, *AoF* 36, 2009, s. 173-175

girişiminde bulunup, bu girişimi başarısız olunca da, belki de sürgün edilmiş olduğu Perana şehrinde Urhi-Teşup'un hükümdar olduğu dönemde, Urhi-Teşup'la uzlaşmak adına o sırada ölmüş olan Muwatalli için *mantalli*-ritüelleri gerçekleştirmiş olabileceği varsayımında bulunur. Bununla birlikte, van den Hout, 22. satırda yer alabilecek olan fiillerden *katterahta* “(ona) kaybettirdi”nin daha muhtemel olduğunu ve böylece de Urhi-Teşup'un babasının davayla ilgili vermiş olduğu kararı bozduğunu önerir.⁸⁰⁸ Ugarit'te bulunan bir bulla⁸⁰⁹ üzerinde kraliçe olarak Danuhepa adının Urhi-Teşup ile birlikte geçmesi de Danuhepa'nın eski gücüne kavuşmuş olduğunu gösterdiğinden, van den Hout'un önerisini destekler niteliktedir.

CTH 569 numaralı kehanet soruşturmasında ise Danuhepa'nın mülkünün heba edilip (§12') başkalarına verilmesi (§14') ve tanrılarının kilitli kalması (§13') yüzünden onun ruhunun öfkeli olduğu (§11-12') tespit edilir. IV. Tuthaliya bu öfkeyi yatıştırmak için Danuhepa'ya verilen her bir şehre, Danuhepa'nın tanrılarını geri getirerek, onların kültüne hizmet etmesi için birer aile (§1'), külle ilgili herhangi bir eksikliği teftiş etmesi ve kefareti/tazminatı ödemesi için birini gönderir (§12'tayin eder) ve babası (= III. Hattusili) tarafından belirlenen sunuların düzenli olarak bu tanrılara sunulmasını (§13') emreder.

- **Arma-Tarhunta**

Arma-Tarhunta, I. Šuppiluliuma'nın kardeşi Zida'nın oğlu ve II. Muršili'nin kuzeni olarak hükümrân hanedanla doğrudan ilişkiliydi. II. Muršili döneminde Yukarı Ülke eyaletinin (KUR UGU⁷⁷) valisiydi ve II. Muršili'den sonra tahta geçen II.

---

⁸⁰⁸ van den Hout, 1994, s. 52.

⁸⁰⁹ Güterbock, 1940, 1.43-44; ayrıca bkz. C. F.-A. Schaeffer, *Ugaritica III (Mission de Ras Shamra, tome VIII)*, Paris, 1956, s. 104-105.

Muwatalli'nin, kardeşi III. Hattuşili'yi kendisinin yerine atamasıyla görevinden azledilmişti. Bunun sonucu olarak Arma-Tarhunta, destekçileriyle birlikte kralın bu kararına isyan ederek, yerine getirilen III. Hattuşili'ye karşı düşmanlık beslemiş, onu itibarsızlaştırmaya yönelik (niteliğini bilmediğimiz) bazı suçlamalarda bulunmuş (CTH 86.1.A: KUB 21.17 I 3-9) ve hatta kara büyüye başvurmuştu. Bunlar, muhtemelen, yönetimin kendisinden haksızlık yapılarak alındığını düşünen Arma-Tarhunta'nın mevcut duruma boyun eğmeme ve meydan okuma çabalarıydı. III. Hattuşili tüm suçlamalardan aklanırken, mahkeme tarafından büyücülükten hüküm giyen Arma-Tarhunta ile onun karısı ve oğulları suçlu bulunmuştu. Ancak, III. Hattuşili, geçmiş yaşından dolayı Arma-Tarhunta'ya merhamet göstermiş ve onu serbest bırakmıştı. Arma-Tarhunta'nın oğullarından Šippaziti'yi bu olayla herhangi bir ilişkisi olmadığı gerekçesiyle serbest bırakırken, Arma-Tarhunta'nın karısını ve adı belirtilmemiş olan başka bir oğlunu Kıbrıs'a (Alaşiya'ya) sürmüştü (CTH 81, §§9-11). Dahası, III. Hattuşili, Arma-Tarhunta'nın mülkünün yarısına el koyarak, bunları Šamuhali İstar kültüne bağışlamıştı (CTH 86.1.A KUB 21.17). III. Hattuşili'nin Yukarı Ülke eyaletinin yöneticisi olmasıyla, babadan oğula sirayet eden eyalet idareciliğinden ve pek çok haktan mahrum bırakılan Arma-Tarhunta'nın oğullarından Šippaziti, II. Muwatalli öldükten sonra, uğradığı bu mağduriyetin peşini bırakmamış ve sonraki bir süreçte Urhi-Tešup ile birlik olarak III. Hattuşili'ye karşı savaş açmıştır (CTH 81, KUB 1.1 IV 3-4).⁸¹⁰

CTH 569'a ait metinler iki aşamada oluşturduklarından, bunun ilk aşamasının III. Hattuşili henüz hayatta iken IV. Tuthaliya'nın tahta geçmiş olduğu ilk hükümdarlık yıllarına, ikinci aşamaya ait metinlerin de onun sonraki hükümdarlık yıllarına tarihlendirildiğinden bahsedilmişti. İlk aşamaya ait olan bu kehanet soruşturmalarından

---

⁸¹⁰ Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bkz. Ünal, 1974, s. 97vd.

birinde (KUB 16.32+ II 19'-23') IV. Tuthaliya, babası tarafından haksızlığa uğratılmış olan Arma-Tarhunta'nın oğullarının kefarecini ödemek için kendisi tarafından *mantalli*-ritüeli yapılmasının gerekli olup olmadığını sorgulatmış ve onları mağdur eden kişinin, yani III. Hattuşili'nin o sırada hala hayatta olması nedeniyle kendisinin böyle bir ritüel yapmasının gerekli olmadığını öğrenmiştir. Burada IV. Tuthaliya, babasının yapmış olduğu bu haksızlıklarda hiçbir payının olmadığını “*ben onlara hiç[bir] kötülük yapmadım*” diyerek vurgulamakta ve işlenen günahların bedelinden uzak durmaya çalışmaktadır. CTH 569'un son iki tabletinde ise Arma-Tarhunta ve onun soyunun lanetinin sebebi soruşturulur ve bunun nedeni, onun lanetinin yok sayılması, tanrılarının dağılmış olması ve soyunun lanetler ediyor olması olarak belirlenir (KBo 2.6+ I 11'-19'). Arma-Tarhunta'nın bu lanetini bertaraf etmek için ise krallığın arazilerinin ve tahtların arındırılması, IV. Tuthaliya'nın kendisini arındırması, Arma-Tarhunta'nın evinin tazminatının ona (ölüye) verilmesi ve onun soyunun tanınması tespit edilmiştir (KBo 2.6+ I 31'-41').

- **Šaušgatti**

Oldukça kırıklı durumdaki iki fragmandan (CTH 581, KBo 18.145 1-9 ve CTH 297, KUB 60.129 x+1-12)⁸¹¹ öğrendiğimize göre Šaušgatti ve çocukları krala yapılan bir kara büyü işine dahil olmuşlardır ve Šaušgatti'nin ismi, rahip sıfatıyla anılan Halpaziti ile birlikte, büyü yapanlar arasında geçmektedir. Ne yazık ki metinlerden Šaušgatti'nin rolü ve hayatı hakkında pek bir bilgi sahibi olamıyoruz. Öte yandan, G. del Monte KUB 16.46 (CTH 573) numaralı kehanet metninde geçen bir bahisten yola çıkarak, onun en azından kraliyet çevresine ait olmuş olabileceğini önerir; çünkü burada onun tanrısı olan Zawalli, ^D*Zawalliš ŠA É.LUGAL* “sarayın Tanrısı Zawalli” (KUB 16.46 I 10) olarak

---

⁸¹¹ Bu fragmanların transkripsiyon ve çevirisi için bkzn. van den Hout, 1998a, s. 65-67.

anılır.⁸¹² Bununla birlikte, Šaušgatti yalnızca, CTH 569’a dahil olan KBo 2.6+ ve bu metnin kısa versiyonu olan KUB 8.27(+)’de Arma-Tarhunta ile birlikte anılmış olmasına ve burada ikisi arasındaki bağlantı hakkında bir bilgi yer almamasına rağmen, van den Hout, Šaušgatti ve Arma-Tarhunta’nın birbirlerinin suç ortağı olabileceklerini önermektedir.⁸¹³ Öte yandan, onun bu metinde Arma-Tarhunta ile birlikte anılması, A. Ünal’a bu durumun özel bir nedeni olabileceğini ve onun Arma-Tarhunta’nın karısı olmuş olabileceğini düşündürür.⁸¹⁴ Bir taraftan III. Hattušili’nin Otobiyografisi’nde ve KUB 21.17 I 3-9 (CTH 86.1.A)’da Arma-Tarhunta’nın eşi ve çocukları ile birlikte, diğer taraftan da yukarıda bahsedilen KBo 18.145 ve KUB 60.129 numaralı metinlerde Šaušgatti’nin çocuklarıyla birlikte büyücülüğe dahil olmuş olmaları doğrultusunda, KBo 2.6+’daki bağlantı, onların geçmişte bir Hitit kralına karşı büyücülüğe başvurarak savaşan iki birey olmalarından çok daha fazlası olabileceklerine işaret edebilir. Her ne kadar elimizde bunu doğrulayan bir kanıt olmasa da A. Ünal’ın Šaušgatti’nin Arma-Tarhunta’nın eşi olduğu ve Otobiyografi’de (II 7, III 77 ve 21) bahsedilen Arma-Tarhunta’nın eşiyle çocuklarının, KBo 2.6+’da bahsedilen Šaušgatti ve onun çocuklarıyla aynı kişiler olduğu yönündeki önerisi bu günlerde daha çok ilgi görmektedir.⁸¹⁵

KBo 2.6+’daki kehanet soruşturmasında ise, artık o sırada ölmüş olan Šaušgatti’nin hayattayken ettiği lanetler yüzünden, tanrı tarafından yeniden gün yüzüne çıkarılan Šaušgatti meselesiyle ilgili olarak, onun öfkesini yatıştırmak ve onun lanetini ortadan kaldırmak için IV. Tuthaliya’nın, Šaušgatti’nin temsili heykelini dikerek, ona ve

---

⁸¹² del Monte, 1973, s. 381.

⁸¹³ van den Hout, 1998a, s. 67.

⁸¹⁴ Ünal, 1974, s. 105.

⁸¹⁵ van den Hout, 1998a, s. 67.

onun çocuklarına tazminat ödemesi ve Šaušgatti ile birlikte *mantalli-* ritüeli gerçekleştirmesi gerektiği tespit edilir (KBo 2.6+ III 30-IV 23, KUB 8.27(+) IV 8'-12').

- **Urhi-Tešup (= III. Muršili)**

II. Muwatalli'nin cariyesinden olma oğlu olan Urhi-Tešup (taht adıyla III. Muršili) M.Ö. 1270 civarında Hitit tahtına geçmişti. Amcası III. Hattušili'nin Otobiyografisi'ne (CTH 81) göre Urhi-Tešup tahta geçtikten hemen sonra onun yetkilerini kısıtlamaya başlamıştı. Eski Hitit kralı Telipinu tarafından belirlenen tahta geçme kurallarına (CTH 19) uygun olarak Urhi-Tešup, babasının halefi olmayı hakediyordu. Buna rağmen konuyla ilgili olarak Hattušili'nin Otobiyografisi'ndeki sözleri oldukça şaşırtıcı ve belki de üstü kapalı bir ima içeriyor; yani Hattušili belki de müdahale etmek için kendini haklı hissediyor, ancak kardeşinin hatırı için onun oğluna bir süre müdahale etmiyordu (§10 III 31-54). Ancak bir süre sonra, Urhi-Tešup, amcası III. Hattušili tarafından tahtın ele geçirilmesi sonucu Suriye'de bulunan Nuhašše Ülkesi'ne sürgün edildi ve sonrasında da Mısır'a kaçarak orada yaşamını yitirdi.⁸¹⁶ Urhi-Tešup'un oğulları da muhtemelen akrabalarıyla benzer bir kaderi yaşadılar.

CTH 569'deki kehanet soruşturmasında (KBo 16.32 II 27'-30') ise Urhi-Tešup'la ilgili olarak III. Hattušili'nin ona vermiş olduğu bir sözden bahsedilir. Görünüşe göre III. Hattušili'nin Urhi-Tešup'a olan bağlılık yemini bozulmuştur. III. Hattušili'nin tahtı ondan gasp etmesi ve ardından da onu sürgüne göndermesiyle öz amcası tarafından mağduriyete uğratılmış olan Urhi-Tešup'un KUB 50.6+ III 32'-62''de yer alan lanetinin sebeplerinden biri de bu bozulan yemin olmalıdır. IV. Tuthaliya, kehanet soruşturmasında, Urhi-Tešup'un eşlerinin ve çocukların (resmi olarak) tanınmasını

---

⁸¹⁶ Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bkzn. Ünal, 1974, s. 97vd.; van den Jout, 1998a, s. 53 dn. 49 ve 50.

(kraliyet ailesinin üyeleri olarak ve statülerine bağlı olarak belli haklar talep etmelerini onaylayarak)⁸¹⁷ sağlayarak, Urhi-Tešup'un oğullarına Niya'da bir kasaba vererek ve Urhi-Tešup'un oğullarıyla birlikte *mantalli*- ritüeli gerçekleştirerek (KUB 50.6+ III 46'-65'), babasının hatasını telafi etmeye ve böylece de Urhi-Tešup'un lanetini bertaraf etmeye çalışır.

- **Halpaziti**

Halpaziti ismine geç imparatorluk dönemine tarihlenen birçok metinde rastlanmaktadır.⁸¹⁸ CTH 569'da (II.1.A: KUB 22.35, II.4: KUB 52.92) Halpaziti'nin adı, kehanet soruşturmasına konu olan, kraliyet ailesi mensupları olduklarını bildiğimiz, Tawananna, Danuhepa, Arma-Tarhunta, Šaušgatti ve Urhi-Tešup ile birlikte anılmaktadır. Bunun dışında Halpaziti, Šaušgatti bağlamında yukarıda değinilen iki fragmanda, Šaušgatti ile birlikte ve KUB 31.23 öy.! 6' (CTH 832)'da da Urhi-Tešup ile birlikte, kara büyüyle ilişkili olarak geçmektedir.

KUB 22.35 III 13 ve onun paralel metni olan KUB 52.92 IV 6' (CTH 569)'da Halpa şehrinden ve Halpaziti ile bağlantılı olarak Halpa tanrılarının tazminatından bahsedilmesine dayanarak, van den Hout⁸¹⁹, A. Archi⁸²⁰ tarafından, bu metinlerde geçen Halpaziti'nin bir Akadca mektuptan (CTH KUB 52.92 iv 6' 179.1, IBOT 1.34) bilinen ve Halpa şehrinin kralı olan Halpaziti ile aynı kişi olabileceği yönünde ileri sürülen görüşü yerinde bulmaktadır. CTH 569'a ait KBo 16.32 (II 8'-13')'de Halpa'da bir rahiplik

---

⁸¹⁷ Bu anlamı belirten *kanešš*- fiilinin (KUB 50.6+ III 52') bu bağlamdaki yorumu için bkzn. van den Hout, 1998a, s. 230.

⁸¹⁸ Bu metinler van den Hout tarafından çalışılmıştır; T. van den Hout, *Der Ulmitešup Vertrag: eine prosopographische Untersuchung*, StBoT 38, Wiesbaden: Harrassowitz, 1995, s. 186-193; van den Hout, 1998a; T. van den Hout, "Halpaziti, König von Aleppo", *AoF* 25, 1998b, s. 68-74.

⁸¹⁹ van den Hout, 1998a, s. 55-58; van den Hout, 1998b, s. 68-74.

⁸²⁰ A. Archi, "Il dio Zawalli. Sul culto dei morti presso gli Ittiti", *AoF* 6, 1979, s. 82.

makamı kurulduğundan ve bu makama birinin atandığından bahsedilmektedir. CTH 297, KUB 60.129 (7')'da Halpaziti'nin rahip sıfatıyla anılması ve onun daha önceki selefi olarak Halpa tahtında oturan I. Šuppiluliuma'nın oğlu Telipinu'nun da rahip sıfatıyla anıldığıının bilinmesinden yola çıkarak, van den Hout Halpa'nın Fırtına Tanrısı'nın kült merkezi olması nedeniyle burada bir rahip-krallık geleneğinin olmuş olabileceğini, CTH 569'a ait KBo 16.32 (II 8'-13')'de bu makama atanan kişinin de Halpaziti olabileceğini ve IV. Tuthaliya'nın hakimiyetinin ilk yıllarında Halpaziti'yi Halpa'nın rahip-kralı olarak atamış olabileceğini öne sürer. CTH 569'daki kehanet soruşturmasının iki farklı kronolojik dönemi yansıttığından bahsedilmişti; III. Hattušili'nin hayatta olduğuna dair referansı içeren KBo 16.32 IV, Tuthaliya'nın erken döneminde, babası hayatta belki de ölüm döşegindeyken yapılan soruşturmanın genel bir özetini içerirken, Danuhepa'nın meselesini içeren olayları ele alan KBo 22.35 ise IV. Tuthaliya hakimiyetinin son döneminde yapılan soruşturmayı içermektedir. Bu son aşama aynı zamanda IBOT 1.34'ten sonraya, yani Ehlišarruma'nın babası Arišarruma'dan sonra Išuwa tahtına geçtiği döneme, yani yaklaşık olarak M.Ö. 1220'lere tarihlendirilmektedir.⁸²¹ Öte yandan, CTH 569'un ikinci aşamasına tarihlenen KUB 22.35 III'te geçen bahisten (GIDIM, onun 'ölü ruhu') Halpaziti'nin artık ölmüş olduğunu öğreniyoruz. Bu senaryoya göre, Halep'teki Halpaziti'nin krallığı IV. Tuthaliya döneminde başlamış ve bitmiş olmalıdır.

KBo 18.145 1-9 (CTH 581) ve KUB 60.129 x+1-12 (CTH 297)'de Halpaziti'nin, Arma-Tarhunta'nın eşi olduğu düşünülen Šaušgatti ile birlikte anılması, onun III. Hattušili'ye karşı olan ihtilafta Arma-Tarhunta'nın tarafında olduğunu düşündürmektedir. Bu da muhtemelen II. Muwatalli'nin hayatta olduğu dönemde, III. Hattušili'ye karşı Arma-Tarhunta'nın gerçekleştirdiği ilk güçten düşürme girişimidir.

---

⁸²¹ van den Hout, 1998a, s. 55-59. Ayrıca bkz. van den Hout, 1995, s. 124-126, 192, 203-204.

Halpaziti ve onun çocukları III. Hattušili'nin elinde, Arma-Tarhunta'nın ailesi ile benzer bir kadere mahkum edilmiş yani sürgün edilmiş olabilir. Bu durumda, Halpaziti'nin Halpa kralı olarak atanması da IV. Tuthaliya tarafından babasının bu eylemini tazmin etmek ve Halpaziti'ye hakkını teslim etmek için yapılmış olmalıdır. Ancak bu yeterli olmamış olsa gerek ki, KUB 22.35 III x+1-19 (CTH 569)'da, kehanet soruşturması sonucunda, IV. Tuthaliya tarafından III. Hattušili ile Halpaziti arasında, Halpa'da bir *mantalli*- ritüeli gerçekleştirilmesi gerekli görülmüştür.

- **Diğer kişiler**

Ele alınan diğer kehanet soruşturmalarını içeren CTH 570 ve 577 numaralı metinlerde, CTH 569'dan farklı olarak, *mantalli*-ritüelleri bağlamında adı geçen şahıslar, III. Hattušili ile uğraşan ya da onun uğraştığı kişiler değillerdir. Bu metinlerden CTH 570'de (KUB 5.6+) Mašhuiluwa ve Zaparti-ŠEŠ (Zaparti-nekna) birlikte anılmaktadır. Mašhuiluwa, II. Muršili'nin hükümdar olduğu dönemde batı Anadolu'da bulunan Mira-Kuwaliya bölgesinin kralıydı ve Hititler ile bağını kuvvetlendirmek adına II. Muršili'nin kız kardeşi olan Muwatti ile evlenmişti. Mašhuiluwa, daha sonra II. Muršili'ye karşı gerçekleştirdiği isyan girişimi sonucu kaçmak zorunda kalmış, ancak yakalanıp krala teslim edilmesinin ardından sürgüne gönderilmiş ve tahta da onun yerine üvey oğlu Kuparta-LAMMA atanmıştır.⁸²² KUB 5.6+'da yer alan kehanet soruşturması Mašhuiluwa'nın Arzawa'da tuttuğu "*Majestelerinin evinin Zawalli-tanrısı*"⁸²³ karşısında

---

⁸²² Mašhuiluwa meselesi hakkında daha detaylı bilgi için bkz. S. Heinhold-Krahmer, "Mašhuiluwa", *RLA* 7, 1987-1990, s. 446-447; G. F. del Monte, "Mašhuiluwa, König von Mira", *OrNS* 43, 1974, s. 355-368.

⁸²³ T. van den Hout, Zawalli-tanrısı'nın, insanlarda, mekanlarda ya da kurumlarda ikamet eden veya bir şekilde onları temsil eden bir tür tanrısal ruh ya da peri olarak tanımlanabileceğini önermektedir. Bununla birlikte, bu ruhun, adak alabilecek ve ihmal edildiğinde öfkelenebilecek bir bireyin veya mekanın özünün somutlaştırılmış hali olarak düşünülmüş olabileceğini ve bu ruh aracılığıyla bireyin ya da mekanın 'büyülenmiş' olabileceğini de belirtir; van den Hout, 1998a, s.

ettiği lanetlerle ilişkilidir. Bu lanetlemelerin sonucu olarak hem Hitit kralı hem de tanrının kendisi büyülenmişti (KUB 5.6+ 18-19 *alwanzahhanza*). Bu lanetlemeleri ve büyüleri ortadan kaldırmak için Mašhuiluwa ve muhtemelen onun işbirlikçisi olan Zaparti-ŠEŠ’in, Majesteleri ile birlikte hem Hattuša hem de Arzawa üslubunda *mantalli*-ritüeli gerçekleştirmeleri gerektiği tespit edilir.

CTH 577’ye ait olan KUB 16.77’de ise Piyaššili ve Haittili birlikte anılmaktadırlar. Kehanet soruşturmasında öğrenilmek istenen, tanrının “Piyaššili ve Haittili [kanının] tazminatı”nı arayıp aramadığı olduğundan, bu iki kişinin öldürülerek hayatlarını kaybettiklerini öğreniyoruz (KUB 16.77 III 5-6). Bununla birlikte bu kişilerin kim olduklarının saptanması oldukça zordur. Piyaššili ile ilgili olarak, van den Hout, bu kişinin adını, M. Ö. 1320 civarında I. Šuppiluliuma tarafından Kargamiš tahtına atanmış ilk kral olan Šarrikušuh’un adının kısaltılması olarak düşünerek, onunla aynı kişi olduğunu ileri sürmek için yeterli sebep olmadığına dikkat çeker. Çünkü II. Muršili annalarında, kendisinin hükümdarlığının dokuzuncu yılında Piyaššili/Šarrikušuh’un, zalimce öldürüldüğünden değil, bir hastalıktan dolayı öldüğünden bahsetmektedir. Bununla birlikte, kral Piyaššili/Šarrikušuh’un, kendisiyle iç içe geçmiş bir kadere sahip olan Haittili isimli kişiyle hiçbir bağlantısı yoktur. Öte yandan CTH 231.1 (KUB 31.62 II 15) ve CTH 242.8 (KBo 16.83+ II 10’), Haittili ismiyle anılan kişi ya da kişilerin Hattuša sarayıyla doğrudan bağlantısı olan birilerini değil, daha düşük sosyal statüdeki bireyleri yansıtmaktadır. KUB 16.77’yi tarihlendirmek zor olduğu için buradaki Haittili’yi bu metinlerdeki şahıslarla ilişkilendirmek de zordur.⁸²⁴ Kehanet soruşturmasında Majesteleri’nin artık ölmüş olan Piyaššili ve Haittili ile birlikte (onları

---

83. Öte yandan, farklı bir görüş olarak, Zawalli-tanrısı ve GIDIM arasındaki eşitlik için bkz. Archi, 1979, s. 81-94.

⁸²⁴ van den Hout, 1998a, s. 77. Ayrıca bkz. Kammenhuher, 1976, s. 28.

temsil eden heykelleri ya da sembolleri ile birlikte) bir ritüel gerçekleştirmesinin gerekli olup olmadığı araştırılır. Bu ritüel, metinde her ne kadar *mantalli*-ritüeli olarak anılmasa da ölümlerle gerçekleştirilen bir ritüel olması nedeniyle *mantalli*-ritüelini anımsatmaktadır.

Kendisi için *mantalli*-ritüeli gerçekleştirilen şahıslar diğer tarihi metinler doğrultusunda daha yakından ele aldığında, bu şahısların ortak özelliğinin, genel olarak, adaletsizliğe ve/veya zulme maruz kalmış olan kraliyet ailesi üyeleri ya da kraliyetle ilişkili bireyler oldukları görülüyor. Onların bir diğer ortak özellikleri ise uğradıkları mağduriyetlerin yalnızca kendilerini değil, aynı zamanda çocuklarını da etkilemiş olması ki bu nedenle düzenlenen *mantalli*-ritüellerinde onların çocuklarının adları da anılmıştır. Gerçekleştirilen bu *mantalli*-ritüellerinin amacı da krallığın arınıklığını tehdit eden bu şahıslara kefare (šarnikzil) vererek, onların öfkelerini yatıştırmak ve lanetlerini bertaraf etmektir. *Mantalli*-ritüeli gerçekleştirildiği esnada artık hayatta olmayan bu şahısların figürinler ya da bir tür simgelerle temsil edildiğini düşünebiliriz. Ancak bu ritüelde ölüye neyin sunulduğu, yani kefare olarak neyin verildiği konusunda metinlerde somut bir bilgiyle karşılaşmıyoruz. Fakat adağın niteliğinden öte, bizim için önemli olan *mantalli*-ritüelinin bir tür kefare ödeme aracı olarak kullanılmış olması ve bu yolla, yaptığı haksızlık nedeniyle suçluluk duyan bireylerin bir çare olarak bu ritüele başvurup, işlemiş oldukları suçların doğuracağı, kirlilik, günah, hastalık, salgın gibi veballeri bertaraf etmeye çalışmış olmalarıdır.

4.3.2. Tanrılara Yakarma ve Onları Yatıştırma

Ritüellerde genellikle yiyecek-içecek sunularının ya da kurbanların eşlik ettiği, ritüelin etkililiğini arttırmayı amaçlayan, çeşitli tanrılara yönelik, onların ilahi müdahalesini talep eden dualarla karşılaşırız. Bu dualar genellikle ritüel işlemlerle

hastanın vücudundan hastalığın, kötülüğün ya da kirliliğin çıkarılması ve somutlaştırılmasında kullanılan ritüel gereçlerin imha edilmesi esnasında dile getirilmiştir. Dualarda ritüele nezaret eden tanrılardan bunları imha alanında tutmaları ve tekrar hastaya ya da başka insanlara musallat olmalarına izin vermemeleri istenmiştir. Bununla birlikte ritüellerde, tanrılardan ritüel sahiplerini temsilen onlara sunulan vekilleri kabul etmeleri, hastalığa sebep olan tanrılara sakinleşip hastaya karşı barışçıl olmaları, hastaya sağlık ve esenlik vermeleri ya da hem ritüele tanıklık etmeleri hem de hastanın iyileştirilmesine yardım etmeleri için çağrıda bulunan dualar da bulunmaktadır. Öyle anlaşıyor ki burada insanlar tarafından gerçekleştirilen ritüel aktiviteler ve tanrılara ilişkin büyüsel etkinlik arasında karşılıklı bir ilişki vardı. Böylece ritüeller, insanlar tarafından icra edilen eylemler ve onların tılsımlarını aktif hale getiren tanrılar olmak üzere, insanlar ve tanrılar olarak iki farklı düzlemde yerine getiriliyordu. Ritüeller esnasında dile getirilen bu dualar içerikleri doğrultusunda ele alındığında şu şekilde kategorize edilebilir:

4.3.2.1. Kötülüklerin ve Hastalıkların Uzaklaştırılmasını Dileyen Dualar

İçeriksel olarak dualar çoğunlukla hastadan çıkarılan kötülüğün zapt edilmesi ve tekrar bırakılmamasını dilemektedir. Bu bağlamda Huwarlu Ritüeli'nde arındırılan bir hasta Güneş Tanrısı'na kötü sözlerin tekrar onu bulmaması için yakarırken, Maštigga Ritüeli'nde aynı tanrıya aile içinde tartışmaya sebep olan ağız ve dilin çivilenmesi için yakarılır. Huwarlu Ritüeli'nde Güneş Tanrısı'na yapılan ekmek sunusu duadan sonra yer alırken, Maštigga Ritüeli'nde aynı tanrıya sunular (ekmek, peynir ve şarap sunuları) dualardan hemen önce yer alır.

KBo 4.2 III (CTH 398)⁸²⁵

¹⁹ ŠA DUTU-aš-wa-za ku-i-e-eš [...] ²⁰ nu-wa-mu-kán ka-a-ša DINGIR.MEŠ [...] ²¹ a-ra-wa-ah-hi-ir nu-wa-mu nam-[ma ... kal-la-ar] ²² INIM-tar DINGIR^{MEŠ} le-
e tar-na-te-n[i]

Tercüme:

¹⁹ “Güneş Tanrısı’nın hangi [...]”. ²⁰⁻²² “Tanrılar şimdi beni [...] kurtardılar ve tanrılar bundan [sonra ... kötü] sözün beni (yakalamasına) izin vermey[in]!”

KBo 39.8+ I (CTH 404.1)⁸²⁶

§6 ¹⁸ nu MUNUSŠU.GI 2 [(BE-EL SÍ)]SKUR A-NA SÍSKUR t[(i-i)t-ta-nu-zi] ¹⁹ nu
MUNUSŠU.GI 1 NI[(NDA.GUR₄.RA E)]M-ŠA ŠA UP-NI 1 GA.[(KI)N.AG] 1
DUG²⁰ KU-KU-UB GEŠTIN ²⁰ da-a-i na-at A-NA BE-EL SÍSKUR-TIM pa-ra-[a (e-
e)p-zi] ²¹ nu-uš-ša-an QA-TAM ti-an-zi §
§7 ²² nu 1 [(NINDA.GU)]R₄.RA G[(A.K)]IN.AG-ia pár-ši-ia GEŠTIN-i[(a)] ši-
pa-an-ti ²³ nu k[(i-i)]š-ša-an te-ez-zi DUTU-i iš-ha-a-mi ka-a-ša-wa-at-ta ²⁴ pa-ra-
[(a)] ti-it-[(t)]a-nu-nu-un ma-an-ta-al-li-e-eš ²⁵ EME^{HI.A}-eš nu-wa-aš-ma-aš ka-a-
ša ke-e-da-ni UD-ti DUTU-i ²⁶ k[(at-ta-an)] EME^{HI.A} a-[(ni)]-ia-an-zi §

III⁸²⁷ §37⁴⁴ nu-za MUNUSŠ[(U.GI 7 GAG^H)]^{LA} URUDU da-a-i NINDA.GUR₄.RA
[(KU₇-ia-za tar-na-aš)] ⁴⁵ 1 GA.KIN.AG [(1 DUG²⁰ KU-KU-UB GEŠTI)]N da-a-i nu
NINDA.GUR₄.RA G[(A.KIN.AG-ia)] ⁴⁶ DUTU-i pár-ši^I-ia^I [(GEŠTIN-ia)] ši-pa-

⁸²⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkncz D. Bawanyeck (ed.), hethiter.net/: CTH 393 (TX 23.03.2016, TRde 23.03.2016).

⁸²⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkncz. Miller, 2004, s. 63-64.

⁸²⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkncz. Miller, 2004, s. 93.

an-ti nam-ma [(7 GAG^{HLA} URUDU)]⁴⁷ [(da)]-a-i nu-te-kán [(tar-ma-a-i)]z-zi nu
ki-iš-ša-[(an me-ma-i)]⁴⁸ [(tar-m)]a-a-an-wa-ra-at e-eš-tu [(KAX)]U-it EME-it
^D[(UTU-i kat-ta-an)] §

§38⁴⁹ [(EGI)]R-an-da-ma^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.GUR₄.R[(A)] 1 [(G)]A.KIN.AG
GA[(L.GEŠTIN-ia da-a-i)]⁵⁰ [(n)]u A-NA 2 BE-EL SÍSKUR pa-ra-a [(e-e)]p-zi
n[(u-uš-ša-an)]⁵¹ [(Q)]A-TAM ti-an-zi nu^{MUNUS}ŠU.GI NINDA.G[(UR₄.RA
GA)].K[(IN.AG-ia)]⁵² ^DUTU-i pár-ši-ia GEŠTIN-ia ši-pa-an-ti¹ nu ki-iš-ša-an¹
⁵³ te-ez-zi šar-la-a-an-za-wa^DUTU-uš KAXU-<(i)> EME-i¹EGIR-ŠU¹

Tercüme:

§6¹⁸⁻²¹ Daha sonra ‘Yaşlı Kadın’ iki ritüel sahibini ritüel için (yerlerine) alır ve ‘Yaşlı Kadın’ bir upnu ölçüsünde kalın ekşi hamur ekmeği, bir peynir (ve) bir testi şarap alır ve onları ritüel sahibine uzatır ve onlar ellerini koyarlar.

§7²²⁻²⁶ Daha sonra bir kalın ekmeği ve peyniri böler ve şarabı sunar ve ardından şöyle söyler: “Ey Güneş Tanrısı, efendim, kötü dilleri böylece sana teslim ettim ve onlar Güneş Tanrısı ile birlikte böylece bugün dilleri tedavi edecekler.”

-----
§37⁴⁴⁻⁴⁸ Daha sonra ‘Yaşlı Kadın’ yedi bakır çiviye alır ve bir tarna ölçüsünde tatlı kalın ekmeği, bir peynir (ve) bir testi şarap alır. Kalın ekmeği ve peyniri Güneş Tanrısı için böler ve şarabı sunar. Sonrasında ‘Yaşlı Kadın’ yedi bakır çiviye alır (onları) toprağa çakar ve şöyle söyler: “Güneş Tanrısı için o (yani toprak) ağız (ve) dil ile çivilensin!”

§38⁴⁹⁻⁵³ Sonrasında ‘Yaşlı Kadın’ kalın ekmeği, peyniri ve bir testi şarabı alır ve iki ritüel sahibine uzatır ve onlar onun üzerine ellerini koyarlar. Daha sonra ‘Yaşlı Kadın’ kalın ekmeği ve peyniri Güneş Tanrısı için böler, şarap sunar ve şöyle söyler: “Yüce Güneş Tanrısı ağız (ve) dilin arkasında.”

Alli Ritüeli’nde ise sunu ve libasyonlardan sonra, Güneş Tanrısı’nın yanı sıra bir yeraltı tanrısı olan (Luwice) Tanrı *Marwaya* (Hititçe Tanrı *Markuwaya*)⁸²⁸, Tanrı Ariya⁸²⁹ ve ‘yolun tanrıları’ (KASKAL-*aš* DINGIR^{MEŠ}) olarak anılan, iyicil demonlar olarak düşünebileceğimiz varlıklara dua edilerek, onlardan kötülüğü çivili tutmaları ve bırakmamaları istenmiştir. Burada yol, yeraltı dünyası ve yeryüzü arasında iletişim sağlayan güzergah olarak hizmet etmiş ve bu nedenle de bazı tanrılar ve tanrısal varlıklar tarafından gözetilmiş olabilir. Dualardan önce ise yakarılacak olan tanrılara ekmek ve şarap sunuları yapılmıştır.

CTH 402⁸³⁰

§21 A2: KUB 24.9+ II

²⁶ *na-aš-kán a-pé-e-ez ar-ha te-pu ú-iz-zi nu pát-te-eš-ni ta-pu-uš-lza* ²⁷ 1
NINDA.SIG A-NA ^D*Mar-wa-ya-an pár-ši-ya* ^{LÚ}UR.GI₇-*aš LÚ-aš ku-i-e-e[š]* ²⁸
pé-ra-an ú-e-ha-an-da 1 NINDA.SIG *mi-ya-ni-it EME pár-ši-ya* ²⁹ 1
NINDA.SIG *da-an-ku-wa-i ták-ni-i pár-ši-ya* 1 NINDA.SIG ^DUTU-*i pár-ši-ya* ³⁰

---

⁸²⁸ Bu tanrı ile ilgili olarak bkznz. J. V. G. Trabazo, “Über luw./heth. dMar(ku)waya- ‘Dunkle Gottheit(en), Unterweltgottheit(en)’ und ai. mrgá- ‘Wildtier’ als Reflexe schamanistischer idg. Vorstellungen”, *Journal of Language Relationship* 15/1, 2017, s. 43-50.

⁸²⁹ Hititçe metinlerde nadiren anılan bu tanrı adı Ehelolff ve Laroche tarafından “sağlık” anlamına gelen Hurrice keldi kelimesi ile özdeşleştirilir ve bu tanrı Hurri tanrıları arasında sayılır, H. Ehelolf, “Zum hethitischen Lexikon” *Kleinasiatische Forschungen* I/3, 1927, 143; E. Laroche, “Recherches sur les noms des dieux hittites” *RHA* VII/46, 1947, s. 45. Bu tanrıyla ilgili olarak ayrıca bkznz. B. H. L. van Gessel, *Onomasticon of the Hittite Pantheon*, 2 vols, Handbuch der Orientalistik I/33, Leiden: Brill, 1998, s. 45–46. Tanrı Ariya’nın ismi online “Hittite Divine Names” listesine dahil edilmemiştir; <https://cuneiform.neocities.org/HDN/start.html> (erişim: 31 Mart 2022). Öte yandan, yolun demonları ile birlikte kendisine sunu yapılan Ariya, Mouton tarafından ‘yolun gardiyanı’ olarak düşünülmektedir (“les chemins qui peuvent servir de voies de communication entre l’Autre Monde et la sphère des vivants sont également surveillés par diverses divinités, à la demande de la Vieille Femme (§ 22).”), Mouton, 2013, s. 224.

⁸³⁰ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013); Mouton, 2013, s. 195–229.

*nu te-ez-zi ki-i zi-ik pa-ah-ši 1 NINDA.SIG ^DUTU-i pár-ši-ya ^{31'} na-at da-ga-an
da-a-i KAŠ-ya hu-u-ma-an-te A-NA NINDA.SIG p[é-ra]-[an] ^{32'} ši-pa-a[n-t]i nu
te-ez-zi ki-i HUL-lu al-wa-an-za-ta ^{33'} šu-me-eš [tar]-ma-an har-te-en*

§22 A2: KUB 24.9 II + A3: KBo 12.127 II

*^{34' / 1'} na-aš EGIR-pa te-pu ¹ú-[iz-zi nu 1 NINDA]. ¹SIG A-NA ^D[A-ri-ya pár]-[ši-
ya] ^{35' / 2'} na-at-kán KASKAL-ši ZAG-n[a-az] da-a-i nu KAŠ ši-pa-an-ti nu t[e-
ez-zi] ^{36' / 3'} ki-i i-da-lu zi-ik e-ep na-at EGIR-pa le-e tar-[na-at-ti] ^{37' / 4'} [1
NINDA].SIG KASKAL-aš ha-at-ta-ri-i[š-n]a-aš pár-ši-ya KASKAL-ši GÙB-za
[da-a-i] ^{38' / 5'} KAŠ ši-pa-an-ti nu te-ez-z[i KASKAL-a]š DINGIR^{MEŠ} i-da-lu šu-
me-eš ^{39' / 6'} na-at pa-ah-ha-aš-ti-en na-at [EGIR-p]a le-e ú-iz-zi*

-----

§35 B: KUB 24.10 III

*^{25'} ka-a-ša-aš-ši-kán HUL-un EM[E-an ...] ^{26'} [HU]L hu-u-ul-la-an-za-tar HUL
UH₇-tar [...] ^{27'} [...]x kar-ta-a-nu-un ^{28'} [nu-uš-š]i-kán HUL an-da le-e nam-ma
tar-na-a[t-te-ni] §*

§36 ^{29'} [E]GIR-an-[da]l-ma wa-ar-du-li-in la-hu-u-w[a-i] ^{30'} [nu t]e-ez-zi ku-u-un
UN-an DINGIR^{MEŠ} wa-ar-du-la-aš [...] ^{31'} [... ...-a]r a-aš-šu<-la>-an-ni an-da
hu-u-la-li-[ya-at-tén] ^{32'} [...]x TI-nu-an har-tén na-an an-da DUMU^{MEŠ}
DUMU.DUMU^M[^{EŠ} ha-aš-šu-uš] ^{33'} [ha-a]n-za-aš-šu-uš hu-la-li-ya-an har-kán-
[du] §

Tercüme:

§21 ^{26'} O oradan biraz ilerler ve çukurun yanı başında ^{27'-28'} Tanrı Marwayan için bir düz ekmek böler. Avcı ona dönenler (için) Miyanit dili (ile) bir düz ekmek böler. ^{29'} O Karanlık Toprak için bir düz ekmek böler. O Güneş Tanrısı için bir düz ekmek böler ^{30'} ve der ki:

“Sen bunu muhafaza et!” O Güneş Tanrısı için bir düz ekmek böler ³¹ ve onu toprağa koyar. Tüm düz ekmeklerin önüne bira ³²⁻³³ libasyonu yapar ve der ki: “Siz bu kötü büyüü çivilili tutun!”

§22 ^{34 / 1'-39' / 6'} *“O biraz geride durur ve Tanrı Ariya için bir düz ekmek böler. O onu yolun sağına koyar. Bira libasyonu yapar ve der ki: “Sen bu kötülüğü al ve onu geri bırakma!” O yol kavşağında bir düz ekmek böler ve onu yolun sol tarafına koyar. Bira libasyonu yapar ve der ki: “Siz, yolun tanrıları kötülüğü tutun! O geri gelmesin!”*

-----

§34 ^{25'-28'} *“Şimdi ben ondaki kötü di[li ... köt]ü kavgayı, kötü büyüü [...] uzaklaştırdım. Tanrılar (siz) onu koruyun! Artık ona (herhangi bir) kötülük salmayın.!”*

§35 ^{29'-33'} *Daha sonra [o] warduli- döke[r] ve der ki: “Tanrılar (siz) bu insanı iyilikle sarın [...] warduli-! [...] (onu) hayatta tutun! Onu çocukları, torunl[arı] (ve) gelecek nejsilleri ile çevrili tut[un]!”*

Hannahanna “Büyükanne” yerel Hatti geleneğinde, babası da Huhha "Büyükbaba" olan hava tanrılarının annesi olarak kabul edilen kadim bir tanrıçadır. Ana tanrıça sıfatıyla, "güçlü tanrıça" olarak ifade edilen DINGIR.MAH Sümerogramı ile özdeşleştirilir. Bir kadın doğum uzmanı ve ilahi bir ebe olarak, Sümer ana tanrıçası Nintu "doğum hanımı" ve "toprağın hemşiresi" ile özdeştir. Hannahanna çeşitli şehirlerin panteonunda (KUB 57.87 II 1-5; KUB 54.1 II 40 vd.) yer almasına ve festival ritüellerinde Hattik tanrılar Katahziwuri ve Telipinu ile (KBo 20.59: 13; Bo 2689 II 28; 4521b + ay.? 10.) ilişkilendirilmesine rağmen, hiçbir yerde şehir tanrıçası değildir. Esasen, onun kültü evin özel alanıyla veya kraliyet sarayıyla sınırlıdır; çünkü Hannahanna ailenin bir tanrıçasıdır, ama özellikle doğumda yardım ettiği kadınların tanrıçasıdır (KUB 7.1 + KBo 3.8). Onun bu özel durumu bir doğum ritüelinde şu şekilde vurgulanır: “Tanrılara (kendisi) bölgeleri verilir; Güneş Tanrıçası Arinna'da oturdu, Halmasuit Harpisa'da oturdu;

Hatepi(nu) Maliluha'da oturdu; Koruyucu Tanrıça Karahna'da oturdu; korkunç Telipinu Taviniya'da oturdu ve Huzziya Hakmis(sa)'da oturdu. Ama Hannahanna'ya yer kalmadı, onun için yer insanlıktı. (CTH 430.1, A: KUB 30.29 öy. §3 9-14)”⁸³¹

Tanrıça Hannahanna nehirlerde ve su kaynaklarında bulunabiliyordu. ‘Yaşlı Kadın’ Tunnawi, Hannahanna'nın onun ritüeline katılması ve hastayı arındırması için nehir kıyısına giderek bu tanrıçayı çağırır. Orada tanrıça için ekmek, yağlı kek, yemek ve şaraptan oluşan bir yiyecek-içecek sunusu hazırlar ve nehir kıyısından alınan kille tanrıçanın ritüel sahibini ovalayarak onun 12 uzvunu arındırmasını ister. Ardından Tunnawi, ritüel esnasında kullanılmak üzere gerekli olan bir diğer kili pınardan alırken, bu defa da pınarın perisine (*nimfa*) aynı sunuları yapar ve ondan da ritüel sahibi üzerindeki kirliliği kaldırmasını ister.

KUB 7.53 + KUB 12.58 öy. I (CTH 409.1)⁸³²

§6 ²⁷ *na-aš ma-ah-ha-an wa-ap-pu-i a-ri nu 1 NINDA SIG wa-ap-pu-wa-aš*
^DMAH *pár-ši-ya* ²⁸ *na-at-ša-an wa-ap-pu-i da-a-i NINDA.<IÀ>.E.DÉ.A me-ma-*
al še-ir iš-hu-u-wa-i ²⁹ *nu GEŠTIN ši-pa-an-ti nu me-ma-i §*

§7 ³⁰ *wa-ap-pu-wa-aš* ^DMAH-*aš ka-a-ša EGIR-pa tu-uk ú-wa-nu-un nu-kán ka-a-*
aš IM-aš ³¹ *ku-e-iz wa-ap-pu-wa-az da-an-za nu zi-ik wa-ap-pu-wa-aš* ^DMAH *tu-*
e-el ³² *ŠU-TI-KA da-a nu ku-u-un EN.SISKUR a-pí-e-iz ša-pí-ya-i na-an 12*
^{UZU}ÚR ³³ *pár-ku-nu-ut nam-ma wa-ap-pu-wa-aš IM-an da-a-i nam-ma-aš ša-ku-*
ni-ia ³⁴ *pa-iz-zi nu 1 NINDA SIG pár-ši-ia na-at ša-ku-ni-ia-aš pu-ru-ut da-a-i* ³⁵
NIN[DA.IÀ.E.D]É.A *me-ma-al šu-uh-ha-i GEŠTIN ši-pa-an-ti nu me-ma-i §*

⁸³¹ Haas, 1994, s.433-434

⁸³² Transkripsiyon Goetze, 1938, s. 6-8, 22-23.

§8 ³⁶ *zi-ik-kán ma-ah-ha-an ša-ku<-ni>-iš GE₆-az KI-az pu-ru-ut EGIR ša-ra-a*
³⁷ *ša-ku-ni-eš-ki-ši nu e-da-ni an-tu-uh-ši A-NA EN SISKUR IŠ-TU^{UZU}ÚR^{HI.A}-ŠU*
³⁸ *i-da-lu pa-ap-ra-tar ar-ha QA-TAM-MA mu-ta-a-i nam-ma ša-ku-ni-ia-aš* ³⁹
IM-an da-a-i ku §

-----

§36 IV ²⁴ *nam-ma-aš-kán^DUTU-i me-na[-ah-ha-an-da ti-ya-zi nu 1 UDU 1 SILA]*
²⁵ *A-NA^DUTU ši-pa-an-ti nu m[e-ma-i^DUTU BE-EL-YA i-it-wa]* ²⁶ *az-zi-ik-ki ka-*
a-ša-az [12^{UZU}ÚR ku-e-iz pa-ap-ra-an-na-an-za tu-e-el] ²⁷ *^DUTU-aš ud-da-na-*
an-za ša-a-pí[-ya-an-za pár-ku-nu-wa-an-zaa ar-ha-at] ²⁸ *zi-ik^DUTU-uš tar-na-*
an [har-ak .....] §

§37 ²⁹ *nam-ma 3 NINDA a-a-an 1 GA.KIN.AG [1 IM-ŠA da-a-i nu-uš-ša-an]* ³⁰
^{UZU}NÍG.GIG ^{UZU}ŠÀ *zé-e[-an-ta še-ir ku-ir-zi na-aš-šu KAŠ]* ³¹ (...) *na-aš-ma*
GE[ŠTIN 3-ŠU ši-pa-an-ti ...] ³² *A-NA^DZA.LAM.GAR pa-iz-z[i ...]* ³³ *wa-ap-*
pu-wa-aš-ša^DMAH [...] ³⁴ *ki-iš-ša-an me-ma-i x [...]* ³⁵ *az-zi-ik-ki kat-ti[-ti-ya*
ku-iš DINGIR-LÙ a-aš-šu-uš na-aš ú-id-du] ³⁶ *az-zi-ki-du ku-e-iz-z[i ...]* ³⁷ *ka-a-*
aš EN SISKUR.SISKUR na[- ...] §

Tercüme:

§6 ²⁷⁻²⁹ *O nehir kenarına geldiğinde, ince bir somunu Nehir Kenarı'nın Hannahanna'sı için böler ve onu nehir kenarına koyar. O tatlı yağlı keki (ve) yemeği onun üzerine serper. Şarap libasyonu yapar ve (şöyle) söyler:*

§7 ³⁰⁻³³ *“Ey Nehir Kenarı'nın Hannahanna'sı, ben sana geldim. Ve sen Nehir Kenarı'nın Hannahanna'sı, bu kil hangi nehir kenarından alındıysa, sen (onu) eline al ve bu ritüel sahibini onunla ovala(?); onun vücudunun on iki kısmını arındır!” Daha sonra o bir*

pınara ³⁴gider. İnce bir somunu böler ve onu pınarın (etrafındaki) çamurun üstüne koyar.

³⁵Tatlı yağlı keki (ve) yemeği serper, şarap libasyonu yapar ve (şöyle) söyler:

§8 ³⁶“Ey pınar senin fışkıran çamuru karanlık dünyadan yukarıda tutman ³⁷⁻³⁹ gibi, aynı şekilde bu insanın, ritüel sahibinin uzuvlarından kötü kirliliği kaldır!” Daha sonra o pınarın kilini alır.

-----

§36 ²⁴⁻²⁸ Daha sonra o Güneş Tanrısı’nın ön[ünde durur; 1 koyun (ve) 1 kuzu]yu Güneş Tanrısı’na kurban eder ve [der ki: “Güneş Tanrısı, benim Efendim, gel] (ve) ye! Şu an kirlilik senin tarafından,] Güneş Tanrısı’nın sözü(yle) [bu (kişinin vücudunun) on iki kısmından] temi[zlendi (ve) arındırıldı, bu (kirliliği),] sen, Güneş Tanrısı [uzak tut! ...]

§37 ²⁹⁻³⁷ Daha sonra [o] üç sıcak somun, bir peynir, [bir kaymak koyar ve piş]miş karaciğeri (ve) kalbi [orada keser; libasyon olarak üç kez ya bira] ya da şa[rap döker ...] tanrı ... çadırına gider [...] ve Nehir Kenarı’nın Hannahanna’sı [...] o şöyle söyler: “[...] ye; [senin]le bırak [hangi tanrı bize bağışlayıcı ise o gelsin (ve)] yesin! ... [...] bu ritüel sahibi [...]”

Kraliyet çifti ve onların çocukları üzerindeki rahatsızlıkları arındırdıktan sonra ritüel uygulayıcı Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı’na yakararak bu rahatsızlıkları ve düşmanı onlardan uzak tutmalarını ister. Bu duayı bir koyun kurbanı ile ekmek ve içki sunusu takip eder. Ritüelin sonlarına doğruysa yine uygulayıcı tarafından dile getirilen benzer bir yakarıyla karşılaşıyoruz. Bu defa uygulayıcı Gökyüzünün Güneş Tanrısı ve Yeryüzünün Güneş Tanrıçası’na seslenerek onlardan ritüel sahipleri üzerindeki rahatsızlıkları almalarını ister.

§30 A1: KUB 17.1+ III

⁸ ú-i-il-na-aš ERÍN^{MEŠ}-an te-eš-šu-um-mi-uš-ša ta-ak-na-a ⁹ ha-ri-e-mi tu-uš tar-
ma¹-e-mi ta ki-iš-ša-an te-e-mi ¹⁰ DUTU-uš DIM-aš ka-a-š[a LU]GAL-i
MUNUS.LUGAL-ri DUMU^{MEŠ}-ma-aš-ša URUHa-at-tu-ši ¹¹ e-er-ma-aš-me-et e-
eš-[har-ša]-me-et i-da-a-lu-uš-me-et ¹² ha-tu-ka-aš-me-et ha-ri-[e-nu-u]n ta-at a-
ap-pa ša-ra-a ¹³ le-e ú-e-iz-zi [(LÚKÚR-na))]-ša-at pé-e-ta²-<ú> §

§31 ¹⁴ 1 UDU [(hu-e-ek-)mi NINDAha-ar-ši]-in pár-aš-ha GEŠTIN-an iš-pa-an-
tah-hi ¹⁵ mar-nu-a[(n iš-p)a-an-tah-hi ...] ...

§49 B7: KBo 17.7+ IV

⁵ [ka-a-ša-a]š-ta LUGAL-i MUNUS.LUGAL-ya a-i-in ú-wa-a-i-in pít-tu-li-uš-ša
⁶ [da-a-ah-h]u-un GİŠŠÚ.A-ka-az-mi-it GİŠNÁ-az-mi-it kar-ta-az-mi-it ⁷ [tu-ug-g]-
az-mi-it da-a-ah-hu-un n[e-e-pí-ša]-aš DUTU-uš ⁸ [...]x ták-na-aš DUTU-uš šu-
me-eš-š[a LUGAL-aš MUNU]S.LUGAL-aš-ša ⁹ [pít-tu-li-ya-uš] a-i-in wa-a-i-in
[...] da-a-at-te-en ¹⁰ [...]p]í-i-iš-te-en §

Tercüme:

§30 ⁸ Kilden askeri birliği ve kapları toprağa ⁹ gömerim ve onları çivilerim. Daha sonra
şöyle söylerim: ¹⁰ “Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı, burada Hattuša’daki kral, kraliçe
ve çocuklar için ¹¹ onların hastalığını, onların kanını, onların kötülüğünü (ve) ¹²⁻¹³ onların
korkusunu göm[dü]m. Bu bundan sonra tekrar gelmesin. Düşmanı uzak tut!”

⁸³³ C. Montuori (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (TX 08.02.2017, TRit 24.07.2015)

§31¹⁴⁻¹⁵ *Bir koyun kurban ederim, [ekme]ği bölerim, şarabı sunarım, marnuwa- içkisini su[narım.]*

-----

§49^{5'-10'} “[Bak], kral ve kraliçenin acısını, ağrısını ve sıkıntısını aldım. Onları, onların tahtından, yatağından, kalbinden ve [dudakların]dan aldım. Ey Gökyüzünün Güneş Tanrısı! [...] Ey Yeryüzünün Güneş Tanrıçası! Siz şimdi [kral ve kraliçenin acısını, ağrısını [ve sıkıntısını] alın! [... v]erin!”

Düğümlü (*kaliliyanza*) olduğu belirtilen bir çocuğun üzerindeki laneti, bu lanetin doğurduğu rahatsızlıkları uzaklaştırmayı ve tanrıları bu çocuğa karşı yatıştırmayı amaçlayan bir ritüelde çocuğun arındırılmasına yönelik ritüel eylemlere, çeşitli tanrılara hitap eden yakarışlar eşlik eder. Ritüelde çocuktan lanetin uzaklaştırılması için yapılan yakarışlardan ilki, lanetin imha edilmesinin ardından, uygulayıcı tarafından Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı ve bin tanrıya yakararak, bu lanete sebep olan ‘kötü diller’in bu tanrıların nazarında da kaybolmasının dilenmesidir (§11). Ritüelin ilerleyen bir safhasında uygulayıcı aynı amaçla bu defa Yeryüzü’nün erkek tanrılarına, Yeryüzü’nün ana tanrıçalarına (Hitit Kunuštalla tanrıçaları, çoğul formdaki DINGIR.MAH.MEŠ’e karşılık gelir.)⁸³⁴ ve Karanlık Toprak’a ekmek sunarak onlardan ‘kötü dili’ toprağın içinde tutmalarını ister (§17). Aynı amaçla gerçekleştirilen bir diğer duaya da ekmek sunuları eşlik eder ve uygulayıcı bu kez sadece Güneş Tanrısı ve Tanrıça Mamma’ya sunuda bulunarak onlardan imha edilen kötü dillerin kaybolmasını ister (§19-20). Ardından ufalanmış uzun kalın ekmek somunları sunulur: biri Yeryüzü’nün erkek tanrılarına, biri Yeryüzü’nün ana tanrıçalarına, biri Karanlık Toprak’a, biri Fırtına Tanrısı’na, biri Güneş Tanrısı’na ve biri Tanrıça Mamma’ya (§21). Ayrıca, yere yapraklar

---

⁸³⁴ Haas, 1994, s. 434.

yayarlar ve önceki yakarışları tekrarlayarak tanrılara tekrar ufalanmış kalın ekmekler sunarlar (§22-24). Tanrılardan hasta çocuğu koruması ve kötülüğü serbest bırakmamasını dileyen yakarışın ardından yağ, kızılca buğday ve bal yakılarak tütsülenir, şarap libasyonu yapılır ve Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı ve Koruyucu Tanrı tanrılar isimleri ile çağırılarak, onlar için birer fare kurban edilir (§25). Daha sonra ritüeli gerçekleştirenler bir kuzuyu tanrılar önünde kurban edip, şarap libasyonunun ardından kuzunun çeşitli uzuvları çeşitli şekillerde pişirilerek tanrılara sunulur (§26-27). Bunu takip eden kırıklı paragrafta Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı ve tüm tanrılara seslenilerek onlardan hastanın önünde durup onu korumaları ve kötülüğü ondan uzak tutmalarını isteyen bir başka yakarış yer alır (§28).

A: KBo 10.37 öy. II (CTH 429.1)⁸³⁵

§11 ⁷ nu ^DUTU-uš ^D10-aš ^DLAMMA-aš DI[NGIR^{MEŠ} da-pí-an-te-eš] ⁸ nu
^{GIŠ}PAN-it ^{GI}-it ši-i-e[- ...] ⁹ a-wa-an ar-ha pár-ah-tén EME^{MEŠ} HU[L-la-mu-uš]
¹⁰ ša-am-me-na-an-du-uš nu-u[š] ^{A.ŠA}ma-r[i-ia- ...] ¹¹ pé-e-tum-me-e-ni nu-uš a-
pí-ia ha-r[i-ia-u-e-ni] ¹² na-at-kán A-NA DINGIR^{MEŠ} ar-ha me-er-ra-an-t[a-ru]
¹³ ^DUTU-i ^D10-ni ^DLA[MM]A-i A-NA LI-IM DINGIR^{MEŠ}-[ia]-at-kán ¹⁴ ar-ha me-
er-ra-a-an-ta-ru §

-----

§17 III ⁴ nu še-er an-da DIB-zi še-er-ra-aš-ša-an [...] ⁵ 1 NINDA.GUR₄.RA
GÍD.DA ták-na-aš DINGIR^{MEŠ}.LÚ^{MEŠ} 1 NINDA.GU[R₄.RA] ⁶ ták-na-aš A-NA
^DMAH pár-ši-ia NINDA.GUR₄.RA [gul-la-an-ti-en] ⁷ šu-uh-mi-li GE₆-i KI-pí
pár-ši-ia nu-u[š] pá-t-te-eš-ni] ⁸ ta-pu-uš-za iš-ga-a-ri nu BAL-an-ti

⁸³⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 429.1 (TX 27.03.2017, TRde 08.02.2017).

D[INGIR^{MEŠ}]^Š.LÚ^{MEŠ}[^Š *ták-na-aš*] ⁹ [a]z-zi-ik-ki-it-tén ak-ku-^luš^l-ki-i[t]-tén *ták-n*[a-aš ^DMAH] ¹⁰ [z]i-ik-ka az-zi-ik-ki ak-ku-^luš^l-ki an-da [da-an-ku-i da-ga-an-zi-pí] ¹¹ ^le^l-ep-tén HUL-lu-un EME-an §

-----

§19 ¹⁸ [1 NIN]DA.GUR₄.RA GÍD.DA *ták-na-a*]š DINGIR^{MEŠ}.LÚ^{MEŠ} [^lpár^l-ši-ia
1 NINDA.GUR₄.RA gu[^l]-la-an-ti-in ¹⁹ ^DUTU-i pá[r-ši-ia 1 NINDA.GU]R₄.RA
A-NA ^DMa-am-ma pár-ši-ia ²⁰ [n]a-an [...] da-a-i nu te-ez-zi §

§20 ²¹ k[a-a-ša HUL-la-]mu-uš EME^{MEŠ} A.ŠÀ^lma-ri-^lia^l-ni-i šu-uh-h[a]-i ²² nu-mu
[HUL-lu ku-it] A-NA PA-NI DINGIR-LIM HUL-uš UN-aš me-mi-eš-ki-i[t] ²³ ma-
a-an [^DUTU-i m]a-a-an ^D10-ni ma-a-an A-NA ^DLAMMA ²⁴ ki-nu-na x[...]x
HUL-lu-uš EME^{MEŠ}-uš I-NA A.ŠÀ^lma^l-ri-^lia^l-ni-i ²⁵ šu-uh-ha-u-^le^l-[ni ... -]^lia^l-kán
HUL-lu-uš EME-aš ²⁶ QA-TAM-MA me-er-du §

§21 ²⁷ nu ar-ha-ia-an x[... pé-]^le^l-di GÍŠ^lla-ah-hur-nu-uz-zi ²⁸ da-ga-a-an iš-pá[r-
ra-an-zi ... ^H]^lA iš-ga-^la^l-ri ²⁹ 1 NINDA.GUR₄.RA GÍD.DA ^DUT[U-i 1
NINDA.GUR₄.R]A gul-^l[a-a]n-[ti-in] ³⁰ A-NA ^DUTU 1 NINDA.GUR₄.RA
GÍ[D.DA *ták-na-aš* DINGIR^{MEŠ}.LÚ^M]^{EŠ} ^l1^l [NINDA.GUR₄.RA] ³¹ A-NA
^DLAMMA DINGIR^{MEŠ}.^lLÚ^l]^{MEŠ} [... 1 NINDA.GUR₄.RA] ³² A-NA ^DMa-am-ma
1 NINDA.GUR₄.^lRA ...] ³³ nu-uš A-NA DINGIR^{MEŠ} QA-TAM-MA x[...] §

§22 ³⁴ ki-i-ma nam-ma-pát ar-ha-ia-an x[...] ³⁵ GÍŠ^lla-ah-hur-nu-uz-zi da-ga-a-
an i[š-pár-ra-an-zi] ³⁶ ^l1^l NINDA.GUR₄.RA KA×U-i 1 NINDA.GUR₄.RA EME
1 NINDA.GUR₄.^lRA^l [12 ZU^{MEŠ} 1 NINDA.GUR₄.RA] ³⁷ A-NA hu-ur-li da-a-i
nu-uš QA-TAM-MA-pát pár-ši-^lia^l ³⁸ nu ši-ip-pa-an-ti nu ki-iš-ša-an te-^lez-zi^l §

§23 ³⁹ ^DUTU-uš ^D10-aš ^DLAMMA DINGIR^{MEŠ} da-pí-an-te-eš ka-a-ša ⁴⁰ le-e-ma
^DUTU-uš da-ra-an-za le-e-ma ^D10-aš da-r[a-an-za] ⁴¹ le-e-ma ^DLAMMA-aš da-

ra-an-za le-e-ma ta-ma-i-iš DINGIR⁴² *ku-iš-ki da-fra]-an-za zi-ik* ^DUTU-uš ^D10-ni ^DLAMMA-ri A-¹NA DINGIR^{MEŠ}-ia⁴³ *ha-an-te-ez-zi-iš nu a-aš-šu hu-u-ma-an šu-meš* DÙ-at-tén⁴⁴ *na-aš-ta HUL-lu wa-ah-nu-ut-tén na-at a-aš-šu* DÙ-at-tén⁴⁵ *nu-kán A-NA DUMU-RI EME HUL-lu-na an-da le-e tar-na-¹at¹-[t]e-ni* §

§24⁴⁶ *Ú-UL i-ia-at ku-it-ki Ú-UL-ma wa-aš-ta-aš ku-it-k[i]*⁴⁷ *Ú-UL-ma-kán ¹da¹-a-aš ku-e-da-ni-ik-ki ku-it-¹ki¹*⁴⁸ *ka-li-li-ia-an-za DUMU-aš a-iš-mi-it tar-aš-ga-ni-ia-¹ul-w[a]-¹an¹-[z]a*⁴⁹ *[a]r-ri-iš-ša še-e-hu-ga-ni-ia-u-wa-an-za nu-uš-ši-¹kán¹*⁵⁰ *[DINGIR]^{MEŠ} pé-ra-an ar-tén nu-uš-ši-kán HUL-lu an-da le[-e]*⁵¹ *ta[r-]na-at-te-e-ni* §

§25⁵² *nu ^{GI}[š¹]a-ah-hur-nu-uz-zi-aš pé-ra-an pa-ah-hur iš-hu[-wa-a-i]*⁵³ *nu ^{UZU}[ì]* ZÍZ LÀL *ša-me-ši-ia-zi nu GEŠTIN ši-pa-an[-ti]*⁵⁴ *nu 1 ga-pá[r-t]a-an ^DUTU-i 1 ga-párta-an ^D10-ni 1 ga[-pár-ta-an]*⁵⁵ *[^DLAMMA]-¹ri¹ BA[L]-ti nu-kán DINGIR^{MEŠ} ŠUM-an lam-ni-ia-az-z[i]*⁵⁶ *[...]x PA-NI DINGIR^{MEŠ} ha-at-ta-an-zi x[...]*⁵⁷ *[... -]¹ia²¹ še-er za-ap-pa-nu-wa-an[-zi]* §

§26⁵⁸ *[...] x 1-LI ^{UZU}ì.UDU U[ZUx]*⁵⁹ *[... BAL²-a]n²-ti e-eš-ha[r ...]*⁶⁰ *[...] [n]a-aš-kán [...]*⁶¹ *[...] EME [...]*⁶² *[...] x [...]* §

§27 IV¹ *[...] x A-NA u²[- ...]*² *[... -]ša-aš še-er ha-a[t-ta-i²/an-zi²]*³ *[...] x ar-kán-zi U[ZU² ...]*⁴ *[... ^{UZU}NÍG.]GIG SILA₄ SAG.DU da-a[-i]*⁵ *[...] ¹za-nu-uz-zi¹ [n]a-an A-NA EME 12 Z[U₉^{MEŠ}]*⁶ *[...] x še-er ar-ha ku-[e]r-zi GEŠTIN BAL-an-¹ti¹*⁷ *[...] x ¹UZU¹ŠÀ ^{UZU}ÉLLAG.GÙN.A I[Z]I-it za-nu-uz-zi*⁸ *[... da-]a-i E[GI]R-an-da-ma A-NA ¹D¹LAMMA¹ da-a-i*⁹ *[EGIR-an-d]a-ma G[AB]A² DUG¹ÚTUL ^{UZU}ì A-NA [DIN]GIR^{MEŠ} ši-ip-pa-an-ti*¹⁰ *[A-NA DINGIR]^{MEŠ}.LÚ^{MEŠ} ¹D¹LAMMA-ia da-a-i EG[I]R-ŠU-[m]a ^{UZU}GABA*¹¹ *[... ^{UZU}ZAG².]JUDU A-NA ¹D¹LAMMA da-a-i* §

§28 ¹² [EG]IR-[an-da-ma] [^{UZU}G]Ú ŠA ^{DUG}ÚTUL A-[NA] [^DUTU] [^D10]LAMMA
da-a-[i] ¹³ [nu U]Š-GE-EN ^D[UT]U ^D10 LAMMA [DINGIR^{MEŠ} da-p]i-an-te-eš ¹⁴
[ka-]a-ša-aš-ma-aš(-)x-aš aš-šu(-)x [...] x-aš ¹⁵ [o -]pí-ia-u-e-[en] DINGIR^{MEŠ}
tá[k-na-aš ...] e-ep-tén §

Tercüme:

§11 ⁷⁻¹⁴ “Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı, [siz tüm tanrılar! O] yay (ve)
okla vur[- ...] yaratılan kö[tü] dilleri kovalayıp uzaklaştırdınız.” Onları mariyana
arazisine taşıyız. Orada onları yaka[rız.] “Onlar tanrılar için kaybolsun! Onlar Güneş
Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı ve bin tanrı için kaybolsun!”

-----
§17 ⁴⁻¹¹ Yukarıya tutar ve yukarıda [...] 1 uzun kalın ekmek yeryüzünün erkek tanrıları
için, 1 kalın ekmek yeryüzünün ana tanrıçaları için böler. 1 kalın [delikli] ekmeği
dayanıklı Kara Toprak için böler. Onları [çukurun] yan tarafına saplar ve kurban eder:
“Yeryüzünün erkek tan[rıları], yiye (ve) için! Yeryüz[ünün ana tanrıçaları] sizler de
yiye (ve) için! [Kara toprağın] içinde kötü dili tutun!”

-----
§19 ¹⁸⁻²⁰ [1 uzun] kalın [ek]meği [yeryüzün]ün erkek tanrıları için böler. 1 delikli kalın
ekmeği Güneş Tanrısı için bö[ler. 1 kalın ekme]ği Tanrıça Mamma için böler [ve] onu
[...] koyar ve (şöyle) söyler:

§20 ²¹⁻²⁶ “O ş[imdi köt]ü dilleri mariyana alanına döküyor. Ve benim için hangi tanrının
önünde kötü insan [kötü] konuştuysa, ister [Güneş Tanrısı’nın önünde is]ter Fırtına
Tanrısı’nın önünde ister Koruyucu Tanrı’nın önünde olsun: Fakat şimdi ... [...] kötü
dilleri mariyana alanına döküyoruz. [...] ve kötü dil aynı şekilde kaybolsun!”

§21 ²⁷⁻³³ Ayrıca [...] bir yerde yaprakları yere sere[rler. ...] ... saplar. 1 uzun kalın ekmek, Gü[neş Tanrısı için 1] delikli [kalın ekmek] Güneş Tanrısı için, 1 uzun kalın ekmek yeryüzünün erkek tanrıları için, 1 [kalın ekmek] Koruyucu Tanrı için ve erkek tanrılar için [... 1 kalın ekmek] Tanrıça Mamma için, 1 kalın [ekmek ...] onları tanrılar için aynı şekilde [...]

§22 ³⁴⁻³⁸ Fakat daha sonra ayrıca ... [...] yaprakları yere se[rerler.] 1 kalın ekmeği ağız için, 1 kalın ekmeği dil için, 1 kalın ekmeği [12 diş için, 1 kalın ekmeği] hurla için koyar. Onları tam olarak aynı şekilde böl[er] ve sunar ve şöyle söyler:

§23 ³⁹⁻⁴⁵ “Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı, siz tüm tanrılar! Şimdi Güneş Tanrısı artık çağrılmaz. Fırtına Tanrısı çağr[ılmaz]. Koruyucu Tanrı çağrılmaz. Bir başka tanrı çağrılmaz. Sen, Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı ve tanrılar içinde önde gelersin. Siz her şeyi iyi yapın ve kötülüğü döndürün! Onu iyi yapın! Kötü dili çocuk için bırakmayın!”

§24 ⁴⁶⁻⁵¹ “O hiçbir şey yapmadı. O hiçbir suç işlemedi. O hiç kimseden hiçbir şey almadı. Düşümlü. Çocuğun ağzı balgamla kaplı. Arka kısmı idrar ile kaplı. Tanrılar onun önüne gelin! Kötülüğü onun için salı vermeyin!”

§25 ⁵²⁻⁵⁷ Ateşi yaprakların önüne döker. Yağ, kızılca buğday (ve) balı tütsüler. Şarap libasyonu yapar. 1 fareyi Güneş Tanrısı için, 1 fareyi Fırtına Tanrısı için, 1 fa[reyi Koruyucu Tanrı] için kurban eder ve tanrıları isimleri ile çağırır. [...] ... tanrıların önünde kurban ettiler. ... [...] üzerine akıtırlar.

§26 ⁵⁸⁻⁶² [...] 1 ölçü koyun yağı [... kurban e]der. Ka[n ... ve ...] dil [...] ... [...]

§27 ^{IV 1-11} [...] için... [...] [...] yukarı ... [...] parçalarlar. [...] Kuzunun [kara]ciğeri (ve) başını koyar. [...] pişirir. Onu dil için, 12 [...] ... üzerinde keser. Şarap libasyonu yapar. [...] ... Kalbi, böbreği ateşte pişirir. [...] Sonrasında Koruyucu Tanrı için koyar.

Sonrasında göğsü, tencere yemeğini ve yağı tanrılara sunar. Erkek tanrılar ve Koruyucu Tanrı için koyar. Ardından göğsü [...om]zu Koruyucu Tanrı için koyar.

§28 ¹²⁻¹⁵ *Ardından tencerenin boynunu [[Güneş Tanrısı'na, Fırtına Tanrısı'na (ve) Koruyucu Tanrı'ya sunar [ve ö]nünde eğilir. “[Güneş Tanr]ısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı [t]üm [tanrılar! Şi]mdi sizlere ... iyi [...] ... verdik. Yer[yüzünün] tanrıları [...] tutun!”*

Kişinin vücut uzuvlarının hayvan uzuvlarıyla eşleştirilerek arındırıldığı bir ritüelde, metnin kırıklı olan kısmından sonra gelen bir duada Yeryüzünün Güneş Tanrıçası'ndan hasta üzerindeki olumsuzlukların ve rahatsızlıkların tanrı tarafından tutulması için yakarılır.

KUB 55.21+ II (CTH 760.1.2)⁸³⁶

§10 ⁴ ... ^DUTU-uš ka-a-ša-at-ta ⁵ e-eš-har-ú-i-il KUŠ-an ka-a-ša-at-ta ⁶ šu-up-pi-iš ^{UDU}i-ya-an-za i-da-lu-un! UD-an! ⁷ ma-ni-in-ku-wa-an-ta-an MU-an DINGIR^{MEŠ}-aš kar-pi-in ⁸ pa-an-ga-u-wa-aš EME-an na-an-za-an-kán ták-na-aš ^DUTU-uš ⁹ an-da e-ep §

Tercüme:

§10 ⁴⁻⁹ ... *Yeryüzünün Güneş Tanrıçası, şimdi kan kırmızısı deri senin içindir. Arınık koyun senin içindir. Kötü gün, kısa yıl, tanrıların öfkesi, toplumun iftirası – Ey Yeryüzünün Güneş Tanrıçası – onu kendin için tut!”*

CTH 390'daki ritüelde yer alan bir yakarıшта, kendisine kurban sunulduktan sonra bir çocuğun üzerindeki hastalığı uzaklaştırması istenen Güneş Tanrısı'na “hastalığın

---

⁸³⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Beckman, 1990, s. 41-46

Güneş Tanrısı” (*inanaš* ^DUTU) olarak seslenilir. Bu muhtemelen onun tanrısallığının tercih edilen özelliğini tanımlayan bir sıfattır.⁸³⁷

KUB 7.1 I (CTH 390A)⁸³⁸

§3 ⁶ *i-na-na-aš* ^DUTU-i *ka-a-ša-at-ta* SÍSKUR *pí-ih-hu-un* ⁷ *nu* DUMU-an *ku-in*
hu-uk-ki-iš-ki-mi na-an ŠUM-ŠU te-e-mi i-na-na-aš ⁸ ^DUTU-i *ki-i-da-ni-wa*
DUMU-li *i-na-an EGIR-an ar-ha kar-aš*

-----

§6 ¹⁵ *i-na-na-na-aš* ^DUTU-i *zi-ik az-zi-ik-ki ak-ku-uš-ki* ¹⁶ *nu e-da-ni* DUMU-li *i-*
na-an EGIR-an ar-ha kar-aš

Tercüme:

§3 ⁶ “*Ey hastalığın Güneş Tanrısı, burada sana bir kurban verdim*”. ⁷ *Çağırdığım çocuk,*
onun adını söylerim. “Ey hastalığın ⁸ *Güneş Tanrısı, bu çocuktan hastalığı uzaklaştır*”.

-----

§6 ¹⁹ “*Hastalığın Güneş Tanrısı, sen ye ve iç.* ²⁰ *Hastalığı o çocuktan uzaklaştır.*”

Ambazzi Ritüeli’nde Tanrı Tarpatassa, onun erkek tanrıları ve Tanrı Mamma’ya birer kalın ekmek sunulduktan sonra hasta, Tanrı Tarpatassa’ya evinin önüne koyduğu *eya* ağacını kabul etmesi, onu serbest bırakması ve hastalığını ondan uzaklaştırması için yakarır.

---

⁸³⁷ Mouton, 2020, s. 226.

⁸³⁸ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (TX 20.03.2017, TRde 20.03.2017)

I §7 ²⁵ [nu-u]š-ma-aš-kán GADA an-da QA-TAM-M[A ha-ma-ak-zi] ²⁶ [ki]-[i]-kán ma-ah-ha-an ^{LÚ.MEŠ}ÁZLAG ta-an-na-ra-an an-ni-ia-an-zi] ²⁷ [nu-u]š-ši-kán ^{SÍG}ma-r[i-ih-ši-in pár-ku-nu-wa-an-zi] ²⁸ [na-a]t[har-ki]-iš-[zi] [ke-e-el-ma a]n-tu-uh-š[a-aš] ²⁹ [i-da-a-lu i-na-an DINGIR^{MEŠ} NÍ.TE-az ar-ha] QA-TAM-MA pár-ku[-nu-wa-an-du] ³⁰ [(^DZa-ar-ni-za)-aš ^DTa(r-pa-at-t)a-aš] -ši-iš le-e-wa-r[u-uš] ³¹ [(nam-ma za-ah-hi-iš-ki-ši i-i)]t-wa-za ku-u-un ^{GIŠ}ta[r-zu-un] ³² [(n)am-m(a za-ah-hi-iš-ki nu-wa-aš-)]ma-aš i-da-a-lu kat-t[a-an ar-ha] ³³ [(n)]a-an-ni §

II §16 ²⁵ [nu nam-]ma GADA-an QA-TAM-MA i-ia-zi nu me-ma-i ²⁶ [ki-i-ká]n GADA-an ma-ah-ha-an ^{LÚ.MEŠ}ÁZLAG ta-an-na-ra-an ²⁷ [an-ni-ia]-an-zi nu-uš-ši-kán ^{SÍG}ma-ri-ih-ši-in ²⁸ [ar-ha?] pár-ku-nu-wa-an-zi na-at har-ki-iš-zi ²⁹ [ke-e-e]l-ma an-tu-uh-ša-aš i-da-a-lu i-na-an DINGIR^{MEŠ} ³⁰ [NÍ.T]E-az ar-ha QA-TAM-MA pár-ku-nu-wa-an-du §

§17 ³¹ [^DA-]a-u-wa-i-mi le-e-aš nam-ma za-ah-hi-iš-ki-ši ³² [i-it-z]a ku-u-un ^{GIŠ}tar-zu-un nam-ma za-ah-hi-iš-ki ³³ [nu-wa-aš]-ma-aš i-da-a-lu kat-ta-an ar-ha na-an-ni

III §43 ⁶⁷ ma-a-na-aš pár-na-ma a-ap-pa ú-iz-zi nu ^{GIŠ}e-a-an da-a-i ⁶⁸ še-ra-at wa-ar-hu-u-i [ka]t-[t]a-an-na-at al-pu ⁶⁹ na-at ha-an-te-ez-z[i-i]a-aš KÁ-aš ZAG-az GUL-ah-zi ⁷⁰ ^{GIŠ}e-a-ni-ma kat-ta-an [^{DU}G]ÚTUL da-a-i [...]

⁸³⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Christiansen, 2006, s. 34-61.

IV §44 ^{6'} ... 3 NINDA.GUR₄.RA ŠÀ.B[A 1 NINDA.GUR₄.RA ^DTar-pa-at-t]a-
[aš DINGIR.LÚ]^{MEŠ}-aš ^{7'} pá-r-ši-ia 1 NINDA.GUR₄.RA ^D[Tar-pa-at-ta-aš-š]a-
[an] pá-r-ši-ia ^{8'} 1 NINDA.GUR₄.RA A-NA ^D[Ma]-[am-ma-i] pá-r-ši-ia §
§45 ^{9'} ^DTar-pa-at-ta-aš-ši-i[š zi-ik-]mu-kán ^{GIŠ}e-a-an da-a-i ^{10'} nu-mu-kán a-ra-u-
wa-a[h nu i-da-a-l]u i-na-an an-da ^{11'} le-[e tar]-na-at-t[i nu DA]M[?]-IA DUMU^{MEŠ}-
IA ^{12'} DUMU.DUMU^{MEŠ}-IA TI-an h[ar-ak -]iš DINGIR^{LUM} zi-likl ...

Tercüme:

§7 ²⁵⁻²⁹ Onlara aynı şekilde keten kumaş [bağlar: "Yıkayıcı]lar bunu nasıl [temizler ve] tift[iği(?)] ondan nasıl [ayıklarlar]sa, o da öyle kaybolacak. [Tanrılar bu in]san[ın şeytani inan hastalığını] da aynı şekilde [bedenden] uzak[laştırsınlar!]" ³⁰⁻³³ "Zarniza, Tarpatassa artık [onlarla] savaşma. Git, bundan sonra bu [kapı sür]güsünün ağaç kısmı ile savaş. Ve kötülük onlardan [uzak] dursun!"

§16 ^{II 25-30} [Son]ra aynı şekilde keten kumaş bağlar ve der ki: "Yıkayıcılar [bu] keten kumaşı nasıl [temiz]ler ve tiftiği(?) ondan nasıl ayıklarlarsa, o da öyle kaybolacak. Tanrılar [bu] insan[ın] şeytani inan hastalığını da aynı şekilde [bed]enden uzaklaştırsınlar!"

§17 ^{II 31-33} "[Al]auwaima artık onunla savaşma. [Git], bundan sonra bu kapı sürgüsünün ağaç kısmı / saldırı çubuğu ile savaş. Ve kötülük onlardan uzak dursun!"

§43 ^{III 67} Ama eve döndüğünde, o bir eya ağacı alır. ⁶⁸ Tepesi çalı çırpı kaplı ve aşağısı düzgündür. ⁶⁹ O onu kapının önünün sağ tarafına vurur. ⁷⁰ Bununla birlikte, eya ağacının altına bir çömlek koyar.

yaklaşık 2 satırlık boşluk

§44 ... ^{IV 6'-8'} ... 3 kalın ekmekten 1 kalın ekmeği Tanrı Tarpattassa'nın erkek tanrıları için böler. 1 kalın ekmeği Tanrı [Tarpattas]sa için böler. 1 kalın ekmeği Tanrı Ma[mma]'ya böler.

§45 ^{IV 9'-12'} “Tanrı Tarpattassa! [Sen] benim için eya ağacını kabul et ve beni serbest bira[k. Şeytan]i inan hastalığının içeri girmesine izin verme. Hanımı, çocuklarımı, torunlarımı sağ t[ut. ...] ... tanrı sen!”

İşlenen cinayet suçunu arındırmaya yönelik bir Maštigga Ritüeli'nde (CTH 404.3.B2, KBo 43.319 I, §8-10) uygulayıcı ritüel sahibinin işlediği kan suçunun yere ve göğe gitmesini diler ve metnin kırıklı kısmında, muhtemelen bu durumdan etkilenecek olan göğün ve yerin tanrılarının arınık olmasını diler. Ardından uygulayıcı ritüel sahibinin babanın tanrılarına suçunun kefareti ödediğini belirterek, Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Hurri Ay Tanrısı Kušuh, Tanrıça Išhara, Tanrıça Hepat, Tanrı Mušuni, (Hurri tanrıçası) Yeryüzünün Tanrıçası Allani (Hitit karşılığı Yeryüzünün Güneş Tanrıçası)⁸⁴⁰ ve Kizzuwatna tanrılarının arınık olmalarını ve bu kan meselesini görmemelerini dilemektedir (İlgili metin yeri için bkz. 4.3.1.2.).

Vekil-kral ritüellerinden birinde (CTH 421.1, B: KBo 15.2+ ay. 11'-19'), kral, vekili onun yerine geçip, kendisi saraydan uzaklaştıktan sonraki günlerde Gökyüzünün Güneş Tanrısı'na yaptığı yakarışlarda, tanrıya suçunun ne olduğunu sorar, tahtının kendisinden alınıp başkasına verilmesinin ardından ölü ruhlarla çevrili olup, dolaylı olarak ölümün onu yokladığından bahseder ve bu durumdan kurtulmak için gökyüzünün tanrılarıyla iletişime geçmeyi diler (İlgili metin yerleri için bkz. 4.1.4.1.2.).

---

⁸⁴⁰ A. Archi, “The Anatolian Fate-Goddesses and Their Different Traditions”, *Diversity and Standardization: Perspectives on Ancient Near Eastern Cultural History*, München: Akademie Verlag, 2013, s. 17.

Arzawalı Tapalazunauli Ritüeli'nde ülkedeki vebaya sebep olan tanrı, düşman sınırındaki bir ağaca bağlanan, renkli yün ipliklerle süslenmiş bir koç ve bir koyunla yatıştırmaya çalışılarak (CTH 424, KUB 41.17+ II 3'-17') tanrının düşman ülkesine geri dönmesi dilenmiştir. Benzer şekilde Dandanku Ritüeli'nde de ülkede ve orduda baş gösteren vebaya sebep olan Tanrı İyarri'den kendisine sunulan eşeğin, vebayı düşman ülkesine taşıması istenir (CTH 425.2, KUB 7.54+ III 10'-18'). Aynı amaçla düzenlenen Ašhella Ritüeli'nde de ordudaki vebaya sebep olan tanrı, ekmek ve içki sunuları eşliğinde kendisine adanan koçlar ve bir kadın aracılığıyla yatıştırılmaya çalışılır ve vebanın onları bulan ülkeye gitmesi dilenir (CTH 394, KUB 9.31 III 48-54).

Ritüellerde hastadaki kötülüğün, onu yapan kişiye döndürülmesi için de tanrılara yakarıldığını görüyoruz. Alli Ritüeli'nde, ritüelin başlangıç safhalarında, hastaya büyü yapan kişi bir erkekse yaptığı büyüyü kendi sırtına alması, kadınsa bir giysi gibi onu giyerek kendine alması için uygulayıcı tarafından Güneş Tanrısı'na yakarılır.

A1: KBo 12.126 I (CTH 402)⁸⁴¹

§4¹² nu^{MUNUS}ŠU.GI ki-iš-ša-an me-ma-i ki-iš-še-ra-aš^DUTU-uš ka-a-ša¹³ al-wa-an-zi-ni-eš an-tu-uh-ši-iš nu ku-u-un UN-an ma-a-an LÚ-iš i-ya-an har-zi¹⁴ [n]a-at ka-a-ša iš-ki-ša-az kar-pa-an har-zi ne-za EGIR-pa ta¹⁷(ŠA)-a-ú¹⁵ [n]a-at iš-ki-ša-az kar-pa-an har-zi §

§5¹⁶ [ma]-a-na-an [MUNUS-z]a²-[m]a i-ia-an har-zi na-an zi-ik^DUTU-uš ša-ak-ti¹⁷ [na]-an<-ši>^{TÚG}ku-re-eš-šar e-eš-du na-at-ša-an I-NA SAG.DU-ŠU ši-ia-an har-du¹⁸ [ne-z]a EGIR-pa da-a-ú iš-hu-zi-ša-at-ši e-eš-du¹⁹ [ne]-ez iš-hu-zi-id-du^{KUŠ}E.SIR¹(MUŠ)-ma-at-ši e-eš-du na-at-za šar-ku-ud-du §

---

⁸⁴¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013); Mouton, 2013, s. 195–229.

§6²⁰ [_ a]l-wa-an-za-ta du-kán-zi x [_] e-eš-du na-an ha-aš-ša-an-ni-it da-a-ú
21 [ŠA]H-ma-aš-kán GĪŠGAG-az iš-pár-za-aš-du na-at EGIR-pa BE-LÍ-ŠU pa-id-
du

Tercüme:

§4¹²⁻¹⁵ ‘Yaşlı Kadın’ şöyle söyler: “Kuvvetli Güneş Tanrısı, kara büyücüler burada! Eğer (büyüyle) bu kişiye muamele eden bir adamsa, o bunların hepsini sırtında taşıyor. Onları geri kendine alsın! O bunların (hepsini) sırtında taşıyor.”

§5¹⁶⁻¹⁹ “[Eğ]er ona (büyüyle) muamele eden bir [kadın]sa, Güneş Tanrısı, sen onu tanırırsın. O onun başörtüsü olsun! O onu başında taşıyor olsun! Onları geri kendine alsın! (Hepsi) ona kemer olsun, onu kemerle kendine bağlasın! Onun (hepsi) onun ayakkabısı olsun, o onları kendi giysin!”

§6²⁰⁻²¹ “Büyü [...] dukanzi olsun! O (=büyü) onu aile(si) ile birlikte alsın! O domuz çubuğundan kaçsın! O sahibine dönsün!”

Lanete uğramış bir çocuğun (muhtemelen bir prensin) on iki vücut uzvunu arındırmak için düzenlenen ritüelde Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı ve [Koruyucu Tanrı]’dan (Metnin önceki kısımlarında genellikle bu üç tanrıya yakarıldığı için kırıklı kısımdaki tanrı adı ‘Koruyucu Tanrı’ olmalıdır.) her kim çocuğu lanetler ve onun hakkında kötü şeyler söylerse, bu lanetin o kişiye döndürülmesi istenir (§30). Bundan sonra uygulayıcı ağız, dil, on iki diş ve *hurla*-(?) için kalın ekmekler böler ve sonrasında bir domuz kurban eder (§31). Bu kurban esnasında aynı yakarışı tekrar dile getirir (§32). Hastanın on iki vücut parçasının sembolik olarak özdeşleştirildiği kurbanlık hayvanların on iki vücut kısmı tanrılara sunulup şarap libasyonu yapıldıktan (§33) sonra muhtemelen yine aynı dua tekrarlanır (§34).

A: KBo 10.37 IV (CTH 429.1)⁸⁴²

§30 ²² [... š]i-ip-pa-an-ti ²³ [... ^{DUT}U ^{D10 D1}[LAMMA ka-a-š]a-aš-ma-aš ²⁴ [...] x-mi nu A-NA DUMU-R[I ...] an-da ŠU^{MEŠ}-uš ²⁵ [...]x-tén nu-uš-ši-kán a[n-da ...] x HUL le-e ²⁶ [tar-na-a]t-[te]-ni nu ku-iš H[UL-lu me-]ma-i na-aš-ma hur-ta-a-in ²⁷ [A-NA DUMU-]RI te-ez-zi na[-aš EG]IR-pa a-pé-e-da-ni-pát ²⁸ [UN-ši ú-][e-eh-ta]-ru §

§31 ²⁹ [nu ...] x x x [š]i(-)ši-ia-az-zi [...] x ha-ad-da-an-zi ³⁰ [e-eš-...] x za-nu-wa-a-an-zi nam-ma [^{GIŠ}la-a]h-hur-nu-uz-zi ³¹ [... NINDA.GUR₄.R]A^{HLA} [KA×U] EME 12 ZU⁹^{MEŠ} A-NA hu-u]r-li pár-ši-ia ³² [...] x [ŠAH.TUR] BAL-an-ti §

§32 ³³ [...] x x DINGIR^{MEŠ} šu-meš az-zi-i[k-ki-it-tén ku-]iš a-aš-šu ³⁴ [...] x šu-um-me-eš-ša-aš-ši a-aš-šu x [...] x ³⁵ [... -]a-u-e-en aš-ša-nu-um-me-en x [... A-NA DUM]U-RI ³⁶ [...] x HUL-lu le-e tar-na-at-t[e-ni nu ku-iš HUL-lu me-ma-i na-aš-m]a² ³⁷ [hur-ta-a-in A-N]A DUMU-RI me-ma-i nu HUL-lu a-pé-[e]-[da-ni-pát] ³⁸ [EGIR-pa ú-][e-eh]-ta-ru na-aš-ta pé-ra-an [...] §

§33 ³⁹ [nu ^U]ZUGESTU ma-ah-ha-an A-NA DINGIR^{MEŠ} ši-pa-[an-ti]i ŠA ŠAH.TUR-ia ⁴⁰ [...] x QA¹-TAM-MA BAL-ti EGIR-ŠU-ma 2 ^{UZU}ZA[G] QA-TAM-MA BAL-an-ti ⁴¹ [...] x ^{DUG}ÚTUL-ia QA-TAM-MA BAL-an-ti ŠA [ŠA]H.TUR ^{UZU}İ ⁴² [QA-TAM-]MA ši-pa-an-ti GEŠTIN-ia ši-pa-an-[ti] ⁴³ [me-mi-i]š-[k]i-iz-zi-ma [QA-TA]M-MA §

§34 ⁴⁴ [...] x ku-it ^{UZU}İ nu a-da-a[n-z]i ⁴⁵ [a-aš-ša-u-i pé-e-di š]a-[ra]-a da-an-zi na-a[t a]r-ha ⁴⁶ [...] x EME-ma ku-it ut-tar me-m[i-i]š-ki-mi ⁴⁷ [... -]ul-lu-ra-

---

⁸⁴² Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 429.1 (TX 27.03.2017, TRde 08.02.2017).

an-za e-eš-du nu [...] x x [...] ⁴⁸ [... ú-e-e]h-ta-[ru] HUL-lu-uš EME-aš x [...] ⁴⁹ [... -]uš e-eš-du nu-uš a-aš-ša-u-i [...] ⁵⁰ [... S]IG₅-u-i-ma-aš pé-di ša-ra-a [kar-pa] [-an-zi?] §

Tercüme:

§30 ²²⁻²⁸ [...s]unar. [... G]üneş Tanrsı, Fırtına Tanrsı [... ši]mdi onlar [...] ... çocuğa [...] eller [...] onun için kötülüğü serbest bırakmayın! Her kim çocuğa k[ötü ko]nuşursa ya da lanet ederse [onlar] o [kişiye ge]ri [d]önsün!”

§31 ²⁹⁻³² [...] ... vurur. [...] ... öldürürler. [...] ... pişirirler. Dahası [ya]praklar [... kalın ekme]kleri ağız, dil, 12 diş (ve) hurla için böler. [...] ... domuz kurban eder.

§32 ³³⁻³⁸ Ve ... [...] tanrılar, siz yiyin! [K]im iyi [...] siz ona iyi [...] ... [...] biz donattık. ... [...] çocuk için [...] ... kötülüğü serbest bırakma[yın! Her kim] çocuğa [kötü konuşursa ya da lanet] ederse, kötülük o[nun kendisine geri d]önsün! Önü ... [...]

§33 ³⁹⁻⁴³ Tanrılar için kulak kur[ban et]ttiği gibi aynı şekilde domuz yavrusunun [...] kurban eder. Onun ardından aynı şekilde 2 omuz kurban eder. [...] ... ve aynı şekilde pişirilmiş yemek sunar. Aynı şekilde domuz yavrusunun yağını sunar. Ardından şarap libasyonu yapar ve aynı şekilde konuşur.

§34 ⁴⁴⁻⁵⁰ [...] ... hangi yağ [...] yerler. [İyi bir yerde] onlar koyarlar. ... [...] fakat dil, ben hangi kelimeyi söylersem [...] ... olsun! [...] ... [...] d]önsün! Kötü dil [...] ... olsun! iyilik için [...] i]yi yerde yukarı kaldırır[lar].

Tuthaliya, eşi Nikalmati ve çocuklarına yönelik Tuthaliya'nın kız kardeşi Ziplantawiya tarafından yapılan kara büyüyü defetmek için düzenlenen ritüelde Ziplantawiya'nın yaptığı büyüün, Kan'ın Güneş Tanrsı ve Fırtına Tanrsı önünde dil modelleriyle sembolize edildiği ifade edilmektedir (§3). Hem söz konusu bu tanrıları yatıştırmak, hem de bu büyüyü etkisiz hale getirmek için uygulayıcı öncelikle dil

modellerini yağ ve bal içine koymuş, ardından da bu tanrılara yakararak onlardan sakinleşmelerini, büyüü Ziplantawiya ve onun çocuklarına döndürmelerini ve kraliyet ailesine de sağlık, güç ve uzun yaşam vermelerini diler (§4). Ritüelin ilerleyen safhalarında kötü dillerin imha edilmesinin ardından (§9) Kan'ın Güneş Tanrısı ve Güneş Tanrısı'nın erkek tanrılarına ekmek ve şarap sunuları yapılarak, bu tanrılardan büyüün etkisiz hale getirilmiş olması istenir (§10). Ardından aynı şekilde Fırtına Tanrısı ve onun erkek tanrılarına sunular yapıp, bu tanrılardan Ziplantawiya'nın yaptığı büyüü kendisine ve onun çocuklarına döndürmeleri ve kraliyet ailesinin arınık olmaları için yakarılır (§11).

KBo 15.10+ öy. I (CTH 443.1)⁸⁴³

§3¹² [nu-]kán an-da I-NA É BE-LÍ pé-da-an-zi nu 1 ku-úr-da-a-li iš-na-a-[aš]¹³
 [Q]A-[DU] <EME^{HI.A}> [da]-a-i nu ki-iš-ša-an me-ma-i ke-e-wa i-da-a-la-u-e-eš¹⁴
 [x-]el[?]-ši-ia-an-te-eš EME^{HI.A} iš-ši-iš-ta-ma-aš^f Zi-ip-la-an-ta-wi[-ia-aš]¹⁵ [ki]-
 nu-na i-da-a-la-u-e-eš EME^{HI.A} nu-wa-ra-at-kán iš-ša-az ku-e-da-ni¹⁶ [x-]x-x-ta
^fZi ki-nu-na-wa A-NA^f Zi ad-di-eš-še-eš pal-ha-a-e-eš¹⁷ [tu-]e-ekl-ke-e-eš-še-eš
 SIG₅-an-te-eš mi-iš-ri-wa-an-te-eš a-iš a-pé-el¹⁸ [SIG₅-]inl EME a-pé-el SIG₅-
 an-za nu i-da-a-lu ku-e [IT]-T[I]^m Tu-ut-ha-li-y[a]¹⁹ [Ú] [f]Ni-kal-ma-a-ti A-NA
 DUMU^{MEŠ}-ŠU-NU me-e-mi-iš-ki-it nu-uš-ma-aš EME^{HI.A}²⁰ [iš-ši-]iš-ta nu-uš-
 kán iš-ha-na-a-aš^DUTU-i^DIM-ni pa-ra-a-an-ta²¹ [i-da-a-l]u me-mi-iš-ki-it nu-
 uš al-wa-an-za-ah-hi-iš-ki-it §

§4²² [nu q]a-a-ša iš-ha-na-aš^DUTU-un^DIM-an-na EGIR-pa li-la-a-ri-iš-ki-wa-
 n[i]²³ [ke-e] [l]-[d]a-a-la-u-e-eš EME^{HI.A} ha-te-iš-da-a-an-te-eš nu EGIR-pa^fZi²⁴

⁸⁴³ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 443.1 (TX 11.12.2013, TRde 19.12.2013)

[QA-D]U DUMU^{MEŠ}[š-š]U har-kán-du še-er SAG.DU-SÚ har-kán-du ŠÀ-ŠU ge-
 en-zu-še-et ²⁵ [ke-]lel-nu-uš-še-et QA-TI-ŠU GÌR^{HI.A}-ŠU har-kán-du nu-uš-ša-an
 A-NA ŠEŠ-ŠU ²⁶ [ku-]lel ták-ki'-iš-ki-it na-at-kán A-NA BE-LÍ QA-DU DAM-ŠU
 DUMU^{MEŠ}-ŠU ar-ha [l]i-la-ri-iš-k[i-][wa]-ni ²⁷ nu ke-e i-da-a-la-u-e-eš EME^{HI.A}
 EGIR-pa ^fZi ²⁸ [QA-D]U DUMU^{MEŠ}-ŠU ha[r-ká]n-du ha-ah-ra §
 §5 ²⁹ [...] ku-úr-ta-[li-ma-aš-ša-an] QA-DU EME^{HI.A} nu-uš-ša-an še-er Ì LÀL la-
 h[u-i] ³⁰ [nu] ki-iš-ša-an m[e-]ma-i qa-a-ša i-da-a-la-mu-uš al-wa-an-zi-in-nu-u[š]
³¹ [EME]^{HI.A} ^fZi-aš [ku-]i-uš iš-ši-iš-ta nu-uš-ša-an qa-a-ša an-da LÀL-t[i] ³² [d]a-
 a-i-ú-en nu iš-ha-na-a-aš ^DUTU-uš ^DIM-aš-ša ga-la-an-kán-te-eš e-eš-[te]-[en] ³³
 [nu ke]-e i-da-a-la-u-e-eš al-wa-an-zi-in-ni-eš EME^{HI.A} wa-h]a-[an-du BE]-L[í] ³⁴
 QA-DU DAM-ŠU DUMU^{MEŠ}-ŠU É-SÚ nu ^fZi-aš QA-D[U DUMU^{MEŠ}-ŠU har-
 kán-][du] ³⁵ A-NA BE-LÍ-ma DAM-ŠU DUMU^{MEŠ}-ŠU TI-tar ha-aš-t[i-li-ia-tar]
 ma-ia-an-da-tar ³⁶ pí-iš-kán-du nu-uš-ši DINGIR^{MEŠ.HI.A} GIŠ[TUK]UL pa-[ra-a ni-
 e]-an-ta-an pí-an-du ³⁷ [nu-z]a ha-a-aš-šu-uš ha-an-za-aš-šu-uš k[a]r-ap-du nu-
 za-kán KUR-e ha-aš-ši-ik-[du]

-----

§10 II ¹⁷ n[u l]a-ah-hu-ur-nu-zi ta-ga-a-an da-a-i nu 3 NINDA.GUR₄.RA iš-ha-
 na-aš ^DUTU-i ¹⁸ ^DUTU-wa-aš-ša DINGIR.LÚ^{MEŠ} pár-ši-ia-at nu-kán tu-u-ru-up-
 pa-an [GEŠTIN] ši-pa-an-ti ¹⁹ n[u t]e-ez-zi ^DUTU-uš ^DUTU-wa-aš
 DINGIR.LÚ^{MEŠ} qa-a-ša-aš-ma-aš kar-d[i]-mi-[ia]-at-ta-aš ²⁰ h[ar-š]i-in pí-ih-hu-
 un nu-uš-ša-an ku-it ^fZi A-NA BE-LÍ ²¹ [ták-]ki-iš-ki-it na-at-ša-an EGIR-pa a-pé-
 da-ni ták-ša-an e-eš-tu §

§11 ²² Û A-NA ^DIM Û DINGIR.LÚ^{MEŠ} 3 NINDA.GUR₄.RA tu-u-ru-up-pa-an-na
 QA-TAM-MA ši-pa-an-ti ²³ me-ma-i QA-TAM-MA nu [tu]-u-ru-up-pu-uš ha-ap-pí-

ni-it za-nu-zi nu-uš ar-ha ²⁴ túh-ša-an-na-i nu A-NA ^{DIM} Û DINGIR.LÚ^{MEŠ} -ŠU
A-NA ^{DUTU} Û ^{DIM} Û DINGIR.LÚ^{MEŠ} -ŠU ²⁵ pé-ra-an [zi-ki]-iz-zi nu ki-iš-ša-an
me-e-mi-iš-ki-iz-zi ²⁶ ^DUTU-uš ^{DUTU}-wa-aš DINGIR.LÚ^{MEŠ} ^{DIM} ^{DIM}-na-aš
DINGIR.LÚ^{MEŠ} ku-u-uš túh-šu-me-en ²⁷ [n]a-at ar-ha túh-ša-an e-eš-tu ŠA ^fZi i-
da-a-lu ut-tar al-wa-an-za-tar ²⁸ [n]a-at EGIR-pa A-NA ^fZi-pát w[a-h]a-a-an e-
eš-tu nu la-ah-hu-ur-nu-zi

Tercüme:

§3 ¹²⁻²¹ Beyin evine getirirler. Dillerle [bir]likte bir hamurdan kurdāli kabını alır ve şöyle söyler: “Bu kötü diller [x] Ziplantawiya tarafından yapıldı. [Şi]mdi kötü diller var. Onlar ağızdan dışarıda ... [...]... Fakat şimdi onun hayaleti/addeš'i Zi'ye uzak/yayvan, onun dudakları sağlıklı ve mükemmel. Onun ağzı [mükemm]el, dili iyi. Ve onun Tuthaliya [ve] Nikalmadi (ve) oğullarına söylediği kötülük onları diller (şeklinde) yaptı. Kan'ın Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı'na söylediği [kötülü]k, onları büyöledi.”

§4 ²²⁻²⁸ “[Ve ş]imdi bi[z] Kan'ın Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı'nı tekrar sakınleştiriyoruz. [Bu] k[ö]tü diller büyölü. Onlar Zi'yi çocukları ile birlikte tutsunlar. Başlarını yukarıda tutsunlar. Kalplerini, kucaklarını, [d]izlerini, ellerini ve ayaklarını tutsunlar. O kardeşi için [n]e (kötülük) tasarladıysa, biz beyimi eşi ve çocukları ile birlikte yatıştıracağız. Bu kötü diller çocukları ile birlikte Zi'yi tu[tsu]nlar.”

§5 ²⁹⁻³⁷ [...] dillerle birlikte kurtali kabı üzerine yağ (ve) bal dök[er] ve şöyle söyler: “Şimdi kötülük (ve) büyölü diller ki bunları yapan Zi'dir, biz şimdi onları balın içine koyduk. Kan'ın Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı sakınleş ve bu kötü ve büyölü dil[ler], eşi, çocukları ve eviyle birlikte benim beyimden dönsün. Onlar çocuklarıyla birlikte Zi'yi tutsun! Fakat benim beyim, eşi ve çocuklarına hayat, kahramanlık ve güç versinler! Tanrılar ona kınından çıkmış silah versinler. O çocuklar ve torunlar yetiştirsın ve ülkeyi doldursun!”

-----

§10 II ¹⁷⁻²¹ *Ağaç yapraklarını yere koyar. Üç kalın ekmeği Kan'ın Güneş Tanrısı ve Güneş Tanrısı'nın erkek tanrıları için böldü. tūruppa ekmeği ve şarap sunar ve (şöyle) der: "Güneş Tanrısı ve Güneş Tanrısı'nın erkek tanrıları şimdi size öfkenin ekmeğini verdim. Zi beyime ne (kötülük) tasarladıysa, o tekrar şuradaki yerde olsun!"*

§11 ²²⁻²⁸ *Fırtına Tanrısı'na ve erkek tanrılara aynı şekilde üç kalın ekmek ve tūruppa ekmeği sunar. Aynı şekilde konuşur. tūruppa ekmeğini ateşte pişirir, onları keser ve Fırtına Tanrısı (ve) onun erkek tanrılarının önüne koyar ve şöyle söyler: "Güneş Tanrısı, Güneş Tanrısı'nın erkek tanrıları, Fırtına Tanrısı, Fırtına Tanrısı'nın erkek tanrıları, biz onları kestik. Zi'nin kötü sözleri (ve) büyüğü de kesilmiş olsun ve onlar Zi'ye geri dönsün!"*

Kara büyüğü bertaraf etmek için yapılması gereken ritüele dair talimatlar içeren CTH 804'deki Akadca metinde, uygulayıcının büyüğü yapanları temsil eden sembolik figürinlerinin imha edilmesinin ardından Šamaš'a yakararak, ondan büyüğün onları yapanlara dönmesini dilemesi gerektiği belirtilir.

A. KBo 9.47 (CTH 804)⁸⁴⁴

^{11'} ANA PIŠERTI KIŠPĪ ŠA LĀ TĪDŪ ^{12'} ŠALAM ((IŠKŪRI ŠA)) KAŠŠĀPI U
KAŠŠĀPTI ^{13'} (([ZIK]ARI U [SIN]NIŠTI)) TEPPUŠ ((ANA)) MAHAR ŠAMAŠ ^{14'}
TADĀNŠUNŪTI LIPĀ TULABBISSUNŪTI ^{15'} INA HUPÊ TAŠAKKANŠUNŪTI
TAQALLŪŠUNŪTI ^{16'} ŠAMAŠ UPİŠŪŠUNU ANA MUHHĪŠUNU LITŪRŪ ^{17'} ŠA
((ANA)) YĀŠI IDI LEMUTT[I] IZZĪZŪNI

Tercüme:

---

⁸⁴⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Abusch - Schwemer, 2011, s. 50 vd.

^{11'} *Senin bilmediğin kara büyüü çözmek için* ^{12'-14'} *(bir erkek ve bir kadından) falcının ve büyücünün (balmumundan) figürinlerini yaparsın. Onları Šamaš'ın önünde suçlu çıkarırsın. Onları donyağı ile kaplarsın.* ^{15'} *Onları kullanıldıktan sonra atılan bir çanağa koyarsın. Onları yakarsın:* ^{16'-17'} *“Šamaš kötülüğü bana çevirenlere onların büyücülük aletlerini döndürsün!”*

4.3.2.2. Sağlık, Uzun Ömür vs. İstenilen Dualar

Ritüeller esnasında dile getirilen dualardan bir kısmı da tanrılardan hastalıkları iyileştirmeleri, onlara esenlik, sağlık, güç, canlılık, refah ve uzun yıllar vermelerini dileyen yakarışlardı. Bunlardan Hantitaššu Ritüeli'nde yer alan yakarış, ritüelin ilerleyen kısımlarından (KBo 11.14 ay. IV 2) bir kral olduğunu öğrendiğimiz, Maduta isimli⁸⁴⁵ hastanın annesi tarafından dile getirilir. Anne Güneş Tanrısı'na çeşitli yiyecek ve içeceklerin yanı sıra değerli ve yarı değerli taşlar ve madenler⁸⁴⁶ sunarak bir tür takas⁸⁴⁷ yoluyla, tanrıdan bunları alıp çocuğunun canını bağışlamasını ve çocuğunu ona geri vermesini ister. Anne, ayrıca *“Yorgunları çöz (büyüden kurtar) ve (onun yerine) dinç olanları dizginle!”* sözleriyle de tanrıdan, kendi çocuğu gibi kara büyü nedeniyle ölüm tehlikesi altında olanları iyileştirip bu azaptan kurtararak, hastalığı onu taşıyabilecek güçte olanlara vermesi için yakarır.

---

⁸⁴⁵ Detaylı bilgi için bkz. Ünal, 1996, s. 56.

⁸⁴⁶ A. Ünal değerli ve yarı değerli taşlar ve madenlerin önemli rol oynadığı ritüellerin çoğunlukla Hurri orijinli ritüellerde görüldüğünü ileri sürer; Ünal, 1996, s. 47. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. Haas - Thief, 1978, s. 33, 39; Haas, 1982, s. 167; Kellerman, 1980, s. 153; Polvani, 1988; Polvani, 1994, s. 210-212.

⁸⁴⁷ Benzer örnekler için bkz. KBo 13.161 ay. sağ sütun 1 vd., KUB 12.24 öy. I 2vd., KUB 27.67+ ay. IV 33 vd., KUB 27.1 öy. I 31-34, KBo 17.105+KBo 34.47 ay. III 30 vd., KUB 4.1 II 1-6, KUB 17.30 III 3-5, KBo 22.250 14.

§8 ¹ DUTU-uš a-ra-ah-za wa-a[h-ha-an-na zi-in-na-i] ² nu-wa-aš-ši ^fMa'-ad-du-ta-x [AMA-ŠU pa-id-du] ³ na-aš DUTU-i gi-nu-^fwa-aš-ša-aš^l p[í-ra-(an kat-ta-an) ha-li-ya-ad-du] ⁴ DUTU-u-e EN-mi-it EGIR-pa-ma²-a[n pa-a-i] ⁵ AMAR-un-ma-an DUMU-la-ma-an pa-a-i §

§9 ⁶ DUTU-uš har-ki-iš GEŠTU-KA^l la-ak-ki-iš-[ki] ⁷ nu hu-u-ma-an NUMUN da-a DUTU-u-i BE-LÍ-YA E[N SISKUR-ma-mu EGIR-pa p(a-a-i)] ⁸ nu-za GUŠKIN da-a EN SISKUR-ma-mu EGIR-pa pa-a[-i nu-za KÙ.BABBAR da-a EN SISKUR-ma-mu EGIR-pa pa-a-i] ⁹ nu-za ^{NA4}ZA.GÌN da-a EN SISKUR-ma-mu EGIR-pa pa[-a-i] ¹⁰ nu-za ^{NA4}GUG da-a EN SISKUR-ma-mu EGIR-pa pa[-a-i] ¹¹ nu-za ^{NA4}KÁ.DINGIR.RA da-a EN.SISKUR-ma-mu EGIR-pa pa[-a-i] §

§10 ¹² nu-za ^{NA4}TI da-a EN SISKUR-ma-mu EGIR-pa pa-a-i ¹³ nu-za ^{NA4}pa-ra-aš-ha-an da-a EN SISKUR-ma-mu EGIR-pa [pa-a-i] ¹⁴ nu-za BAPPIR BULÙG da-a EN SISKUR-ma-mu EGIR-pa pa-a-i ¹⁵ zi-iq-qa DUTU-uš i-it nu te-ri-in 4-in 5-in [da-a² la-a-a] ¹⁶ ú-e-el-ú-i-la-na-ya la-a-a da-ri-ia-an-ta^l[-an] ¹⁷ tu-ri-ia-ma wa-ar-ši-ia-an-ta ¹⁸ la-a-a da-ri-ia-an-ta-an tu-u-ri-ia-ma wa-ar-ši-ia-an-ta[-an] ¹⁹ na-at 3-ŠÚ te-ši §

Tercüme:

§8 ¹⁻⁵ 'Güneş Tanrısı etrafta dön[meyi bırakır bırakmaz], Maduta'yı [onun (yani hastanın) annesi] ona (yani Güneş Tanrısı'na gitmesi için) [salıversin] ve Güneş Tanrısı'nın [ön]ünde dizlerini [çöksün] (ve şu ricada bulunsun): 'Ey Güneş Tanrısı, efendim! [Onu] (bana) geri [ver]! Buzağımı, küçük yavrumu (bana) ver!'

⁸⁴⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Ünal, 1996, s. 17-32.

§9⁶⁻¹¹ ‘(Sen), ışıldayan Güneş Tanrısı (bana) kulak ve[r!] Bütün (bu) tohumları al! Güneş Tanrısı, efendim, [ancak karşılığında ritüel] be[yini bana geri v]er! Altını kendin için al (ve) karşılığında ritüel sahibini geri ve[r! Gümüşü kendin için al ve karşılığında ritüel sahibini geri ver!] Lapis kendin için al ve karşılığında ritüel sahibini geri ve[r!] Akik taşı kendin için al ve karşılığında ritüel sahibini geri ve[r!] Babil taşı kendin için al ve karşılığında ritüel sahibini geri ve[r!]’

§10¹²⁻¹⁹ ‘Hayat taşı kendin için al ve karşılığında ritüel sahibini geri ver! Baraşa taşı kendin için al ve karşılığında ritüel sahibini geri [ver]! Bira ekmeğini (ve) maltı kendin için al ve karşılığında ritüel sahibini geri ver! Sen, Güneş Tanrısı git ve (bunlardan) üç, dört (ve) beş kez [al] ve (toprağın?) yüzeyini(?) gevşet! Yorgunları çöz (büyüden kurtar) ve (onun yerine) dinç olanları dizginle! Yorgunları çöz (büyüden kurtar) ve (onun yerine) dinç olanları dizginle!’ Sen bunu üç kez söyle!

Kanzapıdalı Hatiya Ritüeli’nde söz konusu yakarış kötücül bir tanrıça ya da demon olan Wişuriyanza, Kader Tanrıçası [Gulšaš] ve DINGIR.MAH.MEŠ (Ana Tanrıçalar)’a hitap eder. Ritüel uygulayıcı tanrıçayı (heykelciğini) nehirde yıkadıktan⁸⁴⁹ sonra tanrıçadan ritüel sahibine “*hayat, sağlık, zindelik, uzun yıllar, görme gücü, kas kuvveti ve ellerini kaldırma (gücü)*” vermesini diler. Duanın hemen ardından uygulayıcı, tanrıçaya çeşitli ekmekler sunarak ondan bunları yemesini ister. Devamında bir balığın⁸⁵⁰

---

⁸⁴⁹ G. Beckman CTH 714’te ISTAR (Nineveli Sauska) imgesinin yıkanmasını, tanrıça imgesini aktive etmek için yapılan özel bir prosedür olarak değil, yemekten önce yapılan hijyenik amaçlı bir yıkama olduğunu belirtir. G. Beckman, “Bathing the Goddess (CTH 714)”, *Marbeh Hokmah. Studies in the Bible and the Ancient Near East in Loving Memory of Victor Avigdor Hurowitz*, Eisenbrauns: Winona Lake, 2015, s. 63. Burada da sunudan tam önce tanrıça heykelinin yıkanması da CTH 714’te olduğu gibi hijyenik amaçlıdır.

⁸⁵⁰ Hatiya ritüelinde ağzına konulan bir parça ekmeği Zippira nehrindeki Tanrıça Wisuriyanza’ya ulaştırması için kullanılan bu balık daha sonra duman olmadan yakılır. Balık’ın kullanıldığı diğer ritüellere bakarsak; Gece Tanrıçası Kültü’nün ritüelinde (CTH 481, A II 22-34), Samuha Ritüeli’nde (CTH 480, KUB 29.7+KUB 41.21 öy. 21-23, 72-73) ve Walkui Ritüeli’nde (KBo 32.176 öy. 5-6) bir balığın kanı kullanılmıştır. Babilili Ritüeli’nde (CTH 718) ise balık ritüel

ağzına yağlı bir ekmek koyup, ona bu ekmeği tanrıçaya götürmesini söyler. Nehir kenarında çukurlar kazdıktan sonra uygulayıcı çeşitli ekmeklerden oluşan sunular yapmaya devam eder. Bu sunularsa gelecekte demon/Tanrıça Wisuriyanza'nın davranışlarını garanti almak için çağırdığı Kader Tanrıçası [Gulšaš] ve DINGIR.MAH.MEŠ (Ana Tanrıçalar) içindir. Uygulayıcı sunular eşliğinde bir önceki yakarısını yineleyerek, bu tanrılardan da ritüel sahibi için uzun ömür, sağlık, görme gücü, kas kuvveti ve zindelik diler.

A: KBo 15.25 öy. (CTH 396)⁸⁵¹

§2 ⁵ nu-uš-ša-an DÚ-i-šu-ri-ia-an-da-an kat-ta [ÍD-i pé-e-da-ah-hi] ⁶ nu-uš-ša-an pa-i-mi A-NA PA-NI ÍD ^{GIŠ}ZA.LAM.G[AR tar-na-ah-h]i ⁷ nu DÚ-i-šu-ri-ia-an-da-an wa-ap-pu-wa-aš [IM-it šu]-wa-ru-ú-it-ta ⁸ wa-ar-ap-mi nu ki-iš-ša-an te-mi ka-a-š[a-wa-a]t-ta pá-r-ku-nu-nu-un ⁹ nu-wa-at-ta k[at-t]a ša-ap-pí-ša-ra-ah-hu-un [zi]-ga DÚ-i-šu-ri-ia-an-za ¹⁰ A-NA EN.SISKUR.S[ISKUR E]GIR-pa TI-tar ha-ad-du-la-a-tar in-[na]-ra-u-wa-tar MU^{HIA} GÍD.DA ¹¹ [IG]I^{HIA} -wa<-aš> uš-[ki-u]-ar GÚ-tar ša-ra-a ap-pa-a-tar-ra pí-iš-ki §

§3 ¹² [nu ma-a-ah-ha-an DINGIR^{LAM}] wa-ar-pu-wa-an-zi zi-in-na-ah-hi nu 1 NINDA.GUR₄.RA ZÍD.DA [ZÍZ] UP-NI ¹³ [1 NINDA.GUR₄.RA GA.KIN.A]GTUR 1 NINDA.GUR₄.RA ^{GIŠ}MA pá-r-ši-ya-mi an-da-ma-kán ki-iš-ša-an me-ma-

---

sahibinden kirliliği kendisine çekmesi için kullanılan nesneler üzerinde sallandırılır. Balık Maštigga'nın aile içi anlaşmazlık için olan ritüelinde ateşe atılarak imha edilirken *Babilili* Ritüeli'nde balığa gökyüzüne giden bir kuşla birlikte denize gitmesi söylenir. CTH 390 Ayatarsa Ritüeli'nde de balıktan bahsedilir. Carruba, balığın genellikle Mezopotamya kökenli olup Hurriler aracılığıyla Hittitler'e aktarılan ritüellerde kullanılmasından yola çıkarak, Hatiya Ritüeli'nin de Mezopotamya kökenli olup Hurriler aracılığıyla aktarıldığı yönünde bir varsayımda bulunur. (Carruba, 1966, s. 25, 27, 56-57.) Ancak Miller, ortak noktası sadece balığın kullanılması olan bu ritüellere, ortak bir orijin atfetmenin doğru olmayacağına dikkat çeker. Miller, 2004, s. 445-47.

⁸⁵¹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Carruba, 1966, s. 2-7.

ah-hi na-ak-ki-i-iš DINGIR^{LUM} zi-ik az-zi-[i]k-ki-i¹⁴ [ÍD^{HL.A}-wa pí-ra-an a]r-[míl-
iz-zi-ya-an-da-ru ha-re-e-eš-ma-wa-kán¹⁵ [pí-ra-an ták-ša-at-ni-ya-an-d]a-[ru]
HUR.SAG^{HL.A}-ma-wa la-ah-hu-ur-nu-uz-zi kat-ta ap-pa-an-du¹⁶ [...]-x-[...]
KU₆ da-ah-hi nu-uš-ši-kán KA_xU-i an-da NINDA.Ì.E.DÉ.A te-eh-hi¹⁷ [nam-
m]a-an [ÍD-i EGIR]-an tar-na-ah-hi nu-kán an-da ki-iš-ša-an me-ma-ah-hi¹⁸ [i]-
it-wa(-)[...] URU-ri^{HUR.SAG}Šu-up-pí-in-na^{ÍD}Zi-ip-pí-ra-ia¹⁹ nu-wa ku-u-u[n ...
].A[?] A-NA DÚ-i-šu-ri-[ia]-an-ti pé-e-da §

§4²⁰ nu wa-ap-pu-[i pí-ra-a]n kat-ta 3 AŠ-RA pád-da-ah-hi nu [1
NINDA.GU]R₄.RA ZÌ.DA ZÍZ UP-NI²¹ 1 NINDA.GUR₄.RA GI^ŠPÈŠ 1
NINDA.GUR₄.RA] GA.KIN.AG TUR^DG[ul-š]a-aš^DMAH-ia pár-ši-ia-mi²² nu-
kán an-da [ki-iš-ša-an] me-ma-ah-hi ka-a-ša-wa-aš-ma-aš EN SÍSKUR SÍSKUR
pa-iš²³ šu-me-ša-wa [^DGul-š-a-aš^{DM}]AH^{MEŠ} A-NA EN SÍSKUR TI-tar ha-ad-du-
la-a-tar²⁴ [i]n-na-ra-u-u[a-tar MU^{HL.A} GÌD.DA IG]I^{HL.A}-aš uš-ki-ia-u-wa-ar GÚ-
tar ša-ra-a ap-pa-a-tar-ra²⁵ [I-N]A EGIR [UD-^{MI} pí-iš-kat-tén]

Tercüme:

§2⁵ Sonra Tanrıça Wišuriyanza'yı neh[re getiririm];⁶ Giderim, nehir kıyısında bir çad[ır
kurarı]m. ⁷⁻⁸ Şimdi Tanrıça Wišuriyanza'yı nehir kenarındaki [kil ve šu]waru⁸⁵² ile
yıkırım ve şöyle derim: "Bak, [se]ni arındırdım⁹ ve seni yıkadım; sen, Tanrıça
Wišuriyanza, ¹⁰ ritüel sahibine hayat, sağlık, zindelik, uzun yıllar, ¹¹ görme gücü, kas
kuvveti ve ellerini kaldırma (gücü) ver!"

§3¹²⁻¹³ [Tanrıça'yı] yıkamayı bıraktı[ğım]da, bir avuç dolusu kızılca buğday unu(ndan
yapılma) 1 kalın ekmeği, peynir(li) 1 küçük kalın ekmeği, incir(li) 1 kalın ekmeği bölerim.

⁸⁵² Bu kelimenin muhtemel anlamları ile ilgili olarak bkz. HED H, s. 213-214.

Bunun dışında şöyle söylerim: "Güçlü tanrıça, sen hepsini yemelisin.¹⁴⁻¹⁵ [Nehirlere k]öprüler kurulsun! Vadiler [düzeltils]in! Dağlar yeşillik tutsunlar!"¹⁶ [...] Bir balık alırım, ağzına bir yağlı ekmek koyarım.¹⁷ Daha sonra [nehire dönmesin]e izin veririm ve şöyle derim:¹⁸ " [...] şehre, Šuppinna dağına ve Zippira nehrine git!¹⁹ Ekmeği Tanrıça Wišuriyanza'ya götür!"

§4²⁰⁻²¹ Nehir kıyısından aşağıda üç yerde çukur kazarım, [avuç dolusu kıvı buğday unu(ndan yapılma) 1 kalın ekmeği, incir(li) 1 kalın ekmeği, peynir(li) 1 küçük kalın ekmeği [Ka]der Tanrıçası [Gulšaš] ve DINGIR.MAH (Hannahanna) için bölerim.²² Buna [şöyle] söylerim: "Bak, ritüel sahibi kurban verdi.²³⁻²⁵ Öyleyse, siz [Ka]der Tanrıçası [Gulšaš] ve DINGIR.MAH.MEŠ (Ana Tanrıçalar) ritüel sahibine hayat, sağlık, zindelik, uzun yıllar, görme gücü, kas kuvveti ve gelecek günlerde ellerini kaldırma (gücü) ver!"

Ritüel sahibinin ruhen rahatlamasını sağlamak, yer altı güçlerini yatıştırarak ya da uzaklaştırarak onu kötü ruhlardan korumak ve ölümden kurtarmak amacıyla⁸⁵³ yapılan Maštigga'nın *taknaz da-* ritüelinin başlangıcında, 'Yaşlı Kadın' tarafından dile getirilen ve analogi aracılığıyla ifade edilen yakarıшта, tanrıdan dışlarının arasında tuttuğu ritüel sahibinin hayatını bağışlaması ve ölümlerin diyarı yeraltı dünyasına açılan karanlık topraktan onu uzak tutması istenir. Ardından 'Yaşlı Kadın' bir çukur kazarak bu çukura çeşitli içecek ve yiyecek sunularında bulunur. Ritüel uygulayıcının kurban çukurundan tanrıyı çağırması, benzer yakarışlar ve sunular gerçekleştirmesiyle devam eder. Ritüelde her seferinde yedi kez çağırıldıktan sonra, kendisine yakarılan ve analogik ifadeyle kendisine annelik atfedilen bu tanrıçanın hangi tanrıça olduğu belirtilmemiştir. Metnin

---

⁸⁵³ Bu ritüelin amacına yönelik görüşler hakkındaki referanslar için bkz. Reyhan, 2002, s. 196-201.

ilerleyen kırıklı paragraflarında (III 9') Tanrı Sanda (^PAMAR.UTU) adının anılmasından yola çıkarak, Miller burada yakarılanın memleketinin Kizzuwatna bölgesinde yer alan Kuzey Suriye olduğunu, ana-tanrıçayı temsil eden ve dişi sığırla ilişkilendirilen Tanrı Sanda'nın eşi Tanrıça Kubaba olarak düşünülebileceğini ifade eder.⁸⁵⁴

KUB 58.79+ I (CTH 404.5.II.A)⁸⁵⁵

§1 ¹ [(*nu-za* ^{MUNUS}ŠU.GI *pu-ul-lu-r*)]*i-ya* KU-KU-UB ZABAR-*ya da-a-i* ² [(*na-an-kán a-pí-ya-ya*)] 7-ŠU SUD-*zi nu kiš-an me-mi-iš-ke-e[(z-z)]i* ³ [(*la-la-ú-e-eš-na-aš* AMA)]-*aš* GU₄-*uš ke-e-el-wa ŠA* EN SÍSKUR ⁴ [(*ZI-ŠU SI-it le*)]-*e kar-ap-pa-an har-ti le-e-ma-an* ⁵ [(*ZU*^{HL.A}-*uš har-š*)]*i [(a)]r²-ha-an tar-ni na-an-kán* GE₆-*za KI-za* ⁶ [(*ša-ra-a*)] *tar-ni* §

§2 ⁷ [(*nu-kán* ^{MUNUS}ŠU)].GI EN SÍS[(KU)]R *a-ku-wa-ku-wa-aš ha-at-te-eš-ni* ⁸ [(*pa-a-an-zi nu* ^M)]^{UNUS}ŠU.GI *a-ku-wa-ku-wa-aš h[a-a]t-te-eš-ni* ⁹ [(*pé-ra-an a-pí-t*)]*a i-ya-zi* NINDA.SIG *p[ár]-ši-ya* ¹⁰ [(*n*)*a-ma-ká(n* BA.BA)].ZA *ha-at-te-eš-ni p[é]-ra-an kat-ta da-a-i* ¹¹ [(*nu* GEŠTIN *ši-pa-an*)]-*ti nu-kán a-pí-ya an-da* GEŠTIN-*an* ¹² [(*wa-al-hi mar-nu*)]-*wa-an la-a-hu-wa-i nu ae-wa-na pí-iš-ši-ya-zi* §

§3 ¹³ [*nu x x x a-pí*]-*ti an-da ti-it-ta-nu-zi* ¹⁴ [*gi-nu-uš-ri-wa-aš* IGI.DU₈.A.DINGIR^{LIM} *da-a-i* ¹⁵ [*nu pu-ul-lu-ri-ya*] ZABAR KU-KU-UB ZABAR *da-a-i* ¹⁶ [*na-an-kán a-pí-ya-y*]*a a-pé-e-ta-az* 7-ŠU SUD-*ya-zi* ¹⁷ [*k*]*iš-an a-ku-wa-aš* AMA-*aš* GU₄-*uš* ¹⁸ [*nu-wa ke-e-el*] ŠA EN SISKUR GUŠKIN ZI-Š[U[?]] ¹⁹ [*-w*]*a-an-za le-e har-zi* [ ] §

⁸⁵⁴ Miller, 2004, s. 147 dn: 325. Ayrıca bkzn. Haas, *Geschichte der hethitischen Religion*, Leiden, 1994, s. 406-409; J. D. Hawkin – K. Bittel, “Kubaba”, *RLA* 6, Berlin-New York, 1980-83, s. 257 vd.

⁸⁵⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. Miller, 2004, s. 147-152.

Tercüme:

§1¹⁻⁶ ‘Yaşlı Kadın’ pulluriya-kabı ve bronz bir testi alır ve onu (bir tanrıçayı) yedi kez çağırır ve her seferinde o şöyle söyler: ‘Sığır bir karınca kümesinin annesi(dir). Boynuz(un)la ritüel sahibinin hayatını alıp götürme! Ve onu dişler(in)de tutma! Onu serbest bırak! Bırak karanlık topraktan yukarıda olsun!’

§2⁷⁻¹² Daha sonra ‘Yaşlı Kadın’ (ve) ritüel sahibi akuwaku-hayvanının çukuruna giderler ve ‘Yaşlı Kadın’ akuwaku-hayvanının çukurunun önüne bir kurban çukuru yapar. İnce bir ekmek böler ve dahası çukurun önüne lapa koyar. Şarap libasyonu yapar ve şarabı, walhi ve marnuwa içkilerini kurban çukurunun içine döker ve arwana-bitkisini(?) fırlatır.

§3¹³⁻¹⁹ Daha sonra [kurban çuku]runun içine [...] yerleştirir. [...] diz çökme, o tanrının (önüne) bir hediye koyar. Daha sonra bronzdan pulluriya-kabı (ve) bir bronz testi alır ve kurban çukurundan onu yedi kere çağırır ve (her seferinde) [...ş]öyle (söyler:) ‘Sığır akuwa-hayvanının annesi(dir). Ritüel sahibinin “altın haya[tı]” [...] hiç tutulmasın!’

Cinsel iktidarsızlık ve üreme sorununa yönelik Paškuwatti Ritüeli neredeyse tümüyle Tanrıça Uliliyašši’ye yapılan yakarışlardan oluşur. Öyle ki tablet kataloğunda bu metnin alternatif adı “Ben Uliliyašši’ye yakardığımda”dır.⁸⁵⁶ Ritüel sahibinin eline ayna ve iğne gibi dişilikle özdeşleştirilmiş objeler verilip, kamıştan yapılmış bir kapının içinden geçmesi, ardından da eline ok ve yay gibi eril nesneler verilerek aynı kapıdan tekrar geçmesi suretiyle gerçekleştirilen kapıdan geçiş ayininin ardından, tanrıçaya yapılan yakarışlar gelmektedir. Ritüel sahibi adına uygulayıcı tarafından dile getirilen bu yakarışlarda, tanrıça öncelikle hastanın yardımına gelmesi için çağırılır. Karşılığında ise

---

⁸⁵⁶ KUB 30.65 I 6.

ritüel sahibinin onu kişisel tanrıçası yapacağı, ona hediyeler, hizmetliler, adaklar sunacağı ve tanrıçanın seçtiği bir şekilde ister figürin, ister kase, ister bir stel, biçimlendirilmiş bir imgesini yapacağı, yakarışlar esnasında tekrar tekrar vaat edilir.

Hastanın tedavisi, hastanın rüyasında tanrıçayla birlikte olduğunu (cinsel olarak) görmesi için yapılan istiare uygulamasıyla gerçekleştirilir. Bu uygulama hasta rüyasında tanrıçayı görene kadar tekrarlanır. Anlaşılan o ki *'bu adama gel, sen bu adamın soyu için onun karısısın'* sözleriyle de tanrıçanın adamı iyileştirmek için kendisini arzu edilen genç bir kadına dönüştürmesi beklenmektedir. Tanrıçadan ayrıca kendisine hizmet eden bir kadını, bir aile kurması ve onunla çocuklar yaparak neslini devam ettirmesi için bu adama vermesi istenmiştir. Bu yakarışlar esnasında tanrıçaya çeşitli ekmekler ve içecekler sunulmasının yanı sıra ona bir koyun da kurban edilir.

Muhtemelen doğanın baş tanrıçası olan ve bu yüzden cinselliğin iyileştirilmesi için ritüelde kendisine yakarılan Tanrıca Uliliyaşşı'nın adıyla bu metin dışında başka bir metinde karşılaşılmamıştır.⁸⁵⁷ Hoffner'in belirttiğine göre Uliliyaşşı adı, *ulili-* (Luwice formu *walila/i-*) adına Luwi dilinde tamlama sıfatı yapan (genitif) *-ašši-* ekinin eklenmesi ile oluşturulmuştur.⁸⁵⁸ Tanrıçanın gelmesi için yapılan yakarışlardan birinde (§9) tanrıçadan kendisiyle birlikte ayı, yıldızları ve Yeryüzünün Güneş Tanrıçası'nı da getirmesi istenir. Gecenin bu ilahi göksel güçlerinin de çağırılmış olması istiarenin gece gerçekleştirildiğine işaret ediyor olmalıdır.

---

⁸⁵⁷ Hutter 2003, s. 238; Hoffner 1987, 281; M. Popko, *Religions of Asia Minor*. Translated by Iwona Zych. Warsaw: Academic Publications Dialogue, 1995, s. 93.

⁸⁵⁸ Hoffner 1987, s281

A2: KUB 9.27+ I (CTH 406)⁸⁵⁹

§5³¹ *na-aš-ta an-da k[i-iš-ša-an me-ma]-ah-hi x[...]*³² *ka-a-ša-w[a]-at-t[a ...]x*

üç satır kırık

A3: KUB 7.5 I

^{1'} [...-]at ^{2'} [...]§

§6^{3'} [...]x-uh-ša-an ^{4'} [...-]du-wa-za ^{5'} [...] x x ¹nu-wa²l-aš-ši ha-at-tar-ša-za ^{6'}
[...] x x x[o ki-]it-ta na-aš-ma-wa-za DUMU.MUNUS šu-up-pé-šar-aš ^{7'} [e-eš-
t]a-at nu-wa-aš-ši-kán an-da-ki-it-ti-iš-ši ^{8'} kat-ta-an-ta pa-it nu-wa ka-a-aš ta-
an-tu-ke-eš-na-aš DUMU-aš ^{9'} ša-ak-na-aš ši-e-hu-na-aš nu-ud-du-uš-ša-an Ú-
UL ^{10'} ú-e-mi-ya-at §

§7^{11'} ki-nu-na-aš-ta ka-a-ša kat-ta-an EGIR-pa ki-nu-wa-aš-ša-aš ^{12'} ú-it nu-ut-
ta DINGIR-^{LIM}-an-ni EGIR-an ^{13'} ša-an-hi-iš-ki-iz-zi nu-za ma-a-an HUR.SAG-i
^{14'} nu-za ma-a-an ú-e-el-lu-ú-i nu-za ma-a-an ha-a-ri-ya ^{15'} ku-wa-pí-it-za im-ma
ku-wa-pí nu ke-e-da-ni ^{16'} an-tu-uh-ši kat-ta-an aš-šu-li e-hu ^{17'} nu-ut-ták-kán hu-
u-wa-an-te-eš₁₇ hé-e-u-uš IGI^{HI.A1}-wa le-e ^{18'} wa-al-ha-an-ni-ya-an-zi §

§8^{19'} nu-ud-du-za pa-iz-zi DINGIR-LAM DÜ-zi nu-ut-ta pé-e-da-an ^{20'} hi-in-ik-zi
nu-ut-ta É-er pa-a-i ^{21'} nu-ut-ta ÌR-an GÉME-an pa-a-i nu-ut-ta GU₄^{HI.A} UDU^{HI.A}
pa-a-lî ^{22'} nu-ud-du-uš-ša-an ma-al-ti-eš-ša-a-la-an i-ya-zi §

§9 A3: KUB 7.5 I + A1: KUB 7.8 II

^{23'} nu-ud-du-za ka-a-ša mu-u-ki-iš-ki<-mi> tal-le-eš-ke-mi ^{24'} nu e-hu ^DEN.ZU-
na-za MUL ták-na-aš ^DUTU-un ^{25'} kat-ti-it-ti ú-wa-te-et GÉME^{HI.A}-ya-at-ta ÌR^{MEŠ}

---

⁸⁵⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 406 (TX 07.05.2012, TRfr 15.02.2012)

^{26'} pé-ra-an hu-i-ya-an-te-eš₁₇ a-ša-an-du DINGIR.LÚ^{MEŠ}-ta
[DINGIR.MUNUS^{MEŠ}]

A1: KUB 7.8 II

¹ pé-ra-an hu-ya-an-te-eš₁₇ a-ša-an-du ² nu ke-e-da-ni an-tu-uh-ši ³ kat-ta-an e-
hu DUMU-an-na-aš-ši DAM-ZU ⁴ zi-ik na-an-za EGIR-an kap-pu-u-i ⁵ nu-uš-ši-
kán an-da na-i-eš-ga-hu-ut ⁶ nu-uš-ši me-na-ah-ha-an-da me-mi ⁷ nu-uš-ši
GÉME-KA ma-ni-ya-ah ⁸ na-aš-za ^{GIŠ}i-ú-ga-an ki-ša-ri nu-za DAM-ZU ⁹ da-a-ú
nu-za DUMU.NITA^{MEŠ} DUMU.MUNUS^{MEŠ} i-ya-ad-du ¹⁰ na-at tu-el ÌR^{MEŠ}-KA
GÉME^{MEŠ}-KA ¹¹ nu-ut-ta SÍSKUR^{HLA}-TIM^{NINDA} har-ša-ú-uš ¹² me-ma-al^{DUG} iš-
pa-an-du-uz-zi-ya-aš-šar ¹³ a-pé-e pé-eš-kán-zi §

§10 ¹⁴ nu-ud-du-za ka-a-ša ka-a-aš an-tu-wa-ah-ha-aš ¹⁵ Ú-UL še-ek-ta ki-nu-na-
at-ta ka-a-ša ¹⁶ EGIR-an ša-ah-ta nu ka-a-aš ¹⁷ ma-ah-ha-an tu-uk EGIR-an ša-
ah-ta ¹⁸ nu-uš-ši-kán zi-ik DINGIR-LUM an-da aš-šu-li ¹⁹ ti-i-ya nu-ut-ta KI-i še-
er ²⁰ ku-e-da-ni ud-[da-a-ni]-i mu-ke-eš-ki-[u-e-n][i] ²¹ nu-za DINGIR^{LUM}
DINGIR-LI[M-tar] te-ek-ku-uš-nu-ut ²² na-at SIG₅-in [i-ya] nu-ud-du-[za tu-el ŠA
DINGIR-LIM] ²³ [DINGIR^{LIM}]-tar ša-ra-a a-uš-du ²⁴ [nu-ud-d]u-za ú-iz-zi Š[A
SAG.DU-ŠU] ²⁵ [DINGIR^{LAM}] i-ya[-zi]

yedi satır kırık

A3: KUB 7.5+ II

^{2'} [n]u-uš-ša-a[n pár-ši-ya-an-du-uš[?] NINDA.GUR₄.RA^{HLA?}] ^{3'} EGIR-pa A-NA
[NINDA.ERÍN^{MEŠ} še-er te-eh-hi] ^{4'} nu EGIR-pa A-NA pár-na pa-a-i-wa-ni ^{5'} nu
SÍSKUR ku-e-da-ni pár-ni iš-ša-ah-hi ^{6'} nu ^{GIŠ}BANŠUR GIBIL ki-it-ta-ri ^{7'} nu-
uš-ša-an NINDA.ERÍN^{MEŠ} še-er I-NA ^{GIŠ}BANŠUR te-eh-hi ^{8'} pé-ra-an kat-ta-ma
^{DUG}KU-KU-UB te-eh-hi §

-----
§16 A1: KUB 7.8+ III

^{4'} [... z]i-ga-wa-aš-ši ^{5'} [GÉME-KA] ma-ni-ya-ah ^{6'} [nu-wa-ra-aš-ši]
GIŠŠU.ŠÜDUN-aš ki-ša-a-ri ^{7'} nu-wa-za DAM-ZU da-a-ú ^{8'} nu-wa-za DUMU^{MEŠ}-
ŠU i-ya-ad-du ^{9'} nu-wa-za DUMU.NITA^{MEŠ} DUMU.MUNUS^{MEŠ} i-ya-ad-du ^{10'}
nu-za zi-ik DINGIR^{LUM} DINGIR^{LIM}-tar te-ek-ku-uš-nu-ut §

§17 ^{11'} nu-wa-du-za na-ak-ki-ya-tar a-uš-du ^{12'} nu-wa-du-za DINGIR^{LUM} ŠA
SAG.DU-ŠU ^{13'} i-ya-az-zi nu-du-za ma-al-ti-eš-na-la-an ^{14'} i-ya-zi nu-uš-ši GIŠNÁ
nam-ma-pát ^{15'} GIŠBANŠUR pé-ra-an-kat-ta iš-pár-ra-an-zi ^{16'} I-NA
NINDA.ERÍN^{MEŠ}-ya-aš-ša-an ku-e TÚG^{MEŠ}BAR.TE^{MEŠ} ^{17'} na-aš-ma TÚG^{MEŠ}GÚ.È.A še-
er ^{18'} ki-it-ta nu-uš-ši a-pé-e-ya ^{19'} kat-ta-an iš-pár-ra-an-zi §

§18 A3: KUB 7.5+ IV

¹ nu-za BE-EL SÍSKUR še-eš-zi ² nu-za-kán ma-a-an DINGIR^{LUM} za-aš-hi-ya ³
tu-e-ek-ki-iš-ši a-uš-zi kat-ti-iš-š[i] ⁴ pa-iz-zi na-aš-ši kat-ti-ši še-eš-zi ⁵ ku-it-ma-
an-ma DINGIR^{LUM} I-NA U₄.3.KAM mu-g[a-a-mi] ⁶ nu-za-kán za-aš-hi-mu-uš ku-
i-e-eš uš-ki-iz-z[i] ⁷ na-aš me-mi-iš-ke-ez-zi ma-a-an-ši DINGIR^{LUM} ⁸ IGI^{HI.A}-wa
pa-ra-a te-ek-ku-uš-nu-uš-ke-ez-z[i] ⁹ nu-uš-ši ma-a-an DINGIR^{LUM} kat-ti-iš-ši ¹⁰
še-eš-zi §

Tercüme:

§5 ... [...] ³¹⁻³² Aynı zamanda ben şöyle söylerim: “[...] Bak! ... sana [...]”

§6 ^{3'-10'} ... [...] ve ona the hattar [...] veya kutsanmış kız [...] ... onun yatak odasına indi.
Bu ölümlü insan oğlu dışkı ve idrardandır. O seni bulamadı.

§7 ^{11'-18'} “Fakat şimdi o sana yardım için dizlerinin üzerinde geldi ve seni arıyor, ey Tanrıça, tanrısallığının adına. İster dağda ol, ister çalılıkta ol, ister vadide ol- her nerede isen bu adamın yardımına gel! Rüzgar ve yağmur gözlerini hırpalamasın!”

§8 ¹⁹⁻²² “Seni (kişisel) tanrıçası yapmak için sana çıktı. O sana bir yer hediye edecek. Sana bir ev verecek. Sana hizmetliler verecek. Sana sığırlar ve koyunlar verecek. O seni adak alan kimse yapacak.

§9 ^{A3 I 23'-26'} “Sana yalvarıyor ve seni çağırıyorum. Gel! Seninle birlikte ayı, yıldızları, Yeryüzünün Güneş Tanrıçası'nı getir! Hizmetliler senin önünde koşsun! Tanrılar ve [tanrıçalar] ^{II 1-13} senin önünde koşsun! Bu adama gel! Sen bu adamın soyu için onun karısısın! Bu adamı dikkate al! Ona dön ve onunla konuş! Senin hizmetli kadınına ona teslim et ve o (ona) kul olacak. Bırak o onu karısı olarak alsın ve kendine oğullar kızlar yapsın! Onlar senin hizmetlin olacak. Sana sürekli olarak adaklar, kalın ekmekler, memal ve içecek verecekler.”

§10 ^{A1 II 14-25} “Bak! Bu adam seni bilmez. Fakat şimdi seni arıyor. (Başka bir tanrıça yerine) onun aradığı sen olduğun için, sen Tanrıça iyilik için bu adama adım atmalısın. Yeryüzünde seni yardıma çağırdığımız konu, Tanrıça, tanrısallığını göster ve iyilik yap! Tanrıça, o senin tanrısallığını görsün! (Öyle) olacak ki o seni [kişisel tanrıçası] yapacak. [...]”

^{A3 II 2'-4'} [Bölünmüş kalın ekmekleri] geri asker ekmeğinin üzerine koyarım ve geri eve gideriz. ^{5'-6'} Ritüeli yaptığım eve yeni bir masa konur. ^{7'-8'} Asker ekmeğini masanın üzerine koyarım. Aşağıya onun önüne bir testi koyarım.

-----

§16 ^{A1 III 4'-10'} [... “S]en kadın hizmetlini ona teslim et ve o ona kul olacak. Bırak o onu karısı olarak alsın ve kendine çocuklar yapsın! Kendine oğullar kızlar yapsın! Tanrıça, tanrısallığını göster!”

§17 ^{11'-19'} “O senin tanrısallığını görsün! O seni baş (kişisel) tanrısı yapacak. O seni adak alan kimse yapacak.” Bir kez daha masanın önüne onun için bir yatak sererler. Ayrıca asker ekmeğinin içinde olan uzun palto ya da giysiyi de onun için sererler.

§18 ^{A3 IV 1-4} Ritüel sahibi uyur. Eğer o rüyasında tanrıçayı onun bedeninde onun yanına gelirken görürse ve o onunla uyursa, (o söyleyecek). ⁵⁻¹⁰ [Ben] tanrıçaya üç gün boyunca dua [ederken], o rüyada ne gördüğünü bana söyler, tanrıçanın ona gözlerini gösterip göstermediğini (veya) tanrıçanın onunla uyuyup uyumadığını.

Ziplantawiya’nın, kardeşi olan kral Tuthaliya ve ailesine yaptığı kara büyüünün etkilerini yok etmek amacıyla gerçekleştirilen ritüelde, ritüel uygulayıcı Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı’ndan krala ve ailesine iyilik, hayat, uzun yıllar, kudret, refah ve ‘kınından çekilmiş silah’ vermesini diler. Ritüel esnasında benzer şeylerin dilendiği iki yakarıştan ilkinde Kan’ın Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı ve erkek tanrılara öncesinde kalın ekmekler sunulmuştur.

KBo 15.10+ (CTH 443.1)⁸⁶⁰

§12 II ³⁰ nu n[am-ma la-a]h-hu-ur-nu-zi ta-ma-i da-a-i-ir nu nam-ma
NINDA.GUR₄.RA^{HI.A 31} tu-u-[r]u-pu-uš-[š]a QA-TAM-MA ši-pa-an-te-er nu ki-
iš-ša-[a]n me-mi-ir ³² iš-ha-na-aš ^DUTU-[u]š ^DIM-aš DINGIR.LÚ^{MEŠ}-r ša² qa-a-
ša-aš-ma-aš aš-šu-la-aš NINDA.GUR₄.RA^{HI.A 33} pá-r-ši-ia-nu-un nu [i]l[-da-]l[-
l]u har-ni-ik[-te]-en nu A-NA BE-LÍ A-NA DAM-ŠU DUMU^{MEŠ}-ŠU ³⁴ a-aš-šu

---

⁸⁶⁰ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 443.1 (TX 11.12.2013, TRde 19.12.2013)

nam-ma e-eš-t[u nu-u]š-ši ^DUTU-uš ^DIM-aš-ša A-NA BE-[L]Í[A]-NA DAM<-ŠU>
DUMU^{MEŠ}-ŠU ³⁵ a-aš-šu TI-tar ma-ia-an-[da-tar] ^{GIŠ}TUKUL pa-ra-a ni-e-an-ta-
an [na]m[-m]a pí-iš-kat-te-en

-----

§27 III ^{35'} [nu A-NA BE-LÍ DAM-ŠU DUMU^{MEŠ}-ŠU TI-ta]r da-lu-ga-uš MU^{KAM}-
uš ^{36'} [ha-aš-ti-li-ia-tar ma-ia-an-da-tar] pí-iš-kán-du nu-uš-š[i] ^{37'}
[DINGIR^{MEŠ.HI.A} ^{GIŠ}TUKUL pa-ra-a ni-e-an-ta-a]n pí-an-du nu-za ha-a-aš-š[u-
uš] ^{38'} [ha-an-za-aš-šu-uš kar-pa-an-du nu-z]a-kán KUR-e ha-aš-ši-kán-du

Tercüme:

§12 ³⁰⁻³⁵ Daha sonra ağaç yapraklarını başka bir yere koyarlar ve aynı şekilde kalın ekmekler ve tûruppa ekmeği sunarlar ve şöyle söylerler: “Kan’ın Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı ve erkek tanrılar, şimdi size güzel kalın ekmekler böldüm. Kötülüğü yok edin! Eşi ve çocukları ile birlikte beyim tekrar iyi olsun! Güneş Tanrısı ve Fırtına Tanrısı, beyime, eşine ve çocuklarına iyilik, hayat, kudret (ve) kınından çekilmiş silah ver!”

-----

§27 IV ^{35'-38'} “[Beyime, eşine (ve) çocuklarına haya]t, uzun yıllar, [kahramanlık (ve) kudret] versinler! [Tanrılar] ona [kınından çekilmiş silah] versinler! [Onlar] torunlar [(ve) büyük torunlar yetiştirsinler! Ve] ülke refaha ulaşsın!

Uğradığı lanet nedeniyle bazı fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar yaşayan bir çocuğu tedavi etmeye yönelik olan bir ritüelde, çocuğun suçsuz olduğu belirtilerek Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı ve Koruyucu Tanrı’dan çocuğa iyi bir hayat, uzun bir ömür, güç, cesaret, gelecek, sağlık, olgunluk ve kahramanlık vermeleri istenir.

KBo 10.37 (CTH 429.1)⁸⁶¹

§12 II ^{15'} A-NA ANŠE.KUR.RA hal-ki-iš im-mi-i-ú-ul A-NA GU₄^{MEŠ}-ia ^{16'}
ŠÀ.GAL A-NA UR.^{IGI}₇^{HL.A} ŠAH^{HL.A}-ma mu-ú-da-na ^{17'} e-et-re-eš-mi-it na-at ka-
a-ša ú-x-x-x ^{18'} nu ^DUTU ^D10 ^DLAMMA HUL-lu-un EME A-NA DUMU^{RU} a[-wa-
an] ^{19'} ar-ha pár-ah-tén na-at im-mi-ú-la-aš e-e[t-ri-ia] ^{20'} EGIR-an i-ia-an-ni-ia-
an-du DUMU^{RU}-ma [_ _ _] ^{21'} ar-ha tar-na-an-du Ú-UL DÙ-at ku-i[t-ki] ^{22'} Ú-
UL-ma wa-aš-ta-aš ku-it-ki Ú-UL-ma[-kán] ^{23'} da-a-aš ku-e-da-ni-ik-ki ku-it-ki
K[AxU-iš-mi-it] tar-aš-ga-ni-ia-u-wa-an-za ^{24'} ar-ri-iš-me-e[t-ta] ^{25'} še-e-hu-ga-
ni-^{ia}-u-wa-an-za ša-ak-ki[-ia Ú-UL ku-it-ki] ^{26'} ú-e-mi-ia-^{az}-^{zi}-ia-kán Ú-UL
ku-i[t-ki] ^{27'} nu-uš-ši DINGIR^{MEŠ} a-aš-šu TI-tar MU^{HL.A} GÍD[.DA] ^{28'} pé-eš-kat-
tén nu-uš-ši in-na-ra-a-wa-tar ^{29'} ha-aš-ta-li-ia-tar pé-eš-ka[t-tén] §

§13 ^{30'} na-aš šal-le-e-eš-du pár-ku-e-eš-d[u nu[?]-uš[?]-ši[?] ...] ^{31'} hu-u-wa-an-da-aš
pé-eš-kat-tén nu-uš-š[i h]a-aš-ta[!]-ⁱ-^{ia}[-tar] ^{32'} pé-eš-tén nu-uš-ši iš-hu-na-u-
wa-a[r] ši-^{ia}-u-wa-^{ar} ^{33'} pé-eš-tén nu-uš-ši šu-uh-mi-li-ⁱⁿ ge-e-^{nul} pé-eš-tén
-----

§18 III ¹² H[U]L-lu-un U4.KAM-an HUL-lu-u[n] ^{me}-^{mi}-an ku-iš A-NA
DU[MU[?]-RI[?]] ¹³ me-[^{mi}-]iš-ta na-at-ša-an [EG]IR-pa a-pé-e-da-ni ^{pé}-e[-^{di} ...
] ¹⁴ A-NA DUMU-^{RI}[!]-ma EGIR-pa a[-aš-šu] TI-tar ha-^{ad}-du-la-tar MU^H^{HL.A}
GÍD.DA] ¹⁵ [EGIR.U₄]-MI ma-ia-^{an}-da-tar[!] UR.SAG-tar ha-aš-ta-li-ia-ta[r] ¹⁶
[ⁱn-na-^r]a-u-wa-a-^{tar} pé-eš-k]at-tén ^{GIŠ}pád-dur-ma-kán a-pí-i[a] ¹⁷ [A-N]A
A.^Š^Àma-r[ⁱ-ia-n]i-i šu-uh-ha-i §

Tercüme:

---

⁸⁶¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 429.1 (TX 27.03.2017, TRde 08.02.2017).

§12 ^{15'-29'} *At için tahıl yem karışımıdır ve sığırlar için yeşil şeyler, fakat köpekler ve domuzlar için çöp onların yiyeceğidir. “Şimdi o ... Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu Tanrı kötü dili çocuktan uzaklaştırın ve onlar (yani kötü diller) yem karışımını ve yiyeceği kovalasınlar! Fakat çocuğu [...] serbest bıraksınlar! O hiçbir şey yapmadı ve o hiçbir suç işlemedi ve o hiç kimseden hiçbir şey almadı. Onun ağzı balgamla kaplı. Onun arka kısmı idrarla kaplı ve o hiçbir şey bilmez ve o hiçbir şeyi fark etmez. Tanrılar ona iyi bir hayat, uzun yıllar verin! Ona güç ve cesaret ver[in!]”*

§13 ^{30'-33'} *“O büyük olsun ve arınık olsun! [Ona ...] rüzgarın gücünü(?) verin! Ona cesaret verin! Ona kol (gücü) ve direnç verin! Ona sağlam diz verin!”*

-----
§18 ¹²⁻¹⁷ *“Çocuk hakkında kim kötü gün ve kötü söz söylediye, o o yerde geri [...] Fakat çocuğa iyi bir yaşam, sağlık, uzun yıllar, gelecek, olgunluk, kahramanlık, cesaret, güç verin!” O sepeti oraya mariyana alanının içine döker.*

Muhtemelen dedikodu ve lanetlemeye maruz kalmış (§5) olan bir bireyi arındırmak için gerçekleştirilen bir ritüelde, Koruyucu Tanrı *Kurša*'nın, kendisine ritüel sahibi tarafından adanan sekiz koyun kurbanını kabul etmesi, ona dostane davranması ve onu koruması için yakarılır. Yakarışın ardından kurban edilen hayvanların çiğ eti tanrıya sunulur ve kendisine üç kez bira libasyonu yapılır. Bir sonraki gün ise Güneş Tanrısı'na kurban sunulur, ondan ritüel sahibini koruması istenir.

KBo 12.96 IV (CTH 433.1)⁸⁶²

§11 ⁴ [I-NA U4K]AM *ma-a-an lu-uk-kat-ta nu-za* ^{LÚ.MEŠ}MUŠEN.D[Ù] ⁵ [...a]p-
pa-an-zi EN SÍSKUR 8 UDU *pa-a-i* ⁶ [ŠE-ya] *ma-ši-wa-an pa-a-i*

⁸⁶² Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Bawanypeck, 2005, s.72-77.

LÚ.MEŠ MUŠEN.DÙ-ya ku-i-ša ⁷ IŠ-TU É-ŠU 1 NINDA.GUR₄.RA da-a-i ⁸ na-at
A-NA NINDA.GUR₄.RA^{HL.A} EGIR-an hi-in-ke-eš-kán-ta-ri §

§12 ⁹ nam-ma UDU^{HL.A} A-NA DINGIR^{LIM} hu-u-kán-zi na-aš-ta an-da ¹⁰ ki-iš-ša-an
me-ma-an-zi ka-a-ša-wa-at-ta SÍSKUR ¹¹ EN.SISKUR pa-a-i nu-wa-za
DINGIR^{LIM} SÍSKUR da-a ¹² nu-wa-aš-ši-iš-ša-an an-da aš-šu-li na-a iš-hu-ut ¹³
nu-ut-ta ku-it me-mi-eš-ki-iz-zi ¹⁴ nu-uš-ši GEŠTUG-an pa-ra-a la-ga-a-an har-
ak §

§13 ¹⁵ nam-ma-kán UDU^{HL.A} ar-kán-zi nu-uš-ša-an hu-i-šu ¹⁶ UZU šu-up-pa A-NA
DINGIR^{LIM} EGIR-pa ti-an-zi ¹⁷ nam-ma KAŠ EGIR-an-ta 3-ŠU ši-pa-an-ta-an-
zi §

-----
§16 ²¹ am-mu-uk-kán a-pé-e-da-ni I-NA U₄.5^{KAM} ²² I-NA ŠÀ É.DINGIR^{LIM} an-da
Ú-UL pa-a-i-mi nu-mu EN SISKUR ²³ 1 UDU 1 ^{DUG} ha-ni-eš-ša-an KAŠ.GEŠTIN
3 NINDA.GUR₄.RA 1 ^{GIŠ} ú-e-ra-an [DIM₄] ²⁴ 1 ^{GIŠ} ú-e-ra-an BAPPIR pa-a-i nu-
za pa-a-i-mi ^{DUTU} un ²⁵ [ši-pa] an-ta-ah-hi an-da-ma-kán ki-iš-ša-an me-ma-ah-
hi ²⁶ [^{DUTU} E]N-YA e-ni-wa ku-it am-mu-uk DUMU.LÚ.U₁₉.LU ²⁷ [...] x x x
[EGIR] an [zi-]ik ^{DUTU} uš ar-hu-ut ²⁸ [E]N? [SISKUR-an-da] [...] x [X]

Tercüme:

§11 ⁴⁻⁸ [Dördüncü gün], gün ağardığında ^{LÚ}MUŠEN.D[U'lar (kahinler) ... ye]rine
getirirler. Ritüel sahibi 8 koyun ve vermek istediği kadar arpa verir. Her bir
^{LÚ}MUŠEN.DU evinden bir kalın ekmek alır ve kalın ekmekler önünde eğilirler.

§12 ⁹⁻¹⁴ *Daha sonra koyunları tanrı için kurban ederler ve şöyle söylerler: “Şimdi ritüel sahibi sana kurban veriyor. Tanrı kurbanı kabul et! Ona (ritüel sahibine) iyilikle dön! O sana ne söylerse kulağını ona doğru eğ!”*

§13 ¹⁵⁻¹⁷ *Daha sonra koyunlar kesilir ve çiğ kutsal/arınık eti tanrıya koyarlar. Daha sonra ardından 3 kez bira libasyonu yaparlar.*

-----

§16 ²¹⁻²⁸ *Beşinci gün ben tapınağa gitmem. Ritüel sahibi bana 1 koyun 1 hanies kabı kaliteli bira, 3 kalın ekmek, 1 tepsi malt ve 1 tepsi bira mayası verir ve ben giderim. Güneş Tanrısı’na kurban sunarım ve şöyle söylerim: “Güneş Tanrısı, Efendim, ben, bir insan evladı [...] ... sen Güneş Tanrısı onu koru!” [...] Ritüel [be]yi içeri [...]*

Kara büyü ve kirliliğin neden olduğu rahatsızlıktan muzdarip birini arındırmak için düzenlenen bir ritüelde ise uygulayıcı ritüel sahibi adına Güneş Tanrısı’na yakarıp, övgülerde bulunarak, ondan herhangi bir şey ya da herhangi biri tarafından kötülüğe uğrayan birini hayatta tutmasını ister.

KUB 36.83+ öy. I (CTH 456.2.1)⁸⁶³

§6 ¹¹ *na-aš-ta ka-[a]-ša EGIR-pa tu-uk A-NA ^DUTU LUGAL ŠA-ME-E ¹² [ge]-en-zu-wa-li ú-it ^DUTU-uš-za ne-pí-ši LUGAL-uš ¹³ [DUMU.]LÚ.U₁₉.LU-ma-za LÚSIPA-aš zi-[ik] nu ŠA DUMU.LÚ.U₁₉.LU DI^{HLA} ¹⁴ [zi]-ik LUGAL ŠA-ME-E ha-an-na-aš-ki-ši nu ku-iš ku-e-ez dam[(-me-eš-ha-an-za)] ¹⁵ [n]a-an zi-ik-pát ^DUTU LUGAL ŠA-ME-E hu-iš-nu-uš-ki-[ši] §*

Tercüme:

---

⁸⁶³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 456.2.1 (TX 13.10.2014, TRde 28.02.2014)

§6¹¹⁻¹⁵ “Şimdi o sana geldi, Güneş Tanrısı, gökyüzünün kralı, dostça geldi. Güneş Tanrısı, sen gökyüzünde kralısın, sen insanlığın çobanısın. Sen gökyüzünün kralı, insanlığın hükmünü ver! Kim biri/bir şey tarafından zarar gördüyse, Güneş Tanrısı, gökyüzünün kralı sen onu hayatta tut!”

4.3.2.3. Merhamet, Bağışlanma ve Tanrının Sakinleşmesini Dileyen Yakarışlar

Ritüellerde dile getirilen dualardan bir kısmı da tanrılardan sakinleşmelerini isteyen, suçsuz olduğunu beyan edip merhamet dileyen ya da suçunu kabul edip bağışlanmayı rica eden yakarışlardır. Anniwiyanni’nin Ritüeli kutsanmış bir kız tarafından Av Çantası’nın Koruyucu Tanrısı Kurşa’nın sakinleşmesini dileyen bir yakarışı, bu tanrıya dört gün boyunca takdim edilen bir dizi yiyecek-içecek sunusunu ve ona adanan kurbanı ele alır.

A: VBoT 24 III (CTH 393)⁸⁶⁴

§23³⁵ nu ú-i-e-eš-ki-iz-zi an-da-ma-kán³⁶ ki-iš-ša-an me-mi-iš-ki-iz-zi §

§24³⁷ an-da-kán e-hu^DLAMMA^{KUŠ}kur-ša-aš³⁸ nu-un-na-aš-ša-an an-da mi-i-e-eš³⁹ nu-un-na-aš-ša-an an-da tal-li-i-e-eš⁴⁰ kar-pi-in-na kar-tim-mi-ya-at-ta-an⁴¹ ša-a-u-wa-ar ar-ha tar-na⁴² ke-e-ma-kán ha-aš-du-er ma-ah-ha-an^{LÚ}APIN.LÁ-li⁴³ ar-ha me-er-ta tu-ga-kán A-NA^DLAMMA^{KUŠ}kur-ša-aš⁴⁴ kar-piš kar-tim-mi-az ša-a-u-wa-ar⁴⁵ ar-ha QA-TAM-MA me-er-tu⁴ §

§25 IV¹ [na-aš-ta]^[NA4]pa-aš-ši-lu-uš IŠ-TU KAŠ ki-iš-ta-nu-mi² [nu ki-i]š-ša-an me-ma-ah-hi ke-e-ez ma-ah-ha-an³ [ni-i]n-kir zi-ga-az^DLAMMA^{KUŠ}kur-ša-aš⁴

---

⁸⁶⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 393 (TX 23.03.2016, TRde 23.03.2016)

[QA-TAM-M]A ni-^[ik] nu-ut-ták-kán kar-pí-iš⁵ [kar-tim]-mi-az ša-a-u-wa-ar ^[ar]ha me-er-du §

§26⁶ [nu NINDA.GUR₄.R]A^{HLA} pár-ši-ya-ah-hi ^[na]aš-kán EGIR-pa⁷
[^{GİŞ}BANŠUR[?]]-^[i] te-eh-hi nu⁹ e-ed-ri te-eh-hi⁸ [nu-kán] KAŠ pé-ra-an kat-ta 3-
ŠU ši-pa-an-tah-hi⁹ [na-aš-t]a pa-ra-a ú-wa-am-mi¹⁰ [DINGIR^{LIM}]-ma-kán an-
da hu-u-it-ti-ya-mi §

§27¹¹ ^[lu]uk-kat-ta-ma NINDA.GUR₄.RA^{HLA} 9 e-ed-ri¹² KAŠ-ya ša-ra-a da-an-
zi na-at ar-ha¹³ a-da-an-zi a-ku-wa-an-zi §

§28¹⁴ nu I-NA U₄.3.KAM ki-iš-ša-an ú-i-ya-iš-ki-mi¹⁵ NINDA.GUR₄.RA^{HLA}-ya
9¹ e-ed-ri KAŠ-ya PA-NI DINGIR^{LIM}¹⁶ U₄-at U₄-at ta-ma-i zi-ik-ki-^[i]š-ki¹⁷-mi §

§29¹⁷ I-NA U₄.4.KAM-ma mu-ke-eš-šar hu-u-ma-an¹⁸ ša-ra-a da-ah-hi na-at-
kán pa-ra-a ^[pé]e-da-ah-hi¹⁹ ga-la-ak-tar-ma-aš-ša-an pár-hu-u-e-na-^[an]²⁰
^{UDU}i-ya-an-da-aš ^{SİG}hu-ud-du-ul-li²¹ EGIR-pa A-NA ^DLAMMA ^{KUŠ}kur-ša-aš te-
eh-hi §

§30²² na-aš-ta ^{LÚ.MEŠ}MUŠEN.DÙ A-NA ^DLAMMA ^{KUŠ}kur-ša-aš²³ MÁŠ.GAL
ši-pa-an-da-an-zi nu ha-an-te-ez-zi pal-ši²⁴ ZAG-an ^[UZU]GEŠTU-an
^{UZU}NÍG.GIG ^{UZU}ŠÀ ZAG-an²⁵ ^{UZU}ZAG.UDU-an IZI-az za-nu-an-zi²⁶ na-at-ša-
an A-NA DINGIR^{LIM} EGIR-pa ti-an-zi §

§31²⁷ MÁŠ.GAL TU₇^{HLA} ^[i]en-zi nu-za a-da-an-zi²⁸ nam-ma ^DLAMMA
^{KUŠ}kur-ša-aš GUB- aš 3-ŠU²⁹ a-ku-wa-an-zi EGIR-an-da-ma-aš-ma-aš ku-i-e-
eš³⁰ DINGIR^{MEŠ} a-aš-ša-u-^[e]l-eš nu a-pu-u-uš DINGIR^{MEŠ}³¹ ak-ku-uš-kán-zi §

Tercüme:

§23 ...³⁵⁻³⁶ O (kutsanmış kız) ağıt yakar ve şöyle der:

§24 ³⁷⁻⁴¹ “Koruyucu Tanrı Kurša içeri gel ve bize karşı nazik ol! Bize karşı hoş ol! Öfke, hiddet, kızgınlık uzak ol!” ⁴²⁻⁴⁵ “Bu samanın çiftçi için tükenmiş olması gibi aynı şekilde öfke, hiddet, kızgınlık da senin için tükenmiş olsun, ey Koruyucu Tanrı Kurša.”

§25 ¹⁻⁵ [Daha sonra] çakıl taşlarını birayla söndürürüm [ve şö]yle söylerim: “Bunların susuzluğunu gidermesi gibi Koruyucu Tanrı Kurša, sen de susuzluğunu gider! Senin öfken, [hid]detin ve kızgınlığın tükensin!”

§26 ⁶⁻⁷ [Kalın ekme]kleri bölerim ve onları [masa]nın üzerine koyarım. 9 yiyecek maddesini koyarım. ⁸ Öncesinde üç kez bira libasyonu yaparım. ⁹ [Daha sonr]a dışarı çıkarım. ¹⁰ Ama [tanrıyı] içeri çekerim.

§27 ¹¹⁻¹² Gün ağardığında, kalın ekmekleri, 9 yiyecek maddesini ve birayı alırım. ¹³ Onlar yerler ve içerler.

§28 ¹⁴⁻¹⁵ 3 gün boyunca sürekli olarak (tanrıya) bu şekilde yakarırım. ¹⁶ Kalın ekmekleri, 9 yiyecek maddesini ve birayı günlük olarak tanrının önüne tekrar tekrar koyarım.

§29 ¹⁷⁻¹⁸ Ancak dördüncü gün tüm ayın (materyallerini) alırım ve onları taşıyım. ¹⁹⁻²¹ Koyunun yünündeki galaktar ve parhuena Koruyucu Tanrı Kurša için alırım.

§30 ²²⁻²⁵ Kahinler Koruyucu Tanrı Kurša için keçi kurban ederler. Onlar ilk kez sağ kulağı, karaciğeri, kalbi, sağ omzu ateşte pişirirler. ²⁶ Onları tanrı için koyarlar.

§31 ²⁷ Keçi(nin geri kalanıyla) çorbalar yaparlar ve yerler. ²⁸⁻³¹ Daha sonra Koruyucu Tanrı Kurša için dikilerek üç kez içerler. Daha sonra onların önünde hangi [tanrılar] varsa o tanrıların iyiliği için içerler.

Lanete uğraması nedeniyle hastalanan çocuğun tedavisi için düzenlenen ritüelde, uygulayıcı Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı ve Koruyucu Tanrı’ya çocuğun suçsuz olduğunu, hiç kimseye karşı bir kötülük yapmadığını beyan edip onun hastalıklarını bildirdikten sonra bu tanrıların ona merhamet etmelerini diler.

§9^{54'} [^DUTU-uš ^D10-aš ^DLAMMA-aš DINGIR^{MEŠ} da-pí-an-te-]eš HUL-lu UN-aš^{55'} [pé-ra-an] x ku-u-un UN-an HU[L]^{56'} [...] TUKU.TUKU-aš^{GIŠ} pád-dur^{57'} [^DUTU-uš ^D10-aš ^DLAM]MA-aš DINGIR^{MEŠ} da-pí-an-te-eš^{58'} [nu da-pí-an-...]x-tén ka-a-aš DUMU-RU^{59'} [Ú-UL i-ia-at ku-it-ki] Ú-UL-ma wa-aš-ta-aš ku-it-ki^{60'} [Ú-UL-ma-kán da-a-aš ku-e-da-ni-ik-ki ku-i]t-ki ka-a-aš ka-li-li-ia-an-za^{61'} [DUMU-aš a-iš-mi-it tar-aš-g]a-nii-ia-<u-wa->an-za ar-ri-iš-ša^{62'} [še-e-hu-ga-ni-ia-u-wa-an-za] nu-uš-ši DINGIR^{MEŠ} ge-en-zu

Tercüme:

§9^{54'-62'} ... “[Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu] Tanrı, siz tüm tanrılar! İnsanın kötülüğü önd[e ...] bu insan kötülük [...] öfkeyle sepet [...] ... [... Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı, Koruyucu] Tanrı, siz tüm tanrılar! [...] ... Bu çocuk, o hiçbir şey yapmadı ve hiçbir suç işlemedi ve o hiç kimseden hiçbir şey almadı. Bu düğümlü. Çocuğun ağzı balgamla kaplı(?) ve arka tarafı idrarla kaplı. Tanrılar ona merhamet edin!”

Depresyon tedavisine yönelik olan ritüelde çeşitli arındırma eylemlerinin ardından öncelikle Tanrı Madanu (=Marduk?) ve onun eşi olan Tanrıça Sarpanitu’ya, çeşitli sunuların ardından dua edilir. Ancak metnin bu kısmının kırıklı olması nedeniyle yakarışın içeriğini öğrenemiyoruz. Metnin devam eden kısmında çeşitli sunuları takiben gerçekleştirilen bir başka yakarış ise hastanın Güneş Tanrısı Šamaš’a övgüleriyle başlar ve sonrasında hasta tanrıya hatalar yaptığını ve günahkar olduğunu itiraf eder. Bu duanın devam eden kısmı da kırıklıdır; ancak suçluluğunu kabul etmesi ve bunu tanrıya beyan etmesinin ardından hasta muhtemelen tanrıdan bağışlanmayı dilemiştir. Metnin

---

⁸⁶⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 429.1 (TX 27.03.2017, TRde 08.02.2017).

devamında, hasta Ea, Bunene, Enlil, Nin[lil], Hakikatin Tanrısı, Ada[let] Tanrısı, Qaqqad, Kunuř<kad>ru, Kuřarihhi ve Ekur'un tanrıları gibi çeşitli tanrılara ićenlikle seslenerek çeşitli suçlar işlediğini, yalan beyanda bulunduğunu, kanuna karşı hareket ettiğini ve günahkar olduğunu itiraf ederek, bunların doğurmuş olduğu veballerden ailesinin muaf olmasını, kendisinin affedilmesini ve ızdırabının dindirilmesini diler. Takip eden bir diğeri yakarışta ise hasta Tanrı Marduk'un eři Tanrıça Sarpanitu'ya seslenir. Tanrıçaya övgülerini sunduktan sonra bir önceki yakarışını yinelemesine ek olarak, hasta Tanrıça Sarpanitu'dan affedilmesi konusunda kendisi için eři Tanrı Marduk'tan ricacı olmasını ister. Ritüelin son duasında ise hasta, gecenin tanrı ve tanrıçalarına, cennette duran ve uyumlu olan yıldızlara, bu yıldızları yaratanlar olarak bahsedilen Anu ve Enlil'e ve bu yıldızlara şöhretini bahşeden olarak anılan Nudimmud (=Enki=Ea)'a seslenerek affedilmeyi diler.

Her bir ritüel eylemin ardından bilinen ve bilinmeyen günahların bağışlanmasını ve huzura ermeyi dileyen bu yakarışlar Akad dilindedir. Hititli ritüel uygulayıcıları ve duacıları için bir tanrıya kendi dilinde hitap etmek alışıldık bir durum olsa da bu amaçla Akadca'nın kullanılması oldukça nadirdir. Aslında Boğazköy metinleri arasında bu duruma tek paralelliğı *babili*- ritüeli (CTH 718) göstermektedir. Ancak bu depresyon tedavisindeki Akadca pasajlarda kullanılan kelimeler, Beckman'ın dikkat çektiğı üzere *babili*- ritüelidekilere nazaran daha sofistikedir.⁸⁶⁶

Ele aldığımız ritüeldeki yakarışlarda kendilerine seslenilen tanrılardan Madanu (=Marduk?), Sarpanitu ve Bunene, Hitit metin korpusu içinde nadiren geçmektedir. Bunene özellikle Güneş Tanrısı'na yapılan dualarda (CTH 372, CTH 374) ve II. Mursili ile Amurru kralı Duppi-Tessup arasında yapılan anlaşma metninde (CTH 62)

---

⁸⁶⁶ Beckman, 2007, s.79.

geçmektedir. Gece tanrılarıyla ilgili olarak ise onlara yapılan duaya ve bu duada yer alan tema ve öğelere yakınlık teşkil eden metinlerin çoğuna Mezopotamya’da rastlanmaktadır. Bunlar genellikle birinci bin yıl kütüphanelerindeki ritüellerde görülür.⁸⁶⁷ A. L. Oppenheim ‘Gece tanrılarına dua’ının en erken versiyonunun, Eski Babil dönemine ait bir duada, bir kahin tarafından gece vakti iç organlarıyla bakılan faldan önce dile getirildiğini belirtir.⁸⁶⁸ Yıldızlar muhtemelen özellikle de gece gerçekleştirilen ritüellerde zikredilmiştir. Semptomlarından biri, uzun ve uykusuz geceler geçirmek olan depresyona karşı yapılmış olan bizim ritüelimizin de gece gerçekleştirilmiş olması oldukça yerindedir.⁸⁶⁹

A: KUB 4.47 öy. (CTH 432)⁸⁷⁰

§3²⁴ *nam-ma-kán* É^DMA-DA-NI⁷ Û É^DŠAR-[PS-NI-TÌ IŠ-TU ZÌ.DA] x x [ ]²⁵
gul-aš-zi nu-kán KÁ^DMA-DA-NI⁷ IŠ[[]TU[]] [ZÌ.DA *gul-aš-zi*]²⁶ IŠ-TU
E-RE-EB ^DUTU *da-a-la-i nu* GIŠ[?] [ ]²⁷ *da-a-i nu* XX
NINDA^{HI.A} ZÀ.AH.LI HÁD.DU.A SA[R *da-a-i*]²⁸ *nam-ma-aš-ša-an A-NA*
DUG NA⁴ GIŠ[?]MU-UR-R[A-NU *še-er da-a-i?*]²⁹ [A-NA] PA-NI ^DMA-DA-
NI⁷-ma VI NINDA^{HI.A} *da-[a-i*]³⁰ [GIŠ[?]BU-RA-A-]ŠI ZÀ.AH.LI HÁD.DU.A
SA[R]³¹ [o] x [^{DU}]G KU-KU-UB KAŠ x x [ ]
] ³² *ku-e-da-[ni-ya]* [ ] ³³ Û IŠ-TU GIŠ[[]KIRI⁶][]] [ ]
³⁴ *še-er hu-u-e-nu-uz-z[i*] ³⁵ *nam-ma-kán a-pu-u-un an-t[u-uh-*

⁸⁶⁷ İlgili bibliyografya ve metin numaraları için bkzn. Beckman, 2007, s. 79-80.

⁸⁶⁸ A. L. Oppenheim, “A New Prayer to the ‘Gods of the Night’”, *Studia Biblica et Orientalia. Volumen III. Oriens Antiquus*, 1959, s. 282-301.

⁸⁶⁹ Beckman, 2007, s. 80.

⁸⁷⁰ Beckman, 2007, s. 69-76.

ša-an] ³⁶ na-an ŠU-an e-ep-zi [nu ki-iš-ša-an me-
ma-i] §

§4 ³⁷ DINGIR-<UT?->KA-I-NA DAN-NA-T[I] §

§5 ⁴² nu wa-a-tar KAŠ-ya ši-ip-[pa-an-ti] ⁴³ nu ki-iš-ša-an 3-Š[U me-ma-i] §

§6 ⁴⁴ ^DUTU DI.KU₅ AN.KI x x [E-GI AH-ṬI?] ⁴⁵ E-ŠE-EṬ Ṭ-
GAL-[LI-LI₅ EN-YA] ⁴⁶ Ṭ ^DGAŠAN-YA K[-YA ZI-NU-U?
] ⁴⁷ ŠI-GU-U-U[!] ^DU[TU] ⁴⁸ [Ṭ? [!] DTE?- [ ]
⁴⁹ [o] x [ ]

ay. ¹ [E-GI AH-ṬI E-Š]E-EṬ Ṭ-[GAL-LI-LI₅] ² [o o o o] x [MEŠ]-YA A-
NA x [ ] ³ A-NA I-DU-U LA-A I-DU-A A-[NA-KU A-NA ŠI-GU-
U E-RU-UB] ⁴ ^DÉ.A DBU-NE-NE EL-[TI É-YA NUMUN-YA] ⁵ Ṭ LI-IL₅-LA-
TI-YA PU-U[Ṭ?-RA] ⁶ ŠI-GU-U ^DÉN.LÍL Ṭ ^DNIN.[LÍL]
⁷ HUR.SAG EL-PA-TI ^DÉ.A ^DB[U-NE-NE?] ⁸ DINGIR-LU₄ KÍ-IT-TI
DINGIR-LU₄ MI-Š[A-R] ⁹ ^DQA-AQ-QA-AD ^DKU-NU-UŠ-<KAD->RṬ^D [ ] ¹⁰ Ṭ
^DKU-ŠA-RI-IH-HU DINGIR^{MEŠ} É?.[KUR? E-GI AH-ṬI E-ŠE-EṬ] ¹¹ Ṭ-GAL-
[LI-LI₅ AR-NI HI-ṬI[!] GI₅-IL₅-LA-TI[!] [MA-MÌ-TI PU-UṬ-RA] ¹² VII GI₅-
IL₅-LA-TṬ-YA VII MA-MÌ-TṬ-YA AŠ-RU₁₄ PU-[ ] ¹³ A-NA I-DU-U NU
I-DU-U A-NA PA-ṬAR AR-NI-Y[A A-NA PA-ṬAR EL-TI-YA] ¹⁴ A-NA NA-SÀ-AH
GIG-YA A-NA ŠU-UP-ŠUR MA-MÌ-TI-Y[A A-NA-KU A-NA] ¹⁵ ŠI-GU-U E-RU-
UB ŠI-GU-U DINGIR^{MEŠ} ŠA É.KUR x [ ] ¹⁶ EL-TI É-YA NUMUN-YA Ṭ
LI-IL₅-LI-TI-Y[A PU-UṬ-RA EN-YA] ¹⁷ Ṭ GAŠAN-YA A-[BU-TI[!] ŠA-[AB-TA] §
§7 ²⁰ ... ^DŠAR-P[A-NI-TU₄ UM-MU RE-ME-NI-TU₄] ²¹ [QA-I-ŠA-A]T[?] BÁ-LA-ṬI
NA-ŠI-RA-AT ZI-[TI[!] LE-QA-AT Ṭ-[NI-NI GAŠAN] ²² [GAL-TU₄ DING]IR-LA-
AT DINGIR[!]-LA[!]-A[!]-TI <AT-TI-MA> A-NA-<KU> AH-ṬṬ-U E-ŠE-EṬ Ṭ-G[AL-

LI-IL₅] ²³ [A-NA I-DU-U] LA-A I-DU-U A-NA DU₈ EL-TI-IA A-NA DU₈ AR-^lNI^l-
Y[A] ²⁴ [A-NA-KU-U A-NA Š]I-GU-U E-RU-UBA-NA «A-BU-TI» ^DAMAR.UTU
HA-A-ME-RI-[KI] ²⁵ [A-BU-TI ŠA-]AB-TI AR-NU-YA LI-IP-PÁŦ-RA HI-ŦA-TÙ-
YA LI-I[P-PÁŦ-RA] ²⁶ [MA-ME-T]Ù-YA LI-IP-PÁŦ-RA EL-TI LI-IP-PA-ŦE₄-ER
«DA» GI₅-IL₅-[LA-TI LI-IP-PA-ŦE₄-ER] ²⁷ [^DGAŠAN-YA] U₄-ME-ŠA-MA LU-
UD-LU-UL-KI

-----

§9a ³² [AN KU.U.]GA (=KÙ.GA) KI KU.U.GA AN.KI KU.U.GA KI.KI
KU.U.GA MU.UL A-NA ŠE.GA ³³ [MU.UL M]U.UL A-NA ŠE.GA MU.UL ŠA
A-NA KU.U.GA AN ŠI.KI.LA (=SIKIL) KI ŠI.KI.LA ³⁴ [AN.KI ŠI.]KI.LA KI.KI
ŠI.KI.LA MU.UL A-NA ŠE.KI.LA MU.UL MU.UL A-NA ŠE.KI.LA ³⁵ [MU.U]L
ŠA A-NA ŠE.KI.LA AN.KI ŠE.GA KI.KI ŠE.GA MU.UL A-NA ŠE.GA ³⁶
[MU.U]L MU.UL A-NA ŠE.GA MU.UL ŠA A-NA ŠE.GA KU-WA-YA MUL ³⁷
[ŠA] ^ll-NA ŠA-ME-E IZ-ZI-IZ-ZI ^DA-NU ^DEN.LÍL IB-NU-KU-NU-ŠI ER'-ŠU
^DNU.DÍM.MUD ³⁸ [Ú-Š]A-AT-LI-IM-MA ŠA-QÚ-TÙ ŠU-NU-TU
DINGIR^{MEŠ}.GE^{HI.A} IZ-ZI-ZA-NI-MA EL-TI PU-UŦ-RA

§9b ³⁹ [Š]U-UH-RU-UR ŠE-E-RU HUR.SAG ŠU-^lQÁM^l-MA-MA AŠ-QA-A-AN
GIŠ^{IG} TÚR-RA ⁴⁰ [K]Á NA-DU-Ú ŠÍ-GAR-RA ŠU-QÁM-MA-<<KA>>MA
DINGIR.GE^{HI.A} GUR-KAM^l?-MA MA-MA-HA-AŠ PÉ-TI-MA ⁴¹ KÁ.GAL ŠA
DINGIR^{MEŠ} GAL.GAL ER-BÁ-NIM-MA DINGIR MU-ŠI-TI ^DIŠTAR MU-ŠI-TI ⁴²
QA-AQ-QA-AD TÙ.MU.UL.LA (=TU₁₅.U₁₈.LU) TU.ŠI.ŠI (=TU₁₅.SI.SÁ)
TÙ.MU.KU.U.RA (=TU₁₅.KUR.RA) TÙ.MU.GAR₁₄.TÙ (=TU₁₅.MAR.TU) ⁴³
MUL A-HA-TI MUL DUG.DUG MUL^DDUMU.ZI MUL^DNIN.GI₅.ZI.DA MUL E-^lKU-E^l
⁴⁴ MUL MUL^lIS-LE-E MUL ŠI.PA.ZI.A.NA (=SIPA.ZI.ANA) MUL KA₄.AK.ZI.ZI
(=KAK.SI.SÁ)

Tercüme:

§3 ... ²⁴⁻³⁶ Daha sonra [unla] Madanu'nun bir tapınağını ve Şar[panītu]'nun bir tapınağını çizerek ve [unla] Madanu'nun kapısını [çizer ...] Güneş battığı zaman o terk eder [...] ve [...] o koyar(?). Daha sonra yirmi somun ekmek, kuru tere [ve ... alır]. Dahası taştan bir kaba laden reçinesi(?) [koyar]. O altı somunu Madanu'nun önüne koyar [... ard]iç, kuru tere, [...] bir testi bira [...] ve bahçeden [...] yukarıya yerleştirir [...] Dahası o kişi [...]. Ve onu elinden tutar [ve (Akadca) şöyle söyler:]

§4 “Üzüntü içinde senin tanrısallığın(?) [ ]”

§5 ... ⁴²⁻⁴³ ve su ve bira libas[yonu yapar ...] ve üç k[ez] (Akadca) şöyle [söyler]:

§6 ⁴⁴⁻⁴⁹ “Ey Şamaş, Yeryüzünün ve Cennetin Hakimi, [... ben ihmalkar davrandım, ben günah işledim]. Kanuna karşı hareket ettim, gücen[dirdim. ... Benim Efendim] ve Benim Hanımefendim [bana kızgın. ...] Ah, Ey Şamaş [yaklaşık üç satırlık boşluk] ... ^{ay. 1-17} [Ben ihmalkar davrandım, ben günah işledim, kanunlara karşı hareket et]tim, güc[endirdim. ...] ... bilinen ve bilinmeyen sebeplerden ben [ağıta başladım]. Ey Ea ve Bunene, [benim ev ahalimin, soyumun] ve çocuklarımın sorum[luluğunu beraat ettir. ...] Ah Ey Enlil ve Nin[lil, ...] Ey Sazlıkların Dağı, Ea, Bu[nene, ...], Hakikatin Tanrısı, Ada[letin] Tanrısı [...], Qaqqad, Kunuṣ<kad>ru, [...], ve Kuṣarihhi, E[kur(?)]'un tanrıları, [...ben ihmalkar davrandım, ben günah işledim, kanuna karşı hareket ettim], gücendirdim. Benim kabahatimi, benim günahımı, benim suçumu, [ve benim yalan beyanımı affet]. Suçlarımın yedisi ve yalan beyanlarımın yedisi [...] yüzünden, bilinen ve bilinmeyen sebeplerden kabahatlerimin bağışlanması için, [sorumluluklarımın feshedilmesi için], ızdırabımın giderilmesi için, yalan beyanımın affi için, ağıta başladım. Ah, Ey Ekur'un tanrıları, [...] benim ev ahalimin, soyumun ve çocuklarımın sorumluluğunu [beraat ettir]. [Benim Efendim] ve benim Hanımefendim benim için ric[acı olsun]!”

§7²⁰⁻²⁷ Daha sonra (uygulayıcı) un ve ardıc kasesini [alır ve] aşağı gelir ve Madanu'nun önüne ve [Şarpanītu'nun önüne koyar]. Daha sonra o (hasta) (Akadca) şöyle söyler: “Ey Şarp[anītu, merhametli anne]. <Sen> hayatın [bağışlayıcısı], ruhun koruyucususun, du[aların] alıcısı, [büyük hanımefendi], tanrıçaların tan[rıçası]. Ben ihmalkar davrandım, kanuna karşı hareket ettim, gücen[dirdim. Bilinen] ve bilinmeyen [sebeler]den, sorumluluklarımın affedilmesi ve kabahatlerimin bağışlanması için ağıta baş[ladım]. [Benim için] eş[in] Marduk'tan ricacı ol. Kabahatlerim azledilmiş olsun. Günahlarım [affedilsin. Yalan beya]nlarım affedilmiş olsun. Sorumluluklarım affedilmiş olsun. [Benim] suçlar[ım yapılmamış olsun. Ey benim Hanımefendim], günlük olarak senin övgülerini söylememe izin ver!”

-----

§9a³²⁻³⁸ “[Ey arınık Cennet], arınık Yeryüzü, arınık Cennet-ve-Yeryüzü, arınık yerler, (dualarla) uyumlu olan yıldız, iştirmek için olan [yıldız], arındırma için olan yıldız; Ey masum Cennet, masum Yeryüzü, [ma]sum [Cennet-ve-Yeryüzü], masum yerler, arındırma için yıldız, arındırma için yıldız, arındırıcı olan [yıldız]; Ey uysal Cennet-ve-Yeryüzü, uysal yerler, uyumlu olan yıldız, uyumlu olan yıldız, uysal olan yıldız ... cennetlerde duran yıldız(lar)- sizi Anu ve Enlil yarattı. Sizin(?) şöhretinizi(?) Bilge Nudimmud bahşetti. Ey Gece'nin Tanrıları benim yanımda durun ve sorumluluklarımı affedin!”

§9b³⁹⁻⁴⁸ “Sakin olan kırsal bölge, sessiz olan tepeler. Kapı ..., kapı kapalıdır ve kapı sürgüsü yerleştirilmiştir. Gecenin tanrıları sessiz ... Büyük tanrıların şehir kapısı açık Ey gecenin tanrıları ve tanrıçaları girin: Qaqqad Güney Rüzgarı, Kuzey Rüzgarı, Doğu Rüzgarı, Batı Rüzgarı, Mars, Jupiter, Satürn, Merkür, Pegasus, Ülker yıldız kümesi, Öküz Kümesi, Oriyon, Sirius, Büyük Köpek (takım yıldızı), Akrep burcu, Kartal (takım yıldızı), Pisces Austrinus (Güney balığı takım yıldızı), Batı Pisces (Batı balığı takım yıldızı), Kuğu

(takım yıldızı) + Kral (takım yıldızı), *Lir/Çalgı* (takım yıldızı) ve *Perse/Kahraman* (takım yıldızı). *Ey Ea'ninkiler benim yanımda durun! Ey Ea'ninkiler ve Anu'ninkilerin hepsi bana yardım edin! Ey Enlil'inkilerin hepsi bana ... senin cevabını...!*"

Bappi Ritüeli'nde Tanrı Huwaššana'nın öfkesi nedeniyle hastalığa (Sümerce GIG) yakalan kişinin tedavisinde, ritüel uygulayıcının bir analogi yoluyla tanrıdan şahsın iyiliğini ve tanrıya karşı uygun biri olmasını istemesinin ardından hastanın kendisi tanrıdan af diler. Metinde yer verilmediği için hangi süslü sözlerle bezendiğini bilemediğimiz bu af dileyen duanın öncesinde, hastanın tanrının altarı önüne getirilerek, ellerinin kayışla bağlanmasının ardından kendisine kayışla vurulması oldukça ilginç ve pek rastlanmayan bir uygulamadır.

B: KUB 17.12+ III (CTH 431)⁸⁷¹

§11''' 6' [EGI]R-ŠU-⁷ma' İ LÀL ^{GIŠ}PÈŠ ^{GIŠ}GEŠTIN HÁD.DU.A ⁷[p]é-r[a-an ar-h]a wa-ra-a-ni ⁸'⁸ nu ki-iš-ša'-an me-ma-a-i ki-i ^{GIŠ}PÈŠ ⁹' ma-ah-ha-an LI-IM NUMUN ŠÀ-it har-zi ¹⁰' ^{GIŠ}GEŠTIN HÁD.DU.A-ia ma-ah-ha-an ŠÀ-it ¹¹' GEŠTIN har-zi DINGIR-LIM-ia-wa GAŠAN-IA ¹²' EN SISKUR QA-TAM-MA aš-šu-li har-ak ¹³' İ-ia-wa LÀL ma-ah-ha-an :wa-aš-ša-a-ri ¹⁴' EN SISKUR-ia-wa kán A-NA DINGIR-LIM QA-TAM-MA ¹⁵' wa-aš-ša-a-ru §§

§12''' ¹⁶' nu GIG-zi ku-in an-tu-uh-ša-an ¹⁷' na-an PA-NI ZAG.GAR.RA ^{SIĞ}píd-du-li-it ¹⁸'¹⁸ ŠU^{HL.A}-[Š]U iš-hi-ia-an-zi ¹⁹' nam-ma-an ^{SIĞ}pít-tu-u-li-it-pát ²⁰' PA-NI DINGIR-LIM za-a-ha-an-zi ²¹' [n]u du-ud-du hal-za-a-i §§

Tercüme:

---

⁸⁷¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 431 (TX 08.06.2015, TRde 09.06.2015)

§11''' ⁶ [Ardı]ndan yağ, bal, incir (ve) kuru üzüm ⁷ [ö]nü[nde] yakılır ⁸⁻¹⁵ ve şöyle söyler: 'Bu incir nasıl içinde binlerce çekirdek tutuyorsa ve nasıl kuru üzüm de içinde şarap tutuyorsa, tanrı, benim hanımefendim sen de ritüel sahibini aynı şekilde iyi tut! Ve nasıl yağ (ve) bal uygunsa, ritüel sahibi de aynı şekilde tanrıya uygun olsun!''

§12''' ¹⁶⁻²¹ Hangi insan hastalanıyorsa, onu altının önünde ellerinden kayışla bağlarlar. Ondan sonra ona tanrının önünde kayışla vururlar. O af diler.

Kral, kraliçe, prensler ve ^{LÚ}MUŠEN.DU'ları arındırmaya yönelik ritüelde Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI), Tanrıça Hannahanna (DINGIR.MAH) ve erkek tanrılara yapılan ekmek sunuları, şarap libasyonları ve keçi kurbanlarının ardından uygulayıcı, "korkunç" (*hatugaeš*) olarak nitelediği Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI)'ın artık yoldan çekilmesini, Koruyucu Tanrı Kurša'ya sakinlik vermesini, krala, kraliçeye ve ^{LÚ}MUŠEN.DU'lara karşı yardımsever olmasını diler. Bu yakarışın ardından da kurban edilen keçinin çeşitli organları pişirilerek Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI)'a sunulur ve buna şarap libasyonu eşlik eder.

KBo 17.105+ ay. III (CTH 433.2)⁸⁷²

§21 ²³ na-aš-ta 3 NINDA KU₇ TUR 1 ^{DUG}HAB.HAB GEŠTIN 1 MÁŠ.GAL.ŠIR
pa-ra-a a-aš-ka-az pé-e-[da]-i ²⁴ ^{LÚ}.MEŠ MUŠEN.DÚ-ya EGIR-an hu-u-ma-an-te-
eš i-ia-an-ta nu-kán KASKAL-ša-az ZAG-az ²⁵ ^{GIŠ}la-ah-hur-nu-zi da-ga-an da-
a-i nu-uš-ša-an še-er 3 NINDA.KU₇ TUR da-a-i ²⁶ na-aš-ta MÁŠ.ŠIR
^DIMIN.IMIN.BI-aš ši-pa-an-ti nu 2 NINDA.GUR₄.RA KU₇ ^DIMIN.IMIN.BI pár-
ši-ia ²⁷ 1 NINDA.KU₇ TUR-ma DINGIR.MAH-ni pár-ši-ia na-aš-ta MÁŠ.GAL

---

⁸⁷² Transkripsiyon ve tercüme için bkz. D. Bawanypeck (ed.), hethiter.net/: CTH 433.2 (TX 30.10.2008, TRde 29.10.2008)

DINGIR.LÚ^{MEŠ}-aš ši-pa-^lan-ti^l 28 nu-uš-ša-an MÁŠ.GAL.ŠIR ^{GIŠ}la-ah-hur-nu-
zi-ia-aš ša-ra-a hu-u-^lkán^l-zi 29 nu ki-iš-ša-an me-ma-i §

§22 30 ka-a-ša šu-ma-a-aš ^DIMIN.IMIN.BI-aš SÍSKUR pí-ú-en ^lnu^l-za e-ez-za-
tén e-ku-ut-tén 31 ha-du-ga-e-eš-ma-kán ^DIMIN.IMIN.BI-eš KASKAL-az ^lar-ha
nam-ma^l ti-en-du nu A-NA ^DLAMMA ^{KUŠ}kur-ša-aš 32 mi-i-nu-mar pi-iš-tén nu-
kán A-NA ^lLUGAL MUNUS.^lLUGAL DUMU^{MEŠ}LUGAL an-da aš-šu-li 33 na-a-
iš-tén nu-uš-ma-aš KASKAL-an pí-^liš^l-^lki-tén^l A-NA ^{LÚ.MEŠ}MUŠEN.DU^{HL.A}-ia-
kán an-da aš-šu-li x x 34 na-a-iš-tén nu-uš-ma-aš KASKAL-^lan^l p^l[i-iš-ki-tén] ...

§23 35 nu ŠA MÁŠ.^lGAL^l [hu-i]š-wa-an-du-uš ha-ap-pí-ni-it za-nu-an-zi 36 na-aš-
ša-[an ...] ^lše-er^DIMIN.IMIN.BI da-a-i EGIR-an-da ^{UZU}NÍG.GIG 37 ^lUZU^l[ŠÀ?
ha-ap-pí^l]-^lni-it^l za-nu-an-zi na-aš-ša-an ^{GIŠ}la-ah-hur-nu-zi-aš 38 [...] GEŠTIN ši-
pa-an-ti §

Tercüme:

§21 23-29 3 küçük tatlı ekmek, 1 testi şarap (ve) 1 erkek keçiyi kapıdan taşır.
^{LÚ}MUŠEN.DU'ların hepsi gider. Yolun sağına yere yaprağı koyar ve 3 küçük tatlı ekmeği
onun üzerine koyar. Erkek keçiyi Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI) için kurban eder. 2
kalın tatlı ekmeği Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI) için böler. 1 küçük tatlı ekmeği
Tanrıça Hannahanna (DINGIR.MAH) için böler. Erkek keçiyi erkek tanrılara kurban
eder. Erkek keçiyi yaprağın üzerinde keserler ve o şöyle söyler:

§22 30-34 “Şimdi, Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI), sana kurban verdik. Ye (ve) iç! Fakat
korkunç Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI) artık yoldan çekil! Koruyucu Tanrı Kurša- 'ya
sakinlik ver! Krala, kraliçeye (ve) prenslere iyilikle dön! Onlara yolu ver!
^{LÚ}MUŠEN.DU'lara da iyilikle ... dön! Onlara yolu v[er!]...”

§23 ³⁵⁻³⁸ *Erkek keçinin çiğ? (etini) ateşte pişirirler. O [...] Tanrıça Heptad (D^{IMIN}.IMIN.BI) için koyar. Ardından karaciğeri ve kalbi ateşte pişirirler. Yaprağın üzerine [...] şarap libasyonu yaparlar.*

Ziplantawiya'nın büyüünü ve onun olumsuz etkilerini bertaraf etmeyi amaçlayan ritüelde Kan'ın Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı ve erkek tanrılara yiyecek ve içecek maddelerine ek olarak, gümüş ve altın gibi değerli madenler ve yarı değerli taşlar sunulduktan sonra sakin olmaları, ritüel sahiplerini korumaları ve onlara karşı barışçıl olmaları için uygulayıcı bu tanrılara yakarır.

KBo 15.10+ II (CTH 443.1)⁸⁷³

§13 ³⁶ *nu la-ah-hu-ur-nu-zi ša-ra-a da-a-ir na-at PA-NI ALAM^{HLA} da-[i]-i[r]* ³⁷
nu nam-ma la-ah-hu-ur-nu-zi da-i-ir nu NINDA.GUR₄.RA^{HLA} tu-u-ru-up-pu-u[š]
ták-šu-la-aš ³⁸ *DUTU-i D^{IM}-ni DINGIR.LÚ^{MEŠ} QA-TAM-MA ši-[pa]-an-te-er nu*
ki-iš-ša-an [me]-[e]-mi-ir ³⁹ *iš-ha-na-a-aš DUTU-[uš] D^{IM}-aš DINGIR.LÚ^{MEŠ} [qa-*
a]-ša-aš-ma-aš ták-šu-la-aš ha[r]-ši-in ⁴⁰ *pár-ši-ia-nu-un nu IT-TI BE-LÍ QA-DU*
DA[M-Š]U DUMU^{MEŠ}-ŠU ták-šu-la-at[-te-e]n §

§14 ⁴¹ *[nu-uš-š]a-an A-NA GIŠÉRIN KÙ.BABBAR GUŠKIN NA₄^{HLA} x-x-x-x*
<iš>-hu-wa-a-i nu [DUTU-i] ⁴² *[me-e-na-ah-h]a-an-ta 6-ŠU ga-an-ki'[-i]r nu k[i-*
i]š-[š]a-an me-mi[-ir] ⁴³ *[iš-ha-na-aš DUTU-]uš D^{IM}-aš qa-a-ša-aš-ma-aš-ta*
B[E]-L[U] QA-DU DAM-[Š]U DUMU^{MEŠ}-ŠU ⁴⁴ *[iš-ha-na-aš DUTU-]uš D^{IM}-aš*
ga-la-an-kán-te-eš [e-eš-t]e-en nu pa-ah-ši ⁴⁵ *[... -u]š an-da le-e ku-it-ki an-[da]*
nu ták-[š]u-la-aš ⁴⁶ *[har-ši-in ...]x [da]-i-ir nu-uš-ša-an KÙ.BABBAR [GUŠ]KIN*
NA₄^{HLA} ⁴⁷ *[... n]a-[at]-ša-an pé-di-iš-mi-pát da-a-li-i[r]*

⁸⁷³ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 443.1 (TX 11.12.2013, TRde 19.12.2013)

Tercüme:

§13³⁶⁻⁴⁰ Ağaç yapraklarını topladılar ve onları heykellerin önüne koydular. Daha sonra ağaç yapraklarını aldılar. Barışın kalın ekmekleri (ve) tûruppa ekmeğini aynı şekilde Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı (ve) erkek tanrılara sundular ve şöyle söylediler: “Kan’ın Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı (ve) erkek tanrılar, şimdi size barışın ekmeklerini böldüm. Eşi ve çocukları ile birlikte benimle barışık olun!”

§14⁴¹⁻⁴⁷ Tartıya gümüş, altın, taşları [...] döker ve (onları) [Güneş Tanrısı’nın karşı]sında altı kez tartarlar ve derler ki: “[Kan’ın Güneş Tanrısı] (ve) Fırtına Tanrısı şimdi benim, eşi ve çocukları burada sizinle. [Kan’ın Güneş Tanrısı] (ve) Fırtına Tanrısı sakın [ol]un ve koruyun! [...] ondan hiçbir şey!” Ve barışın [ekmeği ...] koyar. Gümüş, altın, taşlar [...] Onları yerlerinde bırakırlar.

4.3.2.4. Tanrılardan Dostane Davranmalarını İsteyen Yakarışlar

Ritüeller esnasında dile getirilen yakarışlarda, tanrılardan talep edilenler arasında öne çıkan bir diğer konuysa tanrıların dostluğudur. Bu yakarışlarda onlardan ritüel sahiplerine karşı barışçıl olmaları istenmiştir. Bu tür yakarışlar çoğunlukla ordudaki ya da ülkedeki vebayı defetmeye yönelik olan ritüellerde karşımıza çıkmaktadır. Genellikle hangi tanrının vebaya sebep olduğu bilinmediğinden, yakarışlarda tanrılara “*hangi tanrı bu vebayı yaptıysa*” (HT 1 III 18: *ku-iš-wa DINGIR^{LUM} ki-i ÚŠ-kán i-ia-at*) ya da “*düşman ülkesinin hangi tanrısı bu vebayı yaptıysa*” (HT 1 II 24-25: *ku-iš-wa DINGIR^{LIM} KUR^{LÚ}KÚR ki-i ÚŠ-an i-[i]a-an har-zi*) gibi ifadelerle seslenilmiştir. Bu duruma istisna teşkil eden ise Dandanku Ritüeli’dir. Bu ritüelde bir kahin (^{LÚ}MUŠEN.DÚ) olan Dandanku, muhtemelen bu ritüelini gerçekleştirmeden önce, kehanet yoluyla vebaya sebep olan tanrının Tanrı İyarri olduğunu saptamıştı ki, ritüelde vebayı yapanın Tanrı İyarri olduğu belirtilmiş (“*Tanrı İyarri, sen bu ülkede ve orduda kötülük yaptın.*”) ve yakarışlarda da

ona seslenilerek onun öfkesinin yatışması ve dostluğunu bahşetmesi istenilmiştir. Bu doğrultuda, bir Luwi savaş ve salgın tanrısı olan İyarri'den okuyla düşman ülkesini vurması, ancak Hatti Ülkesi'ne geldiğinde sadağını kapalı ve yayını da gevşek tutması dilenmiştir (§9).

Yakarışlarda her ne kadar vebayı doğuran Tanrı İyarri'ye seslenilmiş olsa da ritüel sürecinde yapılan sunular ve adanan kurbanlar sadece ona yönelik değildir. Anlaşılan Tanrı İyarri dışında yatıştırılması gereken bir diğer tanrı da Tanrıça Heptad (^DINIM.INIM.BI)'dır.⁸⁷⁴ Bunun sebebi de Tanrı İyarri'nin, buradaki veba gibi gerçekleştirdiği kötücül eylemlerinde Tanrıça Heptad'ın kendisinin yardımcısı olmasıdır. Bu nedenle de sakinleşmesi için kendisine birer keçi, domuz ve köpek yavrusu kurban edilmiş ve Tanrı İyarri ile birlikte de kendisine yiyecek-içecek sunusunda bulunulmuştur.

CTH 425.2⁸⁷⁵

§4 B2: KUB 56.59+ öy. II

^{16'} nu EGIR-an-da 1 MÁŠ TUR 1 ŠAH TUR 1 UR TUR-ia da-[a]-[i] ^{17'} na-at dam-mi-li pé-e-di pa-ri-ia-an A-NA ^D[(IMIN.IMIN.BI)] ^{18'} ar-ha ku-ra-an-zi nu EGIR-an-da KAŠ GEŠTIN ku-i[(t-ta)] ^{19'} 3-ŠU A-NA ^DIMIN.IMIN.BI ši-pa-an-ti §

-----

§8 B2: KUB 56.59+ ay. III

⁹ nu EN.SISKUR gi-im-ri pa-iz-zi SISKUR-ya gi-im-[ri] ¹⁰ pé-e-da-a[n-z]i nu ke-e-ez ke-e-ez-<zi>-ia [_ _ _ -a]n-zi ¹¹ nu 1 MÁŠ.GA[L 1 UR.TUR-y]a A-[NA] x x

⁸⁷⁴ Bu tanrı hakkında detaylı bilgi için bkznz. A. Archi, “The Heptad in Anatolia”, *Hethitica* 16, 2010, s. 21-34.

⁸⁷⁵ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 425.2 (TX 09.08.2016, TRde 01.08.2016)

x [o o o]-a ¹² ku-ra-an-[zi...] ¹³ kar-pa-a[n-zi]a² ar-ha ¹⁴ ú-wa-a[n-zi ... p]é-
e-di ¹⁵ [wa-ar]-p[a²- ...] ¹⁶ [...] ¹⁷ [... -]zi ¹⁸ [... H]I.A ¹⁹ [...]

B2: KUB 56.59 ay. III (+) B3:KUB 54.65 ay. III

^{19/1'} [...]x-zi-ya(-)x[... -]la-l-i ^{20/2'} [A-NA ^DI-ia]-ar-ri ^DINIM.INIM.B[I-ya
ši-pa-an²]-ti ^{21/3'} [... A-]NA ^DI-ya-ar-r[i]x a-pé-e-da-aš-p[át? (...)] ^{22/4'} [nu
UZU^{NÍG}.GIG]^{HI.A} UZUŠÀ IZI-it z[a-nu-(w)a-an-zi nu k]u-it-ta ^{23/5'} [A-NA
DINGIR^{MEŠ}] pé-ra-an da-a-i nu EGIR[- ... NINDA.Ì.E.D]É[?].A^{HI.A} ^{24/6'} 3-ŠU ši-
pa-an-ti nu EN SISKUR a-da[-an-na we-ek-zi² nu 1? M]ÁŠ.GAL ^{25/7'}
NINDA.KU₇ NINDA.GÚG A-NA ^DI-ya-ar-ri [^DINIM.INIM.BI²-ya pe-ra-]an²
da-a-i ^{26/8'} UZU ú-da-an-zi ^{27/9'} nu-kán UZU¹ku-du-ú[r da-an-z]i

B3:KUB 54.65 ay. III

^{9'} nu-za a-da-an-zi nu EN SISKUR a-ku-wa-an-n[a we-ek-zi²] ^{10'} nu ^DI-ia-ar-ri-in
3-ŠU e-ku-uz[-zi ...] ^{11'} ŠA ^DI-ia-ar-ri DINGIR^{MEŠ} Mar-wa-a-in-z[i x-ŠU e-ku-zi]
^{12'} [EG]IR-an-ta-ma nam-ma ^DI-ia-ar-<ri->in 1-Š[U (e-ku-zi)] ^{13'} EGIR-an-ta-ma-
wa^{MUNUS}.MEŠSUHUR.LÁ LÚ^{MEŠ} GIŠGIDRU LÚ^{MEŠ}M[(UHALDIM) ...] ^{14'} [Dx]
[3]-ŠU¹ e-ku-zi nu ma-ah-ha-an a-da-an-na [...]

A:KUB 7.54+ III

^{10'} [(nu ma-ah-ha-)]an a-da-an-na a-ku-wa-an-na aš-ša-nu-wa-an-zi ^{11'} [nu E(N
SISKU)]R ša-ra-a ti-ia-zi nu ANŠE u-un-ni-ia-an-zi ^{12'} ma-a-an LÚ¹MAŠDA-ma
nu ANŠE ŠA IM-ti DÙ-an-zi ^{13'} nam-ma-an-kán IGI^{HI.A}-wa A-NA KUR LÚ¹KÚR
an-da-an ^{14'} ne-ia-an-zi nu kiš-an me-ma-an-zi ^{15'} zi-ik-wa ^DI-ia-ar-ri-iš ke-e-da-
ni ^{16'} KUR-e KARAS^{HI.A}-ia i-da-lu i-ia-at ^{17'} nu-wa-ra-at ka-a-aš ANŠE kar-ap-
du ^{18'} nu-wa-ra-at I-NA KUR LÚ¹KÚR pé-e-da-a-u §

§9 A: KUB 7.54+ III

19' EGIR-an-da-ma-kán^{GIŠ}BAN hu-u-it-ti-ia-an-zi 20' nu-kán^{GIÚ}.TAG.GA ti-ia-an-zi 21' ^{GIÚ}.TAG.GA^{HL.A}-ma pé-ra-an kat-ta iš-hu-u-wa-i 22' nu me-ma-i DINGIR^{LUM}-wa KUR^{LÚ}KÚR ke-e-ez-za 23' IŠ-TU^{GIÚ}.TAG.GA ši-ia-eš-ki 24' I-NA KUR^{URU}Hat-ti-ma-wa ku-wa-pí ú-wa-a-ši 25' nu-wa-ták-kán^{KUŠ}MÁ.URU.URU₅ iš-tap-pa-an-za 26' e-eš-du^{GIŠ}BAN-ma-wa-ták-kán ar-ha tar-na-an 27' e-eš-du na-at ar-ha ú-wa-an-zi §

§10 B4: Bo 5451+

4' I-NA UD.4^{KAM} ma-a-an lu-uk-kat[(-ta 3 MÁŠ.GAL 26 NINDA.GUR₄.RA^{HL.A})] 5' tar-na-aš 3^{NINDA}a-a-an [(3 NINDA.G)]ÚG [(3 NINDA.KU₇ 3 DUG KAŠ 10 DUG^{GAL})] 6' 1^{DUG}ha-a-ni-eš-[ša-aš] [...] 7' pé-e-da-an-zi [nu] [ku-e-d]a-ni-[ia] [(A-NA KASKAL) ...] 8' nu 3 KASKAL^{MEŠ} QA-TAM-MA iš-x[_]-zi A[-NA ...] 9' ku-wa-pí-ya 3 NINDA.GUR₄.RA [...] x x [...] 10' ku-wa-pí-ia A-NA 1 KASKAL^{NI} [...] x A-NA^D [...] 11' ši-pa-an-ti nu MÁŠ.GAL^{HL.A} [ar-kán]-zi nu [ku-el]- [...] 12' KUŠ A-NA GIŠ-ŠI še-er pa-aš-ki SAG.DU^{HL.A}-ma-aš-ma-aš x [...] 13' A-NA KUŠ an-da-pát^{UZU}Ī-ma hu-u-ma-an za-nu-an-zi^{UZU}[NÍG.GIG] 14' [UZ]UŠÀ IZI-it za-nu-wa-an-zi nu ku-e-el-la^{UZU}NÍG[.GIG^{UZU}ŠÀ (...)] 15' [pé-r]a-an-ši-it da-a-i 16' nu KAŠ GEŠTIN A-NA [KASKAL]^{MEŠ}-TIM ku-w[a-pi-ya? ...] 17' [x]x [ši]-pa-an-ti nu te-ez-zi DINGIR^{LUM} ka-a-ša-wa-at[-ta ...] 18' [...] MÁŠ.GAL pa-aš-ki-ia-u-en nu-wa u-wa-ši ku-wa-pí[(-) ...] 19' [... -d]a a-ú nu-wa I-NA KUR^{URU}Ha-at-ti aš-šu-l[i ...] 20' [i-da-la]-[ul]-wa-an-ni-ma-wa le-e nam-m[a] x x [...] 21' [_ _ _]x aš-šu-li uš-ki 22' KUR^{URU}Ha-a[t-ti- ...]

Tercüme:

§4^{16'-19'} Ardından o 1 keçi yavrusu, 1 domuz [yav]rusu 1 köpek yavrusu alır. Onları başka bir yerde Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI) için keserler. Ardından Tanrıça Heptad (^DIMIN.IMIN.BI) için 3 kez bira (ve) şarap libasyonu yapar.

-----
§8 ^{B2+ III 9-19} *Ritüel sahibi araziye gider ve ritüeli araziye taş[ır]lar. Onlar bir taraftan ve öteki taraftan [...] 1 tek[e ve 1 köpek yavrusunu ...] için keserler. [...] onlar alırl[ar. ... ortası]ndan geçerler. [... başka y]erde yıkar[lar. ...]*

B2 III 19-27(+)**B3 III 19-27/1'-9'** ... [...] [Tanrı İya]rri [ve] Tanrıça Heptad (^DINIM.INIM.BI) [için ... libasyon yap]ar. [...] Tanrı İyar[ri için ...] onları [... Onlar karaciğeri] (ve) kalbi ateşte [pişirirler.] Her birini tanrılarının önüne koyar. Daha [sonra ... yağlı ekme]kleri 3 kez sunar. Ritüel sahibi yem[ek için sorar. O 1 te]keyi, tatlı ekmeği, mercimekli ekmeği Tanrı İyarri [ve Tanrıça Heptad (^DINIM.INIM.BI) 'in önün]e koyar. Eti getirirler. Bal[dırı ... alırla]r

B3 III 9'-14' ve yerler. Ritüel sahibi içm[ek için sorar.] 3 kez Tanrı İyarri'yi iç[er. ...] Tanrı İyarri'nin ve Marwainzi tanrılarının [... Ardı]ndan 1 kez yine Tanrı İyarri'yi iç[er. Ardından hizmetli kadınlar (^{MUNUS.MEŠ}SUHUR.LÁ), Asa Taşıyıcılar, Aş[çı]lar [...] ... [...] o 3 kez tanrıyı iç[er. ... [...]

A III 10'-18' Onların yemesi ve içmesi bitince, [Ri]tüel beyi yukarı yürür. Onlar eşeği buraya getirirler. Eğer (ritüel sahibi) fakirse, onlar kilden eşek yaparlar. Ardından gözlerini düşman ülkesine çevirirler ve şöyle söylerler: “Tanrı İyarri, sen bu ülkede ve orduda kötülük yaptın. Bu eşek onu taşısin! Onu düşman ülkesine götürsün!”

§9 ^{19'-27'} Ardından onlar yayı çekerler ve oku yere koyarlar. Fakat o (diğer) okları yere döker ve (şöyle) söyler: “Ey Tanrı, bu okla düşman ülkesini vurmaya devam et! Hatti Ülkesi'ne geldiğinde senin ok kılıfın kapalı olsun! Senin için yay bir kenarda bırakılsın!” Onlar giderler.

§10 ^{4'-22'} Dördüncü gün gün ağardığında, onlar 3 teke, tarna ölçüsünde 26 kalın ekme, 3 sıcak ekme, 3 mercimekli ekme, 3 tatlı ekme, 3 kap bira, 10 kadeh, 1 hanešša kabı [...]

... [...] getirirler. [Hep]sini bir yola [...] aynı şekilde üç yol [...] ... [...] Bir yoldaki her yerde [...] ... [...] tanrı için sunu yapar. Daha sonra tekeyi keserler. Her bi[r tekenin] derisini ağaca dizer. Onların başlarını ... [...] Derinin içinde yağı pişirirler. [Karaciğeri] (ve) yüreği ateşte pişirirler. O herkesin kara[ciğerini (ve) kalbini] onun [önü]ne koyar. [Yol]lardaki her yere bira ve şarap libasyonu yapar ve (şöyle) söyler: “Ey Tanrı, şimdi biz senin [için ...] tekeyi sapladık. Sen gelirsin. Her yere [...] bak! Hatti Ülkesi’ne hep iyilikle [...] bak! Fakat artık kötülük olmasın! [...] ... [...] Ha[titi] Ülkesi [...]”

Hangi tanrının vebaya sebep olduğunun bilinmediği durumları ele alırsak, bunlardan Ašhella Ritüeli’nde kimliği belirsiz olan vebadan sorumlu tanrıya birer teke, domuz ve erkek koyun kurban edilip, ekmek ve bira sunuları yapıldıktan sonra gerçekleştirilen yakarıda sorumlu tanrının Hatti Ülkesi’ne karşı dostane davranması istenmiştir. Buna ek olarak, Fırtına Tanrısı için bir boğa, Güneş Tanrısı için bir dişi koyun ve tüm tanrılar için de üç erkek koyun kurban edilip, bu tanrılara kurban edilen hayvanların çeşitli uzuvlarıyla birlikte ekmek ve içecek sunuları yapılmıştır.

CTH 394⁸⁷⁶

§8 B1: HT 1 IV

¹⁸ I-NA UD.3.KAM ma-a-an lu-uk-kat-ta ka-ru-ú-wa-ri-wa-ar ¹⁹ hu-u-da-ak nu 1
MÁŠ.GAL 1 UDU 1 ŠAH u-un-ni-an-zi ²⁰ EGIR-an-na 3 NINDA.GUR₄.RA 1
^{DUG}hu-up-pár KAŠ ha-an-da-an'-zi ²¹ na-aš LÍL-ri nam-ma ta-me-e-da-ni AŠ-RI
pé-en-ni-ia-an-zi ²² nu la-ah-hur-nu-uz-zi iš-pa-ra-an-zi nu-uš-ša-an ²³ 3
NINDA.GUR₄.RA EGIR-pa ti-ia-zi nu-kán MÁŠ.GAL UDU ŠAH ²⁴ a-pé-e-da-
ni A-NA DINGIR^{LIM} ši-pa-an-da-an-zi ku-iš-kán DINGIR^{LUM} ²⁵ ki-i ÚŠ-an ŠÀ

---

⁸⁷⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkzn. A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (TX 13.07.2016, TRde 23.03.2016)

KARAŠ *i-ia-at nu a-pa-a-aš* DINGIR^{LUM} 26 *az-zi-iš-ki-id-du ak-ku-uš-ki-id-du*
nu-wa-ra-aš 27 *A-NA KUR* URU *Ha-at-ti Û ŠA* URU *Ha-at-ti KARAŠ* 28 *me-na-ah-*
ha-an-<da> ták-šu-la-a-an-za e-eš-du nu-wa-ra-aš-kán an-da-an 29 *aš-šu-li ne-*
ia-ru nu-za a-da-an-zi a-ku-wa-an-zi 30 *na-at-za ar-ha ú-wa-an-zi §*

§9 A: KUB 9.31 IV

28 *I-NA UD.4.KAM ma-a-an lu-uk-kat-ta ka-ru-[ú]-wa-ri-wa-ar* 29 *hu-u-da-a-ak*
GU₄.MAH 1 UDU.'SÍG+MUNUS' 3 UDU.NÍTA *u-un-ni-ia-an-zi* 30 *A-NA*
UDU.'SÍG+MUNUS'-*ma-aš-ša-an ku-e-da-ni* UDU.ŠIR-*aš na-a-ú-i* 31 *pa-a-an-*
za 10 NINDA.GUR₄.RA-*ia* 1 DUG *hu-u-up-pár KAŠ* 1 DUG *hu-u-up-pár GEŠTIN* 32
na-at LÍL'-ri nam-ma ta-me-e-da-ni pé-di 33 *pé-en-ni-an-zi nu-kán GU₄ A-NA* DIM
ši-[pa]-an-ti 34 UDU.'SÍG+MUNUS'-*ma-kán A-NA* DUTU *ši-pa-an-ti* 3 UDU-*ma-*
kán hu-[(u)]-ma-an-da-aš 35 DINGIR^{MEŠ}-*aš ši-pa-an-da-an-zi nu* GIŠ *la-ah-hur-nu-*
uz-zi [(da-ga-a)]-an 36 *iš-pár-ra-an-zi nu* UZU GABA UZU ZAG.UDU [ZAG] [(-an)]
37 UZU NÍG.GIG UZU ŠÀ NINDA.GUR₄.RA-*ia zé-ia-[(an-da)]-az* 38 EGIR-*pa da-a-*
i nu DUTU ŠA-ME-E DIM [(DINGIR^{HL})]^A-*ia* 39 *hu-u-ma-an-te-eš 3-ŠU e-ku-zi nu-*
za a-da-an-zi 40 *na-at-za ar-ha ú-wa-an-zi*

Tercüme:

§8 B1 IV 18-30 Üçüncü gün, gün ağardığında, bir tekeyi, bir erkek koyunu (ve) bir domuzu getirirler. Ardından üç kalın ekmek (ve) bir huppar kabı bira hazırlarlar. Onları (teke, koyun ve domuzu) başka bir yerde (açık) araziye sürerler. Yaprakları sererler (ve) yaprakların üzerine üç kalın ekmeği koyarlar. Tekeyi, erkek koyunu ve domuzu yine o tanrıya kurban ederler (ve şöyle söylerler): “Hangi tanrı orduda vebaya neden olduysa, o tanrı yesin ve içsin! O Hatti Ülkesi’ne ve Hatti (Ülkesinin) ordusuna karşı dost olsun ve o iyilikten yana dönsün!” Daha sonra onlar yerler (ve) içerler (ve) giderler.

§9^{A IV 28-40} *Dördüncü gün, gün ağardığında, bir boğa, bir dişi koyun, üç erkek koyun getirirler. Dişi koyuna henüz koç gitmemiştir. 10 kalın ekmek, bir huppar kabı bira (ve) bir huppar kabı şarap vardır. Onları (boğayı, dişi ve erkek koyunu) başka bir yerde (açık) araziye sürerler. O Fırtına Tanrısı'na boğayı kurban eder. Güneş Tanrısı'na dişi koyunu kurban eder. Üç erkek koyunu da tüm tanrılara kurban ederler. Yaprakları yere sererler. O yine göğüs etini, sağ omzu, karaciğeri, kalbi ve pişmiş ekmekleri yere koyar. Gökyüzünün Güneş Tanrısı, Fırtına Tanrısı ve tüm tanrıları üç kez içer. Yerler ve onlar giderler.*

Puliša Ritüeli'nde (CTH 407, KBo 15.1 I §2-5) sorumlu olan tanrının kadın mı erkek mi olduğunu belirlemek için bir kehanete başvurmak yerine, tüm olasılıkları karşılamak için öfkeli tanrıya sakinleştirme hediyesi olarak bir erkek ile birlikte bir boğa ve bir kadınla birlikte de bir dişi koyun sunularak tanrıdan kraliyet ailesine, orduya ve ülkeye dost olması dilenmiştir (İlgili metin yeri için bkz. 4.1.4.1.2.).

Uhhamuwa Ritüeli'nde ise vebaya sebep olan düşman ülkesinin tanrısına barışması için süslenmiş ve kısırlaştırılmış bir koyun sunulduktan sonra Hatti Ülkesi'ne karşı barışçıl ve dostane davranmasını dileyen bir yakarı yer alır. Bu yakarının ardından tanrıya yem ve koyun yağı sunularak tanrının Hatti'den düşman ülkesine geri gitmesi, atlarını bu yemle beslemesi ve savaş arabasını da bu koyun yağıyla yağlaması istenir. Bu yakarış esnasında vebadan sorumlu olan tanrının yanı sıra, Fırtına Tanrısı'na da seslenilerek ondan Hatti'ye karşı dost olması istenir. Yakarının ardından Tanrıça Heptad için bir keçi ve Güneş Tanrısı için de bir koyun kurban edilir ve vebadan sorumlu olan tanrının Hatti'den düşman ülkesine yapacağı yolculuğa eşlik edecek çeşitli yiyecek ve içecek maddelerinden oluşan yol azığı hazırlanır.

A: HT 1 II (CTH 410)⁸⁷⁷

§2 ²⁴ ... ku-iš-wa DINGIR^{LIM} ²⁵ KUR ^{LÚ}KÚR ki-i ÚŠ-an i-[i]a-an har-zi nu ka-a-
ša ku-u-un ²⁶ UDU.NÍTA har-ša-na-al-la-an-t[a]-an tu-uk A-NA DINGIR^{LIM} ²⁷
ták-šu-la-an-ni u-un-nu-um-me-en nu KÉŠ ma-ah-ha-an da-aš-šu-wa-an-za ²⁸ ke-
e-da-ni-ia A-NA UDU.NÍTA me-na-ah-ha-an-da ták-šu-la-a-iz-zi ²⁹ zi-ik-ka₄ ku-
iš DINGIR^{LUM} ki-i he-en-kán i-ia-an har-ti ³⁰ nu A-NA KUR ^{URU}KÙ.BABBAR-ti
me-na-ah-ha-an-da QA-TAM-MA ták-šu-la-a-i ³¹ nu-uš-ša-an KUR ^{URU}Ha-at-ti
aš-šu-li an-da nam-ma ³² na-a-iš-hu-ut nu 1 UDU.NÍTA har-ša-an-na-la-an-ta-
an ³³ I-NA KUR ^{LÚ}KÚR ar-ha pé-en-na-an-zi §

§3 ³⁴ nu EGIR-an-da A-NA ANŠE.KUR.RA^{MEŠ} DINGIR^{LIM} ŠÀ.GAL^{HLA}
UZU^Ì.UDU-ya ³⁵ ú-da-an-zi nu-uš-ša-an an-da ki-iš-ša-an me-ma-an-zi ³⁶
ANŠE.KUR.RA^{MEŠ}-wa tu-u-ri-ya-an har-ti nu-wa ki-i ŠÀ.GAL^{HLA} ³⁷ e-ez¹-za-an-
du nu-wa-ra-at iš-pí-ya-an-te-eš ³⁸ a-ša-an-du ^{GIŠ}GIGIR-ya-wa-ták-kán IŠ-TU
Ì.UDU ³⁹ iš-ki-⁷ya⁷-an e-eš-du nu-za-kán DINGIR^{LUM} ^{DIM}IM-wa KUR-KA ⁴⁰ an-da-
⁷na⁷ na-iš-hu-ut I-NA KUR ^{URU}Ha-at-ti-ma-wa-kán ⁴¹ an-da aš-šu-li na-iš-hu-ut
§

§4 ⁴² EGIR-an-da-ma 1 MÁŠ.GAL 2 UDU^{HLA} ku-en-ni-ya-an-za ⁴³ nu-kán
MÁŠ.GAL ^{DIMIN}IMIN.BI ši-pa-an-ti 1 UDU-ma-kán ku-na-an-zi ⁴⁴ na-an za-
nu-wa-an-zi nam-ma 1 GA.<1>KIN.AG 1 EM-ŠÚ ⁴⁵ 1 ^{DUG}pu-ul-la-an NINDA
EM-ŠÚ 1 ^{DUG}hu-u-up-pár GEŠTIN ⁴⁶ 1 ^{DUG}hu-up-pár KAŠ ^{GIŠ}IN-BI^{HLA} ú-da-an-
zi ⁴⁷ na-at A-NA DINGIR^{LIM} ŠA KASKAL^{NIM} i-ya-an-z[i] §

Tercüme:

---

⁸⁷⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 410 (TX 09.12.2013, TRde 20.07.2012)

§2 ²⁴⁻³³ ... “Düşman ülkesinin hangi tanrısı bu vebayı yaptıysa, şimdi bu halkayla süslenmiş kısırlaştırılmış koyunu onun barışması için getirdik. Ey tanrı! Kalenin güçlü olması gibi ve onun bu kısırlaştırılmış koyunla barış içinde olması gibi bu vebayı yapan tanrı, sen de aynı şekilde Hatti Ülkesi ile barış içinde ol. Tekrar Hatti Ülkesi’ne dost ol.” Daha sonra halkayla süslenmiş koyunu düşman bölgesine sürerler.

§3 ³⁴⁻⁴¹ Daha sonrasında tanrının atları için yem ve koyun yağı getirirler ve onlar şöyle söylerler, “Koşum takılmış atları bu yemle besle ve onlar doymuş olsun! Savaş arabası bu koyun yağı ile yağlansın! Kendi ülkeneye doğru dön. Ey Fırtına Tanrısı, Hatti Ülkesi’ne karşı dostluğa dön.”

§4 ⁴²⁻⁴⁷ Daha sonra onlar erkek keçi ve iki koyun getirirler. Keçiye Tanrı Heptad’a adarlar ve bir koyunu da Güneş Tanrısı’na kurban ederler. Bir koyunu keserler ve (sonrasında) onu pişirirler. Daha sonra bir peynir, bir peynir mayası, bir pulla kabı, bir ekşi ekmek, bir huppar-kabı şarap, bir huppar-kabı bira ve meyve getirirler. Onlar bunları tanrının yolculuğu için hazırlarlar.

4.3.2.5. Diğer Tanrılara Yakaranın Hakkında İyi Şeyler Söylenmesini İsteyen

Dualar

Ritüellerde yer alan dualara konu olan bir diğer mesele ise hastanın bir tanrıdan aracı olarak kendisi adına başka bir tanrıdan ricacı olması ya da o tanrıya kendi hakkında olumlu şeyler söylemesini istemesidir. Ambazzi Ritüeli’nde, metinden yatıştırılması gereken varlıklar olduğunu anlaşılan, her birinin adının önüne tanrı determinatifi eklenmiş olan Alauwaima ve Tarpatassa’dan, hasta kendisi hakkında tüm tanrılara iyi

şeyler söylemesini ister. Goetze⁸⁷⁸ ve Garcia Trabazo⁸⁷⁹ tarafından koruyucu tanrılar olarak değerlendirilen bu gizemli varlıklar hakkında Haas⁸⁸⁰ ve onu takiben Christiansen⁸⁸¹ ise bunların kötülöklere ya da hastalıklara neden olan kötücöl ruhlar yani zararlı demonlar olabileceklerini ileri sürerler. Goetze ve Garcia Trabazo'nun görüşüne temel teşkil eden, hastanın tanrıların önünde kendisi için bu varlıklardan aracılık etmelerini tekrar tekrar istemiş olmasıdır. Bilindiğı üzere kişisel tanrılar onlara tapınanlar adına daha kudretli tanrılardan yardım isteyerek aracı rol oynayabiliyordu. Bunun yanı sıra, kişisel tanrının ihmal edilmenin de arasında yer aldığı çeşitli nedenlerden dolayı, kendisine tapınan bireye öfkeli olması halindeyse, bu tanrı onun üzerindeki korumasını kaldırıp kişiyi tehlikelere açık bir halde bırakabilirdi. Bu durumda ise yatıştırılması gereken ilk olarak bu kişisel tanrıydı. Öte yandan Haas ve Christiansen'e göre ise hastanın Tarpattaşsa'dan *eya*- ağacını kabul ederek onu serbest bırakmasını (ay. IV 9'-12') ve bu varlıklardan artık kendisi ile değil de onun yerine *kapı sürgüsünün ağaç kısmı* (^{GIŠ}*tarzu-*) ile savaşmalarını istemesi, bu varlıkların zararlı ruhların rolünü oynayan saldırgan ve tehlike demonlar olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte, hastanın bu demonlardan olan Alauwaima'ya kendisinden istenen aracılığı yapması için değerli madenler ve taşlar sunmuş olduğunu da görülür.

---

⁸⁷⁸ A. Goetze, "Purification Ritual Engaging the Help of Protective Demons", *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament with Supplement*, Princeton: Princeton University Press, 1969b, s. 346.

⁸⁷⁹ J. V. Garcia Trabazo, *Textos Religiosos Hititas. Mitos, plegarias y rituales*. Edición bilingüe. Biblioteca de Ciencias Bíblicas y Orientales 6. Editorial Trotta, Madrid, 2002, s. 381.

⁸⁸⁰ V. Haas, "Das Ritual gegen den Zugriff der Dämonen ^DDİM.NUN.ME und die Sammeltafel KUB XLIII 55" *Oriens Antiquus* 27/1-2, 1988b, s. 101 ve 104; Haas, 2003a, s. 19, 78, 671, 701, 722.

⁸⁸¹ Christiansen, 2006, s. 84 dn. 343, 131-136.

KUB 9.25 + KUB 27.67 (CTH 391.1)⁸⁸²

öy. II ⁶³ [^D*A-la-u-wa-i*]-mi ka'-a-ša-at-ta KU.BABBAR GUŠKIN ^{NA4}ZA.GÌN ⁶⁴
[pé-eh-hu-un] zi-ik-mu i-it PA-NI DINGIR^{MEŠ} a-aš-šu me-mi-iš-ki

-----

ay. III ⁶⁵ nu IŠ-TU MA-HAR EN^{MEŠ}-TIM a-wa-an ar-ha nam-ma ⁶⁶ ti-ia nu i-it
hu-u-ma-an-da-aš DINGIR^{MEŠ}-aš a-aš-šu me-mi-iš-ki

-----

ay. IV ^{13'} ^DTar-pa-at-ta-aš-ši-iš [ku-iš pé-ra-]an ú-e-ha-at-[ta] ^{14'} nu hu-u-ma-an-
da-aš DINGIR^{MEŠ}[-aš SI]G₅-in me-mi-iš-ki

-----

ay. IV ^{39'} ^DTar-pa-at-a]t-ta-aš-ši [DINGIR^{MEŠ}]-aš hu-u-ma-an-[da-aš] ^{40'} [a-aš-šu
me-mi-iš-ki n]u-wa-aš-ši TI-tar in-na-ra-[w]a-[tar] ^{41'} [MU^{HLA} GÍD.DA pí-iš-ki
]-x-ta A-NA É-IA ^{42'} [ar-hu-ut

Tercüme:

öy. II ⁶³⁻⁶⁴ '[Tanrı Alauwai]ma! Az önce sana gümüş, altın ve lapis [verdim]. Şimdi git
ve bundan sonra tanrıların huzurunda benim için iyi şeyler söyle!'

-----

ay. III ⁶⁵⁻⁶⁶ 'Ve bundan sonra beylerin huzurundan çıkma! Bütün tanrılara iyi şeyler
söyle!'

---

⁸⁸² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Christiansen, 2006, s. 50, 52.

ay. IV ^{13'-14'} *'Tarpattašša önünde kim varsa, bütün tanrılara iyi şeyler söyle!'*.

-----
ay. IV ^{39'-42'} *Tarpatašša tüm tanrılara [iyi şeyler söyle v]e “ona yaşam, güç ve [uzun yıllar ver! ...] evime yardım et!*

Alli Ritüeli'nde kendilerinden hasta ile tanrılar arasında aracı olması istenen, adlarına çoğunlukla Hatti ve Luwi bağlamlarında rastlanan⁸⁸³ Ana Kapı'nın Šalawaneš Tanrıları'dır. Bunun karşılığında onlara ekmek sunusu yapılmıştır.

KUB 24.9 II + KBo 12.127 II (CTH 402)⁸⁸⁴

§23 ^{40' / 7'} *na-aš pa-ra-a te-pu pa-iz-zi nu 1 NINDA.SIG [KÁ.GAL]-aš ^DŠa-la-wa-*
n[a-aš pá-r-ši-ya] ^{41' / 8'} na-at kat-ta da-a-i nu KAŠ BAL-ti nu te-ez-[zi] ša-ra-(a-aš-
ta) ^{42' / 9'} šu-me-eš SIG₅-TIM tar-aš-ki-it-tén ...

Tercüme:

§23 ^{40' / 7' - 42' / 9'} *O biraz gider ve Ana Kapı'nın Šalawaneš Tanrıları için bir düz ekmek [böler.] Onu aşağı koyar, bira libasyonu yapar ve der ki: “Siz iyi (kelimeler) söyleyin! GALA rahipleri [...] kötü (kelimeler) söyleyin!” O testiye kırar ve onlar şehre girer.*

Kehanet yoluyla belirlenmiş olan kralın yaşamına yönelik tehdidi önlemek amacıyla gerçekleştirilen bir vekil-kral ritüeline ait fragmanda ise kral bekleyiş sürecinde gerçekleştirdiği yakarışlardan birinde, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için

---

⁸⁸³ A. Mouton – I. Rutherford, “The sun deity of the Hittites: An Unnoticed 'Pan-Luwian' deity?”, *Bibliotheca Orientalis* 67/3-4, 2010, s. 278 dn. 20.

⁸⁸⁴ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. A. Mouton (ed.), *hethiter.net/*: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013); Mouton, 2013, s. 195–229.

Gökyüzünün Güneş Tanrısı'na⁸⁸⁵ gökyüzünün diğer tanrıları ile kendisi adına temasa geçmesi için yakarır.

B: KBo 15.2+ ay. (CTH 421.1)⁸⁸⁶

^{8'} *nam-ma-kán ma-a-an URU-ri ku-iš-ki a[(n-da-an ú-iz-z)i] ^{9'} *nu-uš-ši kiš-an Ú-*
*[UL] me-ma-an-zi LU[(GAL-wa-kán ku-e-da-ni URU-ri Ú-UL)] ^{10'} *LUGAL*
*GIBIL-wa ku-e-da-ni URU-ri nu me-m[(i-iš-kán-zi a-pí-i)a] ^{11'} *nam-ma LUGAL-*
*uš UD-at UD-at ka-ru-ú-wa-[(ri-w)a-ar] ^{12'} *AN-aš ^DUTU-i gi-nu-uš-ša-re-eš-ki-*
*iz-z[i] ^{13'} *nu A-NA ^DUTU AN^E IGI-an-da kiš-an [(m)e-ma-i] ^{14'} ^DUTU AN^E EN-*
*IA ku-it i-ia-nu-u[(n nu-mu-kán ^{GIŠ}G)U.ZA] ^{15'} *[a]r-ha da-at-ten na-[(at)] ta-me-*
*e-d[(a-ni pé-eš-ten na-at x)] ^{16'} *[am-m]u-uk-ma-kán GIDIM^{HI.A}-aš an-da ú-*
*[(e-ri-ia-at-ten nu-za-kán ka)-a-ša] ^{17'} *[GIDIM^H]^{I.A}-aš an-da nu-kán A-NA ^DUTU*
*AN [(EN-IA u-wa-ah-ha)-at] ^{18'} *[nu-m]u-kán am-me-el A-NA ^DŠI-IM-T[(I-IA A-*
*NA DINGIR^{MEŠ} ŠA ŠA-ME)-E] ^{19'} *[an-d]a? tar-ni nu-mu-kán GIDIM^{HI.A}-aš iš-*
*[(tar-na ar-ha) tar-ni] §***********

Tercüme:

^{8'-10'} *Eğer herhangi biri şehrin içine gelirse, ona şunu demezler: ‘Gerçek kralın olduğu şehir’ (demezler). ‘Yeni kralın olduğu şehir, kralın olduğu yer’ derler. ^{11'-13'} Kral her gün sabah erken Gökyüzünün Güneş Tanrısı diz çöker ve Gökyüzünün Güneş Tanrısı’nın önünde şöyle söyler: ^{14'-19'} “Gökyüzünün Güneş Tanrısı, efendim, ben ne yaptım? Tahtı benden aldılar, onu başkasına verdiler. [...] Beni ölülerin ruhları çağırdılar. Şim[di*

---

⁸⁸⁵ Hititlerin imparatorluk döneminde, Mezopotamya’nın Güneş Tanrısı Šamaš’ın kopyası olan Hurri Güneş Tanrısı Šimige ile özdeşleştirilmiş bu tanrı, devlet kültüründe önemli bir yere sahip olmuş ve adalet, doğruluk ve hukuksallık tanrısı olarak öne çıkmıştır; P. Taracha, *Religions of Second Millennium Anatolia*, Wiesbaden, 2009, s. 89, 127.

⁸⁸⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Kümmel, 1967, s. 60 vd.

ölülerin ruhl]arı içerdeler. Gökyüzünün Güneş Tanrısı 'na, efendime göründ[üm]. Şimdi benim ilahi kaderimle gökyüzünün tanrıları ile temas etmeme izin ver ve ölülerin ruhları ortasından kurtulmama izin ver!"

Depresyonu iyileştirmek için icra edilen ritüelde (CTH 432, A: KUB 4.47 ay. §7) hasta, kendi ana dili yerine, Akad dilinde gerçekleştirdiği yakarışında,⁸⁸⁷ suçluluğunu kabul edip çeşitli övgülerde bulunduktan sonra Tanrıça Şarpanītu'dan günahlarının affedilmesi için eşinden, yani Babil şehrinin baş tanrısı olan Marduk'tan ricacı olmasını ister (İlgili metin yeri için bkz. 4.3.2.3.). Bu metinde hastanın şikayetçi olduğu sıkıntılarından biri olan uykusuzluk hastalığının (insomni) Tanrı Marduk ile ilişkilendirildiğini ve onun öfkesinin bu hastalığa neden olduğunu *Erken Kralların Kroniği (The Chronic of Early Kings)* isimli, Akadlı Sargon egemenliğinden (yaklaşık M.Ö. 2334-2279) III. Agum egemenliğine (yaklaşık M.Ö. 1450) kadar olan dönemde Mezopotamya'da gerçekleşen olayları aktaran tarihyografik bir metinde görüyoruz. Burada yeni bir Babil şehri kurmakla kınanan ve bu nedenle Tanrı Marduk'un öfkesini üzerine çeken Akadlı Sargon'un tanrı tarafından çeşitli felaketlerin yanı sıra uykusuzluk hastalığıyla cezalandırıldığından bahsedilmektedir. Ele alınan bu ritüelin uygulayıcısı da muhtemelen bu bilgiye sahip biri olarak, rahatsızlıklarından biri insomnia olan bu kişiyi, iyileşmesi için Tanrı Marduk'a yakarmaya yönlendirmiş olmalıdır.

---

⁸⁸⁷ Nadiren görülen bu durumla CTH 718'deki *babili*-ritüellerinde de karşılaşılır; Beckman, 2007, s. 79 dn. 11, Beckman, 2014; ayrıca bkz. (KBo 32.206 nolu fragmanın transliterasyonu için) D. Prechel, *Die Göttin Išhara. Ein Beitrag zur altorientalischen Religionsgeschichte*. ALASPM 11, Münster: Ugarit-Verlag, 1996, s. 116.

A: BM 26472 (ABC 20)⁸⁸⁸

¹⁸ E-PE-ER E-SE-E ŠÁ BĀBIL^{K1} IS-SUH-MA ¹⁹ I-TE-E A-GA-DE^{K1} MIHIR
(GABA.RI) BĀBIL^{K1} I-PU-UŠ²⁰ A-NA IKKIB I-PU-ŠU BĒLU RABŪ^D MARDUK
I-GU-UG-MA ²¹ INA HU-ŠAH-HU NIŠĒ^{ME}-ŠÚ IG-MU-UR ²² UL-TU ŠI-IT
^D ŠAMŠĪ^{Š1} A-DI E-REB ^D ŠAMŠĪ^{Š1} ²³ IK-KI-RU-ŠÚ-MA LA ŠA-LA-LA I-MI-ID-
[SU]

Tercüme:

¹⁸ O Babil çukurunun toprağını kazdı. ¹⁹ Agade'nin yanında Babil'in muadilini yaptı. ²⁰
Yaptığı yanlıştan dolayı büyük efendi Marduk kızdı ve ailesini kıtlıkla yok etti. ²¹ Doğudan
batıya tebaa ona isyan etti ²²⁻²³ ve o (Marduk) ona uykusuzluk çekti.

4.3.2.6. Gelmeleri İçin Tanrılara Çağrıda Bulunan Yakarışlar

Amacı genel olarak üreme gücünü attırmak olan Anniwiyanı Ritüeli'nde (CTH 393, VBoT 24 I §3-5), Koruyucu Tanrı *Lulimi*'den gitmesi ve Koruyucu Tanrı *Innarawant*'tan da gelmesi istenir. Buradaki *lulimi*- ve *innarawant*- sıfatları sırasıyla "efemine" ve "erkeksi" olarak yorumlanmıştır,⁸⁸⁹ ancak *lulimi*-'nin "efemine" olarak yorumlanması esas olarak *innarawant*- "güçlü, dinç" ile olan karşıtlığından yola çıkılarak yapılır ve kesin değildir. Bununla birlikte, ritüel sahibine geleneksel erkeklik simgeleri olan araba, yay ve sadak etrafına sarılan ipliklerin bağlanması (§3) ritüelin kadınlık

---

⁸⁸⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. A. K. Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles*, Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2000, s. 152-154.

⁸⁸⁹ Sturtevant - Bechtel, 1935, s. 118; CHD *lulimi*- kelimesinin karşılığını "undesirable quality— e.g., impotence, effeminacy, weakness . . ." olarak verir, CHD L-N, s. 82; HED ise bu kelimeyi "effeminate" ve *innarawant*- kelimesini de HED: "potent" olarak ifade eder, HED 2, s. 368.

demonunu kovmaya ve erkeklik demonunu çağırmaya yönelik olduğuna işaret etmektedir (İlgili metin yerleri için bkzn. 4.1.2.12.).

Hantitaššu Ritüeli'nde (CTH 395, A: KBo 11.14 I §5) hasta üzerindeki kara büyüleri aklaması için uygulayıcı Güneş Tanrısı'na seslenerek gelmesini ister (ilgili metin yeri için bkzn. 4.1.1.1.). Tunnawi ise Nehir Ritüeli'nde muhtemelen ritüelin etkisini arttırmak amacıyla Fırtına Tanrısı'na gelmesi için çağrıda bulunur. Ritüelin ilerleyen aşamalarında ise Nehir Kenarı'nın Hannahanna'sı ile birlikte bağışlayıcı tanrılar çağrılarak yapılan sunulardan yemeleri ve karşılığında da ritüel sahibinin uzuvlarını arındırmaları istenir.

KUB 7.53 + KUB 12.58 (CTH 409.1)⁸⁹⁰

§11 I ⁵⁶ ... *nam-ma* 1 UDU GE₆ *da-a-i na-an-ši-ša-an* ⁵⁷ *še-ir e-ip-zi nu*
MUNUSŠU.GI *še-ir ap-pa-an-na-aš hu-uk-ma-in hu-uk-zi* ⁵⁸ *a-ri-ia-ad²-da-li-iš*
^DIM-*an-za* *šar-ri ku-ši-i hu-u-e-hu-u-i-ia* ⁵⁹ *tap-pa-aš-ša-it šar-ri hu-i-hu-i-ia*

§37 IV ²⁹ *nam-ma* 3 NINDA *a-a-an* 1 GA.KIN.AG [1 *IM-ŠA da-a-i nu-uš-ša-an*]
³⁰ UZU NÍG.GIG ^{UZU}ŠÀ *zé-e[-an-ta še-ir ku-ir-zi na-aš-šu KAŠ]* ³¹ (...) *na-aš-ma*
GE[ŠTIN 3-ŠU *ši-pa-an-ti* ...] ³² *A-NA* ^DZA.LAM.GAR *pa-iz-z[i* ...] ³³ *wa-ap-*
pu-wa-aš-ša ^DMAH [...] ³⁴ *ki-iš-ša-an me-ma-i x* [...] ³⁵ *az-zi-ik-ki kat-ti[-ti-ya*
ku-iš DINGIR-LÚ *a-aš-šu-uš na-aš ú-id-du]* ³⁶ *az-zi-ki-du ku-e-iz-z[i* ...] ³⁷ *ka-a-*
aš EN SISKUR.SISKUR *na[- ...] §*

§38 ³⁸ [*ka-a-ša*] 12 ^U[ZUÚ]R *pár-ku-nu-e-i[r ....]*

Tercüme:

⁸⁹⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkzn. Goetze, 1938, s. 1-25.

§11⁵⁶⁻⁵⁷ *Daha sonra o siyah koyunu alır ve onu onun (ritüel sahibinin) üzerinde kaldırır ve ‘Yaşlı Kadın’ yukarı kaldırmanın büyüünü yapar.*⁵⁸⁻⁵⁹ “(Luwice) ... Fırtına Tanrısı, ... çabuk ziyarete gel! Yaşadığın yerden, ..., çabuk buraya gel!”⁸⁹¹

-----

§37²⁹⁻³⁷ *Daha sonra [o] üç sıcak somun, bir peynir, [bir kaymak koyar ve piş]miş karaciğeri (ve) kalbi [orada keser; libasyon olarak üç kez ya bira] ya da şa[rap döker ...] tanrı [...] çadırına gide[r ...] ve Nehir Kenarı’nın Hannahanna’sı [...] o şöyle söyler: “[...] ye; [senin]le bırak [hangi tanrı bize bağışlayıcı ise o gelsin (ve)] yesin! ... [...] bu ritüel sahibi [...]”*

§38³⁸ *Şu an, onun vücudunun on iki kısmını arındırdı[lar ...]*

4.3.2.7. Tanrılardan Tanıklık Etmelerini Dileyen Yakarışlar

Hastaya doğrudan bir müdahalenin olmadığı, hastanın sadece sunular ve dualar aracılığıyla kurulan, tanrılarla etkileşim yoluyla iyileştirilmeye çalışıldığı Hatiya Ritüeli’nde, kendisine çeşitli ekmekler sunulan Güneş Tanrısı’ndan “kötü kadın” (*huwappi* MUNUS) olarak anılan Tanrıça Wişuriyanza’nın gönderildiğine tanıklık etmesi ve onun sahtekarlık yapmasını önlemesi istenmektedir. Carruba, ritüelin nehir kenarında yapılmış olması nedeniyle bu kötücül tanrıçanın yeraltı dünyasına ait olduğunu belirtir.⁸⁹² İsmine sadece bu metinde rastlanan⁸⁹³ ve adı “bastırmak, bağlamak, boğulmak” anlamlarına gelen *wişuriya*-⁸⁹⁴ fiilinden türemiş olan bu tanrıçanın faaliyet alanı tam

---

⁸⁹¹ Goetze, 1938, s. 75-77.

⁸⁹² Carruba, 1966, s. 37-38 dn.65, 49.

⁸⁹³ Carruba, 1966, s. 56.

⁸⁹⁴ HHW, s. 201; Kloekhorst, 2008, s. 1013.

olarak bilinmemektedir. Ancak ritüelde bahsi geçen hastanın görme gücü eksikliği, halsizlik, kas gücü kaybı (§2 7-11) gibi durumlardan şikayetçi olması nedeniyle bu tanrıçanın bu türden fiziksel rahatsızlıklara sebebiyet verdiği varsayılabilir.

A: KBo 15.25 öy. (CTH 396)⁸⁹⁵

§6 ³² nu 1 NINDA.GUR₄.RA ZÌ.DA ZÍZ 1 NINDA.GUR₄.[RA] ^{GIŠ}PÈŠ 1
NINDA.GUR₄.RA GA.KIN.AG TUR-ia ³³ A-NA ^DUTU ŠA-ME-E pár-ši-i[a]-mi
na-aš-ta an-da ki-iš-ša-an me-ma-ah-hi ³⁴ ka-a-ša-wa A-NA ^DÚ-lil-[š]u-ri-ia-an-
ti hu-wa-ap-pí MUNUS-ni ³⁵ SÍSKUR pé-eš-ki-mi nu-za z[i-i]k ^DUTU-uš ku-ut-
ru-wa-aš e-eš ³⁶ ú-iz-zi-at ša-a[n-na-i ku]-wa-at-qa na-at EGIR-an ³⁷ zi-ik ne-pí-
[ša-aš ^DUTU-uš] ša-a-ak

Tercüme:

§6 ³²⁻³³ Kızıl buğday unu(ndan yapılma) 1 kalın ekmeği, incir(li) 1 kalın ekmeği, peynir(li)
1 küçük kalın ekmeği Gökyüzünün Güneş Tanrısı için bölerim ve şöyle derim: ³⁴⁻³⁵ "Bak!
Tanrıça Wišuriyanza'yı, ritüelin kötü kadını göndermekteyim. Sen, Güneş Tanrısı tanık
ol! ³⁶⁻³⁷ O ulaşacak mı? Herhangi bir şekilde saklayacak mı? Sen, [Gökyüzünün Güneş
Tanrısı] bilmelisin!"

Alli Ritüeli'nin son aşamalarında dile getirilen yakarış, kendisine bu kez kuzu kurban edilen Gökyüzünün Güneş Tanrısı'nın şahitliğini dilemektedir. Bu yakarışla tanrının yapılan kurbanı kabul etmesi ve ritüel sürecinde kara büyüden arındırılmış olan hastanın arınıklığının tanrı tarafından onanması istenmektedir.

---

⁸⁹⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Carruba, 1966, s. 2-7.

H: KUB 41.1+ IV (CTH 402)⁸⁹⁶

§41^{9'} [nu a]-ra-ah-za ku-e-eš e-še-šir nu-uš-ma-aš ŠE.NAGA-an-zi^{10'} na-at-kán
hi-lam-ni an-da ú-wa-an-zi nu KIN-kán-zi^{11'} [k]u-in UN-an na-aš-ta hi-lam-ni an-
da 1 SILA⁴ DUTU AN BAL-an-ti^{12'} [na-aš]-[ta UZU]GEŠTU UZU NÍG.GIG UZU ŠÀ
UZU ku-du-úr da-an-zi^{13'} [na-at ha-a(p-pí-ni-it... za-nu-w)]a-an-zi na-at-ša-an A-
NA NINDA.SIG^{HLA} še-er da-a-i^{14'} [nu t]e-e-zi DUTU AN ke-e-da-ni-za A-NA
SISKUR^{15'} [ku-ut]-[ru]-wa-aš e-eš ...

Tercüme:

§41^{9'} Dışarıda oturanlar, onları yıkarlar^{10'-11'} ve hılammar'a giderler. (Ritüel) işlem
yapılan kişi hılammar'da Gökyüzünün Güneş Tanrısı için bir kuzu kurban eder.^{12'-13'}
Kulağı, karaciğeri, kalbi ve baldırı² alırlar ve [onları a]teşte pişirirler. Onları düz
ekmeklerin üzerine koyar^{14'-15'} [ve d]er ki: “Gökyüzünün Güneş Tanrısı bu sunuya şahit
ol!”

Tunnawi Ritüeli'nde de benzer bir şekilde, hastanın uzuvlarının arındırıldığı
Güneş Tanrısı'na beyan edilerek, tanrının hastanın arınlığına şahit olması beklenir.

KUB 7.53 + KUB 12.58 III-IV (CTH 409.1)⁸⁹⁷

§33⁵⁶ na-aš wa-ap-pu-i pa-iz-zi nu wa-ap-pu-ú-i 1 NINDA SIG⁵⁷ pár-ši-ya na-
an-ša-an wa-ap-pu-i kat-ta da-a-i⁵⁸ NINDA.IA.E.DÉ.A me-ma-al iš-hu-u-wa-i¹
GEŠTIN 1-ŠU ši-pa-an-ti nu me-ma-i wa-ap-pu-wa-aš² DMAH-aš² ka-a-ša-za 12
UZU ÚR pa-ap-ra-an-na-an-za tu-e-el³ ŠU-it ša-pí-i-ya-an[-za] pár-ku-nu-wa-an-
za nam-ma ša-ku-ni-ya⁴ pa-iz-zi nu 1 NINDA SIG pár-ši-ya NINDA.IA.E.DÉ.A

⁸⁹⁶ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. A. Mouton (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013); Mouton, 2013, s. 195–229.

⁸⁹⁷ Transkripsiyon ve tercüme için bkznz. Goetze, 1938, s. 6-8, 20-21.

me-ma-al iš-hu-u-wa-i ⁵ GEŠTIN 1-ŠU ši-pa-an-ti nu me-ma-i ^DUTU BE-LÍ-YA
ka-a-ša-az ⁶ 12 ^{UZU}ÚR ša-ku-ni-ya-aš IM-it ša-pí-a-an-za pár-ku-nu-wa-an-za §

Tercüme:

§33 ⁵⁶⁻⁵⁷ O nehir kenarına gider. Nehir kenarı için ince bir somun böler ve onu nehir kenarına koyar. ⁵⁸ Tatlı yağlı keki (ve) yemeği dağıtır; ¹⁻³ bir kez şarap libasyonu yapar ve der ki: “Şu anda Nehir Kenarı’nın Hannahanna’sı, bu (kişinin vücudunun) on iki kısmı, senin elinle temizlendi ve arındırıldı.” Daha sonra o pınara ⁴gider. İnce bir somun böler. Tatlı yağlı keki (ve) yemeği dağıtır; ⁵ bir kez şarap libasyonu yapar ve der ki: “Şu an Güneş Tanrısı, benim Efendim, ⁶ (bu kişinin vücudunun) on iki kısmı pınarın kili ile temizlendi ve arındırıldı.”

Kötü Kader Tanrıçası Gulša⁸⁹⁸ tarafından zarar görmüş bir bireyi sağaltmaya yönelik olan ritüele ait bir fragmanda ise ritüel uygulayıcısı bu tanrıçanın hastadan uzaklaştırıldığını belirtir ve tanrıçanın hastaya tekrar kötülük yapmasını önlemek için, kendisine bir koyun kurban edilen Gökyüzünün Güneş Tanrısı’nın bu duruma şahitlik etmesini ister.

A: KUB 58.108 ay. IV (CTH 434.5)⁸⁹⁹

§4 ⁵ [__] ti-an-zi nu-kán 1 UDU.NIGA u-ša-an-da-r[i-in] ⁶ [^DGul-š]i BAL-ti 1
UDU-ma-kán A-NA ^DUTU AN-[E] [BAL-ti] ⁷ [__ n]u ^{MUNUS}ŠU.GI me-ma-i ka-

---

⁸⁹⁸ Bu tanrıça adının fonetik okunuşu ile ilgili farklı görüşler için bkz. W. J. I. Waal, “Changing Fate. Hittite GUL-š-, C. Luwian GUL-zāi-, H. Luwian REL-za and the Kuwanšeš-deities,” *Proceedings of the Eight International Congress of Hittitology*, Warsaw: Agade, 2014, s. 1016-1034; I. Yakubovich, “The Luwian deity Kwanza,” *Aramazd* 8, 2014, s. 292; H. C. Melchert, “Formal and semantic aspects of Hittite Gul(aš)ša- ‘fate’,” *Studies in Honour of Ahmet Ünal*, Istanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2016, s. 356-7.

⁸⁹⁹ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 434.5 (TX 17.10.2014, TRde 17.10.2014).

a-ša-wa ^{8'} [A-NA EN SIS]KUR HUL-lu-un ^DGul-ša-an ^{9'} [_ _ _] ar-ha ti-it-ta-nu-un ^{10'} [nu-wa ku-in] ša-am-ni-ia-at :u-ša-an-da-ri-iš ^DGu[l-ša-aš] ^{11'} [nu-war-a]n-kán ka-a-ša EGIR-pa an-da a-pé-x[...] ^{12'} [:u-š]a-an-da-ri-iš ^DGul-ša-aš ha-ma-am-ku-un ^{13'} [_ _ wa]r-an [:u-š]a-an-da-ri-iš ^DGul-ša-aš šu-[...] ^{14'} [_ _ _]x ku-ut-ru-wa-aš-ma-za zi-ik ^DUTU AN-E e-eš

Tercüme:

§4 ^{5'-6'} [...] ... Bir besili, uşandari-⁹⁰⁰koyunu Gulša Tanrıçası'na kurban eder. Bir koyunu da Gökyüzünün Güneş Tanrısı'na [kurban eder]. ^{7'} 'Yaşlı Kadın' (şöyle) söyler: "Şimdi ^{8'-9'} kötü Gulša Tanrıçası'nı ritüel be[yinden ...] uzaklaştırdım. ^{10'-14'} [O] uşandari Gulša Tanrıçası'nın yarattığı (idi). Ben şimdi uşandari Gulša Tanrıçası'nı tekrar bağladım. [...]Juşandari Gulša Tanrıçası [...] Sen, Gökyüzünün Güneş Tanrısı, tanık ol!"

Vebaya karşı düzenlenen Zarpiya Ritüeli'nde ise Tanrı Sanda, Innarawant-tanrıları ve Gökyüzünün Güneş Tanrısı'nın tanıklığı istenmektedir. Ritüelde tanrılara yönelik olarak uygulayıcı tarafından dile getirilen beş sesleniş yer alır. Bunlardan ilk üçü Hititçe'dir ve bahsi geçen tanrılardan, edilen yemine şahitlik etmeleri için talepte bulunulur. Diğer iki sesleniş ise Luwi dilindedir. Bunlardan ilkinde Tanrı Sanda ve Innarawant- tanrılarından bir daha kötülük yapmak için gelmemeleri ve insan yerine koyun ve inek yemeleri istenir. Son sesleniş ise Güneş Tanrısı, baba tanrılar ve Tanrı Ea içindir. Onlardan evden kovulan kötülüğü, yani vebayı almaları ve bundan sonra artık kendi kendilerini beslemeleri istenir.

Ritüelde tanrıların tanıklık etmeleri istenilen yemine aracılık eden bir keçi kurbanıdır. Keçi, muhtemelen Tanrı Sanda ve onunla ilişkilendirilen Innarawant-

---

⁹⁰⁰ Alwin Luwice olan bu sıfatın anlamını "bringing blessings, bringin gains" olarak belirtir; Kloekhorst, 2008, s. 929.

tanrılarının uzak durup, kötülük yapmalarını önlemek için ritüel sahipleri adına sunulan bir tür ‘vekil’ ve aynı zamanda ritüel sahiplerinin canlarını almalarını engelleyen ikame bir yemek olarak kurban edilmiştir.

Luwice isim taşıyan ve bu ritüelde adı çeşitli silahlarla anılan Tanrı Sanda, genel olarak bir savaş tanrısı olarak karakterize edilir. Bir diğer Luwi savaş tanrısı olan ve öfkeli olduğunda vebayla cezalandıran Tanrı İyarri ile aralarında yakın bir benzerlik ve ilişki vardır. Murşili’nin Veba Duası’nda (KUB 31.121(+) I 17) Tanrı Pirwa ile bu iki tanrıya birlikte yakarılır. Tanrı Sanda, sıklıkla Herakles ve kimi zaman da Marduk ile ilişkilendirilmiştir. Daha önce Anniwiyanni Ritüeli’nde tekil formda gördüğümüz Innarawant-tanrısı ile burada çoğul olarak karşılaşıyoruz. Adının Luwice karşılığı annarummi- ve anlamı “güçlü, erkesi” olan bu tanrılar, Tanrı Sanda ile aynı ekipmanlara (balta, yay, ok) sahipti ve muhtemelen onun yardımcılarıydılar.⁹⁰¹

A: KUB 9.31 öy. I (CTH 757)⁹⁰²

§7³³ [nu 1] MÁŠ.GAL u-un-n[i-ia-an-]zi na-an-kán EN É-TIM³⁴ [PA-N]I
GIŠBANŠUR I[Š-TU G]JEŠTIN A-NA^DAMAR.UTU ši-pa-an-ti³⁵ [nu] ʾaʾ-ti-iš-ša
ZA[BAR p]a-ra-a e-ep-zi nu ki-iš-ša-an me-ma-i³⁶ [e]-hu^DAMAR.UTU k[at-ti-
ti-m]a-at-ta^DIn-na-ra-u-wa-an-ta-aš³⁷ [ú]-wa-du e-eš-ha-[nu-wa-an]-ta ku-e-eš

---

⁹⁰¹ H. C. Melchert, *The Luwians*. Handbuch der Orientalistik I/68, Leiden-Boston: Brill, 2003a, s. 228; H. C. Melchert, “The God Sanda in Lycia?”, *Silva Anatolica, Anatolian Studies Presented to Maciej Popko on the occasion of his 65th Birthday*, Warsaw, 2002, s. 241-243; M. Hutter, “Zum Ritual des Zarpiya Funktion und Einbettung in die religiösen Traditionen Anatolien.” *VI Congresso Internazionale di Ittitologica, 5–9 settembre 2005. Studi Micenei ed Egeo-Anatolici* 49, 2007, s. 402; A. Mastrocinque, “The Cilician God Sandas and the Greek Chimaera: Features of Near Eastern and Greek Mythology Concerning the Plague” *Journal of Ancient Near Eastern Religions* 7/2, 2007, s. 197-217; Archi, 2010, s. 24-25; E. K. Petropoulos – L. S. Bayun, “The Hittite-Luwian Ritual of Zarpiya from Kizzuwatna Revisited”, *Mare Ponticum* 9/1, 2021, s. 120;

⁹⁰² Transkripsiyon ve tercüme için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 757 (TX 05.06.2014, TRde 05.06.2014).

ú-e-eš-ša-an-ta ³⁸ [LÚ.]MEŠ lu-u-la-hi-ia-a[š-ša-a]n hu-up-ru-uš ku-i-e-eš iš-hi-ia-an-ti-iš

§8 ³⁹ IŠ-TU GÍR-ia-aš-ša-an [ku-i-]´ e´-eš iš-hu-uz-zi-ia-te-eš ⁴⁰ GIŠBAN^{HL.A}-aš-ša-an ku-´i´-[e-eš] hu-u-it-ti-ia-an-ta ⁴¹ GIŠGAG.Ú.TAG^{HL.A}-ia [har-ká]n-zi nu ú-wa-at-tén nu e-ez-za-´at´-tén ⁴² nu li-ku-wa-an-ni m[a-a-an me-m]i-ia-u-wa-an-zi zi-ni-iz-zi ⁴³ nu-uš-ša-an PA-A-AŠ-Š[U ...] ⁴⁴ GIŠBANŠUR kat-ta da-a-i ⁴⁴ nu MÁŠ.GAL [ha-at-ta-an]-ta

-----

§12 B: HT 1 öy. I⁹⁰³

⁴⁹ nu-uš-ša-an ma-ah-ha-an ⁵⁰ UZU´I a-ri nu ⁵¹ UZU NÍG.GIG ⁵² UZU ŠÀ ⁵³ UZU-ia hu-u-ma-an A-NA DINGIR-LIM pa-ra-a ú-da-an-zi ⁵⁴ kat-´ti´-iš-<ši>-ma-aš-ši 2-ŠU 9 NINDA.GUR₄.RA ŠA ZÌ.DA ZÍZ ½ UP-NI ú-da-an-zi ⁵⁵ nu 9 NINDA.GUR₄.RA pár-ši-ia še-er-aš-ša-an ⁵⁶ UZU NÍG.GIG ⁵⁷ UZU ŠÀ ⁵⁸ zi-ik-kán-zi na-at-ša-an A-NA ⁵⁹ GIŠBANŠUR EGIR-pa da-a-i ⁶⁰ nu ki-iš-ša-an me-ma-i še-er kat-ta ne-pí-ša-aš ⁶¹ DUTU-uš ⁶² az-zi-ki É-aš at-ta-aš DINGIR^{MEŠ} az-zi-kán-du ⁶³ LI-IM DINGIR^{MEŠ} az-zi-ik-kán-du §

§13 A: KUB 9.31 öy. II

⁴ nu-za ke-e-da-ni li-in-ga-i ku-ut-ru-e-eš e-eš-tén ⁵ nu EGIR-an-da GEŠTIN 9-ŠU ši-pa-an-ti PA-NI ⁶ GIŠBANŠUR ⁷ DIn-na-ra-ú-wa-an-da-aš nu-uš-ša-an ⁸ UZU ZAG.UDU ⁹ UZU GABA-ia ¹⁰ da-a-i nu 9-at NINDA.GUR₄.RA^{HL.A} aha pa-ar-ši §

---

⁹⁰³ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 757 (TX 05.06.2014, TRde 05.06.2014).

-----
§17 A: KUB 9.31 öy. II⁹⁰⁴

²² DŠa-an-ta-aš LUGAL-uš ^DAn-na-ru-um-mi-en-zi ²³ aš-ha-nu-wa-an-ta ku-in-zi
wa-aš-ša-an-ta-ri ²⁴ DLU-u-la-hi-in-za-aš-tar hu-u-up-pa-ra<-an>-za ku-in-zi hi-iš-
hi-ya-an-ti §

§18 ²⁵ pa-a-tar a-ap-pa za-aš-ta-an-za aš-tu-um-ma-an-ta-an-za-ta ²⁶ at-tu-wa-la-
hi-ti ni-iš da-a-ad-du-wa-ar a-az-za-aš-ta-an ²⁷ UDU-in-za GU₄-in-za
DUMU.NAM.<LÚ>.ULÙ^{LU}-in za-ga-ni-in ²⁸ du-ú-i-ni-in ni-iš az-tu-u-wa-ri §

§19 ²⁹ NINDA KUR₄.RA *pár-ši-ia na-aš-ta lu-ú-i-li an-da ki-iš-ša-an me-ma-i* §

§20 ³⁰ u-ra-az ^DUTU-az ta-ti-in-zi DINGIR^{MEŠ}-in-zi ³¹ DÉ.A-aš-ha pár-na-an-za-
ta ku-wa-at-ti an-da hu-u-i-na-i-<im>-ma-an ³² la-la-an-ti pa-a u-za-aš a-da-ri-ta-
an §

§21 ³³ DÉ.A-aš-wa hu-u-pal-zi-ia-ti-ia-za har-ša-an-za

Tercüme:

§7 ³³ *Onlar bir erkek keçi getirirler ve mülkün beyi,* ³⁴ *Sanda (^DAMAR.UTU) için olan*
masanın önünde ona şarap libasyonu yapar. ³⁵ *Daha sonra bronz baltayı tutar ve şöyle*
söyler: ³⁶⁻³⁸ *“Gel Sanda (^DAMAR.UTU)! Innarawant-tanrıları da seninle gelsin, kanlı*
(kıyafetler) giyenler, (kendilerini) dağ sakinlerinin kuşaklarına(?) bağlayanlar,

---

⁹⁰⁴ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Petropoulos – Bayun, 2021, s. 115-116; ilgili paragraf numaraları farklı (§§15-16) olarak verilmiştir; ancak burada Görke tarafından yapılan numaralandırma takip edilmiştir; S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 757 (TX 05.06.2014, TRde 05.06.2014).

§8 ³⁹⁻⁴¹ hançerlerle sarılı(?) olanlar, gergin yay ve okları tutanlar. Gel ve ye! ⁴² Biz bir (yemin) edeceğiz.” ⁴³⁻⁴⁴ O konuşmayı bitirdiğinde bronz baltayı masanın altına koyar ve onlar erkek keçi(nin boğazını) [keserl]er.

-----

§12 ^{49'-50'} Daha sonra yağ gelince, onlar karaciğeri ve kalbi ve eti dışarı getirirler –hepsi-tanrıya. ^{51'} Onunla birlikte onlar yarısının buğday unu olduğu undan (yapılma) dokuz somun ekmekten iki kez getirirler. ^{52'-53'} O dokuz ekmeği böler. Bunların üzerine onlar karaciğeri ve kalbi koyarlar ve o onları tekrar masaya koyar ^{54'-55'} ve der ki: “Ye, ey Gökyüzünün Güneş Tanrısı aşağıda ve yukarıda. Bu evin babasının tanrıları yesin! ^{56'} Binlerce tanrı yesinler!

§13 ^{A II 4} Ve bu yemin için tanık ol.” ⁵⁻⁷ Devamında o Innarawantes tanrılarının masasının önünde dokuz kez şarap libasyonu yapar. O (kurbanın) kolunu ve göğsünü alır ve dokuz somun ekmek böler.

-----

§17 ²² (Luwice) “Kral Santa ve Annaruminzi-tanrıları, ²³⁻²⁴ kanlı (kıyafetler) giyenler, ²⁴ (kendilerini) kutsal dağ sakinlerinin kuşaklarına(?) bağlayanlar,

§18 ²⁵⁻²⁷ bu kapılardan kötülük için tekrar girmeyin; koyun ve inek yiyin! İnsan zaganin ²⁸ duinin yemeyin!”

§19 ²⁹ Kalın ekmeği böler ve Luwice şöyle söyler:

§20 ³⁰ “Yüce Güneş Tanrısı, baba(nın) tanrıları, ³¹⁻³² ve Tanrı Ea, evden kovulan kötülüğü ala(cak)sınız. Şimdi siz (bütün tanrılar) kendi kendinizi besleyin!

§21 ³³⁻³⁴ Tanrı Ea hūpalzatiyaza haršanza 'yı tekrar serbest bırakın”.

4.3.2.8. Vekillerin kabul edilmesini dileyen yakarışlar

Bu tür dualar çoğunlukla yakarıştan ziyade bir beyan niteliğindedir ve ilgili tanrılardan kişiye gelen ya da gelecek olan kötülük konusunda, sunulan nesne ya da varlıklar bildirilerek, onların hasta adına vekilliklerini onamaları, artık onları tanımaları ve kişiyi kötü durum ya da hastalıktan azat etmelerini amaçlarlar. Bu doğrultuda, Aşhella Ritüeli'nde (CTH 394 §4) orduda vebaya neden olan tanrıdan, insanların canı yerine bu konuda kendisine sunulan koçlarla tatmin olmaları istenmiştir (İlgili metin yeri için bkzn. 4.1.2.1). Maştigga'nın aile içi geçimsizliğine yönelik olan ritüelinde (CTH 404.1.II §36) Güneş Tanrısı'na bir koyunun vekil olarak sunulduğu beyan edilerek ardından tanrıya ekmek ve şarap sunusu yapılır (İlgili metin yeri için bkzn. 4.1.4.2.1). Maştigga'nın işlenen cinayeti suçunu arındırmayı amaçlayan ritüelinde (CTH 404.3 §13) meyve, ekmek ve şarap sunuları eşliğinde Tanrıça Apritta'ya ritüel sahibinin iki figürininin, vekil olarak kendisine gönderildiği bildirilir (İlgili metin yeri için bkzn. 4.1.4.1.3.). Bir vekil-kral ritüelinde (CTH 419 §3-4, §9, §11, §13) kral Gökyüzünün Güneş Tanrısı'na, Ay Tanrısı'na ve Lelwani'ye seslenerek onlara sunduğu vekilleri kabul etmeleri, onu azat edip canını bağışlamaları için yakarır. Her bir yakarışa, bu tanrıların yatışmaları ve kralın canını bağışlamaları için bir koyun kurban eşlik eder (İlgili metin yerleri için bkzn. 4.1.4.1.2). Bir başka yerine-geçme ritüelinde ise (CTH 421.1, C: KUB 17.14+ ay. 14'-23') kral önce tüm kutsal tanrılara seslenerek, kendisinin yeryüzündeki vekilinin bir savaş esiri ve yeraltındaki vekilinin de bir figürin olduğunu beyan eder ve eğer kralın hayatını kısaltmaya karar verdilerse, bu konuda canlı vekili tanımalarını ister. Sonrasında kral Yeryüzünün Güneş Tanrıçası ve yeraltı (dünyasının) tanrılarına hitap ederek kendi için bir kötülük istemeleri halinde, onun yerine bu figürini tanımaları için yakarır (İlgili metin yerleri için bkzn. 4.1.4.1.2). Benzer bir şekilde, kral ve kraliçeyi arındırmaya yönelik olan bir ritüelde (CTH 448.2.1.1 §6-8) de kraliyet çifti Yeryüzünün Güneş Tanrıçası ve yeraltı

(dünyasının) tanrılarına canlı ve cansız vekillerini beyan ederek, onlara uzun bir yaşam ve sağlık bahşetmeleri için yakarılırlar. Bir sonraki gün de yatışmaları için bu tanrılara biri koyun biri keçi olmak üzere iki kurban sunulur (İlgili metin yerleri için bkzn. 4.1.4.1.2).

5. BÖLÜM: SAĞALTMA VE ARINDIRMA RİTÜELLERİNDEKİ EDİMLER VE BU EDİMLERİN İŞLEVLERİ VE ETKİLİLİĞİ

---

5. 1. EDİMLER VE İŞLEVLERİ

Hitit Sağaltma ve Arındırma Ritüellerinde başvurulan yöntemler ve bunlar doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalar, ritüellerin genel olarak söylemsel ve eylemsel edimlerden oluştuğunu göstermektedir. Burada, yukarıda örnekleriyle detaylı olarak sunulan veriler ışığında bu edimlere, işlevleri ve daha da önemlisi hasta yani ritüel sahibi üzerinde yarattıkları etkileri açısından değinilecektir.

Hitit ritüellerinde, **söz edimi** neredeyse vazgeçilmez bir unsurdur ve bu ritüellerin amacı ne olursa olsun, ritüel uygulayıcısının tanrılara veya diğer insan-üstü güçlere ritüel yoluyla ulaşabilmek için sözcüklerle açıkça bilgi vermesi gerekmektedir. Beckman, "*Dil bir köprüdür*" diyen Hitit atasözüne atıfta bulunarak, konuşmanın Hitit ritüelinde oynadığı kritik rolü ve insanlarla onların ilahi efendileri arasındaki uçurumu kapatmadaki işlevini özlü bir şekilde ifade etmektedir.⁹⁰⁵ Tüm eylemsel ayinler sözlü bir ayin gerektirmese de, Hitit ritüel metinlerinin büyük çoğunluğu restitasyonlar olarak da ifade edebileceğimiz sözlü ayinler içerir. Bunlar genel olarak duaların yanı sıra inkantasyonlardan oluşmaktadır.

Uygulayıcı tarafından bu iletişimde kullanılan retorik, ritüelin etkili olmasını sağlamak adına oldukça önemlidir. Dualar, ilahi otoriteyi ve insanın ona bağımlılığını kabul ederek, lütfunu elde etmek adına, tanrıya övgüyle yaklaşır. Buna karşın, inkantasyonlar ise manipülatif söylemler içerir. Öyle ki, inkantasyonlar aracılığıyla ritüel

---

⁹⁰⁵ Beckman, 1993, s. 35-37.

uygulayıcı tarafından, hasta adına talep edilen şeyi tam olarak gerçekleştirmeleri için tanrıların bile manipölasyon ve sözlü argümanın gücüyle yönlendirildiği görülmektedir.⁹⁰⁶ Bu inkantasyonlarda analogiler, metaforlar, mitologemler, *historiola*’lar ve şiirsel anlatımlar gibi farklı ve bazen karmaşık konuşma biçimleri kullanılmıştır. Anlatımı ritüelleştirmenin en yaygın yollarından ikisi olan tekrar ve klişeye ek olarak, ritüel ifadeler genellikle ritim, kafiye ve paralellik gibi özel vurgusal (prozodik) özellikler sergilerler.⁹⁰⁷

Söz ediminin icrasında, dil felsefesi üzerine önemli çalışmaları olan Amerikalı filozof John R. Searle iki ana öge tanımlar: edimsöz (*illocution* “anlatımsal güç”) ve etki söz (*perlocution* “yaptırımsal etki”).⁹⁰⁸ Onun tanımlamasına göre, edim söz, taahhütte bulunmak veya emir vermek gibi konuşarak yapılan eylemi anlatır.⁹⁰⁹ Etki söz ise konuşma eyleminin bağlam içindeki etkisidir - başkalarının tepki olarak ne yaptığı, düşündüğü veya inandığı.⁹¹⁰ Bununla birlikte Searle, edimsöz, yani anlatımsal güç edimini beş türe ayırır: iddialar, direktifler, taahhütler, ifadeler ve beyanlar.⁹¹¹ Bunları da şu şekilde tanımlar: **İddia**, konuşmacıyı bir şeyin olduğuna, ifade edilen önermenin

---

⁹⁰⁶ Beckman, 1993, s. 35-36.

⁹⁰⁷ R. A. Rappaport, *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge Studies in Social and Cultural Anthropology 110, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 151.

⁹⁰⁸ Söz konusu kategorizasyonla ilgili Searl’ün çalışmaları, J. R. Searle, *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge: Cambridge University Press, 1969; J. R. Searle, *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge.: Cambridge University Press, 1979; J. R. Searle – D. Vanderveken, *Foundations of Illocutionary Logic*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981; J. R. Searle, “How Performatives Work,” *Linguistics and Philosophy* 12, 1989, s. 535-58.

⁹⁰⁹ Searle - Vanderveken, 1981, s. 13-14.

⁹¹⁰ Searle, 1969, s. 25.

⁹¹¹ Searle, 1979, s. 12-20.

hakikatine bağlar.⁹¹² **Direktif**, konuşmacının dinleyene bir şey yaptırmaya yönelik girişimleridir ve diğer söz edimleri gibi direktifler de dolaylı olabilir. Örneğin, “Kapıyı kimse açmadı” ifadesi, konuşmacının çocuğuna yönelikse hem iddia hem de dolaylı bir direktif olabilir.⁹¹³ **Taahhüt**, yeminler ve vaatler gibi konuşmacıyı gelecekteki bir eylem planına bağlar. **Direktif**, durumu başka birinin davranışını etkileyerek, **taahhüt** ise konuşmacıyı durumu söylenene uygun hale getirme taahhüdünde bulunarak değiştirmeyi amaçlar.⁹¹⁴ **İfade**, konuşmacının durumla ilgili tutumunu belirtir. Bir şikayet hem iddia hem de ifadedir. Searle'e göre dilekler ifadeleri oluşturur.⁹¹⁵ **Beyan**, "Sizi karı-koca ilan ediyorum" gibi, durumu, değiştiğini ilan ederek değiştiren söylemlerdir.⁹¹⁶

Hitit ritüellerindeki sözlü ayinlerin çoğu "üçüncü şahıs emir kipi" ile biter. Bu nedenle Hititçe'deki üçüncü şahıs buyruğunun kullanımını anlamak önemlidir. Searle, onları ifadeler yani dilekler mi, yoksa direktifler mi olarak sınıflandıracağı konusunda kararsızdır.⁹¹⁷ Öte yandan, Jo Willmott, dileklerin, dolaylı direktiflerden, muhatabının olup olmaması göz önüne alınarak ayırt edilebileceğini savunur. Ona göre, direktifler, dileklerin bir muhatabının olması gerekmediği için dileklerden farklıdır. İstekte bulunurken konuşmacı yalnızca belirli bir olayın gerçekleşmesini diliyor olabilir. Öte yandan dileklerde olmayan ise, direktiflerde konuşmacının muhatap üzerinde bir miktar kontrolü ve etkisinin olmasıdır.⁹¹⁸

---

⁹¹² Ibid., s. 12.

⁹¹³ Ibid., s. 13.

⁹¹⁴ Searle - Vanderveken, 1981, s. 53.

⁹¹⁵ Searle - Vanderveken, 1981, s. 58-59.

⁹¹⁶ Searle, 1989, s. 553.

⁹¹⁷ J. Willmott, *The Moods of Homeric Greek*, Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 134.

⁹¹⁸ Ibid., 126.

Daha düşük statüdeki bireyler tarafından daha yüksek statüdeki muhataplara dile getirilen dilekler - pragmatik açıdan dolaylı (saygısal) dilekçeler şeklinde işlev görebilir - muhatabın özgür iradesini vurgulayan retorik bir hiledir.⁹¹⁹ Bir dilek ifadesi gibi görünen şeyin gerçekte, konuşmacının ikinci bir tarafı ikna etmeye çalıştığı (böylece bir dereceye kadar kontrol uyguladığı), bir hürmet yönergesi olup olmadığı bağlamını dikkate almak gereklidir. Bir muhatap veya aracı olmadan, üçüncü şahıs buyruğu kullanan söz eylemi bir dilektir.⁹²⁰

Bununla birlikte, H. Craig Melchert, Hitit üçüncü şahıs buyruğunun, Akadca emir kipi veya İbranice jusif gibi, ikili kullanımları olduğunu ileri sürer: "dilek" veya "dolaylı yönerge."⁹²¹ Bu bağlamda da dolaylı bir yönerge olarak, konuşmacının muhatap üzerinde en azından bir dereceye kadar kontrole sahip olduğu durumlarda kullanılabilir. Vasal anlaşmalarda kral, vasalın yükümlülüklerini belirtmek için üçüncü şahıs buyruklarını kullanır.⁹²² Hitit dualarında ise ikinci şahıs kullanımı doğrudan tanrıya hitap ederken, üçüncü şahıs kullanımının daha az doğrudan olup, aslında tanrılar önünde dile getirilen istekler olduğu gözlemlenmiştir.⁹²³ Bununla birlikte, mektupların selamlama kısımlarındaki “*Her şey senin için iyi olsun. Ve tanrılar sizi sevgiyle korusun.*”⁹²⁴ gibi

---

⁹¹⁹ Willmott, 2008, s. 130.

⁹²⁰ M. W. Broida, “Forestalling Doom: “Apotropaic Intercession” in the Hebrew Bible and the Ancient Near East” Basılmamış Doktora Tezi, Emory University, 2013, s. 159-160.

⁹²¹ H. C. Melchert, “Hittite Morphology”, *Morphologies of Asia and Africa* vol.2, Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2007b, s. 766. Ayrıca bkz., Broida, 2013, s. 161 dn.81.

⁹²² Broida, 2013, s. 161.

⁹²³ C. F. Justus “Mood Correspondences in Older Indo-European Prayer Petitions,” *General Linguistics* 33, 1993, s. 152.

⁹²⁴ H. A. Hoffner, *Letters from the Hittite Kingdom*, Atlanta: Society of Biblical Literature Press, 2009, s. 157 (HKM 31).

ifadeler bile, dileklerin genellikle tanrıların sonuçlara nezaret ettiği düşünülen bağlamlarda gömülü olduğunu gösterir.⁹²⁵

Ritüel uygulayıcı, genel olarak, bu söylem biçimlerini kullanarak dile getirdiği anlatılarla, olay örgüsünü muhatabının zihninde, olmasını hedeflediği şekliyle yeniden yapılandırarak gerçekliği değiştirmeyi amaçlar. Bu işleyişi anlamak aslında sezgisel bir psikoloji meselesidir⁹²⁶ ve bir antropolog olan Benjamin C. Ray'in de belirttiği gibi, ritüel dilin edimsel gücü, insanların duygularını yeniden düzenleme ve onların hayatlarında bir şeylerin olmasını ve değişmesini sağlamak için psikolojik güçleri yönetme yeteneğidir.⁹²⁷

Ritüellerdeki **eylemsel edimler**, Jesper Sørensen'in bilişsel büyü teorisine göre "kutsal alana atfedilen benzer bir eylem dizisinin yeniden üretilmesi sayesinde, belirli bir sonuç yarattığına inanılan, önceden belirlenmiş bir motor davranış dizisi" olarak ifade edilir.⁹²⁸ Sørensen'e göre ritüellerin etkili olduğunun anlaşılması, katılımcıların "kutsal" ve "kutsal olmayan" iki zihinsel alan arasında kurdukları kavramsal bağlantılarda yatmaktadır. İlki, insanların sıradan gerçeklikten ayrı ve bazı sınırlamalarından bağımsız olarak gördüğü kavramları ve kültürel olarak aktarılan bilgileri içerirken, ikincisi, günlük fiziksel ve sosyal deneyimlerin, nesnelerin ve varlıkların zihinsel temsillerini içerir.⁹²⁹

---

⁹²⁵ Broida, 2013, s. 162.

⁹²⁶ Lloyd Bitzer, "The Rhetorical Situation," *Philosophy and Rhetoric I*, 1968, s. 1-14.

⁹²⁷ B. Ray, "Discourse about Difference: Understanding African Ritual Language", *A Magic Still Dwells: Comparative Religion in the Postmodern Age*, Berkeley: University of California Press, 2000, s. 110; ayrıca bkz. B. Ray, "'Performative Utterances' in African Rituals," *History of Religions* 13, 1973, s. 16-35; S. Tambiah, "A Performative Approach to Ritual", *Proceedings of the British Academy* 65, 1979, s. 113-69; R. L. Grimes, *Ritual Criticism: Case Studies in its Practice, Essays on its Theory*, Columbia, S.C.: University of South Carolina, 1990, s. 414-456 (9. Bölüm); K. Schilbrack, "Introduction: On the Use of Philosophy in the Study of Rituals", *Thinking Through Rituals: Philosophical Perspectives*, New York: Routledge, 2004, s. 5.

⁹²⁸ J. Sørensen, *A Cognitive Theory of Magic*, Lanham, Md.: AltaMira, 2007, s. 33.

⁹²⁹ Ibid., 63-64;

Sørensen, ritüellerde uygulayıcılar da dahil olmak üzere, katılımcıların kendilerini hem kutsal, hem de dünyevi alanlardan kaynaklanan unsurlar ve kurallarla etkileşim içinde gördüklerini iddia eder. Sørensen bu anlayışını, Mark Turner ve Gilles Fauconnier'in 'zihinsel boşluklar teorisi'nden⁹³⁰ türeyen 'kavramsal harmanlama modeli'ne dayandırmaktadır.⁹³¹ Kavramsal harmanlama, insanların iki veya daha fazla "dünya" veya alandan öğeleri birleştirmek için kullandıkları bilişsel bir süreci ifade eder. Sørensen, ritüeli, iki zihinsel girdi alanından oluşan, harmanlanmış bir alanı işgal etmek olarak açıklar: biri kutsal alandan öğeler içerirken, diğeri sıradan alandan öğeler içerir. Ritüel katılımcıları, her alandan kavramları ve imge şemalarını⁹³² ritüelin harmanlanmış alanına getirir. Her iki girdi alanının görünüşleri, katılımcıların ritüel bağlamındaki kavramlarında mevcut olduğundan, katılımcılar kendilerini veya ritüelin kendisini, sıradan dünyada işleyenlerin ötesindeki güçlere erişme imkanına sahip olarak anlarlar.⁹³³

Sørensen ayrıca, ritüellerde başvuru alanının büyüme gücüne, sözlü edimler kadar eylemler ve onların kullandığı nesneler aracılığıyla erişilebileceğini savunur. Nesneler, bir ritüel sırasında kullanılan maddi öğelerdir ve bunların her biri, kutsal alanı büyüme ritüelin harmanlanmış alanına bağlayan bir bağlantı görevi görebilir. Diğeri bir deyişle, eylemsel edimler ve onların kullandığı nesneler, büyü yoluyla amaçlanan durum

---

⁹³⁰ G. Fauconnier – M. Turner, *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, New York: Basic Books, 2002; G. Fauconnier – M. Turner, "Conceptual Integration Networks," *Cognitive Science* 22, 1998, s. 133-87; G. Fauconnier, *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994.

⁹³¹ Sørensen, 2007, s. 54, 64.

⁹³² İmge şemaları, insan bedensel hareketinin, nesnelerin manipülasyonunun ve mecazi olarak geliştirilebilen ve daha soyut biliş düzeylerinde anlamın organize edildiği yapılar olarak genişletilebilen algısal etkileşimlerin tekrarlanan kalıplarıdır; M. Johnson, *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*, Chicago: University of Chicago Press, 1987, s. 2-3.

⁹³³ Sørensen, 2007, s. 65-67.

değişikliğini elde etmede, kutsal alandan karma mekana güç aktarımını sağlayan önemli unsurlardır.⁹³⁴ Bununla birlikte nesneler, bu doğaüstü gücün aktarımının yanı sıra, hastadaki rahatsızlıklara neden olan etmenleri kendi üzerlerine çekme, nötralize etme ve hastayı arındırma noktasında da önemli bir aktarım unsurudur.

Her zaman olmasa da çoğunlukla birbirine eşlik eden söylemsel ve eylemsel edimlerin ritüel sürecindeki işlevselliği yalnızca bilişsel boyutta değildir. Bu edimler kimi zaman nesnelere bazı doğaüstü güçler atfederek onları ontolojik anlamda dönüştüren bir işleve de sahiptir.⁹³⁵ Ritüellerdeki edimlerin psikolojik ve ontolojik açıdan burada kısaca değinilen (aşağıda örneklerle detaylı olarak ele alınacak olan) bu işlevleri, genel olarak ve en basit haliyle şu şekilde sıralanabilir:

I. Psikolojik açıdan:

- a. Tanrıları ve insan-üstü güçleri etkileme ve ikna etme;
- b. Ritüel sahiplerini ya da hastaları etkileme ve ikna etme;
- c. Hastalıklara, rahatsızlıklara ve olumsuzluklara neden olan kötülükleri, kirlilikleri ve diğer güçleri etkileme ve ikna etme.

II. Ontolojik açıdan:

- a. Soyut olanı somutlaştırma;
- b. Cansız olanı canlandırma ve kimi zaman ona bazı doğa-üstü güçler ya da roller kazandırma;
- c. Var olanı uzaklaştırma, yok etme, izole etme gibi çeşitli imha yöntemleriyle etkisiz hale getirme.

---

⁹³⁴ Ibid.

⁹³⁵ Schilbrack, 2004, s. 5; Sørensen, 2007, s. 97.

5. 2. EDİMLERİN İŞLEVLERİNİN ANALİZİ

Hitit Sağaltma ve Arındırma Ritüellerindeki edimler, onların işlevleri ve katılımcılar üzerindeki etkileri burada CTH 398'deki Huwarlu Ritüeli özelinde analiz edilecektir.

Bir kahin (^{LÚ}MUŠEN.DÙ) olan Huwarlu'ya ait bu ritüel, Huwarlu'nun yanı sıra ondan daha aktif olan “Yaşlı Kadın” (^{MUNUS}ŠU.GI) unvanlı bir uygulayıcı tarafından icra edilmiştir. Bir kuş kehanetinin işaret ettiği kötülüğe karşı kralı, kraliçeyi ve sarayı arındırmayı amaçlayan bu ritüelin edisyonu Daliah Bawanypeck tarafından yapılmıştır. Huwarlu Ritüeli iki tamamlanmamış nüsha halinde mevcuttur. En eksiksiz versiyonu KBo 4.2 I 2-III 39'dur. Bu metnin, son sütununun yaklaşık yarısı eksiktir. Kısmi bir versiyon olan KBo 9.126 ise KBo 4.2'ye ait II 29-46 satırlarını yineler. KBo 4.2'nin, Yeni Hitit döneminde, daha eski bir ritüele dayalı olarak kopyalandığı düşünülmektedir.⁹³⁶

Ritüel, olumsuz kehanet işaretlerinin varlığına atıfta bulunan bir amaç beyanıyla (“[Korkunç] kuşlar (olduğunda)”) başlar. Bununla birlikte, ritüelin özellikle kraliyet ailesini ve sarayı korumayı amaçladığı açıktır. Ülkenin refahı kralın refahına sıkı sıkıya bağlı olduğu için, ritüel büyük önem teşkil ediyordu. Kral, halk ve tanrılar arasında birincil aracı olarak hizmet ediyordu ve bu doğrultuda da kral ile tanrılar arasındaki iyi ilişkilerin toplumsal refah için çok önemli olduğu düşünülüyordu.⁹³⁷

---

⁹³⁶ Bawanypeck, 2005, s. 16.

⁹³⁷ G. Beckman, “The Tongue is a Bridge: Communication between Humans and Gods in Hittite Anatolia”, *Archiv Orientalní* 67, 1999b, s. 522.

Ritüelin ilk sözlü edimi, tavada kızartılan çeşitli tahıl, baklagiller ve çekirdeklerin üzerine su dökülerek söndürülmesi eyleminin hemen ardından, Kahin ve Yaşlı Kadın tarafından dile getirilir:

KBo 4.2 I 14-18 (CTH 398)⁹³⁸

§3 ¹⁴*‘Tanrılar bize cennetten asa taşıyıcıları gönderdiler. ¹⁵Gidin ve saraydan kötü sözü def edin! ¹⁶Gidin ve korkutucu kuşların kökünü kurutun! ¹⁷Bu çekirdeklerin sönmesi gibi ¹⁸kötü söz ve korkutucu kuşlar da aynı şekilde sönsün!’*

Bu ilk söz edimi, görünüşe göre ritüel katılımcıların önceden bir talebi olmaksızın, tanrılar tarafından gönderilen asa taşıyıcılarının varlığını kabul eder. Dünyevi alemdeki alt düzey yetkililere benzer şekilde, bu varlıklar, tanrılar tarafından bir iş yapmak için gönderilen araçlardır ve ritüel uygulayıcıların komuta etmesi için sağlanmıştır. Metin, asayı taşıyanları tanrıların gönderdiğini ifade ederek, kraliyet ailesinin uğursuz işaretten korunması için tanrıların verdiği desteği duyurur. 15-16. satırlardaki asa taşıyıcılarına verilen iki emirde, herhangi bir selamlama veya hürmet dilinin olmaması, asa taşıyıcılarının hizmetkarlar ve ritüel araçlar olarak hareket ettiğini düşündürür. 17-18. satırlardaki söz edimi, ikna edici bir analogi olup uğursuz kehanetin ortadan kaldırılması arzusunu belirterek, bu kehanetin ortadan kaldırıldığı yeni bir gerçeklik yaratmayı amaçlayan bir ifadedir. Aynı zamanda, bu ifadede yer alan üçüncü şahıs buyruğu, tanrılara dolaylı bir rica işlevi görür. Tohumlara yapılan atıf, analogiyi önceki eylemsel edimle ilişkilendirir. Dolayısıyla ikna edici analogi, sözlü ve eylemsel edimdeki tematik konuları bir araya getiren ve aynı zamanda ritüelin olumsuz kehaneti ortadan kaldırmaya yönelik genel hedefini özetleyen bir ifade görevi görür. Nihai konuşma eyleminin özet niteliğindeki doğası nedeniyle, ayinin retorik etkinliği -yani tanrıları ikna etmedeki

---

⁹³⁸ Transkripsiyon ve tercüme için bkz. Bawanypeck, 2005, s. 21-22.

başarısı- büyük ölçüde tohumların yok edilmesi ve bu tohumlarla somutlaştırılan olumsuz kehanet yani ‘korkutucu kuşlar’ arasındaki bağlantının kabul edilebilirliğine bağlıdır. Bu tür analogilerin doğallığı ve dolayısıyla kabul edilebilirliği, unsurlarının doğasına ilişkin geleneksel anlayışlara dayanır.⁹³⁹ Günümüzde tohumların yok edilmesiyle korkunç kuşlar (yani, olumsuz kehanet) arasındaki bağlantı bizlere belirsiz görünse de, tohumları yok edilecek kötülükle ilişkilendiren analogilerin başka Hitit ritüellerinde de görülüyor olması, Hititler’in zihninde böyle bir bağlantının halihazırda var olduğuna işaret etmektedir.⁹⁴⁰

Bir sonraki ayinde yer alan eylemsel edimler, kraliyet yatağının altındaki bir sepete unlu mamullerin (§4 19-21) ve kuyruk yağından yapılma bir köpek yavrusu figürünün saray kapısının sürgüsüne konulmasıdır (§5 22-23). Kraliyet çifti sarayda uyurken ve kraliyet çiftinden gelen kirlilik yatağın altındaki ritüel malzemelere akarken, köpek figürünü gece boyunca kapı sürgüsünde kalacaktır. Bu eylemleri takip eden sözlü edim şöyledir:

KBo 4.2 I 23-26 (CTH 398)⁹⁴¹

§5 ... ²³ ... O şöyle söyler: “Sen, ²⁴kralın ve kraliçenin ‘masa köpeği’sin. Gündüz ²⁵başka insanın evden içeri (girmesine) izin vermediğin gibi ²⁶bu gece de kötü sözün içeri (girmesine) izin verme!”

Bu sözlü edim, köpek figürüne gerçek bir köpeğin (‘masa köpeği’) niteliklerini vererek, onu ontolojik olarak dönüştüren bir iddiayla başlar. Devamında dönüştürülmüş köpek-figürüne yönelik ikinci şahıs emir kipi kullanan, ikna edici bir benzetme ifadesi

---

⁹³⁹ M. Black, *Models and Metaphors: Studies in Language and Philosophy*, Ithaca: Cornell University, 1962, s. 40-41.

⁹⁴⁰ CTH 425, CTH 391; Bawanypeck, 2005, s. 159-160.

⁹⁴¹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanypeck, 2005, s. 54-55.

yer alır. Burada uygulayıcı figürinle, gerçek bir köpeğe hitap eder gibi buyurgan bir şekilde konuşarak muhatabını itaat etmeye zorlar. Böylece konuşmacı, daha fazla kötü alametin sarayı ele geçirmesini önleyen doğaüstü bir araç yaratmıştır. Çünkü bu köpekten, sıradan bir köpeğin yapması beklenemeyecek bir şey istenerek o, doğaüstü kötülüğe karşı koruma yeteneğine sahip bir köpeğe dönüşmüştür. Pek çok ikna edici benzetme, doğaüstü benzerlik araçlarını kullanarak bir özelliği, bir varlıktan diğerine aktarmayı amaçlar. Burada köpek, hem kaynak hem de hedef etki alanlarında yaşar. Yabancıları savuşturmak için köpeklerin sıradan yeteneği, ritüelin karma alanı içinde, uğursuz işareti savuşturmak için doğaüstü bir yeteneğe dönüştürülür. Bu dönüşüm, doğal bir yeteneğin uzantısıdır. Konuşmacı, köpeğin yeni rolünü, bekçi köpeğinin olağan davranışının bir uzantısı gibi sunarak, rolün kolay ve doğal görünmesini sağlar.

Takip eden ayinde gerçekleştirilen ilk eylemsel edim kirliliği absorbe etmesi için kraliyet çiftinin vücutlarının etrafına, sarayın dört köşesine, eşığe ve tahta kapı sürgüsüne yün ipliklerin bağlanıp, ardından bunların kesilerek bir sepete konmasıdır. Aynı işlem devamında kırmızı yün iplikle tekrar edilir, ancak bu kez iplik kesilmez. Bu eylemlerin uygulayıcısı olan Yaşlı Kadın geceyi sarayda canlı bir köpek yavrusuyla geçirir. Hava aydınlandığındaysa kırmızı ipi keserek sepete koyar. Bir diğer eylemsel edim ise ‘Yaşlı Kadın’ın yine kirliliği absorbe etmesi için, ezilmiş sabun bitkisinden bir topak yaparak onu kraliyet çiftinin vücuduna ve sarayın çeşitli yerlerine bastırmasıdır. Bu eyleme eşlik eden sözlü edim şöyledir:

KBo 4.2 I 44-46 (CTH 398)⁹⁴²

§8 ⁴⁴⁻⁴⁶“*Bu çöven sabunu nasıl lekeli kıyafetleri temizliyorsa ve onları beyazlatıyorsa, o aynı şekilde kral, kraliçe ve prenslerin vücutlarını ve kralın sarayını da temizlesin!*”

Bu ikna edici analogide Yaşlı Kadın, kraliyet çiftine ve saraydaki bölgelere sürdüğü sabunun, onları doğaüstü kötülükten arındırmasını ister. Diğer ikna edici analogilerde olduğu gibi, büyüün etkisi sözlü ve eylemsel edimlerin birleşiminde ortaya çıkar. Sabun doğal bir temizlik maddesidir. Fiziksel arınma ile doğaüstü arınma arasındaki benzetme, eski dünyada doğal ve yaygın bir benzetmedir.⁹⁴³ Analoginin "zorlayıcı argümanı", doğaüstü arınmanın gerçekleşmesine izin vermesi için büyüü yollarla ilahi yardım elde etmeyi amaçlar.

Bir önceki ayinde arındırma amacıyla kullanılan sabun topağının sepete konmasının ardından, Yaşlı Kadın, bir önceki ayinde yer alan eylemsel edimi, aynı amaçla bu kez de nehir kenarından alınan kilden yapılmış bir topakla gerçekleştirir. Nehir kıyısı, Ana Tanrıça Hannahanna'nın yetki alanlarından biri olduğu için nehir kıyısı kili onunla ilişkilendirilir ve bu materyal arındırıcı gücünü bu tanrıçadan alır.⁹⁴⁴ CTH 409.1'deki Tunnawi'nin Nehir Ritüeli'nde de uygulayıcı olan Tunnawi, tanrıçanın yerine geçerek arındırmak için hastasını bu kille ovar.⁹⁴⁵ Eyleme eşlik eden söylemsel edimler şöyledir:

---

⁹⁴² Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanypeck, 2005, s. 54-55.

⁹⁴³ Wright, 1993, s. 487.

⁹⁴⁴ Haas, 1994, s. 434.

⁹⁴⁵ Haas, 2003a, s. 173-74.

KBo 4.2 I 50-54 (CTH 398)⁹⁴⁶

§9 ⁵⁰⁻⁵⁴ “*Sarayda tanrıların gözlemlediği her kötü sözün üstesinden ne saray ne de ölümlü gelebilir. Nehir kenarından gelen bu kil onun üstesinden geldi. Bırak o onu nehir kenarına geri götürsün! Kara toprak onun üstesinden gelsin!*”

İlk iki söz eylemi iddialar içerir. İlki, insanların -hatta asilzadelerin bile- kötü kehaneti yenme gücünden yoksun olduğunu iddia eder. Bu söz ediminin içeriği - insanların yeterli doğaüstü aracılığa sahip olmadığı iddiası- her ne kadar muhtemelen ritüel etkililik açısından önemli olsa da, kelimelere herhangi bir güç atfetmez. İkinci söz edimi, nehir kiliyle yapılan arındırma eylemine atıfta bulunulur ve kötülüğün nehir kenarından kille üstesinden gelindiğini ilan eder. Bawanypeck'e göre, takip eden ifadede yer alan "o" ("*Bırak o onu nehir kenarına geri götürsün*"), daha sonra §14'te ritüel kalıntılarını uzaklaştırmak gibi resmi bir görev verilecek olan canlandırılmış eşek figürinini ifade eder.⁹⁴⁷ "Eşek", bu amaçla ritüele getirilen doğaüstü bir ritüel aracıdır. Söz eylemi, daha düşük statüdeki doğaüstü bir varlığa dolaylı bir emir olarak düşünülebilir. Dolaylı bir komutun kullanılması, eşeğin istendiği gibi hareket etmesini sağlamak için başka bir aracının varlığını ima eder. Bağlamdan bu "diğer aracının" tanrılar olduğu anlaşılır ve tüm söz edimine bir direktifin ek edimsel gücü verilir. 'Kara toprak'a yönelik olan son sözlü ifadenin edimsel gücü, onun Büyü Tanrıçası Kamruşepa'ya ait olmasından kaynaklanmaktadır. Bu ifade, mitolojik bir metindeki anlatıda, Büyü Tanrıçası Kamruşepa'nın vücudun çeşitli bölümlerini hastalıktan kurtarmak için dile getirdiği 'Ateş Büyüsü'nden (*ŠIPAT IZI-naš*) alıntılanmıştır.⁹⁴⁸

---

⁹⁴⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanypeck, 2005, s. 54-57.

⁹⁴⁷ Bawanypeck, 2005, s. 156 vd., s. 261 vd.

⁹⁴⁸ CTH 457.1, KBo 48.93 IV 7-10: “*Ve başındaki hastalık bir sis haline gelsin ve bırak göğe yükselsin. Kara toprak hastalığını eliyle yakalayacak! Bulut hastalığın üstesinden gelemes. Yukarıda, gök onun üstesinden gelsin! Aşağıda, kara toprak onun üstesinden gelsin!*” (Bu) ateşin

Kamrušepa ‘Ateş Büyüsü’nü dile getirirken kimseye yalvarmıyor. O Büyü Tanrıçası olarak ilahi rolüyle konuşuyor ve kendi kendini gerçekleştiren bir dilek dile getiriyor. Huwarlu Ritüeli bağlamında, her ne kadar bu mümkün olsa da, kelimelerin zorunlu olarak Kamrušepa'ninkiler olarak anlaşılması gerektiği açık değildir. Ancak ilahi alemde kaynaklandıkları için açıkça edimsel bir güç taşırlar. Aynı söz edimi bir ritüel bağlamda uygulayıcı bir insan tarafından söylendiğinde, ilahi bir konuşmayı taklit etmesi sayesinde edimsel güç kazanır. Ancak konuşmacının kendisi ilahi olmadığı, sadece ilahi güce kanallık ettiği için aynı zamanda tanrıçaya veya belki de değişikliği gerçekleştirmeye muktedir başka bir tanrıya bir çağrı niteliği de taşır.

Benzer bir ayin kullanılan kil topağın sepete konmasının ardından, yine kirliliği emmesi için hamurdan yapılan bir topakla gerçekleştirilir. Eş zamanlı olarak dile getirilen sözlü edim şöyledir:

KBo 4.2 I 58-60 (CTH 398)⁹⁴⁹

§11⁵⁸⁻⁶⁰ “*Tahılın insanlık alemini, sığırları, koyunları ve yaşayan her şeyi hayatta tutması gibi, bu (tahıl) kral, kraliçe ve sarayı aynı şekilde kötü sözlerden kurtarsın!*”

Üçüncü şahıs emir kipini (*huišnuddu*) kullanan, ikna edici bir analogi olarak, bu konuşma eylemi dinleyen tanrılara bir çağrı olarak hizmet etmenin yanı sıra, kendi başına doğaüstü bir etkiye de sahiptir. Önceki ayinlerde ima edilen karanlık güçlerin aksine, bu söylem tahılın hayat veren ve sürdüren özellikleriyle ilgilidir. Sözlü benzetme, tahılın

---

büyüsüdür.” Transkripsiyon ve tercüme için bkz. F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 457.1 (Expl. A, 05.02.2013); tercüme için ayrıca bkz. H. A. Hoffner, *Hittite Myths*, Atlanta: Scholars Press, 1998, s. 33.

Benzer bir ifade Alli Ritüeli’nde de yer almaktadır. CTH 402, A2: KUB 24.9+ II 25’.

⁹⁴⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanypeck, 2005, s. 56-57.

tehlike karşısında tehdit altındaki çiftin hayatını ve esenliğini korumadaki rolünü ele alır. Analoji, ritüelde kullanıldığı şekliyle tahılın, yaşamı yalnızca sıradan beslenme yoluyla değil, aynı zamanda doğaüstü kötülük karşısında da -sıradan rolünün doğaüstü bir alana doğru genişletilmesiyle- yaşamı sürdürebildiği iddiasını ortaya koyuyor. Bu dönüşümün mantığı, tanrıları onu güçlendirmeye ikna eder. Farklı materyallerle aynı eylemsel edimlerin ve her seferinde onlara eşlik eden ikna edici analogilerin tekrar tekrar gerçekleştirilmesiyle, ritüel uygulayıcı muhataplarının bilincine ‘talebin yerine getirilmesi fikrini sokarak’ bunun gerçekleşmesini doğal ve neredeyse kaçınılmaz kılar.

Kullanılan hamur topağının sepete konmasının ardından gelen ayinde, şimdiye kadar kullanılan tüm ritüel materyallerin içine konduğu bu sepet kirliliğin ve kötülüğün kendisine transfer olması için kraliyet çiftinin üzerinde ve sarayın içinde üç kez döndürülür. Bu esnada dile getirilen sözlü edim şöyledir:

KBo 4.2 I 66-70 (CTH 398)⁹⁵⁰

§13 ⁶⁶⁻⁷⁰ “*Şimdi Fırtına Tanrısı’nın asa taşıyıcıları geldi. Bu sarayın içinde her ne uğursuzluk, kötü söz (varsa), onları kovsunlar! Ve onlar kötü sözleri alıp götürsünler! Onlar bakırdan bir mızrak alsınlar ve kötü sözü kovsunlar!*”

§3'teki (I 14) benzer ifade "*Tanrılar şimdi bize gökten asa taşıyanları gönderdi*" gibi, bu söz edimi de herhangi bir övgü veya selamlama olmaksızın, asa taşıyıcıların varlığını kabul eder ve ardından kötülüğü kovmaları için onları yönlendirir. Onlara daha önce olduğu gibi doğrudan ikinci şahıs kipiyle emir vermek yerine, kötü kehaneti kovma görevini yerine getirmeleri için onlara verilen komutları, üçüncü şahıs emir kipiyle ifade eder. Yaşlı Kadın otoriter bir dil kullanarak asayı taşıyıcılara emir verirken, diğer yandan

---

⁹⁵⁰ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanypeck, 2005, s. 56-57.

da onların aracılığıyla, onların hizmetine ait oldukları tanrının, burada Fırtına Tanrısı,⁹⁵¹ yardımını talep eder. Çünkü söz konusu tanrı onların davranışlarını yönetme yetkisine sahiptir. Son satırda asa taşıyıcılarına dair dile getirilen yeni detay, yani onların bakır mızrağa sahip olmaları, asa taşıyanların mevcudiyetini artırdığı gibi güç algılarını da yükseltmektedir.

Bir sonraki ayinde Yaşlı Kadın eşek figürinlerini çıkarır. Metnin kırıklı olan kısmının ardından, ayinin kraliyet çifti üzerinde ve sarayda canlı bir köpek yavrusu döndürülmesiyle devam ettiğini anlıyoruz. Eyleme eşlik eden sözlü edim şöyledir:

KBo 4.2 II 8-13 (CTH 398)⁹⁵²

§14 ⁸⁻¹³Yaş[lı Kadın şöyle] söyler: “Kral ve kraliçe (için) vücutta ve sarayda her nere[de uğursuzluk, kötü] söz (varsa), b[ü] eşeğin- onun penisi büyük, onun kalbi büyük- bundan sonra eşek⁹⁵³ (onu) taşıyacak. O onun üstesinden geldi. Kötülüğü, uğu[rsuzluğu] o alıp götürsün. Tanrılar onu nereye tayin ettiyse, o onu oraya taşısin!”

Ritüel, kraliyet çiftini ve sarayı kötülükten arındırma hedefinin ötesine geçmiş ve şimdi, bundan sonra, çeşitli nesnelere transfer edilerek somutlaştırılan kötülüğün bertaraf edilmesi konusuna değinmektedir. Burada bahsi geçen "eşek"in mecazi olarak bu köpek yavrusuna mı yoksa bir eşek figürinine mi atıfta bulunduğu konusunda çeşitli görüşler vardır. Wright ve Collins, "eşek"i köpek yavrusu için bir mecaz olarak yorumlarken,⁹⁵⁴

---

⁹⁵¹ CTH398 I 13 ve II 20’de bu figürlere "tanrıların asa taşıyıcıları" denirken, bu sözlü ayin (66. satır) onları "Fırtına Tanrısı'nın asa taşıyıcıları" olarak adlandırır. Bu satırların aynı asa taşıyıcılara atıfta bulunduğu da varsayılabilir. Bknz. Bawanypeck, 2005, s. 168.

⁹⁵² Transkripsiyon ve çeviri için bknz. Bawanypeck, 2005, s. 58-59.

⁹⁵³ Eşeğin metafor olarak kullanılması ile ilgili olarak bkz. Wright, 1987, s. 59.

⁹⁵⁴ Wright, 1987, s. 59; Collins, 1990, s. 217.

Bawanypeck ikna edici bir şekilde, ilk tabletin kırık bir kısmının bir eşek figürünün hazırlanmasına atıfta bulunduğuna dikkat çeker ve dolayısıyla eşek figürüne gönderme yapıldığını ileri sürer.⁹⁵⁵ Amacı bir eşek figürünü, somutlaştırılan kötülüğü uzaklaştırması için doğaüstü bir varlığa dönüştürmek olan bu inkantasyon, eşeği büyük bir penise ve kalbe sahip olarak nitelendirir. Bawanypeck'e göre, bu sözler onun yaşam gücü ve üreme yeteneğine yönelik bir övgüdür.⁹⁵⁶ Onun kötülükleri taşımadaki dayanıklılığını vurgulamaktadır. Eşeğin neyi başarması gerektiğini gösterdikten sonra, bu övgüyle söz edimi betimlediği durumu, yani eşeğin açıklanan şeyi gerçekleştirme kapasitesini yaratır. Kendisine doğaüstü güçler yüklenen eşek figürüne komut üçüncü şahıs emir kipinde verilir ki bu formülasyon verilen direktifin aynı zamanda tanrılara sunulan bir dilekçe olarak da edimsel bir güce sahip olduğuna işaret eder. Son satırdaki “tanrıların tayin ettiği yer” ifadesi kötülüklerin taşınacağı alanı belirlemek konusunda bir kehanet gerçekleştirileceğini belirtir. Burada tanrılara yapılan atıf ilahi otoritenin ağırlığını artırır ve tanrıların ritüeli desteklediğini ima eder.

Devamındaki ayinde canlı bir köpeğin getirilmesiyle birlikte, Yaşlı Kadın tahta kapı sürgüsünün üzerinde oturuyor olan kuyruk yağından (yapılmış) köpek yavrusunu alır ve şu sözlü edimi dile getirir:

KBo 4.2 II 18-23 (CTH 398)⁹⁵⁷

§15¹⁸⁻²³ “*Gece oluncaya kadar sarayın içine bir kötü söz (girmesine) izin vermedi.*

Şimdi, tanrıların asa taşıyıcılarının uzaklaştırdığı uğursuzluk (ve) kötü sözün geri

---

⁹⁵⁵ Bawanypeck, canlı eşeklerin veya eşek figürlerinin kullanımının diğer ritüellerden bilindiğini, oysa başka hiçbir yerde köpek yavrularının eşeklerin yerine kullanılmadığını belirtir; Bawanypeck, 2005, s. 156-57.

⁹⁵⁶ Bawanypeck, 2005, s. 172.

⁹⁵⁷ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanypeck, 2005, s. 58-59.

sarayın içine (girmesine) izin vermezsin. Tanrılar bunlar için nereyi tayin ettiyse, bu uğursuz kehanet oraya gitsin!”

Yaşlı Kadın kuyruk yağından yapılma köpek yavrusuna bir kez daha seslenir ve bu kez asa taşıyanların dışarı attığı uğursuz işareti uzak tutmasını söyler. Doğüstü bir varlığa hitap eden bu ikna edici söylem, biçimsel olarak 5. paragraftakine benzer, ancak bu sefer yalnızca köpeğin talimatlarını düzenlemeye hizmet eder: Şimdi, kötü işaretin ilk yaklaşımını savuşturmak yerine, yeniden girişini engellemek amacındadır. İfade, bir önceki söylemde olduğu gibi, saraydan uzaklaştırılan olumsuz kehanetin nereye gideceğinin belirlenmesi konusunda kehanete başvurulacağını ima eder. Bu konuda tanrıların iradesini belirtecek olan kehanete başvurulacağını bildirmesiyle, konuşmacı sadece ilahi iradeyi destekleyen olarak değil, aynı zamanda onu uygulayan olarak anlaşılır.

Her şey, kuyruk yağından yapılma köpek yavrusunu tutan kahin ile dışarı çıkarılır. Kahinlere, uygun bir yerden yukarı doğru uçup uçmadığını görmek için kehanet kuşunu izlemeleri talimatı verilir. Daha önceden defedilmeye çalışılan bu olumsuz kehaneti gönderen tanrılar, şimdi gerçekleştirilen kehanette bu olumsuzluğun imha edileceği alanın belirlenmesinde olumlu bir işaret sunmalarının, bu tanrıların ritüel sahipleriyle barıştığını doğrulamaya hizmet ettiği düşünülür.⁹⁵⁸ İşaret olumluysa, ritüel uygulayıcılar ekilmemiş araziye gider ve kullanılan tüm ritüel malzemeleri ve sunuları oraya bırakırlar. Bu eylemin hemen ardından dile getirilen sözlü edim şöyledir:

---

⁹⁵⁸ Bawanyeck, 2005, s. 172.

KBo 4.2 II 32-35 (CTH 398)⁹⁵⁹

§16 ³²⁻³⁵ “*O korkunç kuşlar (buradaydı), on[ları ...]. Biz (onları) atlara yem karışımı ve köpeklerle bir lokma olarak getirdik. Onlar onları oraya alsınlar v[e Heptad] Tanrı’nın yolundan çekilsin! [...]”*

Söylemin kırıklı satırından sonra gelen ifade ritüelin atık ürünlerinin atlar ve köpekler için uygun yiyeceğe dönüştürüldüğünü belirtir. Devam eden satırdaki referanslar tamamen net olmasa da, muhtemelen kahin, hayvanlara (üçüncü şahıs direktifiyle) lokmaları yemek için belirli bir yere götürmeleri talimatını verir. Düşük statülü doğaüstü varlıklara dolaylı bir emir olarak, söz edimi bir direktif niteliğindedir. Burada üçüncü şahıs buyruğunun kullanılması, hayvanların eylemini denetleyecek ilahi bir dinleyici ve aracının -muhtemelen Heptad'ın- varlığını ima eder. Heptad, bir tanrıyla ilişkili yedi doğaüstü varlıktır.⁹⁶⁰ Bawanypeck'e göre bu Yedili, Veba tanrısı İyarri ile ilişkilidir, ancak burada İyarri'den doğrudan bahsedilmez.⁹⁶¹ Fakat diğer ritüellerde İyarri'ye atlar ve köpeklerin eşlik ettiği görülmektedir.⁹⁶² Ritüel kalıntılarının hayvanlara bir adak olarak kullanılması çifte görev yapar: hem kalıntılar imha edilmiş olur hem de hayvanlara ve dolayısıyla şeytani Heptad'a rüşvet olarak verilir.⁹⁶³ Bu söylemin amacı, Heptad'ı tanrının yolundan çekmeye ikna etmek ve böylece olumlu bir temas sağlamak

---

⁹⁵⁹ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Bawanypeck, 2005, s. 58-59.

⁹⁶⁰ Haas, 1994, s. 481-87.

⁹⁶¹ Bawanypeck, 2005, s. 173-4.

⁹⁶² Ibid.; R. Beal, “Hittite Military Rituals,” *Ancient Magic and Ritual Power*. Religions in the Graeco-Roman World 129; Leiden: Brill, 1995, s. 63-76.

⁹⁶³ Bawanypeck, 2005, s. 174.

adına (kimliği belirtilmemiş) tanrının kraliyet çiftine yaklaşması için yolu açık hale getirmektedir.⁹⁶⁴

Tabletin geri kalan bölümleri oldukça kırıklıdır ve anlatımlar analiz edilemeyecek kadar hasarlıdır.⁹⁶⁵ Bawanypeck tarafından yeniden yapılandırılan ritüel, ritüel malzemelerinin gömülmesi ve Heptad'a bir adak olduğu düşünülen bir keçinin kurban edilmesiyle devam eder.⁹⁶⁶ Canlı bir köpek yavrusunun kraliyet çiftinin üzerinde döndürüldükten sonra ikiye bölünüp, isimsiz, yeraltı dünyasına ait bir tanrının yemeye ve içmeye davet edildiği ve muhtemelen kral ve kraliçe için uygun bir kuş kehanetine izin vermesinin istendiği başka bir transfer ayini izler. Alıç ağacından üç kapı yapılarak, üzerlerine kirliliği emdiği anlaşılan malzemeler asılır. Kuyruk yağından yapılma köpeğe bir kez daha hitap edildikten sonra, kraliyet çifti kalan tehlikeli kirlilikten arınmak için alıç ağacından yapılma kapılardan geçerler. Yaşlı Kadın, tanrıları çağırır ve onlardan kraliyet çiftine olumsuz işaretlerin yaklaşmasına izin vermemelerini ister. Son bölümde ise kraliyet çifti (muhtemelen) nehirde yıkanır. Ardından ne amaçla gerçekleştirildiği metnin kırıklı durumu nedeniyle anlaşılmayan kuşlar üzerinden son bir kehanet gerçekleştirilir. O sırada şükranlarını belirtmek mahiyetinde Güneş Tanrısı ve diğer tanrılara çeşitli sunularda bulunulur.

---

⁹⁶⁴ Bawanypeck, benzer eylemlerin tanımlandığı başka birçok ritüele atıfta bulunur. Bawanypeck, 2005, s. 172-174.

⁹⁶⁵ Hasarlı sözlü edimler §18, §22, §24, §25, §26 ve §27'de gerçekleşir. §22'deki bir satır bir tanrıyı susuzluğunu gidermeye davet eder, §24'teki bir satır yavru köpeğe kötülüğün geri dönmesine izin vermemesi talimatını verirken, §25 ve §26'daki kısımlar tanrılara hitap eder. §27, Yaşlı Kadın'ın önceki ritüel eylemleri anlattığı bir konuşmasını içerir.

⁹⁶⁶ Bawanypeck, 2005, s. 175.

5.2.1. Analizin Genel Sonuçları

Huvarlı Ritüeli'nin amacı, kraliyet ailesini ve sarayı olumsuz kehanetten korumaktır; ancak burada analiz edilen ayinlerin neredeyse tamamı, kirliliği savuşturmaya, uzaklaştırmaya ve bertaraf etmeye yöneliktir. Bu kirliliğin ilahi öfkeden mi, yoksa olumsuz kehanetin kendisinden mi kaynaklandığı belli değil. Ancak anlaşılıyor ki, ne olursa olsun, insanlar ve tanrılar uzlaştırılmadan önce kirlilik ortadan kaldırılmalıdır.

Analiz edilen dokuz ayinde sekiz eylemsel ve on dört söylemsel edim yer almaktadır. Bunların yer yer birbirlerine atıfta bulunduğu ve işlerlik konusunda birbirlerini destekledikleri açıktır. Bununla birlikte tek bir edimin her zaman sadece tek bir işleve sahip olmadığı da görülmektedir. Buradaki eylemler iki amaçla gerçekleştirilmiştir: kirliliği hastadan nesnelere transfer edici eylemler (yatağın altında bekletme, yün iplikler bağlama, bastırma, üzerinde döndürme) ve imha. Bunların hepsinin ortak işlevsel edimi soyut olan kirliliği ve kötü işareti somuta dönüştürmektir. İmha eylemi ise bu işleve ek olarak, var olanı etkisiz kılma edimine de sahiptir. Söylemsel edimlerin işlevi ise daha çeşitlidir. Üçüncü şahıs buyruğunda dile getirilen analogiler yukarıda değinildiği üzere, tanrılara sunulan dolaylı birer dilekçe olmanın yanı sıra, ritüel sahiplerinden uzaklaştırılmaya ve arındırılmaya çalışılan kötülük ve kirliliği etkilemeye yöneliktir. Bunlardan tahılın hayat verici özelliğine değinen ve kendisinden ritüel sahiplerini kötü işarete karşı hayatta tutması istenen analogi ise belirtilen işlevin yanı sıra, tahıla doğaüstü bir güç atfeder. Asa taşıyıcılarına ve Heptad'a yönelik talimatlar, tanrıları ve doğaüstü güçleri etkileme işlevine sahipken, yavru köpek ve eşek figürinlerine yönelik talimatlar cansız canlandırma ve onlara doğaüstü güçler atfetmenin yanı sıra, üçüncü şahıs buyruğu olmaları nedeniyle de kısmen tanrıları etkileme işlevlerine sahiptir. Ritüel kalıntılarının hayvanlar için yeme dönüştürüldüğü beyanıysa var olanı etkisiz kılma

işlevindedir. Bununla birlikte, tüm eylem ve söylem edimleri temel olarak, bir taraftan hem algılarını harekete geçirerek, huzurlarında gerçekleştirildikleri katılımcıları hem de ritüel sahiplerinin vücutlarından kaçmasını amaçladıkları kötü güçleri ritüelin etkililiği konusunda, diğer taraftan da tanrıları, bu etkililiği sağlamak adına iş birliğine ikna etme işlevlerine sahiptir.

Ritüellerde tüm edimlerin etkililiği, bu ritüelde de olduğu gibi ritüel uygulayıcılarının kanallık ettiği ilahi yardıma bağlıdır, ancak bu yardımı elde etme yöntemleri ritüelden ritüele farklılık gösterir. "Bu duman gibi, (kötülük de) göğe tırmansın!" gibi ritüellerde tüm üçüncü şahıs buyruğunda dile getirilen söylemsel edimler, tanrıların varsayılan işitme duyusunda söylendiğinden, bunlar hem tanrılara bir dilekçe hem de kötülüğe yönelik doğrudan bir eylem olarak anlaşılabilir.⁹⁶⁷ Mouton, ritüellerde tanrılara sıklıkla başvurulduğuna dikkate çekerek, ritüellerin tesirliliğinin ilahi rıza gerektirdiğine vurgu yapar.⁹⁶⁸ Tunnawi'nin kirliliği arındırmaya yönelik ritüelinde dile getirdiği bir sözlü edim, kimi zaman, ritüellerde bazı ayinleri ritüel uygulayıcıdan ziyade, tanrının kendisinin gerçekleştirdiğini ifade ederek, tanrı-insan iş birliğine dair güzel bir örnek sunar: "*Ey nehir kıyısındaki Hannahanna! Bak, vücudun on iki parçasını kendi elinle temizleyen ve arındıran sensin.*".⁹⁶⁹ Bu iş birliği ise, Haas'ın belirttiği gibi iki grup arasındaki şu bağımlılık ilişkisinden kaynaklanmaktadır: insanlar ve tanrılar birbirine bağımlıydılar, çünkü tanrılar insan kaderini kontrol ediyor olsalar da insanların kendilerine sundukları kurbanlara ve adaklara muhtaçtılar.⁹⁷⁰

---

⁹⁶⁷ Broida, 2013, s. 60-61.

⁹⁶⁸ A. Mouton, "Reinheit (Pureté), B. Bei den Heithitern," *RLA* 11, 2008, s. 300.

⁹⁶⁹ CTH 409.I, KUB 12.58 IV 1-3: §33 ¹... wa-ap-pu-wa-aš ^DMAH-aš ²ka-a-ša-za 12 ^{UZU}ÚR pa-ap-ra-an-na-an-za tu-e-el ³ŠU-it ša-pí-i-ya-an[-za] pâr-ku-nu-wa-an-za ...; transkripsiyon ve çeviri için bkz. Goetze, 1938, s. 20-21.

⁹⁷⁰ Haas, 1994, s. 36. Ayrıca bkz. Bryce, 2002, s. 139-41.

Hitit ritüelleri nadiren spesifik etkililik iddialarında bulunsa da, Huwarlu Ritüeli yine de adımlarının ilerleyişinde bir etkililik izlenimi yaratır. Bazı sözlü edimler daha öncekilere atıfta bulunur. Örneğin, §15'te konuşmacı, §3'te tasvir edilen tanrıların asa taşıyıcılarının gerçekten de kötülüğü uzaklaştırdığını iddia ederek, bu söz ediminin (ve §13'teki benzerinin) etkili olduğu varsayımını belirtir. Benzer şekilde, §5'te köpek yavrusu figürinine doğaüstü bir kötülüğü uzak tutması emredilir ve diğer iki sözlü ayinde uzak tutulan bu kötülüğün geri dönmesini engellemesi söylenir (§15 ve §24). Varsayılan etkililiğe dair en çarpıcı kanıt, kahinlere kirliliği nereye bırakacaklarını gösteren bir işaret izlemeleri talimatı verilmesidir. Bawanyeck, bu yeni kehanetin aynı zamanda tanrılarla başarılı bir uzlaşmaya da işaret ettiğini, çünkü kahinlerin izlemesi gereken işaretin olumlu olduğunu iddia eder. Ona göre, bu ritüel adım, ritüelin hedeflerinin başarıyla gerçekleştirildiğinin habercisidir.⁹⁷¹ Özellikle, böyle bir işaret görülmezse ne olacağı hakkında hiçbir şey söylenmez. Başka bir işaret, özellikle olumsuz olan başka bir işaret, ritüelin başarısızlığını gösterir mi? Böyle bir durum için hazırlanan alternatif ayinler hakkında herhangi bir kanıtımız yok.

5.3. RİTÜELLERİN ETKİLİLİĞİ

Son bilimsel çalışmalar, modern tıbbi ilaçların etkililiğinin önemli bir kısmının plasebo etkisinden kaynaklandığına, yani hastanın, ilacın kendisini tedavi etmesine yardımcı olmak için vücudunu psikolojik olarak hazırladığına işaret etmektedir. Öyle ki, modern tıbbi ilaçların etkililiğinin yaklaşık yüzde yetmişini psikolojik faktörlerin

---

⁹⁷¹ Bawanyeck, 2005, s. 172, 179.

oluşturduğu tahmin edilmektedir.⁹⁷² Hitit ve Mezopotamya gibi Eski Yakınoğu geleneklerinin, bu plasebo etkisini tam olarak en üst düzeye çıkarmak için sağaltma ve arındırma ritüellerine başvurduğu düşünülür.⁹⁷³ Benzer bir görüş David Wright tarafından da önerilmiştir. Hitit ritüellerinde ve Tevrat'ta görülen bazı analogileri kıyaslayan Wright, analogilerin bireylerin zihninde yarattığı metaforik düşünmenin, bilinmeyeni bilinenle temsil etmeye yönelik dilsel ve psikolojik bir gereklilik olduğunu vurgular ve ritüellerdeki bu söylemlerin bireylerde plasebo etkileri oluşturabileceğini ileri sürer.⁹⁷⁴

Peki, ritüeller bireyler üzerinde, "*zihin-vücut iyileşmesi*"⁹⁷⁵ olarak da adlandırılan böyle bir plasebo etkisi yaratabilir mi? Pek çok kişi için "ritüel", din veya batıl inançla eş tutulduğundan tıp doktorları, ritüelin kendi faaliyetlerinde herhangi bir rol oynadığını hemen inkar edebilirler. Tıptaki her şeyin bilimsel temellere dayandığına dair varsayımı kabul etsek bile, bazı uygulamaların bilimsel içeriklerine ek olarak, ritüel özellikler taşıyabileceğini ve bu ritüel unsurların şifanın bazı yönlerinde, bağımsız olarak etkili olabileceğini kabul etmekte isteksiz olabilirler.⁹⁷⁶

Buna karşılık, bir tıbbi sosyolog veya antropolog, ilkel kültürlerde uygulanan şifa ritüelleri ile rutin şekilde Batı tıbbının bir parçası olarak yapılanların çoğu arasında

---

⁹⁷² J. Bellakhdar, *Médecine traditionnelle et toxicologie ouest-sahariennes*, Rabat: Éditions techniques nord-Africaines, 1978, s. 106; A. J. Turner et al., "The Importance of Placebo Effects in Pain Treatment and Research", *Journal of the American Medical Association (JAMA)* 271/20, May 25, 1994, s. 1609-1614.

⁹⁷³ J. Scurlock, "Ancient Mesopotamian Medicine", *A Companion to the Ancient Near East*, Malden: Blackwell Publishing, 2005, s. 314.

⁹⁷⁴ Wright, 1993, s. 496-496.

⁹⁷⁵ H. Brody, "Ritual, Medicine, and the Placebo Response", *The Problem of Ritual Efficacy*, Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 152; ayrıca bkzn. A. Harrington. *The Cure within: A History of Mind-Body Medicine*, New York: W.W. Norton, 2008.

⁹⁷⁶ Brody, 2010, s. 154.

önemli benzerlikler algılayabilir. Bir psikiyatr olan Jerome Frank, klasik bir çalışmada, Batı psikoterapisinin çoğunun, plasebo etkisi içeren şifa ritüelleriyle paylaştığı unsurlar nedeniyle işe yaradığını savunur.⁹⁷⁷ Frank'e göre böyle bir gözlem, psikoterapinin etkinliğini reddetmek yerine açıklamaktadır. Bir antropolog olan Arthur Kleinman, ritüelin daha da belirleyici bir şekilde etkili olabileceğini savunarak, yerli şifacıların kendi kültürlerinin öngördüğü kurallara göre gerçekleştirdiği ritüellerin hastaları iyileştirmesi gerektiğini belirtir.⁹⁷⁸ Tıp doktoru olmanın yanı sıra bir biyoetikçi olan Howard Brody ise kendisi için bir sağaltma ritüeli gerçekleştirilen bir kişinin, ritüelin etkililiği konusunda söyleyebileceği iki seçenek üzerinde durur: ya kendisi ve çevresindeki herkes onu iyileşmiş olarak kabul eder, ya da kendi toplumundan sürgün olur. Ona göre, kültürel olarak belirlenmiş tüm kurallara titizlikle uyulduğu halde kendini iyileşmemiş saymak, kişiyi kendi kültüründen uzaklaştıracak bir yabancı inanç sistemini benimsemekle eşdeğerdir.⁹⁷⁹

Brody, Batı tıbbı bağlamında bir şeker hapı ya da benzeri "etkisiz" bir ilaç almanın veya yerli bir toplulukta bir sağaltma ritüelinden geçmenin, hasta bir kişinin iyileşmesini nasıl sağlayacağına dair bilimsel bir açıklama arar. Bu konuda iki psikolojik mekanizmayı ele alır: beklenti ve koşullanma. Beklenti teorisine göre, bir şeyin olacağına dair inanç, bazen beklentiye uyan bedensel tepkiler üretir. Şeker hapı alan veya sağaltma ritüelinden geçen hasta iyileşmeyi bekler. Bu beklenti beyinde nöral, hormonal veya immünolojik mekanizmalar yoluyla çevresel fizyolojiyi değiştiren, diğer beyin alanlarını harekete geçirebilen belirli alanların aktivasyonunu içerir. Nihai sonuç, hastayı eski sağlığına

---

⁹⁷⁷ J. D. Frank. *Persuasion and Healing*, New York: Schocken Books, 1974.

⁹⁷⁸ A. M. Kleinman, "Why do indigenous healers successfully heal?" *Social Science and Medicine* 13B, 1979, s. 17–26.

⁹⁷⁹ Brody, 2010, s. 154.

kavuşması yönünde hareket ettiren bedensel işlev değişikliklerinin meydana gelmesidir. Koşullanma kuramında ise plasebo etkisi, klasik Pavlovcu koşullanmayla uyum içinde çalışır. Örneğin, şeker hapı durumunda, geçmişte hasta koşulsuz bir uyarana (plasebo olmayan ilaçların kimyasal içeriği) ve sonuçta koşulsuz bir tepkiye (semptomun giderilmesi) maruz kalmıştır. Tekrar tekrar, şartlı uyarıcı (hapın dış görünüşü) şartsız uyarıcıya (hapın kimyasal içeriği) bağlanır. Yeterince tekrardan sonra, koşullu uyarın, koşulsuz uyarının yokluğunda bile (yani, kimyasal olarak inert bir hap, semptomlarda benzer bir rahatlama sağlar) yanıt üretebilir hale gelir.⁹⁸⁰

Yapılan çalışmalar sonucunda beklenti teorisini destekleyen pek çok kanıt varken⁹⁸¹, koşullanma teorisinin plasebo etkisiyle ilişkisine dair daha az kanıt bulunmuştur.⁹⁸² Beklenti ve koşullanma arasındaki temel fark, koşullanmanın belirli bir uyarana önceden tekrar tekrar maruz kalmayı gerektirmesidir. Beklenti ileriye dönükken, koşullanma geriye dönük bir açıklamadır.⁹⁸³ Bu bağlamda Brody, plasebo etkisi açısından

---

⁹⁸⁰ Brody, 2010, s. 155.

⁹⁸¹ I. Kirsch (ed.), *How Expectancies Shape Experience*. Washington, DC: American Psychological Association, 1999; D. Kalaoukalani, D. C. Cherkin, K. J. Sherman, et al. “Lessons from a trial of acupuncture and massage for low back pain: Patient expectations and treatment effects”, *Spine* 26, 2001, s. 1418–24; M. Amanzio, A. Pollo, G. Maggi, F. Benedetti, “Response variability to analgesics: A role for non-specific activation of endogenous opioids”, *Pain* 90, 2001, s. 205–15.

⁹⁸² F. Haour, “Mechanisms of the Placebo Effect and of Conditioning”, *Neuroimmunomodulation* 12, 2005, s. 195–200; R. Ader, “Conditioned Immunopharmacological Effects in Animals: Implications for A Conditioning Model of Pharmacotherapy”, *Placebo: Theory, Research, and Mechanisms*. New York: Guilford Press, 1985, s. 306–23; M. U. Goebel, A. E. Trebst, J. Steiner, et al., “Behavioral Conditioning of Immunosuppression is Possible in Humans”, *FASEB J* 16, 2002, s. 1869–73; A. L. Suchman - R. Ader, “Classic conditioning and placebo effects in crossover studies”, *Clinical Pharmacology and Therapeutics* 52, 1992, s. 372–77; M. Castes, M. Palenque, P. Canelones, et al., “Classic Conditioning and Placebo Effects in the Bronchodilator Response of Asthmatic Children”, *Presented at Research Perspectives in Psychoneuroimmunology VIII/ I-2*, Bristol, UK, April 1–4, 1998, s. 1-120.

⁹⁸³ Brody, 2010, s. 157.

ritüelin spesifik anlamının, tekrarın, ritüellerin ortak bir unsuru olmasından kaynaklandığını belirtir. Ona göre, şifa ritüellerinin zaman içinde sağlıkta olumlu değişiklikler üretmesi halinde, kişi böyle bir ritüel tekrar yapıldığında, koşullanma yoluyla, bilinçli olarak daha iyi sağlık sonuçları bekleyebilir. Bununla birlikte, işlevsel sinir yollarının tekrarla güçlendirilmesi ve yeni bir ritüelin, daha önce ortaya konulan ve hafızada saklanan bir sinir yolunu yeniden etkinleştiriyor gibi görünmesinin, bir tür koşullanma sürecine işaret edebileceğini ve bu nedenle plasebo etkisi üzerine gelecekteki araştırmaların, koşullanmanın olası rolünü dikkate almalarını önerir.⁹⁸⁴

İyileştirme ritüellerinin sahip olabileceği plasebo etkisini sorgulayan bir diğer araştırmacı Amar Annus ise konuyu Eski Mezopotamya'da hastalığın nedeninin genellikle şeytani bir ele geçirme ya da saldırıya atfedildiği durumlarda başvuru, Asalluhi-Enki (M.Ö. 3. bin yıl ortalarından itibaren) ve sonraki dönemlerde de (M.Ö. 2. bin yıldan itibaren) tarihsel koşullar nedeniyle Marduk-Ea tanrılarının adlarıyla anılan şifa inkantasyonları özelinde ele alır. Annus, genel alt yapısını belirledikten sonra bu inkantasyonları nörobilimsel açıdan, önce F. Benedetti'nin hasta-doktor ilişkisi, ardından da P. McNamara'nın dini deneyim modelleri temelinde analiz eder.

Annus tarafından ele alınan söz konusu inkantasyonlar, Sümer metinlerinde kıdemli ve küçük tanrılar olan Enki ile Asalluhi arasındaki kalıplaşmış bir iletişimi içerir. Enki bilgelik tanrısı ve tanrı Asalluhi de Enki'nin oğlu ve kötülükleri çıkarmanın koruyucusudur. MÖ 2. binyılda, aynı inkantasyon türü genellikle iki dilli formatta yazılmış ve burada satırlar arası Sümer versiyonuna eşlik eden Akadca çevirilerde tanrıların adları Ea ve Marduk olarak değiştirilmiştir. Bu inkantasyon türü genellikle

---

⁹⁸⁴ Brody, 2010, s. 163.

"Marduk-Ea diyalogu" olarak adlandırılır.⁹⁸⁵ Annus, anlatımı oldukça yapılandırılmış olan bu inkantasyonun her zaman problem, diyalog ve ritüel çözüm olmak üzere üç ana bölümden ve bu bölümlerin de genel olarak sırasıyla şu altı unsurdan oluştuğunu belirler:

- (1) Bir sağlık sorununun nedeni olan talihsizlik veya şeytani saldırının tanımı.
- (2) Kötülüğü çıkarma tanrısı - Asalluhi veya Marduk - durumun farkına varır.
- (3) Kötülüğü çıkarma tanrısı, bilgelik tanrısı Enki/Ea'yı ziyaret eder ve bulduğu problemleri durumu ona anlatır. Bazı metinlerde, küçük tanrı kendisi yerine bir haberci gönderir.
- (4) Kötülüğü çıkarma tanrısı, "Ne yapacağımı bilmiyorum" sözlerini söyleyerek tavsiye ister.
- (5) Bilgelik tanrısı, "Ben ne biliyorsam, sen de biliyorsun" diyerek küçük kötülüğü çıkarma tanrısının kendisi kadar bilgili olduğunu garanti eder.
- (6) Bilgelik tanrısı, "Git oğlum Asalluhi/Marduk!" diyerek ona takip etmesi gereken ritüel talimatlar verir. Bu önlemlerle sağlık sorunu çözölmektedir.⁹⁸⁶

MÖ 1. binyıldan kalma kanonik bir kötölük çıkarma derlemesi olan ve çeşitli lanet türlerinin neden olduğu hastalıkları iyileştirmeyi amaçlayan Babil arınma serisi Şurpu'dan

---

⁹⁸⁵ A. Falkenstein, *Die Haupttypen der sumerische Beschwörung literarisch untersucht. Leipziger Semitistische Studien, neue Folge I.* Leipzig: Hinrichs'sche Buchhandlung, 1931.

⁹⁸⁶ A. Annus, "The Spiritual Dimensions of Healing Rituals in Ancient Mesopotamia", *Journal of Religion and Health* 59/5, 2020, s. 2488-89.

bir bölüm, bu tür inkantasyonlara örnek teşkil eder. İki dilli bu versiyondan bir örnek şöyledir:

(1) *(Bu) adamın üzerine gallû-iblisi gibi kötü bir lanet geldi, dilsizlik (ve) sersemlik geldi, nahoş bir dilsizlik geldi, kötü lânet, yemin, baş ağrısı geldi. Kötü bir lanet bu adamı bir koyun gibi katletmiştir, tanrısı bedenini terk etmiştir, genellikle onun için endişelenen tanrıçası (Sümerce versiyonda: annesi) kenara çekilmiştir. Dilsizlik (ve) sersemlik onu bir pelerin gibi örtmüş ve durmadan bunaltmıştır.*

(2) *Marduk onu fark etti.*

(3) *Marduk eve babası Ea'nın yanına gitti ve bağırdı: "Baba, (bu) adamın üzerine gallû-iblisi gibi kötü bir lanet geldi".*

(4) *Bunu ona ikinci kez tekrarladı (ve dedi ki): "[Ne yapacağımı] bilmiyorum, onu ne sakinleştirir?"*

(5) *Ea, oğlu Marduk'a cevap verdi: "Oğlum, bilmediğin ne var? Sana daha ne verebilirim? Marduk, bilmediğin ne var? Sana ek olarak ne verebilirim? Ben ne biliyorsam sen de biliyorsun."*

(6) *"Git, oğlum Marduk! Onu arınık abdesthaneye götür, yeminini boz, yeminini bırak ki, vücudunun rahatsız edici kötülüğü -babasının laneti olsun, annesinin laneti olsun, ağabeyinin laneti olsun, bilmediği bir kan dökülmesinin laneti olsun - Ea'nın büyüsunü telaffuz ederek yemin (bu) soğan gibi soyulsun, (bu) hurma gibi*

*soyulsun, (bu) hasır gibi çözülsün. Yemin, cennetin adıyla anılsın, yeryüzünün adıyla anılsın”.*⁹⁸⁷

Marduk-Ea inkantasyonunun genel senaryosuna göre, iyileştirici tanrı önce zarar görmüş hastayı fark eder ve ardından diyalog halinde babasından tedavi için tavsiye ister. Ritüel ortamında kötülük kovucu rahip, hastayı iyileştiren ve onun ilahi koruyucusu olan Asalluhi/Marduk'un habercisi veya kişileştirmesi olarak hareket eder. Bu pozisyonda, ritüel eylemlerin seyri üzerinde tam bir genel taslağa ve kontrole sahiptir. Kötülük kovucu rahip ezberden okuduğu inkantasyonların doğrudan tanrılardan geldiğini doğrulamaya çalışır. Bazı metinlerde o “*inkantasyon benim değil*” diye beyan ettiğinde, artık hiçbir şey onun otoritesine bağlı değildir. Rahibin kimliği, bilgelik tanrısından talimatlar alan, kötülük çıkarmanın ilahi hamisinin kimliğiyle birleşir.⁹⁸⁸

Annus, Marduk-Ea inkantasyonundaki bu altı unsuru, Benedetti'nin hasta-doktor arasındaki ilişkiyi nörobilimsel açıdan ele alan şu dört aşama⁹⁸⁹ temelinde analiz eder:

1. Hasta hissetmek
2. Hasta rahatlama arar
3. Hasta terapistle tanışır
4. Hasta terapiyi alır

---

⁹⁸⁷ Tablet V–VI, satır 1–59; Tercüme için bkz. Reiner, 1958, s. 30-31.

⁹⁸⁸ M. J. Geller, *Ancient Babylonian Medicine: Theory and Practice*, Chichester: Wiley, 2010, s. 29; Annus, 2020, s. 2489.

⁹⁸⁹ F. Benedetti, *The Patient's Brain: The Neuroscience behind the Doctor–Patient Relationship*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 185–189.

Benedetti'nin şemasındaki **ilk aşama** olan "hasta hissetme" evresi, kötücül davetsiz misafirlerin, doğaüstü güçlerin veya büyücülüğün saldırısı sonucu bir sağlık sorunun nasıl ortaya çıktığını anlatan Mezopotamya inkantasyon formülünün ilk bölümünde geçer (1). Bu, sonraki davranışı tetikleyen başlangıç noktasıdır. Eski Mezopotamya inkantasyonlarında, hastalıkları ve şeytani saldırıları tespit etme sorumluluğu hastaya verilmemiştir. Hastalığın başlangıcı genellikle rolünü rahibin yerine getirdiği, kötülük çıkarma tanrısı tarafından gözlemlenir (2). "Hastanın çare aradığı" **ikinci aşama**, Mezopotamya inkantasyonlarındaki kötülük kovucu tanrının talimat istemek için "babası Ea'nın yanına gittiği" pasaja karşılık gelir (3). Bu inkantasyonlara göre, iyileştirme motivasyonu hastada değil, terapi aramak gibi sembolik bir eylemi gerçekleştiren kötülük kovucu rahipte ortaya çıkar. Bu da, Annus'a göre plasebo duyarlılığında önemli bir faktör olan hastadaki beklentiyi arttırmıştır. **Üçüncü aşama**, rahatsızlığı bastırmanın bir yolunu temsil eden "hastanın terapistle tanışması" ile gerçekleşir. Mezopotamya ritüelinde bu, kötülük kovucu rahip, Marduk'un elçisi olarak Ea ile konuşmaya başladığında gerçekleşir (4). Bu noktada, şifa ritüelinin katılımcıları, terapiyi düzenleyen asıl otoritenin Ea olduğunu anlarlar. Bu, terapistin acıyı dindirecek araçları temsil ettiği özel ve benzersiz bir sosyal etkileşimdir. Mezopotamya şifa ritüelinde tanrıların karşılaşması sonucunda rahip, hastasının vücut bulmuş haline gelir. Marduk'un Ea'ya güvendiği gibi hasta da doktora güvenir. **Son aşama**, "hastanın terapiyi alması", bilgelik tanrısının insan rahibin de kendisi kadar bilgili olduğunu ilk kez ileri sürdüğünde (5) ve ona ritüelin talimatlarını verdiğinde (6) gerçekleşir. Belirli bir prosedürü izleyen ritüel faaliyetler, Ea'nın Marduk'a talimatları olarak sunulur ve kötülük

kovucu rahibin terapisine meşruiyet kazandırır. Bu, doktor-hasta etkileşiminin en önemli parçasıdır.⁹⁹⁰

Benedetti, doktor-hasta ilişkisindeki dört adımın, bir değişkenin kontrol edilmesi ve fizyolojik bir aralıkta tutulması gereken homeostatik bir sistem olarak düşünülebileceğini ifade eder. Bu, normal koşullarda belirli bir homeostatik aralıkta 36–37 °C olan insan vücudunun sıcaklığı gibi fiziksel bir parametrenin dengesini temsil eder. Aynı şekilde sıvılar, lipidler ve glisitler gibi bazı besin maddeleri de belirli bir homeostatik aralıkta tutulur. Bu homeostazın herhangi bir şekilde bozulması, organizmada dürtü veya motivasyon adı verilen bir gerilime yol açar. Bu dürtü, insanları ve hayvanları normal homeostatik dengeyi yeniden sağlamak için daha sıcak bir yer, su veya yiyecek aramak gibi uygun eylemi başlatmaya zorlar. Homeostaz normale döner dönmez güdülenen davranış da sona erer.⁹⁹¹ Benedetti'ye göre, şifacının etkili ya da etkisiz terapiler uygulamasına bakılmaksızın, “hasta hissetmekten” “terapi almaya” kadar geçen dört aşamalı süreç her zaman işler durumdadır ve bu süreçte plasebo etkisini tetikleyen psikolojik faktörler, hasta ve doktor arasındaki sosyal karşılaşma ve terapötik iletişimden kaynaklanır. Terapi her açıdan etkisiz olsa bile, hastanın fayda beklentisi rahatsızlığı önlemek için yeterli olabilir.⁹⁹² Mezopotamya inkantasyon yapısına göre, şeytani müdahale veya hastalık homeostatik dengeyi bozmuştur ve iyileştirme ritüeli, onu yeniden kurmaya çalışan şeytan kovucu rahibin motive olmuş davranışını temsil eder. Benedetti'nin belirttiğine göre, plasebo etkileri genellikle (beyindeki prefrontal öz-düzenleyici ağın olumsuz duyguları bastırma yeteneğinden ortaya çıkan) beklenti

---

⁹⁹⁰ Annus, 2020, s. 2490-2491; ayrıca bkznz Benedetti 2011, s. 185–189.

⁹⁹¹ F. Benedetti, *Placebo effects: 2nd edition: Understanding the mechanisms in health and disease*, Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 85.

⁹⁹² Benedetti 2011, s. 185–189.

mekanizmalarını içerir ve ritüel talimatları yerine getirerek eski Mezopotamyalı kötülük kovucu rahipler, bu plasebo şifasını ustaca kullanmış olmalılardır.⁹⁹³

Hitit sağaltma ve arındırma ritüelleri, söz konusu Mezopotamya inkantasyonunu formülasyonu açısından pek andırmasa da işlev ve Benedetti'nin modellendirdiği hasta-doktor ilişkisi bağlamlarında ele alındığında ona benzer bazı özellikler gösterir. Hitit sağaltma ve arındırma ritüellerinde de **ilk aşama** olan “hasta hissetme” evresinde hastalık ya da rahatsızlığın tespiti, hastanın kendisi tarafından değil, ritüel uygulayıcı tarafından dile getirilir.⁹⁹⁴ "Hastanın çare aradığı" **ikinci aşamada**, söz konusu Mezopotamya inkantasyonunda olduğu gibi, Hitit sağaltma ve arındırma ritüellerinde de iyileştirme motivasyonu hastada değil, Annus'un belirttiği gibi, plasebo duyarlılığında hastadaki beklentiyi arttırmada önemli bir faktör olan, çeşitli ritüel eylemler ve söylemleri gerçekleştirerek sembolik açıdan tedavi arayan ritüelin uygulayıcısında ortaya çıkar. "Hastanın terapistle tanışması" olan **üçüncü aşamada**, Mezopotamya inkantasyonunda çare arayan rahip, Marduk'un elçisi olarak çare sunacak olan Ea ile konuşmaya başladığında gerçekleşir. Mezopotamya şifa ritüelinde tanrıların karşılaşması sonucunda rahip, hastasının vücut bulmuş haline dönüşürken, söz konusu Hitit ritüellerinde uygulayıcı, şifa vermeleri için hasta adına tanrılara yakarırken ve hastanın iyileşmesi için yapılması gerekenleri onlara iletirken hastanın temsili haline gelir. Bu durum, Hitit ritüel uygulayıcılarını tedavi için gerekli olan bilgi ve donanımına halihazırda sahip olarak göstermekte ve hasta-doktor arasındaki güvenin sağlanmasına hizmet eden bu süreci daha

---

⁹⁹³ Benedetti 2014, s. 79–80; ayrıca bkz. Annus, 2020, s. 2491-2492.

⁹⁹⁴ CTH 397, Išharuwalı Hebatarakki Ritüeli, KUB 24.14 I 1-2: “[Eğer] erkek ya da kadın [bir insan (varsa)] ve eğer onun yılları [huzu]rsuz ise, ritüel uygulayıcı şöyle yapar”;

CTH 395, Hantitaşu Ritüeli, KBo 11.14 I 1-2; “Zuharuwa’dan ‘Yaşlı Kadın’ Hepattarakki şöyle (söyler): Eğer büyülenmiş birini geri çözersem, onu bir sandalyeye oturturum. ...”.

etkili kılmaktadır. Bu durum kimi zaman uygulayıcının ezberden okuduğu bir mitologemle dolaylı olarak ifade edilirken,⁹⁹⁵ kimi zaman da doğrudan uygulayıcının tanrıdan talepte bulunmasıyla ortaya konulur.⁹⁹⁶

Mezopotamya şifa inkantasyonunda bilgelik tanrısının rahibin de kendisi kadar bilgili olduğunu ileri sürerek ona ritüelin talimatlarını verdiği süreçte gerçekleşen, "hastanın terapiyi aldığı" **son aşama**, doktor-hasta etkileşiminin en önemli parçasıdır ve uygulayıcının tedavisine meşruiyet kazandırır. Söz konusu Hitit ritüellerinde uygulayıcı yukarıda değinildiği gibi, hasta üzerinde zaten gerekli bilgi ve donanımına sahip bir sağaltıcı izlenimi uyandırır da uygulayıcının yaptığı büyüye meşruluk kazandırmak adına, dile getirdiği inkantasyonun tanrıların özellikle de Büyü Tanrıçası Kamrušepa'nın kilerle aynı olduğunu nadiren şu şekilde de ifade ettiği görülür: "*Küçük çekirdeklerin (ezilmeden) değirmen taşından kaçması gibi aynı şekilde bırak ritüel beyi de (Ateş Tanrısı) Agni'nin ağzından kaçsın! (At arabasının) arka tekerleği nasıl öndekine değmez (aynı şekilde) kötü günler de ritüel beyini bulmasın! Benim [kelime]lerim Güneş Tanrısı ve Kamrusepa'nın kelimele[ri] (ile aynı) değil mi? Onlar ölümlü bir*

---

⁹⁹⁵ CTH 390 D, KUB 7.1+ III 9'-14': "*Tanrıça Nintu'ya gitti. "Nasıl davranmalıyız? Ne zaman harekete geçiyoruz?" Nintu şöyle (yanıtladı): "Yaşlı Kadın"ı alın! Yukarıdaki kafatasını ona (=çocuğa) çağırsın. Saf saçlarını çağırsın. Kulağını çağırsın. Burnunu çağırsın. Ağzını çağırsın. Dilini çağırsın."*

CTH 401.1, Banippi Ritüeli, KUB 30.36 II 1-9: "*Daha sonra kahin (LÜHAL) yağı, balı, kalın ekmeği (ve) içkiyi alır ve dağlara gider ve şöyle söyler: 'Tüm büyük (ve) küçük dağlar, ben neden ulaşması zor olan vadiye geldim? Neden çaba gösterdim? Onlar insan evladını bir sığır gibi çitlerin ardına attılar. Ve siz, dağlar bana yardım edin!' Dağlar şöyle (söyler): 'Korkma! Sana yardım edeceğiz!'"*

⁹⁹⁶ CTH 402, Arzawalı Allı Ritüeli, KBo 12.126 I 12-14 §4: "*Yaşlı Kadın* şöyle söyler: "*Kuvvetli Güneş Tanrısı, kara büyücüler burada! Eğer (büyüyle) bu kişiye muamele eden bir adamsa, o bunların hepsini sırtında taşıyor. Onları geri kendine alsın!"*

CTH 396, Hatiya Ritüeli, A: KBo 15.25 34-37: "*Bak! Tanrıça Wişuriyanza'ya ritüelin kötü kadını gönderirim. Sen, Güneş Tanrısı tanık ol! O ulaşacak mı? Herhangi bir şekilde saklayacak mı? Sen, [Gökyüzü'nün Güneş Tanrısı] bilmelisin!"*

insanoğlunun bü[yüleri (inkantasyonları) olsunlar!]” (CTH 395, Hantitaşşu Ritüeli, KBo 11.14+ II 20-26).⁹⁹⁷

Annus, Benedetti'nin hasta-doktor ilişkisi şemasından farklı olarak, Babil inkantasyonunun hasta, doktor (Marduk) ve şifa veren tanrı (Ea) olmak üzere üç katılımcıdan oluşmasının, diğer bir deyişle sürece ilahi karakterlerin dahil edilmesinin, şifa ritüellerinin dini boyutuna işaret ettiğine dikkat çeker.⁹⁹⁸ Sağaltma ve arındırma süreçlerine tanrıların müdahil olması, yukarıda da pek çok kez değinildiği üzere, söz konusu Hitit ritüellerinde de oldukça hakimdir. Annus, şifa inkantasyonlarındaki bu dini boyuta, dini uygulamaları nörobilimsel açıdan ele alan P. McNamara'nın **“merkezsizleştirme mekanizması”** bağlamında değinerek, dini deneyimlerin şifalandırma sürecindeki işlevini anlamlandırmaya çalışır. P. McNamara, dinin nörolojik olarak bir kişinin benliğiyle ilgili olduğunu, dini deneyimler ve uygulamaların bireyde benlik duygusunun yanı sıra birleşik bir öz bilincin yaratılmasına katkıda bulunduğunu ifade eder. Dini deneyimlerde yer alan beyin bölgeleri ile benlik duygusu ve özbilinçle ilgili beyin bölgeleri arasında önemli bir anatomik örtüşme olduğunu belirten McNamara, birleşik benlik veya bilincin beyinde dört aşamada meydana gelen **“merkezsizleştirme mekanizması”** aracılığıyla elde edildiğini ileri sürer. Ona göre dört adımdan oluşan bu sıralı süreç, deneyimleyen tarafından kısaca etki kaybı, eşik, çaba ve başarı adımlarıyla tanımlanabilir.⁹⁹⁹

---

⁹⁹⁷ Tercüme için bkz. Ünal, 1996, s. 29.

⁹⁹⁸ Annus, 2020, s. 2492 vd.

⁹⁹⁹ P. McNamara, *The Neuroscience of Religious Experience*, Cambridge, MS: Cambridge University Press, 2009; ayrıca bkz. P. McNamara, A. Minsky, V. Pae, A. Gusev, “Cognitive Phenomenology of Religious Experience in Religious Narratives, Dreams and Nightmares”, *Archive for the Psychology of Religion*, 37/3, 2015, s. 343–357.

McNamara'nın bu "**merkezsizleştirme mekanizması**" Marduk-Ea inkantasyon yapısına uygulandığında, mekanizmanın **ilk iki aşaması**, sağlık sorunun tanımına uygulanır. Burada üçüncü şahıs olarak anılan hasta, terapötik eylemin pasif bir nesnesidir. Şeytan kovucu sorunu kendi başına çözemediğinde ve yardım için babasına gittiğinde ya da bir haberci gönderdiğinde ikinci kez eylem/etki kaybı meydana gelir (3). Şifacının "*ne yapacağımı bilmiyorum*" sözleriyle cehaletini kabul etmesi, **ikinci aşama** olan "eşik" sürecini başlatır (4). Rahip cehaletini ilan ettiğinde, etki kaybı hastasınıninkiyle karşılaştırılabilir hale gelir ve her ikisi de eşik durumunda bulunur. Hastanın ve şifacının kimliklerinin, her ikisinin de yürütme gücünden yoksun bırakıldığı eşik dönem boyunca kaynaşması beklenir. Hastanın ıstırapları üçüncü şahısta nesnel gerçekler olarak anlatılırken, şifacı rahibin endişeleri birinci şahısta aktarılır ve tanrınıninkiler gibi sunulur. Hastanın endişeleri artık rahibin de önceliği haline gelir.

McNamara'nın şemasındaki **üçüncü aşama** "çaba", ilahi diyalogda temsil edilir ve diyalogun bilgelik tanrısının güvence sözleriyle şeytan kovucuyu motive ettiği kısmına karşılık gelir (5). Böylece mevcut ve ideal benlikler arasındaki tutarsızlık azaltımı gerçekleştirilmiş olur. Bilgelik tanrısının "*Git, oğlum Marduk!*" diyerek ona yapılması gereken ritüelin talimatlarını vermeye başlamasıyla, rahip kendi eylemlilik etkisini yeniden kazanır ve onun benliği terfi eder. İki tanrı arasındaki diyalog, şeytan kovucu rahip tarafından okunur ve ayin katılımcılarının kolektif hayal gücünde gerçekleşir. Ritüel eylemler hastada plasebo tepkilerini kolaylaştırabilecek bir ruhsal dönüşümü teşvik etmeye çalışır. Rahibin ve hastasının benlikleri olumlu yönde şekil değiştirir, terfi ettirilir ve ritüel katılımcılarına geri verilir. Şifacı rahip, kimliği tanıtıldığında ve hasta

iyileştiğinde, şifa ritüeli olumlu bir sonuç verir ve ritüelin sağladığı bu çözümle de “başarı” getirilir.¹⁰⁰⁰

Kısacası, eski Mezopotamya inkantasyonunun anlatı yapısını Benedetti ve McNamara'nın şemalarıyla analiz eden Annus, Mezopotamya şifa ritüelleri sırasında tanrıların, ritüel katılımcıların benliklerini dönüştüren terapiler uyguladıklarını ve bu ruhsal deneyimlerin, doğaüstü bir ajanın sorumlu olduğu bir psikoterapi biçimi olarak tasavvur edilebileceğini önerir. Dini ve manevi deneyimlerin fenomenolojisinde meydana gelen dört aşama ise onun belirttiğine göre bir homeostatik sistemin dengesinden daha fazlasının söz konusu olduğu türdendir - benlik geçici olarak kaybolur ve sonra bir terfi sırasında yeniden bulunur. Annus, antik Mezopotamya kötülük çıkarma ritüelinin bu yolla ruhen şifa uyguladığını ve bir dizi mekanizma yoluyla ürettiği plasebo tepkileriyle etkili terapiler sağladığını belirtir. Ona göre bu ritüellerdeki plasebo etkisini tetikleyen psikolojik faktörler, basit teşvik edici sözler içeren ve hastaya yönelik empati kaygısını ortaya çıkaran terapötik iletişim ve vücudun kendi başa çıkma stratejilerinden sorumlu fizyolojik mekanizmaları harekete geçiren dini şifa uygulamalarıdır. Bununla birlikte, modern tıptaki deneysel kanıtların, zihnin vücut üzerindeki güçlü etkilere sahip olduğunu ve biyolojik mekanizmalar ile psiko-sosyal koşullanma arasında bir etkileşim olduğunu ortaya koyması da Annus'un savlarını destekler niteliktedir.¹⁰⁰¹ Annus'un söz konusu Eski Mezopotamya inkantasyonu özelinde vardığı bu çıkarımın, bu şifa inkantasyonlarına benzer özellikler gösteren Hitit sağaltma ve arındırma ritüelleri için de geçerli olabileceği düşünülebilir.

---

¹⁰⁰⁰ Annus, 2020, s. 2492-2495; ayrıca bkzn. McNamara, 2009.

¹⁰⁰¹ Annus, 2020, s. 2494, 2501; ayrıca bkzn. Benedetti, 2011.

Genel anlamda, yukarıda ele alınan çeşitli çalışmaların sunduğu veriler, iyileştirme ritüellerinin spesifik olarak psikolojinin beklenti teorisi doğrultusunda plasebo etkisine sahip olabildiğini göstermektedir. Ritüellerin günümüz insanı üzerinde yarattığı bu plasebo etkisinin, çeşitli hastalıkların ve rahatsızlıkların sağaltılması ve arındırılması için ritüellere başvuran Hititler için de benzer bir etki yaratmış olabileceği varsayılabilir. Özellikle de yukarıda ele alınan sözlü ve eylemsel edimlerin sahip olduğu psikolojik ve ontolojik işlevler, hasta üzerinde tam olarak da bu tür bir etki yaratmaya hizmet etmiş olmalıdır.

SONUÇ

“Sağaltma ve Arındırma Ritüelleri” adı altında bireylerin belirli sorunlarını çözmeye yönelik kriz ritüellerini konu alan bu çalışmanın iki temel amacı vardı: (1) Sağaltma ve arındırma ritüelleri aracılığıyla tedavi edilen hastalık, rahatsızlık ve olumsuzlukları incelemek, onlarla ilgili belirtilen semptomlar doğrultusunda da Hititler'in muzdarip olduğu durumların, modern tıpta benzer bir karşılığının olup olmadığını belirlemek. (2) Ritüellerde kullanılan yöntem ve uygulamaların hastayı iyileştirmek adına, ritüellerin muhatapları üzerinde hangi edimsel güçlere sahip olduğunu tespit etmek. Ulaşılan bulgular ışığında, ritüellerin etkililiği konusunda bu edimlerin hangi işlevleri yerine getirdiğini ortaya koymak. Özetle, bu çalışma Hitit sağaltma ve arındırma ritüellerini detaylı olarak inceleyerek, bu ritüellerin tedavi ettiği hastalık ve rahatsızlıkları belirlemeyi ve ritüellerin hastalar üzerindeki etkilerini anlamayı amaçlamıştır. Hitit ritüelleri üzerine yapılan çalışmalarda ilgili ritüellerin bu yönlerine yüzeysel olarak değinilmiş olması, böyle kapsamlı bir çalışmanın gerekliliğini ortaya koymuştur.

Söz konusu ritüellerin belirtilen yönlerini ele almadan önce bu ritüelleri daha iyi anlamak ve anlamlandırmak adına, öncelikle ritüel kavramı ele alınmıştır. Birçok disiplin tarafından oldukça karmaşık ve geniş olan bu konuya birbirinden farklı teorik yaklaşımlar getirerek çeşitli tanımlar önerilirken, Hititler için ‘ritüel’ genellikle çeşitli fiziksel ya da zihinsel sorunların üstesinden gelmek için, bir uzmanın din ve büyü aracılığıyla gerçekleştirdiği bir dizi eylem ve söylemden oluşan süreci tanımlamaktadır. Bu bağlamda Hititçe ritüel metinler incelendiğinde, bu ritüellerin birer araç olarak başvurduğu iki temel unsur olan din ve büyü'nün aynı amaca hizmet ettikleri, birbirleriyle uyum içinde çalıştıkları ve kimi zaman ikisi arasında bir sınır çizmenin neredeyse imkansız olduğu görülmektedir. Ritüelin etkililiği açısından Hititler'in tek başına ne dini ne de büyüsel ayinlerin istenen sonuçları elde etme yeteneğine güvendikleri görülür.

Sağaltma ve arındırma ritüellerine başvuranların (kişinin EN/ BEL SÍSKUR(.SÍSKUR) “*ritüel sahibi*”), ilgili metinlerin devlet arşivlerine ait olması nedeniyle, kraliyet ailesi, saray eşrafı ve üst düzey devlet görevlileri olduğu düşünülmektedir. Ancak, ihtiyaç halinde daha düşük maliyetli ritüel materyallerin kullanılabileceğine dair ifadeler, halktan insanların da bu ritüelleri uygulatabileceğini ima eder.

Ele alınan ritüeller, neredeyse aynı nefeste hem dualar hem de büyü sözleri söyleyebilen hem dini hem büyüsel nitelikteki ayinlere hakim uzmanlar tarafından icra edilmiştir. MUNUSŠU.GI, LÚA.ZU, LÚAZU, LÚHAL, LÚMUŠEN.DU, LÚIGI.DÙ, MUNUSSUHUR.LAL, SANGA- rahibi, MUNUSENSI, *udannaš* EN-aš gibi unvanlarla anılan bu uzmanların her birinin özel işlevleri ve yetenekleri vardı, ancak hepsi (*udannaš* EN-aš hariç) kehanetleri gözlemlleme ve yorumlama yetkinliğine de sahipti. Çünkü kehanet onların uğraşlarının önemli bir parçasını teşkil ediyordu: darmadağın hale gelen doğayı yeniden düzenleyebilmek için tanrıların iradesini, bir bireyi veya halkı rahatsız eden bozukluğu bilmeleri gerekliydi. Hizmetlerini gereğince yerine getirebilmeleri için kehanetler bu noktada onlar için önemli araçtı. Bu bağlamda da bu uygulayıcılar, insanlar ve tanrılar arasındaki bağlantılardan biriydi.

Söz konusu ritüel uygulayıcılar arasında gerçekleştirdiği ritüellerin sayıca fazlalığı ve çok yönlülüğü açısından öne çıkan uzman MUNUSŠU.GI unvanıyla anılan ‘Yaşlı Kadın’lardır. Onların ritüelleri genel olarak, doğaüstü kökenlere sahip insan sorunlarını ele almıştır. Sorunların ilahi kökenli olması durumunda ritüel, öfkeli veya kötü niyetli tanrıyı yatıştırır veya dikkatini dağıtırdı; eğer faktör suçluluk veya kirlenme ise hastayı arındırırdı. Sorunun kökenleri kara büyü ya da lanetlenme gibi başka insanların yaptığı kötülüklerden de kaynaklanıyor olabiliyordu; bu durumda ritüel büyüyü veya lanetleri etkisiz hale getirir ve bazen onları düşmana geri gönderirdi. Kimi zaman bir ritüel, bu

olasılıkların her ikisine aynı anda hitap edebiliyordu. Esasen, ‘Yaşlı Kadın’lar kötülükle (yani büyüculük, ilahi öfke vb.) savaşmak için iki yöntemin bir kombinasyonunu kullandılar: Birincisi, kötülüğü görebildikleri ve dokunabildikleri bir şeye dönüştürmek için onu somut metaforlara yükleyerek ortadan kaldırmaları ve/veya yok etmeleri; diğeri ise soyut güçleri (yani tanrıları, iyicil demonları) kötülükle savaşmaları için çağırmaları. Onlar tarafından uygulanan çoğu ritüel, bu yöntemlerin her ikisini de kullanır. Bir tanrıyı kötülüğü yok etmeye yardım etmesi için çağırırken, ‘Yaşlı Kadın’lar sunulara doğrudan başvurabilir veya sorunun (veya benzerinin) çözüldüğü ya da ilahi dikkatin mevcut duruma çekildiği bir *mitologem* ya da bir *historiola* resitasyonu yapabilirlerdi. Böylece doğaüstü dünya, ritüelin fiziksel gerçekliğine empoze edilirdi.

Hititçe metinlerde *inan-*, *ištarningai-* ve *irma(n)-*, *erma(n)-*, *armn* gibi farklı terimle ifade edilen hastalık, Hititlerce korkunç bir acıya neden olacak şekilde kötü bir ruhsal güç gibi, vücuda burundan, ağızdan, kulaklardan giren, bulaşıcı bir şekilde yayılma yeteneğine sahip, neredeyse canlı, somut ve yabancı bir madde olarak algılanmıştır. Hitit ritüellerinde hastalıkların sebebiyle ilgili olarak, ilahi öfke, kara büyü veya benzeri gibi metafizik bir nedenin, insan varoluşundaki sıkıntıların belirtisi olduğu varsayımı hakimdir. Tarif edilmesi zor olan bu metafiziksel güçler, bir dereceye kadar, sorunun altında yatan doğaüstü sebeplerini ele alarak, tehdidi savuşturmayı amaçlayan sağaltıcı ve arındırıcı ritüeller aracılığıyla kontrol edilebilir. Bununla birlikte, gerçek veya potansiyel tehlikenin kesin nedeni, çoğu durumda belirsiz kaldığından, katılımcıları için ritüel, geniş bir potansiyel kötülükler yelpazesini kapsamalıdır. Bu nedenle metinler, lanet (*hurta-*), kan dökme (*ešhar-*), (yalan yere) yemin (*linga*) ve kirlilik (*papratar*) gibi öğeleri içeren çok sayıda olası nedeni listeler.

Ritüel metinleri, ritüelin tedavi etmeyi amaçladığı hastalıklardan, rahatsızlıklardan ya da olumsuzluklardan, onların özelliklerinden ya da semptomlarından

detaylı olarak pek bahsetmez. Genellikle sadece bunların isimlerini vermekle yetinir. Kimi zaman ritüel tek bir rahatsızlığa yönelik iken, kimi zaman da birçok rahatsızlık isminin adı peş peşe sıralanarak, hepsinin sağaltılması için aynı ritüel uygulanır. Bu nedenle söz konusu metinlerde adı geçen rahatsızlıkların tabiatı, hatta kimi zaman sebebi konusunda da net bir bilgiye sahip olamıyoruz. Bu yüzden, belirtmekte fayda var ki, hem metinlerin bu konuda oldukça ketum olması, hem de şu ya da bu hastalığın o dönemde var olup olmadığı sorunsalı nedeniyle, bu metinlerdeki hastalıkları teşhis etme girişimi oldukça varsayımsaldır. Bu çalışmada, ilgili metinlerde adı geçen hastalık, rahatsızlık ve semptom adları, modern tıptaki olası karşılıklarıyla kıyaslanıp eşleştirilerek tespit edilmeye çalışılmıştır:

☐ Kas Rahatsızlıkları:

- Felç (*tinniša-?*)
- Disartri (*iššaš damenkuwar*)
- Kramp (*huitteššar*)
- Kas Gücü (*GÚ-tar* / ^{UZU}*kuttar*) Kaybı

☐ Üremeye İlgili Rahatsızlıklar:

- İktidarsızlık
- Çocuk Düşürme

☐ Sindirim Sistemi Rahatsızlıkları:

- Şişkinlik (*alpanza*)
- Bir tür Bağırsak Rahatsızlığı (*karātieš adanteš* “bağırsakları yenmiş”)

☐ Göz Hastalıkları

☐ Ateşlenmeye Bağlı Görülen Rahatsızlıklar:

- ‘Şiddetli ateşlenme’ ya da karahumma (*LI’BU*)

- Sıtma ya da tifo (‘dağ *LI’BU*’su ve ‘dağ tutulması’)

- İnflamasyon (*pahhur*)

- İritasyon (*šatar*)

☐ Veba

☐ Karşılığı Net Olarak Bilinmeyen Rahatsızlıklar:

- Kemiğin ve deri(?)nin *witrišša*-hastalığı (muhtemelen ‘ani zayıflama’ ya da ‘aşırı zayıflık’)

- Boğazın :ahrama-hastalığı (muhtemelen ‘öksürük’)

- ‘Başın *hu(wa)ltaramma*-hastalığı’ (muhtemelen bir tür migren)

☐ Psikolojik Rahatsızlıklar ve Onlara İşaret Edebilecek Semptomlar:

- Koprolali

- Depresyon

- Semptomlar:

Kötü Rüyalar (*idalaweš tešhuš*),

“Acı ve keder” (*ai-* ve *wai-*; Luwice :ahra- ve :wahra-),

“Ruhun Yüğü” *ZI-aš / ištanzanaš (a)impa-*,

“Anksiyete, ıstırap” *pittuliya-*,

“Dehşet, korkunçluk, terör” *hatugātar / hatugann-* (Luwice :attaštari-),

“Korku, panik” *weritema-*

Hastalıkları, rahatsızlıkları ve olumsuzlukları iyileştirmeye ve onları ortadan kaldırmaya yönelik olan sağaltma ve arındırma ritüelleri etraflıca incelendiğinde, bu ritüeller üç kapsamlı ritüel eylem kategorisini ortaya koymaktadır. Bunlardan **ilki** hastada bulunan kötülüğün, çeşitli inkantasyonlara ya da eylemlere başvurarak bir nesneye, bir hayvana ve kimi zaman da bir insana transfer edilip somutlaştırılarak, hastanın bedeninden dışarı çıkarılmasıdır. İkincisi, kötülüğün transfer edildiği ve böylece somutlaştırıldığı canlı ya da cansız varlığın, diğer insanlara bulaşmasını önlemek için çeşitli yollarla imha edilmesidir. Sonuncusu ise iki boyutludur: Bunlardan ilki, bireyde bulunan hastalığa ya da kötülüğe sebep olan tanrılara veya ölü ruhlara çeşitli kurbanlar, hediyeler, yiyecek ve içecekler sunup, onların öfkesini yatıştırarak hastalığı bertaraf etmek; diğeri de kötülüğe doğrudan ulaşabilen ve onu engelleyebilen bir güç olarak görülen tanrılara, adak ve sunulara ek olarak, yakarışlarda bulunarak, onlara kötülüğü yenmeleri talimatını vermektir. Bu bağlamda, bu çalışmada konuyla ilgili ritüellerde görülen yöntemler ve bu yöntemlere tabi olan uygulamalar şu üç kategori altında ele alınmıştır: (1) Somutlaştırma ve Transfer, (2) İmha, (3) Yatıştırma ve Yakarma.

Hastalığa ya da olumsuzluklara neden olan unsurları somutlaştırma ve transfer etme bağlamında en etkin uygulama şüphesiz analogik büyülerdir. Analoginin önemi, gerçeğin tanımlanmasına, algıların ve durumların formüle edilmesine olanak sağlamasıdır. Analogiler aracılığıyla, olacakların modelini oluşturan ve bu olayları kendi içlerinde başlatan eylemler gerçekleştirilmiştir. Analogik büyüler, kötülüğü fiziksel olarak saldırıya uğrayabilecek, ortadan kaldırılabilir, dönüştürülebilir, bertaraf edilebilir ve/veya izole edilebilir şekilde somutlaştırır. Vekil ya da ‘günah keçisi’ tayin etme büyüleri, kötülüğün taşıyıcısı olarak tayin edilecek olan canlıyı ya da cansız nesneyi hastaya benzetir, öyle ki hastanın durumu bu öğelere yansıtılır ve ‘tükürme’ gibi analogik edimlerle birleştirildiğinde, bu yansıtma kötülüğün fiziksel olarak aktarılmasını

sağlar. Bununla birlikte, tahıl, nehir kili, hamur, bal, yağ gibi her biri muhtemelen belirli bir güce ya da meziyete sahip bir maddeye, hasta ya dokunarak ya da onunla ovularak veya kötülüğü kazıma ve tutma yeteneğine sahip, hayvanların kesilen uzuvlarının arasından veya alıçtan yapılmış bir kapıdan geçerek hasta arındırılıp taşındığı kötülükler bertaraf edilmiştir.

Bir nesne ya da bir canlıya transfer edilerek somutlaştırılan kötülüğü etkisiz hale getirme noktasında çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Kötülüğün aktarıldığı nesnenin kırılarak ya da devrilerek deforme edilmesi bunlardan biridir. Hastaları çeşitli kötülüklerden arındırmak için kullanılan yıkanma suyunun konduğu bir kabın ya da kötülüğü bedenlerinden atmak için tükürdükleri bir kabın ağzının kilitlenerek mühürlenmesi, hastalar üzerinde döndürülerek hastalığın transfer edildiği nesnelerin kazılan toprağın içine konup çivilenmesi ve hayvanların öldürülüp toprağa gömülmesi gibi patojenlerin sabitlenerek etkisiz hale getirilmesi de söz konusudur. Bununla birlikte, hasta yerine vekil ya da ‘günah keçisi’ olarak tayin edilenlerin düşman ülkesine gönderilerek ya da kötülüğün somutlaştırıldığı kuşların göğsü, farelerin ıssız yerlere, nesnelerin nehre bırakılarak uzaklaştırılması ve hasta üzerindeki kötülükle özdeşleştirilen kızartılmış çam kozalağının suyla söndürülmesi ya da aynı amaçla kullanılan nesnelerin sonrasında yakılarak yok edilmesi de bu doğrultuda gerçekleştirilen uygulamalardır.

Hitit ritüellerinde işlenen suçların doğurduğu kirlilik, tanrısal öfke ve hastalıklardan arınmak için kefareti (*šarnikzil*) ödeme yöntemine başvuran “Kan Ritüeli” (*išhanaš* SISKUR ve SISKUR zurkiya), Kan Suçu (*ešhar iya-*) Ritüeli ve “*Mantalli*-Ritüeli” (^{SISKUR}*mantalli*-)nin faillerin ruhsal anlamda da refaha ulaşması adına çok önemli bir sosyo-psikolojik işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Cinayet işlenmesi halinde “Kan Ritüeli”ne başvurularak işlenen suçun günahını, suçlunun üzerinden uzaklaştırılması için kan suçunun kefareti tazmin ediliyor ve suçlu hem ruhen ve hem de bedenen

arındırılıyordu. Ancak suçu işleyenin kral olması durumunda suçun arındırılması adına kefareti ödemekle yükümlü olan yalnızca kral değil, aynı zamanda kanın döküldüğü ülke, yani ‘Hatti Ülkesi’ de kefareti ödemekle yükümlü hale geliyordu. Öyle ki, Hatti'ye musallat olan vebanın sebebi, II. Murşili'nin “Birinci Veba Duası”na göre, ülkenin I. Šuppiluliuma'nın Genç Tuthaliya'yı öldürmesinin kefareti ödememiş olmasıydı. Ancak metinlerde, varlığından sadece ismen haberdar olduğumuz bu *išhanaš* SISKUR “Kan Ritüeli”nin nasıl gerçekleştirildiği ve ritüelde gerçek kanın kullanılıp kullanılmadığı konusunda ne yazık ki bilgi sahibi olamıyoruz. Aynı amaçla gerçekleştirilen “Kan Suçu (*ešhar iya-*) Ritüeli”nde bir kişiyi öldürmenin kefareti, öldürülen şahsın yerine sembolik olarak bir insan verilmesidir. Maštigga'nın gerçekleştirmiş olduğu bu ritüelde başvuru bu kefareti yönteminin, Hitit kanunlarının cinayetle ilgili maddesinde yer alan yaptırımla paralellik göstermesi, Hititler’de işlenen bir suça karşı, ahlaki ve hukuki tutumun aynı olduğunu ortaya koymaktadır.

Ölü ruhların, yaşayanların dünyasına yapacağı kötülöklere karşı duyulan korkuyu ortadan kaldırmak, öfkeli ölü ruhları yatıştırmak ve onlara kefareti vermek için düzenlenen *mantalli*-ritüelleri, çoğunlukla hayatta oldukları süreçte büyük haksızlıklara uğratılmış ya da siyasi entrikalara kurban gitmiş kimseler için düzenlenmiştir. Ölümler adına yaşayanlar tarafından da icra edilebildiği için geriye dönük olarak bu türden bir kefareti ritüeli gerçekleştirmesi gerekli görölmüş şahısların ruhları da bu yöntemle rehabilite edilmiştir. Bunun temel nedeni Hititler’de günahın babadan oğula geçtiğine dair var olan inancıdır. Bu bağlamda, SISKUR *mantalli*- aracılığıyla, III. Hattuşili büyükbabası Šuppiluliuma tarafından haksızlığı uğramış şahısların kefareti öderken, IV. Tuthaliya da babası III. Hattuşili tarafından mağdur edilmiş olan insanların kefareti ödemiştir.

Kendisi için *mantalli*-ritüeli gerçekleştirilen şahıslar diğer tarihi metinler doğrultusunda daha yakından ele aldığında, bu şahısların ortak özelliğinin, genel olarak,

adaletsizliğe ve/veya zulme maruz kalmış olan kraliyet ailesi üyeleri ya da kraliyetle ilişkili bireyler oldukları görülür. Onların bir diğer ortak özellikleri ise uğradıkları mağduriyetlerin yalnızca kendilerini değil, aynı zamanda çocuklarını da etkilemiş olmasıdır ki bu nedenle düzenlenen *mantalli*-ritüellerinde onların çocuklarının adları da anılmıştır. Gerçekleştirilen bu *mantalli*-ritüelleri aracılığıyla krallığın arınıklığını tehdit eden bu şahıslara kefarete vererek, onların öfkeleri yatıştırılmış ve lanetleri bertaraf edilmiştir. *Mantalli*-ritüeli gerçekleştirildiği esnada artık hayatta olmayan bu şahısların figürinler ya da bir tür simgelerle temsil edildiğini düşünebiliriz. Ancak bu ritüelde ölüye neyin sunulduğu, yani kefarete olarak neyin verildiği konusunda metinlerde somut bir bilgiyle karşılaşmıyoruz. Fakat adağın niteliğinden öte, bizim için önemli olan *mantalli*-ritüelinin bir tür kefarete ödeme aracı olarak kullanılmış olması ve bu yolla yaptığı haksızlık nedeniyle suçluluk duyan bireylerin bir çare olarak bu ritüele başvurup, işlemiş oldukları suçların doğuracağı, kirlilik, günah, hastalık, salgın gibi veballeri bertaraf etmeye çalışmış olmalarıdır.

İlahi yardım ritüellerinde başvuru yapılan uygulamaların etkililiğini sağlamak için önemli bir unsurdu. Bu doğrultuda da kötülüğün transfer edilerek somutlaştırılması ve imha edilmesi için gerçekleştirilen eylemlerin etkili olması, çeşitli yollarla uzaklaştırılan ya da etkisiz hale getirilen kötülüklerin hastaya tekrar musallat olmaması, sağaltılan ve arındırılan hastanın stabil halde kalması amaçlarıyla ritüel süreçlerinde çeşitli tanrılara çeşitli şekillerde yakararak ilahi yardıma başvurulmuştur. Bununla birlikte, yakarılacak öfkeli ya da düşman tanrıları yatıştırma, işlenen suçların affı, söz konusu tanrının başka tanrılarla hasta arasında aracı olması ve hasta adına tayin edilen vekil ya da ‘günah keçi’lerinin ilgili tanrı nazarında kabul edilmesi konularına da değinir.

Çalışmanın son bölümünde ise tüm sağaltma ve arındırma ritüellerinde kullanılan uygulamalar, bütünsel olarak bakıldığında, söylemsel ve eylemsel olmak üzere iki

edimsel güçten oluşmaktır. Bu edimler, genel olarak, tanrıları ve doğaüstü güçleri iş birliğine, hastaları arındıkları ve iyileştiklerine, fiziksel hastalık veya zihinsel sıkıntıların ardındaki kötülükleri hastaların bedenlerini terk etmeye ikna etmenin yanı sıra, nesneler üzerinde soyutu somuta dönüştürerek harekete geçirme, cansız canlandırarak ona doğaüstü güçler atfetme ve var olanı etkisiz kılma gibi psikolojik ve ontolojik işlevlere sahiptir. Ritüel yöntemlerin kullandıkları hemen hemen her stratejinin, 'dil'e dayanması nedeniyle, ritüellerin işlerliği açısından, söylemsel edimlerin söz konusu işlevsellikte daha fazla paya sahip olduğu açıktır. Sözlü edimler aracılığıyla ritüel uygulayıcılar, ritüel sürecine yardım etmeleri için dost tanrılara başvurdular. Kimi zaman hastalarının yerine vekil ya da 'günah keçi'leri sunarak ve bunları kabul etmelerini isteyerek düşman tanrıların hem hedeflerini değiştirdiler hem de onları yatıştırdılar. Hikaye ettikleri *historiola*'larla, ilahi bir durumu insani bir durumla eşleştirerek, tanrıların gücünü hastaya getirmekle birlikte, hastanın görmesi için bir başarı izlenimi yarattılar. Analojilerle kötülükleri ortadan kaldırılabilir veya izole edilebilecek şekilde somutlaştırmanın yanı sıra, somutlaştırılmış güçlerle kara büyü yapan büyücülere saldırdılar, hastaya koruyucu ve destekleyici güçler oluşturdular ve hasta için onun sıkıntısını aktardıkları (vekil / 'günah keçisi') benzerler yarattılar. Daha da önemlisi, uygulayıcılar, kendi eylemlerinin dünya üzerindeki sonuçları nasıl etkilediğini, birinci şahıs ifadeleri ve performatif öğeler kullanarak ("*Ben burada kötülüğü ortadan kaldırıyorum...*") gösterdiler.

Tüm bu sözlü edimlerle, insanın denge ve esenliğini tehdit eden doğal ve toplumsal değişimlerle başa çıkma çabaları olarak düşünebileceğimiz ritüeller, hastanın şifa süreçlerini harekete geçirerek, kişinin dikkatini disipline etmeye, kişinin algılama gücünü eğitmeye, olgu ve olayları nasıl anlamlandıracağına dair kişiyi düşünmeye davet ederek bilişsel becerisini geliştirmeye hizmet eder. Bu işlevlerin psikoterapi uygulamalarında ne tür karşılıkları olduğu ya da olabileceği ileride araştırılabilir. Ancak

mevcut çalışma, odağı sadece bu konu olmadığı için, bu ritüellerin sağaltım ve arındırma konusunda, hastalar üzerinde bir tür plasebo etkisi yaratarak başarılı olmuş olabileceğini söylemekle yetinecektir.

BİBLİYOGRAFYA

- Abd El Bagi, M. et al., "Gastrointestinal parasite infestation", *European Radiology* 14/3, 2004, s. 116-131.
- Abusch, Tz., - Schwemer, D., *Corpus of Mesopotamian Anti-Witchcraft Rituals*. AMD 8/1, Leiden-Boston: Brill, 2011.
- Adamson, P. B., "Anatomical and Pathological Terms in Akkadian: Part IV", *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 1, 1984, s. 3-18.
- Ader, R., "Conditioned Immunopharmacological Effects in Animals: Implications for A Conditioning Model of Pharmacotherapy", *Placebo: Theory, Research, and Mechanisms*. New York: Guilford Press, 1985, s. 306-323.
- Alaura, S., "Due testi oracolari sulla "malattia degli occhi" di Hattušili III", *Studi e testi II*, Eothen 10, Firenze, 1999, s. 7-28.
- Alparslan, M., "II. Murşili ve Dönemi", Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2006.
- Amanzio, M., et al., "Response variability to analgesics: A role for non-specific activation of endogenous opioids", *Pain* 90, 2001, s. 205-15.
- Ambos, C., "Ritual Healing and the Investiture of the Babylonian King", *The Problem of Ritual Efficacy*, Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 17-44.
- Ambos, C., "Rites of Passage in Ancient Mesopotamia: Changing Status by Moving through Space: Bit rimki and the Ritual of the Substitute King", *Approaching Rituals in Ancient Cultures, RSO NS 86*, Pisa: Fabrizio Serra, 2013, s. 39-54.

- Annus, A., "The Spiritual Dimensions of Healing Rituals in Ancient Mesopotamia", *Journal of Religion and Health* 59/5, 2020, s. 2488-89.
- Archi, A., "The Propaganda of Hattušili III", *Studi Micenei ed Egeo-anatolici* 14, 1971, s. 185-216.
- Archi, A., "Il dio Zawalli. Sul culto dei morti presso gli Ittiti", *AoF* 6, 1979, s. 8194.
- Archi, A., "Kamrušepa and the Sheep of the Sun-God", *OrNS* 62/4, 1993, s. 404 409.
- Archi, A., "The Heptad in Anatolia", *Hethitica* 16, 2010, s. 21-34.
- Archi, A., "The Anatolian Fate-Goddesses and Their Different Traditions", *Diversity and Standardization: Perspectives on Ancient Near Eastern Cultural History*, München: Akademie Verlag, 2013, s. 1-26.
- Archi, A., "Remarks on Hittite Augur Rituals and Rituals from Arzawa", *Bibliotheca Orientalis* 72 (3/4), 2015, s. 282–294.
- Arroyo, A., "Some Remarks on Hittite Rituals: The Relation Between Word and Object", *AoF* 37/2, 2010, s. 353-376.
- Avalos, H., *Illness and Health Care in the Ancient Near East: The Role of the Temple in Greece, Mesopotamia, and Israel*. Harvard Semitic Monographs 54, Atlanta: Scholars Press, 1995.
- Bachvarova, M., *From Hittite to Homer: The Anatolian Background of Ancient Greek Epic*, Cambridge: Cambridge University Press, 2016.
- Bacskay, A., *Therapeutic Prescriptions against Fever in Ancient Mesopotamia.*, AOAT 447, Münster: Ugarit-Verlag, 2018.

Bawanypeck, D., “Die Rituale der hethitischen Auguren. Zur Bedeutung ihrer Tätigkeit für das Königshaus und zu den Traditionen ihrer Rituale”, *Offizielle Religion, lokale Kulte und individuelle Religiosität. Akten des religionsgeschichtlichen Symposiums „Kleinasien und angrenzende Gebiete vom Beginn des 2. bis zur Mitte des 1. Jahrhunderts v. Chr.“* (Bonn, 20.-22. Februar 2003). AOAT 318, 2004, s. 31–46.

Bawanypeck, D., *Die Rituale der Auguren*, THeth 25, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 2005.

Bawanypeck, D. (ed.), hethiter.net/: CTH 393 (Expl. A, 23.03.2016).

Bawanypeck, D. (ed.), hethiter.net/: CTH 393 (TX 23.03.2016, TRde 23.03.2016).

Bawanypeck, D. (ed.), hethiter.net/: CTH 398 (Expl. A, 24.03.2016)

Bawanypeck, D. (ed.), hethiter.net/: CTH 398 (TX 24.03.2016, TRde 24.03.2016)

Bawanypeck, D. (ed.), hethiter.net/: CTH 433.2 (Expl. A, 30.10.2008)

Bawanypeck, D. (ed.), hethiter.net/: CTH 433.2 (TX 30.10.2008, TRde 29.10.2008).

Beal, R., “Hittite Military Rituals,” *Ancient Magic and Ritual Power*. Religions in the Graeco-Roman World 129; Leiden: Brill, 1995, s. 63-76.

Beal, R., “The Ten-Year Annals of Great King Muršili II”, *The Context of Scripture*, vol. II, Leiden: Brill, 2000, s. 82–90.

Beckman, G., “The Hittite Assembly” *Journal of the American Oriental Society* 102, 1982, s. 435-442.

- Beckman, G., *Hittite Birth Rituals*. StBoT 29, Wiesbaden: Harrassowitz, 1983a.
- Beckman, G., “Mesopotamians and Mesopotamian Learning at Hattuša, *JCS* 35, 1983b, s. 97-114.
- Beckman, G., “Medizin. B. bei den Hethitern”, *RLA* 7, 1987–1990, s. 629-631.
- Beckman, G., “The Hittite "Ritual of the Ox" (CTH 760.1.2-3)”, *OrNS*, 59/1, 1990, s. 34-55.
- Beckman, G., “From Cradle to Grave: Women's Role in Hittite Medicine and Magic”, *Journal of Ancient Civilizations* 8, 1993, s. 25-39.
- Beckman, G., “Plague Prayers of Muršili II”, *The Context of Scripture I*, Leiden-Boston: Brill, 1997a, s. 156-160.
- Beckman, G., “Excerpt from an Oracle Report (1.78)”, *The Context of the Scripture I. Canonical Inscriptions from the Biblical World*, Leiden Boston: Brill, 1997b, s. 204-206.
- Beckman, G., “Hittite Canonical Compositions-Proverbs: Hittite Proverbs”, *The Contexts of Scripture I*, Leiden-New York-Köln: Brill, 1997c, s. 215.
- Beckman, G., “The Goddess Pirinkir and Her Ritual from Hattuša (CTH 644)”, *Ktema* 24, 1999a, s. 25-39.
- Beckman, G., “The Tongue is a Bridge: Communication between Humans and Gods in Hittite Anatolia”, *Archiv Orientalni* 67, 1999b, s. 519-534.
- Beckman, G., *Hittite Diplomatic Texts*, (2. Basım), SBL Writings from the Ancient World 7, Atlanta, 1999c.

- Beckman, G., "A Hittite Ritual for Depression (CTH 432)", *Tabularia Hethaetorum: Hethitologische Beiträge* Silvin Košak zum 65. Geburtstag (DBH 25), Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 2007, 69-81.
- Beckman, G., "Under the Spell of Babylon: Mesopotamian Influence on the Religion of the Hittites", *Cultures in Contact: From Mesopotamia to the Mediterranean in the Second Millennium BC*, New York: Metropolitan Museum of Art, 2013, s. 284-297.
- Beckman, G., *The babili-Ritual from Hattusa (CTH 718)*. Mesopotamian Civilizations 19, Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2014.
- Beckman, G., "Bathing the Goddess (CTH 714)", *Marbeh Hokmah. Studies in the Bible and the Ancient Near East in Loving Memory of Victor Avigdor Hurowitz*, Eisenbrauns: Winona Lake, 2015, s. 43-64.
- Beckman, G., "The Old Woman: Female Wisdom as a Resource and a Threat in Hittite Anatolia", *Audias fabulas veteres. Anatolian Studies in Honor of Jana Součková-Siegelová*. Culture and History of the Ancient Near East, Volume: 79, Leiden: Brill, 2016, s. 48-57.
- Beek, M. A., "Der Ersatzkönig als Erzählmotiv in der altisraelitischen Literatur", *Volume du Congrès International pour l'étude de l'Ancien Testament*, Genève 1966. Supplements to Vetus Testamentum 15, Leiden: Brill, 1966, s. 24-32.
- Bellakhdar, J., *Médecine traditionnelle et toxicologie ouest-sahariennes*, Rabat: Éditions techniques nord-Africaines, 1978.

- Benedetti, F., *Placebo effects: 2nd edition: Understanding the mechanisms in health and disease*, Oxford: Oxford University Press, 2014.
- Benedetti, F., *The Patient's Brain: The Neuroscience behind the Doctor–Patient Relationship*, Oxford: Oxford University Press, 2011.
- Bin Nun, S. R., *The Tawananna in the Hittite Kingdom*, Theth 5, Heidelberg, 1975.
- Bitzer, L., "The Rhetorical Situation," *Philosophy and Rhetoric I*, 1968, s. 1-14.
- Black, J. et al., *A Concise Dictionary of Akkadian*. SANTAG: Arbeiten und Untersuchungen zur Keilschriftkunde 5, Wiesbaden: Harrassowitz, 2000.
- Black, J. – Green, A., *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia: An Illustrated Dictionary*, London: The British Museum Press, (reprinted), 2004.
- Black, M., *Models and Metaphors: Studies in Language and Philosophy*, Ithaca: Cornell University, 1962.
- Bossert, H., Th., *Asia*, İstanbul, 1946.
- Bottéro, J., "The Substitute King and His Fate," *Mesopotamia: Writing, Reasoning, and the Gods*, Çeviren: Zainab Bahrani ve Marc van De Mieroop, Chicago: University of Chicago Press, 1992, s. 138–155.
- Bremmer, J., "Scapegoat Rituals in Ancient Greece", *Harvard Studies in Classical Philology* 87, 1983, s.299-320.
- Brody, H., "Ritual, Medicine, and the Placebo Response", *The Problem of Ritual Efficacy*, Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 151-167.

Broida, M. W., "Forestalling Doom: "Apotropaic Intercession" in the Hebrew Bible and the Ancient Near East" Basılmamış Doktora Tezi, Emory University, 2013.

Bryce, T., *The Kingdom of the Hittites*, Oxford: Clarendon Press, 1998.

Bryce, T., *Life and Society in the Hittite World*, Oxford: Oxford University Press, 2002.

Bryce, T., *Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum*, Çeviren: Müfit Günay, Ankara, 2003.

Bryce, T., *The Kingdom of the Hittites*, Oxford: Oxford University Press, 2005.

Burde, C., *Hethitische Medizinische Texte*. StBoT 19, Wiesbaden: Harrassowitz, 1974.

Cammarosano, M., "A Coregency for Muršili III?", *AoF* 36, 2009, s. 171-202.

Cammarosano, M., *Hittite Local Cults*, Atlanta GA: Society of Biblical Literature, 2018.

Carmichael, C., "The Origin of the Scapegoat Ritual", *Vetus Testamentum* 50/2, 2000, s. 167-182.

Carruba, O., *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wisurijanza*. StBoT 2, Wiesbaden: Harrassowitz, 1966.

Castes, M. et al., "Classic Conditioning and Placebo Effects in the Bronchodilator Response of Asthmatic Children", *Presented at Research Perspectives in Psychoneuroimmunology VIII/ 1-2*, Bristol, UK, April 1–4, 1998, s. 1-120.

Catsanicos, J., "À propos des adjectifs hitt. *šu-hmili-* et véd. *sū-máya-*: quelques remarques sur le traitement du groupe *V-H_xC° à la jointure des composés", *Bulletin de la société de linguistique* 81/1, 1986, s. 121-180.

Chiera, E., *Kilden kitaplar*, Çev.: A. M. Dinçol, İstanbul, 1964.

Christiansen, B., *Die Ritualtradition der Ambazzi. Eine philologische Bearbeitung und entstehungsgeschichtliche Analyse der Ritualtexte CTH 391, CTH429, und CTH 463*. StBoT 48. Wiesbaden: Harrassowitz, 2006.

Christiansen B. (ed.), hethiter.net/: CTH 429.1 (TX 27.03.2017, TRde 08.02.2017).

Chrzanowska, A. (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (Expl. A, 13.07.2016)

Chrzanowska, A. (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (TX 13.07.2016, TRde 23.03.2016)

Chrzanowska, A. (ed.), hethiter.net/: CTH 496.1 (Expl. A, 04.03.2014)

Cohen-Taggar, A., *Hittite Priesthood*, THeth 26. Heidelberg: Carl Winter, 2006.

Collins, B. J., “The Puppy in Hittite Ritual” *Journal of Cuneiform Studies* 42/2, 1990, s. 211-226.

Collins, B. J., “Hittite Canonical Compositions - Zarpiya's Ritual (1.64)”, *The Context of the Scripture I*, Leiden – Boston: Brill, 1997a, s. 162-163.

Collins, B. J., “Hittite Canonical Compositions – The First Soliders’ Oath (1.66)”, *The Context of Scripture I*, Leiden-Boston: Brill, 1997b, s. 165-166.

Collins, B. J., “Hittite Canonical Compositions – Purifying a House: A Ritual for the Infernal Deities (1.68)”, *The Context of Scripture I*, Leiden-Boston: Brill, 1997c, s. 171.

Collins, B. J., “The Storm God at Lihzina (1.69)”, *The Context of the Scripture I*, Leiden – Boston: Brill, 1997d, s. 171.

- Collins, B. J., “Necromancy, Fertility and the Dark Earth: The Use of Ritual Pits in Hittite Cult”, *Magic and Ritual in the Ancient World*, Leiden-Boston-Köln: Brill, 2002, s. 224–241.
- Collins, B. J., “Pigs at the Gate: Hittite Pig Sacrifice in its Eastern Mediterranean Context”, *JANER* 6, 2006, s. 155-88.
- Collins, B. J., *The Hittites and Their World*, Atlanta: Society of Biblical Literature, 2007.
- Collins, B. J., “Divine Wrath and Divine Mercy of the Hittite and Hurrian Deities”, *Divine Wrath and Divine Mercy in The World Of Antiquity*, Tübingen, 2008, s. 67-77.
- Couto-Ferreira, E., “The Circulation of Medical Practitioners in The Ancient Near East: The Mesopotamian Perspective”, *Mediterráneos: An Interdisciplinary Approach to the Cultures of the Mediterranean Sea*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2013, s. 401-416.
- Çetinkaya, İ., “Aşı Boyası ve Kırmızı Rengin Ritüellerde Kullanımı”, *Tematik Arkeoloji Sempozyumu* 5, 2019, s. 203-214.
- Çilingir Cesur, S., *Hittitlerde Ritüel ve Büyü*, Vakıf Kültür Yayınları, 2020.
- Daddi, F. P., *Mestieri, professions e dignita nell'Anatolia ittita*, Roma, 1982.
- Dardano, P., *Die hethitischen Tontafelkataloge aus Hattuša (CTH 276-282)*. StBoT 47, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2006.
- Daxelmüller, C. - Thomsen, M. L., “Bildzauber im alten Mesopotamien”, *Anthropos* 77 (1/2), 1982, s. 27-64.

de Roos, J., *Hettitische Geloften: Een teksteditie van Hettitisch geloften met inleiding, vertaling en critische noten*, Amsterdam, 1984.

del Monte, G. F., "Il terrore dei morti," *Annali dell'Istituto Orientale di Napoli* 33, 1973, s. 379-83.

del Monte, G. F., "Mašhuiluwa, König von Mira", *Orientalia NOVA SERIES* 43, 1974, s. 355-368.

Dillard, R. L. - Andrew, L. J., "Plague" *StatPearls*, StatPearls Publishing [Internet, PMID: 31751045], 2022; <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/plague> erişim: 21.12.2022.

Edel, E., *Ägyptische Ärzte und ägyptische Medizin am hethitischen Königshof. Neue Funde von Keilschriftbriefen Ramses' II. aus Bogazköy*, Opladen: Opladen Westdeutscher Verlag, 1976.

Edel. E., *Die ägyptisch-hethitische Korrespondenz aus Boghazköi in babylonischer und hethitischer Sprache*, vol. II, Opladen: Opladen Westdeutscher Verlag, 1994.

Ehelolf, H., "Zum hethitischen Lexikon" *Kleinasiatische Forschungen* I/3, 1927, s. 137-160.

Eitrem, S., "A Purificatory Rite and Some Allied 'Rites de Passage'", *Symbolae Osloenses* 25, 1947, s. 36-53.

El-Solh, A. A., "Management of nightmares in patients with posttraumatic stress disorder: current perspectives", *Nature and Science of Sleep* 10, 2018, s. 409-420. <https://doi.org/10.2147/NSS.S166089>.

- Engelhard, D. H., "Hittite Magical Practices: An Analysis", Basılmamış Doktora Tezi, Brandeis University, 1970.
- Ertem, H., *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası*, Ankara, 1974.
- Falkenstein, A., *Die Haupttypen der sumerische Beschwörung literarisch untersucht. Leipziger Semitistische Studien, neue Folge 1.* Leipzig: Hinrichs'sche Buchhandlung, 1931.
- Faraone, C., "Hermes but No Marrow: Another Look at a Puzzling Magical Spell", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 72, 1988, s. 279–286.
- Fauconnier, G. – Turner, M., "Conceptual Integration Networks," *Cognitive Science* 22, 1998, s. 133-87.
- Fauconnier, G. – Turner, M., *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*, New York: Basic Books, 2002.
- Fauconnier, G., *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994.
- Feder, Y., "The Mechanics of Retribution in Hittite, Mesopotamian and Ancient Israelite Sources", *JANER* 10, 2010, s. 119-57.
- Feder, Y., *Blood Expiation in Hittite and Biblical Ritual Origins, Context, and Meaning*, Atlanta, 2011.

- Feder, Y., "The Textualization of Priestly Ritual in Light of Hittite Sources", *Text and Ritual in the Pentateuch: A Systematic and Comparative Approach*, Penn State University Press, 2021, s. 121-150.
- Foster, B., *Before the Muses: An Anthology of Akkadian Literature*, Bethesda, Md.: CDL Press, 1993.
- Frank, J. D., *Persuasion and Healing*, New York: Schocken Books, 1974.
- Frankfort, H., *Kingship and the Gods: A Study of Ancient Near Eastern Religion as the Integration of Society & Nature*, Chicago: The University of Chicago Press, 1948.
- Frankfurter, D., "Narrating Power: The Theory and Practice of the Magical Historiola in Ritual Spells" *Ancient Magic and Ritual Power*. Religions in the Graeco-Roman World 129, Leiden: Brill, 1995, s. 455–76.
- Frazer, J. G., *The Golden Bough: Study in Magic and Religion*, London, 1890.
- Frazer, J. G., *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion*, Auckland: The Floating Press, 2009.
- Friedrich, J. - Kammenhuber, A., *Hethitisches Wörterbuch. Zweite, völlig neubearbeitete Auflage auf der Grundlage der edierten hethitischen Texte*. Band I: A, Heidelberg: Winter, 1984.
- Friedrich, J., *Hethitisches Wörterbuch. Kurzgefaßte kritische Sammlung der Deutungen hethitischer Wörter*. 1 st ed. Heidelberg: Carl Winter, 1952, s. 148.
- Friedrich, J., *Hethitisches Wörterbuch (2. Ergänzungsheft)*, Heidelberg, 1961.
- Furlani, G., *La religione degli Hittiti*, Bologna: Zanichelli, 1936.

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (Expl. A, 20.03.2017).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 390 (TX 20.03.2017, TRde 20.03.2017).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 424.2 (TX 09.08.2016, TRde 02.08.2016).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 425.2 (TX 09.08.2016, TRde 01.08.2016).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 434.5 (TX 17.10.2014, TRde 17.10.2014).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 453.1 (TX 08.01.2013, TRde 24.05.2016).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 453.2 (TX 06.05.2014, TRde 14.01.2013).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 456.2.1 (TX 13.10.2014, TRde 28.02.2014).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 456.3 (TX 11.01.2016, TRde 17.02.2015).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 457.1 (Expl. A, 05.02.2013).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 457.7.2 (INTR 2012-12-19).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 458.1.1 (INTR 2016-06-13).

Fuscagni, F. (ed.), hethiter.net/: CTH 458.1.1 (TX 06.01.2017, TRde 06.01.2017).

Fuscagni, F., hethiter.net/: CTH 440, 2011.

Garcia Trabazo, J. V., *Textos Religiosos Hititas. Mitos, plegarias y rituales*. Edición bilingüe. Biblioteca de Ciencias Bíblicas y Orientales 6. Editorial Trotta, Madrid, 2002.

- García Trabazo, J. V., “CTH 419, Ritual de sustitución real: edición crítica y traducción”, *Historiae* 7, 2010, s. 27-49.
- García Trabazo, J. V., “Über luw./heth. ^dMar(ku)waya- ‘Dunkle Gottheit(en), Unterweltgottheit(en)’ und ai. mrgá- ‘Wildtier’ als Reflexeschamanistischer idg. Vorstellungen”, *Journal of Language Relationship* 15/1, 2017, s. 43-50.
- Geller, M. J., *Ancient Babylonian Medicine: Theory and Practice*, Chichester: Wiley-Blackwell, 2010.
- Gilan, A., “The Ewe that was a Scapegoat Bride: A New Look at the Hittite Bestiality Purification Ritual KUB 41, 11+”, *Zeitschrift für Assyriologie* 108/2, 2018, s. 226–234.
- Gilan, A. –Della Casa, R., “Emotions and Hittite Kingship: Feeling Like a King”, *The Routledge Handbook of Emotions in the Ancient Near East*, London: Routledge, 2023, s. 359-376.
- Giorgieri, M., *I testi ittiti di giuramento. Tesi di dottorato*, Firenze, 1995.
- Goebel, M. U. et al., “Behavioral Conditioning of Immunosuppression is Possible in Humans”, *FASEB J* 16, 2002, s. 1869–73.
- Goedegebuure, P., “Hittite Iconoclasm. Disconnecting the Icon, Disempowering the Referent”, *Iconoclasm and Text Destruction in the Ancient Near East and Beyond*, OIS 8. Chicago: Oriental Institute, 2012, s. 407-452.
- Goedegebuure, P., *The Hittite Demonstratives. Studies in Deixis, Topic[s] and Focus*. StBoT 55, Wiesbaden: Harrassowitz, 2014.

- Goetze, A. – Pedersen, H., *Muršilis Sprachlähmung. Ein hethitischer Text mit philologischen und linguistischen Erörterungen*, København: Levin-Munksgaard, 1934.
- Goetze, A., *Madduwattas* (= Mitteilungen der Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesellschaft 32.1), Leipzig, 1927.
- Goetze, A., “Die Pestgebete des Mursilis”, *Kleinasiatische Forschungen I*, Weimar 1929, s. 164–77.
- Goetze, A., *Neue Bruchstücke zum grossen Text des Hattusilis und den Paralleltexen*, Leipzig, 1930.
- Goetze, A., *Die Annalen des Muršiliš*, MVAeG 38, Leipzig: Hinrichs, 1933.
- Goetze, A., *The Hittite Ritual of Tunnawi*, New Haven: American Oriental Society, 1938.
- Goetze, A., *Handbuch der Altertumswissenschaft 3. Abteilung Erster Teil Dritter Band Dritter Abschnitt, Unterabschnitt I*, Münih, 1957a.
- Goetze, A., *Kulturgeschichte Kleinasiens*. 2nd edition, Munchen: C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 1957b.
- Goetze, A., “Hittite Rituals, Incantations, and Description of Festival”, *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Princeton: Princeton University Press, 1969a, s. 346-364.
- Goetze, A., “Purification Ritual Engaging the Help of Protective Demons”, *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament with Supplement*, Princeton: Princeton University Press, 1969b, s. 346.

Goetze, A., “Hittite *šipant-*”, *JCS* 23/3, 1970, s. 77-94.

Görke, S., *Das Ritual der Aštu (CTH 490): Rekonstruktion und Tradition eines hurritisch-hethitischen Rituals aus Boğazköy-Hattuša*. CHANE 40, Leiden: Brill, 2010.

Görke, S. – Melzer, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 480.1 (Expl. A, 15.02.2016).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 410 (TX 09.12.2013, TRde 20.07.2012).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 431 (TX 08.06.2015, TRde 09.06.2015).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 443.1 (TX 11.12.2013, TRde 19.12.2013).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 448.2.1.1 (Expl. A, 15.07.2016).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 448.2.1.4 (Expl. A, 01.07.2016).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 452.1 (Expl. A, 28.06.2016).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 452.3 (Expl. A, 04.07.2016).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 474.1 (Expl. A, 14.08.2015).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 486 (TX 15.12.2015, TRde 17.07.2015).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 757 (Expl. A, 05.06.2014).

Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 757 (TX 05.06.2014, TRde 05.06.2014).

Graf, F., “Historiola”, *Brill's New Pauly*, online erişim: 06.04.2023,
http://dx.doi.org/10.1163/1574-9347_bnp_e515850.

Grayson, A. K., *Assyrian and Babylonian Chronicles*, Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2000.

Grimes, R. L., *Ritual Criticism: Case Studies in its Practice, Essays on its Theory*, Columbia, S.C.: University of South Carolina, 1990.

Groddek, D., "CTH 331: Mythos vom verschwundenen Wettergott oder Aitiologie der Zerstörung Lihzinas?", *ZA* 89, 1999, s. 36-49.

Groddek, D., *Hethitische Texte in Transkription: KUB 60. DBH 20*, Wiesbaden, 2006.

Guichard M. –Marti, L., "Purity in Ancient Mesopotamia: The Paleo-Babylonian and Neo-Assyrian Periods", *Purity and the Forming of Religious Traditions in the Ancient Mediterranean World and Ancient Judaism*, Leiden-Boston: Brill, 2013, s. 47-113.

Gundert, B., "Soma and Psyche in Hippocratic Medicine," *Psyche and Soma*, Oxford, 2006, s. 13-35.

Gurney, O. R., "The Hittite Ritual of Tunnawi [Review of Goetze and Sturtevant, 1938]." *JRAS*, 1941, s. 56-61.

Gurney, O. R., *The Hittites*, London 1952.

Gurney, O. R., *Some Aspects of Hittite Religion*. Schweich Lectures of the British Academy, Oxford: Clarendon, 1977.

Gurney, O. R., *The Hittites*, Harmondsworth, 1981.

Güterbock, H. G., *Siegel aus Boğazköy I*, Archiv für Orientforschung, Beiheft 5, Berlin: Im Selbstverlage des Herausgebers, 1940.

Güterbock, H. G., “Review of Friedrich 1952”, *Oriens* 10, 1957, s. 353–354.

Güterbock, H. G., “A Hurro-Hittite Hymn to Ishtar” *Journal of the American Oriental Society* 103/1, 1983, s. 155-164.

Haas, V. - Wilhelm, G., *Hurritische und Luwische Riten aus Kizzuwatna*, AOAT 3, Kevelaer/Neukirchen-Vluyn, 1974.

Haas, V. - Thiel, H. J., *Die Beschwörungsrituale der Allaiturah(h)i und verwandte Texte*, AOAT 31, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1978.

Haas, V. - Wegner, I., *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SALŠU.GI}. *Corpus der hurritischen Sprachdenkmäler, I. Abteilung: Die Texte aus*, ChS I/5, Roma, 1988.

Haas, V., “Ein hethitisches Beschwörungsmotif aus Kizzuwatna seine Herkunft und Wanderung”, *OrNS* 40, 1971, s. 410—430.

Haas, V., *Hethitische Berggötter und hurritische Steindämonen: Riten, Kulte und Mythen: Eine Einführung in die altkleinasiatischen religiösen Vorstellungen*. *Kulturgeschichte der antiken Welt* 10, Mainz am Rhein: von Zabern, 1982.

Haas, V., *Die Serien itkahi und itkalzi des AZU-Priesters, Rituale für Tašmišarri und Tatuhepa sowie weitere Texte mit Bezug auf Tašmišarri*. ChS I/1, Roma, 1984.

Haas, V., “Die hurritisch- hethitischen Rituale der Beschwörerin Allaiturah(h)i und ihr literarhistorischer Hintergrund,” *Hurriter und Hurritisch*, Xenia 21, Konstanzer, 1988a, s. 117-172.

Haas, V., “Das Ritual gegen den Zugriff der Dämonen ^DDÌM.NUN.ME und die Sammeltafel KUB XLIII 55” *Oriens Antiquus* 27/1–2, 1988b, s. 85-104.

Haas, V., "Magie und Zauberei B", *RLA* 7/3-4, 1988c, s. 234-255.

Haas, V., "Ein hurritischer Blutritus und die Deponierung der Ritualrückstände nach hethitischen Quellen", *Religiongeschichtliche Beziehungen zwischen Kleinasien, Nordsyrien und dem Alten Testament. Internationales Symposion Hamburg 17.-21. März 1990 (Orbis Biblicus et Orientalis 129)*, Göttingen, 1993, s. 68-85.

Haas, V., ***Geschichte der hethitische Religion***. HdO, 1/15 Leiden: Brill, 1994b.

Haas, V., *Materia Magica et Medica Hethitica: Ein Beitrag zur Heilkunde im Alten Orient*, Berlin: de Gruyter, 2003a.

Haas, V., "Betrachtungen zur Traditionsgeschichte hethitischer Rituale am Beispiel des "Sündenbock"-Motivs", *Hittite Studies in Honor of H. A. Hoffner Jr. on the Occasion of His Sixty-Fifth Birthday*, Winona Lake, IN: Eisenbrauns, 2003b, s. 131-141.

Haas, V., "Ritual. B. Bei den Hethitern", *RLA* 11, 2006-2008, s. 430-438.

Haas, V., "Hittite Rituals against Threats and Other Diseases and Their Relationship to the Mesopotamian Traditions", *Disease in Babylonia. Cuneiform Monographs 36*, Leiden: Brill, 2007a, s. 100-119.

Haas, V., "Notizen zu den Ritualen der Frau Allaiturahhi aus Mukiš", *AoF* 34:1, 2007b, s. 9-36.

Haas, V., *Hethitische Orakel, Vorzeichen und Abwehrstrategien: Ein Beitrag zur hethitischen Kulturgeschichte*, Berlin – New York: de Gruyter, 2008.

- Haas, V., “Ein jatro-magisches Ritual gegen einen Fluchzwang”, *Pax Hethitica: Studies on the Hittites and their Neighbours in Honour of Itamar Singer*. StBot 51, Wiesbaden: Harrassowitz, 2010, s. 178-182.
- Haour, F., “Mechanisms of the Placebo Effect and of Conditioning”, *Neuroimmunomodulation* 12, 2005, s. 195–200.
- Haroutunian, H., “Some Speculations on the Function of the Beard among the Hittites”, *Recent Developments in Hittite Archaeology and History: Papers in Memory of Hans G. Güterbock*, Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2002, s. 43-52.
- Harrington. A., *The cure within: A history of mind-body medicine*, New York: W.W. Norton, 2008.
- Hawkin, J. D. –Bittel, K. “Kubaba”, *RLA* 6, Berlin-New York, 1980-83, s. 257-264.
- HeeBel, N. P. “The Babylonian Physician Rabâ-ša-Marduk, Another Look at Physicians and Exorcist in the Ancient Near East”, *Advances in Mesopotamian Medicine from Hammurabi to Hippocrates, Proceedings of the International Conference "Oeil malade et mauvais oeil"*, Collège de France, Paris, 23rd June 2006, Cuneiform Monographs 37, Leiden: Brill, 2009, s. 13-28.
- Heinhold-Krahmer, S., “Mašhuiluwa”, *RLA* 7, 1987-1990, s. 446-447.
- Hırçın, S., “Zuwi Ritüeli (CTH 412)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1989.
- Hoffmann, I., *Der Erlass Telipinus*. TdH 11, Heidelberg: Winter, 1984.

Hoffner, H. A., "Symbols of Masculinity and Femininity: Their Use in Ancient Near Eastern Sympathetic Magic Rituals." *Journal of Biblical Literature* 85, 1966, s. 326–34.

Hoffner, H. A., "Incest, Sodomy, and Bestiality in the Ancient Near East", *Orient and Occident: Essays presented to Cyrus H. Gordon on the Occasion of his Sixty-fifth Birthday*. AOAT 22, Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1973, s. 81-90.

Hoffner, H. A., *Alimenta Hethaeorum: Food Production in Hittite Asia Minor*, New Haven: American Oriental Society, 1974.

Hoffner, H. A., "Review of Tischler 1981", *JNES* 44, 1985, s. 156–159.

Hoffner, H. A., "Paskuwatti's Ritual against Sexual Impotence (CTH 406)", *Aula Orientalis* 5/2, 1987, s. 271-287.

Hoffner, H. A., "A Scene in the Realm of the Dead", *A Scientific Humanist: Studies in Memory of Abraham Sachs*, Philadelphia: University Museum, 1988, s. 191-199.

Hoffner, H. A., "Legal and Social Institutions in Hittite Anatolia", *Civilizations of the Ancient Near East* I/4, 1995, s. 555-569.

Hoffner, H. A., "From Head to Toe in Hittite: The Language of the Human Body", *"Go to the Land I Will Show You": Studies in Honor of Dwight W. Young*, Winona Lake: Eisenbrauns, 1996, s. 247-259.

Hoffner, H. A., *The Laws of the Hittites: A Critical Edition*. Documenta Et Monumenta Orientis Antiqui, Vol 23, Leiden: Brill, 1997a.

Hoffner, H. A., "On Homicide in Hittite Law", *Crossing Boundaries and Linking Horizons: Studies in Honor of Michael C. Astour on His 80th Birthdays*, Bethesda, Maryland: CDL Press, 1997b, s. 293-314.

Hoffner, H. A., *Hittite Myths*, Atlanta: Scholars Press, 1998.

Hoffner, H. A., "Theodicy in Hittite Texts", *Theodicy in the World of the Bible*, Leiden-Boston, 2003a, s. 90-107.

Hoffner, H. A., "Archive Shelf Lists (3.37)" *The Context of the Scripture I. Canonical Inscriptions from the Biblical World*, Leiden – Boston: Brill, 2003b, s. 67.

Hoffner, H. A., *Letters from the Hittite Kingdom*, Atlanta: Society of Biblical Literature Press, 2009.

Hoffner, H. A., "The Institutional 'Poverty' of Hurrian Diviners and *entanni* Women", *Pax Hethitica: Studies on the Hittites and Their Neighbours in Honour of Itamar Singer*. StBoT 51, Wiesbaden: Harrassowitz, 2010, s. 214-225.

Hoffner, H. A., "'The King's Speech': Royal Rhetorical Language", *Beyond Hatti: A Tribute to Gary Beckman*, Atlanta: Lockwood, 2013, s. 137-153.

Houwink ten Cate, Ph. H. J., "Urhi-Tessup revisited", *Bibliotheca Orientalis* 51, 1994, s. 233-259.

Houwink ten Cate, Ph. H. J., "The Hittite Dynastic Marriages of the Period between ca.1258 and 1244 B.C." *AoF* 23, 1996, s. 40-75.

Huehnergard, J., *Ugaritic Vocabulary in Syllabic Transcription*. HSS 32. Atlanta: Scholars Press, 1987.

Hurowitz, V., "Isaiah's Impure Lips and Their Purification in Light of Akkadian Sources",
Hebrew Union College Annual 60, 1989, s. 39-89.

Hutter, M., *Behexung, Entsühnung und Heilung: das Ritual der Tunnawiya für ein
Königspaar aus mittelhethitischer Zeit (KBo XXI 1 – KUB IX 34 – KBo XXI 6).*
OBO 82, Göttingen: Vandenhoeck-Ruprecht, 1988.

Hutter, M., "Aspects of Luwian Religion", *The Luwians*. HdO 68, Leiden: Brill, 2003,
s. 211-280.

Hutter, M., "Zum Ritual des Zarpiya Funktion und Einbettung in die religiösen
Traditionen Anatolien." *VI Congresso Internazionale di Ittitologica*, 5–9
settembre 2005. *Studi Micenei ed Egeo-Anatolici* 49, 2007, s. 399-406.

Hutter, M., "Die wirkmächtige Reden der Ritualexperten in hethitischen Texten:
Anrufung der Götter, "Historiolae" und performative Funktion", *Wenn Götter und
Propheten reden – Erzählen für Ewigkeit*, Berlin, 2012, s. 153-71.

Johnson, M., *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and
Reason*, Chicago: University of Chicago Press, 1987, s. 2-3.

Justus C. F., "Mood Correspondences in Older Indo-European Prayer Petitions," *General
Linguistics* 33, 1993, s. 129-161.

Kalaoukalani, D. et al., "Lessons from a trial of acupuncture and massage for low
back pain: Patient expectations and treatment effects", *Spine* 26, 2001, s.
1418–24.

Kammenhuber, A., *Orakelpraxis, Träume und Vorzeichenschau bei den Hethitern*, THeth
7, Heidelberg: Carl Winter 1976.

- Kapelrud, A. S., "The Interrelationship Between Religion and Magic in Hittite Religion", *Numen* 6/1, 1959, s. 32-50.
- Kaufman, D. M., *Clinical Neurology for Psychiatrists*, Philadelphia: Elsevier, 2007.
- Kaynar, F., "I rituali magici ittiti: struttura, classificazione e il ruolo di Kizzuwatna" Basılmamış Doktora Tezi, Università degli Studi di Torino, 2017.
- Kaynar, F., "Kizzuwatnean Rituals under The Influence of The Luwian and Hurrian Cultures", *OLBA* 27, 2019, s. 97-114.
- Kellerman, G., *Recherche sur les rituels de fondation hittites*, Paris, 1980.
- Kılıç, Y. –Başol, S. "Hitit Büyülerinde Sayı ve Renk Sembolizmi", *Turkish Studies* 9/7, 2014, s. 51-64.
- Kinnier Wilson, J. V., "Diseases of Babylon: an examination of selected texts", *Journal of The Royal Society of Medicine* 89, 1996, s. 135-140.
- Kirsch I. (ed.), *How Expectancies Shape Experience*. Washington, DC: American Psychological Association, 1999.
- Kleinman, A. M., "Why do indigenous healers successfully heal?" *Social Science and Medicine* 13B, 1979, s. 17–26.
- Klinger, J., *Untersuchungen zur Rekonstruktion der hattischen Kultschicht*. StBoT 37, Wiesbaden: Harrassowitz, 1996.
- Kloekhorst, A., *Etymological Dictionary of the Hittite Inherited Lexicon*. Leiden Indo-European Etymological Dictionary Series 5, Leiden – Boston: Brill, 2008.

Kronasser, H., "Fünf hethitische Rituale," *Die Sprache* 7, 1961, s. 140–67.

Kronasser, H., "Das hethitische Ritual KBo IV 2," *Die Sprache* 8, 1962, s. 89-107.

Kronasser, H., *Die Umsiedelung der Schwarzen Gottheit: Das hethitische Ritual KUB XX IX 4 (des Ulippi)*, Vienna: Boehlaus, 1963.

Kutlu Alancı, H., "Hitit Sağaltma ve Arındırma Ritüellerinde Analogiler", *ArAn* 15/1, 2021, s. 97-136.

Kümmel, H. M., *Ersatzrituale für den hethitischen König*. StBoT 3, Wiesbaden, 1967.

Kümmel, H. M., "Rituale in hethitischer Sprache", *Rituale und Beschwörungen I*, TUAT II/2, Gütersloh: Mohn, 1987, s. 289–92.

Lambert, W. G., "A part of the ritual for substitute king", *AfO* 18, 1957, s. 109-112.

Lambert, W. G., *Babylonian Wisdom Literature*, Oxford: Oxford University Press, 1960 (Reprint), Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 1996.

Laroche, E., "Recherches sur les noms des dieux hittites" *RHA* VII/46, 1947, s. 7-139.

Laroche, E., "Heinrich OTTEN, Hethitische Totenrituale. Berlin, Akademie Verlag, 1958 (English literature - 156 pages)=Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Institut für Orientforschung, Veröff. Nr. 37.", *Bibliotheca Orientalis* XVIII, Leiden, 1961, s. 83-84.

Laroche, E., "Mythologie Anatolienne (Textes mythologiques hittites en transcription I)", *RHA* 77, 1965, s. 61-178.

Laroche, E., *Catalogue des Textes Hittites (Etudes et commentaries 75)*, Paris 1971.

- Laroche, E., “Études de Linguistique Anatolienne.” *RHA* 31, 1973, s. 83-99.
- Laroche, E., “Les dénominations des dieux ‘antiques’ dans les textes hittites”, *Anatolian Studies Presented to Hans Gustav Güterbock on the Occasion of his 65th Birthday*, Istanbul: Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut in het Nabije Oosten, 1974, s. 175-185.
- Laroche, E., “Hittite *nakkuš- nakkuššiš*”, *Kaniššuwat: A Tribute to Hans G. Güterbock on His Seventy-Fifth Birthday*, Chicago, 1986, s. 137-140.
- Lawson, J. N., *The Concept of Fate in Ancient Mesopotamia of the First Millenium: Toward an Understanding of Šimtu*, Wiesbaden: Harrassowitz, 1994.
- Lebrun, R., *Šamuha: Foyer Religieux de l'empire hittite*, Publications de l'Institut Orientaliste de Louvain 11, Louvain, 1976.
- Lebrun, R., "L'aphasie de Mursili II = CTH 486", *Hethitica* 6, 1985, s. 103-137.
- Lesser, R., “Aphasia”, *Concise Encyclopedia of Language Pathology*, Amsterdam: Elsevier, 1999, s. 294-305.
- Lorenz-Link, U., “Uralte Götter und Unterweltsgötter. Religionsgeschichtliche Betrachtungen zu der “Sonnengöttin der Erde” und den “uraltenGöttern” bei den Hethitern”, *Basilmamış Doktora Tezi, Johannes Gutenberg Universität, Mainz*, 2009.
- Lorenz, J. – Taş, I., “Neue Zusatzstücke zur ersten Tafel der Rituale der Frau Allaiturahi aus Mukiš,” *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie* 102, 2012, s. 115-129.

- Lorenz, J., “Kontrastierung und Variation: Zur Verwendung von Logogrammschreibungen und des Zeichens LI besonders in hethitischen Königsnamen”, *Journal of Cuneiform Studies* 65, 2013, s. 163-168.
- Marazzi, M., “Gli editti reali hittiti: definizione del genere e delimitazione del corpus”, *Tabularia Hethaeorum: Hethitologische Beiträge Silvin Košak zum 65. Geburtstag*, DBH 25. Wiesbaden: Harrassowitz, 2007, s. 487-502.
- Marcuson, H. –van den Hout, T., “Memorization and Hittite Ritual: New Perspectives on the Transmission of Hittite Ritual Texts”, *JANER* 15, 2015, s. 143–168.
- Marcuson, H., ““Word of The Old Woman”: Studies in Female Ritual Practice in Hittite Anatolia”, Basılmamış Doktora Tezi, The University of Chicago, 2016.
- Masson, O., “A propos d'un rituel hittite pour la lustration d'une armee: Le rite de purification par le passage entre les deux parties d'une victime” *RHR* 137, 1950, s: 5-25.
- Mastrocinque, A., “The Cilician God Sandas and the Greek Chimaera: Features of Near Eastern and Greek Mythology Concerning the Plague” *Journal of Ancient Near Eastern Religions* 7/2, 2007, s. 197-217.
- Mazlum, Ö., “Rengin Kültürel Çağrışımları”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 31, 2011, s. 129-134.
- McMahon, G., “Cultural Boundaries in Hittite Ritual”, *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr. on the Occasion of His 65th Birthday*, Winona Lake: Eisenbrauns, 2003, s. 265-280.

McNamara, P., *The Neuroscience of Religious Experience*, Cambridge, MS: Cambridge University Press, 2009.

McNamara, P., Minsky, A., Pae, V., Gusev, A., “Cognitive Phenomenology of Religious Experience in Religious Narratives, Dreams and Nightmares”, *Archive for the Psychology of Religion*, 37/3, 2015, s. 343–357.

Melchert, H. C., *Cuneiform Luwian Lexicon*. Lexica Anatolica Volume 2, Chapel Hill, N.C., 1993.

Melchert, H. C., “A Hittite Fertility Rite?”, *Akten des IV. Internationalen Kongresses für Hethitologie, Würzburg, 4.-8. Oktober 1999. Herausgegeben von Gernot Wilhelm – 2001*. StBoT 45, 2001, s. 404-409.

Melchert, H. C., “The God Sanda in Lycia?”, *Silva Anatolica, Anatolian Studies Presented to Maciej Popko on the occasion of his 65th Birthday*, Warsaw, 2002, s. 241-251.

Melchert, H. C., *The Luwians*. Handbuch der Orientalistik I/68, Leiden-Boston: Brill, 2003a.

Melchert, H. C., “Hittite *antaka*- “loins” and an Overlooked Myth about Fire”, *Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr. on the Occasion of His 65th Birthday*, Winona Lake, Ind. Eisenbrauns, 2003b, s. 281-287.

Melchert, H. C., “New Light on Hittite Verse and Meter?”, *Proceedings of the Eighteenth Annual UCLA Indo-European Conference, November 3-4, 2006*, Washington, 2007a, s. 117-128.

- Melchert, H. C., "Hittite Morphology", *Morphologies of Asia and Africa* vol.2, Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2007b, s. 755-774.
- Melchert, H. C., "Hittite *talliye/a-* 'to draw, allure'", *Pax Hethitica. Studies on the Hittites and their Neighbours in Honour of Itamar Singer*. StBoT 51, Wiesbaden, 2010, s. 226-232.
- Melchert, H. C., "Luwian Language in „Luwian“ Rituals in Hattuša", *Beyond Hatti. A Tribute to Gary M. Beckman*, Atlanta: Lockwood, 2013, s. 1159-72.
- Melchert, H. C., "Hittite *nakku(wa)-* '(spirits of) the dead.'", *Munus amicitiae: Norbert Oettinger a collegis et amicis dicatum*, Ann Arbor: Beech Stave Press, 2014, s. 219-227.
- Melchert, H. C., "Formal and semantich aspects of Hittite *Gul(aš)ša-* 'fate',", *Studies in Honour of Ahmet Ünal*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2016, s. 355-359.
- Melzer, S. – Görke, S. (ed.), Hethiter.net/: CTH 397 (Expl. A, 02.29.2016)
- Melzer, S. – Görke, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 401.2 (TX 20.04.2017, TRde 20.04.2017).
- Melzer, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 401.3 (TX 20.05.2016, TRde 20.05.2016).
- Melzer, S. (ed.), hethiter.net/: CTH 441.1 (TX 15.12.2015, TRde 15.12.2015).
- Merrifield, R., *The Archaeology of Ritual and Magic*, London: Guild Publishing, 1987.
- Middleton, J., "Theories of Magic", *Encyclopaedia of Religion*. Volume 9, New York-London: Macmillian Publishing Company, 1987, s. 80-86.

Miller, J. L., *Studies in the Origins, Development and Interpretation of the Kizzuwatna Rituals*. StBoT 46, Wiesbaden: Harrassowitz, 2004.

Miller, J. L., "Practice and Perception of Black Magic among the Hittites", *Altorientalische Forschungen* 37/ 2, 2010, s. 167-185.

Miller, J. L., *Royal Hittite Instructions and Related Administrative Texts*. Writings from the Ancient World 31, Atlanta: SBL Press, 2013.

Montuori C. (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (Expl. A, 08.02.2017).

Montuori C. (ed.), hethiter.net/: CTH 416 (TX 08.02.2017, TRit 24.07.2015).

Montuori C. (ed.), hethiter.net/: CTH 416, 2015.

Moore, G. C., "GIŠTUKUL as "Oracle Procedure" in Hittite Oracle Texts", *Journal of Near Eastern Studies* 40/1, 1981, s. 49-52.

Mouton, A., "Le rituel de Walkui (KBo 32.176): quelques réflexions sur la déesse de la nuit et l'image du porc dans le monde Hittite", *ZA* 94, 2004, s. 85-105.

Mouton, A., *Rêves Hittites, Contribution à une histoire et une anthropologie du rêve en Anatolie ancienne*. CHANE 28, Leiden-Boston: Brill, 2007a.

Mouton, A., "Sur la différenciation entre rêve et *pāra handandatar* dans les textes hittites", *Vita. Festschrift in Honor of Belkıs Dinçol and Ali Dinçol*, İstanbul, 2007b, s. 523–31.

Mouton, A., "Reinheit (Pureté), B. Bei den Heithitern," *RLA* 11, 2008, s. 300.

Mouton, A., "Hittite Witchcraft", *VII. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri 2. Cilt*

(Çorum 25-31 Ağustos 2008), 2010a, s. 515-528.

Mouton, A., “Sorcellerie hittite,” *JCS* 62, 2010b, s. 105–25.

Mouton, A., “Rituels de ‘boucs’ émissaires’ en Anatolie hittite”, *Proceedings of the Eighth International Congress of Hittitology, Warsaw 5-9 Sept. 2011, Agade*, 2014, 978-83-87111-67-0.<halshs-01108184>, s. 1-31.

Mouton, A., “Le rituel d’Allī d’Arzawa contre un ensorcellement (CTH 402): texte et contexte,” *CollAn* XI, 2012, s. 247–66.

Mouton, A., “Nommer les dieux hittites : au sujet de quelques épithètes divines”, *Archiv für Religionsgeschichte* 21/22 (issue: 1), 2020, s. 219-308.

Mouton, A., (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (Expl. A, 10.11.2014).

Mouton, A. (ed.), hethiter.net/: CTH 402 (TX 10.11.2014, TRfr 27.02.2013).

Mouton, A. (ed.), hethiter.net/: CTH 406 (Expl. A, 07.05.2012).

Mouton, A. (ed.), hethiter.net/: CTH 406 (TX 07.05.2012, TRfr 15.02.2012).

Mouton, A. (ed.), hethiter.net/: CTH 476 (Expl. A, 07.05.2012).

Mouton, A. –Rutherford, I. “The sun deity of the Hilammar: An Unnoticed 'Pan Luwian' deity?”, *Bibliotheca Orientalis* 67/3-4, 2010, s. 276-281.

Moyer, J. C., “Concept of Ritual Purity among the Hittites”, Basılmamış Doktora Tezi, Brandeis University, 1969.

Murat, L., “Kizzuwatna'lı Rahip Ammihatna'ya ait Bir Ritüel Metin (CTH 471)”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

- Murat, L., "Ammihatna Ritüelinde Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri", *ArAn* 6/2, 2003, s. 89-109.
- Nougayrol, J., "Textes Suméro-Accadiens des archives et bibliothèques privées d'Ugarit," *Ugaritica* 5 (= Mission de Ras Shamra 16), Paris: Geuthner, 1968, s. 1-446.
- Oettinger, N., *Die militärischen Eide der Hethiter*. StBoT 22, Wiesbaden: Harrassowitz, 1976.
- Oettinger, N., "Entstehung von Mythos aus Ritual: Das Beispiel des Hethitischen Textes CTH 390A", *Offizielle Religion, lokale Kulte und individuelle Religiosität*, Münster: Ugarit-Verlag, 2004, s. 347-356.
- Oettinger, N., "Sündenbock, Pandora und hethitisch *dammeli pedi*", *Hethitica* 16, 2010, s. 111-120.
- Oppenheim, A. L., *The Interpretation of Dreams in the Ancient Near East. With a Translation of an Assyrian Dream-Book*, Philadelphia: The American Philosophical Society, 1956.
- Oppenheim, A. L., "A New Prayer to the 'Gods of the Night'", *Studia Biblica et Orientalia. Volumen III. Oriens Antiquus*, 1959, s. 282-301.
- Oppenheim, A. L., *Ancient Mesopotamia. Portrait of a Dead Civilization*, Chicago: The University of Chicago Press, 1977.
- Otten, H. - Souček, V., *Ein althethitisches Ritual für das Königspaar*, StBoT 8, Wiesbaden: Harrassowitz, 1969.

Otten, H. – Rüster, C., “Textanschlüsse von Boğazköy-Tafeln (21-30)”, *ZA* 63, 1973, s. 83-91.

Otten, H., “Die Gottheit Lelvani der Boğazköy-Texte.” *JCS* 4, 1950, s. 119–136.

Otten, H., “Beiträge zum hethitischen Lexikon,” *ZA* 50, 1952, s. 230–36.

Otten, H., “Ein Reinigungsritual im Hethitischen: ^{GIŠ}*hataalkišna*–”, *AfO* 16, 1952 1953, s. 69-71.

Otten, H., *Hethitische Totenrituale*, Berlin, 1958.

Otten, H., “Das Hethiterreich”, *Kulturgeschichte des alten Orient: Mesopotamien, Hethiterreich, Syrien-Palästina, Urartu*, Stuttgart, 1961a, s. 311-446.

Otten, H., “Eine Beschwörung der Unterirdischen aus Boğazköy”, *ZA* 54, 1961b, s. 114-157.

Otten, H., “Die Religion des Alten Kleinasien”, *Handbuch der Orientalistik HdO* 8/1, Leiden-Köln: Brill, 1964, s. 92-121.

Otten, H., “Original oder Abschrift — zur Datierung von CTH 258”, *Florilegium Anatolicum: Mélanges offerts à Emmanuel Laroche*, Paris: Boccard, 1979, s. 273–76.

Papathanasiou, I. et al., *Aphasia and Related Neurogenic Communication Disorders*, 2022.

Parker, R., *Miasma: Pollution and Purification in Early Greek Religion*, Oxford: Clarendon Press, 1983.

Parpola, S., *Letters from Assyrian Scholars to the Kings Esarhaddon and Ashurbanipal*,
Part I, Kevelaer - Neukirchen Vluyn: Verlag-Butzon&Bercker, 1970.

Parpola, S., *Letters from Assyrian Scholars to the Kings Esarhaddon and Ashurbanipal*,
Part II, Kevelaer - Neukirchen Vluyn: Verlag-Butzon&Bercker, 1983.

Pasi, M., "Magic", *The Brill Dictionary of Ancient Religion*. Volume III, Leiden-Boston:
Brill, 2006, s. 1134-1140.

Petropoulos, E. K. – Bayun, L. S., "The Hittite-Luwian Ritual of Zarpiya from
Kizzuwatna Revisited", *Mare Ponticum* 9/1, 2021, s. 109-127.

Polvani, A. M., *La terminologia dei minerali nei testi ittiti*, Eothen 3, Firenze: Elite, 1988.

Polvani, A. M., "Mineralien. B. In den hethitischen Texten" *RLA* 8-3/4 *Lieferung*,
1994, s. 210-212.

Popko, M., *Religions of Asia Minor*. Translated by Iwona Zych. Warsaw: Academic
Publications Dialogue, 1995.

Prechel, D., *Die Göttin Išhara. Ein Beitrag zur altorientalischen Religionsgeschichte*.
ALASPM 11, Münster: Ugarit-Verlag, 1996.

Preininger, M., "Anthropology of Magic I: Darwin, Tylor, and the Origins of Religion
and Magic", 1 Mart 2019, <https://www.coptic-magic.phil.uni-wuerzburg.de/index.php/2019/03/01/anthropology-of-magic-i-darwin-tylor-and-the-origins-of-religion-and-magic/>; erişim: 26.03.2023.

Rappaport, R. A., *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge Studies in Social and Cultural Anthropology 110, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Ray, B., “‘Performative Utterances’ in African Rituals,” *History of Religions* 13, 1973, s. 16–35.

Ray, B., “Discourse about Difference: Understanding African Ritual Language”, *A Magic Still Dwells: Comparative Religion in the Postmodern Age*, Berkeley: University of California Press, 2000, s. 101-116.

Reichardt, K. M., “Linguistic structures of Hittite and Luwian curse formulae”, Basılmamış Doktora Tezi, University of North Carolina at Chapel Hill, 1998.

Reiner, E., *Šurpu: A Collection of Sumerian and Akkadian Incantations*. Archiv für Orientforschung, Beiheft 11, Graz, 1958.

Reyhan, E., “Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna'lı Kadın Maštigga'ya Ait Ritüel Metinler”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

Reyhan, E., “Hitit Büyü Ritüellerinin Uygulama Şekilleri Üzerine Bir İnceleme”, *ArAn* 6/2, Ankara, 2003a, s. 111-143.

Reyhan, E., “Kizzuwatna'lı Maštigga'ya ait Ritüel Metinler Üzerine”, *ArAn* 6/1, 2003b, s. 165-196.

Reyhan, E., “Eski Anadolu Kültüründe Büyü ve Büyücülük” *Gazi Akademik Bakış* 2/3, 2008, s. 227-242.

Reyhan, E., “The Missing God Telipinu Myth: A Chapter from the Ancient Anatolian Mythology”, *TAD* 28 / 45, 2009, s. 85-106.

Reyhan, E., “Hitit Toplumunda “Öldürme” Eylemi Üzerine Bir İnceleme”, *XVII. Türk Tarih Kongresi, 15-17 Eylül 2014. I. Cilt: Eski Anadolu Uygarlıkları*, Ankara, 2018, s. 66-99.

Ricks, S., “The Magician as Outsider in The Hebrew Bible and the New Testament”, *Ancient Magic and Ritual Power*, Leiden-New York-Köln: Brill, 1995, s. 131-143.

Rieken, E. et al (ed.), hithiter.net/: CTH 334.1.1 (TX 2009-08-26, TRde 2009-08 26).

Rieken, E. et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.1 (INTR 2012-05-10).

Rieken, E. et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 324.1 (TX 2012-06-08, TRde 2012-06 08)

Rieken, E. et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 378.2 (TX 2017-09-07, TRde 2017-10 18).

Rieken, E. et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 380.1 (Expl. A, 29.08.2015).

Rieken, E. et al. (ed.), hethiter.net/: CTH 383.1 (Expl. A, 28.08.2015).

Rieken, E., *Untersuchungen zur nominalen Stammbildung des Hethitischen*, Studien zu den Boğazköy-Texten 44, Wiesbaden, 1999.

Ritter, E., “Magical-Expert (=ĀšĪPU) and Physician (=ASŪ). Notes on Two Complementary Professions in Babylonian Medicine,” *Studies in Honor of Benno Landsberger on his Seventy-Fifth Birthday, April 21, 1965*, Chicago Oriental Institute: University of Chicago, 1965, s. 299-321.

- Robinson, T. M., "The Defining Features of Mind–Body Dualism in the Writings of Plato," *Psyche and Soma*, Oxford, 2006, s. 37-55.
- Rosenkranz, B., "Ein neues hethitisches Ritual für ^DLAMA ^{KUŠ}kuršaš," *Orientalia* 33, 1964, s. 236–56.
- Rost, L., "Ein hethitisches Ritual gegen Familienzweist," *Mitteilungen des Instituts für Orientforschung* 1, 1953, s. 345–79.
- Roth, M. T., *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor* (Vol. 6). Society of Biblical Literature, Atlanta: Scholars Press, 1997.
- Rovesti, M. et al., "Health and Illness in History, Science and Society", *Science and Society. Open Access Maced J Med Sci.* 6(1), 2018 Jan 25, s. 163-165.
<https://doi.org/10.3889/oamjms.2018.056>
- Rutherford, I., "Achilles and the Sallis Wastais Ritual. Performing Death in Greece and Anatolia", *Performing Death. Social Analyses of Funerary Traditions in the Ancient Near East and Mediterranean*, Chicago, 2007, s. 229-242.
- Rüster, Ch. - Neu, E., *Hethitisches Zeichenlexikon: Inventar und Interpretation der Keilschriftzeichen aus den Boğazköy-Texten*, StBoTB 2, Wiesbaden: Harrasowitz, 1989.
- Rüster, Ch. - Wilhelm, G., *Landschenkungsurkunden hethitischer Könige*. StBoT Beiheft 4, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2012.
- Schaeffer, C. F.-A., *Ugaritica III (Mission de Ras Shamra, tome VIII)*, Paris, 1956.

Schechner, R., *Essays on Performance Theory. Drama Books Specialists*, New York, 1977.

Schilbrack, K., "Introduction: On the Use of Philosophy in the Study of Rituals", *Thinking Through Rituals: Philosophical Perspectives*, New York: Routledge, 2004, s. 1-30.

Schilbrack, K. (ed.), *Thinking through Rituals: Philosophical Perspectives*, New York-London: Routledge, 2004.

Schwartz, B., "The Hittite and Luwian Ritual of Zarpaya of Kezzuwatna" *Journal of the American Oriental Society* 58/2, 1938, s. 334-353.

Schwemer, D., "Gauging the Influence of Babylonian Magic: The Reception of Mesopotamian Traditions in Hittite Ritual Practice", *Diversity and Standardization: Perspectives on ancient Near Eastern cultural history*, Berlin: De Gruyter, 2013, s. 145-172.

Schwemer, D., "Hittite Prayers to the Sun-God for Appeasing an Angry Personal God: A Critical Edition of CTH 372–74," *Mon dieu qu' ai-je fait? Les digîr-ša-dab(5)-ba et la piété privée en Mesopotamie*. OBO 273, Fribourgh: Academic Press Fribourgh, 2015, s. 349-393.

Scurlock, J., "Physician, Exorcist, Conjurer, Magician: A Tale of Two Healing Professionals," *Mesopotamian Magic: Textual, Historical, and Interpretative Perspectives*. Ancient Magic and Divination 1, Groningen: Styx Publications, 1999, s. 69-79.

Scurlock, J. – Andersen, B. R., *Diagnoses in Assyrian and Babylonian Medicine: Ancient Sources, Translations, and Modern Medical Analyses*, Urbana Chicago: University of Illinois Press, 2005.

Scurlock, J., “Ancient Mesopotamian Medicine”, *A Companion to the Ancient Near East*, Malden: Blackwell Publishing, 2005, s. 302-315.

Searle, J. R. – Vanderveken, D., *Foundations of Illocutionary Logic*, Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

Searle, J. R., *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge: Cambridge University Press, 1969.

Searle, J. R., *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge.: Cambridge University Press, 1979.

Searle, J. R., “How Performatives Work,” *Linguistics and Philosophy* 12, 1989, s. 535-58.

Sevinç, F., “Hititlerde Ölülere ve Yeraltı Tanrılarına Sunulan Kurbanlar” Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2007.

Siddall, L., “Ritual Killing and Human Sacrifice in the Ancient Near East”, *The Cambridge World History of Violence*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020, s. 460-474.

Siegelová, J. – Tsumoto, H., “Metals and Metallurgy in Hittite Anatolia”, *Insights into Hittite History and Archaeology*, Leuven: Peeters, 2011, s. 275-371.

- Simon, Z., „The king's speech“ – die angebliche Aphasie des hethitischen Großkönigs Muršili II”, *Le Journal des Médecines Cunéiformes* 30, 2017, s. 72-80.
- Singer, I., “The Title ‘Great Princess’ in the Hittite Empire”, *Ugarit-Forschungen* 23, 1991, s. 327–338.
- Singer, I., *Hittite Prayers*, Writings from the ancient world; no. 11, Atlanta: Society of Biblical Literature, 2002.
- Singer, I., “Sin and Punishment in Hittite Prayers”, ‘*An Experienced Scribe Who Neglects Nothing*’: *Ancient Near Eastern Studies in Honor of Jacob Klein*, Bethesda, 2005, s. 557-567.
- Singer, I., “Two Hittite Ring Seals from Southern Canaan” *Vita. Festschrift in Honor of Belkis Dinçol and Ali Dinçol*, Istanbul, 2007, s. 727-729.
- Singer, I., “In Hattusa the Royal House Declined.’ Royal Mortuary Cult in 13th Century Hatti”, *Central-North Anatolia in the Hittite Period. New Perspectives in the Light of Recent Research. Acts of the International Conference held at the University of Florence (7-9 February 2007)*, Rome, 2009, s. 169-191.
- Snoek, J. A. M., “Defining ‘Rituals’”, *Theorizing Rituals: Issues, Topics, Approaches, Concepts*, Leiden-Boston: Brill, 2008, s. 3-14.
- Sommer, F. - Falkenstein, A., *Die hethitisch-akkadische Bilingue des Hattusili. I (Labarna II)*, München, 1938.
- Sørensen, J., *A Cognitive Theory of Magic*, Lanham, Md.: AltaMira, 2007.

- Soysal, O., “Kantuzzili: “Genç” Tuthaliya İçin Kral Naibi?”, *Colloquium Anatolicum. Anadolu Sohbetleri XI*, 2012, s. 309-346.
- Stadhouders, H., “The Unfortunate Frog: On Animal and Human Bondage in K 2581 and Related Fragments with Excursuses on BM64526 and YOS XI, 3”, *Revue d'assyriologie et d'archéologie Orientale* 112, 2018, s. 159-176.
- Starke, F., *Die keilschrift-luwischen Texte in Umschrift*, StBoT 30, Wiesbaden: Harrassowitz, 1985.
- Starke, F., *Untersuchung zur Stammbildung des keilschrift-luwischen Nomens*, StBoT 31, Wiesbaden: Harrassowitz, 1990.
- Stol, M., *Epilepsy in Babylonia*. Cuneiform Monographs, Volume: 2, Groningen: Styx Publications, 1993.
- Stol, M., “Fevers in Babylonia”, *Disease in Babylonia*, Cuneiform Monographs 36, Leiden: Brill, 2007, s. 1-39.
- Strauß, R., *Reinigungsrituale aus Kizzuwatna: Ein Beitrag zur Erforschung hethitischer Ritualtradition und Kulturgeschichte*, Berlin: de Gruyter, 2006.
- Strauß, R. (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (Expl. A, 03.11.2010).
- Strauß, R. (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (TX 03.11.2010, TRde 03.11.2010).
- Strock, M., “Depression”, NIH Publication No. 00-3561, online: www.nimh.nih.gov/publicat/depression.cfm, erişim: 03.02.2023.
- Sturtevant, E. H., – Bechtel, G., *A Hittite Chrestomathy*, Philadelphia, 1935.

Suchman, A. L. - Ader, R., “Classic conditioning and placebo effects in crossover studies”, *Clinical Pharmacology and Therapeutics* 52, 1992, s. 372–77.

Süel, A., *Hitit Kaynaklarında Tapınak Görevlileri ile İlgili Bir Direktif Metni*, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1985.

Sürenhagen, D., “Zwei Gebete Hattušilis und der Puduhepa”, *AoF* 8, 1981, s. 83 168.

Szabo, G., *Ein hethitisches Entsühnungsritual für das Königspaar Tuthaliia und Nikalmati*, Theth 1, Heidelberg, 1971.

Şahinbaş Erginöz, G., *Hititlerde Anatomi ve Tıp*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1999.

Şahinbaş Erginöz, G., “Hitit Dönemi Anadolu’sunda Tıbbî Faaliyetler”, *Anadolu Tıbbi Dergisi* 1, 2022, s. 33-43.

Taggar-Cohen, A., “Concept of the Divine in Hittite Culture and the Hebrew Bible: Expression of the Divine”, *JISMOR* 9, 2014, s. 29-50.

Tambiah, S., “A Performative Approach to Ritual”, *Proceedings of the British Academy* 65, 1979, s. 113–69.

Taracha, P., *Ersetzen und Ensühnen: Das mittelhethitische Ersatzritual für den Großkönig Tuthaliya (CTH *448.4) und verwandte Texte*, CHANE 5, Leiden: Brill, 2000.

Taracha, P., *Religions of Second Millennium Anatolia*, Wiesbaden, 2009.

Terrin, A. N., “Rite/Ritual”, *The Blackwell Encyclopedia of Sociology*, Oxford: Blackwell Publishing, 2007, s. 3941-42.

- Tischler, J., *Das hethitische Gebet der Gassulijawija* IBS 39, Innsbruck, 1981.
- Tischler, J., *Hethitisches Etymologisches Glossar*, Lieferung 5-6: L-M, Innsbruck, 1990.
- Tischler, J. *Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil II, Lieferung 7. N*, Innsbruck, 1991a.
- Tischler, J., *Hethitisches Etymologisches Glossar, Teil III, Lieferung 8: T, D/1*, Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 1991b.
- Tischler, J., *Hethitisches etymologisches Glossar III. T, D/2*. IBS 20, Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, 1993.
- Tischler, J., *Hethitisches Handwörterbuch. Mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen*. IBS 102, Innsbruck: Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck, 2008.
- Torri, G., *La similitudine nella magia analogica ittita*, Roma, 2003a.
- Torri, G., “Common Literary Patterns in Hittite Magical Rituals and Prayers”, *OrNS* 72/2, 2003b, s. 216-222.
- Torri, G., “A Hittite Magical Ritual to Be Performed In an Emergency”, *JANER* 4, 2004, s. 129-141.
- Trameri, A., “On memorization and copy of Hittite Ritual Texts: A Study of Text Variation in the Purification Ritual for the Netherworld Deities (CTH 446)”, baskıda, *Proceedings of the 10th International Congress of Hittitology Chicago, Aug. 28th-Sept. 1st 2017*.

Trémouille, M. C., *Ḫebat: Une Divinité Syro-Anatolienne*, Eothen 7. Firenze: LoGisma, 1997.

Trémouille, M. C., “Les rituels magiques hittites: aspects formels et techniques,” *La Magie: Du monde babylonien au monde hellénistique*, Vol. I, Montpellier, 2000, s. 77–92.

Tremouille, M. C., “I rituali magici ittiti”, *Res Antiquae* 1, 2004, s. 157-203.

Turner, A. J. et al., “The Importance of Placebo Effects in Pain Treatment and Research”, *Journal of the American Medical Association (JAMA)* 271/20, May 25, 1994, s. 1609-1614.

Tylor, E. B., *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom*, vol. 2, London: John Murray, 1871.

Tylor, E. B., *Anthropology: An Introduction to the Study of Man and Civilization*, London: Macmillan, 1924.

Tylor, E. B., *The Origins of Culture*, New York: MacMillan, 1958.

Ünal, A., *Hattušili III: Hattušili bis zu seiner Thronbesteigung I*, Theth 3, Heidelberg, 1974.

Ünal, A., *Ein Orakeltext über die Intrigen am hethitischen Hof*. (KUB XXII 70= Bo 2011). *Texte der Hethiter*, Vol. 6. Heidelberg: Winter, 1978.

Ünal, A., “Hitit Tıbbının Ana Hatları”, *Belleten* 44/175, 1980a, s. 475-496.

Ünal, A., “Hititlerde Ölülere Sunulan Kurban Hakkında Bazı Düşünceler”, *Anatolia XIX* (1975/1976), 1980b, s.165-173.

Ünal, A., “The Role of Magic in the Ancient Anatolian Religions According to the Cuneiform Texts from Boğazköy-Ḫattuša”, *Essays on Anatolian Studies in the Second Millennium B.C.*, Bulletin of the Middle Eastern Culture Center in Japan 3, Wiesbaden: Harrassowitz, 1988, s. 52-85.

Ünal, A., “Review of J. Tischler, “Hethitisch-Deutsches Wörterverzeichnis mit einem semasiologischen Index, 1982”, *Journal of Near Eastern Studies* 49/4, 1990, s. 355-360.

Ünal, A., *The Hittite Ritual of Hantitassu from the City of Hurma against Troublesome Years*, Ankara: TTK, 1996.

Ünal, A., *Hititler Devrinde Anadolu I*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 2002.

Ünal, A., “Hatti’de Yabancı Tanrılar. Hatti’ye Bir Babil Tanrısının Getirilmesi ve KUB 5.6 Fal Metnine Göre Kültünün Uyarlanması Sırasında Karşılaşılan Güçlükler”, *ArAn* 8/2, 2005, s. 47-108.

Ünal, A., *Hititçe-Türkçe Türkçe Hititçe Büyük Sözlük. Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luwicesi, Çivi Yazısı Luwicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları, 2016.

van Brock, N., "Substitution rituelle", *RHA* 17/65, 1959, s. 117-139.

van den Hout, T., “Hethitische Thronbesteigungsorakel und die Inauguration Tudhalijas IV”, *ZA* 81, 1991, s. 274-300.

van den Hout, T., “Death as Privilege. The Hittite Royal Funerary Ritual”, *Hidden Futures: Death and Immortality in Ancient Egypt, Anatolia, the Classical, Biblical and Arabic- Islamic World*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 1994, s. 37-75.

van den Hout, T., *Der Ulmitešup Vertrag: eine prosopographische Untersuchung*, StBoT 38, Wiesbaden: Harrassowitz, 1995.

van den Hout, T., “The Proclamation of Telipinu (1.76)”, *The Context of the Scripture I*, Leiden – Boston: Brill, 1997, s. 195-196.

van den Hout, T., *The Purity of Kingship: An Edition of CTH 569 and Related Hittite Oracle Inquiries of Tuthaliya IV*. DMOA 25, Leiden-Boston: Brill, 1998a.

van den Hout, T., “Halpaziti, König von Aleppo”, *AoF* 25, 1998b, s. 68-74.

van den Hout, T., “Review of T.R. Bryce, *The Kingdom of the Hittites* (Oxford 1998), *Bibliotheca Orientalis* 57, 2000, s. 643-646.

van den Hout, T., “Some Thoughts on the Composition Known as Muršili’s Aphasia (CTH 486)”, *Antiquus Oriens. Mélanges Offerts au Professeur René Lebrun*, Paris: L’Harmattan, 2004, s. 359-380.

van den Hout, T., “Muršili II’s ‘First’ Plague Prayer”, *The Ancient Near East: Historical Texts in Translation*, Malden, Mass.: Blackwell, 2006, s. 259-263.

van den Hout, T., “The Hittite Empire from Textual Evidence”, *The Oxford Handbook of Ancient Anatolia (10,000–323 B.C.E.)*, Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 900-916.

- van den Hout, T., *A History of Hittite Literacy: Writing and Reading in Late Bronze-Age Anatolia (1650-1200 BC)*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
- van der Toorn, K., *Sin and Sanction in Israel and Mesopotamia: A Comparative Study*, Assen: Van Gorcum, 1985.
- van Gessel, B. H. L., *Onomasticon of the Hittite Pantheon*, 2 vols, Handbuch der Orientalistik I/33, Leiden: Brill, 1998.
- Vanséveren, S., “Anger and Hatred in Hittite Texts”, *The Routledge Handbook of Emotions in The Ancient Near East*, London-New York: Routledge, 2023, s. 648-660.
- Veldhuis, N., “The Poetry of Magic”, *Mesopotamian Magic: Textual, Historical, and Interpretative Perspectives*, Groningen, 1999, s. 35-48.
- Verdareme, L., “Means Of Substitution: The Use of Figurines, Animals and Human Beings as Substitutes in Assyrian Rituals”, *Approaching Rituals in Ancient Cultures*, Pisa, 2013, s. 300-323.
- Versnel, H. S., “Some Reflections on the Relationship Magic-Religion” *Numen* 38/2, 1991, s. 177-195.
- Vieyra, M., “Le sorcier hittite,” *Le Monde due Sorcier; Sources Orientales* 7, Paris, 1966, s. 99–125.
- Waal, W. J. I., “Changing Fate. Hittite GUL-š-, C. Luwian GUL-zāi-, H. Luwian REL-za and the Kuwanšeš-deities,” *Proceedings of the Eight International Congress of Hittitology*, Warsaw: AGADE, 2014, s. 1016-1034.

Warbinek, L., “Was the Hittite ^{MUNUS}ENSI a Dream Interpretress?”, *Kaskal: Rivista di storia, ambienti e culture del Vicino Oriente Antico* 16, 2019, s. 53-74.

Warbinek, L., *Il sistema mantico ittita KIN*, Firenze University Press, 2020.

Weitenberg, J. J. S., *Die hethitischen u-Stämme* (Amsterdamer Publikationen zur Sprache und Literatur 52), Amsterdam, 1984, s. 88 (§173).

Werner, R., *Hethitische Gerichtsprotokolle*. StBoT 4, Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1967.

Westbrook, R., *Studies in Biblical and Cuneiform Law*, Paris: Gabalda, 1988.

Westbrook R. - Woodard, R. D., “The Edict of Tudhaliya IV”, *Journal of the American Oriental Society* 110/4, 1990, s. 641-659.

Wiggermann, F. A. M., “A Babylonian Scholar in Assur,” *Studies in Ancient Near Eastern World View and Society (Fs. Stol)*, Bethesda, 2008, s. 203–34.

Wilhelm, G. (ed.), hethiter.net/: CTH 42 (TX 26.07.2013, TRde 19.02.2014).

Willmott, J., *The Moods of Homeric Greek*. Cambridge Classical Studies, Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Wright, D. P., “The Disposal of Impurity in the Priestly Writings of the Bible with Reference to Similar Phenomena in Hittite and Mesopotamian Cultures”, *Basılmamış Doktora Tezi*, University of California, Berkeley, 1984.

Wright, D. P., “The Gesture of Hand Placement in the Hebrew Bible and in Hittite Literature.” *JAOS* 106, 1986, s. 433-446.

Wright, D. P., *The Disposal of Impurity: Elimination Rites in the Bible and in Hittite and Mesopotamian Literature*, SBL Dissertation Series 101, Atlanta: Scholars Press, 1987.

Wright, D. P., “Analogy in Biblical and Hittite Ritual”, *Papers from the symposium Religionsgeschichtliche Beziehungen zwischen Nordsyrien, Kleinasien und dem Alten Testament im 2. und 1. Jahrtausend*. OBO 129, Freiburg: Universitätsverlag, 1993, s. 473-506.

Yakubovich, I., “The Luwian deity Kwanza,” *Aramazd* 8, 2014, s. 282-297

Zgoll, A., “Audienz—Ein Modell zum Verständnis mesopotamischer Handerhebungsrituale. Mit einer Deutung der Novelle vom Armen Mann von Nippur,” *Baghdader Mitteilungen* 34, 2003, s. 181–203.

<https://cuneiform.neocities.org/HDN/start.html> (erişim: 31.03.2022).

<https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/1900730309>,
(erişim: 07.12.2022).

<https://my.clevelandclinic.org/health/articles/4089-dermatitis> (erişim: 1.12.2022).

<https://www.hopkinsmedicine.org/health/conditions-and-diseases/aphasia>, (erişim:
30.09.2022).

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK279298/> (erişim: 1.12.2022)

ÖZET

“Hitit Ritüellerinde Sağaltma ve Arındırma” başlıklı bu tez çalışmasının iki amacı vardır: (1) Söz konusu ritüeller aracılığıyla tedavi edilen hastalık, rahatsızlık ve olumsuzlukları incelemek, onlarla ilgili belirtilen semptomlar doğrultusunda da Hititler’in muzdarip olduğu durumların, modern tıpta benzer bir karşılığının olup olmadığını belirlemek. (2) Bu ritüellerdeki uygulamaların hastaların sağaltılması ve arındırılması noktasında başvurduğu edimleri, bu edimlerin işlevlerini ve bunlar doğrultusunda da ritüellerin hasta üzerinde nasıl bir etkiye sahip olmuş olabileceğini tespit etmektir. Bu doğrultuda beş bölümden oluşan bu çalışmanın üçüncü ve beşinci bölümleri asıl olarak çalışmanın amaçlarına yöneliktir. Diğer bölümler ise söz konusu ritüellerin unsurlarını, araçlarını, öğelerini ve doğasını daha iyi anlamlandırmamızı sağlayacak bilgi ve analizler içerir.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Ritüel, Sağaltma, Arındırma, Plasebo, İyileştirme

ABSTRACT

This thesis titled "Healing and Purification in Hittite Rituals" has two purposes:

(1) To examine the diseases, illnesses and negativities treated through these rituals, and to determine whether the conditions suffered by the Hittites have a similar equivalent in modern medicine, in line with the symptoms stated about them. (2) To determine the illocutionary and performative acts of the practices used in these rituals to heal and purify patients, the functions of these acts and, accordingly, what effect the rituals may have had on the patient. In this respect, the third and fifth parts of this five-part study are mainly related to the aims of the study. Other sections contain information and analyzes that will enable us to better understand the components, tools, agents, elements and nature of the rituals in question.

Key Words: Hittite, Ritual, Healing, Purification, Placebo, Therapy

EK:

ÇALIŞMAYA KAYNAKLIK EDEN HİTİT SAĞALTMA VE ARINDIRMA RİTÜELLERİ

CTH 390: Ayatarša, Wattiti ve Šušumanniga Ritüelleri

Nüsha(lar): A: KBo 3.8, KUB 7.1; B: KBo 43.320, IBoT 3.107, IBoT 4.11; C: KBo 55.31, KBo 22.145, KUB 43.52, KUB 60.17, KUB 43.52, KBo 22.128; D: KUB 30.48

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): H. Kronasser, “Fünf hethitische Rituale”, *Die Sprache* 7, 1961, s. 140–67; H. Kronasser, “Nachträge und Berichtigungen” *Die Sprache* 8, 1962, s. 108–13; N. Oettinger, “Entstehung von Mythos aus Ritual. Das Beispiel des hethitischen Textes CTH 390A”, *Offizielle Religion, lokale Kulte und individuelle Religiosität: Akten des religionsgeschichtlichen Symposiums “Kleinasien und angrenzende Gebiete vom Beginn des 2. bis zur Mitte des 1. Jahrtausends v. Chr.” (Bonn, 20.–22. Februar 2003)*, eds. M. Hutter - S. Hutter-Braunsar. AOAT 318. Münster: Ugarit Verlag, 2004, s. 347–56.

İçerik: CTH 390, bir tablet üzerinde beş ritüelin yer aldığı bir koleksiyondur. Ayatarša ritüeli “hastanın Güneş Tanrısı”na yapılan sunular ve ilaç uygulamaları aracılığıyla hasta bir çocuğun tedavisine yöneliktir. ^{MUNUS}ŠU.GI hastanın dilini arındırıcı maddelerle sararken, Kamrušepa ve Hannahanna tanrıçalarını ön plana çıkaran, ritüele paralel bir mitolojiyi kısmen zikreder. Yine Kamrušepa ve Hannahanna tanrıçalarını zikreden “bağlama inkantasyonu” mitolojik bir kesiti olan bir inkantasyondur ve vücudu “bağlanmış” olan bir çocuğu “serbest

bırakma”yı amaçlar. Šušumanniga’ya ait olan son ritüel ise yine bir çocuk içindir, ancak metnin Hašameli’ye yapılan bir dizi sunudan sonraki kısmı kırıktır.

CTH 391: Ambazzi Ritüeli

Nüsha(lar): A1: KBo 43.35, KUB 27.67, KUB 27.67, KUB 9.25; A2: KBo 13.109; B1: KBo 53.21; B2: KBo 56.18, IBoT 2.122, KUB 57.122; C: KBo 48.103

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): B. Christiansen, *Die Ritualtradition der Ambazzi. Eine philologische Bearbeitung und entstehungsgeschichtliche Analyse der Ritualtexte CTH 391, CTH 429, und CTH 463. StBoT 48*, Wiesbaden: Harrassowitz, 2006, s. 34–180.

İçerik: Ambazzi ritüelindeki hasta(lar) *inan*-hastalığından muzdarip olan hasta(lar)dır. Tablette aynı ritüelin üç versiyonu bulunur. İkinci versiyon olarak görünen ritüel, kırıklı durumda olan kolon IV’teki ritüel ile benzerdir. Ritüellerin hepsi hastalığı ve bazı doğaüstü varlıkların olumsuz etkilerini hastanın üzerinden kaldırmayı amaçlar. Bunun için ritüelde analogik inkantasyonlara, kötülük kendisine transfer edildikten sonra uzaklaştırılan vekil bir fareye ve hastalığa neden olan doğaüstü güçlere sunulan cezbedici sunulara başvurulur. Birçok kere bir kapının bahsinin geçtiği kolon IV’teki ritüel de muhtemelen bir aktarma ayini içeriyor olabilir.

CTH 393: Anniwiyani Ritüeli (LAMMA tanrılarına karşı)

Nüsha(lar): A: VBoT 24; B: KBo 12.104

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): D. Bawanypeck, *Die Rituale der Auguren (THeth 25)*, 2005, s. 51-70; hethiter.net/: CTH 393 (2007); I. Peled, “Expelling the Demon of Effeminacy: Anniwiyani’s Ritual and the Question of Homosexuality in Hittite Thought”, *Journal of Ancient Near Eastern Religions 10*, 2010, s. 69-81; I. Peled, “The Use of Pleasure, Constraints of Desire: Anniwiyani’s Ritual and Sexuality in Hittite Magical Ceremonies”, *Acts of the VIIth International Congress of Hittitology, Çorum, August 25–31 2008*, 2010, s. 624-627.

İçerik: Bu, iki ritüelin yer aldığı tek bir tablettir. Her iki ritüel de vasi (^DLAMMA) onuruna gerçekleştirilmiştir. Ritüellerin amacı efemine davranışlar gösteren bir erkeğe, erkeklik özellikleri kazandırmaktır. Bu doğrultuda ritüel feminenliğe neden olan demonu defetmek için sadece hastayı tedavi etmez, aynı zamanda hastaya ait araba, yay ve ok gibi geleneksel erkeklik sembolü olan nesneleri de ele alır.

CTH 394: Ašhella'nın Vebaya karşı Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 9.31; B1: HT 1 (BM 108548); B2: (+) KBo 13.312, C1: KUB 9.32; C2: + CHDS 2.150; C3: + CHDS 2.83; D: KUB 41.18; E1: KUB 41.17; E2: + KBo 64.14, F: KBo 44.15

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): H. Roszkowska-Mutschler, DBH 22, 2007, 10; A. Chrzanowska (ed.), hethiter.net/: CTH 394 (2011); J.V. García Trabazo, BCBO 6, 2002, 467-475; B.J. Collins, CoS 1, 2003, 161; H. Berman, FsGüterbock, 1986, 34; A.M. Dinçol, Belleten XLIX/193, 1985, 1-40; A. Mouton, LAPO 21, 2016, 169-189.

İçerik: Ülkede ya da orduda veba olduğunda gerçekleştirilen bu ritüelde tanrıya kötülük vekil olan seçilen süslenmiş bir kadına ve süslenmiş koçlara yüklenerek

ülkeden def edilir. Ayrıca ritüelde vebaya sebep olan tanrının yanı sıra çeşitli tanrılara da bir dizi kurban sunulur.

CTH 395: Hantitaşşu Ritüeli (Kısa ömürlü insanlar için)

Nüsha(lar): A1: KBo 11.14; B1: KBo 13.145; C1: KBo 18.174, KUB 43.57; C2. KBo 55.36, KBo 17.104; C3. KUB 58.94, CHDS 2.58; C4. KUB 57.79

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): A. Kassian, *Two Middle Hittite Rituals Mentioning Ziplantawija, Sister of the Hittite King Tuthaliya II/I*, Moscow 2000, s. 105-118; A. Ünal, *The Ritual of Hantitaşşu from the City of Hurma Against Trouble Some Years*, Ankara, 1996; B. J. Collins, “Royal Co-option of Popular Ritual: The Case of Hantitassu”, *Proceedings of the 8th International Congress of Hittitology, Warsaw, September 5–9, 2011*, 2014, s. 185-201; B. J. Collins, “The Place of KBo 13.145 in the Hantitaşşu text tradition”, *Beyond Hatti: A Tribute to Gary Beckman*, 2013, s: 63-74.

İçerik: Amacını “[Eğer] erkek ya da kadın [bir insan (varsa)] ve eğer onun yılları [huzu]rsuz ise”, olarak belirtilen ritüelde çoğunlukla Güneş Tanrısı’na yönelik dualar ve inkantasyonlar gerçekleştirilir ve tanrıdan hastanın sağlığına kavuşması dilenir. Ritüelin esas eylemi ritüel beyinin sağlığına karşılık tanrı ile yapılan takastır. Ritüelin bir başka versiyonda ise ritüel beyi kraldır. Ritüelin bu versiyonundaki temel eylem ise sağlığına kavuşmak için kralın kurban edilen hayvanın çeşitli kısımlarını dokuz gün boyunca boynunda taşımasıdır.

CTH 396: Hatiya Ritüeli (demonik Wişuriyant’a karşı)

Nüsha(lar): 1.1: KBo 15.25, KBo 41.9; 1.2: ABoT 1.32; 2: KBo 15.27; 3: KBo 15.26

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): A. Chrzanowska, hethiter.net/: CTH 396.1.1 (2012); ibid., hethiter.net/: CTH 396.1.2 (2012); ibid., hethiter.net/: CTH 396.2 (2012); O. Carruba, *Das Beschwörungsritual für die Göttin Wišuriyanza (StBoT 2)*, 1966, s. 45-47; hethiter.net/: CTH 396.3 (2012).

İçerik: Hatiya ritüelinin konusu yakarı ve demonik Tanrıça Wisuriyanza'yı yatıştırma etrafında döner. Ritüel uygulayıcı tanrıça heykelini yıkar, ona sunularda bulunur, hastaya bakması için Kader Tanrıçası ve Büyük Tanrıçaları çağırır ve gelecekte Wisuriyanza'nın davranışlarını garanti altına almak için Cennet'in Güneş Tanrısı'nı çağırır. Hastaya doğrudan bir müdahale yoktur; her şey tanrılarla olan etkileşimle gerçekleştirilir.

CTH 397: Iṣharuwalı Hebatarakki Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 24.14; B: KBo 64.9, KUB 24.15; C: KBo 54.13

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): S. Melzer – S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 397 (INTR 2016-03-22); D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription: KBo 54 (DBH 31)*, 2010, s. 9vd.

İçerik: Ritüelin korunmuş olan başlangıç kısmına göre Hebatarakki kara büyüyü hastadan çekerek onu bunu yapan kara büyücüye gönderir ve bunu yaparken de inkantasyonlara başvurmanın yanı sıra çeşitli bitki kısımları ve köpek dışkısından yapılmış olan bir hamur ve figürinler kullanır.

CTH 398: Huwarlu Ritüeli

Nüsha(lar): A: KBo 4.2; B: KBo 9.126

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): D. Bawanyeck, *Die Rituale der Auguren. THeth 25*, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 2005, s. 21–50.

İçerik: ^{MUNUS}ŠU.GI, kahinler tarafından görülen kötü kehanetleri, analogik inkantasyonlar, hamur ve kıyafet gibi absorbe edici özelliği olan materyaller, ırmağın arındırıcı niteliği, bir yavru köpek ve bir eşeğin koruyucu özelliğini kullanıp, bir transfer ayini ve tanrılara yapılan sunular aracılığıyla defeder.

CTH 399: İyyari'nin Kirliliğe Karşı Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 7.29; B: KBo 29.202, KBo 38.219, KBo 38.208

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): D. Groddek, “Fragmenta Hethitica dispersa VII/VIII,” *AoF* 26, 1999, s. 34vd. (Nr. 62); S. Görke (ed.), *hethiter.net/*: CTH 399 (2007); H. Marquardt, ŠARNIKZEL. *Hethitologische Studien zum Gedenken an Emil Orgetorix Forrer*, 2004, s. 447-453.

İçerik: Lallupiya'lı adam İyarri, bir kişinin bir evin içinde cinayet işlemesi ya da herhangi kirlilik olması durumunda Lallupiya halkını bundan arındırmak için bu ritüeli düzenler. Metin kırıklıdır ve korunan kısımda eylemlerden ziyade ritüelde kullanılan malzemelerin listesi yer alır.

CTH 401.2: Banippi Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 30.33 (VAT 7462); B: KBo 13.131 (263/s + 432/s)

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): S. Melzer - S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 401.2 (2016sqq.); G. Torri - F.G. Barsacchi, DBH 51, 2018, s. 150-152.

İçerik: ^{LÚ}MUŠEN.DÙ unvanlı bir kahin olan Banippi'ye ait olan bu ritüelde, bir lanetlenme olarak görülen bir adamın arkadaşına elbise kıvrırması durumunda gerçekleştirilen bu ritüelde ritüel beyini acı, gözyaşı, kan, hastalık, yemin ve kalabalığın dilinden kurtarmak için sıklıkla analogik inkantasyonlara başvurulmuştur.

CTH 401.3: Bir ritüel fragmanı

Nüsha(lar): A: KBo 12.91 (94/t)

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): S. Melzer - S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 401.3 (2016sqq.)

İçerik: Kara büyüye uğramış birini muzdarip olduğu kan, hastalık, yemin ve 'kalabalığın dili'nden arındırmaya yöneliktir.

CTH 402 Arzawalı Allı Ritüeli (Karabüyüye karşı)

Nüsha(lar): A: KBo 12.126, KBo 12.127, KUB 24.9; B: KUB 24.10; C: KBo 52.26, KBo 46.6, KBo 57.28, KBo 55.41, KBo 59.6; D: KBo 11.12, KBo 10.43; E: KBo 10.41; F: IBoT 2.123; G: KBo 52.27, KUB 41.2, CHDS 2.72; H: KUB 41.1; I: KBo 21.8; J: KBo 45.190; K: KBo 51.31; L: KBo 47.4; M: ABoT 2.25.

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): A. Mouton, “Le rituel d’Allī d’Arzawa contre un ensorcellement (CTH 402): une nouvelle édition”, *Beyond Hatti: A Tribute to Gary Beckman*, Atlanta: Lockwood Press, 2013, s. 195–229.

İçerik: Allī Ritüeli, karabüyüye uğramış hastayı arındırmak ve kötülükleri karabüyüye sebep olan kişiye döndürmek için gerçekleştirilir. Özellikle de “Güneş Tanrısı’nın eliyle”, kara büyüyi karabüyücü üzerine çevirir. Bunun için inkantasyonlara, farklı renklerde yün ipliklere, kara büyücüyü temsil eden figürine, koruyucu tanrılara yapılan sunulara, absorbe edici nesne olarak tahıl ve kıyafet ile nehre yapılan sunulara başvurur. Bu ritüelde başvurulanan karşı büyü tekniği de kara büyü yapan kişiyi lanetlemektir.

CTH 403 Mallidunna Ritüeli

Nüsha(lar): A1: KUB 9.12; B1: KUB 54.76; A2: KBo 7.58, KBo 41.6; B2: KUB 33.70; C2: KUB 33.70; D2: KBo 31.113; D3: KUB 33.71; D4: KBo 13.85.

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): G.F. Del Monte: “Sui rituali di Malidunna di Turmita,” *Silva Anatolica: Anatolian Studies Presented to Maciej Popko on the Occasion of His 65th Birthday*, Warsaw: Agade, 2002, s. 63–75; S. Görke, hethiter.net/: CTH 403.1; hethiter.net/: CTH 403.2.

İçerik: CTH 403.1’de, Mallidunna, kral ve kraliçe Güneş Tanrısı’na sunularda bulunur; kırıklı durumda olan bir inkantasyon Güneş Tanrısı’nın kral ve kraliçe ile uzlaşmış olması ile ilgilidir; 403.2 oldukça kırıklıdır, fakat ilk kolonda Hannahanna’nın öfkesinin mitolojik geçmişi ve kolon IV’de birbiri ardına yapılan sunular yer alır.

CTH 404.1 Maštigga Ritüeli (Aile içi Geçimsizliğine Karşı)

Nüsha(lar): Bu metnin (birbirine sadece kısmen değişiklik gösteren) üç versiyonu vardır; 404.1.I'in yaklaşık olarak 6 nüshası, 404.1.II'nin yaklaşık olarak 11 nüshası ve 404.1.III'ün sadece 1 nüshası bulunmaktadır.

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): J.L. Miller, *Studies in the Origins, Development and Interpretation of the Kizzuwatna Rituals. StBoT 46*, Wiesbaden: Harrassowitz, 2004, s. 61–124; E. Reyhan, “Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna'lı Kadın Maštigga'ya Ait Ritüel Metinler”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

İçerik: Maštigga, balmumu, yağ, iplik ve kil gibi çeşitli materyallerden yapılmış figürinler, su ve hamurun arındırıcı özelliği ve balık, koyun, domuz yavrusu ve yavru bir köpek gibi çeşitli vekil hayvanları kullanarak, analogik inkantasyonlara, ritüel yıkanma ve aralarında kapların ve dikilitaşların bulunduğu ritüel materyallerin sembolik yıkımına başvurarak, hastaları, daha önce söylemiş oldukları kırıncı sözlerin olumsuz etkilerinden kurtarır.

CTH 404.2 Maštigga Ritüeli (Aile içi Geçimsizliğine Karşı Analogiler)

Nüsha(lar): 404.2: KBo 8.76, KBo 24.1, KUB 32.113, KBo 24.1, KBo 24.1

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): J.L. Miller, *Studies in the Origins, Development and Interpretation of the Kizzuwatna Rituals. StBoT 46*, Wiesbaden: Harrassowitz, 2004, s. 125–32; E. Reyhan, “Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna'lı Kadın Maštigga'ya Ait Ritüel Metinler”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

İçerik: MUNUSŠU.GI, hastayı daha önce yapmış olduğu lanetlere karşı tedavi eder. Korunmuş metinde MUNUSŠU.GI, kaplar ve dikilitaşların ritüel yıkımına, Güneş Tanrısı'na yapılan sunulara başvurur ve yün ile bitkilerin yanı sıra nakil aracı olarak bir vekil koyun ve bir balık ve ahşap ile hamurdan yapılan figürinler kullanır.

CTH 404.3: Maštigga Ritüeli (Cinayete Karşı)

Nüsha(lar): 3.A.1: KUB 17.26; 3.A.2: KBo 53.29; 3.B.1: KUB 17.25; 3.B.2: KBo 43.319; 3.B.4: KBo 55.33 (3.B.3 olarak bir numaralandırma yok)

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): J.L. Miller, *Studies in the Origins, Development and Interpretation of the Kizzuwatna Rituals. StBoT 46*, Wiesbaden: Harrassowitz, 2004, s. 133–42; E. Reyhan, “Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna'lı Kadın Maštigga'ya Ait Ritüel Metinler”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

İçerik: Maštigga, cinayet işleyen bir suçluyu arındırır. Maštigga ritüelde inkantasyonlara, tanrılara yapılan sunulara başvurur ve vekil bir koyun ile hamurdan yapılmış figürinler kullanır.

CTH 404.4: Maštigga Ritüeli ('bir adam arkadaşını dövdüğünde')

Nüsha(lar): KBo 22.109

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): J.L. Miller, *Studies in the Origins, Development and Interpretation of the Kizzuwatna Rituals. StBoT 46. Wiesbaden: Harrassowitz, 2004, s. 144–45;*

E. Reyhan, “Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna’lı Kadın Maštigga’ya Ait Ritüel Metinler”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

İçerik: Maštigga, suç işleyen bir kişiyi tedavi eder. Metnin korunmuş kısmının çoğu ekmek, kıyafet, dil figürleri, insan figürleri, meyve, koyun derisi ve kumaş gibi materyallerin yer aldığı listedir.

CTH 404.5: Maštigga’nın *taknaz dā*- Ritüeli

Nüsha(lar): 404.5.I: KBo 39.9; 404.5.II: KBo 63.308, KBo 64.319; 404.5.IIA: KUB 58.79, ABoT 2.26; 404.5.IIB: KBo 53.266, KUB 55.67; 404.5.IIC: KUB 55.67; 404.5.IID: KBo 53.25; 404.5.IIIA: KBo 46.66; 404.5.IIIB: KBo 53.22

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): J.L. Miller, *Studies in the Origins, Development and Interpretation of the Kizzuwatna Rituals*. *StBoT* 46, Wiesbaden: Harrassowitz, 2004, s. 146–56; E. Reyhan, “Hitit Kaynaklarında Kizzuwatna’lı Kadın Maštigga’ya Ait Ritüel Metinler”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

İçerik: Maštigga hastaları çeşitli bir tanrıyı çağırarak, inkantasyonlar söyleyerek, kurban çukurları kazarak ve çukurlara sunu yaparak tedavi eder.

CTH 406 Paškuvatti Ritüeli

Nüsha(lar): A1: KUB 7.8 + (Bo 2315); A2: KUB 9.27 (+) (Bo 2460); A3: KUB 7.5 (Bo 4819)

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): H.A. Hoffner, *Aula Orientalis* 5, 1987, 271-287; J.V. García Trabazo, *BCBO* 6, 2002, 447-465; H. Peter, *Götter*, 2004, 197-224; A. Mouton,

CHANE 28, 2007, 129-141; A. Mouton, (ed.), hethiter.net/: CTH 406 (2011sqq.); A. Mouton, *LAPÖ* 21, 2016, 230-251; J.L. Miller, *JANER* 10, 2010, 83-89; Zs. Simon, *CRRAl* 60, 2017, 97-103

İçerik: Hastanın üreme gücünü kazanması ve kadınsı tavırları bırakmasına yönelik olan bu ritüelin temel ögesi istiaaredir. Hastanın iyileştiğinden emin olmak ve ritüelin amacına ulaştığını öğrenmek için Tanrıça Uliliyassi'nin rüyada hastaya görünmesi ve onunla cinsel ilişkiye girmesi gerekir. Eğer bu olmasa bu gerçekleşene kadar ritüel tekrarlanır.

CTH 407 Puliša Ritüeli

Nüsha(lar): A: KBo 15.1 (2682/c + 2688/c + 2706/c + 165/e); B: KBo 21.9 (148/e)

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): V. Haas - I. Wegner, *ChS I/5*, 1988, 233-239 (Nr. 46); B.J. Collins (ed.), hethiter.net/: CTH 407 (2014sqq.); H.M. Kümmel, *StBoT* 3, 1967, 111, 114f.; B.J. Collins (ed.), hethiter.net/: CTH 407 (2014sqq.);

İçerik: Puliša'ya ait bu ritüel, savaştan dönen Hitit ordusunu etkileyen ve düşman ülkesinin öfkeli tanrısının neden olduğu veba salgınını defetmeyi amaçlar. Bu amaca ulaşmak için, yabancı ülkeden esir olan bir erkek ve bir kadın iki insan ve ayrıca yabancı ülkeden bir boğa ve bir dişi koyun vekil olarak seçilerek kendilerine aktarılan vebayı düşman ülkesine taşırlar.

CTH 408 Pupuvanni Ritüeli

Nüsha(lar): A: KBo 15.23; A1: KUB 7.2; A2: KBo 7.51; A3: Bo 4288; A4: KBo 55.35; A5: KBo 55.37; A6: Bo 3391; A7: VBoT 97; B1: KBo 15.22, KUB 41.3,

IBoT 2.115, KBo 66.188; B2: KBo 24.4, IBoT 4.14; B3: KBo 58.16; B5: Bo 3360.

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): D. Bawanypeck, *Die Rituale der Auguren*, THeth 25, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 2005, s. 273-292.

İçerik: “Eğer bir insan (ve) tanrılar büyülenmişse ya da bir adamın mantosu yukarı kalkmışsa” durumunda gerçekleştirilen bu ritüel metni oldukça kırıklı olmakla birlikte, ritüel kara büyüye uğramış birini, kötülüğü toprağa çivileyerek ve analogik eylemlere başvurarak bertaraf eder.

CTH 409.1: Tunnawi’nin “Nehir Ritüeli”

Nüsha(lar): I.A: KUB 7.53, KUB 12.58, DBH 43/2.52; I.B: KUB 39.65; I.C?: KBo 13.132; I.D: KBo 53.24;

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Luwice

Edisyon(lar): A. Goetze, *The Hittite Ritual of Tunnawi*, New Haven: American Oriental Society, 1938.

İçerik: Tunnawi, analogik inkantasyonlar, bir nehir ve pınarın arındırıcı özelliği, vekil hayvanlar, kil ve balmumundan yapılmış figürinler, hastanın sembolik olarak yıkanması ve giysilerini çıkarması, ritüel malzemelerinin imhası, nakil ayini ve Güneş Tanrısı ile Nehir Kıyısının ^DMAH tanrısına yapılan sunular aracılığıyla hastanın üreme sorununu tedavi etmeyi amaçlar.

CTH 409.2: Tunnawi’nin *taknaz dā*- Ritüeli

Nüsha(lar): II: KBo 53.42, KBo 54.20, KBo 22.111, KBo 60.28; II.Tf01.A: KBo 21.1, KBo 21.5; II.Tf01.B: KBo 21.2; II.Tf01.C: IBoT 4.22; II.Tf01.D: KBo

55.47, KBo 55.45; II.Tf01.E: KUB 12.20; II.Tf.01.L: Bo 7058; II.Tf02.A: KUB 9.34; II.Tf02.B: KBo 69.321, IBoT 3.99; II.Tf02.C: IBoT 3.102; II.Tf02.D: KBo 60.22; II.Tf02.E: KUB 7.42; II.Tf02.F: HFAC 23; II.Tf02.G: KBo 21.3; II.Tf02.H: KBo 21.4, II.Tf02.J: KBo 64.11; II.Tf04.A: KBo 25.193; II.Tf04.B: KBo 21.6; II.Tf04.C: KBo 34.52; II.Tf04.D: Bo 7088.

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): M. Hutter, *Behexung, Entsühnung und Heilung: das Ritual der Tunnawiya für ein Königspaar aus mittelhethitischer Zeit (KBo XXI 1 – KUB IX 34 – KBo XXI 6)*. OBO 82, Freiburg (Schweiz): Göttingen, 1988.

İçerik: Tunnawi, kral ve kraliçeyi Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası'na yapılan sunular, inkantasyonlar aracılığıyla, farklı renklerde iplikler, vekil bir koyun, domuz yavrusu kullanarak ve analogik büyüye başvurarak arındırır.

CTH 409.4: Tunnawi'nin “Öküz Ritüeli”

Nüsha(lar): IV.Tf02.A: KUB 55.20, KUB 9.4; IV.Tf02.B: KBo 27.81; IV.Tf05.A: KBo 9.125, HT 6; IV.Tf05.B: KBo 53.222, KUB 35.149; IV.Tf05.C: KBo 24.2; IV.Tf05.D: KBo 47.130, KBo 24.3.

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): G. Beckman, “The Hittite ‘Ritual of the Ox’ (CTH 760.1.2–3)”, *OrNS* 59, 1990, s. 41–55.

İçerik: Tunnawi, vekil bir koyun, domuz yavrusu kullanarak ve analogik büyüye başvurarak kraliyet çiftini arındırır.

CTH 410: Uhhamuva'nın Vebaya Karşı Ritüeli

Nüsha(lar): A: HT 1 (BM 108548); B: KUB 9.31 (VAT 13061); C: KUB 41.17 (Bo 2327 + Bo 2479); D: KUB 41.18 (Bo 7980)

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 410 (2010sqq.)

İçerik: Ritüelin konusu öfkeli bir tanrının neden olduğu vebanın uzaklaştırılmasıdır. Buradaki vebanın orduda değil, sadece ülkede gerçekleştiği söylenir. Öfkeli tanrı bir düşman tanrısıdır ve vebanın imhası da düşman topraklarında gerçekleştirilir. Bu ritüelde kirlilik taşıyıcısı olarak kullanılan koç, vekil olmanın yanı sıra aynı zamanda vebaya neden olan tanrı için bir yatıştırma hediyesi işlevi görür.

CTH 411: Uruvanda Ritüeli

Nüsha(lar): A: KBo 11.11 (249/p); B: KBo 55.44 (1134/u); C: KBo 59.7 (735/z)

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 411 (2007sqq.)

İçerik: İftiraya uğrayan birine arındırmak için düzenlenen bu ritüelde ritüel uygulayıcının tendonu iplerle bağlayıp, kamışın içinden geçirdikten sonra ateşin içine attığı ve böylece “kötülüğün dilini” aşağı çektiğini belirttiği bir analogik eylem yer alır. Ritüelin üçüncü günü ise iki kez yedi ateş yakılır ve sunular yapılır.

CTH 412: Zuwi Ritüeli

Nüsha(lar): 1. KBo 12.106 + KBo 13.146; 2. KUB 12.63+ KUB 35.147+KBo 24.52; 3. KBo 30.30 + KUB 43.53+ KUB 58.111; 4. KBo 12.112+ KBo 14.98

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): D. Groddek, AoF 28, 2001, 110f. (Nr. 102); S. Hırçın, “Zuwi Ritüeli (CTH 412)”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1989; s. 11-57; P. Goedegebuure, *JANER* 2, 2002, 61-73.

İçerik: Bireyi hastalığından ve içinde bulunduğu tuhaf ruh durumundan kurtarmak için hastanın dokuz uzvu bir köpek yavrusuna yalatılarak, kesilmiş bir hayvanın uzuvları hastanın ilgili uzuvları üzerine konarak ve çeşitli analogik eylem ve söylemlerle hasta iyileştirilmeye çalışılır.

CTH 416: Kraliyet Çifti için Eski Hitit dönemi Ritüeli

Nüsha(lar): A: KBo 30.33, KBo 17.1, KBo 25.3, KBo 25.148, KBo 17.26; B: KBo 17.2, KBo 17.3, KBo 17.4, KBo 17.7, IBoT 3.135, KUB 43.32, KUB 43.39, KBo 25.7, KBo 20.15, KBo 63.366 C: KBo 25.8, KBo 17.6, KBo 17.5; 416.2: KBo 12.101.

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): H. Otten - V. Souček, *Ein althethitisches Ritual für das Königspaar. StBoT 8*. Wiesbaden: Harrassowitz, 1969.

İçerik: Kral ile kraliçeyi kirlilikten arındırmak için olan dört ritüelden oluşur. İlk ritüelde dil, demon ve ordu figürinleri kullanılır ve kral ile kraliçe tükürüp ağızlarını yıkarlar; ikinci ritüelde kral ve kraliçe adına tanrılara ricada bulunması için bir kartal gönderilir; üçüncü ritüelin yer aldığı kısım yorum yapılamayacak kadar kırıklıdır; dördüncü ritüelde ağrı, keder ve endişe kral ve kraliçeden onların parmaklarından çekilen iplikler aracılığıyla uzaklaştırıldıktan sonra onlar bir kaba tükürürler ve ardından da bir kuşu ürkütürler.

CTH 418 Bir Yabancı Kral ve Kraliçeye Saygısızlığına Karşı Yapılan Ritüel

Nüsha(lar): A: KUB 58.83; B1: Yayınlanmamış Bo 3380; B2: + KBo 48.106; C: Yayınlanmamış Bo 3505; D: IBoT 3.114; E: KUB 58.95; F: KUB 59.47; G: Yayınlanmamış Bo 3711; H1: KUB 7.46; H2: + Yayınlanmamış Bo 8199; I: KBo 69.176

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): M. Popko, “Weitere Fragmente zu CTH 418”, *AoF* 18:1, 1991, s. 44–53.

İçerik: ^{MUNUS}ŠU.GI tarafından gerçekleştirilen bu ritüelde yanık sunular, ritüel yıkanma, bir nakil ayini, Yeryüzü’nün Güneş Tanrıçası ve erkek tanrılar için olan kurban çukurları ve analogik inkantasyonlar aracılığıyla, bir yabancı nedeniyle kral ile kraliçe üzerinde oluşan kötülük defedilir.

CTH 419 Yerine Geçme Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 24.5, FHL 125, KUB 9.13, KUB 24.5, DBH 43/2.135; B: KUB 36.93, KUB 36.92, KBo 69.212; C: KUB 36.93 D: KBo 60.24 E: KBo 15.14, F: KBo 60.24, G: KBo 15.14, KUB 36.94, CHDS 2.147

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): J.V. García Trabazo, *Historiae* 7, 2010, 27-49; D. Groddek, *AoF* 42, 2015, 139

İçerik: Kötü kehanetin etkilerini bertaraf etmek için düzenlenen bu ritüelde kral yerine bir tutsağı *tarpalli* olarak gösterir. Bunun ardından bir dizi kurban sunulur ve kurban sunularına kralın çeşitli tanrılara ettiği dualar eşlik eder.

CTH 421 Yerine Geçme Ritüeli

Nüsha(lar): KBo 31.85, IBoT 4.15, KBo 69.64, KBo 45.192, KBo 55.38, IBoT 4.15, KUB 43.49; KBo 69.64; A1: KBo 15.2, HHT 78; C1: KUB 17.14, KUB 15.2; D1: KUB 17.31; 1.E: IBoT 3.36; 2.A: KBo 15.11; 2.B: KUB 41.24; 3: KBo 15.8; KUB 43.47; 4.A: KUB 12.40; 4.C: KBo 27.80; 5: KBo 15.5; 6: KUB 43.47

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): H.M. Kümmel, *StBoT* 3, 1967, 51ff.; H. Roszkowska-Mutschler, DBH 16, 2005, 242; D. Groddek, DBH 23, 2007, 12f.; E. Neu, *Hethitica* 14, 1999, 71-79;

İçerik: Kralın yaşamına yönelik tehdidi önlemek için gerçekleştirilen bir vekil-kral ritüelidir. Kralın yeraltındaki vekili olarak ahşap bir figürin, yüzündeki vekili olarak da bir savaş esiri tayin eder.

CTH 424.1: Arzawalı Adam Tapalazunauli'nin Veba Karşı

Nüsha(lar): A1: KUB 41.17 (Bo 2327 + Bo 2439); A2: + KBo 64.14 (516/z); B1: KUB 34.74 (239/b); B2: (+?) KBo 46.12 (283/q); C: KUB 41.18 (Bo 1582)

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/:CTH 424.1 (2016sqq.)

İçerik: 'Günah keçisi' hayvanların kullanımı, tanrılara adaklar sunma, yakarışlarda bulunma ve bazen analogik inkantasyon resitasyonu yapılarak veba def edilmeye çalışılır.

CTH 424.2 Vebaya Karşı Ritüel

Nüsha(lar): A: KUB 41.17 (Bo 2327 + Bo 2479); B: KBo 22.121 (Bo 69/962)

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/:CTH 424.2 (2016sqq.)

İçerik: ‘Günah keçisi’ hayvanların kullanımı, tanrılara adaklar sunma, yakarışlarda bulunma ve bazen analogik inkantasyon resitasyonu yapılarak veba def edilmeye çalışılır.

CTH 424.3: Arzawalı Adam Tarhuntapaddu’nun Vebaya karşı Ritüeli

Nüsha(lar): A1: KUB 41.17 (Bo 2327 + Bo 2439); A2: + KBo 64.14 (516/z); B: KUB 55.23 (Bo 2233)

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/:CTH 424.3 (2016sqq.)

İçerik: ‘Günah keçisi’ hayvanların kullanımı, tanrılara adaklar sunma, yakarışlarda bulunma ve bazen analogik inkantasyon resitasyonu yapılarak veba def edilmeye çalışılır.

CTH 425.1: Maddunani’nin Vebaya karşı Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 7.54 (Bo 4883); B1: Yayınlanmamış Bo 5510; B2: + KUB 57.114 (Bo 1668); B3: + KUB 54.65 (Bo 1582 + Bo 2150); B4: + KUB 56.59 (Bo 16761 + Bo 6463 + Bo 4809); B5: + KUB 55.9 (Bo 2260); B6: + Yayınlanmamış Bo 5451

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/:CTH 425.1 (2016sqq.)

İçerik: Maddunani tarafından gerçekleştirilen *mūranza* ritüeli ve Dandanku tarafından gerçekleştirilen ritüel aynı tablet üzerine kaydedilmiştir. Bu iki ritüel de orduda görülen vebayı bertaraf etmek amacıyla düzenlenmiştir. Bu ritüellerden

ilki bir günah keçisi ritüeli ve tanrıya invokasyonlar (yakarışlar) içeren diğer veba ritüellerinden farklı olarak bunları ritüel içermez. Bunun yerine ritüel, uygun kuşların arınması ve gözlemlenmesi için önlemleri öngörür. Bu da uzmanların hastalığın nedenini ve öfkeli tanrının kimliğini henüz belirlemediğini ima eder. İkinci ritüelde ise orduyu vuran tüm kötülükler, günah keçisi gibi görülen bir eşeğe yüklenerek düşman diyarına gönderilir. Ritüeldeki invokasyon ise Luwi savaş ve salgın tanrısı Yarri'nin vebayı oklarıyla Hatti topraklarına sokmaktan sorumlu tutulduğunu ima ediyor.

CTH 425.2: Dandanku'nun Vebaya karşı Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 7.54 (Bo 4883); B1: IBoT 4.16 (Bo 1676); B2: + KUB 56.59 (Bo 4809 + Bo 6463); B3: + KUB 54.65 (Bo 1582 + Bo 2150); B4: + Yayınlanmamış Bo 5451; B5: + Yayınlanmamış Bo 5510; C: KBo 57.64 (557/v)

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/:CTH 425.2 (2016sqq.)

İçerik: Ordudaki vebayı uzaklaştırmak için gerçekleştirilen bu ritüelde 'günah keçisi' olarak bir eşek kullanılır. Ritüelde, ritüel sahibinin fakir olması durumunda, vebayı düşman ülkesine götürecek 'günah keçisi'nin gerçek bir eşek yerine, kilden bir eşek olabileceği de belirtilir.

CTH 429: Lanetlemeye Karşı Ritüel

Nüsha(lar): A1: KBo 10.37; KBo 10.37; KBo 10.37; B1: KBo 13.121; C1: KBo 48.43; D1: KBo 51.36; 1.E: KBo 51.37; 1.F: KBo 55.40. 2: KBo 13.156. 3: KBo 54.17

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): H.S. Haroutunian, *FsHoffner*, 2003, 149-168; B. Christiansen, *StBoT* 48, 2006, 182-279; B. Christiansen (ed.), hethiter.net/: CTH 429.1 (Expl. A, 27.03.2017)

İçerik: Ritüel kendisi hakkında kötü konuşulması nedeniyle lanete uğramış ve bu lanet nedeniyle de balgamını ve idrarını tutamaz hale gelmiş bir çocuğun tedavisini konu alır. Metin oldukça kırıklıdır olmasına rağmen metinden çocuğun üzerindeki bu lanetin çeşitli analogiler, kötülüğün aktarılmış olduğu bağlanan iplerin kesilmesi eylemi ve çeşitli hayvan kurbanlarıyla bertaraf edilmeye çalışıldığını öğreniyoruz.

CTH 431: Bappi'nin İyileştirme Ritüeli

Nüsha(lar): A: KBo 29.191; B: KUB 17.12; C1: KUB 54.34; C2: + KBo 29.192

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): G.F. del Monte, *FsCarruba*, 2004, 337-347; S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 431 (2015sqq.)

İçerik: Tanrı Huwaššana'nın öfkesinin neden olduğu ağır hastalığı hastanın üzerinden kaldırmak için *Huwaššana*'lı rahibe Bappi tarafından icra edilen ritüel.

CTH 432: Depresyona Karşı Ritüel

Nüsha(lar): A: KUB 4.47; B: KBo 45.193

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve (kısmen) Akkatça

Edisyon(lar): H. Roszkowska-Mutschler, *DBH* 16, 2005, 243; G. Beckman, *FsKošak*, 2007, 69-81; A. Mouton, *CHANE* 28, 2007, 144-147.

İçerik: Tanrı ya da tanrıçanın öfkesi nedeniyle depresyondan muzdarip olan hastayı tedavi etmek için tanrı ya da tanrıçayı sakinleştirmeye yönelik bir ritüeldir. Ritüel metni akıcı bir Hititçe ile yazılmışken dualar Akadca'dır. Bununla beraber büyü halkası gibi bazı ritüel öğeler Babil'den adapte edilmiştir. Semptomları arasında uzun ve uykusuz geceler geçirmek olan depresyona karşı yapılan bu ritüelin gece gerçekleştirilmiş olması ve ritüelde yakarılan tanrılar arasında Gece tanrılarının öne çıkmış olması dikkat çekicidir.

CTH 433: Kahinler için Ritüeller

Nüsha(lar): KBo 34.48, KBo 60.25, KBo 60.26; A1: KBo 12.96, KBo 49.259; B1: KBo 58.13; C1: KBo 59.8; 2: KBo 17.105, KBo 34.47, KBo 17.105; 3.A: KBo 34.46, KBo 20.107, KBo 23.50, KBo 23.51; 4: KBo 64.15, KUB 7.38; 5: KBo 8.59

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): D. Bawanyeck, *Die Rituale der Auguren*. THeth 25, Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 2005, s.72–122.

İçerik: İlk versiyonda ^{MUNUS}ŠU.GI, absorbe edici madde olarak kullandığı tahıl ve kilin yanı sıra tatlı ekmek, inkantasyonları nakil ayini, sunu ve libasyonlar aracılığıyla ritüel beyini arındırır. İkinci versiyonda ^{MUNUS}ŠU.GI, inkantasyonlar söyleyerek, kahinlerini ağızlarını yağlı ekmekle arındırarak, absorbe edici olarak tahıl kullanarak, ekmek ve et sunuları aracılığıyla vasi Av Tanrısı'nı sakinleştirir. Üçüncü versiyonda, ^{MUNUS}ŠU.GI, inkantasyonlar, yağlı ekmek, libasyon ve cazip yiyeceklerle vasi Av Tanrısı'nı ve kapıların Şalawana tanrılarını çağırır.

CTH 434: ^DMAH-^DGUL-šeš Tanrıçaları için Yapılan Ritüellere ait Fragmanlar

Nüsha(lar): KUB 58.108, KUB 59.58

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 59. DBH 14*, Wiesbaden: Harrassowitz, 2004, s. 98; J.V.G. Trabazo - D. Groddek. *Hethitische Texte in Transkription KUB 58. DBH 18*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2005, s. 273–75 (sadece transkripsiyon).

İçerik: Oldukça kırıklı olan metnin korunmuş kısmında, ^{MUNUS}ŠU.GI, kendisi için “Kötü Kader-Tanrıçası” bulunan hastayı, Kader Tanrıçası ve Cennetin Güneş Tanrısı’na yapılan sunular, figürinler, kıyafetler ve tohumlar ile tedavi eder (son üç materyal ile ilgili eylemler ne yazık ki korunmamıştır).

CTH 435: Güneş Tanrıları için yapılan Ritüellere ait Fragmanlar

Nüsha(lar): KUB 41.4, KUB 51.83

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): V. Haas - I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI. *ChS I/5*. Roma: Multigrafica Editrice, 1988, s. 201–207.

İçerik: ^{MUNUS}ŠU.GI hastanın korunması için Güneş Tanrısı, Iştar/Šauška ve Fırtına Tanrısı’na yakarır, ekmek sunusunda bulunur, libasyon yapar ve hasta üzerine sürmek için bitkiler, bir tabletin kili ve bir ayak izinin tozunu kullanarak bir hamur hazırlar. Son paragraf hastanın koruyucu güçlerle çevrilmesini içeren bir tür analogik büyüye işaret eder.

CTH 440: Hamrišhara Ritüeli

Nüsha(lar): KBo 39.258, KUB 35.92, KBo 9.146

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Luwice

Edisyon(lar): F. Fuscagni, Hethitologie Portal Mainz: hethiter.net/: CTH 440

İçerik: Tutarlı bir çeviri için oldukça kırıklı olan metnin korunmuş kısmından, MUNUSŠU.GI'nin Hititçe ve Luwice inkantasyonlar yaparak ve tohumlar, değerli taşlar, ekmek ve et sunuları ile libasyonlar ve de analogik bir büyü aracılığıyla, kötü konuşmalar yapan ya da kendisine yapılmış olan hasta adına Išhara ve Hamrišhara tanrıçalarına yakarır.

CTH 441: Irmak Ritüeli

Nüsha(lar): KUB 12.26, KUB 12.64

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): A. Archi, “Kamrušepa and the Sheep of the Sun-God,” *OrNS* 62:4, 1993, s. 406–407; C. Watkins, “Toward a Hittite Stylistics: Remarks on Some Phonetic and Grammatical Figures,” *Ex Anatolia Lux: Anatolian and Indo-European Studies in Honor of H. Craig Melchert on the Occasion of His Sixty-Fifth Birthday*, Ann Arbor: Beech Stave Press, 2010, s. 358–61.

İçerik: Ritüelde, ekmek sunuları ve Cennetin Güneş Tanrısı ile Kamrušepa'dan bahseden mitolojik bir inkantasyon yapılarak hasta biri ya da bir çocuk tedavi edilir. Son kısımda da bir sepet içine çeşitli yiyecekler konulup bu hastanın üzerinde sallandırılarak, zararlı güçlerin hasta yerine bunları ele geçirmesi amaçlanır.

CTH 443.1: Ziplantawiya'nın Tuthaliya ve Nikkalmadi'ye yaptığı Kara Büyüye Karşı Ritüel

Nüsha(lar): A1: + KBo 15.10 (101/b + 125/b + 403/c + 377/n); A2: KBo 20.42 (784/b)

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): B A.S. Kassian, *Two Middle Hittite Rituals Mentioning Ziplantawija, Sister of the Hittite King Tuthaliya II/I*, Moscow, 2000, 7-104; S. Görke (ed.), *hethiter.net/*: CTH 443.1 (2006); A. Mouton, "Sorcellerie hittite", *JCS* 62, 2010b, 105-125.

İçerik: Ziplawantiya'nın Tuthaliya, Nikkalmati ve onların çocuklarına karşı yapmış olduğu kara büyüünün ve söylemiş olduğu kötü sözlerin etkilerini bertaraf etmek için inkantasyonlara, sunulara, libasyonlara ve analolik büyülere başvurulmuştur.

CTH 448: Çeşitli Ritüellere ait Fragmanlar

Nüsha(lar): KBo 21.7, KBo 21.11, KBo 38.171, KBo 45.195, KBo 51.42, KBo 51.41, KBo 51.40, KBo 51.43, KBo 52.29, KBo 53.37, KBo 22.259, KBo 53.40, KBo 54.160, KBo 57.41, KBo 57.34, KBo 57.32, KBo 57.35, KBo 64.16, KBo 58.18, KBo 55.43b, KBo 55.43a, KBo 59.10, ABoT 2.153, FHL 4, KUB 43.43, IBoT 4.21, KUB 51.50, KUB 59.63, KUB 59.48, KBo 62.51, KBo 22.115, KBo 27.79; 2.1.1.A: KUB 17.18; 2.1.1.B: KBo 51.44; 2.1.1.C: KBo 55.49; 2.1.1.D: KBo 31.86; 2.1.1.E: Bo 3660; 2.1.2: VBoT 36; 2.1.3: KUB 43.45; 2.1.4.A: KUB 60.161; 2.1.4.B: KBo 59.11; 2.1.4.C: HFAC 22; 2.1.4.D: Bo 8136; 2.2.1.A: KUB 46.46; 2.2.1.B: KBo 53.36; 2.2.2: KBo 22.250; 2.3: ABoT 2.31, ABoT 2.31; 3:

KUB 43.46; 3.D: KUB 43.44; 4.1.a.A: Bo 2389, Bo 3648; 4.1.a.C: Bo 3857;
4.1.a.D: KUB 12.16; 4.1.a.E: Bo 3465; 4.1.a.D: KUB 12.16; 4.1.a.E: Bo 3465;
4.1.a.F: Bo 3385; 4.1.b.A: KUB 42.94, KUB 42.94, HHT 80; 4.1.b.B: IBoT 3.147;
4.1.b.C: Bo 3367; 4.1.b.D: KUB 7.10; 4.1.b.E: KBo 22.112, KUB 40.74; 4.1.b.F:
KUB 43.42; 4.1.b.G: KUB 53.58; 4.1.b.E: KBo 22.112, KUB 40.74; 4.1.b.F:
KUB 43.42; 4.1.b.G: KUB 53.58; 4.1.b.H: KUB 58.110; 4.1.b.I: Bo 7039;
4.1.c.A: VBoT 38; 4.1.c.B: FHL 17; 4.1.d.A: KUB 43.41 (= Bo 3735); 4.1.d.B:
HHT 76; 4.1.d.C: KUB 43.55; 4.1.d.D: KBo 55.51; 4.1.d.E: DBH 46/2.93; 4.2:
KUB 43.55; 4.3.a: HT 12; 4.3.b: KBo 10.52, KBo 15.16; 4.4.A: KBo 25.165, KBo
15.15; 4.5: KBo 39.94; 4.6: IBoT 3.129; 4.7: KBo 55.97, KUB 58.104; 4.8: KBo
10.36; 4.9.a: KBo 55.50, KUB 24.12, KUB 55.66; 4.9.b: KBo 12.119; 5.A: IBoT
3.112; 6: KUB 7.7; 7: Bo 5969; 8: KUB 31.139; 12: KBo 15.12

Metin Dil(ler)i: Hititçe.

Edisyon(lar): S. Görke, Hethitologie Portal Mainz, hethiter.net/: CTH 448.2.1.1,
hethiter.net/: CTH 448.2.1.2, hethiter.net/: CTH 448.2.1.3, hethiter.net/: CTH
448.2.1.4, hethiter.net/: CTH 448.2.2.1, hethiter.net/: CTH 448.2.2.2

İçerik: Bu ritüelde bir kadın ve bir erkek giydirilir ve kral ile kraliçenin vekili
olarak Yeryüzü'nün Güneş Tanrıçası'na sunulur. Bu sırada hem Yeryüzü'nün
Güneş Tanrıçası'na hem de Cennet'in Güneş Tanrıçası'na sunular yapılarak
inkantasyonlar söylenir.

CTH 449 Yeraltı Tanrılarını Çağırma Ritüelinin Fragmanları

Nüsha(lar): KUB 58.85, KUB 7.4, KUB 39.57

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): J.V.G. Trabazo - D. Groddek., *Hethitische Texte in Transkription KUB 58. DBH 18*, Wiesbaden: Harrassowitz, 2005, s. 219–21 (KUB 58.85, sadece transkripsiyon).

İçerik: Oldukça kırıklı olan KUB 58.85, yaklaşan bir askeri seferin başarılı geçmesi için yapılan bir ritüel olarak görünür ve yine oldukça kırıklı olan KUB 7.4'te de eski tanrılara yapılan sunuların bahsi geçer. KUB 39.57'de ise MUNUSŠU.GI çeşitli vücut kısımları şeklinde kurşundan yapılmış kaplar kullanarak (muhtemelen ölü bir insanın ruhu tarafından rahatsız ediliyor olan) hastayı tedavi eder. Bu kaplar arasında ruhu temsil eden bir kap da bulunur. MUNUSŠU.GI bu kapları nehir suyu ile doldurur, boşaltır ve ardından yağ ve bal ile doldurarak yeraltı tanrılarına müracaat eder.

CTH 452 Yerine Geçme Ritüellerine ait Fragmanlar

Nüsha(lar): KBo 38.174

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.3 (2016); S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.5 (2016); H.M. Kümmel, *Ersatzrituale für den hethitischen König, StBoT 3*, 1967, 134, 147-8vd.; D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription: KBo 30, DBH 2*, 2002, s. 258; S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.7 (2016); S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.8 (2016); S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.9 (2016); S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.10 (2016); D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription: KBo 57, DBH 36*, 2011, s. 13, 22; S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.11 (2016); S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.2 (2016); S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.6 (2016); A. Mouton, *Proceedings of the Eighth International Congress of*

Hittitology, Warsaw, 5-9 September 2011, 2014, s. 581; S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.1 (2016); S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 452.4 (2016).

İçerik: Metnin korunmuş kısmı bunun sadece ^{MUNUS}ŠU.GI ve AZU-rahibinin katılımıyla gerçekleşen bir yerine geçme ritüeli olduğuna işaret eder.

CTH 453.1: Ölülerin ruhlarına karşı ritüel

Nüsha(lar): A: KBo 41.1a (110/e); B: KBo 41.1b (2566/c)

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Akadca

Edisyon(lar): F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 453.1 (2011).

İçerik: Birini rahatsız eden ruhu büyü aracılığıyla tanrı çağırarak kurtarmayı amaçlayan bu ritüel oldukça kırıklı olduğundan sunular ve libasyonlar dışında yapılan eylemler korunmamıştır.

CTH 453.2: Šehuzzi'nin büyücülüğe karşı ritüeli

Nüsha(lar): A1: KUB 43.59 (Bo 2357); A2: + KUB 9.39 (Bo 2943); B: Yayınlanmamış Bo 3994 ;C: Yayınlanmamış Bo 8321

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 453.2 (2011sqq.)

İçerik: Oldukça kırıklı olan bu metinden kara büyüye uğramış bir insanı tedavi etmek için ritüel uzmanının ağız ve dil figürleri yapıp, çeşitli işlemlerden geçirdikten sonra onları inkantasyon eşliğinde ritüel sahibinin üzerinde döndürdüğünü öğreniyoruz.

CTH 456.2.1: Ammā Ritüeli

Nüsha(lar): A1: KUB 36.83; A2: (+) Yayınlanmamış Bo 7250; A3: (+) Yayınlanmamış Bo 8129; B KBo 34.49; C1: KBo 60.30; C2: + Yayınlanmamış Bo 4413; D: KBo 54.36; E: KBo 55.39; F: KBo 61.16

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): D. Bawanyeck, THeth 25, 2005, 271vd.; F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 456.2.1 (2013sqq.)

İçerik: Ammā isimli ^{MUNUS}ŠU.GI bir hastayı nehir kenarında tedavi eder. Bir çukur kazılarak bu çukura bir domuz kurban edilir, ^{MUNUS}ŠU.GI Gökyüzü'nün Güneş Tanrıçası için inkantasyonlar söyler, bir kurbağa figürini, bir domuz ve genç bir kadın ile metnin kırıklı olması nedeniyle net olmayan ritüel eylemler gerçekleştirilmiştir.

CTH 456.3: Punauwašha'nın Arındırma Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 41.22; B. B1: KBo 51.50, B2: (+) KUB 46.43; C: KBo 47.23; D: KBo 12.139; E: KBo 12.130

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): F. Fuscagni (ed.) hethiter.net/: CTH 456.3 (2014sqq.); G. Torri - F.G. Barsacchi, DBH 50, 2018, 112-1124, 141.

İçerik: Oldukça kırıklı olan metnin korunmuş kısmı kötülüğü imha etmek için birkaç analogik inkantasyon ve çokça yapılan sunulardan bahseder.

CTH 456.5: Bir Arındırma Ritüeli

Nüsha(lar): A1: Yayınlanmamış Bo 4398; A2: + KUB 41.11

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): H. A. Hoffner, *FsGordon*, 1973, 86-88; F. Fuscagni (ed.), [hethiter.net/CTH 456.5](http://hethiter.net/CTH456.5) (2015sq.); A. Gilan, *ZA 108*, 2018, 226-234.

İçerik: Zoofiliyi arındırmaya yönelik bir ritüeldir. Bu ritüelde *nakkušši* olarak bir koyun ve bir kuş kullanılmış ve suçlu olan kişinin tüm suçunun ve günahının serbest bırakılan koyunu bulan kişiye geçmesi ve böylece suçlunun arınık olması dilenmiştir.

CTH 458.1.1, 458.113: Büyü ritüelleri fragmanları

Nüsha(lar):

A1: KBo 17.54; A2: + KBo 40.25; A3: + KBo 20.73; B1: Yayınlanmamış Bo 8199 B2 + Yayınlanmamış Bo 2567c

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): F. Fuscagni (ed.), [hethiter.net/CTH 458.1.1](http://hethiter.net/CTH458.1.1) (2012sq.); D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 60*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2006, s. 165–69 (458.113).

İçerik: 458.1.1’de ^{MUNUS}ŠU.GI hastayı inkantasyonlar (Güneş Tanrısı hakkında mitolojik unsurlar içeren) söyleyerek, vekil bir eşek ve sıcak taşlar kullanarak ve ritüel yıkamaya başvurarak tedavi eder. 458.113 (KUB 60.157)’de ^{MUNUS}ŠU.GI hastayı Ay Tanrısı’na yapılan inkantasyonlar ve zararlı doğaüstü güçlere yapılan sunular aracılığıyla tedavi eder. Ritüel gece gerçekleştirilir.

CTH 470: Ritüel Fragmanları

Nüsha(lar): KBo 3.49, KBo 7.33, KBo 9.112, KBo 12.133, KBo 13.177, KBo 13.240, KBo 17.47, KBo 19.134, KBo 22.110, KBo 22.122, KBo 22.140, KBo 22.255, KBo 24.8, KBo 31.111, KBo 31.133, KBo 34.53, KBo 34.71, KBo 38.200, KBo 38.207, KBo 38.223, KBo 38.231, KBo 38.248, KBo 40.111, KBo 40.115, KBo 40.154, KBo 41.8, KBo 41.22, KBo 41.23, KBo 41.42, KBo 44.60, KBo 44.72, KBo 44.81, KBo 45.227, KBo 46.38, KBo 49.229, KBo 49.268, KBo 49.276, KBo 53.52, KBo 53.58, KBo 55.151, KUB 12.13, KUB 39.53, KUB 39.61, KUB 51.43, KUB 54.93, KUB 54.96, KUB 55.7, KUB 55.57, KUB 58.53, KUB 58.78, KUB 58.86, KUB 58.102, 528/t, Bo 3330, Bo 4794, ABoT 1.26, Haluk Perk Müzesi Tableti, HT 27, HT 49, HT 52, HT 61, IBoT 2.127, IBoT 4.25.

Metin Dil(ler)i: Hititçe, Hurrice (KBo 13.177)

Edisyon(lar): J.V.G. Trabazo - D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 58. DBH 18*. Wiesbaden: Harrassowitz, s. 143 (KUB 58.53), s. 201–202 (KUB 58.78), s. 222–23 (KUB 58.86), s. 143 (KUB 58.102). D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KBo 22. DBH 24*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2008, s. 103 (KBo 22.110), s. 113–15 (KBo 22.122), s. 132–33 (KBo 22.140), s. 224 (KBo 22.255), (sadece transkripsiyon). A. Mouton, *Rêves hittites*. CHANE 28. Leiden: Brill, 2007a, s. 152–55 (KUB 39.61). D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KUB 55. DBH 4*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2002, s. 15–16 (KUB 55.7), s. 103–104 (KUB 55.57) (sadece transkripsiyon). H. A. Hoffner, “Incest, Sodomy and Bestiality in the Ancient Near East”, *Orient and Occident: Essays presented to Cyrus H. Gordon on the Occasion of his Sixty-fifth Birthday*, AOAT 22. Kevelaer: Verlag Butzon & Bercker, 1973, s. 84 (KUB 58.78).

İçerik: CTH 470'nin çoğu kısmı oldukça kırıklıdır. Daha iyi korunmuş bazı fragmanlardan KBo 41.22'de, ^{LÚ}AZU'nin da yer aldığı, bir liste olası felaketlere karşı yapılmış olan ritüelde ^{MUNUS}ŠU.GI hasta adına inkantasyonlar söyler. KUB 39.61, ^{MUNUS}ŠU.GI'nin hastayı ölü bir insanın ruhunun rahatsız etmesinden kurtarmak için Yeryüzünü'nün Güneş Tanrısı'na bir kurban çukurunda yaptığı sunular aracılığıyla gerçekleştiği bir ritüel olarak görünür. KUB 55.57, ^{MUNUS}ŠU.GI'nin bir yılanın birinin evine girmesi durumunda ^{MUNUS}ŠU.GI tarafından gerçekleştirilen bir ritüeldir. Metnin sadece ritüel materyallerinin listesinin yer aldığı kısmı korunmuş haldedir. Bu materyaller arasında yiyecekler, değerli taşlar ve çeşitli türden kaplar bulunur.

CTH 471: Ammihatna'nın Kirliliğe Karşı Ritüeli

Nüsha(lar): A: KBo 5.2; B1: KBo 34.78; B2: (+) KBo 34.77; B3: (+) KBo 27.131 (+) KBo 33.211; C: KUB 45.12; D: KBo 22.136

Metin Dil(ler)i: Hititçe, Hurrice

Edisyon(lar): R. Strauß, *Reinigungsrituale*, 2006, 216-252; R. Strauß, (ed.), hethiter.net/: CTH 471 (2008sqq.); L. Murat, "Kizzuwatna'lı Rahip Ammihatna'ya ait Bir Ritüel Metin (CTH 471)", Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2002.

İçerik: Tanrı Işhara'nın rahibi Kizzuwatnalı Ammihatna, büyü ya da kirli şeylerin yedirilip içirilmesi yoluyla kişide meydana gelen ruhsal kirlenmeyi ve fiziksel rahatsızlanmayı tedavi etmek için tıbbi ilaç kullanımı da dahil olmak üzere çeşitli yöntemlere başvurur.

CTH 474.1 Kummani Rahibesi Kuwanni'nin Ritüeli

Nüsha(lar): A1: KUB 32.129; A2: + KBo 39.33; A3: + KBo 33.123; A4 (+) FHG 13a MAH 16875; A5: (+) FHG 13 MAH 16874; A6: (+) KBo 39.44

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription KBo 39. DBH 11*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2004, s. 44–45, s. 57–58. D. Groddek, *AoF* 23, 1996, s. 300–301, R. Akdoğan, *Hethitische Texte in Transkription ABoT 2. DBH 33*. Wiesbaden: Harrassowitz, 2010, s. 42–43; S. Görke (ed.), hethiter.net/:CTH 474.1 (2015sqq.)

İçerik: Metnin korunmuş kısmı çoğunlukla kullanılacak malzemelerden ve sunu yapım süreci hakkındadır. Oldukça kırıklı olan bir kısım ise hastanın uyumadan önce yatağının alınması ile ilgili bir eylemden bahseder.

CTH 476 Papanikri Ritüeli

Nüsha(lar): KBo 5.1 (Bo 2001)

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): R. Strauß, *Reinigungsrituale*, 2006, 284-309; R. Strauß, *FsWegner*, 2007, 174f.; V. Haas et al., *ChS I/9*, 1998, 69-72 (Nr. 26); A. Mouton, *Naissance*, 2008, 95-109; A. Mouton, (ed.), hethiter.net/:CTH 476 (2009ss.); A. Mouton, *CRRAI* 56, 2013, 236-240; A. Mouton, *LAPÖ* 21, 2016, 253-281.

İçerik: Doğumun hemen öncesinde doğum sandalyesinin kırılması bir tür kötü kehanet ya da lanet olarak kabul edilmiştir. Doğum yapan kişinin kendisinin ya da anne-babasının işlemiş olduğu bir suç nedeniyle tanrısal öfkeyi üzerine

çekmesi sonucu meydana gelen bu kirliliği arındırmak (doğum yapan kadını ve çocuğu) ve öfkelenen tanrıları yatıştırmak amacıyla bu ritüel gerçekleştirilir.

CTH 480.1 Šamuha Ritüeli

Nüsha(lar): A1: KUB 29.7; A2: + KBo 21.41

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): E. Neu, *Hethitica* 6, 1985, 149f.; J.V. García Trabazo, *BCBO* 6, 2002, 557-569; S. Görke - S. Melzer (ed.), *hethiter.net/CTH 480.1* (2016sq.); R. Lebrun, *Samuha. Foyer religieux de l'Empire hittite*, Louvain-la-Neuve (=Publications de l'Institut Orientaliste de Louvain 11), 1976, s. 125-188

İçerik: Kraliyet çiftini arındırmak için gerçekleştirilen Šamuha Ritüeli'nde gümüş ve *gangati* bitkisi ile gerçekleştirilen arındırıcı eylemlerin yanı sıra, (her ne kadar *nakkušši* terimiyle anılmasa da) bir kayığın 'günah keçisi' işlevi taşıdığı görülür. Burada ırmağa ulaşan bir su yolu yapılarak, içine etrafı gümüş ve altınla kaplanmış bir kayık koyulur. Bu kayığın içineyse gümüş ve altından yapılmış olan sembolik yemin ve lanet koyulur. Su yolu, kayığı ırmağa kadar taşıyıp, kayık gözden kaybolurken biraz bal ve yağ akıtılarak, ırmağın kayığı uzaklara götürmesi ve arkada hiçbir iz bırakmaması gibi, tanrının önünde kötü söz, yalancı şahitlik, lanet, kirlilik yapan kişinin de aynı şekilde uzaklaşması, tanrı ile ritüel sahibi önünde hiçbir kötü sözün kalmaması ve böylece tanrının ve ritüel sahibinin arınık olması dlenir.

CTH 481 ^DGE₆'nin Taşıma Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 29.4+ KBo 24.86; B1: KBo 16.85+KBo 15.29; B2: KBo 8.90; B3: KUB29.6+KBo34.79+ KUB 32.68; B4: KBo 15.29; C1: KUB 29.5; C2:

Yayımlanmamış Bo 6110(+); C3: Yayımlanmamış Bo 5630(+); C4: KUB 12.23;
C5: Yayımlanmamış Bo 5320

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): J. L. Miller, *StBoT* 46, 2004, 273-310, 383, 597; J. L. Miller, *TUATNF* 4, 2008, 223-229.

İçerik: Gece Tanrıçası kültünün taşınması ile ilgili olarak gerçekleştirilen ritüelde de tanrıça ve ritüel sahibi gümüş ile birlikte *gangati*- bitkisi kullanılarak arındırılır.

CTH 486: Muršili'nin Konuşma Zorluğuna Karşı Yapılan Ritüel

Nüsha(lar): A1: KUB 43.50; A2: + KUB 15.36; A3: + IBoT 4.26; A4: + KUB 12.27; A5: + Yayımlanmamış Bo 4373; A6: + Yayımlanmamış Bo 6523; B1: IBoT 2.112; B2: + KUB 48.100; B3: + KUB 12.31; B4: + KUB 43.51; B5: + Yayımlanmamış Bo 6967; B6: + Yayımlanmamış Bo 10023; C1: KBo 4.2 Bo 2025; C2: + Yayımlanmamış Bo 8293; C3: + Yayımlanmamış Bo 8032

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): R. Lebrun, *Hethitica* 6, 1985, 103-137; D. Groddek, *IJD* 2, 2005, 16; S. Görke (ed.), [hethiter.net/CTH 486](http://hethiter.net/CTH486) (2015sq.);

İçerik: Ritüel Muršili II'nin konuşma bozukluğuna karşı gerçekleşir. Fırtına Tanrısı'nın Kummanni'deki tapınağına ikame olarak gönderilmek üzere bir boğa hazırlanır; Muršili yıkanır ve yedi gün boyunca yıkanır. Kuşlar yakılarak kurban edilir ve ambašši- ve keldi- kurbanları yapılır.

CTH 490: Aštu'nun Kara Büyüye Karşı Ritüel

Nüsha(lar): I. Tablet, Versiyon A: A1.1 KBo 35.102 (ChS I/5 Nr. 52) (+) KUB 59.75 (+) KBo 35.103 (ChS I/5 Nr. 53), A1.2 KUB 60.159 + KUB 60.158 (ChS I/5 Nr. 51), A1.3 KUB 7.33 + KBo 35.101 (ChS I/5 Nr. 50), A1.4 IBoT 4.27, A1.5 IBoT 4.142. Versiyon B: B1.1 KUB 12.51 (ChS I/5 Nr. 70), B1.2 KUB 42.99 (ChS I/5 Nr. 69). Versiyon C: C1.1 KUB 7.37 (ChS I/5 Nr. 68). II. Tablet, Versiyon A: 2.A.1 KBo 35.104 (ChS I/5 Nr. 54). III. Tablet, Versiyon A: 3.A.1 KBo 24.63 + KBo 23.43 (ChS I/5 Nr. 59), 3.A.2 KBo 35.106 (ChS I/5 Nr. 60), 3.A.3 KUB 48.70 (ChS I/5 Nr. 62), 3.A.4 KBo 33.200 + KBo 33.102 (ChS I/5 Nr. 63). Versiyon B: 3.B.1 KUB 44.54 + IBoT 2.46 + KUB 41.5 (ChS I/5 Nr. 56), 3.B.2 KUB 45.26 + KBo 27.159 (ChS I/5 Nr. 57) + KBo 60.81 (1252/z), 3.B.3 KBo 27.128 (ChS I/5 Nr. 58), 3.B.4 KBo 33.126 (ChS I/5 Nr. 61). Versiyon C: 3.C.1 KUB 45.24 (ChS I/5 Nr. 71), 3.C.2 IBoT 2.47 (ChS I/5 Nr. 72), 3.C.3 KBo 33.37 + IBoT 2.48 (ChS I/5 Nr. 73), 3.C.4 KBo 35.107 (ChS I/5 Nr. 74) + HFAC 91 (ChS I/8 Nr. 278), 3.C.5 Bo 69/676, 3.C.6 KBo 57.109 IV. Tablet, Versiyon A: 4.A.1 KBo 19.144 + KBo 27.154 (ChS I/5 Nr. 64), 4.A.2 KBo 27.140 + KUB 45.30 (+) KBo 33.38 (ChS I/5 Nr. 65), 4.A.3 KUB 47.51 (ChS I/5 Nr. 66).

Metin Dil(ler)i: Hititçe, Hurrice

Edisyon(lar): S. Görke, *Das Ritual der Aštu (CTH 490): Rekonstruktion und Tradition eines hurritisch-hethitischen Rituals aus Boğazköy-Hattuša*. CHANE 40. Leiden: Brill, 2010.

İçerik: Aštu, kara büyü nedeniyle hastalığa yakalanmış bir hastayı, tanrıları çağırarak, değerli taşlar, sunular, tütsüler kullanarak, Hurrice inkantasyonlar söyleyerek, iki farklı nakil ayini ile ritüel yıkama eylemi gerçekleştirerek ve hastaya kırmızı ip bağlayarak tedavi eder. ^{LÚ}AZU ayrıca arındırıcı madde olan *hušta*-‘yı ritüel beyi üzerinde sallayarak bir ayin gerçekleştirir.

CTH 496: Gece Tanrısı Rahibi Walkui'nin Ritüeli

Nüsha(lar): 1: KBo 32.176; 2: KUB 55.24

Metin Dil(ler)i: Hititçe, Luwice

Edisyon(lar): D. Groddek, *Hethitische Texte in Transkription: KUB 55*, DBH 4, 2002, s. 41; A. Mouton, *Rêves hittites. Contribution à une histoire et une anthropologie du rêve en Anatolie ancienne* (CHANE 28), 2007a, s. 165-168, 169vd.; A. Chrzanowska (ed.), *hethiter.net/*: CTH 496.2 (2014); P. Neve, *Die Oberstadt von Hattuša. Die Bauwerke, I. Die Bebauung im zentralen Tempelviertel* (Deutsches Archäologisches Institut: Boğazköy - Hattuša: Ergebnisse der Ausgrabungen XVI), 1999, s. 177; R. Lebrun, “Fragment d'un rituel de Walkui, prêtre de la déesse de la nuit (KBo XXXII 176 = Bo 83/902)”, *ArOr* 67, 1999, s. 601-608; A. Mouton, “Le rituel de Walkui (KBo 32.176): quelques réflexions sur la déesse de la nuit et l'image du porc dans le monde hittite”, *ZA* 94, 2004, s. 85-105; A. Mouton, “Sur la différenciation entre rêve et *parā handandatar* dans les textes hittites”, *FsDinçol*, 2007, s. 523; A. Chrzanowska (ed.), *hethiter.net/*: CTH 496.1 (2014)

İçerik: Kirlenmeye karşı yapılan bu ritüelde balık, ekmek, yağ gibi çeşitli ritüel malzemeleri bir tütsülüğün içine konur ve bu tütsülük de tanrının önüne yerleştirilir. Ardından canlı bir balık tanrı heykeli üzerinde döndürülür. Bu tanrı heykelinin altından olduğu özellikle belirtilmiştir. Sonrasında ritüel beyinin elleri bağlanır. Metnin geri kalan kısmındaki eylemler metnin kırıklı olması nedeniyle belirgin değildir.

CTH 718: Babilce (babilili) anlatımlarla Iştar-Pirinkir Ritüeli

Nüsha(lar): A1: KUB 39.71 + KBo 41.75 + KBo 40.93; A2: KUB 39.78; B1: KUB 39.85 1 + KBo 39.169 + KUB 39.70 + KBo 39.173 + KUB 32.1 + KUB 39.68 2 + KUB 39.81; B2: KUB 39.80; C: KBo 39.288 + FHG 3 (+) KUB 32.2; E: KUB 39.73; F: HT 5; G: KUB 39.72; H: KUB 39.74 + KUB 39.75; J: KBo 42.143; K: KBo 42.145; L: KBo 45.256; M: KUB 39.89 + KBo 45.257; N: KBo 42.144; O: KBo 47.126; P: KUB 39.92; Q: KUB 39.96; R: KUB 39.90; S: KBo 7.29;

Metin Dil(ler)i: Akadca

Edisyon(lar): G. Beckman, *The babilili-Ritual from Hattusa (CTH 718)*. Mesopotamian Civilizations 19, Winona Lake, Ind.: Eisenbrauns, 2014.

İçerik: Kraliyet ailesi üyelerini günahlardan arındırma amaçlar.

CTH 730: Bir Arındırma Ritüeli

Nüsha(lar): KUB 17.28, KBo 70.10, KBo 37.10

Metin Dil(ler)i: Hititçe, Akadca

Edisyon(lar): G. Torri, *JANER* 4, 2004, 129-141; G. Torri, (ed.), hethiter.net/: CTH 458.2 (2012sqq.); F. Fuscagni (ed.), hethiter.net/: CTH 426.2 (2016sqq.); H. M. Kümmel, *Ersatzrituale für den hethitischen König*. StBoT 3, Wiesbaden, 1967.

İçerik: Yenilgiye uğramış bir orduyu arındırmak için düzenlenen bu ritüelde hasta(lar), her iki yanına kesilen hayvan parçaları konulan, alıç/ak dikenden yapılmı kapıdan geçirilerek arındırılır.

CTH 757 Kizzuwatnalı Zarpiya'nın Vebaya Karşı Ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 9.31; B: HT 1; C1: KUB 35.9; C2: KBo 34.243; D1: KUB 35.10; D2: KBo 43.11; E1: + KUB 56.59; E2: + KUB 54.65; E3: + IBoT 4.16; E4: + KUB 57.114; E5: + KUB 55.9; E6: + Yayınlanmamış Bo 5451; E7: Yayınlanmamış Bo 5510

Metin Dil(ler)i: Hititçe, Luwice

Edisyon(lar): S. Görke (ed.), hethiter.net/: CTH 757 (2008sq.); B. Schwartz, "The Hittite and Luwian Ritual of Zarpiya of Kezzuwatna" *Journal of the American Oriental Society* 58/2, 1938.

İçerik: Luwice inkantasyonlar içeren bu ritüel sürekli ölümleri önlemek amacıyla düzenlenmiştir. Ritüelin ilk kısmı katılımcıların yemin etmesini ve ikinci kısmı da bir tür 'günah keçisi' ayinini içerir. Burada insan tarafından temsil edilen günah keçileri dokuz bakire erkekten oluşur.

CTH 759.2: Kuwatalla ve Šilalluhi'nin dupaduparša-ritüeli

Nüsha(lar): KUB 9.6 + KUB 35.39

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Luwice

Edisyon(lar): F. Starke, *Die keilschrift-luwischen Texte in Umschrift. StBoT* 30. Wiesbaden: Harrassowitz, 1985, s. 111–18, 123–24; H. Roszkowska-Mutschler, *Hethitische Texte in Transkription KBo* 44. DBH 22. Wiesbaden: Harrassowitz, 2007, s. 176–77.

İçerik: İlk tabletin korunmuş kısmında ^{MUNUS}ŠU.GI yüksek sesle konuşur ve yerde bir çiviyle bir şeyi onarır. üçüncü tablette, ^{MUNUS}ŠU.GI'nin gerçekleştirdiği Luwice inkantasyonların yer aldığı bir analogik büyü, şarap, yağ ve balın

kullanıldığı arındırma ritüellerini, ritüel malzemelerinin imhasını içerir. Dokuzunca tablet, nehir kenarından alınan kilin kullanılmasıyla zararlı güçlerin sakinleştirilmesi girişiminden bahseder.

CTH 760.I.2: ‘Öküz’ ritüeli

Nüsha(lar): A: KUB 55.20 + KUB 9.4; B: KBo 27.81

Metin Dil(ler)i: Hititçe

Edisyon(lar): G. Beckman, “The Hittite “Ritual of the Ox” (CTH 760.1.2-3)”, *OrNS* 59/1, 1990, s. 34-55; M. Hutter, *Behexung, Entsühnung und Heilung: das Ritual der Tunnawiya für ein Königspaar aus mittelhethitischer Zeit (KBo XXI 1 - KUB IX 34 - KBo XXI 6)*. OBO 82 - Freiburg (Schweiz), Göttingen 1988.

İçerik: Ritüel kraliyet çiftinin üzerinden iftira ya da saygısız davranışla gelen ölüm tehlikesini kaldırmak amacıyla düzenlenir. Ritüelde hastanın on iki vücut kısmı hayvanın uzuvları ile eşleştirilerek hastalık hayvana aktarılır. Bu ritüelde hastalığın hayvana aktarılmasında gerçekleştirilen bir diğer eylemse hastanın hayvanın ağzına tükürmesidir.

CTH 760.I.3: Ritüel Fragmanları

Nüsha(lar): A: HT 6 + KBo 9.125; B: KUB 35.149; C: KBo 24.2; D: KBo 24.3

Metin Dil(ler)i:

Edisyon(lar): G. Beckman, “The Hittite “Ritual of the Ox” (CTH 760.1.2-3)”, *OrNS*, 59/1, 1990, s. 34-55.

İçerik: Ritüelde kötü günler, kısa yıllar, tanrıların öfkesi ve toplumun iftirası gibi kötülüklerin ritüel sahibini bulmaması, yeni doğan bir köpek yavrusunun

gökyüzünün ve annesinin memesini hiç görmemiş olmasına benzetilir. Ritüel bu tür analogik söylemlere eşlik eden çeşitli eylemlerle gerçekleştirilir.

CTH 761: Kuwatalla ve Šilalluhi'nin Büyük Ritüeli (šalli aniur)

Nüsha(lar): KUB 35.21 + KUB 32.9 + KUB 32.11

Metin Dil(ler)i: Hititçe, Luwice

Edisyon(lar): F. Starke. *Die keilschrift-luwischen Texte in Umschrift*. StBoT 30, Wiesbaden: Harrassowitz, 1985, s. 83–104, 117, 160–71, 197; F. Starke, *Untersuchung zur Stammbildung des keilschrift-luwischen Nomens*, StBoT 31, Wiesbaden: Harrassowitz, 1990, s. 42, 117, 481.

İçerik: Ritüel sahibinin üzerine bir parça hamur bastırılır. Ardından ritüel sahibi bu hamur parçasına tükürür ve buna Luwice inkantasyon eşlik eder ve böylece ritüel sahibi kötü dil, kötü el, *taparu*-, iftira, lanet ve dedikodudan arındırılır.

CTH 762.2, 762.3: Kuwatalla ve Šilalluhi'nin Büyük Ritüeli'ne fragmanlar

Nüsha(lar): 2: KBo 9.141+; 3: KUB 32.8 + KUB 32.5

Metin Dil(ler)i: Hititçe, Luwice

Edisyon(lar): F. Starke. *Die keilschrift-luwischen Texte in Umschrift*. StBoT 30, Wiesbaden: Harrassowitz, 1985, s. 83–104, 117, 160–71, 197; F. Starke, *Untersuchung zur Stammbildung des keilschrift-luwischen Nomens*, StBoT 31, Wiesbaden: Harrassowitz, 1990, s. 42, 117, 481.

İçerik: Bu fragmanlarda vekil bir keçi kullanımı söz konusudur. Ayrıca, ekmek, içki ve taşlarla yapılan eylemlerin yanı sıra, hastanın başından çekilen mavi yün

ile birlikte saç, kirpik, kaş ve tırnak kırpıntılarının yanı sıra kil bir kapta bal ve yağ ile yapılan eylemler içerir.

CTH 765.1: Hastalığa karşı Luwice İnkantasyon

Nüsha(lar): KUB 35.88+

Metin Dil(ler)i: Luwice

Edisyon(lar): F. Starke. *Die keilschrift-luwischen Texte in Umschrift*. StBoT 30, Wiesbaden: Harrassowitz, 1985, s. 226-228, 242-244, 260-265.

İçerik: Bir çocuğun hastalıklardan arındırılmasını konu alan ritüelde, dokuz tane tarak kullanılarak, çocuğun baş, göz, kulak, ağız, boğaz ve ellerindeki hastalıklar taranarak uzaklaştırılır.

CTH 777: Ağız Yıkama Ritüeli (*idgahi-* , *itkalzi-*)

Nüsha(lar): Tf10.2.A, KUB 29.8+ (bu çalışmada kullanılan nüsha).

Ritüele ait diğer nüshalar için bkz. https://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/hetkonk_abfrage.php?c=777

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Hurrice

Edisyon(lar): V. Haas, *Die Serien itkahi und itkalzi des AZU-Priesters, Rituale für Tašmišarri und Tatuhepa sowie weitere Texte mit Bezug auf Tašmišarri*. ChS I/1, Roma, 1984.s. 85-100 (Nr.9). Ritüelin diğer nüshalarına dair edisyonlar için bkz. S. de Martino – L. Murat – A. Süel, “The Eleventh Tablet of the itkalzi Ritual from Šapinuwa” *KASKAL* 10, 2013, s. 131-148; S. de Martino, “The Tablets of the *itkalzi* Ritual”, *WdO* 46, 2016, s. 202-212; S. de Martino – A. Süel, *The Third Tablet of the itkalzi Ritual*, Eothen 21, Firenze, 2015; S. de Martino –

A. Süel, *The “Great itkalzi Ritual” The Šapinuwa Tablet Or 90/1473 and its Duplicate ChS I/1 5*, Eothen 22, Firenze, 2017.

İçerik: Tanrıların eşyalarına yapılan saygısızlıktan sorumlu olduğu düşünülen kraliyet çiftinin arındırılması için çeşitli hayvanların yanı sıra, bir kadın da ‘günah keçisi’ olarak serbest bırakılır.

CTH 780.I: Allaiturahhi’nin Ritüeli: Hurrice versiyon

Nüsha(lar): I.A: KUB 25.21

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Hurrice

Edisyon(lar): V. Haas - I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI. *ChS I/5*. Roma: Multigrafica Editrice, 1988, s. 48–64.

İçerik: Allaiturahhi hastayı Hurrice inkantasyonlar, ritüel yıkama eylemi (su ve idrar ile) eder ve bu süreçte ayrıca hastaya tokat atılması (tanrı?) heykelciklerine ince dallar ve ekmek yerleştirilmesi, bunların bir pelerine saklanması ve daha sonrasında da bir nehre atılması gibi bir dizi anlamı belirsiz eylemler gerçekleştirilir. Bunların ardından bozkırda bir yıkanma ritüeli daha gerçekleştirilir ve bunu da ritüelin gerçekleştirildiği binanın arındırılması takip eder. Daha sonrasında hasta taşlarla tekrar arındırılır ve ^{MUNUS}ŠU.GI hastanın vücudunu siler.

CTH 780.II: Allaiturahhi’nin Ritüeli: Hititçe versiyon

Nüsha(lar): II.Tf05.B: KUB 24.13; II.Tf01.G: KUB 17.27++

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Hurrice

Edisyon(lar): V. Haas - I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI.

ChS I/5. Roma: Multigrafica Editrice, 1988, s. 65–159; V. Haas, “Notizen zu den Ritualen der Frau Allaiturahi aus Mukiš,” *AoF 34:1*, 2007, s. 11–29; J. Lorenz - I. Taş, “Neue Zusatzstücke zur ersten Tafel der Rituale der Frau Allaiturahi aus Mukiš,” *ZA 101:1*, 2012, s. 115–29.

İçerik: İlk tablette Allaiturahhi kara büyüye yakalanmış bir hastayı, “boş şehir”de ocaklar kurarak ve sonrasında çeşitli türde toprak ve bitki kullanarak yaptığı bir analogik büyü ile tedavi eder. Sunular ve inkantasyonlar aracılığıyla nehrin kader tanrıçalarını çağırır ve ardından şehirde kaplar ve bir ip kullanarak ve inkantasyonlar söyleyerek bir analogik büyü daha gerçekleştirir. Tabletin üçüncü kolonundaki korunmuş kısım ise sadece Allaiturahhi’nin kara büyücüye ettiği lanetleri içerir. Son kolonda ise Allaiturahhi model bir bahçe yapıp buraya tanrıların figürinlerini yerleştirir ve onlara sunularda bulunur. Beşinci tablette ritüel Allaiturahhi’nin hasta adına söylediği Hititçe ve Hurrice inkantasyonlar, karabüyü ve olumsuz tanrısal etkileri bertaraf etmek için gerçekleştirdiği analogik eylemler, kara büyücüyü lanetlemesi, tanrılara yapılan ekmek sunuları ve libasyonlarla devam eder. Altıncı tablette, tanrılara yapılan Hititçe inkantasyonlar ve ritüel yıkama eylemlerinden sonra Allaiturahhi, tokat atılması ve bir pelerine ince dallar ve ekmeğin saklanmasıyla gerçekleşen bir ritüeli yerine getirir. Evin arındırılmasının ardından, Allaiturahhi hastayı sert bir hamurla ovarken mitolojik unsurlar içeren inkantasyonlar söyler. Hastanın ve evin iyi yağ ile yağlanmasının ardından söylenen Hurrice inkantasyonlar ardından ritüel sona erer.

CTH 780.III: Allaiturahhi’nin II. Šuppiluliyama için olan Ritüeli

Nüsha(lar): III.A: KUB 41.21

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Hurrice

Edisyon(lar): Haas - I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI. ChS I/5. Roma: Multigrafica Editrice, 1988, s. 160–70.

İçerik: Allaiturahhi, II. Šuppiluliuama’yı kara büyüye karşı tedavi eder. Tabletten korunmuş ön yüzünde kralın ağrıların olası kaynakları hakkında inkantasyonlar yer alır. Arka yüzde ise inkantasyonlar eşliğinde gerçekleştirilen bir analogik büyü bulunur.

CTH 788: Šalašu Ritüeli

Nüsha(lar): 1: KBo 19.145; 2: KBo 11.19

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Hurrice

Edisyon(lar): Haas - I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI. ChS I/5. Roma: Multigrafica Editrice, 1988, s. 208–30; F. Kaynar, “I rituali magici ittiti: struttura, classificazione e il ruolo di Kizzuwatna” Basılmamış Doktora Tezi, Università degli Studi di Torino, 2017, s. 91- 98.

İçerik: Šalašu, hastayı çeşitli bitki kısımlarından yapılan bir hamurla tedavi eder. Sonrasında, hamurdan heykelcikler ve zincirler yapar ve zincirlerden birini hastanın boynuna takar, Hurrice inkantasyonlar söyler ve ardından bu zinciri kırıp hamuru hastanın vücudu üzerinde sallar ve onu hastanın vücuduna bastırır. Ardından yine Hurrice inkantasyonlar söyler.

CTH 790: Hurri-Hitit Ritüel ve İnkantasyon Fragmanları

Nüsha(lar): KBo 38.57, KBo 17.92, KBo 22.164+, KUB 27.78+, KUB 27.34, KUB 27.35, KUB 32.48

Metin Dil(ler)i: Hititçe ve Hurrice

Edisyon(lar): Haas - I. Wegner, *Die Rituale der Beschwörerinnen* ^{SAL}ŠU.GI. ChS I/5. Roma: Multigrafica Editrice, 1988, s. 338–44, 399–407, 444–46, 468–69.

İçerik: Tabletlerin çoğu oldukça kırıklıdır. En iyi korunmuş durumda olanlardan KBo 17.92’de ^{MUNUS}ŠU.GI hastayı bir koyun ağılına getirir, yünle ritüel eylemler gerçekleştirir, ekmek sunusu ile şarap libasyonu yapar ve Hurrice inkantasyonlar söyler. KUB 27.28+ ^{MUNUS}ŠU.GI tahtadan ve balmumundan olan figürinleri giydirir, Hurrice inkantasyonlar söyler ve ekmek, tahıl, meyve, tuz, bal ve kuşlardan oluşan sunularda bulunur.

CTH 803: Kara büyüye karşı Akadca bir Ritüel (ŠUMMA AMĒLU KAŠIP)

Nüsha(lar): A: KUB 37.55, KBo 36.32, B: KUB 37.9, C: LKA 160, BAM 140, D: KAL 2.43, KAL 2.44, E: KAR 189, BAM 208, F: AMT 86/1 (+) AMT 85/1, H: CTN 4. 124

Metin Dil(ler)i: Akadca

Edisyon(lar): Tz. Abusch - D. Schwemer, *Corpus of Mesopotamian Anti-Witchcraft Rituals*. AMD 8/1, 2011, 67-82, 83-98.

İçerik: Karabüyüyü deftemke için talimatlar içeren bu metinde her bir talimat ŠUMMA AMĒLU KAŠIP ifadesi ile başlar. Çoğunlukla tıbbi uygulamalar ve özel su ve tozlarla yıkama ve ovalama içeren bu talimat arasında kara büyüünün etkilerini onlara aktarmak için figürinler yapılmasını belirten bir talimat da vardır.

CTH 804: Kara büyüye karşı Akadca bir Ritüel (ANA PIŠERTİ KIŠPĪ)

Nüsha(lar): A: KBo 9.47, B: KUB 4.99, C: BAM 317, D: KAL 2.43, KAL 2.44, E: KAR 275, KAL 2.45

Metin Dil(ler)i: Akadca

Edisyon(lar): Tz. Abusch - D. Schwemer, *Corpus of Mesopotamian Anti-Witchcraft Rituals*, AMD 8/1, 2011, 46-52.

İçerik: Metin kara büyünün etkilerini onları yapanları aktarmak için kullanılan balmumu figürinler yapılması, bunların Šamaš önünde suçlu bulunduktan sonra yakılması ve küllerin de nehre atılması talimatını veren bir ritüel içerir.

CTH 811: Akadca Reçeteler

Nüsha(lar): KUB 29.58+59 + KUB 37.84

Metin Dil(ler)i: Akadca

Edisyon(lar): A. Bácskay, *Therapeutic Prescriptions against Fever in Ancient Mesopotamia*, 2018, 164-176.

İçerik: Bir hayaletin ya da ölü ruhun musallatı nedeniyle dağ felci ve *LI'BU* hastalığına yakalanmış bir hastayı tedavi etmeyi amaçlayan bu ritüelde, bitkiden yapılan ilaç kullanımının yanı sıra, vekil figürinler kullanılmış, çizimler yapılmış, inkantasyon söylenmiş, hastanın boynuna muska asılması gibi büyü eylemlerine de başvurulmuştur.